RODOLPHI HOSPINIANI DE TEMPLIS HOC EST, DE ORIGINE, PROGRESSU, ...

Rudolf Hospinianus, José Maria Lais

Digitized by Google

6
4-E
3

6
9 0
31

6 4 E 3

93. 1. 11.
46
A
5
~~638-F-1~~
6-4-E-3

RODOLPHVS HOSPINIANVS

DE

TEMPLIS

ET REBVS AD EA SPECTANTIBVS.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

RODOLPHI HOSPINIANI DE TEMPLIS

HOC, EST;

DE ORIGINE, PROGRESSV, VSV ET ABVSV Templorum & Rerum ad Templa pertinentium.

LIBRI QVINQVE.

I. De Locis Sacris *Patriarcharum*, Tabernacvlo, Templo & Synagogis *Judæorum*; Lvcis & Templis *Gentilium*; & Templis *Chriſtianorum*.

II. De iis quæ Templis continentur; Choro, Cryptis, Cathedra, Baptisterio, Ciboriis, Altaribvs, Reliqviis, Imaginibvs, Crvce, Lvcernis, Organis, Anathematis, Aqva *Luſtrali*, Campanis, Crvcibvs *in Turribus*, Processionibvs, Invocatione *Sanctorum*, & Peregrinationibvs.

III. De iis quæ *extra* Templa; Cœmeteriis, Sacellis, Ossariis, Ædibvs *Sacerdotalibus*, Carceribvs *Epiſcopal.* Scholis, Bibliothecis; *Arte* Typographica.

IV. De Consecrationibvs Templorum, Altarium, Crucis, Imaginum, Calicis, Cerei, Frugum, Primitiarum, Aquæ *Luſtralis*, Campanarum, Cœmeteriorum.

V. De Bonis *Eccleſiaſticis*, Donatione *Conſtantini*, Decimis, Oblationibvs, Ivre *Patronatus*, Incorporationibvs.

Editio Nova, *variis* Autoris Observationibvs, *hactenus ineditis*; *Ejuſdemq;* Oratione de Ceremoniis, *locupletata.* *Cum* Indicibvs *neceſſariis*.

Cyprianvs. Si ad Divinæ Traditionis caput & originem revertamur, ceſſabit Error humanus.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

TIGVRI,

Apud Ioannem Rodolphvm Wolphivm.

M. DC. LXXII.

Digitized by Google

SERENISSIMO ET GENEROSISSIMO

PRINCIPI *ac* DOMINO

D^no FRIDERICO V. COMITI PALATINO

Ad Rhenum, Bavariæ DVCI, *ac Illuſtriſſimi & Potentiſſimi Principis ac Domini*, D^n. FRIDERICI IV, Comitis Palatini, *Romani Imperij Archidapiferi &* Electoris FILIO Hæredi *&* Succeſſori, *Domino ſuo Clementiſſimo.*

VERISSIME à S. PETRO Apoſtolo ſcriptum eſſe; Illuſtriſſime, Sereniſſimeque Princeps, Satanam inſtar rugientis leonis obambulare, & indeſinenter quærere quem devoret, plurimis exemplis jam inde ab exordio Mundi ad hunc uſque diem probari poſſet: ſed vnicum CHRISTI exemplum vice omnium ſit. Si enim Satanæ tanta audacia & confidentia fuit, vt æternum DEI FILIVM aggredi & tentare non ſit veritus, quò eum perderet & Electorum liberationem impediret, quid obſecro Clementiſſime Princeps miſeris Mortalibus ab eo exſpectandum erit, qui propriis cupiditatibus pravis abrepti ad omne malum ſubinde feruntur, & de quibus Paulus teſtatur, quòd ex ſeipſis ne quidem ad cogitandum quicquam boni idonei ſint? Cum primis autem Regnum Dei perpetuò non ſolùm cuniculis, ſed etiam apertâ vi oppugnat, idque labefactare & prorſus evertere conatur: filios etiam ſuos exitio devotos, & quos Deus juſto ſuo iudicio in reprobum ſenſum tradidit, ſubinde in filios Dei concitat & armat. Eſt hoc quoque ingenium Satanæ, vt quo propitiùs Regnum Dei accedere, & liberationem fidelium appropinquare videt, hoc vehementius furiat, & ſumma imis miſcere conetur: ob quam cauſam etiam poſtremi quique conatus ejus prioribus graviores atque atrociores ſunt. Qui enim in Ægypto contentus erat ab initio populum Dei libertate ſpoliaviſſe, vbi tempus promiſſæ liberationis appropinquare vidit, novâ rabie & irâ Pharaonis animum accendit, vt jam non in viros modò, ſed in recens natos infantes ſæviret etiam, & jam naſcituris crudeles inſidias strueret, adhæc laboribus non ferendis populum gravaret. Quo aſtu effecit quoque, Moſis & Aaronis odium, non ſolùm Rex, ſed etiam Aulici, & plerique alij conciperent, quò eos de libertate loquentes nollent amplius

 audire.

audire. Similiter quum Babylonici excidij initia ſub Nabuchodonoſore & Evilmerodacho Regibus lęta ac felicia fuiſſent, ſub illius tamen finem Balthazari extremæ impietatis & furoris auctor fuit; quo Religionem & veri Dei cultum verum omnino abolere conatus eſt, cujus inſtaurationem præ foribus eſſe animadvertebat. Multos quoque decepit tunc Satan novis periculis & motibus, quos in Iudæa excitabat, vt in Babylone potiùs inter idololatras manere, quàm libertatis beneficio frui vellent. Quum etiam tempus illud fatale adeſſe intelligeret, quo promiſſus Meſſias & Salvator humani generis in Mundum venire debuit, tum verò immaniſſimè & crudeliſſimè ſævire & tumultuari cœpit. Civilibus enim Romanorum bellis, per Iulium Cęſarem & C. Pompeium excitatis, totum orbem turbavit: & paulò antè Pompeium in Iudęam adduxit, qui vrbe Hieroſolymitanâ captâ, Sanctum Sanctorum quoque ingreſſus, in quod tamen nulli, niſi ſummo Pontifici, & quidem ſemel duntaxat quotannis ingredi licebat, illud non ſolùm prophanis & barbaris oculis, ſed etiam cruentis manibus polluit, atque inſuper ſacrilego auſu ſpoliavit: Iudæorum quoque gentem libertate ſpoliatam Romanorum tyrannidi ſubjecit. Sequuta ſunt mox graviora, quando Auguſtus & Antonius infelici huic genti Herodem Regem dederunt, qui & omnem regiam & ſacerdotalem proſapiam trucidavit ac delevit, Seniorum ſenatum abolevit, Sacerdotium verò ad homines obſcuros & improbos tranſtulit. Idem jam nato Chriſto crudeles inſidias ſtruxit, eaque occaſione infantes Bethleemitici novo & inaudito crudelitatis exemplo cæſi ſunt. Poſtea Chriſto docenti, & miraculis divinam ſuam potentiam ac virtutem declaranti, per Pontifices, Sacerdotes, Scribas, Seniores, Phariſęos, Herodem, ac innumeros alios magno conatu ſeſe oppoſuit Satan. Et quamvis per mortem ac reſurrectionem Chriſti lethale vulnus ſibi inflictum eſſe ſentiret, tamen ejus quoque meritum, vnà cum illius reſurrectione, partim apertis mendaciis & calumniis, partim falsâ doctrinâ apud omnes in dubium vocare conatus eſt. At vbi poſt Chriſti Aſcenſionem Apoſtoli Evangelium inter Iudęos & Gentes prædicaverunt, tunc novas, & quidem maximas turbas dedit, excitatis paſſim per Iudæos non ſolùm perſequutionibus, ſed etiam ſeditionibus publicis, vt eorum doctrinam & prędicationem Romanis, tunc rerum Dominis, inviſam & exoſam redderet. Neque ipſum ſpes ſua fefellit. Exſtant enim in Eccleſiaſtica hiſtoria immaniſſima crudelitatis plus quàm belluinę exempla, quę in toto Romano Imperio per annos plus minus trecentos ędita fuerunt, quum fides Chriſtiana per totum terrarum orbem longè lateq; propagaretur, & Satan, ceſſantibus vbiq; Oraculis, & corruente indies Idolorum cultu ac veneratione, ſibi de poſſeſſione ſua cedendum eſſe animadverteret. Quod autem jam olim truculentiſſimus iſte Regni & Eccleſię Chriſti hoſtis fecit, id majores quoque noſtri ab annis 80. magno cum ſuo damno ac detrimento experti ſunt, quando potentiſſimos Imperatores, Reges & Principes adverſus renaſcentem vbiq; terrarum Evangelij doctrinam excitavit, & regna paſſim omnia bellis civilibus, ſeditionibus, parricidijs, alijſque horrendis motibus turbavit. Quid in Germaniâ noſtra præſtiterit, ut ſalutaris doctrinæ quam in ea Deus publicari voluit per Præcones Cœleſtes, curſum impediret, & Candelabrum Aureum ex ea auferret penitus; Quid poſtmodùm in Galliâ, ubi Deus Verbi ſui lumine plurimos colluſtravit, Eccleſiaſque ſuſcitavit non exiguo numero, pauci ſunt qui ignorent. Quid adverſus noſtrates Eccleſias Evangelium profitentes idem ille perpetuus piorum hoſtis ſit machinatus, propiùs etiam noſtris cognitum: Et toti Europæ innotuit quid nuper in Vrbem nobis

vicinam

vicinam & Fœderatam , Evangelicæ Luci , in ea ſplendenti ; odio ſit molitus, quæ concilia, quas technas, in opus πανολεϑρίαν contulit, quamquam initio quod Dei Providentiam conatu. Antichriſtus quoque Romanus , homo ille peccati & filius perditionis , in Templo Dei ſedens , & nil niſi ſanguinem & cædem fidelium ſpirans , quum primùm, poſt diuturnos & craſſos errores Papiſticos , ac tenebras plus quàm Cimmerias,lucem cœleſtem ingenti Dei bonitate,Mundo illuceſcere, tempuſque illud adeſſe intellexit ; quo Filius Dei Spiritu oris ſui ipſum confecturus ſit : ſimulque vidit, Clericorum & Monachorum quantũvis præpingues & craſſos ventres,non poſſe labaſcentem Romanam Eccleſiam fulcire & ſuſtentare amplius,vt afflictis rebus ſuis ſuccurreret novum fœtum parturire cœpit,eumque circa annos Domini 1540.in lucem edidit,Capucinos dico,inprimiſque Ieſuitas,qui erroribus & abuſibus,ex verbo Dei toti jam Mundo detectis,plauſibilem aliquam ſaltem ſpeciem orationis lenocinio induerent , nervos Pontificios conſervarent , & tanquam propugnatores ac Patroni regni Papiſtici in omnem terram ſubmitterentur. Et certè Ieſuitas, tanquam obſequentiſſimos filios, non puduit hactenus, ſeculorum aliquot veternoſos,turpiſſimos ac perencioſiſſimos, luce meridianâ manifeſtiores errores , claritate doctrinæ cœleſtis in hac poſtrema Mundi ætate Dei beneficio detectos,palliare,tegere, verborum lenocinijs involuere,rhetoriciſque coloribus pingere,maximè autem auguſtiſſimo Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ titulo & prætextu ornare : adeoque nihil eſt tam craſſum tam putidum,tam impurum,tam inſulſum, tam impium,tam fabuloſum & falſum in Pontificia lacuna aut cloaca,quod novis iſtis hominibus non benè oleat. Ieſuitæ etiam terras mariaque peragrantes & Bibliothecas omnes perluſtrantes,Patrum & Hiſtoricorum tum veterum, tũ recentiorum ſcripta ipſis repugnantia,interpolare,voces,ſententias,quin integras paginas addere,aſſuere,detrahere,mutare,mutilare,nefarieque pro arbitratu & libidine ſua corrumpere audent,quod ipſi honeſto,ſi Dijs placet,titulo ſeu nomine, Libros repugnare vocant. Hoc juris verò nullus vnquam bonus ſibi ſumſit:tentârunt autem id ſæpè Arriani,aliique impudentiſſimi audaciſſimique hæretici , quò facilius portentoſa ſua dogmata & horrendas blaſphemias adverſus Orthodoxos tueri ac quoque modo propugnare poſſent. Adhæc in omnibus Regnis,& provinciis parricidia,proditiones,incendia,cædes,ſeditiones, & bella non ſolùm contra Orthodoxos , ſed etiam Pontificiæ religionis Principes, Academias, privatoſque homines Hiſpanicam Inquiſitionem & Ligam repudiantes,movent ac ſuſcitant,atteſtante hoc etiam totâ Pariſienſi Vniverſitate in Cenſura de Ieſuitarum ſecta , ſic enim appellat, ad Parlamentum ejuſdem vrbis.

Hęc paulò Pluribus commemorare volui,Generoſiſſime Princeps,vt Chriſtiani ac Orthodoxi Principes & Magiſtratus , Eccleſiarum item Paſtores, & Theologi,quid ſibi faciundum ſit,hinc intelligant. Quò magis enim Leo ille infernalis,Satan, rugit & frendet, Antichriſtus fremit ac furit , Ieſuitæ tumultuantur & inſaniunt his noſtris poſtremis temporibus,hoc Principes & Magiſtratus Evangelicos & Orthodoxos magis anniti decet , vt vera religio & doctrina æterni Filij Dei puraputa conſervetur , defendatur & magis magiſque per orbem terrarum propagetur. Hoc enim piorum Principum & Magiſtratuum Officium præcipuum eſſe non ſolùm ſacræ literæ teſtantur, inprimiſque Iſaias Propheta, qui eos Nutritios Eccleſiæ Dei vocat , ſed etiam Homerus,

¶ 4 qui

qui eos Ποιμένας λαῶν appellat. Accedit huic, quòd id demùm Regnum, eaque Reſpublica ſtabilis eſt, optimis auſpicijs adminiſtratur, rebus proſperis vtitur, Deoque chara & accepta eſt, in qua Reges, Principes, Magiſtratus & ipſorum ſubditi verum Dei cultum inſtituunt, retinent, exercent & tuentur: in qua & verbum Dei pro vnica vitæ, religionis & actionum omnium regula habetur & obſervatur: à qua denique ſuperſtitioſi cultus, è quibus omnis generis peccata & ſcelera profluunt, exterminantur. Contrà verò id Regnum eaque Reſpublica miſera & infelix ſit oportet, in qua Dei cultus aut negligetur prorſus, aut toleratur & exercetur idololatricus & ſuperſtitioſus, ac præter Dei verbũ in Eccleſiam importatus. Hujus probè memores primi Imperatores Chriſtiani Conſtantinus M. Theodoſius, Gratianus, Valentinianus, &c. tam profligandis deaſtris Ethnicis, aliiſque peregrinis & idololatricis cultibus, & coërcendis reprimendiſque falſis doctoribus, quàm provehendæ Dei gloriæ, & inſtaurandæ orthodoxæ verçque religioni graviter operam dederunt. Ac vt de reliquis omnibus taceam, vterque Celſitudinis T. proavus, Paternus, Fridericus III. Pius, Elector Palatinus: Maternus etiam Philippus Landgravius Haſſiæ: ac Patruus magnus Ioannes Caſimirus Comes Palatinus, ſanctiſſimæ memoriæ Principes, maximo cum vitæ & fortunarum ſuarum omnium periculo orthodoxo religionis & Evangelicæ veritatis patrocinium fortiter ſuſceperunt, & nunc propterea in cœlis cum Electis æternâ beatitudine fruuntur, teque nominis ſui memoriâ ad eundem zelum, ſimileſque virtutes excitant: præſertim quum in vivis adhuc habeas domeſticum exemplum Illuſtriſſimi Potentiſſimique Principis Friderici IV. Electoris Palatini, ac Celſitudinis T. Parentis, qui in promovenda gloria Dei ac defendenda vera religione, nullis vel ſumptibus vel laboribus parcit.

Similiter quoque omnes reformatarum Eccleſiarum Paſtores, Doctores ac Miniſtros omni ſuo ſtudio, curâ, labore & ſolicitudine anniti decet, vt non tantùm purumputum verbum Dei fideliter Eccleſiis ſibi concreditis annuntient, ſed etiam omnis generis errores ac hæreſes confutent, inprimiſq; Ieſuitarum fraudes, impoſturas, dolos detegant, & ſophiſmata eorum refellant. Sic enim graviter eos quoque adhortatur Paulus ad Titum 1. Oportet, inquit, vaniloquis & mentium ſeductoribus obturare os, & redarguere ſeveriter. Neque enim ſatis eſt ſimpliciter docere veram religionem, niſi eandem quoque conſtanter vrgeant, defendant & conſervent Eccleſiarum Epiſcopi. Huc maximè pertinent ejuſdem Pauli verba 2. Tim. 4. Obteſtor te coram Deo & Domino Ieſu Chriſto, qui judicaturus eſt vivos & mortuos in apparitione ſua & regno ſuo. Prædica ſermonem, inſta tempeſtivè & intempeſtivè: argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. Nam erit tempus quũ ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed juxta concupiſcentias ſuas coaceruabunt ſibi doctores ii quibus pruriunt aures, & à veritate quidem aures avertent, ad fabulas verò convertentur. At tu vigilia in omnibus, &c. Et navant quidem Theologi in Gallia, Anglia, Scotia, Belgio, Palatinatu, Heluetia, aliiſque Regnis & provinciis Eccleſiæ Chriſti fidelem operam, docendo ac erudiendo populum, arguendo peccata & ſcelera vndique graſſantia, oppugnando Ieſuitas & ſophiſmata eorum refutando. Hos inter ego mimimus, & tanquam anſer inter Olores, quod Dei gratiâ potui, hucuſque præſtiti. Collegi enim ab aliquot jam annis Opus, in quo exprobatis, & quidem Pontificiorum hiſtoriis quoq; veram Originem & progreſſum Papatûs demonſtro, ita quidem, & quivis intelligere

quear,

queat, in vera primitiva Eccleſia nulla omninò ejus, vel ſaltem perquàm exigua veſtigia exſtitiſſe, & ſi quàm longiſſimè retroſpiciamus, circa Gregorij M. tempora primò ejus quaſi ſemina ſparſa, quæ mox radices agere & paulatim ſuccreſcere cœperint, donec tandem in immenſum excreverint, & agrum Dominicum longè lateque occupârint. Hujus Operis partes Sex jam ſunt editæ: Primam, De Origine & progreſſu, vſu & abuſu Templorum, ac rerum omniũ ad Templa pertinentium quinq; libris comprehenſam, ſub felicibus auſpicijs Illuſtriſſimi Principis FRIDERICI IV. Electoris Palatini Celſitudinis T. Parentis in lucem prodire volui. Sed quia primæ Editionis exemplaria omnia quæ Tiguri excuſa fuerunt, diſtracta ſunt atque divendita, ut nulla amplius in bibliopolis vænalia reperiantur, & plura paſſim à multis requirantur, adeoque non ingratas eſſe meas lucubrationes Reipublicæ literariæ intelligam, idcircò typis preloque rurſus ſubjiciendam ac denuò imprimendam hanc primam partem tradidi. Eam verò ſic emendatam, auctam & locupletatam, cùm integris multis capitibus, tum Reſponſionibus ab Roberti Bellarmini Ieſuitę, Cęſaris Baronij Cardinalium & Sociorum eorum ſophiſmata & argumenta, quibus idololatriam Romanam defendere conantur, vt pro nova meritò haberi poſſit: ſub Sereniſſimo T. nomine, Friderice Princeps Generoſiſſime, in lucem exire patere. Quia enim Electoralis Palatinatûs Hæres es digniſſimus, ideò Celſitudinem T. hujus Secundæ editionis hæredem quoque eſſe volui, quod Illuſtriſſimo Parenti T. Friderico Electori, cui prima, vt diximus, Editio dedicata & conſecrata erat, non ingratum fore confido, quum ille Celſitudinem T. ardenter ac meritò, ob ſingulares & eximias virtutes, quę in Celſitudinis T. primis juventutis annis elucent, diligat. Deinde Palatinæ familiæ multa in totam Helveticorum gentem beneficia & præclara merita exſtant: inprimis autem jam olim, vt adhuc hodiè inter Palatinos Principes & Tigurinam Rempublicam, ſumma animorum conjunctio fuit: ideoque me ſimul & boni civis & grati hominis officium facere puto, ſi Palatinam domum vnicè colo & obſervo, meumque amorem & obſervantiam hoc rurſus chartaceo munuſculo declaro. Tuam Celſitudinem autem humiliter rogo, vt hanc animorum conjunctionem inter Veſtram familiam & Tigurinos, fovere & alere, ac in ea conſtanter perſeverare quoque: & hanc libri hujus dedicationem, erga Celſitudinem T. ſummæ meæ obſervantiæ ſignum, benigno vultu à me accipere dignetur. Deum, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo ſolo omne bonum proficiſcitur, ſupplex oro rogoque, vt Celſitudinem T. cum Illuſtriſſimo Parente Electore, & tota denique domo Palatina, quàm diutiſſimè ad nominis ſui gloriam, & Eccleſiæ vtilitatem ſervet & tueatur, ac in Vobis omnibus dona ſua magis magiſque augeat: AMEN. Tiguri Helvetiorum urbe primariâ Calend. Auguſti, Anno nati in carne Filij Dei 1603.

CLEMENTIÆ T.

Obſervantiſſimus

Rodolphus HOSPINIANVS
Tigurinus.

ILLVSTRISSIMO, &

Generoſiſſimo PRINCIPI ac DOMINO, D.

FRIDERICO, COMITI

PALATINO-ad-Rhenum, Bavariæ DVCI, ac Illuſtriſſimi Principis LVDOVICI Sacri Romani Imperii Archidapiferi & Electoris, beatæ *memoriæ*, FILIO & HÆREDI, Domino ſuo Clementiſſimo.

QVEMADMODVM *Dei Opt. Max. Creatoris illius cœli ac terræ natura ſimpliciſſima puriſſimaque eſt, Illuſtriſſime Generoſiſſimeque Princeps, ita quoque cultûs ſui modum ſeu rationem ſimplicem quidem, ſed tamen numeris omnibus abſolutiſſimam ac perfectiſſimam præſcripſit, & viam ſalutis vnicam facilemque jam inde ab exordio rerum monſtrauit hominibus. Primis enim Parentibus noſtris in Paradiſo denunciatis inobedientiæ ſuæ pœnis, mox filium ſuum Vnigenitum promiſit, qui morte ſuâ homines à peccatorum pœna æterniſque ſupplicijs liberaturus eſſet: hunc igitur expectare, in eum confidere; illique ſoli adhærere & vitæ integritate ſervire juſſit, nullis ceremonijs aut externis ritibus principio annexis. Tradiderunt hanc ſalutis doctrinam, & hunc Dei perfectiſſimum cultum ſedulò Patriarchæ ante Moſem liberis ac nepotibus ſuis, quibus cum diutiſſimè vixerunt, non in Templis aut ſimilibus locis Religionis exercitio peculiariter deſtinatis, quùm ea Deus ab initio nullo expreſſo mandato requiſiuiſſet, , ſed in domibus ſuis, quæ tum quidem nihil aliud quàm Scholæ & officinæ quædam veræ Religionis, pietatis, honeſtatis, morumque optimorum fuerunt: Hîc igitur pro ſe quoque Patriarcharum univerſam ſuam familiam, quas numeroſiſſimas habuerunt, veram fidem in Deum, & in filium eius totius mundi redemptorem, fideique officia fideliter docui. Doctrinæ huic addiderunt Sacrificia: Abel enim è grege ſuo pecus obtulit in holocauſtum Domino conditori omnium: ita & Seth, Noe, Sem, Abraham, Iſaac & Iacob, omnes denique Patres ſacrificâſſe creduntur. Hæc etiam illorum ſacrificia cum altaribus eâ ætate nulli certo loco affixa fuere, ſed vbicunque data fuiſſet occaſio, præcipuè tamen vbi Deus vel inſignia edidiſſet miracula, vel ſignificâſſet ſe ibi aliquando res magnas geſturum, ibi Patres altaria erexerunt, & ſacrificia obtulerunt, quibus & preces adjunxerunt, vt partim gratitudinem ſuam erga Deum hoc pacto teſtarentur; partim verò hoſtiam ſeu mortem filij* DEI, *quâ peccata totius mundi expiaturus erat, ſibi in memoriam revocarent. Quia verò ſalutis promiſſio Adamo olim data, ſequentibus ſeculis propter univerſalem totius humani generis corruptionem, & horribile judicij ac iræ Dei exemplum in Diluvio æditum, prorſus abolita videri potuiſſet, ſolenni ejus inſtauratione opus fuit. Ad eam verò rem ex peculiari gratia Deus Abrahamum elegit,*

git, quem inter Idololatras in Vr Chaldæorum agentem in terram Chanaam evocavit, & ſalutis fœdus cum eo ac ſemine eius in æternum inſtauravit. Vt verò in fœderibus non ſolum conditiones utrinque conſcribi ſolent, ſed etiam ſigilla addi, quibus confirmentur: ita ſuum hoc fœdus inſtituto Circumciſionis ſacramento in hominibus obſignari voluit, quo minus de ejus fide ac benevolentia dubitare poſſent. Etſi enim fidem & obedientiam pro ſuo jure à nobis exigere poterat, ea tamen eſt bonitate & Clementiâ Deus noſter, ut licet in alto reſideat, ſicut David canit, & gloria ejus ſuprà cælos exaltata ſit, ad noſtros tamen mores ſeſe demittit, quo infirmitati noſtræ ſuccurrat. Atque hæc quidem Religionis veræ exercitia fuerunt, & hoc cultûs potiſſimùm genere vt ſimpliciſſimo, ita quoque ſanctiſſimo puriſſimoque Deus in illa mundi ætate prima, quæ ab Adamo ad Moſem uſque ſpatio nimirum 2455. annorum, juxta Funccianam ſuputationem, extenditur, ab hominibus coli voluit.

Poſt ea tempora verò, quoad externos ritus longè magnificentior cultus per Moſem traditus eſt populo Dei, inſtituto Tabernaculo, Sacerdotio, varijs generibus Sacrificiorum, Ablutionum, Purificationum, Feſtorum, alijſque infinitis propè operoſiſque Ceremonijs. Tandem etiam Templum illud magnificentiſſimum, totiuſque orbis miraculum à Solomone exſtructum, & auro argentoque mirandum in modum exornatum, in cineres autem redactum à Zorobabele reparatum inſtauratumque fuit. Quæ omnia non tam jubente, quàm permittente, ſeu indulgente & connivente Deo facta ſunt: non quòd natura ejus immutata eſſet, & jam ipſe tam magnifico apparatu ac ſplendidâ pompâ coli gauderet, hiſque rebus infantum inſtar demulceretur, ſed quòd ipſi nunc res eſſet cum duræ cervicis, præfracto, obſtinato & ad Idololatriam, cui in Ægypto plus æquo aſſueverat, proclivi populo, quem hoc pacto ab Idolorum cultu avocare, & in vera Religione ac ſocietate unius corporis Eccleſiaſtici retinere voluit. Putavit ſiquidem clementiſſimus Dominus Iſraëlitas ſuos nullam deinceps omninò habituros occaſionem peregrinos cultus recipiendi, quos tam exquiſitis inſtruxiſſet & quaſi involuiſſet ſacris. Vnde & Conradus Pellicanus in explicatione præcepti Dei, de Ara non ex ſectis, ſed impolitis lapidibus exſtruenda, quod Exodi 20. cap. exſtat, Voluiſſe videtur, ait, Deus abeſſe ſacris ſuis omnem ſplendorem artis & precij: idque eſſe quòd placeant illi, & quod abſolutè prodeſſe poſſet fidelibus, cupientibus Deum in ſpiritu & veritate colere. Quod autem poſtea Moſi oſtendit tabernaculum, arcæ & ararum precioſum, illuſtre, artificioſum & laborioſum ædificium & ſanctuarium, id ipſum vel ex hoc loco videtur oſtendiſſe, permiſſionem potius fuiſſe, quàm mandatum, & ad duræ cervicis populum & ſuperſtitioſum nimis continendum in officio: alioqui, vt patet, nimium propenſum ad ritus gentilium, deoſque eorum. Eâ tantum ratione condeſcendendo fragilitati ipſorum, quùm ara pulchra carere in ſacris ſuis nollent, & ſculptile habere non permitterentur, atque nondum fixum locum ſcirent vel conſequerentur ſub Moſe ad cultum Dei: ideò ordinavit iſta externa ad pejora cavenda, vſque ad correctionis, de voluntate eorum, & ex ipſorum donarijs ad quæ erant promptiſſimi. Adhæc in his externis Ceremonijs & Ritibus quaſi velata abſcondebantur potiſſima Chriſti & Eccleſiæ myſteria, fueruntque ſacramenta Iudaici populi, quibus Dominus hunc obſtringere firmiter voluit, & in memoriam revocare beneficia ſua, denique exerceri pietatem & obedientiam, adeoque fidem confœderatorum ſuorum. Circumciſio enim docebat eos, in peccatis conceptos & natos, & proinde naturâ pollutos, purgatione opus habere. Sacrificijs quotidianis, matutinis nimirum & veſpertinis, peccatorum expiatio adumbrabatur: cumque eadem quotidie repeterentur, haud obſcurè ad ſacrificium quoddam perfectius remittebant, quod ſemel immolatum ad expianda peccata noſtra ſufficiens futurum eſſet. Eadem fuit feſtorum, thymiamatis & aliorum penè infinitorum ratio: quòd nimirum per ſe ad ſalutem nihil conferrent, illius verò myſteria adumbrarent, & in fidei contemplationem animos excitarent. Quò etiam factum eſt, vt hæ

Ceremoniæ, & cultus ille in univerſum quantumvis magnificentiſſimus per ſe non placeret Domino, quoties ſenſu myſteriorum deſtituerentur, fide in promiſſum Servatorem carerent, atque externum modò cultum exercerent. Nam Pſalm. 40. David inquit, Sacrificium & oblationem noluiſti: holocauſtum & ſacrificium pro peccato non poſtulaſti. Et Pſalm. 50. Non arguam te propter ſacrificia tua, nec propter holocauſta tua quæ coram me ſunt ſemper. Item, Non delectaris ſacrificio, nec holocauſtum exigis, alioquin darem. Et apud Eſa. cap. 1. inquit Dominus: Cùm veniretis ut conſpiceremini coràm me, quis quæſivit hoc de manu veſtra, ut conculcaretis atria mea? Ne addatis offerre ſacrificium mendax: ſuffimentum abominatio eſt mihi: Calendas & ſabbatum quòd convocetis convocationem, non poſſum ferre iniquitatem cum cœtu. Calendas veſtras odio habuit anima mea, ſunt mihi oneri, fatigatus ſum ſuſtinendo. Hierem. 6. ait: Vt quid mihi thus ex Saba affertis, & calamum ſuaveolentem de terra longinqua? Holocauſtomata veſtra non ſunt accepta, & victimæ veſtræ non placuerunt mihi. Rurſum 7. cap. Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris, & comedite carnes: quia non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum. In eandem ſententiam etiam Hoſea 4. dicit, Declinârunt, dum tantum ſtudent victimis: itaque ego caſtigabo univerſos. Et Amos 5. Odi & proieci feſtivitates veſtras, & non capiam odorem cœtuum veſtrorum. Quod ſi obtuleritis holocauſtomata mihi, & munera veſtra, non ſuſcipiam, & vota pinguium veſtrorum non recipiam. Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam. Nunquid Hoſtias & Sacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis? Ex adverſo autem in lege & Prophetis ſubinde requirit & exigit veræ fidei obedientiam, quæ carnis affectus omnes mortificat, Deo nos hoſtiam viventem ſiſtit, & Chriſti merito quæſitam peccatorum remiſſionem amplectitur, adhæc ad ſupremi numinis invocationem, ad vitæ innocentiam, & ad omnia reliqua pietatis officia nos excitat. Vnde Moſes dicit, Et nunc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas eum, & incedas in cunctis vijs ejus, & ſervias Domino Deo tuo toto corde, tuo, & totâ animâ tuâ, ut ſcilicet cuſtodias præcepta & ſtatuta eius, quæ ego præcipio tibi hodie in bonum: Deuteron. 10. Et David oſtendens qua in re verus Dei cultus ſitus ſit, inquit: Sacrificate ſacrificia juſtitiæ, & confidite in Iehova: Pſalm. 4. Item, Sacrificia Deo laudem, & redde altiſſimo vota tua. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me: Pſalm. 50. & 51. Sacrificia Dei, ait, ſpiritus contritus. Apud Hoſeam ipſemet Dominus ait, Miſericordiam volo, non ſacrificium: & cognitionem Dei pluſquàm holocauſtum. Et apud Ieremiam cùm diſertis verbis indicaſſet, ſe in die, qua eduxiſſet Iſraelitas ex Ægypto nihil eis de holocauſtomatis præcepiſſe, mox addit: Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut benè ſit vobis. Micheas denique capite 6. inducens aliquos de vero Dei cultu interrogantes, quibus nimirum in rebus ille conſiſtat, reſpondet: Indicabo tibi ô homo, quid ſit bonum, & quid à te requirat Dominus, nempe facere judicium, diligere miſericordiam, & ſolicitum vel ſubmiſſum ambulare coram Deo tuo. Hæc propterea pluribus commemoro, Clementiſſime Princeps, ut appareat, cultum illum Dei externum in veteri Teſtamento ſumptuoſiſſimum, & Ceremonias ſplendidiſſimas, non ſolùm umbras, figuras & typos Chriſti Domini ac Redemptoris noſtri, ſed etiam ex permiſſione veriùs quàm mandato Dei inſtitutas fuiſſe, ad retinendum populum Iſraeliticum, ad Idololatriam & omnis generis ſuperſtitiones nimiùm proclivem, in officio: adeoque etiam ad ſalutem nihil contuliſſe, quam ſacræ literæ in ſolius Chriſti merito monſtrant nobis. Vnde & illud ſimul fieri maniſeſtum puto, quod vel præcipuum in hac tota tractatione eſt, Ceremonias veteris Teſtamenti abrogatas, & in univerſum abolitas fuiſſe, cùm tempus illud perfectionis, quod Chri-

ſtus ad-

ſtus adventu ſuo attulit, & de quo Paulus ad Hebræos loquitur adveniſſet. Nam umbris manentibus dubia fuiſſet lux, quam Servator in mundum importavit ſecum. Neque etiam Deus rem vult habere ampliùs cum infantibus, quales ante legem fuerunt, quos nudis promiſſis & crebris revelationibus quaſi manu duxit: ſed & nec cum juvenibus, quorum ferociæ & protervıæ poſt legem, inſtitutis externis ritibus & ceremoniis magnificis, aliquid concedendum fuit: verùm per Chriſtum filium ſuum cum nova Eccleſia, tanquam cum viris agere vult, quos puerilibus iſtis ritibus & ceremoniȷs ceu pupis occupatos eſſe nequaquam convenit. Quæ tamen non ita à quoquam accipi velim, quaſi cum externo illo cultu veteris populi veræ fidei & pietatis officia ſimul abolita & ſublata ſint: permanent enim illa conſtantiſſimè in Eccleſia Chriſti, tantùm abrogata illa magnifica pompa operoſarum Ceremoniarum, & rituum externorum omnium, jam in Dei cultu hoc unum quàm diligentiſſimè obſervandum, quod olim adumbratum fuit, & pii porrò non in obediendis typicis hiſce ſacris, ſed in præſtandis veræ fidei & pietatis officiis occupari debent: quòd futurum Servator Samaritanæ mulierculæ prædixerat, inquiens: Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores patrem in ſpiritu & veritate adorabunt. Etenim pater tales quærit qui adorent ipſum. Deus eſt ſpiritus, & eos qui adorant ipſum, in ſpiritu & veritate adorare oportet. Quo loco Adorationis nomine totum Dei cultum, deinceps in Eccleſia ſua exercendum, complectitur, quem duobus capitibus conſtare dicit, Spiritu ſcilicet & veritate, ut hoc pacto Moſaicas Ceremonias omnes procul ab Eccleſia ſua excludat, ſuumque cultum ab omnibus iſtis corporeis, externis & puerilibus ritibus ac crepundiis repurget. Ut vero inter ſuos quidam nervi etiam eſſent publicorum congreſſuum, in quibus in vera fide rectè erudirentur, ſimulque Chriſtianis hominibus externis quibuſdam ſignis remiſſio peccatorum & juſtitia coram Deo ceu ſigillis obſignaretur, in legalium Ceremoniarum locum Chriſtus pauciſſimas ſuæ Eccleſiæ ſervandas inſtituit, Baptiſmum nimirum & Cœnam ſacram: præter has enim duas ſacras actiones ſeu Ceremonias publicas nullas disertè ordinavit Dominus. Unde & D. Auguſt. epiſt. 118. ad Ianuarium inquit: Tenere oportet Dominum noſtrum Chriſtum, ſicut ipſe in Evangelio loquitur leni jugo ſuo nos ſubdidiſſe & ſarcinæ leni. Ideò ſacramentis numero pauciſſimis, obſervatione facillimis, & ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatem novi populi colligavit: ſicuti eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſecratis, Communicatio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in ſcripturis canonicis commendatur, exceptis his quæ ſervitutem populi veteris pro congruentia cordis ipſorum & Prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moſis leguntur. Ut verò paucæ numero, ita quoque ſimplices ſunt, & ſic omni prorſus ſplendore, pompâ ac magnificentiâ carent, ut etiam vilia & contemptibilia carni noſtræ, & vix aliquid cum promiſſionum divinarum majeſtate commune habere videantur. In Baptiſmo enim oculi noſtri nihil aliud quàm vilis aquæ aſperſionem cernunt. In ſacra Cœna parva panis buccella, & vinum porrigitur hominibus. Sed hæc ſunt non abſque ſingulari ſtudio ſic à Servatore conſtituta, qui cùm perverſum carnis noſtræ ingenium probè noſſet, cavere hoc pacto voluit, ne externis inhærendo interna ſalutis myſteria negligeremus, & ſigna pro rebus ſignatis acciperemus; quam miſerrimam animarum ſervitutem Auguſtinus appellavit. Apoſtoli has à Chriſto inſtitutas Ceremonias diligenter obſervarunt, nihil mutarunt, nullas ademerunt, neque etiam addiderunt, ſed tanquam obedientes diſcipuli à Chriſto inſtitutis ſimpliciter contenti fuerunt, niſi quòd Ordinationem per manuum impoſitionem miniſtrorum ſeu paſtorum Eccleſiæ prioribus adjecerunt. Ac licet primis aliquot annis Apoſtoli Ceremonialia quædam Moſaica, ut res indifferentes, propter imbecilles; & nondum de abrogatione legis Moſaicæ plene edoctos, obſervarint, ut patet ex Actor. 16. ubi Paulus Timotheum, quem volebat ſecum abducere ad Iudæos, qui ſciebant eum ex Græco patre natum eſſe, circumcidit: idemque Apoſtolus 1. Corinth. 9. dicit, ſe Iudæis factum eſſe quaſi Iudæum, ut Iudæos lucrifaceret, & ȷs qui ſub lege erant, quaſi eſſet ſub lege, ut eos lucri faceret, & ȷs qui ſine lege fuerint,

tanquam ipſe quoque ſine lege ſit, cum tamen non ſit ſine lege Deo, ſed obnoxius legi Chriſti, ut lucrifaceret eos qui ſunt ſine lege: Tamen cum viderent falſos fratres & obſtinatos Iudæos, obſervationem legis, tanquam neceſſariam ad ſalutem poſtulare, nequaquam illis ceſſerunt, ſed manifeſtè contra legem egerunt, ut doctrinam de abrogatione legis, & libertatem tuerentur. Unde Paulus cum Hieroſolymis eſſet, unà cum Tito, non eſt compulſus eum circumcidere ob falſos fratres, qui ſub introierant ad explorandam libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto, quo nos in ſervitutem adigerent: Galat. 2. Et eam ob cauſam Antiochiæ Petrum in gratiam falſorum fratrum Iudaizantem graviter reprehendit Paulus, Galat. 2. Idem 1. Cor. 10. legem de ciborum diſcrimine abrogat: Et Galat. 5. aperte docet, adeò eſſe abrogatam legem Moſis, ut ſi quis ea opinione circumcidatur, aut aliàs obſervet legis Ceremonias quòd ſint neceſſariæ ad ſalutem, non poſſit ſalvari. Ab hac verò primitivæ Eccleſiæ ſimplici quidem illa, ſed tamen abſolutiſſima perfectiſſimaque forma in vero Dei cultu, longiſſimè receſſerunt poſteræ ætates, & Ceremonias in Eccleſia ita prodigiosè accumularunt, ut non tantum Iudaiſmum revocatum, ſed inſuper quoque Ethniciſmum introductum dicere jure optimo poſſet Clementia tua. Ac cœpit quidem radices agere hoc malum haud longè poſt Apoſtolorum tempora: mox autem tantos progreſſus fecit, ut D. Auguſt. in Epiſt. ad Ianuarium conqueſtus ſit, Chriſtianam Religionem ita traditionibus humanis, Ceremoniis ac ritibus onerari jam ſuo tempore, ut Iudæorum conditio tolerabilior fuerit ſub lege, quam Chriſtianorum ſub Gratia & Evangelio, ut qui legalibus tantum ſarcinis, non etiam humanis traditionibus ſubjecti fuerint. Tolerari tamen utcunque potuiſſet, ni Gregorij M. temporibus, inprimiſque poſt Caroli M. ætatem factum fuiſſet deterrimum, & creſcentibus ſuperſtitionibus, erroribus & abuſibus, ipſum quoque tandem in tam immenſam arborem excreviſſet, ut hortulo Dominico plurimum damni attulerit. Quæ cum ita ſint, ut ſunt certiſſimè, tamen vetuſtatem ſubinde crepant hodiè Pontificij, quippe quibus hoc curæ in primis ſemper eſt, ut ſuas leges, ritus, inſtituta, conſuetudines, cultumque ſuum adeò totum, quoad ejus fieri poteſt antiquitatis authoritate commendent reddantque auguſtiorem. Ex quo fit, ut non ſolùm à priſca vetuſtate ſæpe authores accerſant, quibus nihil unquam ſimile ne in mentem quidem venit, ſed etiam ad veræ primitivæ Eccleſiæ, imò ad Chriſti & Apoſtolorum tempora uſque ſua omnia referant, quæ tamen ijs ſeculis prorſus incognita fuerunt. Hoc autem argumento in eum finem utuntur potiſſimum, ut hominibus perſuadeant, veram eſſe hanc ſuam Religionem, nec temerè ab ea recedendum: ſequendam enim eſſe vetuſtatem veterumque conſuetudines, ac inſiſtendum parentum noſtrorum veſtigijs, qui feliciter etiam ſuos ſecuti ſint. Sed eſt hoc ineptiſſimum ſimul & inſulſiſſimum. Symmachus urbis Romæ Præfectus, & gentiliſmi propugnator ſtrenuus dicebat etiam, ut eſt videre apud Ambroſium lib. 5. epiſtolarum, Præſtate oro vos, ut quæ pueri ſuſcepimus, ſenes poſteris relinquamus: ſervanda eſt tot ſeculis fides, ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos. Utamur obſecro ceremoniis avitis. Et Iudæi Idololatræ ad Ieremiam Prophetam aiebant: Sic fecimus nos, & patres noſtri, reges noſtri, & principes noſtri, & ſaturati ſumus panibus, & benè nobis erat. Quid autem adhæc Deus? In ſtatutis, inquit, patrum veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter. Phariſæis objicientibus Chriſto, quare diſcipuli ejus tranſgrediantur traditionem majorum? reſpondetur à Domino, Quare vos tranſgredimini mandatum Dei per traditionem veſtram? Hypocritæ benè de vobis Prophetavit Iſaias, dicens, Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labijs me honorat: cor autem eorum procul eſt a me. Sed fruſtrà me colunt, docentes doctrinas quæ ſunt mandata hominum. Et conſtantiſſimus Dei martyr Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. inquit: Si Solus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putaverit, ſed quid qui ante omnes eſt Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. Et in fine epiſtolæ, Si ſacerdotes Dei & Chriſti ſumus, inquit, non invenio quem magis ſequi quàm

Deum & Chriſtum debeamus, &c. Idem rurſus ait, Quælibet conſuetudo quamvis vetuſta, quàmvis vulgata, veritati eſt poſtponenda : & uſus qui veritati eſt contrarius abolendus eſt. In quam ſententiam etiam Nicolaus Papa Ignaro Remenſi Archiepiſcopô ſcribens inter alia dicit : Mala conſuetudo non minus quam pernicioſa corruptela abjicienda & vitanda eſt : quæ niſi citius radicitus evellatur in privilegiorum jus ab impriis aſſumitur.

Quemadmodum igitur de Catone fertur, quòd cum Græci per incredibilem arrogantiam ſe omnium hominum primos eſſe falsò dicerent, & artium liberalium aliarumq; rerum inventionem non ad veram originem referrent, ſed ſibi ſolis aſcriberent, eoq; omnium gentium hiſtorias pervertere, & antiquiſſimam doctrinam abolere conarentur, peculiarem librum de Originibus rerum ſcripſerit, ne Romani facilè in errores abducerentur : ita egô quoque cùm ſcirem Pontificios Antiquitatis argumento potiſſimum hodiè uti, eoq; ſimplicioribus fucum facere, collegi aliquot jam annis ex veris approbatisq; hiſtoriis, & ex ipſorum etiam Papiſtarum libris ORIGINEM PAPATUS VERAM, *hoc eſt, Opus de inclinatione & depravatione doctrinæ cæleſtis, deque Ceremoniarum mutatione, auctione & progreſſu ijs ſeculis quæ Chriſtum & Apoſtolos primùm, deinde verò Conſtantinum Imperatorem, in primis autem Gregorium Primum, Pontificem Rom. & Carolum. M. ſecutá ſunt : Cujus hæc ſumma eſt, Pontificiam religionem, quatenus in doctrina & ceremonijs à verbo Dei ſcripto diſcrepat, intra mille proximos annos demùm natam, eoq; temporis ſpacio Pontifices Romanos priſca ſuſtuliſſe, & nova ſurrogâſſe, quæ nunc pro vetuſtiſſimis habeantur. Collegeram autem hæc omnia in meos privatos uſus. Sed hunc meum laborem judicio graviſſimi & doctrinâ præſtantiſſimi aliquot viri, ut viderunt, ita probârunt, ut continuò me ad æditionem ejus adhortati fuerint : cumq; objicerem illis, nihil minus unquam mihi in mentem veniſſe, quàm ut publicarem eum, aut typis excudendum traderem, ceu indignum qui à doctis legeretur, non quoad materiam, quam quidem utiliſſimam noſtris temporibus arbitror, ſed quoad auctorem, qui hæc pro dignitate, ob ingenii & doctrinæ exiguitatem tractare non poſſet, illi tamen hortando, urgendo, monendo, rogandoq; non deſtiterunt. Hos inter præcipuus eſt D. Gulielmus Stuckius S.S. Theologiæ in Schola noſtra Profeſſor : habet enim hoc ferè peculiare vir ille, ut licet doctiſſimus ſit, aliorum tamen laudi atque gloriæ, ſtudiorum laboribus acquiſitæ, non invideat, neque bonorum curſum ſiſtat aut conatus impediat, ſed eos potius quacunque poſſit ratione promoveat atque adjuvet : quæ virtus ut in viris doctis rariſſimè invenitur hodiè, ita illud è contra quàm plurimis eſt inſitum, ut aliorum labores non ad oſtentationem, ſed ad Eccleſiæ totiusq; Reipublicæ literariæ utilitatem æditos Theonino, ſed potius canino dente arrodant, carpant, taxent, cavillentur & ſuggillent, nihilq; niſi quod ipſi ſoli dicunt ac faciunt rectum putent. Acceſſit Stuckio aliiſq; pietate, doctrinâ & conſiliis præſtantiſſimus vir D. Abrahamus Colbingerus, Illuſtriſſimo Principi Ioanni Caſimiro à Secretis, qui æditionem hujus operis literis ad Stuckium noſtrum datis ſemel iterumq; flagitavit. Tantorum igitur virorum, authoritate & judicio victus tandem manus dedi.*

Horum autem laborum meorum partem primam ſub felicibus Celſitudinis T. auſpiciis in lucem prodire volui FRIDERICE *Princeps Illuſtriſſime. Laudatiſſimus enim mos eſt & plurimis jam ſeculis multorum exemplis confirmatus, ut quem quis ſuſpiciat, colat maximique faciat, in ejus fide, tutelâ & patrocinio ſcriptum, quod æditurus eſt, reponat & quaſi conſecret. Cauſæ autem ſunt multæ eæque graves quæ me & alios in admirationem C. T. rapiunt, eamque ut ſumma cum obſervantia colamus, plurimique faciamus compellunt. Ex Palatinorum enim Principum laudatiſſimorum ſtirpe originem ducis, cujus in totam Helvetiorum gentem, in primis autem in patriam meam, hoc eſt Tigurinam Rempubl. multa beneficia & præclara merita exſtant, quæ adhuc in Annalibus noſtris magna cum laude & grata memoria celebrantur. Quod autem Celſitudinem tuam pecu-*

liariter attinet, de generoſiſſima ejus indole tam multa & præclara ad nos huc uſque famâ & litteris clariſſimorum virorum conſtantiſſimè perferuntur, ut nemini dubium ſit, quin non ſolùm in amore & benevolentia erga noſtram Rempublicam & Eccleſiam ſis permanſurus, ſed etiam univerſa Chriſti Eccleſia & S S. Romanum Imperium in te propediem nutritium & protectorem fideliſſimum, ac Principem verè Chriſtianum habiturum ſit. Habet C. T. unam Dedicationis noſtræ cauſam: altera eſt primæ hujus partis, ſicut & totius Operis noſtri materia: quam quidem Principibus quoque cognitu & neceſſariam & utilem eſſe arbitror, hoc præſertim ultimo ante Chriſti ad judicium extremum adventum ſeculo, quo Antichriſtus Romanus adverſus veras, & ad veræ primitivæ Eccleſiæ formam reformatas Eccleſias univerſum mundum concitat, & omnia bellis, incendij, cædibus, ſeditionibus, proditionibus ac ſanguine miſcet, ut eam fidem ac Religionem reſtinguat ac funditus exſtirpet, ex qua regno ſuo excidium imminere intelligit. Eſt enim hoc ingenium Satanæ, ut tum maximè fremat, ringatur, frendeat & tantúmnon præ furore & inſania rumpatur, quando Chriſtum ſe fortiorem adeſſe videt, cui ipſum cedere oporteat. Docet hoc Chriſtus quoque quando illum forti armato confert, qui ſua quietus poſſidet, dum nemo illum invadit, at hoſte ipſum expugnante vires omnes ad domus ſuæ defenſionem exerit. Vnde & poſtremi quique illius conatus prioribus graviores atque atrociores ſunt. Sic in Ægypto olim factum fuiſſe Moſes teſtatur. Qui enim initio contentus erat Iſraelitas avita libertate ſpoliaviſſe, ubi tempus liberationis adeſſe videt, nova rabie Pharaonis animum accendit, quâ jam non in viros modò, ſed in recens natos infantes ſæviret, & laboribus intollerandis populum gravaret. Similiter, cùm Babylonici exilij initia tolerabilia fuiſſent ſub Nabuchodonoſore & Evilmerodacho regibus, ſub illius tamen fine Balthaſari extremæ impietatis & ſacrilegi furoris author fuit, quo Religionem & veri Dei cultum omninò abolere conatus eſt, cuius inſtaurationem præ foribus adeſſe videbat. Huc etiam pertinent lanienæ illæ cruentiſſimæ, quas in toto Romano Imperio per annos circiter trecentos æditas fuiſſe ex Eccleſiaſtica hiſtoria Euſebij conſtat, cùm Religio Chriſtiana per totum orbem longè latéque propagaretur, & Satan, ceſſantibus ubique oraculis & evaneſcente indies Idolorum cultu, ſibi cedendum eſſe ſentiret. Et quod tunc fecit, id ipſum longe majori rabie & truculentia quàm ante hac nunquam ſub hujus mundi finem facturum, ſacræ literæ nos docent, & hodiè experimur. Prodeſt igitur in tantis Antichriſti furoribus, quibus univerſus mundus perturbatur, & ſumma imis miſcentur, Principibus Chriſtianis, quibus à Deo Eccleſiæ ſuæ patrocinium & tutela commiſſa eſt, ſcire & probè cognita habere fundamenta, originem item ac progreſſum Pontificiæ Religionis, quam antiquiſſimam & jam inde ab exordio mundi traditam eſſe ſubinde clamant, & pro qua tuenda, conſervanda propagandaque tantis viribus laborant & dimicant, ut intelligant Principes, non inniti eam fundamento firmo Verbi Dei, & doctrinæ veræ primitivæ Eccleſiæ, ſed ſtramineo potius, humanarum conſtitutionum, rituum & Ceremoniarum, quas non tantum ex Iudaiſmo, ſed Ethniciſmo quoque intra mille proximos annos, ſi quàm longiſſimè retroſpiciamus, mutuati ſunt: ac propterea iſtis Pontificum Romanorum furoribus, terriculamentis, ac brutis fulminibus nihil terreantur, imò ne moveantur quidem, ſed in excutiendo Pontificio jugo, & à ſuis provincijs procul arcendis Papiſticis tenebris alacres, in defendenda autem vera doctrina verbi Dei & veteris Eccleſiæ, quam his poſtremis temporibus Deus ex immenſa gratia & miſericordia, mundo rurſum revelavit, conſtantes & ſtrenui ſint. Neque enim inter Chriſtianos ferenda eſt ſceleratiſſimi nebulonis Machiavelli Itali ſententia, quâ vult Principes non magnopere laborare debere veràmne an falſam Religionem habeant: cum eo uſq; etiam provehatur execrandus homo, ut Ethnicas ſuperſtitiones Chriſtianæ Religioni ſine omni pudore anteponat. Sed potius Principi Chriſtiano ante omnia evitendum eſt, ut vera Religio ab ſe colatur, propagetur ac defendatur ſtrenuè.

nuè. Quam quidem ad virtutem non ſolùm generoſiſſima tua indole, ſed etiam majorum tuorum exemplis egregiè excitari potes Princeps Illuſtriſſimè. Vterque enim avus tuus, ſanctiſſimi nimirum Illuſtriſſimique Principes FRIDERICVS *Palatinus Elector, &* PHILIPPVS *Haſſiæ Landgravius puriorem Evangelij doctrinam ſummo quoque cum capitis fortunarumque ſuarum diſcrimine propugnárunt acerrimè. Pater etiam tuus Ludovicus Elector in tuenda verbi Dei doctrina egregiam ſane operam navavit. Qui omnes nunc in Chriſto beati vivunt, & virtutum ſuarum præmijs æternis in cælo fruuntur, teque nominis ſui memoriâ ad ſimiles virtutes excitant. Quæ eò majoris apud te authoritatis eſſe debent, quòd in vivis adhuc habeas domeſtica exempla, quibus non minus excitari potes: Patruum videlicet Ioannem Caſimirum, & Avunculum Gulielmum Landgravium Illuſtriſſimos Principes, & in promouenda gloria Dei ac defendenda vera religione fortiſſimos heroas. Horum veſtigijs ſi C.T. inſiſtat, quod omnes boni ſibi de te pollicentur, non ſolùm in terris felix & fortunatus eris, ſed etiam in cælis aliquando æternùm regnabis. Sed quid ago Princeps Illuſtriſſime? cùm hæc & alia audias ſæpius & clarius à viro nobilitate, magnaque pietate & doctrina præſtantiſſimo D. Ottone à Grünrad morum ac diſciplinæ tuæ magiſtro fideliſſimo: à magno quoque noſtra ætate Theologo D. Daniele Toſſano alijſque viris clariſſimis mihique ſummâ obſervantiâ colendis. Accipe igitur Princeps Generoſiſſime Clementiſſimeque à me, licet nullus meriti aditu C.T. noto, chartaceum hoc munuſculum benigno vultu, idque ſummæ meæ erga te obſervantiæ teſtimonium eſſe patere, & me Tuæ Clementiæ maximo tuo merito tunc obſtrictum putabo. Dominus Ieſus verus Dei & Mariæ filius, cui omnis poteſtas in cælo & terra data eſt, Celſitudinem T. cum Illuſtriſſimo Fortiſſimoque Principe Ioanne Caſimiro totaque Palatinorum familia tueatur; & quàm diutiſſimè ad nominis ſui gloriam conſervet, donaque ſua in vobis augeat,* AMEN. TIGVRINA Helveticorum metropoli 4. *Calend. Febr. Anno* 1587.

T. CELSITVDINIS

Obſervantiſſimus

Rodolphus HOSPINIANVS
Tigurinus.

INDEX

INDEX CAPITVM HORVM Quinque Librorum.

LIBER PRIMVS continet *Originem* TEMPLORVM: *vbi agitur.*

DE loco in quo Patriarchæ ante exſtru-ctum Tabernaculum familias ſuas inſtituerunt: & de LVCIS, in quibus Gentiles primò convenerunt, & ſua ſacra tractârunt. *pag.* 1. *His acceſſit in hac ſecunda Editione.* Refutatio argumentorum Anabaptiſtarum omnia Templa improbantium *pag.* 5. & Bellarmini ac Vbiquiſtarum calumniæ, quâ Orthodoxos tanquam Templorum hoſtes damnant. *Pagina* 7

De Tabernaculo Iudæorum. *p.* 7

De Templo Hieroſolymitano priore & poſteriore. *p.* 11

De Synagogis Iudæorum eorumque Origine. *p.* 18

De Authoribus & prima Origine Templorum apud Gentes: vbi de Lucis juxta Templa Ethnicorum. *Acceſſerunt multa* de Templorum Ethnicorum Votione, loco, ſitu, forma & reſtauratione. *p.* 19

De Origine, authoribus & progreſſu Templorum apud Chriſtianos *pag.* 24. vbi & de ſtudio ædificandi magnificentiſſima & ſumptuoſiſſima Templa S. Patrum judicium *p.* 36. quod Chriſtiani Templis non alligati eſſe debeant: *p.* 41. de nominibus locorum, quæ à Chriſtianis ad conventus publicos celebrandos ſunt exſtructa: *p.* 46. In cujus honorem Templa primitiuæ Eccleſiæ fuerint erecta, in quem non diſſimulandum abuſum ea res abierit, ac Martyris occaſionem dederit: *p.* 53. de Cauſis multitudinis Templorum apud Chriſtianos: de Miraculis falſis pro ædificatione, Templorum: de Superſtitionibus varijs circa Templorum ædificia exortis: deque Templis nullis prophanis vſibus deſtinandis. *p.* 24

His ſequentia in hac Editione acceſſerunt: Bellarmini reſponſiones ad Patrum teſtimonia contra ſumptuoſiſſima Templa, earundemque refutatio: *p.* 39. Bellarmini argumenta pro ſanctitate Templorum, & quod in ijs Deus magis quàm alibi exaudiat, eorumdemque confutatio: *p.* 43. ejuſdem argumenta pro exſtructione & dedicatione Templorum in honorem Sanctorum, & eorum refutatio. *Pagina* 57

De Origine & Progreſſu Aſylorum. *p.* 69

LIBER SECVNDVS complectitur *Originem rerum quæ in* TEMPLIS *continentur : vbi*

DE Origine Preſbyterij ſeu Chori & Gremii Templorum: *Pag.* 74. *Acceſſerunt rationes Bellarmini* pro prima parte Templorum verſus Orientem, earumque refutatio. *Pagina* 75

De Origine Cryptarum. *p.* 78

De Origine Cathedræ Epiſcopi, quam alij Ambonem vocant. *p.* 79

De Origine Baptiſterij. *p.* 80

De Origine Ταμείων, ſeu Ciboriorum, quæ vocantur Germanicè Sacrament-häuſlein. *p.* 82

De Origine Altarium, & Ornamentorum altarium. *His acceſſit caput integrum. p.* 84. 91. 92

De Origine & progreſſu Translationis, Venerationis, Adorationis & cultus Reliquiarum Sanctorum in Templis aſſervatarum: *p.* 92. argumenta & rationes variæ contra Translationes, *&c.* Reliquiarum: *p.* 102. reſponſiones Bellarmini ad Orthodoxorum argumenta contra Translationem & cultum Reliquiarum: *p.* 104. ſolvuntur argumenta & rationes Bellarmini pro Sanctorum Reliquiis earumque cultu. *p.* 112

De Origine & progreſſu Imaginum vel Simulachrorum apud Gentes. *p.* 122

De Origine & progreſſu Idolorum apud Iudæos. *p.* 129

De Origine & progreſſu Imaginum & adorationis earum apud Chriſtianos: *p.* 130. De Certamine propter Imagines & earum cultum inter Orientales & Occidentales exorto: & Synodis ea de re habitis: vbi & de Miraculis falſis ac mendacibus pro confirmatione cultus & adorationis Imaginum: *p.* 171. de argumentis quibus adoratio Imaginum partim defenditur, partim excuſatur, eorumque confutatione: *p.* 176. de variis abuſibus circa Imagines ab ipſis quoque Pontificiis olim damnatis. *p.* 180.

His

His acceſſerunt in hac Editione ſequentia vndecim capita contra Bellarminum. *Pagina* 183

De nominibus Imaginis: Simulachri & Idoli, & quod Idoli nomen à Scriptoribus Eccleſiaſticis pro quavis Imagine quæ divino honore colitur, vſurpetur, vbi Orthodoxorum ſententia rationibus multis confirmatur, & Bellarmini argumenta contrarium adſtruentia, refelluntur. p.183

De Principibus Iconomachorum falſa ſententia Bellarmini refutatur, & vera confirmatur. p.191

Quòd ſint prohibitæ Imagines Dei: vbi argumenta Bellarmini, quibus probat, Licere pingere Imaginem Dei, refutantur, & Orthodoxorum confirmantur. p.193

Imagines in Templis non rectè collocari multis argumentis probatur: Reſponſiones Bellarmini ad ea confutantur: ejuſdem rationes contrarium aſſerentes excutiuntur: p. 202. & Epiphanij epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum defenditur, de Imaginibus in Templis Chriſtianorum non habendis contra Sanderi & Bellarmini calumnias. p.208

Imagines in Templis non eſſe vtiles extra hiſtoriam contra Bellarminum probatur, ejuſq; argumenta refelluntur. p.211.217

Imagines Chriſti & Sanctorum non rectè coli religiosè & adorari, argumentis multis probatur, & Bellarmini rationes contrarium defendentes confutantur. p. 217. 224

Nullo genere cultus Imagines adorandas eſſe contra Bellarminum probatur. p. 235

De Cruce vera Chriſti, eiuſque cultu & adoratione Orthodoxorum doctrina probatur, & contraria Bellarmini refutatur. p.250.251

De Imaginis & figuræ Crucis cultu Bellarmini argumenta examinantur. p.252

Argumenta Bellarmini quod ſignum Crucis ſit venerabile excutiuntur. p.254

Argumenta Orthodoxorum contra cultum & venerationem Crucis adverſus Bellarminum defenduntur. p. 256

De Origine Lucernarum ſeu luminum, cereorum & lampadum in Templis Chriſtianorum. p. 257

De origine Organorum muſicorum in Templis, quæ Germani vocant Orgalen. pag. 261

De origine Anathematum aliorumque ornamentorum in Templis: *Quibus acceſſerunt* Solutiones Bellarmini pro his Anathematis & ornamentis in Templis Chriſtianorum. p. 262. 263

De origine Aquæ luſtralis. p.273

De origine Campanarum: vbi & de precibus ad earum pulſum matutinum, meridianum & veſpertinum inſtitutis & num ad eam ſuperſtitionem Chriſtianos cogi debeat. *Pagina* 280.285

His acceſſerunt ſequentia capita ad finem vſq; huius ſecundi libri.

De Crucibus, Gallis gallinaceis & Stellis in Templorum turribus ſeu pinnis. p.292

De origine & progreſſu Proceſſionum ad Templa & alia loca ſacra: vbi & de Stationibus, Litaniis, Rogationibus, & Supplicationibus: p. 296. iis præſertim, quæ triduo illo, quod inter Aſcenſionem Chriſti, & Dominicum diem interjectum eſt: p. 298. quæque in Feſto S. Marci quotannis celebrantur, quarum hæc Maior, illa Minor appellatur. p.300

De origine & progreſſu Invocationis Sanctorum in Litaniis & Supplicationibus: p. 302. deque variis decretis de Litaniis & Supplicationibus: p. 303. & quod Supplicationes & Proceſſiones à Pontificibus Romanis inſtitutæ, earumque ſuperſtitioſæ ceremoniæ ab Ethnicis maxima ex parte deſumptæ ſint. p.304

De Peregrinationibus ad Templa & alia ſancta loca ex voto, & religionis ergò: p. 306. vbi de origine & progreſſu Peregrinationum in Terram ſanctam: p. 307. De origine & progreſſu Peregrinationum ad Templa, Sepulchra & Reliquias Sanctorum: p. 313. De origine & progreſſu Peregrinationum, quæ fiunt ad limina ſeu Templa Apoſtolorum Romæ in Iubileo anno. p. 313. De Peregrinationibus ad Sanctorum Imagines: p. 330. vbi de origine & progreſſu Peregrinationis Loretanæ in Italia, Eremitanæ in Helvetia, Ratisponenſis in Germania: item. p. 330. De origine & grogreſſu quarti cuiuſdam Peregrinationum generis Peregrinorum pauperum: p. 335. Denique, Peregrinationes ad Templa, Sepulchra, Reliquias & Imagines Sanctorum religionis ergò à multis improbatas eſſe oſtenditur: p. 335. & argumenta Bellarmini, quibus eas tanquam pias & religioſas defendere conatur, refutantur. p. 337

LIBER TERTIVS complectitur *originem Rerum quæ ſunt extra* TEMPLA: *ibiq;*

DE origine Cœmeteriorum. *Pag.*341

De origine & progreſſu Sacellorum ſeu Capellarum. p.343

De origine Oſſariorum, quæ Germani vocant

vocant Beinhäuſer. *Pagina* 346

De origine Ædium Sacerdotum juxta Templa, & Carcerum Epiſcoporum. *pagina.* 347

De origine & progreſſu Sholarum: *p.* 348. de origine & progreſſu Scholaſticæ Theologiæ primæ, mediæ & vltimæ. *p.* 352

De origine & progreſſu Bibliothecarum. *p.*366

De origine & progreſſu Typographicæ Artis. *p.*369

Liber Qvartvs agit.

De origine & vero vſu Conſecrationum & Dedicationum in genere. *Pag.*371

De origine Dedicationum & Conſecrationum Templorum apud Chriſtianos: *p.* 373. vbi ſimul oſtenditur à quibus juxta Pontificios Templa dedicanda: *p.*373. quæ Templa, & quibus ritibus conſecranda: *p.*375. quando item dedicationes iſtæ feſtivæ & anniuerſariæ factæ: *p.* 380. deque Miraculis falſis pro Dedicationibus Templorum. *p.*382

De origine Dedicationum Altarium: *p.* 385. Crucis, & Imaginum: *p.* 388. Callicis, Cerei Paſchalis: *p.*389. Frugum, Primitiarum: *p.* 390. Aquæ luſtralis: *p.* 390. Campanarum: *p.* 391. & Cœmeteriorum. *Pagina* 396

Liber Qvintvs agit.

De Origine & progreſſu Bonorum Eccleſiaſticorum: *p.* 397. vbi agitur de Conditione Bonorum Eccleſiæ Chriſti in terris & Apoſtolorum ætate, ac inde vſque ad Conſtantini Magni tempora: deinde de Donationibus Conſtantini Magni temporibus factis, ac inde vſque ad noſtram ætatem: *p.* 401. vbi & de falſa ac ſuppoſititia Conſtantini M. Donatione. *p.*401

De origine Decimarum, & quo pacto eæ in manus laicorum pervenerint. *p.*411

De origine Oblationum & Primitiarum. *p.*414

In quorum fuerint poteſtate Bona Eccleſiaſtica à Conſtantini Magni temporibus: vbi & *p.*416

De origine Advocatiarum ſeu Iuris Patronatûs, Der Kaſtvogteyen. *p.*416

De uſu & abuſu Bonorum Eccleſiaſticorum, vbi ſimul de Incorporationum voragine. *p.* 418

De bonis, quòd à Laicis abſque Principis, aut Magiſtratûs politici permiſſu, ad Perſonas Eccleſiaſticas, nulla alienatione transferri poſſint. *p.*426

INDEX AVTHORVM,

qui in toto hoc Opere citantur.

ABbas Trithemius.
Abbas Vrſpergenſis.
Abulenſis.
Acacius Epiſcopus.
Achilles Gaſſar.
Acron.
Accurſius Gloſſator.
Ado Viennenſis.
Adrianus Papa.
Adrianus Turnebus.
Ælianus.
Ælius Lampridius.
Æneas Sylvius.
Agathenſe Concilium.
Agellius.
Almoinus.
Alanus Copus.
Albertus Caſtellanus.
Albertus Crantzius.
Albertus Leander.
Albertus Magnus.
Alcimus Avitus.
Alexander ab Alexandr.
Alexander de Ales.
Alexander Papa & Martyr.
Alexander Sardus.
Almaynus.
Alphonſus Arragonum Rex.
Alphonſus de Caſtro.
Amalecius.
Ambroſius.
Ambroſius Catharinus.
Ammianus Marcellinus.
Amphilochius.
Annales Dominicanorum Colmarienſ.
Annales Francorum.
Anaſtaſius Bibliothecarius.
Andreas Hyperius.
Anglicana Synodus.
Annonius.
Anſegiſus.
Antiſiodorenſis Synodus.
Antoninus Florentinus.
Antonius Eremita.
Apollonius.
Appianus Alexandrinus.
Apuleius.
Aquiſgranenſis Synodus.
Arauſicana Synodus.
Archidiaconus.
Arelatenſis Synodus.
Ariminenſis Synodus.
Ariſtæus.
Ariſtides Mileſius.
Ariſtophanes.
Ariſtophanis Scholiaſtes.
Arnobius.
Athanaſius.
Athenagoras.
Athenæus.
Audoënus Rhothomag. Præſul.
Avernenſis Synodus.
Auguſtinus Epiſcopus.
Auguſtinus Steuchus.
Aurelianenſis Synodus.
Aurelius Prudentius.
Auſonius.
Author vitæ Gummari.
Author libri de morbo ſacro.
Author libri de dogmatibus Eccleſiaſticis.

BAlæus.
Baptiſta Egnatius.
Baptiſta Fulgoſus.
Baptiſta Georgevvitz.
Baptiſta Mantuanus.
Baptiſta Platina.
Bartholomæus Pincernus.
Beatus Rhenanus.
Beda.
Benedictus Symphorianus.
Benno Cardinalis.
Berengarius.
Bergomenſis.
Bernhardus Clareu Abbas.
Beroſius Chaldæus.
Bibliothecarius Eccleſiæ Romanæ.
Blondus.
Bonaventura, doctor Scholaſt.
Bonaventura Chron. Bertramus.
Bonfinius.
Bonifacius Apoſtolus Germ.
Bonifacius VIII. Papa.
Bracarenſis Synodus.
Brodeus.
Bruſchius.
Bruti fulminis author.
Burchardus Wormatienſis Epiſcopus.

CAbillonenſis Synodus prima & ſecunda.

Cæſar Baronius.
Caietanus Cardinalis.
Canones Conciliorum.
Capreolus.
Carion.
Carolus Calvus.
Carolus Hincmarus.
Carolus Magnus.
Carolus Molinæus.
Carolus Sigonius.
Carranza.
Carthaginenſes Synodi.
Carthuſianus Scholaſticus.
Caſpar Hedio.
Catalogus teſtium veritatis.
Catechiſmus Tridentinus.
Catonis diſticha.
Cedrenus.
Celſus.
Centuriæ Magdeburgenſium.
Chalcondyla.
Chronicon Ducum Bavariæ.
Chronicon Saxoniæ.
Chryſoſtomus.
Cicero.
Claudianus.
Claromontana Synodus.
Claudius Turonenſis.
Clemens Alexandrinus.
Clemens I. Papa.
Clemens V. Papa.
Clemens Romanus.
Cœlius Rhodiginus.
Cœlius ſecundus Curio.
Colonienſis Synodus.
Comeſtor.
Conciliorum author.
Conradus Geſſnerus.
Conradus Pellicanus.
Conſtantinus Phrygio.
Conſtantini donationis author.
Conſtantinopolitana concilia.
Continuator Friſingenſis.
Coſterus, Ieſuita.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Tacitus.
Cuſpinianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Monachus.

DAmaſus Papa.
Dantes Florentinus.
Deſiderius Eraſmus.
Dictys.
Dieghus Payva.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Dion Cocceius.
Dion Caſſius Nicæus.
Dionyſius Alexandrinus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Diophantes Lacedæmonius.
Dominicus Aſotus.
Durandus.

EGeſippus.
Eginardus.
Egnatius.
Elibertinum Concilium.
Ennius.
Epaunenſis Synodus.
Epiphanius.
Erneſtus Brotufius.
Evagrius.
Evodius.
Euſebius Pamphili.
Euſtachius.
Eutropius.

FElix Malleolus.
Flavius Ioſephus.
Fortalitii fidei author.
Franciſcus Maironis.

GAbriel Biel.
Gangrenſis Synodus.
Gaudentius Brixianus.
Gelaſius I. Papa.
Genebrardus.
Gentianus Hervetus.
Gentilia couillana ſynodus.
Georgius Caſſander.
Georgius Fabricius.
Germanus Conſtant. Epiſcopus.
Gilbertus Cognatus.
Gloſſator Clementiarum.
Gotofridus Viterbienſis.
Gratianus.
Gravamina principum Germ.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Neocæſarienſis.
Gregorius Nyſſenus.
Gregorius Turonenſis.
Gualtherus Pictavienſis.
Guilielmus Abbas.
Guilielmus Budæus.
Guilielmus Choulius.
Guilielmus Neubrigenſis.
Guilielmus Poſtellus.
Guilielmus Stuckius.
Guilielmus Pictavienſis.
Guilielmus Taylour.
Guilielmus Whyte.

HElmoldus.
Henricus Bullingerus.
Henricus de Erdfordia.
Henricus de Gandavo.

Henricus Pantaleon.
Henricus Stephanus.
Henricus à Tocken.
Henricus Wolphius.
Hermannus Contractus.
Hermannus Gigas.
Herodianus.
Herodotus.
Heſychius.
Hieronymus.
Hieronymus Paulus Catalanus.
Higinus.
Hilarius.
Hippocrates.
Hipponenſis Synodus.
Hirſaugienſe Chronicon.
Hiſtoria Eccleſiaſtica reformatæ Eccleſiæ in Galliis.
Homerus.
Honorius Auguſtodunenſis.
Hugo Cardinalis.
Hugo de S. Victore.
Humbertus ſylvæ candidæ Epiſc.

IAcobus Middendorpius.
Iacobus Nanclantus.
Iacobus de Voragine.
Iacobus Wimpfelingius.
Iacobus Zieglerus.
Iamblichus.
Ilerdenſis Synodus.
Ignatius Martyr.
Ignatius Monachus.
Ioachimus Vadianus.
Iodocus Badius Aſcenſius.
Iodocus à Meggen.
Iohannes Angelus.
Iohannes Annius Viterbienſis.
Iohannes Beleth.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Carion.
Iohannes Cataneus.
Iohannes Checus.
Iohannes Dubravius.
Iohannes Eccius.
Iohannes Funccius.
Iohannes Gerſon.
Iohannes de Guiverra.
Iohannes Herold Dominicanus.
Iohannes Ivellus.
Iohannes Langus.
Iohannes Maria Politianus.
Iohannes Molanus.
Iohannes Nauclerus.
Iohannes Picus Mirandula.
Iohannes Quintinus.
Iohannes Rainoldus.
Iohannes Ravſius.
Iohannes de Rupe ſciſſa.
Iohannes Sagittarius.
Iohannes Scotus.
Iohannes Serranus.
Iohannes Sleidanus.
Iohannes Stumpfius.
Iohannes Tilius.
Iohannes Toloſanus.
Iohannes de Turre crematâ.
Iohannes Vitoduranus.
Iohannes Wolphius.
Iohannes Wiclef.
Iohannes Wunſelbergius.
Ionas Aurelianenſis.
Ioſephus Scaliger.
Ioſias Simlerus.
Ioſippus Ioſephi Abbreviator.
Iovianus Pontanus.
Irnerius.
Iſidorus.
Iulius Cæſar.
Iuonis decreta.
Iuſtinianus Imperat.
Iuſtinus Martyr.

LActantius.
Lambertus Danæus.
Lanfrancus.
Laodicenſe concilium.
Lateranenſe concilium.
Laurentius Humfredus.
Laurentius Surius.
Laurentius Valla.
Legenda Aurea.
Leo Afer.
Leo Papa.
Leonhardus Rau-Wolph.
Leonicus.
Liber Pontificalis.
Lilius Greg. Gyraldus.
Lindanus.
Londinenſis Synodus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludovicus Hetzer.
Ludovicus Lavaterus.
Ludovicus Vives.
Lugdunenſe concilium.

MAcrobius.
Malmeſburgius.
Marcus Varro.
Marianus Scotus.
Marianus Victorius.
Marineus.
Marſilius Scholaſticus.
Marſilius Patauvinus.
Martianus Capella.
Martinus Bucerus.
Martinus Cromerus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Pereſius.
Martinus Polonus.

Maſſurius Albinus.
Mathiſconenſis Synodus.
Matthæus Beroaldus.
Matthæus Dreſſerus.
Matthæus Pariſius.
Maximus Tyrius.
Metaſthenes.
Meldenſis Synodus.
Milevitanum concilium.
Miltiades.
Minutius Felix.
Moguntinum Concilium.
Molanus.
Monlucius Epiſcopus Valentianus.
Mutius.

NAnnius Louanienſis.
Natalis Comes.
Nicæna concilia.
Nicetas.
Nicephorus.
Nicolaus Clemangis.
Nicolaus Cuſanus.
Nicolaus Doardus.
Nicolaus Gerbelius.
Nicolaus de Lyra.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Sanderus.
Notgerus.

OCcam.
Onuphrius Panvinius.
Optatus Milevitanus.
Origenes.
Oroſius.
Otto Friſingenſis.
Ovidius.
Oxonienſe concilium.

PAlladius.
Palmerius.
Panormitanus.
Papinius.
Pariſium concilium & Schola.
Paſſionis Dominicæ libelli author.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iovius.
Paulus Riccius.
Pauſanias.
Pererius Ieſuita.
Perottus Sipontinus.
Perſius.
Petrus Albinus.
Petrus de Aliaco.
Petrus de Aquila.
Petrus de Bruis.
Petrus Crinitus.
Petrus Galatinus.
Petrus Lombardus.
Petrus Martyr Vermilius.
Petrus de Natalibus.
Petrus Paulus Vergerius.
Petrus Præmonſtratenſis.
Petrus Viretus.
Petrus de Vineis.
Pherecides.
Philippus Beroaldus.
Philippus Cominæus.
Philippus Melanthon.
Philo Hebræus.
Philoſtratus.
Pius II. Papa.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Pollux.
Polydorus Vergilius.
Porphyrius.
Poſſidonius.
Probus.
Proclus.
Procopius Gazæus.
Propertius.
Proſper Aquitanicus.
Publicus victor.
Pythagoras.

QVintus Horatius.

RAbanus Maurus.
Rabbi David Kimchi.
Rabbi Levi, F. Gerſomi.
Rabbi Menachem.
Rabbi Samuel Thalmudicus.
Rabbi Solomon Irachi.
Raphael Volateranus.
Regino.
Reimundus Barchinonenſis.
Reſponſionum ad Orthodoxos author.
Richardus Withus.
Robertus Bellarminus.
Robertus Gaguinus.
Rodolphus Gualtherus.
Romana Synodus.
Ruffinus.
Rupertus Holtzoth.
Rupertus Tuitienſis.
Ruthenorum articuli.

SAbellicus.
Salegunſtadienſis Synodus.
Saltzburgenſis Synodus.
Saluſtius.
Salutanus.
Sannazarius.
Schaffnaburgenſis.
Shedelius.

Schoperus.

Schopperus.
Sclauorum Chronici continuator.
Sebaſtianus Franck.
Sebaſtianus Munſterus.
Seneca.
Senonenſis Synodus.
Septuaginta Interpretes Græci.
Servius Honoratus.
Servius Sulpitius.
Severinus.
Sextus Aurelius Victor.
Sibylla Erythræa.
Sidonius.
Sigebertus.
Simeon Metaphraſtes.
Sixtus Senenſis.
Socrates Hiſtoricus.
Sophocles.
Sophoclis interpres.
Sozomenus.
Spalenſe Concilium.
Stanislaus Hoſius.
Statius.
Stella.
Stephanus Tzegedinus.
Strabo Geographus.
Suetonius Tranquillus.
Suidas.
Symmachus.

TAlmudiſtæ.
Tertullianus.
Thales Mileſius.
Tharaſius Patriarcha.
Theocritus.
Theocriti Scholiaſtes.
Theodoretus.
Theodoricus à Nyem.
Theodorus Ancyræ Epiſcopus.
Theodorus Bibliander.
Theodorus Lector.
Thomas Aquinas.
Thomas Eraſtus.
Thomas Hardingus.
Thomas Naogeorgus.
Thomas Rorarius.
Thucydides.
Titius.
Titus Livius.
Trebatius.
Triburienſis Synodus.
Trogus.
Turonenſis Synodus.

VAlerius Anshelmus Ryd.
Valerius Maximus.
Vercellenſe Concilium.
Victor Maſſilienſis.
Vigilantius.
Vincentius.
Virgilius.
Vitruvius.
Vlpianus.
Walafridus *Abbas*.
Waldenſium articuli.
Wernerus à Rolvvinch.
Weſſelus Groningenſis.
Wormatienſe Concilium.

ZOnaras.
Zoſimus.

INDEX RERVM ET VERBORVM

MEMORABILIVM: Quæ in toto hoc Opere continentur.

A.

ABagari *hiſtoria* Pagina 136. 137
Abraham *bonarum diſciplinarum propagator in Ægypto* 350.
Abrahæ, *mactaturi filium, hiſtoria, ut picta ab Auguſtino dicatur.* 206.
Abulenſis *contra Imagines.* 198
Academia, *ſchola Athenis, à Platone aperta.* 351
prima in N. T. inſtituta à Chriſto. 352
Academiæ *inſtitutæ Romæ quando & qua occaſione.* 350
Academiarum *celebrium in orbe Chriſtiano catalogus.* 358. 359. 360
Accurius, *gloſſator Decretalium.* 363
Adiaphora *quæ* 288
Adorare *Latinis gente flectere* 135
non Adorare *imagines, aliquando pro hæreſi habitum* 171
Adoratio *imaginum expreſſè à Deo prohibita* 149
à Pontificiis ut ſolita fucari 169
quib. argumentis defendi; horumq́. confutatio 167. 168. 169. 170. &c.
Adorationem *imaginum in oriente quidam armis fueri conati* 156
in Adoratione *imaginum haud ſequenda conſuetudo* 156
pro Adoratione *imaginum falſa miracula edita* 171. 172. &c.
de iſtis miraculis judicium 173
Adrianus *Imp. perſecutor Eccleſiæ* 31. 32
ſepultus in foro Romæ 342
Adrianus I. *Papa quis* 248
orbis totius perturbator 164
defenſor imaginum 167
Bellarminum mendacij arguit 118
Adriani *de imaginibus error à Carolo non adprobatus* 238
Advocatiarum *origo* 416
Ædes, *Templi etiam nomen, unde dicta* 47
Ædes *conſecratæ apud Ethnicos* 372
Ædium *ſacerdotum juxta Templa origo* 347
inter Ædes *ſacras & templa diſcrimen* 23
Ædicula *ſalutatoria templi locus qualis* 79
Ædiculæ *ſacramentariæ primùm inſtitutæ quando* 83. *non ab omnibus probatæ,* ibidem
Ædiculis *caruit Eccleſia totos annos* 1200. *uſque ad tempora Innocentij tertij* 83
contra Ædiculas *ſacramentarias Chriſti admonitio* 84
Æditourum *munus apud Ethnicos* 277
Ægyptij *thure ſolo Deos placare ſoliti, non pecudibus aut ſanguine* 23
inventores literarum 348. *Lucernarum in templis* 259. *Templorum* 59
Ægyptiorum *templa artificioſiſſima* 35
Ægyptiis *Deorum imagines riſui habitæ* 128
apud Ægyptios *Saturni aut Serapis fanum extra urbes quondam* 23
ab Ægyptiis *inſtituti Thales, Plato, alij, &c.* 350
Ælius *Verus duodecim convivis cœnam pro ſexagies centenis millib. ſeſtertiis dedit* 369
Æneas *Sylvius, poſtea Papa Pius II. contra donationem Conſt.* 409
Æneas *Evandrum aditurus per Tyberim cur navigârit* 277
Æraria *certa apud primam olim eccleſiam* 399
Ærariis *primùm eccleſiæ quis præfuerit* 400
Æra *apud Ethnicos pulſata, ſi quis obiiſſet* 281
Æther *in idolo Iovis cultus* 223
Æſculapii *fanum in inſula Tiberina Romæ conditum* 23. *& cur* 23
in Africa, *tempore perſecutionis* W*andalicæ, ubique res ſacra à fidelibus tractata* 42
Apapetus I. *author proceſſionis ſingulis dieb. dominicis* 303
Agni *in typum, Chriſtus initio ab Eccleſiis receptus* 142
paſchalis reliquiæ combuſtæ 82
Agni *Dei vanitas ſūma hodie apud Pontif.* 227
Alba, *tegumentum Altaris* 91
Alba *regalis capta à Chriſtianis & rurſus, amiſſa* 328
in Alba regali, *baſilica D. Virginis ſumptuoſiſſima* 35
Alcimus *Avitus de litania triduana* 299
Albertus M. *doctor ſcholaſticus, quis & qualis* 362
inter Albertum Auſtrium, *& Mauritium Naſſanium atrox prælium commiſſum* 328
Alexander primus, *Papa. author aquæ luſtralis* 275
ſextus Author *jubilei ſeptimi.* 326. *quis & qualis.* 326. *non à ſtatua, ſed à vate oraculum accipere ſolitus* 224
Alexandri ſexti *epitaphium* 327
Alexander de Ales, *primus in libros ſententiam commentator* 364
Alexandriæ *lumen Athanaſius* 159

Alexandrina *bibliotheca famoſiſſima* 366. *ſchola temporibus Apoſtolorum qua* Pagina 352
Alexandrinæ *bibliotheca præfecti* 368
ſcholæ profeſſores, 353
Alexius *primus huius nominis Imperator quo tempore* 205
Allegoricę *interpretationes ad dogmata fidei probanda inſufficientes* 252
Altorfienſis *academia inſtituta à quo & quando* 365
Altarę *ligneum in Laterano Romæ* 87. *portatile ſeu viatorium* 386
in Altari *imagines ponere res abominanda Veteribus* 145
ſub Altari *jacere quid & quomodo dictũ* 121.122
Altaria *ſoli Deo extruenda* 90. *duo in Tabernaculo & V.T.* 85.90
lapidea & fixa Apoſtolorum temporib. ignota 85. *etiam Origenis temporibus* ibid.
lapidea quo extructa juxta Pontificios 86. *& quando,* ibid.
lapidea apud Tigurinos quando 88. *in primitiva Eccleſia qualia* 87. *quæ conſecranda* 85
Pontificiis dicta ſepulchra reliquearum 93
nulla ſine reliquiis erigi ſolita 89. *in qua parte Templorum exſtructa* 88.89
alicubi vino & aqua lavari, & ramis fricari ſolita, 92
Altariuṁ *etymologia, differentia ab aris, origo, materia* 84. 91. *ornamenta* 91. *& quando hæc conſecrata* 387. *tegumenta, à quo inſtituta* 81. *hæc in propriis vaſis lavanda* 92. *vaſa à mulieribus non tãgenda,* ibid. *multitudo apud Chriſtianos ab Ethnicis nata* 89. *abuſus* 89. 90. *varietas* 91
conſecratio qua & à quo 385.386. *& quo tempore* 387. *quiſque eam ſolennem fecerit,* ibid. *apud Ethnicos conſecratio qualis* 388
pro Altarium *exſtructione miraculum falſum* 192: *Itemq́ pro conſecratione miracula* 388
Amanus *mors Dei loco habitus* 1
Ambo, *pars templi qualis & unde* 79
Ambroſius *contra imagines* 144. 239. *contra crucis adorationem* 253
de anathematis templorum 270
Ambroſii *ſimilitudo à politicis Imperatorum imaginibus explicata* 247
Amphilochius *contra imagines* 144
Amurathes 3. *Turcani Imp. creatus tempore jubilei ſecundi* 321
Anabaptiſtæ *templa improbare ſoliti* 5
Anabaptiſtarum *argumenta contra templa* 5. *eadem refutata* ibid. *&* 6
Anagyraſius *genius unde dictus* 22
Anaſtaſia *quare Eccleſia olim nominata* 55
Anaſtaſiæ *Oratorium olim celeberrimum* 55
de Anaſtaſio *bibliothecario judicium* 206
Anathematum *in templis origo* 262. *progreſſus* ibid. *uſus in Eccleſia primitiva* 270
Anathematis *templa exornare, à Iudæis* 263. *itemque ab Ethnicis* 263
de Anathematis *templorum varia decreta* Pagina 273
Andegavenſis *academia inſtituta à quo & quãdo* 360.365
Angelus *Crumnarum dehortatus à peregrinationibus* 337
de Angelo *apparente Gregorio M. fabula* 301.302
Angeli *adorationem ſui aſpernati* 132
Angelos *pingi tolerabilius, quàm Deum, cur* 193
Angelicæ *ſalutationis recitatio ad campanæ pulſum antiqua haud eſt* 284
in Anglia *quando receptæ imagines* 155
Anthropomorphitæ *habiti à Ioanne Papa* 19. *qui Deum effingerent* 197
ex Annatis *pontificiis ingentes cumuli theſaurorum ſemper collecti* 424
Annæ, *matris Mariæ corpus, ubi* 109
Antichriſtus Romanus *in lucem quando editus* 153. *quando in eccleſiam receptus* 57. *ſuas blaſphemias miraculis confirmat* 254. *idolomanias accumulare cœptus quando* 151
Antichriſti *præcurſor quis Gregorio M.* 407
Antichriſtum *lino perdendum à Sibylla prædictum* 370
Antiochena *bibliotheca nobiliſſima* 369. *inſtituta à Iuliano Apoſt.* ibid.
Antiquitas *veritati ne præjudicet* 231. *purior imagines ſimpliciter deteſtata* 245
Antiquitatis *purioris teſtimonia contra imagines Dei* 197. *& ad eas reſponſio Bellarmini* 199
Ἀντίτυπον *idem quod imago* 238
Antonia *turris quæ apud Hieroſolymitanos* 13
Antoninus Verus, *perſecutor Eccleſiæ* 27
Antonii Eremitæ *judicium de reliquiis* 100
Antonio *porci tributi à Pontificiis* 190
pro Antonii beati *brachio Genevæ repertus penis cervi* 103
Antra *ante templorum uſum, apud Græcos conſecrata Diis* 5
Apis *Ægyptiorum Deus* 220. *cultus ut Symbolum.* ibid.
Apim vitulum in Ægypto Iudæos vidiſſe incertum 220
Apollo *natus in Delo* 227. *non per os idoli locutus* 224
Apollinis *Auxiliaris ædes in Cretylio pulcherrima* 36. *eius & Liberi templum ſecundum theatrum conditum à Romulo* 23
Apoſtoli *adorationem ſui aſpernati* 132. *ſummè hoſtes imaginum* 248. *quibus in locis conventus celebrare ſoliti.* 24
Apoſtolorum *ſex integra corpora* 109
Apoſtolorum *ætate templa magnifica nulla* 24. *ſcholæ quæ* 352. *conditio olim tenuiſſima* 47. *ſucceſſorum econtrà ambitioſiſſima* ibid. *eorum templum ædificatum à Conſt. M. Conſtantinopoli.* 52
poſt Apoſtolorum *tempora, loca publicorum congreſſuum qualia.* 25
Aqua luſtralis *V.T. typus baptiſmi in N.* 276. *non ex quavis aqua apud Ethnicos.* 277

Aquę luſtralis *origo. genera, vis* 279. *probatio*, ibid. *aſperſio* 276. *uſus ex Iudaiſmo & Ethniciſmo*. 276. 277. *materia apud Ethnicos*. 278. *vaſa varij generis & forma*. 278. *aſpergillum unde factum apud Ethnicos*, 278 *adjuratio in baptiſmo*. Pagina 390
Aquam luſtralem *ſuper terram ponere nefas apud Romanos* 278. *eandem conſecrandi ritus apud Chriſtianos*. 390. *apud Ethnicos* 391
Aqua luſtrali *omne ſcelus expiari Pontificii nonnulli credunt*. 280. *hac uſi Hionita & Turca*. 277. *Ethnici ſe totos abluerunt*. 278. *urbes luſtrata* 279
pro Aqua luſtrali *confirmanda varia miracula* 280
Aqualicia Sacra *apud Romanos* 306
Aquilices Sacerdotes *qui & unde* 306
Aquisgranum *ſedes regia unctionis, unde & quando* 376
Aquisgrani *inſtituta bibliotheca à Carolo M.* 369
Ara *ignoti Dei apud Athenienſes* 90
Aræ *quid & unde* 84. *ab altaribus quomodo differant*, ibid.
lapidea non ab omnibus recepta 87
Aras *primi omnium Ægyptii Diis ſuis poſuere* 87
eas ſanctis mortuis eorumque imaginibus erigere idololatria 89. *eas in templis, aulis, curiis habere ſoliti Ethnici* 89
de Aris *& ſtatuis Auguſtini ſententia notabilis* 178
in Aris *imagines collocare periculoſiſſimum* 147
Arca *non adorata in V.T.* 242
Arcam *portandi ratio & reliqua inſtrumenta* 11
Arcades *templa conſtruxiſſe perhibiti* 20
Archangeli *veneratio frequentari quando cœpta* 63. 64
Archidamus *deſtructor templi Delphici* 269
Argentinenſe *templum à Clodoveo Rege Gallorum erectum* 56. *quando* 34. *gymnaſium inſtitutum quando & à quo* 365
Ariſtoteles *à Iudæis & Ægyptiis inſtitutus* 350. 351
Ariſtotelea *bibliotheca celeberrima* 367
Arnobius, *vir ſapientiſſ.* 227 *contra crucis adorationem* 253
Artabazus *Perſa, quia ingreſſus Neptuni templum, copiarũ magnam partem amiſiſſe creditur* 174
Aſino *animal aliud non ſtupidius* 190
Aſinius Celer *mullum unum ſeptem millibus nummûm emit* 369
Aſtharoth *proprium Dei ſi domorum nomen* 4
Aſylum *quid & unde* 69
Aſylorum *origo in genere* 69. *Romæ*, 69. *in Anglia*, 70. *in Iſraële*. 70. *apud Chriſtianos*. 70. *abuſus*. 71. *immunitas limitata*. 71. *amplificata à Pontificibus Rom.* 72. *nimia damnata* 72
pro Aſylorum *confirmatione miraculum falſum* 73
Athanaſius *Catholica Eccleſia oculus* 150. *ſummoperè deteſtatus imagines*, ib. 144. *itemque reliquias* 117. *& ſpeciatim Dei imagines* Pagina 197
Athenæum. *gymnaſium Romæ celeberrimum* 350
Athenis *ignoto Deo ara erecta* 90
Athenienſes *arâ ignoti Dei verum Deum venerati* 185. *Socratem cur damnarint* 224
Atrium *pars tertia Templi Hieroſolymitani* 6. 74
Ave Crux, *ſpes unica*, &c. *formula divina adorationis* 254
Augiæ *divitis cœnobium quando & pro quibus inſtitutum* 355
Auguſtinus *Steuchus donationis Conſtan. patronus infirmus* 409
S. Auguſtinus *contra Imagines* 150. *& ſpeciatim contra Dei* 196. 201. *contra Ethnicorum* 147. *contra peregrinationes religioſas ad templa* &c. 336
S. Auguſtini ſchola 353. *eius judicium de miraculis falſis* 173
ab Auguſto *Romæ inſignia gymnaſia inſtituta* 350
Auguſtodunenſis ſchola *quæ* 353
Aurelianenſe concilium *de litania triduana* 299
Aurelianenſis ſchola *inſtituta à quo & quando* 359

BAbylonicum Templum, *quale* 35
Bacchi Simulachrum *in Deorum numero non habitum* 227
Baiazethis *tyrannis barbarica* 327
Bambergenſis Eccleſiæ *dedicatio facta per Benedictum octavum Papam* 380
Bannocorenſis ſchola *in Anglia primorum per Europam monaſteriorum caput olim* 354
Baptiſmus *peccata abluere cur dictus*. 275
Baptiſmo *locus certus deſtinatus* 80. *adhibita pelves* 80
de Baptiſmo *Conſtantini M. fabula* 320. 205
Baptiſterium *ſacroſanctum* 82. *locus baptiſmo deſtinatus* 80. *itemque lacus, quo veteres ad lavandum uſi* 80. *Romæ à Conſtantino conditum credunt*. 205.
Baptiſterij *origo* 81. *differentia* 81. *conſecratio* 389
Baptizatum *ubi ab Apoſtolis & à prima Eccleſia* 80
Baronius *patronus mendaciorum* 333. *impudens* 205. *errat in peregrinationibus ab exordio Eccleſia* 307
Bartholomæus *Apoſtolus, cultro nudato pingi ſolitus à Pontificijs* 190
Baruch, *liber apocryphus* 288
Baſilienſis Academia *erecta à quo & quando* 360
Baſilica *etiam pro templo ſumta* 48. *unde dicta*. 48
Baſilides *damnatus cur* 105
Baſilius *falſus* 144. *verus correctus ab Auguſtino*. 119 *mortuus quando* 144
Baſilii *coætanei* 14. *ſchola* 353

Bavariæ opes Templorum direptæ à Pontificibus Pagina 508.

Bellarminus ſophiſta & impoſtor 218. in tractandis ſcripturis inconſtans & ſcurrilis 221. peregrinationum patronus 337

Bellarmini calumniæ de templis 7. ejuſdem ejuſdem reſponſiones ad Patrum teſtimonia contra ſumptuoſa templa, earundemque refutatio. 39. ejuſdem argumenta pro ſanctitate templorum, & quòd in iis Deus magis, quam alibi exaudiat, eorundemque refutatio 43.44. argumenta item pro prima parte temporum verſus Orientem, & eorum refutatio 75. itemque pro ornamentis templorum Chriſtianorum 267.268. & eorum refutatio ibid. necnon pro exſtructione & dedicatione templorum, eorumque refutatio 57. reſponſiones item ad argumenta noſtrorum contra cultum reliquiarum, ac earundem refutatio 104.105.106.107. argumenta, quibus probat, licere pingere imaginem Dei 193. pro cultu imaginum argumenta ſoluta 243. &c. argumenta quibus probare nititur Gentiles ſua Idola pro Diis habuiſſe & eorum refutatio 224,225.226.227. 228. &c. ejus ad Orthodoxorum argumenta contra imagines in templis reſponſio 203. huiuſque refutatio, ibid. 204.205.206. ea etiam argumenta excuſſa, quibus probare nititur, imagines rectè in templis collocari 215

Bellonæ fanum extra urbem apud Romanos 22

Belus regnârit quando 123

Benedictus Tertius antipapa, Avenione 323. jubileum celebrat ibid.

Berchtoldus Niger, monachus inventor bombardarum 369

Berchtoldi Zeringenſis inſtrumentum ſuper electione paſtoris Tigurini 345

Berengarius quis 361. oppugnatus à Lanfranco, ibid.

Bergomenſe Templum Miſericordiæ ædificatum quando 34

Bernhardini Minoritæ citatio Romam 181

Bernhardus contra abuſum bonorum eccleſ. 522. 523. contra peregrinationes 336

Bernhardi tempore, pictura etiam ferarum in templis habita 182

Bibliothecæ armamentaria ſapientiæ 367. apud Iudæos in uſu, ibid itemque Ethnicos, ibid. 368. & Chriſtianos 368. omnes Romæ ſub Nerone combuſtæ 368

Bibliothecarum origo & progreſſus 366. utilitas, ibid.

Bidental, templum quale, & unde 52

Bithyni ad [illegible] monies conſcenderunt 1

Bombardæ inventæ à quo & quando 369. 370

Bœotia multivoca dicta unde 18

Bona communia in Hieroſolymitana eccleſia 398. à quibus adminiſtrata 398. ab eccleſiis haud abalienanda, nec etiam in pro[illegible] uſus convertenda 420. quibus diſtributa 401. in quorum fuerint poteſtate à temporibus Conſt. M. 415. aucta quomodo poſt Conſtant. M. 409

Bonorum Eccleſiarum conditio à Chriſti temporibus & Apoſt. ad tempora Conſt. M. 397 quæ item ratio poſt 400. 401. uſus legitimus 419. 420. abuſus. Pagina 421. 422

Bona intentio, vera, quæ ex fide 196

Bonâ intentione haud probantur imagines 196

Bonifacius Apoſtolus Germanorum 336. contra peregrinationes ibid. ſeptimus quis 424. octavus quis 315. nonus quis 322

Bononienſis ſchola inſtituta à quo & quando 353. mater ſtudiorum dicta, ibid.

Borfirco Germanis quid & unde 80

Bovis imago aptior, quàm ovis, ad repræſentandum frumenti præbitorem 221

Boutillerius Sorbonæ lumen 198. Trinitatis imagines improbat 199

Brachium omnipotentiæ ſymbolum in S. L. 194

Brachmanæ, Indiæ Philoſophorum genus 281

in Britannia quando templa cœpta 57

Bubaſti templum celeberrimum 21

Buda quando capta 327

Burgundia monachorum receptaculis repleta à Columbano 354

CAbillonenſis ſynodus ſecunda contra peregrinationes ad templa. &c. 335

Cadavera Veterum terræ mandata 346

de Cadaveribus terræ mandandis memorabilis ſententia Antonii Eremitæ 346

Cadmus Græcarum litterarum inventor 366

Cadomenſis in Normandia academia quando & à quo inſtituta 360

Cæſar Borgia, filius Alexandri ſexti, conviviis quotidie ducentos aureos dicare ſolitus 369

Cæſarii Arelatenſis epiſcopi pietas 271

Cæſarienſis bibliotheca qualis, & à quibus inſtituta 368. ſchola quæ 352

Cajani quare damnati 105

Cain ſcholæ ſcelerum inſtitutor 348

Caini nepotes rerum variarum inventores 348

Caius Plinius ſecundus Romæ & alibi bibliothecas dedicavit 369

Caliſthenis ſententia notabilis de aris & ſtatuis Ethnicorum 178

Calix. ſacramentum ſanguinis Chriſti, Romæ, alibique oſtendi ſolitus 108.109

Calicis conſecratio 389

Calvini aſſertio contra Bellarminum, in doctrina de imaginibus 218.219

Calixtus primus, conſecrator cœmiterij 396. tertius, autor campanæ pulſus meridiani 284

Camera Apoſtolica ditiſſima unde 507

Campana maxima in monaſterio Matthiæ prope Trevirim quando fuſa, & in cujus honorem 391

Campanæ pulſus merediani author 284. itemque veſpertini. 284

ad Campanæ pulſum meredianum ac veſpertinum an homini fideli ſit neceſſariò orandum 285. 286.

Campanæ unde dictæ 283. cur baptizentur 393.

imminente tempeſtate cur olim pulſatæ Pagina 391

Campanarum *origo* 281. *ſonitus uſitatus apud Romanos in thermis*, ibid. *apud Græcos ſub cœnam*, ibid. *in vigiliis nocturnis* 281. *uſus apud Turchas nullus* 282. *uſus ad cœtus ſacros à quo & cur inſtitutus* 282. *abuſus* 283. *inventor* 182. *genera varia* 283. *conſecratio quando cœpta* 391. *hæc impiè baptiſmus vocata* 395. *quippe Ethnica ſuperſtitio* 394

de Campanarum *conſecratione inani querela* 394

Campanis, *quamdiu caruerint Chriſtiani* 282. *quando Græci primùm uſi* 383. *in baptiſmo qui primò nomina dederint* 391. *eis divina vis adſcripta* 283. *itemque miracula* 284

Campanas *baptizandi ritus* 391. 392. &c.

Campani *luſtrium* 394

Campidonenſe cœnobium *fundatum ab Hildegarde, conjuge Caroli M.* 355

Cancelli, *templi locus, chorus dictus* 88

Candelabrum V.T. *Chriſti typus* 259

Canonicæ horæ *diu poſt Apoſtolorum tempora inventa & inſtituta* 333

Canonicorum collegia *inſtituta quando* 357

Canoniſtæ *ſtrenui ſemper propugnatores Papæ* 365

Cantabrigienſis ſchola *in Anglia fundata à quo & quando* 353

Capellæ *dictæ initio Oratoria* 345

Capilli *canis ſymbolum prudentiæ in S.R.* 194

Capilli Mariæ *variis locis oſtendi ſoliti* 109

Capitolium à *Tarquinio exſtructum, & Iovi opt. Max. dicatum* 64

Capreâ *maximè delectata Diana* 25

Capſæ *pro reliquiis conſecratio* 389

Carcerum Epiſcoporum *origo* 347

Carducii *decretum ſacrilegum* 425

Cardinales *pingues tauri Baſan* 422

Carionis *error chronographicus* 12

Carmeli *aras habere ſoliti in montibus* 1

Carnes *à quodam epiſcopo per crucem piſces factæ* 380

Carolus M. *Princeps literatus & religioſus* 353. *fundator aliquot ſcholarum*, ibid. *templorum & epiſcopatuum* 33. *author librorum de ſynodo Francofurtenſi* 235. *idololatrarum ſuperſtitionem maximè deteſtatus* 161. *imagines tamen è templis non ejecit, ſed ſolùm non adorare juſſit* 237. *& cur*, ibid. *hiſtoriam Abgari in dubium vocat*. 136. *Nicænam ſynodum* 2. *improbat* 165. *& confutat* 105 *intra annos* 47. *quater Romam profectus, ad vota perſolvenda* 313

Caroli M. *judicium de miraculis pro adoratione imaginum editis* 173

Carolus Martellus *ſacrilegus* 425

ad Carolum *Pontifex quare confugerit* 236

Carolini libri *an ab homine barbaro ſcripti* 238. *haud ſuppoſiti* ibid. *impreſſi Pariſiis* 239

Carolinorum librorum *ſumma contra imagines* 165

Carpocratianorum *hæreſis præcipua quæ* 215

Carthaginenſe *concilium depravatum à Bellarmino* Pagina 116

Caſſinenſes Monachi *contra peregrinationes* 336

Caſtellum S. Angeli *Romæ unde dictum* 302

Catharina à Zimmeren *Abbatiſſa Tigurina* 272

Catharinus *Bellarmini præcipuus patronus* 198

Cathedra *quid & unde* 79. *epiſcopalis alta* 79. *ſumptuoſa ne ſit.* 80

Cathedræ *in templis author quis* 79

Catechumini *qui* 78

Catechumenium, *locus certus in templis* 78

Catinus, *in quo poſitus agnus paſchalis, quibus locis oſtendi ſolitus* 109

Cereales ludi *apud Romanos quales* 306

Cerei *in templis*, vide *Lucernæ. Hi pars olim cultus gentilitii* 104. *ac proin neutiquam ſignum cultus religioſi* 122

Cereorum *paſchalium conſecratio* 389

Ceremoniæ veteres *in Chriſto abolitæ* 259

Cereris fanum *extra urbem apud Romanos* 23

chaldæi, *Belum ceu ſummum Deum venerati* 226. *inventores optimarum artium* 359. *autores ceremoniarum* 19

chamus *optimis artibus ad magiam eſt abuſus* 349

chamo *littus Africæ oſtenſum* 349

chananæi *lucos, loco templorum habere ſoliti* 2

charitatis *fovendæ ratio mater idololatriæ* 217

chartaginenſis Synodus *quinta contra imagines* 100

Chazinzarii *dicti olim adoratores crucis* 254

Cherubim *dicti unde Hebræis* 210. *non adorati in V.T.* 243. *uſum habuerunt hiſtoricum* 216. *à Chriſto tandem abrogati* 210

cherubinorum *in V.T. forma quæ* 210. *haud probat imagines* 210

Chorus, *pars templi quid & unde* 74. *ad Orientem verſus quare apud Chriſtianos.* 74. *aliquando in medio templi poſitus* 88

in Choro *differentia quondam locorum* 77

Chriſmatis *unctione dedicanda templa Sylveſter decrevit* 376. *eâ an conſecratum templum Lateranenſe* 320

Chriſtus *nequaquam corporaliter in pane Euchariſtiæ* 44. *depictus inter Petrum & Paulum ab Auguſtino quomodo dictus* 206. *altare noſtrum quomodo* 88. *nec ad Orientem, nec ad Occidentem precatus, ſed ſimpliciter oculis ſublatis.* 75

Chriſti imago *Neapoli allocuta Thomam Aquinatem, ſi credere fas eſt* 225

Chriſtiani *quadringentis annis integris imaginibus caruere* 141

Chriſtianorum *in ſuis dedicationibus* ἐγκαίνια 372. *eorum æque ac Gentilium imagines prohibitæ ab Apoſtolis* 190

Chriſtianis *olim opus multa indulgere* 138. *& etiam imagines habere prohibitum* 210

inter Chriſtianos *& Ethnicos idola colentes nullum*

nullum diſcrimen Pagina 179
Chryſoſtomus, *contra peregrinationes religioſas ad templa, &c.* 336. *contra imagines* 146
Chryſoſtomi liturgia *ſuppoſitia* 146. 205
Ciboriorum origo *qua* 83
Ciboriis *caruit Eccleſia totos annos* 1200. 83
Cilices *adoraturi montem conſcenderunt* 1
Cimmecenſis Accademia *quando inſtituta* 365
Circuitionum *in Encaniis origo* 65
Circumferre *pro luſtrare* 277
Cithara *organum Davidicum* 261
Claudius Mamercus *author Rogationum Viennæ in Gallia* 298
Claudius Taurinenſis Epiſc. *contra imagines* 168. *quib. argumentis* 168. *contra peregrinationes ad templa* 336
Clauſtrum *recentioribus quid* 49
Clavi *Chriſti ubi oſtendi ſoliti* 109
Clientum *officium erga patronos* 418
Clemantes *inventor literarum Latinarum* 366
Clemens Alexandrinus, *celeberrimus Eccleſiæ prim. ſcriptor.* 86. *Idola improbat* 133. 197. *Romanus author cathedræ* 79. *Papa ſextus quis & qualis* 321. 316. 317. *ſeptimus quis & qualis* 327
Clementis ſeptimi *epitaphium* 327
Clementinæ *editæ ubi, quando & à quo* 363
Cleopatra *unâ cœnâ abſumpſit centies H.S.* 369
Clerus *à populo quando, cur, & à quo in templis diſcretus* 76. 77
Clerici *erga magiſtratum ut affecti* 421
Clerum *Pontifices Rom. primi à populo in Templis diſcreuerunt.* 77
Clerus *à populo quare in Templis à Pontificibus diſtractus* 77
Clodovæus *primus Chriſtianus inter Reges Francorum* 33. *per Gallias ſanctis multa templa erexit* 56. *Eccleſias magnificentiſſimè locupletavit.* 419
Collegiatæ Eccleſiæ *quæ SS. & unde dictæ,* 419
Colonienſis academia *inſtituta à quo & quãdo* 360. *ſynodus de litania triduana* 300
Colonienſe templum *ædificatum quando* 34
Colymbethra *baptiſterij quid & unde* 81
Cœmeteria *quid* 340. *antiquitus extra urbes* 340. *quare*, ibid. *intra urbes tandem tranſlata, & quare* 343. *profanis uſibus haud violanda*, ibid. *aliquibus in locis cur olim munita* 343
Cœmeteriorum *author Abraham* 340. *conſecratio* 396
in Cœmeteriis *convenire ſoliti Chriſtiani in primitiva Eccleſia* 25. *prohibitæ in eis vigiliæ* 343
In Cœmeteriis *fabricæ materiales.* 26
Cœnaculum, *locus ad cœnandum idoneus* 46. *vel locus in ſupremo ædium faſtigio*, ibid. *cum cœna reliquus antiquitus quid factum* 83
Comeſtor, *doctor ſcholaſticus* 362
Cometæ *viſi tempore introductionis imaginum in Eccleſiam* 156
Complutenſis *academia inſtituta quando & à quo* Pagina 365
Compoſtellanæ *peregrinationis ad idolum Iacobi, origo & progreſſus* 329
Concilium generale *quod legitimum faciat quid* 291
Concilia, *quibus Papa R. non intereſt & præſidet, non illegitima* 229. 230
Conciliorum *authoritas ſcripturæ ne præjudicet* 244
Conradus Beſſerer *patritius Vlmenſis* 65
Conradi Germani *notabilis pœnitentia* 313
Concio *Latinis locus, in quo convenitur* 47
Conſecratio *vera in prædicatione verbi & precibus* 384. *falſa quæ*, ibid. *non cuivis olim apud Ethnicos conceſſa* 375
Conſecrationis *uſus* 371
Conſiliarij mirabiles *qui* 365
Conſtans, *interfector Theodoſii fratris* 153
Conſtantius *ſcholarum apertor in Gallia* 352
Conſtantinus Papa, *primus in ſynodo Rom. imagines habendas decrevit* 154. *quis fuerit* 154
Conſtantinus M. *neutiquam ab Arianis rebaptizatus* 205. *haud fuit Monothelita* 161. *jubet Chriſtianos templa condere* 30. *ipſe ædificat templa*, ibid. *in templis, à ſe extructis, an imagines collocàrit* 204. *ſententiam ſuam de venerandis imaginibus mutat* 166. *primus author dedicationis templorum* 373. *fundator bibliothecæ Conſtantinopolitanæ ad templum Sophiæ* 369
Conſtantini M. baptiſmus 80. 205. *fons baptiſtalis magnificentiſſimus* 80. *donatio falſa & ſuppoſititia* 401. 402. *ſtudium in locupletandis bibliothecis inſigne* 369. *ejus temporibus nullæ adhuc imagines in templis* 139. *mors in vera fide Nicæna* 205
de Conſtantini M. *lepra & baptiſmo fabula* 320
Conſtantinop. *à Turca capta quando* 249
Conſtantinopolim *Mariæ interceſſione liberatam ſcribit Vincentius* 171
Conſtantinopoli *imagines reſtitutæ quando* 155. *& eædem quando remota.* 155. *illic bibliotheca celeberrima* 369
Conſtantinopolitana ſynodus *ſeptima à Philippico convocata* 154. *improbat imagines* 155. *quibus argumentis*, ibid. *&* 157. 158. 159. *&c. ea pſeudoſynodus Græcorum dicta* 102. *octava econtrà imagines probat* 169. 170
Conſtantinopolitanæ ſynodi *ſeptimæ decreta contra imagines abolita à ſynodo Lateranenſi* 156. *octava Canones depravati* 170
de Conſtantinopolitanæ ſynodi *ſextæ canonibus nonnullis judicium Authoris* 152. *itemque Bellarmini,* 152
à Conſtantinopolitanis ſynodis *ſub Leone tertio & Copronymo damnatæ imagines* 228
Conſuetudo *in rebus eccleſiaſticis tyrannus* 383. *veritati cedat* 183. *contraria Dei verbo, nihil præſcribit* 195
de Conſuetudine *ſententia notabilis Gregorij M.* 183 *itemque Auguſtini*, ibid. *& Cypriani* 183
Conventicula *pro templis etiam ſumpta apud Veteres*

Veteres Pagina 49

Convivia *uſitata in dedicationibus Pontificiorum* 378

Copiarii *dicti qui* 51

Corpora *Sanctorum ritè colenda quomodo* 122

Corporis Chriſti *feſtum inſtitutum à quo & quando* 283

Corporalium *altarium tegumenta certa* 92

Cracovienſis Acad. *inſtituta à quo & quando* 360

Crantzius *contra peregrinationem* 357

Crux *per ſe inutilis ad noſtram ſalutem* 251. *ara cur dicta*, ibidem *ignominiæ per ſe, gloriæ Chriſti per accidens nota* 257. *initio non effigies ſculptilis.* 140. *Arnobij tempore non culta*, ibid. *tempore Conſtantini M. demum ex materia facta*, ibid. *inventa ab Helena* 141. *non ſita in ſigno, ſed in ſolida veráque fide in crucifixum* 143. *adorari juſſa à Gregorio M.* ibid. *& quidem latriæ cultu* 180. *Turoni ejuſmodi culta, in qua Veneris imago* 186. *infinitis locis oſtendi ſolita* 109. *in aëre viſa à Conſtantino* 254

Crucis *diviſio* 179. *conſecratio* 388. 389. *inventio miraculoſa, qua neutiquam cauſſa, cur adoranda* 251. *uti nec laus ei à Patribus tributa* 252. *uſus etiam in ſignis domi & militiæ* 254. *ejus adorationē non probant miracula*, ibid. *eius ſignum tempore Tertulliani quid* 140. *à Veteribus cur adhibitum*, 140. *cur honoratum* 140. 251. *ut primò in Eccleſiis occidentalibus pictum* 142. *ut ab Orientalibus receptum* 142. *cacodæmonas fugat*, 142. *mendacibus ſignis ac miraculis tandem confirmatum* 143. *cum affixa Chriſti imagine quando primùm factum & in templis poſitum* 151

ad Crucis ſignum *facta miracula, fabuloſa* 143

contra Crucis adorationem *conſenſus Patrum* 253. *rationes orthodoxorum* 251

de Crucis ligno *ſententia Patrum* 252

non Crucis ſigno, *ſed verbo Dei muniendi animi hominum* 254

pro Crucis cultu religioſo *argumenta Bellarmini* 251. 252

Crucem *hiſtoricè ſuo tempore cultam probat Cyrillus* 148

ad Crucem *eccleſia Roma, quàm dives indulgentiarum* 296

Cruce vſus Conſtantinus M. *quaſi propugnaculo ſuæ vitæ* 141

de Cruce Chriſti, *diſputatio Bellarmini longa & oſtentationis plena* 251. *&c. ſententia orthodoxorum* ibid.

Cruces, *Conſtantini M. tempore quidem picta & ſculpta: ſed non religioſè culta* 140. 141. *nigræ dictæ Litaniæ Gregorianæ* 301

Crucium argentearum *inventor primus Chryſoſtomus* 253

de Crucib. *in templorum turribus* 292

de Crucifixi *Chriſti imagine contentio inter monachos* 182

Creutzwochen *unde* 298

Cryptæ *quid, dictæ unde, & captæ quando* 78. *in templis cur ædificata* 78. *aliàs confeſſiones dicta* Pagina 78

Cupidinis *ſimulachrum in Deorum numero non habitum* 228

Curia, *curiales. curiones quid* 51

Cuſanus *Cardinalis contra donationē Conſt.* 409

Cyprus *Inſula quando occupata* 328

Cyrillus Alexandrinus *contra crucis adorationem* 253. *contra imagines* 148

de Cyrillo *Hieroſolymitano judicium Ruffini* 142

Cyrilli *Monachi Evangelium novum* 362

DÆmoniorum *doctrina quæ* 224. *miracula mera præſtigia* 240

à Dagoberto *in Galliis multa templa erecta* 56

Damaſi *errores notati* 49. 205

Damaſcenus *quis* 247. 248. *in ſynodo imagines defendit* 156. *eaſdem improbat* 197. 202

Damaſceni *fraus in hiſtoria Abagari* 136

Dantes *Florentinus, contra donationem Conſt.* 409

Daphne, *ſuburbium Antiochiæ* 21

Decimæ *fideliter ſolvendæ* 412. *non abolita cum ceremoniis* 413. *in Laicorum manus unde pervenerint* 425

Decimarum *origo* 411. *genera in T. V. tria*, ibid. *abuſus verum uſum non tollit* 413. *differentia à primitiis & oblationibus* 414

Decimas *Diis offerre ſoliti Romani, ardua adgreſſuri* 413. *Athenienſes etiam ad belli uſus*, ibid.

Decius *atrox Eccleſiæ perſecutor* 27. 28

Decretales *editi à quo, quando & cuius juſſu* 362. 363

Dedicationes *Pontificiorum confutatæ* 372. 373 *templorum, feſtiva & anniverſaria quando facta* 380. 375. *& unde*, ibid. *hæ à Gregorio M. dictatæ* 376

Dedicationum *uſus legitimus* 372. *ritus apud Iudæos*, ibid. *apud Ethnicos* 371. 378. *apud Chriſtianos* 373. *abuſus* 378

Dedicationes *ad moralem legem referre, ineptum* 383

in Dedicationibus *Chriſtiani imitati Ethnicos* 371. *ac proinſummè à Pontificiis peccatur* 371. *in iis addita donaria, poſt* 253. *annum Chriſti* 376. *itemq́ fumigationes* ibid.

pro Dedicationib. Templorum *argumenta Bellarmini ſoluta* 383. *pro iis varia ſigna falſa excogitata* 382

Delphicum templum *everſum quando* 17

Delubra *pro templis ſumpta Ethnicis* 52. *unde dicta*, ibid. *ab Ægyptiis primùm Diis poſita* 87

Deus *pro ſimulachro Dei metonymicè* 210. *primus iconomachus* 191. *imagine neutiquam effingendus* 196. *miracula fieri apud imagines cum Ethnicorum tum Chriſti. cur permiſerit* 175. *certis ſub formis cur apparuerit* 103. *conſultus in V. T. non per vocem, ſed vel per ſomnia, vel per Vrim vel per Prophetas reſpondit* 224

Dei *cognitio ab imaginibus neutiquam petenda* 350. *eius memoria in hominum animis non reficatur & con-*

& conſervatur imaginibus 195. eius imagines haud prohibitas probat Bellarminus 196

Deo ſoli cultus omnis adſcribendus 250. ipſi, non ſanctis, templa exſtructa à Conſtantino M. 55. ſoli antiquitus ſupplicatum teſtantur Patres 384

Deum imagine haud omnes populi repræſentare ſoliti 196. eum pingi poſſe negant multi Pontificij 197

Dii terreſtres Ethnicorum animæ & naturæ ſpiritales 223. duodecim tantùm crediti à Romanis aliiſque 225

Deorum myriades in terra 23. & nominatim triginta millia inter Gentes culta 17

Deiparę Virginis templum excellentiſſimum, eorum, quæ Carolus M. extruxit 33

Diabolus etiam miracula edere ſolitus pro ſuorum mendaciorum confirmatione 248

Diabolis aliquando vera miracula edere licitum 120

Diaconiæ Romæ quid, à quo juxta Pontificios, inſtituta, 51

Diaconus Cardinalis quis & unde 51

Diana numen maximè celebre apud Ægyptios 35. itemq; Epheſios 35. 226. à Iove è cœlis delapſa credita 226

Dilingana academia à quo & quando erecta 368

Dindimæi Apollinis templum à Xerxe devaſtatum & reſtauratum 36

ſub Dio etiam ritè coli poteſt Deus 1

Dionyſius perhibitus templa ſtruxiſſe 19

Dionyſii corpus ubi 110

Dionyſiani templi ad Pariſios dedicatio quæ 383

Diſcalceati Chriſtiani ad templa procedunt more Ethnicorum 306

Dodonæi ara. 281

Dom, templum Epiſcopale Germanis 48

Domherren, Domini dominicales 48

Dominica dicta templa initio Chriſtianiſmi 48

Domus, habitacula etiam fidelium tempore perſecutionum 47. Dei & orationis, dicta olim templa cur & quomodo 43.441

Donaria offerendi eccleſiis ritus 414

Donatio Conſtantini M. impudenter à Papis conficta 409.401.402. vera quæ 403

Donationis Conſtantini ſpecialis examinatio 408

contra Donationem Conſtantini qui ſcripſerint 409

de Donatione Conſtantini ſumma diſcrepantia 404. judicium Card. Molinei 404

S. Duacenſis Academia quando & à quo inſtituta 366

Dulia Gratè acerba & dura ſervitus 176.177

Duliæ & Latriæ differentia 176. ab Auguſtino primùm conficta, 176. aliter ab eo. quàm à Pontificiis hodie, uſurpata, 176. ex inſcitia linguarum orta, 176. vera olim antiquitati ignota 245

Dunvallus Molmutius author Aſylorum in Anglia 69

Durandus contra adorationem imaginum 180

EAngyta in Britannia abbatiſſa, mulier ſuperſtitioſiſſima 313

Ebrodunenſis Epiſcopus celebris mercator indulgentiarum 335

Eburenſis Academia quando & à quo erecta 366

Eccleſia idem quod cœtus ſive communio 47. aliquando templum, ſiue locus cœtuum 47

Eccleſiæ caput ſolus Dei filius 406. ornamenta non terrena, ſed ſpiritualia 268 perſecutio ſub Imperatoribus Romanis 27

Eccleſiæ Mariæ Loretanæ tranſlatio fabuloſa 331. animadverſiones in eam 331

Eccleſiam poſt Conſt. M. largitionibus qui locupletârint 410

ſuper Eccleſias imperium datum Sylveſtro à Conſt. M. falſum 406.407

Eccleſiaſticorum bonorum Chriſti & Apoſtolorum ætate quæ conditio in terris, uſque ad Conſt. M. tempora 397

Effari templa quid 22

Effingi Deum à Lege prohibitum 194

Eguvinus à diabolo deceptus adorationem imaginum inſtituit 154

Εἶδος Bellarmino quid 188

Εἴδωλον quâ ratione phantaſma Euſtathio 189

Eliberis Hiſpaniæ civitas 228

Elibertinum concilium celebratum quando 200. legitimum fuit & minimè controverſum 229. nequaquam pro Pontificiis facit, 207. improbat Dei imagines & idola 197.202. itemque diurnum lucernarum uſum in templis 260

Elibertini concilium canon 33. explicatus 206

Enoch, author libri de rebus naturalibus & Angelorum natura 348. in Æthiopum regia bibliotheca aſſervatus ibid.

Encænia judaïca ritibus celebrata quibus 381

Encæniorum celebratio quotannis diebus octo, erronea 376. horum causâ nequaquam Hieroſolymam profectus Chriſtus 381

in Encæniis circuitionum origo 65

Epiphanius quarum traditionum obſervator 212. imaginum uſum & vel Mariam, vel ſanctos adorari prohibet 213. 191. 139

Epiphanii tempore nullus aut rarus imaginum uſus in templis 144. eius de imaginibus in Templis non habendis epiſtola defenſio contra Sanderum & Bellarminum 208

Epiſcopi Romani primi ad triginta ſupplicio affecti 27. poſteriores aſyla facti ſceleratiſſimi quibuſque 72

ab Epiſcopis poſterioribus Romanus templa ædificata 32

Equos alere quondam ſoliti in lucis 2

Eraſmus contra imagines 151

Eratoſthenes Cyrenæus ambitum orbis 213. ſtadiorum eſſe, primus author 368

Erdfordienſis acad. *inſtituta quando* Pag.360
ad Eremitanam Mariæ in Helvetia *peregrinatio qualis & à quo confirmata* 331
Eſculenta & Poculenta *tam Chriſtiani, quàm Ethnici imaginibus offerre ſoliti* 190
Eſdras *literarum Hebraïcarum, hodie uſitatarum, inventor* 366
Eſpenſæus *ſorbonæ lumen* 199. *Trinitatis imagines improbat* ibid.
Eſſeni, *tempore Evangeliſtarum qui* 24 *unde dicti* 25. *templa quæ habuerint.* 25
Eſt, *aliquando ſubſtantiam notat, aliquando accidens* 187
Ethnici *in unius tantùm honorem templa ædificare ſoliti: Chriſtiani in plurium ſanctorum* 57. *imagines Deos non putabant eſſe,* 225. *damnati ob imaginum cultum* 245
Ethnicorum *Dii alii in cœlo, alii in terra* 223. *horum templa in uſum Chriſtianorum converſa* 31
Ethnicis *Chriſtiani ſuperſtitioſiores* 277
Evangelii *relucentis initium quando* 365
Evariſtus *Epiſcopus Romanus author titulorum Romæ* 50. *ſupplicio affectus* 27
Evariſti *ætate nulla baſilicæ, vel templa* 376
Euchariſtia *an imago & figura vocanda* 208. *quando ſub altari aſſervari cœpta.* 83. *tempore Cypriani domi in arcas includi ſolita* 82. *non ex capſa, ſed ex cœtu miſſa ægrotantibus* 82
Euchariſtiæ *privata incluſio reprehenſa* 82
de Euchariſtia *includenda nullum in S.L. mandatum* 82
Eudoxia *Theodoſii poſterioris conjunx Hieroſolymam ex voto profecta* 308
ab Eventu *judicare, ineptum* 249
Eunomius *damnatus quare* 105
Eurypilus *ob arcam, in qua Liberi patris ſimulachrum inerat, temerè apertam, mente captus, creditus* 174
Euſebius *idolis haud patrocinatur* 139. 201. *nec etiam reliquiis* 117. *corruptus à Bellarmino* ibid. *errat circa peregrinationes* 248
Euſebii *tempore imagines in Oratoria nondum receptæ* 139
Euſtathii *locus de idoli nomine explicatus* 188
Euſtachio *canes tributi à Pontificiis* 192
Exarchatus, *genus magiſtratus* 403
Excelſorum *inſtaurator Roboam* 3.
Exedra *quid & unde* 74
in Exquiliis *Romæ olim ſepultura plebis* 342
Exſecratio *templorum quando fiat* 379
Extravagantes, *conſtitutionum ſeries, quando & à quibus* 363
Exuperius *aurum & as omne in pauperes diſtribuit* 272
ab Ezechia *Rege rectè ſummota imagines* 240

FAbianus *author Diaconiarum Romæ* 51
Fabiani *martyrium* 55
Fanatici *qui* 52
Fana *Ethnicorum unde* 52
Fana *ſiſtere quid* Pagina 22
Faviſſæ *apud Ethnicos quid & unde* 81
Faunus *templorum author perhibitus, à quo Fana poſtea* 19
Fauſtus *de imaginibus quid ſenſerit* 192
Febricitantibus *templa cur noxia* 343
Felix I. *dedicator templorum* 373. *quidam primus iconomachus perhibitus* 190
in Felicis *& Regulæ Martyrum Tigurinorum theca, quæ reliquiæ inventa* 103
Feliciana *hæreſis quæ* 164
ad Feliciani *Scalenſis Epiſcopi calumnias reſponſum* 280
Ferarum *etiam Pictura in templis Pontificiorum haberi ſolita* 182
Ferrariæ *artis author Tubalcain* 348
Ferrarienſis *Academia inſtituta à quo & quando* 359
Feſſa, *Africæ urbs, templis ſeptingentis clara* 36
Fides *nota animorum* 255
Fidem *in coloribus habere, & non in corde, flagitium* 159
Fidii *Dii ædes Romæ* 22
Fimbriæ *Chriſti quæ ratio* 114
Fieri *quid debeat, non quid fiat, ſpectandum* 195
Flavius *Domitianus atrox Eccleſiæ perſecutor* 27
Flere *interdum viſa imagines* 62
Floralia *feſta apud Roman. quæ* 306
Florentiæ *immane ſacrilegium commiſſum* 425
Florentina Academia *à quo & quando inſtituta* 360
Florentinum Templum *ædificatum quando* 34
Fons, *locus intra, extra, prope templa, ad baptizandum deſtinatus, & unde dictus* 80
in Fontanalibus *ſacris Romani proceſſiones celebrare ſoliti* 306
ad Formoſam *Mariam Ratisbonenſem peregrinatio planè furioſa* 333
Fortuna *per ſortes reſpondere ſolita apud Ethnicos* 224
Fortunæ *muliebris duo ſimulacra* 225. *eorum unum non ſemel locutum* 174
Franciſcus I. *Galliarum rex, Mæcenas Studiorum* 369
ad Francos *imperium haud tranſlatum à Pontificibus Rom.* 235
Francofortenſis Synodus *contra Nicænam* II. *à Carolo M. convocata* 164. *hæreſin Felicianam damnat* 164. *imagines improbat,* ibid. 229. *academia inſtituta quando & à quo* 364
Francofurtenſis Synodi *authoritas quæ* 165. 231
Friburgenſis in Briſgoja Acad. *à quo & quando inſtituta* 360
Fridericus III. *Elector Palat. princeps Chriſtianiſſimus* 365
Fron, Fronaltar/ & Fronleichnam *Germanis quid* 91
Frugum *conſecratio* 390

Fuggeri,

Fuggeri, *Mæcenates ſtudiorum* Pagina 369
Fuldenſe monaſterium *eruditione celebre quando* 355
Fumigationes *adhibitæ in dedicationibus templorum* 376
Furioſi *æſtimati à Niceta, qui Deum effingerent* 198

GAbriel Biel *contra adorationem imaginum* 180.
Gallicanus *conſul non cum Conſtantino, ſed Symmacho* 182
de Gallis gallinaceis *in turrib. templorum* 292
Gamaliel, *diſcipulus S[illegible]eonis juſti* 351
Gandiana acad. *quando & à quo erecta* 366
Gangrenſis ſynodus *depravata à Bellarmino & Lindano* 115.116
Garganus *mons in Apulia, hodie S. Angeli* 313
Genevenſis ſchola *facultatum & artium ſtudio celeberrima* 365
Genij *Dij terreſtres Ethnicorum* 223
Gentiliacenſis ſynod. *nullius authoritatis* 244
Gentiles *ſua ſimulacra pro Diis non habuere* 224
Gentilium *in rebus frivolis ſumma quondam religio* 2
de Gentilium *aris & ſtatuis Auguſtini ſententia notabilis* 178
Gentiles *etiam Deum verum in idolis coluiſſe, ut probetur* 218
ex Gentiliſmo *cur multa in Chriſti Eccleſiam recepta* 99
Georgius *vel ut eques cataphractus pingi ſolitus à Pontificiis* 100. *cultus ab eis, ut Mars à Latiis* 239
Georgius Caſſander *contra adorationem imaginum* 181. *contra reliquias* 111
Germanus Patriarcha, *imaginum patronus* 156. *Deum tamen negat pingi poſſe* 197
Germani Patriarchæ, *contra imagines vaticinium* 155
Germani *arbores & lucos Deorum nominibus appellare ſoliti* 1. *veteres qualia templa habuerint* 38 *barbarici impudentiſſimè traducuntur* 349
Germanis *prohibita adoratio imaginum adhuc Friderici Barbaroſſæ temporibus* 181
apud Germanos *priſcos idola haud culta* 128
Germania *à quo artibus exculta* 349. *ſuperior, monachorum receptaculis repleta à Columbano & Gallo* 354
Gerſon *contra adorationem imaginum* 181
Gertrudæ *mures tributi à Pontificiis* 190
Gnoſtici, *cultores imaginum, & ideo damnati ab Irenæo* 136.137
Gratianus *congeſtor legum pontificiarum* 361. *ex ſcriptis fictis, in ſcriniis Papæ repertis* 376
Gratiani *error notatus* 152
de Gratiani *congeſtione judicium* 361.376
Græci *inventores Literarum* 348. *non item artium* 351. *ſumme venerati templa* 20. *in quibus unum tantum altare habuere, idq; in medio choro* 90. *imagines oppugnare ſoliti quandiu* 196. *nolam pulſare ſoliti in foro piſcatorio ſub cœnam* Pag. 281
Græcorum *inſolentia reprehenſa* 125. *eorum literis cur abſtinere juſſi Romani,* ibid.
inter Græcos *& Latinos acriter diſceptatum de cultu imaginum* 154
in Græca *Eccleſia contra adorationem imaginum poſt annum* 900. *non amplius diſceptatum* 170
Gregorius M. *duorum graviſſimorum errorum promotor* 151. *author adorationis crucis* 143. *litaniæ majoris* 300. *ſtationum* 294. *ad eas tamen non inſtituit indulgentias,* 294. *patronus ſuperſtitionum* 65.215
Gregorij M. *judicium de miraculis falſis* 173
à Gregorio M. *adhuc anno* 600. *imagines prohibitæ* 148. 149. *ab eodem poſtea quibus rationibus in templis defenſæ* 149
Gregorius, *Papa tertius, imagines ſtabilit, &c.* 155. *ſeptimus, ſacrilegium committit, & Henricum Imp. occidere conatur* 506. 69. *nonus, author precationis, Salve regina, &c.* 284. *idem homo vaferrimus* 363. *decimus tertius, author lanienæ Pariſinæ* 3[illegible]8
Gremium, *pars templi quid* 74
Gribtvvaldenſis academia, *à quo & quando erecta* 360
Gyges, *Lydorum Rex, ſub monte Tmolo ſepultus* 340

HAbodáh, *ſervitus dura & acerba* 176
Haſnienſis acad. *in Dania inſtituta quandó & à quo* 365
Hæmorrhouſæ ſtatua 141. *ei cultus nullus habitus olim* 139
Haumarus *ſaracenorum dux ſtatuarum cultum deteſtatus* 155
Hebræi *inventores litterarum* 348
Hebræorum interpretes *ad commenta recipienda propenſiſſimi* 225
Heilbrunnenſis ſcholæ *fundator* 354
Heleanæ *& Annæ factum peregrinationibus Pontificiys haud patrocinatur* 339
Helena *mater Conſtantini M. mulier ſuperſtitioſiſſima* 307. *crucis Chriſti inventrix* 140
Helias *& Heliſæus ſcholis Iſraeliticis præfecti* 351
Heliſæi exemplum *purgationi Papiſticæ nentiquam ſervit* 278. *ejus*
Helvetus *jubilæus primùm transmiſſus à Sixto quarto* 325. *oſſium quæ ratio* 113. *corpus quomodo poſt mortem prophetarit* 114
Henricus Bullingerus *hiſtoriarum peritiſſimus & antiquitatum diligentiſſ. indagator* 344
Henricus Leo *Saxonum dux cereos ad ſepulcrum Hieroſol. inſtituit* 259
Henricus Navarrenus *& Henricus Borbonius excommunicati à Greg.* 13. *papa* 328
Henricus Stephanus *reprehenſus à Bellarmino* 183
Heraclius, *Monothelita* 153
Hercules, *primus Lucernarum author perhibitus* 259

Herculis ſimulacrum *neutiquam in Deorum numero habitum* 227. *ſua ſponte rate delatum creditum* 171. *ejus ara maxima apud Rom.* 173. *templum conditum ad circum à Romulo* Pagina 22.23

Hermes Triſmegiſtus *vir ſapientiſſ.* 227 *imagines improbavit* 128

Herodes *præcipuus libertatis Hebraicæ oppreſſor* 16

Herodianum templum *quale* 14. 15. *quando incenſum* 16

Heroes *Dii terreſtres Ethnicorum* 223

Hetruſci *primi in Italia artium cultores* 349 *non Diis omnibus, omni loco, templa ponere ſoliti* 33

Heydelbergenſis academia, *à quo & quando erecta* 360

Hibernia *repleta monachorum receptaculis à Brendano* 354

S. Hieronymus *improbat imagines* 145. 197 *abuſum bonorum eccleſ.* 504. *peregrinationes ad terram Sanctam* 309. *ornamenta templorum* 270

S. Hieronymi *error circa lucernas notatus* 258 *locus in Habacuk de idolis explicatus* 187

Hieron. Paulus, *cubicularius Alexandri VI. improbat donationem Conſtantini* 409

Hieron. Savanorola *concionator celeberrimus* 327

Ἱερὸν *pro templo* 53

Hieroſolymam *cur profectus Paulus* 339

Hieroſolymi *in loco cranij exſtructum templum à Conſtantino M.* 381

Hieroſolymitanum templum *à Solomone quando ædificatum* 11. *quibus inſigniatur nominibus* ibid. *quando & à quo deſtructum* 12. *à quo & quando reparatum*, ibid. *quale reparatum* 13. *poſterius in quibus priori inferius,* 13. *poſterius quandiu ſteterit* 16. *non amplius reparatum* 17. *typus corporis Chriſti* 43

Hieroſolymitani templi *operariorum* 11. *numerus, deſcriptio,* 12

Hieroſolymitana ſchola 351. *bibliotheca nobiliſſima, inſtituta à quo* 368

Hildebrandus, *aliás Gregorius 7. Papa Necromanticus* 209. *quam pœnitentiam Conrado Germano indixerit* 313

Hildegardis *fundatrix cœnobij Campidonenſis* 335

Hillel *quo tempore floruerit* 351

Hiraugienſis ſchola *qualis olim* 351

Holocauſtorum altare, *& cujus rei typus* 85

Homagia *in templis haud præſtanda* 68

Homo *dupliciter conſideratus* 195. *civili honore non religioſo colendus* 247

Hominis imago *quid* 195

Homines *etiam conſecrati apud Ethnicos* 372

non Hominum *decreta, ſed Dei verbum obligat* 253

etiam Hominum *imagines à Lege prohibitæ* 209

Hominibus *templa conſtruere eſt illos Deos facere* 55

Honor *civilis, & religioſus* Pagina 247

Honoranda *quæ Deus inſtituit* 255

Honorius *inſtitutor proceſſionum ad templa* 65

Horas *certas precum veteres quomodo habuerint* 291

Hugo de S. Victore *doctor ſcholaſticus* 362 *ab* Huldricho Zuinglio *diſcuſſæ tenebræ theologiæ ſcholaſticæ* 365

Hoſtia *quid* 118

Hyacinthus *canonizatus quare* 225

Hyperdulia *quid* 176

ὑπερῷον *quid* 47

IAcobus *Patriarcha lapidem & altare ut conſecrarit* 383

Iacobi templum *à Venetis votum, occaſione incendij, ſi reſtingueretur* 63.59

Iacobus Sturmius *primarius author gymnaſij Argent.* 365

Ianus *templorum author in Italia* 19

Iapeto *littus Europæ oſtenſum* 349

Iapygum *duces imagines Deorum diripientes, de cælo igni & telis percuſſi* 174. *unde poſter. eorum adhuc detonſi ad cutem vivunt* 174

Iconomachiæ *hiſtoria* 191

Iconomachorum *principes qui Bellarmino* 191. 192

Ideæ *vocabulum pro hypoſtaſi & perſona, Theologis Conſtantini tempore inuſitatum* 409

Idolum *quid vere* 184. *non rectè Sanctorum imaginibus tribui putat Bellarminus* 144. *doctor falſi & mendacij* 186. *cur* 189. *neutiquam ſemper aliquid falſi ſignificat in V. T.* 186

Idoli *nomen Græcum rectè per ſimulacrum redditur* 185. *aliquando ſimulacro efſictum notat,* 185 *Iſraelitarum etiam ſimulacris tributum* 129. *ejus & imaginis differentia quibus argumentis à Bellarmino probata* 184. *viciſſim quibus improbata* 185

Idolum *colens peccator* 190

de Idolo *& ſimulacro loca Auguſtini & Hieronymi explicata* 189

Idola, *rerum verarum & exiſtentium imagines à ſcriptura dicta* 185. *pleraq. verum Deum repræſentarunt in S. L.* 285. *an locuta* 224

Idolorum *origo & progreſſus apud Iudeos* 129 130. *apud Chriſtianos,* ibid. *eorum & ſimulacrorum atque imaginum apud utroſque eadem ratio quoad formam & cultum* 190. *horum templa ſummopere deteſtati Iudæi* 143

in Idolorum *propugnatione Bellarminus ſibi contrarius* 184

Idola *in templis conſtituendi mos gentium & Chriſtianorum doctrinæ contrarius* 145

inter Idola, *ſimulacra, imagines, diſtinctio Pontificiorum frivola* 190

Idololatria *quid* 106. *ad quercum Mambræ qualis* 4. *in populo Dei cœpta quando* 129. *ſub Solomone qualis* 129. *ab Iſraelitis ad Iudæos derivata,* 129. *nulla inter Iudæos poſt reditum ex Babylone* 130

Idolola-

Idololatriæ progreſſus *in Iſraele & cauſa* 129 *ſignum, collocatio imaginum in templis* Pagina 202
Idololatrarum *error communis refutatus* 135
Iebul, *fruges omnis generis, Hebrais* 318
Ienenſis academia *quando erecta* 365
Ieſu *nomen in picta tabula non adorandum* 181
Ieſuitæ *multos fidei articulos corruperunt* 192 *ob ſcholarum tamen apertionem laudandi* 365
Ignatius *beſtiis dilaniandus objectus* 27. *alius Patriarchatu orbatus à Michaele Imp.* 169
Ignis *ex profundo maris ebullire viſus inter Theram & Theraſiam tempore Leonis Imp.* 155. *à Veſtalibus apud Rom. perpetuo cuſtoditus* 260
de Ignoto *Deo ſententia quæ maxime probabilis* 91
Imago *& archetypus uno cultu adoranda juxta Nanclantum* 179. *neutiquam res ſancta* 241
Imaginem *colens peccator* 190. *ſuam an Chriſtus Abgaro miſerit* 137
ante Imaginem *qui repræſentatur adorandus, juxta Greg. M.* 149. 150
de Imagine Chriſti *à Luca & Nicodemo picta hiſtoria ſeu fabula* 137
in Imagine *prototypum adorare, contra ſcripturam* 178
Imagines *divino cultui haud conſecrandæ* 250 *à populo Dei nunquam admiſſæ* 196. *ſigna non ſacra, ſed profana* 216. *quippe à profanis, non ſanctis viris factæ* 241. *repræſentandis myſteriis Dei inidoneæ* 215 *neutiquam libri Laicorum* 150. 317. *ſed doctores potius mendaciorum,* ibid. *incitamenta ad ſuperſtitionem* 44. *inſtituta & propagata ab hominibus ſuperſtitioſis* 248. *profectæ ex gentium conſuetudine* 217. *damnatæ ab Apoſtolis* 131. *ab eorum ſucceſſoribus in eccleſia primit.* 132. *ab epiſcopis & imperatoribus Chriſtianis, vivâ voce & ſcriptis* 193. *quibus rationes ab Ethnicis defenſæ* 150. *quo genere cultus honorandæ* 248. *haud omnes ſimpliciter à Deo damnatæ* 130. *cur* ibid. *malæ quomodo* 130. *uſum politicum habent* 130. *loqui & flere viſæ* 62. *interd. baptizatæ* 389. *proprius adorationis terminus, juxta Bellarm.* 248. *in templis non habendæ & cur* 211. *ante* 500. *annos Chriſti nequaquam in templis ubiq; collocatæ* 206. *quando & quomodo in templa receptæ* 141. *& cur,* 146. *à Nilo in templis pingi juſſæ* 142. *quando in occidentalia templa receptæ* 142. *quando in iis multiplicatæ* 146. *& qua occaſione,* ibid. 151. *&c. Euſebij tempore nondum receptæ* 139. *neque Conſtantini M.* 139. *dedecus templorum* 216
Imaginum adoratio *approbata à Gregorio tertio* 142. 248. *à Cyprio* 148. *à Synodo Lond.* 155. *ab Ignatio & aliis* 169. *eadem à monachis etiam promota* 176. *econtrà à multis Pontificiis damnata* 180. *earum authores apud Chriſtianos hæretici olim* 135. *poſt Apoſtolorum tempora authores præcipui qui* 164. *cõſecratio* 388. *cultus idem apud Chriſt. qui olim apud Ethnicos* 190. *hic horribilis idololatriæ cauſa in eccleſia* 240. *& neutiquam traditio apoſtolica* 132. 195. *quin confeſſio idololatriæ ethnicæ* 217. *origo* 123. *&c. uſus, à quo primùm palàm defenſus* 149. 150. *hiſtoricus uſus in templis damnatus* 143. *earum in Orientalib. templis quis primùm meminerit* Pagina 141
ab Imaginum *uſu hiſtorico adoratio earum derivata* 143
ad Imaginum originem *impudentiſſima fabula de Conſtantini ſomniis conficta* 204
circa Imaginum adorationem *fraus Pontificiorum* 148
de Imaginum cultu *& adoratione varia certamina* 153
ob Imaginum cultum *prodigia orta* 155
inter Imaginum *uſum, politicum & eccleſiaſticum diſtinguendum* 179
Imagines *ab Ethnicis in Eccleſiam introductas teſtatur Euſebius* 204. 139. *eas in pulpitum afferre ineptum* 151. *in aris ponere periculoſum & abominandum* 145. 147. *in templis collocare idem quod eas Deos vel Deas facere* 212. *in templis non rectè collocari, probatur authoritate Eccleſiæ primitivæ* 146. *concilio Elibertino,* 200. *tribus Conſtantinopolitanis & Francofurtenſi* 154. 202. *à fine templorum,* 202. *exemplo Regum V. T. qui imagines ſuſtulerunt,* 203. *conſenſu Patrum,* 203. *quia abominatio, & à fide avocant,* 203
apud Imagines, *Ethnicorum etiam miracula edita* 173. 174
circa Imagines *abuſus ab ipſis Pontificiis damnati* 182
contra Imagines *Lex Dei Chriſtianis quoque data* 209. 210. *contra eas Patrum & aliorum teſtimonia* 144. 145. 181. 139. *edicta Theodoſii & Valentis* 145. *Orthodoxorum rationes* 199. *& ad eas Bellarmini reſponſiones,* ibid. 199. *harumque refutationes,* 199
per Imagines *haud operatus miracula Deus* 240
Imaginibus *ſeduci ſemper ſoliti homines* 194. *populus Iſraëliticus charitatem erga Patriarchas neutiquam fovit* 217. *in templis quãdiu Chriſtiani caruerint* 131. 141 *thura adolenda à Stephano III. decretum* 161
de Imaginibus *Chriſti & Mariæ narratio, merá fabula* 216
ex Imaginibus *Dei pericula quæ* 199
ſine Imaginibus *Chriſto templa condita ab Adriano Imp.* 331
Imperatores *etiam aliquot Chriſtiani ſimulacrorum impietatem prohibuere* 145
Imperium *ad Francos neutiquam à Pontificib. Rom. translatum* 236
Inauguratio *non cuivis olim apud Ethnicos conceſſa* 374
Incorporationes *eccleſiis intolerabiliores ſimoniâ* 423
Incorporationum *in eccl. origo* 423
Indulgentiæ plenariæ *in jubileis dari ſolitæ* 374. *diu poſt Gregorium M. ſtationib. additæ* 294
Indulgentiarum *notationis in ſtationibus Rom. ſumma* 294
Indulgentiis plenariis *Pontificum animæ repentè in cælum evolare credita* 314

Ingolſtadienſis academia *orta unde, à quo & quando* 360
Inguinaria, *peſtilentiæ ſpecies* 321
Ingvvon *inſtitutor academiarum in Germania* 349
Iniquitatis myſterium *quando operari cœptum* 361
Invocatio Sanctorum *antiqua non eſt* 302
Invocationis Sanctorum *in Litaniis origo & progreſſus* 302.303
Iobel *ſonus buccinæ Hebrais, unde Iubileus & jubileum* 318
Iodoci *Badij de ſimulacris mutis vera ſententia* 175
Iohanna VIII. *Papa, ceu altera Semiramis, Pontificatui præfuit* 209
Iohannes Caſimirus *Pol. fortiſſimus Princeps, Muſarumq́; fautor liberaliſſ.* 365
Iohannes Ehingerus *capitaneus Vlmenſis* 65
Iohannes Gutenbergius *inventor artis typographicæ* 370
Iohannes Hilzius *Colonienſis eductor turris campanariæ ad templum Argentinenſe* 34
Iohannes Palatinus *fundator Cœnobij Gratiæmontis* 65
Iohannes, *duodecimus Papa monſtrum hominis 424. decimus octavus Papatum largitionibus adeptus 68. vigeſimus ſecundus belluinâ rabie inſectatus Ludovicum Bav. Imp. 182. ingens auri pondus reliquit 182. de immortalitate animarum perperam ſenſit* 209
Iohannes Patriarcha Conſtant. *oculis privatus à Theodora Imp.* 168
Iohannes Sturmius *perpetuus Academiæ Argent. rector* 365
Iohannes Theſſalonicenſis *negat Deum pingi poſſe* 197
Iohannes Wenckius *fundator ſcholæ Heylbrunnenſis* 354
Iohannes VViclef *iconomachus anno quo vixerit* 193
Ioh. Baptiſtæ *caput quib. oſtendatur locis 109. & brachium ac digitus ubi 109. ejuſdem ſepultura* 93
Iohannis Evangeliſtę *imaginis conſecratio* 389
Iohannis de Rupe-ſciſſa *παῤῥησία notabilis* 414
Ioſephus Patriarcha, *veræ theologiæ author in Ægypto 350. ejus oſſa à Moſe cur tranſportata* 113
Ioſephi & *Mariæ factum peregrinationes Pontificias haud aſtruit* 339
Ioſephi Arimathæi *ſepulcrum extra Hieroſolymam* 342
Ioſias, *rex, oſſa Prophetæ cur aſſervari juſſerit* 114
Irene, *Eccleſia dicta. & à Conſtant. M. ædificata Conſtantinopoli 53. Imperatrix Attica idololatriæ aſſueta* 249
Irenæus *Chiliaſtarum errore implicitus 155. idola improbat* 132.139
Irnerius *excitator juris civilis* 361
Iſeum, *gymnaſium Ægypti* 350
Iſidis templum *in emporio conditum à Romulo* 23
Italia *inſtituta à Noacho* 349
Italiæ *compos factus Papa, demum ſub Carolo quarto Imp.* 405
Iubileus Iudaicus *qualis olim, tam ad literam, quam ad ſpiritum* 318. 319. *neutiquam Papiſtico ſimilis,* 319. *Papiſticus ortus cum Turcarum imperio.* 328. *in Lateranenſi templo cur celebrandus* 378. *Primus inſtitutus à Bonifacio octavo* 314. *cur anno centeſimo* 314. *quibus ceremoniis* 315. *in Chriſtum blaſphemus*, ibid. *clarus multitudine hominum*, ibid. & *prodigiis*, ibid. *II. inſtitutus à Clemente ſexto, ex anno centeſimo ad quinquageſimum reductus* 316. *ad imitationem Iudæorum* 318. *clade & prodigiis inſignis* 321. *III. inſtitutus ab Vrbano Sexto ex quinquageſimo ad ſingulos, 33. annos reductus* 222. *IV. inſtitutus à Bonifacio nono* 222. *cladibus inſignis* 323. *V. inſtitutus à Nicolao quinto* 323. *celebris multitudine hominum, cladibus & prodigiis*, ibid. *VI. inſtitutus à Sixto quarto & ad 25. reductus* 323. *oſtentis & infandis ſceleribus inſignis* 325. *VII. inſtitutus ab Alex. Sexto* 326. *cladibus & prodigiis inſignis* 326. *VIII. inſtitutus à Clemente Septimo* 327. *cladibus & prodigiis inſignis* ibid. *IX. inſtitutus à Iulio tertio* 327. *funeſtiſſimo bello inſignis. X. inſtitutus à Greg. decimo tertio* 328. *famoſus latrocinio gallico*, ibid. *XI. inſtitutus à Clemente octavo* 328. *malis multis funeſtus* ibid.
Iubileorum temporibus *Turcæ contra Chriſtianos ſemper proſperâ fortunâ uſi* 328
de Iubileis Romanis *judicium feſtivum ſacerdotis cuiuſdam* 326
Iubileum *Grammaticis vel à ſono buccinæ, vel quaſi fructuoſum: unde Iubileus; quia Papis ex indulgentiarum nundinatione fructuoſus* 318
Iudas Macchabeus *pro renovatione templi encænia celebrare ſolitus* 381
Iudæi *in Ægypto commorati trans Nilum* 221. *optimarum artium vetuſtiſſimi inventores* 350. *imaginum cultum ſemper deteſtati* 248. *ut & templa imaginum* 142. *idolis quando caruerint* 129. *plures Chriſto eſſent nomen daturi, niſi Chriſtianorum ſimulachris impediti* 211. *primi iconomachi perhibiti à Bellarm.* 192. *ad quercum Mambre trifariam legem tranſgreſſi* 4
Iulius Africanus *inſtitutor bibliothecæ Cæſarienſis* 368
Iulius Cæſar *ſummus cultor bonarum artium* 350
Iulius tertius Papa *praviſſimis moribus* 328
Iulianus *damnatus quare* 105
Iuliani Apoſtatæ *avunculus, & quæſtor quare puniti* 269
à Iuliano Apoſtata *ſcholæ clauſæ* 353
Iumenta *haud inducenda in templa* 66
Iunonis ſepulchrum *Romam olim advectum Veijs* 374
Iuramenta *in templis haud præſtanda* 68

Ius Pontificium *quando congeſtum* 361. *civile, quando & à quo* 361

Iuris patronatus *origo* 416

Iuſtinus *Chiliaſtarum errore implicitus* 133. *idola improbat* 132

Iuſtinianus *templa ædificat* 32. *quando regnârit* 56

Iuppiter *templorum author apud Cretenſes* 19. *tutelaris Deus urbium à Platone dictus* 33. *mortuus in Creta* 227

Iovis ſtatua *aliquando locuta* 175. *Feretrij, templum primum omnium Romæ conſecratum* 20. *Hammonis ſtatua multis ceremoniis honorata* 224. *Olympii ara maxima apud Romanos* 91. *Vltoris templum hodie Sancta Maria Rotunda* 31

in Iovis *Capitolini ædis fundamenta impenſa quadraginta millia pondo argenti à Tarquinio Superbo* 36

Iovi nova ſimulacra *facta à Senatu Rom.* 225

Iovem *lapidem non eſſe Deum, vel Ethnicus Cicero confeſſus* 177

KAbala judæorum *quid* 366

Kalendarium novum, *ſeminarium turbarum* 328. *à quo obtruſum.* ibid.

LAborum *quid, & quomodo in crucis formam mutatum* 140

Lacedæmoniis *in curia Senatoria ſimulacrum poni cur prohibitum olim.* 212

Lactis Mariæ *ingens copia apud Pontificios* 109

Lactantius, *gravis ſcriptor.* 134. *Latinitatis author optimus* 189. *idola improbat* 134. *itemque uſum lucernarum in templis diurnum* 200. *Chiliaſtarum error implicitus* 155. *defenſus contra Pontificios* 189

Laïcorum *libri haud ſunt imagines* 217. *veri qui,* 217

Lampades *neutiquam ſignum cultus religioſi* 122

Lanceæ *Chriſti non venerabiles* 257

Landrianus *emiſſarius Papæ Gregoriis* 328

Lanfrancus *quis* 361

Lararia *quæ apud Ethnicos* 52

Lares *Dii terreſtres Ethnicorum* 223. *unde culti apud Romanos* 342

Laterconenſis eccleſia *orbis & urbis totius caput* 294

Lateranenſe palatium *ædificatum à Conſtantino M.* 53. *templum chriſmate an conſecratum à Conſtant. M.*320. *Concilium celebratũ quando* 117

Latii *virgines inſtitutæ ab uxore Noachi* 349

Latria *Auguſtino quid* 176. *miniſterium propter mercedem, Græcis* 176. *ea & Dulia pro iiſdem ſæpe ſumpta* 176. *utraque ſoli Deo debita* 167

in Lateranenſi templo *jubileus cur celebrandus* 376

Latriæ *cultus creaturis negatur* 250

Latrones *veteribus qui* 177

Latron. *propriè quid* 177

Lavatio *Matris Deûm, feſtum apud Ethnicos* 92

Laurentius Medices *de re Litteraria bene meritiſſ.* 359

Laurentii Surii *error notatus* 138

ad Laurentium *eccleſia Romæ, quàm dives indulgentiarum* 295

Lazari ſepulchrum *extra Bethaniam* 342. *ejus tria corpora apud Pontificios* 109

Lectiſternium *apud Romanos quid* 297

Lectiſterniorum *celebratio* 291

ſub Lege *multa à patribus facta, quæ ſub Evangelio non licet* 383

Legenda aurea, *plumbea potius* 137

Lemuralia ſacra *quæ* 394

Leo Imp. *primo defendit imagines, poſtea damnat* 161. 167. *nefariè ab iconolatris interficitur,* 167. *decimus, Papa jubilei gratiam venalem dedit Polonis* 326

Leonis decretum *de tollendis imaginibus abolitum* 155

Leontius Cyprius *negat Deum pingi poſſe* 197

de Lepra Conſtantini *fabula* 320

Letteræ Germanis unde 79

Lexovienſis ſchola *inſtituta à quo & ubi* 355

Leydenſis academia *inſtituta quando & à quo* 365

Liberalitas *in inſtituendis cereis ſuperſtitioſa* 259

Liberius, *Papa, Arianus* 153

Libri *Laicorum dictæ imagines à Gregorio M.* 150. *& an dici poſſint* 150

Lignorum *ſonitu convocandi cœtum, tribus ultimis diebus ſeptimanæ ſanctæ mos unde* 282

Lindiſfarnenſis inſula *quæ* 353

Lino *perdendum Antichriſtum vaticinata Sibylla* 370

Linteum, *quo diſcipulorum pedes abſterſit, quot locis oſtendi ſolitum* 109

Lipſenſis academia *nata ex Pragenſi* 360. *à quo & quando privilegiis decorata* ibid.

Litania *triduana minor* 300. *major quando & à quo inventa,* 301

Litaniæ tribuanæ *approbatio & progreſſus* 299

de Litania triduana *ſententia Alcimi Aviti* 299. *Sidonij, Gregorij Turonenſis, Mantuani & aliorum* ibid.

Litaniæ *Pontificiis quid* 296. *Latinis idem quod rogationes & ſupplicationes,* ibid. *ut differant ab exomologeſi,* 296. *Gregorianæ dictæ etiam Cruces nigræ* 301

de Litaniis *& ſupplicationibus varia decreta* 301 302

Litteræ *inventæ à quibus* 348

Locorum, *quæ ad Conventus publicos celebrãdos exſtructa à Chriſtianis, nomina varia* 46

Loqui *viſa imagines* 62

Loretum *olim pagus, nunc ex idolomania locupletiſſimum opidum* 332

Loretanæ peregrinationis *ad idolum Mariæ origo & progreſſus* 330. 331

Lotionum *genera varia apud Iudæos* 275

Lovanienſis ſchola *inſtituta à quo & quando* Pagina 360

Lucas, *Medicus à Paulo dictus, non Pictor* 138

Lucernæ, *habita in cœtibus Apoſtolorum & cur* 257. *itemque poſt Apoſtolorum tempora*, ibid. *in templis ad imitationem Iudaiſmi* 259. *Chriſti typus fuerunt in V.T.* ibid. *ab Ethnicis etiam uſurpata* 260. *& à Meſſalianis hæreticis* 260. *pars olim cultus gentilitij* 260. *in templis Pontificiis quando extinguantur* 260. *ante imagines collocata* 259

Lucernarum *in templis origo* 251. *uſus diurnus Hieronymi tempore cæpit* 258. *nocturnus etiam Conſtantini tempore, & cur* 258. *diurnus, damnatus à Patribus* 260. *progreſſus ſuperſtitioſus* 258

Lucillus *author circumgeſtationis reliquiarum* 98

Lucina *à Luco dicta*, 21. *vel Luce*, ib. *& cur.* 21

Lucretiæ, *filia Alexandri ſexti epitaphium memorabile* 326. 327

Lucretio *ſimulacra quid* 190

Lucus Maricus *quis* 22. *Roma quondam aſylum* 22. *in Daphne officina nequitiæ* 2.

Lucorum *violatores graviſſimè quondam puniti* 22. *uſus juxta templa quoque* 20

in Lucis *quondam equos alere ſoliti* 2. *quando Iſraelitæ ſervire cæperint* 4. *cur Gentes Deos ſuos coluerint* 2

Lucos *inter Iſraelitas primus Achab plantavit* 4. *eos excindere Deus præcepit quondam* 4

Ludi ſeculares *qui* 315

Ludoicus IV. *Imp. à Monachis ob beneficentiam Deus factus* 410. *à Papis ad inferos deturbatus* ibid.

Luitprandus *Longobardorum Rex fundator templorum plurimorum Papiæ* 33

abſque Lumine *de rebus divinis non loquendum, ſymbolum Pythagoræ* 259

Lumina, *in templis*, vide, *Lucernæ*.

Luna, *imago Eccleſiæ* 156. *tempore quo imagines ſtabilita, defecit* 156

Luſtralis aqua, *vide Aqua luſtralis.*

Lycæum, *templum Apollinis olim, poſt ſchola ab Ariſtotele aperta* 351

Lycurgus *author plurimarum ceremoniarum apud Lacedæm.* 128. *tamen hominum aut animalium ſpecies Diis tribuere vetuit* 128

MAgiſtratus *Chriſtiani abuſum bonorum eccl. tollentes, neutiquam ſacrilegi* 425

Magneſiæ *Dianæ templum magnitudine inprimis excellens* 36

Magorum *trium corpora ubi* 110

Machomet *quando ortus* 151. 192. *prohibendo imagines haud peccavit* 192

Mahometis *blaſphemia & imaginum cultus ſimul ſpargi cæptus* 153

Mahumetani *imaginum cultum hactenus deteſtati* 192

Malmeſburienſe cœnobium *quando & à quo inſtitutum* 351

Mandatum *ſpeciale non tollit generale* 215

Manichæi *de Chriſto quid ſenſerint* 222. *primi iconomachi perhibiti à Sandero* 191. *haud imagines averſati* Pagina 246

Manus *artificiorum ſymbolum in S. L.* 194

Marci templum Venetianum, *quale* 34

Mare *in idolo Neptuni cultum* 223

Maria Virgo *duliâ colenda Pontificiis* 213. *picta à Luca falſo creditur* 251. 138. *Hyacinthum allocuta* 225

Mariæ Virginis *conſecratio* 388. *apud Helvetios* 382. *apud Aquiſgranenſes* 376. *ejus eccleſia ad aram cœli ditiſſima indulgentiarum* 295

Mariæ virgini *ſacrificandum improbat Epiphanius* 213

ad Mariam majorem, *eccleſia Romæ quàm dives indulgentiarum* 295

Marinâ *etiam aquâ purgatio à Mauris fieri ſolita* 278

Marpurgenſis academia *inſtituta quando & à quo* 364

Mars *cultus à Latiis* 239

Marſilius Patavinus *contra donationem Conſt.* 409. *contra abuſum bonorum eccleſiaſticorum ſui temporis* 423

Martinus Bucerus *contra imagines & ſtatuas* 183

Martino Epiſcopo, *anſeres tributi à Pontificiis* 190

à Martino Luthero *diſcuſſæ tenebræ Pontificiæ* 364.

Martyrum *idem quod templum* 48. *cur dictum templum Hieroſolymis in loco ſepulchri Chriſti erectum* 53

Martyria *quæ apud Veteres* 48. 55. *quando cæperint* 48. 56

Martyrum *congregationes & memoriæ quid* 57. *eorum corpora levandi & transferendi ritus in occidentalibus etiam Eccleſiis obſervati* 96

Martyribus *templa ædificare idololatria* 96

Maſſilienſis ſchola *quo tempore aperta* 353

Maſſilienſes *in lucis ſacra facere ſoliti* 2

Matheſis *in Italia reſtaurata à Iulio Cæſare* 350

Maximus Tyrius *defenſor imaginum apud Ethnicos* 150

Maximinus *Eccleſiæ perſecutor* 29

Meliſſeus *templorum author perhibitus* 19

Meletii *imago cur poſita* 146. *ejus imagines mera fabula* 217

Memphis *ſedes olim Apidis, cis Nilum in Ægypto* 221

Memphitici gymnaſii apud Ægyptios *author Abraham* 350

Memoriæ Martyrum *quid* 94. *ea tolerabiles initio* 95

ad Memorias Martyrum *conventus quandiu celebrari ſoliti* 95

Mendicantes Monachi, *inſignes hypocrytæ* 398

Menſæ *ſimplices fuere altaria in primis. Eccleſia* 87. *alta-*

8- *altaria cur dicta* 88. *lignea in Africa quondam in uſu* Pagina 88

Menſarum, *ſeu altarium apud veteres uſus* 88

Merces *in templis haud vendenda* 66

Mercurii templum *conditum in foro à Romulo* 23

Merſpurgum *civitas, antiquitus Martem coluit atque Zutiberum* 2

Merſpurgenſis *ludi ratio quæ* 365

Meriti humani opinio *cauſſa multitudinis templorum* 60

Metho, *urbs Peloponneſi capta à Bajazete* 327

Methodius patriarcha Conſtant. *imaginum patronus* 167

Michael Balbus *Imperat. iconolatrarum hoſtis* 167

Michę ſimulacrum *idolum dictum* 187

Minerva *Dea tutelaris urbium dicta à Platone* 33

Minervæ *nova ſimulachra ab Athenienſibus facta* 223. *Aleæ templum in Arcadia & loci ſpatio, & ornatu inprimis excellens* 36

in Miniſterio eccleſiaſtico *dominari prohibitum* 406

Miracula *vera quæ* 61. *quæ falſa* 119. *quæ pro ædificatione templorum* ibid. & 64. *reliquiarum cultum haud probant* 119. *cur apud reliquias edita veris recentioribus* 119

Miraculorum falſorum *idem author apud Ethnicos & Chriſtianos* 175

Miraculis *quomodo credendum* 63

Miraculis *utrum doctrina certò probanda* 61

de Miraculis *apud reliquias ſententia Auguſtini* 119. *pro adoratione imaginum, judicium Caroli M.* 173

ex Miraculis *ſolis neutiquam dogma falſum probandum aut recipiendum* 121

Miſſa *de conſecrationis ſubſtantia* 375

Miſſæ *vocabulum, ut & miſſa ipſa, incognita circa annos Chriſti* 108. *Evariſti tempore nondum in rerum natura* 375

Miſſenenſis *ludi ratio* 365

Moguntina academia *à quo & quando erecta* 360

Moguntinenſis templi *divitiæ unde* 263

Monacho *indoctior, proverb.* 359

à Monacho *Henrico Imp. intoxicata hoſtia tradita* 209

Monachorum *quæ ſtudia olim* 356

Μοναστήριον *ſive Monaſterium* 49

Monaſteria *Baſilii & Auguſtini ſcholæ: non latibula fucorum* 353. *facta ex privatis ædibus inter Chriſtianos* 32. *præcipua quæ tempore Abbatis Trithemii* 357

Monaſteriorum *multitudo unde* 357

extra Monaſteria *ſchola etiam aperta* 358

de Monaſteriis *primum judicium Trithemi* 356

in Monaſteriis *ſcholæ everſæ* 395

Munſter *unde* 49

Monitorium Papę Gregorii XII, *contra Navarrenum & Condenſem, Principem publicè reſciſſum* Pagina 328

Monſpeſſulana academia *olim Iuris, nunc Medicinæ ſtudio celebris* 359

Mortui *vaſculis initio conditi apud Romanos* 342. *poſtea extra urbem ſepulti* ibid.

Mortuorum cadavera *honeſtè apud omnes populos ſepulta* 92. *ſepulchra honorare Apollinis inventum* 97

Moſes *author aſylorum* 70

Moſis ſepultura 93. 113. *occultata quare* 107

Mucro *lanceæ Chriſti nunc quadruplicatus* 109

Mundus *Dei phanum* 1

Muſeum, *gymnaſium Ægypti* 350

Muſicæ *author Iubal.* 348

Muſicorum organorum *in templis origo* 261

Myſteriorum *nomine magi etiam ſuas incantationes commendant.* 384

NAblum *organum muſicum Davidicum* 261

Nabuchodonoſor *ob impiè tractata vaſa templi à Deo punitus* 192

Naós, *pro templo* 53

Narciſſi, *Hieroſolymorum epiſcopi, factum memorabile* 180

Nares *iræ Iudicium in S.L.* 194

Nauclerus *contra donationem Conſtantini* 409

Nazianzenus *quo tempore claruerit* 204

Neapolitana *ſchola inſtituta à Friderico II. imper.* 359. *& collapſa, reſtituta ab Alphonſo Arragonio* ibid.

Nectarii *templum Conſtantinopoli ſtupro pollutum ut reconſecratum* 379

Neòs, *pro templo* 53

Nero *perſecutor Eccleſiæ ſummus* 27. *uno puncto plus quadringentis ſeſtertiis ſæpe perdidit* 369

Nicęna Synodus II. *quorum auſpiciis celebrata* 163. *nullius authoritatis* 244. *& cur,* ibid. 245. *à Græcis univerſalis ſeptima dicta, & vocata pro imaginibus* 162. *idololatrica* 115. 192. 193. 194. 195

Nicenæ Synodi *narratio de origine iconomachiæ fabuloſa* 149

de Nicena ſynodo II. *judicium Bellarmini* 246

Nicephorus *contra imagines Dei patris & ſpiritus ſancti* 167

Nicephori *fraus in hiſtoria Abagari* 136. *error oſtenſus* 54

Nicolaus I. Papa *mortuus, quando* 205

Nicolai Papæ *immanis crudelitas in Berengarium* 361

Nicetas *furioſos æſtimat Deum effingentes* 198

Nidroſia *metropolis Eccleſiarum per Nordvegiam, Iſlandiam & Gronlandiam* 34. 35

Nilus *fluvius, Ægyptiorum Iuppiter olim cognominatus* 222

Nilus *Epiſcopus, imagines in templis pingere juſſit*

inſit Pagina 142
Ninus *regnârit quando* 123
Nihil, *modo propriè, modò figuratè ſumtum* 187
Noe *primus altarium fabricator* 84. *omnium gigantum ſapientiſſimus* 349. *Matheſin inprimis ſuos docuit,* ibid.
Nolam *pulſare Athenienſes ſoliti* 281
Nolæ *unde dicta* 283
Nundinæ Romanæ 67
contra Nundinas Rom. *Felix Malleolus* 329

OBlationes *num hodie exigendæ* 414. *à primitiis & decimis ut differant* 414
Oblationum *origo* 414
Oblationes *contribuendi tempus non ſemper idem* 399
Obliviſci *in ſcriptura quid* 219
Occidentis *imperium Sylveſtro à Conſtantino M. datum, fictum eſt* 406
in Oriente & Occidente *toto quando imagines receptæ* 170
in Occidente *quando jacturam paſſæ ſcholæ & vera religio* 354. *à quo & quando rurſus aperta,* ibid.
verſus Occidentem *Iudæi precati* 75
Octavianus & *Victor dii tutelares urbis Florentinæ* 508. *ad haſtam venales in foro propoſiti,* ibid.
Oculus *providentiæ ſymbolum in S. L.* 194
Olei *ſextarii decies mille collati à Theodoſii Imp. conjuge ad uſum lucernarum* 258
Olivetum *Fuldenſi eccleſiæ donatum à Ludovico Pio, ad uſum lucernarum* 259
Omnium Sanctorum feſtum, *natum, unde* 129
Onnatenſis Academia *erecta quando & à quo* 365
Orandum *ne homini fideli neceſſariò ſit ad campanæ pulſum* 285. 286
Oratoria *dicta templa initio Chriſtianiſmi* 47. *quomodo* 43. *parva quæ olim* 345
Oreſtes *ablui juſſus occiſâ matre* 278
verſus Orientem *Ethnici precati*
Organa *inanima ceſſare in Chriſti eccleſia debent* 261. *in Franciam quando primùm delata* 261
Organorum Muſicorum *in templis origo* 261. *ſpecies Davidicorum quæ,* ibid. *abuſus* 361. *progreſſus,* ibid. *uſus in templis illicitus,* ibid.
de Organis *judicium Eraſmi* 262
Ornamenta templorum *in multis veterum eccleſiis incognita* 271. *ante Conſtantinum M. rara admodum in templis* 262. *Lateranenſi & aliis Eccleſiis quæ ab ipſo donata,* ibid.
Ornamentorum in templis *origo* 262
de Ornamentis templorum *varia decreta* 273
Origenes *vetuſtiſſimus & conſtantiſſimus fidei Chriſtianæ defenſor* 86. *profeſſor bonarum litterarum in ſchola Cæſarienſi* 352. *à Bellarmino productus pro defenſione imaginum* 184. *tamen idola improbat* Pagina 133. 197. 201
Origenis *ſcripta venerata in aliquibus dicta ab Hieronymo* 153. *ejus Orthodoxorum argumenta contra cultum imaginum* 124. 125. 235. 196. 197
Oſnaburgenſis ſchola *aperta à Carolo M.* 358
Oſſa *Patriarcharum à Iudæis non effoſſa & culta* 93. *Theſei inquiſita Apollinis juſſu* 104
Oſſium *Saulis & Ionatæ tranſlatio* 93
circa Oſſa *mortuorum ſuperſtitio quando nata* 347. *quibus rationibus probari poſſe videatur, & quibus jure improbetur* ibid. 347
ſuper Oſſa Petri & Pauli *offerre quod* 97
Oſſariorum *origo* 346. 347
Oſſunenſis Academia *à quo fundata* 365
Oſtiariorum *ordo, quis* 69
Oſualdus, *Anglorum rex, liberalis ad inſtituenda cœnobia contributor* 355
Otto Friſingenſis *contra donationem Conſtan.* 409
Ottomannus, *filius Zichi, ortus tempore primi jubilei* 316

PAcis templum *Romæ à Veſpaſiano extructum* 266
Palladis ſimulacrum *antiquiſſ. de cœlo decidiſſe creditum* 174
Panes *ad cœmiteria Martyrum ferri ſoliti* 104
Pantheon *apertum Phocæ Imper. conceſſu & cur* 151. *& quando,* ibid. *olim idololatricum templum, nunc Martyribus dicatum* 378
Panvinii *error oſtenſus* 51
Papia *capta à Gallis quando* 327
Papienſis Academia *fundata à Carolo M.* 358
Papyrus, *hodie charta linea* 370
Pariſina ſchola *inſtituta à quo quomodo & quando* 358
Pariſienſes Theologi *contra indulgentias* 329
Parochia *ſive parœcia quid unde ſic dicta & & quid parochi* 51
Parochiæ *olim longè latéque extenſæ* 345
Parricidia *etiam luſtrali aquâ expiari poſſe Ethnici arbitrati* 279
Particulares ſcholæ *reformatæ* 365. *Pontificiæ* 365. 366
Patavina ſchola *inſtituta à Carolo M.* 358
Paravini *primi conditores urbis Venetæ* 63
Patres orthodoxi *etſi in quibusdam, tamen non in omnibus fidei articulis, errarunt* 153. *quantum ſibi ſuiſque ſcriptis tribui velint* 268. *ſummi ſemper hoſtes imaginum* 197
Patrum judicium *de ſtudio ædificandi templa magnificentiſſima* 36
Patriarchæ *inventores Litterarum* 348. *templa fixa non habuere* 1. *ante Moſen ſine imaginibus Deum colere ſoliti* 196

Patriar-

Patriarcharum aſſenſus *non facit legitimum concilium* Pagina 230
Patricius *in Hibernia quot templa ædificarit* 32
Patronorum *nomen vetus in Eccleſia* 417
Patronatus *juris origo* 417. *ratio apud Rom. priſcos* 418. *tutela pauperum* 418
Paſtoralium cantoriorum *inſtitutor Iabal* 348
Paulus: Apoſtolus *Hieroſolymam cur profectus* 339. *gladiatus à Pontificiis pingi ſolitus* 190
Pauli, Apoſtoli, *templum Romæ magnificentiſſimum* 55. *factum* χαλκοζηλία *Ethnicorum*, ibid. *celebre etiam Conſtantinopoli olim* 55. *eius tempore nulla apud fideles templa* 384. *ad Paulum Apoſtolum Eccleſia Romæ quàm dives indulgentiarum* 295
Paulus Diaconus, *cultui imaginum, nimiùm addictus* 156. *authoritatem Synodi Conſtantini minuit* 156
Paulus Cyprius *Epiſcopus Conſt. promotor imaginum* 162. *quis & qualis*, ibid. *idololatra declaratus à ſynodo Francofurtenſe* 162
Paulus Riccius, *Iudæus doctiſſ.* 203. *Papiæ baptizatus*, 203
Paulinus *primus picturarum in eccleſiam invector* 142
Pauperes *potiùs, quam ligna & lapides in templis alendi* 272
Pelves *adhibitæ baptiſmo* 80
Peneſtæ *Theſſaliæ qui* 417
Pergamenæ *pagina dicta unde* 36
Pergamenſis bibliotheca *nobiliſſima* 367
Pregrinationes *apud Pōtificios quid* 306. *in primitiva eccleſia non uſitatæ*, 306. *quæ in terram ſanctam inſtitutæ, initiò non improbandæ, erroris mox fuerunt cauſſa* 308. *ſuperſtitioſæ pugnant cum verbo Dei* 308. 309. *improbatæ ab Ant. Eremita & aliis*, ibid. 309
Peregrinationum *ad templa, ſepulchra & reliquias ſanctorum origo & progreſſus* 306. 307. *&c. itemque peregrinorum pauperum origo & progreſſus* 307
contra Peregrinationes *ad terram ſanctam argumenta Gregorij Nyſſeni* 310. 311. *ad eademque reſponſis Bellarmini & huius confutatio* 312. *aliquot Patrum teſtimonia* 336
de Peregrinationibus *ad terram ſanctam judicium Gregorij Nyſſeni* 330. *ad ſepulchrum Clementis, fabula* 307
pro Peregrinationibus *remedium ſingulare Clementis* 8. *Pontificis* 307. *argumenta Bellarmini ſoluta* 337
Peregrinatorum *aliquot illuſtrium in terram ſanctam catalogus* 307
Pereſius *Pontificius confutat Bellarminum* 185 *improbat imagines* 180. 198
Perſæ *quondam templa exſtruxere* 1. *Solem venerati*, ibid. 75. *adoraturi montes conſcendere ſoliti* 1. *deteſtati ſimulacra* 207. 196. *Diis ſuis ſtatuas haud poſuere, ut nec aras* 127
Perſarū reges *in monte regio ſepeliri ſoliti* 341
Peruſina academia *inſtituta quando* 359
Peſtis funeſtiſſima *Florentiæ graſſata* Pag. 321
Petrus de Aliaco *graviter conqueſtus de multitudine imaginum* 183
Petrus Lombardus *quis* 362. *ſententiarum Magiſter cur dictus*, ibid. *Scholaſticorum Doctorum Princeps*, ibid.
Petrus Gnapheus, *hæreticus author invocationis Sanctorum* 302
Petrus Martyr *Theologiæ profeſſor Tiguri doctiſſimus* 373
Petrus de Vincis *contra donationem Conſt.* 409
Petri, *Apoſtoli, baſilica Romæ magnificentiſſima* 35. *eius & Pauli corpora ubi* 109. *vt Scipio ubi* 109
ad Petrum *in Vaticano eccleſia, Romæ ſecunda principalis* 295
pro Petri *beati cerebello Genevæ repertus pumex* 103
Pfortkirchen *Germanis quid & unde* 80
Phariſæi, *ſectarum Iudæorum* 352
Philacterium *quid* 91. 92
Philonis *locus de Eſſenis* 24
Philoſ. *hæreticorum patriarcha* 364
Philoſophia *ſingulare Dei donum, & miniſtra Theologiæ* 362
Philippicus, *Imperator, neutiquam primus imagines damnavit* 153. *Monothelita*, 184. *per Arthemium ſublatus* 154
Phocæ *imago in oratorio Lateranenſi collocata, & conjugis eius Leontiæ* 151
Phocenſes *direptores templi Delphici* 269
Phœnices *inventores litterarum* 34
Phœnicia *non rarò Iudæa appellata* 348
Phoroneus *perhibitus author templorum* 19
Picherellus *lumen Sorbonæ* 199. *improbat imagines Trinitatis*, ibid.
Pictorum *licentia ineptè contra fidei articulum obiecta à Bellarmino* 194
Picturæ *tantùm imaginum Gregorij M. tempore, in templis admiſſæ* 150
Pietas *neglecta errori locum aperuit* 414
Piſana academia *à quo & quando fundata & reſtaurata* 359
Piſcina *circa templa quid* 81
Piſiſtratus *primus apertor bibliothecæ apud Athenienſ.* 367
Platinæ *errores notati* 49
Plato *inſtitutus ab Ægyptiis* 35
Platonis *lex de loco conſtruendi templa* 23. *locus de idolis explicatus* 186
Pluviæ *& ſerenitatis donatrix Maria apud Florentinos* 226
Polycarpi oſſa *à Smyrnenſibus collecta, & cur* 122
Polydori Virgilii *error notatus* 152. *ſententiā contra adorationem imaginum* 181
Pontifices *Romani corruptelis variis iis delectari ſoliti, ut ſues cœno* 395. *imaginum authores non tantùm Chriſti, Apoſtolorum ac Martyrum, ſed etiam aliorum de ſe bene meritorum* 151. *ſacrilegi* 424

Pontifi-

Pontificum Rom. *non idoneum teſtimonium in propria cauſſa* Pagina 282
Pontificij *imitatores Ethnicorum* 345. *magi* 257 *Carpocratiani* 139. *etſi verbis negant, tamen reipſa imagines venerari ſoliti* 178. *in cultu imaginum verè ad idololatriam accedunt* 241. *inter ſe diſſimiles* 179 *ſtatuas pro Diis cur habere ſoliti* 225. *etiam multi imagines Dei improbârunt* 197
Pontificiorum *diſtinctio inter idola ſimulacra, imagines, frivola* 190. *templa, forum, rerum venalium* 380
Pontificiis *ſuperſtitionibus intereſſe, nedum cõmunicare, mera adulatio eſt* 288
Pontificia *Eccleſia falſa Eccleſia* 194
Pontius *Paulinus apud Occidentales primus Eccleſiæ pictor* 142. *ac proinde reprehendendus* 142
Porphyrius *damnatus quare* 105
Porta aurea *in eccleſia Lateranenſi* 295. *anno jubileo aperiri ſolita* 315
Porticus templorum *quid* 74
Portenſis ludi *ratio qua* 365
Prægnantibus *cur plerunq; noxia templa* 343
Præputium Chriſti *Romæ ſervari credunt Pontificij* 108
Præſepe *Chriſti non venerabile* 257
Pragenſis academia *inſtituta à quo & quando* 360
Preces *res nobiliſſima quomodo* 44. *alligata ſono campanarum à Pontificiis* 284
Presbyterium *à reliqua parte templi diſtinctum* 77. *locus templi presbyteris atque miniſtris deſignatus* 88
Primitiæ *num hodiè exigendæ* 414. *ab oblationib. & decimis vt differant* 414
Primitiarum *origo* 390. *conſecratio* 390
ob Privilegia *certa non tollit lex univerſalis* 215
Proceſſio *inſtituta Tiguri ad ſeptem eccleſias à Sixto quarto* 325. *ſeptiformis qua* 301
Proceſſiones *à Pontificibus Romanis inſtituta* 304. *ſumptæ ab Ethnicis* 303. 304. *ad Templa in ſabbathis à quo primò inſtituta* 303
Proceſſionũ *ad Templa origo qua, &c.* 284. 293
in Proceſſionibus *varij ritus obſervati* 304
Procopius *Martyr idola improbat* 133
Profanum *idem quod ante fanum, & profanatum, idem quod in ſacrario pollutum* 52
Prophetæ *ſummi hoſtes imaginum* 248
Proprietas *rerum in aliis eccleſiis fuit* 399
Prototypum *in imagine adorare ſcripturæ contrarium* 178
Ptolomeus Philadelphus *conquiſitor nobiliſſimæ bibliothecæ* 367
Ptolemei, *Alexandriæ reges, ſcholarum apertores liberaliſſimi* 350
Pueri *initiati vt dicti Ethnicis* 372
Pulpitum *pars templi, qualis & vnde* 79
Pulvinaria *quid apud Rom.* 297. *uſitata in ſupplicationibus* ibid.
Puncta *Hebræorum inventa quando* 366
Puticoli, *locus ſepulturæ apud Romanos* Pagina 342
Pyramides *extructæ ab Ægyptiorum regibus quare* 341
Pytagoras *inſtitutus ab Ægyptiis* 350. *litteraturam ad miraculum imbutus* 350

Quercus *Sacra olim* 2
Quercus *viſcum unde in admiratione.* 2
Q. Metellus, *Palladium ex Veſtæ templo incenſo eripiens, oculis captus eſt* 174
Quodlibeta *quid & à quo orta* 364

Rabanus Maurus *abbas Fuldenſis* 355
Rabbini *poſt Eſdran variorum commentariorum in S. ſcripturæ authores* 366
Ravennenſis ſynodus *improbat imagines* 155
Reconſecranda templa, *quando & quibus ritibus* 379
Reginoburgenſis ſchola *aperta à Carolo Magno* 358
Regiomontana academia *inſtituta quando & à quo* 365
Regnum Chriſti *non politicum, ſed ſpirituale* 405
Reimundus Barchinonenſis, *autor decretalium* 363
Religio *peperit divitias, & filia devoravit matrem* 415
in Religione *ſplendor externus cavendus, vel Ethnico Cicerone teſte* 39
Reliquiæ *ſuppoſitiæ* 108. *tranſlatæ primùm à Conſtant. M.* 95. *non tamen ab eo ad cultum proſtitutæ, ſed terræ mandatæ* 95. *à Pontificiis defenſæ authoritate Conciliorum* 100. *adorari ſolitæ* 110. *tandem etiam divulſæ* 99. *peregrinationibus celebratæ ac vigiliis,* ibid. *revelatæ cur* 121
Reliquiarum *tranſlatio, occaſio extructionibus templorum* 34. *cultus nequaquam ſemper in Eccleſia uſitatus* 104. *quibus argumentis improbandus* 99. *damnatus ab Auguſtino* 101. *ab Hieronymo, Cyrillo, Vigilantio,* &c. 101. *apud Chriſtianos ut progreſſus* 98. *earum circumgeſtatio inſtituta à quo,* ibid. *uſus apud Anglos,* 102. *non ab omnibus receptus* 102
cum Reliquiarum *cultu ineptè collatus ab Hieronymo honor à Lazari ſorore Chriſto exhibitus* 258
contra Reliquiarum *cultum rationes* 98. 102. 103. 104
de Reliquiarum *cultu Baronius futiliter jactat conſenſum Patrum* 112. 114. 119
in Reliquiarum *defectione mira impoſtura deprehenſa* 104
Reliquiis *honor qualis exhibendus* 118
Reliquias *Sanctorum quomodo veri fideles vtriuſque teſtamenti honorârint* 93. *itemque fideles proximè poſt Apoſtolorum tempora* 94. *eas elevare &*

& transferre Ethniciſmus Pagina 96

erga Reliquias *nova devotiones ſeminaria fuerunt ſequentium ſuperſtitionum* 98

de Reliquiis *certamen Hieronymi cum Vigilantio* 101. 105. 117. *rethoricationes Patrum quorundam* 118

pro Reliquiis *Sanctorum argumenta Bellarmini refutata* 104.105.112.114

ſine Reliquiis *templa Sanctorum haud conſecrari ſolita à Pontif.* 376

Antonij Eremita judicium de Reliquiis. 100

Remberti *Bremenſis epiſcopi pietas* 271

Rentius *Venetorum dux* 426. *campanas templorum ad fundendas machinas bellicas conflavit,* ibid.

Rhemenſis academia *à quo & quando* 365

Richardus Withus *contra cultum imaginum* 381

Robigalia ſacra *apud Roman. quæ* 306

Rogationes *idem quod Litania* 306

Rogationum *origo, triduo inter aſcenſionem & dominicum* 298

Romæ *idolorum cultus innatus* 170 *ſtatua elaboratiſſima* 211. 212. *templa magnifica* 31. *ejus imperium Sylveſtro datum à Conſtantino M. fictum eſt* 406

Romam *gentilizare magis, quàm Chriſtianizare Pius V. Papa, ſæpè confeſſus* 212

Romana *Eccleſia ſemper dives* 399. *ſynodus nullius authoritatis* 244. *quare propriè celebrata* 237 *contra imagines* 155

Romanæ *ſchola* 352

Romani *Deos ſine ſimulacro venerati quandiu* 178. 196. *maximè venerati templa* 19. *templa fabricati, vbi Heroum corpora ſepulta* 20. *Pontifices quæ allubeſcunt, ex Moſe ſumere ſoliti* 374. *anthores ſtationum* 294

apud Romanos *Dii longo tempore ſine ſimulacris culti* 128. 147

Roſarii fraternitas *inſtituta ab Alano de Rupe* 326. *& indulgentiis adprobata à Sixto quarto,* ibid.

Roſtochienſis academia *inſtituta à quibus & quando* 360

Rupertus Holkoth *contra adorationem imaginum* 180

Ruſticorum ſeditio *orta vbi & quando* 327

Ruthenorum *articuli contra indulgentias* 329

SAbianus *pontifex quo anno* 258

Sacella, *idem quod templa, forma diminutiva* 52. 343. *imaginibus tam apud Chriſtianos, quàm Ethnicos conſtructa* 190. 239

Sacellorum *origo & progreſſus* 343. *abuſus.* 344. *ratio apud Rom.* 345

Sacer fons, *locus baptiſmo deſtinatus, & cur ſic dictus* 81

Sacraria *pro templis ſumpta Ethnicis* 52. *itemque pro Lararius* Pagina 53

Sacrificium verum & vnicum *eſt Chriſti ſacrificium in cruce ſemel peractum* 7

Sacrificia *primi omnium Ægyptii Diis ſuis poſuere* 87. *Chriſtianorum dicta gratiarum actio, preces, eleemoſyna, impropriè* 7

Sacrilegium *à quo committatur propriè* 272. *Romæ commiſſum ingens tempore Caroli quinti* 424

Sadducæi, *ſectarii Iudæorum* 351

Salegunſtadienſis ſynodus 349

Salemitanum cœnobium 24. *altaribus olim inſigne* 89

Salis *in lavacris Ethnicorum nullus vſus* 278. *adjuratio qualis in Baptiſmo Chriſtianorum* 390

Salla, *pars domus ſplendidior dicta unde* 49

Salmantina academia *inſtituta à quo & quando* 360

Salve Regina, *quis ad campanæ pulſum cantare inſtitueris* 284

Samanæi, *Indiæ Philoſophorum genus* 281

Samaritani *damnati ob imaginum cultum* 245. 248. *an primi iconomachi* 192. *aquâ luſtrali quali vſi* 278

Samuel *præfectus ſcholis Iſraeliticis* 351

Samuelis *Prophetæ oſſa in Traciam tranſlata ab Arcadio Imp.* 96

Sanctum ſanctorum *pars templi Hieroſolymitani* 74. *ad Occidentem olim verſum cur* 89. *Romanum quale* 294

ad Sanctum *ſacerdotibus ſolis olim aditus* 76

Sanctorum *invocationes & interceſſiones pro ficulneo præſidio habitæ tempore Conſtantini Copronymi* 231. *templa eorum nominibus appellata: ſed non in honorem eorum ædificata* 55. *imaginum conſecratio* 389

ad Sanctorum *imagines peregrinatio à Pontif. fieri ſolita, Ethnicorum more* 128

Sanctis *templa ædificare idololatriæ* 59. *unde non ſanctis, ſed Deo extructa à Conſtantino M.* 53

Sanctos *mortuos invocari reprehendit Haumarus Saracenorum Dux* 155

Sanderus *pro imaginibus ex canone Concilij Elibertini* 206. 207

Sanderi *pro imaginibus argumenta, eademque refutata* 208. 209. 137. 138. 139. &c. *error notatus & mendacium* 231

Sanguis Chriſti *naturalis, pluribus quàm centum locis, exhiberi ſolitus* 108

Sannazarius *improbat indulgentias* 329

Saracenorum *religio ſine ſimulacris* 241

Satan *ſuas blaſphemias miraculis confirmat* 254

Satanici *hæretici qui* 257

Saxones *antiquiores nemora & ſylvas Deorum ſuorum nominibus appellari ſoliti* 57

ad S. Sebaldum *Norbergam olim multa peregrinat.*

grinatione inſtituta 313
Sebaſtæ in Samaria olim deificata filia Iephte 213
Sebaſtianus peſtis medicus unde 92. Sebaſtiani corpus vbi 110
ad Sebaſtianum eccleſia Romæ, quàm dives indulgentiarum 295
Sectariorum ſcholæ quæ inter Iudæos 351
Sedes doctrinæ pro templis ſumtæ 49
Σηκὸς, pro templo 53
Selymus II. Tunetano regno potitus quando 328. & quando Cypro ibid.
Σεμνεῖον locus cœtus ſacri, unde, 49
Semo littus Aſiaticum oſtenſum 349
S. P. Q. R. ſtultus populus quærit Romam 327
Senones lucum venerati 2
Septembris dies decimus quartus, ſolennis dedicationibus ut nunc, ita olim 381
Septenus ordo in litania Gregoriana obſervatus 301
de Septuaginta interpretibus Græcis hiſtoria 367.368
Sepulchrum apud Athenienſes nullum in urbe admiſſum 341
Sepulchra templis originem dederunt 20. altaria Chriſti quomodo 97. gentilitia frequentius in Flaminia via Romæ aut in ſuburbiis 342
ad Sepulchra Martyrum cœtus eccleſiaſtici habiti 94
de Sepulchris elegans Chryſoſtomi locus 347
Sepeliendi corpora Martyrum ultra 300. annos duravit 95
Serapis maximus Ægyptiorum Deus 220
Serapidis templum in emporio conditum à Romulo 23
Serapium, gymnaſium Ægypti 350
apud Seres ſimulachra haud culta 128
Serenus Maſſilienſis epiſcopus, unus è primis iconomachis 192.148
Sergius I. author imaginis Petri aureæ 131
Serpens æneus quando & quare amotus 240
Severus ſummus perſecutor Eccleſiæ 27
Sextus Decretalium quando & à quibus compilatus 363
inter Schereth & Habâd, differentia 177
Scholaſtici doctores primi 362. 363. medii 362. ultimi 365. &c. diſcordes de genere cultus imaginum 249
Scholaſticorum Theologiæ origo & progreſſus 361. fundamentum 362. finis 362. diſcuſſio quando & per quos 364
Scholaſticos etiam nonnullos adorationis imaginum pudet 179
Scholæ ante diluvium 348. & poſt 349. Iſraëlitarum 351. Apoſtolorum 352. monaſteriorum 353. Imperatorum Chriſtian. 323. apud cathedrales eccleſias 357. apud Græcos 351. apud Romanos 352. apud Gallos 352. Ethnicorum in Chriſtianos commutatæ 352. eæ & vera religio quando jacturam paſſa in Occidente 354
Scholarum origo & progreſſus 352.353.&c.
Sclavi lucum venerati 2
Scorpiacus Tertulliani reliquias nentiquam probat 105
Scotia repleta monachorum receptaculis à Brendano 354
Sibylla Erythræa vaticinata de typographia 370
Simeon Iuſtus, diſcipulus Hillelis 351. Metaphraſtes quis 138. autor Legendarum 138
Simon Magus author imaginum colendarum 136. ſuam imaginem & Helenæ ſcorti, diſcipulis adorandam propoſuit 213
Simulachri nomen pro imagine rectè uſurpatum à Lactantio 189. non ubique in ſcriptura pro idolo uſurpatum 189
Simulachra ante Moſem nulla 122. quanquam ante diluvium in uſu fuiſſe Tertullianus teſtatur 124. politicè etiam apud Ethnicos, nempe hiſtoriæ & gratæ memoriæ ergò adhibita 125. unde ſuperſtitioſè poſtea culta 125. ex qua materia ab eis facta 126. quâ formâ 126. quâ opinione adorata 127. quibus documentis 127. eadem à multis quoque damnata, ibid. 127. nentiquam Deos tantùm falſos repræſentant 185.186. à Iudæis non pro Diis habita 218
Simulachrorum inventor Ninus juxta Beroſum 123. Thare, juxta Epiphanium 123. Nimrod. juxta Gilberthum 123. prometheus, juxta Lactantium 124, Æthiopes, Ægyptii, Græci, juxta alios 124. Hercules, juxta Epicadum 124. Tarquinius Priſcus apud Romanos, juxta Tertullianum 124. & omnino Ethnici ac ſuperſtitioſi 125
Simulachris nonnullis Gentilium verus Deus repræſentatus 223
Simulachra primi omnium Ægyptii Diis ſuis poſuere 87
de Simulachris mutis vera ſententia Iodoci Bodii 175
Siſtere fana quid 22
Sixtus quartus quis & qualis 325
Sixti quarti bulla indicationis jubilei ſui 307, 324. in eam animadverſiones. ibid.
Socrates ab Athenienſibus cur damnatus 224
Sodomitarum ingens ſemper apud Roman. numerus 347
Sol pro Deo cultus ab Ethnicis 89. in idolo Apollinis 224. ecclipſim paſſus, tempore, quo imagines ſtabilitæ 240
Solis judicio negotia ſua tractare ſoliti Ethnici 88. eius ſimulachrum nentiquam in Deorum numero habitum 227
Soldani decima quæ 425
Sorbona inſtituta à quo & quando 362
Sorbonæ lumina 199
Spiritus ſanctus volucris ſpecie pingi ſolitus à Pontificiis 190

Squilla

Squilla *quid & in quem uſum* Pagina 83

Stationes *in primitiva Eccleſia quid & hodie* 293. *cur ſic dictæ*, ibid. *in quot genera diviſæ*, ibid. *in Eccleſiam unde tranſumptæ*, ibid. *quando & à quibus*, ibid. 293. *maximam partem à Gregorio M. inſtitutæ* 294

Statua Chriſti *apud Panneadem introducta quando* 204

Statuæ *conſecratæ apud Ethnicos* 464 *quædam apud Athenienſes in genua procubuere* 174. *loqui & flere viſæ* 62 *Gregorii M. tempore nondum in templis admiſſæ* 150

Statuarum authores *poſt Apoſtolorum tempora præcipui qui* 164

Statuas *coli reprehendit Haumarus Saracenorum Dux* 155

apud Statuas *Ethnicorum miracula edita, majora quàm ferè apud Chriſtianos* 175. *Deus cur ea utrobique fieri permiſerit* 175

Staurolatræ *dicti adoratores crucis* 254

de Stellis *in turribus templorum* 292

Stephani templum *Hieroſolymis olim ædificatum* 55. *ſepultura* 93. *corpus ubi* 110

Sternutantibus *cur dicatur* Helff dir Gott 301

Stifftsquarten *nata unde* 419

Struthionum *ova templis appendi cur ſolita* 273.

Stoa, *porticus: ubi à Zenone ſchola inſtituta* 351

Studiorum *mæcenates ſummi, tempore renaſcentis Evangelii, qui* 369

in Studiis *fovendis magiſtratus Chriſtiani ne defatigentur* 369

Sturmius *Noricus primus Fuldenſis Abbas* 354

Sudarium Chriſti *in ſepulchro quot locis oſtendi ſolitum* 109

Sudariorum Pauli *quæ ratio* 114

Suffimentum *typus precum* 240

Suggeſtus *quid* 79

Supplicationes *uſitatæ in vet. & & novo teſtamento* 297. *inſtitutæ pro quibus in Eccleſia primitiva* 297. *idem quod litania* 297

Supplicationum *uſus apud Ethnicos frequentiſſimus, inprimis Romanos, & cur* 296. *ritus apud eoſdem* 296.297

in Supplicationum *ritu Chriſtiani Ethnicos imitati* 306

Supplicaturi *Conſtantinopolitani in campum exire ſoliti* 299

Suſiana Bibliotheca *celeberrima* 367

Synagogæ *olim etiam extra Hieroſolymam* 351

Synagogarum *cauſſa* 18. *initium*, ibidem *ordo* 18

Synodus *à Papa non approbata, an vera* 232

TAbernaculum *locus ſacrificiorum* 7. *quibus nominibus vocetur*, ibid. *à quo & quando erectum*, ibid. *ædificium cur dictum* 8. *cur ornatiſſimum olim* 350. *à Deo ns conſecratum* Pagina 11

Tabernaculi *ſtructura, forma, partes* 8. *apparatus* 9. 10. *oblationes* 10. *conſecratio apud Pontificios* 11. *finis* 11

in Tabernaculi *partibus ſingulis quæ poſita* 8

ad Tabernaculorum *feſtum Hieroſolymam cur profectus Chriſtus* 381

ex Tædæ *ligno, Ethnicorum faces & lucernæ in templis fabricatæ* 259

Talmud, *corpus doctrinæ Iudæorum, unde & quando ortum* 366

Ταμεῖων *ſive ciboriorum origo quæ* 82

Taraſius *epiſcopus patronus imaginum* 162

Tauffſtein *Germanis quid & unde* 81

Taurinenſis Academia *à quo & quando inſtituta* 360

Τέμενος, *pro templo* 55

Templum *propriè quid & unde dictum* 49. *Solomonicum cur ornatiſſimum olim* 267

Templi *ſine tecto cur multis in locis extructa* 3. *in Græcia antiquiſſima* 19. *voveri ſolita à Romanis* 22. *domi & militiæ* 23. *non omni loco promiſcuè*, ibid. *nulla Roma condita à primis epiſcopis* 26. *à Chriſtianis quando primùm condita* 28. 29. *eadem quando deſtructa* 29. *quando reparata*, ibid. *à Chriſtianis etiam extra urbes in locis ſolitariis extructa* 33. *per Gallias & Germaniam à quibus primò ædificata* 33. *facta ex privatis ædibus inter Chriſtianos* 33. *etiam poſt Caroli M. tempora ædificata magnificentiora; quàm antea* 34. *per ſe non damnata* 41. *qualia eſſe debeant inter Chriſtianos in primitiva Eccleſia in honorem Dei erecta* 53. *ſoli Deo dicata adhuc temporibus Auguſtini* 54. *reverenter colenda* 66. *ſoli Deo erigenda cur* 56. *apud Chriſtianos domus negotiationis* 66. *imaginibus tam apud Chriſtianos, quàm Ethnicos poſita* 190. *in quem finem poſita* 212. *dedicanda quæ* 375. *à quibus* 373. *quomodo* 375. *ea ab Ethnicis Diis certis conſecrata* 377. *cur noxia febricitatibus* 343. *non Deo ſed creaturis apud Pontificios conſecrari ſolita* 385. *dedicata olim à Magiſtratibus* 373

Templorum *origo apud gentes* 19. *apud Chriſtianos* 24. *progreſſus* 31. *ſitus apud Ethnicos* 23. *forma* 22.23. *reſtauratio* 24. *nomina* 52. 53. *ornamenta incitamenta ad ſuperſtitionem* 44. *diſtinctio quando cœpta* 76. *multitudinis apud Chriſtianos quæ cauſſa* 59. *dedicationes à quibus inſtitutæ* 373. *& quando*, ibid. *& quomodo fiant* 375. *reconſecratio quando & quibus ritibus fiat* 379

pro Templorum *extructione miracula apud Ethnicos* 64. *pro eorum magnificentia & ſanctitate argumenta Bellarmini confutata* 65

circa Templorum *ædificia variæ exortæ ſuperſtitiones* 65

Templis *originem dederunt ſepulchra* 20. *haud alligati ſunt Chriſtiani* 41. *ſanctitas & vis divina adſcri-*

adſcripta Pagina 65
Templa conſecrare, judaiſmus 383. ea viſitantibus indulgentiæ à quo primò conceſſa 65
ad Templa in ſabbathis proceſſiones à quo inſtituta 65
contra Templa ſumtuoſiſſima rationes aliquot 39
de Templa ædificandi ſtudio, judicium ſanctorum Patrum 36
de Templis ſententia vera & orthodoxa quæ 6. de eis conſecrandis apud Chriſti nullum in Dei verbo mandatum 384
juxta Templa lucorum quoque uſus olim 20
in Templa non inducenda jumenta 66
in Templis non tractandæ cauſſæ ſanguinem concernentes 68. haud vendendæ merces 66. juramenta non præſtanda 68. imagines non habendæ 211. in Templis nulla colloquia habenda 68
Templis multæ gentes olim caruerunt 1
Templarii à Templis quondam dicti 48
Tenebræ in Eccleſia ortæ unde 56. Tentorium à tendendo 8
Termini templum Romæ 3
Terræmotus Conſtantinopoli obortus 249. alius obortus anno 1601. qui terribilis admodum 246
ad Terram ſanctam peregrinationum origo & progreſſus 307 &c.
Tertullianus vetuſtiſſimus author 132. idola improbat, ibid. & uſum lucernarum in templis diurnum 260. Montaniſta 153
Tertulliani locus de Idolo explicatus 188
Teſca, loca agreſtia Dei 52. unde dicta 52
Teſtamenti veteris umbra à Clemente VI. reducta 319
Texturæ variæ author Noema 348
Thales Mileſius inſtitutus à Sacerdotibus Ægyptiorum 350
Thalmud, Iudæorum corpus doctrinæ, quando prodierit 192. Chriſtianorum eccleſias domos idololatriæ vocat 192
Thuratius patriarcha quis 248
Theatri Apollinis templum antiquiſſ. 20
Themeſæra ara 281
Theodo primus Bojorum regulus lucum & montem conſecravit 1. Theodora imperatrix imaginum patrona ſumma 168
Theodoretus à Bellarmino productus pro defenſione imaginum 197. contra Dei imagines 197
Theodoreti locus de differentia imaginis & idoli explicatus 183
Theodoricus à Nyhem intimus Bonifacij noni conſiliarius 322. multorum Paparum ſcriba 484
Theodorus exarchus Martinum Papam fraude cepit 154. Ancyræ epiſcopus imagines improbat 148. epiſcopus Hieroſolymitanus negat Deum pingi poſſe 197. papa author conſecrationis cerei 389
Theodoſius Iunior Imp. ſtudioſiſſimus librorum congerendorum 369. nequaquam adorationem crucis probat 253. imagines deletas rurſus pingi mandavit Pagina 155
Theodoſij edictum contra imagines 145
Theologia rationibus nititur non probabilibus, ſed neceſſariis 194
Theologiæ ſcholaſticæ origo & progreſſus 361
Theologienſe cœnobium à quo, cur & quando inſtitutum 355
Theophaniæ ſervatoris templum exſtructum à Conſt. M. 53
Theophilus Imperator imaginum acerrimus hoſtis 168
Θεοτόκος quid 54
Thetæ Athenienſibus qui 499
Tholoſates de ſex corporibus Apoſtolorum hactenus gloriati 109
Thomas Aquinas doctor ſcholaſticus 363. Naogeorgus de litania triduana 299. de aqua luſtrali 357
Thraces perhibiti authores ceremoniarum 20
Thuribuli conſecratio 389
Thuris conſecratio 389. uſum altaribus quis aſſignârit 92
Thymiama typus precum 85.240
Thymiamatis altare in tabernaculo quale,
Tigurum anathemate feritum à Iohanne XXII. Papa 284
Tiguri inſtituta proceſſio à Sixto quarto 325
Tigurinus ager ampliſſimus 365
Tigurina ſchola artium & theologiæ ſtudio ac profeſſoribus celeberrima 365
Tigurini nequaquam ſacrilegi, ut impudentiſſimè calumniatur Scalenſis epiſcopus 272
Tigurinorum Eccleſia ſimplicitatis primitivæ Eccleſiæ ſtudioſiſſima 88. templum ejus majus à Carolo M. conditum, 88
apud Tigurinos collegium abbatiſſanum quando & in quem uſum inſtitutum 281
Timoleon paternam domum in templi uſum convertit 33
Tintinnabuloluſtrium 394
Tintinnabulorum origo vetus 280
Tintinnabulorum genera 283
Tituli Romæ quid SS. à quo inſtituti 50
Tormenta ænea, & tormentarius pulvis, inventa tempore jubilei quarti 323
Traditiones quæ obſervata ab Epiphanio 212
Trajanus ſcholarum ſuſtentator ſummus 350
Trajani ſtatua quomodo culta 249. Tranſubſtantiatio orta quando 361. aliorum errorum fons eſt, ibid. oppugnata à Berengario, ibid.
Trevirenſis academia antiquiſſima, inſtaurata quando & à quo 365
Tribunal, pars templi 79
Tridentinum concilium idololatricum 195
Tridentinus Catechiſmus de vitulo Iudæorum quid ſenſerit 198.222
Trinitatis imago in templis quæ 182
Triſagium, hymnus angelicus, & quo tempore ortum 298

Trunci

Trunci *Iacobi tranſlatio fabuloſa, & cur*, Pagina 329. & 330.
Tubiluſtria *quid* 394
Tubis *convocati Iudæi ad cœtus ſacros* 282
Tubingenſis acad. *à quo & quando erecta* 360
Tuiſco *primus Germanorum rex lucos & nemora conſecravit* 1
Tunica *Chriſti ubi inventa* 110. *mirè multiplicata* 109
Turcæ *campanarum uſu carent* 282. *ex Mahometi præſcripto imagines ac ſtatuas deteſtantur* 183 *plures Chriſto nomen daturi, niſi ſimulachris Chriſtianorum impedirentur* 211
Turcarum religio *ſine ſimulacris* 241
Turonenſis *Oratorij dedicatio qualis* 382
Tyberis *exundavit, tempore, quo imagines receptæ in Eccleſiis* 155
Typographia *propter abuſum neutiquam damnanda* 370. *& ut ne polluatur, quomodo cavendum,* ibid.
Typographiæ *origo & progreſſus* 370
de Typographia *vaticinium Sibyllæ* 370

Ex VAcantiis *Pontificiis cumuli theſaurorum ſemper collecti* 424
Valentinianus *aquam luſtricam reſpuit* 276
Valentis *edictum contra imagines* 145
Valerij Maximi *ſententia de ſimulacris mutis* 175
Varronis *teſtimonium de imaginibus eluſum à Bellarmino* 201
Vaſculi *pro conſervanda Euchariſtia conſecratio* 389
Vbiquiſtarum *de templis calumnia* 7
Verbum Dei *omnia, ad ſalutem neceſſaria, continens* 151
Veneratio *Sanctorum cauſſa multitudinis templorum* 59
Veneris templum *ad portum conditum à Romulo* 23
Venetiç templorum *magnificentiâ inſignes* 34
Veſta *Noachi uxor dicta cur* 259. 349. *Dea tutelaris urbium à Platone dicta* 33
Veſtales *perpetuum ignem fovere ſolitæ* 260
Veſtalium virginum *inſtitutio quæ* 349
Veſtibulum *templorum quid* 76
Vetuloniæ gymnaſium *apertum à Noacho* 349
Viennenſe concilium *contra Indulgentias* 328
Viennenſis academia *inſtituta à Frid. II. Imperatore* Pagina 359
Vigilantius *contra Lucernarum uſum diurnum in templis* 260. *quare reprehenſus* 105
Vincentius, *ſcriptor nugaciſſimus* 120
Virgilio *imagines quid* 189
Viri *à mulieribus in templis ſeparati, & cur* 77
Viſcum *quercus unde in admiratione* 2
Vitellianus *author organorum muſicorum* 261
Vitoduranus *de imaginibus crucifixi* 182
Vitruvius *de formis templorum* 23
Vitulus aureus *idolum dictus* 221
Vitulum *potiùs cur fabricati Iudæi quàm ovem* 221
Votio templorum *Ethnicorum quæ* 22
Votionis templorum *circumſtantiæ variæ* 22
Vogt *Germanis idem, qui patronus, curatorque Latinis* 417
Vulcani templum *conditum extra urbem à Romulo* 23
Vlmenſe templum *quando fundatum* 65 *quando ædificatum* 35. *quot olim aris decoratum* 89
Vmbræ Petri *quæ ratio* 114
Vniverſalis *& univerſale quid* 232
Vniverſitas Conciliorum *à Scripturâ, non copiâ Epiſcoporum pendet* 231
Vrbana templa *quæ* 23
Vrbanus quartus *Papa author feſti corporis Chriſti* 283. *ſextus quis & qualis* 322. 423
Vrbes *etiam apud Ethnicos aquâ luſtratæ* 279
Vſo *templorum author perhibitus à Phœnicibus* 19
Vſus, *contrarius Dei verbo nihil præſcribit* 195
Vſtrinæ, *locus ſepulturæ apud Rom.* 342
de Vtenſilibus *templorum varia decreta* 273
Waldenſes *contra indulgentias* 329
Walafridus *contra ſumtuoſa templa* 38
Walfridus, *Abbas, de Campanarum pulſu* 283
Wallen & Walfahrt *unde* 51
Welſnac *Saxoniæ oppidum* 103
Wendelino *oves & boves tributi à Pontificiis* 190
Wernerus, *auctor faſciculi temporum* 120
Würtzburgenſis Academia *à quo & quando nata* 365
Witebergenſis Acad. *inſtituta quando & à quo* 364

FINIS INDICIS RERVM & VERBORVM.

INDEX
LOCORVM S. SCRIPTVRÆ
tam VETERIS quàm NOVI TESTAMENTI:

QVI AB AVTHORE IN EODEM HOC
OPERE *ſuccinctâ methodo ponderantur & explicantur.*

IN VET. TESTAMENTO

Ex EXODO.

XX, 3. Non erit tibi ullus Deorum alienorum ante me, &c. *Pagina* 196
XXIV. Altare terreum facito mihi, ut ſacrifices ſuper ipſum, *&c.* 85.

DEVTERONOMIO.

IV, 23. Cavete vobis ne obliviſcamini fœderis Iehovæ : aut faciatis vobis ſculptile, ſimilitudinem ullius rei. 196.197.
XVI, 21. Ne conſerito tibi Lucum ullis arboribus, ſecundùm altare Dei Iehovæ, *&c.* 1.2.

Lib. IOSVÆ.

VI, 3. Extrahe calceamentum tuum à pedibus tuis. Nam locus, in quo ſtas, ſanctus eſt. 152.

Lib. IVDICVM.

III, 7. Fecerunt filii Iſraël malum in oculis Iehovæ, oblitique ſunt Iehovæ Dei ſui, colueruntque Bahalim & Lucos. 4.

Lib. II. REGVM.

V. Locus de Nahaman, Syro, explicatur. 290.

ISAIA.

XI, 20. Et Sepulchrum ejus erit glorioſum. *Pagina* 114.
XLVI, 5. Cui aſſimilaretis me & æquaretis? 225.226.

IEREMIA.

II, 27. Qui dicunt ligno, pater meus es & lapidi tu peperiſti me, *&c.* 226.
XII. Locus de Templo Solomonico. 39.

EZECHIELE.

XXI, 26. Terget Cultros conſules Imagines, *&c.* 224.

HABAKVKO.

II, 18. Quid profuerit ſcupltile quod ſculpſerit illud formator illius, fuſile & doctor falſi? 186.

HAGGEO.

II, 9. Major futura eſt gloria domus hujus poſterioris, quàm illius prioris. 15.16.

ZACHARIA.

X, 2. Nam Imagines loquuntur vanitatem. 225.

BARVCHO.

VI, 5. Te Domine oportet adorare. 288.

Lib. SAPIENTIÆ.

XIV. Inani hominum gloria ſeu ambitione, in mundum introducta ſunt idola vel ſimulacra. *Pagina* 124.

ECCLESIASTICO:

IV, 9. Oſſa Ioſephi viſitata ſunt & poſt mortem prophetârunt. *Pagina* 113.

IN NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆO.

VI, 6. Tu cùm precaris, introito in Conclave tuum. *Pagina* 44.

IOHANNE.

II, 20. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum illud. 14.

ACTIS.

XIX, 26. Dicit, Deos illos non eſſe, qui manibus fiant. 226.

ROMAN.

XIV, 23. Quicquid verò ex fide non eſt, peccatum eſt, 203.

I. CORINTH.

VIII, 4. Scimus, Idolum nihil eſſe in Mundo. *Pagina* 186.

I. TIMOTH.

II, 8. Volo Viros precari in quovis loco.

HEBR.

IX, 13. Nam ſi cinis aſpergens inquinatos ſanctificat ad carnis puritatem: quanto magis ſanguis Chriſti. 275.

APOCALIPSI.

VI, 9. Oſtenſæ ſunt Iohanni animæ Martyrum ſub Altari. 121.

VII, & XIX. Locus de obſignatis in frontibus. 255.

FINIS INDICIS LOCORVM S. SCRIPTVRÆ.

BIBLIOPOLÆ LECTORI
SALVTEM.

CVM animadverſum a nobis eſſet CLARISSIMI HOSPINIANI Scripta Theologica jampridem deſiderari, audiremuſque ab iis qui de talium precio poſſunt judicare, quantæ eſſent eruditionis atque utilitatis; in id lubentes incubuimus ut tam eximia monumenta pluribus hocce tempore communicarentur. Cúmque per Amicos admoniti eſſemus non contemnenda ADDITAMENTA ab AVTORE ante obitum Libris jam editis manu ipſius adſcripta fuiſſe, quæ eſſent penes Rev. D. Rodolphum HOSPINIANVM Rod. Nepotem, V.D. in Eccleſia Tigurina Min. & Præpoſ. cum reliquis Viri Erudititiſſimi lucubrationibus affectis & ineditis (quales ſunt *Tractatus de Funeribus Iudæorum, Græcorum, Romanorum*, &c; De *Cælibatu Sacerdotum in Piſtorium*; *Catalogus omnium Conciliorum General. & Particular*; Item *Romanorum Pontificum*;) Pronam hac in parte ejus humanitatem atque in Publicum bonum propenſionem experti ſumus. Statim enim ad nos tranſmiſit Celeberr. Aui OBSERVATIONES manuſcriptas ad Tractatum de TEMPLIS, quas hæc Editio exhibet; Alias nonnullas ad ſecuturam mox de FESTIS; Necnon ORATIONEM de CEREMONIIS ECCLESIASTICIS jamdiu non extantem, quam Templorum Argumento adjecimus. Cæteraquinetiam ἀνέκδοτα pollicitus, ſi publicæ utilitati conducibilia judicentur, quam nos promovere pro virili, non deſinemus. *Vale.*

DE ORIGINE ET PROGRESSV

TEMPLORVM.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De Loco in quo *Patriarchæ* ante exſtructum TABERNACVLVM Familias ſuas inſtituerunt: Vbi & de LVCIS, in quibus *Gentiles* primò conuenerunt, & Sacra ſua tractârunt.

Locus Patriarcharum tempore religioni exercendæ destinatus.

AB ADAMO *primo Homine ad Moſis Prophetæ ſanctiſſimi tempora vſque, Patriarchæ nulla Templa, ſeu Loca certa & fixa exercendæ religioni peculiariter deſtinata habuerunt, ſed partim, in domibus ſuis priuatis, partim verò nomadum inſtar, vagam vitam perſequentes, paſſim hinc inde varijs in locis, in quibus Deus illis apparuerat, & aliqua ſuæ præſentiæ ſigna dederat, erectis Aris ſiue Altaribus Deum inuocârunt, Sacrificia obtulerunt, & familias ſuas in vera Dei cognitione, religione & cultu fideliter inſtituerunt. Cuius rei illuſtre habemus exemplum in Noë, de quo dicitur, Gen.8.c. quòd egreſſus ex Arca, ædificarit Altare Iehouæ, in eoque Holocauſta obtulerit. Geneſ.12. legitur etiam, quòd Abrahamus inter Bethel & Ain fixerit Tabernaculum ſuum, ibique inuocauerit nomen Domini, ædificato Altari, quòd Dominus eo loco ei apparuerit. Et ſequenti cap. dicitur, eodem rediſſe Abrahamum, & inuocaſſe nomen Domini. Iacobus quoque Patriarcha, vt in eodem lib.28.cap. indicatur, in ſancto illo atque auguſto Loco, in quo Deus illi mirabili modo apparuerat, erecto Altari vnà cum Familia ſua, repurgata prius ab omnibus idolis, ſacrum cultum, Orationis nimirum & Sacrificij, Deo exhibuit. Vnde colligimus, ſi res atque neceſſitas ita poſtulet, Deum etiam ſub Dio, & locis quibuſuis rectè ritéque coli poſſe.*

Templis multæ Gentes olim caruerunt:

Apud Ethnicos quoque fuerunt, qui Templa nulla Dijs ædificanda, nec in Templis Deos colendos eſſe arbitrabantur, ſed omnem Templorum vſum reſpuebant, ceu alienum à Maieſtate diuina. Zenonis enim Philoſophi & Stoicorum diſciplinæ authoris dogma fuiſſe legimus, ἱερὰ Θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν, *hoc eſt,* Templa Deorum non ædificanda: *Et barbaros quoſdam dicere ſolitos accepimus,* eos impiè facere, qui Dijs Templa exſtruerent. *In qua ſententia Schytas fuiſſe Herodotus lib. 4. teſtatur, qui nulli Deorum Templa ædificârunt, præterquàm Marti. Perſæ etiam, eodem authore, Templa nulla exſtruxerunt, ſed montes editiſſimos conſcenderunt, ibique Ioui immolârunt. lib.1. Præterea, cùm Solem potiſſimùm venerati ſint, mundum hunc vniuerſum Templum illius eſſe dixerunt: Alexand. lib.2. cap. 22. Atque iccirco, Magis authoribus, non ſolum Græcorum, ſed aliarum quoque Nationum Templa deſtruxerunt, concremârunt & ſolo æquârunt. Et à Bithynis vſurpatum ſimiliter legimus, vt adoraturi, cacumina montium conſcenderint, & ſine Templis Iouem Pappam ſalutârint, ſicut Schytæ Pappeum: quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum Dei ſanctiſſimum exiſtimauit. Alexand. lib. 2. cap.22. Cilices etiam ferunt in eam inſaniam incidiſſe, vt non ſolùm in montibus Deos ſuos colerent, verùm etiam Amanum montem ipſum Dei loco haberent. Carmeli quoque incolæ nullum Dei ſui Templum habere, nec Germani illi antiquiores: ſed illi in monte tantummodò Aras habuerunt, hi verò Arbores Altas, Lucos & Nemora Deorum ſuorum nominibus appellata: ſicut referunt Gyraldus de Dijs gentium Syntagmate 17. alijſque multi: de Germanis verò Cornelius Tacitus, & luculenter in primis lib.1.*

Germani veteres alijq; populi Templorum loco habuerunt Lucos, Nemora & altas arbores.

Annalium Boiorum Auentinus, qui dicit, Tuiſconem, primum Germanorum Regem; Lucos & Nemora; in quibus res diuina perpetraretur, conſecrâſſe. Theodo quoque primus Boiorum Regulus, Lucum & Montem Danubio imminentem, more Maiorum ſuorum Alemanno Herculi Victori, & bellorum Præſidi dedicauit, ejuſque nomine appellari juſſit, & Sacris ibi, ritu patrio, Diuis operari præcepit. Duas præterea in ripa Danubij & ora Germaniæ, vetuſtiſſimas Quercus, prodigioſæ magnitudinis, millibuſque paſſuum 20. diſtantes gentili Ceremoniâ idem Theodo conſecrauit, eoque frequens populus coijt & victimas immolauit. Petrus Albinus ex Erneſto Brotuſio ſcribit lib. 1. cap. 6. Merſburgum ciuitatem antiquitus ad Caroli M. vſque tempora Martem atque Zattiberum coluiſſe in querceto, ſiue luco quernis arboribus conſito, ad quem certis temporibus, Sacra ei facienda gratiâ, maxima hominum multitudo confluxerit. Nam nihil ſacratius Quercu Germani etiam Veteres habuêre: nulla Sacra ſine huius arboris fronde confecere: & Sacrificijs epuliſque ritè ſub hac arbore perpetratis, Deos ſuos inuocârunt. Apud alias quoque gentes Quercus Ioui conſecrata fuit, & ſub ea Sacra ejus celebrârunt: Vnde Verg. lib. 3. Georg. canit:

Quercus ſacra olim.

Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus.
Ingentes tendat ramos, &c.

Et Plinius lib. 16. refert, in Ponto circa Heracleam aras fuiſſe Iouis Statini cognomine, ibique quercus duas ab Hercule ſatas. Apud illas etiam Oracula petierunt. De quercu Dodonæa, quæ ob oraculorum multitudinem πολύγλωσσος dicta fuit, multa hinc inde apud Poëtas leguntur: nos quoque in ſequentibus aliquid de ea dicturi ſumus. Haſque ob cauſas etiam (vt obiter hoc annotem) Viſcum eius, quod tamen non niſi ex palumborum & turdorum fæce naſcitur, è cœlo miſſum putârunt, ſignumque eſſe à Deo electæ arboris. Sacrificijs epuliſque ritè ſub arbore præparatis, duos admouerunt candidi coloris Tauros: quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candidâ ornatus veſte arborem ſcandit, falceque aureâ reſectum, candido exceptum fuit ſago. Tum demùm victimas immolârunt, precantes vt ſuum donum Deus ijs proſperum faciat, quibus dederint. Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animalium ſterili arbitrati ſunt, & contra venena eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunque religio fuit. Plinius de Naturali hiſtor. lib. 16. cap. 44. & Auentinus lib. 3. Annalium. Quæ Religio, ſeu potius ſuperſtitio Gentilium condonanda fortaſſe ipſis fuiſſet, ni inde vſque ad Chriſtianos manâſſet, quibus adhuc hodiè Viſcum *admirationi eſt, ideoque ab ipſis non minus religioſè obſeruatur, & curioſè inquiritur, pretiumque auri, ob priſcam illam ſtultitiam, apud multos habere dicitur.*

Viſcum quercus vnde in admiratione.

Alexander Sardus lib. 3. indicat, Germanos in hiſce Lucis & Nemoribus Sacros equos aluiſſe, ex quorum hinnitu obſeruârint, quæ futura ſint. Fuit Romæ quoque Ilex vetuſtior Vrbe, in qua titulus æreis literis, Hetruſcis religione arborem illam jam tunc dignam fuiſſe ſignificauit, Plinio auctore lib. 16. cap. 44. Nat. hiſtor. Meminit verò & Luci Marici Plutarchus in vita C. Marij, quem Minturnenſes religione Deorum venerati ſint atque obſeruarint. Habuit & Sclauorum Gens Lucum quendam ſacrum, firmiſſimâ ſepe cinctum, ob Deorum multitudinem maximè in delitijs: in cuius medio ruinoſæ ſteterunt quercus, Prouen *Deo dicatæ, ad quas varios Sacrificiorum ritus peregerunt, adſtantibus populo Regulo. Atrium ingredi fas nemini erat, præter Sacerdotes ac ſacrificare volentes, aut quem mortis periculum vrgebat, cui tutum ibi fuit datum aſylum, vt Helmodus indicat c. 53. Senones etiam Lucum ſacrum venerati ſunt, quem niſi vinculo ligatus ingredi nemo auſus fuit, vt teſtatur Ammianus lib. 34. Maſſilienſes etiam, qui Galliam Narbonenſem inhabitant, in Lucis, in quib. nulla erat effigies, Sacra fecerunt: & interdum arborum truncos venerati ſunt, tanquam eis diuinitas aliquid ineſſet. De his Lucis, qui plura cupit cognoſcere, legat Benedicti Curtij Symphoriani librum Hortorum quartum. Ex hiſtoria etiam ſacra liquet, Chananæos quoque Lucos Templorum loco plantâſſe, quos Dijs ſuis conſecrârint, in ijſque Cultum Deorum ſuorum exercuerint.* 1.

In Lucis ſacris equos aluerunt Gentes.

In Lucis cur Gentes ſuos Deos coluerint.

Nicolaus Gerbelius in ſua Græcia hoc ideò à gentilibus obſeruatum ſcribit, quòd ſcilicet adeuntibus huiuſmodi ſacrata loca, religioſum quendam diuinumque horrorem incuterent ſyluæ. Alij hoc factum putant, quòd Manes & Heroum animas, qui Lares vitales dicuntur, Lucos tenere Ethnici crediderint: Vnde apud Vergilium in 6. dicunt: 2.

Nulli certa domus, Lucis habitamus opacis.

Alij loca illa inſtinctu mali ſpiritus ideò ad Cultum Deorum delecta eſſe exiſtimant, vt ibi latere melius ſcelerati poſſent, & ſuas nequitias occultius perpetrare. Nã Munſterus in ſuis ad lib. 1. Reg. c. 15. Annotat. teſtatur, Gẽtiles in Lucis res abominandas perpetrâſſe, Proſtibula ſcilicet paſſim in ijs vtriuſque ſexus inſtituentes, aliaq; nefanda exercentes. Confirmant hæc, quæ Sozomenus lib. 5. c. 19. de Luco illo amœniſſimo, in Daphne Antiocheno Suburbio, ſito, commemorat: Cùm enim amœnitatẽ ejus perſtrinxiſſet, & vnde nomẽ habeat retuliſſet, à Daphne nimirũ, quæ cùm 3.

Lucus in Daphne officina nequitiæ.

Apol-

Apollinem amatorem fugeret, in arborem eiuſdem nominis conuerſa eſt, hæc tandem ſubiungit: Hoc (*inquit*) Suburbium cùm tale eſſet, accedere, turpe judicabatur probis hominibus. Ipſe ſiquidem ſitus: & natura loci ad ignauiam & voluptatem inuitabat, & fabulæ hypotheſis, amatoria exiſtens, modicâ occaſione acceptâ morbum amantium juuenibus alioqui corruptis duplicabat, qui fabularum prætextu grauiter incendebantur, & abſque pudore libidinoſa facta aggrediebantur, nec caſtitatem complecti valentes, neque caſtos eo loco videre ſuſtinentes. Etenim ſi quis ſine amata in Daphne morabatur, ſtupidus & expers gratiæ, ac quaſi ſcelus quoddam & abominabilis aues ſandúſque judicabatur. Et aliâs is locus Ethnicis venerabilis ac in multo pretio erat. Erat enim illic elegans Daphnei Apollinis Imago, & Templum magnificè ac pretio è elaboratum, quod Seleucum Antiochi patrem exſtruxiſſe ferunt. *Et quid in peregrinationibus in Nemora & alia Loca Sacra olim Religionis ergò ſuſceptis perpetratum ſit multæ hiſtoriæ locupletiſſimè docent. Atque hæc fortaſſe cauſa fuit, quòd Deus noluit populum ſuum iuxta Templum & Aras Lucos plantare, inquiens:* Non plantabis tibi Lucum ex vllis arboribus juxta Aram D. Dei tui, quam facies tibi. *Deut.* 17. *Nonnulli hoc factum ab Ethnicis putant, vt Cultus Dei eſſet ornatior, eôque acceptior: erant*
4. *enim Luci manu conſiti, ideoque ſine dubio arbores omnis generis in ordinem aptè & concinnè diſpoſitæ: Vt nihil dicam de vmbra quâ in Lucis homines fruebãtur: Vnde Verg. lib. 1. Æneid.* Lucus in vrbe fuit media lætiſſimus vmbra. *Vnde etiam Hoſeas propheta 4. c. Iſraelitis exprobrans, quòd in collibus ſuffitum adolerent ſub quercu & vt Ieremias dicit, ſub omni ligno frondoſo immolarent; hanc eius rei cauſam addit,* quòd *ſcilicet* bona ſit vmbra eorum. *Ego*
5. *multos Gentilium, qui rectiùs de Deo ſenſerunt Templorum vſum ideò damnâſſe, & Cultui diuino Lucos, excelſa & huiuſmodi Loca deſtinâſſe exiſtimo, quòd putârent, immenſam illam ſummi Dei maieſtatem tam anguſtis templorum Parietibus ceu ſeptis concludi non poſſe: quod etiam ſacra literæ docent, 2. Par. 2. Hinc factum etiam opinor, vt multis in locis quibuſdam Diis ſine tectis Templa ædificârint. Romæ enim Templum* Termini *à Numa exſtructum, deſuper patens foramen habuit, nefas etenim duxit,* Terminum *Deum Pacis & Iuſtitiæ cuſtodem ſub tecto conſpici. Sic Iovi, Soli, Lunæ & Dioſidio in aperto mundo templa ὕπαιθρα & ſub diuo eandem ob cauſam veteres exſtruxêre. Quod à Græcis in primis ſæpè factitatum legimus, vt his Diis ὑπαίθρια Templa exſtruxerint:*

Cur multis in locis Templa ſine tecto ædificata. Termini Templū Romæ.

ſicut ædes Iouis pulverii in Attica ſemper ſine tecto erigebatur: vt ex Plut. Numa Alex. lib. 2. c. 13. refert. Xerxes Rex à Magis Perſarum perſuaſus, Græciæ Templa eò propenſius inflammâſſe dicitur, quòd parietibus includerent Deos, quibus omnia paterent. Vel etiam ex κακοζηλίᾳ
Patriarchas Veteris Teſtamenti Gentiles imitari voluerunt, qui ante exſtructionem Tabernaculi Templa nulla habuere, ſed vbiuis locorum Altaria erexerunt, ibique ſuas familias inſtituerunt Sacrificiáque obtulerunt. De Abrahamo Cap. 22. Geneſ. ſic legitur: Abraham plantauit Nemus in Beerſabe, & invocauit ibi nomen Dei æterni. Fecit igitur hoc ille, non commodioris ſolùm amœnioriſque habitationis gratiâ, ſed ut eſſet locus divino cultui ſacratus: quo ipſe ad ſacrificandum Deo & ut divinis laudibus celebrandis, rebúſque divinis meditandis, quieto atque intento animo aſſiduè operam darè poſſet, frequenter ſecedere ſolebat. Rectè igitur Caietanus dixiſſe videtur, fuiſſe locum illum quaſi Oratorium & Templum, ad colendum Deum, tam ipſi Abrahæ, quàm domeſticis eius, aliiſque ſociis verum Deum Colentibus. Hebræi tradunt, referente Toſtato, ſolitum Abrahamum, hoſpites, qui domum eius frequentabant, deducere in eum locum, vt ibi Deum laudarent, & de rebus divinis invicem ſermocinarentur, ſibique adeſſent ſacrificanti. Iuxta traditionem Hebræorum eſt, quod in Targum Hieroſolymitano Scriptum legimus, hiſce verbis: Abraham hortum plantavit, plenum optimis fructibus; & peregrinos ſuſcipiens hoſpitio, gratis omnis illis ſuppeditabat, nihil aliud exigens pro precio, niſi vt conditorem rectorémque Cœli & terræ agnoſcerent & colerent, cuius nempe donum eſſet, quicquid comediſſent & bibiſſent. Sic veram religionem edoctos, & ad melioris vitæ inſtituta converſos dimittebat. Hoc verò poſtea propter typum vnico tantùm in loco fieri voluit Deus: ob eámque cauſam excindere præcepit Iſraelitis eiuſmodi Lucos, deyccre in ijs Aras & Statuas, & ſuperſtitionis eius omnem delere memoriam: Exod. 24. Deut. 7. & 12. & 17. Quæ leges cauendum etiam admonebant, ne Gentium Ritus atque Mores ad ſuam Religionem transferrent, néue ſibi traditas Ceremonias ad earum exemplum conformarent, minimèque alio quàm ab ſe delecto loco Victimas ſuas immolarent. Inprimis verò cap. 10. Deut. hæc verba leguntur. Subvertite omnia loca, in quibus Gentes quas poſſeſſuri eſtis coluerunt Deos ſuos ſuper montes excelſos ac colles, & ſubter omne lignum frondoſum. Diſſipate Aras earum, confringite Statuas, Lucos igne comburite, & Idola cõminuite: diſperdite nomina earum de locis illis. Vos autem non ita facietis Domino Deo veſtro.

Cur autem Lex Moſaica tantopere deteſtata ſit lucorum & arborum cultum, in operatione

Sacrorum; breviſſimè Philo nonnullas cauſas exponit, diſputans cur Lex Moſis Lucos vel arbores, intra juxtave Templum Dei eſſe vetuerit. Primò, inquit, quoniam verum Dei Templum, non amœnitas poſtulat, ſed ſeveram caſtimoniam. Deinde, quia non eſt fas illuc importare, quæ faciunt ad virorem arborum, hoc eſt, brutorum & hominum excrementa. Tertiò quia ſylveſtris materiæ nullus eſt uſus, cum ſit, ut Poëtæ loquuntur, telluris inutile pondus: fructiferæ autem arbores, parum cordatos & pios ab intentione animi, religionéque ſacris debita retraherent. Præterea condenſa ſylvarum maleficiis conveniunt, ex latebris ſecuritatem & inſidiarum occaſionem quærentibus: at patentia & oculis expoſita loca, quæ ingreſſi, & videri ab aliis, & videre alios poſſunt, ſacris maximè apta ſunt & accommodata.

Lucos excindere præcipit Deus.

His tamen mandatis, licet ſeveriſſimis, adeò nihil obtinuit apud Iſraëlitas ſuos, vt ipſi quoque ad Gentilium imitationem Lucos plantarint, in quibus Diis alienis ſeruierunt. Hoc inde factū puto, quòd priſca ſimplicitas cœpiſſet eis diſplicere: Adam, Abel, Iacob & reliqui Patriarchæ Aris erant contenti: his illi cenſebant addendos Lucos, quò Dei Cultus eſſet ornatior.

In Lucis quando Iſraëlitæ ſeruire cœperint Deo.

Cœpit hæc idololatria primò in populo Dei ſub judicibus Othoniele & Ehud: quod Iudic. 3. indicatur his verbis: Fecerunt filii Iſraël malum in oculis Iehouæ, oblitique ſunt Iehouæ Dei ſui, & ſeruierunt Baalim & Lucis. *Ante hunc ſiquidem locum nullus alius in Sacra Hiſtoria exſtat, qui tale quid de Iſraëlitis referat. Notandum autem obiter in Hebræo legi* אשרות *&* Aſeroth, *hoc eſt, Lucis: quod nomen vetus interpres non rectè legit pro* עשתרות Aſtaroth, *quod proprium nomen Dei Sidoniorum fuit: quæ corrupta lectio etiam in nonnullis Germanicis verſionibus inuenitur. Inſtaurauit hanc Idololatriam in Iudæorum Gente primus Regum Roboam. Etſi enim 3. Regum 14. in genere de Iudæis referatur, quòd peccatis ſuis longè maiores ſuos ſuperârint, eò quòd exſtruxerint ſibiipſis excelſa, Statuas & Lucos, &c. tamen Ioſephus Antiquit. lib. 8. cap. 10. peccati huius authorem ſeu potius inſtauratorem Roboamum facit, quando dicit:* Roboam ad impias & injuſtas converſus eſt actiones, & ſpreuit Dei Religionem, ita vt & Populus ejus imitaretur iniquitatem. Cum moribus namque Principum corrumpitur conuerſatio Subjectorum: cùm viderint illorum luxurias, ſuæ caſtitatis merita reſpuentes, quaſi virtutem eorum imitari nituntur illecebras. Non enim opera Principum approbare videntur, niſi etiam ſimiliter hęc agantur, *Hactenus Ioſephus. In quam ſententiam etiam à Platone ſcriptum eſt.* Quales in Republ. Principes eſſent, tales etiam reliquos ſolere eſſe ciues. *Inter Reges autem Iſraëlis impius ille Achab primus Lucos plantauit. 1. Reg. In iis, vt Ieſebels Reginæ gratificaretur, Sacerdotes aluit, qui inde Lucorum ſeu Nemorum Sacerdotes appellantur, 1. Reg. 18.*

Hæc inquam eſt Origo eius Idololatriæ, quæ grauiſſimè ſæpiſſiméque à Deo per Prophetas damnantur, & quâ ſibi Iudæi ſimul ac Iſraëlitæ omnis generis mala accerſiuerunt: quòd nimirum in collibus Aras exſtruerent, ibique ſuffitum adolerent ſub quercubus, & ſub omni ligno frondoſo immolarent. Si enim hoc ipſorum factum cum legibus Dei conferamus, trifariam ab ipſis grauiſſimum peccatum admiſſum intelligemus. Primùm enim memoriam ſuperſtitionis huius adeò non deleuerunt, vt eam introductâ aliâ cōſimili, magis ſuſcitarint: tum eâ, quam diuinitus acceperant, Religionis formâ poſthabitâ, Ritus Ethnicos obſeruabant: denique eo, quem vnum Religioni lex conſecrârat, loco nō contenti, quoscunque montes atque colles ſuperſtitioni ſuæ deſtinabant. Et quanquam multis ſe ſpecioſis rationibus excuſare niterentur: vt quod honorem eum nullis peregrinis Diis, verùm ipſi Iehouæ deferrent: quòd ea ſolùm ad hunc Cultum delegiſſent loca, in quibus Deus olim à Patriarchis viſus, cultúſque eſſet: quòd animis optimis, planéque Deo deuotis, iſthæc Sacra peragerent: excuſationes tamen eas omnes Deus repudiabat, & hos illorum Cultus vt tetrum inuentum Dæmonum, acerrimis, ſicut diximus, Prophetarum ſermonibus condemnabat, & tandem extremi exitij ipſis cauſa fuerunt.

Idololatria ad Quercū Mambre. Trifariā peccarūt Iudæi.

Et tamen hæc ſuperſtitio tam altas in hominum animis radices egerat, vt ea adhuc Conſtantini Magni tempore in Palæſtina in vſu fuerit. Sozomenus enim de Idololatria ad Quercum Mambre lib. 2. cap. 4. ita ſcribit: Locus quem nunc Terebintum vocant, qu ind ecim ſtadiis ab Hebron, quam à meridie vicinam habet, ab Hieroſolymis verò circiter 250. ſtadiis diſtat, de quo verax ſermo eſt, Abrahamo ibi filium Dei, vna cum Angelis contra Sodomitas miſſis, apparuiſſe, illique filii generationem prædixiſſe. Annuam verò illic Panegyrin eamque ſplendidam regionis illius incolę & vlteriores Palæſtini, & Phœnices & Arabes, etiamnúm meſſis tempore celebrant. Conveniunt autem illic plurimi etiam nundinarum gratiâ, tam empturi quàm vendituri. Eſt enim id feſtum cunctis frequentiſſimum, Iudæis tanquam de Patriarcha Abrahamo gloriantibus; Græcis propter angelorum apparitionem, Chriſtianis verò, quoniam etiam tum temporis pio viro is apparuit, qui poſterioribus temporibus ad ſalutem humani generis per virginem

nem ſeſe manifeſtè exhibuit. Honorant autem eum locum pro ſua quiſque religione, alii ad vnum omnium Deum orantes, alii angelos inuocantes & vinum libantes, ac Thure, vel Boue, vel Hirco vel Oue aut Gallo ſacrificantes. Quod enim quiſque charum & bonũ toto anno accuratè nutri tum ſecundum votum, cùm ſibipſi tum domeſticis ſuis ad eiuſdem Feſti conuiuiũ aſſeruabat. Honorantes autem eum locum cuncti, ſiue ad cauendum iram Dei, ne quid mali paterentur, ne cum vxoribus quidem, cùm in eo agerent, commiſcebantur, quamuis illæ eo Feſto ornato, & mundiciei muliebri plus ſolito vacarent, & temerè in conſpectum progrederentur, neque aliàs laſciuiebant, tametſi Tabernacula communiter & promiſcuè haberent. Eſt enim locus ille ſerenus & indiſcretus, nec vlla habens ædificia, niſi ſola quæ circa ipſam quercum ab Abrahamo olim ſtructa fuerant, vnà cum puteo ipſo parato. Tempore verò Panegyrico nemo ex eo hauriebat. Etenim ſecundum legem Gentilium alij lychnos accenſos in illum jaciebant, alii vinum infundebant, alij placentulas, alij numiſmata, vnguenta, vel thymiamata injiciebant, eamque ob cauſam, ſicut fieri ſolet, aqua illa cõmixtione injectorum corrupta & inutilis videbatur. Cùm autem Imperator de his certior factus eſſet admodum Paleſtinę Epiſc. ſuccenſuit, quòd competentem rei iſtius curam neglexiſſent, ac locum ſanctum exiſtentem prophanis libationibus ac Sacrificiis conſpurcari permiſiſſent. Præcepit igitur Phœniciæ Epiſc. vt in vnum congregati, Arâ, quę ibi erat, ex fundamentis dirutâ, ac ſtatuis igni traditis, Eccleſiam ibidem ſtruerent, &c. *Vide Socr. lib.1.c.18.*

Vocabula Walfahrt & Wallen vnde & quid. *Ab his Lucis, quos Germanicè* Wald *vocamus, quò Ethnici vetereſque Germani religionis ergò, vt oſtendimus, frequentes conuenêre,* Wallfahrt & Wallen *denominata deductáque priſcæ ſuperſtitionis vocabula ſunt: & ſignificant celebrem ob Religionem conuentum; iiſq; hodie vtimur pro peregrinationibus ad Sacras Ædes ſalutatum Diuos, Diuáſque, vt Aventinus indicat lib.1. Annalium.*

Antra ante Templorum vſum apud Græcos cõſecrata Diis. *Alexander Sardus lib. 3. de Moribus & Ritibus Gentium teſtatur, in Græcia, antequàm condi Templa cæptum ſit, Antra conſecraſſe Diis.*

Quemadmodum autem Deus Lucos excindere iuſſit populum ſuum, ſic contra apud Ethnicos piaculum fuit, eos vel in vſus neceſſarios, ne dum ob contemptum ſuccindere. Dion enim libro hiſt. 51. refert, Turulium, cum arbores Luci Apollinis Coi incidere feciſſet, vt naves fabricaret, ab Auguſto propterea iuſſum necari.

Anabaptiſtæ Templa improbant. *Fuerunt etiam inter ipſos Chriſtianos nonnulli, inprimis Anabaptiſtæ, qui Deum abſque Templis vllis colendum eſſe exiſtimârunt, adeò que ſimpliciter omnia Templa, certáque & deſtinata loca Cultui diuino, in Eccleſia Chriſti improbârunt.* *Anabaptiſtarũ argumenta contra Templa.* *Vtebantur autem his rationibus.* Primò, *quòd neq; primi Patres & Patriarchæ ante Moſem habuerint Templa, certáque ad Deum colendum loca: ſed totus mundus erat illis Templũ, quia Deus etiam vbique eſt quem colamus: eum igitur vbiq; etiam coli poſſe. Proinde Patres illi ſicut ſeſe offerebat occaſio, & vbicunque Deus ſeſe manifeſtabat, ſiue in montibus, ſiue in conuallibus, ibi eum coluiſſe leguntur: Et locum illum tùm demum dicebant eſſe ſanctum, ſicut de Iacobo legimus Gen. 28. Quòd verò Moſes poſtea ædificarit Tabernaculum, & Solomon Templum, ibiq; Deus voluerit & non alibi ſibi ſacrificari: primùm, aiunt, illa fuiſſe Myſteria Regni Chriſti, & ſignificaſſe Corpus Chriſti, ipſo Chriſto id teſtante Ioan. 3.* Soluite templum hoc, & ego intra triduum excitabo illud: Loquebatur autem, *inquit Ioannes,* de Templo corporis ſui. *Tabernaculum igitur & Templum Solomonis fuiſſe typum corporis Chriſti; in quo Deus manifeſtari debuerit, & ſicut non licuerit Sacrificia offerre, niſi in Templo, ſic non licere niſi in Chriſto Deum inuocare, & illi Sacrificia noſtra offerre. Cùm igitur ceſſarint Vmbræ, Ceremoniæ & Cultus ille Aaronicus, ceſſare etiã debere Templa: præſertim cùm ita Ceremonialis lex abrogata ſit, vt eam non liceat reuocare. Atque hoc ipſum volunt cùm Deum, Prophetas & Apoſtolos, tum Chriſtum etiam apertiſſimis verbis docuiſſe. Sic enim Dominus ipſe apud Prophetam ait:* Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum: vbi ſtabit igitur Domus illa quam ædificabitis mihi, & vbi eſt Locus ille in quo quieſcere poſſim? *Iſa. 66. Et Solomon,* Cœli cœlorum te non capiunt. *Stephanus quoque,* Excelſiſſimus non in manufactis Templis habitat, *Actor. 7. Et Chriſtus ad Samaritanam mulierem,* Venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſed veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Deus Spiritus eſt. *Ioan. 4. Apoſtolus quoque apertè ait 1. Timot. 2.* Volo viros Deum adorare in omni loco. *Ex his omnibus colligunt, non ſolùm inutile eſſe & non neceſſarium, ſed etiam ſuperſtitioſum Templa ædificare & retinere, in quibus colatur Deus.*

Reſponſio ad argumẽta Anabaptiſtarũ. *Negatur autem à nobis hæc conſequentia. Quod enim ad Patriarchas attinet, non ſequitur, Illis non fuit mandatum, vt Templa extruant, in quibus Deum colant: Ergo Chriſtianis*

non licet vlla habere Templa. Neq; enim vllus quoque eis dies præſcriptus fuit certus, quem ſanctificarent: Non autem ſequitur propterea, non ſolum non neceſſarium eſſe, ſed neque vtile & licitum Chriſtianis, diem Dominicum, aut vllum alium ſanctificare. Adorabant Patriarchæ Deũ; vbicunque ſe offerebat occaſio: nos quoque idem facimus: nec Cultum Dei alicui loco affigimus: ſed ſicut illi, quanquam totus mundus erat eis loco Templi: cùm tamen cogenda erat Eccleſia, certa aliqua loca habuerint oportet, vbi ſimul conuenirent omnes, cur non nobis idem neceſſarium eſſe diceremus? oportet enim alicubi conuenire. Ac licet Deus non mandârit, vt Templa, & certa Loca habeamus, in quibus conueniamus, eúmque colamus, non tamen etiam prohibuit. Templa igitur Chriſtianis conceſſa ſunt.

Quod de legis abrogatione obiiciunt, verum eſt: Sed non propterea lex Ceremonialis reuocatur, ſi Templa ædificantur, in quibus à Fidelibus colatur Deus, & Eccleſiaſticum Miniſterium exerceatur. Neque enim reuocatur lex Ceremonialis de Sabbathis ſanctificandis, quia ſanctificamus diem Dominicum & alios dies feſtos: Quia hæc non inſtituta ſunt in Eccleſia, vt ſimpliciter neceſſaria, ſicut tunc temporis obſeruatio legis Ceremonialis etiã neceſſaria erat: ſed vt vtilia, & ad ordinem in Eccleſia, & ad ædificationem: libera tamen per ſe, neq; vllius conſcientiam obſtringentia, habemus Tempora & Templa. Adde & Hieronymi reſponſionem in cap. 4. epiſtolæ ad Galatas Eccleſia Chriſti, *inquit*, non obſeruat eoſdem dies, & eadem tempora quæ Iudæi, ſed diuerſa: eoque etiam, dum hæc obſeruat, non facit contra Apoſtoli mandatum, dicentis, non eſſe obſeruandos dies, menſes & annos, nempe quos Iudæi: neque eâ conſcientiâ, quâ Iudæi: ſed alios dies & liberâ conſcientiâ. *Hoc etiam de Templis, & aliis locis Deo ab Eccleſia dedicatis, dicendum eſt.*

Quod ad loca Prophetæ Iſa. 66. c. Solomonis, Stephani & aliorum attinet, nihil prorſus contra Templa faciunt, ſed potius contra eos, qui Deum eiúſque Maieſtatem, Potentiam & Gratiam Templis, ac Ædium ſacratum & parietum ſeptis includunt, adeóque certo loco alligant, quum illi omnia pateant, & hac ratione Mundus ipſe & omne hoc totum illi quaſi pro Templo ſit.

Quod etiam afferunt ex Ioan. 4. & ex Apoſtolo, nihil aliud probat, quàm Dei cultum in nouo Teſtamento non eſſe certis locis alligatum, quia Chriſtianis vbiq; locorũ ſua Sacrificia offerre liceat. Et quod ad Chriſtum attinet, voluit Samaritanam mulierem docere, veniſſe iam tẽpus illud, quo abrogandus ſit Leuiticus Cultus cum Templo. Futurum enim breui, vt vocentur Gentes ad verum Dei Cultum: & ita, vt Deus vbique locorum adoretur, idque purè & ſincerè, abſque tot talibuſque Ceremoniis, quot qualeſque ad id vſque tempus Iudæi in cultu ſuo habuerant: ſed ſicut Malachias prædixerat fore, vt Deo offerretur Sacrificium mundum in omnĩ loco. Neque etiam aliò reſpexit Paulus, quam, cùm ſublata ſit illa Iudaica lex, quâ non licebat Iudæis alibi, quàm in Templo Hieroſolymitano offerre Sacrificia, velle ſe, vt Chriſtiani vbique locorum, ſua offerant Deo Sacrificia. Ex his igitur locis omnibus nihil poteſt aliud concludi de Templis, quàm Cultum Dei apud Chriſtianos, non eſſe certis locis ſicut neque certis temporibus, alligatam: ideoque licere nobis, ſicut quovis tempore; ita etiam quouis loco, Deum colere, inuocare, noſtráque illi offerre Sacrificia: modò omnia ad ædificationem & ex fide fiant.

Me igitur Originem Templorum & rerum ad Templa pertinentium inueſtigantem, in eadem cum nonnullis Gentilibus, Anabaptiſtis, aliiſque Fanaticis eſſe ſentẽtia nemo exiſtimet: Scio enim certo debere inter Chriſtianos eſſe loca, quocunque ea nomine appellare velis, ad res ſacras tractandas, hoc eſt, ad audiendum Verbum Dei, ad orandum & ad Sacramenta celebranda. Et quia ab omnibus non omninò barbaris Gentibus Templa Sacrorum cauſa exſtructa ſunt, vt mox indicabitur, non repudiamus id nomen, neq; etiam abhorremus à Tẽplis, vel à Gẽtilibus, vel etiam à Papiſtis exſtructis, modò ab omni ſuperſtitione Idolorũ aliorumq; abuſuum ſint expurgata, néue iis, & externo Cultui nimiùm tribuatur, poſthabito veri Dei Cultu vero & ſpirituali, ne etiã Deum rectè ritéq; coli ſine Templis exiſtimetur. *Authoris ſententia de Tẽplis.*

Nam etſi Chriſtus & Apoſtoli interdum variis in locis prædicârunt verbum Dei, tamen in Templo quoque & Synagogis, quæ erant eius temporis Eccleſiæ, docuerunt. Matth. 26. Chriſtus inquit: Quotidiè apud vos ſedebam docens in Templo, & me non tenuiſtis. *Et Ioh. 18.* Ego palam loquutus ſum mũdo, ego ſemper docui in Synagoga, & in Templo, quo omnes Iudæi conveniunt. *Act. 3. Petrus & Ioannes ſimul aſcendebant in Templũ ſub horam precationis 9. Act. 5. Angelus educens Apoſtolos de carcere, dicit eis:* Ite & ſtantes in Tẽplo loquimini plebi omnia verba vitæ huius: qui cùm audiſſent, intrauerunt diluculo in Templum, & docebant. *Act. 13. Paulus & Barnabas miſſi ad prædicandum, primùm intrant in Synagogam, & ibi prædicant. Pace etiam redditâ Eccleſiæ ſub Conſtantino M. Templa certatim ad vſus Sacros Chriſtiani ædificare cœperunt, vt ſuo loco indicabitur. Vnde D. Auguſt. quoque epiſt. 49. ad Deo gratias, Templa per ſe non damnat, ſed vult vt vni & ſoli Deo ſeruiãt.* Templum, *inquit*

inquit, Sacrificia, & alia quæcunque ad hæc pertinentia, cùm exhibentur Deo, ſecundùm ejus inſpirationem atque doctrinam, vera Religio eſt, cùm autem Dæmonibus, ſecundùm eorum impiam ſuperbiam, noxia ſuperſtitio. Quapropter qui Chriſtianas literas vtriuſque Teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacrilegis ritibus Paganorum, quòd conſtruant Templa, & inſtituant Sacerdotia, & faciant Sacrificia, ſed quòd hæc Idolis & dæmonijs exhibeant.

Bellarmini calumnia.

Graui igitur iniuriâ Bellarminus noſtros afficit, eo quòd ſcribit Col. 2186. nos negare Templa rectè ad orandum ædificari; contrarium enim docemus. Imò primam Bellarmini propoſitionem Col. 2187. totam concedimus: nempè, rectè inſtitui certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo miniſtrentur. *modò abſit ſuperſtitio, & opinio quòd Deus illis locis alligetur: ſed ordinis tantùm gratiâ & politiæ externæ loca iſta ſunt habenda, non tanquam diuini Cultus partes. Impudenter etiam ibidem calumniatur Ieſuita Vualdenſes ac Bohemos fratres, quaſi Templa & loca ejuſmodi ordinis gratiâ conſtituta, vna cum Anabaptiſtis oderint: nam ipſo facto mendacij arguitur.*

Ibidem quoque Bellarminus in eo vehementer errat, quòd ſcribit. Templa ad Sacrificia vera, & propriè dicta, offerenda Deo, rectè & piè à Chriſtianis exſtrui. *Nam Chriſtiani nullum verum & propriè dictum Sacrificium habent, niſi vnicum illud Chriſti, quo ſemetipſum in cruce obtulit ſemel, vt peccata fidelium tolleret: Hebr. 9. & quo conſecrauit in perpetuum eos qui ſanctificantur: Hebr. 10. Quòd enim Preces, Eleemoſynæ, Gratiarum actio & ſimilia interdum in verbo Dei* Sacrificia *appellantur, impropriè fit, vt declaratur Hebræor. c. 13.*

Hinc etiam manifeſta fit altera Pontificiorum & Vbiquiſtarum calumnia, quâ noſtros tanquam hoſtes Templorum damnant, eo quòd in Ciuilibus bellis Galliæ & Belgij Templa aliquot in locis à noſtrorum militibus & plebe confracta fuerunt. Eſt enim hæc fallacia Accidentis. Et ſi valet hæc propoſitio, Quorum milites confringunt & deſtruunt in furore bellico Templa, ij hoſtes ſunt Templorum eaque ſublata omnino volunt: tunc ſeipſos vnà damnant quoque. Quàm flagitioſè & barbarè ſe geſſerint Latini, captâ Conſtantinopoli: Pompeij Columna Cardinalis copiæ, occupatâ Româ ſub Clemente 7. exercitus item Caroli 5. Româ denuò captâ; in deſtruendis, confringendis & diripiendis Templis, vrbibus depredandis, conſtuprandis virginibus, & Sacris omnibus profanandis; prolixè narrant Nicetas Chron. lib. de Iſaaco & filio ejus Alexio; Antoninius par. 3. tit. 19. cap. 2. §. 3. Panuinius in vita Clementis 7. Iouius in vita Pompeij Columnæ & lib. 24. hiſtoriæ ſuæ.

Quo tempore autem, quo authore quâue occaſione ejuſmodi ſacrorum congreſſuum loca, & reliqua ad ea pertinentia, apud Iudæos, Gentes & Chriſtianos exſtrui cœperint; qualia item ea fuerint Apoſtolorum temporibus, & illos proximè conſequutis, qualia deinde poſterioribus ſeculis extiterint, & in quem non diſſimulandum abuſum ea res tandem degenerârit, ex probatis autoribus in ſequentibus referemus.

CAPVT II.

De TABERNACVLO Iudæorum.

QVoniam poſt legem latam non licebat niſi in vno loco ſacrificare, propter typum Chriſti, qui vno in loco oblatus eſt, ad peccatorum mundi expiationem, ideo etiam certus fuit locus populo Dei deſignatus, in quo ceu in Sacra quadam officina, Sacerdotes ſacrificarent. Is autem locus erat initio quidem Tabernaculum Moſis, poſtea verò Templum Solomonis.

Tabernaculũ à quo & quando erectum.

Tabernaculum *ſiue* Tentorium *quod vocatur etiam in ſacra Scriptura* Sanctuarium, *Exod. 25.* Tabernaculum fœderis, *Exod. 35. Num. 4.* Domus Dei in Silo, *Iudic. 20. 1. Reg. 1.* Tabernaculum teſtimonij, *Exod. 29.* Tectum fœderis, *Exod. 40. primus omnium Moſes in deſerto ædificauit & exſtruxit, die prima Menſis primi ſecundi anni exitus ex Ægypto, qui fuit poſt datam Abrahæ promiſſionem 430. & conditi mundi 2455. iuſſu & mandato Dei expreſſo, vt indicatur Exod. 40. quo tempore quoque Apollinis Delij Templum ab Eriſthone Cecropis filio ædificatum. Vites etiam à Dionyſio Deucalionis filio in Græcia inventæ fuerunt, juxta Euſebium, Beroſum & Funccium. Quia verò per annos 40. per deſertum oberrabat populus cum Moſe, non conveniebat eis fixum aliquod Templum, ſed portatile. Et habuit quidem formam aliquam Templi, ſed revera Tabernaculum erat, & Tentorium, ex pellibus & lignis, cortinis & alijs, id genus rebus exſtructum, è quibus etiam militaria Tabernacula & Tentoria exſtrui ſolent. Quia enim Iſraëlitæ degebant in Tabernaculis, cùm eſſent viatores & milites, Deus quoque, vt eſſet hac in parte non abſimilis ſuo populo (erat enim illius Dominus) voluit & ſibi ædificari Tabernaculum, inque medio ſui populi collocari, quod inhabitaret in medio ſui populi exiſtens. Quæ res typus*

fuit ejus, quod poſtea filius Dei ſumptâ carne noſtrâ ceu Tabernaculo, dicitur profeciſſe Ioan. 1. verbum caro factum eſt, & habitauit (ἐσκήνωσεν) inter nos, *quaſi & ipſe in tentorijs militaribus vnà cum alijs fidelibus, ceu militibus commorans.*

Tabernaculi ſtructura & forma.

Ejus autem ſtructura erat fermè huiuſmodi. Principiò inſigebantur terræ foramina habentes Argenteas baſes, pro aſſeribus in parietem compingendis erigendiſque: ſingulis videlicet aſſeribus aut tabulis baſes binæ. Nam ſingulæ tabulæ habebant inferius duos dentes, quibus inſerebantur baſibus. Tabulæ in vtroque Tabernaculi latere vicenæ, & ad occidentem in capite decem erant, omnes obductæ auro, altæ cubitos decem. Hæ inquam erectæ imponebantur aut inſigebantur baſibus: à tergo habebant circulos aut annulos aureos, per quos vectes ex ligno Sitim (putatur eſſe ſpina alba) inſerebantur, vt aſſeres inter ſeſe aſtricti ſibi conſtarent, nec hiaret ſtructura ſiue paries, tabulæuè aut antrorſum vel retrorſum inclinarent. Ab oriente claudebatur velo Sanctum. Porrò contextæ erant cortinæ ſeu aulæa decem opere phrygio, quæ anſulis ſeu fibulis inter ſe conſerebantur. Hæ autem ceu contignatio aut laquearium quoddam ſummitati tabularum erectarum imponebantur: quibus rurſus inducebatur tectum triplicatum, quorum ſupremum erat taxinum imbribus arcendis idoneum.

Partes Tabernaculi.

Habebat autem Tabernaculum in longitudine cubitos 30. in latitudine 10. Id quod colligi poteſt ex menſura aſſerum. Diuidebaturque in partes tres: prima appellabatur Sanctum Sanctorum, *&* Adytum ædis, *vel* Oraculum Templi. *Secunda* Sanctum *longum cubitos viginti, vt illud decem. Tertia vocabatur* Atrium, *cujus longitudo erat centum, latitudo quinquaginta cubitorum. Incluſum hoc erat columnis quinquaginta tribus, defixis in æneas baſes, & altis 5. cubitis, ex quibus dependebant tapetia reticulata ac perſpicua: in ingreſſus ſuſpenſum erat ad columnas quatuor velum viginti cubitorum.*

Sanctum Sanctorum dirimebatur à Sancto per velum pretioſiſſimum in quatuor columnis argenteis ſuſpenſum: ſed & Sanctum ab Atrio claudebatur velo ſecundo, & ipſo pretioſo, quod quinque auro obductis columnis ſuſtentabatur, quarum capita aurea, baſes æneæ erant. In medio Atrij ſtabat erecta domus interior, ipſum inquam Tabernaculum, diſtinctum vt modo diximus. Hanc deſcriptionem Tabernaculi colligunt & petunt omnes ferè ex cap. 35. & 36. Exod.

Cur Tabernaculum hoc ædificium dicatur.

Ex ea ſimul nominis ratio haud obſcurè colligi poſſe videtur, cur nimirum σκηνὴ *Græcè, Tabernaculum verò ſeu Tentorium Latinè locus hic ſacer dicatur, à forma ſcilicet & ſimilitudine quam habuit cum Tabernaculis vel Tentorijs, quæ in caſtris eriguntur aduerſus ſolis tempeſtatiſque injuriam, quæque modò huc modò illuc transferuntur. Apud Hebræos quoque dicuntur* אֹהָלִים *à tendendo, ſicut Tentoria apud Latinos: nam* אהל *extendit vel expandit ſignificat. Paulus ad Hebræos vocat* ἅγιον κοσμικὸν, Sanctum *vel* Sanctuarium terrenum, ſeculare, *vel* mundanum, *vt cœleſti & æterno opponat: non vtique Atrium exterius innuens, iuxta aliquos, quod promiſcuæ plebi patebat: de eo enim nullus ibi Apoſtolo eſt ſermo.*

Quæ in ſingulis partibus Tabernaculi repoſita.

In Sanctum Sanctorum *nemo ingrediebatur, niſi ſemel in anno ſummus Pontifex. In ipſo collocata erat* Arca fœderis *inter Cherubim, quæ à nullo mortalium, niſi ſolo ſummo Sacerdote ſemel in anno incenſum inferente cernebatur. In hac Arca recondita fuerunt Tabulæ lapideæ, quibus decalogus inſcriptus erat manu Dei, & nihil præterea aliud, vt Hieronymus clarè teſtatur in epiſtola ad Euſtoch. In eadem tamen aliqui aſſeruatum quoque fuiſſe volunt Manna, & Virgam Aaron. Mouentur illi Pauli loco qui Hebræorum 9. cap. exſtat, vbi Apoſtolus dicit,* Sanctum Sanctorum Arcam habet Fœderis vndique circumfertam auro: in qua ςάμνος χρυσῆ, hoc eſt, vrna aurea habens Manna, & Virga Aaron quæ germinauit, & Tabulæ Fœderis. *In 2. autem lib. Paralip. 5. cap. dicitur, Non fuiſſe in Arca niſi duas Tabulas. Reſpondent aliqui, Regum temporibus nihil in Arca, niſi Tabulas tantùm fuiſſe, reliqua verò ſequentibus impoſita fuiſſe. Alij dicunt excluſiuam particulam* πλὴν, *quæ exſtat apud Septuaginta, in Hebræo non legi: cùm tamen expreſſe extet* רק *Rak. Quidam per ſynecdochen alia includi volunt. Lud. Lauaterus, ſocer meus, hunc locum ita intelligit, vt putet. Spiritum Sanctum innuere velle, nulla alia ſcripta, quàm duas Tabulas, in Arca fuiſſe. Cùm verò non legatur Dominum juſſiſſe, vt Manna & Virga Aaron in Arca includerentur: è contra autem Aaron Exod. 16. ex mandato Moſis* ςάμνον χρυσῶν, *cui immiſit gomor plenum Mann, repoſuit coram teſtimonio in cuſtodiam: Similiter Moſes legatur Num. 17. Virgam Aaronis poſuiſſe coram teſtimonio in cuſtodiam: Ita ergo interpretantur alij verba Apoſtoli, non quod Manna & Virga intra Arcam ipſam fuerint, ſed propè Arcam, ipſique adeò commodâ aliquâ ratione adjuncta.*

Seruabatur præterea in Sancto Sanctorum Thuribulum aureum, *idque ex authoritate Pauli Hebr. 9. Moſes alioquin ejus non meminit. Eo Pontifex vſus videtur in Sancta Sanctorum ingrediens, & in adyto ad hunc vſum peculiarem ſeruabatur.*

Sanctum *quotidie patebat Sacerdotibus per*

vices

vices Sacra facientibus. In ipſo poſita erat ante Velum Menſa aurea panibus propoſitionis inſtructa, in parte inquam aquilonari, quæ deſcribitur Exod. 25. ex adverſo autem in latere meridionali conſpiciebatur Candelabrum aureum, Exod. 26. In medio autem intra vtraque illa ante Velum & Arcam ſtabat Altare aureum Thymiamatis *vocatum quòd ſuffimenta Sacra in eo adolerentur: Exod. 29. & 40.*

In Atrio *autem non procul à Velo ſecundo Sancti*, Ara Holocauſtorum *ſtabat: at inter Aram & Velum collocatum erat* Labrum, *è quo ſe abluebant Sacerdotes ſacrificaturi. Ad hanc Aram omni ex parte populus, qui huc Sacrorum contemplandorum cauſâ conuenerat, proſpectare poterat, vt Exod. c. 26. 27. 36. 38. & 40. copioſius legitur: Vide etiam Naucler. vol. 1. Gener. 27.*

Apparatum ſeu ſtructuram TABERNACVLI *Philo Hebræus ita deſcribit interprete Franciſco Zino Veroneñſi:* Octo & quadraginta, *inquit*, columnæ ex cedro non putreſcente, magnis è plantis exciſæ, profundo auro obuoluebantur, earumque ſingulis baſes argenteæ binæ, & caput argenteum aptabatur. Quadraginta igitur in longitudinem ita diſpoſuerat artifex, vt vtrinque viginti eſſent: in medio autem nullum relictum erat ſpatium, ſed perpetuâ ſerie conjũctæ ita cohærebant, vt muri ſpeciem præberent. Intrinſecus autem reliquas octo, ſex quidem in medio loco, duas autem vtrinque in angulis, vnam dextrorsùm, alteram ſiniſtrorsùm. Ad introitum verò quatuor alias ijs, quæ ex adverſo poſitæ erant, ſimiles, niſi quòd pro duabus baſibus vnam habebant, poſt quas extrinſecùs aliæ quinque ſolis baſibus differentes: erant enim ex ære. Quapropter omnes Tabernaculi columnæ præter duas illas, quæ non videbantur, erant quinque & quinquaginta perſpicuæ, ab vnitate vſque ad decadem, perfectionis numerum abſoluentes. Si quis autem velit illas quinque ſejungere, quæ ſub Dio collocatæ erant in Atrio, quod veſtibulum vocauit, relinquentur quinquaginta: quo quidem numero ſacratiſſimo continetur vis trianguli orthogonij, qui rerum omnium ortûs principium eſt. Expletur autem ex columnis, quæ intùs erant, quadraginta quidem in vtroque latere ita diſpoſitis, vt vtrinque 20. eſſent, ſex autem in medio, præter illas quæ juxta angulos occultabantur, & 4. ex adverſo, ſuper quibus Velum expandebatur. Menſura autem columnarum hæc eſt: Decem cubitorum longitudo, quinque autem cum dimidio latitudo, vt Tabernaculum omnibus partibus æquale videatur. Pulcherrimis verò & varijs Velis ex hyacintho, coccino, purpura & byſſo contextis ipſum ornauit. Decem enim cortinas (ſic vocantur in Sacra Scriptura) ex hiſce, quæ modò dixit, generibus confecit. Harum ſingulis longitudo erat 28. cubitorum latitudo ad 4. cubitos extendebatur. Octo autem & viginti cubiti cortinarum ita diſtribuuntur, vt 10 faſtigium tegant, (tanta enim eſt Tabernaculi latitudo) reliqui latera: novem vtrinque ita columnas operiant, vt vnius cubiti ſpatio diſtent à ſolo, ne pulchra ſacraque textura laceretur. Quadraginta verò connumerantur ex decem cortinarum latitudine. Quorum triginta recipit longitudo, (tanta enim eſt & Tabernaculo) novem poſterior pars: reliquum id, quod eſt juxta Veſtibulum, vt totius operimenti vinculum ſit. In Veſtibulo autem Velum: ſunt autem Vela cortinæ quodammodo, non ſolum quia faſtigium & parietes tegunt, verùm etiam quia ex eiſdem generibus, nempe hyacintho, purpurâ, coccino & byſſo, Velum, & id, quod Operimentum dicitur, contexta ſunt: hoc quidem intùs ad quatuor columnas, vt Adytum tegat: Illud autem foràs juxta quinque, vt nullus eorum, qui non ſunt initiati, ex ſpeculo poſſit ſancta perſpicere. Porrò materiam, quam optimam judicavit ex innumerabilibus delegit, numero parem elementis, ex quibus conſtat vniuerſum, id eſt, terrà, aquâ, aëre & igne, rationeque ſingulis reſpondentem. Byſſus enim reſpondet terræ: purpura aquę: hyacinthus aëri, quippe qui naturâ niger eſt: coccinum igni, quoniam vtrunque puniceum. Oportebat enim, vt qui mundi parenti ac principi Templum fabricabant, earum rerum ſimiles caperent, quibus ipſe mundum conſtruxerat.

Hac igitur ratione Tabernaculum, vt ſacrum Templum, exſtructum eſt. In ejus autem ambitu delubrum ędificatum erat longitudinis centum cubitorum, latitudinis quinquaginta, quod columnas habebat 60. æquo quinque cubitorum intervallo diſtantes inter ſe, atque ita collocatas, vt per longitudinem 40. eſſent, per latitudinem 20. Vtrinque nimirum dimidia pars. Earum materia intrinſecùs erat ex cedro, extrinſecùs autem ex argento. Omnium baſes æneæ, altitudo æqualis quinque cubitorum. Viſum enim eſt aptum artifici, toto dimidio contrahere altitudinem Atrij, vt duplo ſublimius Tabernaculum videretur. Tenues autem cortinę columnis per longitudinem & latitudinem cohærebant; Velis ſimiles, vt nullus profanus introiret; At ſitus erat hujuſmodi. In medio Tabernacu-

lum longum 30. cubitis, latum decem cum profunditate columnarum. Ab Atrio autem tribus partibus, æquis interuallis diſtabat, hoc eſt, ab vtroque latere, & à parte poſteriore: interuallum autem erat 30. cubitorum. Contra Veſtibulum verò majus erat intervallum, id eſt 50. cubitorum, & meritò quidem propter ingredientium multitudinem. Atque ita centum explebantur, cum 20. poſterioris partis, & 30. Tabernaculi, cum his ingreſſuum quinquaginta conjungerentur. Veſtibula enim Tabernaculi medium veluti terminum obtinebant, cùm quinquageni vtrinque eſſent tàm ab Oriente, vbi erant introitus, quàm ab Occidente, vbi longitudo Tabernaculi, & poſterior ambitus. Sed & aliud pulcherrimum maximumque Veſtibulum erat exædificatum in principio ingreſſûs ad Atrium per quatuor columnas, in quibus Velum varium extendebatur, eodem pacto, ex eademque materia confectum, quà illa, quæ in Atrio erant, conſtabant. Simul etiam aderant ſacra Vaſa, Arca, Lucernæ, Menſa, Thuribulum, Altare. Atque Altare quidem ædificabatur ſub Dio, è regione ingreſſus Tabernaculi, tanto diſtans intervallo, quanto Sacerdotibus opus erat ad facienda quotidiana Sacrificia. Arca verò in loco abdito, quò adiri non poterat, intra Vela, magnificè intùs & foris inaurata, cui quoddam veluti operculum imponebatur, quod in ſacris libris dicitur Propitiatorium. Hujus longitudo latitudoque indicatur, ſed nulla profunditas ad geometricæ ſuperficiei ſimilitudinem: quod quidem naturali notâ ſignificat propitiâ Dei poteſtatem: morali autem, propitiam rurſus Dei mentem, quę opinionem elatam ac tumidam modeſtiæ amore deprimere, ſcientiaque expurgare dignatur. In eo autem ſpatio, quod inter quatuor & quinque columnas intercedebat, & Antetemplum vocari poteſt, duobuſque Velis vno intrinſecùs, altero extrinſecus tegebatur, tria reliqua ex Vaſis, quæ ante diximus, ita collocabantur, vt Thuribulum locum medium obtineret: ſignificaret autem terram & aquam, & quas gratias agere debeamus pro illis, quæ in vtraque genita ſunt. Candelabrum autem ad auſtrum, per quod indicatur, lucentium ſtellarum motus: Sol enim & Luna, & reliquæ multùm à ſeptentrione diſtantes, auſtrales converſiones efficiunt. Quare ſex radij ex medio ducti Candelabro, ſeptenarium numerum reddunt: ſuper omnibus autem lumina & lucernæ ſunt ſeptem, quæ ſeptem illas Stellas, à naturalibus errantes, nuncupatas, indicant. Sol enim in medio conſtitutus, quartum locum tenet, & tam ſuperioribus, quam inferioribus lucem affert æquè accommodatum, vt muſicum planeque divinum inſtrumentum. Menſa verò ad Septentrionem locatur, vbi Panis & Sal. Boreas enim inde flat, qui ventorum omnium maximè ad gignendum conducit, &c. *Ita quidem Philo Iudæus: quibus etiam hæc addit de Vaſe ſeu Labro æneo.* Extra veſtibula, *inquit*, juxta introitus erat Vas æneum, quod artifex non ex rudi materia, vt fieri ſolet, conflauerat, ſed ex Vaſis ad alium vſum accuratè confectis, quæ ſtudioſè prompteque contulerant mulieres, de pietate cum viris contendentes. Honeſtum enim Religionis certamen cum illis ſuſcipere cogitauerant, &, quoad fieri poterat, operam dare, ne in eo ab ipſis vincerentur. Specula igitur, quibus ad ſe comendas & ornandas vti erant ſolitæ, nullius mandato, ſed ſponte ſua, & continentiæ, caſteque colendi matrimonij ſtudio obtulerunt. Hæc artifex cum accepiſſet, conflanda exiſtimauit, & nihil ex ijs conficiendum, niſi Labrum, quo Sacerdotes, in ſacrum Templum ad conſtitura Sacrificia facienda ingreſſuri, pedibus & manibus abluendis vterentur: eoque ſigno commoniti, animi innocentiam pręſtarent, vitamque purè honeſtis officijs & actionibus inſtituerent, nec per aſperam, ſeu vt verius dicam, inviam vitiorum, ſed planam & publicam virtutis viam incederent.

Ad conſtruendum Tabernaculum hoc, & ad reliquum Cultum Religionis, Iſraelitæ ſponte ſuâ contulerunt quæcunque habebant, aurum, argentum, gemmas, veſtes, operam denique ſuam, tantâ alacritate, vt cùm offerendi finis non eſſet, operum præfecti Moſem admonere fuerint coacti, ediceret, Ne quis vltrò conferret aliquid. Impenſa autem ſunt in ſacrum opus auri oblati Talenta 29. ſicli ſacri 730. Argenti ex cenſu ciuium redacti Talenta centum, Sicli ſacri 1775. De his Siclis facta ſunt capita columnarum, quæ & ipſa veſtita ſunt argento. Æris quoque oblata ſunt Talenta ſeptuaginta duo millia, & quadringenti ſupra Sicli, ex quibus fuſa ſunt baſes in introitu Tabernaculi teſtimonij, & Altare æneum cum Craticula ſua, omniaque Vaſa quæ ad vſum eius pertinebant. Exod. 35. & 38.

Tabernaculo perfecto & abſoluto, quædam dona ſunt oblata. Num. 7. Factum eſt autem in die quum compleuit Moſes Tabernaculum, & erexit illud: vnxitque & ſanctificauit cum omnibus Vaſis ſuis, Altare ſimiliter & omnia Vaſa ejus: obtulerunt Principes Iſrael, & capita familiarum quæ

erant

erant per ſingulas tribus, præfecti eorum qui numerati fuerant, munera coram Domino, ſex Plauſtra tecta cum duodecim Bobus. Vnum Plauſtrum obtulêre duo Duces, & vnum Bouem ſinguli: obtuleruntque ea in conſpectu Tabernaculi. Ait autem Dominus ad Moſen: Suſcipe ab eis, vt ſeruiant in Miniſterio Tabernaculi, & trades ea Leuitis, juxta ordinem Miniſterij ſui. Itaque cum ſuſcepiſſet Moſes Plauſtra & Boues, tradidit eos Leuitis. Duo Plauſtra & quatuor boves dedit filijs Gerſon, juxta id quod habebant neceſſarium: quatuor alia Plauſtra & octo Boues dedit filijs Merari, ſecundum officia & Cultum ſuum, ſub manu Ithamar filij Aaron Sacerdotis. Filijs autem Caath non dedit Plauſtra & Boues, quia Sanctuario ſeruiunt, & onera proprijs portant humeris.

Item in dedicatione Tabernaculi, duodecim tribuum Duces ſinguli obtulerunt Acetabulum argenteum pondo centum triginta Siclorũ, Phiala argentea habentia ſeptuaginta Siclos juxta pōdus Sanctuarij, vtrunq; plenũ ſimila cōſperſa oleo in Sacrificium: & mortariorum ex decē Siclis aureis, plenum incēſo: Bouē de armento, & Arietē & Agnum anniculum in Holocauſtum. Hircũq; pro peccato, & in Sacrificiũ pacificorũ Boues duos, Arietes quinq; Hircos quinque Agnos anniculos quinque. Num.7.

Quomodo Deus Tabernaculum conſecrarit.

*Exod.*40. Poſtquam omnia perfecta ſunt, operuit nubes Tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud. Nec poterat Moſes ingredi tectum Fœderis, nube operiēte omnia, & Majeſtate Domini coruſcāte: quia cuncta nubes operuerat. Si quando nubes Tabernaculũ deſerebat, proficiſcebātur filij Iſraël per turmas ſuas: ſi pēdebat deſuper, manebant in eodem loco. Nubes quippe Domini incubabat per diē Tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Iſraël per cunctas manſiones ſuas.

Ratio portandi Arcæ, & reliqua inſtrumenta

*Num.*9. A veſpere autem ſuper tentoriũ erat quaſi ſpecies ignis vſque manè: ſic fiebat iugiter. per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis.

De fine Tabernaculi.

Aaron & filij eius accuratè res Sanctuarij inuoluebant. Leuitæ verò portabant, neque fas erat Levitis attingere res quæ ad Sanctum Sanctorum pertinebant. Num.4.

Fiebant autem ad Tabernaculum Preces & Sacrificia: Iudic.20.1.Reg.1.

Ingens autē Dei miſericordia erat, quòd ſeſe iſti loco alligabat tali ratione, quòd vellet ibi eſſe præſens: vt certò ſtatuerēt Iſraëlitæ, Deũ ſibi fauere, velle ſe tueri, & omnis generis bona corporis & animæ benigniſſimè largiri. Nō enim ſolummodo verbo eos docuit & conſolatus eſt, quod vellet eos ardentiſſimo amore cōplecti, fouere, gubernare, locupletare ingentibus bonis: ſed inſuper & iſtud externũ teſtimoniũ incurrēs etiã in oculos, adjungere voluit, vt iſti populus quē in peculium ſibi delegat, certiſſimè ſciret Deũ ſibi fauere, protecturũ ſe eſſe aduerſus hoſtes, & omnia quæcunq́; promiſiſſet etiam impleturũ. Secundo, vt ibi quoties opus eſſet in vicino loco, conſulerent Dominũ de omnibus rebus agendis: ne putarent Deum in abdito & lōgiſſimè remoto cœli loco degere, & res humanas, præſertim verò Eccleſiæ, parũ curare. Tertiò, ne pro libidine ſua quiſque Cultum Dei inſtitueret: ſed in hoc loco veluti in Dei cōſpectu, Sacrificia peragerentur, ac preces fierent. Quartò, vt omnes tam propinquum Deum metuerent, ne ab eo deficerent, aut peccarent: ſed ſcirent Deum cernere iſta omnia, & malefacta ſeueriter punire, id quod experientia declarauit.

Stetit Tabernaculum hoc in Iſraële, cuius Moſes iuſſu Dei author fuerat, annis 478. Sub Solomone autem abrogatum eſt, & Templum, ex mandato Domini, auguſtiſſimum, in eius locum repoſitum: de quo nunc agemus.

CAPVT III.

De TEMPLO Hieroſolymitano.

Templũ Hieroſolymitanum à Solomone quādo ædificatum.

DEuictis enim & debellatis à Dauide hoſtibus, & pace per ipſum Iſraëli redditâ Solomon eius filius magnificentiſſimum, ſplēdidiſſimũ atque pulcherrimum Templum Domino ædificauit, annis 478. ab initio erecti Tabernaculi in deſerto à Moſe, anno autē imperij Solomonici quarto jam incipiente 3. Regum.6. ab ortu Adami primi hominis tribus millibus centum poſt annis, ſecundum Polyd. Vergilium lib.3.ca.9. alij tamen annum imperij Solom. 11. numerant. Hebraicè Mikedaſch, Sanctuariũ *vocatur: tum quòd ibi Sanctus Sãctorum Deus inhabitare diceretur, tũ quòd in illud ingredi nō deberent, niſi Sancti, id eſt Populus Deo conſecratus & ſanctificatus: tum denique quòd non niſi ad vſus ſanctos eſſet ædificatum, indeq́; Deus ſuas Populo communicaret ſanctitates ſanctaq; ſua dona. Iiſdē de cauſis appellatũ etiam fuit* Domus ſanctitatis ejus, *ſcilicet Iehouæ:* Domuſq; Dei. *Item* Hechal, *quod* Palatium magnũ *ſignificat. Fuit enim Tēplum illud magnũ & ſublime Palatiũ, Domuſque Dei: fortaſſe à verbo quod ſignificat* Poſſe *vt ſit Palatiũ quod magnâ potentiâ & ſumptu factum eſt.*

Neque aliud vllũ magnificētiæ operis & impenſarum regalium certius indiciũ fuerit, quàm quod ſacræ literæ teſtantur, plus ducentorũ milliũ hominũ opere, ſeptimo demùm anno menſe 8. ad finem perductum abſolutumq; eſſe. Habebat enim Rex in Tēplo hoc ædificādo hominũ 30000. quos in Libanũ denos millenos in mēſem per vices mittebat, ita vt cùm in Libano ſingulos menſes materiã pineam & cedrinam cecidiſſēt, domi binos mēſes eſſent. Iis præerat Adoniramus. Vectorũ 70000. Lapicidarũ 80000. *habebat: Operis præfe-*

Numerus operariorũ Templi.

Templi Solomonici deſcriptio.

præfectos 3300. Latitudo Templi huius fuit vicenûm cubitorum, ſexagenûm longitudo: altitudo fornice diſtincta centenûm & vicenûm. Inferioris ſtructura materia erat ex candenti ſaxo. Amplitudo Veſtibuli denûm cubitorum. Cellæ erant vicenæ peruiæ inter ſe vſu, & aliæ his ſuppoſitæ. Trabes erant Cedrinæ, Cedrina concameratio auro illita, vt parietes omnes. Sanctior locus à reliquo Templi corpore diſtinguebatur muro, in quo erant ianuæ ſculptæ, Vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro, Pauimentum petalis aureis inſtructum. Ianuæ vicenûm cubitûm altitudine auro coruſcantes. Ante Veſtibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorum altitudine, ambituq́ duodenûm. Erat & Vas æneum tantæ magnitudinis, vt ab re nominatum ſit Mare, quod Mare, quod vituli 12. diuerſas mundi plagas terni ſingulas proſpectantes circũſtabant. Fuit Vas illud trium millium batorũ capax. Erant & aliæ figuræ quas longũ eſſet recenſere. Altare fuit æneum denûm pedum altitudine, lõgitudine duplo maiore. Itẽ Menſa vna aurea, Phialæ & Pateræ aureæ decẽ millia. Argenteæ quadruplo maiore numero. Candelabra plurima ex auro & argento fabricata. Circa Templũ aula capaciſſima, in qua profanus populus conſiſteret. Rauiſius ex lib. 3. Reg. cap. 6. & 7. item 2. Paralip. 3. cap. vt mirum non ſit famam illius toto terrarum orbe increbuiſſe.

Summa verò ſumptum in Templum hoc collatorum fuit maxima: Solomon obtulerat auri Talenta centum millia, & argenti mille millia Talentorum: 1. Paralip. 22. Præterea gemmas omne genus plurimas, & ex ſelecto auro ophir: Talenta inſuper ter mille, argenti defecati millia ſeptem ad integendos parietes. Quæ verò Principes obtulerunt ab ipſo prouocati, erant auri Talentorũ quinquaginta millia, & drachmarum centena millia. Argenti verò Talenta millena millia, præter ingentem copiam ferri, æris & chalybis.

Templũ Solomonicum quando & à quo deſtructum.

Auguſtiſſimum autem hoc Templum Solomonis Nabuchodonoſor, ſic merentibus peccatis Iudæorum, ſpoliauit & incendit, ac reliquam ciuitatis partem ſolo æquauit per Nabuzardan militiæ principem, abductis inde reliquiis Babylonem in ſeruitutem. Ioſephus lib. 10. cap. 10. Antiquitatum ait, Templum hoc concrematum poſt annos 470. menſes 6. & dies 10. ex quo ædificatum ſit. Ab egreſſu verò populi ex Ægypto tunc annos fuiſſe dicit 1062. menſes. 6. dieſq; 10. A Diluuio autem vſq; ad vaſtationem Templi omne tempus fuiſſe annorum 1957. mẽſium 6. dierum 10. Ab Adamo 3513. menſ. 6. dierum 10. Ita quidem ille. Funccius verò in Chron. numerat annos tantùm 423. Matth. Beroaldus 426. alij 430. nonnulli 440. Euſebius in Chronic. 442. Verùm interfecto Nabuchodonoſoris filio Balthaſare, & deletâ Babylonicâ Monarchiâ, Cyroq́ imperium tenente, Daniel regi perſuaſit, vt captiuis Iudæis libertatem edictis publicis reſtaurãdi Templum & vrbem concederet.

Templũ Hieroſolymis. à quo & quando reparatur.

Inchoatur igitur Cyri beneficio Templi exſtructio anno eius ſecundo, Zorobabele nepote Regis Iechoniæ Duce: cùm annis 15. antè Templũ Delphicum ſecundâ vice incenſum fuiſſet, Euſebio & Funccio teſtibus. Sed faceſſunt ædificantibus negotium, opusq; impediunt Samaritani, aliiq; in vicinia populi, veriti, ne ſi eo loco rurſus ciuitas ædificaretur, ſibi de dignitate cõmodis plurimùm decederet, Religio etiam quam habebant præ Iudaica vileſceret. Cyro autem bellis variiſq; negotiis implicito, ac demùm etiam à Schytis ſeu Maſſagetis occiſo, defenſore deſtituti, aliquãdiu opus intermittere coacti ſunt Iudæi, præſertim Cambyſe ſuapte malitiâ, & peruerſis etiam inſtigatoribus accenſo, edicta promulgante, ne ædificatio Templi continuaretur. Tandem ſub Dario Hyſtaſpe, opus Templi, publicâ authoritate regis, impenſis etiam additis, conſummatum eſt. Atqui à ſecundo anno Monarchiæ Cyri, quo prima Templi huius fundamenta à Iudæis iacta ſunt, vſque ad Darij Hiſtaſpis imperij annum ſextum, quo ædificium Templi perfectum abſolutumque fuit, colliguntur anni 21.

Error Ioan. Carionis & aliorum.

Hîc verò prætereundũ non videtur, quod Ioãnes Carion in ſuo Chronico, aliiq; nonnulli Templi huius poſterioris abſolutionem annum 6. Darii Longimani referunt, intelligentes vtiq; per Darium eum, de quo Eſdr. 6. cap. ſcribitur, quòd anno imperii eius 6. Templum abſolutum ſit, non Hiſtaſpis filium, ſicut nos Ioſephum ſecuti, ſed eũ qui Longimanus, ab eo quòd dextra eius longior quàm ſiniſtra fuit, dictus eſt. Facilè autem erroris conuincũtur illi temporum diligenti ſupputatione, quam longius extrahũt, quàm Templi abſoluti hiſtoria ferat. Conſtat enim ex Haggæo & Eſdra, cuius rei paulò infra quoq; mentionem faciemus, poſt abſolutum poſterius Templum adhuc ſuperſtites fuiſſe aliquos, qui Templum Solomonicum viderant. Si verò tempora à reditu ex Babylone vſq; ad annum Longimani 6. ſupputes, quo illi demum abſolutum fuiſſe Templum aiunt, colligentur anni non pauciores 80. Regnauit enim Cyrus poſt captam Babylonem annis 7. Cambyſes 8. quibus menſes 7. quoque includuntur quibus Magi regnârunt. Secutus eſt Darius Hyſtaſpis filius, quem 36. annis regnâſſe Hiſtorici referunt. Poſt hunc Xerxes annos 20. imperauit, quibus adnumerandi menſes 7. Artabani, qui Xerxem occiderat. Succeſſit tandem Longimanus, cuius anni priores 6. cum iis quos modò enumerauimus, conficient annos 80. His ſi annos 70. Captiuitatis addas, prouenient anni 150. quibus Iudæi Templo caruiſſent: quod vt abſurdum eſt affirmare velle, ita nullis ſcripturæ ſacræ aut hiſtoriarum fide dignarum teſtimoniis nititur: neq; etiam illo tempore homines tam longæuos fuiſſe legimus, vt de priori Templo teſtimonium certum ferre potuerint. Neque enim hîc mihi Iudæorum fabulas quiſ-

quiſquam obijciat, qui Mardochæum, cum Iechonia in exiliũ abductũ, Iſaaci patriarchæ ætatem annis octodecim exceſſiſſe, & ducentis ferè annis vixiſſe aiunt. Nota eſt enim illorũ inſcitia atque audacia, quâ quiduis cõminiſcuntur, & commenta ſua pro Oraculis authenticis obtrudunt. Scimus etiã, quæ iam tunc fuerit conditio hominũ & quòd multis ſeculis anteà ceſſauerit priſca illa viridis longæuitas, quâ patres donauit Deus, vt creationis mundi hiſtoria & promiſſionum ipſius veritas atque fides teſtibus pluribus confirmaretur.

Templũ reparatum quale.

Fuit autem hoc templum à Iudæis poſt reditũ è Babylone ædificatum Solomonico nequaquam ſimile, etiam ſi ipſum quoque pulcherrimum fuerit. Refert enim Eſdras, ſeniores quoſdam ex Iudæis cùm inſtauratũ ab exilio intuiti eſſent Templum, plorare cœpiſſe, prioris Tẽpli memoriâ, quippe cui ſecundaria illa ſtructura non reſponderet. Fractæ enim fuerant exilio opes Iudæorum, & remoram ſubinde Samaritani iniecerant. Fuit autem hoc poſterius Templum priori non comparandum, non ſolum quod ad externam formam attinet, ſed etiam in alijs quibuſdam.

Poſterius Tẽplum quibus potiſſimũ in rebus priori inferius, nec comparandum.

Thalmudiſtæ in duabus præcipuè rebus id oſtendunt. Primo dicunt, Vaſa ferè omnia, quę in primo Templo aurea fuerint, in ſecũdo facta fuiſſe ænea. *Deinde aiũt,* ſanctitatis primi Templi indicia, in ſecundo defuiſſe. *Neque enim ig[n]is, qui in primo Templo de cælo deſcendens, Holocauſta comburebat, in ſecundo vnquam deſcendere viſus eſt. Nec gloria Dei, quæ in primo Templo in Sancta Sanctorum inter Cherubim apparere ſolebat, in ſecundo vnquam apparuit. Nec Spiritus ſanctus, qui in primo Templo ad loquendum cum prophetis ſæpiſſimè veniebat, in ſecũdo venire ſolitus fuit. Quæ omnia in Thalmud probari videntur. Nam in libro Sanhedrim Hieroſolymitano in cap. Ellu hen haggolin ait Rabbi Samuel:* Quinque res defuerunt in vltimo Templo, quę in primo fuerunt. Ex eo quod dictum eſt Haggæ, cap. 1. Aſcendite in montem, & afferte lignum, & ædificate domum, & contentabor in ea, & honorabor, dixit Deus: Veccabda id eſt, & honorabor vel honorabo, ſcilicet eam, diminutè ſcriptũ eſt, ſine litera He finali, quę quinq; deſignat, ad ſignificandum quinq; res, in quibus Sanctuarium vltimũ fuit à primo diminutũ: videlicet Ignem, Arcam, Vrim, Vethumim, id eſt, lumina & ſimplicitates, hoc eſt, Rationale judicij, oleum vnctionis, & Spiritum ſanctum. *Gloſſa etiam Rabbi Solominis ſuper verbo Veeccabda, ſic dicit:* Deeſt hic litera He, quæ quinq; ſignificat, ob quinq; res quę in ſecundo Templo defuerunt, videlicet Vrim Vethumin, Arca, Ignis, Diuinitas & Spiritus, *vt refert Pet. Galatinus lib. 4. contra Iudæos. Vide etiam Genebrardum in Chron.*

Poſteà verò Herodes cognomento Magnus anno regni ſui 18. excluſiuè numerando, ad Templũ hoc conuerſus, incredibili ipſum magnificentiâ, ſpatio 8. annorum ex fundamentis nouum priore deſtructo, erexit, additâ turri, quam in honorem Antonij appellauit Antoniam, porticibus etiam adiũctis vario opere viſendis, ſed & portis Templi magnitudine & artificio tam præſtantibus, vt vnam ex illis vulgo ſpecioſam *appellarent, & Porticum quandam propter operis elegãtiam primi conditoris nomine dignarentur, neq; enim aliter à Iudæis quàm* Solomonis porticus *eſt vocata. Exſtat prolixa deſcriptio huius Templi, apud Ioſephum lib. 15 cap. vltimo. Adſcribam autem eam deſcriptionem quæ apud Ioſippum abbreuiatorem Ioſephi habetur. Is igitur,* Cogitauit, *inquit,* Herodes innouare domum Sanctuarij inijtque conſilium cum Iſraëlitis, vt exſtrueret eam juxta menſuram illius quam exſtruxerat Solomon rex Iſraël. Nam reuerſi ex captiuitate tempore Cyri, cœperunt ipſum exſtruere juxta menſuram quam Cyrus pręſcripſit, & non vt antea fuerat. Et cùm omnis Iſraël audiſſet, quòd Rex vellet funditùs deſtruere Templum, non reſponderunt ei, timentes ſi deſtrueret ipſum, tardè reædificaret. Quod cùm illum non lateret, reſpondit eis, ſe non ſegniter acturum donec opus perficeret. Iuſſit propterea proferri aurum & argentum ex Ærario ſuo plurimum, quod daret cæſoribus optimorum lapidum, præſertim ſaxorum & marmoreorum, & artificibus lignorum, lapidum, auri, argenti, ęris & ferri, qui facerent cuncta requiſita ad tale opus, vt ſic cũcta eſſent parata, & cum deſtrueretur Templum, abſque mora iterum exſtrueretur. Demolitus eſt ergo Templum, & reædificauit ipſum atque conſummauit longitudine C. cubitorum, latitudine C. cubitorum, altitudine C. cubitorum, omnia albo marmore, eratque altitudo lapidum CXX. cubitorum ex fundamento: XX. ſcilicet ingrediens terram, & C. ſupereminens. Latitudo vnius lapidis erat XII. cubitorum & craſſities ejus VIII. cubitorum: eratque ęqualis menſura omnium lapidum. Porrò Oſtia veſtiuit auro mundo, cui incluſi erant lapides pretioſi, Vectes autem eorũ & Capitella erant argentea. Fecit & porticum, & à facie ejus duos argenteos parietes, opere ingenioſo. Porrò retro Templum ad angulum occidentalem fecit Atrium, longitudine CL. cubitorum, latitudine C. cubitorum, ſtrauitque ipſum lapidibus marmoreis puris. Sic in latere meridionali & aquilonari fecit Atrium longitudine CL. cubitorum, conſtituitq; in eo CL. columnas marmoreas albi coloris per quatuor ordines, XL. cubitorum erat longitudo vnius ordinis, & altitudo columnæ erat XL. cubitorum & craſſities ejus trium cubitorum: habebantque ſingulæ columnæ menſurá vnam. Proinde Atrium auſtrale & ſeptentrionale erant vnius

menſuræ, nec differebant in columnis. In plaga verò orientali, extendebatur ſeptingentis & viginti cubitis vſque ad torrentem Cedron. Non viſum eſt tale Ædificium in vniuerſo mundo & quicquid fecit Herodes in hoc Templo, fuit mirabile, nec auditũ eſt de vllo Rege in toto mundo, quòd potuerit tale facere Ædificium. *Hæc Ioſippus.*

Igitur Herodis opus fuit, quod Apoſtoli admirati Chriſto viſendum commonſtrârunt Matth. 24. Egeſippus tamen libro 1. cap. 55. *indicare videtur, Templum hoc Hieroſolymitanum non demolitum & aliud prorſus nouum ex fundamentis exſtructum, ſed tantùm exornatum & reſtauratum fuiſſe ab Herode:* Quintodecimo, *inquit*, ſui regni anno, vt beatitudini ſuæ reſponderet, & gratiæ tanto rerum ſecundarum ſucceſſu leuatus, ad pietatem intendit, & vt ſe gratum cœleſtibus in ſe ſupra modum fluentibus beneficijs demonſtraret, Templum ORNAVIT: omnem illum circa Templum loci ambitum circumuallauit muro, geminatiſque ſpatijs incluſit immenſo ædificandi ſumptu, & exquiſito decore. Indicio erant magnæ circa Sacrarium porticus, quas exſtruxit ex fundamentis: nec minor tuendi quàm ornandi intentio. Siquidem Caſtrum Aquiloni communiuit ſubjacens, quod appellauit Antoniam, propter Antonij gratiam, nullo inferius ſuperiorum palatiorum. Sed notandum, quod Egeſippus, is cujus opus habemus de exidio Hieroſolymitano, non is eſt, quem Apoſtolorum tempore vixiſſe hiſtoriæ teſtantur: ſed alius aliquis, qui poſt Conſtantinum Imperatorem vixit, vt indicat Barræus præfatione in eos libros: Major ergo fides habenda hic eſt Ioſepho.

Explicatio loci Ioan. 2.

De hoc etiam Herodiano Templo D. Chryſoſtomus hom. 22. in Ioannem alijq. nonnulli rectè mihi intelligere videntur verba illa Iudæorum quæ Ioan. 2. c. extant: Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt *(inquiunt)* Tẽplũ iſtud, & in trib. diebus eriges illud? *Nam ſi numerauerimus excluſiuè annos à 18. anno Imperij Herodis, quo Tẽplum hoc renouare cœpit, Ioſepho teſte quique fuit annus mũdi juxta Funccianã ſupputationẽ 3947. vſq. ad annum mundi 3992. quo Chriſtus à Ioanne baptizatus eſt, quoq; hæc, quæ ab Euangeliſta Ioanne hîc referuntur, acciderunt, exibunt præciſè anni 46. At inquies, Opus Templi ab Herode fuiſſe inchoatum & abſolutũ non annis 46. ſed 8. tantùm, ſi Ioſepho credimus. Reſpondeo, verũ quidem hoc eſſe: Scimus autem majora illa Ædificia, cujuſmodi fuit Templi Herodiani etiã nõ ita primo conatu abſolui & perfici, quin ſubinde quædã ad ornatum potius & commoditatem, imò luxum quoque & oſtentationem, quàm ad neceſſitatẽ pertinentia, addantur: id quod hodiè in Templorum cathedralium exſtructione ita vulgare eſt, vt certi quoque redditus huic vſui aſſignentur. Senſus ergo verborum iſtorum hic eſt, Iam anni 46. euoluti ſunt, ex quo Templum hoc exſtrui cœpit, & vix nunc demum abſolutum eſt. Neque dubium eſt quòd ſi multi ſimul jam omnem ſuam operam in vnum conferrent, vix annis 46. tantum Ædificium abſoluerent: Quæ ergo iſthæc tua eſt confidentia, quòd intra triduum te illud confecturum eſſe gloriaris? Hinc errare mihi videntur, qui verba hæc de Templo, poſt reditum mox ex Babylone exſtructo, intelligunt. Primò enim conſtat, Templum hoc non amplius eò tempore ſtetiſſe, quo hæc à Iudæis dicta fuère, ſed aliud & quidem nouum ex ipſis fundamentis ædificatum ab Herode, hoc enim clarè teſtatur Ioſephus lib. 15. Antiq. cap. vltimo. Cui ergò non veroſimile videatur eos de hoc ipſo quoque locutos? Deinde quoad vetus Templũ, neque illud etiam totis annis continuis 46. fuit exſtructum: ſed cùm ejus fundamenta anno à reditu ex Babylone 2. magna cum alacritate & gaudio iecíſſent, mox vicinorum inſidijs & comminationibus, ab opere incœpto ceſſârunt, vſque ad annum 2. Darij Hyſtaſpis, quo ad opus redierunt, idque abſoluerunt: quo toto temporis ſpatio, non plures quàm 21. anni elapſi ſunt. Neque vero me latet Euſebij in Chronico, & recentiorum quorundam ſententia, qui Cyri Monarchiæ annos 30. tribuunt: quo ipſo multis ſeſe erroribus implicant. Primò confundunt tempus deuicti Aſtyagis Medorum Regis, & expugnatæ Babyloniæ, & putant vno & eodem tempore hæc accidiſſe: ſed errant. Regnauit quidem in vniuerſum Cyrus annis 30. Deuicit autem Aſtyagem annis amplius 20. antequam cœpiſſet Babylonem, quod ex hiſtorijs facilè colligitur, & probatiſſimi quique authores teſtantur, ipſum annis tantum 7. poſt captam Babylonem regnâſſe. Deinde eo ipſo quòd dicunt, Cyrum poſt conſtitutam Perſicam Monarchiam & dimiſſos Iudæos annos 30. imperâſſe, tempus multò longiùs quàm debebant extendunt. Nam ſi Cyri annis 30. addis Cambyſis 8. & Darij Hyſtaſpis 6. erunt anni 44. Quod ſi iiſdem annos 70. captiuitatis adnumeres, efficientur, 114. At veriſimile non eſt, ſicut & paulo ante demonſtrauimus, ſuperſtites aliquos, abſoluto Templo, fuiſſe qui de Templi Solomonici, ante tot annos exuſti, forma, ſitu, ſplendore & magnificentia teſtari potuerint: quando iſta pueri pauculorum annorum minimè obſeruant. Præterea juxta Euſebij ſupputationem ab anno incenſi Templi; & captiuitatis Babylonicæ vſq. ad annũ quo prima ejus fũdamenta ſunt iacta colliguntur tantùm 32. anni, quibus Iudæi in Babylone fuiſſẽt: quod etiã Hermanus Contractus in ſuo Chron fol. 72. annotat. Et ſi maximè demus illis vera eſſe quæ dicunt, nihilominus tamen inde quod volunt non euincent: nam anni Cyri 30. Cambyſis 8. & Darij Hyſtaſpis 6. non 46. ſed tantùm 44. annos cõficiunt.*

Nec

Nec eſt quod nobis authoritatē Euſebij hanc ſententiā defendētis, objiciant: Nā Ioannes Funccius accuratus Hiſtoricus lib. 2. Cōment. in Chron. teſtatur, quòd is aliquib. in locis, præſertim verò in Perſarū regno, ab hiſtoriæ veritate, quoad temporū rationē, diſceſſerit: & doctiſſimus vir Ioſephus Scaliger lib. 6. de emendatione temporū, plus iudicij, quàm ſtudij ac diligentiæ in Euſebij hiſtorijs requirit. Eodem modo lapſus eſt quoque in computatione annorum quibus Romā Petrus Antiochiâ venit, ibique Eccleſiam rexit. Dicit enim Petrum Claudij Imp. 2. anno Romam veniſſe, tenuiſſeque Epiſcopatum Rom. annis 25. Vtrunque autem falſum eſt. Colligitur enim ex Paulo Hieroſolymis fuiſſe Petrum etiam poſt octauum annum imperij Claudij. Nam ad Galat. 1. & 2. cap à tempore vocationis ſuæ continuò ſe Damaſco in Arabiam abiiſſe teſtatur. Magno autem eruditorum conſenſu aſſeritur, annum poſt Chriſti aſcenſionem fuiſſe conuerſum Paulum. Sed & hoc certū eſt annis tribus Damaſci moratū eſſe, cùm ex Arabia rediiſſet. Deinde poſt annos quatuordecim rurſum aſcendit Hieroſolymam cū Barnaba, vbi Euangeliū ſuum cū præcipuis Apoſt. Iacobo Ioanne & Petro quoq; contuliſſe ſe affirmat. Cum igitur annū illū poſt quē vocatus eſt tribus illis quib. ex Arabia rediēs Damaſci egit, adnumeram⁹, & 14. annis quib. in Syria Ciliciaq; prædicauit Chriſtum addimus, numerus annorum 18. colligitur; quot anni computantur à morte Chriſti vſq; in octauum Claudij annū: eò & aliquāto poſt etiā Petrus Hieroſolymis fuit, nimirum ad annū vſq; 20. juxta aliquos, ab aſcēſione Chriſti. Porro ſi verum eſt quod idē Euſebius, Petrū 7. annis Antiochenæ Eccleſiæ præfuiſſe, atq; inde Romā primum veniſſe conſtabit eum Romæ non amplius annis decē commoratum eſſe. Nam anno 37 poſt aſcenſionē Chriſti cæſus Petrus vnanimi conſenſu authorum dicitur.

Adſtipulatur noſtræ ſententiæ de Herodiano Templo Cæſar Baronius, qui Tomo 1. Annalium anno 31. inquit: Cùm hæc vidiſſent, atq; dixiſſent Iudæi: Quod ſignū oſtendis nobis quia hæc facis? reſpondit Ieſus: Soluite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Tunc illi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Pari cōſenſione omnes interpretes in eam abierunt ſententiam, vt de Templo quod ſub Zerobabel eſt ædificatum, Iudæi intellexerint: quod licet aliquo interpoſito ſpatio, tamen tot annorum numero & paulo majori conſtat ædificatū. Sed his mirum in modū contradicere videntur quæ Ioſephus teſtatur, Herodem vetus illud Templum ſub Zerobabel erectum, fuiſſe demolitum a fundamētis, & nouum deſuper ab eo ædificatū, idemq; octo annis eſſe abſolutū: ſunt hæc ejus verba: Sublatis deinde veteribus fundamentis & nouis repoſitis, deſuper Templum exſtruebat, &c. oſtendit pluribus tā exteriores, quàm interiores Templi porticus, & tā quod foris in Atrio, quàm quod erat intrinſecus, ipſa penetralia, ac tandē (vt vno dicam verbo) integrū ipſum Templum à fundamētis per Herodem eſſe excitatum. Quæ ergo cauſa vt Iudæi ab ædificatione ſub Zerobabel facta deducere argumentum voluerint, cùm illud amplius non extaret? Vel quònam modo de Templo quod tùnc exſtabat, dicere potuerent: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc, quod ſcilicet præ oculis erat: cum illud (teſte Ioſepho) annis octo & nonnihil ſupra exſtruxiſſet Herodes? Certè adeò res in anguſto poſita eſſe videtur, vt dicere alterum de duobus ſit opus: vel Ioſephum mentitū eſſe, vel Iudæos eſſe hallucinatos: quos quidē, cùm de rebus omnibus notis agerent, & eo argumento Chriſti verba redarguere vellent, nulla poteſt eſſe ſuſpicio, tā nota atque patentia eſſe locutos mendacia, adeò, vt non a Chriſto tātùm, vel à Diſcipulis ejus, ſed a quouis è vulgo homine redargui erroris potuiſſēt. In Ioſepho ergo vacillat fides hiſtorica, atque eò magis, quòd ſuā ipſius ſententiā redarguitur: quippe qui prius dixerit, cum de Templo ab Herode extructo ageret, vetus Templum integrum demolitum eſſe, & aliud nouiter conſtructum: Alibi autem, cùm agit de rebus Iudæorum ſub Nerone geſtis, porticum Orientalem, Solomonis maximum opus, adhuc integram permanſiſſe teſtetur. & certò quidē: habetur enim ejuſdem mentio in Euāgelio, & in Actis Apoſtolorum. Sed non patitur ratio, vt illi de Templo Solomonis voluerint intelligere, quòd longè minori annorum numero eſt ædificatum, ſcilicet annis ſeptem, vt teſtatur diuina Scriptura. Nos autem verius exſtimamus, Iudæos de Templo ab Herode reſtituto eſſe locutos, fuiſſeque veram eorum ſententiam hoc ſenſu acceptam, vt cùm dixerunt: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc: tempus reſpexerint à quo ab Herode cœptum eſt ædificari, ac inde vſque ad præſentem annum numerauerint annos quadraginta ſex. Nam quantumlibet affirmet Ioſephus Templum ipſum octo annis fuiſſe ab Herode abſolutum, tamen ejuſdem aſſertione certiſſimum eſt, perſeueràſſe ipſam Templi ſtructuram vſque ad tempus Neronis, operantibus in eo circiter octodecim millibus opificum. Sicque illos dicere voluiſſe, concludendum eſt: Hoc opus quod oculis cernitur, 46. annis abſolutum eſt, & tu in tribus diebus excitabis illud?

De hoc quoque Herodiano Templo Iudæi, quos etiam nonnulli ex noſtris ſequuntur. Haggæi Prophetæ locum, qui cap. 2. exſtat, intelligunt, vbi dicit, Major erit gloria Domus hujus poſte- *Locus Haggæi cap. 2. explicatur.*

rioris, quàm prioris. *Sed errant, non advertentes quid ibidem ſequatur, nimirum,* Et dabo pacem in loco iſto: *quæ verba nullo modo ad Templum Herodianum pertinent, in quo pax nulla vnquam fuit, ſi hiſtorijs credimus. Primò enim ab Herode ædificatum fuit, qui præcipuus Iudaicæ libertatis oppreſſor fuit. Deinde ſeditionum & cædium cauſas perpetuas miſeræ genti præbuit. Pilatus enim, cùm ex Templi pecunijs aquæductum exſtruere inſtituiſſet, Iudæos non ſine conuitijs contradicentes ingenti clade mulctauit. Sub Claudio autem Iudæorum* 20000. *in die Azymorum per ſeditionem occiſa eſſe, Oroſius teſtatur. Ionatas vero Pontifex in ipſo Templo à latronibus per Felicem Præſidem ſubmiſſis caſus eſt: & ab eo tempore illud latrocinijs aſſiduis infeſtatum fuiſſe Ioſephus ſcribit. Cùm verò bellum illud fatale immineret, in Templo maximè eluxit Dei ira, cùm circa illud prodigia creberrima viſerentur, & in illo poſtea omnium maxima clades populi fieret, adeoque ante ipſam Aram multi crudeliter trucidati occumberent. Ad Eccleſiam Chriſti ergo hæc Prophetæ verba referri debent, cujus gloria tantò major eſt, quàm vel Solomonici vel Herodiani Templi vnquam fuerit, quanto meliores ſunt lapides viui, quibus credentibus renouatiſque conſtruitur, vt Auguſtinus ait lib. de Ciuit. Dei 18. cap. 48. adeoque Propheta Iudæos à typo ad rem ipſam, nempe Eccleſiam ſpectandam reuocare voluit: quod D. Auguſtinus modò citato loco perpulchrè perque diligenter exponit.*

Baronius Tom. 1. Annal. refert, circa Templum à Solomone extructum Cellas fuiſſe ter tricenas, ſiue nonaginta, alias alijs impoſitas: atque eaſdem Cellas in Templo poſt reditum à Babylone extitiſſe, probat ex Cap. 3. Eſdræ. Sed hæc probatio non ſatis eſt firma: Neque enim ibi expreſſè dicitur, quod vult Baronius, quin ex hiſtoria contrarium potius elicere poſſumus. Nam teſtatur Ioſephus lib. 15. cap. 14. Reges Perſarum, Cyrum & Darium, quorum permiſſu ſurgebat ædificium illud, ſtructuræ modum certum definiiſſe, nam ait: μέτρα τῆς δομήσεως ἔδοσαν: *ac proinde defuiſſe illi in altitudine cubitos ſexaginta vt prius æquaret. Sed coniecturas iſtas jam nihil moramur. Concedimus nos quoque, in domo ſecunda, illa quoque quam extruxit Herodes, cellas fuiſſe.* τριστέγους, *id eſt, trium contignationum: etſi an fuerint Cellæ nonaginta, vt olim non immeritò dubitatur. Ioſephus lib. 5. de bello Iud. cap. 14. ſic ſcribit:* Περὶ δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοὶ καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδος τὸ δ' ὑπερῷον τούτους μὲν οὐκ εἶχε παρ' ὅσον ἦν καὶ στενότερον. *Fortaſſe ſcribendum* τοσούτους, *tot cellas non habuit: non* τούτους *has cellas: Supererioribus, inquit, cœnaculis non ſunt tot cellæ adſtructæ, quia illa pars anguſtior eſt, quàm inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo ſentit. Sic enim vertit: Circa latera inferioris Templi multa erant membra per via triplici tecto ſuſpenſa, & ad vtrunque latus ad ea introitus à porta patebat. Deſuper autem pars eadem membra non habebat, quominus erat anguſtior (hoc eſt anguſta.)*

Templũ Herodianum quando incenſum.

Incenſum autem & vaſtatum eſt etiam Herodianum hoc Templum ſub Tito Imperatore, ipſo quidem reclamante & prohibente, ſtructuræ, vt arbitror, admiratione capto, anno Chriſti 69. *juxta alios* 71. *vel, ſecundum aliquos* 72. *vel etiam* 73. *Henricus Vuolphius, in Chronologia Eccleſiaſtica, quam magno judicio ſcripſiſſe videtur, anno Domini* 71. *concrematum fuiſſe Templum hoc ratione ſe deprehendiſſe ſcribit.* Ioſephus, *inquit*, & Egeſippus tradunt eâ ipſâ die Tẽplũ incẽſũ eſſe, quâ fuit antea vaſtatũ & in cineres miſſum à Chaldæis: & nominatim Ioſephus exprimit diem 10. menſis λώου, hoc eſt, quinti, qui Hebræis dicitur Ab, alibi enim menſem Niſam Zanticũ vocant. Templum autẽ primum 9. & 10. diebus ejuſdem quinti menſis à Babylonijs vaſtatum fuit, vnde nona dies, quâ primùm injectus eſt ignis, poſtea ſemper Lugubris & Iejunio deplorata fuit. Deinde Dion Nicæus in Veſpaſiano refert, Hieroſolymá die Saturni Iudæis ſacro ſabbato ſcilicet, concidiſſe. Quod ſi verò in prædictis annis feriá decimi aut noni dierũ quinti menſis quęras, in ſolo ex prædictis 71. anno feriá 7. deprohẽdes. Fuit annus ille cõſũmatæ deſolationis Vrbis, Tẽpli & Gentis mundi 4028. ęrę 5830. Domini 71. Noui Teſt. 37. Cycli 202. vndecimus annus intercalaris. Neomenia hujus anni fuit 5.2.258. Adde huic menſes 11. vnũ ſcilicet pro intercalari menſe, & 10. vt prodeat Neomenia mẽſis 11. invenies Neomeniá menſis Ab, 11. à Tiſri, vel adjecto intercalari 12. quinti verò à Niſan 5.22.341. Si retineas feriá 5. (vt anni conſueta forma fert: Nam tranſlatio fit tantùm in capite anni, ſi ſit annus ordinatus, vt hic eſt) habebis ſeptimam in die decima, qua Ioſephus Vrbem & Templum vaſtata & combuſta tradit.

Arſit igitur inuito Tito Templum, quod (vt Ioſephus ait) ſententia Dei dudum damnauerat, aderatque euolutis temporibus fatalis dies. Mirum autem, quod idem Ioſephus aſſerit, eodem die ſub Tito incenſum, quo etiam antea Babylonij incendiſſent, hoc eſt, decimâ Auguſti die non. 8. vt Funccius habet, quo tantum expugnari cœpit, Ioſepho teſte lib. 7. c. 9. de bello Iudaico.

Templũ poſterius quandiu ſteterit.

Genebrardus in Chronograph dicit, ſtetiſſe hoc Templũ poſterius annos 521. vbi etiã addit, errare Kimhi, qui in Haggæi c. 2. tantùm 420. numeret, itemq́ Rabbi Leui in Daniele qui 437. & dimidiũ. Beroaldus in Chro habet annos 575. Funccius in ſua Chronol. ab anno 6. Darij, quo Ædificium Tẽpli abſolutũ fuit, vſq́ ad eius vaſtationẽ numerat annos 585. Ioſephus autem lib. 7. de Bello Iudaico c. 10. hæc de re ita ſcribit: A prima (*inquit*)

ſtructione

ſtructione Templi, quam Solomon rex inchoauerat, vſque ad hoc excidium, quod euenit ſecundo anno Principis Veſpaſiani, mille centum triginta colliguntur anni, menſes 7. ac dies 15. A poſteriore verò, quam ſecundo anno Cyri Regis Haggeus fecerat, vſque ad excidium, quod Veſpaſiano imperante ſuſtinuit ciuitas, anni ſexcenti triginta nouem, & dies 45. *Hæc verò Ioſephi annorum ſupputatio ſibi minimè conſtat: ſi enim annos 470. quibus Solomonicum Templum à prima ſtructione ſtetit, vt ſupra ex Ioſepho indicauimus, cum 70. annis quibus Iudæi in Babylone fuerunt detenti, addas his 639. annis, quos hîc euolutos dicit Ioſephus ab initio poſterioris Templi, vſque ad ejus excidium, faciunt annos 1179. non (vt Ioſephus colligit) 1130.*

Templũ non amplius reparatum

Duo præterea hic obſeruanda veniunt. Primum, quod poſt hoc vltimum excidium Vrbis & Templi Hieroſolymitani, illud nemo amplius inſtaurare aut rurſus exſtruere potuerit: iuxta Seruatoris noſtri vaticinium, Non relinquetur hic lapis ſuper lapidem. *Cùm enim ſub Ælio Adriano Imperatore circa annos nati Chriſti 134. duce Barchochaba patrium ſolum occupare & inſtaurare conarentur Iudæi ad Betheram vicinum veteri Hieroſolymæ oppidum, miſerabiliter caſi, & omnes ſimul è patrio ſolo migrare coacti ſunt. Inde verò Betheram Adrianus muro cinxit, vrbemque à ſeipſo Æliam nominauit, & porta, quâ Bethleem itur, ſuem marmoream poſuit, in Iudaicæ Gentis & Religionis contemptum. Et hæc illa Hieroſolyma eſt, quam hodie ſtulti & ſuperſtitioſi homines per longa terrarum & marium itinera inuiſunt: cum tamen veterem illam ab aliquo inſtauratam eſſe, nuſpiam legatur: & proinde quæ de locis Hieroſolymis ſacris dicuntur, nihil quàm putidiſſima Monachorum & hominum ſuperſtitioſorum commenta ſunt. Deinde cum Conſtantio regnante apud Diocæſaream iterum rebellarent, à Gallo Cæſare horribili clade deleti vnà cum vrbe ſua perierunt, circa annos ſalutis 358. Cúmque denuò Templum Hieroſolymitanum ſub Conſtantino M. inſtaurare, temerario auſu, factio quadam Iudæorum, cæpiſſet, Imperator re cognita, eorum operâ diſiici curauit: & tum architectos & fabros, tam reliquam multitudinem, vt perduellionis reos ſeuerè caſtigauit. Infamiæ enim notam eis inuſſit, & aures præcidit, & corpora eorum mutilauit, eóſque tanquam fugitiua mancipia circumduxit ad ludibrium & terrorem alijs: quemadmodum Chryſoſtomus in Orat. de Iudæis teſtatur.*

Cùm primis tamen memorabile eſt, quòd mox vix nouem annis à Conſtantij & Galli tempore euolutis accidit, quando Iuliano Apoſtata, in Chriſti contumeliam ipſos excitante & ſumptus conferente: Templum magno conatu reparare auſi, vltricem Dei manum agnouerunt ex portentoſis & horrendis prodigijs quæ acciderunt, quæ Socrates Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. 2. ca. 33. commemorat. Primo enim terramotus veterum fundamentorum lapides, qui ab excidij tempore in terra adhuc reliqui fuerant, ejecit, adeoque vt Gregorius Nazianzenus in orat. 1. Infamatrice in Iulianum loquitur, euomuit, & non ſine vicinarum adium detrimento diſſipauit. Deinde ignis cælo delapſus, opificum inſtrumenta exuſſit & multos Chriſti diuinitatem inuitos fateri coëgit. Tertiò tellus quam interdiu aliquot millia effodiebant, noctu vel ſuccreuit iterum, vel in priſtinum locum reuerſa eſt. Quarto gypſi & calcis modios ad futuri Ædificij ſtructurã ingenti multitudine congeſtos, ſubito exorti venti validiſſimi diſiecerunt. Quintò, illis nihilominus pergentibus, ignis ex fundamentis erumpens foſſores aliquos aduſſit, reliquos vero diſſipauit. Sexto, porticus operi vicina noctu ab ipſo faſtigio corruens, multos ſub ea dormientes oppreſſit. Septimò lapides aliquot conjungi conglutinarique non potuerunt. Et ne ignorare poſſent, quo authore & quibus de cauſis iſta omnia fierent, eadem nocte & ſequenti die Crucis ſignum rutilo ſplendore coruſcans in cælo apparuit. Iudæorum autem veſtibus cruces luridæ vel nigræ aſperſæ ſunt: vt nimirum Chriſtum ſibi infeſtum eſſe ſcirent, qui noſtræ ſalutis ergo à Iudæis in cruce morte affectus fuit: refert etiam Nicephorus lib. 10. cap. 1.

Delphicũ Templũ eodem tempore euerſum nec amplius reſtauratum.

Alterum quod hoc loco obſeruandum dixi, eſt, quòd eodem tempore in alia orbis terrarum parte Delphicum Templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, non hominum manibus ſed diuinitùs terræmotu & fulmine deletum eſt, cùm Iulianus Legatos eò miſiſſet de Perſici belli euentu rogatum, vt indicant Theodoretus lib. 3. cap. 11. Sozomenus lib 5. cap. 19. 20. & 21. Sæpè antea direptum & aliquoties deletum eſt Delphinum hoc Templum, ſed rurſus exſtructum & ornatum, ſicut & Hieroſolymitanum. Primi narrantur Phlegyæ, qui fuerunt in Theſſalia Iapitæ, combuſſiſſe. Deinde partes aliquas Xerxis milites. Poſteà Phocenſes ipſi, & iterum Brenni exercitus incendit. Toties & reſtaurationes factæ ſunt. At poſt hanc euerſionem diuinitùs factam Iuliani tempore, nunquam deinde inſtauratum fuit ſicut indicat Melanchthon in Chronic. libro tertio in Iuliano.

His duobus illuſtribus Miraculis eodem tempore editis, Deus teſtari voluit ſuam iram aduerſus Iudæos & Ethnicos, & ſimul ſignificare tempus adeſſe, quo Iudaiſmus & Ethnicismus perire, filij autem ſui regnum ſurgere & creſcere debeat. Et ſanè conſtat ab hoc tempore confuſam illam Deorum multitudinem attenuatam, & cen phthiſi quadam, quod futurum eſſe Sophonias cap. 2. prædixerat, paulatim conſumptam fuiſſe, adeò vt ex triginta millibus Deorum (quos inter Gentes cultos fuiſſe, ex Varrone D. Auguſtinus annotauit) vix paucorum quorundam nomina reliqua manſerint. Conſtat præterea, ab hoc

tempore ceſſauiſſe etiam Oracula, quæ Ethnicæ Religionis præcipua Fulcra fuerunt, eò quòd his Deorum fictitiorum poteſtas, & eorundem nefarij Cultus confirmarentur apud rudes & imperitos homines, qui veri Dei cognitione deſtituti, impoſturas ſatanicas non poterant agnoſcere. Teſtantur certè ſanctorum patrum libri Apologetici, Chriſtianis inter alia crimina hoc ceu præcipuum ab hoſtibus obiectum fuiſſe, quòd neque Dij ſuam virtutem, vt prius exerant, neque per Oracula reſpondeant, ex quo Chriſtus prædicari cœperit. Porphyrius Chriſtiani nominis hoſtis acerrimus, in libro quem adverſus Chriſtianam religionem euomuit, fatetur per aduentum Domini Ieſu Gentium Deos extinctos vel mutilatos eſſe, & oracula eorum ceſſâſſe, ſic ſcribens: Nunc verò mirantur homines quòd tam multis annis ciuitas peſte vexetur, cùm & Æſculapius & alij Dij longè abſint ab ea: poſt quam enim Ieſus coli cœpit, nihil vtilitatis à Dijs conſequi potuimus. *Idem in libro quem de reſponſis ſcripſit, defeciſſe dicit Apollinis Oraculum græco hexametro, quod latinè ſic habet:*

Ablata eſt Pythij vox haud reuocabilis vlli,
Temporibus longis etenim jam ceſſit Apollo,
Clauibus occluſus ſilet: ergò ritè peractis,
Diſcedas patriâ, & redeas ad Limina ſacris.

Plutarchus quoque in libro de Oraculis extinctis docet, Bœotiam (quondam propter Oraculorum multitudinem appellatam multivocam*) perdidiſſe omnia Oracula, præter vnum: nullum enim tunc in Bœotia Oraculum præterquam in Lebadia exſtitit.*

CAPVT IV.

De SYNAGOGIS Iudæorum, *earumque Origine.*

Synagogarum cauſa.

TEmplum omnes Iudæi vnicum habuerunt, cuius locum Hieroſolymis Deus conſtituerat. Erat hoc inſtar parochiæ, ad quam tota Gens in tribus Feſtis ſolennibus, Paſchate, *nimirum,* Pentecoſte, *&* Tabernaculorum *ſolennitate conueniebat, vt Fidei & Cultus vnitatem ſeruarent, nec alibi quàm illic licebat ſacrificare. Cæterùm ne interea temporis Religionis exercitium negligeretur, & Legis diuinæ cognitio apud vulgus omnino intercideret, per omnes tribus in vrbibus & caſtellis, vicis, alijſque locis frequentioribus certa domus cœtibus ſacris deſtinata erant apud Iudæos, quas* Synagogas *appellabant, eo quod in illis populus diebus Sabbati conveniret ad audiendum Legem, & ad Preces publicas. Quæ etiam cauſa fuit, quòd Leuitæ non certam aliquam terræ partem tenerent, ſed in tribus omnes diſperſi eſſent, vt omnibus inſtituendis ſufficerent.*

Quando autem & à quo huiuſmodi Synagogæ inſtitutæ fuerint, nihil expreſſe in ſacris literis exſtat: credibile autem id factum poſt occupatam ab Iſraëlitis Terram ſanctam, eamque in tribus diuiſam, vel à Ioſua, aut alio Duce ſeu Iudice, non enim credibile ipſos in vrbibus & vicis diu caruiſſe locis exercitio Religionis deſtinatis. Synagogarum initium.

In hac ſententia videtur eſſe Bonauentura Cornelius Betramus in lib. de Politia Iudaica vbi capit. 15. inquit: In omnibus vrbibus, in quibus habitârunt Leuitæ, veriſimile eſt eos conſeſſum quendam habuiſſe, ad quem referrentur cauſæ Eccleſiaſticæ: docuiſſe certè verum eſt, non ſolùm in illis vrbibus, ſed & in alijs, in quibus & veriſimile eſt fuiſſe loca quędam deſtinata Precibus ſolennibus, Cœtibus ſacris, audiendo Dei Verbo & Sacrificijs quibuſdam faciendis ex genere proſperitatum. Et fortaſſe hinc effluxerunt quæ poſtea vocata ſunt Excelſa (niſi malis ea ex Chananæorum reliquijs conſervata.) Veriſimile enim eſt loca illa fuiſſe in editiore civitatis ſitu, vel ad ciuitatem ipſam. Imò & iſta videntur fuiſſe Synagogarum initia. *Hæc aliquomodo confirmantur ex Iud.* 6.11.17. *&* 20. *&* 13.19. *&* 1. *Sam.* 9.12. *&* 16. *&* 2. *&* 10.5. *&c.* B.C.Betrami de Origine Synagogarum ſententia.

De Origine autem Synagogarum in & extra Hieroſolymorum vrbem, Carolus Sigonius Mutinen. hæc ſcribit lib. 2. capit. 8. de Repub. Hebræorum. Origo, *inquit,* Synagogarum non fuit vetuſta, neque enim in hiſtoria Iudicum, aut Regum vlla earum memoria celebratur. Ego verò ſi quid in ejuſmodi antiquitate concipienda conjecturis eſt concedendum, eas in Babylonico exilio primùm conſtructas putârim, vt qui Templo carerent, in quo aut orarent, aut docerent, locum aliquem ſimilem Templo haberent, in quem ejuſmodi officij gratiâ convenirent: atque hoc idem feciſſe reliquos diſperſionis Iudæos in Aſia, Ægypto & Europa cenſuerim. Itaque in provincijs, vbi Templum non fuit, frequentiſſima Synagogarum erat conſuetudo. Poſtquam autem Iudæi ex Babylonia, redierunt, ac Templum in vrbe Hieroſolymorum reſtituerunt, ſimul etiam inſtitutum jam Synagogarum vſum retinuerunt, vt Iudæi Hieroſolymitani in Templo legem audirent, provinciales verò cùm ad vrbem veniebant, in Synagogis. In commentarijs certè Hebræorum ſcriptum eſt, vltimis temporibus in vrbe Hieroſolyma 580. (*Genebradus in Chron. tantum* 480. *ex R. Menahem numerat*) Synagogas conſtitutas fuiſſe, quod Iudæi eo ex omnibus regionibus cõvenirent. Erant ergo Hieroſolymis Syna- C. Sigonij de Origine Synagogarum ſententia.

Syna-

Synagogę peregrinorum, Templum ciuium: In reliqua verò Iudæa & Galilæa, & in cæteris prouincijs, in quibus Iudæi poſt diſperſionem verſabantur, erant ipſorum etiam Incolatum, quibus Hieroſolyma adire, non erat commodum. De Hieroſolymitana vna Synagoga mentio fit, *Act.* 6. Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrænenſium & Alexandrinorum, ac eorum, qui erant è Cicilia & Aſia, diſputantes cum Stephano. Hi enim omnes erant Iudæi, verùm in prouinciis habitantes, qui cùm Hieroſolymam negotiorum ſuorum cauſa adibant, non ad Templum, ſed ad Synagogam, quam ipſi ſibi parauerant, convenire inſtituerant: *Item apud Ioan.* 18. Ego ſemper docui in Synagoga, & in Templo, quo omnes Iudæi conueniunt. De cæteris *Act.* 15. Moſes à temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, vbi per omne Sabbatum legitur. Per Moſem autem intelligit libros ejus. *Et cap.* 9. Paulus petiit à Pontifice literas in Damaſcum ad Synagogas, vt ſi quos inueniſſet hujus ſectæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Hieruſalem: De Synagogis Galileæ, quas Chriſtus, & Aſiæ, quas Paulus adiuit, multa in Euangeliis & Actis teſtimonia extant. Hæ verò Synagogæ aliquando à priuatis hominibus & quidem etiam Gentilibus pii officij cauſa conſtruebantur, vt illa Lucæ 7. in Capernaum à Centurione Rom. *Hæc Sigonius.*

Quando autem in Templo & Synagogis convenerunt, hic ordo ſeruari conſueuit, qui apud Ambroſium in epiſtola ad Corinth. 14. *cap. deſcriptus habetur: nimirum, vt ſedentes diſputarent, ſeniores ſederent in Cathedris, quæ ordine erant diſpoſitæ (erant hæ illæ Cathedræ, de quibus Dominus in Phariſæos ait:* Amant primas Cathedras in Synagogis) *cæteri minoris Ordinis in ſubſelliis: nouiſſimi omnium in pauimento ſuper mattas, quibus & dabatur dicendi locus, cùm eis quid reuelatum eſſet, quæ omnia maiores dyudicabant. Quem morem Paulus etiam conatus eſt inſerre in Chriſti Eccleſiam, vt ipſe docet in* 1. *Corinth.* 14. *cap. Hinc intelligitur Locus Luc.* 2. Invenerunt Ieſum in Templo ſedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem eos. *Et Luc.* 4. Intrauit die Sabbathi in Synagogam, & ſurrexit vt legeret, *&c.*

CAPVT. V.

De Authoribus, & prima Origine TEMPLORVM *apud* Gentes.

Romani & Græci, cæteraque minus barbaræ ac feræ nationes, maximam circa Deorum ſuorum Templa & Fana curam diligentiamque ſemper adhibuerunt. Eius rei cauſas Cicero libro 2. *de Legibus his verbis commemorat:* Græci atque noſtri, *inquit*, vt augerent pietatem in Deos, eaſdem illas vrbes quas nos incolere voluerunt. Affert enim hæc opinio Religionem vtilem ciuitatibus. Siquidem & illud benè dictum eſt à Pythagora doctiſſimo viro, tum maximè Pietatem & Religionem verſari in animis, quum rebus diuinis operam daremus: & quod Thales, qui ſapientiſſimus inter ſeptem fuit, homines exiſtimare oportere Deos omnia cernere, Deorum omnia eſſe plena: fore enim omnes caſtiores, veluti cùm infans eſſet maximè religioſus. Eſt enim quædam opinione ſpecies Deorum in oculis, non ſolùm in mentibus. Eandemque rationem Luci habent in agris. *Sed qui Primi Diis apud hos Templa ſtruxerint, variè proditum inuenimus.* Cùm enim primum homines (*vt ait Tranquillus, & repetit Iſidorus*) exutâ feritate, rationem vitæ habere cœpiſſent, ſeque ac Deos ſuos noſſe: Cultum modicum ac ſermonem neceſſarium commenti ſibi, vtriuſque magnificentiam ad Religionem Deorum ſuorum excogitauerunt. Igitur vt Templa illi domibus pulchriora, & Simulachra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio etiam quaſi auguſtiore honorandos Deos putauêre, laudeſque eorum & verbis illuſtrioribus, & jucundioribus numeris extulêre. *Hactenus ex Tranquillo Iſidorus.* 1. *Latini ferè omnes in Italia Ianum patrem primum Templa ſtruxiſſe tradiderunt, ideoque veteri inſtituto in Sacrificiis Ianum Latini perpetuò præfari ſolebant.* 2. *Alij Faunum, & ab eo* Fana *appellata voluerunt, vt Probus ſcribit: Martianus verò à* Fana, *quæ &* Fatuella *dicebatur.* 3. *Quidam Iouem apud Cretenſes primùm Templa dicaſſe ferunt, atque ob id inter Deos primum ipſum locum fuiſſe ſortitum.* 4. *Lactantius Cretenſium antiquiſſimum Regem Meliſſeum tradit: quin etiam Seruius ex Saluſtio Cretenſibus Religionem attribuit.* 5. *Phœnices Vſonem quempiam, primùm Simulachra igni & vento ſtatuiſſe, & Templa poſuiſſe prædicant.* 6. *Phoroneum alij, aut Meropem, vel Æacum Iouis filium tradunt, vt Varro in Admirandis ait, quod & Arnobius in ſexto.* 7. *Sunt qui Dionyſium, cùm Indos debellâſſet, Templa ſtruxiſſe, Religionumque Cultus inceptâſſe prodant.* 8. *Alij Cecropem primum in Attica Opi Deæ ſtatuiſſe putant.* 9. *Iſidorus verò hunc ipſum Cecropem ait Iouem primum appellâſſe apud Græcos, & Simulachra reperiſſe, Aras ſtatuiſſe & Victimas immolâſſe.* 10. *Alij nonnulli, vt aduerſus Iulianum Cæſarem ſcribit*

Gregorius Nazianzenus, Thraces volunt Ceremonias inueniſſe: immolare verò, Chaldæos, vel vt alii dicunt, Cyprios. 11. *Nonnulli Arcades Ioui Templa primò conſtruxiſſe affirmant.* 12. *Ægyptii Iſin ferunt, quæ ſit legifera vocata, Ioui & Iunoni parentibus Templa & Sacerdotes inſtituiſſe aiunt.* 13. *Sunt qui Phryges dicant, qui Deæ Phrygiæ Cybeli ſacra & Templa dicarint, vt Lil. Gyraldus de Diis Gentium Syntagm.* 17. *refert.* 14. *Pauſanias in Corinthiacis indicat, Templa in Græcia antiquiſſima haberi, Pythii Apollinis apud Samios, Mineruæ apud Phocenſes in Ionia: antiquiſſimum verò omnium Theatii Apollinis apud Træzenios, quod Pittheus maternus auus Theſei ædificarit & exornarit.* 15. *In Aulide quoque Templum, aliquot ante Troianum bellum ſeculis, exædificatum fuiſſe Plinius memorat lib.* 16. *cap.* 40: 16. *Apollonius lib.* 3. *refert Deucalionem primum Deorum immortalium, Templa ædificâſſe, & ciuitates exſtruxiſſe, inquiens.*

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

Quâ de re quoque Polydorus Vergilius de Inuent. rerum lib. 3. *cap.* 9. *ita ſcribit:* Delubra Epimenidem Cretenſem primum ędificâſſe, auctor eſt Diogenes Laërtius lib. 1. At Vitruuius Pythium architectum primum omnium Priene ædem Mineruæ feciſſe tradit, Herodotus tamen lib. 2. & Strabo Geographię lib. 17. primos omnium Ægyptios Diis & Aras, & Simulachra, & Delubra ſtatuiſſe, Sacrificiaque curâſſe, Ritúſque eos deinde peregrinis commonſtrâſſe affirmant. Romæ, teſte Liuio, Romulus Templum locauit Ioui Feretrio, quod primum omnium, *inquit Liuius*, Romæ ſacratum fuit. *Idem auctor lib.* 1. *cap.* 5. *de rerum Inuent. ex Lactantii lib.* 2. *cap.* 11. *indicat*, Iouis temporibus primò Templa conſtitui, & nouos Deorum Cultus eſſe cœpiſſe: *cui ego quoque adſtipulor, tunc enim Babylonica turris, quæ prima in orbe fuit ædificata, & Ioui Belo Iunoníque à filio Nino diuini honores in ſtatuis primò habiti.*

Sepulchra originem dederunt Templis apud Ethnicos.

Pleróſque autem ex Sepulchris Templa apud Ethnicos originem ſumpſiſſe arbitratos, in Sepulchralibus ſuis Gyraldus his verbis oſtendit. Fuit vſque adeò (*inquit*) Sepulchrorum veteribus cura, vt non aliunde Templorum & ſacrarum ædium originem deductam, diligentiſſimi ſcriptores tradant Euſebius & Lactantius. *Quâ de re & Clemens Alexandrinus in Protreptico ſic ſcriptum reliquit:* Superſtitio (*ait*) Templa condere perſuaſit: quę enim prius hominum Sepulchra fuerunt, magnificentius condita Templorum appellatione vocata ſunt. Nam apud Lariſſæam ciuitatem, in arce, in Templo Palladis, Acriſii Sepulchrum fuit, quod nunc Sacrarii loco celebratur. In arce quoque Athenienſi, vt eſt ab Antiocho in nono hiſtoriarum ſcriptum, Cecropis ſepulchrum fuit: in Templo verò Palladis, quam Poliada Græci appellant, iacet Erichtonius. Iſmarus autem Eumolpi atque Dairæ filius, in Eleuſine vnà cum Celei natabus ſepultus eſt: *& reliqua, quæ in hanc ſententiam Clemens colligit, ac poſt eum Euſebius in Præparatione Euangelica, quæ in Latinis codicibus non habentur, atque ideò ex Græcis repetenda ſunt: eadem & in ſexto Arnobius. Pertinet huc quoque Prudentii locus lib.* 1. *contra Symmachum, vbi ita canit:*

Et tot Templa Deûm Romæ, quot in vrbe Sepulchra
Heroum numerare licet, &c.

Quibus verbis innuere videtur, Romanos omnibus iis in locis Templa in vrbe exſtruxiſſe, vbi Heroum corpora ſepulta fuerint. Refert enim Valerius Maximus lib. 8. *c.* 16. Græciam ſummo conſenſu locum in quo Amphiaraus humatus ſit, in formam conditionémque Templi redegiſſe, atque inde Oracula capi inſtituiſſe. *Et Cyrillus lib.* 10. *contra Iulianum multis exemplis oſtendit*, celeberrima Gentium Templa fuiſſe olim Sepulchra aut Monumenta mortuorum.

Luci iuxta Templa fuere.

Non prætereundum hoc loco videtur, quod Nicolaus Gerbelius, vir diligentiſſimus, in ſua Græcia ſcribit, in Olympia Templum fuiſſe nobile, atque ante Templum Lucum ſylueſtribus conſitum Oleaſtris, ex quibus victores connexis ramis coronati ſint. *Habet hoc ex Strabonis libro* 8. *vbi etiam addit*, Neptuni Iſthmii Templum Luco picearum circumdatum fuiſſe. *Sic etiam extra Crotonem Iunonis Laciniæ Templum fuit, multâ Religione ſacrum: iuxta illud Lucus proceris abietibus ſeptus, læta in medio paſcua, vbi omnis generis pecus Deæ Sacrum ſine cuſtode paſcebatur, vt refert Sabellicus lib.* 3. *En.* 5. *Apud Træcenios Hyppolyto Theſei filio à Diomede fuit dicatus Lucus, & in eo Templum non abſque Simulachro, & quidem vetuſto, vt Cælius refert Lect. Antiq. lib.* 14. *cap.* 24. *Erat etiam Romæ Lucus Veſtæ, propè Statoris Templum à Palatii radice in viam nouam denexus. Ex quo Luco ante vrbem captam exaudita vox eſt; vt muri & Portæ reficerentur: futurum enim niſi proviſum eſſet, vt Roma caperetur, Authore Cicerone de Divinat. Apud Ætnam quoque notiſſimum Syciliæ montem, eſſe Vulcani Templum fertur multo honore. Circumiectum eſt Templo ſeptum, ſacra item viſuntur arbores, nec non peruigil & inextinctus Ignis. Templum ac Lucum aſſeruare dicuntur canes, quibus mirum præcipuè inſitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, ſi caſtè modo ac piè, vtque addecet,*

addecet, id agant, permulcent, atque adblandiuntur, illiſque perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quod ſi manibus non puris, ſceleréque aliquo pollutior Templum inuiſat, vel Lucum, irruunt mordicus, lacerant conuelluntque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes, laſciuiore intemperantioréue inſectari modo, ſatis ſuperque habent, vt refert Cælius lib. 23. c. 29. Ædes etiam Deæ Cybeles in Ida Luco circumdata fuit: ſic enim deſcribitur à Claudiano poëta, de Cerere loquente in primo de raptu Proſerpinæ.

Sic ait, & fuluis ſerpentibus attigit Idam
Hic ædes augusta Deæ, Templique colendi
Relligioſa ſilex, denſis quam pinus obumbrat
Frondibus, & nulla Lucos agitante procella,
Stridula coniferis modulantur carmina ramis.
Terribiles intus thyaſi, veſanaque mixto
Côuentu delubra gemunt, vlulatibus Idæ
Bacchatur, timidas inclinant Gargara ſyluas.

Luci iuxta Templa fuere.

Circa Dodonem quoque, ciuitatem Chaoniæ in Epiro, nemus fuit Ioui ſacrum, querneum totum, vbi Iouis Dodonæi Templum fuiſſe narratur, & in eo Oraculum omnium quæ apud Græcos fuerunt vetuſtiſſimum. In hoc duas columbas conſulentibus reſponſa dediſſe quidam fabulantur, quarum altera Delphos, altera verò in Ammonis Iouis Templum volârit. Alii arbores ipſas vocales fuiſſe volunt, & conſulentibus Oracula edere ſolitas. Strabo lib. 10. Tenus, *inquit*, vrbem non ſanè magnam habet, verùm Neptuni Fanum ingens in Luco extra muros, ſpectatu dignum, in eo capaciſſima diſcumbentium conuiuarum Ædificata triclinia: illud ſignum eſt abundantem finitimorum multitudinem eò conuenire ſolitam, qui vnà Neptuni Sacrificia celebrantes epularentur. *Vt non ſine cauſa Gerbelius referat, perrarò in Græcia ſine nemoribus Templa reperta fuiſſe.*

Idem tamen in aliis etiam Regionibus in vſu fuiſſe legimus: vt apparet ex illo loco Vergilii, qui lib. 1. Æneid. extat, vbi de Templo magnificentiſſimo Carthagini iuxta Lucum exſtructo ita canit:

Lucus in vrbe fuit media lætiſſimus vmbra:
Quo primùm jactati vndis, & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Iuno
Monſtrarat, caput acris equi: Sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per ſecula gentem.
Hic Templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, &c. *Et mox:*
Hoc primum in Luco noua res oblata, timorem
Leniit: hic primum Æneas ſperare ſalutem
Auſus, & afflictis melius confidere rebus:
Namque ſub ingenti luſtrat dum ſingula Templo,
Reginam opperiens, &c.

In vrbe Bubaſti Ægyptiorum Templum quoque fuit Bubaſtis hoc eſt Dianæ, omnium maximè memorabile, & aſpectu iucundiſſimum. Illud ingens proceriſſimis arboribus manu conſitis Lucus ambiebat. Ab eius ingreſſu via per forum Orientem verſus, ſtrata lapide erat, vtrinque arboribus manu conſitis in cœlum euntibus, authore Herodoto lib. 2.

Similiter inter Tralles atque Nyſſam Vicus fuit Nyſſenſium, non procul ab vrbe, Acharaca nomine, vbi Plutonium fuit, Luco ſumptuoſo circumdatum. Item Plutonis & Iunonis delubrum ac antrum Charonium, naturâ admirabile, quod Luco imminebat. Strabo lib. 14.

Antiochiæ Syriæ Suburbium fuit Daphne *cognominatum quod nemore multarum cupreſſorum cingebatur, altiſque plantis mixtim vnà cum cupreſſis exornabatur. Et tellus illa vtrinque à montibus benefragrantia & varia florum genera ſub arboribus producebat. Tectum autem quoddam, imò magis vmbra loco illi vndique imminens propter denſitatem ramorum ac foliorum non permittebat, vt ſolares radii terram attingerent. Fuit locus amœniſſimus, copiâ ac venuſtate vndarum, temperaturaque aëris. Erat in eo Luco Daphnæi Apollinis Templum magnificè & pretioſè exornatum elaboratumque. quod Seleucum Antiochi patrem exſtruxiſſe ferunt. Sozomenus lib. 5. cap. 19.*

Euſebius etiam teſtatur, Templum Veneris in vertice montis Libani in fruticeto poſitum fuiſſe: lib. 3. de Vita Conſtantini.

Plinius quoque lib. 16. cap. 44. Natur. hiſt. Romæ in Exquiliis proximè Lucinæ ædem Lucum fuiſſe, in quo Lotos mira vetuſtatis fuerit: ad hanc arborem Veſtalium virginum crinis deferebatur conſecrandus, vnde etiam Capillata *dicta fuit. Ab hoc Luco Lucinam nomen ſuum habere ait idem. Varro tamen de Lingua Latina ſic dictam putat, quòd partum in lucem proferat, vnde & à parturientibus inuocabatur. Ouidius in Faſtis vtramque opinionem his carminibus attigit.*

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina Lucus,
Vel quia principium tu Dea lucis habes.

Ibidem non procul ab vrbe in nemore Aricino, Dianæ Nemorenſis appellatæ, celebre quoque Tem-

OTECA NAZ ROMA VITTORIO E

Templum fuit; in hoc nemus Idibus Auguſti ex vrbe facibus accenſis; diſcurrebant: de quo ſic ait Propertius:

Cùm videt accenſis devotum currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre Deæ.

Romæ quoque ædem Dii fidii Sp. Poſthumius dedicauit in Luco Bellonæ, locatam ab vltimo regum Tarquinio, non tamen ab illo conſecratam, authore Dionyſio Halicarnaſſ. lib. 9. Quocirca rectè Valla ſcripſit de Luco lib. 4. Lucus nequaquam cæduus eſt: quin potius manu conſitus, religioſuſque atque vel alicui Deo, vel alicujus hominis cineribus conſecratus; idcóque aut circa delubra hominum, aut circa Sepulchra poſitus eſt.

Luci Aſyla.

Romæ denique Romulus Lucum Aſylum fecit, teſte Plutarcho in vitis: Liuio lib 1. & Dionyſio lib. 2. Vnde & Ouidius lib. 3. Faſt.

Romulus vt ſaxo Lucum circumdedit alto;
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Et Vergilius lib. 8. Æneid. ſimiliter inquit:

Hunc Lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum Rettulit. &c.

Dionyſius libro 2. Antiquit. addit, Romulum in hoc Luco Templum erexiſſe: *ſed cui Deorum aut geniorum, certum ſe non habere ſcribit.*

Quod ſi Ethnicorum narrationibus credere voluerimus, violatores horum ſacrorum Lucorum ſuos vltores & vindices habuerunt, à quibus ſunt miraculosè puniti. Valerius enim lib. 1. cap. 2. refert, quod Æſculapius conſecratum Templo ſuo Lucum apud Coos ex parte ſucciſum dolens, inter ipſum nefarium miniſterium deuictis partibus Antonii, imperio Cæſaris morti deſtinatum Turulium, manifeſtis numinis ſui viribus, in eum locum quem violauerat traxerit, effeceritque, vt ibi potiſſimùm à militibus Cæſarianis occiſus, eodem exitio, & euerſis iam arboribus, pœnas lueret, & adhuc ſuperantibus, impunitatem conſimilis iniuriæ pareret, ſuamque venerationem, quam apud colentes maximam ſemper habuerat, Deus hoc modo multiplicârit. Refert etiam Lactantius de Origine erroris lib 2. cap. 8. Suidas quoque commemorat, Anagyraſion quendam genium fuiſſe, ſic à loco Atticæ Anagyro cognominatum, qui SENEM vicinum, quod Lucum ſuum inciſiſſet, hunc ad modum vltus ſit. Senis concubinæ inſanum quendam amorem immiſit in illius filium: quæ cum adoleſcentis animum pellicere non poſſet, eum vltrò apud patrem detulit, quòd ſeſe de ſtupro non deſineret interpellare. Pater perſuaſus à muliere, filium è tecto præcipitem dedit ac interemit. Deinde facti pænitens, ſemetipſum laqueo præfocauit. Poſtremò ſeſe mulier in puteum præcipitem dedit. Huius fabulæ citat authorem Hieronymum in opere de Tragœdiarum Scriptoribus. Agamemnon Aulide longius ab exercitu Græcorum progreſſus, conſpectâ circa Lucum Dianæ capreâ, ignarus Religionis quæ in eo loco erat, eam iaculo transfigit. Non multo poſt irâ Dianæ exercitum lues inuadit. Mulier quædam Deo plena, Dianam ob violatum Lucum ſuum & necatam capream, quâ maximè lætabatur, pœnas ſceleris ab exercitu petere: nec leniri poſſe priuſquam author facinoris filiam natu maximam Victimam immolâſſet, aſſerit, vt Dictys indicat lib. 1.

Vt autem ad ipſa Ethnicorum Templa reuertamur, ſolebant illa certis de cauſis plerunque voueri: cujus multa exempla paſſim in hiſtoriys inueniuntur.

De Templorum Ethnicorum votione

Quando vero id, propter quod vota erant, proſperè ſucceſſerat, tum definiebantur, & certi illius Templi fines conſtituebantur: idque dicebatur Effari Templa, *Varrone teſte, vel* Siſtere Fana. *Sic enim Feſtus:* Siſtere Fana, cùm in Vrbe condenda dicitur, ſignificat loca in oppido futurorum Fanorum conſtituere. *Id verò ab Auguribus fieri ſolitum Varro docet.*

Vbi ſic definita eſſent, tum condebantur: condita dedicabantur ab iis, qui ea vouiſſent: tandem ab Auguribus inaugurabantur, id eſt, ſuis auguriis ſanctiora reddebantur: Hoc enim niſi fieret, Templa eſſe non poterant, teſte apud Agellium Varrone: ſed Ædes *tantùm dicebantur: vnde diſcrimen inter Templa & Ædes ſacras facilè intelligitur.*

In huiuſmodi autem Templorum Votione, Definitione, Ædificatione, Dedicatione, Inauguratione, vel etiam Exauguratione, quando videlicet profana reddebantur, hæ circumſtantiæ obſeruabantur, nempe, quibus, à quibus, quo modo, quibus verbis, geſtibus, ritibus atque ceremoniis ea fierent.

Circumſtantiæ obſeruata in Temploris votione.

Romani in bellis atque prœliis plerunque, cùm alia, tum inprimis Templa Diis ſuis vouerunt: id quod primùm Romulum fe iſſe Dionyſius Halicarnaſſeus libro 1. teſtatur: alii ad Numam hoc referunt: Tertullianus verò in Apologetico capite 25. poſt Numam demum & Simulachrorum & Templorum vſum in Rempublicam illam introductum eſſe voluit. Votionis huius illuſtre exemplum extat apud Liuium Decade 1. libro 10. vbi Appius Conſul & Imperator huiuſmodi precationis formâ Bellonæ Templum vouet: Bellona, ſi hodiè nobis victoriam duis: aſt ego Templum tibi voueo. *Romulus quoque, vt eſt apud eundem Liuium victis prœlio Ceninenſibus, Romæ deſignauit Templo Iouis fines, cognomenque addidit Deo, inquiens:* Iuppiter Feretri hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, Templumque his regionibus, quas modò animo metatus ſum, dedico, ſedem opimis ſpoliis, quæ, Regibus, Duci-

Templa vouerunt Romani in bellis.

Votionis forma.

Ducibúſque hoſtium cæſis, me authore ſequentes poſteri ferent.

Templa vouerunt etiam domi. *Vouerunt etiam Templa non in bellis tantùm, ſed domi quoque, cùm ob publicas cauſas nempe calamitates vel præſentes, vel imminentes, tum priuatas, vt ambitionem & alias. Sic enim Caligula, Suetonio authore, quoniam diuinos ſibi vendicabat honores, vt Deus coli voluit, conſiſtens ſæpè inter fratres Deos medius, vt ſe adorandum adeuntibus exhiberet, & Templum etiam Numini ſuo proprium, & Sacerdotes, & excogitatiſſimas hoſtias inſtituit.*

Templorũ locus *Porrò non omnibus Diis promiſcuè Romani omni loco ædificare Templa ſolebant. Aliis enim intra vrbem, quæ* Vrbana *fuerunt dicta: aliis extra eam: aliis alibi Templa conſtruebant. Sic Vulcani Templum Romulus extra vrbem condiderat, & Veneris ad Portum erat conditum: Mercurij in foro: Iſidis & Serapidis in Emporio: Apollinis & Liberi ſecundum Theatrum: Herculis, in quibus ciuitatibus non ſunt Gymnaſia, neque amphitheatra, ad Circum: Æſculapii quoque Fanum Romani in inſula Tiberina repoſuerunt: cuius rationes reddit Plutarchus Problem.*94. Cur, *inquit*, extra vrbem ædes Æſculapii poſita eſt? an quòd foris ſalubriùs quàm in vrbe habitare crediderunt? Nam Græci quoque in excelſis ac puris locis Æſculapii Templa planè collocant. An quòd Deum ex Epidauro acceſſitum in vrbem commigrâſſe opinantur? in Græcia enim non in vrbe, ſed procul ab Epidauro Æſculapii Templum eſt. An quòd dum draco ex naui in inſulam deſcendiſſet, & ex oculis euanuiſſet, ipſum eo in loco ædis ponendæ authorem ac præmonſtratorem fuiſſe opinantur? *Hæc ille. Iidem Romam Cereris & Bellonæ Fana extra vrbem habuerunt. Non tam Vitruuii de conſtituendis Templis præcepta ſemper obſeruabant. Nam & Veneris aliaque Templa, quæ ſupra nominauimus, apud Circum Rom. fuiſſe, multis teſtimoniis probari poteſt. Apud Ægyptios nullum oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis Fanum recepit. Nam quia nunquam fas fuit Ægyptiis, pecudibus aut ſanguine, ſed precibus & thure ſolo placare Deos, his autem duobus hoſtiæ erant ex more mactandæ, Fana eorum extra Pomarium locauerunt, vt & illi Sacrificii ſolenni ſibi cruore colerentur: nec tamen vrbana Templa pecudum morte pollueréntur. Cælius etiam refert, propè Phigaliam Arcadiæ vrbem ſtadiis plus minus* 30. *montem fuiſſe Elainon nomine, ac in eo Cereri ſacrum Antrum.*

Platonis lex de loco conſtruendi Templa. *Plato libro* 10. *de Legibus, hanc fert legem de loco conſtruendi Templa vel Sacella:* Sacella nemo in priuatis ædibus habeto. Quum alicuius animum ſacrificandi ſtudium inceſſerit, ad publica ſacrificaturus accedito.

Idem lib. 6. de loco Fanorum conſtruendorum ſic ſcribit: Vrbs tota locis ſublimibus circumquaque conſtruenda eſt, vt & munitior ſit & mundior. Templa circa forum ſtruantur. Iuxta hæc magiſtratuum Palatia, & Curiæ iuri dicundo attributæ, in quibus, velut auguſtiſſimis ſanctiſſimiſque locis, iura dentur & accipiantur: partim ipſis judicibus, veluti de rebus ſacris judicaturis: partim verò veluti in ipſis Curiis Deorum ſint ſedes & delubra.

*Quod ad ſitum attinet, vt plurimùm Templa ad orientem Solem conſtrui ſolita ſcribit Lucianus. Vitruuius item de Templorum & ſacrarum Ædium ſitu. ſi plura cupis, multa egregia, huicque loco conuenientiſſima ſcribit lib.*1.3.*&* 4. *cuius inter alia hæc ſunt verba:* Ioui Fulguri, & Cœlo, & Soli, & Lunę Ædificia ſub Diuo, Hypethraque conſtruuntur. Horum enim Deorum & ſpecies, & affectus in aperto Mundo atque lucenti præſentes videmus. *Situs Templorum.*

Variis etiam formis Templa apud Ethnicos ædificata legimus. Nam Solis Ædem, Liberique patris rotundam veteres probârunt: Iouis verò Templa, quòd omnium rerum ſemina is Deus patefacere credebatur, tecto eſſe oportere perforato Varro dixit. Ædem Veſtæ quam cum terra eandem putabant, rotundam ad pilæ ſimilitudinem formabant. Cælitibus & Superis aliis, à terra Templa exſtare volebant: Inferis Deis ſub terra: Chthoniis & terreſtribus media ponebant ſæpius. *Forma Templorum.*

Sed & de variis Templorum Ædiumque ſacrarum formis Vitruuius loco ſupra citato ſic ſcribit: Mineruæ, & Marti, & Herculi Ædes Doricæ fient. His Diis propter virtutem ſine deliciis Ædificia conſtitui docet. Veneri, Floræ, Proſerpinę, Fontium Nymphis, Corinthio genere conſtitutæ aptas videbuntur habere proprietates, quòd his Diis propter teneritatem graciliora & florida, foliiſque & volutis opera facta, augere videbuntur juſtum decorem. Iunoni, Dianæ, Libero patri, cæteriſque Diis, qui eâdem ſunt ſimilitudine, ſi Ædes Ionicę conſtituentur, habita erit ratio mediocritatis, quòd ab ſeuero more Doricorum, & à teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis inſtitutio. *Ex quibus Vitruuii verbis intelligitur, formas Templorum apud Ethnicos Doricas, Ionicas, Corinthiacas, aliiſue generibus conſtitutas fuiſſe.* *Vitruuius de formis Templorum.*

Huc pertinet etiam, quòd Franciſcus Polletus lib. 1. *Hiſtor. Rom. cap.* 3. *indicat. Templa veterum noſtris non fuiſſe abſimilia.* Conſtabant enim, *inquit*, Cellâ ſanctiore: nos Chorum vocamus, quæ Cella ſanctior à Baſilica & porticibus diſtinguebatur pluteo, & quaſi altero Proano; nos non malè Pulpitum vocamus, quòd in morem Pulpiti, aut Tabulati *Polletus de formis Templorum.*

lati erectum ſit: quidam ex vulgo Threnum vocant, fortaſſe quòd ibi Threni Ieremiæ Prophetæ recitentur, & aliæ homiliæ ſacræ. Baſilica verò, quam nos Nauem, aut Carinam vocamus, deambulationes, quæ vtrinque ſunt, omnino Porticus ſunt veterum, quæ ſunt veluti fori in Carina. Cella ſanctior ſolis rebus ſacris deſtinabatur. Baſilica verò, & Porticus, & Pronaon ferè vſibus prophanis exponebantur. Illic enim & nundinæ mercium & proxenetica contractuum, prologi nuptiarum colloquia tranſactionum vt hodie apud nos, nimis impiè, exercebantur. *Hucuſque Polletus.*

His adde, & certas Templorum partes dum exſtruerentur, fuiſſe conſtitutas: quarum ſiniſtra ab Oriente, dextra ab Occidente, antica ad Meridiem, poſtica ad Septentrionem dicebantur. Publius tamen Victor, cùm ait in libello. 14. Vrbis regionibus, ante Cellam, partem nimirum Templi ſacratiorem, eſſe prodromon, poſt Templum opiſtodomon, *Templum in tres duntaxat partes diuidit, mediamque, vbi Dei eſt Cella, quam hodie Chorum dicunt, vocat: quæ antecedit* πρόδομον, *quæ ſequitur* ὀπισθόδομον. *Vide Adrianum Turnebum libro 22. cap. 17.*

Templorum reſtauratio

Vt autem in exſtruendis & ædificandis, ita etiam in reſtaurandis & reficiendis Templis, ſummam curam, magnam Religionem, varias Ceremonias atque Ritus adhibuerunt. Eos vno quaſi faſciculo Cornelius Tacitus complexus eſt, in luſtratione areæ Templi Iouis, quod à Veſpaſiano tum reſtitutum fuerat. Veſpaſianus, *inquit,* curam reſtituendi Capitolii in L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed authoritate famaque inter proceres excellentem. Ab eo contracti haruſpices monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, Templum iiſdem veſtigiis ſiſteretur, nolle Deos mutari veterem formam. Vndecimo Calend. Iulias, ſerenâ luce, ſpacium omne, quod Templo dicabatur, euinctum vittis coroniſque, ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis, deinde virgines Veſtales cum pueris puelliſque, patrinis matriniſque aquâ riuis & fontibus amnibuſque hauſtâ, perluere. Tum Heluidius Priſcus Prætor, præeunte Plauto Æliano Pontifice, luſtratâ Suouetaurilibus areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, Præſideſque Imperii Deos precatus; vti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, & vittas quibus ligatus lapis, innexique funes erant, contigit. Simul cæteri Magiſtratus & Senatus, & Eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi ſaxum ingens traxêre: paſſimque injectæ fundamentis argenti, aurique ſtipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, ſed vt gignuntur, &c. *Ex his Ethnicorum Ceremoniis ac Ritibus Chriſtiani poſtea plurima in ſuam Religionem tranſtulerunt, vt ſuo loco videbitur.*

CAPVT. VI.

De Origine TEMPLORVM *apud* Chriſtianos.

Apoſtoli quib. in locis ſuos cõuentus celebrārint.

CElebrârunt quidem Apoſtoli ſuo tempore συνάξεις, *hoc eſt, Conuentus Eccleſiaſticos propter auditum verbi Dei, vſum Sacramentorum & preces communes, in Locis & Ædificiis certis; ſed ea, pro illorum temporum conditione, non vbique fuerunt eadem. Nam Conuentus egerunt, cùm in Templo Hieroſolymitano, Act. 2. 5. 21. cùm in Synagogis Iudæorum Act. 9. 13. 18. tùm etiam in priuatis fidelium ædibus, Act. 1. 2. 4. 5. 10. 12. 20. 28. Vbi Bellarmini impoſtura notanda eſt: probare enim volens Col. 2188. Fideles Apoſtolorum tempore & paulò poſt habuiſſe* Eccleſias, *hoc eſt,* Templa, *à priuatis ædibus diſtinctas, ex 1. Cor. 11. & 14. cap. & locis aliquot Patrum, vocem* ECCLESIÆ, *quæ apud eos reperitur pro* Templis *exſtructis ſumit, quum ibi pro ſolo Fidelium conuentu in priuatis ædibus collecto vſurpetur. Eſt igitur Æquiuocationis fallacia.*

Templa magnifica nulla Apoſtolorum ætate.

Alioquin de magnificè aliis in locis, præter Hieroſolymitanum, exſtructis Chriſtianorum Templis, de eorum Ornamentis & Altaribus, de Dedicationibus & Conſecrationibus Templorum, de nominibus, & differentiis eorum, nihil vſquam vel in ſcriptis Apoſtolorum, vel certis & probatis eorum temporum authoribus reperies: quæ omnia ſeculis iis, quæ Apoſtolorum ætatem ſunt conſequuta partim Iudaiſmi, partim Gentiliſmi ſuperſtitioſâ κακοζηλίᾳ *inuenta & excogitata ſunt.*

Locus Philonis & Euſebii de Eſſenis explicatur.

Refert quidem Philo in libro περὶ θεωρητικοῦ βίου, *præclaros Hebræorum viros, qui tempore Marci Euangeliſtæ, in Ægypto extra vrbes ad lacum Mariam in collibus ſolitariam egerint vitam, habuiſſe* οἰκήματα ἱερὰ, *quæ ipſi vocârint* Σεμνεῖα & Μοναστήρια, *in quibus ſoli manentes religioſæ vitæ operam dederint. Euſebius lib. 2. hiſt. Eccleſiaſt. cap. 16. & 17. Sozomenus lib. 1. cap. 12. Nicephorus lib. 8. cap. 39.*

Et Euſebius multis euincere conatur, loqui ibi Philonem de Chriſtianis, ſeu de Iudæis nuper admodum ad fidem Chriſtianam conuerſis. Ioannes Quintinus quoque, idem vt probet, in explicatione Can. 5. Concilii Gangren. multum ſudat & laborat, eam ſolùm ob cauſam, vt antiquiſſimam demonſtret eſſe Originem Templorum apud Chriſtianos, vt quæ iam tum cœperint ædificari, cum cœperit Euangelium primùm prædicari.

Verùm

Error Eusebii.

Verùm ſunt cauſæ manifeſtæ quæ ipſos erroris conuincunt. Nam Philo nihil vſpiam de Chriſtianis ſcripſit: ſed duos libros de ea ſecta Philoſophorum edidit, quos Eſſæos vocat. Alter eſt περὶ πρακτικοῦ βίου ἐσσηνῶν, *qui erant* κοινόβιοι, *quem inſcripſit hoc titulo,* ὅτι πᾶς σπουδαῖος ἐλεύθερος. *Alter liber eſt* περὶ θεωρητικοῦ βίου ἱκετῶν *qui erãt* μονάζοντες καὶ μονόβιοι. *In hoc libro* θεωρητικῷ *deſcribit* τῶν μοναζόντων καὶ ἀσκητῶν ἱκετῶν *Vitam, Studia & Mores. Tantum igitur abeſt, vt Chriſtiani fuerint illi, de quibus Philo ſcribit, vt pertinaciores hoſtes non habuerint Chriſtiani, quippe qui plurimis Ceremoniis Iudaicis pertinaciſſime fuerunt addicti: ait enim Philo, eos* παρωνύμως, εἶναι τῆς ὁσιότητος. *Quare?* ἐπειδὴ, *inquit,* ἐν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ θεοῦ γεγόνασι. *Diſertè ait cultores Dei patrio, hoc eſt, Syriaco Idiomate vocatos eos. Hæc ferè Ioſephus Scaliger lib. 6. De emendatione Temporum.*

Deinde Euſebii rationes, quas adducit Ioannes Quintinus, non certæ ſed coniecturæ tantum ſunt: vt qui ea ex Philonis ſaltem relatione ſcripſerit, non quod ipſe de iis aliquid compertum habuerit. Nec ipſe etiam Philo affirmat hos Chriſtianos fuiſſe, vt ex verbis Euſebij facilè colligitur.

Præterea, ſi quis authoritatem Euſebij, qui iſta ſcripſerit & affirmauerit, obijciat, reſpondet illi Scaliger ſupra citato loco, ac licet Euſebium hiſtoriæ plurimùm contuliſſe fateatur, plus tamen iudicij, quàm ſtudij & diligentiæ in illo requirit, id quod aliquot locis ex Euſebio probat. Et quod hunc ipſum locum attinet, manifeſtè Euſebius ſibiipſi in eo contradicit: quæ enim in Eccleſiaſtica Hiſtoria de Chriſtianis vult intelligi, illa ipſa ad verbum ferè de Præparatione Euangelica lib. 8. cap. 4. de Eſſæis ſiue Eſſenis (celebri Iudæorum ſecta) narrat, quemadmodum & Polydorus Virg. lib. 7 c. 1. de Inuentoribus rerum locum illum Philonis de iiſdem intelligit. Quin ipſe Hieronymus ad Euſtochium de Cuſtodienda virginitate, hæc Philonem de Eſſenis ſcripſiſſe quoque affirmat. Idem Euſebius quæ in Eccleſiaſtica Hiſtoria Σεμνεῖα & Μοναστήρια *vocat Religioſorum iſtorum Habitacula, ea de Præparatione Euang. Synagogas appellat.*

Adhæc nondum Chriſtiani talia eo tempore exercitia habuerunt, qualia ab Euſebio ex Philone copioſè commemorantur: eius enim rei, imò illorum etiam Religioſorum, de quibus Philo, à vetuſtiſſimis vel Doctoribus vel Hiſtoricis, nulla prorſus fit mentio.

Epiphanii & Quintini error.

Quod autem Ioan. Quintinus dicit, Epiphanium quoque teſtari contra Nazaræos, Philonem non de aliis, quàm Chriſtianis iſta ſcripſiſſe, qui tunc non Chriſtiani, ſed ex nomine Ieſu Domini noſtri Ἰεσσαῖοι *vocati fuerint nihil eſt: nam Epiphanius, vt indicat Scaliger, errantem Euſebium ſequutus eſt, & inſuper, quia Euſeby mentem, male aſſecutus fuit, deterius illo pronunciauit. Nam id genus hominum, quo de loquitur Philo,* θεραπευτὰς *vocat: Euſebius ita dictos ſuſpicatur, quòd in nomine Ieſu Chriſti Nazareni morbos curarent: Epiphanius ideo putat ab Euſebio dictos quaſi (non* Ἰεσσαίους *παρὰ τὸ ἰᾶσθαι) à ſanando, quaſi* ἰατρούς. *Hinc fit catena non illius fati Chryſippei, ſed errorum inuicem ſeſe conſequentium.*

Et vt maximè verum ſit, Chriſtianos illos fuiſſe, nihil tamen eorum exemplo probare poſſunt: Sozomenus enim & Nicephorus lib. 8. cap. 39. indicant, eos plus æquo Iudaicè conuerſatos fuiſſe & Gentis ſuæ Ritus obſeruâſſe.

Templa Eſſenorũ qualia.

Denique Loca illa in quibus ſua Myſteria tractârunt, non fuiſſe Templa auguſta & magnifica, ſed ſimplices domos, inde apparet, quod Philo ea nominat οἰκήματα ἱερά, *hoc eſt, Domos, Habitationes & Domicilia ſacra, qualia veteribus Chriſtianis Apoſtolorum ætate & aliquandiu poſt fuiſſe, in ſequentibus demonſtrabitur. Ab Heſychio quoque* Σεμνεῖον, *quo nomine illi Religioſi Viri ſua Sacra Domicilia appellârunt,* ἱερὸς οἶκος *exponitur.*

Nam poſt Apoſtolorum tempora, euerſo iam Templo Hieroſolymitano, & deletâ Gente Iudæâ, Chriſtianis non modo nulla magnificè Templa, ſed ne mediocria quidem condere licebat, ob ſæuitiam tyrannorum & rabiem vulgi.

Loca publicorum congreſſuum poſt tempora Apoſtolorum qualia.

Erant igitur tunc temporis loca illa publicorum congreſſuum humilia, latebris, ſpeluncis & antris ſimiliora, quàm magnificis Tẽplis, vt teſtatur Euſebius libro 9. c. 10. Hiſtoriæ Eccleſiaſt. Et Tertullianus vetus author palàm affirmat, etiam ſuo tempore Chriſtianis alia Templa non fuiſſe, quàm ſimplices Domos, quibus fideles congregarentur. Claruit autem Tertullianus ſub Pertinace Imp. circa annum D. 195. Apud Minutium Felicem quoque Chriſtianis Cæcilius obijcit, cur nullas Aras habeant, nulla Templa, nulla nota Simulacra, nunquam palàm loquantur, nunquam liberè congregentur? Item, cur Iudæi Deum coluerint in Templis, Chriſtiani autem ſecus? Polydorus quoque Vergilius lib. 5. de Inuent. rerum cap. 6. teſtatur, tantum abfuiſſe vt circa hæc tempora aliquod Templum à Chriſtianis publicè ædificaretur, vt etiam omnia eſſent occulta, & ſacella potius, atque eadem abdita & plerunque ſubterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent.

Chriſtiani in primitiua Eccleſia in Cœmeteriis plerunque conuenerunt.

Quin teſtantur Hiſtoriæ, Chriſtianos poſt Apoſtolorum tempora conueniſſe vt plurimum tempore perſecutionum in Cœmeteriis, hoc eſt, locis ſepulturæ Martyrum deſtinatis, ibique conuentus Eccleſiaſticos celebrâſſe. Ita in perſecutione ſub Georgio Alexandriæ, cum aduerſarij pietatis prævalentes, Templa obtinerent, in Cœmeteriis Chriſtiani conuenire cogebantur ad orationem. Theodoretus lib. 2. c. 14. Qua de re Onuphrius Panuinius in Appendice ad Platinam de Cœmeteriis, ita ſcribit. Quia, *inquit,* veteres primitiuæ Eccleſiæ patres ſolebant ad Sepul-

chra ſanctorum Martyrum, quorum ſacroſancta erat memoria, anniverſario die paſſionis eorum conuenire, ampla, & capacia cœtibus publicis Orationum Loca Cœmeteriis adjacentia, etiam Cœmeteria vocârunt: Legimus veteres Rom. Pontifices inter Martyrum tumulos ſtationes, id eſt, omnes actus publicos pontificales celebrare conſueuiſſe. Itaque hæc Cœmeteria erant Chriſtianis veluti Templa, & Orationum Loca, in quibus Epiſcopi Synodos congregabant, Sacramenta adminiſtrabant, & verbum Dei concionabantur. Hinc illud ſcitu dignum, quòd quum Imperator quiſpiam perſequutionem in Chriſtianos inſtaurare conſtituiſſet, ante omnia eos à Cœmeteriis arcere ſolebat, ne in vnum conueniendi eis facultas eſſet. *Itaque legimus apud Euſeb. lib. 7. c. 9.* Æmilianum juridicum Ægypti in Valeriani perſequutione ſic Dionyſium Epiſcopum, Presbyteros & Clericos Alexandrinos, & alios Chriſtianos, in Chriſti fide conſtantes alloquentem: Video vos & ingratos eſſe, & non ſentire manſuetudinem Auguſtorum, quapropter Alexandriæ non eritis, ſed in Libyam relegabo vos, & vobis aliiſque non licebit amplius Synodos colligere, vel ad Cœmeteria (ſicut vocant) ingredi. *Et Hiſtoria eiuſdem. lib. 9. c. 2. legimus:* Galerium Maximinum aliquando conatum Cœmeteria Chriſtianis rurſus adimere, cum eos diſſipare, atque peſſundare vellet: Itaque (*inquit*) nihil non ad ſubuerſionem noſtram molitus, primum nobis libertatem in Cœmeteriis conueniendi prætextu quodam adimere conatur. Rurſus cùm Imperator alius perſecutionem in nos reprimere vellet, ante omnia jus conveniendi in Cœmeteria reddidit. Exſtat Galieni Auguſti edictū, quo Chriſtianis Cœmeteria ſua reſtitui juſſit, vt ad ſua Sacra coire poſſent, quibus à patre ſuo Valer. Imp. paulo ante impiis edictis prohibiti fuerant: *meminit huius rei Euſeb. lib. 6. c. 13. Ex his igitur liquet,* apud Chriſtianos primitiuæ Eccleſiæ, Cœmeteria Loca Sacra fuiſſe, in quibus ad ſua Sacra conuenire poſſent: *Panuinius ibidem.*

In Cœmeteriis fabricæ materiales.

In eiuſmodi autem Cœmeteriis fabricas materiales, & Ædes aliquas, in quibus fideles conuenerint, fuiſſe, auctor eſt Damaſus Papa, qui in Fabiani *Papæ & Martyris vita ita ait:* Hic multas fabricas per Cœmeteria fieri præcepit. *Idem Damaſus ait:* Liberium Papam de exilio reuerſum, habitâſſe in Cœmeterio Agnetis. *Panuinius ibid. Imò in Cœmeteriis Romæ exiſtentibus Baptiſmum, & Cœnam Dominicam celebrare, Vigilias decantare, Ordinationes & ſtationes, id eſt, omnes ſacras Ceremonias habere, veteres ſolitos fuiſſe. Panuinius ibidem docet.*

Primi Epiſcopi Rom. Templa nulla Romæ condiderunt.

Quocirca valdè ſunt mirandi illi, qui primis Epiſcopis Romanis exſtructiones Templorum in ipſo quoque vrbe Roma, Tyrannorum alumna, attribuunt: veluti quòd aiunt, S. Sauianum etiam viuenti Petro Templum condidiſſe & conſecrâſſe*: quòd Anacletus præcipit,* vt ſinguli Epiſcopi quotannis Limina, hoc eſt, Templum D. Petri Romæ inuiſant*: cùm tamen Cornelius Papa, 140. annis ad minimùm poſt mortuū Anacletum, in Decretalibus ſuis ſcribat, ſe primùm corpus Petri eruiſſe, & Romæ in Apollinis Templo condidiſſe: quòd de Alexādro I. qui Epiſcopatū Rom. tenuit circa annū D. 114. Durandus l. 7. c. 19. Ration. ſcribit,* quòd in honorem B. Petri Romæ Templū fabricârit, & ad Vincula nominârit*: quod de Hygino Platina refert, ipſum inſtituiſſe,* ne Templa ſine celebratione dedicarentur, néue augerentur diminuerenturq; ſine arbitratu Metropolitani vel Epiſcopi: *vetuiſſe quoq;* ne tigna reliquáue materia ad ædificāda Templa congeſta in profanos vſus conuerteretur, poſſe tamen ad ſtructuram alterius Templi vel Cœnobii, concedenti Epiſcopo, transferri: *quòd in altera Clementis I. epiſtola ad Iacobum huiuſmodi decretum exſtat:* Eccleſias facite per congrua loca, quæ diuinis precibus ſacrare oportet.

Polydori Vergilij locus, indicans in primitiua Eccleſia Templa nulla fuiſſe.

Quæ autem fides his & ſimilibus ſit adhibenda, Polydorus Vergilius lib. de Invēt. rerum 5. c. 6. his verbis docet: Poſt Euangelicum, *inquit*, dogma inter gentes diuulgatum, vbi loci prima Ædes Seruatori noſtro dicata fuerit, pro certo ponere non auſim, ne diuinare potius, quàm veritati inhærere dicar: ſed in re parum nota conjectare licet. A Chriſti ſtatim aſcenſu in cœlum Iudæi cœperunt Chriſtianos crudeliter perſequi, deinde Nero princeps, deinde Domitianus, deinde alii, & poſtremò Diocletianus Maximianus acerbiſſimè afflictârunt. Quo ferè toto temporis interuallo, tantum aberat, vt aliquod Templū à noſtris Chriſtianis publicè ædificaretur, vt etiam omnia eſſent occulta, & ſacella potius, atq; eadem abdita, & plerunq; ſubterranea, quàm apertis atq; publicis, fierent. Eſt tamen cōſentaneum credere in remotis locis, quo non facilè peruaſerat ille Tyrannorum furor, fana aliqua interim aut ędificata, aut quæ primùm dæmonum fuerant Chriſto dicata ab Apoſtolis fuiſſe, qui vbique Gentium omni tempore ad propagandam Religionem totis viribus incubuerant: quod aut in Æthiopia à Matthæo, aut in India citeriore à Bartholomæo, aut in Schytia ab Andrea, quorum prædicatione iis Gentibus Chriſtianæ pietatis lux ab initio affulſit, factum eſſe & crediderim & dixerim. Non abhorret præterea à fide, aliquam Ædem fuiſſe principio à Iacobo Hieroſolymis Deo dicatam, qui ibidem Cathedram primus locauit, primuſque rem diuinam ritu

ritu Apoſtolico facere cœpit, auctore Euſebio. Nec mirum alicui eſſe debet, ſi talia ac hujuſmodi benè multa alia minus literis prodita ſint, quòd ſcriptorum inopia factum eſt. *Vbi notandum, quod hæc poſtrema nullis certis argumentis, ſed tantum coniecturis nituntur. Idem author ibidem inquit:* Romæ non reperio, quod ſciam, aliud antiquius Templum ædificatum, aut dicatum, vel adviſum Sacrorum fuiſſe conuerſum, quàm Thermas Nouuti in vico Patritio, quas Pius I. Pontifex Praxedis eximiæ ſanctitatis fœminæ; rogatu, diuæ Prudentianæ eius ſorori conſecrauit: qui fuit annus circiter 150. ab eo qui humanæ ſalutis fuit primus. *Et mox:* Nec ita multo poſt Calixtus (circa annum D.222.) jam ſeſe Tyrannorum odio ſenſim remittēte, Ædem in Tranſtyberina Regione, Beatæ Virgini ſtruxit, Cœmeteriūq; ex ſuo nomine condidit viâ Apiâ, vbi multorum Martyrū repoſiti erant cineres. *Hæc Polydorus. Qualis autem ea fuerit Ædes quam Calixtus Romæ exſtruxit, idem memorato loco indicat, & Platina in vita Calixti his verbis:* Calixtum ædificâſſe, *inquit*, Baſilicam in Tranſtyberina Regione in honorem B. Virginis, Damaſus ſcribit. Non tamen crediderim hanc illam eſſe, quam hodiè tam celebrem & amplam cernimus. Cùm ea tempeſtate ob crebras perſequutiones occulta eſſent omnia, & ſacella potius, atque eadem abdita, & plerunque ſubterranea, quàm apertis in locis fierent. Inuiſi ego hæc loca cum amicis quibuſdam Religionis causâ. Viſuntur adhuc (*Romæ*) ſacella, vbi priuatim Sacrificia fierent, quæ publicè quorundam Imperatorum edicto exhiberi Deo non poterant. *Hac ille. Eadem quoq; refert Sabellicus Enne. 7. lib. 6.*

Scilicet ergo licuit illis magnifica Templa exſtruere, eaque auro & argento ornare. Omnibus enim notum eſſe arbitror ex omni triginta Epiſcoporum Roman. ſucceſſione, quæ à Petro & Paulo vſque ad Syluestrum & Conſtantinum Imperatorem annorum minimùm trecentorum ſpatio deducitur, nullum fuiſſe, de quo ſupplicium ſumptum non ſit. Primus inter Cæſares fuit Nero, qui publicis edictis, per prouincias, Chriſtianos mandauit excruciari, ſicut Tertullianus ſcripſit in Apologetico. Occaſio fuit, quod Nero clam vrbem iuſſiſſet incendi, vt formam Troiani incendii videre poſſet: arſitque Roma 6. integros dies. Ea calamitas ſummam ei apud populum inuidiam conflauit, quam cùm beneficiis eluere non poſſet, finxit Chriſtianos eius calamitatis eſſe authores, & ſtatim horribiliter in eos furere cœperunt. Lanienam iſtam deſcribit Tacitus lib. 15. Flauius Domitianus atrocem quoque publicis edictis contra Chriſtianos perſecutionem promulgauit & exercuit, vt indicat Euſebius lib. 3. capite 19. & Eutropius libro

Perſecutio Eccleſiæ ſub Nerone.

Domitiano,

9. Sub Traiano Imp. Senatus Rom. blaſphemiæ in Deos, & ſeditionis erga Imperatorem Chriſtianis crimen intentabat. Ab Imperatore ergo ad omnes omnium prouinciarum præfectos publica decreta ſunt miſſa, quæ quidem neceſſitatem perſequendi cuilibet præſidi attulerunt, vt apparet ex Plinii 2. ſcripto. Romæ Doctores Euangelii, velut hoſpites & omnis politicæ dominationis ac mundanorum bonorum expertes, doctrinæ & orationi incumbebant, in eo, quo dabatur, tuguriolo, ac parati erant pro Chriſto ceruicem præbere. Rapitur ergo anno Traiani 4. Euariſtus Rom. Epiſcopus ad ſupplicium. Ignatius Romam perducitur, ibique beſtiis dilaniandis obiicitur. Eandem rabiem experti ſunt Chriſtiani non modo per Europam, ſed maximam etiam Aſiæ & Africæ partem. Nec mitiorem Traiano habuerunt fideles Adrianum Imp. qui in ſæuitiâ illum penè ſuperauit. Nam Alexandrum Roman. Epiſcopum, cum Hermète præfecto vrbis, liberis & aliis, numero 1250. in carcerem coniecit, & tandem in furno ardenti ſimul omnes cremauit. Aliis etiam in locis impunè permiſit in Chriſtianos ſæuire, quibuſcunque id libitum fuiſſet. Sub Antonino pio licet nullo edicto iugularentur, tamen paſſim erant inuiſi, quod omnium malorum cauſa ipſorum fidei imputaretur, & fœda horrendaque ſcelera de ipſis ſpargerentur. Quæ Romæ piorum fuerit conditio ſub Antonino Vero, Iuſtinus, qui eo tempore ibi interfectus eſt, ſatis magno teſtimonio eſſe poteſt. In Gallia præfecti aliique perſequutores, ipſis Imperatoribus immaniores, nouis ſubinde excogitatis criminibus, vulgus inſanum alioqui & temerarium, ſi quid contra Chriſtianos ſuſcipiendum eſſet ad maiorem audaciam & ſæuitiam armârunt, & nouis quaſi furiis excitârunt. Narrant ſcripta de Martyribus Gallicis, Ethnicos inſtigâſſe Chriſtianorum ſeruos, & tormentis adegiſſe, vt de Chriſtianis talia diuulgarent, qualia ab hominibus fieri poſſe, nefas ſit credere. Hinc factum eſt, vt apud Lugdunum & Viennam, Chriſtianus interdictum fuerit, ne balneas ingrederentur, ne prodirent in publicum, ne publico priuatóue loco conſpicerentur, vt lib. 5. tradit Euſebius. Hac etiam cauſa fuit, vt illi quoque, qui moderatius hactenus cum Chriſtianis egerant, licentius nunc & crudelius multò in eos ſæuirent. Et vt Gallorum epiſtolâ teſtatur, quæ exſtat apud Euſeb. libro 5. capite 1. nihil tam atrocis ſupplicij & cruciatûs, ab immaniſſimis Tyrannis excogitari potuit, quo non Chriſtiani digniſſimi iudicati ſint. Tantum verò abeſt, vt in Aſia quicquam remiſerint perſecutiones, vt etiam maximas in ea fuiſſe Euſebius ſignificet libro 5. cap. 15. Seuerus Imperator grauiſſimam perſecutionem in Chriſtianos mouit, in qua non in corpora ſolum ſæuitum eſt, ſed etiam in facultates eorum, qui fidem confeſſi ad ſupplicium ducti ſunt. Similem fortunam experti ſunt ſub Decio, & aliis Imperatoribus.

Traiano.

Adriano.

Antonino Pio.

Antonino Vero.

Seuero.

Decio, &c.

Cui ergo veriſimile videri poteſt, Chriſtianis, tantâ indignitate tractatis, & communi totius orbis ferè Ethnicorum odio contemptis, in tantis perſecutionum procellis, licuiſſe Templa condere, & ædificare, cùm ne prodire quidem plerunque auderent, vt Euſebius indicat lib. 6. capite 31. & benignè agi ſecum tùm crederent, cum intermiſſis perſecutionibus in Vrbibus & alibi per Prouincias tolerarentur. Multóque minus illis credendum eſt, qui primis illis Eccleſiæ Rom. Epiſcopis, Templorum exſtructiones, agrorum poſſeſſiones, & neſcio quæ alia munera, per vrbem veluti ſuam, Chriſtianis diſtributa affingunt, cùm propè incredibili ſæuitiâ non ſolùm vulgus, ſed etiam ipſi Epiſcopi latebras & ſpecus inhabitare compulſi ſint, ſicut etiam rectiſſimè monet doctiſſimus vir, omniſque antiquitatis & hiſtoriarum peritiſſimus D. Vadianus, in Epitome trium terræ partium, in Ionia.

Adrianus Imp. in Christi honorem Templa condidit.

Referunt quidem authores, Adrianum Imp. Chriſtum inter Deos recipere voluiſſe, ob eamque cauſam & Templa ſine Simulachris, in omnibus ciuitatibus, in honorem Chriſti, exſtrui juſſiſſe: quæ ictircò, quòd Simulachra non haberent, Adriani Templa, *vſque ad Conſtantinum, dicta fuerint: Auentinus lib. 2. Annal. Verùm Imperatorem ea Chriſtianis tradidiſſe, aut Chriſtianos illa frequentâſſe, non indicant. Hoc addunt,* Adrianum à propoſito deterritum fuiſſe per Sacrificulos & Philoſophos, qui in fatis eſſe dicerent, ſi hoc faceret, Deorum Religionem, cum Romani Imperii Majeſtate interituram, & omnes Chriſtianos futuros, foreque vt cetera Templa omnia deſerantur. *Quo ſine dubio factum eſt, vt deinceps ſub hoc Imperatore non mitius quàm ſub reliquis, cum Chriſtianis actum fuerit.*

Accedunt his omnibus apertiſſima Patrum teſtimonia, quibus probatur primos illos Chriſtianos nulla Templa habuiſſe. Hoc enim probro illis ab Ethnicis objectum fuit. Sic enim libr. 4. contra Celſum Origenes: Obijcit, *inquit*, nobis Celſus, quòd non habeamus imagines, aut Aras, aut Templa. *Arnobius lib. 4. Contra Ethnicos ait:* Accuſatis nos, quòd nec Templa habeamus, nec imagines, nec Aras. *Et Minutius Felix, qui claruit circa annos Chriſti* 211. Cur, *inquit, Cæcilius ad Octauium, de Chriſtianis loquens,* nullas Aras habent, Templa nulla, nulla nota ſimulacra?

Hæc apertiſſima teſtimonia, vt eludat Baronius tom. 2. Annat. pag. 316. Deriſio potius, inquit, erat illa, quàm calumnia Gentilium in Chriſtianos inſultantium; quòd nullum penes illos Templum eſſet. Quidnam verò illi per Templum intelligerent eſt diligentius inquirendum. Errant inprimis, qui putant, omnes ſacras Deorum ædes, in quibus ſacra facerent, Templa dicta fuiſſe. Imò quum quàm plurima eſſent Romæ multiplicium Deorum delubra, perpauca tamen eorum conſtat nominata fuiſſe Templa. Eſt de his teſtimonium apud Gellium lib. 14. c. 7. M. Varronis ad Pompeium, de officio Senatûs habendi Iſagogicum conſcribendis, in quo hæc atque alia ſcripta reliquit; Non omnes ædes ſacras Templa eſſe, ac ne ædem quidem Veſtæ Templum eſſe. Imò & Templa dici & quæ alii publico uſui quàm diuino cultui inſeruirent, idem Varro teſtatur lib. 6. de Lat. lingua, cùm ait: Curia Hoſtilia Templum eſt, & ſanctum non eſt. Ex quibus intelligas, inquit Baronius, nonniſi ingentes illas ædium moles, vaſtas illas ampliſſimaſque publicorum ædificiorum ſtructuras, atque anguſtiora delubra Templa ab illis vocitata. In quam planè ſententiam hæc Arnobius in eos: Templa enim hæc quid ſunt? Si humanam infirmitatem roges, neſcio quid immane atque amplum. Et paulò poſt: Sint ergo hæc licèt aut ex molibus marmoreis ſtructa, laquearibus aut reniteant aureis, ſplendeant hinc gemmæ, & ſidereos evomant varia interſtitione fulgores: terra ſunt hęc omnia, *&c.* Certè quidem nec nos inficias imus, caruiſſe priſcos illos Chriſtianos ejuſmodi Templis, inquit, Baronius, & eccleſiis Templorum inſtar erectis. *Reſpondeo primò, diſcrimen hoc nec ſemper, nec ab omnibus obſeruatum fuiſſe, ſed loca ſacra, nunc Ædes, nunc Fana, nunc Delubra, nunc Templa ſine diſcrimine appellâſſe teſtimoniis probatorum Authorum probari poteſt. Liuius Dec. 1. libro 1. in genere omnia ſacra loca Romæ Templa vocat, inquit enim,* Numam conſtituiſſe, quibus diebus ad quæ Templa ſacra fierent. *Idem Auctor eodem loco Ædes, quas Romulus Iovi Feretrio & Statori vouit, Templa nominauit.* Romulus, *inquit*, ſimul cum dono deſignauit Templo Iovis fines. *Et mox:* Iupiter, Feretri hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, Templúmque iis regionibus, quas modò animo metatus ſum, dedico. *Item:* Hic ego tibi Templum Statori Ioui, quod monimentum ſit poſteris, tuâ præſenti ope ſeruatam vrbem eſſe, voueo. *Non autem veriſimile eſt, in primordiis Vrbis Romæ, quando res Romanæ valde adhuc acciſæ & attenuatæ eſſent, Templa illa ſplendidiſſima & ſumptuoſiſſima fuiſſe: præſertim, cùm diu poſt ea amplificata eſſe idem eodem loco referat. Quirini Ædem vocat Dionyſius* Templum; *de Lupercali enim loquens,* Oſtenditur, *inquit*, ſecundum viam, quâ itur ad Circum, Templúmque ei proximum, in quo lupa præbens duobis pueris ubera. *Plinius verò eundem locum & delubrum & Ædem vocat.* Inter antiquiſſima, *inquit*, delubra habetur Quirini, hoc eſt, ipſius Romuli: Sacræ Myrti fuere duæ ante

ædem

ædem ipſam, &c. Cornelius Tacitus Ædem Cæſaris Templum vocat, Appianus autem delubrum. Idem Tacitus in luſtrationis deſcriptione Capitolij, id modò Delubrum, modò Templum vocat. Concordiæ Ædes nunc Templum nunc Ædes dicitur.

Reſpondeo ſecundò, omnem locum ſacrum ab auguribus inauguratum Templum nominatum eſſe: hoc enim niſi fieret, Templum eſſe non potuit, Varrone teſte apud Agellium, ſed Ædes tantum dicebatur.

Tertiò, non perpauca, vt vult Baronius, ſed plurima Templa Romæ fuiſſe luculentiſſimis teſtimoniis probari poteſt. Prudentius lib. 1. contra Symmachum: Et tot Templa Deûm Romæ, quot in vrbe ſepulchra

Heroum numerare licet, &c.

Tertullianus in Apologetico cap. 25. dicit, Numam Templorum vſum in Rempub. Romanam introduxiſſe. Liuius meminit Templi Iovis Feretrij & Statoris dec. 1. lib. 1. Bellonæ lib. 10. Dec. 1. Iunonis in Aventino Dec. 1. lib. 5. Minervæ: Iovis Opt. Max. ſiue Iovis Capitolini, quod vouit Tarquinius Priſcus: meminit eius etiam Cicero. Suetonius mentionem facit Templi Pacis. Dionyſius ἱερῶ, hoc eſt, Templi Aſyli; itemque Vulcani: & Fortunæ virilis.

Quartò; Plutarchus Ædem Veſtæ, non Ædem, ſed contra Baronium, Templum vocat. Facto impetu, inquit, Sabinos, qui ex Capitolio deſcenderunt, ad Veſtę (ἱερὸν) Templum fugârunt. Sic etiam Templum Hieroſolymitanum Euangeliſtæ ἱερὸν vocant. Horatius apertiſſimè inquit:

Vidimus flavum Tiberim retortis
Littore Hetruſco violenter vndis,
Ire dejectum, monumenta regis,
Templáque Veſtæ.

Quintò Origenes non tantum dicit, Ethnicos Chriſtianis objeciſſe, quòd nulla Templa, ſed etiam quòd nec Delubra &c. haberent. Nam lib. 8. contra Celſum inquit: Celſus & Aras, & ſimulacra, & Delubra nos ait defugere, quo minus fundentur: &c. Sextò: Facilis fuiſſet Origenis, Arnobij & aliorum reſponſio ad hanc Ethnicorum reſponſionem, ſi vera Baronii ſententia eſſet: Nempe, licet nulla ſumptuoſa Templa habeamus, tamen Ædes ſacras habemus, & in iis Aras, vel Altaria pro incruento ſacrificio, ſimulacra, imagines & ſimilia. Item, vos ipſi quoque Romæ perpauca, imò vnum vel alterum ſaltem Templum habetis. Sed ita reſpondent, vt facile intelligi poſſit, eos nulla vel Templa, vel Ædes cultui divino propriè deſtinatas, illo tempore habuiſſe. Septimò. Non ſolùm in iis locis, quæ Templa, vt vult Baronius, ſed etiam quæ ædes dicebantur, S. C. & conciones habitas fuiſſe; Cicero pro domo ſua & pro Sextio teſtatur, itemque Lampridius de Æde concordiæ agens. In Æde Telluris Senatum habitum, in eáque armamentarium fuiſſe, Cicero in Philip. refert. & Appianus.

Diſſimulare tamen aut negare nec volo, nec debeo, in ſæviſſimis iſtis perſequutionum procellis, poſt ducenteſimum à Chriſto nato annum, tranquillitatem aliquam & ſerenitatem exortam fuiſſe ſubinde, & Deum Halcionia quædam Chriſtianis conceſſiſſe, eoque factum, vt indies res eorum ſe melius habere cœperint, & major lux ſubinde affulſerit ipſis ſub Alexandro Seuero, Gordiano, Philippo, & præſertim Gallieno, qui ſeu patris Valeriani fortunâ territus, ſeu moderatione, ſeu quacunque tandem causâ, pacem Eccleſiis omnibus vbique reddidit. Mediocriter etiam ſe Chriſtiani habuerunt ſub Fl. Claudio, Aureliano, M. Aurelio Probo. Iſtorum enim omnium Imperatorum gubernatio nihil videtur perturbationis aut perſecutionis Chriſtianis attuliſſe, ſed tranquilla & quieta cum illis omnia fuiſſe: nec prius turbata eſſe, quàm annum Imperij ſui decimum nonum Diocletianus attigiſſet. Quo toto tempore in eminentia, felicitate & commoditate ſumma, res Chriſtianorum fuerunt: quod teſtatur Euſebius lib. 8. cap. 1. ſuæ hiſtoriæ. Vide locum. *Templa à Chriſtianis quàm primò condita.*

Eodem igitur tempore Chriſtiani Templa & Orationum Domus, majora magnificentioraque quàm hactenus illis licuerat, condere primùm cœperunt, teſtante id Euſebio lib. 8. cap. 1. vbi ait: Quis numeroſas illas aggregationes, & multitudines cœtuum per ſingulas ciuitates, inſignesque concurſus ad Oratoria deſcribet? quorum gratiâ priſcis Ædificijs non contenti, in ſingulis ciuitatibus ſpacioſas & amplas ex ipſis fundamentis conſtruxerunt Eccleſias. Hæc autem progreſſu temporis proficientia, & quotidie in magnitudinem & amplitudinem creſcentia, nulla potuit inuidia prohibere, neque malus aliquis Dæmon faſcinare, nec homo quiſpiam inſidijs impedire, quandiu diuina ac cœleſtis dextera populum ſuum, adhuc dignum exiſtentem, inuiſebat & cuſtodiebat. Hæc Euſebius. Eadem refert lib. 7. capit. 2. Nicephorus.

Diocletiano autem perſecutionem aduerſus Chriſtianos mouente, promulgantur ab ipſo edicta violentiſſima de euertendis funditus, ac ſolo æquandis his ipſis Chriſtianorum Templis, per vniuerſum Romani Imperij orbem. Nec defuit edictis ſtrenua executio per præfectos. Templa enim vndique ipſo die Paſchæ diruta, euerſa & à culmine ad pauimentum vſque deſtructa deiectaque ſunt, vt teſtatur Euſebius lib. 8. cap. 2. Eoque tempore exprobrârunt Chriſtianis Gentiles, quod Tēpla non haberent, vt ex Origine conſtat contra Celſū lib. 4. & Arnobio lib. 2. Nec mitior fuit erga Chriſtianos Galerius Maximinus Cōſtantij Chlori in imperio collega. Morbo autem fœtido & deſperato ſubito correptus, de quo Euſeb. lib. 8. cap. *Templa Chriſtianorum deſtructa.* *Templa Chriſtianorum reparantur.*

16. ad ſe rediens, conuocauit omnes quos ſecum habuit, mandans illis, vt perſequi Chriſtianos ceſſarent, Legeſque & Edicta Imperialia de reſtaurandis eorum Templis affigerent & publicarent. Exſtat Edictum Maximini Imp. pro Chriſtianis apud Euſeb. lib. 9. cap. 10. Niceph. lib. 7. c. 3. Quo factum eſt, vt diuinum quoddam gaudium cunctos afflaret, videntes ea loca, quę paulò ante Tyrannorum fuerant impietate deſtructa, velut è longa & mortifera calamitate exuſcitari, ac Templa rurſus ex fundamentis ad immenſam celſitudinem erigi, multoque maiorem ſplendorem recipere, quàm habuerant antequam deſtruerentur. *Hæc Euſebius lib. 10. cap. 2.*

Ex his omnibus jam apparet fallacia, argumentationis Baronij qui tom. 1. Annal. Sic colligit. pag 480. ex citatis Euſebij locis. Si longè ante Diocletiani tempora antiquitus erectæ Eccleſiæ ſunt dirutæ, vt eædem amplioribus Spacijs auctæ excitarentur: eædemque ſic reſtitutæ tandem ſub Diocletiano ſunt proſtratæ: quis non intelligit, ab ipſis primordijs exorientis Chriſtianæ religionis, ad eccleſiaſticas obeundas functiones accommodatas fuiſſe erectas ſacras ædes, quas Eccleſias nominamus?

Conſtantinus Imp. iubet Chriſtianos Templa condere.

Conſtantino autem Magno ad Imperium promoto, tum demùm cœperunt vbiuis locorum vel Gentilium Templa in Chriſtianorum vſum conuertere, vel noua ex fundamentis magnificentiſſimè ſplendidiſſimeque exſtruere & ædificare, idque iuſſu & mandato Conſtantini Imperatoris, qui in hac re nullis etiam pecuniis, nec ipſis imperialibus theſauris parci voluit. Decretum autem quod recitat Euſebius libro 2. de vita Conſtantini ita habet: Victor Conſtantinus, Max. Aug. Euſebio Quàm ad hæc vſque temporis impiâ illâ ſententiâ, tyrannidéque miniſtros Seruatoris perſequente, cunctarum ſint Eccleſiarum Ædificia vel propter Incuriam labefactata, vel metu imminentis iniquitatis vendibilia ac vilia reddita, cognoui: & accuratè perſuaſus ſum, frater dilectiſſimè. Iam verò libertate redditâ, ac dracone illo à Reipublicæ gubernatione maximi Dei prouidentiâ, noſtróque miniſterio expulſo, cunctis arbitror manifeſtam eſſe factam diuinam potentiam, eoſque, qui vel metu vel incredulitate in peccata quædam inciderunt, ac verum bonum jam cognouerunt, ad veram & rectam vitæ conſtitutionem acceſſuros. Quotquot igitur Eccleſiis vel ipſe præes,

Decretū Conſtantini de reſtaurādis & ædificādis Templis.

" vel alios ſuis quoque locis Epiſcopos, Preſ-
" byteros vel Diaconos præeſſe noſti, admo-
" ne, vt diligentes ſint circa Eccleſiarum
" ſtructuras: ac vel exiſtentes reſtaurent, aut ampliores reddant: vel vbi neceſſitas exigit, nouas ædificent. Petes verò & ipſe, & alii per te à Præſidibus Magiſtratibuſque prouincialibus ea quæ neceſſaria ſunt. His enim ſcriptum eſt, vt omni promptitudine quæ à ſanctitate tua debentur, adminiſtrent. *In eandem quoque ſententiam Sozomenus lib. 1. cap. 8.* ex conſtitutione, *inquit*, Conſtantini Eccleſiæ Ædes, ſi quæ collapſæ aut deſtructæ fuiſſent, reſtaurabantur: ac ſi quę minus capaces & anguſtiores eſſent amplificabantur. Vbi verò nullæ prorſus erant, ex ipſis fundamentis ſplendidè exſtruebantur. Ad quas res Imperator ex imperialibus theſauris pecunias ſuppeditabat. *Eadem commemorat Nicephorus libro 8. capite 27. Sozom libro 1. capite 9. Tripart. hiſt. Hanc ob cauſam Otto Phriſingenſis libro 4. capite 3. dicit*, ſub Conſtantino Magno prima edicta data, vt Eccleſiæ ædificarentur: tunc primò quoque Catholicis hominibus permiſſum, vt Eccleſię eorum prædiis ditarentur.

Conſtantinus ipſe ædificat Templa.

Neque verò ſolùm hoc aliis mandauit ac præcepit Conſtantinus, ſed etiam ſummam operam Templis ædificandis condendíſque ipſemet nauauit Imperator: eáque ſanè in re egregium ſe architectum præſtitit. Námque, vt Socrates indicat libro 2. Tripart. hiſtoria capite 18. celebratâ feſtiuitate publicâ vicennalium ſuorum, mox ad erigendas Eccleſias feſtinus acceſſit. Hocque faciebat cùm per ſingulas ciuitates, tùm verò maximè in ipſa vrbe Conſtantinopoli, in qua duas magnificentiſſ. ædificauit Eccleſ. quarum vnam nominat Irenen, alteram verò Apoſtolicam. Præterea in palatio Imperatorio Ædem conſtruxit, in qua, ſi domi per negotia eſſe licebat, de Religione & Cultu diuino non ſolùm aulici, ſed milites quoque edocerentur. *Refert etiam Euſebius libro 3. de vita Conſtantini. In bellicis quoque expeditionibus Tabernaculum maximum, ad Templi formam paratum, ſecum circumuexit, in quo publicos conuentus coëgit. Sozomenus libro 1. cap. 8. Idem Imperator Hieroſolymis in loco Caluariæ, vbi Sepulchrum Chriſti fuerat, magnificum illud Templum* SALVATORIS *regiis impenſis ædificauit, vt Athanaſius indicat Apologiâ 2 & Euſebius libro 3. de vita Conſtantini. Verum ergo non eſt, quod Socrates libro 1. cap. 17. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcribit*, Helenam Imperatoris matrem precioſum Templum in loco Sepulchri Chriſti exſtruxiſſe: *quamvis ipſemet fateatur, ſe hæc & alia, quæ ibi narrat, ex relatione aliorum ſcribere. Exſtruxit ibidem & aliud Templum* Theophaniæ *dictum, aliud item* Aſſumptionis Chriſti in cœlos. *Euſeb. libro 3. de vita Conſtantini. Quod ſi Damaſo & Platinæ credere voluerimus, Romæ quoque Conſtantinus Templum condidit in hortis Equitij, non longè à thermis Domitianis, quod titulum Equitii vſq; ad Damaſi tempora habuit. Baſilicam item*

Error Socratis.

Con-

Conſtantinianam (*quam Lateranenſem vocant*) *ædificauit*, *& vt in ficta Conſtantini Donatione legitur, in ædificando* 12. *terræ cophinos propriis humeris extulit, æquales numero* 12. *Apoſtolis: aliam item in Atrio Seſſoriano, ſub titulo* S. Crucis in Hieruſalem, *eò quòd ibi partem aliquam S. Crucis ab Helena inuentæ repoſuit. Ita quidem Platina: Illud verò ridiculum: hoc autem manifeſtè falſum eſt: nam nec S.Crucem inuenit Helena, vt ſuo loco probabitur, nec Conſtantinus partem S.Crucis in hoc Templo Romæ repoſuit, ſi maximè inueniſſet Helena id quod ex Socrate apparet, qui cùm lib. 1.cap.17. ſuæ Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ inuentionem Crucis deſcripſiſſet, tandem hæc ſubiungit:* Crucis portionem (*ait*) vnam thecâ argenteâ incluſam, ad memoriam illic (*Hieroſolymis*) viſere volentibus reliquit: alteram autem Imperatori miſit, quam ille acceptam, credens eam ciuitatem fore ſaluam, vbi portio Crucis aſſeruaretur, in ſua ipſius ſtatua condidit, quæ Conſtantinopoli (*non Romæ*) in foro, quod Conſtantini dicitur, in purpurea ac magna Columna conſiſtit. *Eiuſdem farinæ eſt, quod Platina refert, eundem Imperatorem S. Petro Baſilicam in Vaticano ædificâſſe, haud longè à Templo Apollinis: ibidemque ejuſdem Apoſtoli corpus conſtructâ ipſi cum reuerentia ex electro thecâ, vt in Conſtantini Donatione ficta legitur, ſplendidè ac mirificè collocâſſe. Nam ſi verum eſt hoc, quî fit quòd Anacletus, qui proximus fuit à Petro, & pluſquam ducentis annis Conſtantinum anteceſſit, ſtatuit, vt ſinguli Epiſcopi quotannis Limina, hoc eſt, Templum B. Petri Romæ inuiſant. Idemque refert Conſtantinum duas alias Baſilicas, vnam* D. Pauli, *alteram S.* Laurentij, *hanc extra muros, illam in vrbe exſtruxiſſe: eiuſdemque iuſſu Templum S. A*gnetis, *ædificatum eſſe, rogatu Conſtantiæ eius filiæ: aliam denique via Lauicana inter duas lauros beatis Martyribus* Marcellino Presbytero & Petro exorciſtæ, *Baſilicam condidiſſe: nam vt mox indicabitur, piiſſimus Imperator, cuncta Templa in honorem Dei & Seruatoris noſtri ædificauit, Sanctis nulla dedicauit: veteres etiam in terra, & non in metallis aut gemmis condiderunt corpora Sanctorum: quod Conſtantinus quoque fecit, Nicephoro teſte. Mater quoque Conſtantini duo Templa conſtruxit, alterum in Bethlehem, in memoriam* partûs Virginis Mariæ: *alterum in memoriam* Aſcenſionis Chriſti *Domini, referente Euſebio lib.3. de vita Conſtant.*

Error Platinæ.

Inter Eccleſias verò & Baſilicas à Conſtantino M. in Oriente erectas, excelluit cum primis Antiochena Baſilica, dicta à majoribus ob ſui mirificam in omnibus excellentiam, Dominicum aureum. Ejus auguſtiſſimam ſtructuram Euſebius his paucis lib 3.de vita Conſtantini cap.49. & in Oratione de laudibus Conſtantini deſcribit. Ciuitates, inquit, quæ apud cæteras Gentes videbantur, vel maximè propter ſplendorem excellere, templis egregijs magnificiſque curauit exornandas: ſicut ex præcipua Vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, conſtare poterit; in qua, tamque in ciuitate illis Gentis ac regionis primaria, Eccleſiam tum propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maximè eximiam Deo dicauit. Quippe vniuerſum Templum longis porticibus extrinſecus adjectis circumdedit: Sanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem: quod quidem ad ſpeciem Solij octangularis fabricatum, multis ædiculis exedriſque undique conſtructis, compluribus item tabulatis omni parte circumſepta fuit: Quam etiam per magna auri æriſque copia & reliqua pretioſa materia ornamentis decorauit. Hæc Euſebius: Qui & ſumptuoſiſſimum à Conſtantino erectum fuiſſe Nicodemiæ in biſtrinia templum tradit.

Refert etiam Epiphanius lib.1.tom.2. contra hæreſes, Ioſephum, non Antiquitatum Iudaicarum authorem illum, ſed quendam alium à Tiberiade, à Conſtantino M. non ſolùm Comitum dignitatem aſſequutum, ſed etiam poteſtatem nactum fuiſſe, ædificandi Chriſto plurima Templa in ciuitatibus ac vicis Iudæorum; vbi nulli vnquam licuerit hactenus Eccleſias exſtruere, quòd neque Græcus, neque Samarita, neque Chriſtianus inter ipſos fuiſſet: & exorſum quidem in Tiberiade; Adriani quoddam Templum maximum quidem, verùm imperfectum relictum, abſoluiſſe, deinde verò in Diocæſarea, quæ & Sephurim appellatur, in Nazareth, Capernaum aliiſque plurimis ciuitatibus ſtrenuè hoc ſuum propoſitum exequutum fuiſſe.

Atque hoc fuit apud Chriſtianos initium, hæcque origo magnificorum Templorum, Oratoriorum, Baſilicarum, & quocunque tandem nomine appellare libeat.

Initium & progreſſus Templorum.

Ab hoc enim principio Pontifices maximi Romæ quoque, haud irreligioſiores Conſtantino videri volentes, Templa vel Ethnicorum in Chriſtianorum vſum conuerterunt, vel noua ex ipſis fundamentis exſtruxerunt, vel vetuſtate aut aliâ calamitate collapſa inſtaurârunt, vel denique deformia & anguſta ſplendidiora ac lætiora reddiderunt. Sic Iouis Vltoris Templum, hodiè omnium totâ vrbe pulcherrimum & magnificentiſſimum, ex antiquis quidem relictum, ſed à Pontificibus Rom. in Chriſtianorum vſum conuerſum & S. Mariæ Rotundæ, *Templum appellatum fuit. Habet porticum ingentem, valuas & trabes æneas: Altare ſummum ianuæ reſpondet, omnia intus marmorea ſunt, Pauimentum, Altaria, Statuæ. Tectum eſt circulare. Teſtudo, per quam ad tectum, quod eſt plumbeum, aſcenditur, gradus habet* 120. *& antequam ad eam perueniatur teſtudinem, ſunt alij gradus* 30: *Ad foramen tecti, quod tamen*

Romæ Templa exſtructa.

Templo prabet, per plumbeos gradus 40. duobus in locis aſcenſus eſt in ipſo tecto, denique eo tota Roma conſpicua eſt. Fabritius in Romanis Antiquitatibus. Et adificationi quidem ac inſtaurationi Templorum, ita omnes ſtuduerunt, vt rariſſimè vnum ſaltem ex omnibus Epiſcopis Roman. à Syluestro 1. inuenias, qui non duo, tria vel plura etiam Templa Roma adificârit, ſi ijs, qua Platina alijque referunt, fidem aliquam habere voluerimus: Vt mirum non eſſet ſi Roma nulla priuata Ædes, ſed tantummodo Templa conſpicerentur. Adeoque ſe Pontifices Roman. magis architectos ac ædiles Curules, quàm fidos Paſtores & Doctores præſtiterunt: cùm tamen hac de re nullum exemplum, multoque minus praceptum aliquod vel Chriſti vel Apoſtolorum exſtet, quorum illi Vicarij & ſucceſſores haberi voluerunt. Imò eam authoritatem ſibi ſolis arrogare auſi ſunt, vt nemini abſque praceptione ſeu Papa & Apoſtolica ſedis Baſilicam vel Eccleſiam conſtruere licuerit, ex decreto Nicolai Papa, ad Clerum & Plebem Viennenſem circa annos 855. poſt natum Chriſtum: vt habetur de Conſecr. diſt. 1. c. Eccleſia.

Aliiquoque Epiſcopi Templa adificant. Patricius quot Templa adificarit.

Secuti ſunt hos etiam aliorum locorum Epiſcopi, quemadmodum ex hiſtorijs luculentiſſimè probari poſſet. Illud verò in primis memorabile eſt, quòd Patricius ſecundus in Hybernia Epiſcopus 365. Eccleſias adificâſſe ac fundâſſe dicitur, ſi verum eſt quod Henricus de Erdfordia refert, eius alioqui non meminit Balaus de Scriptoribus Britannia Cent. 1. cap. 44. in vita Patricii. De Liborio etiam Cenomanenſi Epiſcopo Surius ex manuſcripto quodam codice refert tom. 4. de vitis Sanctorum, quòd ſeperndecim adificârit Eccleſias: vnam in Colmno, alteram in Syluiaco, tertiam in Raudatio, quartam in Campogeneſto, quintam in Conedaco, ſextam in Aciaco, ſeptimam in Alencianno, octauam in Sanguno, nonam in Sabonario, decimam in Bona, vndecimam in Lucia, duodecimam in Lugduna, decimam tertiam in Marſone, quartamdecimam in Paliaco, quintam decimam in Magitto, ſextam decimam in Noutliaco, & ſeptimam decimam in Comnu. Vixit circa annos Chriſti. 900.

Imperatores poſt Conſtantinum, imprimiſque Iuſtinianus Templa adificans quoque.

Conſtantinum etiam Magnum imitati ſunt ſequentes ipſum Imperatores & principes, inter quos non poſtremus eſt Iuſtinianus Imperat. de quo Zonaras tom. 3. ſcribit, quòd adeò prapoſtero exſtruendi Templa zelo ac ſtudio flagrârit, vt & ſtipendia liberalium artium Magiſtris iam olim conſtituta, in omnibus vrbibus ſuſtulerit, quo haberet, quos pro libidine ſua in non neceſſarias Templorum adificationes ſumptus & pecunias profunderet. Hac autem immodicâ & perversâ Religione ac liberalitate illud effeciſſe dicitur, vt literarum ſcholis vacantibus, barbaria ſimul & ruſticitati plurimis in locis occaſionem dederit. In vnica vrbe Conſtantinopoli certè iam antea Templis plurimis, iiſdemque ſplendidiſſimis ornata, nobiliſſimum & incomparabile Sophiæ *Templum exſtruxit, & pretioſiſſimis lapillis, ſpecioſiſſimis Columnis, aliiſque* κειμηλίοις *ita ornauit, vt primas in toto orbe Chriſtiano tum habuiſſe putetur. Exſtat eius deſcriptio apud Evagrium lib. 4. cap. 31.* Teſtudo, *inquit,* eſt Templum illud quinque adytuum, quatuor ſublimata fornicibus, & vſque adeò exaltata, vt internè ſuſpicientes viſu ægerrimè adhæmiſphærium Illius pertingant: supernè verò conſtituti, quamvis audaces, haud quaquam deſpicere & oculos ad ima demittere conantur. Fornices autem vacui ex pauimento vſque ad culmina tecti eriguntur. In dextro latere ad ſiniſtram ordinatæ ſunt illis Columnæ ex Lapide Thettalo ſtructæ, & tabulata, quæ aliæ conſimiles Columnæ exaltant, vnde deſpiciendi copia ſacra videre volentibus datur, vnde etiam Imperatrix Feſtis diebus præſens ad Sacrificium myſteriorum accedit. Quæ verò ad Orientem & Occidentem verſus exſiſtunt, ſic dimittuntur, vt nihil tantæ magnitudinis admirationem impediat. Porticus autem dictorum tabulatorum internè Columnis & paruis Fornicibus ſic tantum opus abſoluunt, vt & ſtructuræ hujus miraculum illuſtrius reddatur, & pedibus menſura longitudinis, latitudinis, ſublimitatis, & fornicum quoque vacui & ſublimitatis capi poſſit quæ ſic habet. Longitudo è regione portæ vſque ad ſacram Concham, in qua incruenta Victima ſacrificatur, pedum eſt 106. latitudo verò in auſtrali parte pedum 115. altitudo ab ipſo centro hæmiſphærij ad pauimentum vſque pedum 180. & cujuſque Fornicis latitudo pedum * longitudo verò ab Oriente ad Occidentem pedum 66. latitudo verò, illuſtrationis earum pedum 75. Sunt autem & ad Solis occaſum adhuc duæ illuſtres porticus, & Atria ſubdialia venuſtiſſimè exſtructa. *Exſtruxit idem Imperator plurima alia delubra, ad curam videlicet tam virorum quàm mulierum, tam paruulorum quàm ſenum, & eorum qui varijs morbis grauabantur. Euagrius lib. 4. cap. 30. Cumque in tumultu Conſtantinopolitano incendium multas ſacras Ædes abſumpſiſſet, & Eccleſiam magnam, quam ibi Conſtantinus exſtrui fecerat, Iuſtinianus aliam maiorem & elegantiorem fecit. In eius Veſtibulo Columnam ingentem cum equeſtri Statua ſibi collocauit, in loco vbi prius Theodoſii M. Statua argentea fuerat. Cuſpinianus. Idem multi alii Iuſtiniani tempore fecerunt, quorum ſtudium & operas circa exſtructiones Templorum hoc loco commemorare, nimis longum foret: verum tantùm ſummas annotâſſe ſufficiat.*

Authores autem primi Templorum per Gallias,

Templa per Gallias, Germaniam, &c. qui primo ædificârunt.

liās, Germaniam & alias Occidentis prouincias fuerunt Reges Francorum, Clodoueus, qui inter illos primus fuit Chriſtianus: item Chlotarius & Childebertus: circiter annos Domini 545. deinde Dagobertus circa annum 630. inprimiſque Carolus, cognomento Magnus, qui hoc potiſſimùm nomine commendatur, quòd per omnes Imperii ſui fines ſplendidiſſima, magnificentiſſimaque Templa exſtrui curarit: referuntque de ipſo, quòd tot Monaſteria & Templa exſtruxerit, quot Latinorum Elementa ſint, & cuilibet elementi vocem indiderit, ex quibus præcipuum longeque excellentiſſimum eſt Templum Deiparæ virginis *Romanâ æmulatione, adhuc toti Europæ venerabile ad Aquas Graneas, ex aduerſo Palatinæ domus, cui & porticus & procerum ædes ita circumiectæ, atque exſtructæ ſunt, vt vndique pateant ex prætorio proſpectanti. Columnæ marmoreæ Româ, Rauennaque deuectæ eo ſunt. Auentinus lib. 4. Anal. Cumque caſtrum Vuitekindi, non procul ab Oſnaburga, hoſte fugato, ſuo firmâſſet præſidio, Eccleſiam ibi ædificauit in Saxonia primam. Epiſcopatus quoque fundauit* Mindenſem, Bremenſem, Halberſtadenſem, *qui poſt ea* Padelbornam *tranſlatus eſt*, Vuerdenſem, Martiſburgenſem & Zvcenſem. *Cranzius in Metrop. lib. 1. cap. 2. & 3. Erdfordienſ. cap. 68. Chronicon Saxoniæ. Volunt etiam Baſileæ & Vuormatiæ Epiſcopatus ab eo conſtitutos circa annum 803. Bonfinius inſuper libro 7. Decad. 1. de Theodorico Oſtgothorum in Italia rege, memorat, quòd ante hunc Carolum plurima nobiliſſima Templa paſſim exſtruxerit. Et Luitprandus Longobardorum Rex Papiæ Templa plurima ædificauit. Bergomenſ. lib. 10. Idem Sacras Ædes, vbicunque in toto ſuo regno vetuſtate collapſas comperit, Pontificibus & Abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt reſtaurarentur imperauit, adhibens curam per legatos, vt imperata perficerent. Eginhardus in vita Caroli, & Vrſpergen. in Chronico. Primuſque regum omnium intra Palatium ſuum Oratorium conſtruxit: vbi & Sacerdotes & Clericos multos inſtituit, qui die noctuque diuina exoluerent officia, Bergomenſis lib. 10.*

Templa etiam extra vrbes in locis ſolitariis ædificata.

Neque tantùm intra, ſed etiam extra vrbes in cacuminibus montium, imis vallibus, littoribus maris & fluminum, aliiſque ſolitariis & ſylueſtribus locis Templa ædificârunt poſt annos Chriſti 400. Simeoni Stilitæ Templum diſtans à Theopoli ſtadiis ad ſummum 30. in ipſo montis vertice exſtructum eſſe Euagrius indicat lib. 1. cap. 14.

Qua in re, ſicut in aliis multis, imitati ſunt gentiles, qui Fana ſuorum Deorum varijs in locis diſpoſuerũt etiam. Sic enim Templum Veneris in vertice montis Libani, in fruticeto poſitum fuiſſe, Euſebius teſtatur lib. 3. de vita Conſtantini: vide ſupra plura exempla.

Et ex Hetruſcorum diſciplina veteres, vt puto, moniti, non Diis omnibus, omni loco Templa ponenda cenſuere. Nam vt ſupra quoque de hoc quædam monuimus, qui pacis, qui pudicitiæ, qui bonis artibus præeſſent Dij, eos intra mœnia collocandos putauere: qui verò voluptatibus, rixis, incendiis, vt Venus, Mars, Vulcanus, eos excludere ex vrbibus ſolebant: tametſi hoc non ita ratum fuiſſe ſemper, ex hiſtoriis videmus. Veſtam autem, Iouem & Mineruam, quos Deos tutores vrbium ait Plato, in ipſarum medio, & arcium locabant. Vitruuius: Ædibus, *inquit*, ſacris, quorum Deorum maximè in tutela videtur ciuitas eſſe, vt Ioui, Iunoni & Mineruæ, in excelſiſſimo loco, vnde mœnium maxima pars conſpiciatur, Areæ diſtribuantur. Neptunum ad maris littus ſtatuebant, Ianum in excelſis montibus, quanquam & in foro. *Gyraldus de Diis Gentium Syntagmate 17.* Extra murum (*ait*) Veneris, Vulcani & Martis Fana ideò collacata fuêre apud Gentes; vti non inſueſcat in vrbe adoleſcentibus, ſeu matribus familiarum Venerea libido, Vulcanique vi è mœnibus, Religionibus & Sacrificijs euocata, à timore incendiorum Ædificia videantur liberari. Martis verò diuinitas cùm eſſet extra mœnia dedicata, non erat inter ciues armigera diſſenſio: ſed ab hoſtibus ea defenſa, à belli periculo conſeruabat. Eadem ratione & Bellonæ ædes extra vrbem fuit, vbi Senatus dabat u tertiibus ducibus, & qui ſtrenuam operam nauâſſent. Cereri item extra vrbem, loco quo non ſemper homines, niſi per Sacrificium neceſſe haberent adire, cum Religione caſtè ſanctiſque moribus is locus tueri deberet.

Hac ratione inquam, apud Chriſtianos quoque cœperunt paulatim ſuperſtitioſæ Templorum, in locis non neceſſarijs, vbi ſcilicet non habitauit frequentia hominum, exſtructiones, ſubinde Religione ad deteriora vergente.

Ex priuatis ædibus Templa & Monaſteria facta.

Conſuetudo quoque increbuit poſt annos Domini 500. vt multi priuati homines ex ſuis domibus Templa vel Eccleſias poſt mortem voluerint exſtrui: Ita Saba Abbas & Confeſſor paternam domum, quæ erat in Mutalaſca, exſtruxit in Templum, ſi verum eſt quod Cyrillus quidam Monachus apud Metaphraſtem & L. Surium tom. 6. de vitis Sanctorum indicat. Gregorius M. affirmat hoc etiam de quodam Romano lib. 8. epiſt. 3. adeò inualuit ſuperſtitio. Ipſe quoque Gregorius paternam domum in Cliuo Scauri poſitam non longè à Circo maximo, in Monaſterium redegit. Platina.

Factum hoc etiam ab ipſis ad Ethnicorum imitationem. Timoleon enim ille Corinthius, qui Dionyſij regnum euertit in Sicilia, paternam quoque domum in Templi vſum conuertit. Sabel. 4. cap. 2. In Metaponto Pythagoræ tanta fuit admiratio, vt ex domo ejus Templum fecerint: Iuſtinus

nus ex Trogi lib 20. *Domitianus quoque Suetonio auctore, domum in qua natus fuit, in Templum Flauiæ Gentis conuertit.*

Tranſlationes Reliquiarum exſtructionibus Templorum occaſionem dederunt.

*Tranſlationes quoque Reliquiarum occaſionem exſtruendi Templa plurima dederunt. Effoſſis enim Reliquiis ex locis ignobilioribus & obſcurioribus, & tranſlatis in aliud nobiliorem locum, ibique in terram reconditis, mox Templum quoque eodem loco exſtructum eſt. Sic Sozomenus refert lib.*5.*cap.*9. Zenonem quendam conſobrinum trium Martyrum, ædificato Oratorio, Reliquias illorũ eò repoſuiſſe. *Sic Ignatij oſſa ſolidiora, ſub Theodoſio poſteriore, Antiochiam delata, & in Templum, quod ibidem exſtruxerunt, recondita ſunt: Euagrius lib.*1.*cap.*16. *Iuo in Mauricij Imp. hiſtoria indicat,* Gregorium Turonenſem S. Martini Confeſſoris incenſam Baſilicam à fundamentis inſtauraſſe: & corpus ejuſdem Confeſſoris, ac reliquias S. Iuliani ex territorio Arumnico Turonum delatas in illam Religionis causâ poſuiſſe.

Templa etiã poſt Caroli M. tempora certatim ædificata magnificiora quàm antea.

Etſi igitur circa Magni Caroli tempora innumerabilia Templa per vniuerſum orbem Chriſtianum eſſent ædificata, cunctis mortalibus, non ſolum ſupremæ, ſed etiam infimæ ſortis, eam rem certatim adiuuantibus: non tamen illis contenti fuerunt, ſed paſſim plura eaque magnificentiora ſubinde, ſiue neceſſitate coacti, quod numerus Chriſtianorum creſceret, ſiue ſuperſtitione, quod magis crediderim, excitati, exſtruxerunt: qua quidem in re interdum nullis quantumvis immodicis ſumptibus ac laboribus pepercerunt. Vtque hoc præpoſterum, ſeu potius inſanum hominum ſtudium magis conſpicuum fiat, ex plurimis quæ adduci poſſent, aliquot ſaltem exempla hic referam.

Templũ Argentinenſe.

Templum Argentinenſes magnificentiſſimum ædificare cœperunt anno ſalutis 1015. *Turrim autem Campanariam magnificentiâ & arte in Europa facilè principem anno* 1277. *architecto Ebroino (aliàs Eruinio) cui ſucceſſit anno Domini Ioannes Hilzius Colonienſis, qui ejus turris educendæ prouinciam ſuſcepit: qui tamen in medio opere mortuus fuit: Tandem Sueuus quidam materiam jam paratam compoſuit, ſic vt etiamnum ſit imperfecta licet, tamen* 574. *pedes altitudine excedat, Stumpſius in Chron.*

Bergomenſe.

Bergomi Templum Miſericordiæ in honorem beatiſſ. virginis Mariæ, in media ferè vrbe, iuxta cathedralem Baſilicam incredibili propè tum impenſâ, tum artis elegantiâ ex lapidibus quadratis & ſectis ciues ejus loci ædificarunt circa annos Chriſti 1140. *Bergomen. lib.*2.

D. Marci Venetijs.

Templum D. Marci Venetijs non tam magnitudine & vaſtitate ſuâ, quàm ornatu incomparabile imprimiſque anguſtum, exſtruitur, authore Sebaſtiano Ziano Duce, qui Alexandrum 3. *contra Fridericum Imper. protexit, architecto Conſtantinopolitano. Id ſi primùm ingrediaris, crucis figuram præferre videtur, cuius anguli in altiſſimas conſurgunt teſtudines. Quarum faſtigia, vt reliqua Templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti ſtadia ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentiſſima vrbis ædificia occurrunt. Superbiſſimi ad id Fornices, mirâ inter ſe arte coëuntes, totam molem fulciunt. Quicquid operis eſt, à media Templi parte puriſſimo fulget auro muſſiuo opere mirificè variatum. In ipſo teſtudinum connexu Græcanici operis vetuſtiſſimæ imagines, mœſta quadam venerabilique præſentiâ, horrorem cum Religione mixtum ſpectantium animis inferunt. Marmoreæ vndique tabulæ, ad pauimentum vſque ipſum, varij marmoris occurrunt, tanto artificio ſibi ad inuicem compoſita, vt eadem inter ſe ſimiles videri poſſint. Sedilia circum ædem marmorea. Pauimentum vermiculo opere, marmoreis fruſtis diſtinctum. Columnæ complures Parij lapidis, vel Tapſici aut Numidici, cum duplici ſuggeſſu marmoreo. Cautum publico decreto fuerat, vt quicquid egregij operis Veneti ipſi nauigantes quocunque terrarum ambirent, idipſum Venetias deferrent. Veſtibuli aurei fornices* 300. *& amplius fulciuntur Columnis, magnitudine & colorum varietate conſpicuis: inter columina, & quicquid in Area ipſa operis eſt, cum ipſo pauimento marmoreis tabulis pro tectorio retinet. Veſtibuli partem ſuperiorem equi 4. ænei, diuerſo ſtatu varioque exornant. Templi ſupercilium ſenis ſeſe pinnaculis explicat: quorum ſingula tabernaculi ſpeciem ſurrecta, ſingulas habent ex candido lapide ſtatuas, nudi genij: aliaque ſplendidiſſimi aſpectûs ſimulachra, ſuo quæque ſtatu operibus inſerta, miro quodam modo, ipſam pinnarum exornant intercapedinem. Egnatius lib.* 6.*cap.*5. *Quam ob cauſam non immeritò Templum hoc authores quidam* AVREAM ÆDEM *vocant.*

Præter hoc Templum Venetijs 62. *diuorum ſpectantur Templa inſignia: Virginum Veſtalium* 27. *Monachorumque totidem Cœnobia præclara in primis ibidem exſtant. Egnatius lib.*1.*cap.*1.

Refert etiam Tritthemius in Chron. Hirſaugien. Conradum Archiepiſcopum Colonien. anno 1248. *inſigne illud Templum Colonien. maius conſtruere cœpiſſe: etſi verò opus illud quotidiè laboribus artificum incrementa ſumpſerit, fueritque per annos* 254. *ſine intermiſſione continuatum, tamen ſuâ adhuc ætate nondum fuiſſe abſolutum, propter ingentem ſui magnitudinem & excellentiam.* *Colonienſe.*

Florentini quoque maximum & incomparabile Templum quadrato ſculptoque marmore eximiè magnificeque infinitis ſumptibus ædificare cœperunt anno Chriſti 1294. *ſecundum Palmerium. Iacobus Zieglerus in Schondia ſua, indicat, Nidroſiæ omnium Eccleſiarum metropoli per* *Florentinum.*

Nordue-

Norduegiam, Iſlandiam & Gronlandiam, exſtructum eſſe Templum, cui magnitudine & laborati lapidis artificio pars opus non ſit in orbe Chriſtiano. Crepidinem circum Altare, incendio corruptam, ſuo tempore reparatam ſcribit, in quam impenſæ ad 7000. aureorum reputatæ fuerint: Vnde æſtimationem præſtantiæ totius Templi fieri jubet.

Vlmenſe. Vlmenſes etiam incomparabilem & magnificentiſſimam D. Virginis Mariæ Baſilicam, unà cum adiuncta memorabili & inſigni turre, conſtruxerunt, & in ſpatio III. annorum erexerunt, texerunt ac in vniuerſum abſoluerunt, (cujus prima fundamenta anno 1377. iacta fuerant) Ariſque inſuper vnâ & quinquagintâ elegantiſſimè decorârunt. Aiuntque vrbis ipſi etiam Senatores, novies centena Aureorum nummûm millia collocata eſſe in exædificationem & ornatum Parochialis huius Eccleſiæ, quâ ferè nulla eſt ſpacioſior, nulla auguſtior in Germania vniuerſa, imò neque vllum aliud ſumptuoſius Ædificium, exceptâ ſolâ turri & Baſilicâ Argentinenſi. Bruſchius de Monaſt. Germ. fol. 129.

D. Virginis in Alba regali. Stephanus quoque Vngariæ Rex in Alba regali baſilicam D. Virgini ſumptuoſiſſimam ædificauit, in qua Reges inaugurantur & reconduntur: Magnificentiam eius deſcribit Bonfinius lib. 1. Deca. 2. & Carolus 4. Imp. Pragenſe Templum D. Vuenceſlai magnifico atque mirando opere exſtruxit, Cuſpinianus.

Baſilica Petri Romæ. Romæ verò S. Petri Templum hodiè habet portas æneas: vnam antiquam, alteram recentem cum varijs hiſtorijs opus artificis Veneti, qui metas, obeliſcos, moles, porticus, arma Romanorum vetera in ijs expreſſis: & Eugenius 4. Orientalium populorum, qui ad ſe legatos miſerant, facies, veſtitus, & numerum effingenda curauit. Columnæ Ægyptiacæ per totum Templum 10. ſed non vno in loco, quæ ſunt vnà cum alijs è mole Adriani eò tranſlatæ. Sunt autem ordines duo, in ſingulis prioribus decem, cæteris maiores, in poſterioribus verò vndecim. Fabricius in Rom. Ant.

S. Pauli Templorum. S. Pauli Templum longum eſt cubitis 140. latum 120. Habet ingentium columnarum ordines quatuor, in vno quouis 20. Vnus ordo ab altero diſtat ped. 34. columna vna ab altera ped. XIV. In pauimento tantum fragmentorum ex antiquis Epitaphijs, quantum in alio nullo Templo Romano. Sunt & aliæ columnæ circa Altare 14. porphyreticæ, & ſex alterius lapidis. Habet in vniuerſum 114. columnas. Fabritius ibidem.

Factum hoc à Chriſtianis pravâ quadam æmulatione Ethnicorum, qui non minus inſano ſtudio, condendi magnificentiſſima ſumptuoſiſſimaque Templa Dijs ſuis, laborârunt, quippe quæ non modò non iuſtæ ſed infinitæ ac immenſæ latitudinis & altitudinis fuerunt, neque etiam ex vulgaribus lapidibus, cæmentis & lignis, ſed ex marmoribus quoque & alijs pretioſis lapidibus exſtruxerunt: eorumque laquearia exornârunt auro & gemmis, ita vt ſydereos enomerent variatâ diſtinctione fulgores, ſicut Arnobius refert lib. 6. contra Gentes. Sic Babylonij Templum ædificârunt duorum vndecunque ſtadiorum amplitudine, figurâ quadratâ. In huius Templi medio turrim exſtruxerunt ſolidam, craſſitudine ſimul & altitudine ſtadij: cui aliam rurſus ſuperimpoſuerunt turrim, & huic ſubinde aliam, ad octauam vſque, ſic vt extremitas eius vix oculis notari potuerit: Herod. lib. 1.

Templũ Babyloniorum.

In vrbe Bubaſti Ægyptiorum Templum eſt Dianæ, omnium maximè memorabile Quo etſi alia ſunt tum grandiora, tum ſumptuoſiora, nullum tamen aſpectu iucundius eſt. Id ita ſe habet. Cætera præter aſpectum inſula eſt: cuius ad ingreſſum vſque duo è Nilo fluenta currunt vicina, nec confluunt, hinc atque illinc præterfluentia, centum vtrunque pedum latitudinis, arboribus inumbrata. Eius Veſtibulum decem paſſibus ſublimè eſt, figurâ ſenûm cubitorum adornatum. In media vrbe ſitum, vndique circumeuntium oculis ſujicitur. Nam cùm vrbs ſit aggeſtu terræ ſublimis, Templum pro ſpeculo eſt. Illud materia figuris exſculpta ambit. Interius delubrum, ingenti proceriſſimis arboribus manu conſitis Luco ambiente, in quo delubro ſtatua eſt. Longitudo Templi quoquò verſus vnius eſt ſtadij. Ab ejus ingreſſu via per forum orientem verſus, quæ fert ad Mercurij Templum, tria circiter ſtadia longitudinis, & quatuor jugerum latitudinis, ſtrata lapide eſt, vtrinque arboribus manu conſitis in cælum euntibus: Herodotus lib. 2.

Templa Ægyptiorum. Ac Ægyptijs moris fuit Templa conſtruere, elaborato marmore antiquis manibus artificum ſurgentia, auro ſplendida, picturis mollioribus egregie perornata, ſummâ colorum varietate diſtincta, omnique cultu nitidiſſima. Cælius lib. 16. cap. 5.

Templũ Epheſiæ Dianæ. Iones inprimis Templa ædificârunt plurima, & qualia non facilè alibi reperire licuit. Maximeque Epheſiæ Dianæ Templum annis 220. à tota Aſia, architecto Cherſiphrone, exſtructum, magnificentiæ verè admiratio ibi exſtitit, vt quod omnia hominum opera magnitudine & ſplendore ſuperârit. Pauſanias in Meſſenicis. Huius Templi magnificentiam perſequitur Plinius lib. 36. cap. 5. & 14. item lib. 7. cap. 37. ac lib. 16. cap. 40. In ſolo Paluſtri id fecerunt, ne terræ-motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in Lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea ſubſtrauêre carbonibus, deinde velleribus lanæ. Vniuerſo Templo longitudo fuit 425. pedum, latitudo 220. Columnæ 127. à ſingulis regibus factæ, 60. pedum altitudine, ex quibus 36. incredibili artificio & magnificè fuerunt cælatæ, cum aptis tanto artificio columnarum Epiſtyliis. Tantus fuit parietum & marmorum huius Templi Splendor, vt ingredien-

dientibus peregrinis dicerent Æditui: parcite oculis. Tectum ejus è cedrinis trabibus factum, valuaque ex cupreſſo. Vide plura apud Plinium libro 36. capite 14. & Gyraldum Syntagmate 12. de Dijs Gentium, & Vitruuium libro decimo capite 6. Quidam Democritus, vt refert Diogenes, integrum librum, de magnificentia hujus Templi compoſuit. Scriptum reliquit Strabo lib. 14. Epheſios cùm illud Templum, quod affabre & multo artificio à Cherſiphrone exſtructum fuerat, conflagráſſet, aliud non minus magnificum conſtruxiſſe, refectis prioribus columnis, detractis mulieribus ornamentis aureis, multiſque opibus & publicè & priuatim vndique in vnum collatis.

Templũ Dianæ Magneſia.

Magneſiæ Dianæ Leucophryenæ Templum fuit, quod magnitudine omnia Aſiæ Fana excellebat, præter Epheſium & Didymenum, ea tamen ipſa artificio & ſtructuræ concinnitate longè præſtabat, teſte Strabone lib. 14.

Minerua Alea.

Tegeæ in Arcadia Mineruæ Aleæ Templum exſtruxerunt, quod cùm loci ſpatio, tum ornatu, reliqua omnia Peloponeſi Templa ſuperauit. Pauſanias in Arcadicis. Huic proximè acceſſit ob lapidum pulchritudinem & Ædificij concinnitatem Apollinis Auxiliaris Ædes in Crotylio Arcadiæ monte ædificata: eodem teſte.

Apollinis.

Meleſij, Dindymai Apollinis Templum à Xerxe deuaſtatum, vberioribus impenſis reſtaurárunt, ita vt ob magnitudinem faſtigio exſtruendo nulla contignationes ſufficerent, vt refert Alex. lib. 6. cap. 2.

Iouis Capitolini.

In Iouis Capitolini ædis fundamenta impendit Tarquinius Superbus Rom. rex quadraginta millia pondo argenti. At ejus, quod Domitianus exſtruxit, vel maxima vnius priuati Romani reputata opes non ſuppeditárunt in deaurationem, in quam plus duodecim millia talentûm exhauſta, vt Plutarchus in vita Publicolæ indicat.

Feſſæ in Africa Templa 700.

Denique, Leo Afer, vbi agit de Templorum Mahumetanorum ſubſtructionibus, teſtatur, in vrbe Africæ FESSA *Templa 700. contineri, quorum maximum milliarij vnius ambitum, & portas 31. habeat, vt refert Io. Bodinus Methodi hiſtor. cap. 5.*

Quis ergo negauerit inſanum hoc Chriſtianorum ſtudium exſtruendi ſumptuoſiſſima, magnificentiſſima & immenſi laboris Templa Gentiliſmum & Mahometiſmum reſipere?

De ſtudio ædificandi magnificentiſſima & ſumptuoſiſſima Templa, ſanctorum Patrum judicium.

Iudiciũ S. Patrũ de Templis inexhauſtis opibus Ædificandis.

NOn injuriâ igitur diſplicuit præpoſterum hoc ſtudium exſtruendi magnifica & ſumptuoſa Templa plurimis, iiſque præſtantiſſimis ſanctiſſimiſque viris apud veteres. Tertullianus initio ſtatim libri contra Valentinianos, ædificandorum Templorum modum formamque penè depingens, inquit, Noſtræ columbæ domus, Simplex, etiam in æditis ſemper & apertis ad lucem. Amat enim figuram Spiritus ſancti: Amat Orientẽ Chriſti figuram. *Quaſi dicere vellet, Chriſtianorum Templa ſimplicia eſſe debent, puta, ſine omni luxu, & ambitioſo aliquo ornatu ſic vt majeſtatem præ ſe ferant magis, quàm venuſtatem vel luxuriam. Ita interpretatur hæc verba Tertulliani Ioan. Quintinus in explicatione can. 5. Gangren. Concilii. Idem Pater in lib. de Idololatria,* Templorum & Ararum ædificationes ſicut & ſtatuas earumque ornatum, inter cultus idololatricos numerat. *Et Origines contra Celſum multis oſtendit,* Templa ad verum Dei Cultum, & ad veram Dei Religionem nihil pertinere. *Ambroſius lib. 2. de Officiis cap. 28.* Melius fuerat, *inquit,* vt vaſa viuentium ſeruares, quàm vaſa metallorum: His non poteſt reſponſum referri. Quid enim diceres? timui ne Templo Domini ornatus deeſſet: reſponderet, aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur: Ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum eſt. D. *quoque Hieronymus rerum alioqui externarum probator & admirator nimius, obliquè luxum illum perſtringens, alia quadam vt meliora magis approbat. Ad Demetriadem enim* Alij ædificent Eccleſias, *inquit,* veſtiant parietes marmorum cruſtis, columnarum moles aduehant, earumque deaurent capita, pretioſum ornatum non ſententia, ebore argentoque valuas, & gemmis aurata diſtinguant Altaria. Non reprehendo, non abnuo. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet: meliuſque hoc eſt facere, quàm repoſitis opibus incubare. Sed tibi aliud propoſitum eſt, Chriſtum veſtire in pauperibus, viſitare in languentibus, paſcere in eſurientibus, ſuſcipere in his qui tecto indigent, & maximè in domeſticis fidei, &c. *Ad quæ verba Eraſmus hæc annotat:* Videtur hic, *inquit,* Hieronymus non perinde magnificare pietatem iſtorum, qui pecunias ſuas erogant, exſtruendis & exornandis Eccleſijs. Nam & rem narrat odioſius: Cum enim addit, non ſententiæ ebore: ſignificat ornatum eſſe ſuperuacaneum. Et cum adiecit denique: Non reprehendo, &c. cum ſtomacho loqui videtur, velut invitus approbans, neque conferens id factum, cum his quæ pia ſunt, ſed cum his quę ſcelerata: quidem laudare ſolet Digámiam præferens illam publicis proſtibulis, non conferens cum melioribus. Verùm aut non loquitur hic ſimpliciter de ijs, qui exſtruunt Ædes ſacras, ſed qui ad Faſtum exſtruunt magis, quam ad pietatem: aut ſimpliciter verum eſt, præſtare, opes in pauperes, hoc eſt, in viua Dei Templa

Templa, quàm in non ſentientes ſtructuras effundere: etiamſi nunc multis ſecus videtur, præſertim magnatibus. *Idem ad Nepotianum de vita clericorum multò liberalius in hac verba, infit,* Multi ædificant parietes & columnas Eccleſiæ ſubſtruunt, marmora nitent, auro ſplendent laquearia, gemmis Altare diſtinguitur, & miniſtrorum Chriſti nulla electio eſt. *Et infrà:* Neq; verò aliquis mihi opponat diues in Iudæa Templum, Menſam, Lucernas, Thuribula, Patellas, Scyphos, Mortariola, & cętera ex auro fabrefacta: Tunc hæc probabantur à Domino quando Sacerdotes hoſtias immolabant & ſanguis pecudum erat redemptio peccatorũ: quáquam hæc omnia præceſſerint in figura: ſcripta ſunt autem propter nos in quos fines ſeculorum deuenerunt. Nunc verò cum paupertatem domus ſuæ pauper Dominus dedicârit, cogitemus crucem ejus, & diuitias lutũ putabimus. Quid miramur, quod Chriſtus vocat iniquum mammona? Quid ſuſpicimus & amamus, quod Petrus ſe non habere glorioſè teſtatur? *Idem in 7. ca. Ierem.* Præcepit, *ait*, & tunc populo Iudęorũ, & hodie nobis qui videmur in Eccleſia cõſtituti, ne fiduciam habeamus in Ædificiorũ ſplendore auratiſq; laquearibus & veſtitis parietibus marmorum cruſtis, & dicamus, Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini. Illud enim Templum Domini eſt, in quo habitat vera fides, ſancta conuerſatio, omniumque virtutum chorus. *Et Haggeum Prophetam enarrans, de ornatu Templorum iuſto ac vero ita ſcribit.* Ego argentum, quo Domus Dei ornatur, exiſtimo eloquia ſcripturarum, de quibus dicitur, Eloquia Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſepties. Et aurum quod in occulto ſanctorum ſenſu & in cordis verſatur arcano, & ſplendet vero lumine Dei: quod & Apoſtolum de ſanctis, qui ſuper fundamentum Chriſti ædificant, ſenſiſſe perſpicuum eſt, Argentum, aurum, lapides pretioſos. Vt in auro ſenſus occultus ſit, in argento ſermo decens, in lapide pretioſo opera Deo placentia. His metallis illuſtrior fit Eccleſia Saluatoris, quàm quondam Synagoga fuerat. His lapidibus viuis ædificatur Eccleſia ac Domus Chriſti & pax ei præbetur æterna. *Similiter in Epitaphio Paulæ, idem Pater, cùm multis commemorâſſet liberalitatem Paulæ & beneficium erga pauperes, ait tandem,* Nolebat (*Paula*) in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra & ſeculo tranſituri ſunt: ſed in viuis lapidibus, qui voluuntur ſuper terram: & cętera quæ in hanc ſententiam ſequuntur. *Rurſum aliquando inferius,* Iactent alij, *ait*, pecunias, & in corbonam Dei æra congeſta, funalibuſque aureis dona pendentia. *Ad quæ verba Eraſmus hæc annotat.* Offendet fortaſſis, *inquit*, nonnullos hic locus, quo D. Hieronymus videtur non ſatis tribuere his, qui ſacras Ædes ſuis ſumptibus vel exſtruunt vel exornant: cùm his temporibus pleriq; ſummam hanc eſſe pietatem exiſtiment: & ſint nonnulli principes, qui tot bella, tot cædes, tot ſacrilegia, tot totius vitæ facinora ſimul atque flagitia, probè compẽſata putent, ſi ſacram aliquam Ædiculam, vel alienis ſumptibus curârint exſtruendam vt ne quid dicam de Epiſcopis. Et audias paſſim, Sacerdotes tantum tribuentes donarijs Templo dicatis, vt inexpiabile Sacrilegium fore clamitent, ſi quis hinc aliquid in pauperum ſubſidium fame pereuntium detrahere conetur: atque id ſi fiat, Chriſtum ipſum, aut Virginem Mariam ſuis bonis ſpoliari vociferentur. Quaſi verò Chriſtus ejuſmodi gaudeat oſtentaculis, qui ipſe pauperrimus, opes iſtas calcandas eſſe docuit: aut ſanctiſſima Maria nugis ejuſmodi gaudeat, cùm viua ſemper neglexerit. Aut quaſi decorum ſit ea oſtentari in Templis Chriſtianorum, in quibus hæc docentur eſſe ſpernanda Chriſti diſcipulis. Non damnauit igitur Hieronymus elegantem Templorum ſtructurã, non reprehendit ornatum mundũ, ſed in his negat eſſe culmen virtutis: & præfert eleemoſynã, quæ in viua Dei Tẽpla, hoc eſt in Chriſti pauperes erogatur. *Hæc Eraſ.*

De Acacio Socrates li. 7. c. 21. refert, quòd cùm accuſaretur, quòd ſacra Vaſa vendidiſſet propter pauperes, reſponderit, Deus noſter neque diſcis, neque calicibus eget, quia non comedit neque bibit.

Hilarius in epiſt. contra Auxentium: Malè, *inquit*, parietũ vos amor cœpit, malè Eccleſiam Dei in tectis, ædificijſque veneramini.

Et Lectantius ait, Non Templa Deo, congeſtis in altitudinem ſaxis, ſtruenda ſunt, in ſuo cuique conſecrandus eſt pectore, in quod ſe conferat cum adorat Deum. *Vnde illud,* *Lactantius.*

Non habitat Templis manuum molumine factis
Omnipotens, Ædes aurea verus homo.

Laudat etiam lib. 2. c. 4. Perſium quòd ſcripſerit, non debere Vaſa aurea Templis inferri: Egregiè, *inquit*, ſapienterque ſenſit.

Chryſoſtomus quoque in Euangelium Matth. Vis, *inquit*, domum Dei ædificare? da fidelibus pauperibus, vnde viuant, & ædificâſti rationabilem Domũ Dei, &c. *Et paulò antè:* Non gaudent, *inquit*, Martyres, quãdo ex illis pecunijs honorantur, pro quibus plorant pauperes. *Quibus grauiſſimè eos reprehẽdit, qui charitatem negligunt ob ædificiorum ſtructuram.* *Chryſoſtomus.*

Ita quidem illi. Quid igitur, bone Deus, ſanctiſſimi Patres dixiſſent, ſi eam inſaniam vidiſſent,

D

diſſent quã poſterioribus ſeculis,condendis ſumptuoſiſſimis ac magnificentiſſimis Templis,mortales laborârunt?

Germani veteres qualia Templa habuerint.

Auentinus etiam de veteribus Germanis ſcribens, Maiores , *inquit* , noſtri Religioſiſſimi mortales,viua Dei Simulacra & Templa nos eſſe exiſtimârunt , & pro vero habuerunt mentes noſtras penetralia,pectora Sacraria, corda Aras eſſe Spiritus cœleſtis:illa non auro,picturâ,aut pecuniâ, rebus nimirum profanis,ac quibus vera Sacra pollui ſolent: ſed juſtitiâ,modeſtiâ,benignitate & liberalitate in pauperes,pietateque excoluerunt. Certique in hac vita nequaquam ſe habitare: ſed peregrinari duntaxat, non ſumptuoſas aut magnificas Ædes, nec ſibi, nec ſuperis conſtruxerunt:peranguſtis delubris & domibus, quæ injuriam Cœli arcerent, contentos fuiſſe,compertum habeo. Nihil pompæ datum eſt,pietatem magnificè coluerunt.Nihil voluptati oculorum indulſerè , paupertatis amatores, non luxus aut diuitiarum admiratores.*lib.*3.*fol.*266.

Vualfridus cõtra ſumptuoſa Templa.

Valafridus Abbas,& multorum Monachorum pater,vt eum Tritthemius vocat floruit Ludouici Pij tempore circa 840.*Domini annum:& cùm alia,tùm de Officijs ac ritibus Eccleſiaſticis ſcripſit:in cuius libri cap.*14.*de exſtructione Templorum agens, dicit*, videndum eſſe, vt ex juſtè partis exſtruãtur,idq;moderatè:*& multis inculcat*,lõgè ſatius eſſe pauperibus ſubuenire, quàm parietes Templorum ornare. *Citat quoque exemplum Gregorij, quem dicit* , non in Templorum exſtructione & exornatione, vt alios Papas,laborâſſe,ſed in doctrina & eleemoſynis.*Catalogus teſtium veritatis fol.* 30.

S. Bernhardus.

S. Bernhardus etiam in Apologia ad Guilelmum Abbatem S. Theodorici damnat immenſas oratorium altitudines , immoderatas longitudines,ſuperuacuas latitudines & ſumptuoſas depolitiones. Omitto,*inquit*, Oratoriorũ immenſas altitudines , immoderatas longitudines, ſuperuacuas latitudines,ſumptuoſas depolitiones,curioſas depictiones, quę dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum , & mihi quodam modo repræſentant antiquum ritum Iudæorum. Sed eſto,fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo Monachus Monachos , quod in Gentilibus Gentilis arguebat. Dicite , ait ille,Pontifices,in Sacro quid facit aurum?Ego autem dico,Dicite pauperes:Non enim attendo verſum , ſed ſenſum. Dicite inquam pauperes,ſi tamen pauperes, in Sancto quid facit aurum?*& Paulo poſt* : Quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? Quem inquam ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem , an ſimplicium oblectationem ? An quoniam commixti ſumus inter gentes,fortè didicimus opera eorum,& ſeruimus adhuc ſculptilibus eorum? Et vt apertè loquar , An hoc totum facit avaritia, quæ eſt Idolorum ſeruitus, & non requirimus fructum, ſed datum ? Si quæris, Quomodo ? miro inquam modo. Tali quadam arte ſpargitur æs, vt multiplicetur: expenditur vt augeatur, & effuſio copiam parit. Ipſo quoque viſu ſumptuoſarum ; ſed mirandarum vanitatum , accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad adorandum. Sic opes opibus hauriuntur : ſic pecunia pecuniam trahit : quia neſcio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Oſtenditur pulcherrima forma Sancti vel Sanctę alicujus, & eò creditur ſanctior, quo coloratior. Currunt homines ad oſculandum,invitantur ad donandum,& magis mirantur pulchra, quàm venerantur Sacra. Ponuntur dehinc in Eccleſia gemmatæ non coronæ,ſed rotæ,circumſeptæ lampadibus,ſed non minus fulgentes inſertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quaſdam erectas , multo æris pondere , miro artificis opere fabricatas , nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quàm ſuis gemmis.Quid putas in his omnibus, quæritur? pœnitentium compunctio,an intuentium admiratio?O vanitas vanitatum:ſed non vanior quàm inſanior.Fulget Eccleſia in parietibus , & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro,& ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſeruitur oculis divitum. Inveniunt curioſi quo delectentur, & non inveniunt miſeri quo ſuſtententur.*Et mox*: Quid facit illa ridicula monſtroſitas : mira quædam deformis formoſitas, ac formoſa deformitas ? Quid ibi immundę ſimię,quid feri leones,quid monſtroſi centauri, quid ſemihomines,quid maculoſę tigrides,quid milites pugnantes,quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno capite multa corpora,& rurſus in vno corpore capita multa. Cernitur in quadrupede cauda ſerpentis , illis in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia præfert equum , capram trahens retro dimidiam, hic cornutum animal equum geſtat poſterius.Tam multa denique tamque mira diverſarum formarum vbique varietas apparet , vt magis legere libeat in marmoribus,quam in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando , quàm in lege Dei meditando. Proh Deum,ſi non pudet ineptiarum,cur vel non piget expenſarum?

Petrus de Aliaco Cardinali.

Petrus quoque de Aliaco Cameracen. de multitudine Templorum conqueritur in libro de Reformatione Eccleſia,quem Concilio Conſtantienſi obtulit.

*Ethnicus ille M.T.Cicero lib.*1.*Offic. præclarè admodum monet*, Cavendum ſi ipſe ædifices, ne

ne extra modum ſumptu & magnificentiâ prodeas. *Quanto magis hoc cauendum in Religione & Cultu Dei, qui nullo externo ſplendore, ſed fideli & purâ mente delectatur. Addit ibidem Cicero:* L. Luculli ſummam virtutem quis? at quàm multi villarum magnificentiam imitati ſunt? *Eadem ratione & nos poſſemus dicere; exſtruuntur Deo & ſanctis Templa magnifica, & ſumptu omnem fidem excedentia: quotuſquiſque autem eſt qui Deo ejuſque verbo obediat, quique Sanctorum doctrinam & egregias virtutes imitetur?*

Rationes contra ſumptuoſiſſima Templa

His perſpicuis Sanctorum Patrum teſtimonijs, aliorumque grauiſſimis iudicijs contra ſumptuoſa & magnifica Templa, accedant iam vltimo loco Rationes *etiam ponderis non exigui.* Prima *eſt, Chriſtus ipſe pauper eſſe voluit,* 2. *Corinth.* 8. *vt omnem ſuperfluitatem nos abijcere & tollere doceret, qualis reuera ſunt ſumptuoſiſſima illa Templa, eorumque ornatus.* Secunda, *magnificentia illa Templorum eſt vel otioſa & inutilis, vel duntaxat ambitionis & auaritiæ augendæ flabellum.* Tertia, *Externus ille Templorum ſplendor impedit deuotionem, & à ſpiritualibus cogitationibus auertit oculos & mentes intuentium.* Quarta, *præſtat viua Dei Templa ornare & iuuare, quàm tantos ſumptus in mortua & lapidea illa conferre.* Quinta, *non damnabuntur in extremo iudicio, qui Templa non ſumptuosè & magnificè ædificant: ſed qui Chriſti pauperes non aluerint.*

BELLARMINI reſponſiones *ad* Patrum teſtimonia contra ſumptuoſiſſima TEMPLA, earundemque refutatio.

HÆ *verò argumenta & rationes noſtrorum contra ſumptuoſa & magnifica Chriſtianorum Templa refutare conatur Bellarminus à Col.* 2217. *vſque ad Col.* 2222. *Tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 6. *de Cultu Sanctorum. Ac* PRIMO *ad locum Ierem.* 7. *c. reſpondet*, argui eo loco à Propheta Iudæos, propter fiduciam quam collocabāt, in Templo Solomonico, & putabant propter Templum apud ſe eſſe Deum, & ſe diligi à Deo, nec ventura ea mala quæ à Prophetis prædicebantur, &c. *Reſpondeo, hanc ipſam fiduciam à Pontificijs collocari hodie quoque in ſuis Templis magnificis & ſumptuosè exornatis. Putant enim propter ædificationem magnificorum Templorum eorumq; ornamenta ſe diligi à Deo: preces quoque ſuas ibi facilius à Deo exaudiri, quàm alibi. Perſuaſum etiam habent, his magnificis Templis atq; ornamentis deuotionem maiorem in animis hominum excitari, maieſtatem Sacramentorum & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur, conſeruari, &c. Hanc ergo confidentiam Propheta in Pontificijs hodiè quoque arguit: & firmum propterea noſtrorum argumentum manet.*

SECVNDO, *Ad verba Hieronymi ad Nepotianum reſpondet Ieſuita*, reprehendere ibi Hieronymum eos, qui majorem curam habeant Templi materialis, quàm ſpiritualis: id eſt, qui Ædificia mirabiliter ornant, non autem curant, an ad ſacra Miniſteria eligantur idonei vel non idonei. *Reſpondeo, Hoc ipſū quoque faciunt Papiſtæ, qui in ædificandis & exornandis Templis, Cœnobijs, Sacellis ſunt occupatiſſimi, qui verò aut quales præficiantur Eccleſijs nihil prorſus curant. Rectè ergo de illis quoque dicitur, Ædificant parietes, & columnas Eccleſiæ ſubſtruunt: marmora nitent: auro ſplendent laquearia: gemmis Altare diſtinguitur: & miniſtrorum Chriſti nulla electio eſt. Dum igitur, quod negare non poſſunt, anteponant Pontificij curam fabricæ materialis electioni miniſtrorum, & Ædificio ſpirituali, videntur factis prorſus affines eſſe ſuperſtitioni eorum, contra quos hæc ſcripſit ſuo tempore Hieronymus.*

TERTIO, *Ad verba Ambroſij, quibus pauperes Templorum ornatui præfert, & hunc ſpernendum eſſe docet, clarè inquiens*, Sacramenta aurum non quærunt: *reſpondet*, Sacramenta non aurum requirere de neceſſitate, ſed de decentia: *Reſpondeo generalia hæc eſſe Ambroſij verba, ita vt velit, neque de neceſſitate, neque decentia in Sacramentis aurum vel argentum adhiberi, quòd ea Deus ſub Euangelio nequaquam exigat.*

QVARTO, *ad verba Acacij Epiſcopi*, Deus noſter neq; diſcis, neque calicibus eget, quia neq; comedit, neque bibit, *reſpondet Bellarminus*, tunc rectè Vaſa Eccleſiæ vendita fuiſſe, quoniam ijs Eccleſia abundabat: deinde, his verbis ſignificare cū voluiſſe, Vaſa illa aurea DEO nullā vtilitatem adferre, ſed haberi in Eccleſia ad honorē DEI & noſtrā vtilitatem. *Reſpondetur, Acacij argumentum generale eſſe, Deus enim nunquam edit aut bibit, nullo igitur, vnquā tempore ijs indiget. Sic etiam Exuperius Toloſanus vaſa ſua Eccleſiæ, & quidem tunc pauca, pro redemptione captiuorum vendidit tamen, vt poſtea corpus* DOMINI *in caniſtro vimineo ad ægrotos deferret. Deinde, ſi ornamenta Templorum in Eccleſijs & Sacramentis adminiſtrandis eſſe deberent, præſtaret juxta Theophylacti ſententiam in* 14. *c. Marci, ea in Dei honorem retineri, quàm in hominum vſum impendi. Non enim Solomonici Templi aurea Vaſa vnquam ob redemptionem captiuorum ablata & vendita fuiſſe leguntur. De Ezechia quidē legitur* 2. *Reg.* 8. *eum aurum ex Templi poſtibus ademiſſe, quod addiderat, vt populum ſubleuaret, ſed hoc nihil ad Vaſa ſacra pertinet. Ornatum igitur à Deo non mandatum ſuſtulit, à Deo autem præſcriptum reliquit: quod pro nobis facit.*

QVINTO, *ad Hilarij locum, vbi irridet eos, qui parietum Templi ſplendore & ornatu capiuntur, reſpondet Bellarminus*, nō eſſe ad propoſi-

tum: non enim agere illum de ornatu Templorum, ſed eos reprehendere, qui in Templo hæreticum Epiſcopum, id eſt, Auxentiū audiebant, eò quòd exiſtimarent ibi tantùm veram eſſe Eccleſiam, & verum Epiſcopum, vbi erat Templum Deo ſacrum. *Reſpondeo, Hilarium magnificentiam Templorum & ſumptuoſum eorum ornatum improbâſſe, verba ejus clarè teſtantur, quòd reprehendit enim eos, quos parietum amor cœpit, & Eccleſiam Dei in tectis ædificijſq; ſuo tempore venerati ſunt, & malè hoc ab eis fieri dicit. Intelligunt igitur omnes refutari quoque ipſius teſtimonio Bellarminum qui ornatum illum tantopere nobis commendat.*

SEXTO, *ad Lactantij teſtimonium reſpondet*, eum probare voluiſſe, ineptè à Gentilibus offerri munera Dijs non ſentientibus: ideoque reprehendi etiam Chriſtianos, qui putent Deum rebus iſtis corporalibus delectari. *Reſpondeo, hanc vnam ob cauſam à Papiſtis tam magnifica erigi Templa, & ſplendidiſsimè ornari, quòd putent, Deum hoc genere Cultus delectari quàm maximè. Iſta igitur reprehenſio Lactantij iſtis quoque competit.*

SEPTIMO, *vult Bellarminus*. Bernhardi reprehenſionem ad ſolos Cluniacẽſes Monachos pertinere & ad eorum Templa reſtringendam eſſe. *Reſpondeo, Bernhardi argumenta ſunt generalia, quòd hoc pacto curioſitas, auaritia & ambitio hominum alatur, foueatur & augeatur. Deinde, rationes, quas ex eo loco Bernhardi ſumit Ieſuita, ad omnes in genere Monachos & eorum Templa pertinent, vt eſt Paupertas, Mundi abnegatio, Humilitas & Pauperum cura: quæ veris Monachis omnibus, imò cunctis etiam Chriſtianis competunt. Nec enim Deus ſecundum carnem amplius, ſed in Spiritu & veritate colitur, quæ duo externis rebus opponuntur.*

OCTAVO, *ad Chryſoſtomi locum reſpondet Bellarminus ſimpliciter per inficiationem*, non damnare ibi Chryſoſtomū Templorum ornamenta. *Reſpondeo, verba Chryſoſtomi clara & perſpicua ſunt. Deinde*, opponit Chryſoſtomo Theophylactum. *Sed magis probanda eſt magiſtri ſententia, quam diſcipuli hoc in loco. Tertiò, vult Ieſuita*, in ſolo caſu pauperum extremæ neceſſitatis hunc Templorum ornatum prętermittendum: extra illum verò caſum vult ornamenta Templorum pauperibus ſemper præferenda. *Reſpondeo, verbis Chriſti, Sabbatum & Templum propter hominem, & non homo propter Sabbatum & Templum factus eſt. Ergo homines ſemper magnificis Templis, eorumque ornamentis præferendi ſunt.*

NONO, *ad primam noſtrorum rationem reſpondet Ieſuita*, Chriſtum fuiſſe pauperem & vilia amâſſe ante mortem: poſt eam verò cùm glorioſus regnet in cœlo, conuenire illi domum magnificam & ſplẽdidiſſimam. *Reſpondetur, ne nunc quidem Chriſtum à nobis coli & agnoſci velle ſecundum carnem*, 2. *Cor.* 4. *quales ſunt iſti ſumptus & ornatus: ſed ſecundum Spiritum, & quà Deus & homo eſt, Rom.* 1. *Phil.* 3. *Ad ſecundam reſpondet*, nõ eſſe occioſa iſta. Templorum ornamenta, excitare enim deuotionem. *Idem etiam ad Tertiã rationem reſpondet. Reſpondeo, falſum hoc eſſe S. Bernhardus teſtatur in epiſtola ad Guilselmum Abbatem: Ibi enim reprehendens magnifica Templa & ſumptuoſiſsimũ ornatum eorum, inter alia dicit*: Ea, dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt affectum, & mihi quodammodo repræſentant antiquum ritum Iudæorum. *Item:* Quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? *Rurſus:* Tam multa tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus, quàm in codicibus: totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditãdo. *Ad id verò quod noſtri obijciunt*, hęc ornamenta explendę auaritiæ & ambitioni potius, quàm pietati inſeruire, *nihil reſpondet Ieſuita: Nam res ipſa hoc verũ eſſe docet: atteſtatur id etiam Iuſtinianus: nam in Nouellis Cõſtit.* 67. *reprehendit*, quòd ſuo tempore non amore Dei, aut Sanctorum ſtudio, ſed magis ambitione, comparandi ſcilicet nominis gratiâ Tẽpla & Sacella extruantur. *De auaritia autẽ, & ſpe lucri ex huiuſmodi Ædificijs ſplendidis capiendi & acquirendi, S. Bernhardus ita ſcribit ad Guilselmum Abbatẽ de magnificis Templorum ſtructuris agens:* Tali arte ſpargitur æs, vt multiplicetur: expenditur, vt augeatur, & effuſio copiam parit. Ipſo quoque viſu ſumptuoſarum, ſed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad ornandum. Sic opes opibus hauriuntur: ſic pecunia pecuniá trahit: quia neſcio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi libentius offertur. Oſtenditur pulcherrima forma Sancti vel Sanctæ alicuius, & eò creditur ſanctior, quò coloratior. Currunt homines ad oſculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur Sacra, &c. *Ad quartam reſpondet*, Etſi egeant pauperes, ornari tamẽ palatia, inſtrui conuiuia, haberi apparatum famulorum, equorum & curruũ, licere igitur etiá magnifica Tẽpla ędificare & exornare, non obſtante pauperum egeſtate & multitudine. *Reſpondetur, Allegare inconueniens & abſurdum nõ eſt argumentum ſoluere. Neque enim rectè faciunt Principes ingentes ſumptus in palatia, conuiuia & ſimilia profundentes, eſurientibus interim pauperibus. Præſtaret enim etiam hunc luxum intermittere, quàm ſinere vt verè pauperes fame enecẽtur. Ad quintã rationem quod attinet*, negat Ieſuita, hoc de Tẽplis ſumptuoſis ædificandis & exornãdis præceptum in verbis Chriſti non contineri: quia continetur & hoc,

Alienum

Alienum non rapies, etſi verbis diſertè non expreſſum ſit. *Reſpondetur, mandatum de alieno non rapiendo expreſſe contineri verbis illis Chriſti Matth.25. quia de noſtro ergo proximum officio loquuntur, quod alienum rapere apertiſſimè prohibet, ipſo Chriſto teſte Mar.*10.*c. Quod autem Templa magnifica ædificari & ſplendidè exornari debeant, verbis illis non præcipitur, quia de prima tabula præceptis nihil ibi agit Chriſtus. Vide plura infra de Ornamentis Templorum.*

Templa & eorum vſus non damnantur.

Neque verò hæc dicuntur à me quaſi aut vſus Templorum damnādus, qui longè optimus eſt imò neceſſarius ad conciones, preces ac ſupplicationes publicas, ad miniſteria Sacramentorum: multò minus ſemel omnia Templa ſolo æquāda: ſed abuſus & luxus Templorum improbandus & oppugnandus eſt. Religio enim & neceſſitas paucis, & rebus in mundo minimè pretioſis contenta eſt.

Qualia Chriſtianorum Templa eſſe debeant.

Talia igitur Templa haberi debent quæ ad vſus, in quos illa exſtruuntur non ſolum nihil impedimenti, ſed etiam aliquid emolumenti afferre poſſint. Ratio huius eſt manifeſta ab vſu mediorū ducta, quæ ad aliquem finem ordinata ſunt. Debent enim media finem promouere, tantum abeſt vt impedire debeant. Proinde media eò laudabiliora ſunt, quò etiam ad finem conſequendū magis conducunt. Hoc eſt veriſſimum in genere. Spectatim vero hoc ſpectandum eſt in ædium ædificatione: vt ſcilicet nihil ædificetur, nihilue fiat, quod non aliquo modo faciat ad vſus, propter quos ædes ædificātur. Obſeruauit hoc Deus in fabrica totius Mundi, in quo nihil eſt quod non aliquem vſum afferat homini, tum ad vitam hanc honeſtè, commodè & ſuauiter tranſigendam: tum ad Deum, qui vltimus finis eſt glorificandum. In Templo etiam Solomonis ne vas quidem vllum fuit, quod non ſuos haberet vſus honeſtos ad eum finem, propter quem fabricatum fuit, aſſequēdum & promouendum. Vſus autem noſtrorum Templorum eſt, vt ibi congregentur homines ad Deum laudandum & inuocandum: ad verbum Dei audiendum: ad Sacramenta adminiſtranda & fidem ac charitatem fouendam. Hinc igitur conſtat, primùm quidem, debere Templa eſſe pro populi frequentia, ampla, vt omnes capi poſſint: benéque & firmè exſtructa, vt tutò ſub illis eſſe poſſit cœtus hominum: ac ſi fieri poſſit, ex optimis lapidibus, ne facilè expoſita ſint incendijs, néue etiam ab hoſtibus euerti facilè poſſint. Denique talis debet eſſe ſtructura Templorum Chriſtianorum, quæ ſponſam Chriſti, quæ eſt Eccleſia, deceat, vtilíſque ſit ad honeſtum Deo Cultum præſtandum. Videmus in ſacris literis quantâ diligentiâ quantoque artificio Deus voluerit Templum ſibi per Solomonem ædificari: videmus apud Haggæum, quantum conqueratur Deus, quod populus, ſuas quiſque domos diligenter & accuratè ædificet: Domus autem Domini negligatur, nec vt debebat, prior inſtauretur. Nouimus typos, & quid ſibi Dominus voluerit inprimis illâ diligenti, quam poſcebat, Templi ſui exſtructione. Interim non obſcurè etiam ſignificauit, honeſtum eſſe, vt diligentiores ſimus & liberaliores in ſacris Templis illi honeſtè ædificandis, quàm in noſtris. Nam Templa non minus verè ſunt, quàm dicuntur, Domus Dei, *vbi habitat ſuo verbo, ſuis Sacramentis, præſentiâ ſui Spiritus, ſuiſque donis, & gratiæ communicatione. Sunt item domus, totius Eccleſiæ communes, cùm reliquæ ſint cuiuſq. priuatæ & propriæ. Decet igitur, honeſtumq. eſt, vt externa etiā Templa, Domuſque Dei præferantur priuatis cuiuſque ædibus ſintq. cum honeſtate decentia & magnifica, ne ex honeſtis Templis inſana fiant Ethnicorū Palatia. Seruetur itaque illud Poëta,* NE *quid* NIMIS.

Chriſtianos TEMPLIS non alligatos eſſe debere.

*CHriſtiani non ita ſuperſtitioſè Templis alligati eſſe debent, quin perſecutione, aut alio aliquo caſu interueniente, interdum relictis illis publicis, in priuato aliquo loco cōuenire eis liceat. In Veteri quidem Teſtamento Religio & Cultus Dei externus, in primiſq. Sacrificia Tabernaculo, & poſtea Templo Hieroſolymitano ceu loco certo, ita erant alligata, vt extra Templi illius ſepta immolare & ſacrificare nefas eſſet ſicut eſt videre Leuit.*17.*& Deut.*13.*ca. Quod adeò diligenter obſeruārunt, vt etiam Templo Idololatriâ occupato & prophanato, non noua tamen Sacrificijs quæſierint loca. Nec alia quoque de cauſa Iudaicus populus Babylonicâ captiuitate per annos* 70. *detentus non ſacrificâſſe legitur. Etſi enim Deus per Ezechielem Prophetam Iudæis jam jam abducendis in Babylonem polliceatur, licet nullum ibi lapideum Templum habituri ſint, in quo conuenire & ſacrificare queant ſe tamen affuturum illis eorumque Preces exauditurum ſi vel in priuatis ædibus vel alibi aliquot ex ipſis congregentur: ita enim doctiſſimus Lavaterus verba illa interpretatur,* Ero eis in Sanctuarium paruum, *Ezech.* 11. *nulla tamen prorſus toto illo temporis ſpatio Sacrificia obtuliſſe dicuntur.*

Continebat hæc res myſterium ſeu typum Chriſti Domini, qui non niſi ſemel, & vno quidem loco, in monte nimirum Moria, vbi quondam Abraham filium ſuum Iſaac immolare voluit, cuique Templum fuit impoſitum, offerendus erat ad expiationem peccatorū totius mūdi. Relaxata igitur hæc eſt Ceremonia aduentu Domini, ipſeq. locum Cultus & Religionis liberum fecit ſuis fidelibus in Nouo Teſtamento: quod futurū eſſe ipſemet quoq. Samaritidi mulierculæ declarauit, quando ei dixit. Veniet hora & nunc eſt, quando veri adoratores, non in monte hoc, nec Hieroſolymis, adorabunt Patrē, ſed Spiritu & veritate, Nam & pater tales quærit qui adorent ipſū. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant ipſum, Spiritu & veritate oportet adorare. *Item,* vbicunq; duo vel tres fuerint cōgregati in no-

mine meo, ibi ſum in medio eorum. In eandem quoque ſententiam D. Paulus 1.Tim.2. ait, Volo viros orare in omni loco. Præterea cùm Chriſti communicatione ſimus Templa Dei, quod Paulus non vno in loco teſtatur, maximè ad Corinthios priore, vbi dicit: Templum Dei eſtis vos, &c. ſequitur, vt vbicunque ſimus, modò à Chriſto non præcidamur, orare poſſimus, hac plenâ fiduciâ, quâ nos in Templo Dei eſſe minimè dubitemus. Nec fruſtra etiam Deus Templũ Hieroſolymitanũ excindi fundituꝰ paſſus eſt, qui paulò antea velum Templi diſciderat. Hac ergo noui Teſtamenti prærogatiuâ & libertate non ſolum verbis, ſed etiam exemplo vti docuit Chriſtus Dominus. Etenim cùm inter Iudæos Servator concionaretur, quoties ſe occaſio & commoditas obtulit, illos in Templo & Synagogis ad eam rem deſtinatis docere maluit. Si defuit illa opportunitas, non dedignatus eſt pro re nata, Ludum Academiamque cœleſtis ſuæ doctrinæ, modò in montibus & ſolitudinibus, modò in vicis publicis, aut priuatis ædibus aperire. Neque tum in Templo Hieroſolymitano, ſed priuatis in ædibus, cùm Euchariſtiæ Sacramentum inſtituit, diuerſabatur. Nam ipſa loci opportunitas, in quo ſuam habebat collectam Eccleſiam, cui primùm hæc ſua Myſteria committere ſtatuerat, ad noui Sacramenti inſtitutionem magis congruebat, quod veteri erat ſucceſſurum, cui tum ipſe finem impoſuit. Præceptoris exemplum Diſcipulos imitatos eſſe teſtatur paſſim tota Lucæ hiſtoria, quæ Acta Apoſtolorum inſcribitur. Conuenerat enim Eccleſiola illa centum viginti hominum, quæ Spiritus ſancti aduentum expectabat non in Templum Hieroſolymitanum, id enim per tyrannidem Pontificum, Sacerdotum, Scribarum & Phariſæorum, rabiemque vulgi tum non licebat, ſed in Cœnaculum priuatarum ædium, in quo Sacros ſuos habebat Conuentus, in quibus & Matthias Apoſtolus creatus eſt & Iudæ ſubſtitutus: deinde qui Chriſto nomen dederant, ſolitos domatim frangere panes, eadem teſtatur hiſtoria. Præterea quoties eodem in libro legimus Apoſtolos, modò in Templo: modò in publicis vicis atque vijs, modò in Synagogis, modò in priuatis ædibus, modò intus in vrbe, modò foris, ſuos habuiſſe hominum Conuentus, & in ijs Sacra peregiſſe: Hac libertate ſub Ethnicis Imperatoribus vſos quoque legimus fideles ante Conſtantinum Magnum, qui in priuatis ædibus, cœmeterijs, non rarò etiam in deſertis, ſolitudinibus & ſimilibus locis, ad Religionis & Cultus diuini exercitium convenerunt. Sic Victor lib.1. refert, quòd fideles in Aphrica tempore perſequutionis Vuandalicæ, tum Eccleſijs tum Miniſtris orbati, vbicunque potuerint, Res Sacras tractârint. Et lib.3. idem indicat, propter Arianorum furores, nonnullos in priuatis ædibus conueniſſe. Socrates lib.6. cap.18. & Sozomenus lib.8. cap.21. referunt, Orthodoxos Conſtantinopoli ob injuſtam Chryſoſtomi damnationem, à publicis congreſſuum locis receſſiſſe, & priuatim conueniſſe: primùm quidem in quodam publico lauacro, quod Conſtantinianum vocatum fuit, ibique paſchales ferias celebrârunt magnâ hominum frequentiâ. Inde verò pulſi extra vrbem, in quodam loco, vbi olim ludi publici exhiberi ſolebant, conuenêre. Sed & inde ejecti, varijs in locis conuentus inſtituerunt, Paulò poſt ſub Arſacio Chryſoſtomi ſucceſſore, quidam in extremis ciuitatis receſſibus & porticibus ad audiendum verbum Dei coibant, verùm & ibi magnâ vi prohibiti ſunt, vt Sozomenus indicat lib. 8. cap.27.

Quin ex ſequentibus Patrum teſtimonijs colligitur, omnino ſine Templis & Altaribus religionem Chriſtianam & veram Eccleſiam conſiſtere poſſe. Arnobius lib. 6. adverſus Gentes mox ſub initium Gentes affatur: In hac conſueſtis parte crimen nobis maximum impietatis affingere, quòd neque Ædes ſacras venerationis ad officia conſtruamus, &c. Non Altaria fabricemus, non aras &c. quæ quidem nos ceſſamus non ideo vel exædificare vel facere, tanquam impias geramus & ſceleroſas mentes &c. Et, Nunquid delubris aut Templorum eum (nempe rerum caput ac dominum ſummúmque ipſum regem) conſtructionibus honoramus?

Minucius Felix in Octavio. Putatis autem nos occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habemus? Et mox: Templum quod ei exſtruam, cùm totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non poſſit? Et cùm homo laxius maneam, intra vnam ædiculam vim tantæ Majeſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente? in noſtro imo conſecrandus eſt pectore?

Hilarius libro aduerſus Arianos & Auxentium ait: Apoſtolos intra Cœnacula ſecretaque cœtus ſacros egiſſe. Ibidem paulo ante ait: Malè vos parietum amor cœpit: Malè vos Eccleſiam Dei in tectis ædificijſque veneramini, malè ſub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt, in his Antichriſtum eſſe ſeſſurum?

Hieronymus Comment. in Pſalm.133. Eccleſia non in parietibus conſiſtit, ſed in dogmatum veritate. Eccleſia ibi eſt, vbi fides vera eſt. Cæterùm ante annos quindecim aut viginti, parietes omnes Eccleſiarum hîc hæretici poſſidebant, omnes has Eccleſias, (ſic nominat hoc loco Templa ſeu ædificia Oratorium) Eccleſia autem vera ibi erat, vbi fides erat.

Chryſoſtomus homiliâ 46. in Matthæum in opere imperfecto: Nos apud illos reliquimus fundamenta parietum, illi apud nos reliquerunt fundamenta Scripturarum. Et ibidem paulò ante, Qui ſpirituales Chriſtiani fuerunt, relictâ corporali Eccleſiâ, quam perfidi occupauerant violentiâ, exierunt ab illis.

Bellar-

Bellarmini argumenta *pro* ſanctitate Templorum, & quod in ijs Deus homines magis quàm alibi exaudiat, eorumdemque confutatio.

N*Æc propter eos annotanda putaui, primò qui inde calumniandi occaſionem hodie arripuerunt. Faciebant idem olim Chriſtiani nominis hoſtes, qui horrenda ſcelera & nephanda in cœtibus illis clancularijs ſeu priuatis deſignari dicebant. Sed vt veteres ſua innocentia defendebat apud Dei tribunal: ita noſtros ipſa neceſſitas excuſat. & potius accuſari merentur, qui ſuâ immani tyrannide pios cogunt ad clancularia & occulta fidei ſuæ exercitia confugere, impunè interim per omne genus ſcelerũ ac libidinum graſſantibus ijs, qui & Deum, & Religionem & omnem vitæ honeſtatem iampridem adnegârunt. Non tamen illis patrocinamur, qui occultos cœtus agunt, cùm in illis locis viuant, vbi libera Verbi Dei prædicatio permittitur, & Sacramentorum vſus iuxta Chriſti inſtitutionem exercetur. Nam, vt Paulus ait,* debent omnia in Eccleſia decenter & cum ordine fieri. *Minimè ergò à Templis publicis diſcedendum eſt, neque clanculariјs cœtibus, vbi nulla vrget neceſſitas, locus dari debet, ne vel ſchiſmata excitentur, vel occaſio detur aduerſarijs, quâ totum Religionis negotium ſuſpectum reddant.*

Secundò, *propter Pontificios & Ieſuitas hæc etiam dicuntur. Nam Bellarminus tomo* 1. *col.* 2192. *Deum Templis alligat, quaſi nos ibi ſolùm audiat: & ſanctitatem quæ nos noſtraſque Preces Deo commendat, Templis tribuit, ideoque præcisè, non ſolùm publicas, ſed etiam priuatas Preces in Templis concipiendas aliquot argumentis probare contendit.*

PRIMO, Solomon, *inquit*, affirmat 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. Templum factum eſſe, vt ſit locus Orationis, & petit à Deo, vt quicunque ibi orauerit, exaudiatur: & Deus apparens Solomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. Deinde 1. Règ. 1. Anna oratura Dominum ad Tabernaculum accedit, vbi erat Arca, ibique orans exaudita eſt. 2. Reg. 7. Dauid ſimiliter precaturus pertexit ad Tabernaculum, & coram Arca Domini orare cœpit. 1. Paral. 21. cap. voluit Dauid ire ad Tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peſte à populo: ſed non præualuit nimio timore perterritus, ideò in Hieruſalem exſtruxit Altare, Luc. 6. Anna Propheтiſſa, non diſcedebat de Templo, jejuniis, & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die, Luc. 18. Publicanus in Templo orans juſtificatur, Act. 3. Petrus & Ioannes aſcendebant in Templum ad horam Orationis nonam, Actorum. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hieruſalem.

Reſpondeo primò, *Nos non reijcere fidelium priuatas quoque Preces in Templis: Apoſtolus enim nos jubet,* 1. *Timoth.* 2. in omni loco orare: *ſed ſuperſtitionem tantùm reijcimus, quâ Preces in Templis propter locum ſanctiores & efficatiores, quàm aliis in locis, habentur.* Secundò, *Templum Hieroſolymitanum typus fuit corporis Chriſti, juxta Apoſtolum. Durante igitur hoc Templo, Iudæi ad id alligati fuerunt cùm in multis aliis, tum etiam in precibus, vt docerentur hac legali Ceremoniâ, preces eorum propter venturum Meſſiam & Mediatorem, ſi in ipſo & per ipſum fiant, à Deo patre exaudiri. Destructo autem illo typico Templo, & ſublatâ vmbrâ, tollitur quoque legalis illa Ceremonia, nec enim Templa noſtra ſunt typi & figura, vt Iudaicum illud, ſed tempus iam illud eſt, quo in omni loco orare licet.* Tertiò, *exempla illa omnia quæ Ieſuita adducit, ad publicas, non priuatas Preces pertinent: proindéque fallaciam committis ab Ignoratione Elenchi: mutat enim ſtatum cauſæ & migrat de genere ad aliud genus.*

SECVNDVM *argumentum petit ab authoritate Patrum, qui Templa* Domos Orationis, *λιτήρια &* Oratoria *appellant.* *Reſpondeo* primò, *voces* ORATORII, *λιτρεῖν &* Orationis Domus *à Patribus tribui Templis, non propter priuatas, ſed publicas præcipuè preces, quæ ibi ad Deum funduntur. Chryſoſtomi locus, quem citat Ieſuita, non probat, preces propter Templa à Deo exaudiri, ſed propter fidem & deuotionem, quæ excitatur in animis in cœtu fidelium. Baſilij locus docet, non magis in precibus, quàm in quouis alio bono opere, loci, velut reliquarum quoque circumſtantiarum, rationem haberi debere. Reſpondeo* Secundò, *Patres neque in iis locis, quæ citat Ieſuita, neque in aliis præcipere, vt qui precari vult præcisè ad Templa veniat, vt vult Bellarminus.*

TERTIO, *quinque Rationibus probat Ieſuita, fidelium Orationes priuatas, quæ fiunt in Templis, Deo gratiores eſſe propter hæc ipſa loca.* Prima *eſt*, Deus habitat in Templis magis quàm alibi. Ergo cùm in Templis ſacratior, & commendatior ſit præſentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi. *Antecedens probat ex* 1. *Corinth.* 3. *cap.* Neſcitis quia eſtis Templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis? *Et* 1. *Corinth.* 6. Membra veſtra Templum ſunt Spiritus ſancti, quem habetis in vobis: glorificate, & portate Deum in corpore veſtro: *Et* 2. *Corinth.* 6. Vos eſtis Templum Dei viui, ſicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo. *Reſpondetur, ludere Ieſuitam ab Ignoratione Elenchi: Quod enim ſcribit Apoſtolus de viuis & ſpiritualibus Templis, hoc transfert ille ad lapidea & inanima Templa. Corda quidem & corpora fidelium ſunt*

Templa Dei, in quibus Spiritus Sanctus habitat: Lignea autem vel lapidea Templa Spiritum Dei nequaquam capiunt. Idem ergò de diuerſis generibus colligit Ieſuita: perinde enim eſt ac ſi dicas, Templa ratione prædita eſſe, quia homo qui Templum Dei eſt, ſit λογικός.

Apoſtolus autem, *excipit Bellarminus*, accipit ſimilitudinem à veris Templis: quia enim Templum eſt Domus Dei, in qua ipſe peculiari modo inhabitat; ideò ipſe vt oſtenderet, in nobis eſſe Deum peculiari modo, corpora noſtra Templum Dei appellauit. *Reſpondet Iſaias capite 66. & ex eo Stephanus Act. 7. cap. non eſſe eandem lapideorum & viuorum ſeu rationalium Templorum rationem: neque eodem modo Deum habitare in vtriſque Templis.*

At, *inquit Ieſuita*, Auguſtinus libro 2. ad Simplicianum quæſt. 4. dicit, Dauidem oràſſe ante Arcam, quia ibi ſacratior, & commendatior præſentia Domini erat. Ergo in Templis magis orare expediet, quàm alibi. *Negatur conſequentia. Nam quæ de Tabernaculo, Templo Solomonico & Arca dicuntur, ad noſtra Templa referri nequaquam debent: habuerunt enim peculiares promiſſiones propter typum, & præſentiæ Dei ſymbola ab ipſo Deo conſtituta, quæ noſtra Templa non habent.*

Secunda *ratio eſt*, Quòd Deus promiſit Templo Solomonico, promiſit etiam Templis Chriſtianorum: Sed promiſit 3. Reg. 9. c. ſe in Templo Solomonico exaudire velle orantes. Ergo. *Negatur maior iis de cauſis quas modò expoſuimus. Et Pontificiorum dedicationes Templorum, in quibus petunt vt aures Dei in Templis ſemper ſint apertæ, magicæ ſunt & ſuperſtitioſæ nullum habentes vel mandatum Dei, vel comparationem cum precibus & dedicatione Solomonis, vt vult Ieſuita.*

Tertia *ratio*, Oratio res eſt nobiliſſima, Ergo debetur ei locus nobiliſſimus, nempe Templum. *Reſpondeo, vt preces ſunt res nobiliſſimæ, non propter rem vllam externam ſed propter fidem & humilitatem ex qua fiunt: Ita Deus non reſpicit nobilitatem & magnificentiam locorum in quibus oramus, vt Iſa. 66. c. videtur, ſed potius cor & fidem precantis. Eſt ergo fallacia à non cauſa vt cauſa.*

Quarta *ratio eſt*, In Templis omnia ſunt accommodata ad excitandam deuotionem, quæ orationi maximè neceſſaria eſt: nam Altaria, Cruces, Imagines, Reliquiæ; ipſi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem: nec alibi hæc reperiuntur. *Reſpondeo vt ſupra, falſam cauſam excitandæ deuotioni à Ieſuita hoc loco adduci. Nam potius deuotionem impediunt, & à vera fide in precibus auocant homines ad ſuperſtitionem & Idololatriam. Teſtem habeo meæ ſententiæ Theodoretum, qui Serm. 7. de Sacrificiis, Scom. 7. ad Græcos infideles, aper-tiſſimè teſtatur*, Satanam Imagines & ſimilia Templorum Ornamenta curàſſe fieri in vſum eorum, qui literarum ſint expertes, vt iis ad SVPERSTITIONEM incitarentur. *Cumque Gentes olim idem prorſus, quod Ieſuita, de ſuis Simulachris aſſererent, Athanaſius hoc perquam fabuloſè & non rationabiliter ab iis dici teſtatur. Denique ſi hic modus excitandæ deuotioni eſt optimus & hominibus vtiliſſimus, infelix fuerit Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quæ nullas Imagines, Cruces, Reliquias & ſimilia habuit.*

Quinta *Bellarmini ratio eſt*, In Templis ordinariè eſt præſentia Mediatoris Chriſti corporaliter in Euchariſtia: Ergo ibi quoque orandum eſt potius quàm alibi. *Ludit hoc loco Ieſuita Petitione principij: nam id pro argumento ſumit, de quo eſt controuerſia. Negatur enim Chriſtum corporaliter eſſe in pane Euchariſtiæ. Imò nihil extra verum & legitimum vſum rationem Sacramenti habet.*

Ad locum autem Matth. 6. c. quo noſtri contrariam ſententiam probare volunt, vbi Chriſtus dicit, Tu quum precaris abi in cubiculum tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem tuum. &c. *reſpondet Bellarminus*, Illa verba non poſſe ſimpliciter de cubiculo materiali intelligi, alioquin Chriſtus contradiceret Paulo, qui ait, Volo viros orare in omni loco: & Dominus ipſe legitur frequenter oràſſe in montibus, in cubiculo nũquam. *Reſpondeo, non quidem hunc locum à noſtris proferri, quaſi Dominus ſimpliciter cubiculum tantum & conclauia ad Preces requirat, & alibi orare non liceat. Sed volunt, Deum ad priuatas preces ſemotum & priuatum locum requirere, ad vitandam ambitionem. Ad publicas autem Preces quod attinet, quæ in Templis fiunt, quaſque noſtri minimè reijciunt, volunt his verbis nihil aliud ſignificari, quàm fugiendam modis omnibus oſtentationem, quod Pontificii minimè faciunt, ideoque publica loca ad ſuas Preces tantum requirunt, vt ab hominibus videri & audiri poſſint.*

Reſponſio Ieſuitæ, ad locum Ioannis 4. c. Venit hora, & nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem, &c. *varia & incerta eſt. Nam quid Spiritus & Veritas ſibi velint, in dubio relinquit, quum diuerſas interpretationes de iis afferat. Alii enim Spiritum opponunt corpori: alii Errori. Veritatem alii Ritibus Samaritanorum, alii Ceremoniis legalibus. Eadem autem reſponſio falſa eſt: reſtringit enim totum Cultum, quem Deus à Chriſtianis exigit, ad ſpiritualem, internum & cordis Cultum. Externum autem Dei Cultum fidelibus Noui Teſtamenti nullum relinquit, quum tamen Pontificiorum Cultus tantùm in externis Ceremoniis totus conſiſtat: Et Iudæis nullum prorſus internum Cultum tribuit, quæ*

etiam

etiam Serueti fuit blaſphemia. Verba autem Domini, & occaſio, quâ hæc ad Samaritanam mulierem loquutus eſt, apertiſſimè ſignificant, omnem externum Cultum Dei, certum locum requirentem, ſitumque in externis Ceremoniis in nouo Fœdere abolendum eſſe.

Eadem reſponſio dari poteſt ad ſolutionem Bellarmini ad locum Pauli 1. Timoth. 2. c. Volo viros omni in loco orare. *Nam ſolutio iſta Ieſuitæ incerta eſt, quam profert col. 2196. Deinde, vtcunque ille verba Apoſtoli conuellere conetur, apertiſſimè tamen indicant, Preces, non præcisè in Templis, ſed in quouis loco fieri poſſe. Redit enim Apoſtolus ibi ad Preces, vnde paulò ante fuerat digreſſus, & vult dicere; Quòd antè juſſi conuenire in cœtum, atque in hoc profundere Preces, non eſt quòd inde quis colligat, Preces nullibi quàm in conuentibus efficaces eſſe: Imò volo orare viros in omni loco, vbicunque res poſtulat. Hinc etiam Chryſoſtomus homil. 79. ad populum Antiochenum inquit:* Vbicunque ſis potes Altare tuum conſtituere. Nihil enim locus prohibet, nec impedit tempus. *Item:* Licet & forum peretentem & ambulantem orare. Licet & in officina ſedentem, & conſuentem pelles, animam Deo dicare. Licet & ſeruo, & ementi, & aſcendenti, & deſcendenti, & adſtanti coquo, cùm ad Eccleſiam ire non poterit, orationem facere. Non enim locum Deus veretur. *Rurſus:* Siue ſis extra Eccleſiam, ora. Non eſt quærendus locus, ſed loci principium. Hieremias erat in cœno, & Deum exorauit. Iob erat in ſtercore, & Deum habuit propitium. Ionas in ventre ceti, & facilem habuit. Licet in balneo ſis, ora: vbicunque ſis, ora. Templum tu ipſe es, ne locum quæras. Si mentem mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro ſis, ſiue in via, ſiue in mari, ſiue in diuerſorio, ſiue in officina poſitus, ſiue ſis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionem obtinere.

Rurſus Chryſoſtomus ad verba Pauli, Volo orare viros in omni loco, *&c. hæc annotat.* Num Domino ſuo contraria imperat? abſit, imò illius dictis per omnia concors eſſe deprehenditur. Quo nam autem modo? Tunc demum apertius innoteſcet, cùm prius explicauerimus quid ſit, Intra in cubiculum tuum. Nam profectò plenum abſurditatis erit, ſi iſtud ſimpliciter acceperimus, quaſi non liceat omnibus in locis, atque in Eccleſia ipſa orare, &c. *Item* Non igitur vnius loci orationem anguſtiis clauſit, verùm id ſolùm imperauit, fugiendam ſtultiſſimam vanitatem, orandumque omnibus in locis Patrem ex intimo cordis affectu. At verò Paulus, vt Iudaicæ obſeruationis in orando dementiam confutaret, ait: In omni loco volo viros orare. Id nempe Iudæis fas ſeruare non erat: neque enim licebat, niſi vno in loco ad Deum accedere, atque litare hoſtias, & cætera obſequia legis inferre, atque ad ipſum locum vndique ex toto orbe concurrere neceſſe erat, omnemque expiationis ritum in Templo perficere. Contrariam igitur aduerſâ fronte obſeruantiam infert, atque ea neceſſitate nos liberans, non, inquit, ejuſmodi noſtra ſunt, cujus Iudaïca eſſe noſcuntur. Nam quemadmodum pro omnibus orationes fieri jubet: ita & omnibus in locis orare optimum eſt, vt jam hujuſmodi obſeruatio non in locis ſit, verùm in ipſo orationis affectu. Vbique igitur ora, inquit, vbique puras attolle manus: hoc enim eſt, quod in quæſtione verſatur. *Hactenus Chryſoſtomus: quæ omnia cum Bellarmini expoſitione manifeſtè pugnant. Vult enim loqui hîc Apoſtolum tantùm de publica oratione, & proinde per* omnem locum *intelligere illum, in quo ad orandum publicè conuenitur, nempe Templum. Chryſoſtomus autem non tantùm pro Eccleſiis, ſed pro quocunque loco accipit.*

Ad locum Actor. 7. Deum non habitare in manufactis Templis, ſed cœlum & terram implere: *ex quo noſtri colligunt, Deum igitur vbique ex æquo adorari & inuocari poſſe: Reſpondet Ieſuita:* Deum quidem vbique eſſe aliquo modo, ſed non omnibus modis. *Reſpondeo, quocunque modo vbique ſit Deus, valere noſtrorum argumentum, & exaudire Preces vbicunque ſimus, quia ille vbiq; eſt, ſiue aliquo modo, ſiue omnibus modis.*

CAPVT. VII.

ECCLESIAS *ſeu* TEMPLA & MONASTERIA non eſſe ædificanda & erigenda abſque ſpeciali Principis aut Secularis Poteſtatis licentia.

NOtum eſt Imperatoris Conſtantini decretum, quod fecit ipſe de Inſtaurandis Templis; quod & alij poſtea eius exemplo fecêre Imperii Succeſſores: qui cùm ciuitatem aliquam Imperatoriâ Auctoritate innouarent, non modò ciuilibus formis, ſed etiam priuilegiis & juribus Eccleſiaſticis eam decorârunt: quæ ideo & ipſis auferre licebat, & hac de re, quæcunque vellent, pro arbitrio ſtatuere atque decernere: vt notat Balſamon ad Can. 17: Concilii Chalcedonenſis. Si enim, inquit, eis permittitur, ea quæ voluerint de Regionum finibus ordinare pro innouatis à ſe vrbibus, multò m... vt mihi videtur. Epiſcopatus Metropolium ... donabunt, eorum qui præerunt promotiones deſignabunt, & alia quædam pro eâ quam habent Poteſtate jubebunt. Huc etiam referri poteſt Nouella Iuſtiniani 67. de non ædificandis nouis Eccleſiis

ſiis aut Monaſteriis: vt intelligatur, rerum quoque Sacrarum curam ad Principem pertinere, ejuſque Authoritati competere, vt de iis leges ferat, jubeat & vetet. Cui quidem maximè convenit quod habetur in tit. Digeſt. de Colleg. & Corp. Nimirum: extraordinarium crimen eſſe in eos, qui illicitum Collegium, vel quodcunque tale Corpus, celebrant, id eſt, ſine Auctoritate Principis & Senatus, quorum vel mandatis vel ſenatus conſultis hujuſmodi Collegia & Corpora diſſoluuntur. Qua de re Tertullianus: in ſacroſancta & Principum mandata coitionibus oppoſita deliquimus. Quod ſi & exemplis rem confirmari oporteat, non deſunt quæ ſubiiciamus: & in cætera primum occurrit inſigne illud de Templo Pantheon celeberrimi nominis Romæ, quondam in Deorum Gentilium cultum erecto, quod cùm Bonifacius IV. in ſacrum uſum vellet conuertere, priùs illi à Phoca tum Imperatore impetrandum fuit: cuius rei Author eſt Beda in homiliis Æſtiualibus de Sanctis, Tomo 7. his verbis: legimus, inquit, in Eccleſiaſticis hiſtoriis, quod Sanctus Bonifacius, qui quartus à Beato Gregorio Romanæ Vrbis Epiſcopatum tenebat, ſuis precibus à Phocâ Cæſare impetrârat donari Eccleſiæ Chriſti Templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur: quia hoc quaſi ſimulachrum omnium videretur eſſe Deorum, in quo, eliminatâ omni ſpuricitiâ, fecit Eccleſiam S. Dei genitricis atque omnium Martyrum Chriſti: ut excluſâ multitudine Dæmonum, multitudo ibi Sanctorum à fidelibus in memoria haberetur, & & plebs univerſa in capite Calendarum Novembrium, ſicut in Die Natalis Domini, ad Eccleſiam in honore omnium Sanctorum conſecratam conveniret. Et in ejuſdem rei fidem ſic Mantuanus.

Pantheon hoc Templum Phocâ donante recepit
Romulidûm Paſtor Bonifacius, atque fugatis
Inde ſimul cum Matre Deis, ſolenniter omnes
Tranſtulit ad ſuperos, *&c.*

Non abſimile illud, quod Aimoinus refert de Baſilicâ S. Vincentij, quæ nunc S. Germani à pratis dicitur, per Childebertum Regem juxta civitatis Pariſinæ muros ædificatâ, & eius pragmatico munitâ, cuius hæc verba ſunt. Ego Childebertus Rex unà cum conſenſu & voluntate Francorum & Neuſtraſiorum, & exhortatione S. Germani Pariſiorum Vrbis Pontificis, vel conſenſu Epiſcoporum, cœpi conſtruere Templum in Vrbe Pariſiaca prope muros ciuitatis, in terra quæ aſpicit ad fiſcum Iſcacienſem, in loco qui appellatur Locotitia. Antea enim in eodem loco Iſidis colebatur Simulachrum, & in eius idolo divini Numinis nomen aſſumebatur: vt Annalium, à Iaccbo du Breut. ſancti Germani Monacho, & aliis probatis Authoribus ſcriptorum, monumentis proditum eſt: ex quibus etiam multa proferre poſſumus, quibus luculentiſſimè probetur, Solos & Primos per Gallias Germaniam, & alias Occidentis Provincias, Templorum Authores fuiſſe Reges Francorum Chriſtianiſſimos, & inter illos Clodovæum, qui primus Chriſtiani nomen adeptus, Ædem Sacram D. Genovefæ, quæ etiamnum Pariſiis extat, conſtruxiſſe, & in honorem B. Petri & Pauli Apoſtolorum conſecrâſſe; Cæteros ejus Succeſſores pari pietate in ædificationem & fundationem Templorum multa erogâſſe: Denique per univerſam Galliam nulla Monaſteria, Religioſas domos, aut alia venerabilia loca, nulla etiam corpora & univerſitates, niſi vel ſolius Principis libertate, vel ſaltem ipſius veniâ & approbatione, conſtructa reperiri; nec nunc quidem ulla conſtrui poſſe, niſi Regio Diplomate, priùs impetrato, & accedente præterea ſuprema Curiæ Sacrâ vice iudicantis Sacroſancto. His Authoritatis & exemplis motus Anno 1506. Illuſtriſſimus Dux & Senatus Venetorum, legem tulit, de non ædificandis novis Eccleſiis aut Monaſteriis: & ne cuiquam ſive ſæculari ſiue Eccleſiaſtico in urbe Venetiarum & omnibus iuriſdictionis Venetorum locis, religioſas domus vel Hoſpitalia & ſimilia loca, ſine Ducis & Reipubl. ſpeciali licentia fundare vel erigere liceat, ſub pœna exilij ac perpetuò carceris & publicatione fundi venditioniſque ædificij.

CAPVT VIII.

De Nominibus locorum, quæ à CHRISTIANIS ad conuentus publicos celebrandos ſic ſunt exſtructa.

R*Ectè quidem & prudenter dixit ille,* εἰς τὸ ὀρθῶς διδάσκειν, δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, *id eſt,* ad benè docendum primò expendere oportet nomina: *ego verò in hac noſtra tractatione magis rationi conuenire putaui, ſi primò de origine & authore Templorum agerem, & tùm demùm nomina, quibus appellata ſunt, referrem, ne contra naturam agere viderer, nomina rerum, antequam res exſtiterunt, recenſendo: priore igitur abſoluto, de poſteriore nunc quoque agemus.*

Locum illum, in quo mox poſt Chriſti Aſcenſionem conuenerunt Apoſtoli Lucas Actor. 1. vocat ὑπερῷον. *Latini verterunt* Cœnaculum, I Cœnaculum. *quo vocabulo intelligitur locus qui ad cœnandum ſit idoneus. Vnde Varro ait,* ſicut penarium, vbi penus, vbi cubabant, cubiculum, ita vbi cœnabant, cœnaculum dicitur. *Ego ſimpliciter cum Euſtathio, hoc præſertim loco, intelligendum puto per* ὑπερῷον, *locum in ſupremo ædium faſtigio, ad quem ſcalis ſine cochleis aſcenditur. Feſtus quoque teſtatur,* ſupremam ædium partem totam Cœnaculum tandem appellatam fuiſſe, ad quod ſcalis aſcenderetur.

retur. Eiuſmodi loca ædium ſuperiora Romæ (de Hieroſolymis nil certi aſſirmare poſſum) ditiores inquilinis plerunque ac pauperioribus locárunt, imam ſibi reſeruabant: qua de re vide plura apud Stukium in Antiquitat. Conuiuial. libro 2. capite 14. Hinc ergo non ſolùm tenuem Apoſtolorum conditionem & ſummam paupertatem colligere, ſed & videre licet, quàm tenui ædificio & omni magnificentiâ carenti Apoſtolica ſimplicitas contenta fuerit. Succeſſoribus ipſorum (vt videri volunt) nulla vel ambitioſiſſima Priami regia, aut Babyloniorum ſtructura ſufficit hodiè.

2. Domus & Ædes. *Tertullianus, qui vicinus fuit Apoſtolorum temporibus, loca publicorum congreſſuum ſuæ ætate dicit fuiſſe ſimplices,* Domos & Ædes in edito ſitas: *initio libri contra Valentinianos. Dicitur autem* Domus, *propriè ædificium ad habitandum factum: impropriè verò pro quocunque habitaculo: vnde & Templa & auium nidi Domus dicuntur. Rectè vero & propriè Tertullianus eiuſmodi loca* Domos *appellat, ea enim inhabitárunt certæ familiæ: ſimul tamen eò quoque fideles conuenerunt, quòd in perſequutionibus illis publicè non licebat: hodiè autem impropriè ſic vocarentur.*

Etſi verò Chriſtiani primitiuæ Eccleſiæ per Ædis *vocabulum nil aliud quàm domum ſimpliciter intellexerint, id tamen nomen ſuis quoque Templis poſterioribus ſeculis indiderunt, ad Ethnicorum imitationem, qui ſua etiam Fana ſeu Templa ita appellârunt, ab* Edo, *vt Seruius annotat, quòd in ea Sacrificantes edere conſueuerint. Nam quædam ſunt nomina, quæ initio diphtongum recipiunt, quamuis à verbo monophtongo deriuentur. Varro libro 4. de lingua Latina ab aditu fieri putat, quòd ſcilicet plano pede adierint. Feſtus, quòd in edito poni ſoleret Ædes dici putat.*

Euſebius lib. 7. cap. 15. cœtuum locos Eccleſias
3. Eccleſia. *vocat: quo loco indicat, Cæſareæ Paleſtinæ Chriſtianum quendam Marinum nomine, Religionis accuſatum, & à tribunali ad trium horarum deliberationem dimiſſum, deductum eſſe ad Eccleſiam, & in ipſum Sanctuarium, à Theotecno eius loci Epiſcopo, atque ab eo ad Martyrium fortiter ſubeundum confirmatum: Factum ſub Valeriano & Gallieno Impp. circa annum D. 260. Fuit hic loquendi mos imprimis vſitatus ſeculo 5. à nato Chriſto, vt nimirum* Eccleſiæ *nomen pro ipſo etiam Templo vſurparent. Ita enim Eucherius lib. 2. in Geneſ. cap. 16. ait.* Eccleſiam ædificatam eſſe eo in loco, vbi olim Abraham angelos hoſpitio ſuſceperit. *Sic etiam loquitur Sidonius epiſt. ad Heſperium: Saluianus quoque non abhorret ab hac loquendi formula, ſed quaſi corrigens dicit:* Itaque Eccleſias, vel potius Templa, & Dei minoris reuerentiæ quidem habent, *&c. libro 4. de Prouid. Dei. Ipſe etiam Auguſtinus, libro quæſt. in Leuitic. tit. 59. Hoc ait, quotidianus vſus loquendi obtinuit, vt in Eccleſiam prodire, ad Eccleſiam confugere, non dicatur, niſi ad ipſum locum parieteſque prodierit & confugerit, quibus Eccleſiæ congregatio continetur. Idem:* Quotidiè, *inquit,* Eccleſiam ingredientes, memoriam glorioſiſſimi Martyris Stephani frequentabant *&c. lib. de Ciuit. Dei 22. cap. 8.*

Fit autem hoc impropriè & figuratè per Metonymiam, quâ contentum pro continente ponitur. Eſt enim Eccleſia *vox Græca, ſed recepta à Latinis, ſignificatque cœtum, communionem vel concionem, Germanicè* Ein Gemein *populum inquam conuocatum ad audiendum de Reipubl. negotiis. Vnde Thucididi & Xenophonti* ἐκκλησίαν συλλέγειν καὶ ποιεῖν, *idem ſignificat quod Latinis,* Concionem aduocare *ſeu* cogere: *& Ariſtophani in Achar.* μὴ ποιεῖν ἐκκλησίαν *idem eſt quod Ciceroni,* Non dare *ſeu* habere Concionem, ein gemeind halten. *Apud eundem Ariſtophanem legitur* ἐκκλησία δ' οὐχὶ διὰ τοῦτο γίνεται, Concio nónne propter hunc habebitur? *Ita D. Lucas quoque hoc vocabulo vſus legitur Act. 19. vbi dicit,* ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, erat Concio confuſa.

Tranſlata eſt hæc vox ab hoc ciuili vſu ad Sacrum, viſumque eſt Spiritui ſancto appellare hoc nomine cœtum fidelium vniuerſum ad vitam æternam euocatum. In qua ſignificatione interdum καθολικῆς *appellatio additur. Nonnunquam verò particulares cœtus, in quos vniuerſalis ille diſtribuitur,* ἐκκλησίας *nomine intelliguntur: vt cùm Eccleſiam Romanam, Corinthiacam &c. appellamus: adeò quidem, vt etiam reſtringatur aliquando ad quampiam familiam, quæ Chriſtum profitetur: ſic enim Paulus Rom. 16.* τὴν κατ' οἶκον ἐκκλησίαν. *1. Cor. 16.* σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.

Quod ſi igitur hæc vox pro externo ædificio, hoc eſt, Templo aut quocunque nomine appellare libeat, vbi nimirum cœtus fidelium congregantur, accipiatur, μετωνυμικῶς, *id fieri intelligis. Quo ſenſu etiam à prophanis authoribus aliquando vſurpatur. Ita enim Mercurius apud Lucianum conqueritur,* Σαίρειν τὸ συμπόσιον δεῖ, καὶ διαστρώσαντα τὴν ἐκκλησίαν, Eccleſiam, *id eſt,* locum in quo Dij conueniunt *ſeu* congregantur. *Demoſthenes quoque* τῇ βουλῇ *aſſignat* βουλευτήριον, *& populo* ἐκκλησίαν, *pro loco & ipſe (vt opinor) in quo populus conuenire ſolet, accipiens in Orat. pro Corona, vbi dicit:* Οἱ μὲν πρυτάνεις τὴν βουλὴν ἐκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον, ὑμεῖς δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπορεύεσθε. *Similiter* Concio *Latinis etiam ſæpè dicitur locus in quo congregatur Concio, id eſt, populus in concionem euocatus.* In Dial. Mercurij & Maia

Vſitatiſſimum etiam fuit in primitiua Eccleſia hæc loca εὐκτήρια *ſeu* προσευκτήρια, *id eſt* Oratoria *appellare, à primaria actione quæ in iis peragebatur: vt eſt videre apud Euſeb. libro* 4. Oratorium.

8. c.

8.c.2. *Socrat. lib.5 c.7. Sozom. lib.* 1. *c.* 8. *& Auguſt. diſt.* 42. *c. vltimo. Chryſoſtomus quoque* Orationis Domos *appellat, Hom.9. in* 3. *c. Act.*

5. Dominica. *Vocârunt etiam* Dominica, *ſeu* κυριακὰ, *vt eſt videre in edicto Maximini, quod pro Chriſtianis iam iam moriturus edidit, apud Euſeb. lib.9.c.*10. *& in narratione eius Hiſtoriæ quæ exſtrt apud Ruffinum lib.* 1. *c.* 3. *à* Domino *ſcilicet Ieſu Chriſto, cui conſecrabantur: & quòd in his Domino Ieſu Chriſto ſeruiretur, iſque inuocaretur, eiuſque Verbum prædicaretur, & Sacramenta adminiſtrarentur: ſicut etiam dies ſolennis, quo conuenire ſolet Eccleſia,* dies Dominicus *appellatur. In locum autem Euſebij Beatus Rhenanus hæc annotat.* Primi illi Chriſtiani, ait, Templa in honorem Chriſti Domini erecta, Dominica appellabant, in quibus Precum, ſacratum Lectionum, Euchariſtiæque causâ conveniebatur. Erat autem apud veteres Domini vocabulum paulò frequentius quàm Chriſti, juxta conſuetudinem Apoſtolicam & ſolennem Euangelicæ hiſtoriæ modum. Proinde quia Dominum ſemper habebant in ore, etiam ipſa loca in quibus propter Dominum coibant, appellârunt Dominica. Vnde Germani etiamnum Epiſcopalia Templa, quæ certè primaria ſunt, & reliquis antiquiora, Dom vocant, & illorum canonicos, Domherren/ quaſi dicas Dominicales, ſiue Dominicanos Dominos: Sicut & Templarijs olim à Templo datum nomen. Exſtat adhuc in Tribonis inter Elcebum pagum, qui Sletſtadio originem ac nomen dedit, & Argentoratum, propè Molleſheimium, Sacellum quoddam vetuſtiſſimum, etiam Gentilium Romanorum monumentis ſpectabile, quod vernacula ſimplicitas Domphetter appellat, hoc eſt, Dominicum Petri. *Hæc Rhenanus.*

6. Kirch vnde. *Eadem ratione Germani quoque ſua lingua locum publicorum fidelium congreſſuum ſeu cætuum, vocant* Kirch *à Græca voce* Κυριακὴ, *quæ* Dominicam *ſignificat, ſcilicet Ædem ſeu Domum. Quamuis ſæpe etiam hoc vocabulum pro ipſo Dei populo & cætu credentium vſurpetur.*

7. Martyria. Martyrij *vocabulum, quo loca quædam cætuum publicorum appellari conſueuerunt, Conſtantini tempore, vſurpari cœpit. Sic Templum Hieroſolymis, circa annum Imperij Conſtantini* 30. *in loco Cranij ædificatum, Martyrium magnum dicebatur: vt Sozomenus tradit lib.2.c.26. eam ob cauſam, quod Ieſus Seruator noſter eo in loco ſupplicium Crucis paſſus fuiſſet. Progreſſu temporis illa tantùm Templa ſic appellabantur, in quibus erant Sepulchra & Monumenta Martyrum: aut etiam quæ in Martyrum honorem fuerunt ædificata: Nam Martyria propriè ſignificabant initio ipſas paſſiones & ſupplicia Martyrum, quibus fidem Chriſti teſtimonio ſui ſanguinis confirmârant. Poſtea pro Monumentis & Sepulchris* Martyrum: *tandem etiam pro Templis, quæ in eorum memoriam exſtruebantur, accipi cœperunt.*

Hic obiter notandum, Martyrium & Confeſſionem non idem eſſe, vt nonnulli putant, decepti errore interpretis Gangrenſis Concilij prioris editionis, vim Latinæ vocis non aſſecuti. Quod enim Can. 20. *dicti Concilij legitur,* τὰς συνάξεις μαρτύρων, *hoc eſt, Martyrum conuentus, Interpres Confeſſiones Martyrum tranſtulit, pro Eccleſiis Martyrum. Non autem Latini baſilicam confeſſionis nomine intelligunt, vt falſo ex hac interpretatione aliqui ſunt arbitrati, ſed magis hac ſignificatio ea vox dicta reperitur, ut locus ille ſub Altari poſitus intelligeretur, vbi Martyrum corpora condita eſſent, idque inde, quod Apocal. 6.cap. legitur, vidi ſubtus Altare animas interfectorum propter Verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant.*

Baſilicæ *quoque appellatio poſt Conſtantini M. tempora frequens eſſe cœpit apud Nazianzenum, Ambroſium & alios* Baſilica *autem principio dicta fuit domus ampla & ſpatioſa, cauſarum cognitioni deſtinata, dicta ab eo, quod principes eò ad ius dicendum conuenirent: aut, quod Græci* τὸ βασιλέως *appellatione etiam judicem intelligerent, aſpitulante etiam Heſiodo, qui* δωροφάγους *appellat* βασιλῆας, *hoc eſt, donuoros judices, Budæo interprete. Plin. Epiſt.* Deſcenderam, *inquit*, in Baſilicam Iuliam, auditurus quibus proximâ comperendinatione reſpondere debebam. *Erat autem Baſilica ambulationibus ampliſſimis inſtructa, ad quam multi tota ex vrbe, alij cauſas agendi, alii conſultandi, alii aliud agendi gratiâ confluebant. Vnde venuſtum inprimis illud eſt Ciceronis ad Attic. libro* 2. Baſilicam habeo, non villam, frequentiâ Formianorum. *Poſtea etiam Baſilicæ apud Ethnicos ædificatæ fuerunt in vſum negotiatorum, eaque in locis calidiſſimis, foroque proximis: vt haberent mercatores, quo ſe hybernis menſibus, ſubitò ingruente tempeſtate poſſent recipere. Vide Vitruuium lib.* 5. *Perottus Sipontinus ait*, Baſilicam fuiſſe locum amplum, vbi à diuitibus expectati fuerint ſalutatores, & conuiuia facta maxima, & ſaltationes & ludos. *Secundum hunc Baſilica eſſet pars domus ſplendidior, qualem plerique hodiè in diuerſis linguis recepto vocabulo,* Sallam *appellant ſiue corrupto à Baſilica nomine, ſiue à ſalutatione.* 8. Baſilica.

Hujuſmodi locorum nomen poſt annum D. 300. *tranſlatum eſt ad ædes ſacras. Vnde Iſidorus ait*, Baſilicæ prius vocabantur Regum habitacula, vnde & nomen habent: Nunc autem diuina Templa ideò Baſilicæ nominantur, quia ibi regi omnium Deo ſacrificia & cultus offeruntur. *Secundum Sipontini quoque interpretationem Templa ſic vocantur, quia ibi Deus ſalutatur, ibi conuiuia, ludi atque tripudia ſpiritualia celebrantur. Vel quia loca huiuſ-*

huiuſmodi ampla & ſpacioſa, quin & magnificentiſſimè exſtructa erant, factum eſt vt nomen hoc Templis, à Conſtantino M. aliiſque Imperatoribus ad eundem modum ædificatis, inditum fuerit.

Damaſi & Platinæ error. *Hinc iam cernere licet falſiſſimum eſſe illud, quod Platina ex Damaſo indicat, Calixtum ſub Heliogabalo, monſtro illo hominis, Baſilicam in Transtyberina Regione, in honorem B. virginis Mariæ ædificâſſe. Quaſi verò credendum ſit, licuiſſe illis, in tam ſæuis perſecutionibus, eiuſmodi regalia Templa condere, quo tempore occulta erant omnia, & ſacella potius, atque eadem abdita, & plerunque ſubterranea: ſicut ipſe quoque Platina fatetur.*

9. *Domus Dei.* *Meminit etiam locorum in quæ conuenerunt priſci fideles Epiſtola Concilij Antiocheni contra Paulum Samoſatenum, &* Domus Dei *vocat: apud Euſeb. lib. 7. cap. 30.*

10. *Conuenticula.* *Huc facit illud quoque quod in edicto Maximiani & Conſtantij Cæſarũ pro Chriſtianis edito ſcriptum legimus,* Erga hos indulgentiam noſtram credimus porrigendam, vt ruſum ſint Chriſtiani, & Conuenticula in quibus orare conſueuerunt extruant & reædificent. *En* Conuenticula *vocant Cæſares non Templa, non Palatia, non Baſilicas, Chriſtianorum Oratoria, quòd eſſent humiles Ædiculæ, & anguſta vel obſcura loca, à Conuentibus ſic dicta, qui fiebant in illis locis ab initio, audiendi verbum Dei, & inuocandi Deum cauſâ.*

11. *Templa* Templorum *quoque non infrequens eſt appellatio apud Auguſtinum. Significat autem* Templum *propriè locum vel in cælo notatum ab augure vel in terra: à tuendo vel conſpiciendo dictum quod ex omni parte, vel quòd ex eo omnis pars aſpici poſſit, teſte Donato. Primo autem cælum ipſum dictum eſt Templum, quia ipſum primò tuemur. Ennius,* Contremuit Templum magnum Iouis altitonantis. *In terris autem dictum eſt Templum, quod quibuſdam conceptis verbis ab augure finiebatur, vnde tueri quamcunque cæli partem commodè poſſet. Ab hoc Templo non ſolùm Ædes ſacræ ſed & alia loca ſepta, & vnum tantum introitum habentia, dici Templa cœpere. Quippe Curia Hoſtilia Templum erat, licet ſacra non eſſet. Cicero pro Domo ſua,* Curia eſt ſedes ac Templum publici conſilii. *Idem pro Milone,* Curia eſt Templum ſanctitatis: *Idem è contra pro Æde ſacra vſurpat Act. 6. in Verrem,* Herculis, *inquit,* Templum eſt apud Agrigentinos non longè à foro, ſanè ſanctum apud illos & religioſum. *Ita Ver. Æneid. 6.* Teucros vocat alta in Templa Sacerdos. *Ouid. de Arte. 1.* Nec fuge Niligenæ Memphitica Templa Iuuencæ. *Ibid.* Facto de marmore Templo. *Ioan. Quintinus in Explicatione can. 5. Concil Gangren.* Templa, *inquit,* dicuntur quaſi Tecta ad contemplationem diuini numinis ampla, *vt ait Iſidor. c. 4. lib. 15. Etym. Ductus hoc etymo putauit Archidiacon. Templa propriè vocari maiores Eccleſias, vbi ſub vnius amplitudine tecti populus adunaretur.*

Hanc igitur loquendi formam mutuati ſunt Chriſtiani à Gentilibus, & ad ſuas quoque Ædes ſacras tranſtulerunt. Et propriè ſunt Templa *Ædes ſacræ, eleganter exſtructæ, & in ſublimè ſupra alias ædes eleuatæ, vt ab omnibus omni ex parte vrbis conſpici poſſint. Nam tale erat etiam Tabernaculum, & poſtea Solomonis Templum: & apud Gentiles ipſorum Templa.*

12. *Sedes Doctrinæ.* *Chryſoſtomus loca publicorum congreſſuum ſimpliciter vocat,* Sedem, & Doctrinæ Sedem, *Hom. 1. in 1 cap. Ioannis.*

13. Σεμνεῖον. *Euſebius lib. 2. cap. 17. ex Philone locum illum in quo conuenerunt Religioſi illi, qui in Ægypto haud procul ab Alexandria ad Lacum Mariam habitârunt, ſiue illi Eſſeni, ſiue ex Iudæis conuerſi Chriſtiani fuerint,* Σεμνεῖον *appellat,* ὅτι ἐν αὐτῷ μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦνται *hoc eſt,* quòd in eo ſoli manentes Religioſæ & Sanctæ vitæ Myſteriis operantur, *inquit Philo.* Σεμνὸς *enim idem eſt quod Latinis* Venerabilis, Venerandus, Reuerendus, Auguſtus, Sanctus, Majeſtate præditus: *vnde* Σεμνεῖον *locus ſacer ſeu ſanctus. Traditur autem apud Scythas* σεμνεῖον *fuiſſe locum, in quo ſua Myſteria peregerint. Sed poſtea dictum fuit de quouis loco in quem viri* σεμνοὶ *congregarentur, qualis etiam fuit is cuius Philo meminit. Vide Suidam item Budæum pag. 319. Ab Heſychio* σεμνεῖον *exponitur* ἱερὸς οἶκος.

14. Μοναστήριον. *Münſter.* *Eundem locum idem ibidem vocat* Μοναστήριον, Monaſterium, ἐν ἑκάστῃ, *inquit,* οἰκίᾳ ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον. *Eſt locus vbi homines ſolitarii degunt, quod &* clauſtrum *à recentioribus appellatur, quòd eo claudantur, qui ſolitariam vitam degunt. Sunt qui ſolitudinem interpretentur. Sed id vocabulum multo latius apud Latinos patere conſtat. Cum contra* μοναστήριον *ad eorum, qui Monachi dicti ſunt, domicilium reſtringatur. Ab hoc Græco vocabulo Germanicum illud* Münſter *deſcendit, quo non cœnobitarum ſeu Monachorum Clauſtra & Latibula intelligimus, ſed Eccleſias maiores, quæ Collegia & Scholas habent adiunctas, vnde &* Collegiatæ Eccleſiæ *dicuntur. Ita verò (vt opinor) appellantur, quòd Baſilius, Auguſtinus & ſimiles Epiſcopi ſuis Eccleſiis quoque coniuncta habuerunt Collegia, hoc eſt Scholas ſeu cœtus ſtudioſorum, quæ illi Monaſteria nuncupârunt, quòd qui in iis habitarent, quaſi à mundo ſeparati ſpiritualibus & diuinis ſtudiis ac meditationibus vacarent.*

Atque hæc de nominibus locorum ſacrorum quorum cognitio non parùm prodeſt ad huius loci, quem tractamus de Templis, cognitionem, & ad hiſtoriarum intelligentiam.

De Titulis, Parœciis, & Diaconiis ROMÆ.

Tituli Romæ quid.

ROmæ quoque præter ſupra dicta nomina, Tituli, Parœciæ, & Diaconię appellabantur: de quibus Panninius in Appendice ad Platinam hæc ſcribit. TITVLI ſunt, inquit, Sacræ Ædes, Templa, vel (vt hodiè dicitur) Eccleſiæ ſiue Sacra Loca in Dei, & Sanctorum memoriam erecta, & per vrbis Regiones à Romanis Pontificibus antiquitùs diſtincta, in quibus animarum cura à Presbyteris in eiſdem commorantibus habebatur. Quibus qui præerant Presbyteri Cardinales appellabantur, id eſt, Principales, ſimilitudine à 4. ventis Cardinalibus, hoc eſt, Principalibus deducta. Cùm enim in vnoquoque Titulo plures eſſent clerici qui ſacramenta populis exhiberent, vel exhibentibus præſtò eſſent, vt Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri: is, qui omnibus his præerat, Presbyter à cæteris Clericis illius Tituli dicebatur Cardinalis, quòd omnibus dignior, principaliorúe eſſet in eo Titulo commorantibus, cæteroſque Clericos regeret, vel gubernaret in Titulo ſibi commiſſo viventes.

Vnde autem huiuſmodi loca ſacra Tituli dicebantur? Indè nimirum, quòd qui illi Presbyter adſcriberetur, ab eo nomen titulumque acciperet, ut eius loci Presbyter diceretur. De hoc Baronius in ſuis notat. ad Martyrol. Rom. hæc refert: Titulus idem eſt quod Memoria, ſeu Eccleſia; ſic dictus, quòd in loco vbi Eccleſia erat erigenda crux poneretur in Titulum: Sic lib ult. de Pagan. C. Theodoſ. & l. decernimus, C. de Epiſc. & Cleric. Nouell. 117. c. 7. ex Iulian. & Conſtitut. 4. c. 1. Author. coll. 5. tit. 17. Vt nullus fabric. c. nemo Eccleſiam, de Conſec. diſt. 1. ex Concil. Aurelian. & in capitularibus Franc. lib. 5. c. 239. Ordo Roman. de divin. offic. c. de ædif. Eccleſ. pag. 107. Et mox: Romæ autem obtinuit vetus loquendi uſus, vt non omnis Eccleſia, martyrúmve memoria, Titulus diceretur, ſed tantùm inſigniores Eccleſiæ, quibus præficerentur Presbyteri Cardinales:

Titulos Romæ quis inſtituerit iuxta Panninium & alios Pótiſices.

Inſtitutum hoc Euariſti Epiſcopi Roman. eſt, ſi Epiſtolis decretalibus, Damaſo, Platinæ, Sabellico Ennead. 7. libro 4. & Panninio credimus. Vixit Euariſtus circa annum Chriſti 105. ſub Vlpio Traiano Imperatore. Is enim, ne Presbyterorum adminiſtratio in promiſcuo eſſet, Titulos, vel (vt nunc dicimus) Parœcias in vrbe Roma, ipſis Presbyteris diuiſit, vt ſinguli à ſe inuicem ſecreti, in ſua vrbis Regione, Titulo vel Parœciâ, confuſionis tollendæ causâ, diuina Myſteria, populum erudientes, Sacramenta Dei omnibus ad ſe venientibus Fidelibus exhiberent, ſingulóſque Presbyteros in vnoquoque Titulo. Non longè poſt Hyginus Rom. Pontifex circa annum D. 142. ſub Antonino Pio, plures in vnoquoque Titulo cùm Clericos, tùm Presbyteros eſſe voluit. Poſt Hygini tempora in Presbyterorum Romanorum Titulis nullam mutationem factam, Panninius indicat, vſque ad Dionyſii Papæ Pontificatum. Nam, *inquit*, ſub Annum Chriſti 260. cùm jam Religio Chriſtiana mirû in modum in vrbe creuiſſet, denuò Titulos, vel Parœcias in vrbe Roma, cùm eas ampliâſſet, Presbyt. diuiſit, ipſaſque quiſque ſuis finibus, limitibuſque conſtitutis, Presbyterum quoque Eccleſiæ Romanæ curæ, Cœmeteria adjunxit: quæ cùm plura eſſent, ea inter Presbyteros diſtribuit gubernanda, vt Martyrum Sepulturis conſultum eſſet. Verùm non longè poſt circa annum Chriſti 305. Marcellus Romanus Epiſcopus titulos urbis Romæ, ab Euariſto antiquitùs, & primò Presbyteris datos, numero limitauit, decreto ſtatuens, 15. in vrbe Roma quaſi Diœceſes eſſe ad Baptiſmatis commoditatem, eorumque opportunitatem, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, quin vt & Martyrum Sepulchris conſuleretur, *vt etiam aucta eſt ex Damaſo Bibliothecarius.* Titulos autem Romanos, ſiue Parœcias, ceſſantibus perſecutionibus, adauxêre, Presbyteroſque plures in ſingulis conſtituêre: Syluester, qui Titulum Equitii: Marcus, qui Titulum S. Marci: Iulius qui Titulum S. Mariæ Tranſtyberim: Damaſus, qui Titulum S. Laurentii: Innocentius, qui Titulum Veſtinæ fecerunt, & reliqui Pontifices Romani. Cùm enim primò infinita Gentilium multitudo, mox vrbs, & Italia omnis fidem Chriſti ſuſcepiſſet, non ſufficientibus 15. Titulis, nec his, qui in eis reſidebant, Presbyteris, tùm ad neceſſitatem, tùm ad vrbis, & Romanę Eccleſiæ Ornamentum, & Majeſtatem, & Titulorum & Presbyterorum in vnoquoque numerus auctus eſt: factique ſunt Tituli 28. quem numerum nunquam exceſſiſſe vſque ad noſtra tempora ſatis conſtat. Qui omnes, cùm Eccleſiæ eſſent, vel Templa diuis dicata, nomen ſortiti ſunt, vel à Sanctis quibus dedicati erant, vt S. Chryſogoni, S. Ciciliæ, S. Anaſtaſię, S. Marci, & ſimilium: vel ab eis hominibus, qui ipſos erexerunt, vt Calixti, Damaſi, Equitii, Paſtoris, Veſtinæ, Eudoxiæ, Lucinæ, Tigridæ, Pammachii, & ſimilium: Porrò autem 28. Titulorum numerum circa Innocentii I. vel Zoſimi Papæ tempora expletum fuiſſe, multis conjecturis & rationibus ductus crediderim: Neque enim facilè poſt Zoſimum

Papam

Papam inveniri poteſt, aliquem Romanum pontificum Titulum quendam nouum addidiſſe, ſed eos, vel mutâſſe, vel reſtituiſſe, aut tantùm exornâſſe.

Parœcia ſiue Parochia.

Parœcia ſiue Parochia, *idem eſt, quod Titulus, ſcilicet ſacra Ædes vbi animarum cura à Presbyteris ageretur: qui Parochi dicti ſunt, id eſt, curati. Parœcia autem dicitur accolatus, ſiue accolarum conuentus, ſacraque vicinia: nam* παρὰ *iuxta,* οἶκος *domus, vbi ſcilicet ſunt domus contiguæ: Auguſtinus lib.* 14. *de Ciuitate Dei,* Presbyter fuit quidam nomine reſtitutus in parœcia Calamenſis Eccleſiæ. *Et* Parœci *ſunt accolæ. Quare qui ſacram Ædem aliquam accolunt, Parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet fani conſortes: Latinè* Curia, *&* Curiales *&* Cyriones *dici poſſent. Qui parochiam vocant eam vocem à Parocho deducunt,* ἀπὸ τοῦ παρέχειν *hoc eſt, à præbendo. Erant enim Parochi, qui legatis Romam publicè venientibus, cæteriſque alicuius dignitatis hoſpitibus ſalem & ligna præparabant, vt exponit Acron ſuper illud Horatij* 1. *Serm. Satyra* 5. Tum Parochi, qui debent ligna ſalemque. *Hi Latino vocabulo* Copiarij *dicti ſunt, vt auctor eſt Porphyrius quòd omnium rerum neceſſariam copiam regum populorumque legatis ſuppeditabant. Nam quamuis Horatius, loco iam citato, ſalis tantùm & lignorum meminerit, tamen, vt ibidem animaduertit Acron, ſub illarum ſpecierum appellatione, omnia hoſpitibus neceſſaria, voluit intelligi: A Parocho* Parochia *dicitur, quibus ſingulis Sacerdotes ſui deſtinati ſunt. Panuin. ibid.*

Diaconiæ Romæ quid.

Diaconiæ à Diaconis *dictæ ſunt. Erant hæ publicæ pauperum hoſpitales domus, quæ Oratoria & Sacella adiuncta habebant, in quibus à patre Diaconia, ſiue Diacono egenis neceſſaria adminiſtrabantur. Nam Diaconi inopia laborantium, viduarum & pupillorum miniſtri erant, hiſque domibus hoſpitalibus præerant: Antiquitùs in Roman. Eccleſia per ſingulas vrbis Regiones Diaconi diſtincti erant, Diaconique regionarii vel talis & talis Regionis appellabantur: Panuinius vt ſupra.*

Diaconias Romæ quis iuxta Pontificios inſtituerit.

Inſtituti huius authorem faciunt Fabianum, qui Epiſcopatum Romanum tenuit circa annum Domini 244. *de quo referunt,* quòd ſeptem in vrbe Diaconos per ſeptem Regiones conſtituerit, vt omnibus horis ſacris Miniſteriis inuigilarent: Septem item Hypodiaconos, qui notariis ſeptem perpetuò adeſſent. • *Platina. Caranza. Idem quoque inſtituit Gaius circa annum Domini* 285. *Platina Vincent. in Spec. hiſt. libro duodecimo capite* 36.

Poſt eorum præcipuè vſu exoleſcente, & hoſpitalibus domibus ipſorum negligentiâ dirutis ipſorum Sacella, vel Ædiculæ ſuperfuerunt, quæ Diaconiæ *nomen retinuerunt, à quibus* Diaconi Cardinales *vrbis Romæ poſteà denominationem habuerunt: ſic, Diaconus Cardinalis S.S. Coſmæ & Damiani, vel S. Theodori.*

Panuinij error.

Hæc quidem omnia Panuinius ex Epiſtolis Decretalibus, Platina & aliis ſuſpectis authoribus de Titulis, Parœciis & Diaconiis ab Euariſto, Hygino, *Fabiano & aliis Romæ inſtitutis, refert, eam ſolum ob cauſam vt Cardinalium Originem antiquiſſimam eſſe demonſtret. Diligens autem temporum illorum conſideratio facilè illum falſitatis arguet. Etſi enim Traianus Imper. ſub quo Euariſtus Epiſcopatum Romanum tenuit, ciuiliter bonus ac laudatus Princeps fuerit, & ob iuſtitiam humanitatemque admodum clarus, tamen quod ad Chriſti Eccleſiam attinet, talem ſe præſtitit, vt tertius inter acerrimos hoſtes Chriſti & cruentiſſimos perſecutores Eccleſiæ Dei à Nerone atque Domitiano, connumeretur. Secundo enim imperii ſui anno horribilem mouit perſecutionem, quæ non modò per Europam, ſed etiam Aſiæ & Africæ maximam partem ſeſe extendit. Imperatore autem bellum in Oriente gerente, decretum contra Chriſtianos Senatus Rom. fecerat, quaſi eſſent hoſtes Deorum immortalium, Reipubl. & Religionis Romanæ. Eandem ſæuitiam ac tyrannidem ſub Antonini Pij regni initium experti ſunt Chriſtiani, quando Hyginus Romanus Epiſcopus fuit.*

Cùm igitur tam immani crudelitate ſub his Imperatoribus in Chriſtianos ſæuitum ſit, nullo modo adduci poſſum, vt credam, licuiſſe tum Euariſto & Hygino per vrbem Romam, veluti ſuam, Titulos, *Parœcias & Diaconias, hoc eſt, Templa, ſacras Ædes, Eccleſias & Hoſpitales domos exſtruere, Presbyteris aſſignare, & neſcio quæ alia munera diſtribuere. Longè vero ſimilius videtur, Romæ doctores alióſque fideles potius doctrinæ & orationi incubuiſſe, in eo, quod datum fuerit, tuguriolo, ac paratos pro Chriſto ceruicem præbere, quàm vt iuriſdictionem aliquam ſeu dominium ſibi vendicare vel in animum induxerint: Abſque dubio enim Romani Imperatores Chriſtianæ Religioni minus Romæ, quæ ipſorum ſedes fuit, quàm alibi vſpiam, locum aliquem dare voluerunt: tantum abeſt vt paterentur Chriſtianos eam inter ſeſe tanquam ſuam partiri ac diſtribuere.*

Accedit eodem, quod pius Papa circa annos Chriſti 145. *mentionem quidem facit in priore ſua decretali Epiſtola Tituli, quem Euprepia pauperibus aſſignârit: ſed quod ibidem addit, ſe in hoc Tituli Miſſas celebrare, certiſſimo argumento eſt, hanc & alias epiſtolas decretales primorum Epiſcoporum Roman. ſuppoſititias eſſe; quum eo tempore Miſſæ nomen incognitum fuerit, vt oſtendimus part.* 1. *Hiſtoria Sacram. pag.* 177.

Neque tamen negauerim Titulos, Parœcias & Diaconias Romæ fuiſſe, aut etiamnùm eſſe, ſed eas à primis illis Romanis Epiſcopis in

ſaniſſimis tyrannorum perſecutionibus inſtitutas, illud verò pernego.

Templorum apud Ethnicos nomina.

Ethnici quoque loca in quibus ad ſacra ſita tractanda conuenerunt, non modò Baſilicas, Templa, Ædes ſacras *& ſimilibus nominibus, vt Chriſtiani, ſed præterea etiam* FANA *appellârunt*, quòd (*vt inquit Varro*) Pontifices in Sacrando fati ſint. *Hinc profanum eſt, quod ante Fanum, id eſt, conjunctum Fano: Hinc etiam profanatum, quòd in Sacrario pollutum. Liuius libro decimo, Dec.* 1. Inque ea pugna (*inquit*) Iouis Statoris Ædem votam, vt Romulus antè vouerat: ſed Fanum tantum, id eſt, locus Templo effatus, jam ſacratus fuerat. *Et Feſtus à fando Fana deducit, quòd Pontifex in dedicatione Templi certa verba præfari ſolebat. Vel à* Fauno *dicuntur, qui (authore Probo Grammatico) primus Fana condidit, & Oraculi author fuit. Martianus tamen Capella à* Fatuis, *quæ &* Fantuæ *&* Fanæ *dicuntur Latinorum Diis ſylueſtribus, Fana dicta putat, qui in dormientibus reſponſa dare ſolebant. Hinc* Fanatici, *quos Græci* ἐνθέους *aut* θεοφορουμένους *vocant, quòd non ſua ſponte, ſed diuino numine ferri credantur, dicti ſunt idcirco, quòd in* Fanis, *h. e. in Templis Sacerdotes Oraculum edituri huiuſmodi furore corripiebantur, vt eleganter depingit Vergilius ab initio libri ſexti Æneidos vbi de Sibylla ita canit:*

> Ventum erat ad limen, cùm virgo, poſcere Fata
> Tempus, ait, Deus ecce Deus. Cui talia Fanti,
> Ante fores ſubitò, non vultus, non color vnus,
> Non comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum,
> Et rabie fera corda tument, maiorque videri,
> Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando Iam propiore Dei.

Idem etiam videre licet apud Lucanum Pharſalic. lib. 5. *& Liuium lib.* 8. *de bello Maced. Sunt tamen qui hoc nomen non per F. ſed ph. ſcribant,* ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, *quod ſignificat manifeſtum, quòd è phano apertè darentur reſponſa.*

Delubra.

Quin & DELVBRA *etiam aliquandò Ethnici ſua Templa vocârunt. Vergilius*, Nos delubra Deûm, miſeri quibus vltimus eſſet Illa dies, feſta velamus fronde per vrbem. *Scribit Varro libro* 8. *Diuinarum*, Delubrum alios exiſtimare, in quo præter Ædem ſit Area aſſumpta Deûm cauſa, vt fuit in Circo Flaminco Iouis Statoris: alios, in quo loco Dei Simulachrum ſit poſitum & dedicatum: vbi etiam adjecit, ſicut locum in quo figerent Candelam, Candelabrum appellatum: ita in quo Deum ponerent nominatum Delubrum. *Hæc ex Varrone Macrobius Saturnal. libro* 3. *capite* 4. *Seruius tamen*, à diluendo Delubrum *dictum putat, libro* 2. *Æneid. vbi ait:* Delubrum dicitur, quod vno tecto plura amplectitur numina, quia vno tecto diluitur: vt eſt Capitolium, in quo eſt Iupiter, Iuno, Minerua. *Alij dicunt* Delubrum eſſe locum ante Aras ſeu Templum, vbi aqua currit à diluendo: *apud Gentes enim, ſicut etiam apud Chriſtianos, ante Sacrificia manus Sacrificuli abluebant.*

Sacrarium.

Dicta ſunt etiam Templa apud Ethnicos SACRARIA. *Vergilius*, Et diri Sacraria Ditis. *& Suetonius de Auguſto inquit:* Natus eſt ad capita bubula, vbi nunc Sacrarium habet, aliquanto poſt quàm exceſſit conſtitutum. *Seruius tamen ait*, Sacrarium propriè locum eſſe in Templo, in quo Sacra reponantur: ſicut Donarium, in quo oblata ponuntur. *Vnde à Cicerone etiam pro Milone* Sacrarium Bouæ Deæ *nominatur. Et Seneca lib.* 5. *Quæſt. ait.* Arcana illa rerum naturę ſacra non promiſcuè & omnibus patent: reducta & in interiori ſunt clauſa Sacrario. *Vſurpatum tamen eſt etiam aliquoties à Cicerone pro* Larario *in priuatis ædibus. In Verrem*, Erat apud Heium Sacrarium cum magna dignitate in ædibus. *In Catilinam*, Aquilla illa argentea, cui Catilina Sacrarium ſcelerum domi tuæ fecerat. *Rurſus ibid.* Cui domi tuæ ſacrarium ſcelerum tuorum conſtitutum fuerat. *Et ad Memmium libro.* 13. *Epiſt.* C. Auiano Euandro qui habitat in tuo Sacrario.

Sacellum.

Vocantur & Sacella *forma diminutiua, vt notum eſt. Verg.* Faciles nymphæ riſêre Sacello.

Teſca.

Teſca *etiam apud gentiles fuere loca quædam agreſtia alicuius Dei. Actius*: Lemnia quis es mortalis, qui in deſerta & Teſca te apportes loca: *Sic dicta, quod Myſteria ibi fiant, aut tuentur: vnde prius* Tueſca, *poſt* Teſca, *facta, vt Varro ait.* Teſqua *nunc ferme dicuntur.* Teſqua *tamen Feſtus ait, loca eſſe augurio deſignata.* Cicero aſpera ait eſſe & difficilia, *vt indicat Gyraldus de Diis gentium Syntag.* 17.

Bidental.

Et Bidental *vocârunt Ethnici, quoddam Templum, quòd in eo bidentibus hoſtiis ſacrificaretur, Feſto authore. Meminit Horatius de arte poetica*, Minxerit in patrios cineres, an triſte Bidental Mouerit inceſtus.

Et Perſius, Euitandumque Bidental.

Ita verò conſtitutum Bidental traditur. Locum fulmine tactum acri ſtudio procurabant gentiles, Sacerdotemque adhibebant, & fulminis feſtigia ſeu reliquias diſperſas colligebant: Sacriſque ibi peracta Ara conſtruebatur, in qua de bidente rem diuinam faciebant, & locus Bidental vocabatur, quod violâſſe piaculum fuit,

reſe-

referente Gyraldo Syntag.17.de Diis gentium.

ἱερὸν. *Græci Templum* ἱερὸν *&* Νεὼν *appellârunt, ſed*
Νεὼς *&* Ναὸς *: de quo Clinias ait*, quòd aliquando
Ναὸς ἐνναῖον diceretur, διὰ τὸ ἐνναίειν ἐν αὐτῷ τοὺς θεούς: *hoc eſt*, quòd in ipſo Dij habitârint: *ibid.*

Σηκὸς *Notat & Pollux Templum à Græcis dici* Σηκὸς
Τέμενος *&* Τέμενος, *aliiſque nominibus.*

Lararia. *Habuerunt gentes &* Lararia, *hoc eſt, Ædiculas, in quibus Lares & Dii priuatim colerentur, quorum mentio fit ab Helio Lampridio in Alexandro. Lararium tamen non videtur ſatis antiquum: in ædium enim deſcriptione à Vitruuio non reponitur. Fuêre inter literatos, qui exiſtimârunt ſalutatoria cubicula appellari à Plinio Lararia: atque duo habuiſſe veteres Lararia, in quorum altero Deos immortales, diis immortalibus progenitos: in altero diuos, qui ex hominibus in Deorum numerum relati fuiſſent, venerarentur: quos vtroſque Deos, prout ferebat occaſio, in his Larariis & ſalutabant, & floribus thuréque, & cætero thymiamate, interdum quoque Victimis, aliiſque rebus ſibi ſuiſque propitios faciebant.*

CAPVT IX.

In cuius honorem TEMPLA *Eccleſiæ Primitiuæ* fuerint erecta & dedicata, & in quem non diſſimulandum abuſum poſtmodum ea res abierit, ac MARTYRIIS occaſionem dederit.

Templa in primitiua Eccleſia in honorem Dei erecta.

CUm veteres illi qui mox poſt Apoſtolorum tempora vixerunt, loca illa, in quæ conuenerunt ad audiendum verbum Dei, ad orandum, & ad Sacramenta percipienda, vulgo nominârint Dominica, *quaſi* Domini domum, *facilè inde apparet cui eiuſmodi loca erecta ſeu condita & dedicata conſecrataque fuerint, nimirum nulli ſancto mortuo, ſed* CHRISTO *filio Dei* DOMINO *& Seruatori noſtro.*

Neque etiam inuenies in probatis hiſtoriis primis illis trecentis poſt natum Chriſtum annis loca illa publicorum conventuum Sancti alicuius nomine appellata eſſe: quæ res quoque argumento poterit, quòd neque in eorum honorem vlla eiuſmodi loca exſtructa & condita fuerint. Simeon quidem Metaphraſtes in vita Gregorii Martyris Armeniæ apud Laurent. Surium tom. 5. de Vitis Sanctorum, nugatur, ſed ſine omni authore, vt & multa alia ibidem, ſub Teridate rege Armeniæ circa Conſtantini M. tempora, Deo eiuſque Martyribus Templa ſacra exædificata fuiſſe. Et quòd ſub Maximiano Imperat. Epiſcopi 15. ciuitatem Roſaphorum ingreſſi, inſigne Templum Sergio & Baccho Martyribus exſtruxerint, ibidem. De Adriano autem Imperatore referunt, cùm Chriſtum inter Deos recipere voluiſſet, quòd hinc inde in vrbibus Templa exſtrui iuſſerit, quæ Chriſto Domino dicârit. Auentinus libro ſecundo, Annal. fol. 153.

Ipſe quoque Conſtantinus primus Imperator Chriſtianus plurima eáque elegantiſſima Templa exſtruxit, aliiſque id facere permiſit, ſed DEO, *non* SANCTIS, *vt Sozomenus teſtatur libro ſecundo capite tertio. Ita Hieroſolymis in loco Caluariæ, vbi Sepulchrum Chriſti fuerat, magnificum illud Templum, quod* Saluatori *dedicauit, regiis impenſis plurimis Conſtantinus ædificauit. Athanaſ. Apolog. 2. & Euſeb. libro tertio de vita Conſtantini. Appellatur quidem hoc Templum ab Euſebio libro quarto, de vita Conſtantini,* Martyrium, *& à Sozomeno libro 2. capite 26.* Martyrium magnum, *non ſanè eam ob cauſam, quòd in honorem Sanctorum Martyrum ædificatum eſſet, ſed quòd eo in loco fuiſſet exſtructum, vbi Chriſtus Dominus paſſus fuiſſet, eique dedicatum, qui fidelis & verus Martyr eſt; ſic enim Euſebius eum appellat libro quinto capite ſecundo.* *Conſtantinus M. Deo non Sanctis Templa exſtruxit* *Templũ Hieroſolymis in loco Sepulchri Chriſti à Conſtãtino ædificatum, cur Martyrium appelletur.*

Ædificauit idem Imperator in eadem vrbe Templum Theophaniæ Seruatoris; *aliud item in memoriam* Aſumptionis *eiuſdem in Cœlos: Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini. Et Socrates tradit, in hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 1. capite 16. eundem in vrbe regia Conſtantinopoli duas primùm Eccleſias amplas & planè regias ædificâſſe, quarum alteram appellârit* Irenen, *à pace, quam annunciat Euangelium: alteram verò* Apoſtolorum, *ob memoriam, adeóque ob doctrinam Apoſtolorum, quæ ibi tradebatur: eaſque Chriſto filio Dei conſecrâſſe. Antiochiæ etiam Ampliſſimum & pulcherrimum Templum, Conſtantinum ædificâſſe & Deo dicâſſe. Euſebius tradit lib. 3. in vita eius cap. 49. Idque Veteres* DOMINICVM AVREVM *appellârunt, tum quod auro & argento decoratum eſſet; tum quod in honorem Domini Ieſu Chriſti exſtructum ab eo fuiſſet. Romæ quoque magnificum illud* Palatium Lateranenſe *ingentibus ſumptibus ædificauit, & Chriſto ſacrauit, vt Nicephorus teſtatur lib. 7. cap. 49. Exſtruxit idem plures Eccleſias hinc inde per omnes vrbes & prouincias, id quod Theodoretus lib. 1. hiſtor. pluribus indicat, verùm omnes Chriſto Domino non Sanctis eius ſtatuit. Vnde Euſebius lib. quarto de vita Conſtantini cùm Apoſtolorum Templi mentionem feciſſet, hæc addit:* Omnia hęc conſecrauit Imperator, vt memoriam Apoſtolorum Seruatoris paſſim apud omnes perennem redderet. *Idem Euſebius in Oratione de laudibus Conſtantini M. Mundum, inquit, vniuerſum ſacroſanctis Templis, auguſtiſque Eccleſiarum ædificiis adornandum in ſingulis vrbibus, pagis, regionibuſque omnibus, atque adeo in deſertis barbarorum locis, ædes ſacras & Templa* VNI *omnium* DEO, *atque vniuerſarum re-*

rum DOMINO *dedicanda conſecrandáque curauit. Vnde etiam Templa quæ ei conſecrata erant, Domini nomen obtinuerunt: quod nomen non ex hominibus, ſed ex ipſo omnium* DOMINO *impoſitum fuit, & propterea* DOMINICA *appellata ſunt. Cúmque Helena Conſtantini mater duo pulcherrima Templa ædificâſſet, alterum in memoriam* partûs Virginis Mariæ, *alterum verò in memoriam* Aſcenſionis Chriſti, *ne quis putaret prius in honorem B. Mariæ exſtructum, Euſebius clarè dicit in hunc modum de Helena*: Deo, quem adorauit, duo Templa conſecrauit. *Et mox*: Duo hæc ſempiterna memoria digna veneranda ac pulcherrima Sacraria in duobus myſticis antris Helena Auguſti pij Imperatoris pia mater Deo Seruatori ſuo piæ mentis indicia fundavit. *libro 3. de vita Conſtantini. Nicephorus quidem libro 8. cap. 26. indicat. Conſtantinum M. Conſtantinopolim vrbem* τῇ θεοτόκῳ *hoc eſt, Dei genitrici, ſcilicet Mariæ Virgini dedicâſſe. Vnde quidem Dedicationes Templorum in honorem Diuorum probare, & eius Idololatriæ originem eò referre volunt. Caterùm obſeruatu digniſſimum eſt, quod interpres Nicephori Ioannes Langus, & ipſe Pontificius ac Regius Conſiliarius, ad eum locum annotat,* Θεοτόκος, *inquit*, Græcis Dei Genetrix dicitur, quod nomen in ſolam Dei Matrem Mariam cadit: θεότοκος autem accentu mutato, Deo genitus, qui vnus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Huic vrbem Conſtantinopolitanam recens exſtructam Conſtantinus dicauit & commendauit: id quod non ſolùm Euſebius ante Nicephorum diu atteſtatur libro 3. de vita Conſtantini, inquiens, Conſtantinum vrbem ſuam Deo conſecrâſſe: ſed ille ipſe Nicephorus hoc ipſum diſertè fatetur libro 7. capite 49. Vtrunque nomen iiſdem compoſitum literis, ſed accentu diuerſo prolatum & ſcriptum in Nominandi caſu, Dativum habet caſum θεοτόκῳ: Quapropter hic pro Dei Genetrice, etiam verti poſſet, Deo nato Chriſto, vt locus hic cum ſuperiore concordet. Sed librarius in Græco exemplari τῇ θεοτόκῳ ſcripſit, cùm fortaſſe τῷ θεοτόκῳ ſcribere debuerit? Poteſt etiam eſſe authoris memoriæ lapſus.

Nicephori error.

Eiuſdem pretij eſt, quod Nicephorus libro 7. capite 50. nugatur, Conſtantinum duas Eccleſias Archangelo Michaeli exſtruxiſſe, eo in loco qui Soſthenium appelletur, propterea quòd ibi Michael apparuerit in ſomnis Conſtantino illic cubanti, & dixerit: Ego ſum Michael Archidux Domini Sebaoth virtutum, Chriſtianorum fidei tutor: qui tibi contra impios Tyrannos belligeranti auxiliaria arma contuli. *Hæc verò cùm Euſebius aliíque probati authores, qui Conſtantini tempore vixerunt, ignorent, ad ſuperſtitiones confirmandas à poſterioribus excogitata omninò credendum.*

Athanaſius quoque in libro de Paſſione imaginis Domini ſcribit, Iudæos Beryti conuerſos, ſynagogam maximam CHRISTO Saluatori, per antiſtitem eius loci, conſecrari curâſſe: Atque ex eo tempore morem hunc per diuerſas orbis terræ nationes & prouincias inoleuiſſe, vt Baſilicas plurimas Chriſtianæ Religionis, Pontifices in honorem Saluatoris mundi condiderint & dedicârint.

Baſilius Magnus Epiſtola 141. *ad Cæſarienſes: Audiamus autem eum, qui raptus eſt vſque ad tertium cælum, quid dicit? Templum Sancti in vobis Spiritus eſtis. Omne verò Templum, Dei Templum eſt. Si autem Templum ſumus Spiritus Sancti, Deus eſt Spiritus Sanctus. Dicitur porrò & Templum Solomonis, verum vt ejus qui conſtruxit. Si verò ſic ſumus Templum Spiritus Sancti, Deus eſt Spiritus Sanctus: Deus enim eſt quia omnia conſtruxit. Si verò velut ejus qui adoratur & habitat in nobis: Confitebimur ipſum eſſe Deum: Dominum enim Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Notandum quod Baſilius dicit: Omne Templum eſt, ſiue quod Deus ipſe fecit, quale Templum Dei eſt homo fidelis, ſiue quod homines Deo conſtruxerunt, quale erat Templum Solomonis. Vtrovis modo Spiritus Sanctus Templum habere dicatur, ſequetur inde Deum eſſe.*

Ambroſius lib. 3. de Spiritu Sancto capit. 13. Eodem ſenſu ait: DEVS *Templum habet, creatura Templum non habet verum, Spiritus autem habet Templum qui habitat in nobis. Et colligit inde, Spiritum Sanctum eſſe Deum.*

Innocentius III. Papa Romanus de Myſter. Miſſæ lib. 3. cap. 11. Duæ ſunt, inquit, ſpecies ſeruitutis: Vna, quæ debetur ſoli Deo Creatori, & dicitur λατρεία: *& altera quæ creaturis impenditur, & dicitur* δουλεία *vtramque ſpeciem determinat Dominus, dicens: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent Templa, Altaria, Sacerdotia, Sacrificia, & huiuſmodi quæ ſunt Soli Deo exhibenda, &c. ne fortè ſi ſecus agatur, non Theoſebia, ſed Idololatria cõmittatur. Hinc enim Deus in lege præcepit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, id eſt, Soli Deo ſeruitutem adorationis impendes.*

Durauit hic mos Auguſtini adhuc ætate, qui floruit circa annum D. 400. Nam in libro contra Maximum Arianorum Epiſcopum clarè inquit: Nonne ſi Templum alicui Sancto Angelo excellentiſſimo de lignis & lapidibus faceremus anathematizaremur à veritate Chriſti & Eccleſiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam ſeruitutem,

Auguſtini ætate adhuc quoque Templa ſoli Deo dicata.

tem, quæ vni tantùm debetur Deo. Obſerua quàm conſtanter neget & perneget, ſuâ ætate adhuc vlla Templa in honorem vel angeli excellentiſſimi, nedum alicuius Sancti exſtructa eſſe, eam ſolùm ob cauſam, ne Idololatriæ damnarentur, neúe eum honorem, qui ſoli Deo debetur, creaturæ tribuerent. Ergo quotquot hodiè hoc faciunt, damnandi, imò ab Eccleſia Dei anathematizandi ſunt. Et libro 3. contra Creſconium capit. 56. ait, DEO Omnipotenti parietes ſuo tempore conſecratos eſſe. Rurſus libro 8. de Ciuit. Dei capit. 27. manifeſtiſſimè inquit: Nec tamen nos Martyribus Templa, Sacerdotia ſacra & Sacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum tanquam Sanctorum hominum Dei qui vſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certârunt, vt innoteſceret vera Religio, falſis Religionibus victis atque convictis. Quibus verbis Auguſtinus clariſſimè Sacrificia, atque ideò & Aras & Templa Diuis non communicat. Et in Pſalmum 94. Templa (inquit) Sacrificia, inſtituti Sacerdotes, hæc omnia non niſi VNI MAGNO DEO debentur. Ex quibus haud obſcurè colligi poſſe arbitror, quicunque hominibus quamtumuis ſanctiſſimis, Templa erigant & conſtruant, Deos illos facere. Prohibet autem diſertè Dominus in lege ſua, Ne habeamus Deos alienos: prohibet igitur ſimul etiam, ne hominibus vllus Templa erigamus. Vnde etiam in Epiſtola 49. ad Deogratias, Templa per ſe non damnat, ſed vult vt in vnius Dei honorem ædificentur, illique vni & ſoli ſeruiant.

Idem Pater in eandem ſententiam lib. 22. cap. 10. de Ciuitate Dei ait, Gentes Dijs ſuis & Templa ædificauerunt, & ſtatuerunt Aras, & Sacerdotes inſtituerunt, & Sacrificia fecerunt. Nos autem Martyribus noſtris non Templa, ſicut Dijs, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus. Eadem refert in libro de vera religione, capite vltimo, vbi ſic ſcribit: Nec angelis Templa conſtruimus. Nolunt enim ſic honorari à nobis, quia nos ipſos, cum boni ſumus, Templa ſummi Dei eſſe noverunt. Cùm ergò ſupra dixerit Auguſtinus, fideles ſuâ ætate Sanctis nulla Templa ædificare, jam verò affirmet ipſos Martyribus Memorias & Martyria fabricare, colligitur inde, Memorias ſeu Martyria non Templa vel Sacella, ſed Sepulchra vel Monumenta Martyrum ab initio fuiſſe tantùm. Quòd ſi ergo verum maximè eſt quod Platina ſcribit, Fabianum primum in Cœmeterijs pro dignitate Martyrium ædificâſſe, id tamen non de Templo aliquo in honorem Sanctorum quorundam exſtructo intelligendum puto, id enim ea tempora non permiſerunt

Martyria qui à veteribus. Martyrium Fabiani quid fuerit.

Chriſtianis, ſed de Memorijs ſeu Monumentis Martyrum, quæ ille ſplendidius, quàm hactenus factum fuerat, exornauit.

Et lib. 1. de Symb. ad Catechumenos capit. 5. Templum habet Deus: Nam & Solomon Rex & Propheta juſſus eſt ædificare Templum Deo: ſi ædificaret Templum Soli, aut Lunæ, aut Stellæ, alicui, aut alicui Angelo, nónne damnaret illum Deus? qui ergo Templum ædificauit Deo, oſtendit ſe colere Deum.

Proſper quoque Aquitanicus teſtatur, propè Carthaginem conveniſſe magnam Sacerdotum multitudinem in feſto Paſchatis, ad conſecrandum Templum Deo cœleſti. Parte 3. de promiſſione & prædeſtinatione Dei promiſſ. 28.

Etſi igitur iam tum Auguſti ætate & aliquandiu ante eam, variæ denominationes Templorum fuerint, veluti quòd Alexandriæ Templa fuerunt, dicta Dionìſij & Theonæ, Euſeb. libro tertio, capite ſexto, & libro quarto, capite nono: Conſtantinopoli magnificum illud & celebre Oratorium Anaſtaſiæ, de quo Socrates libro quinto, capite ſeptimo: Alia item ibidem Apoſtolorum, Pauli, Pacis, Sophiæ: Hieroſolymis quoque Stephani Templum, exſtructum eo in loco vbi Stephanus lapidibus oppreſſus dicitur: Epheſi item Templum Ioannis Evangeliſtæ nomen referens, & Chalcedoni Euphemiæ Martyris, &c. ex Auguſtino tamen colligitur, non idcircò in honorem Sanctorum illorum Templa hæc fuiſſe vel exſtructa, vel conſecrata: quorum nominibus appellata ſunt: ſed differentiæ ſolùm gratiâ, vel à Perſonis in Eccleſia illuſtribus, vel ab Hiſtoria & euentu aliquo memorabili denominationes eiuſmodi ſumptas eſſe: quod Sozomenus de Anaſtaſia Templo clarè teſtatur libro ſeptimo, capite quinto, vbi inquit: Nominârunt Eccleſiam eam Anaſtaſiam, ob eam cauſam, ſicuti opinor, quòd prolapſum ac velut per potentiam heterodoxorum enecatum Nicæni Concilij dogma, tum ibi Conſtantinopoli reſurrexerat, & per doctrinam Gregorij revixerat. Vel, ſicut quoſdam audiui; qui ſe vera dicere affirmabant, propterea, quòd dum plebs eſſet in ea Eccleſia, mulier quædam prægnans è ſublimi porticu delapſa ac mortuo, factis ſuper illa communibus precibus revixerat, & vnà cum infante, quem geſtabat, ſeruata fuerat: Miraculi hujus diuinitùs editi causâ hanc appellationem ſortitus eſt ille locus.

Templa Sanctorū nominibus appellata, ſed non in honorem eorum ædificanda.

Sic multi quoque non ſuperſtitione aliqua, ſed bona animi intentione, vt Religionem Chriſtianam propagarent, magnam curam & diligentiam adhibuerant, vt Gentes ſuperſtitioni & idololatriæ deditas, ad verum Chriſti cultum ſenſim traducerent, eas aliquando vel ſolâ nominis Templorum Ethnicorum ſimilitudine allicere conati ſunt. Vnde Herculis ædem Romæ D. A-

lexio dedicârunt, quoniam Hercules ex eo, quòd defenſor hominum habebatur, vt ait Varro, vel quod mala arceret, ἀλεξίκακος dictus eſt. Ita Pantheon Omnibus Sanctis conſecrârunt: Carmentæ fanum D. Catharinæ: Romuli & Remi fratrum pariter duobus fratribus Coſmæ & Damiano. Romuli præterea, cuius origo incerta ferebatur, veluti à Deo miſſi, D. Theodoro, quod Dei donum ſignificat.

Ratio ob quam Templa ſoli Deo erigenda & dedicanda.

Ratio huius Catholicæ doctrinæ ſumitur à fine, nempe à Cultu, ejuſque partibus, cuius Cultus causâ Templa inſtituta ſunt. In nullorum autem hominum & creaturarum, ſed Dei Opt. Max. Cultum Templa exſtrui iuſſa ſunt. Non hominum certè, ſed Dei verbum in Templis prædicatur, & prædicari debet. Non quæ ab hominibus, ſed quæ à Chriſto inſtituta ſunt Sacramenta in ijſdem adminiſtrari & percipi debent. Nemo hominum aut Angelorum: ſed ſolus Deus, & Chriſtus Deus & homo, Mediatorque inter Deum & homines in Templis inuocandus eſt. Soli Deo & Chriſto in Templis offerenda ſunt Sacrificia. Eccleſia etiam quæ in Templis conuenit, Chriſti, veri Dei & hominis corpus eſt. Si ergo illi conſecranda ſunt Templa, cuius etiam Cultus in ijs exercendus eſt manifeſtiſſimè colligitur, nemini eſſe conſecranda, quàm ſoli Deo & Chriſto. [illegible]

Martyria quãdo cœperint.

Cæterùm paulò ante Iuſtiniani Imperatoris ætatem quidam cœperunt Martyria, *hoc eſt, Diuis exſtruere Templa, cùm ab antiquo, vt paucula Eccleſiæ; ita non multi quoque Eccleſiarum Miniſtri fuerint: id quod tam ex Iuſtiniani Imperatoris, quàm ex Ruffini hiſtorici patet teſtimonijs: Ille enim ad Epiphanium Conſtantinopolitanum vrbis Epiſcopum, in Nouellis Conſtit.* 3. Et ſanè, *inquit*, reuerendiſſ. Clericorum Sacroſanctæ majoris Eccleſiæ regiæ vrbis noſtræ menſura certis finibus deſcripta & in arctum admodum contracta erat, quo tempore ſola adhuc erat Sacroſancta major Eccleſia. Poſtquam verò & veneranda Domus ſanctæ & glorioſæ Virginis Deique Genetricis Mariæ in vicinia Sacroſanctæ majoris Eccleſiæ regiæ vrbis noſtræ menſura certis finibus deſcripta & in arctum admodum contracta erat, quo tempore ſola adhuc erat Sacroſancta major Eccleſia. Poſtquam verò & veneranda Domus ſanctę & glorioſæ Virginis Deiq; Genetricis Mariæ in vicinia Sacroſãctæ majoris Eccleſiæ poſita ab ipſa piæ memoriæ Verina cœpit exſtrui, item religioſa Domus S. Martyris Theodori à Sphratio glorioſæ memoriæ conſecrata, & veneranda Domus S. Irenes Sacroſanctæ majori Eccleſiæ copulata fuit, redigere planè numerum ad veterem formam impoſſibile eſt. *Regnauit hic Iuſtinianus circa annum D.* 500. *Ruffinus verò Eccleſiaſtica hiſt. lib.* 2. *cap.* 27. *&* 28. *Sozomenus quoque lib.* 7. *cap.* 24. *videntur originem horum Martyriorum, hoc eſt, Templorum in Martyrum honorem exſtructorum, ad ætatem Theodoſij M. reycere. Vide loca.*

Si verò ſtatum ſeu conditionem eorum temporum diligenter conſideremus, mirum non erit huiuſmodi Cultus idololatricos ac tetras ſuperſtitiones circa Iuſtiniani ætatem cœpiſſe. Nulli erant amplius excellentes Doctores, quales florentiſſima illa tempora ſub Conſtantinis, Iouiniano, Valentinianis, Gratiano, Theodoſijs, Honorijs, Arcadio & Martiano habuerunt. Non potuit igitur non negligi, obſcurari & adulterari vera & ſalutaris verbi Dei doctrina. Ex quo fonte horribiles & pernicioſæ in Eccleſia tenebræ exortæ ſunt: in primis autem venerationes immodicæ, imò prorſus idololatricæ Sanctorum mortuorum paſſim in Eccleſijs veluti diluuio quodam inundarunt.

Clodoneus per Gallias Sanctis multa Templa erexit.

Circa ejuſdem Iuſtiniani tempora cùm Galliarum Rex Clodoneus per conjugem ſuam Regis Burgundiæ filiam ad fidem Chriſtianam conuerſus eſſet, & à S. Remigio Epiſcopo baptizatus, per vniuerſum regnum ſuum, quod erat maximum, plurima cœpit ſanctis Templa primò ædificare, inter quæ primarium ferè fuit Argentinenſe, *quod Virgini Mariæ exſtruxit & conſecrauit. Referunt hæc M. Dreſſerus in libello de Feſtis: Schopperus in Chronico Germaniæ: & Sebaſt. Frank.*

Vnde apparet Regis huius animo inhæſiſſe etiam poſt conuerſionem, Reliquias aliquas, vt fieri ſolet, Gentiliſmi: quemadmodum enim Ethnici plurima Fana exſtruxerunt, eaque varijs Dijs dicârunt, ita quoque Chriſtiani poſtea ſuis Sanctis Templa ædificârunt, ipſiſque dicârunt & conſecrârunt.

Templa Sanctis multis ſub Dagoberto, [illegible] in Gallijs ædificata.

Tandem verò regnante Dagoberto Magno, circa annos Chriſti 630. *plurima alia Templa paſſim & Cœnobia, juxta ſuperiorum temporum conſuetudinem, Sanctis exſtructa & conſecrata ſunt: M. Dreſſerus & Schopperus. Ita etiam Notgerus Leodienſis Epiſcopus in vita Remacli Epiſcopi apud Surium tomo* 5. *de vitis Sanctorum:* Clotarij, *inquit*, & Dagoberti temporibus vſque adeò Chriſtianiſmus excrevit, vt penè nulla hodiè aut rara intra limites regni ipſorum Eccleſia inveniatur, quæ non alicujus ejus tempeſtatis ſancti patrocinijs illuſtretur. *Ioannes Tilius etiam in ſuo Chronico de Regibus Francorum ſic ſcribit ad annum* 639. Dagobertus ædem D. Dionyſij à fundamentis erexit, ex alijs vndiquaque corradens, eaſque ſpolians, quò hanc vnam ditaret: nec quiſquam ante eum invenitur, qui patrimonij redditus annuos Templis, tam magnificè profuſeque donârit, *&c.*

Balæus Centuria 1. *de Script. Britan. teſtatur*, Britannos ante Chriſti 600. Eccleſias ſuas

[illegible]

Templa quando in Britannia Sanctis primò exstructa.

ſuas Patri Deo, atque ejus filio Chriſto Servatori dedicatas habuiſſe: ſed deinceps Statuis ac mortuis Sanctis ſua Templa conſecràſſe. *Eo enim tempore Antechriſtus, qui poſt Conſtantini magni tempora quaſi in alium Eccleſiæ receptus fuit, quique Gregorio magno ſedem Rom. tenente, vitam & incrementa accepit, & quaſi ad tempus partûs deductus eſt, Phoca Imper. ope & auxilio in lucem editus & regnum ſuum auſpicatus fuit, ideoque etiam juxta Prophetarum & Apoſtolorum Oracula, vera doctrina lux exſtincta eſt ſtudium incorruptam veritatem tradendi refrixit, & Cultuum humanorum amor immodicè creuit.*

Solebant autem Templis, contra primitiuæ Eccleſiæ morem, eorum nomina, in quorum honorem exſtructa fuerant, imponere, vel Saluatoris: *vel* Angelorum: *vel* Sanctorum, Apoſtolorum, *vel* Martyrum *quoque. Hinc ſunt Michaëlis, Raphaëlis, Mariæ, Petri, Pauli, Ioannis, Stephani, Dionyſij & aliorum cognomina. Perinde vt antiquiores Saxones nemora & ſyluas Deorum ſuorum nominibus appellàrunt, vt Mutius teſtatur lib.* 12. *Arnobius etiam lib.*6. *contra Gentes indicat, Ethnicos dicere fuiſſe ſolitos ad eundem planè modum,* Templum hoc eſt Iunonis, hoc Veneris: Apollo hic habitat, in hoc manet Hercules, in illo Summanus, *&c.*

Templis Chriſtiani in plurimorum Sanctorum, Ethnici in vnius tantum honorem ædificarunt.

In eo ſolùm diſcrimen aliquod fuit, quòd Chriſtiani vnum idemque Templum pluribus per ſæpè Sanctis, Ethnici verò vni tantùm alicui Deo plerunque dedicàrunt, ejuſque nomine appellàrunt. Vnde M. Marcellus dedicaturus, Ædem, quam Honori & Virtuti bello Gallico vouerat, Pontificum iuſſu id facere prohibitus fuit, negantium vnum Templum duobus Numinibus rectò dedicari: quia ſi prodigium aliquod incidiſſet, haud fieri poſſet, vtri numinum rem diuinam fieri oporteret: neque duobus, niſi certis Dijs (vt Polluci & Caſtori, Apollini & Dianæ, Veneri & Adoni, Cybele & Ati, quæ numina ſocietatem quandam inter ſe habere putabant) vna hoſtia mactaretur: Et Marcellus quidem Pontificum authoritate motus, alteram priori Ædi adjecit, hancque Virtuti, illam Honori dedicauit, *vt referunt Liuius libr.*7. *de bello Punico. Valer. Maximus lib.*1. *cap.* 10. *Sabellicus lib.* 4. *Enne.*5.

Hæc res igitur in Chriſti Eccleſia cœpit, vt diximus, circa annum demum 500. *à nato in carne Chriſto, & progreſſu temporis in fœdum ac non diſſimulandum abuſum abijt, cum nullum Templum, imo nullum quantumuis exiguum Sacellum reperiatur hodiè, quod non in honorem alicujus Sancti, vel opinione ſaltem talis, exſtructum & dedicatum ſit.*

Tanta eſt autem huius erroris atrocitas, vt non ſolùm à doctis, ſed etiam plebeis hominibus grauiter fuit notata. Vetus enim, ſed vera eſt narratio, de ruſtico quodam, qui quum in Hercynya ſylua majorem ætatis ſuæ partem conſumpſiſſet, venit aliquando in vicinam vrbem, & ſciſcitatus eſt à ciuibus, quiſnam eſſet ipſorum Deus, cui reſponderunt: Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem pater nobis propoſuit Saluatorem, Redemptorem & Mediatorem. Ruſticus pergit per ciuitatem & obuios quoſque interrogat, cuius hoc eſt Templum, quis hic colitur, quem homines illic inuocant? Cumque omnes vrbis vicos perreptàſſet, ſemper reſponſum eſt de Sanctis, quòd nimirum hoc Templum eſſet D. Petri, illud Pauli, hoc Michaëlis, &c. *Ruſticus igitur vrbe egreſſus, cœpit exclamare: Quàm hoc eſt mirabile? Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, eſt, Deus huius ciuitatis, & tamen in tota ciuitate ne vnum quidem Templum habet, ſed omnia loca ſunt occupata patrocinijs, cultibus & inuocationibus Sanctorum.*

Bellarmini argumenta *pro* exſtructione & dedicatione TEMPLORVM *in* honorem SANCTORVM, & eorum refutatio.

CONtra hæc verò Bellarminus col. 2198. *talem propoſitionem exſtruit,* Sacræ Domus non ſolùm Deo, ſed etiam Sanctis rectè ædificantur & dedicantur. *Probat hæc.*

Primò, ab authoritate trium Conciliorum, quæ baſilicarum Martyrum faciant mentionem. *Reſpondeo, quod ad Gangrenſem Synodum attinet, hoc falſum eſſe. Nam Can.* 20. *Baſilicarum Martyrum nulla prorſus fit mentio, ſed tantùm* συνάξεων τῶν μαρτύρων· καὶ τῶν μνημῶν αὐτῶν, *h. e. congregationum Martyrum & Memoriarum illorum. Sic enim habet Græcus Canon:* εἴ τις αἰτιᾶτο, ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχρημένος, καὶ βδελυσσόμενος τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων, εἰ τὰς ἐν αὐταῖς γινομένας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν ἀνάθεμα ἔστω. *Quæ verba ſic rectè vertit Gentianus Heruetus.* Si quis arrogantia vtens, & Martyrum congregationes abhorrens, & Sacra quæ in eis celebrantur, & eorum Memorias accuſet, ſit anathema. *Malè autem Gratianus diſt.* 30. *cap.* 9. *vnde Ieſuita fallaciam ſuam exſtruxit,* Si quis per ſuperbiam, tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per Loca & Baſilicas ſanctorum Martyrum fiunt, accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, Memoriaſque ſanctorum contemnendas eſſe putaverit, anathema ſit. *Quæ autem & quales fuerint illæ congregationes & Memoriæ Martyrum, de quibus verus Canon Græcus loquitur,* ex

Congregationes & Memoria Martyrũ quid.

ex veteri hiſtoria conſtat: nempe, non Templa ſeu Baſilicæ Martyrum, ſed tantùm Conventus & congregationes ad Sepulchra Martyrum, in quibus prædicabatur verbum Dei celebrabatur Cœna Domini, diſtribuebantur Eleemoſinæ, fiebant Preces, & Certamina Martyrũ recitabantur, non ſine preconio virtutum, quæ in viventibus eluxerunt. Meminit huius ritus Dionyſius in ſua Hierarchia lib. 3. & Smyrnenſes in ſua Epiſtola, ex qua etiam apertiſſimè intelligitur, Cultum Sanctorum, quem Ieſuita propoſitione ſuá confirmat, ab his Memoriys longiſſimè abfuiſſe. Vide librum noſtrum de Origine Feſtorum Chriſtianorum pag.10. & ſeq. Item partem primam hiſt. Sacramentaria pag.145. & ſeq.

Quod ad Carthaginenſe 5. Concilium attinet, non vetat illud, ne Ædes ulli Martyri ædificetur, niſi ibi ſit aut corpus, &c. *ut Ieſuita fingit. Sed Can.* 14. *ejus ſic habet:* placuit vt Altaria, quæ paſſim per agros, aut vias, tanquam Memoriæ Martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus aut Reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui eiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt evertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non ſinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, vt qui rectè ſapiunt, nullâ ibi ſuperſtitione deuincti teneantur. Et omninò nulla Memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi aut ibi Corpus, aut aliquæ certæ reliquiæ ſint, vt vbi origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine traditur. Nam quæ per ſomnia, & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum vbique conſtituuntur Altaria, omnimodè reprobentur. *Vbi Altarium tantùm, quæ hincinde per agros & vias eriguntur, non Ædium ſacrarum vel Templorum, ut fingit Ieſuita, fit mentio.*

In Cabillonenſi Synodo Baſilicarum Martyrum nulla fit mentio, ut mentitur Ieſuita, ſed ſimpliciter Baſilicarum. Et ut maximè earum ſic mentio fieret, non multum iuvaret Ieſuitam. Concedimus enim eo tempore Templa in memoriam Sanctorum exſtructa eſſe: celebrata eſt namque Synodus hæc, circa annos Chriſti 655. quando omnis generis ſuperſtitiones in Chriſti Eccleſiam irrepere cœperunt: Vnde etiam Epiſcopi in hac Synodo congregati Vincentii martyris interceſſionem implorârunt, ut longævitatem Clodoveo Regi ſuo ſuffragio mererentur.

Secundò Bellarminus ſuam propoſitionem probare conatur. Authoritate patrum, qui Baſilicarum de nominibus Martyrum appellatarum mentionem faciant. *Reſpondeo primò, pleroſque Patres, ijs locis, quæ citat Ieſuita, Templorum, non Baſilicarum mentionem facere. Columna autem* 2201. *diſtinguit Ieſuita inter Templa & Baſilicas, neceſſe ſynonyma concedit: ſed dicit,* ſacram Ædem rectè dici Templum, quatenus erigatur ad Sacrificia: eandem verò rectè dici Baſilicam, quatenus erigatur ad ornatum alicujus Sancti ſepulchri. *Hinc ſecundo reſpondeo, Templa illa à Patribus citatis Martyrum nominibus appellata, non in honorem & ad Cultum Sanctorum, ſed memoriam ſaltem eorum ædificata eſſe ut conſtat etiam ex Damaſceni lib. 4. Orthod. fidei cap. 16. Euſeb. libro quarto de vita Conſtantini, Cyrilli Cateche. 16. Chryſoſtom. homil. 28. & 66. ad populum Antioch. Auguſtinus libro 20. contra Fauſtum capite 21. diſertè inquit:* Nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamvis in memorias Martyrum conſtituimus Altaria. *Vide ex Auguſtino plura teſtimonia paulò ſupra.*

Tertiò, quod Templa & Baſilicas Martyrum nominibus appellatas eſſe ex Patribus illis intelligitur, id, ut ſupra quoque indicavimus, differentiæ ſaltem causâ factum eſt, non propter Cultum aliquem Martyrum, ut hac ratione unum Templum ab altero diſtingueretur, quemadmodum unius ejuſdemque urbis fora, plateæ & vici variys diſtinguuntur appellationibus. Sic etiam Socrates teſtatur lib.1.c.18. Conſtantinum M. Drepanem vicum ciuitatem effeciſſe matri ſuæ agnominem: & in Palæſtina Conſtantiam ædificâſſe, propter ſororis Conſtantiæ nomen; non quidem ad Cultum earum, ſed differentię cauſa cum alijs vrbibus. *Committit igitur ſic Ieſuita fallaciam quoque ab ignoratione Elenchi, ſibi per quàm familiarem, quia quod unam ob cauſam, & quidem laudabilem factum eſt olim, ille transfert ad aliam cauſam: dum vult Templa Martyrum nominibus olim appellata, non propter diſtinctionem, ſed quòd ad Cultum Martyrum ædificata eſſent.*

Tertiam rationem, quâ Bellarminus ſuam probare vult propoſitionem, ſumit à Simili. Si Templum ad ſervandam Dei Arcam à Solomone fuit ędificatum: Templa etiam à nobis ędificari debent ad ſervandas Martyrum reliquias, quę majori, quàm Arca veteris Teſtamenti honore & cultu dignę ſunt. *Negatur antecedens & conſequens. Neque enim propter Arcam ſimpliciter, quatenus res fuit lignea & exanguis, Solomonicum Templum ædificatum fuit: ſed quia Dei nomine appellaretur, eſſetque certiſſimum, viſibile, & infallibile ſignum & Sacramentum præcipuum Præſentiæ Dei, tum etiam Spiritualis illius & ſalutaris Dei fœderis cum veteri ſuo populo initi. Eadem arca erat quoque typus Filij Dei & promiſſi Meſſiæ Ieſu Chriſti, quatenus ille eſt æterna Dei ſapientia, & omnes omnis cognitionis ac ſapientiæ theſauri in eo habitant. Nam tabulæ duæ legis, id eſt, vera Dei ſapientia, in hac Arca recondita*

condita erant. Deinde, non ſequitur: Templum Solomonicum propter Arcam ædificatum eſt: Ergo etiam Templa Chriſtianorum propter Sanctorum Reliquias erigenda ſunt, vt ibi colantur. *Nam ex ijs quæ modo dicta ſunt, facile intelligi poteſt, nullam eſſe prorſus ſimilitudinem, vt verò Ieſuita vult, inter Arcam Veteris Teſtamenti, & Sanctorum Reliquias. De diſſimilibus enim non eſt idem iudicium.*

Noſtrorũ argumẽtorum defenſio. *Ad noſtrorum autem argumenta, quæ paulò ſupra ex Auguſtino præcipuè adduximus, quibus probat Pater ille,* Idololatriam eſſe, Templa Martyribus alijſque Sanctis ędificare: *duas ſibi contradicentes ſolutiones affert, & vtranque tanquam veras probat, contra regulam contradictionis immotam,* Impoſſibile eſt duas contradictorias ſimul veras eſſe. *Et qui hanc regulam negat, omnes certas notitias delet, & rerum vniuerſitatem confundit: quod hic & alibi facit Bellarminus. In prima ſolutione docet,* Templa exſtrui rectè ad ſolam Martyrum memoriam conſeruandam *: In altera verò ,* rectè exſtrui non ad ſolam memoriam, ſed etiam ad Cultum religioſum ſanctis exhibendum. *Harum alteram, ex lege contradictionis falſam eſſe neceſſe eſt. Et certè poſterior falſiſſima eſt. Dicit enim,* Non Templa, ſed Baſilicas tantùm exſtrui Martyribus*: & vt facilius obtineat quòd vult,* ingens diſcrimen inter Templum & Baſilicam conſtituit*: & fatetur colum.* 2201. Idololatriam eſſe, ſi quis Templa, vt Templa Martyribus ædificet. *Hæc autem diſtinctio teſtimonijs Patrum Græcorum & Latinorum refellitur, qui promiſcuè Templa etiam Baſilicas Martyrum vocant: Et eſt hoc ipſum videre in catalogo teſtimoniorum Patrum. quæ colum.* 2198. *&* 2199. *citat. Refellitur etiam ab hiſtoria Eccleſiaſtica, in qua ſcribitur. Templum illud magnificentiſſimum, quod Conſtant. M. Hieroſolymis in memoriam Paſſionis Chriſti exſtruxit,* Conſtantinianum & Baſilicam *appellatum fuiſſe. Refellitur quoque ab Iſidoro,* qui Templum & Baſilicam idem apud Chriſtianos eſſe *affirmat lib.* 15. *c.* 4. *Etymol. Refellitur etiam à Gelaſio de Conſecrat. diſt.* 1 *cap.* 3. *&* 6. *& à Bracarenſi Concilio* 2. *cap.* 6. *Refellitur etiam à ſeipſo; nam in propoſitione ſua dicit ,* Ædes ſacras, quæ nil ſunt quàm Templa, non ſolùm Deo, ſed etiam Sanctis rectè ędificari & dedicari.

CAPVT X.

Cauſæ multitudinis TEMPLORVM apud Chriſtianos.

Templorum multitudo. QVod igitur *paſſim poſt Conſtantini M. tempora, imprimiſque poſt annos Chriſti* 500. *&* 600. *toto orbe Chriſtiano innumerabilia exſtructa ſunt Templa, cauſa, ſeu origo & fons ejus rei fuit quòd neglectâ doctrinâ de juſtificatione per ſolam Chriſti obedientiam, deque vera Dei invocatione in nomine Ieſu Chriſti, Cultibus externis & venerationibus Sanctorum nimiùm tribuerent, & ſalutem per opera ſeu merita quadam humana quærerent: hoc eſt, quòd opinarentur, ſe exſtructione & ædificatione Templorum Deo, Angelis, Sanctis & Martyribus præſtare Cultum. Sic enim Vincentius ait in Spec. hiſt. libro* 25. *cap.* 25. Qui Eccleſiam ſeu Templum ædificat, regnum Dei ſibi ſibi pręparat. Cauſa meriti humani opinio & veneratio Sanctorum.

Probant ea quæ diximus primò, quòd in locis omnibus vbi vel integra corpora Sanctorum ſepulta, vel ſaltem Reliquiæ corporum aliqua aſſeruatæ & condita fuerunt, Templa exſtruxerunt: Sic enim Templum eximiæ cùm pulchritudinis tum magnitudinis exſtructum eſſe eo in loco, vbi S. Ioannes Euangeliſta ſepultus dicitur, Metaphraſtes in vita eius indicat apud Surium tomo 6. *de viris Sanctorum. Vt Sepulchra Sanctorum mortuorum non minus apud Chriſtianos Templorum cauſa præcipua fuerint, quàm heroum & clarorum præſtantiumque virorum apud Gentes.* 1.

Secundò, quod Templa in honorem, vt ſuperiori capite indicauimus, non Dei, ſed Angelorum, item diuorum diuarumque ædificârunt, eorumque nomina ipſis indiderunt. Sic Baſilius Orientis Imperator, vt ſe Deo conciliaret, quia Michaëlem Imp. occiderat, in multis locis Conſtantinopoli Templa erexit, in honorem S. Archangeli Michaëlis, qui Archiſtrategos Græcis dicitur, mirabili & pretioſo opere, ſicuti ex Zonara Cuſpinianus refert. 2.

Tertiò quod in periculis conſtituti ſuperſtitioſi homines, Templa Sanctis vouerunt ſi ipſorum ope & auxilio liberentur. Sic Narſetes Eunuchus in Gothos exercitum ducens, Sacella duo, ſi res bellica ex ſententia cederet, Venetis vouit, & votis, partâ victoriâ dicauit, alterum Theodoro, alterum verò Geminiano & Menæ cœlitibus: Egnatius lib. 1. *c.* 1. *Blondus lib.* 7. *Decad.* 1. *Veneti in magno incendio D. Iacobo ædem vouerunt, ſi ignis extingueretur. Egnat. lib.* 6. *c.* 5. *Rutlingenſes cùm anno* 1242. *graui obſidione ab Henrico* 7. *Imp. premerentur B. Virgini Sacellum vouerunt, ſi liberarentur, vt in Chron. Ducum Bauariæ indicatur.* 3.

Hoc etiam Ethnici in more habuerunt: Romulus enim Sabino bello, quod circa Capitolium & Palatinum montem geſtum eſt, cùm turpem ſuorum fugam quodam prælio ſiſtere non poſſet, Statori Ioui *ædem voto nuncupauit, ſi fugientibus ſuis metum ademiſſet, vt referunt Liuius lib.* 1. *Dec.* 1. *& Plutarchus in vita Romuli. P. Sempronius Primogenitæ Fortunæ S. ædiculam ſecundo bello Punico vouit, & voti reus dedicauit: Alex. lib.* 1. *c.* 53. *M. Marcellus quoque ædificauit Honori*

&

& Virtuti Templa, quæ bello Gallico vouerat. Sabell. lib. 4. Enn. 5. & Valer. l. 1. c. 1.

In obſidione etiam vrbium, cùm Deos earum tutelares euocarent, vouerunt illis Templa ludoſque Imperatores, ſi vrbes eas desererent, & ad ſe tranſirent, vt ex lib. 5. Rerum reconditarum Sammonici Sereni Macrobius referet. C. Marius item & Catulus conſul pugnaturi cum Cimbris, ſublatis in cælum manibus, hic quidem diem illum Fortunæ celebraturum ſe dixit, ille verò ſolennia Sacrificia vouit, ſi victoria potirentur, vt refert Plutarchus in vita Marij.

Sæpè quoq; Chriſtiani ex magis periculis liberati, Templa in Diuorum Diuarumque honorem ædificârunt, etiamſi nullum præceſſiſſet votũ, quorum ope & patrocinio ſe liberatos ſuperſtitioſi homines crediderũt. Iſaacus enim Comnenus ædem S. Teclæ erexit in regia Conſtantinopolitana: quòd eo die, quo memoria illius celebratur, periculum quercus corruentis, patrocinio Teclæ effugiſſet, Zonarâ teſte. Et Francorum Reges Chlottarius & Childebertus D. Vincentio magnifico apparatu ædem, ob deuictos Gothos poſuerunt, circa annos Domini 542. Sabellico authore Enne. 8. lib. 3. Henricus etiam 1. Rex Franc. cùm Eudonem Campaniæ, & Balduinum Flandriæ Comites, arcibus ac oppidulis quibuſdam felici bellorum euentu exuiſſet, vt grates Deo ſanctiſque perſolueret D. Martini Templum Pariſijs exſtruxit. Gaguinus libro 5. Geyſa quoque Vngarorum Rex prælio ſuperato Salomone, Templum D. Virgini pro victoria erexerit.

Factum hoc etiam ad eum omnino modum, quo Ethnici quoque gratos ſeſe huiuſmodi Cultibus erga Dos ſuos Deaſque exhibuerunt. Soſoſtris namque Ægyptiorum Rex victo orbe, rediens, in ſingulis Ægypti vrbibus ei Deo Templum conſtruxit, quem ibi præcipuè colerent: teſte Diodoro libro 1. capite 4. Hypermneſtra abſoluta in iudicio ædem Dianæ Suadelæ Argis exſtruxit. Theſeus cùm è Creta, interfecto Aſterione Minois filio, rediiſſet, Trezæna in foro Dianæ Soſpitæ Templum condidit: Pauſanias in Corinthiacis. Diomedes etiam apud Argiuos Sacellum exſtruxit Palladis ὀξυδερκοῦς, quòd ei apud Ilium bellanti tenebras caliginemque ab oculis deterſiſſet: Cælius libro 14. cap. vltimo. Vlyſſes cùm equas perdidiſſet, & quæritando totam peragrâſſet Græciam, poſtremò eo in loco, quo eas reperit, Dianæ Templum, quam Eurippen cognominant, addito equeſtris Neptuni ſigno, erexiſſe dicitur, vt refert Pauſanias in Arcadicis. Hyperaſſienſes Dianæ agreſti Templum dedicant, ob hoſtes Sicyonios propulſatos. Phalyſius Æſculapio ob reſtitutionem viſus Templum ædificauit. Colias ædes Veneris, à quodam Attico adoleſcente condita: qui captus à Tyrrhenis, cùm vinctus apud illos ſeruiret, adamatus ab herili filia, & ſolutus domumque reuerſus, hanc pro ſalute Veneri gratiam retulit, fano in littore, vnde raptus fuerat, exſtructo: Suidas. Helpis Samius Dionyſio hianti ſeruatus à leone, Templum quoque exſtruxit. Ad Platæas Græcorum copia, Mardonium ducem cum Perſarum 30000. occidione deleuerunt, & Eleutherio, id eſt, Liberatori Ioui Templum conſtruxerunt: Strabo libro 9. Apud Athenienſes, Apollini Alexicaco, quaſi Auerruncum dicas, exſtructum eſt Templum pulcherrimum, quòd peſtilentia morbum auertiſſet: Pauſanias in Arcadicis. Themiſtocles cùm in ſomnis admonitus inſidias euaſiſſet, Magneſiæ Templum Dindimeæ condidit, Plutarcho authore in vita eius. Rediculi Templum extra portam Capenam poſt bellum ſecundum Punicum conſtruxerunt Romani, eò quòd propitij Dij Hannibalem ab expugnanda vrbe auertiſſent: Alexander ab Alexand. libro 1. cap. 4. Sicyonij à luporum feritate liberati, Templum erexerunt Apollini Lycæo: Pauſanias in Corinth. Iidemque à ſæuiſſima liberati peſte Suadelæ ædem dicârunt: ibidem. M. Octauius Herennius contra piratas fortiſſimè pugnans, victor euaſit. Huic, cùm in ſomnijs Hercules eum docuiſſet, quòd ſuâ operâ eſſet ſeruatus, imperato à magiſtratu loco, Ædem ſacrauit, & ſignum, Victoremque inciſis literis appellauit, vt refert Macrobius libro 3. cap. 6. Saturnalium, & Maſurius Albinus Memorabilium libro 1. Eteocles Orchomeniorum rex opulentiſſimus & potentiſſimus Gratiarum Templum primus exſtruxit, vt vel quàm gratus ipſe eſſet, vel quantum alios erga Deos gratos eſſe vellet, oſtenderet, vt indicat Strabo lib. 9.

Ob eandem cauſam non rarò etiam Gentiles ex ſpolijs & manubijs ex hoſtibus captis Templa Sacellaque exſtruxerunt Dijs ſuis. Elei enim Templum & ſignum Ioui Olympico de manubijs dicârunt, Piſæis alijſque finitimis populis, qui ab ipſis defecerant, bello ſuperatis, ac Piſâ ipsâ direptâ, Pauſanias libro 5. Cumque de Veientibus Caruilius Conſul triumphâſſet, æriſque grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet, de reliquo, quod ex manubijs & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, propè illam, quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendum locâſſe, T. Liuius authore eſt. Gelon Syracuſanus Cereri & Proſerpinæ Templa ex manubijs ſpolijſque Carthaginenſium ingenti magnificentiâ miroque artificio exſtruxit, Diodoro teſte lib. 11. cap. 1.

Ex ſpolijs Templa ædificata ab

Id quod etiam Chriſtiani ab ipſis didicerunt: author eſt enim Ritius libro ſecundo de regibus Hiſpaniæ, Alphonſum Caſtum, Hiſpaniarum regem, ex Maurorum manubijs, quorum millia ſeptuaginta in acie ceciderat, duas erexiſſe Eccleſias, Orientencẽſem & Aſturinenſem. Ex præda quoque Giulæ deuicti, qui Stephanum Vngariæ regem & ex ſorore nepotem Religionis ergò bello laceſſiuerat, magnificum Albæ Templũ conſtructum fuit, Bonfinio teſte libro primo, De-

cad.

cad.2. Cumque ſæpius igni conflagrâſſet, publica enata eſt opinio, eam ob cauſam id fieri, quòd ex præda, quam Giulas per fas nefáſque corraſerat, ædificatum eſſet, eodem authore. Vtinam hæc pietas & Religio inter mortales hodiè adhuc floreret. Sed diuerſum cernimus. Quando enim noſtri illis ex bellis reuertuntur domum, Sacella ædificant, Aras exſtruunt, aut aliás in vſus ſacros conuertunt, qui Religioſiſſimi inter illos ſunt, partem aliquam earum opum, quas ex cæde innocentium hominum, imò verè Chriſti fidelium per fas & nefas acquiſiuerunt & rapuerunt, eáque ratione Deorum ſuorum gratiam & fauorem promereri conantur. Nec eſt qui vel verbulo hanc illorum hypocriſin taxet. Rectiſſimè verò Vualafridus abbas ille monet, curandum, vt ex iuſtè partis Templa exſtruantur. Cumque ſanctiſſimi patres ſtatuerint, melius eſſe egenis & pauperibus facultatibus opibuſque ſubuenire, quàm Templa ædificare, quid dicturos putas ſi hodiè viderent ex pauperum & fidelium bonis direptis multos Eccleſias conſtruere?

Quartò, quòd ſanctis Templa exſtruxerunt, vt eorum interceſſionem apud Deum hac ratione promererentur. In Modœcia enim Theodelinga Longobardorum Regina Agilulfi vxor, cùm Adoaldum filium peperiſſet, Templum Ioannis Baptiſtæ, pro ſe & omnibus Longobardis conſtruxit, VT PRO SE APVD CHRISTVM INTERCEDERET: ex quo etiam tempore demùm Longobardi D. Ioannem inuocare cœperunt, vt referunt Paulus Diaconus lib. 4. cap. 7. de geſtis Longob. & Sabellicus lib. 5. Ænne. 8.

Miracula etiam aliqua quæ Sanctos ædidiſſe fabulantur, cauſa multitudinis Templorum fuerunt: quæ de re ſequenti capite agam.

His rebus factum eſt, vt omnibus poſt Conſtantinum M. ſeculis, ad hoc præſens vſque Templorum numerus creuerit, nec vllus vnquam finis & modus condendorum Templorum fuerit.

CAPVT XI.

MIRACVLA falſa pro ædificatione TEMPLORVM in honorem cùm Dei, tum Sanctorum: vbi primò de Miraculis, quæ pro confirmatione multorum Errorum & Superſtitionum fiunt in genere.

An ea doctrina pro vera habenda ſit quæ miraculis probatur.

QVIA negari non poteſt, quin multa in Papatu ſigna & Miracula fiant, quæritur, an ea doctrina ſtatim pro vera ſuſcipienda ſit, quam videamus multis & magnis Miraculis comprobari? Id verò negamus: & ratio eſt, quòd Deus permiſit interdum etiam per falſos Doctores, perque malos & impios homines edi Miracula. Exod. 7. Magi & malefici apud Pharaonem ſuis artibus ſigna ediderunt. Matth. 7. inducit Chriſtus quoſdam dicentes in die iudicij, Nónne Domine in nomine tuo dæmonia ejecimus? nónne in nomine tuo multas virtutes edidimus? Quibus tamen dicetur, Nunquam noui vos, diſcedite à me qui facitis iniquitatem, Matth. 24. ait Dominus: Surgent Pſeudochriſti & Pſeudoprophetę, & ſigna magna dabunt, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poſſit, electi. A Paulo 2. Theſſ. 2. Antichriſti aduentus deſcribitur ſecundum operationem Satanæ, cum ſignis & prodigiis mendacibus. Vnde & Cyrillus lib. 7. cap. 13. in Euangelium Iohannis, Miracula, inquit, nihil adjiciunt ſanctitatis homini, cùm malis & reprobis id etiam competat, dicente Domino apud Matth. Multi dicent mihi in die illa, Domine, &c. Ergo vt poſſimus vera Miracula, quibus credendum, à falſis diſcernere, oportet definire, quænam ſint Miracula vera, externa ſcilicet quædam opera & facta in admiratione apud homines habita, & talia reuera, qualia apparent diuinâ virtute, & ad declarandam doctrinam fidei, vel promiſſionum diuinarum, vel potentiæ Dei veritatem & certitudinem, & ad Dei gloriam edita. Hæc definitio ex cauſis collecta eſt, atque ex ea intelligi poteſt, quomodo vera Miracula à falſis ſint diſtinguenda. Vera habent Deum authorem, cuius vi atque virtute fiunt præter naturæ ordinem, nec ibi eſt aliqua impoſtura: in eum quoque finem eduntur, vt Deum ritè colamus, eiuſque verbo miſſis erroribus, & vitiis, fidem habeamus. Falſorum author eſt Satanas, qui illa vel per ſe ipſum, vel per impoſtores, tanquam organa edit, idque varijs modis. Primò enim fiunt, in quibus res verè tales ſunt quales apparent, quo pacto & Magi Pharaonis creduntur Serpentes veros, aliáque id genus produxiſſe. Ita non negamus in Papatu multa verè fieri, vt quòd Sanguis è cruſtulis Sacramenti verè effluxerit, quod Idola verè loquuta ſint, quòd multi in peregrinationibus ad Sanctorum mortuorum ſtatuas verè à morbis liberati fuerint, &c. minimè tamen vera Miracula dicenda ſunt, cùm reliquæ cauſæ, quas in veris & propriè dictis Miraculis ſpectari oportet, deſiderentur: inprimiſque cùm abducant à Deo ad Idola, & à veritate Religionis ad ſuperſtitiones. Secundò, fiunt Miracula à Spiritibus & hominibus malis, in quibus res quoque verè fiunt & conſpiciuntur, ſed adhibitis tantùm rebus quibuſdā naturalibus: lapidibus ſiquidem, herbis, oleo & id genus aliis occulta quædam vis ineſt, quâ res inuſitatæ perfici poſſũt, diaboli autem & magi illarũ virium naturalium inſignem habent experientiam: Cæteri interea qui hunc uſum rerum naturalium ignorant, exiſtimant magna fieri Miracula, cùm nihil ſint minus. Vide Euſeb. de præparat. Euang. lib. 4. c. 1. Tertiò fiunt miracula, in quibus res quædam ſenſibus apparent, ſed tamen

Miracula vera quæ.

Miracula falſa.

non ſunt veræ res, ſed tantum falluntur & ludificantur ſenſus hominum, vt exiſtiment ſe res videre & ſentire quas tamen nequaquam vident ſentiuntque. Itaque ne hæc quidem Miracula vera cenſeri debent, quandoquidem rerum deeſt veritas, ac ſenſus decipiuntur. Vbi enim præſtigiæ adhibentur, & ludificantur hominum oculi, vt id ſe videre arbitrentur, quod tamen reuera ita non eſt, tunc Miraculi dignitas amittitur. His tribus Miraculorum falſorũ generibus illud quoque addo, quòd ſæpè aliqua pro Miraculis habentur, quæ nihil aliud quàm impoſturæ, doli, & fraudes Monachorum, Sacrificulorum & ſimilium ſunt. Exempli gratia flere & loqui interdũ putãtur Imagines ſeu Statuæ, cùm oleum à Sacrificis infuſum ſtatuæ ad exteriora penetret, & pro lachrymis habeatur, aut iidem per arundines imaginibus admotas quæ volunt loquantur: ſæpè etiam creditum fuit animas ex Purgatorio rediiſſe & in Cœmeteriis oberrâſſe, cùm, rei veritate deprehenſâ, impoſtura Sacerdotis alicuius fuerit ad emungendum argento homines nefariè excogitata: vt non iniuria Nicolaus Lyra in 14. cap. Danielis hac de re conqueratur, dicens: In Eccleſia Dei populus ſæpè decipitur à Sacerdotibus, fictis Miraculis, lucri cauſa. *Huiuſmodi Miraculum refert Papon. in Comment. Senatuſc. lib. 1. tit. 1. Senatuſc. 5. & 6.* Erat, *inquit*, Lutetiæ in officina pictoris cujuſdam vetus tabula, atque in ea picta Imago Mariæ Virginis. quam pro ſpecimine ſuæ artis vulgo proponere pictor ſolebat. Eam emit cujuſdam pagi Curio: duo foramina ad oculos imaginis perforat, iiſque quo tempore lachrimant vites, viridium palmitum reſectos ramos ita ſolerter accommodat, vt effigies plorare videretur. Quid multa? tantam vndique peregrinantium frequentiam, tantam donorum copiam conciuit, vt Miraculi quoq; inter alios pictor famâ commotus, eò cum vxore viſeret. Sed ea res dolum aperuit. Nam illi tabellâ agnitâ, quæ tot annos in ſua officina jacuerat, fabulam omnem diuulgârunt. Itaque Curiæ judicio Curio capitis damnatus eſt, tabella confracta.

Flere & loqui videntur ſæpe Imagines & ſtatuæ

Huius generis plurima apud Gentes quoque accidiſſe legimus. Cùm enim ſub Conſtantino & Theodoſio ſtatuæ euerterentur, repererunt aut mortuorum corporum oſſa, atque arida crania, incantatore peruerſitate impoſita: aut panniculos, fœdâ abominatione ſordidos: aut fœni & ſtipularum faſciculos, vt teſtatur Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini. Per ſtatuas etiam incantatores ſuas exercuiſſe fraudes, idem indicat libro 9. Eccl. hiſt. c. 3. vbi de Theotecno refert quòd incantationibus ſuis effecerit, vt ſtatua quædam Iouis mirabilis adeò viſa ſit. Ex adytis quoque per cuniculos in ſtatuas prorepſiſſe, indeque reſponſa dediſſe, author eſt Theodoretus lib. 5. cap. 22. Et in Sermone qui D. Chryſoſtomo à Metaphraſte apud Surium Tom. 4. de Vitis Sanctorum adſcribitur, ſed falsò de SS. Petro Apoſtolo & Helia Propheta, ita legitur: Attende quæſo quod dicturus ſum: vidi enim ipſe, quod dicam. In Idolorum Altaribus foramina quædam ſunt ex inferiore Altaris parte, & fouea quædam obſcura: deſcendunt autem erroris artifices in foueam illam, & ex foraminibus, quæ diximus, ignem ſufflant ad Sacrificium conficiendum, ita vt multi decepti, cœleſtem eſſe ignem illum exiſtimârint. *Ruffinus Eccleſiaſt. hiſt. 2. cap. 23. refert, in Templo Serapis apud Alexandriam quædam ad ſtuporem admirationemque videntium, dolis & arte compoſita fuiſſe, ad fallendos homines.* Feneſtra enim perexigua ab ortu Solis ita aptata fuerat, vt die quâ fuerat inſtitutum ſimulachrum Solis ad ſalutandum introferri, diligenter temporibus obſeruatis, ingrediente ſimulachro radius Solis per eandem feneſtram directus, os & labra Serapis illuſtraret, ita vt inſpectante populo, oſculo ſalutatus Serapis videretur à Sole. Erat & aliud fraudis genus hujuſmodi. Natura lapidis Magnetis hujus virtutis eſſe perhibetur, vt ad ſe rapiat & trahat ferrum. Signum autem Solis ad hoc ipſum ex ferro ſubtiliſſimo manu artificis fuerat fabrefactum, vt lapis deſuper in laquearibus fixus, cum temperatè ſub ipſo radio ad libram fuiſſet poſitum ſimulachrum, & vi naturali ad ſe raperet ferrum, aſſurrexiſſe populo ſimulachrum, & in aëre pendere videretur. Et ne hoc lapſu propero proderetur, miniſtri fallaciæ *Surrexit*, ajebant, *Sol, vt valedicens Serapi diſcedat ad propria.* Sed & multa alia decipiendi cauſa à veteribus ſic fuerant conſtructa: quæ quùm proderentur in lucem, mirabantur ſanè Ethnici, *Ruffino teſte*, ſe tot ſæculis iſtis tam nefariis ac pudendis fraudibus irretitos fuiſſe. *His autem ſimilia multa in Papatu perpetrata eſſe, & adhuc perpetrari nemini dubium eſſe debet. Illud dolendum, miſeros mortales, in tanta luce Euangelii, dolos & fraudes iſtas nolle animaduertere.*

Vbi nec illud prætereundum videtur, quòd multa Miracula, à Monachis etiam, inertiſſimo ſuperſtitioſiſſimoque hominum genere, conficta ſint, vt quæſtum inde vberiorem facere queant, cùm tamen nihil vnquam ſimile acciderit. Ac fictitiis hiſce Miraculis vt aliquam facerẽt fidem, finxerunt inſuper, ſe vel in cœlum, vel in infernum, vel in Limbum patrum, vel in Purgatorium raptos hæc & illa vidiſſe: vel reuelationes ſibi in ſomnis factas, aut apparitiones miraculoſas Chriſti, Mariæ &c. & neſcio quæ alia edita: quum nihil minus vnquam factum fuerit. Quæ in re Ethnicorum impoſturas egregiè imitantur: eorũ e-

nim

enim Principes tum acuendis ſæpè militum animis Miracula & Oracula cœleſtia multa ad eundem planè modum confinxerunt, tum vt populo obſequentiore vterentur. In vulgus etiam adebant nonnunquam, ſe vel libros Sybillinos inſpexiſſe, vel Delphos ad Oraculum Apollinis ſciſcitatum miſiſſe, aut egregia auſpicia eſſe. Itaque populus, cùm ea verè à Diis ipſis denunciari crederet, libentiſſimè iuſsis magiſtratuum & imperiis Ducum obſequebatur, nec ſecus ac ſi Dij ipſi imperâſſent: Imperatores verò & impoſturæ artifices ipſi ſoli norant quantum iſtis commentis tribuendum eſſet. Ita Iulius Proculus à patribus ſubornatus, authore Lactantio, cùm Romulum in Deorum numerum referre conarentur, nunciauit plebi, ſe vidiſſe Romulum humano habitu auguſtiorem, eumque mandâſſe ad populum, ſibi delubrum fieret, ſe Deum eſſe, & Quirinum vocari. Hujuſmodi multa in Papatu facta eſſe nemo negare poteſt. Ea verò res in cauſa fuit, vt authores poſterioribus ſeculis, ejuſmodi rumores & fabulas ab aliis excogitatas & confictas, ex Monachorum libris aliiſq́; apocryphis hauſerint, & hiſtoriis ſuperiorum temporum ſine omni iudicio inſeruerint. Huius generis miraculoſas narrationes apud Zonaram, Nicephorum, Paulum Diaconum, & Vincentium in primis, alióſque poſteriores hiſtoricos plurimas reperias, quibus haud facilè ſine ſuſpicione falſitatis fidem adhibeas. Vbi tutiſſimum ſemper fuerit, ex doctrina veritate de Miraculis iudicium facere, non de doctrina ex Miraculis: quod conſilium Dominus ipſe Deut. 13. cap. dedit nobis. Et Chriſoſtomus. Oratione quinta aduerſus Iudæos docet, Miracolis credendum non eſſe aduerſus Sacram Scripturam. *Nec illud omittendum videtur, quod in diligenti authorum lectione obſeruaui, à nullo fide digno authore veteri eiuſmodi falſa & mendacia ſigna, ad confirmandum cultum Deorum alienorum, variiſque ſuperſtitiones excogitata, referri, qualia poſt Gregorij Magni demum tempora, cùm omnis generis ſuperſtitiones cateruatim in Eccleſiam irreperent, referuntur.*

His ita in genere præmiſſis, deinceps in fine cuiuſque loci referemus, quæ ſigna ſeu Miracula falſa Pontificij, pro confirmatione omnis generis errorum & ſuperſtitionum, proferant, iiſque non minus quàm ſacræ ſcripturæ innitendum contendant.

MIRACVLA falſa pro Ædificatione TEMPLORVM.

G*Regorius Turonenſis de Gloria Confeſſorum cap. 11. narrat*, Presbytero cuidam obuiam factum S. Martinum, ejuſque pedem debilem in nomine Chriſti ſanâſſe. Hunc Presbyterum juſſum à puero Martini comite, exſtruere Templum in eo ipſo loco, quo S. Martinus ſteterat, quum eius pedem reſtitueret, in quo paralytici & cœci ſanitatem recuperârint.

Geneuepha virgo Pariſienſis Catulacenſem vicum, vbi D. Dionyſius interfectus fuerat, reuerenter frequentauit: cui Baſilicam quoque vouit. Sacerdotum collegia ſupplex adiit, vt ex collata pecunia Ædem illi facerent. Illi verò modò paupertatem, modò calcis inopiam cauſantur. Contra illa: Egredimini (*ait*) quæſo ad pontem vrbis, & quæcunque audieritis, renunciate mihi. *Egreſſi, dum in foro ſtant attenti, ſi quid acciperent, ecce ſubulci duo aduenientes colloquuntur. Alter*, Dum ſuis (*inquit*) vagantis veſtigium opertus legerem, maximam fornacem calcis inueni. Ego quoque itidem in ſylua, *inquit alter. Hæc Sacerdotes virgini referentes, præ gaudio in lachrymas effunduntur. Eaque vbi ciuibus ſignificata ſunt, magnifica è collata pecunia Ædes erecta, Dionyſióque dicata eſt. Sed ne quidem prodigia in ædificanda Baſilica defuère. Nam cùm fortè potus fabris lignariis deficeret, cadum accepit memorata virgo: quem vbi exorato numine, crucis ſigno expiauit, mox operariis plenum propinauit, parique exuberantiâ ſemper redintegratus, eorum ſitim ad conſummatum vſque opus expleuit. Bonſinius libro quinto, Decade prima.*

Primi Venetæ vrbis conditores, quos Patauinos fuiſſe dicunt, cùm caſas quaſdam exſtruxiſſent, nec adhuc Templum alicui numini dicâſſent, repentè ignis ex architecti domo noctù erumpens, continuato incendio 24. domos abſumpſit, vento & materiâ paſſim flammas alentibus. Tum multitudo Templum D. Iacobo vouit. Ignis continuò ceſſauit, & Ædes ex voto erecta eſt. Egnatius libro 6. capite 5. Narrat quoque Palmerius, Petrum, Raphaëlem, Ieſum Chriſtum, Mariam, Ioannem Baptiſtam, Iuſtinam, & duodecim Apoſtolos, diuerſo tempore Magno Oppitergenſi Epiſcopo reuelâſſe, vbi Venetiis vellent ſibi Templa exſtrui. Quæ tamen fabula adeò inſulſa eſt, vt ipſemet Sabellicus Enne. octauo, libro ſexto, tam à Dandulo, qui de Origine Venetiam ſcripſit, improbari affirmet.

Garganus quidam ciuis Sipontinus, armentalem Taurum, qui à grege aberrârat, quæritans, inuentum tandem ad ſpeluncam natiuam, in viuo cauatam ſaxo, irâ percitus ſagittâ petiit. Ea vbi tergum tauri attigit, retro flexa è veſtigio in Garganum verſa eſt. Ea re in Religionem verſâ, Garganus Laurentio Sacerdoti totam aperuit. Is indicto trium dierum ieiunio, Michaelem Archangelum in ſomnis vidit, affirmantem, ſuâ operâ taurum indicem Baſilicæ exſtitiſſe, quam inhabitari vellet, & ab hominibus coli. Specus igitur conſecratur, & auguſtiſſimum

ibidem Templum exſtruitur, quod plurimi mortales quotannis accedere ſolent. Pont. lib. 2. belli Neapolitani.

Sub Childeberto Monarcha Francorum, Archangelus Michaël apparens Autberto Abrincatenſi Epiſcopo, monuit eum ſemel & iterum, vt in loco maris, qui propter eminentiam ſui Tumba *vocatur, fundaret Eccleſiam in memoriam ſui, volentis talem venerationem exhiberi ſibi in pelago, qualis exhiberetur ſibi in monte Gargano. Interim Taurus à Leone furtim raptus in illo loco religatur. Vnde Epiſcopus tertiò admonitus, vt in illo loco fundamenta iaceret, vbi Taurum religatum inueniret, & ſicut eam terram pedibus protriuiſſe videret, ſic Eccleſiæ ambitum duceret: Eccleſiam in honore Sancti Michaëlis conſtituit. Et ex hoc tempore, ſicut in monte Gargano, ita etiam illo in loco, quod modò dicitur, in periculo Maris veneratio Archangeli cœpit frequentari. Sigebertus Anno Domini Septingenteſimo Nonageſimo nono.*

Sanctus Dionyſius à Carolo rogatus, vt veniam delictorum impetraret omnibus in Hiſpania mortuis, accepit hoc reſponſum à Cacodæmone: quòd omnibus illis qui nummos contuliſſent ad Templi ſui ædificationem, venia ſit impetrata. Vincent. lib. 24 c. 22.

Sic Geyſam Vngarorum Regem, dum Chriſtianæ Religionis doctrinam ſuos ſubditos docere cogitat, & antiquatis maiorum Ceremoniis, nouæ puritatis ritus exſtructis Templis inſtituere meditatur, Deus per cœleſtem ex alio interpretem inſomnis eum conſolatur, omnem ſolicitudinem deponere. ac bono animo eſſe iubet: neque enim tali curâ eum vexari oportere, vt ſacella dicet, ſacro-ſanctos introducat antiſtites, Schyticamque gentem a prophana Religione vindicet, quando ſanguine pollutas manus habeat. Neque vllo modo fas eſſe, infectas humano cruore manus, pias Ædes erigere, & orthodoxæ Fidei fundamenta iacere. quæ pias tantùm & nullo facinore contaminatas expoſcant: ſanctiſſimum ex eo filium proditurum pollicetur, qui ad hæc à diuina benignitate ſit prædeſtinatus. Bonfinius lib. 1. Decad. 2. Et Ioannes Dubrauius Olmucenſis Epiſcopus in Boëmica hiſtoria refert, Regem Daniæ per quietem admonitum, vt Martyris Vuenceslai in Boemia à fratre obtruncati, memoriam ſibi colendam ſuſciperet: idque Templo in Dania D. Vuinceſlao dedicato feciſſe. Author quoque vitæ Gummari, qui vixit Pipini Caroli Martelli Patris tempore, nugatur, apparuiſſe Gummaro Angelum ac dixiſſe ei: Haud procul abeſt locus, circumfluente amne concluſus, arboribuſque conſitus. Ex eo arbores extirpabis & Oratorium ibi condes: *apud Surium Tom. 5. de Vitis Sanctorum.*

Ladiſlaus Vngarorum Rex, in Bihorienſi agro inter venandum cœleſti admonitus nuncio dicitur, vt ad Chriſium amnem D. Virgini Baſilicam exſtrueret, eique dicaret: locum enim illum magnæ matri gratiſſimum futurum. Iſque ſine mora magnificentiſſimã ibi Ædem ædificat: ſi verum eſt quod Bonfinius refert lib. 4. Decad. 2.

Cùm Henricus VII. Thuringiæ Landgrauius, Rutlingam anno 1247. *obſideret, ciues vouent, ſe B. Virgini Sacellum conſtructuros, ſi liberarentur: mox illa apparuiſſe & hoſtes abegiſſe dicitur in Chron. de ducibus Bauariæ.*

Miracula pro Templorum exſtructione apud Ethnicos

Neque verò hæc tantùm apud Chriſtianos, verùmetiam apud Ethnicos huius generis multa acciderunt.

Refert Plinius lib. 36. capite 14. ædificationi Epheſini Templi Cteſiphonem quendam præfuiſſe architectum. Is cùm anxius eſſet quomodo in limine ipſo epiſtylion molem maximam attollere poſſet, & manum ſibi inferre cogitaret, nocturno tempore in quiete vidit præſentem Deam cui Templum fiebat, hortantem ne hoc faceret, ſe enim compoſuiſſe lapidem, atque ita poſtero die apparuit. Cui non diſſimile illud eſt, quod Ruffinus lib. 1. cap. 10. ex Bacury regis Iberorum relatione narrat: tempore Conſtantini Magni gentem illam, per fœminam quandam captiuam ad Chriſtianam Religionem conuerſam, Templum ædificare cœpiſſe: & ſtructis muris, cùm jam columnæ duæ eſſent impoſitæ, ac tertia foret eleuanda, non potuiſſe eam loco moueri. Sed fœminam illam oratione ſuâ impetrâſſe, vt columna illa, quam tot machinæ & homines mouere non poterant, altero die eſſet erecta, & ſuper baſim librate ſuſpenſa, nec tamen ſuperpoſita, & ipſis hominibus ſpectantibus ſenſim ſuper baſim ſuam, ſumma cum libratione conſideret. *Eadem referunt ex Ruffino Socrates lib. 1. cap. 20. & Sozomenus lib. 2. capite 6. Theodoretus verò lib. 1. capite 23. etiam ipſe Iberorum conuerſionem commemorat, horum verò, quæ circa columnam hanc miraculosè euenerint, non meminit: fortè quòd haud vera eſſe cognouerit, aut ſaltem iudicârit.*

Tarquinius Ioui Opt. Max. Templum, quod poſtea Capitolium *vocârunt, exſtructurus, ne quid inauſpicatò fieret, primò augures de loco conſuluit: ſed cum ab his deſignatus locus aliorum iam pridem Deorum Sacella haberet ac præoccupatus eſſet, Sacrificiis quibuſdam eos inuitare cogebatur, vt Ioui cederent. Terminus autem Deus & Iuuentus nequaquam id facere voluerũt, reliquis cedentibus, ſicut referunt Plutarchus, Dionyſius, Lactantius in primo & Auguſtinus in 4. de Ciuit. Dei.*

In Epidauro, Peloponeſi Ciuitate, Templum erat ægrotantium multitudine vndiquaq; refertũ, pendentibuſq; tabellis, in quibus ſanati morbi ac languores erant inſcriptis. Hoc etiam fiebat in Coa Inſula & Tricæ, vt Strabo lib. 8. teſtatur.

Refert etiam Natalis Comes Mythol. lib 4. c. 11.

cap. 11. Tetrapoli vrbe, *quæ ab Ionibus & Caribus hab:tabatur*, ſimiliter Templum fuiſſe, multitudine ægrotantium & varijs morbis laborantium plenum, & parietes pictis tabellis tectos vbique, in quibus ſcripti fuerint morbi & nomina eorum, qui ibi ſanati fuiſſent.

Commodè huc etiam referri poteſt, quod de Magno Alexandro Sabellicus refert libro 9. Exemplorum cap. 5. *nimirum*, quòd vrbem in Ægypto conditurus Alexander, anceps conſilij, vbi loci etiam potiſſimum ędificaret, intempeſtâ nocte dormienti ſenex aſtiterit, venerabili ſpecie, qui Homericum illud cecinerit,

> Præterea vndinoſo quædam iacet Inſula Ponto,
> Quam Pharon appellant, Ægyptia littora contra.

quod Oraculum Macedo ſecutus, Alexandriam, vbi hodie viſitur, auſpicatiſsimè condidit.

CAPVT XII.

Superſtitiones aliæ circa TEMPLORVM ædificia exortæ.

Templis ſanctitas & vis diuina aſcripta. Templa viſitantibus Indulgentias quis primo conceſſerit.

N*Eque verò ſolùm Superſtitio multitudinis Templorum veriſsima cauſa exſtitit, ſed etiam quandam ſanctitatem & vim diuinam iiſdem aſcribere docuit. Hoc primùm fecit ſuperſtitionum patronus Gregorius Magnus*, qui indulgentias certis temporibus Templa viſitantibus primus conceſſit, *Balao teſte Cent.* 1. *Script. Britanniæ cap.* 68. *Quæ res multarum ſuperſtitionum & errorum poſterioribus ſeculis origo & cauſa fuit, vt infra capite de Peregrinationibus ad Templa & alia loca ſacra, indicabitur. Primò autem ob auditum verbi Dei, preces publicas & Sacramentorum vſum tantùm fuerunt exſtructa Templa.*

Proceſſiones ad Templa in Sabbatisque inſtitutæ.

Gregorium hunc mox ſecutus Honorius 1. *conſtituit*, vt omni Sabbato fieret Proceſſio ſolennis à Templo Apollinaris ad S. Petri vſque: *vnde* CIRCVITIONES *in Encænijs originem in Eccleſia habere videntur: Funkius & Balæus in Honorio.*

Circuitionum in Encænijs origo. In Templorum fundamentis iaciendis Superſtitiones.

Eadem ſuperſtitionis magiſtrâ in deſignando loco & fundamentis jaciendis Templorum varios ritus excogitârunt. Etſi enim de ritibus in jaciendis fundamentis, & ponendo primario lapide Templorum, vſurpatis Conſtantini M. & ſequentibus aliquot ſeculis apud probatos authores nihil omnino inuenias: tamen progreſſu temporis, cunctis in deterius in Eccleſia ruentibus, Ritus & Ceremoniæ multa eaque varia obſeruari hac quoq; in re cœperunt. Nam de Conſecrat. diſt. 1. *Cap. Nemo ex Aurelianenſis Synodi decreto, præcipitur*, ne quis Eccleſiam ædificet, antequam Epiſcopatus ciuitatis veniat, & ibidem crucem figat, publiceque atrium deſignet: *Hanc conſtitutionem paulò aliter recitat Durandus lib.* 1. *c.* 1. *Diuinorum officiorum.* De conſecratione, *inquit*, diſtinctione prima, capite Nemo: jubetur in ædificatione alicujus Eccleſiæ ſeu Templi parato fundamenti loco, Epiſcopus vel Sacerdos Epiſcopi nomine & de ejus licentia ibi aquam aſpergere benedictam, ad abigendas ibi dæmonum phantaſias, & primarium lapidem, cui impreſſa ſit crux, in fundamento ponere. *Vbi nemo eſt, qui non animaduertat, quæ Durelianenſis Synodi decretò Durandus aſſuat & affingat. Non igitur hæ vbique & ab omnibus, ſed alij interdum ritus obſeruati fuerunt. Vlmenſes enim anno Chriſti* 1577. *cùm Parochiale Templum in ciuitatem transferrent, empto iuſto ſpacio eoq; pulchrè æquato & repurgato, fundamenta futuri Templi maximi ſtrenuè fodere cœperunt. In quæ primus lapis ab vrbis* clero S.P.Q. *ſingulari reuerentiâ & pompâ poſitus eſt vltimâ Iunij anno quem ſuprà dixi. Lapidem funibus demiſſum, in ipſis fundamentorum foſsis excepit Ludouicus Crato Conſul, cum quibuſdam nobilibus Ciuitatis: demittebant verò eundem Ioannes Ehingerus cognomento Habſaſtus, & Conradus Beſſerer præcipui ciuitatis Capitanei, alijque ſenatores & patritij. Poſito primo ſaxo in fundamenta, obtulit illicò ſuper idem, tanquam in Aram, centum aureos Rhenenſes Crato Conſul: cuius Exemplum & cæteri non tantum Nobiles & Senatores, ſed & plebej ciues omnes imitati, ſinguli ſua Symbola in auro & argento (non enim obulis & denariolis rem actam aliquis exiſtimet) quiſque tamen pro ſuarum facultatum modulo, ad nouam Baſilicam exſtruendam liberaliter conferebat, vt Bruſchius indicat de Monaſterijs Germaniæ. Sic Ioannes Palatinus Rheni & Bauariæ Dux, fundator Cœnobij Gratiamontis circa annos* 1436. *primum eius Monaſterij lapidem ponens, aureum annulum in fundamenta conjecit, vitrumque vini plenum appoſuit, primoque lapidi incluſit, eodem authore.*

Didicerunt Chriſtiani hos ritus ab Ethnicis. Nam de ijs Alex. ab Alexandro lib. 6. *c.* 14. *teſtatur*, ſi Templi ambitus & area deſigenda cõſecrandaque eſſent, id hoc modo fieri ſolitum, vt ſerenâ luce, omnem aream & ſpatiũ vittis coronisque cuncerent. Mox milites & Veſtales Virgines, cum pueris puelliſque patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, boueque & tauro aream luſtrarent: Prætorque præſides Deos precatus, & magiſtratus vnà, Sacerdoteſque & ſenatus, cum equitibus & populo, ſaxum ingens fundamentis injicerent, paſſimque auri & argenti ſtipes, & metallorum primitias, nullis fornacibus euictas, aggregarent; in coque præcipuè cauebatur, ne ſaxum, aurúmue in aliud opus deſtinatum, apponeretur.

CAPVT XIII.

TEMPLA, etiam ea, quæ olim Idololatriæ ſeruierant, reuerenter colenda, nec vllis profanis aut propriis vſibus deſtinanda, ſed in publicos & pios vſus Conuentuum Sacrorum à CHRISTIANIS repurgata, conuertenda.

AVguſtinus, ſecundo Tomo, Epiſtolâ 154. *Scripta ad honorabilem virum Publicolam: Cùm Templa, Idola, Luci, & ſi quid huiuſmodi data poteſtate, euertuntur, quamuis manifeſtum eſt cùm id agimus, non ea nos honorare, ſed potius deteſtari, ideo tamen in vſus noſtros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid vſurpare, vt appareat nos pietate iſta deſtruere, non auaritia. Cùm ergo in vſus communes non proprios ac priuatos, vel in honorem Veri Dei conuertuntur, hoc de illis fit, quod de ipſis hominibus, cum ex ſacrilegis & impijs in veram religionem mutantur. Hoc Deus intelligitur docuiſſe illis teſtimonijs, quæ ipſe propoſuiſti, cùm de Luco alienorum Deorum juſſit ligna ad holocauſtum adhiberi. Et de Hiericho, vt omne aurum, argentum & æramentum inferretur in Theſauros Domini.*

Alexander Severus Imperator, cùm Chriſtiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupaſſent, contra Popinarij dicerent ſibi eum deberi, reſcripſit melius eſſe, vt quomodocunque illic Deus colatur, quàm Popinarijs dedatur: vt refert Ælius Lampridius in Alexandro Seuero.

CAPVT XIV.

TEMPLA reuerenter colenda, nec vllis profanis vſibus deſtinanda.

IN *Synodo Carthaginen.* 4. *anno* 418. *juxta Marianum Scotum habita, ſancitur*, vt Templorum pauimenta energumeni verrant. *In Antiſiodorenſi Synodo can.* 9. *decernitur*, ne in Eccleſijs chori ſecularium, vel cantica Puellarum exerceantur, nec etiam conuiuia præparentur.

In Templa jumenta non inducenda. *In Concilio vniuerſali 6. Conſtantinopolit. cap.* 88. *ſancitur*, Ne quis jumentum in Templum indicat: qui ſecus fecerit, ſi ſit Laicus, excommunicari, ſi Clericus deponi jubetur: *Excipiuntur tamen* iter faciétes, & carentes domunculâ aut diuerſorio. *Hoc decretum hodie non obſeruatur, cùm paſſim in omnibus Pontificiorum Templis, aſinus ligneus, qui in Palmarum die per vicos atque plateas trahitur, locum habeat.*

In Templis merces non *In eadem Synodo præcipitur*, Ne quis mercimonia vendat intra Templorum ambitum. *O legem prodigioſè euerſam hodie. Conſtat etenim, ſi quod verum eſt liberè dicendū eſt, cuncta in Papatu Templa domus negotiationis eſſe, contra præceptum Chriſti, qui ait:* Ne facite domum patris mei domum ἐμπορίου, *hoc eſt*, mercatus ſeu negotiationis. *vendendas. Templa domus negotiationis apud Chriſtianos.* *Quæ verba Iudæis dixit, qui Templum Hieroſolymitanum negotiatione ſuâ fœdiſſimè polluerant. Apud illos Templum has ob cauſas exſtructum præcipuè fuerat, vt ſupra quoque indicauimus: Primò, vt ad id vnum, ceu publicam totius gentis Parochiam, collectus populus in Fidei Religioniſque vnanimi conſenſu retineretur, nec ad varias & diuerſas Religiones deflecteret. Deinde, vt in illo doctrina verbi Dei proponeretur: cui etiam conjungerentur ſacrificia omnis generis, quæ maxima ex parte Criſtum Ieſum, verum illum Dei agnum, figurabant. Tertiò, vt illic fierent preces publicæ, quas Deus ſe exauditurum promiſerat propter Chriſtum venturum. Corruperat autem & turpiſſimè fœdauerat hæc omnia Sacerdotum auaritia, qui populi ſuperſtitione abuſi, ſatisfactionem pro peccatis & eorundem remiſſionem, non in promiſſo Seruatore, ſed in externis ceremonijs monſtrabant: quem errorem jam olim Prophetarum temporibus cœpiſſe ex concionibus illorum intelligitur. Magis tamen poſtea auctus eſt, quando ſub Romanis præſidibus Sacerdotium venale factum, & annua Pontificum vices excogitata fuerunt. Qui enim illud magno pretio redimebant, omnem quoque quæſtus occaſionem auidè aucupabantur. Introducta ergo ſunt hominum traditiones in eum finem, vt neglectis veræ pietatis officijs, victimæ tantùm & oblationes quotidie fierent. Deinde, quia Iudæi ex diuerſis & longinquis regionibus ad majora feſta veniebant, & qui peregrini erant, victimas Hieroſolymis emere conſueuerant, vt hinc quoque pars ad Sacerdotes rediret, in ipſo Templi Atrio pecudes & quæcunque alia ad ſacrificandum neceſſaria erant, venum exponebantur: nève monetæ diuerſitas quæſtum impediret, nummularij inſtituti fuerunt, qui omnis generis monetam cum lucro commutarent. Denique, vt in celeberrimo aliquo emporio, ita hic omnia ad quæſtum inſtituta erant. Quòd ſi hæc cum Pontificiorum Templis conferas, eandem omnino, imo fœdiorum rerum faciem videbimus. Si enim, vt D. Auguſtinus ſenſit, boues vendunt, qui ex miniſterio eccleſiaſtico quæſtum & honorem priuatum captant: ſi columbas vendunt, qui Spiritus ſancti in columbæ ſpecie ſuper Chriſtum delapſi, donis negotiantur: ſi oues vendunt, qui vt ſuo quæſtui conſulant, miſeros mortales per ſuperſtitionum præcipitia & ambages ad inferos deijciunt ac deducunt, Satanæque mancipia faciunt: fatendum profectò erit, hodiè etiam in Templis oues, boues & columbas vanales expons, & propterea ex ſacrorum conventuum locis mercatus ac nundinarum loca effici. Negari ſiquidem non poteſt,*

raſuram & vnctionem ſacerdotalem, niſi interveniente pecuniâ, non dari: neminem etiam ſine pretio ad pinguioris alicujus conditionis adminiſtrationem admitti. Eâ vero adeptâ: tum demùm veri negociatores ſeu mercatores efficiuntur: atque etiam ex ijs, quæ tamen ipſorum juris non ſunt, quæſtum aliquem facere ſatagunt: terram enim, quam Deus omnibus hominibus conceſſit, vendunt, dum funera pro pretij numerati ratione vel hoc vel illo loco ſepeliunt: aquam etiam, quam conſecrârunt: aërem, quando nolarum ſonitum diuendunt: ignem, dum ſua incenſa, ſeu fumos potius viuis pariter & mortuis obtrudunt. Ex ciborum quoque diſcrimine pecunias corradunt, dum illorum vſum, niſi pecuniâ data, non concedunt. Sacramentorum etiam numerum idcirco auxerunt, vt quæſtum vberiorem inde facere poſſint. Imò in cœlum vſque ſuam negotiationem extendunt, cum peccatorum remiſſionem & Spiritus ſancti χαρίσματα à precio vendant. Et ſuas indulgentias ante renaſcentis Euangelij lucem, ſine omni pudore, publicè in Templis paſſim venales expoſuerunt. Quin Purgatorij terriculamentis hæreditates interceperunt, & jam pridem territoria, oppida, arces, imò integra regna in ſuam poteſtatem hoc aucupio redegerunt. Et hæc negotiatio cùm in pleriſque Eccleſiis per vniuerſum orbem Chriſtianum, tùm vero maximè Romæ exercetur. VRBANVS SEXTVS *omnibus qui ad bellum, Galliæ Regi inferendum, qui Antipapæ Clementis partes fouebat, nummos benignè ſuppeditarent, tantam vim Indulgentiarum largitus eſt, vt totum Purgatorium exhaurire velle viſus fuerit. Quippe omnibus licebat patres, auos, proauos, filios, nepotes & quoſlibet propinquos inde ſoluere, dummodo æs multum in capita penderent. Idem ſanctè promittebat, ſe curaturum, vt eorum animæ, qui eo bello caderent, aut pecunijs collatis eo anno decederent, rectà in Paradiſum deducerentur, néue illis neceſſe eſſet deflectere à recta via vt per Purgatorium aut Limbos tranſirent. Et his quidem promulgatis in Angliam, quo legatos ſuos miſerat, bullis tantùm pecuniæ conferendæ certamen iniectum fuit hominibus, vt breui vicies quinquies centena millia Francorum conflata ſint. Mira refert Theodoricus à Njem de Bonifacij IX. Pontificis mercatura ſeu negociatione, quam in Templo Dei ſedens in ſpiritualibus exercuit, vt nimirum mercando vel vendendo beneficia Eccleſiaſtica, maximas ſibi parauerit opes. Inter alia ait,* Hoc eo tempore omni timore Dei & verecundiâ hominum poſthabitâ, in tam frequenti erat vſu, quòd Cardinales pro majori parte affirmabant, hoc licitè fieri, cùm Papa in talibus peccare non poſſet. Et quoniam omnes empturi vel promouendi ad Curiam venientes, pecunijs ſufficientibus cum ſacco non erant inſtructi, vſura ſub Bonifacio in Curia tantùm invaluit, quòd amplius non reputabatur peccatum; imò vſuræ exigebantur aliquando publicè coram Bonifacii judicibus. Omnia beneficia in Eccleſijs vrbis vacantia vendidit: & ſi non potuit habere pecuniam, res alias in commutationem accepit, vt porcos, equos, frumentum, oues & boues, nil penitùs refutando. Poſtremò ad profundum iniquitatis deſcendens, nullam penitùs ſupplicationem etiam pro quovis paupere vel alio ſignare voluit, niſi pro ſingulis ſupplicationibus quas ſignauit, ante ſignaturam, ſingulos florenos auri à ſuis mediatoribus deputatis recepiſſet. Nec credo, *inquit Njem*, quòd vnquam adeò inuerecundus & ingenioſus quæſtor pecuniarum repertus fuerit, pro vt erat Pontifex Bonifacius. Dum coram eo Miſſa celebraretur in publico, omni pudore poſito, nunc illum, nunc alium de Secretariis ſuis, infra Miſſarum ſolennia, ad ſe vocari fecit, ſemper in id attentus, an aliquas apportarent pecunias. Nec vnquam vel irâ, vel vllâ aliâ vexabatur moleſtiâ in tantum, quin, ſi videret pecunias ſibi afferri, lætaretur. Nonnulli qui heri vt ſcurræ aut hiſtriones ſeu diſcoli per vicos & tabernas, aliaque loca ſuſpecta per vrbem diſcurrerant, cras, mediante pecuniâ, facti Epiſcopi aut Prælati, Sacra tractabant. Nec potuit adeò quid injuſtum aut abſurdum poſtulari, quod non concederetur, interueniente Simoniaco pacto, & ſolutâ pecuniâ. *Hæc omnia Theodoricus à Njem qui fuit auritus & oculatus horum omnium teſtis, vixit enim in Curia Romana & apud Vrbanum annis circiter triginta. Longum eſſet commemorare hoc loco, quanta vis auri quotannis ex omnibus totius orbis regnis & prouincijs Romam tanquam in immenſam voraginem, pro Inueſtituris Abbatum & Epiſcoporum, pro Gratijs, vt vocant, expectatiuis, pro Pallio, pro Indulgentijs & ſimilibus, fuerit deportata, & adhuc hodie deportetur, licet nonnullæ prouinciæ ſerò tandem ſapere cœperint. Illud tamen ſilentio præterire non poſſum, quod Henricus à Token, qui in Baſilienſi Concilio Magdeburgenſis Archiepiſcopi legatus fuit, in Sylua locorum Communium refert,* Archiepiſcopum Lugdunenſem in eo Concilio narrâſſe anno Domini 1436. quòd tempore Martini Papæ ad Curiam Romanam ex ſola Francia venerint nouem miliones auri computati ab Epiſcopis & Prælaturis, abſque ijs quæ computari non potuerint de paruis Clericis, qui quotidiè abſque numero currant ad curiam Romanam, deferentes ſecum ſæpius totam ſuam ſubſtantiam: *Archiepiſc. quoque Turonenſis in eodem Concilio dixit,* quòd ſuo tempore intra 14. annos tres miliones auri Romam venerint, à prælatis & prælaturis, de quibus potuerit fieri computatio.

Romanæ nundinæ.

tatio. Nec eſſe dubium, *inquit à Token*, quin omnibus certis & accidentarijs, Papa ſæpè ſingulis annis decem miliones coronatorum vndiquaque corraſerit, præſertim cùm Indulgentiæ majori in pretio adhuc fuerint. *Hoc etiam inde colligi poteſt, quòd Ioannes XXII. Papa tantùm* 19. *annis ſedit, & tamen moriens viginti quinque miliones coronatorum in theſauris reliquit. Eſt autem Milion decies centum millia. Omitto eos, qui ſummum Pontificatum largitionibus adepti ſunt. Ex quorum numero etiam Ioannes XVIII. fuit, qui, corrupto pecuniâ Creſcentio Romano Conſule, per factionem Pontificatum occupauit. Tantam enim vim pecuniarum Conſtantinopoli ſecum Romam detulit, vt prudentes quoque & conſtantes ſuis largitionibus ad quauis impellere poſſet. Cominæus refert*, Alexandrum VI. pecuniâ corrupiſſe Cardinalium ſuffragia, *adeoque pecuniâ Pontificatus apicem emiſſe: cui concinit hoc Ioniani Pontani epigramma:*

Vendidit Alexander Sacramenta, Altaria, Chriſtum:
Emerat ille prius, vendere jure poteſt:

Volateranus de eodem teſtatur, quòd ad acquirendam pecuniam noua officiorum collegia excogitârit. *De hac negotiatione Romaniſtarum quidam his rhythmis luſit olim:*

Roma capit ſingulos, & res ſingulorum:
Romanorum curia non eſt niſi forum.
Ibi ſunt venalia iura ſenatorum:
Et ſoluit contraria copia nummorum.
In hoc Conſiſtorio, ſi quis cauſam regat
Suam vel alterius, hic imprimis legat:
Niſi det pecuniam, Roma totum negat:
Qui plus dat pecuniæ, melius allegat.
Romani Capitulum habent in decretis.
Vt petentes audiant manibus repletis.
Dabis aut non dabitur, petunt quando petis.
Quâ menſurâ ſeminas, eadem tu meſſis.
Munus & petitio currunt paſſu pari,
Opereris munere, ſi vis operari.
Tullium nec timeas, ſi velis cauſari:
Munus eloquentiâ gaudet ſingularis
Nummus in hac Curia non eſt qui non vacet.
Crux placet, rotunditas placet, totum placet.
Et cùm ita placeat, Romanis placet,
Vbi nummus loquitur, & lex omnis tacet.
Cùm ad Papam veneris, habe pro conſtanti:
Non eſt bonus pauperi, ſolus fauet danti.
Etſi munus præſtitum non ſit aliquanti,
Reſpondet hic tibi ſic, non eſt mihi tanti.
Papa quærit, Chártula quærit, Bulla quærit,
Porta quærit, Cardinal quærit, Curſor quærit,
Sed ſi dares omnibus, at vni deerit:
Totum mare ſalſum eſt, tota cauſa perit, &c.

Et veriſſimè Mantuanus quoque cecinit:

Vænalia Romæ
Templa, Sacerdotes, Altaria, Sacra, Coronæ,
Ignes, Thura, Preces: Cœlum eſt vænale, Deusque.

Nemo igitur negare poterit contra Conſtantinop. 6. *Concilij decretum, in Templis negociationem nefariè exerceri; adeoque domum Dei domum mercâtus factam eſſe. Præclarè enim Hieronymus ad Paulinum inquit:* Quem ſenſeris tibi aut ſemper, aut crebrò de nummis loquentem, inſtitorem (*id eſt, negotiatorem*) habeto.

*Cumque in multis Eccleſijs iuramenta & homagia præſtita fuiſſent, id tamen in Gallicanis Eccleſiis non licuit: in Arelatenſi enim Synodo cap.*23.*ita præcipitur:* Placita publica & ſecularia, neque in atrijs Eccleſiarum, neque in ipſis Eccleſijs ſeu Baſilicis fiant. *Idem in Turonenſi ſynodo ſancitur cap.*39. *In Templis iuramenta & homagia non præſtanda.*

In Salegunſtadienſi Synodo anno Domini 1023.*c.*9.*præcipitur*, vt nulla colloquia in atrio Eccleſiæ, multo minus intus in ipſa Eccleſia habeantur. *In Têplis nulla colloquia habenda.*

In Templis & Cœmiterijs cauſas ſanguinem concernentes tractari vetat Lucius 3. *ſub anathematis pœna, circa annum Domini* 1183. Cùm, *inquit*, Eccleſia Dei, ſecundum Euangelicam veritatem, domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum aut ſanguinis forum: ſeculares judices cauſas, vbi de ſanguinis effuſione & corporali pœna agitur, in Eccleſijs vel Cœmiterijs agitare ſub interminatione anathematis prohibemus. Abſurdum enim eſt & crudele, ibi judicium ſanguinis exercere, vbi eſt tutela refugii conſtituta, *lib.* 3. *tit.* 49. *capite* 5. *Cum Eccleſia. Et rectè quidem. Abſurdum autem & crudele Gregorio VII. viſum non fuit, quando optimum imperatorem Hen-* *In Têplis cauſas concernentes ſanguinem non tractandas.*

Henricum IV. in S. Maria Templo Romæ interficere voluit, quodam promiſsâ pecuniâ ad hoc conducto, vt ſupra trabes Templi lapides magnos collocaret, & ita aptaret, vt de alto ſuper caput orantis Imperatoris demitteret, ipſumque contereret, vt Cardinalis Benno teſtatur. Abſurdum etiam & crudele ipſis non fuit viſum, Henricum VII. Imperatorem in Templo hoſtiâ veneno infectâ nefariè necare: quod ſcelus à Bernhardino quodam Monacho Dominicano commiſſum fuit. Abſurdum denique illis nunquam viſum fuit, nec adhuc hodiè videtur, vnctos Domini, hoc eſt, Imperatores, Reges ac Principes Chriſtianos, ſed libidini Pontificum Romanorum aduerſantes, in Templis fulmine excommunicationis ferire, nec tortoribus ſeu carnificibus ſed ipſis Satanæ tradere, & æternis ſupplicijs addicere.

Anno Domini 1144. *Vintonienſis Epiſcopus in Anglia Synodum celebrauit, in qua inter alia decretum fuit*, Ne quis Eccleſiam ſeu Templum & Cœmiterium violans, ab alio quàm ab ipſo Papa abſolui poſſit: & hoc fiebat incenſis candelis, & pulſatis campanis: *Matth. Pariſius: Vuilhelmus Neubrigen. lib. 1. c. 10. In concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. habito anno* 1215. *cap.* 19. *præcipitur*, Ne Eccleſiæ mundanis ſuppellectilibus exponantur.

In Decretis Iuonis libro 2. *exſtat decretum Iulij Papæ*, vt qui Eccleſiam incenderit 15. annos pœniteat, & eam ſedulò reſtituat. *Verùm non exſtat in Iulij Decretis quæ vulgo proſtant.*

Oſtiarij Templorum. *Ob has cauſas etiam vetus Eccleſia peculiarem ordinem ſacrum inſtituit, ad Templorum venerationem conſeruandam, quem* Oſtiariorum Ordinem *vocârunt. Horum officium erat* primùm, *vt Templorum pauimenta, parietes & ſingula quæque in Templis pura & munda conſeruarentur, curare:* deinde *aperire & claudere oſtia Templorum, vnde & nomen acceperunt:* tertiò, *quandò ſacra publicè peragebantur, cauere, ne vel indigni ſeſe admiſcerent ſacro cœtui, vel quiſpiam aliquid non conſentaneum cum Religione Chriſtiana in cœtu ſacro faceret:* quartò, *poſt prædicatam doctrinam Euangelij, priuſquam Dominica Cœna adminiſtrari inciperet, Catechumenos & pœnitentiam agentes, juſſos per Diaconum egredi, è Templo educere, foreſque occludere: ac poſt omnia Sacra peracta, dimiſſumque populum, claudere Templum, ne cuipiam in illud pateret acceſſus. Vide Chryſoſtomum in Matth. Homil.* 18. *&* 24. *Item in* 2. *Corinth. Homil.* 18.

CAPVT. XV.
De ASYLORVM Origine.

Aſylum quid, & *vnde ſit vocatum.* A*ſylum locus eſt ſacer & inuiolabilis, ad quem confugientes ſine ſummo piaculo fas non eſt rapere & auellere. Dictum Aſylum ab α priuato, & verbo συλάω, quod eſt, rapio, prædor, & ſacrilegio polluo. Seruius tamen Grammaticus dictum putat, quaſi ἄσυρον, à verbo σύρω quod ſignificat traho. Hinc per lambdaciſmum factum putat* Aſylum *pro* Aſyrum. *Vtcunque nomen deriuetur, non multum eſt laborandum: Attamen id non præteribo, hinc nomen effici ἀσυλία, quod ius exprimit, quo fruuntur ad Aras, Statuas & Templa confugientes. Vnde iactatur illud,* εἰς Θησεῖον καταφυγόντες ἀσυλίαν εἶχον, *hoc eſt, qui ad Theſei Templum confugiebant, ius veniæ habebant. Ædes verò & Simulachrum vocabant* ἄσυλον. *Pollux dicit*, Præcones vel Caduceatores fuiſſe ἀσύλους, *id eſt*, tutos, ita vt vbicunque eſſent inuiolati ſeruarentur.

Aſylorũ Origo. *Originem autem & initium Aſylorum ad tempora nepotum Herculis referunt, eoſque authores eorum faciunt. Cùm enim Hercules migrâſſet è terris, nepotes eius, auctore Seruio in* 8. *Æneid. timentes inſidias eorum, quos antè afflixiſſet, Athenis primi omnium Aſylum hoc eſt, Templum Miſericordiæ exſtruxerunt, curâruntque decretum fieri, vt qui eò confugiſſent, inde non poſſent abduci & auelli: quod Statius etiam affirmat* 12. *Thebaidos, his verbis:*

Fama eſt defeſſos acie poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundâſſe nepotes.
Sic ſacrâſſe loco commune animantibus ægris
Confugium.

Meminit etiam Plutarchus in vita Theſei. Seruius. Polydorus Vergilius lib. 3. *c.* 12. *de Inuentione rerum. Ludouicus Viues in cap.* 34. *lib.* 1. *de Ciuit. Dei Auguſtini.*

Gilbertus Cognatus Narrationum lib. 4. *Aſylorum Originem ad Nymrothum referre videtur, ſic enim inquit:* Nimroth gigas Babylonicus, filio ſuo primogenito amiſſo, ad lenimen ſui deſiderij Statuam poſuit, & erexit auream in Templo & in Palatio, quam tanquam Deo colere cœpit: & ad eam confugientes homicidæ, latrones, & capitalis ſupplicii rei, ſtatim veniâ codicillari donabantur.

Alexander ab Alex. libro 3. *cap.* 20. primum Cadmum, dum Thebas conderet, Aſylum aperuiſſe *dicit*, ad quod confugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi ab omni pœna tuti erant.

Aſylorũ Romæ origo. *Hos diu poſt imitati ſunt Romulus & Remus, qui aſylum ſtruxerunt inter arcem & Capitolium, loco* Intermontio *nominato, omneſque receperunt, neque ſeruum dominis, nec creditoribus nexum, nec magiſtratibus dederunt homicidam: ſed inuiolatum locum ex Oraculo Apollinis præſtare ſe, aſſeruerunt, vt ſic multitudo*

eorum hominum, qui alibi ob facinora ſua tuti non erant, eò confluerent, ſpe impunitatis ad nouam vrbem condendam incolendamque: Liuius lib.1. ab vrbe condita: Dionyſius lib.2. Plutarchus in Romulo. Ouidius quoque hoc atteſtatur lib.3. Faſt. hoc modo:

Romulus vt ſaxo Lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit: confuge tutus eris.

Vergilius etiam in 8. ait:

Hinc Lucum ingentem, quem Romulus acer Aſylum
Rettulit.

Poſtea verò Cæſar Auguſtus, cùm hoc damnoſum exiſtimaret, & nihil aliud eſſe, quàm multis malefaciendi cauſam exhibere, irritum fecit, Strabone teſte; Suetonius etiam de Tiberio loquens: Aboleuit, inquit, & vim, moremque Aſylorum, quæ uſquam erant.

Cui verò Diuo Diuæque Templum hoc à Romulo pro Aſylo erectum fuerit, non conſtat: etiam Dionyſius ignorare ſe id dicit: Sunt qui arbitrentur, dicatum fuiſſe Veioni: Celebrabatur tamen Aſyli lucus 4. Non. Feb. teſte Ouid. lib.2. Faſtor. Lud. Vives vt ſupra. Fuit & aliud Aſylum, auctore Strabone in 8. Geog. non procul Troecene, in Inſula nomine Calauria, Neptuno dicatum. Tum aliud in Ægypto, ad Canopicum Nili oſtium, Herculi conſecratum, de quo Herodotus lib.2. meminit: Erat, *inquit,* & in eo littore, quod nunc quoque eſt Herculis Templum, ad quod ſi quis cujuſcunque hominis ſeruus confugiẽs capiat ſacras notas, ſeſe Deo tradens, eum nefas eſt tangere: Quæ ſanctio ad meam vſque ætatem prorſus immota perſeuerauit. *Fuit etiam in ipſa Ægypto, ſicut commemorat Strabo lib.17. & vltimo Geog. Oſiris Aſylum, & in Syria Apollinis. Hæc Polydorus loco ſupra citato, & Lud. Vives. Liuius lib.5. de bello Macedonico ſcribit,* Templum Apollinis Delij fuiſſe aſylum, atque ſacra Templa à Græcis vocari Aſyla. *Et Romæ poſtea decretum fuit, vt Imperatorum Statuæ eſſent* ἄσυλοι: *Philoſtratus de Tiberio.*

Aſylorũ in Anglia origo. *Dunuallus Molmutius Brytannorum 23. Rex, primus in ſuo regno Templa Deorum Aſylorum loco conſtituit, anno mundi circiter 3535. & ante Seruatorem natum 425. vt indicat Balæus de Script. Bryt. Cent.1. cap.13.*

Aſylorũ in Iſraële origo. *Apud Iſraëlitas Aſylorum author, ſed juſſu Dei, exſtitit Moſes: Is in ſuis legibus, pluribus locis, ciuitatum refugij mentionem fecit: veluti Exod.21. Num.25. Deut.19. vbi conſtituuntur ab eo tres Refugij ciuitates cis Iordanem, & totidem vltra Iordanem, vt in omni Iſraële tantùm ſex Refugij ciuitates fuerint. Tamen Deut.19. tria alia addi jubet, quando terram illorum amplificauerit Dominus. In his ciuitatibus tutus erat, quicunque eò confugiens imprudenter ſe cadem commiſiſſe probare poterat: non tamen egredi licebat ei, ſed illic vſque ad mortem ſummi Pontificis manere cogebatur, tunc demum in patriam reuerti licebat. Quod ſi extra fines Aſyli egreſſus fuiſſet, eum vindex inuentum impunè occidere poterat. Si verò prudenter cædem feciſſe conuictus eſſet, ſub judice pœnas morte luebat.*

Immunitas autem hæc Templorum deinde, à Iudæis & Ethnicis exemplo ſumpto, ad Templa Chriſtianorum, Abbatias & Monaſteria tranſlata eſt.

Aſylorũ apud Chriſtianos origo. *Sigebertus, Marianus Scotus, Platina, Cranzius libro 2. cap. 1. Metrop. inſtitutum hoc apud Chriſtianos ad Bonifacium referunt, qui Pontificatum Roman. tenuit circa annum Chriſti 623.* Is, *inquiunt,* primus Pontificum juſſit Aras & Eccleſias eſſe reis Aſyla, ita vt fugiens aliquis, quouis crimine patrato, ad ſacras Ædes, violenter inde non abſtrahatur. *Vide etiam Balæum in vita huius Bonifacij.*

Reperio autem vſum Aſylorum apud Chriſtianos antiquiorem eſſe, & ante Bonifacium hunc, non ſolùm à Pontificibus, ſed Imperatoribus quoque & Concilijs inſtitutum fuiſſe, quod etiam fatetur Genebrardus in Chronogra. ſua fol. 672.

Petrus namque de Natalibus lib.2. c.22. Catalogi Sanctorum indicat, Syluestrum 1. Conſtantini Magni tempore decreuiſſe, vt ſi quis mortis reus ad Eccleſiam confugeret, judicium mortis euadat.

Fuiſſe etiam in vſu inter Chriſtianos Aſyla Baſilij Magni & Valentis Imperatoris tempore, ex narratione eius Hiſtoriæ patet, quæ exſtat in Nazianzeni oratione quam in funere Baſilij habuit, vbi ſic ait: Accidit vt Præfectus Valentis Imperatoris aſſeſſorem haberet, qui nobilem quandam fœminam miſerè deperiebat, cupiebatque illam vxorem ducere. At ea recuſabat, præfectus aſſeſſori ſtudebat: vnde vis mulieri afflictæ parabatur, quare illa confugit ad Eccleſiam: Baſilius autem protexit eam jure Aſyli, quod Templis & Altaribus conceſſum fuerat.

Aſyla à pud Chriſtianos aucta. *Auxerunt numerum Aſylorum Imperatores poſt ea tempora, qui priuilegia fanorum gentilium ſacris Chriſtianorum Ædibus contulerunt. Teſtantur hoc Theodoſius & Valentianus A. A. in Conſtitut. ad Antiochum præfectum prætorij & Coſſ. vbi hac ratione vtuntur:* Cùm illi qui idola adorabant, & in maxima veneratione in ea vanitate verſabantur, Aras certis Sacerdotibus commiſerint, & Templa quaſi terris eminentiora conſtituerint, quanto magis decet nos, noſtram Religionem colere, *&c. Item,* Aram ſalutis in noſtris quoque ſtatutis vetuſtas conſtituit, & qui veſtigia noſtrarum ima-

imaginum conſequuntur, nimis aduerſæ fortunæ liberati & ſecuri redduntur. Cùm igitur Statuas tangere propter imperialem venerationem ſupplicibus tantùm auxilij præſtet, quantum oportet præſidij ad ſacratiſſimas Aras confugientibus præſtare?

Honorius quoque & Theodoſius legibus caverunt, vt qui aliquos ab Aris & Templis vi abſtraxiſſent, crimen læſæ Majeſtatis incurrerent: *vt habetur in Cod.lib.2. De his qui ad Eccleſias confugiunt l.Fideli.*

Socrates etiam libro quinto, capite ſexto, ſua hiſtoria narrat, Eutropium quendam, ex proceribus Arcadij Imperatoris, cupiuiſſe admodum ſe vlciſci de ijs qui ad Eccleſiam profugerant: cumque id per legem ei non liceret, ab Imperatore legem extorſit. quâ Templis jus Aſyli abrogaretur. Sed paulo poſt contigit, vt ille ipſe Eutropius cum quibuſdam familiaribus Cæſaris indignationem incurrerit; quare ne caperetur ad Eccleſiam confugit, quod tamen ei nihil profuit. *In hunc virum præſentem Chryſoſtomus grauiter concionando inuectus eſt, dicens*, Eccleſiam illum defendere non poſſe, qui priuilegium libertatis abſtuliſſet ei. *Auguſtinus epiſt.* 187. *Bonifacio Comiti, qui Africam Romanorum nomine adminiſtrabat, cùm vi rapuiſſet quendam ex Templo, ſcribit*, ſe vehementer mirari, quòd hominem inde abſtraxiſſet, mandatque vt incolumem quamprimum reſtituat, ni excommunicationis pœnam incurrere velit.

In Synodo Arauſicana circa annum Domini 440.*celebrata, cap.5. ſancitur*, vt confugientibus ad Eccleſiam, loci ſancti reuerentiâ & intercesſione liceat eſſe tutis. *Diſt.87.cap.Eos qui ad Eccleſiam.*

Aſylorũ abuſus.

Etſi verò conſuetudo hæc ab initio tollerabilis fuerit, tamen progreſſu temporis in non diſſimulandum abuſum tranſijt, quo ſcilicet Templa & Eccleſiæ Chriſtianorum ſpelunca & latibula furum, latronum, parricidarum, fugitiuorum, & quorumcunque flagitioſiſſimorum hominum facta ſunt, vtpote quibus ibi licuit eſſe tutis & ſecuris: quam rem fortaſſe Bonifacius ille V. ſuo decreto confirmauit & approbauit.

In Concilio enim Aurelianen. 1. *anno Domini* 512. *Celebrato, capite primo ſancitur*, ſi homicida, adulter, fur, ad Eccleſiam confugerit, vt inde eum abſtrahere non liceat. 17.*quæſt.*4. *Id conſtituimus. Idem etiam præcipitur in Aurelianen. Synodo* 4. *anno* 550. *habita, cap.* 21. *quo ſancitur non tantùm*, vt hoc jus ab Epiſcopis Eccleſijs conſeruetur, ſed illos etiam excommunicari vult, qui facere id neglexerint.

In Ilerdenſi Synodo ſub Symmacho Papa habita circa annum Domini 508.*cap.8. ita ſtatuitur:* Nullus clericorum ſeruum vel diſcipulum ſuum ad Eccleſiam confugientem extrahere audeat, vel flagellare præſumat. Quod ſi fecerit donec digne pœniteat, à loco, cui honorem non dederit, ſegregetur. 17. *quæſtion.* 4. *nullus Clericorum.*

In Toletana Synodo 12. *anno Chriſti* 681. *celebrata, capite decimo decernitur*, vt nullus eos qui ad Eccleſiam fugiunt intra triginta paſſus ab ea auellat aut capiat. *capite decimo ſeptimo, quæſt.*4. *Diffinivit ſanctum Concilium.*

In Concilio Maguntino anno 813. *habito, capite* 39. *ita ſancitur:* Reum confugientem ad Eccleſiam, nemo abſtrahere audeat, nec inde donare ad pœnam vel ad mortem, vt honor Dei & Sanctorum ejus conſeruetur, ſed Rectores Eccleſiarum, pacem & vitam ac membra ejus obtinere ſtudeant: tamen legitimè componat quod iniquè fecit.

Vrbanus in Synodo Claromont. conſtituit, vt qui ad Eccleſiam vel Crucem confugerent, datâ membrorum impunitate, juſtitiæ tradantur. *Vincent. ſpecul. hiſtor. libro vigeſimo ſexto, capite nonageſimo primo. Factum anno* 1065.

Aſylorũ immunitas limitata.

Quia verò Iuſtinianus Imperat. hanc licentiam ſeu immunitatem Aſylorum tam amplam & latam Rebuſpub. plurimùm obeſſe vidit, ideò eam limitauit & contraxit, ſicut in Authent. videre licet tit. de mandatis Principum. §. Quod ſi delinquentes. Vbi excipit homicicidas, adulteros, fures & virginum raptores. *Nam præfecto ſuo ſcribit*, vt omninò tales puniat, nec eos patiatur vllis Aſylorum priuilegijs frui. *Verba Iuſtiniani in Conſtit. hæc ſunt:* ἀκ δζω ἀσυλίας τόπος μοιχοῖς, ϗ παρθένων ἅρπαξι, ϗ φωρσὶ, ϗ ἀνδρωφόνοις.

Carolum quoque Magnum conſtituiſſe, Auentinus libro quarto, Annal. refert, vt fures, homicidæ, & hujuſmodi crimina committentes, ſi ad Aſylum Templúmue fugâ elapſi forent, repeterentur, atque vi eriperentur.

Idem fecerunt ante Iuſtinianum & Carolum Ethnici quoque Imperatores. Nam juxtà Epheſinum Templum Aſylum erat libertatis inuiolata ad ſtadij ſpacium ab Alexandro Magno extenſum: Mithridates paululum plus addidit. Marcus Antonius etiam vrbis partem comprehendit. Quod Auguſtus tamen damnoſum eſſe ratus, quoniam impunitate propoſitâ, multorum libido ad ſcelus inuitaretur, irritum fecit, vt refert ex Strabone Vadianus in Epitome trium partium terræ in Ionia. Et Alex. ab

Alex.

Alexand. libro tertio capite vigeſimo. Experiuntur id hodie Romani, apud quos tot ſunt Aſyla, quot Cardinalium Ædes, in quibus ſeruati fures atque ſicarij, vrbem alioqui pacatam & nobilem, veluti latronum ſpeluncam efficiunt. Tiberius quoque Cæſar, referente Suetonio & Tacito, pertæſus tantæ Aſylorum libertatis, priuilegia omnibus abrogauit.

Aſylorū immunitas à Pōtificibus Romanis amplificata.

Imperatoria verò hæ leges firma alioquin & authentica eneruata, obſcurata, imò penè abolita ſunt iure Pontificio, ipſorumque decretalibus. INNOCENTIVS *enim* III. *Papa circa annum Chriſti* 1205. *ad Regem Scotorum in hanc ſententiam ſcripſit:* Nemo ab Eccleſia rapiatur, quantumvis GRAVIA commiſerit. *Deinde ſanxit,* vt, qui ſe ad Eccleſias receperint, ſi poſtea liberentur, non poſſint amplius pœnâ corporis multari ejus criminis cauſâ, ſed tantùm quibuſdam alijs pœnis ciuilibus. Prius verò quàm præfecti Eccleſiæ illos reddant, cautionem à Magiſtratu accipiant, vt illos non occidant. *Exſtat in Decret. de Immunitate Eccleſia, cap. Inter alia.*

Exceptiones Rom. Pontificū

Ne tamen viderentur nimis frena ſceleribus laxare, tres caſus exceperunt Pontifices Max. Primùm *defendere nolunt latrones publicos, qui vias obſident.* Deinde *nocturnos graſſatores, qui vaſtant agros* Tertiò *illos, qui vel in Eccleſia, vel in Cœmiterio enormia ſcelera committunt, freti ea ſpe, quòd ibi futuri ſint illæſi. Tales enim ab Eccleſia non proteguntur, cùm in Eccleſiam grauiter peccent. Habentur hæc in Decret. de Immunit. Eccleſia L. Immunitatem.*

De Seruis etiam ſtatuerunt, ſi confugerint ad Eccleſiam, & armati fuerint, non eſſe recipiendos. *Id etiam habetur in C. De ijs qui confugiunt ad Eccleſiam. l. Si ſeruus.* At ſi eò ſe conferant iuuenes, & apud Eccleſiam quærant Aduocatos, recipiuntur: domini eorum conuocantur, qui datâ cautione impunitatis, eos recuperant.

Cætera verò quantumuis grauia ſcelera, vt Homicidia, Raptus virginum, Adulteria, Furta, &c. *defendunt, quemadmodum in Decretis habetur* 36. *quæſtione* 1. *Canone de Raptoribus.*

Præſtant quoque illam immunitatem non tantùm Chriſtianis, verùm etiam Iudæis, modò non ſimulent: Ethnicis item, nec non excommunicatis & hæreticis. Diſtinguunt tamen adhunc modum: Si hæreticus propter alia crimina in periculum veniet, defenditur: Sin verò propter ipſam hæreſim, Aſylo non fruitur.

Epiſcopi & ædes

Præterea non tantùm Eccleſiæ hæc libertas conceſſa eſt, verùm etiam domni Epiſcopi etſi coniuncta non ſit Eccleſiæ. Quod habetur in Decret. 17. *quæſtione. quarto, Can. Id conſtituimus.* *ipſorum aſyla.*

Ipſi quoque Epiſcopi Aſyla ſunt facti ſceleratiſſimis quibuſque: ad imitationem Ethnicorum, apud quos, ſi Sacerdos Iouis pro foribus Templi ſtaret, qui veniſſent, ſeque pedibus eius aduoluerent, immunes erant: ſi vincti eſſent, illicò ſoluebantur, vt Plutarchus refert in problematis. Eadem ferè conſuetudo introducitur in Triburienſi Synodo capite 46. *vbi ita præcipitur:* Si cujus vxor conſtuprata fuerit, & propterea maritus etiam capitali ſententiâ delere machinatus fuerit, ipſa verò vrgentis mortis periculo ad Epiſcopos confugerit, & auxilium quæſierit, operoſiore ſi poteſt, epiſcopus labore deſudet ne occidatur, ſi vitam ei obtinere poſſit, reddat: ſin autem, omninò non reddat. Maritus verò quandiu ipſa viuat, nullo modò alteram ducat.

Tantundem etiam priuilegij concedunt ſuo Deo panaceo, cùm vel in pompa, vel ad ægrotos circumfertur: Nam tunc Sacrifico ſi ſe aliquis adiungat, Aſylum habet.

Qui autem degunt in Aſylo, & libertatem aſſequuti ſunt, ibi poſſunt cum aduerſarijs agere. Quod ſi obærati ſunt, & fiſco debeant, Pontificij ſtatuunt, eo caſu licere judicibus hominem illum citare pro foribus Eccleſiæ. Si ſatis fecerit, benè res habet: ſin minus, procedunt ad bonorum poſſeſſionem, quæ deinde vendunt ac diſtrahunt, quoad omne debitum diluatur. Sin verò non fiſco, ſed alijs debeant, induciæ 30. dierum illis dantur, quibus è Templo exire liceat, & patronum quærere. Quod ſi contra illos pronunciatur, coguntur vel ſtare iudicato, vel ad Aſylum redire.

Aſylorū immunitas nimia damnatur.

Auguſtinus autem de Concordia Euangeliſtarum libro primo capite duodecimo factum Romuli & Remi, cujus ſuprà mentionem fecimus, eo nomine damnat: quòd, vt augerent vrbem quam condiderant, impunitatem ſceleratiſſimis hominibus dederint, eoſque aduerſus patriam ſuam armârint, cuius leges timebant, ac inde pro mercede fugæ impunitatem adipiſcebantur. *Quid optimus pater dicturus fuiſſet, ſi ius pontificium de libertate Aſylorum legiſſet?*

Vnde non immeritò decreta illa Pontificum abolenda, vel ſaltem limitanda & coërcenda viſa ſunt Patribus in Colonienſ. Concilio congregatis ſub Rodolpho I. *Imperatore, qui ita decreuerunt.* Quia nonnulli homicidia, mutilationes membrorum, & alia maleficia perpetrant, quæ non eſſent perpetraturi niſi quia ſperant, quòd ab Eccleſijs, ad quas confugiunt, ſe tueri poſſint, & impunitatem ſuorum exceſſuum obtinere: vt confugientes huiuſ-

huiuſmodi ad Eccleſias inde ſine ſpeciali licentia non abſtrahantur, ſed ſtrictè cuſtodiantur ibidem, nec inde effugiant, donec factum, vel ejus qualitas cognoſcatur: quo facto reus, vel ad veniam, vel ad pœnam, pro vt facti qualitas exegerit, pertrahatur, *cap.* 13.

Eandem licentiam nimiam, & præpoſteram clementiam grauiter quoque reprehendit Polydor. Vergilius libro tertio de Inuent. rerum capite duodecimo. Sunt hodiè, *inquit*, in orbe noſtro Chriſtiano, præſertim apud Anglos paſſim Aſyla, quæ non modò inſidias timentibus, ſed quibuſvis ſontibus etiam Majeſtatis reis patent: quod facit, vt manifeſtè appareat, nos id inſtitutum non à Moſe, qui illis duntaxat, qui nolentes hominem occidiſſent, Aſylum poſuit, ſed à Romulo eſſe mutuatos. Quæ nempe res haud dubiè in cauſa eſt, cur benè multi à maleficijs minus abſtineant manus. Quid, quòd Templa noſtra vbique gentium iſtiuſmodi ſceleratis hominibus inſtar aſylorum ſunt? Et id conträ quàm Moſes etiam inſtituerit, qui in Exod. capite vigeſimo primo, ita ſanxit: Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab Altari meo auelles eum, vt moriatur. *His longè diuerſa ſanxerunt Pontifices Romani.*

MIRACVLVM falſum pro Aſylorum confirmatione.

MAuri cuiuſdam ſeruus, cùm perpetrato ſcelere aufugiſſet, in Templum Lupi Tricaſſinorum Epiſcopi, à Domino ſuo eſt deprehenſus. Cùm autem irâ commotus herus in hæc prorumperet verba: En tu Lupe, non auferes mihi ſeruum meum, nec manu tuâ eum proreges: mox lingua eius ligatur, ac mugire inſtar vaccæ incipit, & die tertiâ poſt moritur, *ſi verum eſt quod Gregorius Turonenſis refert. Huiuſmodi Miracula etiam apud Ethnicos inueniuntur. Quum enim Athenienſium Magiſtratus in eos ſæuiiſſent, qui cum Cydone in arcem Mineruæ confugerant, & ipſi, & omnes eorum poſteri violatæ Religionis Mineruæ pœnas dederunt. Sic Lacedæmonij quum violâſſent, eos, qui ſupplices in Templum Neptuni confugerant, tam ingentibus, tamque crebris terræmontibus Sparta concuſſa eſt, vt nulla propè domus expers tantæ ruinæ fuerit.*

DE
ORIGINE ET PROGRESSV
rerum quæ in TEMPLIS continentur.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Origine Presbyterii *ſeu* Chori & Gremii TEMPLORVM.

Presbyterium. Gremium. Chorus.

DIXI *hactenus de Origine Templorum in genere: nunc de Origine partium eorundem, & rerum quæ in ijs continentur, quæque illis ſunt adiuncta agam.*

Habent Templa utraque omnia duas præcipuas & à ſe invicem diſtinctas partes, Presbyterium *videlicet ſeu* Chorum *&* Gremium, *vt vocant.*

Presbyterium *appellant locum in Templis Presbyteris & omni Clero deſtinatum:* Gremium *verò, in quo ſtant aut ſedent laici vtriuſque ſexus: quem locum Græci* ναόν. *Latini* Templum *ſeu* Nauem *appellârunt.* Preſbyterium *poſtea nominârunt* Chorum, *à Corona: olim enim in modum Coronæ in eo ſtabant circum Aras, & ibi Pſalmos continebant concorditer: quod poſtea Flauianus & Theodorus immutârunt, alternatim pſallere conſtituentes. Durand. Rat. lib. 1. cap. 1. vel per Metonymiam contentum pro continente accipitur: ſignificat enim* Chorus *propriè multitudinem canentium aut ſaltantium. Seruio auctore. D. Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. hunc appellat locum* Exedram: *inquit enim:* Quod cùm ex Dominico Paſchæ die tertio fieret in gradibus Exedræ, in qua de ſuperiore loquebar loco, *&c. ſic enim videtur Lud. Viui ſuis in hunc locum annotationibus. Dicta eſt autem* Exedra *à ſedium frequentia, & ſedendi commoditate, quòd huiuſmodi loca circumquaque ſuas habeant ſedes. Erant in Græcia crebra in Gymnaſijs, præſertim vbi Philoſophi diſputabant. Vitruuius lib. 5.* Conſtituantur, *inquit,* exedræ ſpacioſæ, habentes ſedes, in quibus Philoſophi, Rhetoreſque, ac reliqui, qui ſtudijs delectantur, ſedentes diſputare poſſint. *Græci hanc partem etiam appellârunt* βῆμα *&* ἱεράτειον, *hoc eſt,* Sacrarium *ſiue* Sanctuarium, *quæ diuiſa erat à reliquo Templo gradibus, cancellis, & velis ſiue aulæis, neque eò penetrabant alij quàm Sacerdotes, cum ſuis Miniſtris clericis.*

Exedra quid.

His duabus partibus acceſſit progreſſu temporis tertia, Porticus *videlicet ante ingreſſum in Templum: Eam Græci* Πρόναον, *Latini* Veſtibulum *dixerunt, in qua manſerunt pœnitentes.*

Porticus Templorum.

Presbyterium *autem ſeu* Chorus *ab initio non vbique in extrema, ſed aliquibus in locis in media Templi parte ſtetit, ſicut & Altare, quod Choro aſſignatur, quemadmodum, cùm ad Altaria ventum fuerit multis comprobatur. Leonardus Rauvvolff in deſcriptione peregrinationis ſuæ in terram ſanctam lib. 3. cap. 11. refert*, Hieroſolymis hodie adhuc Chorum, quem Græci occupent, in media parte Templi montis Caluariæ ſitum eſſe. *In alijs tamen Templis* Chorus *prima ſeu extrema pars fuit.*

Facta eſt hæc diſtinctio ad imitationem Hieroſolymitani Templi, quod partes tres præcipuas habuit. Prima appellabatur Sanctum Sanctorum, *&* Adytum *Ædis, vel Oraculum Templi. Secunda* Sanctum. *Tertia* Atrium. *In Sanctum Sanctorum nulli hominum licebat ingredi, niſi ſemel in anno ſummo Pontifici tantùm. Sanctum verò ſolis Sacerdotibus patebat per vices Sacra facientibus, ſeu miniſtrantibus. In Atrio colligebatur populus, qui ad Aram holocauſtorum omni ex parte proſpectare poterat, cùm contemplandorum ſacrorum gratiâ aduenisſet.*

In eo ſolùm diſcrimen fuit, quòd apud Iudæos Templorum pars prior, quæ ipſis Sanctum Sanctorum *dicebatur, ſtabat Occidentem verſus, quòd illi expectarent adhuc Meſſiam: deinde ne Ethnicos imitari viderentur, qui Orientem verſus adorabant. Quia verò venit nobis benedictus*

Chorus Orientem verſus apud Chriſtianos quare.

ille

ille Rex Iſraël, ideò Chriſtiani priorem Templorum locum verſus Orientem ædificare progreſſu temporis cœperunt. De Antiochenis autem Syris Socrates in hiſt. Eccleſiaſt. indicat, quòd ipſorum Eccleſia inuerſum habeat ſitum: lib. 5. cap. 22.

Vualafridus Abbas, qui circa annum Domini 840. floruit in lib. de officijs ac ritibus Eccleſiaſt. capite quarto, cùm de Eccleſiarum ſeu Templorum forma diſſeruiſſet, ac teſtatus eſſet, maiorem nunc partem Eccleſiarum ita fabricari, vt qui in eis orent, Orientem reſpiciant; addit, veteres non admodum ſolitos fuiſſe, in quam partem vel Templa, vel Altaria fuiſſent conuerſa, quod vbique Deum eſſe ſcirent: ſed recentiores tantùm ad Orientem conuertiſſe. Et rectè quidem; Nam etſi veteres ad Orientem ex conſuetudine precati ſint, ſine omni ſcriptura, vt eſt videre diſt. 11. cap. 5. non tamen communiter ab initio caput Templorum ſuorum præcisè verſus Orientem exſtruxerunt. Error igitur ex conſequente eſt, quòd Bellarminus, Durandus & alij ex Pontificijs contendunt, anteriorem partem Templorum ſuorum Orientem verſus ſpectare debere, quaſi majori cum ſanctitate Deus ad hanc mundi partem adoretur, & nos propterea facilius exaudiat. Hanc Orienti tribuere præ cæteris mundi partibus ſanctitatem, ſuperſtitioſum eſt. Vnde etiam Auguſtinus libro 2. de Serm. Domini in monte, rationem reddens, cur Chriſtiani ad Orientem orent, aliam iſtius conſuetudinis cauſam indicat: Cùm, inquit, ad Orationes ſtamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit: non tanquam ibi ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt, non locorum ſpacijs, ſe majeſtate potentiæ: ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cùm ipſum corpus eius, quod eſt terrenum, ad corpus excellentius, id eſt ad corpus cœleſte conuertitur. Hæc Auguſtinus. Iſta autem admonitio fieri poteſt, ad quamcunque cœli plagam homo ſe inter orandum conuertat.

Rationes Bellarmini pro prima parte Templorum verſus Orientem

Rationes autem, quas Bellarminus ex Durandi. lib. 1. capite primo, numero 8. & lib. 5. capite 2. numer. 57. in cap. 3. libri 3. de Cultu ſanctorum tranſcripſit ſunt quinque. Prima eſt, quia paradiſus verſus Orientem erat: ergo verſus Orientem precandum eſt, & Templorum caput eò ſpectare debet. Reſpondetur eſſe fallaciam à non conſequente. Nam in Diluuio Deus ipſe paradiſum deleuit: quo ipſo ſignificare voluit, vbique locorum nos Deum piè inuocare poſſe, quod etiam apertiſſimis verbis Paulus docet. 1. Timoth. ſecundo capite alioquin Paradiſum reliquiſſet, ſi verſus illum nos præcisè orare voluiſſet.

Secunda, Quia cœlum ab Oriente ſurgere & moueri incipit. Reſpond. Sphæra planetarum, ac proinde etiam Solis, cui Chriſtus comparatur Pſal. octuageſimo quarto, Iſa. 60. Malach. 4. ab Occidente in Orientem motu proprio mouentur. Quod ſi ergo iuxta cœlorum & Aſtrorum motum orandum eſt, non verſus Orientem, ſed Occidentem potius conuerti peccantes debent.

Tertia, Chriſtus quem adoramus, eſt Oriens: ſic enim vocatur Zachar. 6. Reſpond. Hæc ratio ſumitur ex falſa interpretatione verborum Prophetæ. Ex falſo autem nil niſi falſum ſequitur. Neque enim à Propheta vocatur Oriens, ſed Germen: ſicut idem Zacharias Chriſtum etiam vocat Germen. cap. 3. eoque ſeipſum interpretatur. Quod ſi ergo locus hic Prophetæ ad rem præſentem aliquid facit, verſus Germen & herbas creſcentes orandum erit, quia Chriſtus ſic appellatur.

Quarta ratio Ieſuitæ eſt: quia Dominus ipſe moriens in cruce, Occidentem reſpiciebat, ideò ad Orientem nobis orandum eſt, vt quaſi in faciem crucifixi intueamur. Et quia ipſe aſcendit in cœlum verſus Orientem, Pſalm. ſexageſimo ſeptimo, propterea in precibus ad Orientem reſpiciendum, vt quaſi eum aſcendentem votis ac precibus deducamus. Denique quia ipſe ab Oriente venturus creditur ad iudicium, Matthæi vigeſimo quarto, ad Orientem precandum, vt quaſi venturum iudicem expectemus. Reſpondetur ad primum, Chriſtum in monte Caluariæ pendentem in cruce Hieruſalem intuitum eſſe, ideoque Orientem, non Occidentem verſus ſpectâſſe. Ergo qui inter precandum quaſi in faciem crucifixi ſpectare vult, verſus Occidentem, non Orientem faciem obuertet. Verum autem eſſe quod dicimus, deſcriptio Hieroſolymorum exactiſſimè fideliſſiméque nuper edita ſatis probat. Ad ſecundum eſt falſa allegatio, neque enim hoc reperitur in textu Pſalmi 67. cuius meminit Bellarminus. Ad tertium reſpondeo, Chriſtum his verbis non velle ſignificare, ex qua regione vel plaga cœli ad judicium venturus ſit, ſed potius qualis ejus aduentus futurus ſit, nimirum ſubitus, repentinus ac improuiſus, deinde etiam illuſtris & conſpicuus. Falſus igitur ſenſus verbis Chriſti à Bellarmino affingitur.

Quintum argumentum eſt, quia Iudæi orârunt ad Occidentem, propterea Chriſtianos verſus Orientem orare oportet, ne Iudæos imitari videantur. Sed contra, quum Chriſtus eiuſque Apoſtoli in Templo Hieroſolymitano more Iudæorum verſus Occidentem precati ſint, quis dicere auſit, eos qui hos ſequantur, magis peccare, quàm qui Ethnicos imitentur: Hos enim orâſſe verſus Orientalem plagam Cicero teſtatur in libro de Natura Deorum. Perſas quoque Solem oriente adorâſſe

 Hiſto-

Hiſtorici tradunt. Apud Ezechielem etiam cap.8. in viſione oſtenduntur Prophetæ 25. viri, in Templo Hieroſolymitano more Ethnicorum Orientem Solem adorantes: ſed propterea à Deo reprehenduntur. Vnde non obſcurè colligitur, damnari à Deo, qui Orientem verſus, Religione quadam Ducti, orent.

His argumentis & rationibus ego ſextam, & quidem firmiorem præcedentibus addo, videlicet apud Iuſtinum & Baſilium legi, Apoſtolicam traditionem eſſe, vt facie conuerſâ ad Orientem oremus. *Sed reſpondetur, eos hanc traditionem non probare ex Sacris Literis, ex quibus contrarium potius euinci poteſt: Chriſtus enim inter precandum neque ad Orientem, neque ad Occidentem, vel aliam cœli plagam faciem conuertiſſe legitur, ſed ſublatis ſimpliciter oculis in cœlum. Et hanc ſuperſtitionem veluti damnans Ioan.4. inquit:* Venit hora, quando neque in hoc monte Garizim, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem, *&c. Adhæc multa ab initio Chriſtianiſmi ſolâ conſuetudine, vel etiam eorum qui Eccleſiis præerant arbitrio obſeruari cœpta, aut etiam ab hæreticis conficta, ad Apoſtolos progreſſu temporis relata fuerunt, quo major eſſet eorum authoritas. Manifeſtum hoc eſt ex Socratis libro 5. capite 21. vbi Irenæus teſtatur de Ieiunio ante Paſcha, fuiſſe quondam ſimplicem & vulgatam conſuetudinem: Progreſſu autem temporis inde facta eſt traditio Apoſtolica. Idem quoque Socrati viſum eſt, de controuerſia inter Aſiaticos & Occidentales de Paſchatis celebratione. Denique Durandus ipſe teſtatur libro quinto. Rational. capite 2. numero 57.* Vigilium Papam circa annum Domini 540. primum inſtituiſſe, vt verſus Orientem conuertant ſe Chriſtiani in Templis & alibi precantes.

Diſtinctio Templorum quando cœperit

Hæc autem Templorum diſtinctio, de qua paulò ſupra, quando primò cœperit, ab authoribus non indicatur. Aut ſi maximè Conſtantini M. ætate, vel paulò ante eam cum magnificis Templorum ſubſtructionibus cœpit, illud tamen certo non conſtat, quando, quo authore & cujus mandato Clerus à populo in Templis fuerit ſeparatus.

Clerus à populo quando & à quo in Templis diſcretus.

Exſtat quidem Clementis 1. decretum, quo prohibet laicos Presbyterium ingredi, dum Sacerdotes Miſſas celebrant, *vt refert Platina. Vnde quidam probare volunt, iam tum diſtincta in Templis fuiſſe loca, vbi Presbyteri & Clerici ſteterint. Sed decretũ hoc falsò Clementi tribui exiſtimo: & tres ſunt cauſæ quæ me mouent.* Prima, *quod Clementis hujus tempore Chriſtiani nulla prorsùs Templa in toto orbe habuerunt, vt ſuprà pluribus indicauimus.* Secunda, *quòd ea quoque ætate Miſſæ vocabulum, cuius Clemens in ſuo decreto meminit, penitus incognitum fuit.* Tertia, *quòd decretum hoc in Decretalibus Clementis nuſquam reperitur.*

Ex ea verò narratione quæ apud Theodoretum libro quinto, capite decimo octauo, & Sozomenum libro ſeptimo, capite vigeſimo quarto, exſtat, apparet, hanc in Templis Cleri & populi ſeparationem Ambroſii tempore in vſu fuiſſe, incertum tamen à quo inſtituta. Cùm enim Theodoſius Imperator pro more intra cancellos, qui locus tum Sacerdotum ſolus, ſed Imperatori etiam propter eminentiam hactenus patuerat: conſiſtere voluiſſet, exire iuſſus fuit ab Ambroſio Epiſcopo Mediolanenſi, ob cædem Theſſalonicæ perpetratam, ac cum reliquis aſſiſtere. Demonſtrauit illi Ambroſius (*inquit Theodorus*) diſcrimina locorum; primumque num quid vellet interrogauit? Cui Imperator cùm reſpondiſſet, expectare ſe communicationem diuinorum Myſteriorum; hæc illi per primarium ſuum Diaconum mandauit: Interiora, ô Imperator, ſolis Sacerdotibus patent, reliquis verò omnibus inacceſſa & intacta: proinde exi, & communiter cum reliquis aſſiſte, nam purpura Imperatores, non Sacerdotes facit. *Neúe aſſentationem aliquam reſiperet, & legitimum ordinem excederet, vt Theodoretus loquitur, ſi Imperatores in eo Eccleſiæ loco, in quo Sacerdotes, propter excellentiam à plebe ſeparati, ſederent, eum locum Imperatoribus in Eccleſia deputauit Ambroſius deinceps, qui ante Cancellos eſſet Sacrarij ſeu Presbyterij, in quo erant Sacerdotes, ita vt Imperator ante plebem quidem præcipuo loco, ante ipſum verò Serdotes ſederent. Quam præſcriptionem optimus Imperator reuerſus Conſtantinopolim quoque ſeruauit. Nam cùm feſtiuitate quadam in Templum ibi veniſſet, & munera ad ſacrum Altare obtuliſſet, ſtatim exiit: quem cùm interrogaret Nectarius Conſtantinopolit. Epiſcopus cur non maneret?* vix, *inquit*, cum gemitu perdidici diſcrimen inter Imperatorem & Sacerdotem *Theodoretus ibid.*

Nòn potuit autem Ambroſius vllum vel exemplum vel teſtimonium proferre Noui Teſtamenti, quin totius primitiuæ Eccleſiæ vſque ad ſua tempora, quo probauerit eiuſmodi diſtinctionem Templorum, & in iis Cleri à populo ſeparationem talem, vt interiora ſolis Sacerdotibus paterent, reliquis verò omnibus, ipſis quoque Imperatoribus, ea ingredi nefas eſſet & piaculum. Sunt enim Imperatores, Reges Principes & quicunque magiſtratus politici præſertim fideles, haud minus quàm Epiſcopi, Sacerdotes & Clerici Serui Dei, Vncti Domini imò Dij quoque: Qua ratione itaque, ſi maximè quæ loca in Templis alijs ſanctiora eſſent, vt nulla ſunt apud Chriſtianos, nec eſſe debent, non perinde liceret ipſis etiam, ea accedere, vt Sacerdotibus licet? D. Chryſoſtomus homil. 74. in Matthæum cauſam reddit, ob quam Apoſtolorum ætate viri ac mulieres non ſeparatim,

tim, ſed vnà orârint, quòd ſcilicet apud Deum nullus ſit perſonarum reſpectus, imò neque Iudæus neque Græcus, non ſeruus neque liber, non maſculus nec fœmina in Chriſto Ieſu ſecundum Apoſtolum. *Quanto magis hoc argumento vti licebit contra illos, qui non viros à mulieribus, ſed viros à viris, & Imperatores quidem, Reges ac politicos Magiſtratus à Sacerdotibus in Templis diſcernunt & ſeparant?*

Nec eſt quòd mihi Hieroſolymitanum Templum obiiciant, in quo Sanctum ſolis Sacerdotibus patebat: nam hoc pacto Sanctum Sanctorum & reliqua quæ typi figura & vmbræ rerum futurarum in veteri Teſtamento fuerunt, in Chriſti reuocanda forent.

Etſi verò poſthac Conſtantinopoli quoque piiſsimus Imperator Teodoſius non amplius, vt conſueuerat, in Presbyterio ſederit, ſed extra illud, ante tamen plebem in excellentiori quodam loco, eamque conſuetudinem ſequentes aliquot Imperatores ſine dubio obſeruârint, nihilominus in Conſtantinopolitana Synodo 6. conceſſum rurſus fuit à Patribus, videntibus nimirum rei indignitatem iniquitatemque, vt ex laicis Cęſari ſaltem ingredi Chorum liceret. *can.69. Vide Caranzam fol.324. b.*

Non igitur puto hactenus lege aliquâ, ſed conſuetudine tantùm Laicos à Clericis ſeparatos in Templis fuiſſe.

Pontifices Rom primi lege clerum à populo in Templis diſcreuerunt.

De Felice IV. autem, qui pontificiam Sellam aſcendit anno Chriſti 525. Balaus & Panth. in Chron. aliïque referunt, quòd primus Clerum à populo in Eccleſiis dum ſacra peragerentur, diſcreuerit lege. *Idem fecit Bonifacius II. Felicem hunc proximè ſecutus, teſte Balao & Sabellico. Confirmatur hoc etiam in Synodo Turon. 2. anno 570. celebrata iuxta Panuinium, c. 4. Idem etiam decreuit Leo IV. anno 847. in Synodo à ſe Romæ habita cap.32. Sigebert. Sabellicus Enn.9. lib.1.*

Clerus à populo quare in Templis à Pontificibus diſiunctus.

Factum hoc ab ipſis duplici de cauſa: Primò, *vt populum in electione Pontificum ſuis vocibus, ſuffragiis ac locis tandem priuarent:* Secundo, *Ne cuiquam eorum liceret in ciuili vel criminali cauſa Epiſcopum aut Clericum ad ſecularem iudicem vocare: cùm ab initio hanc ſolùm ob cauſam hæc diſtinctio locorum & perſonarum inſtituta fuerit, ne ſcilicet à plebe confuſa Sacra interturbarentur. Sed vide quid ex hac arrogantia illis euenerit: dum per capita raſa, digitos vnctos, & ſacella disiuncta, cæteris ſanctiores cum ipſis Phariſæis haberi voluerunt à Chriſti ſanguine redemptis fidelibus ſe ſeparantes, Atrium illud ingrediuntur, quod calamo non metiri, ſed eiici foràs Dominus iuſsit. Apocalyp.11. Timendum eſt ipſis, ne inde fiant hœdi, ab agnis in vltimo examine ſegregandi, Matth.25. tanquam ad myſticum Chriſti corpus non pertinentes. Hinc facile eſt iudicare, quantum iſti ab Apoſtolo Petro diſcrepent, quem tantopere iactitant: cui fas non erat Cornelium gentilem laicum vel profanum ſtatuere. Actor.10. Balaus in actis Rom. Pontif. Centur.1. capite 46. Script. Britanniæ.*

Presbyterium à reliqua Templi parte cancellis diſtinctum.

Ex ea verò narratione quæ apud Theodoretum & Sozomenum exſtat de Theodoſii condemnatione colligi poteſt, locum illum, in quo Sacerdotes ſederunt, à laicis Cancellis quibuſdam diſtinctum fuiſſe, atq; vt ex Chryſoſtomo colligi poteſt, quadam in parte ſacrorum velo quodam & carbaſo obtentum. Fecerunt hoc ad imitationem non ſolùm Iudæorum, apud quos in Sanctum Templi venire plebi non licebat, verùm ſacris tantum Miniſtris, ſed Ethnicorum quoque qui in ſuis Templis etiam quædam loca habuerunt, ad quæ fas non erat accedere profanos, ſicut indicat Euſebius in lib. de vita Conſtantini.

In Choro quoque differentia locorum fuit

In Ipſo etiam Choro quædam diſtinctio locorum eſſe cœpit, in quibus Clerici ſederent: vt patet ex cân.38. Toletani Concilij 4. Alii enim in primo Choro, vt Presbyteri, alii in ſecundo, vt Diaconi, ſeſsiones ſuas habuerunt.

Et in Conſtantinopol. Concilio ſexto teſtatur Conſtantinus Presbyter Eccleſiæ magnæ, quòd cùm Photinus Epiſcopus Carthaginē. Conſtantinopolim veniſſet, & acturus Miſſas in Templo Mariæ, quæſiuiſſet, vbi deberet ſedere, vtrum ante Metropolitanos, qui ibi morabantur, an poſt eos: ibi inuentum eſſe in Bibliotheca librum quinti Concilii Latinum, qui ſingulis ſua loca & ſedes diſtribueret. *tom.2. Concil.*

Viri à mulieribus etiā in Templis ſeparati fuere, & cur.

Ex Chryſoſtomi quoque homil. ſeptuageſimo quarto, in Matth. colligitur, Conſtantinopoli locum illum extra Presbyterum diſtinctum fuiſſe, & mulieres à viris parietes quoſdam ſeparâſſe: Oportet, *inquit,* interiore parte à mulieribus diſſeparari. Verùm quoniam non vultis neceſſarium eſſe, patres noſtri putauerunt, ſaltem his ligneis parietibus vos diſſeparare. *Sed mox addit,* parietes illos ab initio non fuiſſe, ſicut à ſenioribus acceperit, in Chriſto Ieſu enim non eſſe nec marem nec fœminam. *Docet quoque ibidem,* Apoſtolorum tempore viros & mulieres vnà orâſſe. *Indicat tamen ſimul etiam cauſam, ob quam parietibus iſtis plebs Conſtantinopoli ſeparata fuerit:* quòd nimirum multi ad formas mulierum aſpiciendas, & ad adoleſcentulorum pulchritudinem curioſius intuendam in Eccleſiam venerint. *Vnde illud vitium taxans,* Quid facis homo (*inquit*) mulierum ſpeciem curioſius in Eccleſia perſcrutaris, nec horreſcis tantâ Templum Dei afficiens contumeliâ? Proſtibulúmne tibi videtur Eccleſia, & foro ignobilior? Nam in foro erubeſcis, etiam times ne quis te videat mulierem ſectari: in Eccleſia verò Dei, cum ipſe Deus te alloquatur,

& ab iſtis deterreat, eo ipſo, inquam, tempore maximè fornicatione ac adulterio vteris, quo tibi magna voce intonatur, vt ab his fugias, nec horreſcis, nec ſtupes. Sanè præſtaret cæcos, aut aliter ægrotos eſſe, quàm ita oculis turpiter abuti, *&c.*

Philo Iudæus lib. de vita contempl. ſeruari ſolitum ab Eſſenis tradit, quos Hieronymus de Script. Eccleſ. in Philone Chriſtianos fuiſſe affirmat vt viri à mulieribus diſtincti eſſent cùm agerentur ſacri conuentus, *his verbis*: Commune Sem νεῖον, in quod ſeptimo quoque die conueniunt, ſepto clauditur duplici, ſeparatis virorum & mulierum cœtibus: nam mulieres quoque ſimul auſcultant ex more, duntaxat quæ inſtitutum idem ſequuntur. Medius autem paries à ſolo ſurgit tribus ſuquatuorúe cubitis in modum loriculæ. Superiora vſque ad tectum patent: vnde gemina prouenit commoditas, & quòd pudori fœminei ſexus conſulitur, & quòd verba Doctoris exaudiunt facilè abſque vllis obſtaculis, quæ vocem ejus intercipiant. *Eadem quoque apud Clementem Conſt. lib. 2. cap. 61. ac magis diſtinctè leguntur: vide locum tomo* 1. *Concil. Surij. Nazianzenus ex his quæ ſcribit in ſomnio Anaſtaſia, ſupra Eccleſiæ porticus mulierum locum fuiſſe demonſtrat, cùm ait:* Sanctæ virgines vnà cum grauibus matronis è ſublimi tecto caſtiſſimas ſermonibus meis aures inclinabant. *Confirmant hæc quæ de S. Chryſoſtomo Metaphraſtes in vita eius ſcribit:* nimirum Clericum Sacris aſſiſtentem, cùm mulierem ſurſum in tabulato manentem procaciter inſpexiſſet, ab altari mouiſſe. *De loco inſuper, vbi virgines à cæteris fœminis ſeparatæ agerent in Eccleſia, Ambroſius ab virg. lapſ. meminit his verbis:* Nonne vel illum locum tabulis ſeparatum, in quo in Eccleſia ſtabas, recordari debuiſti, ad quem religioſæ matronæ & nobiles certatim currebant, tua oſcula petentes, *&c. Procopius etiam de ædific. Iuſt. lib. 1. hæc habet:* Sunt duæ vtrinque porticus, quas faſtigiata teſtudo & aurum venuſtant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit. *In Eccleſia quoque Romana diſtincta fuiſſe in Baſilicis loca virorum & mulierum ex Symmachi & Gregorij III. Paparum vitis liquet.*

Sic etiam locus interior Templi Hieroſolymitani muro fuit diſcretus, quo fœmina tam indigena, quam peregrinæ, orationis cauſâ conuenerunt. Ita enim Ioſeph. lib. 6. c. 6. de Iudaico bello in deſcriptione Tẽpli ab Herode reſtituti: Neceſſariò *inquit*, proprius locus Religionis causâ mulieribus deſtinatus, muro diſcernebatur: altera quoque porta opus fuiſſe videbatur. Contra primam verò ſecreta erat, ex alijs regionibus vna Porta Meridiana, & vna Septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim tranſire ad mulieres non licebat: patebat enim locus ille pariter indigenis & hoſpitibus fœminis, Religionis causâ venientibus.

Præterea etiam Conſtantinopoli alijſque in Templis locus fuit extra Chorum, quem Paulus Diaconus lib. 22. & 23. rerum Roman. Catechumenium *appellat, in quo Catechumeni ſtabant vel ſedebant. Erant autem* Catechumeni, *qui nuper de gentilitate venerant, & habebant voluntatem credendi in Chriſtum, vt Iſidorus de officijs indicat: vel, qui ex Chriſtianis quidem parentibus erant geniti, nondum autem erant baptizati, ideoque etiam in Religione ſeu fide Chriſtiana nondum perfectè inſtituti, vnde & nomen* κατηχουμένων *hoc eſt, nondum initiatorum, ſed qui adhuc imbuuntur elementis Religionis, ſortiti ſunt. Hi non admittebantur ad communionem, ſed dum illa fiebat, foras exire iubebantur; ideoque etiam inter initiatos ſeu perfectos non ſedebant, ſed peculiarem & ab alijs ſeparatum locum in Templis habebant.*

Catechumenium.

Catechumeni, qui

CAPVT II.

De Origine CRYPTARVM.

A *Conſtantini Magni demùm tempore in prima Templorum ſeu Baſilicarum parte, ſub Choro, vti vocant, cœperunt ædificare ſubterraneum quoddam ſpecus ſiue cauernam, quam Græco quidem vocabulo, ſed Latinis quoque vſurpato* Cryptam *vocârunt. Vnde & nos Germani noſtrum mutuati ſumus vocabulum, qui eiuſmodi Templorum partem vocamus* Klufft *vel* Krufft *hoc eſt, cauernam ſeu antrum. Hæc ferè Bullingerus lib. 1. de Origine erroris c. 21.*

Cryptæ quando cœperint.

Cryptæ vnde dicantur.

Onophrius Panuinius in Appendice ad Platinam hunc locum in Templis videtur appellare Confeſſionem, *dicit enim:* Antiquitùs Confeſſio idem erat quod Martyrium, ſcilicet Eccleſia in Martyrum honorem conſecrata. Nunc verò in omnibus totius orbis terrarum Chriſtianorum Eccleſijs, quæ duplices ſunt, ſuperior ſcilicet, & inferior (quales multæ per totam Lombardiam & Italiam, Romæ etiam modò exſtant, & plures exſtabant) appellatur vſque hodiè inferior Eccleſiæ pars ſub Altari majori ædificata, vt Parmæ in Cathedrali, Veronę ad S. Stephanum, Romę ad S. Priſcam, S. Martinum in montibus, & alibi. Earum ſimilitudine Confeſſio dicitur locus imus ſub gradibus, & Altari majori Eccleſiarum S. Petri, S. Pauli Lateranenſis, S. Laurentij extra muros, S. Marię majoris & aliarum. Quę Confeſſio non ſine materiali Eccleſia fit. *Exſtruebantur autem à veteribus illis huiuſmodi ſpecus vel antra in Templis ob memoriam perſecutionum, quibus Chriſtia-*

Crypta alias Confeſſio.

Crypta quare in Templis ædificata

Chriſtianis ſub Imperatoribus ante Conſtantinum ne prodire quidem interdum licebat, ideóque ſuos conuentus & ſacra in abſcondito & quandóque in antris aliiſque latebris exercere cogebantur. Bullingerus ibid.

Ædicula ſalutatoria.

Præter has Templorum partes erat etiam domuncula annexa Templo, quæ dicebatur Ædicula ſalutatoria, *vbi ſedebat Epiſcopus cùm ſe pararet ad ſacram concionem: De qua vide Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini, vbi deſcribit Templum, quod Hieroſolymis ad Chriſti ſepulchrum Conſtantinus exſtruxit: Item Theodoretum libro quarto cap. 20. & libro quinto cap. 17. Hieronymum de obitu Nepotiani: Vualfridum cap. 4. & 6.*

CAPVT III.

De Origine CATHEDRÆ EPISCOPI, quam alij AMBONEM vocant.

Cathedra quid. Cathedra vnde dicta.

CAthedræ *vox Græca eſt, Gloſſator lib. 7. Clementinarum, tit. 7. De Sepulturis,* Cathedram, *ſecundum Hugonem, componi ait à* Κάθος, *quod ſit ſedes: &* ἵδρα, *quod ſit ſponda, & dici, quaſi ſpondata ſedes. Verùm inepta eſt deriuatio:* Κάθος *enim, in hac ſignificatione, Græcum non eſt: ſed propriè ſignificat Vas vel menſuram frumenti. Componitur autem à* κατὰ *&* ἵδρα, *quod ſignificat ſedem, ſubſellium, ſellam: quaſi ſit locus circa ſedem vel ſellam, ſeu qui ambiat ſellam, in qua Doctor verba facturus reſidet. Eſt igitur* Cathedra *locus ſublimior circa ſellam profeſſorum, concionatorum aut declamatorum. Differt à ſolio & tribunali iuxta verſiculum:*

Rex ſolium: Doctor Cathedram, Iudexque Tribunal
Poſſidet: ac ſedem Præſul, Prætorque curule.

Ambo quid.

Idem etiam ſignificat nomen Ambonis *quo vtitur Socrates lib. 6. cap. 5. ſuggeſtum ſcilicet ſeu pulpitum, ex quo Epiſcopi, vt clarius audirentur à populo concionari ſolebant, ſicut eodem loco Socrates teſtatur, & Lectores vel Diaconi lectionem ſeu Euangelium recitare. Huiuſmodi locum Templorum D. Cyprianus honoris cauſâ* Tribunal *quoddam Eccleſiæ appellauit. Ab ambiendo dictum volunt, quòd locus ille vtrinque gradibus ambiatur. Nam in quibuſdam Eccleſiis duo ordines graduum viſuntur, vnus à ſiniſtris, quo fit aſcenſus verſus Orientem, alter à dextris, Occidentem ſpectans, quo fit deſcenſus. In quibuſdam verò Eccleſiiis Diaconus vnâ, Subdiaconus alterâ viâ in pulpitum, ſeu Ambonem conſcendit. Expoſitor Romani ordinis* Ambonem *ideò hanc appellationem habere tradit, quòd ambiat & cingat intrantem. Sed veriùs eſt Græcam eſſe vocem* ἄμβων ἄμβωνος, *quæ intercatera ſignificat* aſcenſum, *& locum editum, à verbo* ἀναβαίνω, *quod eſt aſcendo. In Laodiceno Concilio cap. 15. quod Græcè eſt,* τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, *Latinè legitur,* qui pulpitum aſcendunt. *Panuinius in interpretatione vocum obſcur. Eccleſiaſt. in calce Platinæ fol. 93.*

Pulpitum quid.

Dicitur etiam Pulpitum *quaſi* publicum, *quòd qui ipſum conſcenderint, ſpectari ſimul & audiri publicè poſſint. Fuit* Pulpitum *antiquitùs locus editior in orcheſtra, in quo Chorus Tragœdiarum & Comœdiarum, cæteríque perſonam non habentes, fabulæ ſubſeruiebant, hiſtrionibuſque in ſcenam abditis, ipſi populum geſticulationibus detinebant. Inde pro quocunque editiore loco ponitur.*

Suggeſtus.

Item Suggeſtus, *ſiue quòd conſtet ex ſuggeſta, h. e. congeſta materia in qua concionatores ſtare poſſint, ſiue quòd inde populo ſuggeratur, quod in rem eius eſſe poſſit.*

Lectner.

Germani huiuſmodi Cathedras *ſacras corruptè appellant* Lectner/ *cùm à prælegendo priſcis nominata ſint* Lectner/ *nimirum quòd inde Sacerdotes ſacras literas populo in cœtum congregato prælegerent ac interpretarentur. Bullingerus in 23. cap. Matth.*

Kantzel.

Eadem q. loca nos Germani vocamus Kantzel/ *à Cancellis, quibus muniri ſolent, aditúsque eorum præcludi, haud aliter quàm ſcena, tribunalia atque feneſtra iis muniuntur.*

Cathedra in Templis author.

Clemens autem Epiſcopus Romanus circa annum D. 90. ſtatuiſſe dicitur, vt Cathedra Epiſcopalis in eminentiori loco ſtatuatur vel erigatur, in qua ſtans ſeu reſidens Epiſcopus, omnes poſſit circumſpicere, & ab omnibus circumſpici. *diſt. 95. Martinus Polonus in Supputationibus in vita Clementis: Antoninus titulo 7. cap. 2. Mirùm verò ſi Clemens circa hæc, quæ res ipſa admonet fieri debere, occupatus fuerit: nam res per ſe, ſine mandato, poſtulat, vt altiore quàm alij loco ſtent Concionatores, quò nimirum inde ad populum verba facientes, commodius & facilius, maiore etiam cum authoritate & gratia audiantur: adeoque locus hic in quo verbi diuini miniſtri ſtant docentes populum, egregiè etiam ſui officij eos admonet. vt ſcilicet meminerint, quando in altis his locis ſteterint, ſe & videri poſſe ab omnibus & diligentes ac prouidos habitus ſui, geſtuum, vitæ & morum ſuorum cuſtodes eſſe oportere, quando homines plebeij in illa externa ferè magis oculos intendunt, quàm in verba dicentis. Vnde & lux mundi, & in ſpecula poſiti, & capita appellantur. Ac quemadmodum ipſi in omnium hominum vitam ac mores ex alto inſpiciunt, ſic in ipſorum vultus, geſtus, voces ac mores, populus omnis oculos ſuos intendit. Quæ de cauſa qui locum hunc excelſum conſcendunt, prudenter & cautè ſeſe gerere debent, ne quid faciant aut dicant, quod eorum perſona officioque ſit indignum, proptereaq. eis vitio verti queant.*

Cathedra Epiſcopalis quare alta.

Cathedra episcopalis ne ſit ſumptuoſa.

Talem autem Cathedram in Templis non debere eſſe ſumptuoſam ex Epiſtola Concilij Antiocheni apparet, quæ inter mores portentoſos Samoſateni, hoc quoque numerat, quòd non contentus mediocri, vt diſcipulus Chriſti, ſede, gradum ſibi in Eccleſia & thronum ad morem Principum huius ſeculi exſtruxerit. *Hoc verò non obſeruârunt aliquot Pontifices Maximi, qui Romæ in multis Templis has Cathedras ſplendidiſſimis pulcherrimiſque marmoreis tabulis & porphyreticis lapidibus exornârunt, ſicut referunt Platina in vitis Pontificum. Onophrius Panuinius in Appendice ad Platinam, aliique. Hac ratione autem fit, vt ſtupidus populus in tali ornatu & pompa animum occupans, doctrinam, quæ ex hoc loco proponitur, parum attendat.*

De Vor: ſeu Vortſirchen.

Vorkirch

SEbaſtianus Frank in ſuis Chron. fol. 476. *ſuperiorem illum Eccleſiarum ſeu Templorum locum, qui ab inferiore paulum eſt eleuatus, & quo multi virorum inter concionandum ſedere ſolent, vocat Germanicè* Pfortkirchen, *à portis, vt opinor, Templorum, quibus plerunque locus ille imminet, quem nos Heluetij corruptè vocamus* Borkilchen / *quaſi* Port *ſeu* Pfortkirchen.

CAPVT IV.

De Origine BAPTISTERII.

Quibus in locis baptizarint Apoſtoli & primitiua Eccleſia.

A*Poſtolorum ætate locis ad baptizandum, prout tulit occaſio, liberè vſi ſunt fideles, quibuſlibet. Nam Ioannes Baptiſta Chriſtum in Iordane, Philippus quoque Eunuchum in flumine baptizauit. Act. 8. Videtur etiam Lydia, vnà cum familia ſua, Philippis in flumine, ad quod ſolebant fieri precationes communes, baptizata eſſe: Act. 16. Cuſtos carceris à Paulo & Sila conuerſus, videtur in ædibus ſuis baptizatus eſſe. In Corinthiaca Eccleſia ſuper mortuis, h. e. in eo loco vbi ſepeliebantur, baptizâſſe, ex 1. Cor. 15. conſtat: Non tamen exprimitur an ibi fons aliquis fuerit, vel peluis, aut aliud vas aquâ plenum, ex quo baptizârint. Nec ſtatuerunt Apoſtoli Chriſtuſque ipſe vſquam legem, de certo aliquo loco vbi, aut de vaſe ex quo baptizari oporteat, eligendo. Eamque ob cauſam nihil etiam expreſſi ſeu certi hac de re in primitiua Eccleſiæ Hiſtoria reperitur. Vincentius quidem ex Martyrologio libro decimo capite 106. indicat,* Pium Pontificem Romanum circa annos Chriſti 150. conſecrâſſe Baptiſterium in thermis Nouati: *ſed id eadem fide, quâ multa alia, facit: neque enim Iuſtinus, qui Pij coætaneus fuit, vel Baptiſterij, vel conſecrationis eiuſdem facit mentionem. Credibile autem in ſæuiſſimis illis ante Conſtantinum Magnum perſequutionibus, quando nulla adhuc Templa Chriſtiani habebant, manſiſſe eam libertatem, quæ Apoſtolorum fuit temporibus, vt vel in fluminibus, vel ſi flumina nulla ad manum eſſent, ex vaſe quocunque, honeſto tamen mundóque, baptizârint & aquâ homines perfuderint vbiuis locorum. Ita in carcere baptizatos conuerſos indicat Hiſtoria de Baſilide apud Euſebium lib. 6. cap. 5: & in lecto ægrotantes, vt prolixe oſtendit Cyprianus in Epiſtola ad Magnum.*

Pelues Baptiſmo adhibitæ.

Panuinius in Appendice ad Platinam affirmat, ſed ſine omni authore, veteres Chriſtianos, vaſa, quibus in Baptiſmo vſi ſint ad perfundendos homines aquâ, PELVES *appellâſſe.* Peluim *autem dictam volunt quidam à pelluendo, putantque ſinum eſſe aquarium, in quo variæ res pelluantur: Huiuſmodi Pelui, ad primitiuæ Eccleſiæ, vt opinor, formam, in multis reformatis Eccleſiis vtuntur noſtrâ adhuc ætate. Et in Concilio Ilerdenſi conceditur,* vt omnis Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiuerit, vas ſolummodo conueniens ad baptizandi officium habeat, quod tamen extra Eccleſiam non ſit deportandum: *ſicuti refert Gratianus de Conſecratione Diſt. 4. capite. Omnis Presbyter: alioquin inter Canones huius Concilij non exſtat.*

Poſt Conſtantinum M. certus in Templis & extra Templa locus Baptiſmo deſtinatus.

Fons Baptiſmi. Baptiſterium Conſtantini M.

Pace autem à Conſtantino Eccleſiis redditâ, & Templis plurimis exædificatis, certum quoque Baptiſmo locum ibi deputârunt. Erat ille vel intrà, vel extrà, ſed propè Templa: & dicebatur FONS, *à fundendo nimirum, quòd aquam funderet, quibus homines mergi ſeu baptizari poſſent. Eiuſmodi fontem dicitur exſtruxiſſe Conſtantinus Magnus Romæ apud Baſilicam Conſtantinianam, quam Lateranenſem vocant ex lapide porphyretico, cuius tota pars illa quæ aquam continebat, ex argento erat. In medio huius fontis columna porphyretica poſita erat, in qua aurea phiala 50. librarum balſamo plena, in celebritate Paſchæ vſum nocturni luminis præſtabat. In labro fontis ſtabat agnus auri puriſſimi, vnde aqua fundebatur. Non longè ab agno erat Saluatoris ſtatua argenti puriſſimi centum & ſeptuaginta librarum. Ad alteram partem ſtabat Iohannis Baptiſtæ ſtatua argentea 100. librarum, hunc præ ſe ferens titulum: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Septem verò Cerui aquam fundebant, quorum ſinguli 80. librarum erant. Prouentus quoque & redditus certos huic fonti aſſignauit idem Imperator ex maſſa Statiliana in agro Corano, ex fundo Baſſi, ex domibus & hortis aliquot in vrbe poſitis, ex quibuſdam fundis in Africa, Numidia & Græcia ſitis. Hæc quidem Platina in vita Syluestri 1. confidenter affirmat: ego verò eiuſdem momenti eſſe puto cum iis quæ ibidem narrat, de Statuis & Imaginibus Chriſti, Angelorum, Apoſtolorum aliorumque à Conſtantino Magno in Baſilicis Romæ poſitis: de S. Cruce ab Helena matre Conſtantini inuenta: deque Baſilicis in hono-*

honorem Petri aliorumque Sanctorum ædificatis: harum enim rerum diligentiſſimus ſcriptor Euſebius de vita Conſtantini ne vno quidem verbulo meminit. Conſtat tamen, ſæpe locum hunc à veteribus Sacrum fontem *appellatum fuiſſe, inde ſimpliciter, quod aquam ad baptizandos homines funderet ac ſubminiſtraret.*

Baptiſterium. *Vel dicebatur locus Baptiſmo deſtinatus* BAPTISTERIVM*: quo nomine veteres olim extra hunc ſacrum vſum pro quodam lacu ſunt vſi, ex ligno aut lapide ædificato lauandi gratiâ. Id in cellis, id eſt, in locis ſecretioribus ſolebat conſtitui. Ita enim Plinius Iunior ad Apollinarem,* Cella, *inquit*, frigidaria, in qua Baptiſterium amplum atque opacum. *Ab hoc vſu profano Chriſtiani etiam locum ſeu vas illud in quo, vel ex quo aquâ Baptiſmi tincti fuere* Baptiſterium *appellârunt. Inde quoque Germanicâ linguâ vocamus* Tauffſtein *quod nimirum nobis in Templo lapis ſit ad id exciſus ſeu excauatus, vt aquâ inde perfundi infantes poſſint.*

Tauffſtein.

Baptiſterium. maius & minus. *Erat autem* Baptiſterium *alicubi minus, alicubi verò maius & capacius. Meminit, maioris huiuſmodi Baptiſterij Athanaſius in Epiſtola ad Orthodoxos, vbi de Arianorum furoribus diſſerens, ait,* quòd Eccleſiis & Baptiſteriis flammas injecerint. Iudæos item & atheos Ethnicos in ſacrum Baptiſterium ingreſſos, nullâ eorum reuerentiâ, eam verborum factorumque turpitudinem nudatis corporibus deſignâſſe, vt pudendum abominandumque ſit relatu. *Meminit & Auguſtinus de Ciuitate Dei libro 22. cap. 8. itemque Gregorius Turonenſis libro 10. hiſt. cap. 31. vbi dicit,* ſe ad Baſilicam Martini Baptiſterium extruxiſſe. *Ex hiſtoria quoque Ratholdi Friſonum Ducis apparet, Baptiſteria magna & capacia fuiſſe: is enim cùm vno pede in lauacrum ſanctum intraniſſet; alterum pedem retrahens, interrogauit, vbi nam plures ſuorum maiorum eſſent? in Inferno, an in Paradiſo? Et audiens plures eſſe in Inferno, intinctum etiam pedem extrahẽs:* Satius eſt *(ait)* vt plures quàm pauciores ſequar. *Et alibi quoque legimus, non ſolùm infantes, ſed & adultos toto corpore in Baptiſteriis aquâ merſos fuiſſe.*

Aliquando tamen Baptiſterij nomen vſurpârunt pro toto illo loco ſeu Area in qua extra Templa fons Baptiſmi ſtetit. Nam Platina in vita Hilarii dicit, quod ędificârit in Baptiſterio Vaticanæ Eccleſiæ tria Oratoria: addidiſſe etiam Oratorium S. Stephani Baptiſterio Lateranenſi.

Colymbethra Baptiſterii quid. *Aquæ verò in Baptiſterio receptaculum, ex quo aqua baptizato ſuperfuſa, per aquæductus ſeu inferiorem quendam alium meatum ſecedebat,* Colymbethra *appellatur à Socrate libro 7. capite 4. vbi indicat,* Iudæum quendam incurabili morbo laborantem, è Colymbethra Baptiſterii leuatum, ſubitò à morbo liberatum fuiſſe. *Narrat idem de quodam alio Iudæo, qui propter munera baptiſmum petebat,* quòd aqua in Colymbethra ſemel atque iterum euanuerit*: libro eodem cap. 17. Similiter Deuterio Ariano Conſtantinopoli Barbam quendam baptizante, & corrumpente Chriſti inſtitutionem, atque dicente,* Baptizatur Barbas in nomen patris per filium in ſancto ſpiritu, aqua repentè in Colymbethra euanuiſſe refertur *à Theodoro Lectore libro 2. Collectan. Eſt & hoc nomen ex profano in ſacrum vſum translatum, ſed ferè per Metonymiam, quâ continens pro contento ponitur: ſignificat enim κολυμβήθρα propriè* natatorium, *hoc eſt locum in quo natare poſſumus aut nos mergere,* Lauacrum, *quin &* Piſcinam *ſic enim ſcribit Athenæus lib. 12. ex Diodoro Siculo,* Ἀκραγαντίνους φησὶ κατασκευάσαι Γέλωνι Κολυμβήθραν πολυτελῆ τὸ περίμετρον ἔχουσαν σταδίων ἑπτά, βάθος δὲ πηχῶν εἴκοσιν: εἰς ἣν ἐπαγομένων ποταμῶν καὶ κρηναίων ὑδάτων, ἰχθυοτροφεῖον εἶναι, καὶ πολλοὺς παρέχειν ἰχθῦς. *Eſt & nomen proprium* Colymbethra *Eccleſiæ cuiuſdam apud Theodorum Lectorem libro 1.*

Piſcina circa Templa quid. *Piſcinam etiam vocant in Templis vel extra, locum illum, in quem ex Colymbethra aqua baptizato ſuperfuſa per aquæductus aut alios meatus ſecedit: in ea lauant Vtenſilia Templorum, Tegumenta Altarium & ſimilia, vetuſtate vel alia calamitate corrupta. Ita præcipitur capite 5. Synodi Colonien. ſub Rodolpho Imp. celebratæ,* vt infantes tertiâ die poſt confirmationem ducantur ad Eccleſiam, vbi Presbyteri frontes eorum lauent & comburant bandellos, *hoc eſt,* faſcias, & cineres bandellorum & aquam lotionis in ſacrum locum, in piſcinam ſiue lauatorium reponant.

Fauiſſæ apud Ethnicos quid. *Similiter quoque apud Ethnicos circa Templa locus fuit, in quo erat aqua, qui* Fauiſſæ *appellabatur. Sunt qui putant,* Fauiſſas *fuiſſe in Capitolio cellis ciſterniſque ſimiles, vbi etiam reponi erant ſolita ea quæ in Templo vetuſtate facta erant inutilia, vt tradit Gellius libro 2. capite* 10. *ex Varronis ſententia.* Seruius *inquit,* Sulpitius juris ciuilis author, vir benè literatus, ſcripſit ad M. Varronem, rogauitque, vt reſcriberet, quid ſignificaret verbum, quod in Cenſoriis libris ſcriptum eſſet; id erat verbum Fauiſſæ Capitolinæ. Varro reſcripſit, in memoria ſibi eſſe, quòd Q. Catulus curator reſtituendi Capitolij dixiſſet, voluiſſe ſe Aream Capitolinam deprimere, vt pluribus gradibus in eandem conſcenderetur, ſuggeſtúſque pro faſtigij magnitudine altior fieret, ſed facere id non quiſſe, quoniam Fauiſſæ impediſſent. Id eſſe Cellas quaſdam & ciſternas, quæ in Area ſub terra eſſent, vbi reponi ſolerent ſigna vetera, quæ ex eo Templo collapſa eſſent, alia quędam religioſè

gioſè donariis conſecratis. *At deinde eadem epiſtola* negat quidem ſe in literis inueniſſe, cur Fauiſſæ dictę ſint: ſed Q. Valerium Soranum ſolitum dicere *ait*, quos theſauros Græco nomine appellaremus, priſcos Latinos Flauiſſas dixiſſe, quòd in eos, non rude æs argentúmque, ſed flata ſignataque pecunia conderentur. Conjectare igitur ſe detractam eſſe ex eo verbo ſecundam literam, & Fauiſſas eſſe dictas cellas quaſdam & ſpecus, quibus æditui Capitolini vterentur ad cuſtodiendas res veteres religioſas.

Ex accuſatione Clericorum & Monachorum Antiochenorum habita contra Seuerum ſuum Epiſcopum in Conſtantinopolitana Synodo anno 518. apparet, fuiſſe tunc temporis aureas vel argenteas columbas ſuper Baptiſteria appenſas, quas Seuerus amouerat.

Baptiſterium ſacroſanctum.

Fuiſſe autem ſacroſanctum Baptiſterii locum, teſtatur Euagrius libro 2. cap. 8. de Proterio Alexandrinorum Epiſcopo ſcribens, ipſum, quo necem effugeret, ad ſacroſanctiſſimum Baptiſterium ſe recepiſſe: quo in loco & barbaris, & cunctis ferocibus hominibus reuerentia quædam incutiatur.

Non licere verò publicum Baptiſterium in parochia aliqua habere, niſi vbi Epiſcopus conſtituerit, cujus Parochia ſit, *decretum fuit in Synodo apud Palatium Vernis habita ſub Pipino Francorum Rege anno Domini 755. cap. 7.*

CAPVT V.

De Origine Ταμιείων, hoc eſt Ciboriorum, Quæ Germanicè vocantur Sacramenthäußlein

De includenda Euchariſtia nullum extat nõ datũ vel Chriſti vel Apoſtolorum. Agni paſchalis reliquiæ cõburebantur.

DE aſſeruanda, aut in arcas, thecas & adiculas includenda Euchariſtia, neque Chriſtus neque Apoſtoli legem ſeu mandatum vllum dederunt: ſed Chriſtus Panem & Vinum Euchariſticum ſimpliciter edere ac bibere iuſſit: & Apoſtoli, quòd à Domino acceperunt, ſine vllo additamento Eccleſiis tradiderunt. In veteri etiam Teſtamento Deus Iſraëlitis præcepit, vt agnum Paſchalem, qui typus fuit agni illius, qui tollit peccata totius mundi, totum abſumerent, aut reſiduum igni comburerent. Exod. 12. Hoc ideò mandaſſe Dominum volunt, Primò, *vt conuiuium ſacrum à prophanis diſtingueret. Quam ob cauſam etiam abſque dubio Clemens de conſecr. diſtinct. 2. cap. Tribus grabibus, præcepit,* vt nullus Clericus externus aut laicus de fragmentis oblationum Chriſti ad promiſcuam menſam quicquam poneret. Deinde, *quia emigrandum erat Iſraëlitis ex Ægypto, ſi reliquiſſent aliquid, id fortè à canibus, aut felibus, aut muribus abſumptum fuiſſet, aut ſaltem alie-qui corruptum, ideò iubentur comedere, atque etiam reuerentia cauſâ comburere, ne cuiuſquam contumeliæ exponatur. Fortè etiam ſuperſtitionem cauere voluit, ad quam proni erant Iſraëlitæ: ſi enim æneum ſerpentem & aureum vitulum coluerunt, multò magis agni paſchalis reliquias venerati fuiſſent progreſſu temporis.*

Euchariſtia primatim domi in arcas incluſa Cypriani tempore.

Obſeruatum hoc fuit in Eccleſia Chriſti à temporibus Apoſtolorum longo tempore. Cypriani verò ætate circa annos Chriſti 250. morũ fuiſſe in ARCAM *ſanctum Dei, hoc eſt, Euchariſtiam, concludere, ex eo caſu quem recitat Sermone 5. de lapſis, apparet.* Cùm quædam, *inquit*, Arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentâſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. *Ex quibus tamen verbis haud obſcurè colligi poteſt, Euchariſtiam non in Templis, ſed in priuatis ædibus à quibuſdam aſſeruatam fuiſſe. Dicit enim Cyprianus*, quòd in ſua Area ſanctum Domini concluſum habuerit. *Ita etiam Tertullianus de ſua vxore teſtatur*, quòd domi ſuæ Euchariſtiam ſeruârit. *Gorgonia quoque Nazianzeni ſoror domum Euchariſtiam deportauit. Et Ambroſius de Satyro fratre indicat*, quòd Euchariſtiam in collo quaſi viaticum portârit. *Ita credibile quoque Presbyterum illum priuatim domi ſuæ Euchariſtiam aſſeruâſſe, qui eam noctu Serapioni cuidam ſeni & animam agenti per puerum miſit, vt Dioniſius Alexandrinus refert, in Epiſtola ad Fabium Antiochenum, apud Euſebium lib. 6. cap. 44.*

Euchariſtia nõ ex capſis, ſed ex cœtu miſſa ægrotantibus.

Neque his connumerandum, quòd Iuſtinus in Apologetico teſtatur, per Diaconos ſuo tempore Euchariſtiam etiam ad abſentes & ægrotos delatam fuiſſe. *Nihil enim ibi dicit de reſeruatione vel priuata vel publica: ſed quòd eo ipſo tempore, quo Cœna Domini in publico cœtu celebrata ſit, habita fuerit ratio eorum, qui propter morbum abeſſent à cœtu, & ad illos per Diaconos Euchariſtia miſſa ſit. Vna igitur & eadem fuit hæc actio, & proinde nihil pertinet ad epuli ſacri reſeruatas reliquias. Ita etiam credendum Exuperium Toloſanum illum Epiſcopum Corpus in caniſtro, ſanguinem autem in vitro ex cœtu ad abſentes portâſſe.*

Euchariſtiæ priuata incluſio reprobata.

Quod verò illam priuatam aſſeruationem in Arcis & thecis Euchariſtiæ attinet, cuius modò exempla quædam recitauimus, illam ita reprehendit Origenes ex ipſis verbis inſtitutionis Cœnæ, vt quamcunque etiam in Templis deteſtetur & abroget. Nam in explicatione cap. 7. Leuitici, Dominus (*inquit*) panem, quùm diſcipulis dabat, dicebat eis, Accipite, manducate. non diſtulit, nec ſeruauit in craſtinum.

Quid cũ reliquiis Cœnæ factum.

Et author Sermonis de Cœna Domini apud Cyprianum, diſertè ait: Recipitur, non includitur. Cumque in veteri Eccleſia fuerit valdè difficile, imò penè ἀδύνατον, cùm Chriſtiani ſimul cibum caperent in ſuis Agapis (*quod ad multa ſe-*

cula,

cula, præſertim in concurſu ad Martyrum μνημεῖα viguit) ita dimetiri panem & vinum, quæ peculiariter Sacramentale eſui deſtinabantur, quin aliquid plerũque ſupereſſet: ideò varia quoque de illis reliquiis ſtatuta fuerant, quæ reſeruationem & incluſionem nullam probant. Heſychius Nazianzeni diſcipulus explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet, *indicat,* ſui ſeculi morem fuiſſe, vt ſi quid omnibus communicatis reliquum eſſet, incenderetur & cremaretur. *Aliquibus etiam in locis legimus reliquias illas vel à Clericis, vel etiam à pueris, ludum literarium frequentantibus, comedi atque conſumi ſolitas fuiſſe. Conſtantinopoli conſuetudo fuit, vt Clerici eodem die, quo epulum ſacrum celebrabatur, reliquias conſumerent: quando verò pluſculum ſuperaret reliquiarum, quibus conſumendis Clerici non ſufficiebant, adhibebantur etiam Scholaſtici, vt ex Nicephori lib.*17.*cap.*25.*apparet. Huiúſce conſuetudinis poſtea quædam facta eſt mutatio. Concilium enim Matiſconenſe* 2. *anno Chriſti* 587. *iuxta Panuinium habitum*, reliquias, quæ poſt communionem peractâ ſupererant, quartâ aut ſextâ feriâ à pueris illis percipiendas eſſe præcipit. *Humbertus verò Sylua Candidæ Epiſcopus contra libellum Nicetæ Monachi, hunc Græcorum ritum grauiter reprehendit ex ipſius inſtitutionis verbis, & inter cætera inquit:* Legimus Dominum non imperfectam, ſed perfectam commemorationem ſuis diſcipulis tradidiſſe, pane benedicto, & mox fracto & diſtributo. Non enim benedixit tantum, & reſeruauit frangendum in craſtinum, nec fregit tantùm & repoſuit, ſed fractum ſtatim diſtribuit. Vnde Alexander Martyr. & Papa ab Apoſtolo Petro, Paſſionem Domini inſerens Canoni Miſſæ, ait: Hoc quotieſcunque feceritis, id eſt, benedixeritis, fregeritis & diſtribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine fractione & diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam Chriſti memoriam non repræſentat, ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione. *Hæc Humbertus. Gabriel Biel etiam in Canonem Lect.* 26. *allegans Paſchaſii ſententiam inquit*, Chriſtus volens diſcipulos ſuos fructus hujus Sacramenti participes fieri poſt quam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione, neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorificè conſeruarent, ſed dedit in ſui vſum, dicens, Accipite, comedite.

Eucha-riſtia quando publicè ſub Al-tari ea.

Interim tamen non diſſimulandum videtur Anſegiſum Canonem ponere, quo jubentur Presbyteri Euchariſtiam ſemper habere paratam, vt ad ægrotos deferatur, ne ſine communione moriantur. *Refert etiam B. Rhenanus in ſuis ad Tertulliani librum De Corona militis Annotationibus*, exſtare apud Burkardum Borbetomagen Epiſcopum Canonem ejuſmodi Concilii Turonenſis, vt omnis Presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recentibus è ſeculo. *Idem tamen Canon docet ſimul*, Euchariſtiam illis temporibus ſub Altari ſolitam aſſeruari, non propriis Sacellis, *vt hodiè. Nam ſequitur*, Semperque ſit obſerata ſub Altari, propter mures & nefarios homines. *Neque etiam tandiu ſeruabatur, vt nunc fit: nam ſequitur eodem Canone*, Et de ſeptimo in ſeptimum diem ſemper mutetur, id eſt, à Presbytero illa ſumatur, & alia quæ eodem die conſecrata eſt in locum ejus ſubrogetur, ne fortè diutius obſerata, muſcida, quod abſit, fiat.

pois aſſeruari.

Hæc aliquantò prolixius enumerare libuit, vt omnibus palàm fiat, caruiſſe Eccleſiam huiuſmodi Sacellis, Thecis, Arcis, Ciboriis & Ædiculis, quas Chriſtus Matth. 24. ταμεῖα *vocat, in Templis ſuis* 1200. *totos annos à nato Chriſto, nimirum vſque ad tempora Innocentij III. Is cùm in Lateranenſi Concilio anno* 1215. *celebrato, Tranſſubſtantiationis dogma approbâſſet, & inter fidei articulos retuliſſet, hominibuſque perſuaſiſſet, in Sacramento Cœnæ nihil ſupereſſe ſubſtantiæ vel panis vel vini, ſed verum ibi contineri corpus & ſanguinem Domini, cœperunt tunc etiam primò in honorem huius Sacramenti parare in Templis Tabernacula, Thecas & Ædiculas, & coràm his procumbere. Mandauit enim*, vt Euchariſtia in omnibus Eccleſiis ſub ſeræ & clauis cuſtodia conſeruetur. *Decretal. lib.* 3. *tit.* 44.

Quando primum Ædiculæ Sacramentariæ inſtitutæ.

Non tamen hic mos ab omnibus ſtatim Eccleſiis admiſſus aut receptus fuit, quod ex Decreto Honorij III. facillimè poteſt intelligi, quo Innocentij huius nouam inſtitutionem approbauit, & omnibus Eccleſiis obtruſit. Id lib. 3. *Decretal. tit. De celebratione Miſſarum ad hunc modum habet:* Ne propter incuriam Sacerdotum diuina indignatio grauius exardeſcat, diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus à Sacerdotibus Euchariſtia in loco ſingulari mundo, & ſignato ſemper honorificè collocata, deuotè & fideliter conſeruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem ſuã, vt cùm in celebratione Miſſarum eleuatur hoſtia ſalutaris, ſe reuerenter inclinet. *Quo ipſo, quod tam diſtrictè præcipit, ſatis conſtat, id quod ſic mandat diu non durâſſe, ſed ſe authore & approbatore maximè inſtitutum. Neque enim edictis nec mandatis tam diſtrictis habemus opus in his retinendis, quæ aut vetus conſuetudo, aut honeſta aliqua ratio maiorum authoritate confirmata commendat.*

Ædiculæ Sacramentariæ non ab omnib. approbatæ.

Poſt

Poſt confirmatum verò & ſtabilitum Miraculis & ſignis falſiſſimis Tranſubſtantiationis dogma, cœperunt tum demum in honorem noui ſui Dei Maozim in Templis maximo ſumptu & apparatu ædificare Sacella, Tabernacula & Ædiculas, in quas tanquam in carcerem & cuſtodiam hunc Deum ſuum incluſerunt. Proinde certiſſimum eſt, nullam in toto terrarum orbe capſam aut Ædiculam ſacramentariam inueniri poſſe, quæ non intra proximè elapſorum trecentorum quinquaginta annorum ſpatium exſtructa ſit.

Contra ædiculas ſacramẽtarias Chriſti admonitio.

Prauidit hunc errorem Dominus, & propterea maturè monuit ſuos in Euangelio vt ſibi ab eo cauerent, dicens: Si quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim PſeudoChriſti & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire. Ecce ἐν τοῖς ταμείοις. *hoc eſt*, in conclauibus, ſeu penetralibus eſt, nolite credere, *&c. Quamuis verò hic locus à multis ſoleat exponi de Iudaicis calamitatibus, negari tamen non poteſt, quod & ipſe fatetur Hieronymus, eadem operâ totius mundi ad finem vſque ſeculi fata contexi. Concluditur certe hic locus ſententiâ de vltimo Chriſti in mundum, ſub diem nouiſſimi iudicii, aduentu prolatâ in hunc modum:* Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet vſque in Occidentem, ita erit aduentus filii hominis. *Præterea negari non poteſt, ſimpliciter hic damnari à Domino doctrinam quæ Chriſtum in diuerſis terrarum locis, in ſcriniis, penetralibus, Ædiculis aut munitis locis præſentem oſtendit. Id quod in erectis, à Tranſubſtantiationis authoribus, Corpori Chriſti Clauſtris, Tabernaculis, Sacellis & Ædiculis fieri nemo negârit, quantumuis perfrictæ admodum frontis fuerit. Nam in multis locis hæc verba eiuſmodi Ædiculis ſacramentariis inſcripta ſeu inſculpta leguntur,* HIC DEVM ADORA. *Item,* Flecte genu, lapis hic venerabilis hoſpite Chriſto. *Quid eſt Chriſtum* ἐν ταμείοις, *id eſt, in penetralibus & clauſtris oſtendere, ſi hoc non eſt? Atqui Apoſtolus clariſſimè dicit,* Non in manufacta ingreſſus eſt Ieſus, quæ ſunt exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis: *Hebræo 9. capite.*

CAPVT VI.

De Origine Altarium.

Ara & Altaris etymologia ac differẽtia

DICAM *primo hoc loco quædam de differentia & deriuatione Altaris & Aræ: de quo Gyraldus Syntag.17. de Diis gentium hæc fere tradit ex Seruio Grammatico:* Aræ, *inquit:* Diis ſuperis & inferis conſecratæ erant, Altaria verò ſunt ſuperorum tantùm Deorum: Ara verò, vt inquit Varro de lingua Latina, quòd Areæ in vrbe puræ ſint: à quo Ara poteſt etiam deûm eſſe, quod pura, niſi potius ab ardore, ad quem vt ſit, fit Ara. Idem tamen Varro libro 5. Diuinarum dicit, Aras primum anſas dictas, quòd eſſet neceſſarium eas à ſacrificantibus teneri: hanc opinionem Macrobius eſt ſecutus, Vergiliique etiam authoritate comprobat. At verò Iſidorus Aram ait à quibuſdam vocatam, quòd ibi incenſæ Victimæ ardeant. Alii ab imprecationibus, quas Græci ἀρὰς dicunt. *Hæc Gyraldus de differentia & deriuatione Altaris & Aræ, quantum ad ritus & conſuetudinem Ethnicorum. Alij Aram ab* αἴρειν, *hoc eſt, à tollendo dictam volunt, quia ſit ædificium è terra exaltatum. Altaria etiam ab altitudine denominata fuerunt, quaſi alta Ara, quod ſuperorum Deorum, ac Iouis præcipuè aræ vel per ſe altæ eſſent, vel in ſublimibus locis exſtruerentur. Vnde Melanthes in libro Sacrificiorum inquit:* Πᾶν δὲ ὄρος τοῦ Διὸς ὄρος ὀνομάζεται, ἐπεὶ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς ὑψίστῳ ὄντι τῷ θεῷ, ἐν ὕψει θυσίας ποιεῖν. Omnis autem mons Iouis mons appellatur: quoniam mos fuit antiquorum, vt altiſſimo Deo exiſtenti in loco ſublimi ſacrificarent. *Sic etiam è Iouis ipſius Oraculo Sacra fiebant in montibus apud Appollonium lib. 2. Argonaut. Quin etiam Apollini Aram in littore erexerunt Argonautæ, atque cum mons ibi nullus eſſet, ſublimem illam fecerunt, vt idem Poëta bis teſtatur,*

Τὰ δὲ ῥέξομεν οἷα πάρεστι
Βωμὸν ἀναστήσαντες ἐπάκτιον
Iuſtaque ſoluentes in primo ereximus
Aram
Littore ſublimem.

Crediderunt enim hæc corpora cœleſtia ignea eſſe quæ opinio non ſolùm fuit Anaxagoræ & Empedoclis, ſed multorum aliorum philoſophorum: vnde etiam in horum Sacrificiis lumina, figuras & multa alia ad viſum ſpectantia addiderunt. Sacra verò litera, & Chriſtiani hodiè ſine diſcrimine vno pro altero vtuntur, & intelligunt ædificium Sacris faciendis idoneum & aptum.

Primus omnium autem Noë, vt legitur Geneſ. 8. ALTARE *hoc eſt, ſuggeſtum ſeu ædificium quoddam ex lapidibus, terra vel lignis: & ſuper illud Domino Holocauſtum obtulit. Comeſtor in Geneſin indicat*, Noachum Altare hoc ex octo lapidibus conſtruxiſſe, proptereà quod octo homines Deus in Arca ſeruâſſet. Vnde poſteros quoque ipſi Noacho tandem δωδεκάβωμον, à duodecim ductis coloniis, poſuiſſe *aiunt. Sic poſtea etiam Ioſue ob perpetuam rei memoriam, quòd duodecim tribus Iſraelitica per Iordanem tranſiſſent duodecim lapides maximos ex mandato Dei erexit. Et Helias propheta ex duodecim lapidibus Altare*

Noë primus Altare fecit

re deſtructum inſtaurauit lib. 3. Reg. 18. cap.

Abel quidem, Cain & alij, quoque ſacrificaſſe leguntur, ſed ſuper qua materia quóue ædificio non in Sacris Literis exprimitur. An igitur in ſolo ipſo ac pauimẽto, an verò, quod videtur eſſe veriſimilius, & multæ circumſtantiæ indicant, ſuper ſtrue aliqua lignorũ, quæ in hunc vſum collegerunt & comportârunt, illi priſci ſancti homines, atque etiam Ethnici, ſacrificârint, incertum eſt. Nonunquam certè Græcos ſine ara, in nudo ſolo & pauimento Sacra peregiſſe compertum eſt: Eumæus apud Homerum ſuper focum victimam fecit.

Altare Iacob Patriarchæ primus iuſſu Dei erigit.

Geneſ. 35. primùm Domino iubente, Ara erigitur à Iacobo Patriarcha: quæ prius leguntur, ſine Dei præcepto factæ erant, teſte etiam C. Pellicano in Geneſin.

Altare terreum erigi iubet Dominus.

Iuſſit deinde Dominus per Moſem Iſraelitas Altare terreum facere, & ſacrificare in eo Holocauſta. Exod. 20. Quæ lex de iis tantùm accipienda eſt Aris, quas ante Templum exſtructum & Tabernaculum factum, extra ordinariã ratione ad tempus aliquod exſtruxerunt: talibus in campis Moabiticis, & in deſerto Exod. 24. Ioſue & Gedeon, item Samuel vſi ſunt. Helias quoque talem fecit. Et ob hanc cauſam ex terra Aram erigere iubet & ex lapidibus impolitis ac rudibus, ne diu durarent, ſed obruerentur citò néue poſteris offenſio eſſent, & putarent ſibi ſemper licere ibi ſacrificare, vbi ad tempus ſaltem certâ ratione ſacrificatum fuerat. Sunt etiam qui hoc ideò factum fuiſſe volunt, vt Iſraëlitarum Aræ à gentilium aris differrent, quæ ex pretioſis & politis lapidibus plerunque conſtabant. Latet etiam in eo myſterium. Conſtat enim ex epiſt. ad Hebr. 13. cap. per Altare Chriſtum adumbratum fuiſſe: is abiectum hominem, & quidem formam ſerui induit, non carnem de cœlo attulit iuxta Valentinianorum blaſphemiam, vt Irenæus, Philaſter & Tertullianus de iis retulerunt. Lapis eſt Chriſtus ille impolitus, quem ædificantes reiecerunt. Corpus quoque Chriſti, hoc eſt, Eccleſia, ex lapidibus impolitis & rudibus collecta eſt.

Altaria 2 in Tabernaculo erigere iubet Deus. Altare thymiamatis. Altare thymiamatis cuius typus.

Tertiò iubet Dominus, cum iam exſtructum eſſet Tabernaculum, Altaria in eo erigere, ſed non plura quàm duo tantùm: vnum aureum, quod thimiamatis *appellatur vel incenſi, ac in medio inter menſam auream & candelabrum ſtabat ante velum in Sancto: id diligenter deſcribitur Exod. 30. In hoc incenſum ſiue ſuffimentum quotidiè bis offerebatur manè & veſperi ab vno ex Sacerdotibus quem ſors deſtinauerat.*

Erat Altare hoc Chriſti Ieſu typus, Suffimentum verò illud preces adumbrabat, quod non obſcurè Dauid docuit, dicens. Dirigatur oratio mea tanquam incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum Sacrificium veſpertinum: *Sacerdos verò, qui peracto Sacro ad ſuffimentum faciendum ingrediebatur, Chriſti Mediatoris perſonam ſuſtinebat, vtpote ex officio quaſi medius inter Deum & populum conſtitutus. Monebat igitur hæc actio, in Eccleſia preces aſſiduas fieri debere, eas autem vni & ſoli Deo offerendas eſſe, qui tunc demum acceptas ſibi & ratas habiturus eſſet, ſi per Chriſtum offerantur, qui nobis ab illo mediator factus eſt, & qui ſolus patris iram placauit. Ideo neque plura Altaria Thymiamatis exſtruere, neque Thymiama illud (cuius cõpoſitio ſingularis à Moſe deſcribitur) in alios vſus transferre licebat. Sacerdotem verò interea dum ſuffimentum fiebat, populus foris expectabat, donec illo rurſus egreſſo, benedictione ſolenni dimittebatur, vt ex ea Hiſtoria, quæ ab Euangeliſta Luca cap. 1. narratur apparet.*

Altare Holocauſtorum.

Alterum ſtabat in atrio Tabernaculi, quod dicebatur Æneum *&* Holocauſtorum, *depingiturque Exod. 27. Nec licebat alibi, niſi per ſingularem quandam diſpenſationem, quàm in loco ſancto ad hanc aram ſacrificare cuiquam. Proinde quum Rubenitæ cum ſuis ſociis exſtruxiſſent aram in ripa Iordanis, idque famâ delatum eſſet ad alias tribus Iſraëlis, decernunt hæ publico bello hoc ſcelus perſequendum eſſe. Hæc res non caruit myſterio, Altare etenim hoc noſtrũ vnicum & catholicum eſt Chriſtus Dominus, qui ſeipſum obtulit Hoſtiam viuentem Deo. Nec eſt vllum in toto mundo Sacrificium, quod peccata expiet niſi hoc vnicum.*

Altare Holocauſtorum cuius typus.

Apoſtolorum tempora ignorarũt Altaria lapidea & fixa.

Apoſtolorum autem tempora, & quæ eos proximè ſequuta ſunt, quod attinet, nulla tunc fixa ſeu de lapidibus exſtructa fuiſſe Altaria cùm illorum temporum conditio ſatis probat, quibus fideles metu Tyrannorum in ædes priuatas, loca vacua, ſyluas, ſolitudines & antra ſubterranea conuenerunt: tum id quoque argumento eſſe poteſt, quòd Paulus diſertè Menſæ Domini *meminit. Vnde & Bullingerus in lib. de Origine Erroris,* Apoſtolica, *inquit,* ſecula menſis poſitis cœnabant: ignorabant Aras fixas & lapide exſtructas. Nam portatilis menſa magis quadrat exemplo Chriſti: ſtatæ verò Aræ magis idoneæ ſunt pecudibus mactandis fouendiſque ignibus: in quem finem Aræ tam apud Iudæos quàm apud Gentes è lapide conſtruebantur, vel è tabulis ære contectis, aut terrâ interius oppletis. *Quocirca mirandum valdè eſt, vnde Hardingus aliique habeant, quod tam confidenter aſſeuerant,* Altaria ſemper ab Apoſtolorum temporibus exſtitiſſe.

Origenis tempore etiam ignorarũt Altaria lapidea & fixa.

Caruiſſe autem Aris vel Altaribus eiuſmodi lapideis & fixis Chriſtianos Origenis adhuc ætate, ducentis nimirum poſt natum Chriſtum annis, ex eius libro 8. contra Celſum apparet, vbi inquit: Celſus & Aras, & ſimulachra, & delubra nos ait defugere quò minus fundentur: quandoquidem inuiſibilis noſtræ huius & inexplicabilis communionis fidem & charitatis factionem eſſe exiſtimat. Cùm interim non videat nobis quidem

H pro

pro Aris & Delubris juſtorum eſſe mentem, à qua haud dubiè emittuntur ſuauiſſimi incenſi odores, vota inquam & preces ex conſcientiâ puriore. *Et mox:* vt ſummatim expediam, Chriſtiani omnes, & quas diximus, Aras, & quæ jam oſtendimus Simulachra collocare maximè adnituntur, NON tamen inanimata & inſenſibilia quædam, nec Dæmonum ſiue loca ſiue Simulachra, vt diximus, ſuſceptibilia quæ prius illi inſederint, SED Spiritus Dei capacia, qui virtutem inhabitat. *Item:* Diſquirat igitur quicunque velit Aras quas nuper expoſui, & ſi lubet cum Aris his conferat quas intulit Celſus, & Simulachra ipſa Deum colentium animis inſidentia cum Phydiæ illius & Polycleti Simulachris, & opificum cæterorum hujuſmodi, profectò apertè intelliget, illa quidem inanimata & temporis proceſſu corruptibilia fore, noſtra verò hæc in anima immortali permanſura tandiu, quandiu rationalis anima in ea voluerit permanere. *Idem libro 4. contra eundem:* Obijcit nobis Celſus, quòd non habeamus Imagines, aut Aras, aut Templa. *Quibus verbis Origenes vetuſtiſſimus ſimul & conſtantiſſimus fidei Chriſtianæ defenſor maniſeſtiſſimè teſtatur, Chriſtianis nulla ſuo ſeculo viſibilia ſiue materialia fuiſſe Altaria vel Aras in Templis, ſed virtutum duntaxat in animis. Hoc etiam colligitur ex Clemente Alexandrino primitiuæ Eccleſiæ celeberrimo ſcriptore, qui libro ſeptimo Stromatum ait.* Hîc apud nos eſt Altare, terreſtris congregatio, eorum qui incumbunt orationibus, qui velut vnam vocem habent communem, & vnam mentem. *Et paulò poſt:* Aram autem verè ſanctam, juſtam animam, & qui ab ea emittitur, ſuffitum, nobis ſanctum dicentibus orationem, non credent. *Similiter Arnobius, qui aliquantò poſt Originem vixit, libro 4. contra Ethnicos ſcribens,* Accuſatis, *inquit*, nos, quòd nec Templa habeamus, nec Imagines, nec Aras.

Altaria quis inſtituerit iuxta Pontificios.

Volateranus quidem, Vernerius aliique nonnulli, teſtantur, Sixtum Romanum Epiſcopum erigendas Aras primùm inſtituiſſe. *Quo ipſo manifeſtè fatentur iſti, vetuſtatem Aras earumque vſum, qualis hodiè eſt, penitus ignoràſſe. Vbi tamen ſimul admonendum arbitror, hanc Sixti conſtitutionem apud nullum veterem probatum authorem reperiri: niſi id inde colligere velis, quod Martinus Polonus indicat,* Sixtum hunc inſtituiſſe, vt Miſſa celebretur ſuper Altare. *Ego autem vtrumque falſum eſſe puto. Vixit enim Sixtus hic ſub Adriano Imperatore circa annos Chriſti 124. Eâ autem ætate, Miſſæ vocabulum, nedum res ipſa prorſus incognita fuit. Deinde ea fuit conditio illorum temporum maximè, vt nulla Templa Chriſtianis erigere licuerit, quandoquidem ne prodire quidem ipſi in publicum plerumque auderent, & benignè ſecum agi tum crederent, cùm intermiſſis perſequutionibus in vrbibus tolerarentur vt ſupra pluribus indicauimus. Num verò Aras prius exſtructas quàm Templa fuiſſe arbitrabimur? Aut recentioribus iſtis plus fidei habere volumus, quàm Origeni & Arnobio qui centum ferè annis poſt Sixtum Roman. Epiſcopum floruerunt? & tamen hi produnt ſibi ſuo adhuc tempore ab Ethnicis obiectũ fuiſſe quòd nec Tẽpla, nec Aras haberent vllas.*

Altaria lapidea & fixa quando & qua occaſione cœperint.

Nec tamen negare auſim, Conſtantini Magni tempore cum magnificis Templis, etiam magnifica & ſplendida Altaria multis in locis originem ſumpſiſſe, eáque fixa & de lapidibus aut ſimili materia exſtructa fuiſſe. Non enim contenti ſplendidiſſimis Templis Chriſtiani nonnulli, inſuper quoque eiuſmodi Ædificiis condigna altaria, aliáque ornamenta habere voluerunt: quod ab initio bono quidem zelo ipſis datum & conceſſum eſt, poſtea verò ſuperſtitioni materiam & occaſionem præbuit.

Idem ferè de Iudæis, quod modò de Chriſtianis diximus, Pellicanus refert, in locum Exodi 20. capite: Quòd ſi altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus, *&c. hæc ſcribens:* voluiſſe videtur Deus abeſſe Sacris ſuis omnem ſplendorem artis & precii, Idque eſſe quod placeant illi, & quod abſolutè prodeſſe poſſet fidelibus, cupientibus Deum in Spiritu & veritate colere: Quòd autem poſtea Moſi oſtendit Tabernaculum Arcæ & Ararum precioſum, illuſtre, artificioſum & laborioſum Ædificium & Sanctuarium, idipſum vel ex hoc loco videtur oſtendiſſe, permiſſionem potius fuiſſe, quàm mandatum, & ad duræ ceruicis populum & ſuperſtitioſum nimis continendum in officio: alioqui, vt patet, nimiùm propenſum ad ritus Gentilium, deoſque eorum. Eâ tantùm ratione condeſcendendo fragilitati ipſorum, quùm Ara pulchra carere in Sacris ſuis nollent, & ſculptile habere non permitterentur; atque nondum fixum locum ſcirent, vel conſequerentur ſub Moſe ad Cultum Dei: ideò ordinauit iſta externa Sacra ad pejora cauenda, vſque ad tempus correctionis & pacificę habitationis: de voluntate eorum & ex ipſorum donariis, quæ erant promptiſſimi. *Hactenus ille.*

Altarium lapideorum author.

Suffragatur meæ ſententiæ, Gerſon, qui lib. 4. contra Floretum ſcribit, Sylueſtrum Epiſcopum Romanum, quique Conſtantini Magni temporibus vixit, Aras primùm lapideas ſtatui juſſiſſe, vetuiſſeque ne quiſquam deinceps ad Aram ligneam Lateranenſis Eccleſiæ conſecraret, niſi ipſe ſuique ſucceſſores: *refert etiam Gabriel Biel lect. 13. in can. ex Alexandro de Ales.*

Huiuſ-

Huiuſmodi altaria ab Ethnicis deſumpta ſunt: nam Herodoto & Strabone lib.17.teſtibus, primi omnium Ægyptii Diis & Aras, & Simulachra, & delubra ſtatuerunt, Sacrificiáque curârunt. *Alij verò ex Moſe ſumpta putant.*

Altaria in primitiua Eccleſia qualia.

Non nego tamen, habuiſſe primitiuam Eccleſiam ante Conſtantinum Altaria ſeu Aras: meminit enim & Tertullianus ad geniculationis pœnitentium ad Aras *in libro de Pœnitentia. Mentionem quoque facit Altaris Cyprianus libro 1.epiſt.7. ad Epictetum: & 9.ad Presbyteros & Diaconos & plebem Furnis conſtitutos: item l. 3.epiſt.13.& epiſ.ad Iubaianum. Hæ autem Aræ non fuerunt lapideæ nec fixæ, vt poſtea Syluester conſtituit, & quales Durandus lib.4. ſuique ſimiles alij, neceſſariò faciendas eſſe contendunt, idq; propterea,* Quia petra erat Chriſtus: *ſed erant ligneæ, & quidem ſimplices* Menſæ. *Paulus enim disertè* Menſæ *meminit, non Altaris lapidei aut fixi, 1.Cor. 10. ſicut & Lucas cap.22. Et Clemens 1. poſt Petrum Papa in epiſtola ad Iacobum Hieroſolymit. Epiſcopum,* Menſæ Domini *bis meminit: de Conſecr.diſt.1. cap. Nemo. Alexander quidem de Ales, referente Gabriele Biel in Canon. lect. 13. indicat,* ab Epiſcopatu Petri Apoſtoli vſquè ad tempus Sylueſtri I. ſæuiente perſecutorum rabie, certam non fuiſſe Romanam Eccleſiæ epiſcopalem ſtationem, ſed vbicunque neceſſitas compulerit, ſiue in cryptis, ſiue in ædibus fidelium, ſiue aliis quibuſcunque locis Miſſam celebrâſſe Petri ſucceſſores ſuper Altare ligneum in modum Arcæ concauum, idque portatum à Sacerdotibus vbicunque Rom. Epiſcopus latuerit: Et hoc illud eſſe Altare, quod adhuc hodiè conſpiciatur in Lateranenſi Baſilica, & ſuper quod nemo niſi Pontifex Romanus, idque tantùm in die Cœnæ & Sabbatho ſancto Paſchæ, ſacrum miniſterium peragere audeat. *Refert autem hæc Alexander ſine omni authore, coniecturis tantum, vt opinor, ductus. Et hoc ipſum Altare etiam Piſani monſtrant, in ſuburbio quod ad mare vergit. Deinde ſi verum eſt quod atteſtatur ille, Epiſcopos Rom. à Petro vſque ad Sylueſtrum, ob Tyrannorum rabiem, certam non habuiſſe ſuæ Eccleſiæ ſedem, ſed vbicunq; neceſſitas compulerit, ſiue in cryptis, ſiue in ædibus fidelium, hoc eſt, in priuatis & abditis locis Miſſam celebrâſſe, falſum erit quod referunt Pontificij ſcriptores, de exſtructis à Chriſtianis Romæ Templis & Baſilicis, deque ſeptem Diaconis in eadem vrbe per ſeptem regiones conſtitutis, vt omnibus horis ſacris miniſteriis inuigilarent: falſa etiam erunt quæ in Drecretalibus epiſtolis referuntur ab Anacleto, Alexandro, Hygino, Eleutherio, & aliis de Primatu Romanæ Eccleſiæ, eiuſque Epiſcopi, de appellatione ad ſedem Romanam, de comparitione, de Epiſcopo pulſo ante iudicium reſtituendo, de maioritate Epiſcoporum & Sacerdotum ſuper Principes & Magiſtratus, de qua Clemens in 1. & Anacletus in 1. de non arguendis aut damnandis Epiſcopis & Sacerdotibus, déque aliis huius generis infinitis. Si enim iis temporibus quibus hæc conſcripta, decreta & mandata contendunt, Romanus Epiſcopus nullam ſedem fixam habuit, ſed ſua Sacra in Antris aliiſque locis abditis tractauit, qualem cenſes primatum eius fuiſſe? aut putasne vel in mentem tunc viris ſanctiſsimis veniſſe poteſtatem aliquam in alias Eccleſias ſibi arrogare? cui item veroſimile videri poſſet in tam horrendis & cruentis perſecutionibus Curiam Romanos Epiſcopos habuiſſe in qua lites æſtimarentur, cùm nè certum quidem locum exercendi Religionem habuerint? aut cenſes licuiſſe fidelibus ad hanc Curiam, ſi maximè quæ fuiſſet, ex longinquo commeare, ibidemque lites ſuas mouere? quod circà annos Domini 400. aut etiam ſerius, primùm cœpit fieri. Multò minus credendum eſt edicta illos promulgâſſe de poteſtate ſua in Imperatores, Principes & Magiſtratus ſeculares, deque non arguendis aut damnandis Epiſcopis & Sacerdotibus à laicis: Cùm tanta indignitate tractati fuerint, vt ne prodire quidem eis plerunque liceret, & benignè ſecum agi crederent ſi in vrbibus, Romæ præſertim Tyrannorum ſede & alumnâ, tollerarentur: cumque D. Petrus, quem illi Principem Apoſtolorum conſtituunt, in 1. Epiſt. 2.cap. hortetur fideles cuiuſcunque generis aut ſtatus ſeu conditionis, vt obediant tum Regibus, tum Magiſtratibus non ſolùm ſummis, ſed & inferioribus: eò quòd Dominus iſtius humanæ, id eſt inter homines conſtitutæ, politiæ author & vindex ſit, ideóque veros huius Domini ſeruos oportere præ cæteris huius ordinis obſeruandi eſſe ſtudioſos.*

Altare ligneum in Laterano Romæ.

Aræ lapideæ nō ab omnibus receptæ.

At licet huiuſmodi Aras lapideas, quales Syluester fieri præcepit, cùm quòd diuturniores, tùm quia firmiores ſtabilioreſque eſſent, quibuſdam in locis receptas eſſe Gregorius Nyſſenus, Baſilij frater de S. Baptiſmate teſtetur, plurimis tamen in Eccleſiis, veterum conſuetudinem ſecuti, ligneas Menſas retinuerunt. Athanaſius enim in Epiſtola ad orthodoxos de Arianorum ac Macedonianorum furoribus ſcribens, in ſacroſanctam (*inquit*) MENSAM (proh) quanta impietas & facinora commiſſa? Vidiſſes enim ibi aues & nuces pineas immolare, *&c. Idem in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes* Menſæ *quoque* ligneę *mentionem facit. Meminit etiam Theodoretus lib. 5. capite 18. ſacræ* MENSÆ ad quam in Mediolanenſi Eccleſia, munera fuerint oblata. *Eiuſmodi Menſas ligneas in Aphrica quoque in vſu fuiſſe ex Auguſtino patet, qui Tractatu 26. in Euangelium Ioannis dicit*, Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti in DOMINICA MENSA præparari, & de Menſa Dominica ſumi. *Eandem* Menſam *ibidem etiam* Altare *aliquoties vocat. Et epiſt. 50. meminit idem Pa-*

ter Altaris, *quod ex ligno fabricatum fuiſſe videtur: ſcribit enim* Donatiſtas horrendo impetu, & furore crudeli Epiſcopum ſauciauiſſe, & ligna Altaris effregiſſe. *In Quæſtionibus item Veteris & Noui Teſtamenti quæſtio.* 101. Officium eſt, *inquit*, Diaconi portare Altare: quod profectò non de Altari fixo, aut lapidum mole aliqua, ſed tantùm de Menſa Euchariſtica intelligi debet. *Qua de cauſa eam ſæpenumero etiam Chryſoſtomus* ἱερὰν τράπεζαν, *aliique ſimiliter innumeris in locis Patres* Menſam Domini *appellant. Et Sozomenus lib.*8. *cap.* 7. *indicat*, Eutropium ſummum cubicularium Imperatoris, ob quoddam facinus admiſſum, ex aula profugum, ad ſacram menſam in Templo ſupplicem jacuiſſe. *Idem facit mentionem* ſacræ menſæ *lib.*9. *capite* 2. *Ac ſacram menſam ex auro gemmiſque pretioſiſſimis artificioſiſſimè adornatam, ex voto pro virginitate ſua Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ dedicâſſe, Pulcheriam Theodoſii poſterioris ſororem, recitat idem Sozomenus lib.*9. *capite* 1.

Menſa veterum cur Altaria appellentur

Ex quibus duo colligi poſſunt: Primò, veteres in Templis ſuis MENSAS *tantum ſimplices habuiſſe, ſed tamen eas interdum Altaria vel Aras appellâſſe: non quòd ita reuera eſſet, ſed tantùm propter eam, quæ illis cum veteris legis Altaribus, interceſſit ſimilitudinem. Sic Irenæus lib.*4. *cap.*34. Chriſtum *nuncupat*, Altare noſtrum: *& Origenes*, Cor noſtrum, Altare noſtrum *appellat: non quaſi aut Chriſtus, aut corda noſtra verè ſint Altaria, ſed translatitiâ duntaxat quadam loquendi formulâ.*

Altarium ſeu Menſarum apud veteres vſus.

Deinde has ipſas ſiue Menſas, ſiue Altaria, ſiue Aras appellare libeat, nullis alijs vſibus, quàm adminiſtrationi Cœnæ Dominicæ, & oblationibus fidelium in vſum pauperum deſtinatas fuiſſe.

Altaria lapidea Tiguri quando cœperint.

*Huius primitiuæ Eccleſiæ ſimplicitatis ſtudioſiſſima fuit maiorum meorum, hoc eſt, Tigurinorum Eccleſia. Stumpfius enim lib.*6. *capite* 14. *Chron. indicat*, etſi Templum maius Tiguri, *quod vulgò vocant* das groß Münſter/ à Carolo Magno conditum fuerit, nullum tamen eius Templi Altare lapideum ac fixum, tempore Reformationis, circa annum 1520. factæ, antiquius trecentis annis inuentum fuiſſe, id quod etiam fundatoriæ tabulæ ſeu inſtrumenta publica illorum Altarium teſtentur. *Cùm etiam Templi D. Petri apud Tigurinos ſummum Altare ſolo æquatum eſſet in Reformatione, & anno Domini* 1527. *Baptiſterium in eum locum transferre conarentur, non obſcuris notis deprehenſum eſt, idem illud Baptiſterium anteà quoque locum iſtum occupauiſſe. Nam & loci capacitas illud arguebat, & aquæductus per quem baptiſmi aqua effuſa effluxerat, ibidem inuentus, idem illud infallibili ſigno demonſtrabat. Quibus etiam illud adnumerari debet, quòd Summum ac præcipuum Corporis Chriſti Altare, quod Germani vocant* Fronaltar; *in primario Templo Tiguri, anno demum* 1278. *exſtructum, & ab Hartmanno Auguſtano Epiſcopo conſecratum dedicatumque ſit, annis videlicet poſt inſtitutam ab Vrbano IV. Corporis Chriſti feſtiuitatem* 14.

Altaria in qua Templorum parte apud veteres ſteterint.

Non ommittendum hoc loco videtur, quod D. Iuellus Sarisburien. in Anglia Epiſcopus contra Hardingum Articul. 3. *Sect.* 26. *monet*, Altaria *videlicet* apud veteres non ſemper & vbique in extrema Templorum parte, quàm vulgo hodie Chorum vocamus, ſed in medio poſita fuiſſe. *Euſebius enim, Templi formam apparatumque, qualis ſuo tempore exſtitit, lib.*10. *cap.* 4. *his verbis oſtendit:* Abſoluto Templo ac ſedibus excelſiſſimis, ad honorem præſidentium, & ſubſellijs ordine collocatis, ornato, & poſt omnia Sancto Sanctorum, videlicet Altari in medio conſtituto. *Altare non in extremo Choro, ſed in medio Templi populique poſitum fuiſſe Euſebius ſcribit*, &c. *Auguſtinus etiam de verbis Domini ſecundum Ioannem Serm.* 42. Chriſtus *inquit*, quotidie paſcit: Menſa ipſius eſt illa in medio conſtituta. Quid cauſæ eſt, ô audientes, vt menſam videatis, & ad epulas non accedatis? *In Conſtantinopolitano Concilio* 5. *act.* 1. *ſic habetur:* Tempore Diptychorum cucurrit omnis multitudo cum ſilentio circacircum Altare, & audiebant. *Denique vt reliquos mittam, Durandus lib.* 5. *quid cauſa ſit, quamobrem Sacerdos ad Altare adſtans ſe ipſe conuertat, inquirens: hanc illius rei rationem adhibet:* In medio Eccleſiæ aperui os meum. *Bonifacium etiam Epiſcopum Romanum à populo Sacerdotem in ſacra Liturgia primum diſiunxiſſe ſupra indicauimus. Sed vt teſtimoniorum longiore commemoratione ſuperſedeam, ex paucis hiſce intelligimus,*

Chorus in medio Templi.

Chorum eo tempore, in Templo medio ſtetiſſe, cancellis quibuſdam ſeptum & concluſum, atque à reliquis partibus diſtinctum: vnde etiam Cancelli, *dictus eſt. & à Græcis vſitatè* βρισβυτήειον, *quia locus erat Presbyteris atque Miniſtris propriè deſignatus, cæteriſque omnibus, ne ſacra interturbarentur, præcluſus, quemadmodum egregiè ex Hiſtoria Ambroſii apparet apud Theodoretum lib.* 5. *cap.* 18. *& ex Nazianzeno in vita Baſilij: & ex decreto quodam quod Clementi tribuitur, de Conſecrat. diſt.* 2. *Sacerdotum, & ex Concily Laodicen. can.* 19. *Fuitque locus iſte, id quod ex Chryſoſt. colligi queat, quadam in parte ſacrorum velo quodam & caduceo obtentus. Imò etiam hodiè in magnis Eccleſijs Mediolani, Neapoli, Lugduni, Moguntiæ, Romæ, & in Eccleſia B. Laurentij apud Florentinos, Sacerdos rem diuinam faciens, ad Occidentem ſpectat, atque populum præ oculis ſemper habet.*

Altaria in Papatu.

Hodie pleraque Altaria in Papatu in prima Templorum parte collocata ſunt, & verſus Orien-

in prima Templi parte vnde.

tem ſpectant: quod *etiam ab Ethnicis ſumpſerunt. Nam multi Ethnicorum colebant Solem pro Deo: vnde & in publicis ſuis Sacris verterunt ſe verſus Solem. Adminiſtrabant etiam alia ſua negotia Solis iudicio. Nam, vt Herodotus ſcribit,* Perſarum Principes pacti inter ſe ſunt, vt ſtatuto die omnes equos ſuos ante regiam primo manè perducerent, & cujus equus ante Solis ortum hinnitum primus ediđiſſet, is Rex eſſet. *Iuſtinus etiam lib.* 18. *refert:* quòd cùm in Tyro ſerui conſpirâſſent in Dominos ſuos, eoſque trucidâſſent, deliberantes de Reipubl. ſtatu, decreuerint, eum potiſſimùm, quaſi Dijs acceptiſſimum, Regem fore, qui Solem Orientem primus vidiſſet. *Apud Apuleium quoque legitur:* Tunc in Orientem obuerſus, vel incrementa Solis Auguſti tacitus imprecatus, *&c. Et propterea in lege Dominus inſtituit* vt Sanctum Sanctorum, *in quo poſitum erat Propitiatorium,* non ad Orientem, ſed Occidentem verteretur, *ne Iſraëlitæ Ethnicorum more ei ſeruire viderentur.*

Abuſus Altarium I.

Fuit autem Altarium lapideorum ac fixorum etiam vſus ab initio tolerabilis, nec ego ea facilè damnauerim, ſi modò Cœnæ Domini ſeruiant, nec modum excedant, aut ſuperſtitioni inſeruiant: quòd primò cœpit fieri circa annum nati in carne Chriſti 430. *quando vbiuis locorum, etiam extra Templa, in honorem & memoriam Martyrum, hoc eſt, ſanctorum mortuorum, aut opinione ſaltem talium exſtruere Altaria cœperunt. Perſpicitur hoc ex Canone* 14. *Concilii Carthaginen.* 5. *anno Chriſti* 438. *celebrati, vbi etiam iſte abuſus Altarium reprehenditur, & ſancitur,* vt Altaria, quæ paſſim per agros aut vias, tanquam memoriæ Martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditę probantur, ab Epiſcopis, qui iiſdem locis præſunt euertantur. Sin autem hoc propter tumultus populares fieri non poſſit, plebs tamen admoneatur, ne illa loca frequentet, aut aliquâ ibi ſuperſtitione deuincta teneatur. *Statuitur item,* vt omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi aut ibi corpus, aut Reliquiæ aliquæ certæ ſint, & vbi origo alicuius habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine tradatur. Nam quæ (*inquiunt Patres eiuſdem Concilij*) per ſomnia & per inanes quaſi reuelationes quorumlibet hominum vbique conſtituuntur Altaria, omnimodè reprobentur. *De Conſecratione diſtinctione prima. Placuit. Durand. Ration. lib.* 7. *cap.* 1. *Voluerunt Patres in hoc Concilio creſcenti idololatriæ de Cultu Sanctorum, Templorum & Altarium reſiſtere. Quid hodiè dicturos putas, quando paſſim Aras & Sacellæ Diuorum, ob ſomnia ſimileſque reuelationes fabricata, infinita in Papatu conſpicere licet? Præterea ſancti illi viri concedendum putauerunt, vt vbi corpora Sanctorum ſepulta iacerent, ibi Aræ exſtruerentur. Poſterioribus autem ſeculis, quò, vbicunque vellent, lapideas domos colere poſſent, piumque hoc decretum eluderent hypocritæ, nec non vniuerſo orbi nequiter imponerent, diſcerpſerent vnius ſancti cadauer, veſteſque in aliquot millia particularum, ac in Aras diuerſiſſimis locis repoſuerunt: vt ſic dici poſſit, in omnibus iſtis Templis eſſe corpus eiuſdem Sancti, ſi non totum, at certè particulam aliquam vel ipſius, vel eius calceorum: ſicque præclarè ac ſuo more Concilium hoc ſibi ſeruâſſe videntur. Catalogus teſtium Veritatis fol.* 142.

Altaria nulla ſine reliquijs erigenda.

Cum verò Carthaginenſe hoc Concilium iſto ſuo decreto parùm admodum profeciſſet, eam ob cauſam Hormiſda Papa circa annos Chriſti 516. *conſtituiſſe videtur,* Ne Altaria ſine Epiſcopi conſenſu erigerentur: *vt refert Gratianus de Conſecratione diſtinctione prima. Nullus presbyter. Alioqui nec in Synodis ab ipſo celebratis, nec in Epiſtolis ab eo ſcriptis hoc inuenitur. In Concilio quoque Spalenſi* erectio Altarium ſolis Epiſcopis *iniungitur: Actione octaua. Et in Senonenſi Synodo anno* 1528. *habita: Canone* 38. *præcipitur,* ne prætextu noui Miraculi erigatur Altare nouum, niſi Epiſcopus loci de eo negotio ante deſierit quid ſit tenendum.

Abuſus Altarium 2.

Cùm etiam Caroli Magni tempore Altaria plurima in vno eodemque Templo cœpiſſent exſtrui, Imperator coactus fuit in ſuis Conſtitutionibus præcipere, ne ſuperflua ſint in Eccleſiis: Quid hodiè diceret, ſi in vno Templo quadraginta aut quinquaginta videret? Bruſchius certè de Monaſteriis Germ. fol. 129. *teſtatur,* incomparabilem illam Vlmenſium Baſilicam 51. Aris decoratam fuiſſe. *Idem quoque refert fol.* 106. in Baſilica Cœnobii Salemitani fuiſſe 28. inſignia Altaria.

Petrus de Bruis, qui fermè ante annos 500. *vixit, reprehendit etiam, quod ſuâ ætate tot ſuperfluæ Eccleſiæ, & tot Altaria in ijs tam ſumptuosè ædificentur: item, quòd tantùm ſumptuum in eorum Cultum fiat, & vera Eccleſia, id eſt, miſeri Chriſtiani negligantur, vt in Catalogo teſtium Verit. indicatur.*

Altarium multitudo apud Chriſtianos ab Ethnicis.

Facta ſunt hæc prorſus ad Ethnicorum imitationem, vt pleraque alia in Papatu. Nam apud illos plura Altaria in vno Templo fuiſſe, ex Prudentio apparet, qui lib. 1. *contra Symmachum inquit de ſimulachris Romæ Dea tutelari adjunctis.*

Omnibus ante pedes poſita eſt ſua cuique vetuſta
Arula.

Et Vergilius de Venere ait:

Vbi Templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ.

Nec in Templis tantùm, ſed etiam in aulis (vt

apud Theodoretum lib. 3. cap. 16.) & in Curijs (vti patet ex epiſtola Symmachi ad Imperatores pro ſacris Patrum) Aras habuerunt, in quibus ſacrificârunt.

In veteri Teſtamento duo tantùm Altaria.

In veteri autem Teſtamento duo tantùm erant Altaria: & ea quidem Chriſtum adumbrârunt. Quia verò vmbræ veterum & typi præterierunt, nulla Altaria deinceps in Eccleſia excitari ſeu erigi debebant. Eſaias enim Propheta cap.17. de regno Chriſti vaticinans, inter alia ait: In tempore illo reſpiciet homo ad factorem ſuum, & oculi ejus ad Sanctum Iſraëlis contuebuntur, & NON RESPICIET AD ALTARIA, opus manuum ejus, & ea quæ fecerunt digiti eius non intuebitur, *&c. Vnde apud Chriſtianos etiam in primitiua Eccleſia cuique Templo vnicum tantum fuit Altare ſeu menſa: Euſebius enim lib.* 10. *cap.* 4. *inquit:* Auguſtum, & magnum & vnicum Altare. *Et Ignatius ad Philadelphianos expreſſe ait,* Vnum eſt Altare toti Eccleſiæ. *Sic Chryſoſtomus in 2. Cor. hom.* 8. Baptiſmus vnus eſt, eſt menſa vna. *Et Gentianus Heruetus, Eccleſiæ Græcæ rationem, quam hodiè habet, commemorans, ait:* In Græcorum Templis tantùm vnum eſt Altare, idque in medio Choro. *Dum igitur hodiè in Papatu contrarium fit, replendo tam priuata quàm publica loca Altaribus, iure optimo in eos quadrat grauiſſima Domini reprehenſio, quæ exſtat apud Prophetam Hoſeam 8. cap.* Quia multiplicauit Ephraïm ad peccandum Altaria, fuerunt ei Altaria ad peccatum. *Quod perinde eſt ac ſi diceret Dominus: Ego vnicum Altare eſſe volui, vt ſacrificij illius vnici eos admonerem, quod ſolum expiandis peccatis ſufficiet. Et notum eſt ſatis quanta cum Religione & zelo majores ipſorum pro vnico iſto Altari contenderint, cum Transiordani Altare nouum exſtruxiſſe viderentur: Ioſ. 22. At iſti omnium iſtorum obliti, diuerſis in locis multa paſſim Altaria ædificant, & ita demum ſibiipſis religioſi videntur, ſi paſſim exſtent in obedientia ipſorum veſtigia & monumenta. Erunt ergo Altaria hæc ipſis in peccatum, id eſt, cedent illis in grauem culpam & exitium. Quibus vtique verbis clarè admonemur, Deum longè aliter de cultibus per nos inſtitutis judicare, quàm ſuperſtitioſi facere ſoleant. Iſraëlitæ enim Altaria in nullum alium finem, quàm ad colendum Deum ædificabant, & ideò quo plura eſſent, eò magis Deum ab ſe coli arbitrabantur. At Deus illa ad peccandum facta dicit, & peccata illic committi, quæ breui ipſis exitium ſint allatura. Cujus ſententiæ hæc vnica ratio eſt, quòd contra legis præſcriptum hoc omne faciebant. Idem hodiè quoque judicandum eſt de Altaribus: conſtat enim in Chriſto ea abrogata eſſe. Quicunque ergo vel vetera illa reducunt, vel nouum ad illorum exemplar inſtituunt, hi omnes horribiliter peccant, eoque ſæpius & grauius peccant, quò ſtudioſius iſtis rebus occupantur, & ſuas intentiones bonas, vti vocant Dei mandatis præferunt. Quod enim fit præter Dei voluntatem, ac ſecus ille vult fieri, quanquam exiſtimatur acceptum Deo, tamen eſt omnium peſſimum & iniquiſſimum vt Chryſoſtomus ait Oratione* 1. *Contra Iudæos.*

Abuſus Altarium 3.

Accedit his erroribus adhuc tertius, quòd nimirum creſcente Superſtitione & Idololatriâ, Aras non Deo, ſed Sanctis mortuis, eorumque imaginibus erigere & conſtruere cœperunt. In veteri autem Teſtam. Noe, Iacob, Ioſue & alij ſemper Deo Altaria exſtruxiſſe dicuntur. Tantùm etiam abfuit, vt hic error Auguſtini adhuc ætate viguerit, vt eum quoque in Gentilibus acriter reprehenderit. Sic enim inquit tom. 10. *Serm.* 6. Ara eſt, quæ teſtatur, pro numine id haberi cui erigitur. Nam illi, *ſcilicet Ethnici,* quòd numen habeant, & pro numine accipiant illam ſtatuam, ara teſtatur. Quid illic faciat ara, ſi illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non eſt numen, Non eſt Deus. Jam dixi, vtinam ipſi ſic nouerint hoc, quomodo nouimus omnes nos: ſed quid habeant, pro qua re habeant, quid ibi faciant, Ara teſtatur. *Auguſtini igitur ſententia eſt, eum pro Deo haberi, cui Altare exſtruitur & conſecratur. Hæc ſanè D. Auguſtinus objicere Ethnicis non potuiſſet, ſi eo tempore conſuetudo hæc in Eccleſia fuiſſet, quæ aliquot iam ſeculis fuit, vt nimirum vnicuique Sancto peculiare Altare erigatur. Si Ethnicis hæc dixit, quid putas eum Chriſtianis dicturum ſi hodiè viueret? Non putauit ſanctiſſimus Pater, futurum, vt iſta omnia in noſtros Chriſtianos aliquando caderent, qui hoc loco Ethnicos reprehendit, & tamen venit Tempus quo Ethnicos Chriſtinai in hoc errore longiſſime ſuperant.*

Ara ignoti Dei apud Athenienſes.

Hic prætereundum non videtur, quòd licet apud Ethnicos etiam quaque Ara & certo alicui Deo vel Deæ dicata ſeu deſtinata fuerit, ſoli tamen Athenienſes etiam ignotis, ſeu incertis Dijs Aras erectas habuerunt. Author eſt Thucydides, Athenis in foro duodecim Aras Deorum ſtetiſſe. Has contemplatus haud dubiè Paulus Apoſtolus, in eam intendit, cujus inſcriptio erat, IGNOTO DEO, *vt eſt Act. 17. Meminit & Cælius Lect. Antiq. lib. 22. c. 2. ex Philoſtrati lib. 6. de vita Apollonij, Ignotis Dijs Athenis Aras erectas fuiſſe. De Inſcriptione verò hujus Aræ hæc habet Hieronymus in epiſt. ad Titũ:* Inſcriptio Aræ nõ ita habuit vt Paulus aſſeruit, Ignoto Deo: ſed ita, Dijs Aſiæ, Europæ, & Libyæ, Dijs ignotis & peregrinis. Verùm quia Paulus non pluribus Dijs indigebat ignotis, ſed vno tantùm ignoto Deo, ſingulari verbo vſus eſt, vt doceret, illum ſuum eſſe Deum, quem Athenienſes in Aræ titulo prænotâſſent: & cum rectè ſcientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, & neſcire non poterant,

rant. Oecumenius in Acta, titulum his verbis conceptum fuiſſe tradit, Dijs Aſiæ, Europæ & Libyæ, Deo ignoto & peregrino. Idem huius inſcriptionis hanc affert interpretationem: Duas, inquit, cauſas referunt, cur apud Athenienſes inſcripta fuerit Ara, Ignoto Deo. Aliqui dicunt, quòd Athenienſes miſerint ad Lacedæmonios nuncios oratum vt venirent ipſis auxilium aduerſus Perſarum exercitum Græciam inuadentem: Qui cùm in itinere eſſent, juxta Parthenium ſpectrum apparuit eis, accuſans Athenienſes, quòd ſe neglecto alios Deos colerent: affirmabatque ſe eſſe Pana, & pro ſua erga eos beneuolentia, auxilio affuturum promiſit. Cum itaque victoria potiti Athenienſes, Templum illi erexiſſent, timentes adhuc ne aliquis alius Deus incognitus ab eis ſine honore prætermitteretur, Aram erexerunt cũ ea, quâ diximus, inſcriptione. pergit Oecumenius. Alij verò aiunt, peſtem quandam Athenis graſſatam fuiſſe, adeoque illos exediſſe, vt neque ſindones tenuiſſimas poſſent tolerare. Cùm igitur colerent eos, qui apud illos Dij habebantur, nihil adjumenti ſenſerunt. Intelligentes itaque quendam fortaſſe eſſe Deum, quem ipſi abſque honore reliquiſſent, qui peſtem immiſiſſet, nouam extruxerunt, Aram, cum eadem ſuprà citata inſcriptione, IGNOTO DEO, cumque illi ſacrificarent, ſtatim curati ſunt. Hunc ergo Chriſtum Ieſum eſſe Deum omnium, dixit Paulus, quem ſe illis annunciare dicebat. Hoc Laertius paulò aliter narrat: Alij verò hoc in defectum exiſtimant, quòd, Epimenides Cretenſis, inquit, Vrbem Athenarum, peſte grauiſſimè laborantem, luſtraturus ex reſponſo Pythiæ, oues ſumpſerat, nigri & candidi velleris, duxeratque in Areopagum, atque inde quo vellent abire permiſerat, comitibus mandans, vbicunque illæ accubuiſſent, ſingulas mactarent peculiari cuipiam Deo. Hinc paſſim apud eos Aræ inueniebantur, ſine nomine: ex quibus etiam illa fuiſſe videtur, quam Paulus Athenis reperit, quamque inſcriptionem IGNOTI DEI habuiſſe teſtatur.

De hoc verò Ignoto Deo hæc magis placet ſententia, vt, quoniam placitis antiquorum Philoſophorum, veluti Triſmegiſti & aliorum, quin etiam & Sibyllinis Oraculis receptum erat, vnum Deum eſſe inuiſibilem, interceptibilem, eundemque innominatum & ineffabilem; eundemque innominatum & ineffabilem; ne cui numinum diuinus honor deeſſe videretur, Aram eo titulo illi erexerint. Quamvis autem Deum ſic cognouiſſent, tamen, vt ait Paulus, non ſicut Deum glorificauerunt, vt qui impuriſſimis etiam creaturis itidem diuinum impartirentur honorem. Appoſitè igitur Paulus ad eos inquit: Quod vos ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

Altarii differentia. Inter hæc autem Altaria, in Chriſtianorum Templis erecta, vnum ſummum ac præcipuum capit eſſe poſt annos Chriſti 1200. hoc eſt, ab eo tempore, quo Tranſſubſtantiationis dogma ab Innocentio III. receptum, approbatum, interque articulos fidei relatum, & Corporis Chriſti feſtiuitas ab Vrbano IV. inſtituta fuit. Germani hoc Altare vocant Fronaltar, h. e. ſummum vel præcipuum Altare. Fron enim antiquum Germanicum vocabulum, nihil aliud quàm ſummum ſeu præcipuum Latinè ſonat. Vnde & Corporis Chriſti feſtum, quo Pontificii aliud non habent maius, vocant Fronleichnametag. Ita verò Altare hoc vocatur, quod in eo credant Corpus Chriſti ipſiſſimum conſecrari & offerri: ſeu quod Chriſto dicatum ſit, reliqua verò Diuis & Sanctis mortuis. Sic Ara in qua Hercules decimas obtulit, à Romanis vocata fuit maxima propè forum boarium, nullâ inferior, quod ad ciuium venerationem attinet: nam & iuſiurandum apud eam ac conuenta, quæ voluerunt eſſe firma peregerunt, & decimas facultatum ex voto ſæpè illic obtulerunt, vt Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 1. refert. Sic etiam in Olympia Ara fuit Iouis Olympij præcipua, cuius crepido prima Prothyſis dicebatur, ambitum complectebatur pedum 125. poſt Prothyſin cuiuſuis menſura fuit pedum 32. Altitudo Aræ totius ad 22 pedes aſſurgebat. Gradus vtroque latere lapidei ad Prothyſin educebant. A Prothyſe autem in loca Aræ ſuperiora, gradus adhibebantur cinerei, Pauſaniâ in Eliacis authore.

Fronaltar.

De Ornamentis ALTARIVM.

ORnatus Altaris verſatur in Velamentis, Crucibus, Capſis, Textilibus & Phylaſterijs. Beleth. in Rationali capite octageſimo quinto. Eſt autem phylacterium vaſculum vel argenteum, vel aureum, vel etiam cryſtallinum, in quod Sanctorum cineres & reliquiæ reponuntur. Idem ibidem cap. 115.

Altarii ornatus in quibus conſiſtat. Phylacterium quid.

Iſidorus & Polydorus Vergilius Stephano primo Altarium tegumenta attribuunt, qui Romanum Epiſcopatum tenuit circa annos Chriſti 250. Alij id Felici I. aſcribunt, circa annos Domini 250. Non autem videtur tam benè habuiſſe eo tempore Romanam Eccleſiam ſub crudeliſſimis Tyrannis, vt Epiſcopi Romani aliud nihil quod agerent haberent. Quamvis ex Origenis homilia decima in Ioſua appareat, ad ornatum Altarium iam tum à fidelibus quædam collata eſſe. Panthaleon igitur in Chronico & Zegedinus in Speculo, Albas & Corporalia Altarium Sylueſtro Primo tribuunt. Alij verò Bonifacio Tertio Romano Epiſcopo, qui circa annum Domini 607. auctor fuit, vt Altaria candidis operirentur ac linteis pannis, teſte Polydoro Vergilio de Inuentione rerum libro quinto, capite ſexto. Et Regino libro primo, De diſciplina Eccleſiaſtica capite 60. docet, mundiſſimis linteolis

Altarii tegumenta quis inſtituerit.

& pallijs Altaria veſtienda eſſe. *Quæ cùm ita ſint, mirum quod Gratianus refert de Conſecratione diſt.* 1. *cap. Nemo,* &c. *Durandus in Rationali diuinorum libro* 1. *cap.*3. Clementem Primum Papam *ſtatuiſſe,* ne mortui ſepeliantur, vel inuoluantur ſeu operiantur, vel etiam feretrum, cum palla *id eſt, pannis Altaris.*

Altaribus thuris vſum quis aſſignarit.

Leo *Tertius Papa circa annum Domini* 798. thuris vſum Altaribus aſſignauit, *Ethnicorum more. Liber Pontific. Balæus in vita eius. Quod ſi Decretalibus fides aliqua habẽda fuerit, incenſi & thuris vſus diu ante Leonem hunc fuit: iuxta illas enim Soter Epiſcopus Romanus circa annum Chriſti* 172. *conſtituit*, ne Monacha incenſum ad Altare differat: *refert etiam Antoninus Titulo ſeptimo capite ſexto ſectione prima, & Platina in Vitis.*

Altariū tegumenta in proprijs vaſis lauanda.

Gratianus de Conſecratione diſtinctione 4. *Omnis Presbyter. indicat*, in Concilio Ilerdenſi (*non tamen inter eius canones inuenitur*) ſtatutum, vt ad tegumenta Altaris lauanda Sacerdos propria habeat vaſa, in quibus nihil aliud fiat.

Altaris vaſa à mulieribus non attingenda.

Sixtus circa annum 135. *ſtatuiſſe dicitur*, vt mulier, vel Monacha ſacra vaſa Altaris, & pallam ſacratum non contingeret vel leuaret. *Sabellicus Enne.* 7. *lib.* 4. *Antonius Titulo* 7. *capite* 5. §. 1. *Hoc Bonifacius anno* 425. *renouat, vt Martinus Polonus & Balæus referunt.*

In Laodiceno Concilio primo anno 368. *habito iuxta aliquos, capite* 44. *ſancitur*, ne mulieres ad Altare accedant, & ea contingant, quæ virorum officiis deputata ſunt. *In eandem ferè ſententiam Gelaſius in decretali* 1. *ſtatuit capite* 28. vt fœminæ ſacris Altaribus non miniſtrent, vel aliquid ex his, quæ virorum ſunt officijs deputata, præſumant.

Altaria lauanda.

In Bracarenſi Synodo prima anno Domini 610. *habita, ſancitur,* vt non liceat cuilibet ex Lectoribus Altaris ſacra vaſa portare, nec aliis niſi his qui ab Epiſcopo Subdiaconi fuerint ordinati *D.*23. *Non licet cuilibet.*

*In multis locis Altaria tribus illis ante Paſcha diebus lauantur vino & aquâ, & ramis fricantur, præſertim ramis de Sauina. Et lauantur cum Pſalmo pœnitentiali, vel cum cantu ad paſſionem pertinente: plus autem vini quàm aquæ adhibetur. Durandus Rat. lib.*6. *cap.*76 *Fit hoc ad imitationem Ethnicorum, apud quos Lauatio matris Deûm feſtum erat, quo aquis adiunctâ cineris frictione, ſordes ſtatuæ eius abluebantur. Arnobius lib.*7. *contra Gentes, Pauſanias quoque refert in Eliacis*, quotannis vates in Olympia, obſeruato die ἐλαφίῳ *hoc eſt Februarij* decimo nono, cineres Prytaneo exportare, cumque illos Alphei fluuij aquis temperârint, Aram ibi maximam illinere.

In Paraſceue Altaria ſuis ornamentis ſpoliari, Honorius Auguſtodunenſis Presbyter, qui claruit anno 1120. *teſtatur, in Sermone die Cœnæ Domini habito.*

In Colonienſi Synodo ſub Rodolpho I. Imperatore habita à Sifrido eius loci Epiſcopo, præcipitur capite ſeptimo, vt loco circa Altare, ab araneorum telis & pulueribus, ac cæteris immundicijs ſæpius emundentur. *Item*, vt ſurſum ſuper Altare ad latitudinem & longitudinem Altaris, pannus lineus albus extendatur, vt prætegat ac defendat Altare ab omnibus immundiciis & pulueribus deſcendentibus. *Item*, vt Cortinæ in lateribus Altaris vtrinque appendantur, nec in aliquo tempore Sacrificii detrahantur.

Signum & Miraculum falſum pro exſtructione ALTARIVM.

Sebaſtianus peſtis medicus vnde.

PAulus *Diaconus libro ſexto, capite ſecundo, de geſtis Longobard. & in Chron. ſuo narrat:* quòd cùm tempore Conſtantini V. Imperat. cognomento Pogonati, circa annos Domini 682. per tres menſes, Iulium, Auguſtum & Septembrem, peſtis Ticinum adeò depopulata eſſet, vt ciuibus inde fugientibus herbæ & fruticeta enaſcerentur in plateis, reuelatum eſſe quibuſdam viris, non prius peſtem ceſſaturam, quàm Sebaſtiani Martyris Altare in Baſilica Petri conſtrueretur, atque euentum correſpondiſſe. Reliquiis enim Sebaſtiani Româ Ticinum tranſlatis & Altari exſtructo, lues illa quieuit. *Atque hinc ſuperſtitio de Sebaſtiani contra peſtem præſidio rudium animos primùm occupauit.*

CAPVT VII.

De Origine & progreſſu Tranſlationis, Venerationis, Adorationis & Cultus RELIQVIARVM *Sanctorum* in Templis aſſeruatarum.

Mortuorum cadauera honeſtè apud omnes populos ſepulta.

QVia *Pontificij dicunt,* Altaria eſſe Sepulchra Reliquiarum, *ideò nunc de* Reliquiis, *earumque Cultu & Venerationis agemus.*

*Quoniam Deus Adamo dixit Geneſ.*3. Terra es, & in terram reuerteris, *ideò Patriarchæ ſtatim in primordio Mundi inſtituerunt, vt mortuorum cadauera terræ mandentur, & ſic quodammodo ad reſurrectionem ſeminentur. Ex hac conſuetudine conſecutum eſt, vt apud omnes ſanioris iudicij populos, mortui honeſtè ſepelirentur, vtpote de quibus ſpes erat, non perijſſe illos, ſed in nouiſſimo die reſurrecturos. Et exſtant quidem in veteri Teſtamento huiuſmodi funerationem*

tionum multa deſcriptiones, in quibus indicatur, quòd funera piorum honorificè curata, reuerenter ad ſepulturam deducta, & religiosè in monumentis condita & aſſeruata ſint. Ex multis vnum vel alterum ſaltem adducam exemplum. De Moſe ſcriptura dicit, Mortuus eſt in monte Nebo Moſes ſeruus Domini in terra Moab, juxta verbum Domini; Et ſepelivit eum in valle in terra Moab, contra Bethpeor, & nullus hominum cognouit ſepulchrum eius, vſque in hodiernum diem. *Mortuus quidem & ſepultus dicitur Moſes, ſed non exprimitur quis eum ſepeliuerit: tamen veriſsime eſt, quòd* Deus *ipſum Angelorum miniſterio terræ mandauerit. Proinde non eſt effoſſus & tranſlatus: imò ne hodie quidem eius ſepulchrum quiſquam nouit. Quod ſi ad gloriam Dei & ſalutem hominum pertineret mortuorum hominum tranſlatio Dominus certè non abſcondiſſet tantas tam dilecti & fidelis ſerui ſui Reliquias. Nam, vt Numer. capite duodecimo intelligitur, Moſes Prophetarum maximus fuit & Deo dilectiſsimus. Et tamen tanti Prophetæ corpus non transfertur, nec ponitur in argenteam thecam, nulla ei Baſilica extruitur, non circumfertur in pompa, & frequenti ſuperſtitioſorum hominum turba. Imò ex Iudæ Epiſtola non obſcurè intelligitur,* certamen obortum eſſe inter Archangelum Michaelem & Satanam ſuper corpore Moſis, *nimirum, vt in Apocrypho quodam ſcripto legitur,* quòd diabolus conaretur corpus Prophetæ ſeruare & hominibus ſuperſtitioſis ad cultum proſtituere: Angeli contra boni, offendiculum præſentientes, veræ pietati & ſaluti hominum conſulere cupientes.

De ſepultura Moſis.

Moſis corpus non tráſfertur.

Si contingebat vt extra Eccleſiam morerentur Sancti, & eorum corpora humarentur, aut inhumata relinquerentur: Pij illa colligebant, & cum honore deferebant ad tumultum in Eccleſiam, tanquam ea, quæ ad reſurrectionem beatam pertinerent. Iacob in Ægypto exiſtens & jam jam moriturus, mandauit filijs ſuis, ne ſe in Ægypto relinquerent, ſed transferrent in terram Chanaan, quod etiam factum fuit. Ioſeph noluit in Ægypto ſepeliri, ſed ſuum corpus aromatibus condiri, in arcam ex pretioſis lignis confectam ſeponi, vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruari, & cum populo in terram Chanaan transferri, cumq; Patribus ſuis ſepeliri, ſicut & factum eſt. Dauid quoque oſſa Saulis & Ionathæ, quæ ſepulta fuerant in nemore Iabes, curauit honoris causâ, & teſtificandæ etiam fidei ſuæ de reſurrectione, transferenda in terram Beniamin, & in paternum Saulis monumentum recondenda.

Sepulchra Iacobi & Ioſephi.

Tranſlatio oſſiũ Saulis & Ionathæ.

Licet etiam Iudæi poſterioribus ſeculis Patriarcharum memoriam ſemper maximi fecerint, & quidem propter promiſsiones nomina eorum etiam in precibus ſuis publicè commemorârint: non tamen ad ſepulchra eorum inuocationes inſtituerunt, non oſſa eorum effoderunt & circumgeſtârunt, & ad peculiarem Cultum oſculanda, tangenda, ſpectanda proſtituerunt, non accenſis cereis honorârunt, non impetrandæ opis causâ coluerunt, non docuerunt gratiam & virtutem Dei apud Reliquias illas quærendam, nec vllas peregrinationes ad eas inſtituerunt, ſicut hodiè in Papatu fit. Oſſa etiam Prophetarum in ſepulchris reliquerunt, teſte Christo Matth. 23. nec ad ea peregrinationes aut inuocationes inſtituerunt. Ædificârunt quidem & ornârunt ſepulchra Prophetarum, & ſic erga eos declarârunt reuerentiam ſuam, quos iniuſtè occiſos fatebantur. Sed hoc illorum ſtudium: vt Chryſoſtomus interpretatur, grauiter in eis reprehendit Chriſtus, quòd ſint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, quum viuentium & præſentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei purè docent, ſint perſequutores & contemptores, quodque Sanctos pauperes, hic viuentes negligant, & in mortuorum ſepulchris ædificandis & exornandis oſtentationis gratiâ multum abſumant. *Quid dicturus fuiſſet Chryſoſtomus ad Cultum & Venerationem Reliquiarum illorum ſi hodiè viueret?*

Iudæi patriarcharũ oſſa non effoderunt & coluerunt.

Cumque in Nouo Teſtamento inter natos mulierum, non ſurrexerit maior Ioanne Baptiſtâ, excepto Chriſto: & Stephanus plenus gratiâ & fortitudine miracula & ſigna magna ediderit in populo: Non tamen vel cum Ioanne, vel cum Stephano, vel cum Apoſtolis mortuis tale quid Apoſtolica Eccleſia fecit, quod Pontificij cum Reliquijs Sanctorum faciunt. De Ioanne Baptiſta Marcus c. 6. ſcribit: Quum hoc audiſſent diſcipuli ejus, venerunt & ſuſtulerunt cadauer eius, & poſuerunt in monumento. *De Stephano autem Lucas Act. 8. inquit:* Extulerunt vnà Stephanum viri religioſi, feceruntque planctum magnum ſuper eum.

De ſepultura Ioãnis Baptiſtæ, Stephani &c.

Hæc & ſimilia teſtimonia & exempla Scripturæ ſacræ non ſolùm docent, honore afficienda eſſe Sanctorum corpora, Oſſa & Reliquias, & quidem maiori etiã aliquâ reuerẽtiâ illa, per quæ etiã plura & maiora ſua in illis gratiæ ſigna & teſtimonia dedit Deus: ſed etiam oſtendunt modum & rationem, quâ veri fideles vtriuſque Teſtamenti Sanctorũ Reliquias venerati ſint & honorârint. Modus autem ille, qui in Scriptura legitur exhibitus corporibus, ſiue Martyrum, ſiue aliorum piorũ ac fidelium, non eſt alius, quàm qui pertinet ad illorũ ſepulturam: Nempè, vt ſimul ac Anima ad Deum migrauit, corpus honeſtè curetur, & ſepulturæ tradatur, ibique tanquam theſaurus, vſque ad reſurrectionem aſſeruetur: Vt etiam virtutes eius, Deique dona, ad gloriam Dei, & ad Eccleſiæ ædificationem prædicentur. Deinde verò ſi contingat, vt extra Eccleſiam inter Idololatras ſepulta ſint corpora, aut inſepulta manſerint, aut infruſta diſcerpta & diſsipata; colligenda & transferenda ſunt, ſi fieri poſsit, atque in Chriſtiano aliquo Cœmiterio

Modus quo fideles vtriuſque Teſtam. Reliquias Sanctorũ honorârunt.

miterio honorificè collocanda, & aſſeruanda. Hæc regulam qui ſequuntur, quique his fidelium veſtigiis inſiſtunt, non poſſunt vel errare, vel accuſari, quòd Reliquias Sanctorum non ſatis vel ritè venerentur. Quicquid autem huic Regulæ, & exemplis his non conſentaneum, in veneratione Reliquiarum poſteris ætatibus, vel præſumpſerunt homines, vel ex humanis cogitationibus ſumpſerunt, vel ex Ethnicorum aut quorumcunque hominum exemplis didicerunt, aut quod quiſque ſibiipſi in Veneratione & Cultu Reliquiarum Sanctorum auſus fuit fingere, id meritò ac iure reprehendi & repudiari debet.

Progrediamur igitur ad tempora quæ Apoſtolos proximè ſecuta ſunt, & inueſtigemus Primò, *quos ritus vera illa antiquitas circa S. Reliquias, qui Scripturæ conſentanei fuerunt, ſeruârit*: Deinde cur, *& quibus occaſionibus progreſſu temporis longius progreſſum ſit:* Tertiò, *vt principia illa, primo quidem tolerabilia, admixtis tamen paulatim ſuperſtitionibus, tandem in non diſſimulandam Idololatriam abierint.*

Ritus quos vera antiquitas proximè poſt Apoſtolorum tempora circa Reliquias Sanctorum ſeruauit.

Poſt Apoſtolorum igitur tempora Martyrum & aliorum ſidelium corpora reuerenter & religioſè primi illi Chriſtiani tractârunt, ſed non aliter, quàm quòd honorificæ ſepulturæ ea tradiderunt. Epiſtola de Martyribus Galliæ circa annum Chriſti 160. apud Euſebium lib. 5. c. 1. valdè conqueritur, quòd non licuerit fidelibus Sanctorum Martyrum corpora, canibus projecta, ſepulturæ tradere. *Quibus verbis docent, non honorari corpora Martyrum, ſi non ſepeliri permittantur: & contra honorari ea, ſi ſepulturæ tradantur. Hæc itaque legitima eſt ratio colendi Martyrum Reliquias, quam etiam verbum Dei preſcribit. Eodem quoque tempore acciderunt ea, quæ Epiſtola Smyrnenſis Eccleſiæ de Polycarpi Reliquiis narrat. Hoſtes enim Chriſtianæ Religionis exuſſerunt Polycarpi corpus, nec volebant illud humandum fidelibus concedere. Chriſtiani verò illa ambuſta oſſa nacti pretioſiſſimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta habuerunt. Quomodo autem illa tractârunt, aut quid illis fecerunt?* Sicuti conueniebat, *inquiunt*, EX MORE condidimus. *Sic etiam Origenes ſcribit lib. 8. contra Celſum:* Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorificè mandare. *Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 13.* Nec ideò tamen, *inquit*, contemnenda & abjicienda ſunt corpora defunctorum, maximeque juſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis atque vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, & ſi quid hujuſmodi tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes major affectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multò familiarius atque coniunctius, quàm quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iuſtorum funera, officioſâ pietate curata ſunt: & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa: ipſique dum viuerent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandârunt. Et Thobias ſepeliendo mortuos, Deum promeruiſſe teſte angelo, commendatur. Ipſe quoque Dominus die tertio ſurrecturus religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quòd vnguentum pretioſum ſuper membra eius effuderit, atque hoc ad ſepeliendum eum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum ſepeliendumque curârunt. Verùm iſtæ authoritates non hoc admonent, quod inſit vllus cadaueribus ſenſus: ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificatur, propter fidem reſurrectionis aſtruendam. *Hic locus Auguſtini, quicquid de honore corporibus mortuorum deferendo è ſacris literis dici poteſt, complectitur. Quiſquis igitur mortuorum corpora honeſtè ſepeliri curat ac terræ mandare, is eo modo quem tradunt Sacræ Literæ, & quem ſequuti fuerunt veteres Patres, ea honorat.*

Quæ additæ fuerint vero honori Reliquiarum in primitiua eccleſia. Memoriæ Martyrum.

Huic verò ſimplici honori, qui totus in honeſta ſepultura conſiſtit, quædam à Chriſtianis in primitiua Eccleſia, atque etiam ipſis Doctoribus, quædam adjecta fuerunt, quæ per ſe & ſimpliciter ab initio improbari non poterant. Cœperunt enim ad Sepulchra Martyrum cœtus vel conuentus Eccleſiaſticos celebrare, præcipuè die Paſſionis eorum: non quidem propter cultum & invocationem eorum; hoc enim expreſſè Smyrnenſium epiſtola negat: Sed, *inquit*, vt ſequentium animi ad præceſſorum viam exemplis inſignibus ſuſcitentur. *Quia enim videbant Chriſtiani, apud Ethnicos multos ad virtutem & fortitudinem inde excitari, quòd viri fortes, qui ſtrenuè pro patria pugnando nobili morte occubuerant, anniuerſariis laudibus coronarentur, cùm apud ſepulchra eorum conuentus fierent, vt teſtatur Cyrillus lib. 6. contra Iulianum: Idcirco indicârunt, etiam in Eccleſia eadem ratione multos ad fortiter ſuſcipienda & fortiter perferenda Martyria inflammari poſſe. Cùm igitur viderent multos Martyria auerſari, & in perſecutionibus deficere, inſtituerunt Martyrum panegyres peculiari ſolennitate celebrandas, in quibus certamina eorum magnis laudibus recitabantur, & memoria ipſorum gratâ prædicatione celebrabatur, vt hoc modo ſuperſtites, ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda, excitarentur & confirmarentur, ne metu ſuppliciorum ac tormentorum*

deſi-

deficerent, & fidem abnegarent.

Conſuetudo ſepeliendi corpora Martyrum durauit vltra 300. annos.

Manſit hæc conſuetudo ſepeliendi & in terram condendi corpora Martyrum, aliorumque Sanctorum vltra trecentos annos, ſicut ex certis & indubitatis Hiſtorijs intelligitur. Et quidem cum periculo etiam vitæ ſuæ Martyrum corpora reuerenter & honeſtè ſepelierunt, quemadmodum Aſſyrij Romani exemplum, qui Marinum martyrem Cæſareæ Cappadociæ capite plexum, teſtatur, apud Euſebium lib. 7. *cap.*16. Cùm in conſummatione Martyris, *inquit*, Aſſyrius adeſſet, corpus illius humero ſuo, ſplendidoque, & pretioſo indumento impoſitum detulit, & ſplendidiſſimè, quantum conueniebat, ſepulturæ tradidit. *Et Origines lib.* 8. *contra Celſum :* Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorificè demandare. *Sic in hiſtoria de peſtilentia Alexandrina Dionyſius ad Hieracem ſcribit de Chriſtianis :* Sanctorum corpora ſupinis manibus ac ſinu exceperunt, oculos depreſſerunt, ora clauſerunt, vnanimes & pariter affecti ſtrictim complexi ſunt, lauerunt, & ad ſepulturam ornârunt. *Euſebius lib.* 7. *cap.*22.

Manſerunt etiam Panegyres & celebres conuentus ad eorum Memorias & ſepulchra, ob eandem, quam diximus, cauſam. Sic enim Origenes libro tertio, in Iobum : Memorias, *inquit*, Sanctorum facimus, & parentum noſtrorum vel amicorum in fide morientium, deuotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam conſummationem in fide poſtulátes. *Et Baſilius in Aſceticis capite* 40. Non decet, *inquit*; Chriſtianos aliam ob cauſam in Martyrum Memeriis, aut locis vicinis comparere, quàm vt precentur, & per recordationem Sanctorum, quàm illi ſcilicet pro pietate ad mortem vſque conſtantes fuerint ad huiuſmodi zeli imitationem moueantur. *Et homil.*19. Noſtri, *inquit*, profectûs tantùm cauſâ ſat fuerit illorum (*Martyrum vel Sanctorum*) celebrare memoriam. Non enim noſtris indigent laudibus ornari : ſed nos ipſorum vitæ hiſtoriâ & commemoratione, imitationis gratiâ, indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat ſplendor, ex vnguento quoque præſtanti diffunditur odor : ſic è Sanctorum commemoratione geſtorum, ad omnes prouenit vtilitas. *Auguſtinus etiam contra Fauſtum Manichæum ſcribit*, Populum Chriſtianum Memorias Martyrum religioſâ ſolennitate concelebrare ad imitationem excitandam.

Memoria Martyrum tolerabiles ab initio.

Hæc igitur in veteri Eccleſia initia fuerunt Panegyricorum conuentuum apud ſepulchra Martyrum, tolerabilia ſanè nec reprehendenda, ſed pro ratione illorum temporum in ſæuiſſimis perſecutionibus vtilia, vt ad imitationem fide, charitatis & conſtantia Martyrum, reliqui incitarentur. Nec in omnibus trecentorum horum primorum poſt natum Chriſtum annorum vel hiſtoriys, vel Patrum ſcriptis quicquam de hodierna Pontificia veneratione Reliquiarum legimus.

Inquiramus igitur jam, quo tempore, quo modo, & quibus occaſionibus hæc res longius progreſſa, ſuperſtitionum ſeminaria ſecum traxerit, quæ à quibuſdam Eccleſiarum Doctoribus reprehenſa, à quibuſdam diſſimulata, à quibuſdam verò etiam laudata & ita aucta & accumulata ſunt, vt tandem in manifeſtam & horribilem Idololatriam enaſerint.

Sub Conſtantino M. effoſſiones & tranſlationes Reliquiarum ad loca celebriora cæperunt.

Sub Conſtantino Magno igitur effoſiones & tranſlationes Reliquiarum ex ſepulchris obſcurioribus ad celebriora primò cæperunt. Et Conſtantinus harum rerum author fuit bono quidem Zelo. Quemadmodum enim reliqua externa ornamenta, quæ Ethnicæ Religioni plauſibilem ſpeciem & authoritatem apud homines conciliârunt, ad Chriſtianam Religionem transferre ſtuduit, vt eam hoc modo non ſolum Chriſtianis, ſed etiam Gentibus commendabiliorem redderet, vt tota eius vitæ hiſtoria teſtatur : Sic cùm videret, Gentes Regum, aliorumque clarorum virorum corpora, ſi in locis obſcurioribus humata eſſent, magnâ pompâ & ſolennitate ad monumenta clariora transferre, Herοum verò in magnificentiſſimis Templis deponere : Cenſuit hunc honorem multo rectius Sanctorum Dei, Apoſtolorum, Martyrum, aliorumque corporibus & Reliquiis exhiberi.

Conſtantin. M. reliquias Sanctorum non ad Cultum proſtituit, ſed terræ mandauit.

Cæpit ergo corpora & Reliquias eorum ex ſepulchris ignobilioribus effodere & transferre ad loca nobiliora, non quidem vt ibi in Altaribus aut aliis excelſioribus locis ad Cultum & adorationem Idololatricam proſtituerentur, ſed rurſus terræ mandarentur. Teſtatur hoc expreſſè Anaſtaſius Bibliothecarius in ſcripto Chronico, & Cedrenus quoque in Annalibus, curâſſe *nimirum* hunc Imperatorem, vt ſanctorum Martyrum corpora, perſecutionis tempore humana ſubitaneâ ſepulturâ, jam loco honeſtiori conderentur. *Ad eundem modum Nicephorus ſcribit libro ſeptimo capite* 30. *præcepiſſe Conſtantinum*, vt Reliquię Sanctorum iuſtæ ſepulturæ Romæ mandarentur. *Ita Hieronymus ſcribit*, Conſtantinum Reliquias, Andreæ, Lucę & Timothei Conſtantinopolim tranſtuliſſe. *Hæc per ſe adhuc, & ſimpliciter damnari non poterant, quia nihil dum Idololatriæ continebant, niſi quod ſeminaria quadam ſuperſtitionis fuerunt.*

Conſtantini M. ſtudium in transferendis

Hoc Conſtantini Magni ſtudium mox alii quoque certatim imitari cæperunt, adhibitis ſplendidiſſimis pompis & magnificentiſſimo apparatu. Cú enim Sacerdotes Apollinis Iuliano Impera-

Sanctorũ Reliquiis imitati ſunt etiam alij.

peratore Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium iitanti, dixiſſent, ſepulchrum Babylæ Martyris, quod in vicinia erat, in cauſa eſſe, quod Apollo non reſponſa daret: mandauit, vt Galilæi (*ſic contumelioſè Chriſtianos appellans*) venirent, & ſepulchrum Babylæ auſſerrent. Vniuerſa igitur Eccleſia conueniens, matres & viri, virgines iuueneſque, immenſâ exultatione ſuccincti trahebant longo agmine arcam Martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulacris ſuis. *Ruffinus libro primo cap.35. & Socrates libro tertio capite decimo octauo: Meletij Antiocheni Epiſcopi, qui ſub Theodoſio Imperatore obiit, Reliquiæ è Conſtantinopoli Antiochiam tranſlatæ, & iuxta thecã Babylæ Martyris repoſitæ & ſepulturæ traditæ ſunt. Aiunt & Imperatoris iuſſu, per totã viam publicam intra muros in ipſas ciuitates aſſumptas eas, & per vices & pſalmodias in ſingulis locis, cum honore, donec Antiochiam perferrentur, exceptas fuiſſe: Sozomenus libro ſeptimo capite nono.* Mulierem quandam Gazenſem collegiſſe Reliquias oſſium Martyrum eorum, quos Gazenſis populus, quòd Templa eorum idololatrica diruiſſent, interfecerant, Euſebij *ſcilicet*, Neſtabi & Zenonis fratrum: & in ollam reconditas, Zenoni conſobrino eorum tradidiſſe: quas abditas ille domi ſuæ aſſeruârit, oratorioque ædificato, eò repoſuerit. *In perſequutione verò Perſica ſub Sapore Rege & Magis* Acepſimas Epiſcopus fortiter in confeſſione perdurans, mortuus eſt: cuius Reliquias nonnulli ex Armenia clanculum ſublatas ſepelierunt: *Sozom. lib.2.cap.13.*

Ritus in leuandis & transferendis Martyrũ corporibus in Occidentalibus Eccleſiis.

In Occidentalibus autem Eccleſiis ritum obſeruatum in leuandis & transferendis Martyrum inuentis corporibus, ſic deſcribit Ambroſius epiſtola 85. ad ſororem: Primùm inuentæ ſeu ſtudio ſeu caſu Sancti alicujus Reliquiæ, populo monſtrabantur, & cuius eſſent Martyris ſignificabatur. Deinde ordine componebantur, & transferebantur ad aliquod Templum, vbi vigiliæ ſequebantur totâ nocte, tandem ſepeliebantur. Arcadium Imperat. *narrat Hieronymus*, oſſa B. Samuelis, poſt tam longum tempus ex Iudæa tranſtuliſſe in Thraciam, Epiſcopos cineres illius in vaſe aureo, ſerico & precioſo linteamine velatos, portâſſe, populos Eccleſiarum Chalcedone reliquiis illis occurriſſe, & tantâ lætitiâ, quaſi præſentem viuentemque Prophetam cernerent, ſuſcepiſſe, adorantes non Samuëlem, ſed Chriſtum, cujus Samuel & Leuita & Propheta fuerat. *Hæc enim ſunt Hieronymi verba. Referunt etiam Sigebertus, Vincentius lib.22 capite nono, & Vrſpergenſis in Hiſtoria Mauricij Imper. circa annum Domino 6?5.* tunicam Chriſti, ſuper quam milites ſortem miſerunt, in Zaphat non procul ab Hieroſolymis in arca marmorea repertam, mox ab Antiocheno Epiſcopo Gregorio, & Hieroſolymitano Thoma, denique etiam à Conſtantinopolitano, alijſque plurimis Epiſcopis honorificè cum jeiuniis, & ordine facto quaſi exercitu militari, deportatam eſſe.

Eleuationes & tranſlationes Reliquiarum ex Ethnicismo.

Hæc & ſimilia Conſtantini Magni demùm temporibus ſine Scripturæ præcepto, & ſine præcedentium trecentorum annorum exemplo, ex Ethnicismo in Chriſtianam Religionem tranſlata ſunt, in eaque vſurpari cœperunt. Volateranus & Sabellicus ex Plutarcho deſcribunt, quàm regiâ pompâ, Antigonus Demetrij Patris cineres ex Syria in Græciam deportârit. Eorum verba adſcribam, vt intelligatur vnde talia in Eccleſiam irrepſerint. Antigonus, *inquiunt*, cùm Demetrij Patris cineres obuios haberet, magnâ veneratione illos complexus eſt. Vrnam clauſit aureâ, purpurâ & diademate inſtratâ, quam regiâ naui ſublimiter collocauit, circumſtantibus haſtatis iuuenibus armorum fulgore conſpicuis, Xenophane canente ſacrum carmen: ciuitates ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui Reliquias deducerent. Inde Corinthum remigrans, omnibus circa nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumque Corinthii honores & coronas illis miſiſſent, tandem eos apud Demetriadem repoſuit. *Exſtat enim apud Plutarchum in Theſeo & Cymone deſcriptio Pompæ, qua Theſei oſſa, poſt annos demùm quadringentos, ex Scyro inſula Athenas à Cymone in ſua triremi tranſlata, & quàm ſplendidâ deductione ac feſtinâ celebritate ab Athenienſibus excepta ſint, quaſi ipſe Theſeus in vrbem rediiſſet. Tiſameni Oreſtis Filij cadauer: cùm Achei Helice ſepeliſſent, Lacedamonij, Delphici oraculi monitu, ejus oſſa Spartam deportârunt, vbi longo tempore monſtratum fuit Tiſameni ſepulchrum, ibiq́ epulum celebratum à Lacedamoniis, quæ Phiditia nuncupârunt, vt Pauſanias indicat libro ſexto. Idem in Bœoticis narrat*, Thebanos ſepultum eſſe apud ſe Linum vatem contendiſſe; aſſeuerâſſe inſuper, Philippum Amyntæ F. profligatis ad Chæroneam Græcis, ſomnii cuiuſdam monitu Lini eruta oſſa in Macedoniam tranſportâſſe: Mox itidem alio commotum ſomnio Thebas reportanda curâſſe. *Themiſtoclis oſſa Athenienſes & Magneſia reportari in patriam curârunt, pœnitentiâ ducti, quòd cum aliquando proſcripſiſſent: Pauſanias libro primo. Inimici Phocionis juſſerunt vt corpus ejus extra*

ſines Athenienſium projiceretur, ac ne quis Athenienſium rogum funeri incenderet. Quamobrem nemo amicorum corpus auſus fuit attingere. Conopion quidam tali aſſuetus miniſterio operam locare, exportatum ultra Eleuſina cadauer igni ex æde mulieris Megaricæ ſumpto combuſsit. Ibi mulier Megarica cum ancillis aſsiſtens, tumulum honorarium aggeſſit, atque inferias dedit Phocioni. Oſſa in ſinu collegit, eaque nocte domum deportata defodit apud focum, his verbis: Apud vos, optimi Penates, has boni viri Reliquias depono. Eas vos, quum Athenienſes ad mentem redierint, patrio reddite ſepulchro: Plutarchus in Phocionis vita, & Ælianus libro duodecimo. Cùm Philopœmenem Achæorum ducem Meſſenij veneno ſuſtuliſſent, Lycoras Arcadum & Achæorum dux Meſſene euerſâ, oſſa eius Megalopolim reportauit, tanquam viri de patria optimè meriti: Pauſanias in Arcadicis. Alexander Magnus in Aſiam tranſmittens, Ilij Mineruæ ſacrificauit, heroibuſque libauit: Achillis cippum vnxit, ac circum eum vnà cum amicis de more cucurrit nudus, eique coronam impoſuit: Plutarchus in Alexandro. Leonidæ Regis Spartanorum, ad Thermopylas cæſi, oſſa, 40. poſt eius cædem annis à Pauſania è Thermopylis deportata, Spartæ ex aduerſo theatri condita ſunt: Pauſanias in Laconicis. Ad Hannibalem vincendum & Romanum Imperium ampliandum, magna mater Deûm ex Phrygia Peſsinunte accita, & Romam tranſlata eſt, magnificoque Templo honorata.

Ex his ſimilibuſque Ethnicorum moribus & conſuetudinibus tranſlatio, Cultus & Veneratio Reliquiarum Sanctorum in Eccleſiam Chriſti introducta eſt. Teſtatur hoc apertè Euſebius in vita Conſtantini Magni: refert enim. Imperatorem hunc, vt Religionem Chriſtianam plauſibiliorem redderet Gentibus, externa ornamenta, quæ Gentiles ſuæ Religioni adhibuerunt, ad Chriſtianam tranſtuliſſe. Vnde facille colligi poteſt, quem hæc ſuperſtitio authorem habeat: non Deum, ſed Satanam. Hoc etiam Plato teſtatur lib. 4. de Legibus: Quòd, inquit, & Sepulchra mortuorum, & Reliquię honorantur, eſt dæmonis Apollinis inuentum.

Reliquiarum tranſlationes adhuc tolerabiles.

Etſi verò ex his Ethnicorum pompis & ſepulchretis praua imitatione multa in Chriſtianam Religionem, præſertim in effodiendis & transferendis Sanctorum Reliquiis tranſlata ſunt, vt quòd vrnæ aureæ ſunt adhibitæ, & velamenta ſerica, obuiationes, deductiones, ſicut de Demetrii Reliquiis ſcriptum, & in tranſlatione Samuelis retentum diximus: vix tamen videri potuerunt habere aliqua Superſtitionis & Idololatriæ ſemina. Nam honorificæ illæ tranſlationes & curationes Reliquiarum factæ fuerunt etiam, præter illas cauſas quas ſupra commemorauimus, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis Reliquiarum illarum, quæ in vita fuerant Templa Dei, & Organa Spiritus ſancti, reſuſcitanda ſuo tempore ad vitam æternam.

Deinde, quod ſupra quoque monuimus, corpora & oſſa Sanctorum nondum adhuc in tranſlationibus illis, ſuper Altaria, vt hodie in Papatu fit, reponebantur: Illum enim locum Chriſto deberi agnoſcebant, tanquam hoſtiæ pro peccatis mundi: ſed ſub Altari, vt qui Chriſto, qui eſt Altare, ſubiecti, eiuſque paſsione & morte redempti ſint, ſicut Ambroſius teſtatur libro decimo, Epiſtola 85. in terram recondebantur quò etiam Epiſcoporum corpora depoſita ſunt, qui ſuper Altaria illa Sacrificium Deo obtulerunt, & Cœnam Dominicam adminiſtrarunt, Ambroſio hoc ipſo loco id atteſtante, vbi dicit. Hunc ego locum prędeſtinaueram mihi: Dignum eſt enim vt ibi requieſcat Sacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo locum Martyribus. Et quia tranſlationes illæ Reliquiarum nihil aliud fuerunt, quàm funerationes & ſepulturæ earum: idcircò facta ſunt etiam iiſdem Ritibus & Ceremoniis, quæ in ſolenni deductione funerum vſurpabantur tunc temporis, niſi quòd, vt diximus, ex Ethnicorum pompis quædam admiſcebantur. Ex hac conſuetudine ſepeliendi & recondendi Reliquias ſanctorum ſub Altari, phraſis illa Hieronymi eſt, Romanum Pontificem ſuper veneranda oſſa Petri & Pauli offerre, & tumulos vel ſepulchra Chriſti Altaria eſſe: Quia etiam preces publicæ in adminiſtratione Cœnæ fiebant ad Altaria, inde Chriſtiani dicebantur apud ſepulchra Martyrum inuocare Deum. *Quid ſit Super oſſa Petri & Pauli offerre, & Sepulchra Altaria Chriſti eſſe.* Sicut autem Pauli temporibus, Baptiſmus in aliquibus locis ſupra mortuos viuentibus adminiſtrabatur, vt eſt videre 1. Corinth. decimo quinto. Ita Cœna Domini etiam ſuper corpora Martyrum abſque omni ſuperſtitione celebrari potuit. Sine ſuperſtitione quoque fideles apud ſepulchra Martyrum inuocare Deum potuerunt, in illa fide, pro qua Martyres mortui fuerant. Ipſa quoque honorifica tranſlatio & depoſitio Reliquiarum, vel Apoſtolorum, vel Martyrum, fuit etiam incitamentum quoddam, ad admirationem fidei & virtutum quæ prædicata ſunt de Sanctis, ſicut Chryſoſtomus teſtatur in Babylam: Poſt ſermonis, inquit, facultatem ipſa certè Sanctorum ſepulchra, proximum locum obtinent, ad animos hominum in ipſos Sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandos.

Hoc ipſum tamen ne Iuſtiniani Imp. quidem tempore non vbique obſervatum fuit, ut ſcilicet corpora ſanctorum vel in altari ponerentur, vel ſub eo ſepelirentur. Sic enim Procopius ſcribit lib. 1. de Iuſtiniani ædif. Erat, inquit, antiqua apud Byzantium ædes Apoſtolis conſecrata, longitudine temporis iam emota, & quæ ut

ſuſpicabatur) amplius ſtare non potuit hinc pro dignitate inſtauravit. Ibi latomi & artifices effoſſo fundamento, invenerunt ligneas arcas tres inſculptis literis indicantes, trium Apoſtolorum eſſe Corpora, Andreæ, Lucæ & Timothei: quæ Rex ipſe & omnes Chriſtiani maximo cum fervore conſpexerunt, & conſpecta rurſum terrâ occuluerunt.

Nouæ deuotiones erga Reliquias ſeminaria fuerunt ſequentiũ ſuperſtitionum.

Licet verò hæc ita ſe habeant, negari tamen aut diſſimulari non poteſt, nouas iſtas & electitias deuotiones erga Reliquias, ſine Scripturæ teſtimonio, & abſque vllo vetuſtiſſimæ Eccleſiæ exemplo ſuſceptas, ſtatim poſt initium habuiſſe ſeminaria ſuperſtitionum. Nam poſtquam effoſſiones & tranſlationes magnificæ, ab Ethnicis mutuatæ, ſemel à Chriſtianis receptæ & approbatæ fuiſſent, mox alia grauiora ex illorum Ritibus Idololatricis in Chriſti Eccleſia ſubſequuta ſunt: Semel enim vno in conuenienti dato, mox ſequuntur alia plurima. Refert Plutarchus in Theſeo, Athenienſes in Marathone pugnantes vidiſſe ſpectrum Theſei armatum pro Athenienſibus pugnans & hoſtes fundens: Poſtea Apollinem Oraculo monuiſſe Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirentes Athenis deponerent, & religioſâ Veneratione aſſeruarent, atque ipſum tanquam Heroa, ſeu munimentum & præſidium vrbis, Sacrificiis & Inuocationibus colerent ac venerarentur. Epiphanius ſcribit, Ægyptios Gentiles, locum vbi Ieremias ſepultus fuit, magnâ deuotione & Religione coluiſſe, quòd perſuaſi eſſent aſpides & crocodilos ab ipſo profligari. Ælianus de varia Hiſtoria libro duodecimo narrat, Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatum iacuiſſe. Poſtea Ariſtandrum numine correptum dixiſſe: Cùm Alexander omnium ſeculorum Reges felicitate ſuperârit, ſibi à Djis patefactum eſſe, in quacunque terra corpus ipſius requiem habiturum eſſet, eam feliciorem cæteris & ab hoſtili vaſtatione liberam fore. Inde inter Alexandri ſucceſſores contentionem ortam fuiſſe, ſingulis conantibus corpus illud in ſuum regnum transferre, quaſi obſidem firmitatis Imperii & incolumitatis regni. Tandem verò Ptolemæum præualuiſſe, & Alexandriam illud tranſtuliſſe. Polydorus etiam ex Dionyſio oſtendit, cereos & lumina accenſa partem fuiſſe cultûs Reliquiarum apud Ethnicos. Et ſupra florum, roſarum & coronarum, quæ in tranſlationibus Reliquiarum eis oblatæ fuerunt, mentionem fecimus.

Progreſſus cultus Reliquiarũ apud Chriſtianos.

Hos autem Gentilitios Cultus in Chriſtianam Religionem receptos & nouis additamentis ſubinde auctos fuiſſe, Hiſtoriæ luculenter teſtantur. Quum primùm enim corpora & Reliquiæ Sanctorum effodi & transferri cœperunt, mox perſuaſio animos hominum inuaſit, Martyres, aliosque Sanctos eius Regionis, vrbis & loci, vbi eorum Reliquiæ ſeu corpora depoſita erant, columnas, Turres, Munimenta & Præſidia eſſe, vt Baſilius loquitur. Hanc ſuperſtitionem confeſtim ſequuta eſt alia, vt corpora Sanctorum & Reliquias alias non amplius ſub Altari humarent, ſed ſuper Altaria ponerent & ad venerationem proſtituerent. Inde mox etiam ortæ ſunt circumgeſtationes Reliquiarum, vt in maiori admiratione eſſent. Narrat Euagrius libro quarto capite vigeſimo ſexto, ex libro ſecundo Procopij de bello Perſico, Apameæ Syriæ oppido, partem Crucis, de qua Chriſtus ſuſpenſus fuit, ab homine Syro clàm eò delatam, cubitali magnitudine reſeruatam fuiſſe. Eam oppidanos, magnam eius loci tutelam eſſe exiſtimantes, religioſè veneratos eſſe, & conditâ ei thecâ ligneâ, auro gemmiſque exornatâ, tribus Sacerdotibus cuſtodiendam tradidiſſe, & certâ die quotannis proferre & venerari conſueuiſſe: inprimis verò Apameenſes ciues, Coſroe Perſarum Rege cum exercitu ciuitati illorum imminente, ejus ſe ligni auxilio plurimùm ſe iuvari poſſe, ſuperſtitioſè putâſſe. Belli enim periculis conſternati miſeri homines, Thomam, Ciuitatis ſuæ Epiſcopum adeuntes rogârunt, vt præter conſuetudinem, ſanctæ Crucis lignum proferret, eamque ciuibus exoſculandam exhiberet: eâ opinione, ſe, viſâ cruce, felicius morituros eſſe. Præſul igitur motus ciuium precibus, Crucis lignum ambabus manibus in ſublime ſublatum, circumeundo ſacram Ædem omnibus ſpectandum exhibuit, quorum numero Euagrius ſe quoque interfuiſſe ſcribit. Sic Lucillus Epiſcopus circumgeſtationem Reliquiarum S. Stephani in memoriam eius inſtituiſſe dicitur. Stephanus II. Papa circumgeſtauit Reliquias, cum opinione quod afferant locus prophanis luſtrationem quandam ſeu expiationem. Nam Romà obſeſſâ ab Aiſtulpho, Apoſtolorum caluariis & ſupplicationibus vrbem luſtrauit: Liber Pontificalis & Volaterranus. Victoriâ autem partâ, Litanias per omnes Eccleſias inſtituit, & Apoſtolorum caluarias, aliorumque Sanctorum Reliquias circumferri & oſtendi in Proceſſionibus iſtis juſſit: Ibidem, & Balæus in vita eius.

Quia etiam Miracula plurima ad ſepulchra Martyrum, aliaſque Reliquias fiebant, homines in omnibus infirmitatibus, periculis & neceſſitatibus ſuis eò currebant flores apud Auguſtinum: Oraria & tunicas apud Ambroſium, ſepulchris illis, vel Reliquiis iniectas, tanquam amuleta & præſeruatiua geſtabant. Nec Deum tantùm, ſed ipſos etiam Martyres apud Sepulchra,

quia etiam eorum Reliquias invocabant. Sergius Papa inuenit circa annum Domini 689. Crucem precioſis lapidibus adornatam, & ineffabilem portionem Crucis Dominicæ interius repoſitam. Ea ex tempore illo annis omnibus in Baſilica Saluatoris, quæ Conſtantiniana dicitur, in die Sanctę Crucis adoratur. *Marianus Scotus. Martinus Polonus in Sergio. De oſtenſione & adoratione ſolenni Reliquiarum, narrat Erdfordienſis,* Carolum Magnum publicè ſignificâſſe, vt omnes corde contrito, confeſſi peccata ſua, Aquiſgranum Idibus Iunij conueniant, ſpectatum Reliquias Sanctorum Hieroſolymâ & Conſtantinopoli allatas. *Et Synodus poſtea decreuit,* vt quotannis feriâ quartâ Ieiuniorum quatuor temporum, menſe Iunio, Reliquiæ illæ monſtrentur & adorentur. *capite ſexageſimo nono, & Rudimentum Nouitiorum, Lucenſis folio trecenteſimo ſexageſimo ſecundo, Leo III. Papa* Sanguinem adulterinum (*quem ex Crucifixo quodam ligneo fluxiſſe impoſtores dixerant, vt ſtatuarum Idololatrias, dum adhuc in quæſtione eſſent, confirmarent,* pro vero Chriſti ſanguine haberi voluit. *Et Mantuam profectus, vbi hucuſque ſeruatur, ſalutatur & adoratur,* ſic eſſe ſua authoritate approbauit ac Bullis confirmauit: addito illi quotannis ſolenni feſto die. *Balæus Centur.* 2.

Et quia opinabantur gratiam & virtutem quandam diuinam illis oſſibus adeſſe ſeu inhærere, ideò eam apud Reliquias ſtudioſè quærere cœperunt: imò credebant etiam ſpiritualia dona per contactum & exoſculationes earum dari & augeri. Auguſtinus teſtatur, ſuo tempore Reliquias ægrotis impoſitas fuiſſe propter Spem ſanationis.

Hieronymi quoque & Auguſtini temporibus tanta vanitas colendi defunctas creaturas hominum animos inceſſit, vt inciperent diuellere Reliquias, & quaſcunque particulas de oſſibus, veſtibus, aliiſque rebus vel furto vel manifeſtè abripere, & in alia Templa deportare, vt ſic diſtributæ in variis locis viſerentur. Ita apud Auguſtinum de Ciuitate Dei lib. 21. *capite octauo, Reliquiæ S. Stephani in aliquot locis Africæ extabant, quum apud Theodorum Lectorem, ſub Theodoſio juniore, Stephani integræ Reliquiæ Hieroſolymis Conſtantinopolim tranſlatæ legantur. Et Gregorius fatetur,* ſe de linteo in Templo Nicetij quædam fila ſuffuratam & in alia Templa tranſportaſſe: *Turonenſis in vitis Patrum. c.* 8.

Imò Ethnica ſuperſtitio ſanctos mortuos, eorumque oſſa effodiendi, colligendi, transferendi & religioſè colendi, ita inualuit, vt Monachi quidam vndiquaque ea corraderent, & hinc inde circumcurrerent ac venderent, *ſicut Auguſtinus de Opere Monachorum teſtatur.*

Narrat & Turonenſis, quoſdam Monachos Romam veniſſe, ac propè Templum Pauli corpora quædam noctu effodiſſe: qui compræhenſi faſſi ſint, in Græciam ſe ea pro Sanctorum Reliquiis portaturos fuiſſe. *Idem libro nono, capite ſexto, indicat etiam,* Reliquias Sanctorum adeò ſuperſtitioſè tractatas, vt quidam pro iis arborum radices vendiderint.

Mulierculæ etiam nonnullæ claro die cereos ante ſepulchra Martyrum accendebant.

Apud Hieronymum legitur multos ex plebe Vigilias egiſſe in Cœmiteriis Martyrum, & cibos ſanctificandos cô detuliſſe.

Inſtituerunt etiam Peregrinationes ad omnia loca, vbi Miracula apud Reliquias fieri audiebant.

Ex his omnibus, quæ hucuſque de Origine & progreſſu Tranſlationis, Venerationis, Adorationis & Cultus Reliquiarum diximus, pro PRIMO *contra hanc ſuperſtitionem, & errorem hunc argumento, manifeſtum eſſe puto.* Primò, *in tota ſacra Scriptura, nec mandatum, nec exemplum, de his omnibus obſeruationibus extare.* Secundò, *Apoſtolicam & primitiuam Eccleſiam, Reliquias, & ſuperſtitioſas has circa illas obſeruationes, quas modò recenſuimus, vltra annos trecentos prorsùs ignorâſſe.* Tertiò, *cœpiſſe hanc ſuperſtitionem radices agere & pullulare poſt annos trecentos à nato Chriſto, & inde paulatim adoleſcere: poſt annum verò Domini* 400. *receptam & approbatam illam eſſe;* quibus temporibus, *vt Auguſtinus ipſe conqueritur in Epiſtola ad Ianuarium* 119. tam multis Ceremoniis, variiſque Pręſumptionibus plena fuerunt omnia, vt tolerabilior fuerit Iudæorum ſub lege conditio, quàm Chriſtianorum ſub gratia: quòd illi legalibus tantùm ſarcinis, hi verò humanis decretis & conſtitutionibus ſubiecti fuerint. Quartò, *poſt annos* 500. *obſeruationes illas, ab hominibus excogitatas, ad ſuperſtitioſiſſimum cultum, & idolatricam Adorationem vſque excreuiſſe.*

In fine hiſtoricæ narrationis de Origine & progreſſu Reliquiarum, adſcribam locum ex Euſebii libro quadrageſimo tertio, de Præparatione Euangelica, capite ſeptimo, vt intelligatur inde plenius, quomodo ex κακοζηλία *ſeu prauâ Ethnicorum imitatione, multa in Eccleſia Chriſti vſurpata ſint à Chriſtianis, vt hoc modo Ethnicos lucrifacere, & ad ſuam Religionem traducere poſſent facilius. Euſebius igitur, vt Kemnitius rectè annotauit, plures ex Ethnicis ad Chriſtianam Religionem acceſſuros exiſtimauit, ſi oſtenderetur, doctrinam Chriſtianorum non alienam eſſe à Philoſophorum ſententiis. Inſtituit itaq; in libris illis Conformitatem Platonicæ & Chriſtianæ doctrinæ. Et ex Platone hæc verba deſcribit,* Quomodo oporteat honorare mortem eorum, *Multa ex Gentiliſmo in Chriſti Eccleſiâ recepta; vt Gentiles facilius ad noſtram Religionẽ traduci poſſent.*

qui glorioſè vitam commutârunt? *Reſpondet Plato*, Qui in Militia cum gloriâ mortui ſunt nónne dicimus aurei generis eos eſſe? Omninò credemus Heſiodo, quomodo quidam huius generis moriuntur, quòd illi fiant inde Dæmones puri, obuerſantes in terris, boni depulſores malorum & cuſtodes hominum. *Addit autem Plato*; In poſterum igitur vt Dæmones factos, ita colemus illos, & monumenta eorum adorabimus. *Huic Platonis ſententiæ Euſebius hæc verba ſubjicit:* Hæc Platonis rectè accommodantur ad mortem piorum, quos rectè dixeris milites veræ pietatis: vnde & moris nobis eſt ad monumenta ſeu loculos eorum accedere, & apud illos vota ſeu precationes facere, honorareque beatas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu rationi conſentanea hæc à nobis fiant. *& tandem addit Euſeb.* Hæc Plato & alii dogmatibus noſtris conſonantia ſeu conſentanea. *Vbi Kemnitius benè monet de crimine falſi, quod Pontificij in citando hoc Euſebij loco committunt, ad hunc modum*: Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parùm iuuari profitemur. *Euſebius autem nequaquam dicit*, fideles Martyribus vota vel ſupplicationes facere: *Non etiam dicit*, Martyrum interceſſione ad Deum multùm juvari fideles: *ſed dicit*, ſolitos Chriſtianos ad monumenta Martyrum Deum inuocare: *non adjiciens*, id rectè pieque & verbo Dei conſonum, ſed probabiliter & ratio conſentaneum ab ipſis fieri:

Crimen falſi à Pontificiis admiſſum.

Manifeſtum igitur eſt, quòd ex Ethnicorum ſuperſtitioſis ceremoniis, Inſtitutis & Ritibus, tanquam probabilibus & rationi humani conſentaneis, huiuſmodi Ritus in Eccleſiam Chriſti introducti ſint. Cumque Plato dicat, ipſa monumenta Heroum ab Ethnicis adorari: *Euſeb. non dicit*, Chriſtianos idem facere: *ſed dicit:* Chriſtianos apud ſepulchra Martyrum vota, *hoc eſt*, *Orationes* facere ad Deum: *quam conſuetudinem etiam Iulianus apud Cyrillum de Chriſtianis commemorat.*

SECVNDO, *Huic argumento, ab authoritate veræ antiquitatis ſumpto, in qua de Reliquiis & illarum Cultu & Adoratione nihil prorſus reperitur, addenda iam ſunt Concilia & Patres, qui ſingula ferè capita doctrinæ Pontificiæ de Reliquiis reprehendunt & damnant. Elibertinum igitur Concilium ſub Conſtantino M. celebratum, Canone trigeſimo quarto, ita decreuit*: Cereos per diem placuit in Cœmiterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hoc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione.

Alterum argumentum contra Reliquiarum cultū ab antiquitate Conciliorum & Patrum. Elibertinum Concilium.

Quo Canone lucernas, & in Cœmiteriis cereos ad ſepulchra Martyrum more Gentilium ſub excommunicationis pœna accendere vetuerunt, vt ab Idololatria Ethnica fideles, acrioribus intentatis minis, longiùs abſterrerent. Et Canone trigeſimo quinto rursùs: Placuit prohibere, ne fœminæ in Cœmiterio peruigilent, eò quòd ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committantur.

In Carthaginenſi 5. Synodo anno 398. *celebrata Can.* 14. *conqueruntur Patres*, per ſomnia, & inanes quaſi reuelationes, vbique conſtitui Altaria tanquam Memorias Martyrum. *Et decernunt*, euertenda altaria, vbi non certæ Martyrum Reliquiæ, conditæ fideliſſimâ origine probantur. *Additur autem in illo Canone*, tales euerſiones propter tumultus populares ſæpè non permitti. *Ex quo intelligimus, ad multas tales vulgi ſuperſtitiones Epiſcopos ſæpè conniuere oportuiſſe: atteſtante hoc etiam Auguſtino, & ſic dicente:* Talia multa propter quorundam vel religioſarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo.

Carthaginenſis 5 Synodus.

Antonius Eremita celebris & florens circa Conſtantini Magni, & Filiorum eius tempora, aſſeruationes & cultum ſeu venerationem Sanctorum Reliquiarum grauiter etiam in Teſtamento ſuo reprehendit & improbauit, vt teſtatur Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus in vita eius, è Græco in Latinum ab Euagrio conuerſâ. Mos, *inquit*, Ægyptiis eſt nobilium, & præcipuè beatorum Martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare, terrâ verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hunc honorem quieſcentibus reddi inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos eccleſiaſtica conteſtatione corrigerent: & laicos viros ac mulieres rigidius ipſe conuenit, dicens, nec legitimum hoc eſſe, nec Deo placitum. Quippe cùm Patriarcharum & Prophetarum ſepulchra, quæ ad nos vſque perdurant, hæc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum oportere intueri jubebat, quod in ſepulchro poſitum, lapide vſque ad reſurrectionis diem tertium, clauſum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiamſi ſancta eſſent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius aut ſanctius corpore poteſt eſſe dominico? Quod iuxta conſuetudinem Gentium cæterarum, humo conditum eſſe ſcimus. Hæc iuſta perſuaſio, multorum initium euellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus, domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo conſuetudinem ſupradictam, ne eodem etiam

Antonij Eremitæ iudicium de Reliquiis.

circa

circa ſe laberentur errore, celeriter valedicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. *Et paulò poſt in eadem ſequitur Hiſtoria, quòd Antonius poſtremum ad ſuos habens ſermonem (ad cuius finem mox migrauit ad Dominum) dixeris*: Et ſi qua mei vos cura, ſi qua patris memoria eſt ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat Reliquias, ne VANO corpus HONORE ſeruetur, ne VITVPERATI RITVS à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia. Huius enim rei gratiâ huc maximè ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpuſculum: & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem, locum tumuli mei nouerit. Confido in domino, qui neceſſario reſurrectionis tempore, hoc corpuſculum reſiliet incorruptum. *Hæc Athanaſius in vita Sancti Antonij.*

Obſeruent autem Lectores, quòd hic Pater Antonius, Martyrium ſibi ideò nimirum exſtrui noluit, quia non approbauit: Quod conſuetudinem illam, quâ corpora vel Martyrum vel aliorum Sanctorum, obuoluuntur linteamine reſeruanturque & in terram non defodiuntur, maximopere improbat: quoque conſuetudinem hanc inueteratam, diſertè, vanitatem nuncupat: quòd item conſuetudinem illam & errorem vocat, & erroris reuincit, per ſepulchra Prophetarum, & ipſius Chriſti Domini: quòd de hac conſuetudine inolita epiſcopos, en epiſcopos (certè negligentiores hac in re quàm par erat) monuit ſedulò, viros autem laicos & mulieres rigidius obiurgauit: quo d denique magnâ conſtantiâ aſſeruit illud quod ad eam fiat conſuetudinem, neque legitimum eſſe, neque Deo placitum: item quòd Ritum illum nuncupauit apertè errorem inſitum, & honorem vanum: contrariam verò doctrinam ne humandis, non autem ſeruandis transferendiſque corporibus Sanctorum, non hæreſim aut doctrinam erroneam eſſe dixit, ſed perſuaſionem iuſtam, & bonum magiſterium, ritum quoque à ſe vituperatum. Atqui beatum hunc patrem Antonium, nemo vnquam tanquam perperam de vera religione ſentientem, aut contumelioſe indigneque de Reliquijs vel corporibus Sanctorum iudicantem accuſauit. Quin ipſe Hieronymus Antonium, vt Catholicum *adde &* Apoſtolicum *collaudauit.*

Auguſtinus. *Auguſtinus ne Moribus Catholicæ Eccl. c. 34. inquit:* Nolite conſectari turbas imperitorũ, qui in ipſa vera Religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cùm luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, ſuper ſepulto ſeipſos ſepeliant. *Refert etiam de Ciuit. Dei lib. 8. c. 27.* Nonnullos epulas ſuas detuliſſe ad ſepulchra Martyrum, quas cùm, *inquit*, appoſuerint, orant & inferunt vt veſcantur, ſanctificari ibi eas putantes per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum, *Sed diſertè addit:* A Chriſtianis melioribus hoc non fieri, & in pleriſq; terrarum Regionibus nullam talem eſſe conſuetudinem. *Alibi quoq; conuellit eam perſuaſionem, quâ opinabantur multi,* Spiritus Martyrum Reliquijs ſuis præſentes adeſſe, & orantes exaudire. *Illud etiam Baſilij, de gratia & virtute diuina inſidente Reliquijs Sanctorum, Auguſtinus ita conatur tollere, vt dicat*, Deum, vbicunque velit, quando & quomodo velit, per Angelica miniſteria, Miracula apud ſepulchra Martyrum edere poſſe. *De Opere Monachorum cap. 28. ait*: Tam multos hypocritas ſub habitu Monachorum vſque qua quam diſperſit, circumeuntes prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alij membra Martyrum (ſi tamẽ Martyrum) venditant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut ſumptus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ precium ſanctitatis.

Hieronymus etiam damnauit adorationem Reliquiarum. Nos, *inquit contra Vigilantium,* Martyrum Reliquias non colimus nec adoramus. *Eſt igitur de ſententia Hieronymi, extra controuerſiam, Reliquias Martyrum non eſſe adorandas & religioſo Cultu venerandas, ſed tantùm legitimo, eiſque competente honore afficiendas.* Hieronymus.

Rurſus: Nos, non dico Martyrum reliquias, ſed nec Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur in præſenti ſeculo & in futuro, colimus & adoramus; ne ſeruiamus creaturæ potius, quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Honoramus autem, & reliquias Martyrum, ut eum, cujus ſunt Martyres, adoremus. Eſt igitur ſententia Hieronymi extra controverſiam; Reliquias Martyrum non eſſe adorandas, & religioſo cultu venerandas, ſed tantum legitimo, eiſque competente honore afficiendas: præclarè enim intellexit, quidquid adoratur id Deum eſſe.

Et Cyrillus libro 10. *contra Iulianum*, Sanctorum Reliquias non circumgeſtandas eſſe *aperte dicit*, ſed in ſinu Matris, & in profundis terræ occultandas. *Ibidem etiam refert*, Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, per mortuorum Reliquias iurare: & iuraſſe quidem nonnullos per eos, qui in Marathone, in Salamine, in Artemiſio, in Platæis cæſi ſint: nonnullos per eos qui in vulgaribus ſepulchris ſiti fuerint. Cyrillus.

Vigilantius, qui floruit circa annos Chriſti 360. *de Reliquijs Sanctorum ſic inter alia ſcripſit:* Quid neceſſe eſt te tanto honore, non tantùm honorare, ſed etiam adorare illud Vigilantius.

neſcio quid, quod in modico vaſculo transferendo colis? Quid pulverem linteamine circumdatum adorando oſcularis? Propè ritum Gentilium videmus, ſub prætextu Religionis introductum, quòd vbicunque puluiſculum, neſcio quod in modico vaſculo precioſo, linteamine circumdatum oſculantes odorant *&c.*

Hieronymus ad hæc verba reſpondens, non affirmat, reliquias Martyrum eſſe adorandas, ſed duntaxat queritur, à vigilantio per calumniam affingi Chriſtianis, quod adorent reliquias Martyrum. Sic enim expreſſe ſubjicit Hieronymus. Quis enim, ô inſanum Caput, aliquando Martyres adoravit? *idque ex præcedente Epiſtola tam manifeſtum eſt, quàm quod manifeſtiſſimum, ut verba allegata oſtendunt.* Nos, non dico, Martyrum reliquias *&c.* *Proinde hoc nomine Hieronymus Vigilantium non reprehendit, aut pro Hæretico habuit, quòd is ſtatuerit, reliquias Martyrum non eſſe adorandas. Idem prorſus hac in re Hieronymus & Vigilantius ſenſerunt; ſed, ut dictum, Hieronymus queſtus eſt objici Chriſtianis à Vigilantio id quod non facerent: & putavit aut potius nimis acri, ne dicam calumnioſa interpretatione verba Vigilantij ita accepit, ac ſi nullo modo honorandas reliquias Martyrum judicaret.*

Bernhardus.

Ac licet Bernhardi tempore Reliquiæ paſſim in magna admiratione ac veneratione eſſent, Pater tamen ille in epiſtola ad Guilermum Abbatem damnans oſtentationem auri & argenti in Templis Monachorum, etiam iniquè fert Sanctorum Reliquias tam ſumptuoſe & ſplendidè ornari à religioſis, omnemque cauſam eius luxus avaritiæ tribuit, quæ his modis ad largiendum offerendumque alliciat. Deinde hæc verba ſubiungit: Ipſo quippe viſu ſumptuoſarum, ſed & mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad orandum. Sic opes opibus quæruntur, ſic pecunia pecuniam trahit: quia neſcio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius.

Initium [illegible] *Reliquiarum apud Anglos.*

Teſtatur etiam Balæus Centur. 2. Scriptorum Brittanniæ, cap.32. Anglos circa annos 950. primùm cœpiſſe mortuorum cadauera è terra effodere, eleuare, & certis Ceremonijs ac Religione quadam in capſas aureas vel argenteas ponere. *Quod ſatis magno argumento eſt, Anglos, à recepta primò Chriſtiana religione, ad hoc vſque tempus, Reliquiarum effoſſionem, eleuationem, translationem, cultum & adorationem non probâſſe.*

Oſtenſio Reliquiarum non vbiq; recepta circa annos Chriſti 1400.

Imò oſtenſionem Reliquiarum adhuc circa annos Chriſti 1400. *non vbique approbatam fuiſſe, ex eo intelligi poteſt, quòd Bruſchius de Germania Monaſterijs ſcribens, de Iofrido Comite de Leiningen, Abbate Monaſterij S. Matthiæ propè Treuirim, refert,* ipſum Reliquiarum oſtenſionem primum Cœnobio iſti introduxiſſe, cum Chunonis Archiepiſcopi conſenſu, à Papa Bonifacio IX. impetratam.

Quid enim de Reliquijs ſenſerit, noſtrâ memoriâ Georgius Caſſander Pontificius, ex conſult. ejus ad Ferdinand. & Maximil. Impp. intelligitur. Sic enim artic. 21. legimus, inquit, ad loca Martyrum, reliquijs inſignia, vota nuncupata: & peregrinationes ſuſceptas, quæ omnia tum utilia erant, Cum adhuc recens & certa memoria Martyrum vigeret, & Deus, qui indubitatis miraculis, eos, qui mortui videbantur, ſibi vivere declararet, quibus fides, quam ipſi profeſſi ſunt, confirmabatur. Verum in hac paulatim abuſus irrepſit; nam queritur Baſilius hanc conſuetudinem ſuo tempore corruptam fuiſſe, & temporibus Auguſtini & Ambroſij mos ferendi Epulas ad Martyrum memorias ab Ambroſio interdictus erat. Vt apud Auguſtinum patet lib. 8. de Civit. Dei Cap. ult. Et lib. 2. Confeſſ. Cap. 64. Poſterioribus etiam temporibus memorijs Sanctorum nimium indultum eſt, cum ab impijs hominibus falſa fiducia in cultu inepto, & ſuperfluo collocabatur, qui abuſus reprehenditur in Concil. Cabilonenſi Cap. 43. Acceſſerunt & alia mala, quod avaritiæ cauſâ, falſæ reliquiæ ſupponebantur, ficta miracula prædicabantur, ſuperſtitio inde alebatur magis in miraculorum admirationem, quam ſanctorum imitationem rapiebantur: Non nunquam illuſione Dæmonis, hominum ſuperſtitione abutentis, novæ reliquiæ indies revelabantur, qui abuſus damnatur in Concil. Lugdunenſi Cap. 02. & Concil. Carthag. 5. Cap. 14. hodie verò cùm omnia reliquijs Sanctorum plena eſſe videntur, verendum eſt, ne, diligenti examinatione adhibita, deteſtandæ impoſturæ pateſiant, quemadmodum in nonnullis locis patefactum eſt, ut olim B. Martino accidit, qui in loco nomine Martyris, ſed ſcelerati Latronis monumentum: multò conſultius videtur, ut ab omni reliquiarum oſtentatione abſtineatur, & populus ad veras reliquias colendas, id eſt, ad exempla ſanctitatis, quæ in Scripturis vel ab ipſis Apoſtolis, vel de ipſis extant, imitanda provocetur.

TERTIO, *ſubyciemus* Rationes, *cùm ex verbo Dei, tum aliunde petitas, quibus translatio, veneratio & cultus Reliquiarum improbatur.*

Rationes contra translationem & venerationem Reliquiarum.

Primò, *Matth.23.cap.* reprehendit Chriſtus, & hypocritas appellat eos, qui Prophetarum & iuſtorum ſepulchra ædificabant magnificè, & illa ornabant: interim verò doctrinam eorum contemnebant & perſequebantur.

Secundò, *Paulus teſtatur* 1. *Cor.5.c.* ſe poſt Chriſti reſurrectionem, ipſum non agnoſcere ampliùs ſecundum carnem. *Quibus verbis admonet, quicquid in Chriſto carnale fuit, oblivioni tradendum, & miſſum faciendum,*

dum, vt in eo ſecundum Spiritum quærendo & poſſidendo, omnem operam ſtudiumque locemus. Nunc igitur cauſari, præclarum eſſe, aliquod habere monumentum tum Chriſti, tum Sanctorum; quid aliud eſt, quàm inane tegumentum, fucandæ ſtultæ noſtræ cupiditatis cauſa, quærere, quæ nullum in ratione fundamentum habet?

Tertiò, *Paulus Coloſſ.* 2. *cap. teſtatur*, quemuis cultum Dei ingenijs hominum excogitatum, qualemcunque ſapientiæ ſpeciem præ ſe ferat, vanitatem & ſtultitiam meram eſſe: niſi melius fundamentum habeat, & certius noſtrâ opinione. *Ipſo quoque Chriſto hoc atteſtante Matth.* 15. Fruſtra me colunt, docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominum. *Cultus autem Reliquiarum non à Deo, ſed ab hominibus excogitatus & inſtitutus eſt.*

Quartò, *Omnes ſine controuerſia; fatentur, Dominum ideo Moſis corpus è conſpectu hominum abſtuliſſe, ne populus Iudaicus eo adorando abuteretur. Quod autem in Moſe factum eſt, multò magis ad alios omnes Sanctos extendi debet.*

Quintò, *Cultus Reliquiarum inutilis eſt: ſunt enim res inanimæ & ſenſu omni, nedum ratione carentes. Aut ſi qua maximè inde oriri poſſet vtilitas, ea cum periculo inde promanante comparanda eſſet: inde enim intelligeretur, plus damni quàm emolumenti ad Chriſti Eccleſiam redundare: difficillimum enim eſt, aut potius fieri nullo modo poteſt, quin inde ad Idololatriam homines paulatim declinent.*

Sextò, *Reliquiarum deſiderium nunquam ſuperſtitione caret: imò, quod deterius eſt, mater eſt Idololatriæ: Nam non poſſunt aſſeruari, aſpici aut attrectari, quin ſtatim ſequatur veneratio: venerationi autem nullus adhibetur modus, quin ſtatim honor Chriſto debitus ipſis tribuatur. Nam experientia docet, nunquàm ferè alterum ab altero ſeiunctum eſſe: & in ſignum ſolemnis adorationis, ceres hodiè paſſim accenduntur coram ſepulchris Martyrum. At Hieronymus, obycienti Vigilantio*, eſſe idolatriam accendere cereos coram Reliquijs, *nihil aliud reſpondere potuit*, quàm id facere ſolum mulierculas; quæ zelum habent, ſed non ſecundum ſcientiam: *Confirmat hoc etiam Canon* 34. *Concilij Elibertini, & Auguſtini locus de Moribus Eccleſiæ cap.* 34. *ſupra citatus.*

Septimò, *vt mala trahuntur malis, ſic etiam alia infelicitas his ſequuta eſt, vt neſcio quæ ſordes, omni ratione & ſpecie carentes, pro Reliquijs Chriſti aut Sanctorum reciperentur. Vnde Auguſtinus de Opere Monachorum cap.* 28. *quum dixiſſet*, quoſdam Monachos circumferre & vendere membra Martyrum, *addidit*, Si tamen Martyrum. *Habes exemplum apud Socratem lib.* 7. *cap.* 14. *de Ammonio quodam Monacho & latrone, qui diu pro Sancto Cultus fuit. Adeoque cæcus & dementatus factus eſt mundus progreſſu temporis, vt qualiſcunque titulus nugis oblatis imponeretur, abſque vlla inquiſitione aut delectu pro vero & legitimo duceret. Ita aſinorum aut canum oſſa, quæ nugator quiſpiam protulit, pro Martyrum oſſibus, ſine vlla difficultate; ſtudioſiſſimè homines amplexi ſunt. Gregorius Turonenſis lib.* 9. *hiſt. cap.* 6. *teſtatur*, in Sancti cuiuſdam capſula inuentas fuiſſe radices, dentes talpæ, oſſa murium, & vulpium vngues conditos: *Vnde etiam totam iſtam ſuperſtitionem deteſtatur. Tiguri in theca pretioſiſſima, in qua Reliquiæ SS. Felicis & Regulæ Martyrum repoſita credebantur, & quotannis die paſſionis eorum magnâ cum pompa & veneratione circumgeſtabatur, inuentæ ſunt, cùm aperiretur in reformatione, particulæ aliquot de latere coctili, funiculus item* 12. *cubitorum longus, & coſta nonnulla de fele aut ſimili animali, ac nihil præterea. Geneuæ habebatur, vt ferebatur, brachium S. Anthonij. Cum thecæ incluſum erat, omnes ipſum exoſculabantur & adorabant: cùm productum eſt in medium, cerui pedem eſſe compertum eſt. Ad maius Altare eiuſdem vrbis aliquid erat de cerebello D. Petri. Quandiu id incluſum fuit, de eo nemo dubitabat: fuiſſet enim blaſphemia titulo fidem non habere: ſed cùm excuſſus eſt nidus, & accuratius obſeruatus, repertus eſt pumex. Ioannes Vunſelbergius Theologiæ Doctor, Germanus, qui claruit anni* 1400. *ſcripſit librum de Signis & Miraculis falſis, ac Reliquijs ſuppoſititijs, non tamen impreſſum. In eo recenſet aliquot fallacias auarorum Sacerdotum: vt de rubigine in manubrio cryſtallino pro ſanguine Chriſti adorato Craconiæ: de reſina ex lignea imagine defluente, & eodem modo pro Chriſti ſanguine habita. De ementito ſanguine Chriſti in Vuelſnac oppido Saxoniæ, cuius cauſa librum illum ſcripſit.* Vrbanus V. *ait Platina*, Apoſtolorum capita, diu quæſita, tandem inuenit: Defierant enim, *ait*, in honore eſſe propter deſuetudinem & ignorationem hominum: Sed apud Sancta ſanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita ad Altare maius Baſilicæ Lateranenſis cum maxima veneratione & celebritate collocantur. *Quis verò credat crania Apoſtolorum intra annos* 1200. *& amplius integra in terra poſita, non reſoluta in cinerem fuiſſe? Crediderim ego ſuppoſuiſſe Papam crania aliorum hominum quæſtus cauſâ. Turoni ſummâ ſuperſtitione culta fuit Crux quædam argentea, multis & varijs gemmis ornata. In ijs erat Achates antiquâ & inſigni ſculpturâ, quem Aurelium allatum, cum diligentius inſpiceretur, deprehenderunt inſculptam eſſe Veneris Imaginem, iacentem Adonidem deplorantis. Atqui hæc ipſa gemma erat, quam qui ad Crucem accedebant, flexis genibus ſolebant die paſſionis Domini, religioſiſſimè deoſculari. Similiter inuentum fuit ibidem brachium argenteum, cuius fibulas quum*

adſtantibus ipſis Canonicis ſoluiſſent auriſabri, & quod intus miris ſerici panni inuolucris tectum erat palàm euolueretur, reperta eſt primum chartula, quæ obſcœnam cantionem vetuſtis rythmis ſcriptam continebat, ac tandem etiam chartarum luſoriarum folium, quod vernaculo ſermone Galli vocant, Vn valet de picques. Bituvigibus in quadam Reliquiarum theca repertus eſt baculus media rota ligneæ inſertus, cum magico vel ludicro diſticho, chartulæ cuidam pergamenæ inſcripto.

Quand cette rouë tournera
Celle que j'aime m'aimera:
id eſt,
Quum hæc rota voluetur, amabor ab ea
quam amo:

Cùm Hyacinthi Poloni & Dominicani Ordinis, oſſa trecentis ferè annis poſt mortem eius placuiſſet exhumari, quæ primo loco exhumata ſunt, putarunt eſſe Hyacinthi, Comparata autem à medicis anatomiæ peritis cum aliis ex Hyacinthi ſepulchro erutis, comperta ſunt non fuiſſe unius corporis: quod prælatis ſtomachum movit: exhumata ſunt plura, quorum quædam tractans, Archiepiſcopus Gneſnenſis, aſſeruit eſſe veras reliquias Hyacinthi, eiuſque judicio quantumvis incerto, omnes acquieverunt. Refert Socrates hiſt. lib. 5. cap. 9. Sozom. lib. 5. cap. 8. & Nicephor. lib. 9 cap. 29. Conſtantinopolitanos longo tempore Pauli Apoſtoli corpus ibi conditum eſſe, cum fuerit Pauli ſui Epiſcopi corpus; Indéque accidiſſe, vt temporibus Clementis IV. Papæ, à Græcis in Gallias ad Reginam Francorum deferretur caput eius: illa verò conſulens Papam, intellexit, totum corpus Pauli Apoſtoli Romæ haberi. Poſſent plura huiuſmodi exempla proferri: ſed ex his intelligunt omnes, quantæ deſcgerentur impoſturæ, fraudes & ſordes, ſi aliquando viſitarentur ſedulò omnes totius Europæ Reliquiæ: ſed cum prudentia, vt facilius diſcerni poſſent. Nonnulli enim Reliquias ſpectantes, Religione & ſuperſtitione claudunt oculos, nec audent ſerio inſpicere, vt quid ſit cognoſcant: ſic cernendo nihil cernunt.

His adde, quum multæ Reliquiæ eiuſdem ſpeciei de vno eodemque Sancto, hinc inde monſtrentur, neceſſariò ſequitur, eundem Sanctum vel multa habuiſſe corpora, vel multas eſſe falſas & ſuppoſititias Reliquias.

Octauò, Reliquiæ ob hanc etiam cauſam in Chriſti Eccleſia tollendæ & abrogandæ ſunt, quòd innocantur & adorantur, quem honorem tota ſacra Scriptura ſoli Deo tribuit.

Nonò, attribuitur à Pontificiis Sanctorum Reliquiis, vt infra oſtendemus, quod non ſunt, neque habent; quod ſcilicet gratia Dei in illis hæreat, & per illas communicetur; quodque oratio ante illas effuſa, gratior Deo ſit, quàm quæ alibi. Faciunt igitur ex Reliquiis Idola, quæ cùm adorant, idololatriam committunt. Pugnat etiam cum doctrina de remiſſione peccatorum per ſolam fidem in Chriſtum, quod aiunt, ſe ex contactu, oſculationibus & geſtationibus in collo Reliquiarum, indulgentias peccatorum conſequi. Cumque iurent per Reliquias, manifeſtam Idololatriam committunt, quia per ſolius Dei nomen juramenta concipienda ſunt.

Decimò, Omnis cultus qui hodiè in Papatu Sanctorum Reliquiis exhibetur, ab Ethnicorum Idololatria deſumptus eſt. Vnde enim eſt, quòd Pontificij colunt & inuocant eos ſpeciatim Sanctos, quorum apud ſe habent & Reliquias? Ex Ethniciſmo. Apollo enim monuit Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirerent, & inuenta deponerent Athenis, religioſáque veneratione aſſeruarent: ipſum verò, tanquam præſidium Ciuitatis, Sacrificiis & innocationibus colerent, Plutarcho teſte in vita Theſei, Vnde ante Reliquias hodie cereos & candelas accendunt? Ex Gentiliſmo. Cerei enim & lucernæ, pars fuerunt cultus Gentilitij, vt apud Halicarnaſſeum videre licet. Vnde eſt quòd putant, ſanctos illius vrbis, vbi ſunt ipſorum Reliquiæ, munimenta & præſidia eſſe? Ab Ethnicis. Nam apud Romanos, quorum quiſque habebat domi ſua Reliquias, oſſa, cineres, eos tanquam tutelares patronos, Deos lares atque penates, colebat & inuocabat. Et Ælianus de varia Hiſtoria lib. 12. cap. 64. ſcribit: Numen, ſeu Dæmones Ariſtandro dixiſſe, poſt repertum Alexandri M. corpus, in qua terra corpus illud quieſceret, eam omni felicitate abundantem fore, & ab omni hoſtili vaſtatione liberam. Vnde fiebat tempore etiam Hieronymi, vt ferrent panes alioſqe cibos ad Cœmiteria Martyrum, vt ibi ſanctificarentur? A Gentibus qui ad ſepulchra mortuorum deferebant cibos & defunctis innocatis, dicebant, Surge, ede & bibe, vt Epiphanius in Ancorato teſtatur.

Reſponſiones BELLARMINI ad NOSTRORVM Argumenta contra Translationem & Cultum RELIQVIARVM, ac earundem refutatio.

QVòd corpora Sanctorum in Veteri & Nouo Teſtamento neque tranſlata, neque ad Cultum & venerationem aliquam aſſeruata ſint, negare non poteſt Bellarminus, & propterea ne vno quidem verbo ad id reſpondet. Similiter etiam ea, quæ à Kemnitio & noſtris de huius erroris Origine & progreſſu dicuntur, prorſus intacta relinquit: & tamen tranſlationem & Cultum Reliquiarum ipſe cum Baronio dicere audent, ſemper in Eccleſia in vſu fuiſſe, quod falſiſſimum eſt, vt ſupra demonſtrauimus: & Cultum Reliquiarum primum Eunomium, cui etiam ab aliis Baſilides, Caiani, Porphyrius & Iulianus annumerantur, reprehendiſſe & propterea in veteri Eccleſia damnatos fuiſſe affirmant:

quod

quod etiam falſum eſt. Nam hiſtoriæ veræ oſtendunt, cauſas damnationis illorum non fuiſſe illas, de quibus Pontificij hodie contendant, ſed longè alias. Et vt maior lux huic controuerſiæ accedat, hanc illorum damnationem paulo diligentius conſiderabimus.

Baſilides propter improbatum Cultum Reliquiarũ damnatus fuit. Caiani quare damnati. Porphyrius & Iulianus quare damnati.

Baſilides *igitur ideò damnatus fuit, quòd Martyria, hoc eſt, paßiones propter Chriſtum, non neceſſarias, ſed inutiles & vanas eſſe diceret, ac propterea ipſos Martyres, ſicut Irenæus teſtatur, ſperneret.* Caiani *etiam damnati ſunt, quod Reliquias Martyrum non honorarent: illos verò, Auguſtinus dicit,* carnis reſurrectionem negaſſe: *Ratio igitur & cauſa non obſcura eſt. Veteres quoq;* Prophyrium, Iulianum *& alios Ethnicos in hac controuerſia damnârunt, quòd dicerent,* corpora & oſſa Sanctorum eſſe rem immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, *ſicut ex Cyrillo contra Iulianum, & Theodoreto contra Græcos intelligitur.* Eunomius *etiam cum ſuis ſectatoribus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum non ingrediebantur, quod diuinitatem Chriſti negabant. Cum verò Martyres doctrinam & fidem eius diuinitate ſanguine ſuo obſignâſſent, & Deus Miraculis, quæ ad ſepulchra Martyrum fiebant, fidem hanc Martyrum confirmaret: Eunomij diſcipuli, ne ea, quæ præceptoris ſui doctrinæ contraria eſſent, ipſo facto approbare viderentur, nolebant intereſſe cœtibus fidelium, qui tum in Memorijs ſeu ad ſepulchra Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipuè Martyrum fides de Chriſto vero Deo & homine propter imitationem prædicabatur. Tales hæreticos in hac cauſa ab Eccleſia olim damnatos eſſe conſtat. Illud verò Pontificios cultus Reliquiarum nihil iuuat aut defendit: Cauſæ enim damnationis aliæ fuerunt, quàm quibus illi Reliquias hodie defendere conantur, & à Bellarmino referuntur.*

Eunomius quare damnatus.

Vigilantius quare reprehenſus.

Hæc breuiſsimè percurrimus, quòd in ſequentibus occaſio ſit pluribus de ijs dicendi. Bellarminus enim Eunomio & ſectatoribus eius falſo annumerat Vigilantium, qui etiam cultum Reliquiarum reprehenderit, & propterea iure quoque damnatus ſit. Nam Vigilantius propter improbatum cultum Reliquiarum à nemine vnquam tum damnatus fuit, quàm ab vno Hieronymo, ſed ita, vt ſimul ei aſſingat multa, à quibus ille alieniſsimus fuit, vt maiorem occaſionem contra eum debachandi habeat. Sic enim inter alia argumentatur Hieronymus: Scripſit aduerſum hæreſim tuam quæ olim erupit aduerſum Eccleſiam, ne & in hoc quaſi repertor noui ſceleris glorieris, Tertullianus vir eruditiſſimus inſigne Volumen, quod Scorpiacum vocat, rectiſſimo nomine, quia arcuato vulnere in Eccleſiæ corpus venena diffudit, quæ olim appellabatur Caina hæreſis, & multo tempore dormiens vel ſepulta nunc à Dormitantio eſt ſuſcitata. *Sic Hieronymus. Exſtat autem liber de Hæreſibus, in quo nihil tale de Cainis legitur. Nam quum agit de Ophitarum & Chaldæorum erroribus, qui Caini ſunt, dicit, vt antea etiam indicauimus,* Cainos docuiſſe, carnis non eſſe ſperandam ſalutem. *Vnde Hieronymus fortaſſe occaſionem ſumpſit, hæreſin affingendi Vigilantio, quaſi is carnis reſurrectionem neget, qui carnis & Reliquiarum Cultum improbauit. Hoc inde quoq; colligi poteſt, quòd paulo ante idem Hieronymus,* Mortuum, *inquit*, ſuſpicaris, & idcirco blaſphemas. Lege Euangelium, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. *Rurſus ibidem dicit, ſed* εἰρωνικῶς: Errant Epiſcopi qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur Baſilicas mortuorũ in quibus puluis viliſſimus. *Nõ negabat autem Vigilantius carnis ſalutem vel reſurrectionem, ſed Cultui carnis & Reliquiarum ſuperſtitioſo reſiſtebat ſaltem. Proinde ſophiſtice agit contra Vigilantium Hieronymus, dum hæc de ipſo refert, inutilia facundæ gratiâ. Huc etiam ſequentia pertinent:* Miſer, *inquit*, quòd non dicas nequaquam perpetranda eſſe Martyria: quod quum dixeris, imò etſi non dixeris, ita habeberis quaſi dixeris, *&c.*

De Scorpiaco Tertulliani.

Quod autem Tertulliani librum attinet, qui citatur ab Hieronymo, & Scorpiacus *inſcribitur, ne apicem quidem ille habet de Reliquiis Sanctorum eorumque Cultu. Oppugnat tantùm Gnoſticos, negantes faciendum Martyrum. Sed & multis mox ab initio libri Scripturæ teſtimoniis probat, ſolum Deum eſſe colendum, nullaque honoranda Idola, ac potiùs quiduis ſubeundum. Quantum igitur ex omnibus colligere licet, inurit hanc maculam Vigilantio Hieronymus, quaſi negârit cum Gnoſticis faciendum Martyrium qui tantùm negauit Martyrum colendas reliquias. Nam hanc ſuam diſputationem his verbis concludit:* Qui Reliquias Martyrum aſſeris calcandas eſſe, prohibes ſanguinem fundi qui nullo honore dignus eſt. *Non autem iuſſit Vigilantius conculcare pretioſum Martyrum ſanguinem, neque vllo prorſus honore dignum exiſtimauit, qui Martyrum Reliquias negat proponendas eſſe ad cultum, ſed honorificè terræ mandandas, in nouiſsimo die cum gloria reſuſcitandas. Et hoc Tertullianus maximè vrget. Licet autem carni humanæ plurimùm tribuerit, illud tamen ei non tribuit, quod Hieronymus videri vult: reſuſcitandam credit, colendum minimè credit. Licet etiam ab ipſis Apoſtolorum temporibus hæreſis eorum cœperit, qui carnis reſurrectionem negârunt: nemo tamen ante Hieronymum exſtitit, qui tantâ confidentiâ oſsium, fauillarum & cinerum Cultum defenderit. Auguſtinus in libro de Hæreſibus tradit,* Cainos nimiâ mentis

Hieronymus iniuſtè Vigilantiũ damnauit.

caligi-

caligine excæcatos, hominem Cain adoràſſe: *& Hieronymus Vigilantium Cainitis annumerat, qui homines & hominum oſſa adorare prohibuit: quum ipſe potius eis annumerari debuiſſet, qui hominum mortuorum Cultum, eorumque Reliquiarum nimio vincendi ſtudio propugnauit.*

Vigilantius non Eunomianus.

Eodem modo peccauit Hieronymus, affingendo Eunomij hæreſin Vigilantio. Rides, inquit, de Reliquiis Martyrum & cum authore hujus hæreſeos Eunomio, Eccleſiis Chriſti calumniam ſtruis, nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur? Omnes enim ſectatores eius Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum non ingrediuntur, vt ſcilicet mortuum adorent Eunomium, cuius libros majoris authoritatis arbitrantur, quàm Euangelia. *Hæc quidem Hieronymus; res autem in veritate ſic ſeſe habet.*

Eunomij error.

Eunomius cum Arrianis diuinitatem Chriſti negabat, ideòque non ſolùm Apoſtolorum & Martyrum teſtimonia de Chriſti diuinitate contemnebat, ſed etiam ipſorum corpora, & quæ circa hæc Miracula Chriſtus in argumentum diuinitatis ſuæ fecit. Ediderat quoque libros contra Chriſti Deitatem, & Miracula Apoſtolorum Satanæ tribuebat. Sic enim rurſus Hieronymus, Niſi fortè in morem gentilium impiorumque Porphyrii & Eunomii, has præſtigias Dæmonum eſſe confingas, & non verè clamare Dæmones, ſed ſua ſimulare tormenta. *Sophiſtam igitur hìc rurſus agit Hieronymus: Non enim cum Eunomio diuinitatem Chriſti negabat Vigilantius, neque rejiciebat, aut calcanda eſſe dicebat corpora Martyrum, aut quæ circa ipſa fiebant miracula:* ſed vnum jubebat colere Deum, quem Martyres prædicâſſent, quo & Miracula referenda eſſent: Oſſa autem mortuorum venerari prohibebat: *Hoc autem Catholicum eſſe, ex Smyrnenſium Epiſtola intelligitur:* Chriſtum, *aiunt,* aliquandò, *hoc eſt, nunquam,* poſſumus deſerere, vt qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit. *Rurſus:* Non poſſumus, *inquiunt,* alium quenquam colere: Quoniam verum Deum, & qui ſolus colendus ſit nouimus. *Quo ad Martyres autem,* eos, *aiunt,* vt Domini diſcipulos veneramur, ac diligimus, veluti eos qui magiſtro ac Domino fidem ſeruârunt, optamuſque in fide & conſtantia illorum fieri conſortes. *In quem igitur finem Polycarpi oſſa collegerunt? num vt ea colerent, venerarentur ac adorarent, vt Hieronymus faciundum cenſet? Minimè verò,* ſed vt ex more ea conderent & ſepelirent: *Quia apud omnes Gentes pietatis officium & vltimus videbatur honor, corpora honeſtè ſepelire. Nihilominus tamen Hieronymus, idem cum Smyrnenſibus ſentientem Vigilantium, hæreticum appellare audet: quum minimè ignoraret, Eunomij & Vigilantij doctrinam longiſſimè inter ſe diſtare. Non immeritò ergo Eraſmus,* In Vigilantium, *inquit,* ita conuitiis debacchatur Hieronymus, vt pluſculum in eo modeſtiæ cogar deſiderare: vtinam argumentis duntaxat egiſſet, & à conuitiis temperâſſet.

Eraſmus de Hieronymo.

Nec eſt quòd Bellarminus impietatis nos accuſet erga ſanctiſſimum Patrem Hieronymum: Nam & ipſe initio ſtatim capite 1. *duplicis mendacij accuſat eundem Hieronymum: primum eſt, quòd is voluit, etiam ante Eunomium contradictum fuiſſe Reliquiarum venerationi: alterum, quòd à Samaritis & Iudæis hoc profectum eſſe dixit; in libro contra Vigilantium, & in Epiſtola ad Riparium.*

SECVNDO, *ad authoritatem Conciliorum, quæ à noſtris objiciuntur, nihil reſpondet Bellarminus: teſtimonium etiam Antonij Eremitæ & Cyrilli magno ſilentio ipſe & Baronius prætereunt. Ad Auguſtini locum de Moribus Catholicæ Eccleſiæ, aliquid reſpondet.* Primò dicit, *ſcripſiſſe Auguſtinum iſta initio conuerſionis ſuæ: Reſpondeo, vt maximè hoc concedamus, tamen jam tum conſuetudines veræ Eccleſiæ illi notiſſimæ erant: Non enim credibile eſt, tantum virum ſcripſiſſe peculiarem librum de Moribus Catholicæ Eccleſiæ ſibi non benè cognitis. Deinde non dubitanter loquitur, ſed dicit,* SE NOVISSE *multos huic ſuperſtitioni addictos: Noſcere autem ſignificat, notum & cognitum aliquid habere, notitiam rei alicuius habere. Adhæc ipſemet Auguſtinus de hoc libro; & altero de Manichæorum moribus, in Retractat. ſuis hæc ſcribit:* Iam baptizatus cùm Romæ eſſem, nec ferre tacitus poſſem Manichæorum jactantiam, de falſa & fallaci continentia vel abſtinentia, quæ ſe ad imperitos decipiendos veris Chriſtianis, quibus comparandi non ſunt, inſuper præferunt, ſcripſi hos duos libros.

Secundò, *negat Bellarminus,* ſepulchrorum hunc Cultum eſſe Idololatriam. *Reſpondeo, Auguſtinus tales vocat ſepulchrorum adoratores: ergo talis Cultus eſt Idololatria. Eſt enim Idololatria religioſus Cultus, quo aliquid tanquam numen colitur, quod præcipuè fit adoratione. Vnde etiam Ieſuita Col.* 2073. *ne Pontificij Idololatræ videri poſſint,* negat ab ipſis Reliquias adorari *Negat etiam,* Auguſtinum velle hunc ſepulchrorum Cultum eſſe malum, & quæ in ſignum iſtius cultûs Reliquiarum fiebant, qualis erat oblatio vini & epularum, quæ ſuper mortuos & eorum ſepulchra fiebat. *Reſpondeo, contradicit hìc Ieſuita apertiſſimè Auguſtino, qui manifeſtè hoc totum, quod non tantùm ab alijs, ſed etiam à matre ſua fiebat, vnà cum Ambroſio damnat. Nam lib.* 8. *de Ciuit. Dei cap.* 27. *apertè dicit,* hoc à Chriſtianis melioribus non fieri, & in pleriſque terrarum locis nullam eſſe talem conſuetudinem. *Et lib.* 6. *Confeſ. capite* 2. *teſtatur,*

Idololatriæ quid.

Am-

Ambroſium Mediolani hæc à Chriſtianis, ijs quoque qui ſobriè facerent, fieri vetuiſſe, ne vlla occaſio daretur ebrioſis ſeſe ingurgitandi,& quia illa quaſi parentalia ſuperſtitioni gentilium eſſent ſimillima.Cumque mater quoque *Auguſtini* pultes, panem & vinum Mediolani ad Memorias ſanctorum afferre vellet, juxta Afrorum ritum & conſuetudinem, prohibitam fuiſſe id facere ab Oſtiario, *eodem loco indicat. At Bellarminus ait*, Matrem Auguſtini in hoc non peccâſſe, nec Idololatriam admiſiſſe, quia hoc ex pietate fecerit. *Reſpondet Ieſuitæ eodem loco ipſe Auguſtinus, his verbis*: Pietatem in eo quærebat, non voluptate. Vbi verò comperit à præclaro prædicatore atque antiſtite (*Ambroſio*) pietatis præceptum eſſe, iſta non fieri, abſtinuit ſe libentiſſimè, *&c. Ad hæc, iſta parentalia ab Idololatria non abfuerunt*, quòd ſuperſtitionibus Gentilium, *vt Auguſtinus ait*, ſimillima eſſent. *Adde, quòd Auguſtinus in libro de Moribus Eccleſiæ, Sepulchrorum adoratores* ſuperſtitioſos *vocat. cap.34.*

TERTIO, *ad primam noſtram Rationem reſpondet Bellarminus*, Dominum non reprehendere Iudæos, quòd ædificarent vel ornarent monumenta Prophetarum: ſed quòd non imitarentur eos quorum monumenta ornabant, ſed potius eos, qui illos occiderunt, atque ita ſeipſos condemnarent. *Reſpondeo hoc facit contra nos, ſed idipſum concedit nobis Ieſuita quod volumus. Non enim reprehendimus Pontificios, quòd corpora & oſſa Sanctorum honeſtè ſepeliunt, & eorum ſepulchra exornant, ſed quòd circa hæc externa tantùm occupatiſſimi ſunt, Sanctorum verò, & præcipuè Apoſtolorum doctrinam & vitam ſecurè contemnunt, imò hoſtiliter ferro & flammâ perſequuntur. Idcirco iuxta Chryſoſtomi interpretationem, iure quoque ad Pontificios dicere poſſumus*, Non quia ædificatis, nec quia perſequutores Apoſtolorum & Martyrum accuſatis, vos reprehendimus, ſed quia ita facientes, & dicentes, perſequutores illorum condemnare audetis, quum interim voſipſi pejora committatis. *Adhæc, negari non poteſt, quin etiam Dominus nimium Phariſæorum & Scribarum reprehendat ſtudium extruendi, ornandi & decorandi Prophetarum ſepulchra.*

Ad ſecundam noſtram rationem, quâ diximus, Chriſtum, Chriſtianis ſecundum carnem hoc eſt, carnali modo, non amplius cognoſcendum aut quærendum iuxta Pauli doctrinam 2. Cor.5. id eſt, colendum eſſe, ſacrificiis videlicet, & innumeris illis legalibus Ceremoniis: ideóque non rectè ſepulchrum Chriſti & carnales Reliquias defunctorum quæri à Chriſtianis: vt hoc modo Chriſto ſeruiant, ipſum colant ac venerentur: ſed veros eius cultores iam in Spiritu & veritate eum colere debere: Reſpondet Bellarminus, Sepulchra illa Memorias eſſe Sanctorum, & eorum alteram partem, corpus videlicet, continere, & propterea rectè quæri. *Reſpondeo, eſſe fallaciam à non cauſa vt cauſa. Nam ſi ad conſeruandam ſolam Sanctorum memoriam ædificarentur ſepulchra eorum, foret id quidem tolerabile ſed quia ad cultum, & quidem religioſum ædificantur, ornantur & quæruntur, ſuperſtitioſum eſt, nec ferendum. Ad hæc, reſponſio hæc Ieſuitæ nihil eſt aliud quàm* [illegible]*; & nihil contra argumentum noſtrum facit, vt Lector facilè intelligit. Interpretatio quoque Ieſuitica horum verborum Apoſtoli falſa eſt: nempe, per carnem intelligi debere mortalitatem & paſſibilitatem Chriſti, vt ſenſus ſit, Non amplius iuxta mortem & paſſionem cognoſcendum aut conſiderandum eſſe Chriſtum: Nam Paulus docet 1.Cor. 11. S. Cœnam in memoriam mortis & paſſionis Chriſti inſtitutam eſſe. Et addit Apoſtolus*: Quotieſcunque ederitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciabitis: *nihil etiam diligentius repetit Paulus quàm crucem, paſſionem & mortem Domini.*

Ad tertiam reſpondet Ieſuita, Cultum Reliquiarum non eſſe Cultum voluntarium; *id eſt*, ab hominibus excogitatum, ſed à Deo inſpiratum. *Reſpondeo, falſum hoc eſſe non ſolùm hucuſque demonſtrauimus, ſed infrà quoque in refutatione argumentorum Ieſuitæ prò cultu Reliquiarum probabitur. Secundò dicit*, apud Paulum Coloſſ. 2. ἐθελοθρησκείαν non ſignificare Cultum quomodocunque voluntarium, *id eſt*, præceptum à Deo, ſed ab homine excogitatum: ſed cultum ſuperſtitioſum, ſiue falſam Religionem. Probandum igitur eſſe nobis, cultum Reliquiarum eſſe ſuperſtitioſum vel falſum, ſi velimus eſſe reprehenſum à Paulo. *Reſpondeo vt ſupra, hoc eſſe ſatis iam antea probatum, & inſequentibus etiam ad oculum demonſtrabitur.*

Ad quartam rationem ſic reſpondet Bellarminus, vt rem certiſſimam reddat dubiam, & perſpicuam obſcuram. Primò *enim* dubitat, an Moſi corpus ſepultum ſit. *Reſpondeo, hæc ſententia manifeſtè pugnat cum verbo Dei. Nam Deuteronomij vltimo ſcribitur*, Dominum ſepeliuiſſe Moſem in valle terræ Moab. *Vnde Rupertus etiam in hoc caput ſententiam Ieſuitæ firmis argumentis oppugnat: & Bellarminus ipſe tandem fatetur, eam non facilè defendi poſſe.* Secundò *igitur reſpondet ex Homilia quinta Chryſoſtomi in Matthæum*, occultatum fuiſſe Moſis ſepulchrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo. *Reſpondeo, Chryſoſtomi locum ſic habere de verbo ad verbum*: Nequaquam vtilis in terram ſanctam Moſis fuiſſet ingreſſus, vt qui omnino plurimos Iudæorum in maximam erroris ruinam ſupplantare potuiſſet:

ſet. Si enim quia per illum fuerant de ſola Ægypto liberati, relicto DEO, tantummodò Moſem requirebant, ipſius eſſe prorſus cuncta illa beneficia credentes: hunc ſi introductorem quoque in terram promiſſam habuiſſent, in quæ non illi impietatis prærupta cecidiſſent? Vt igitur omnis hujuſmodi amputaretur occaſio, ejus quoque occultatum eſt ſepulchrum. *Dico jam, idem periculum eſſe cum aliorum Sanctorum ſepulchris & Reliquiis, imò hoc ipſum jam pridem cum iis eueniſſe, cui Deus occultatione ſepulchri Moſis praeuenire voluerit.* Negat hoc *Ieſuita*, & diſcrimen hic facit inter Iudæos & Chriſtianos. Iudæi, *inquit*, eo tempore propenſiſſimi erant ad Idololatriam, ita ut etiam vitulos aureos colerent. *Reſpondeo, eodem modo Papiſtas hodiè & jam aliquot ſeculis ad Idololatriam propenſos fuiſſe. Nam vt illi coluerunt vitulos aureos, ita hi colunt imagines lapideas & ligneas, oſſa item & ſepulchra mortuorum: adeóque relicto Deo, Sanctos tantùm requirunt, & ſic in horrenda impietatis prærupta ceciderunt. Dicit quidem Ieſuita*, nunquam eſſe auditum apud Chriſtianos, vt aliqui Sanctorum Reliquiis diuinos honores detulerint. *Reſpondeo, facto ipſo declarare Papiſtas, quod verbis confidentiſſime negent. An non enim diuini honores iis rebus exhibentur, quibus Aræ & Templa eriguntur, & ad quas ex animi deuotione preces fiunt? Sed hac de re infra pluribus agemus.*

Ad quintum *noſtrorum argumentum nihil reſpondet Bellarminus.*

Ad ſextam *rationem reſpondet*, Cultum Reliquiarum non eſſe idololatricum: *Ratio*, quia Martyres mortui ſunt, vt Idololatriam deſtruerent. *Reſpondeo, hæc ratio nihil probat: Imò pro nobis facit. Si enim mortui ſunt, vt Idololatriam deſtruerent, peccant ſanè Papiſtæ contra confeſſionem & doctrinam Martyrum, ſi cum ſepulchris & Reliquiis ipſorum Idololatriam committunt. Nec idololatria crimen à Cultu Reliquiarum depelli poteſt, quandiu Aris, Templis, & alio modo, quo Deus ipſe, coluntur. Vide Auguſtinum de Ciuitate Dei libro* 22. *cap.* 10. *Fateor non primo impetu ad manifeſtam Idololatriam erumpi: ſed paulatim ab vna fallacia ad alteram decliuem eſſe lapſum, donec tandem homines in extrema præcipites ruant. Proſternunt ſe hodie Chriſtiani ſeipſos ac genua flectunt coram Reliquiis, tanquam coram Deo: accedunt faces & candelas pro ſolenni adorationis ritu: fiduciam in iis locant: ad eas confugiunt, ac ſi illic virtus & gratia Dei incluſa eſſet. Si Idololatria nihil aliud eſt, quàm Dei honorem aliò transferre, an hoc Idololatriam eſſe negabit Bellarminus? En quò paulatim Reliquiarum Cultus deuenerit.*

Ad ſeptimum *argumentum* primò, *ſolâ inficiatione reſpondet Ieſuita:* negat enim Reliquias, quæ publicè in Templis exponantur venerandæ, eſſe ſuppoſititias: ſemper enim Eccleſiam diligenter cauiſſe, ne fraudes fierent. *Reſpondeo, eſto cauerit diligentiſſimè, non tamen cauere in vniuerſum potuit, quin aliquæ ſuppoſititiæ colerentur: vt exemplis & teſtimoniis aliquot in noſtro argumento probauimus ſuprà.* Secundò *reſpondet*, ab Alexandri III. Papæ temporibus nullas ſuppoſititias Reliquias in Templis expoſitas fuiſſe, vt qui cauerit, ne Reliquiæ publicè recipiantur ſine authoritate Romani Pontificis. *Reſpondeo, hoc decretum probat, ante ea tempora ſuppoſititias Reliquias multas fuiſſe receptas. Quod autem poſt hoc decretum nullæ falſæ & ſuppoſititiæ reliquiæ fuerint, aut ſordes aliquæ pro illis non cultæ, falſum eſt. Quamuis enim concedamus, Pontificem Romanum diligenter in Reliquias inquirere, certum tamen eſt, veteres ab aliquot ſeculis retentas adhuc coli: & Papas, cùm ſint meri homines, & quidem filij peccati, errare, falli ac decipi poſſe, vt experientia noſtro ſeculo hoc abundè comprobauit. Ad Auguſtini locum reſpondet*, eum meritò dubitâſſe de Reliquiis, quas quidam priuati homines circumferebant. *Reſpondeo, meritò quoque de iis dubitari, quæ Satanicis illuſionibus monſtrata, effoſſa & à Papa canonizata & approbata ſunt: quis enim Papæ dicet hæc oſſa, quæ aliquot ſeculis in terra ſepulta & condita fuerunt, huius vel illius Martyris eſſe?*

Suppoſititia Reliquiæ.

Ad illud, quod objicitur à noſtris de pluribus corporibus, reſpondet Ieſuita, in variis locis eſſe partes eorundem corporum, ſed denominari à parte totum. *Reſpondeo non partes corporis, ſed totum & integrum corpus: membra item eadem: tot denique fruſta vel partes einſdem corporis adeò multis in locis monſtratur adhuc hodie, vt eundem Sanctum vel plura corpora, vel giganteum & ſtupenda magnitudinis corpus habere oportuerit: ſi aliquas ex illis Reliquiis non ſuppoſititias eſſe affirmare velimus. Idem de reliquis iudicium eſto Reliquiis. Exemplis rem declarabo: Charrouienſes Monachi jactant, ſe integrum habere Chriſti præputium, hoc eſt, pelliculam quæ ei in Circumciſione amputata fuit. Idem verò præputium Romæ quoque in æde Ioannis Lateranenſis oſtenditur. Niſi ergo Chriſto duo corpora affingere velimus, falſum eſſe dicere oportet, & ſuppoſititium alterutrum ex his, ſi non vtrunque: nam Lucas Chriſtum circumciſum fuiſſe refert, præputium verò ſeruatum fuiſſe pro Reliquiis non meminit. Naturalis Chriſti ſanguis plus quàm centum in locis exhibetur. Rupellæ pictonum pauca guttæ, quas aiunt Nicodemum in chiroteca ſua collegiſſe: Mantuæ verò plena phiala. Bilioni in Aruernia oſtenditur vaſe Cryſtallino liquidus; in proximo vico coagulatus: Romæ ad Euſtathii plenis pateris effuſus. Calix in quo Sacramentum ſanguinis ſui Apo-*

Præputium Chriſti.

Sanguis Chriſti.

Calix.

Apoſtolis bibendum dedit, oſtenditur ad Mariæ Inſulanæ prope Lugdunum: Item, apud Heluios, in quodam Auguſtinenſium cœnobio.

Catinus.

Catinus, in quo poſitus fuit agnus Paſchalis, monſtratur Romæ, Genuæ, Arelatæ: Qui igitur pro vero habebitur?

Linteum quo diſcipulis abſterſit pedes Chriſtus.

Linteum, quo Chriſtus Apoſtolorum pedes abſterſit, vnum eſt Romæ, ad Ioannis Lateranenſis: alterum Aquis in Germania ad Cornelij, cum impreſſo veſtigio pedis Iudæ.

Crux Chriſti.

De crucis, cui Chriſtus affixus fuit ligneis particulis ſic impleuerunt totum orbem, vt ijs ferendis ne trecenti quidem homines ſufficerent. Hic tamen ad miraculum confugiunt. Dicunt enim, cùm undique è remotiſſimis regionibus Hieroſolymam Chriſtiani confluere, religionis ergo, conſueuiſſent accipereque de ligno crucis particulam, illud tamen nullam ſenſiſſe ex diminutione jacturam.

Claui.

Theodoretus in hiſtoria ſua narrat, Helenam vnum clauum filij ſui galeæ inſeri, reliquos duos equi freno aptare iuſſiſſe. Ambroſius contra, vnum Conſtantini coronæ impoſitum fuiſſe dicit ex altero, frenum equi factum: tertium, ab Helena ſeruatum. Mediolanenſes hodiè iactant, ſe illum habere qui equi freno inſertus fuit. Carpentoractenſes contra ſibi illum vendicant. Ambroſius verò non equi freno inſertum, ſed frenum ex eo factum fuiſſe teſtatur. Hæc non conuenıunt. Eſt etiam hodiè alius clauus Romæ ad S. Helenæ: alius ibidem ad S. Crucis: alius Senis: alius Venetijs: In Germània duo, vnus Coloniæ, ad trium Mariarum: alius Treuiris: In Gallia, vnus Lutetiæ, ad S. Sacelli: aliuś apud Carmelitas: alius ad D. Dionyſij: apud Bituriges: alius in Abbatia cui à forficibus nomen eſt: alius Draguiniani Sic quatuordecim pro tribus exhibentur.

Tunica Chriſti.

Tunica Chriſti ſic eſt multiplicata, vt tres producantur ad minimum. Corona quoque ſpinea ſic aucta, vt ſepem quandam ei conficiendæ implexam fuiſſe dicendum ſit. Sequitur Mucro lanceæ, qui vnicus fuit ſed

Mucro lanceæ.

quatuor monſtrantur: vnus Romæ, alter Lutetiæ, tertius apud Xantones, quartus Seluæ. Sunt præterea ſed ad minimum vrbes, quæ iactant ſe

Sudariũ Chriſti in ſepulchra.

integrum ſepulturæ Domini Sudarium habere: veluti Nicea, Aquæ in Germania, Traiectum, Veſontio, Cadonium Lemouicum, & oppidum in Lotharingia Alſatiæ vicinum: præter fragmenta quæ hinc illinc diſperſi ſunt, nempe ad Saluatoris in Hiſpania, & apud Auguſtinenſes Heluiorum. Quiſquis ex his iactat ſe verum habere Sudarium, cæteros falſi accuſat: Sed omnes hoc iactant: ergo omnes ſe mutuo mendacij accu-

Capilli Mariæ.

ſant. Capilli aliqui Virginis Mariæ monſtrantur Romæ, ad Mariæ ſupra Mineruam: ad Saluatoris in Hiſpania: Matiſconæ: Cluniaci; Nucerie: ad Sanfloridi: ad Santiacquerij, alijsque in locis. Si autem cum corpore ſublata eſt Maria in cœlos, vt aiunt, certè etiam Capilli eius eò

Lac Mariæ.

tranſlati ſunt. De Lacte etiam eius tanta copia hinc inde monſtratur, vt ſi ſanctiſſima Virgo toto vitæ ſuæ tempore nutrix fuiſſet, vbera tamen eius vix tantum Lactis reddere potuiſſent. Nec enim eſt vllum tam paruum oppidulum, nullum tam vile Cœnobium in quo non aliquid monſtretur.

Caput Ioannis Baptiſtæ.

De capite Ioannis Baptiſtæ Ambiani ſe faciem habere gloriantur: & in ea larua quam oſtendunt, vulnus apparet, quod Herodiadem cultro inflixiſſe dicunt. Ioannis Angelici autem incolæ eandem etiam partem oſtendunt. Reliquum verò capitis, nempe à fronte ad ceruicem vſque, erat quondam in Rhodo, hodiè verò in Melitæ: Occiput eſt Nemoroſi: Cerebrum, Nouij Santrouienſis. Sed nihilominus ad Ioannis Morienni pars capitis habetur. Eſt etiam eius mandibula Veſontione ad Ioannis Maioris. Altera pars eſt Lutetiæ, ad Ioannis Lateranenſis; & extremum auriculæ ad Sanfloridi in Auernia: Frons verò & Capilli, in Hiſpania ad Saluatoris. Eſt etiam Nouioduni fruſtum aliquod, quod magnifico apparatu oſtendi ſolet. Quædam etiam pars Lucæ

Brachiũ Ioannis Bapt.

habetur. Et tamen Romæ in Syluestri Cœnobio integrum caput Ioannis oſtenditur. Senenſes etiam eius brachium habere gloriantur, quod veteribus Hiſtoriis repugnat, quæ totum corpus, excepto capite, exuſtum eſſe teſtantur.

Digitus Ioannis.

Eedem etiam referunt, vnicum illum digitum Ioannis comburi non potuiſſe, quo Chriſtum populo monſtrârit: Et tamen ſex hinc inde digiti eius oſtenduntur: Vnus Veſontione, ad Ioannis Magni, Tholoſæ alius: alius Lugduni: alius Biturigibus: alius Florentiæ: alius ad Ioannis fortuiti propè Matiſconem.

Corpora Petri & Pauli.

Romæ aiunt corpora Petri & Pauli integra haberi: & tamen Pictauij habetur mandibula Petri cum barba: Treuiris vtriuſque permulta: Argentonæ Biturigum, Pauli humerus.

Petri ſcipio.

Scipionem Petri, quo vſus fuerat, dum iter faceret, Colonienſes apud ſe eſſe conſtanter aſſeuerant: idem faciunt & Treuirenſes.

Sex integra corpora Apoſtolorũ.

Tholoſates gloriantur ſe habere ſex integra corpora Apoſtolorum: nempe, Iacobi majoris, & minoris: Andreæ, Philippi, Simonis & Iudæ Patauij eſt corpus Matthiæ Salerni corpus Matthæi. Ortonnæ verò Thomæ Neapoli, Bartholomæi. Nunc qui eorum duo aut tria corpora habuerint attendamus. Andreas enim Melphis alterum habet corpus. Philippus & Iacobus minor, vterque alterum corpus Romæ, ad ſanctos Apoſtolos. Simon & Iudas itidem, ad Petri. Bartholomæus etiam Romæ in æde ipſi dicata. Habes igitur ſex quibus bina ſingulis ſunt corpora. Matthiæ etiam corpus eſt Romæ, ad Mariæ maioris: eſt & tertium Treuiris. Prætereà ipſi eſt aliud ſeparatim caput, & brachium ſeparatim Romæ. De Andreæ corpore fruſta multa hinc inde oſtenduntur.

Corpus S. Annæ.

Anna mater virginis Mariæ, vnum è corporibus ſuis habet Aptæ in Prouincia Galliæ: alterum ad Mariæ Inſulanæ, Lugduni: Vnum è capitibus Treueris, alterum Duroni apud Iuliacenſes, tertium in oppido Thuringia.

Lazari tria corpora.

Lazarus tria habet corpora: vnum Maſſiliæ: alterum Auguſtoduni: tertium Aualonæ.

Magna quidem inter Auguſtodunenſes & Aualonenſes non de parte, ſed de toto eius corpore controuerſia fuit, ſed magnis ſumptibus tandem compoſita. Trium Magorũ corpora. *Corpora trium Magorum Colonienſes & Mediolanenſes integra apud ſe eſſe utriuſque gloriantur.* Dionyſii corpus. *Dionyſij corpus duobus in locis integrum oſtenditur: Sandionyſij Franciæ, & Ratiſpona in Germania. Quia Franci id ſibi vendicabant, Ratiſponenſes Romæ litem mouerunt ante centum annos, quibus corpus à Papa adiudicatum fuit hac cautione: Qui Sandionyſii corpus hoc non eſſe diceret, lapidibus obrueretur: qui verò negaret eſſe Ratiſponæ, haberetur pro Hæretico, quia ſedis Apoſtolicæ rebellis eſſet.* Stephani corpus. *Stephani corpus dicitur eſſe integrum Romæ, in Templo ipſi dicato: caput verò Arelatæ monſtratur, & oſſa plus quàm ducentis in locis.* Sebaſtiani corpus. *Sebaſtiani corpus in quatuor corpora multiplicatum eſt: quorum vnum eſt Romæ ad Laurentij: alterum Sueſſione: tertium Piligni apud Armoricos: quartum propè Narbonam, in ſolo ejus natali. Quinetiam Dominicani Andegauenſes brachium eius vnum habent: eſt etiam aliud Tholoſæ ad Saturnini: aliud Caſedæi in Aruernia: aliud Monsbriſonnæ Foreſtanorum: præter minuta fruſta quæ in varijs locis habentur.*

Immotum ergo adhuc ſtat noſtrum argumentum, quo dicebamus, multa corpora, eiuſdemque corporis plurima eademque membra vnius Sancti hinc inde monſtrari, & proinde neceſſariò ſequi, vel eundem Sanctum multa habuiſſe corpora, vel eſſe multas & ſuppoſititias Reliquias. Intelligitur etiam ex adductis exemplis Bellarmini reſponſionem friuolam & falſam eſſe, quâ dixit, partes corporis pro toto monſtrari. *Addit Baronius:* Cùm vnius ejuſdemque Martyris diuerſis in locis Reliquiæ conditæ habeantur, & æquè ac ſi integrum corpus vbique horum locorum conditum eſſet, eadem Miracula ſint operatæ, inde fieri, vt vnius ejuſdemque Martyris corpus diuerſis in locis haberi dicatur: *quam impoſturam Baronius* tolerabilem errorem *vocat tomo* 1. *Annal. facie* 428. *Monſtrauit ipſi hoc effugium Dionyſius Halicarnaſſæus, qui lib.* 1. *de pluribus Æneæ ſepulchris eandem hanc rationem affert:* Quòd ſi quem, *inquit*, perplexum facit, quòd Æneæ ſepulchra monſtrentur multis in locis, nec poſſit niſi vno eſſe conditus: cogitet hanc dubitationem eſſe vulgarem: & intelligat, quòd quamvis vnicus locus capiat corpora talium, apud multos tamen monumenta eis facta ſunt, in gratiam acceptam vtilitatis cuiuſpiam.

Reliquias à Papiſtis adorari. *Ad* Octauum *noſtrorum argumentum reſpondet Bellarminus colum.* 2073. Quis vnquam Catholicorum Reliquias inuocauit? Quis eaſdem vnquam diuino honore affecit, vel adorauit? *&c. Reſpondeo, negat Ieſuita ſciens ac prudens id, quod noui eſſe veriſſimum, adeoque proteſtatio ejus contraria eſt facto. Idem quoque fecit Hieronymus olim in feruore certaminis aduerſus Vigilantium. Hic enim interrogans ſuperſtitioſum Reliquiarum Cultorem,* cur honore tanto, non ſolum honeraret, ſed etiam adoraret illud neſcio quid, *ſatis clarè indicat, fuiſſe illo tempore nonnullos, qui reliquias adorarent, idque ſibi diſplicere. Hoc etiam innuit Gaudentius Brixianus, Hieronymi æqualis, qui in Tractatu* 4. *in Exodum, redarguit quorundam Idololatriam,* qui Sacrificia mortuis ſuis celebràrunt. *Quòd Bellarminus non quidem omninò negare, ſed tamen in dubium vocare audens colum.* 2088. Fortaſſe, *inquit*, pauci quidam mortuis ſacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur: ſed non propterea omnis Cultus ſacrarum Reliquiarum abolendus eſt, quia nimius Cultus iure reprehenſus eſt. *Et Chryſoſtomus Sermone in Sanctos Iuuentium & Maximum dicit,* Tumulos Martyrum adoremus. *Hieronymus quoque ipſe ad Marcellam, vt migret Bethlehem, dicit,* Sepulchra & Cineres Ioannis Baptiſtæ, Heliſæi & Abdiæ MERITO ADORARI à fidelibus in Palæſtina. *Et tamen Hieronymus contra Vigilantium exclamare audet,* Quis, ô inſanum caput, aliquando Martyres adorauit? *Chronicon. Caſſinenſe refert libro ſecundo, capite quinquageſimo quarto,* cùm ex Cluniacenſi cœnobio os integrum brachii, S. Mauri Caſſinum deportaretur, totius prouinciæ populum & Monaſterii conuentum, viſis iſtis Reliquiis, in terram procidiſſe, eaſque adoràſſe.

Eaſdem etiam hodiè à Papiſtis adorari & religiosè, coli, adeò manifeſtum eſt, vt à nullo poſſit negari, niſi qui manifeſtæ veritati contradicere velit. Templa Martyrum Reliquiis ædificantur, qui honor ſoli Deo debetur. Vnde Auguſtinus contra Maximinum Arianorũm Epiſcopum, Nónne, *inquit*, ſi Templum alicui Sancto angelo excellentiſſimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti & Eccleſiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam ſeruitutem, quę vni tantùm debetur Deo. *Eriguntur quoque Martyrum Reliquiis Aræ. Idem verò Auguſtinus tom.* 10. *Serm.* 6. Ara eſt, *inquit*, quæ teſtatur, pro numine id haberi cui erigitur. Nam illi (*Ethnici*) quod numen habeant, & pro numine accipiant illam ſtatuam, Ara teſtatur. Quid illic faciat Ara, ſi illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non eſt numen, Non eſt Deus. Iam dixi, vtinam ipſi ſic nôrint hoc, quomodo nouimus omnes nos. Sed quid habeant, pro qua re habeant, quid ibi faciant, Ara teſtatur. *Tertiò, Reliquias ſupra Altare primarium in altiore & eminentiore loco collocant, vt maiore reuerentiâ eas colant. Quartò, illi adorant, qui palmis ſublatis, flexiſque popli-*

poplitibus ante hominem aliquem procumbunt, ſtotoque corporis habitu teſtantur anguſtius aliquid ſe de illo ſentire, quàm de alio homine. Cornelius Centurio hoc modo in terram prouolutus, & Petrum adorans, audit à Petro, Surge, nam & ego homo ſum. *Itaque ſi Papiſtæ Martyrum Reliquias non adorant, cur ante Martyrum tumbas, eorumque oſſa procidunt, & animo ſpe plene ſeſe Martyribus commendant, apud eorum Reliquias auxilia quærunt, aut metuunt ne ſatis purgati in conſpectum earum veniant?*

Ex his omnibus intelligimus, vt ſtulta, quæ initio fuit, in quærendis, effodiendis, transferendis & aſſeruandis Reliquiis, curioſitas, huc tandem abominationis delapſa ſit, vt non ſolùm à Deo auerſi ſint homines, quo rebus vanis & caducis adhærerent: ſed etiam execrabili ſacrilegio res omni ſenſu carentes adorarent loco Dei, qui viuit & ſolus regnat in ſecula.

Non immeritò igitur hunc Reliquiarum Cultum & Venerationem grauiſſimè reprehendit Georgius Caſſander, *licet Pontificius, in Conſultatione de Articulis Religionis inter Papiſtas & Proteſtantes controuerſis, ad Impp. Ferdinandum & Maximilianum. Et quia ſimul ſummam eorum complectitur eius Iudicium, eorum quæ hucuſque diximus, adſcribam ad verbum, vt intelligat Lector, quid Pontifi. ij ſanioris judicij hac de re ſenſerint. Is igitur*, De veneratione, *inquit*, Reliquiarum & locorum ſacrorum, in quibus ſanctorum corpora vel cineres condebantur (quas Memorias appellabant) manifeſtum eſt, olim hujuſmodi Reliquias præſertim Martyrum, vt quæ fuerint membra Chriſti & Templa Spiritus ſancti, ſummo in honore habitas fuiſſe, ita vt ad illorum Memorias ſolennes & celebres conuentus haberentur, in quibus & Sacrificium Deo offerebatur, & Sanctorum virtutes prædicabantur. Cur autem huiuſmodi Memoriæ tanto honore frequentarentur, & cauſam exponit B. Auguſtinus de Ciuit. Dei libro octauo, capite vltimo. Vt ea, *inquit*, celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum eodem vocato in auxilium, & eorum Memoriæ renouatione adhortemur: Item, vt meritis eorum conſociemur, & orationibus adiuuemur. Ita legimus ad huiuſmodi loca Martyrum Reliquiis inſignia, & vota nuncupata & Peregrinationes ſuſceptas, quæ omnia, tum vtiliter fiebant, cùm adhuc recens, & certa Memoria Martyrum vigeret, & Deus indubitatis miraculis eos, qui mortui putabantur, ſibi viuere declararet. Atque hæc omnia eò referebantur, vt fides, quam illi moriendo profeſſi ſunt, his tanquam ſignis confirmaretur: ita Auguſtinus de Ciuit. Dei libro vigeſimo ſecundo, capite octauo, conclamante populo, Miraculo ad Memoriam B. Stephani edito, Quid, *inquit*, aliud erat in cordibus exultantium niſi fides Chriſti: pro qua Stephani ſanguis effuſus eſt? Et paulò poſt cap. 9. Cui, *inquit*, niſi huic fidei atteſtantur iſta Miracula, in qua prædicatur Chriſtus reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe in carne? Paulinus in Epiſtola ad Marcarium, Deum ait per Apoſtolos & Martyres virtutes operari, vt credamus Dei Filium & Dominum noſtrum Ieſum ex reſurrectione mortuorum regnantem in cœlis ad dextram patris viuorum eſſe Dominum, non mortuorum. Verùm in hæc paulatim abuſus irrepſit, nam quæritur Baſilius in definit. cap. 40. iam ſuo tempore conſuetudinem, quæ apud Sanctos viros obtinuerat, corruptam fuiſſe, nam pro eo quòd in huiuſmodi conuentibus, quæ in Martyrum memoriis agebantur, alius pro alio precari deberet, & per ſermonem adhortationis mutuò ſe ædificare, nundinas & quaſi publicum emporium ex ſacratis Martyrum locis factas eſſe, quas abſurditates pro ſuo commercio approbare non debeant. Quin & Ambroſii & Auguſtini temporibus mos inualuerat, vt populus ad Martyrum Memorias epulas inferret, quod à melioribus Chriſtianis non fieri, & à B. Ambroſio Mediolani interdictum teſtatur. Conſtat quoque poſterioribus temporibus, nimium Reliquiis & Memoriis ſanctorum indultum & tributum fuiſſe, ſic vt à bonis quoque viris pio Zelo præditis, ſumma quaſi Religione in hujuſmodi Reliquiis conquirendis, auro & gemmis exornandis, & Memoriis ſeu Templis ſumptuoſiſſimis ædificandis poſita putaretur, & ab improbis quoque hominibus falſa fiducia in Cultu inepto & ſuperfluo Reliquiarum collocaretur. Quare in concilio Cabilonenſi capit. 40. reprehenduntur, qui Romam aut Turonum ſub prætextu orationis peragrant: putantes frequentatione horum locorum ſe à peccatis purgari & impunè peccare. Acceſſerunt & alia mala, quòd auaritiæ causâ ad ſimplicem populum illiciendum falſæ Reliquiæ ſupponebantur, & ficta prædicabantur Miracula, iiſque Miraculis populi ſuperſtitio alebatur, vt magis in admirationem Miraculorum raperetur, quàm ad Sanctorum imitationem, vel vitæ emendationem prouocaretur: nonnunquam autem aſtu, & illuſione Dæmonis hominum ſuperſtitione abutentis, per inſomnia & viſa nouæ Reliquiæ reuelabantur, & ejuſdem operationem Miracula edi videbantur. Hinc decretum illud Lugdunenſis Synodi, cap. 62. Prælati non permittant populum vanis figmentis aut falſis documentis decipi, ſicut occaſione quæſtus fieri conſueuit: & in

Georgius Caſſander Pontificius contra Reliquias.

Nota.

Concilio Carthag. 5. Canon. 14. Altaria quæ per ſomnia & inanes reuelationes conſtituuntur, omninò reprobari videntur. Item: Permulti reperti ſunt, qui Sanctorum Reliquias ſeu falſas ſeu veras quæſtui habuerunt, ita vt paſſim à circumforaneis & viliſſimis hominibus, inſtar Sacrorum Iſidis circumferrentur, & multis mendaciis imperito vulgo commendarentur. Illud quoque iam inde ab aliquo tempore præter antiquum morem inualuit, vt Sanctorum corpora ſupra iſta Altaria, qui locus ſoli corpori Chriſti deberi putabatur, collocarentur, quæ ſub altari poni conſueuerant. Sic Ambroſius de inuentione Reliquiarum Geruaſii, & Protaſii: Ille, *inquit*, Chriſtus videlicet ſuper Altare, qui pro omnibus paſſus eſt: iſti ſub Altari, qui ipſius redempti ſunt ſanguine. Hodiè verò cum paſſim omnia Reliquiis Sanctorum plena eſſe videntur, verendum eſt, ne ſi Epiſcopi & Principes in veris Reliquiis inquirendis & dijudicandis eam, quam debent, operam adhiberent, ingentes & deteſtandæ impoſturæ patefierent, quemadmodum in nonnullis locis factum eſt, & B. Martino accidit, qui cùm locum quendam ſuæ Diœceſis, monumento cuiuſdam tanquam Martyris celebrem adjiſſet, deprehendit non Martyris, ſed ſceleſti latronis monumentum à populo cultum & frequentatum, quod euerti ſtatim & excindi iuſſit. Quamuis illi quoque probari non debeant, qui odio ſuperſtitionis certa piorum hominum monumenta violârunt, & oſſa ſiue cineres, quibus etiam barbariſſimi homines pepercerant, ſumma cum ignominia abiecerunt & diſperſerunt. Cùm igitur veræ & compertæ Reliquiæ, præſertim in his prouinciis perpaucæ ſint, & multæ ex iis, quæ oſtentantur, non temere ſuſpectæ haberi poſſint, atque illarum frequentatio & veneratio non multùm pietati, plurimùm verò ſuperſtitioni vel quæſtui ſeruiant, multò conſultius videtur, vt ab omni Reliquiarum oſtentatione abſtineatur, & populus ad veras Sanctorum Reliquias colendas, id eſt, exempla pietatis & virtutum, quæ in ſcriptis vel ab ipſis, vel de ipſis exſtant, imitanda prouocetur.

Nota.

Soluuntur Argumenta & Rationes BELLARMINI pro *Sanctorum* RELIQVIIS, earumque Cultu.

Status controverſiæ inter Pontificios & Euangelicos de Reliquijs.

ACcedimus nunc ad refutationem argumentorum & rationum, quibus Bellarminus Reliquias Sanctorum, earumque Cultum defendere conatur. Vbi ante omnia Lector meminerit, non inter nos & Pontificios controuerti, An corpora, oſſa, aliæque Sanctorum Reliquiæ, quorum beatæ animæ iam apud Deum in cœlis ſunt, propter ſpem reſurrectionis ſint honorificè & reuerenter tractandæ: *nam & nos hoc credimus, docemus & affirmamus. Sed quando Pontificij de honore, Cultu & Veneratione Reliquiarum dimicant hodiè, ſequentia capita defendere conantur: 1. Reliquias ex ſepulchris effodiendas, eleuandas, & ſupra ſummum altare vel in alio conſpicuo loco collocandas, & auro, argento ac ſerico exornandas. 2. Reliquias illas in Proceſſionibus & Supplicationibus circumgeſtandas & populo oſtentandas eſſe. 3. Meritorium Cultum Dei eſſe, ſi populus opus opis impetrandæ causâ, vt Tridentinum decretum loquitur, oſtentatas illas Reliquias tangat, oſculetur, & ante illas geſtu & animo adorabundus procidat, eaſque candelis, ſerico, auro, &c. veneretur. 4. Gratiam Dei in illis Reliquijs quærendam, & eius participes fieri, qui eas aſpiciant vel tangant. 5. Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi Reliquijs illis magnifica dona offerantur. 6. Tangentibus, oſculantibus, aut intuentibus Reliquias illas, infinitas indulgentias promittunt. 7. Preces digniores, efficaciores & Deo gratiores eſſe, ſi fiant apud Reliquias, meritis enim eorum auxilium opemque impetrari. 8. Iurant etiam per Reliquias: accendunt illis cereos, ſuffitum faciunt, peregrinationes ad illas ſuſcipiunt: curant vt Sudariola ſua, Corollæ & alia, tangant oſſa Martyrum, ac tum ea tanquam præſidia, & antidota aduerſus omnis generis mala ſecum geſtant. Has & ſimiles Idololatrias nos reijcimus & damnamus tantùm in doctrina Pontificiorum de Reliquijs, non autem verum honorem, qui corporibus Sanctorum debetur iuxta regulam & præſcriptum verbi Dei: Proindeque Baronius tom. 1. Annal. pag. 427. inſignem nec ferendam nobis facit injuriam, quòd ſcribere audet*, nos, *quos temerè & falsò* Hagiomachos *vocat*, veſtes Chriſti, & Sanctorum oſſa aliaſque reliquias auerſari, exhorreſcere, execrari & vt Dæmones deteſtari: *quodque ipſe cum Bellarmino nos non ſolùm* Iuliano, Porphyrio & aliis Hæreticis, *ſed etiam* Eunomio annumerat; *quorum hic cum ſectatoribus Baſilicas Martyrum non ingrediebatur, neque conuentibus, qui ibi fiebant, intereſſe volebant; illi verò corpora Sanctorum rem eſſe immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines docebant.*

Baronij calumnia.

Bellarminus autem Idololatricum Reliquiarum Cultum, de quo modò diximus, ſequentibus argumentis probare conatur.

PRIMO *Exemplis ex Scriptura petitis* Moſes, *inquit*, diſceſſurus cum populo ex Ægypto in Palæſtinam, noluit ibi relinquere oſſa Ioſephi, jam dudum mortui, ſed ea honorificè ſecum aportauit, & tranſtulit in terram promiſſionis. Non ergo ſuperſtitioſum aut nouum eſt, transferre oſſa Sanctorum. *Argumentum tale eſt.*

Si Moſes

Si Moſes non fuit Idololatra aut ſuperſtitioſus transferendo ex Ægypto in terram Chanaan oſſa Ioſephi, nec Pontifici ſunt Idololatræ aut ſuperſtitioſi, etiamſi effodiunt, transferunt, colunt ac venerantur Reliquias Sanctorum.

Sed prius eſt verum: Ergo & poſterius.

Cur Moſes Ioſephi oſſa ſecum transportâris in terram ſanctã.

Nego conſequentiam majoris: nam factum Moſis & Papiſtarum pro paribus ſumit, quum ſint imparia. Ioſephus teſtamentariâ adhortatione ſuâ ad fratres ſuos, voluit eorum, ac totius populi ſui fidem in promiſsionem Dei de hæreditanda terra Chananæa fulcire ac adiuuare. Sic enim ad fratres ſuos loquutus eſt, En ego morior, & Dominus viſitabit vos, & educet vos è terra quam promiſit Patribus noſtris. *Et iterum adiurans fratres ſuos ait,* Certò viſitabit vos Deus & aſportabitis oſſa mea hinc. *Adſtipulatur nobis Paulus, fideliſsimus facti Ioſephi interpres Hebr.* 11. Per fidem, *inquit,* Ioſeph moriens egreſſionis filiorum meminit, deque oſſibus ſuis mandauit: *Hoc eſt Quia nihil dubitauit de verbo & promiſsione Dei, ideò iuſsit fratres ſuos oſſa ſua ad egreſſum ex Ægypto ſecum aſportare in terram Chanaan. Tam videlicet de Deo ſecurus ac certus erat, fore vt filij Iſrael ducerentur ex Ægypto in terram Patribus promiſſam. Non igitur ad Cultum & Venerationem corpus & oſſa ſua aſſeruare & transferre voluit Ioſeph, ſed vt ſe & ſuos in fide tantùm confirmaret. Huius rei memores Iſraelitæ Ioſephi corpus non quidem ſepulturæ mandârunt, ſed aromatibus conditum, & in arcam ex precioſo ligno fabricatam ſepoſitum, vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruârunt, non vt religioſè colerent & in Proceſsionibus circumgeſtarent aut Peregrinationes ad id inſtituerent, ſed vt quaſi vexillum quoddam fidei propoſitum eſſet omnibus Iſraelitis: vt ſicut ille certò credidit, Iſraëlitas adepturos terram promiſſam, in eiuſque rei fidem corpus ſuum ad ea vſque tempora ſeruari & in terram Chanaan ſecum transportare iuſsit: & ibi recondere cum maioribus ſuis: ita ipſi quoque pari fiduciâ crederint, promiſsiones Dei ſibi præſtandas eſſe.*

Deprauatio loci Eccleſiaſtici 49. c.

Vulgata quidem tranſlatio locum Eccleſiaſtici 49. cap. ſic vertit: Oſſa Ioſephi viſitata ſunt, & poſt mortem prophetârunt: *quòd nonnulli ſic interpretantur, quaſi Iſraelitæ ad oſſa Ioſephi peregrinationes inſtituerint, & tanquam ad Oraculum ad ea concurrerint. Sed eſt inſignis Græci textus deprauatio; non enim in eo legitur ἐπισκέψαι, à verbo ἐπισκέπτω, quod viſitare ſignificat: ſed ἀπεσκέπισαν, quod ſignificat tam diligenter aliquid ſeruare, ac ſi operimento aliquo defendatur & cuſtodiatur. Sequentia etiam verba,* poſt mortem prophetârunt, *in Græco prorſus non leguntur.*

Iſraelitæ quoque, vt ex 13. cap. Exod. intelligitur, reuerenter, citra omnem tamen ſuperſtitionem, reliquias illas & oſſa Ioſephi ex Ægypto in terram Chanaan deportârunt. In terra etiam illa promiſsionis, non eleuârunt illa, neque peregrinationes ad ea inſtituerunt, & religioſè coluerunt, ſed ſepelierunt, vt eſt videre Ioſue 24. Adhæc ad ſepulchrum Ioſephi concurſus hominum nullus factus eſt, vt hodiè ad ſepulchra & Reliquias Sanctorum fit. Igitur hoc ſaltem iſto exemplo docetur, Sanctorum corpora aliquo honore afficienda eſſe, honore ſcilicet ſepulturæ, atque vt è locis profanis, ad Sacra transferuntur, ſi fieri poſsit, curandum eſſe.

De ſepultura Moſis.

Secundum *Exemplum quod Ieſuita ex Scriptura citat, Dei eſt:* Deus ipſe, *inquit,* corpus Moſis honorauit, dum illud propriis manibus ſepeliuit: *Deuter. vltimo. Hoc argumentum ſi pro Ieſuita facere debet, ſic formari poteſt:* Quicunque alicuius corpus honorificè ſepelit, id honorat, veneratur & religioſè colit. Sed Deus Moſis corpus honorificè ſepeliit. Ergo illud honorauit & religioſè coluit. *Negatur maior. Nam fideles veteris ac noui Teſtamenti Sanctorum corpora ſemper honorifice ſepelierunt, ſicut & nos hodie facimus, non tamen religioſo Cultu ea coluerunt. Imò ſepulchrum Moſis Deus voluit eſſe incognitum, ne corpus & Reliquiæ eius colerentur. Nihil ergo hoc Exemplum pro Ieſuita facit.*

De Heliſæi oſſibus.

Tertium *Exemplum Heliſæi Prophetæ eſt 4. Reg. decimo tertio, de quo ita argumentatur Ieſuita:* Oſſa Heliſæi cùm tetigiſſent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocârunt: Non ergo Deus contemnit oſſa Sanctorum, ſed ea honorat & honorari cupit, dum per illa Miraculum tam inſigne patrauit. *Reſpondeo* Primò, *eſſe fallaciam Ab ignoratione Elenchi. Non enim oſſa illa Heliſæi hanc virtutem ex ſe emiſerunt, ſed Deus ſuâ virtute & omnipotentiâ mortuum illum excitauit, vt in alio caſu apertiſsimè teſtatur Chriſtus Luc. 8. inquiens,* virtutem illam, *quâ mulier profluuio ſanguinis laborans ſanata fuerat attactu veſtimentorum eius,* ex ſeſe prodiiſſe: *& Petrus Act. 3.* Viri Iſraelitæ, quid miramini ſuper hoc, aut quid intentos oculos in Nos habetis, quaſi propriâ vi aut pietate effecerimus, vt hic ambularet: fides quæ in Ieſum eſt, dedit illi integritatem hanc. Secundò, *Non ideò Deus voluit ex illorum oſſium attactu mortuum excitari, vt hæc oſſa colerentur, ſed vt doctrina Heliſæi eiuſque vaticinium verum, diuinum & cæleſte eſſe probaretur & confirmaretur. Eſt igitur fallacia quoque A non cauſa vt cauſa. Heliſæus iam moriturus vaticinatur de victoria Iſraelitarum contra Syros, ſi pænitentiam agant. Cumque anno proximè mortem eius ſequente Moabitarum exercitus in fines Iſraelitarum irrueret, Deus peculiari & extra ordinario Miraculo confirmare volens veritatem huius vaticinij, per attactũ oſsium eius,*

mortuum hominem ad vitam reuocauit. Et hoc eſt, quod Eccleſiaſtici 48.*cap. dicitur*, corpus Heliſæi poſt mortem prophetâſſe: *Neque dicit Scriptura, mortuum illum ex deſtinata ad Heliſai ſepulchrum deportatum fuiſſe, vt contactu oſſium eius ſuſcitaretur; quaſi tunc in more habuerit populus Dei, concurrendi ad ſepulchra mortuorum, vt opem & auxilium apud oſſa eorum quærerent. Sed Spiritus ſanctus dicit, inopinato caſu mortuum illum in Heliſai ſepulchrum projectum, cùm quidem vellent ſepelire hominem, & ſuperuenientibus hoſtibus, non haberent tempus faciendi ſepulchrum, ne cadauer inſepultum hoſtium libidini expoſitum eſſet, aperuerunt ſepulchrum proximum Heliſai, & in illud non depoſuerunt, nec enim tantùm temporis habebant, ſed projecerunt in id mortuum ſuum, qui delapſus oſſa Prophetæ attigit & reuixit vt hoc miraculo Deus Iſraelitis in memoriam reuocaret Prophetiam Heliſai, ne timerent Moabitarum irruptiones, ſi modò Deum verè colerent.*

Corpus Heliſai quomodo poſt mortem prophetârit.

Quartum *Exemplum citat ex quarto Regum vigeſimo tertio capite.* Cùm Ioſias, *inquit*, delubra idolorum euerteret, & omnem Idololatriam delere vellet, tantùm abeſt, vt Reliquias Sanctorum delendas eſſe exiſtimaret, vt cùm aliorum mortuorum oſſa effodiſſet, & in cineres redegiſſet, oſſa tamen S. Prophetæ ibidem reperta aſſeruari iuſſit. *Reſpondeo, Ieſuita hic rurſus pro paribus ſumit, quæ ſunt imparia. Oſſa Prophetæ non in Altari ad cultum proſtabant, vt hodiè Pontificiorum Reliquiæ, ſed terrâ condita ac ſepulta erant. Ea non vult Rex Ioſias erui aut effodi, & thecis incluſa Hieroſolymam vehi, quod his verbis innuere, eoque ſimplicioribus inſidias ſtruere velle videtur Ieſuita,* Oſſa Prophetæ reperta aſſeruari iuſſit; *ſed intacta ſuo loco relinqui. Igitur contra Bellarminum & Pontificios, non pro eis facit hoc argumentum. Docet enim ſanctorum Dei ſeruorum cadauera & oſſa non quidem inhumata abjicienda, ſed nec aureis thecis ad Cultum & Venerationem proponenda, verùm humo potius mandanda, & ſepulta relinquenda eſſe: quod Pontificij non faciunt.*

Ioſias Rex oſſa Prophetæ aſſeruare iuſſit.

Quintum *Exemplum eſt ex Iſaiæ* 11.*cap. vbi Propheta dicit*, Sepulchrum Chriſti fore glorioſum. *Hinc colligit Ieſuita* Sepulchrum Chriſti, & reliquias Sanctorum honorandas eſſe. *Reſpondeo, corrumpit hic Ieſuita locum Prophetæ ex ignoratione linguæ Hebrææ. Non enim Iſaias hic vtitur voci* Scheol, *quæ Sepulchrum ſignificat: ſed* Menuchat, *quæ ſedem & locum ſignificat, in quo cum animi oblectatione verſamur. Sic etiam hunc locum intellexerunt* 70. *Interpres, qui eum ſic verterunt,* ϗ ἔϛαι ἡ ἀνάπαυσις ἡ τιμή: & erit requies ejus gloria.

Locus Iſaiæ 11. *explicatur.*

Sextum *& vltimum Exemplum petit ex nouo Teſtamento.* Mulier, *inquit*, hæmorroiſſa ſolam fimbriam Chriſti fideliter tetigit, & ſanata eſt: *Matth.* 9. Neque Act. 5. ſunt reprehenſi populi, qui certatim ad vmbram Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant: & tamen quæ Reliquiæ viliores ipsâ vmbrâ cogitari poſſunt? Neque habiti ſunt Act. 19. ſuperſtitioſi, qui Pauli Sudaria, & Semicinctia deferebant ad ægrotos. *Reſpondeo.* Primò, *Chriſtus optimus horum Miraculorum interpres, & ad Ieſuitæ argumentum reſpondens eſt. Nam ipſe virtuti ſuæ diuinæ abſolutè tribuit, quod fimbriæ veſtis Chriſti Ieſuita ſimpliciter adſcribit. Inquit enim,* Tetigit me aliquis: nam & ego ſenſi virtutem EX ME (*non ex veſte*) exiiſſe. *Ita etiam nihil vel Petro eiuſque vmbræ, vel Paulo ejuſque Sudarijs & Semicinctiis tribuendum eſſe, ex Petri concione intelligitur, quæ Act.* 3. *deſcripta eſt, & cuius paulò ante quoque meminimus: ſed omnes illæ virtutes Chriſti fuerunt, qui per Apoſtolos ceu inſtrumenta iſta omnia operatus eſt. Quod ſi verò ideò vel Apoſtolos, vel eorum ſudaria, vmbram & ſemicinctia, per quæ hæc operatus eſt Deus, religioſè colere deberemus, vt Pontificij ſentiunt, rectè feciſſent olim Ethnici, qui Solem, Lunam, Sydera & alia adorârunt & coluerunt, quòd Deus per ea ingentia beneficia hominibus præſtat.*

De fimbria veſtis Chriſti, vmbra Petri & ſudarijs Pauli.

Adhæc *non valet iſta conſequentia*, Quæ Deus per Sanctos ſuos in præſenti vita operatus eſt, eadem etiam per eorum corpora, oſſa, aliaſque Reliquias, poſt mortem ipſorum quoque faciet. *Vſus eſt eorum opera & Miniſterio in hac vita ad propagandum verbum ſuum & fidem Chriſtianam, & addidit expreſſas promiſſiones de ſignis ſequentibus, Mar.* 16. *Illo Miniſterio defuncti ſunt in hac vita, & obdormierunt.*

Denique, *hoc Pontificiorum argumentum, eſt Petitio Principij. Præſupponunt enim eos, qui hæc fecerunt cum Fimbria Chriſti, vmbra Petri & Sudariis ac Semicinctiis Pauli rectè feciſſe, & propterea à Deo exauditos ac ſanatos eſſe. Sed falſum hoc eſt. Non enim factum hoc, ſed fidem illorum reſpexit Deus, & ſanauit eos, quòd in eum credebant, quem Paulus & Petrus annunciabant: Modum autem, quem illi obſeruârunt & ſequuti ſunt, non probauit, quia virtutem & potentiam Dei externis illis rebus alligârunt. Idcirco hæmorroiſſæ inquit,* Fides tua, *quaſi dicere non modus quem ſequeris,* te ſeruauit. At, *inquit Bellarminus*, non dicuntur propterea reprehenſi fuiſſe: *Reſpondeo, Ita ſanè: Sed nec modus & mendacium, quo vſæ ſunt obſtetrices Ægyptiacæ Exod.* 1.*c. reprehenditur in Scriptura, non tamen placuit Deo, licet earum ſtudium erga Iſraelitas probaret.*

Fruſtrà igitur quærit Baronius tom. 1. *Annal. pag.* 427. *penes quos Catholica veritas ſit? an apud eos qui ex Euangeliſtarũ præſcripto, Domini*

Baronij vanitas.

& Pau-

& Pauli auctoritate, Hæmorroiſſa & aliorum exemplo, Sanctorum Reliquias, vt aliquam inde ſalutem hauriant, quo decet cultu & honore proſequuntur? an apud eos, qui eas, vt Dæmones, deteſtantur? Inde exclamans, O quàm profundo, *inquit*, barathro, obſcuriſſimâ offuſi caligine, detinentur, qui hæc tam patientia, ac toto cœlo perſpicua non intelligunt. An fortaſſe quæ ſunt diuinitùs conceſſa Orariis ac Semicinctiis, eadem negauerimus Pauli oſſibus attributa? vel hæc omnia Paulo priuatim, & non cæteris ſanctis omnibus communicata dixerimus? *&c.*

Bellarminus à Scriptura ad humana præſidia confugit.

SECVNDO, *quia Bellarminus in Scriptura & verbo Dei non multùm ſibi præſidij poſitum videt, totam hanc controuerſiam à Scripturæ norma, ad veteres conſuetudines ac ritus, Conciliorum decreta, & Patrum ſcripta tranſferre conatur. Periculoſum eſt autem in Religione homines ſequi, qui decipi, errare ac labi poſſunt. Vnde etiam Cyprianus dixit,* Non videndum eſt, quid aliqui ante nos fecerint: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrârit. Neque enim hominum conſuetudinem, ſed Dei veritatem ſequimur. *Nec hominum vel priuatæ, vel publicæ deuotiones, ſed ſola Sacra Scriptura Canon, regula & norma eſſe debet Dogmatum & Cultuum in Eccleſia.* Quicquid ergo in Patrum ſcriptis, & in antiquis conſuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus, *inquit Auguſtinus*: quicquid verò ab hac regula diſſentit, cum pace eorum, ſaluâ honorificentiâ, quæ talibus debetur viris reſpuimus.

Bellarminus Reliquiarum Cultum ex Concilijs probat.

Quia tamen magna meritò eſt & eſſe debet antiquitatis authoritas & reuerentia, videamus primò, quid ex Conciliis veteribus pro defenſione religioſo Cultu Reliquiarum Ieſuita proferat. Vbi primò notandum, illum nullum prorſus adducere, quod primis trecentis annis poſt Christi Aſcenſionem celebratum eſt, quod ſatis magno argumento eſt, Pontificios vera antiquitatis authoritate deſtitui:

Concilium Nicænum 2.

Primum *Concilium quod citat, eſt* Nicænum 2. *celebratum anno Christi demùm* 788. *Hoc Concilium actione* 3. *vocat* Reliquias, fontes, ſalutares, *inquit Bellarminus*, quibus Deus multa beneficia hominibus præſtat: *Et act.* 7. *in vltima definitione* iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui Reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem Sacram, cum honore tractat. *Reſpondeo, Concilium hoc nullius prorſus authoritatis eſſe debere, vtpote manifeſtè idololatricum. Cùm enim Irene Imperatrix Conſtantinopolitana Orthodoxos fraude armis priuâſſet, & plurimos eorum in exilium expuliſſet, ſeque muniiſſet exercitu ad omnia parato & obedienti, iuxta conſilium legatorum Romani Pontificis, quos apud ſe retinuerat: legatis & literis Nicæa indicit Concilium hoc. Ad eam ergo vrbem dicto anno confluit magna multitudo idololatricorum Epiſcoporum, Abbatum & Monachorum circiter* 350. *vt Sigibertus refert. Ac facilè fuit, remotis contradicentibus & veritatis aſſertoribus, conſenſionem in errore ac ſuperſtitione in hoc Concilio inſtitui. Non autem ita multò poſt Conſtantinus Imperator ipſe filius Irenes decreta huius Concilij abrogauit, vt Platina & Bergomenſis lib.* 10. *indicant: Eginardus quoque ea neruoſo ſcripto refutauit. Francofurtenſis etiam Synodus anno* 794. *iuxta Regionem lib.* 2. *& Lupoldum apud Irenicum lib.* 11. *Concilium hoc Nicenum* 2. *damnat, & nec ſeptimum nec vniuerſale, vt Pontifex Romanus Adrianus appellauerat, dici debere decernit: Aliquot etiam libris Græcam hanc Synodum refutat, qui Carolo M. adſcribuntur: vt teſtatur Eginardus in vita Caroli M apud Erdfordienſem, cap.* 69. *Regino lib.* 2. *Adon ætate* 6. *Annales Francorum: Annonius lib.* 4. *cap.* 85. *de geſtis Francorum: Blondus dec.* 2. *libro* 1. *Auentinus lib.* 4. *Annal. Mutius lib.* 9. *De hac etiam Synodo Hincmarus Remorum Epiſcopus cap.* 20. *libri ſui contra Iandunenſem Epiſcopum ſic inter alia ſcribit:* Generalis Synodus in Francia, conuocante Imperatore Carolo celebrata eſt, & ſecundum Scripturarum tramitem, traditionemque majorum, ipſa Græcorum Pſeudoſynodus deſtructa & penitùs abdicata. De cujus deſtructione non modicum volumen, quod in Palatio adoleſcentulus legi, ab eodem Imperatore Romam eſt per quoſdam Epiſcopos miſſum. *Ex eius voluminis lib.* 4. *hæc inter alia refert:* Omne quod Eccleſiaſticum eſt, Catholicum eſt. Et omne quod Catholicum eſt, vniuerſale eſt. Omne autem quod vniuerſale eſt, prophanis vocum nouitatibus caret. Omne igitur quod Eccleſiaſticum eſt, prophanis vocum nouitatibus caret. Et ſi hæc Synodus vocum nouitatibus careret, ac antiquorum Patrum dogmatibus contenta eſſet, Vniuerſalis dici poterat. Non autem antiquorum Patrum dogmatibus contenta eſt, non igitur Vniuerſalis dici poteſt. Vniuerſalem planè eandem Synodum non cunctaremur profiteri, niſi eam vniuerſalis Eccleſiæ dogmatibus ſentiremus refragari.

Hincmarus Remens Epiſcop. de Synodo, Nicæna 2.

Gangrenſis Synodus.

Alterum *Concilium, quod citat Ieſuita,* Gangrenſe *eſt, celebratum ſub Conſtantino Magno ante annos* 1200. Id, *inquit Bellarminus*, anathema dicit iis, qui Memorias Martyrum, id eſt, loca vbi ſunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Euſtathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum Baſilicas, ne corpora Martyrum, quæ ipſi immunda putabant, venerari viderentur. *Reſpondeo, decreuit hoc quidem Synodus illa, ſic enim ha-*

bent verba eius : Si quis per ſuperbiam, tanquam perfectum ſe exiſtimans, Conuentus, qui ad Memorias Martyrum fiunt, abominatur, & Miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum Memoriis execratur, anathema ſit. *Atque hinc ſumptum existimo, quod in libello de dogmatibus Eccleſiaſticis capite* 73. *ſcribitur :* Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum Reliquias, tanquam Chriſti membra, ſynceriſſimè honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino Cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſimâ adeundas credimus, &c. *Sed falſum eſt, quod* Depravatio Gāgrēſis Canonis. *huic Canoni Gangrenſi Bellarminus, ſicut ante eum quoque Lindanus, affingunt, quòd damnet eos, qui eo religioſo Cultu non venerentur oſſa & Reliquias Sanctorum, de quo hodiè Pontificij dimicant. Illis enim temporibus hæ ſuperſtitiones nondum inuaſerant Eccleſiam. Et Acta Gangrenſis Synodi, in Præfatione & Concluſione, cauſam diſertis verbis exponunt. In Præfatione enim Patres Gangrenſes dicunt*, quoſdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca ſanctorum Martyrum contemnere, & eos, qui illic conueniunt, reprehendere. *In Concluſione autem ſententiam ſuam his verbis explicant :* Nos domos Dei honoramus, & Conuentus, qui in his fiunt, tanquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatem in priuatis ædibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem ſanctam in Eccleſia ad vtilitatem communem factam recipimus, *De religioſo cultu Reliquiarum in his omnibus ne verbum quidem habes. Tantùm, vt ſummatim dicam, eorum ſolùm ſuperbiam coërcet Synodus, qui Conuentus Eccleſiaſticos, ad Memorias Martyrum, & loca, vbi ſepulti erant Martyres, inſolenter contemnebant.*

Carthaginenſis Concilii. Tertium *Concilium eſt* Carthaginenſe 5. *anno Chriſti* 438. *celebratum.* Id jubet, *inquit Bellarminus* cap. 14. vt nulla Altaria, vel Memoriæ Martyrum dedicentur, niſi ibi ſint aliquæ Martyrum Reliquiæ: & aliter dedicata euertantur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne ſuperſtitione aliquâ teneatur, ſi colat videlicet quaſi Martyris ſepulchrum, vbi reuera non Depravatio Carthaginenſis Canonis. eſt corpus Martyris. *Reſpondeo, Ieſuita huic Canoni affingit id, in quo cardo controuerſiæ vertitur: nempe,* Ne ſuperſtitione aliqua teneatur populus, ſi colat quaſi Martyris ſepulchrum, vbi reuera non eſt corpus Martyris. *Ex his enim verbis hanc ſuam conſequentiam colligit Ieſuita :* Si eſt ſuperſtitio colere pro Martyris corpore, id quod non eſt reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere: Religio enim & ſuperſtitio opponuntur. *Hæc verba autem in vero Canone non leguntur : Sic enim habes :* Placuit, vt altaria, quæ paſſim per agros aut vias, tanquam Memoriæ Martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus, aut Reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui iiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt, euertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non ſinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, vt qui rectè ſapiunt, nullâ ibi ſuperſtitione deuincti teneantur. Et omninò nulla Memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ Reliquiæ ſint, aut ibi origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine traditur. Nam quæ per ſomnia & per inanes quaſi reuelationes quorumlibet hominum vbique conſtituuntur Altaria, omnimodè reprobentur. *Sic etiam hic Canon legitur de Conſec. diſt. Vt altaria. Voluerunt Patres hoc Canone naſcenti Idololatriæ occurrere, quâ fiebat, vt vbiuis locorum Memorias Martyrum, & altaria erigerent. Hoc inhibere volens Concilium Carthaginenſe, decreuit, ne omninò vlla deinceps Memoria Martyrum acceptetur, niſi certò conſtet, corpus alicuius Martyris ibi eſſe, vel Martyrum eo loco paſſum eſſe, eaque loca frequentari vult. Vt autem colantur corpora vel Reliquiæ Sanctorum, eo modo, quo Bellarminus hoc ſuo aſſumento probare contendit, falſiſſimum eſt.*

Quartum *Concilium eſt* Braccarenſe 3. Braccarenſis Synodus. *anno Domini* 674. *habitum. In eo ſancitur,* Ne Epiſcopi in ſolennitatibus Martyrum ad Eccleſiam progreſſuri, Reliquias collo ſuo imponant, vt majoris faſtûs apud homines gloria intumeſcant, quaſi ipſi ſint Reliquiarum arca: Leuitæ autem albas induti, in ſellulis eos deportent: Sed vt arcam cum Reliquiis, non Epiſcopi, ſed Leuitæ in humeris geſtent. *Reſpondeo, Concilium hoc celebratum eſſe eo tempore, quo Reliquiarum vſus paſſim inualuit. Deinde hoc decretum ad imitationem Iudaiſmi factum eſt, vt Concilium ipſum fatetur.*

Quintum *eſt* Epaunenſe, *quod decreuit Can.* Epaunēſis Synodus. 35. Ne ſanctorum Reliquiæ in Oratoriis villaribus ponantur, niſi forſan Clericos cujuſcunque parochię vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentiâ famulentur. *Reſpondeo, celebratum hoc eſſe Concilium anno Chriſti* 494. *ſub Gelaſio I. & ideò non mirum, ſi ſuperſtitiones & idololatriam promouit.*

Sextum *ſub Carolo Magno Imperatore* Moguntiæ *celebratum, nihil habet de religioſo* Moguntinenſis Synodus. *Cultu Reliquiarum, ſed vetat potiùs,* ne ſine magna & graui cauſa corpora ſanctorum euruantur & transferantur, & quidem non ſine con-

conſilio Epiſcopi, & licentia Synodi.

Lateranenſis Synodus.

Septimum *Concilium, quod Ieſuita citat, eſt* Lateranenſe: *& decreuit*, ne nouæ Reliquiæ, ſine authoritate Romani Pontificis recipiantur: *Reſpondeo, Concilium hoc eſt celebratum anno Chriſti* 1215. *quando omnis generis Idololatria, errores & ſuperſtitiones horribiles in Eccleſia approbata & recepta erant, quod etiam ex decretis eius apparet.*

Bellarminus Patrum authoritate pro tuendo cultu Reliquiarũ vititur.

TERTIVM *argumentum pro religioſo Cultu Reliquiarum ſumit Bellarminus ab Authoritate Patrum: & quidem magnum eorum Catalogum attexit.* *Reſpondeo* primò *in genere: In toto illo Catalogo nullus reperitur Pater, qui primis trecentis à nato Chriſto annis vixit: vnde rurſus apparet, toto illo temporis ſpacio errorem illum in cognitum fuiſſe, qui poſt ea ſecula in Eccleſiam paulatim irrepſit. Deinde reſpondeo ex Hieronymo*: Quicquid abſque Dei verbo ſcripto in Religionis negotio aſſeritur, tam facilè à nobis contemnitur & negligitur, quàm facilè ab alio affirmatur: Nam fidei Chriſtianæ fundamentum vnicum eſt verbum Dei ſcriptum: *& proinde totum hoc Ieſuitæ argumentum fallacia, A non cauſa, vt cauſa.*

Secundò *in ſpecie ad hoc argumentum reſpondeo, pleróſque ex his ipſis Patribus, quos citat Ieſuita, Cultum illum religioſum Reliquiarum, qui hodie in Papatu eſt, & pro quo ſolo Bellarminus cum Socijs dimicat, nequaquam probare, imò ne mentionem quidem eius facere.*

Euſebius non patrocinatur Reliquiis.

Ex horum numero eſt Euſebius, *quem Ieſuita primo loco ponit.* Is, *inquit Bellarminus*, de ſede lignea S. Iacobi ſic ſcribit libro 7. capite 15. Seruatur cum ingenti ſtudio, velut à majoribus tradita memoria ſanctitatis, & cum magna veneratione habetur. *Reſpondeo, Ieſuitam hic crimen falſi committere: Græca enim verba Euſebij, ſic de verbo ad verbum Latinè habent*: Sedem Iacobi Apoſtoli, ad hoc vſque temporis ſeruatam, fratres iſtic, qui ſucceſſione ordinariâ ſubſequuti ſunt, omnibus manifeſtè monſtrant, ſicut circa ſanctos viros, pietatis gratiâ, cùm veteres, tum & præſentes, COMPETENTEM honorem ſeruârunt, & hodiè quoque ſeruant. *Vbi nihil prorſus de religioſo Cultu Sedis illius dicitur.*

Crimen falſi cõmittit Bellarminus.

Athanaſius non facit pro Reliquiis

Athanaſius *in vita Antonii ſcribit*, Legatarium in Antonii Pallio amplexum eſſe Antonium, & per veſtimentum recordatum eſſe Imaginem ſanctitatis Antonii. *De eodem Antonio Hieronymus in vita Pauli Eremitæ ſcribit*, cùm Pauli tunicam ex foliis palmarum contextam Antonius adeptus eſſet, ob Pauli reuerentiam, induere ſolitum illam in diebus tantùm ſolennibus. *Quid hoc ad religioſum Cultum tunicæ Pauli, & pallii Antonij?*

Euſebius Emiſſenus.

Euſebius Emiſſenus *dicit*, venerationem deferendam eſſe ſacris Martyrum corporibus. *Hoc nihil ad religioſum eorum Cultum pertinet: nam & nos venerationem & honorem competentem illis non negamus deferendum.*

Theodoretus.

Theodoretus *loquitur de Miraculis apud ſepulchra Martyrum, in primitiua Eccleſia, ad confirmandam doctrinam eorum editis: de quibus paulò poſt plura.*

Ambroſius.

Ambroſius *ſcribit de honore ſimpliciter, quo Martyrum corpora & cineres affici debeant: Sed neque nos honorem illis debitum improbamus.*

Gaudentius.

Gaudentius *Epiſcopus Brixianus ſcribit*, Deum tribuiſſe, vt venerandas Sanctorum Reliquias haberent: eundemque largitum eſſe, vt honori eorum Baſilicam fundare valerent. *Hoc nihil ad rem pertinet. Et Gaudentium Reliquiarum Cultum religioſum improbâſſe, ſupra demonſtrauimus.*

Chryſoſt. &c.

Chryſoſtomus, Paulinus, Prudentius *& alij dicunt*, Romam excellere omnibus vrbibus, & primam vel celeberrimam omnium vrbium eſſe propter corpora Apoſtolorum. *Hoc verò Cultum religioſum Martyrum non probat. Telmeſus in Caria cæteris vrbibus omnibus excelluit aruſpicum diſciplinâ, vt Cicero de Diuinatione teſtatur, nemo tamen propterea aruſpicibus illis Cultum aliquem exhibuit religioſum.*

Hieronymus.

Hieronymus *ad Marcellam, inter alia bona quæ ſunt in Palæſtina, hoc etiam numerat*, quòd poſſint ibi adorari ſacri cineres Ioannis Baptiſtæ. *Eſt hæc dura phraſis Hieronymi: Nam Adorationem Reliquiarum ne Bellarminus quidem probat, vt ſupra indicatum eſt.*

Hieronymi certamen cũ Vigilantio de Reliquiis

Idem Hieronymus, *inquit Bellarminus*, Vigilantium hæreticum appellauit, quòd Sanctorum Reliquias viliſſimum puluerem vocauit, doluitque Martyrum Reliquias pretioſo operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in ſterquilinium. *Ex quibus autem Bellarmino, deducit iſta Hieronymus ſententiis Vigilantii? ex his duabus, vt eſt videre capite ſecundo contra Vigilantium:* Quid neceſſe eſt, *inquit Vigilantius*, te tanto honore, non ſolùm honorare, ſed etiam adorare illud neſcio quid, in modico vaſculo transferendo colis? Propè ritum Gentilium videmus ſub prætextu Religionis introductum in Eccleſias, Sole adhuc fulgente moles cereorum accendi; & vbicunque puluiſculum neſcio quod, in modico vaſculo pretioſo linteamine circundatum, oſculantes adorare. *In his verbis, quoniam illud, cui honorem cultûs & adorationis haberi queritur Vigilantius, appellat*, neſcio quid. *&*, puluiſculum neſcio quod: *idcircò Hieronymus, non affirmat quidem eum Reliquias Sanctorum appellare* puluerem viliſſimum, *ſed perinde exagitat, ac ſi ita appellâſſet.*

Quid

Quia verò dicit, puluiſculum pretioſo velamine circundatum: *Hieronymus ex eo infert*, eum dolere Martyrum Reliquias pretioſo operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in ſterquilinium. *Verùm his aſperis & ſolerte verborum alienorum interprete concinnatis, repugnant non obſcurè verba Vigilantij. Is enim interrogans ſuperſtitioſum Reliquiarum cultorem.* Cur honore tanto, non ſolùm coleret, ſed etiam adoraret illud neſcio quid? *ſatis clarè indicat, ſibi diſplicere, non quòd honorarentur Martyrum Reliquiæ, ſed quòd* tanto, *id eſt, nimio honore adorarentur: Et hoc eſt illud ſolùm, quod etiam nos hodiè reprehendimus. Itaque hac ex parte etiam idem prorſus cum Hieronymo ſentit Vigilantius: qui Epiſtola* 53. *ad Riparium*, Reliquias Martyrum adorandas *negans*, ſe honorare eas *dicit. Non igitur honeſtam commemorationem, aut honorificam ſepulturam, qualis Stephano contigit, eorum corporibus, quos* beatiſſimos Martyres *vocat, denegauit: ſed* nimium & illis non competentem honorem, *illis tanquam Ethnicis Dijs tributum, aptâ* pulviſculi *appellatione, quâ non tantùm mortui, ſed etiam viui homines ab Iſaia* 40. *c. notantur rectè minuendum cenſuit Vigilantius. Neque Ouidius vllâ ſe contumeliâ Achillis Reliquias afficere putauit, quum de Metamorph: lib.*12. *ſic cecinit:*

Iam cinis eſt, & de tam magno reſtat Achille
Neſcio quid, paruam quod non benè compleat vrnam.

ſed eas cum Achille ipſo collatas perexiguæ exiſtimationis eſſe, hac loquendi formâ ſignificare voluit. Quantò rectius hoc aptauit Vigilantius ad Reliquias Martyrum collatas cum Deo, cuius Cultum illis deferri indignabatur? Præſertim quum ſciret, aneum ſerpentem, opus Moſis, typum Chriſti, quum itidem coleretur Nehuſtam *vocari: quæ dictio non minorem contemptum ſignificat, quàm* Neſcio quid, *aut* puluiſculum. *Quod ſi non putâſſet Martyrum Reliquias pretioſo velamine tegendas, quum ſepeliuntur: nequaquam tamen cenſuiſſet, ſicut infert ſophiſticè Hieronymus, eas vel pannis vel cilicio colligandas, vel in ſterquilinium abijciendas eſſe. Chriſti enim corpus ſepultum eſt in horto, non in ſterquilinio: neque colligatum cilicio, vel pannis, ſed inuolutum mundâ ſindone, linteiſque obuinctum: & tamen hæc fuerunt tam parui pretij, Hieronymo teſte in Comment. in Matth.* 27.*cap. vt ſimplex eius ſepultura condemnet ambitionem diuitum, qui nec in tumulis quidem poſſunt carere pretioſis linteis. Verùm Reliquias pretioſo velamine tectas, adorari; non ſepeliri, ſed in modico vaſculo transferendo adorari & coli, Vigilantius improbauit: & quod vix Reliquiis Theſei aut Demetrii factum eſt à Græcis, id à Chriſtianis Gentilium propè ritu, puluiſculo neſcio cui ſub religionis prætextu fieri prohibuit. Laudandus igitur eſt potius ob pietatem erga Deum, quàm impietatis in Sanctos accuſandus Vigilantius, quod Reliquias eorum tanto honore adorari noluit. Hæc paulo prolixius de loco Hieronymi contra Vigilantium annotare volui, quem Bellarminus citat, vt intelligatur, quid de eo, adeóque tota Hieronymi diſputatione illa ſentiendum ſit.*

Ruffinus *nihil aliud ſcribit*, quàm fideles nonnullos, inter Ethnicos, qui oſſa Ioannis Baptiſtæ ad exurendum collegerunt, mixtos, quædam illorum furtim ſubtraxiſſe, & ad Philippum Hieroſolymitanum Epiſcopum detuliſſe, qui Athanaſio ea miſerit: *De cultu illorum religioſo ne verbum quidem habet.* *Ruffinus.*

Auguſtinus *Reliquias Sancti Stephani* conuenienter honorandas *monet. Ergo non vult, vt adoratione, vel alio modo ipſis non conuenienti ſeu competente honorentur. Et quid de tota hac cauſa Auguſtinus iudicet vel ſentiat, ſuprà à nobis indicatum eſt.* *Auguſtinus.*

Auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus *dicit*, Reliquias Martyrum ſynceriſſimè honorandas eſſe: *hoc etiam nos docemus: negamus autem eas adorandas, vel alio modo Cultu religioſo honorandas.* *Auctor libri de Eccleſ. dogm.*

Leo Papa *ſcribit*, In honorem tranſiiſſe triumphi, etiam inſtrumenta ſupplicii. *Quid obſecro hæc verba iuvant Bellarminum, eiúſque cauſam?*

Vt ſummatim dicam, Omnia Concilia, & Omnes Patres à Bellarmino adducti, hoc tantùm volunt, honorem oſſibus Sanctorum, & eorum Reliquiis deferendum eſſe. *Nullus autem Orthodoxorum hodiè negat hoc. Illud ſaltem negamus, talem honorem illis exhibendum eſſe, qualem hodiè exhibent eis Pontificij: neque ex Patribus hoc demonſtrari & probari poteſt.*

Diſſimulari tamen non poteſt, has & ſimiles phraſes ac ſententias Patrum, ſine Scriptura teſtimonio, & abſque vetuſtiſſimæ Eccleſiæ exemplis vſurpatas, ſequentibus temporibus ſuperſtitioni non modicam occaſionem dediſſe.

Aliorum autem Patrum dicta & ſententias, quas adducit Bellarminus, ſi non concedat Rhetoricationes & orationis floſculos eſſe, quibus frequentiſſimè aliqui eorum vſi ſunt, fatendum & concedendum omninò erit, eas manifeſtam blaſphemiam in Deum continere, & Idololatriam ſtabilire. Baſilius *enim ſcribit*, Qui contingat oſſa Martyris, eum quandam ſanctificationis ſocietatem aſſumere, ex gratia corpori inſidente. *Item*, Regionem adminiſtratores eſſe, & veluti turres quaſdam cohærentes ſecuritatem ab hoſtium incurſu exhibere. Gregorius Nyſſenus *dicit*, Conditorii, in quo Martyris corpus quieſcit, con-

Rhetoricationes Patrum quorundam de Reliquiis. *Baſilius.* *Nyſſenus.*

contrectationem, multos ſanctificationem & benedictionem credere eſſe. Georgius Nazianzenus *inquit*, Martyrum vel ſola corpora idem poſſe, quod animæ eorum ſanctæ poſſint, *&c.* Chryſoſtomus *hæc ſcribit:* Sæpius Martyres inviſamus, tumulos adoremus, magnaque fide Reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam aſſequamur. *Huius generis ſuperſtitionem ſemina plura apud hos alióſque Patres inueniuntur, quæ omnia ne ab ipſis quidem Pontificiis probantur. Auguſtinus tamen illud Baſilij, de gratia & virtute diuina inſidente Reliquiis Sanctorum, ita conatur tollere, vt diſputet,* Deum vbicunque vult, quando & quomodo vult, per Angelorum miniſteria, talia Miracula apud ſepulchra Martyrum poſſe edere.

Nazianzenus. *Chryſoſtomus.* *Auguſtinus corrigit Baſilium.*

Ex his omnibus iam intelligitur, quàm futilia ſint quæ Baronius Tomo quinto, Annal. pag. 248. *de Patrum conſenſu ſcribit quod ad Reliquiarum Cultum & Venerationem religioſam attinet.* Quis putet, *inquit*, hominem adeò poſſe reperiri vecordem, fatuum, mente captum, delirumque vel furioſum, qui eò inſaniæ atque furoris ſe præcipitem ferre ſinat, vt ſanctis Patribus omnibus poſthabitis atque ſpretis, in vno putârit Vigilantio ineſſe veram Eccleſiam, & quam ſequatur, Catholicam veritatem? Certè quidem quàm pauciſſimos Vigilantius habuit ſectatores, eoſdemque abſque propagatione poſteritatis vnà cum hæreſiarcha ſimul exſtinctos, ſiue ijdem ſic malè ſeducti, jam facti mentis compotes reſipuerint. Ac quid de illis dicendum ſit, quis mente concipiat, qui poſt duodecim fermè decurſa ſecula, morem Eccleſiæ, Patrum traditione & doctrinâ ſemper aſſertum ac propagatum, explodendum eſſe, damnatam verò ac improbatam, illuſam, deriſam, atque proſcriptam hæreſin Vigilantii putauerint eſſe recipiendam, tuendam, atque in omnibus amplexandam? Tales planè phreneticos atque phanaticos Eccleſia noſtri temporis patitur: quos ita cognitos ſequi, quid aliud eſt, quàm ſe à Deo penitùs derelictos eſſe, & in erroris operationem prorſus eſſe traditos intelligere?

Baronius futiliter iactat conſenſum Patrum de cultu Reliquiarum. *Ergo antiqua ſecula ſuperſtitio hæc in Eccleſia incognita fuit. Ergo hæc ſuperſtitio S. Scripturæ teſtimonio caret.*

QVARTO & QVINTO, *probat Bellarminus religioſum Cultum Reliquiarum, ex Miraculis factis ad Reliquias,* quæ certè, *inquit*, non fierent, ſi Deo Cultus Reliquiarum non placeret. *Argumentum ſic formari poteſt.*

Ad quas res fiunt Miracula, earum Cultus religioſus probatur Deo:

Sed ad Reliquias Martyrum fiunt Miracula.

Ergo

Cultus religioſus Reliquiarum probatur Deo.

Negatur Maior. Et eſt fallacia A non cauſa vt cauſa. Non enim facta ſunt à Deo illa Miracula apud Reliquias Martyrum, vt earum Cultum religioſum probaret: ſed potius vt fidem & doctrinam eorum Martyrum confirmaret, ad quorum Reliquias illa Miracula edidit. Sic Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 10 c. 10. *ſcribit,* Miracula facta eſſe ad commendandum vnius Dei cultum. *Et Beda lib.* I. *in Marcum capite* I. Ad hoc, *inquit*, fiebant ſigna, quæ vel ipſe Dominus in aſſumpto homine faciebat, vel diſcipulis facere dedit, vt per hæc Euangelio regni Dei quod prædicabatur, certius crederetur.

Miracula cur apud Reliquias edita,

Huc pertinent vera illa Miracula, *quorum cùm alii Patres meminerunt, tum etiam Auguſtinus de Ciuit. Dei lib.* 22. *cap.* 8. *Cùm enim in primordio Chriſtianæ religionis, Gentiliſmus, & progreſſu temporis, Ariana quoque hæreſis contra diuinitatem Chriſti longè lateque, & quidem cum potentia in ipſis Imperatorum aulis graſſaretur, apud nonnullorum Martyrum ſepulchra & Reliquias Miracula quædam ſanationum & ſimilia edita ſunt, ad teſtificandam & confirmandam fidem illam, pro cuius confeſſione Martyres ſanguinem ſuum effuderant.*

Hæc autem ipſa Miracula AVGVSTINVS *fatetur*, pleraque talia eſſe, quæ non tanta commendet authoritas, vt ſine difficultate aut dubitatione credi poſſint. *Imò de cauſa efficiente, ſeu authore horum Miraculorum quæ fiebant ad Memorias & Reliquias Martyrum, ſic variè & dubiè idem Pater diſputat, vt quid ipſe ſenſerit vix intelligi poſſit. Nam libro* 22. *de Ciuit. Dei capite* 10. Faciunt, *inquit*, hæc Martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, quâ eos non Deos eſſe noſtros, ſed vnum Deum habere nobiſcum credamus. *Et cap.* 19. Siue Deus ipſe per ſeipſum hæc operetur, ſiue per ſuos miniſtros: ſiue quædam faciat etiam per Martyrum Spiritus, ſiue omnia iſta per angelos operetur, vt quæ per Martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantùm & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: ſiue alia fiant iſtis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus poſſunt, &c. *Idem De cura pro mortuis, cap.*16. An Martyres ipſi præſentes ſint, quando ad Memorias ipſorum Miracula fiunt: an verò Deus per Miniſteria angelorum opituletur, & Martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior eſt, quàm vt à me poſſit attingi: & abſtruſior, quàm vt à me valeat perſcrutari.

Auguſtinus de Miraculis.

A poſterioribus verò ſcriptoribus multa Miracula his veris adiecta & immixta ſunt, quæ fabulis quàm veris miraculis ſimiliora ſunt. Vt quòd de Chryſoſtomo ſcribit Nicephorus, nugarum & fabularum plenus, cùm Imperator Theodoſius miſiſſet, qui corpus ejus effoderent,

Recentiores authores multa Miracula falſa [illegible] addiderunt.

derent, & inde transferrent, tumulum primùm ſe prorſus immobilem præſtitiſſe, donec per literas Martyri ſupplicatus ſit Imperator, vt ſe inde abduci pateretur: quod & poſtea factum ſit. *Ibidem verò præter alia, quæ falſa abſque dubio ſunt, & hoc refertur eſſe factum*: quòd cadauer in thronum collocatum à morte ejus anno 35. aperto ore benedixerit populo: *lib.* 14. *capite* 43. *Translationis meminit etiam Socrates lib.* 7. *cap.* 45. *de tumulo autem, & literis ſupplicibus, deque benedictione Chryſoſtomi quæ nugatur Nicephorus, ne gry quidem habet Socrates. Vuernerus in Faſciculo temporum nugatur*, caput Ioannis Baptiſtæ in Aquitaniam deportatum, amicos Pipini in bello infectos reſuſcitâſſe. *Ranulphus refert lib.* 6. *capite* 2. Ciues Carnetenſes Camiſiam Mariæ, per Carolum Calvum eò Conſtantinopoli tranſlatam, loco vexilli de muro ſuſpendiſſe, eamque Rollonem Danum cum ſuo exercitu cæcitate percuſſiſſe, indeque abegiſſe. *De translatione Firmini Ambianenſis Epiſcopi Vincentius nugaciſſimus in Spec. Hiſt. lib.* 17. *cap* 91. *ita ſcribit:* Vt ſanctus Præſul & religioſi Sacerdotes Firminum Martyrem à ſepulchro leuarent, cùm eſſet hyems & glacialis aſperitas, ſcilicet Id. Ian. tam calidus feruor mundum invaſit, vt illi qui aderant ſtupefacti, totum mundum æſtimarent ab imminentia caloris diſſolui, & ad nihilum redigi. Etenim Sol in Cancrum contra naturam flamigeris invectus quadrigis æſtiuali feruore nimietatem frigoris in vno momento diſſoluit, idemque calor penè trium horarum ſpatio manſit. Dum autem ſanctum Martyrem populi deferentes ad vrbem iter acciperent, occurrentes cateruæ plurimæ, veſtimenta ſua in via ſternebant, & clamabant, Oſanna in excelſis: & ſubitò reſpicientes viderunt omnes arbores florum amœnitate vernantes ac ſuauiter redolentes, quaſi vt propè jam formatum fructum depromerent. Cacumina verò arborum cum fructibus aſſiduè gliſcentibus ſubmiſſa aſtabant, & inclinando (*hunc honorem arbores Prophetis & Apoſtolis, imò ne Dei quidem Filio vnquam exhibuerunt*) obſequium in aduentu præclari Martyris præbebant. Omnis autem plebs admirans confeſtim frondes cum floribus de arboribus euellebat, & in via humili deuotione pendebat. Omnia quoque prata & campi circumquaque Ambianis in momento plena fuerunt roſis & liliis, ac diuerſis generibus olerum & florum. Quotquot autem infirmi obuiam accedentes rumpebant flores, & in plateis ſemitiſque ſternebant, ſanitatem recipiebant. *Hactenus Vincentius. Sed meram eſſe fabulam vel infans intelligit: & miror non puduiſſe Monachos huius generis nugarum & fabularum. Idem Vincentius lib.* 24. *cap.* 95. *refert*, Presbyterum quendam paralyticum ad Dunſtani tumbam delatum, ſtatim ſanitati reſtitutum eſſe: At cùm inter pocula id beneficii ſoli Dunſtano adſcribere nollet, priſtino morbo correptum concidiſſe, & horrendo boatu ſpiritum emiſiſſe. Lampertus, *vt Sigebertus narrat*, Louanienſium Comes, phylacterium de collo in pectus vſque dependens, ſanctorum Reliquiis plenum, circumtulit: atque hoc patrocinio ſe adverſus omnis generis pericula tutum fore credidit. Verùm in prælio aduerſus Godfridum ducem, faſcinum illud de collo in campum proſilit: moxque Comes, ante invictus, perimitur: Militum autem quidam, agnitum phylacterium in caligis abſcendit, ſed res tumore coxæ & crucis ejus proditur. *Vuernerus in Faſciculo temporum, & Mutius libro* 7. *de Germania referunt*, Cùm ad Fuldenſe Monaſterium, Bonifacij Moguntini Epiſcopi ab Ethnicis occiſi, cadauer ex Friſia perlatum fuiſſet, omnes campanæ, ſine vllius hominis agitatione aut impulſu, ſolito clarius ſonuiſſe.

Hæc pauca exempla ex multis millibus adducere volui, vt ſaltem ex his indicari & intelligi poſſit, pleraque Miracula, quæ à recentioribus authoribus, Monachis inprimis otioſis, narrantur, nihil quàm nugas vaniſſimas, mendacia & fabulas eſſe, ab aucupibus auariſſimis, Monachis ſcilicet & Sacerdotibus quæſtûs causâ excogitatas.

Aut ſi verè acciderunt eiuſmodi Miracula, dubium tamen nemini eſſe debet, quin magica, & illuſiones ſeu præſtigia & faſcinationes Sathanicæ fuerint, ad decipiendos & in errore retinendos homines edita. Vincentius certè ipſe, in narratione Miraculorum, quæ in circumgeſtatione S. Mariæ Laudunenſis, aliarumque Reliquiarum, acciderunt, vt colligendis pecuniis inſeruirent, ad Templum Laudunenſe reparandum, quod igne abſumptum fuerat, fatetur lib. 26. *cap.* 21. jam tum fuiſſe quoſdam, qui quæſtûs gratiâ per magiam iſta Miracula facta eſſe apertè conteſtati ſint: *ſed mox aliò deflectit orationem ſuam. Et de Tundali viſionibus idem verba facere ceſſans, ſubiungit:* Hæ viſiones & ſimiles apud Doctores noſtros calumniam patiuntur, *&c. Tanta nimirum eſt mendaciorum impudentia, vt ipſoſmet authores eorum propemodum pudeat: attamen quæſtûs causâ non contradicunt grauiùs.*

Solet autem Deus interdum permittere, vt per Diabolos edantur Miracula vera, vera, inquam quantum ad effecta ipſa attinet. Inde verò non ſequitur, Deum Idololatrias, quæ per talia Miracula confirmantur, approbare. Facit hoc Deus, partim ad tentandos Electos, an ſint in fide & verbo eius conſtantes: partim ad maiorem reproborum excæcationem & indurationem vt *Deus permittit interdum Diabolos vera edere Miracula, & cur.*

in eis

in eis peccata peccatis puniat. De prima cauſa Deus ipſe apertè dicit Deut.13.cap. Si ſurrexerit Propheta, & dederit tibi ſignum & portentum, atque euenerit quod locutus eſt: Si dixerit tibi, Eamus poſt Deos alienos, quos nouiſti, non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus, vt palàm fiat, an diligatis ipſum. *Matth. 24. Chriſtus inquit,* Surgent Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi. *De altera loquitur Paulus 2. Theſſ. 2. cap. cum de aduentu Antichriſti in ſignis & portentis loquitur: Docet enim,* Deum mittere Spiritum erroris iis, qui nolint dilectionem veritatis amplecti, vt credant mendatio. *Et Apocal. 13. capite de Antichriſto dicitur,* Facit ſigna magna, & ſeducit habitantes in terra propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu Beſtiæ, *&c.*

Ex ſolis miraculis non probari poteſt falſum dogma recipiendum eſſe.

Ex ſolis igitur Miraculis, ſiue veris, ſiue falſis, non efficitur, probandum & recipiendum eſſe dogma aliquod, quod pugnat cum aperto Dei verbo. Cùm itaque Cultus religioſus, inuocatio & adoratio Reliquiarum, pugnet cum Scriptura, atque noua ſit; nulla ſigna & Miracula extra verbum Dei, adprobationem noui iſtius dogmatis admittenda ſunt. Si enim relictâ regulâ verbi Dei, Miraculis ſolis agendum ſit, & ex iis de doctrina iudicandum, eadem operâ vniuerſam Ethnicorum idolomaniam ſtabiliemus. Paria enim, ſi non plura & maiora Miracula, edita ſunt apud Ethnicos ad confirmandum Cultum mortuorum, eorumque corporum & oſſium.

SEXTO & SEPTIMO, *probat Bellarminus religioſum Cultum Reliquiarum ex reuelatione, inuentione & tranſlatione earum.* Si enim, *inquit,* Deo cultus Reliquiarum non placeret, cur ipſe ſeruis ſuis corpora Sanctorum, quæ latebant, oſtenderet? *Item,* Negari non poteſt, quin ad honorem pertineant Sacrorum oſſium tranſlationes. *Argumentum Ieſuitæ ſic formari poteſt.*

Quicquid reuelatur, inuenitur & transfertur, id religioſè debet coli & adorari.

Reliquiæ Sanctorum ſunt reuelatæ, inuentæ & tranſlatæ.

Ergo,

Religioſè debent coli & adorari Reliquiæ.

Cur tranſlatæ ſint Sanctorum Reliquiæ.

Negatur major: & eſt etiam fallacia. Non cauſæ vt cauſæ. Non enim hæc facta ſunt diuinitùs, ſi modò diuinitùs, vt Reliquiæ vel oſſa mortuorum colerent religioſè & adorarent: hic enim Cultus creaturarum prohibetur in verbo Dei: ſed vt ex locis ignobilioribus ad nobiliora ſeruorum Dei corpora transferrentur, & honeſta ſepultura honore afficerentur: cuius rei ſupra quadam Exempla ex veteri Teſtamento adduximus. Iacobi enim & Ioſephi Patriarcharum corpora tranſlata ſunt ex Ægypto in terram Chanaan, non propter religioſum Cultum & adorationem, ſed vt ſepeliantur cum Patribus ſuis. Dauid quoque Saulis & Ionathæ oſſa, ſepulta in nemore Iabes honoris cauſâ in terrā Beniamiticam transferri, ibique in ſepulchrum paternum Saulis reponi curauit. Sic Sozomenus lib.5.c.8. refert, oſſa Martyrum Neſtabi & Euſebii fratrum, quæ Gazenſes miſcuerant cum oſſibus camelorum & aſinorū, ne à Chriſtianis internoſci poſſent, ſanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione oſtenſa, & ab eadem collecta fuiſſe. *Dignum enim & iuſtum eſt, ſi contingat, vt corpora Sanctorum extra Eccleſiam inter Idololatras ſepulta ſint, aut inſepulta iaceant, aut in fruſta diſcerpta & diſſipata, ea colligantur, &, ſi fieri poſſit, in honorifico loco ſepulturæ fidelium collocentur. Eodem modo multa leguntur diuinitus reuelata & inuenta eſſe, non quidem propter religioſum Cultum & adorationem, ſed alias cauſas.*

Falſæ reuelationes Reliquiarum

*Progreſſu verò temporis multas huiuſmodi reuelationes & inuentiones factas legimus, quas tamen conſtat fuiſſe vel mendacia Monachorū aliorumq; vaniſſimorū hominū: vel præſtigias & illuſiones diabolicas, vt hoc modo cultus rerū mortuarum & creatarum hominum animis inſtillaretur. Vt de hoc nihil dicā, quòd de multorū corporū inuentorū veritate, nō immeritò dubitari poſſit. Sic Nicephorus lib.*14.*c.*8.*narrat,* Zachariam Prophetam à Ioa Rege Iudææ occiſum, reperiſſe caſu quendam agricolam circa Eleutheropolim Palæſtinæ, ſub Theodoſio iuniore. *Quis enim agricolæ huic dixit, Zachariæ Prophetæ, & non alterius hominis ibi ſepulti, fuiſſe?*

OCTAVO, *Ieſuita Cultū religioſū Reliquiarū probat ex eo,* quòd ſub Altari conduntur.

Argumentum tale eſt.

Quicquid ſub Altari ponitur & aſſeruatur, ſanctum, religioſum, & colendum ſeu adorandum eſt.

Reliquiæ ſub Altari ponuntur.

Ergo,

Reliquiæ religioſè colendæ & adorandæ ſunt.

Primò *negatur Maior: eſt enim fallacia A non conſequente. Non enim Chriſtianis aliquid colendum & venerandum eſt religioſo Cultu, vel adorādum, quia ſub Altari iacet & latet. Nam, vt ſupra quoq; oſtendimus ex Ambroſii lib.*10. *epiſt.*85 *ad finem, etiā quorumcunque Epiſcoporum corpora ponebantur ſub Altari, in quo Cœnā Dominicam adminiſtrârunt dum viuerent: non tamen propterea ea religioſè coluerunt & adorârunt. Falſum & hoc eſt, quòd dicit Ieſuita, conſuetudinem ponendi Reliquias ſub Altari, Apoſtolorum temporibus cœpiſſe. Nam, vt ſupra indicauimus, tum nulla prorſus Chriſtiani habuerunt vel Templa, vel Altaria. Adhuc ſuperſtitio de recondendis & aſſeruandis Reliquiis, tunc etiā temporibus nondum fuit. Quòd autem probationis loco adducit locum ex Apocalyp.6.cap.* vbi oſtenſæ ſunt Ioanni animæ Martyrum ſub Altari,

Locus Apoc. 6. explicatur.

vanum ac friuolum eſt. Hoc enim non ideò factum eſt, vt Ieſuita nugatur, quia corpora Sanctorum in terra ſub lapideis Altaribus quieſcunt: ſed quia fideles Chriſto ſubiecti, & per eum redempti ſunt, qui nunc eſt in cœlis, interceſſor & expiatio pro peccatis fidelium: propter Chriſti expiationem & propitiationem quieſcunt in cœlis jam animæ Martyrum & omnium piorum: ipſe eſt vita & ſalus eorum, ſub illo tanquam vmbraculo latent. Sic exponit hunc locum non ſolùm Ambroſius, jam dicto loco, ſed etiam Thomas Aquinas: Per Altare, *inquit*, ſignatur Chriſtus, in quo & per quem Patri offerre debemus, quicquid boni agimus: & per ipſum eſt acceptabile quicquid Deo eſt gratum. Sub hoc Altari, ſcilicet ſub Chriſto, ſunt animæ, non ſolùm in ſtatu vitæ (dum ſcilicet in hiſce terris verſantur) ſed etiam in ſtatu patriæ (vtique in cœlo) ſicut ſub eo à quo ſubreguntur, ſicut ſub vmbraculo contra omne malum. *Hæc ille.*

Secundò, *nego etiam minorem. Nam etſi corpora Sanctorum olim ſub Altari ſepulta fuerint, hodiè tamen ſolent ea Pontificij ferè collocare ſuper Altaria, in vrnis & vaſis vitreis, vel argenteis & aureis, vt ab omnibus videri & adorari poſſint.*

NONO, *probat Bellarminus ſuam ſententiam ex vſu lampadum & cereorum, qui ante Reliquias jam olim quoque accenſi fuerunt.*

Argumentum tale eſt.

Ante quod accenduntur lampades & cerei, id eſt religioſè colendum & adorandum.

Ante Reliquias accenduntur lampades & cerei.

Ergo.

Reliquiæ ſunt colendæ & adorandæ.

Reſpondeo, Committit hic Ieſuita pro more ſuo fallaciam A non cauſa. Non enim lampades & cerei ſignum ſunt cultus religioſi; alioquin parietes quoque Templorum, Statuæ vel Imagines, & talia multa religioſè colenda eſſent. Ac refutabo Bellarminum ex ipſo Bellarmino. Non colum. 2086 *ſic inquit:* Dico cereos accenſos coram tumulis Martyrum non eſſe ſignum adorationis: nam non offeruntur cerei Martyribus tanquam Sacrificia, ſed accenduntur in ſignum lætitiæ: Ignis enim accendi ſolet ad lætitiam ſignificandam etiam in rebus prophanis. Pręterea, ignis ſignum eſt gloriæ: vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbique ignis pręferebatur, teſte Herodiano lib. 1. Sancti autem verâ gloriâ nunc fruuntur, & cum Chriſto regnant atque imperant in cœlis, vt meritò illorum memorię accendi poſſit. Denique ignis ſignum eſt vitę: proinde cereis proteſtamur viuere Sanctorum animas, & ipſa corpora ſuo tempore victura. *Hæc Ieſuita. His autem apertiſſimè ſuam Majorem refutat Bellarminus ipſe: non enim vult, cereos ſignum eſſe religioſi Cultus & adorationis.*

DECIMO, *probat religioſum Cultum Reliquiarum ab Vtili & Honeſto.* Deus, *inquit*, nihil vtilius nobis reliquit ad ſalutem, Sanctorum Reliquiis: nihil enim efficaciùs repręſentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm ſepulchrum ipſorum: ſtatim enim atque videmus ſepulchrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum ejus, patientiæ, charitatis, caſtitatis, pietatis: & ſimul cogitamus quantâ gloriâ fruatur in cœlis pro labore hujus vitę *&c.*

Argumentum tale eſt:

Quicquid vtile & honeſtum, religioſè colendum eſt.

Reliquiæ ſunt vtiles, earumque vſus honeſtus eſt.

Ergo.

Reliquiæ religioſè colendæ ſunt.

Maior manifeſtè falſa eſt. Ad Minorem etiam reſpondeo, Laudandum quidem eſſe, exſtare honeſtā memoriam Sanctorum mortuorum inter Chriſtianos: oſſa autem, vel Reliquias & ſepulchra eorum ideò religioſè coli debere, negamus. Sic Smyrnenſes collegerunt oſſa Polycarpi Martyris, eaque ſepelierunt, non vt vel oſſa vel ſepulchrum religioſè colerent, ſed tantùm memoriæ causâ: vnde etiam Martyrium eius ad hoc ſepulchrum, glorioſè prædicabatur, vt hoc modo ſuperſtites, ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda, præpararētur, excitarētur & confirmarentur, ſicut epiſtola eorum teſtatur. Deinde, quòd Ieſuita ſic argumentatur ab honeſto: Corpora Sanctorum mortuorum fuerunt Templa Spiritus ſancti, & Organa ſanctarum actionum: ergo ſunt religioſè colenda: *Reſpondeo, negari conſequentiam: nam eodem modo omnia piorum & fidelium corpora colenda eſſent, quia ſunt Templa Spiritus ſancti & Organa virtutum. Sed excipit Ieſuita,* hęc corpora Martyrum eſſe pignora patronorum, & inſtrumenta Dei ad Miracula: *quod falſum & impium eſt.*

CAPVT VIII.

De Origine & Progreſſu IMAGINVM vel SIMVLACHRORVM apud Gentes.

EX *Hiſtoria ſacra, quæ exſtat Gen. 31. & apud Ioſephum lib. 1. cap. 27. Antiq apparet, longè ante Moſem Simulachrorum vſum fuiſſe: nam Rachel Syra, cùm eius maritus à Meſopotamia à Labano ſocero auffugiſſet,* ſimulachra Deorum *ſeu* Theraphim patri ſuo furata ibi dicitur. *Facta ſunt hæc anno mundi conditi* 2205. *Credibile igitur, Labanum idola ex ſuorum maiorum traditione accepiſſe. A quo verò authore ea profecta ſint inquirere, haud fore alienum ab inſtituto noſtro arbitror.* *Ante Moſem Simulachra fuere.*

Bere-

Simulachrorum inuentor Ninus iuxta Beroſiũ.

Beroſius igitur de Origine Simulachrorum apud Gentes non procul à vero aberrâſſe videtur in vita Nini, quem affirmat vrbem Niniuen ornâſſe, & primùm omnium Belo patri & matri Iunoni ac Rheæ auiæ Templum & ſtatuas in media Babylone exſtruxiſſe. *Refert etiam Victor Maſſilienſis libro tertio. Videtur hoc eſſe factum circa annos à mundo condito* 1915. *Confirmat hoc Cyrillus lib.* 3. *contra Iulianũ, vbi teſtatur,* ante Diluuium nullam fuiſſe Idololatriam, ſed primò exortam in Babylone, vbi Ioui Belo primùm diuini honores impenſi ſint. *Qua de re Auentinus etiam lib.* 1. *Annalium ita ſcribit:* Anno regni Tuiſconis centeſimo duo de viceſimo, Belus Iupiter filius Nemrothi Rex Babyloniorum II. naturæ fatoque conceſſit. Ninus filius patri in regno ſuccedens, ſeu vt diuinâ ſtirpe natus videretur, ſeu pietate motus, vt memoriam defuncti genitoris coleret, ſeu quod magis credam, inſtinctu mali Genij patrem conſecrat, pro Deo ab omnibus coli præcipit, eidem diuinos defert honores, ab omnibus deferri edicto publico jubet. Templum inſuper addit, cujus Plinius meminit, ſtatuam in media Babylonia ponit atque dedicat, quæ ab omnibus adoraretur. Ibi tum deſertores lares, ſpiritus fallaciſſimi diuinitatis affectatores, vt hujuſmodi errorem humano generi immitterent, atque ea peſtis latè longeque inualeſceret, auocaretque à veri Dei notione, per quam ſolam poteſt mors æterna vitari, illapſi hujuſmodi potentiſſimorum regum Simulachris, adſciuerunt eorum nomina. Mentitis itaque atque aſcitis eorum nominibus, vt fallerent, reſponſa dederunt, & ſub horum titulis, honores ſibi Deorum vindicârunt, ſub nominibus mortuorum deliteſcentes, viuentibus plagas extenderunt. Humanas enim hoſtias, ipſi hoſtes humani generis, excogitârunt, vt perquàm multas deuorarent animas. Ita dejiciendi hominis causâ ſe Deos mentiti ſunt, & varios ſibi Cultus peruersâ Religione condiderunt. Cùm enim ſint perditores hominum, cuſtodes tamen ſe vocârunt, vt ipſi colerentur, Deus non coleretur. Quoniam cùm ſint Spiritus tenues & incomprehenſibiles, inſinuabant ſe corporibus hominum, occultè valetudinem vitiabant, morbos citabant, ſomnijs animos terrebant, mentes furoribus quatiebant, vt homines his malis cogerentur ad eorum auxilia decurrere: prodeſſe putabantur, cùm nocere deſinebant, qui nihil aliud poſſunt quàm nocere: pluuias quas jam ſentiebant repromittebant, fallaciæ eorum fuit aqua cribro geſtata, cos nouaculâ diſciſſa, nauis cingulo promota, vt numina lapides credentu. *&c. Hucuſque Auentinus.*

Simulachrorum author Thare ſecundũ Epiphanium.

Epiphanius verò principium Idololatriæ ad tempora quidem Nini, ſed tamen ad alium authorem extendit. Nam in Panaria ſua inquit: Eo tempore (*viuente Patriarchâ Saruch*) incepit Idololatria: nondum tamen in Statuis, ſed duntaxat in Imaginibus per colores repræſentatis. *Et iterum idem:* Naſcitur ipſi Saruch filius Nachor, & huic Thare. Hinc fieri cœperunt Statuæ ex luto & arte figulari, per induſtriam hujus Thare. *Et in Anacephalæoſi inquit clarius, paulò tamen aliter:* Græciſmus à temporibus Saruch exorſus per Idololatriam, & ſicut quiſque tunc procedebat ſecundum aliquam ſuperſtitionem, ad ciuiliorem vitam, moreſque ac ſtatuta, ita tamen vt Simulachra tum cœperint poni hominum genera, quæ tunc ſequebantur & deificabant, per colores quidem ab initio depingentes ac repræſentantes eos, qui olim apud ipſos in honore fuerunt, aut Tyrannos, aut præſtigiatores, aut qui aliquid fecerunt in vita memorabile, per fortitudinem ſiue corporum robur. Deinde verò à temporibus Thare patris Abraham, etiam per Statuas Idololatriæ errore inducto, primos ſuos parentes colentes, & eos qui ante ipſos vitâ functi erant fabricantes, ex ſingulari primùm arte, deinde cùm omnes artes ad imitationem excitarentur, ædificatores quidem lapidem ad hoc cædentes atque exſculpentes: argentarij verò & aurifuſores per propriam artis ſuæ materiam effingẽtes: ita etiam fabri lignarij & reliqui. Ægyptii autem & Babylonij ſimulque Phryges ac Phœnices, hujus ſuperſtitionis primi authores fuerunt, tum Statuariæ, tum Myſteriorum, à quibus plurima ad Græcos tranſlata ſunt, ab ætate Cecropis, & deinceps. Deinde verò & longè poſteà Saturnũ & Rheam, Iouemque ac Apollinem, & alios Deos declarârunt. *Hactenus Epiphanius. Regnauit autem Belus Iupiter temporibus Saruchi Patriarchæ, circa annos à condito mundo* 1850. *Ninus verò ætate Thare patris Abrahami. Vbi non prætermittendum quod Procopius Gazæus Sophiſta in Comment. ad* 11 *cap. Geneſ. annotat,* ante Thare, hoc eſt, viginti generationibus nullum inuentum fuiſſe, qui naturali morte obierit ante parentes ſuos: primum Thare, vt à Moſe ibi refertur, amiſiſſe filium Haran, idque propterea QVOD ADINVENERIT ARTEM DEO ADVERSAM.

Idolorum author Nimroth.

Gilbertus etiam Cognatus Narrationum libro 4. *Idolorum initium non ad Ninum, ſed ad eius auum Nimrothum gigantem Babylonicum refert. Is enim filio ſuo primogenito Ioue Belo amiſſo, ad lenimen ſui deſyderij Statuam poſuit, & erexit auream in Templo & in Palatio, eam-*

que mox colore cœpit tanquam Deum, ad eam Sacra fecit, Hoſtias immolauit, atque Sacrificia conſtituit inter domeſticos. Deinde ſucceſſu temporis talis error pro lege cuſtoditus eſt: & ad eam confugientes homicidæ, latrones, & capitalis ſupplicij rei, ſtatim veniâ codicillari donabantur. Videtur in hac quoque ſententia fuiſſe author libri Sapientiæ cap. 14. *vbi inquit:* Inani hominum gloriâ ſeu ambitione in mundum introducta ſunt Idola vel Simulachra. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filii dolens pater Imaginem fecit, & jam anteà mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit, & conſtituit inter ſeruos ſuos Sacra & Sacrificia. Deinde progreſſu temporis, impia conſuetudo prænaleſcens, pro lege ſeruata eſt, *&c.*

Locus Sapientiæ 14. cap. explicatur.

Tertullianus verò adhuc altius aſcendens, affirmat, etiam ante Diluuium Idola & Idololatriam in vſu fuiſſe: *quod tamen Cyrillus & Epiphanius conſtantiſſimè negant. Nam in libro de Idololatria dicit*, Enochum ſimul & cultores idoli & fabricatores damnâſſe.

Simulachra Diluuium iuxta Tertullianum.

*Nihilominus tamen Hiſtorici tam Græci quàm Latini, Idolorum & Simulachrorum vſum ad alios authores referunt. Lactantius enim Firmianus à Prometheo manâſſe huiuſmodi vſum tradit lib.*2. *Diuinarum Inſtit. quùm inquit:* Quia Poëtas dixeram non omninò mentiri ſolere, ſed figuris inuoluere & obſcurare quę dicant, non dico eſſe mentitos, ſed primum omnium Prometheum Simulachrum hominis formâſſe de pingui & molli luto, ab eoque natam eſſe primò artem fingendi Statuas & Simulachra.

Simulachrorum inuentor Prometheus.

*Alij, vt author eſt Diodorus lib.*4 *dicunt*, Æthiopes Simulachrorum vſum inueniſſe primum. *Nonnulli* Ægyptios *tradunt, quòd eorum Reges, Seſoſtris, Amaſis, Rhapſinates & Sinandius id primi moliti ſint. Euſebius in præfatione ad Chronicon ſuum, dicit*, Cecropem Diphyem primum omnium Iouem appellâſſe, Simulachra repeririſſe, Aras ſtatuiſſe & Victimas immolâſſe. *Vixit autem Cecrops Moſis tempore. Alij rurſus* Cadmum *Agenoris filium apud Græcos tradidere. Cùm enim ex Semele filia ab ignoto compreſſa, puerum ſuſcepiſſet, mortuorum poſtea ab eo deauratum, & quaſi Deum ingenti Cultu & Sacrificijs decoratum fuiſſe ferunt, parentemque Iouem exiſtimatum, vt ſcilicet Semeles ſtuprum leniretur: Gilbertus Cognatus Narrationum lib.* 3. *&* 4. *Macrobius libro* 1. *Saturnal. ab* Hercule *Simulachra profecta autumat ex Epicadi ſententia*: Epicadus, *inquit*, refert Herculem, occiſo Geryone, cùm victor per Italiam armenta duxiſſet, ponte, qui nunc Sublicius dicitur, ad tempus inſtructo, hominum Simulachra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſiſſet, in fluuium demiſiſſe, vt aquâ ſecundâ in mare deuecta, pro corporibus demortuorum, veluti patriis ſedibus redderentur: & inde vſum talia Simulachra fingendi inter Sacra manſiſſe. *Iuxta hanc ſententiam Simulachra originem ſumpſiſſent poſt annum demum à condito mundo* 2715. *quo Hercules Amphytrionis natus perhibetur. Idem tamen Macrobius ſibi magis placere ait*, hunc morem à Pelaſgis fluxiſſe. Illi enim, *teſte Dionyſio Halicarnaſſæo in* 1. *Annal. Roman.* poſtquam diu errabundi in Latium venerant, in lacu Cutulienſi enatam Inſulam deprehenderunt, decimâ prædæ ſecundum reſponſum Apollini conſecratâ, erectiſque Diti Sacelle, & Saturno Arâ illum humanis capitibus, hunc virorum victimis placare ſe exiſtimabant, propter Oraculum in quo erat.

Simulachrorum authores apud Æthiopes Ægyptios, Græcos.

Et capita inferno, & patri tranſmittite lumen.

Poſthac Herculem ferunt cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris, vt fauſtis Sacrificijs infauſta mutarent, offerentes Diti non hominum capita, ſed oſcilla id eſt, parua ora, ad humanam figuram formata, & Saturni Aras non mactatis viris, ſed accenſis cereis excolentes. Inde fuit conſuetudo, vt & Cerei Saturnalibus mitterentur, & ſigilla, hoc eſt, oſcilla arte fictili fingerentur, referente Polydoro Vergilio lib. 2. *cap.* 23. *de Inuentione rerum.*

Pauſanias in Meſſenicis refert, Bupalum architectum & plaſtem inſignem Smyrnæis Fortunæ ſignum omnium vetuſtiſſimum finxiſſe primum, capitique polum impoſuiſſe, altera manu Amaltheæ tenentem, *Herodotus quoque author eſt*, primos è Græcis Athenienſes, à Pelaſgis edoctos, ſtatuas Mercurij efformaſſe. *Sunt præterea quidam, qui* Telichnes apud Rhodum Deorum Statuas primùm feciſſe velint. *Quidam* Hetruſcos *ſeu* Tyrrhenos *prædicant. Cœlius libro* 29. *cap.* 24. *Antiq. Lect. Plin. lib.* 35. *cap.* 3. De picturæ initiis, *ait*, incerta quæſtio eſt: Ægyptii ſex millibus annorum apud ipſos inuentam, priuſquàm in Græciam tranſiret, affirmant, vanâ prędicatione, vt palàm eſt. Græci autem alij Sicyone, alii apud Corinthios repertam, omnes vmbra hominis, lineis circumducta. Itaque talem primam fuiſſe, ſecundam ſingulis coloribus & monochromaton dictam, poſtquam operoſior inuenta erat, duratque talis etiam nunc. *Et c.*12 *eiuſdem lib. multis agit de inuentoribus Plaſtices. Inter alia ait:* Fingere ex argillâ ſimilitudines Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit, Corinthi filiæ operâ, quę capta amore iuuenis, illo abeunte peregrè, vmbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis cir-

cum-

cumſcripſit, quibus pater ejus impreſſâ argillâ, typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit, cumque ſeruatum in nymphæo donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt. *Egregium ſcilicet principium habuit res vehementer ſtolida & vecors.*

Græcorũ inſolentia taxatur. *Non mirum autem à pleriſque authoribus Idolorum ſeu Simulachrorum inuẽtum Græcis tribui, cùm aliunde ad illos manârit: fuit enim gens ambitioſiſſima, vt quæ non ſolùm antiquiſſima ac princeps ſeu parens omnium populorum, ſed & cunctarum rerum inuentrix haberi voluerit, atque etiam in ſcripta ſua retulerit. Ea verò res poſteriores Authores & Hiſtoricos mirificè decepit, ac mentiendi poteſtatem vetus aliquid ſcribere volentibus, ampliſſimam fecit. Vnde Cato Maior non iniuriâ Romanis perſuadere conatus fuit,* Græcorum literis vt abſtinerent: *cumque nihil obtinuiſſet, ijs qui nimium eorum ſcriptis delectari videbantur, peculiarem de Originibus rerum ſcripſiſſe ob id librum putatur.*

Idolorum author apud Romanos. *Cæterùm vt ad Græcos vſus & Cultus Simulachrorum aliũde manauit, ita, vt Dionyſius Halicarnaſſeus refert, vanitate & ſtultitiâ Græcorum Religionum Hetruſcarumque domi imbutus Tarquinius Priſcus, Romanos primus edocuit ipſe Simulachra Dijs ponere: quod Tertullianus etiam ſubjignificat, inquiens:* Age iam rebus Religio profecerit. Nam etſi à Numa concepta eſt curioſitas ſuperſtitioſa, nondum tamen aut Simulacris aut Templis res diuina apud Romanos conſtabat, frugi Religio & pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo, ſed temeraria de ceſpite Altaria, & vaſa adhuc Samia, & nidor ex illis, & Deus ipſe nuſquam. Nondum enim tunc ingenia Græcorum atque Thuſcorum fingendis Simulachris vrbem inundauerat: *ſicuti refert etiam Ludouicus Viues ad Auguſtini lib. 4. De Ciuitate Dei c. 31. Plutarchus quoque de Numa teſtatur,* quòd nefas duxerit Imaginem aut effigiem aliquam Deo tribuere. *Iidemque Romani poſtea ex ære ſimulachrum primùm fecere Cereri ex Sp. Caſsij peculio, à patre propter affectatum regnum interempti, Plinio auctore lib. 34. cap. 4.*

Simulachrorum vſus politicus apud Gentes, cuiuſque erat. *Obſeruandum autem, apud Ethnicos non ſacrum vbique ac Idololatricum, ſed profanum tantùm, hoc eſt politicum Simulachrorum vſum multis in locis fuiſſe, Hiſtoriæ & gratæ memoriæ causâ. Diophantes Lacedæmonius, qui Antiquitatum libros quatuordecim ſcripſit.* Syrophanem, *ait*, Ægyptium, hominem locupletiſſimum, filio, ſuperſtitem, ejus deſiderio Simulachrum domi conſtituiſſe, ad quod familiares confugerent, cum domini iracundiam furoremque vitarent: quo modo veniam ab hero conſecuti, herilis filij Simulachrum defuncti floribus & coronis ac ſertis, aliiſque rebus ornabant. *Plin lib. 34. c. 4. de Origine Imaginũ & Statuarum nihil certi afferens,* Effigies hominum, *inquit*, non ſolebant exprimi, niſi aliquâ illuſtri causâ perpetuitatem merentium. *Et mox:* Athenienſes neſcio an primi omnium Harmodio & Ariſtogitoni Tirannicidis publicè poſuerint Statuas. Hoc actum eſt eodem anno, quo & Reges Romæ pulſi. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum, humaniſſima ambitione. Et jam omnium municipiorum foris Statuę ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum & honores legi æuo, & baſibus inſcribi, ne in Sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis. Honos clientum inſtituit ſic colere patronos. *Hæc Plinius. Exemplorum huius rei plena ſunt omnes cùm Græcorum tum Latinorum Hiſtoriæ.*

Ex politico Simulachrorũ vſu apud Gentes ſit ſuperſtitio, &c. *Huic verò politico imaginum vſui per ſe non reprehendendo, apud eos item progreſſu temporis acceſſit vel ſucceſſit ſuperſtitioſus & Idololatricus Cultus: quod poſtea etiam apud Chriſtianos factum, vt ſuo loco indicabitur. Nam & politicæ quædam Imagines in ipſa Templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impoſitæ leguntur. Mox vulgi vel ignorantia & ſtultitia, vel adulatio præter flores & coronas ſuffitu etiam vel incenſu, cereis, Sacrificijs, ſupplicationibus, anathematis aliiſque diuinis honoribus Idola ſeu Statuas illas venerabantur. Quo pacto factum eſt, vt Idolorum Simulachra apud omnes Gentes tandem omnia delubra implerint, & diuinum Cultum vniuerſum ad ſe paulatim rapuerint. Confirmat hæc quæ diximus author libri ſapientiæ c. 14. quando dicit:* ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων, *hoc eſt*, Initium ſcortationis (*ſpiritualis ſcilicet*) eſt excogitatio Simulachrorum, & adinuentio illorum, corruptela vitæ eſt: neque enim erant ab initio, neque in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ, *id eſt*, inani hominum gloriâ ſeu ambitione in mundum introducta ſunt, atque ideò velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij dolens pater Imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit & domeſticis ſuis tradidit, & conſtituit inter ſervos ſuos Sacra & Sacrificia. Deinde progreſſu temporis, impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorum mãdata religioſis Ceremoniis culta ſunt ſculptilia. Et quos coram vel præſentes honorare non poterant, eò quòd procul abeſſent, eorum è longinquo ad viuum expreſſam Imaginem Regis, quem honorare volebant, repræſentârunt, vt abſentem, tanquam præſentem per adulationem ſtudioſè colerent. Ad intentiorem autem Cultum, imperitio-

res provexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori ſtudens placere, ſimilitudinem arte elaborauit ad ſummam elegantiá. Vulgus verò opificij venuſtate abductum, quem paulò ante vt hominem honorârat, mox vt numen colendum exiſtimat. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quòd homines in ſeruitutem redacti incommunicabile nomen lignis & lapidibus impoſuerunt. Infandorum enim ſimulachrorum cultus, omnis mali origo, cauſa & finis: nam inanimatis confiſi Simulachris, vltionem malè facientes non timent, *&c. In quam ſententiam Cyprianus quoque de Idolorum vanitate inquit*: Ad defunctorum Cultus per Imaginem detinendos expreſſa ſunt Simulachra. Inde poſteris facta ſunt Sacra, quæ primitùs fuerant aſſumpta ſolatia.

Ethnici Simulachrorum primi authores.

Ex his igitur quæ hucuſque de Origine Imaginum, Simulachrorum & Idolorum ex probatis hiſtorijs commemorauimus, liquidò conſtare puto, ea ab Ethnicis & ſuperſtitioſis hominibus profecta, & poſt annos demùm 600. conditi mundi ab illis ficta & excogitata fuiſſe. Innuit id etiam Ambroſius in Pſal. 118. *vbi dicit*: Gentes lignum adorant, tanquam Imaginem Dei. *Et Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus diſertis verbis inquit:* GENTILITAS INVENTRIX, & caput eſt Imaginum: *Concil. Nicen.* 2. *Act.* 6. *Similiter Euſebius lib.* 7. *cap.* 18. *de Chriſti, Petri, & Pauli Imaginibus loquens*, Hoc mihi videtur (*inquit*) ἐν ἐθνικῇ συνηθείᾳ ex Ethnicâ conſuetudine obſeruatum: quòd ita illi ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint. *Itaque etiam D. Auguſtinus contra Adimantum cap.* 13. *ſic habet*: Simulant ſe fauere Simulachris, quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam Paganorum concilient beneuolentiam. *Nam de Paganis ſic ſcribit etiam Lactantius lib.* 2. *cap.* 2. Verentur ne Religio vana ſit, ſi nihil videant, quod adorent. *Athanaſius quoque dicit*: ἡ τῶν εἰδώλων εὕρεσις οὐκ ἀπ᾽ ἀγαθοῦ. ἀλλ᾽ ἀπὸ κακίας γέγονε. *Quæ cum ita ſint, mirari ſatis non poſſum ſummam impudentiam & blaſphemiam Thomæ Hardingi Pontificij Angli, qui in libro ſuo contra Iuellum Epiſcopum Sariſburienſem ſcribere non erubuit*, Imagines non inuentas primùm ab homine fuiſſe, ſed inſtitutas à Deo, confirmatas traditione Apoſtolorum *&c. Quibus verbis Deum ipſum Imaginum primum inuentorem atque authorem conſtituit, ſed eadem fide, quâ ipſe & ſui ſimiles Miſſam à Chriſto ejuſque Apoſtolis, aut Aquam benedictam ab Elizeo Propheta, aut illum Cardinalium petaſum ſeu galerum ab Hieronymo repetunt. Tam enim abeſt quòd Deus Imaginum vſum inſtituerit, vt ſeueriſſimâ etiam lege eum in Decalogo prohibuerit. Niſi ita quoque argumentari velint: Deus dixit*: Non facies tibi ſculptilem Imaginem, aut vllius rei Simulachrum: *Exod.* 20. *Item*, Maledictus ſit, qui Imaginem facit: *Deut.* 17. *Et*, Confundantur omnes ij, qui Imagines colunt. *Ergo*, Deus Imagines, Statuas & Simulachra fieri præcepit.

Thomæ Hardingi impudentia.

Idola & Simulachra Gentilium ex qua materia facta.

Illud etiam hoc capite nequaquam prætereundum videtur, quod D. Epiphanius ſcribit, cùm primùm falſa Religio per dæmonum maleficia innouata eſſet, & Deorum Simulachra expreſſa, quemque pro artificii ſui materia Deos ſibi effinxiſſe: figulum ex luto & argilla, fabrum lignarium ex ligno, aurificem ex auro, argentarium ex argento, & cæteros ſimili ratione. *Hoc aliquantò fuſius explicat Gyraldus. De Dijs Gentium Syntag* 17. *cum dicit*, Simulachra, ſeu ſigna illa & Statuas appellemus, antiquos ex varia materia factitaſſe, cera nimirum, ſale, vitro, omnis generis marmore, creta, ære, ferro, chalybe, plumbo, ſtanno, gemmis & lapidis: item & ex varii generis ligno, vt ex Plinio, Solino, Plutarcho, Pauſania, Euſebio aliiſque obſeruari poteſt. Pauſanias tamen affirmat, ſe animaduertiſſe has tantum arbores ſumi ſolitas, ebenum, cupreſſum, cedrum, quercum, milacen, loton & buxum: quibus radicem oliuæ in minoribus Simulachris addidit Theophraſtus. Plinius ait ex vite Iouis Simulachrum vetuſtiſſimum tot æuis incorruptum ſe vidiſſe. Sed cùm non ex omni ligno Mercurius, vt etiam in prouerbio dicitur, fieret, præcipuè tamen ex thyia, quam Trogetem vocauit Homerus, fieri ſolebat. *Natalis Comes Mythologia lib.* 7. *cap.* 16. *teſtis eſt*, Lucum fuiſſe in Bœotia non procul ab Alalcomenis omnium maximum, & peruetuſtas in eo quercus. Ibant in eum Lucum Platæenſes, & elixarum carnium fruſta exponebant, coruoſque omni conatu arcebant. Ex alijs verò volucribus obſeruabant, quæ carnem abripuiſſet, ſuper qua arbore conſideret: ex illa deinde arbore Dædala, hoc eſt, Iunonis Imaginem parabant. *Cœlius Lect. Antiq. lib.* 8. *cap.* 29 *ex Annalibus refert*, ab Armenijs ſtatuam ex auro ſolidam primùm in Anaitidis Templo poſitam, quòd eſſet illi genti numen ejus ſacratiſſimum. *Idem auctor teſtis eſt lib.* 16. *c.* 3. ante Troiani belli tempora æris fundendi artem nondum compertam: ſed eam ſimul & Statuas fundendi excogitaſſe primos Rhœcum, & Theodorum Samios.

Statuæ diuerſæ fuerunt formæ apud Ethnicos.

Hæc verò ſiue aurea, ſiue argentea, ſiue ænea, ſiue lapidea, ſiue lignea Simulachra forma quoque fuere diuerſa: alia enim homines, alia animalia referebant. Quin refert Pauſanias in Achaicis, apud Pharenſes lapides viſos quadrangulares, triginta potiſſimùm numero. Hos veneratos Pharenſes, & ad ſingulos nomen Dei cujuſdam alligaſſe. *Ibidem etiam addit*, hoc jam olim Græcis omnibus fuiſſe vſitatum, vt Si-

vt Simulachrorum loco diuinos honores illaboratis lapidibus exhiberent. *Et in Arcadicis teſtatur,* hac Simulachrorum figura ſupra modum Arcades grauiſos fuiſſe.

Qua opinione Gentes adorarint Statuas.

Et vulgi quidem ſuperſtitio apud Ethnicos huiuſmodi Simulachris aureis, argenteis, ligneis, &c. *penitùs fuit affixa, ita vt crederent Deos veros eſſe. Quem errorem Seneca ita irriſit:* Sacros *inquit*, immortales inuiolabileſque Deos in materia viliſſima atque immobili dedicant, habitus illis hominum, ferarumque & piſcium, quoſdam verò juxta ſexum diuerſis corporibus induunt, numina vocant, quæ ſi ſpiritu accepto ſubitò occurrerent, monſtra haberentur. *Eam ob cauſam etiam Plato lege vetuit*, ne Deorum imagines ex auro vel argento, ferróve aut ære fierent, ſed tantùm ex ligno vel lapide, ne imperiti homines in materiam illam Simulachrorum externam precioſam intenti eſſent, *vt Polydorus refert de Inuent. rerum lib.6. cap.31.*

Arnobius.

Arnobius verò lib.6. indicat, prudentiores apud Gentes, Statuas adorandas & colendas docuiſſe, non quòd æs, aurum, argentum, lignum & ſimiles Statuarum materiæ Dij ſint, ſed quòd Deorum, qui inuiſibiles ſunt, & procul à nobis habitant, præſentia per Simulachra exhibeatur & repræſentetur, & quòd ijs vel Dij, vel diuinæ virtutes inhabitent, ſeu quòd per ea Dij inuiſibiles honorentur & colantur propter dedicationem. *Idem ſcribit*, Gentes ſenſiſſe Deos in Templis ad Statuas inuocatos, libentius & citius exaudire, quàm ſi ſub axe nudo adorentur. *Athanaſius in Oratione contra Idola refert*, Philoſophos reſpondiſſe, Statuas quidem non eſſe Deos, verùm Simulachra Deorum ideò haberi, vt Dij ſub iſtis Imaginibus reſpondeant, & ſe reuelent, qui alioqui inuiſibiles aliter cognoſci non poſſint. *Vnde & Lactantius libro ſecundo, capite ſecundo, teſtatur*, multos Gentilium arbitratos fuiſſe, vanam eſſe eam Religionem, in qua nihil videant quod adorent. *Rurſus fuerunt Athanaſio authore, qui dicerent,* Simulachra eſſe pro elementis literarum, vt per ea diſcant homines Deum inuiſibilem cognoſcere. *Euſebius quoque libro 3. de Præparat. Euangel. indicat*, quod rudiores tantùm ad ligna & lapides in Statuis reſpiciant: Sapientes autem voluiſſe Deum & Dei virtutes ſenſibus noſtris per Imagines nobis familiares ſignificare ſeu patefacere: inuiſibilia Dei, per picturas viſibiles effingentes ſeu exprimentes, illis qui aſſueti ſunt ex Simulachris tanquam ex libris literas ſeu inſtitutiones de Dijs legere ſeu colligere. *Hæc ideò prolixius commemoraui, vt ex his & ijs quæ in ſequentibus indicabuntur, deprahendatur ſimilitudo cultûs Imaginum apud Gentes & Chriſtianos.*

Athanaſius.

Lactantius.

Vnde homines deuicerint Deos per Statuas vel Imagines colere.

Cæterùm & illud quærendum breuiter, quo pacto vana hominibus priſcis irrepſerit Religio, quæ homines Deos per Statuas ſeu Imagines & coluerit & nominârit. Rudes ergo & ſimplices homines cùm quoſdam inter ipſos cernerent qui magna & admiranda vel virtutum, vel cæterarum rerum præclara facinora efficerent, illos ipſos plus quàm homines, hoc eſt, deos putabant: vel, vt fieri ſolet, interdum in admirationem præſentis potentiæ ac fortunæ, ſiue ob beneficia etiam quibus erant affecti, ac benè ad humanitatem compoſiti, deinde tùm Reges ipſi his chari fuiſſent, quibus vitam compoſuiſſent, magnum ſui deſiderium mortui reliquerunt: vnde & Simulachra primùm eorum finxerunt ad ſolatium: inde etiam defunctorum memoriam colere cœperunt. Hinc Cicero de Natura Deorum inter alia inquit: Suſcepit vita hominum, conſuetudoque cõmunis, vt beneficijs excellentes viros in cœlum famâ ac voluntate tolleret. Hinc, *ait*, Hercules, hinc Caſtor & Pollux, hinc Æſculapius, hinc Liber, *&c. Idem*, Perſæus Zenonis auditor, eos dixit habitos eſſe Deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum eſſet inuenta, ipſaſque res vtiles & ſalutares Deorum eſſe vocabulis nuncupatas. *De more & conſuetudine bene meritos de genere humano referendi inter Deos, ſcribit etiam Plinius libro 2. ſuæ Hiſtoriæ capite 7. ad hunc modum:* Deus eſt mortali juuare mortalem (vnde illud apud Plautum, Deus eſt homo homini, aut lupus) & hæc ad æternam gloriam via. Hac iere Romani: hac nunc cœleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus, feſſis rebus ſubueniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi gratiam bene merentibus mos, vt tales Numinibus adſcribantur. Quippe & omnium aliorum Deorum nomina, & quæ ſupra ſydera relata, ea hominum nata ſunt meritis, *&c.*

Simulachra eorumque cultum multi quoque Gentiles damnarunt.

Licet verò, idolorum, Statuarum & Simulachrorum vſus apud Ethnicos ſit antiquiſſimus, conſtat tamen plurimos inter ipſos quoque qui ſapientiores fuerunt, duce magiſtrâ naturâ, ab idolis eorumque adoratione abhorruiſſe, & abſque Simulachris Deum coluiſſe: Sophocles *enim inquit*, eſſe Deum qui cœlum fabricatus ſit, & longam terram, & ponti glaucos fluctus, & ventorum violentias: *Cæterum mortales plurimos corde aberrâſſe, in animæ perniciem Simulachra ſtruentes lignea, lapidea, aurea vel eburnea:* hiſque ſacrificantes, & dies feſtos nouos celebrantes, proptereà ſe pios eſſe duxiſſe. *Notum etiam eſt ex Iuſtini Admonitorio Gentium, quid* Sibylla *de Idolis ſenſerit.* Perſas *quoque nec Statuas nec aras Dys ſuis erexiſſe teſtantur Strabo & Herodotus: Idem etiam Origenes libro ſeptimo contra Celſum de Scythis,*

Sibylla. Ægyptij. Perſæ.

Libycis atque Syris refert. Ægyptijs licet Templa marmore & auro eſſent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipſis viſui fuiſſe, & elementa quidem, ſed abſque imaginibus, diuinis honoribus affeciſſe Lactantius ſcribit, & Alexander ab Alexand. lib. 2. cap. 22. vbi etiam addit, *Lycurgus.* Lycurgum quidem apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum authorem fuiſſe, nullam tamen Deorum Imaginem facere juſſiſſe, ſed hominum aut animalium ſpecies Dijs tribuere ſemper vetuiſſe, quod immortalibus mortales ſpecies tribuere nefas eſſe duceret. *Hermes.* Hermes, *Triſmegiſtus dictus, aſſeruit*, eos videri Deos non credere in cœlo eſſe, qui eorum ſtatuas ſibi ante oculos ſiſti velint, aut certè diffidere, ſua vota ac preces illucuſque peruenire poſſe: atque ex hac peruerſa animi inductione Deorum Simulachra prodiiſſe; atque Numina appellari cœpiſſe. *Euſebius quoque de Præparat. Euangel. lib. 6. refert, apud* Seres, *Seres.* *antiquiſſimam gentem, lege cautum fuiſſe, ne Simulachra venerarentur. Idem etiam ſcribit Tacitus de Germanis priſcis : ac Crinitus libro de Honeſta* *Germani Romani.* *diſciplina 12. cap. 8. de yſdem ex vetuſtis referens authoribus*, Deorum *(inquit)* Imagines minimè ad humanam formam faciunt, quòd illa cœleſtis Majeſtas, ſupra humanitatem ſit. *Diagoras* *Epiphanius in Anchorato ſuo ſcribit de* Diagora Philoſopho, *quòd* Herculem ſuum ligneũ in penuria ligni exuſſerit, & per ludibrium ad ipſum dixerit, Age Hercules decimum tertium laborem ſubiturus adeſto, obſonium nobis cocturus. Et ſanè *(inquit Epiphanius)* acceptum ipſum in ſcandulas fidit, deridens proprium Deum, velut qui nullus eſſet. *Similiter* Diogenes Cynicus, *cùm eſuriet & algeret vnà*, è Deo quodam ligneo igniculum ſibi paraſſe, & cœnulam coxiſſe, *dicitur* *Varro.* *Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 31. ex Varrone indicat:* antiquiſſimos Romanos, plus quam annos 170. Deos ſine Simulachro coluiſſe: *& addit hæc verba Varronis.* Quod ſi adhuc, *inquit*, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur. *Imò concludit illum locum his verbis:* Qui primi Simulachra Deorum populis poſuerunt, ii ciuitatibus ſuis & metum dempſerunt, & errorem addiderunt: *prudenter exiſtimans, Deos facilè poſſe in Simulachrorum ſtoliditate contemni. Idem quod Auguſtinus ex Varrone, etiam Plutarchus de Numa refert, inquiens :* *Numa.* Quæ de Deorum immortalium Simulachris Numa ſtatuit, quàm ſimillima ſunt Pythagoræ documentis. Nam primum principium ille, neque perturbationi ſubjectum, ſed mentem inviſibilem & increatam eſſe cenſuit. Hic etiam Romanos prohibuit exiſtimare Imaginem Dei, aut hominis ſpeciem, aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos, neque picta, neque ficta Dei prius ſpecies; ſed in prioribus 170. annis Templa quidem ædificabant, ſacraque tuguria erigebant, Simulacrum verò nullum corporeum dicabant. Perinde atque nefas eſſet deterioribus meliora aſſimilari. *Hæc ibi. Eadem apud Clementem, vt Euſebius Cæſarien. refert, & Dionyſium Halicarnaſſæum exſtant, qui ait*, Templa eſſe à Numa Diis erecta, negat tamen Simulachra in iis fuiſſe vlla, quòd Deum nulla ſpecie formaue effingi poſſe crederet: *Refert Lud. Viues in Comment. ad c. 31. lib. 4. de Ciuit. Dei, Auguſt.*

Plinius *lib. 2. c. 2. ſcribit*, effigiem Dei formamque quærere imbecillitatis humanę eſſe. *Plinius.* Theodoretus, Cyrenſis Epiſcopus, *Sermone ad Græcos infideles 3. de Angelis, Dys, Dæmonibus, Xenophanis Colophonij & aliorum gentilium teſtimonia contra Simulachrorum vſum atque cultum profert: Ac inter alia ſcribit de Zenone Citienſi, quòd in eo, quem de Repub. librum edidit*, Deorum & Templa, & Simulachra fieri prohibuerit, quandoquidem vtrunq; Deo indignum eſſet. *Theodoretus Cyrenſis.* Euſebius *etiam de Præparat. Euang. de* Cheremone *quodam Philoſopho hæc ſcribit :* *Cheremon. Philoſophus.* Mortales homines eos exiſtimauit fuiſſe, quibus Imagines ac Simulachra à veteribus tributa fuerint. Dei autem veri nullum ex ligno, vel quavis alia materia verum poſſe eſſe Simulachrum : Qui enim adeò ſtultus futurus ſit, vt ligneum Simulachrum atque effigiem Dei creatoris omnium ſimilitudinem habere arbitretur? Naturam enim divinam omnem materiam, & omnia quæ percipiamus, excedere, mente ſolummodo, ac ſanctis animis comprehenſam.

Seneca *quoque in Moralibus, Simulachrorum & Imaginum adorationem veriſſimè irridens, ait :* *Seneca.* Simulachra Deorum venerantur, illis ſupplicant genu poſito, illa adorant, illis per totum aſſident diem, aut aſtant, illis ſtipem jaciunt, victimas cædunt, & cùm hęc tantopere ſuſpiciant, fabros, qui illa fecêre contemnant. Quid inter ſe tam contrarium, quàm ſtatuarium deſpicere, Statuam adorare? & eum ne in conuictum quidem admittere, qui tibi Deos faciat?

Hæc ſi diligenter mecum reputo, miror profectò vehementer, hominibus Chriſtianis pudorem nullum iſta incutere, quòd audiunt homines Ethnicos, in denſiſſimis tenebris palpantes, ad hanc lucem perueniſſe, vt agnoſcere potuerint Simulachrorũ vanitatem, adeoque Dei Majeſtate indignas eſſe imagines, quòd metum ejus diminuant hominibus, erroremque augeant, tamen in Simulachrorum ſtultitia, ineptoque & abſurdo figmento proponatur. Res certè ipſa teſtatur, verè hoc minus quàm prudenter ab yſ dictum fuiſſe.

CAPVT

CAPVT IX.

De Origine & Progreſſu IDOLORVM apud Iudæos.

Iſraëlitæ quãdiu Idolis caruerint.

SAncti Patriarchæ & ſemen eorum verum Deum verè & ſanctè coluerunt abſque Idolis & ritibus peregrinis. Hoc vel inde conſtat, quòd nulla Idolorum vel Simulachrorum in ſacra Patriarcharum Hiſtoria plane fit mentio; niſi vno tantùm in loco, nempe Gen. 31. c. vbi Rachel Deos patris ſui Labani, qui Syrus fuit, clàm, inſcio & ignorante Iacobo ſuffurata fuiſſe dicitur: (mulieres enim ad Idololatriam & omne genus ſuperſtitionum viris propenſiores ſunt) Iacobus autem quum primùm hoc cognouiſſet, profecturus in Bethel, familiæ ſuæ præcepit, vt omnes Deos peregrinos, id eſt, idola & ſimulachra alienorum Deorum, ſibi adferrent, eoſque ſtatim in Sichem terrâ obruit: Geneſ. 35. Ex quo loco colligitur, Patriarcham Iacobum ab Idolis & Simulachris iſtis è Syria furtim allatis, abhorruiſſe, ideóque illa non humo ſolùm, ſed etiam perpetuâ obliuione obruta eſſe & ſepulta voluiſſe. Ab hoc tempore caruerunt idolis Iſraëlitæ, donec in Ægypto contaminarentur conſortio cohabitantium: ſicut Dominus ipſe teſtatur Ezech. 20. In Ægypto igitur primùm cœpit populi Iudaici ſuperſtitio, quam demùm in deſerto palàm cœperunt exercere. Poſt pauculos ſiquidem dies à lata lege, Deum ſuum, ad imitationem Ægyptiorum colere voluerunt: Simulachrum enim ſiue Statuam erigunt auream, vituli ſpeciem repræſentantem ac Deum ſignificantem. Viderant namque in Ægypto Simulachrum Apis, hoc eſt, Tauri, ad honorem Dei coli, id quod transferunt illi in ſuam quoque Religionem, & Deum eiuſque æternam & immenſam maieſtatem in illa ſpecie colere volunt. Quantopere verò Deo hic Cultus diſplicuerit, & quàm infeliciter Iudæis infame hoc principium Idololatriæ ceſſerit, ſacræ literæ abundè docent. Exod. 32. Facta autem ſunt hæc anno à condito mundo 2449. Tandiu populus Dei idolis & Simulachris caruit.

Idololatria in populo Dei quãdo cœperit.

Idololatriæ progreſſus in Iſraele.

Hæc verò res ita ſapere docuit populum hunc, vt Auguſtinus exiſtimet illum ante Iudicum tempora, nulla vel habuiſſe, vel ſi habuerit maximè, non tamen coluiſſe idola. Vbi verò Moſes & Ioſua piiſſimi, fortiſſimi, ſeueriſſimiq́ principes mortui eſſent, & alij aliíque ſuccederent, erupit tandem & impietas. Nam & Deum ipſum Idolis coluerunt, & tunc quidem primo Baalem, poſtea verò aliarum Gentium Deos ac Idola in ſuam quoque Religionem receperunt. Cauſa huius mali fuit, nimia familiaritas & conſuetudo cum Chananæis hominibus ſuperſtitioſis & idololatris, quos à Deo proſcriptos ac damnatos, plæraque tribus non deleuerant, ſed tantum vectigales ſibi reddiderant: ideóque non mirum, ſi malo ipſorum exemplo corrupti fuerint Iſraëlitæ, id quod Iudicum primo & ſecundo capitibus non obſcurè innuitur. Non igitur ab antiquiſſima & primigenia illa Eccleſia populóque Dei, ſed à reliquis Gentibus & nationibus, à quibus Deus populum illum ſuum ſemper ſeiunctum eſſe voluit & ſeparatum, idola iſta & Simulachra profecta ſunt: & ob eam cauſam paſſim in Sacris Literis, Dij alieni, peregrini Gentium aliiſque nominibus appellantur, à quibus Deus ſemper populum alienum eſſe voluit.

Idololatriæ Iſraelitarũ cauſa.

Idololatria ſub Solomonẽ.

Temporibus autem Samuelis, Dauidis & Solomonis floruit, vt magis nunquam, vera Religio in Iſraële: ſub finem vero regni Solomonici ſuppullulauit iterum ſuperſtitio & Idolorum cultus. Cùm enim Solomon amaret mulieres Idololatras, inclinauerunt cor Regis, vt excelſa, hoc eſt, Templa Araſque in editioribus locis conſtructa, ac fana Diis peregrinis in vxorum gratiam exſtruere iuberet. Quam ob cauſam etiam regnum illud Iſraëliticum florentiſſimum potentiſſimumque in duas partes ſciſſum ac diuiſum eſt. Nam ſola tribus Iuda & pars quædam Beniamitarum adhæſit domui Dauidis, reliquæ tribus omnes creàrunt ſibi impium regem Ieroboam, qui nouum ritum colendi, & nouam Religionem inſtituit. Facit enim duos vitulos aureos, nimirum æterni & veri Dei ſigna, & Templis in Bethel & Dan magnificentiſſimè exſtructis imponit Idola & Aras. Præterea minuit feriarum numerum, & pro tribus vnum tantùm inſtituit feſtum, & id quidem ad finem anni, cùm iam omnes fructus collecti eſſent, ordinauit: perinde vt poſtea Gregorius IV. circa annos Chriſti 834. Omnium Sanctorum feſtum ex Id. Ma. ad Calendas Nouembris tranſtulit, vt tunc collectis terræ frugibus, in otio & rerum omnium abundantia, magno ſuo Deo, ſcilicet ventri, & nouis ſuis Diis, hoc eſt, Sanctis mortuis, opimiora Sacrificia poſſent offerre. Sed & Sacerdotes non ex vna tribu, quemadmodum Dominus inſtituerat, ſed ex omnibus tribubus delegit. Quæ quidem omnia videbantur fieri & in Dei gloriam, & Reip. vtilitatem.

Durauit hic error & Idololatricus Cultus ad Captiuitatem vſque Babylonicam, annos circiter. 265. Nam impietatem Ieroboami auxit Achab qui primus inter Reges Iſraelis, Baalis, Sidoniorum Dei, Cultum in terram ſanctam inuexit, Lucóſque plantauit, cùm Ieſabelem Regis Sidoniorum filiam, vxorem duxiſſet: auxérunt eandem & ſequentes ipſum Reges, adiicientes & ipſi ex gentilium ritibus & conſuetudinibus nefanda quædam, ne non abſoluta eſſet ipſorum Religio. Breui ergo in immenſum creuit Idololatria in Iſraële, quouſque Deus ipſos excinderet. 1. Reg. 16.

Idololatria ab Iſraelitis.

Serpſit hoc malum, ceu contagium quoddam, inde ex Iſraële, etiam ad Iudæam Gentem. Sub

Achaz

ea Iudæ-
os recepit.

Achaz enim & Manaſſe in ipſum Domini Templum Idola, Aras & ſimilia importârunt, præterea exſtruxerunt in locis amœnioribus, in collibus, ſylvis, vijs, pratis & vallibus ſacella, ac delubra Deorum: & quamuis Ioſias Rex hanc Idololatriam ſuſtuliſſet, non deerant tamen qui domi ſuæ Statuas & Imagines haberent, quibus cultum ſuperſtitioſum exhibebant. Quam ob cauſam & ipſi à Deo puniti ſunt. Ierem. 3.

Et hi quidem omnes egregiè ſibi Deo ſeruire viſi ſunt: ſed quia non fecerunt ad eum modum quo Deus præceperat, ideò Religio & cultus eorum omnis abominatio fuit in oculis Domini.

Idololatria nulla inter Iudæos poſt reditum ex Babylone

Poſt Captiuitatem verò Babylonicam, & inſtauratam vrbem Hieroſolymitanam, videntur Deum puriùs ſanctiuſque coluiſſe, nimirum abſque vllis Simulachris & Idolis? quod adeò ſanctè obſeruârunt, vt, cùm Caius Cæſar Petronium legatum in Syriam miſiſſet, eique mandâſſet, vt quacunque ratione curaret, ſuum Simulachrum in Templo Hieroſolymis erigendum, Iudæi, ne patrias leges frangerent, ita reſtituerunt, vt jam jam ad arma ventum eſſet, niſi Agrippa Iudæorum Rex à Caio impetrâſſet, ne huiuſmodi Statua in Templo collocaretur. Ioſeph. lib. Antiq. 18. Didicerant namque ſuo magno malo quantopere Deo Idololatria diſpliceret.

Similiter Iudas Sariphæi filius & Matthias, legis patriæ interpretes præſtantiſſimi; poſt quam cognouerunt, Ioſepho auctore libro 17. capite 8. Antiquit. Herodis regis incurabilem eſſe morbum, concitauerunt iuuentutem, vt ſublatis operibus, quæ Rex præter patriam conſuetudinem fecerat, propugnatores pietatis ſe oſtenderent, debitum inde expectantes præmium. Inter cætera verò ſupra maiorem Templi portam dedicauerat Aquilam auream magni ponderis, contra leges patrias, quæ vetant Imagines ſtatuere, aut conſecrare animantium effigies. Claro itaque meridie aſcendentes iuuenes nonnulli, detraxerunt Aquilam, eamque ſecuribus conciderunt, inſpectante congregatâ in Templum multitudine. Dux verò regius, maiorem aliquam conſpirationem metuens, occurrit eò, cum valida ſuorum manu, cohibiturus aquilæ demolitores. Facilè reliquis diſiectis, circiter 40. iuuenes reſiſtere auſos comprehendit, cumque his Iudam & Matthiam, turpe putantes cedere, omneſque ad Regem perduxit. Eo rogante, quo freti auſi ſint ſacratam Imaginem demere, aiebant ſe & deliberaſſe id multo antea, & deliberatum exſecutos, vt fortes & Religionis amantes viros decuerit. Ab Herode igitur viui exuſti ſunt omnes. Pilatus quoque Iudææ præſes à Cæſarea Hieroſolymam traductis in hyberna militibus, ſigna cum effigie Cæſaris in vrbem intulit ad legis Iudæorum contumeliam. Qui ante ipſum fuere præſides cum ſignis aliter inſignitis vrbem ingredi ſolebant. Primus Pilatus ignaris omnibus noctu illatas effigies Hieroſolymis ſtatuit. Quod vbi cognitum eſt Iudæis, magno agmine Cæſaream petierunt, vbi permultos dies ſupplices orauerunt præſidem, vt alio transferret imagines illas. Pilato verò pernegante ſe facturum hoc, quòd cum ignominia Cæſaris coniunctum eſſet, cùm Iudæi precari non deſinerent, ſexto poſt die iuſſis clàm in armis eſſe militibus, ſedit pro tribunali in ſtadio, captatâ loci opportunitate, quòd inſidiis aptiſſimus eſſet. Ibi compellatus iterum de eodem negotio, ſignum dat militibus vt eos circumueniant, mortem minitans niſi quàm primùm quieſcerent, & ſuam quiſque domum diſcederent. At illi procidentes humi, & exertos præbentes iugulos, manifeſtè præ ſe ferebant, vitâ ſibi chariorem eſſe obſeruationem legis patriæ. Tum Pilatus admiratus tam conſtans legum ſtudium, continuò reportauit illas imagines Cæſaream Hieroſolymis, Ioſepho referente libro decimo octauo, capite quarto. Quanto etiam ardore Vitellium Syriæ Præſidem, ne cum Romano exercitu, quòd haberet militaria inſignia Imaginibus ornata, per Iudæorum regionem tranſiret (quòd nefas eſſe ducerent in terra ſancta quauis occaſione Imagines inſpici) fuerint deprecati, idem Ioſephus teſtatur lib. 18. cap. 7.

CAPVT X.

De Origine & Progreſſu IMAGINVM & IDOLOLATRIÆ apud Chriſtianos.

Non omnes Imagines ſimpliciter damnari à Deo.

INitio huius capitis monendus eſt Lector, nos in ea ſententia nequaquam eſſe, quòd ſimpliciter omnes Imagines damnentur à Deo in ſecundo Decalogi præcepto: Non facies tibi Statuam aut Imaginem, &c. *Ideòque nullum planè vſum eſſe poſſe vel debere Imaginum & Statuarum vllarum inter Chriſtianos. Nam non prohiberi rerum viſibilium Imagines extra Templa & vſum Religionis, his rationibus à noſtris Theologis demonſtratur.*

Rationes ob quas politicus Imaginũ vſus non prohibetur à Deo.

Primò, *vſus Imaginum non damnatur niſi in prima Tabula. In ea autem nihil præcipitur, niſi quæ ad Religionem pertinent: quemadmodum quæ ad humanam ſocietatem ſpectant, in ſecunda traduntur.*

Secundò, *Deus Leuit. vigeſimo ſexto capite apertiſſimè finem indicat, propter quem Imagines damnet. Is autem eſt Religio ſeu Cultus: inquit enim,* Non facies tibi ſculptile ad adorandum. *Quæ igitur ad politicum vſum extra Religionem fiunt, non prohibentur.*

Tertiò, *ars pingendi & ſculpendi donum Dei eſt, & quidem non vulgare. Nam Exod. 31. cap. ſcribitur,* Deum repleuiſſe Bazeleel & Ahaliabum Spiritu ſuo, ſapientiâ, intelligentiâ, & omni arte, ad excogitandum & fabri-

fabricandum, quicquid fabricari poteſt ex auro, argento, lapidibus pretioſis, & quæcunque ad Tabernaculum exſtruendum & ornandum erant neceſſaria. Sunt igitur iſtæ artes dona Dei.

Quartò, Imagines per ſe & ſuâ naturâ, malæ non ſunt, ſed ex abuſu tantùm malæ fiunt: ex vſu autem bono & honeſto, ipſæ quoque bonæ & honeſtæ eſſe poſſunt atque licitæ. Sunt autem multi vſus Imaginum, quos certè omnes nemo improbare poteſt, quia ſunt vtiles, honeſti & laudabiles. Fiunt aliquando ornatûs tantùm causâ in Cœnaculis & locis publicis. Hic vſus improbari nequit. Solomon etiam ornatus causâ leunculos addidit ſolio ſuo: nullus tamen Prophetarum illum propterea reprehendit. Fiunt etiam ad honeſtam & licitam voluptatem, vt qui magnorum virorum & præſertim amicorum Imagines ſibi fieri curant: mirâ enim voluptate harum inſpectione afficimur. Fiunt etiam vtilitatis causâ, vt qui rerum geſtarum Imagines pingi & ſub oculos repræſentari curant. Tam vtilis eſt hæc pictura, quàm Coſmographica. Sic enim rerum geſtarum memoria conſeruatur tenaciùs. Fiunt etiam honoris gratiâ: ſic Romani his, qui de Republica optimè meriti fuiſſent, Statuas erigebant. Si hoc etiam hodiè fiat citra ambitionem, ad excitandum in aliis virtutis ſtudium, reprehendi nullo modo poteſt. Hæc cùm doceantur in noſtris Eccleſiis, Bellarmini caput 7. nihil prorſus contra nos facit, in quo probat, Licere Imagines & facere & habere. Accedamus igitur ad Originem & progreſſum Imaginum Religionis & adorationis gratiâ in Templis collocatarum.

Imaginibus in Templis quandiu Chriſtiani carverint.

Ex certis & probatis authoribus conſtat, ſicut Eraſmus in Catecheſi teſtatur, vſque ad Hieronymi ætatem fuiſſe probatæ vitæ & religionis viros, qui publicè in templis nullam habuerint Imaginem nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne ipſius Chriſti quidem. Fatetur hoc quoque Lilius Greg. Gyraldus de Diis gentium Syntagm. 1. & Georgius Caſſander & ipſe Pontificius, in ſua ad Ferdinandum & Maximilianum Impp. Conſultatione, vbi diſertè dicit, ex Clemente & Arnobio certum eſſe, initio prædicati Euangelii aliquanto tempore INTER CHRISTIANOS PRÆSERTIM IN ECCLESIIS Imaginum vſum NVLLVM OMNINO fuiſſe. Caruit ergo Eccleſia Chriſti in externo Cultu Dei annos plus minus 360. à nato in carne Chriſto Domino Imaginibus & Simulachris, ſeu Idolis & Statuis.

Imagines damnarunt Apoſt.

Quemadmodum enim Chriſtus Seruator noſter nullum præceptum dedit de inferendis in Templa Imaginibus, iiſque ad Miniſterium Eccleſiæ adhibendis: Ita etiam Apoſtoli ad prædicandum emiſſi, Eccleſiis ne vno quidem in loco Imagines commendâſſe vel Chriſti vel aliorum, leguntur: ſed potius damnârunt eas, ab iiſque vt verè fideles ſibi caueant ſedulò monuerunt. Cùm enim inter Corinthios nonnulli Idolis inſeruirent, & tamen nihilominus Chriſtum colerent: quod hodiè apud Chriſtianos adeò tritum eſt, vt maxima eorum pars licet Chriſto nomen dederit, ſimul tamen quoque creaturas & ſanctos mortuos Idolis ſeu Imaginibus venere- 1. Cor. 8.
tur & colat: iccircò Paulus Corinthios diligenter monet, ne commiſceantur cum Simulachrorum cultoribus: ſignificans vtique, priùs ipſos Simulachra & Imagines colere ſolitos fuiſſe, nunc verò, cùm Chriſtum profiteantur, dedecere vt ad vomitum redeant, adeóque etiam eorum, qui hoc faciant, conſortium fugere debere. Idem Apoſtolus iiſdem capite 10. diſertè præcipit, inquiens, μὴδ' εἰδωλολάτραι γίνεσθε, hoc eſt, ne Idololatræ efficiamini, vel, vt vulgata habet verſio, ne Simulachrorum ſitis cultores. Et in ſecunda Epiſtola capite ſexto docet, nihil negotii eſſe debere fideli homini cum Simulachris: quid, inquit, conuenit, vel, quæ eſt conſenſio, τὶς συγκατάθεσις Templo Dei cum Simulachris? Ad Galatas quinto, Simulachrorum cultum inter opera carnis numerat. Et in priore Theſſal. primo capite, haud obſcurè docet, veros Dei cultores conuerti à Diis & Simulachris, & ſeruire Deo viuo & vero ſpiritu & veritate. D. Petrus quoque in priore Epiſtola quarto capite à tempore & anteactis argumentis adhortans ad vitæ nouitatem, ſatis aliàs docet, ſuperque ſatis flagitiorum deſignatum jam olim cum Chriſti ſynceram doctrinam neſcirent: at poſteaquam edocti ſint ita ſe per Chriſtum à peccatis eſſe lotos, vt poſthac ſtudeant innocentiæ, æquum eſſe vt voluntatem ethnicam, id eſt, mores vitæ ethnicæ, hoc eſt, impiæ, abnegent. Deinde per partes & συναθροισμὸν exponit, quæ ſit illa voluntas ethnica, Cùm verſaremur, inquit, in laſciuiis, concupiſcentiis, vinolentiis, comeſſationibus, compotationibus & ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις, hoc eſt, abominandis, ſeu ſceleſtis, nefariiſque Simulachrorum cultibus. Eſt enim ἀθέμιτον, quod contra ius & fas, omnemque honeſtatem fit & inſtituitur. Sanctus denique Euangeliſta & Apoſtolus Ioannes hac graui admonitione concludit Epiſtolam ſuam Canonicam, Filioli cauete vobis à Simulachris. Quod perinde eſt ac ſi diceret: Si cognitione Dei verâ non fruſtra gloriamini, reipsâ vos teſtari conuenit, vos illum amare, & abhorrere ab omnibus, quæ gloriam ipſius obfuſcare ſolent. Id verò cùm præcipuè Imagines & Simulachra faciant, illa vitare & ab iis ceu peſte nocentiſſima cauere oportet, ne vel infirmis fratribus offendiculo ſitis, vel conſuetudine vulgari decepti, Deum imaginibus aut exprimi & effingi, aut ſaltem aliquo modo coli putetis. Et in Apocal. 6. cap. docet, illos quoque

que homines æternum perituros, qui non reſipuerint ab operibus manuum ſuarum, vt ne adorarent Dæmonia & Simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſint, neque audire, neque ambulare.

Angeli & Sancti noluerunt adorari, ergo multò minus eorum Imagines ſunt colendæ.

Ad hæc neminem latere arbitror, non modo Apoſtolos in terris adhuc agentes coli & adorari noluiſſe, ſed etiam Angelum in Apocalypſi bis reprehendiſſe Ioannem, quòd ſe voluerit adorare. Quod ſi neque homines, neque angeli adorandi ſunt, multò minus ipſorum Imagines ad Cultum & Adorationem ſunt proponenda. Nec Petrus Actor. 10. *id abſque ratione prohibuit, dicens:* Surge, nam & ipſe homo ſum: *& Angelus,* Similis tui ſum, & fratrum tuorum, qui teſtimonium habent Ieſu Chriſti, *id eſt, qui ei credunt. Cùm itaque omnes ſimus eodem gradu, nec alter præſtet alteri, ideò nequit adoratio inter nos locum habere, non ſolùm quæ viuentibus, ſed multò magis quæ Imaginibus ipſorum exhibetur & præſtatur.*

Imaginũ cultus nõ traditio Apoſtolica.

Ex his meridianâ luce clarius perſpici poſſe arbitror, putidiſſimum mendacium eſſe, quod in Nicæna 2. Synodo finxerunt, Apoſtolos in Antiocheno Concilio decreuiſſe, vt loco Idolorum Imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Falſiſſimum etiam eſſe puto quod Damaſcenus, eximius imaginum patronus, aliíque nonnulli affirmare non erubuerunt, Cultum Imaginum eſſe traditorem Apoſtolorum non ſcriptam. Quaſi verò Apoſtoli tam leues & inconſtantes fuerint, vt aliud viuâ voce docuerint, aliud verò in literas retulerint. Atrociſſimâ ergò injuriâ ſanctiſſimos viros & fideliſſimos Dei ſeruos afficiunt. Et quis obſecro vel mediocriter bonus hanc ſibi maculam iniuri pateretur?

De quibus imaginibus loquantur Apoſtoli.

Sed obijciunt, Apoſtolos hoc loco non de Chriſtianorum, ſed de Ethnicorum Imaginibus & Simulachris loqui. Quod perinde mihi videtur, ac ſi quis diceret Diuum quoque Petrum modò citato loco, vbi abominandos Simulchrorum cultus damnat, non loqui etiam de laſciuiis, concupiſcentiis, vinolentiis, comeſſationibus & compotationibus Chriſtianorum, ſed Ethnicorum tantùm. & laſciuias, comeſſationes ac compotationes Gentilium ſolùm, non Chriſtianorum reprehendi & damnari ab Apoſtolo. Quod non tam abſurdum, quàm ridiculum eſſet dicere.

Imagines damnarunt Apoſtolorũ ſucceſſores.

Clemens Romanus.

Idem verò etiam Apoſtolorum ſucceſſores & diſcipuli fecerunt, vt qui non minorem operam, ſtudium & laborem Imaginibus confitandis & impugnandis, hominibuſque ab earum Cultu & Veneratione auocandis impenderunt. In libris enim Recognitionum, qui licet falsò, Clementi Romano *attribuuntur, exſtat libro quinto, ad Iacobum fratrem Domini generalis diſputatio contra Imagines, vbi refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiamnum hodie Pontificij Imaginum & Simulachrorum cultum defendunt, quando dicunt,* ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles ſe adorare. *Reſpondet Clemens,* Cæſaris nomen nulli alij audetis imponere, quia reum ſuum ſtatim punit: Dei verò audetis, quia reum ſuum punire propter pœnitentiam differt. Et ſi verè velitis Dei Imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei Imaginem coleretis. In omni enim homine eſt Imago Dei, non in omnibus verò ſimilitudo, ſed vbi benigna anima eſt, & mens pura. Si ergò verè vultis honorare imaginem Dei: nos verò vobis quod verum eſt aperimus, vt homini qui ad Imaginem Dei factus eſt benè faciatis, honorem & reuerentiam deferatis, eſurienti cibum, ſitienti poculum, nudo indumentum, ægro Miniſterium, peregrino hoſpitium, & in carcere poſito neceſſaria miniſtretis: & hoc eſt quod verè Deo delatum reputabitur. Hæc autem in tantum ad honorem Dei Imaginis cedunt, vt qui iſta non fecerit, contumeliam Imagini diuinæ intuliſſe credatur. Quis ergo iſte honor Dei eſt, per lapideas & ligneas formas diſcurrere, & inanes, atque exanimes figuras, tanquam numina venerari: & hominem, in quo verè Dei Imago eſt ſpernere? *Et mox:* Intelligite ergò, quia latentis intrinſecus ſerpentis eſt iſta ſuggeſtio, quæ perſuadet pios vos videri poſſe, cùm inſenſibilia colitis, & non videri impios, cùm ſenſibiles & rationabiles læditis. *Item:* Quid certè tam impium, tam ingratum, quàm à Deo beneficium conſequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergeſcimini & intelligite ſalutem veſtram, *&c.*

Irenæus *libro primo capite vigeſimo tertio, inter errores Baſilidis & diſcipulorum eius, recenſet,* quòd vterentur Imaginibus, inuocationibuſque. *Et cap.* 24. *inter hæreſes Carpocratis & Gnoſticorum, hanc etiam numerat,* quòd Imagines haberent Chriſti & Apoſtolorum, atque Philoſophorum, eaſque coronarent ac colendas proponerent. *Irenæus.*

Iuſtinus *in Dialogo cum Tryph. & in Apologia* 2. Omnes Imagines ad cultum propoſitas, ſimpliciter damnari dicit. *Iuſtinus.*

Tertullianus, *vetuſtiſſimus author, teſtatur aliquot locis in Apologetico, Chriſtianos ſuo tempore maximè odiſſe Statuas cum ſuis ornamentis: hinc etiam ille in Deorum Idola toties inuehitur capit.* 9. 11. *& alibi. Ac in libro de Corona militis, Altius, inquit, Ioannes: Filioli cuſtodite vos ab Idolis, non tam ab Idololatria, quaſi ab officio, ſed ab idolis, id eſt, ab ipſa effigie eorum. Indignum enim vt Imago Dei viui, Imagini Idoli & mortui fiat. Contra Gnoſticos voluntatem Dei hanc eſſe demonſtrat,* vt non *Tertullianus.*

tantùm

tantùm ne adorentur Imagines, ſed neque fiant & habeantur: & tam Idololatras eſſe qui eas faciunt retinentque (*ad Cultum videlicet*) quàm qui eas colunt. *Clarius id etiam demonſtrat in libro de Idololatria, vbi non ſolùm grauiſſimè inuehitur*, In omnes Imaginum cultores, ſed ipſas etiam artes ſculpendi & pingendi *damnat*, quòd artifices, qui ſe Chriſtiani profitebantur, Imagines Idololatris venderent. *Et in libro de Spectaculis pulchra ex loco Apoſtoli in* 1. *Corinth.* 10. *Argumentatur*; Si abſtinendum eſt ab Idolothytis (*id eſt, cibis Idolis conſecratis*) quia quæ immolantur Idolis, non Deo, ſed Dæmonibus immolantur: *Ergo* etiam ab Idolis ipſis ſuſpiciendis & colendis abſtinendum eſt: quia in illis non Deus, ſed Dæmones inhabitant. *Et cap.* 30. *Apologetici inquit:* Nos adoramus oculis ad cœlum ſublatis, non ad Imagines ſeu picturas. *In hunc Apologeticum B. Rhenanus ex verbis & argumentationibus Tertulliani colligit*, Tertulliani argumentationem nihil concludere, niſi ſtatuatur, Chriſtianos tempore illo imagines omnes odio maximo habuiſſe, cum ſuis ornamentis. *Vnde apparet, nullas tunc temporis fuiſſe prorsùs in Chriſtianorum Templis Imagines.*

Cyprianus. Cyprianus *quoque contra Demetrianum diſputans*, idola non tantùm contra legem Dei, ſed etiam cum hominis natura & conditione pugnare *exiſtimauit*. *Clemens Alexandrinus.*

Et Clemens Alexandrinus, *qui circa annos Chriſti* 200. *floruit, libro* 6. *Strom. clarè dicit*, Nobis (*Chriſtianis nimirum*) NVLLVM eſt Simulachrum in mundo. Quoniam in rebus genitis NIHIL poteſt referre Dei imaginem. *Idem in Paranetico ſcribit*: Nobis apertè vetitum eſt artem fallacem exercere: Scriptum enim eſt, Non facies cujuſuis rei ſimilitudinem. *Appellat quoque* ſpecioſum quidem, ſed improbum artificium, quod poſtquam floruerit, auctus ſit error: *Et prophetiam citat, quæ dicit*, Res hîc ſe habebunt infeliciter, quando crediderint Statuis. *Et mox:* Nobis non eſt Imago ſenſilis, de materia ſenſili, *&c.* *Quid obſecro clarius contra Imaginum vſum apud Chriſtianos veteres dici poterat?*

Adrianus Imp. Chriſto Templa ſine imaginibus condidit. *Referunt etiam de Adriano Imper. quòd cùm cogitâſſet Chriſtum inter Deos recipere, in honorem eius Templa exſtrui iuſſerit, ſed ſine vllis Simulachris ſeu Imaginibus, quæ etiam ob eam cauſam longo tempore poſt, nimirum vſque ad tempora Conſtantini Magni* Adriani Templa *dicta fuere. Quod equidem factum non fuiſſet, ſi tunc temporis aliquis ſaltem apud Chriſtianos imaginum vſus fuiſſet. Sed & ex Ælio Lampridio in vita Alexandri Seueri demonſtrari poſſet, eum morem illius Imperatoris ætate Chriſtianis fuiſſe, vt neque in domibus ſuis priuatis, neque in publicorum congreſſuum locis vlla Simulachra haberent. Quo factum eſt, vt ex differentiis, inter religionem Gentium & Chriſtianorum, hæc non minima ſemper fuerit, quòd Gentes idolis Deos ſuos colerent, Chriſtiani verò ſine Idolis, in ſpiritu & veritate.*

Origenes. *Ex ea etiam concertatione quæ* Origeni *cum Celſo fuit, apparet, inter præcipua accuſationis capita, hoc etiam Chriſtianis Ethnicos obieciſſe, quòd Religionem abſque Simulachris haberent. Reſpondet Origenes, non ita, vt Simulachrorum Gentilium loco, vel Chriſti vel Apoſtolorum ſubſtituat Imagines, adeoque aſſerat, Chriſtianis atrocem iniuriam fieri, ſi de illis ſpargatur, quòd in externo cultu Imaginibus prorſus careant, quod feciſſet vtique ſi vel vnam Imagunculam Chriſtiani eo tempore habuiſſent. Sed* ſunt, *inquit*, nobis Simulachra, non per impuros opifices aliquos fabricata, ſed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutum ſcilicet exempla & ſtructuræ, quæ imitatrices ſunt Chriſti. *Allatum etiam fuerat à Celſo dictum Heracliti, quo ille indicabat*, ſtultè facere eos, qui Simulachris preces offerunt, niſi norint Deos & heroas qui nam ſint: *Reſpondet Origenes*, ſciri poſſe Deum & ipſius vnigenitum, & eos, quicunque à Deo honorantur Deorum appellatione, deitatis ejus participes, diuerſos eſſe à Diis Gentium, qui ſint Dæmonia impoſſibile tamen eſſe, vt quis Deum nouerit, fiat ſupplex Statuis: nec hoc tantùm ſtultum eſſe, ſi quis preces Simulachris offerat, ſed etiam cùm id aliquis ſimulat vulgi opinionibus ſe attemperans: nihil enim adulterum debet eſſe in anima hominis verè pij erga Deum. Nos verò ideò quoque non honoramus Simulachra, quia quantum poſſumus cauemus, ne incidamus in eam cerdulitatem, vt ijs tribuamus diuinitatis aliquid: *libro* 7. *contra Celſum: Sed longum eſſet commemorare quæ in hanc ſententiam apud hunc Patrem contra Celſum exſtant.* *Lib.* 8. *contra Celſum.*

Procopius Martyr. *Et ſi verum eſt quod Metaphraſtes de* Procopio Martyre *refert is, Idola Gentilium eorumque Cultum ita damnauit in Oratione ad Flauianum Præfectum paulò ante Martyrium habita, vt facilè appareat, Imagines earumque Venerationem tunc temporis Chriſtianis prorſus incognitam fuiſſe. Ita enim inquit*: Ego ſacrifico Deo meo Sacrificium laudis per eam, quæ eſt in ipſum, confeſſionem & fidem. Si enim pulchra res eſt lapis, quem tu adoras, & tanquam Deus eſt à te exiſtimatus, noli eum ſecare & diuidere: & cùm eum in multas partes diuiſeris, vnam quidem tanquam Deum adorare, & ei thus offerre & Sacrificia: altera autem vti ad domum ædificandam, quin etiam ad excrementa, & quoſdam vſus profanos. Hoc ipſum autem ſæpè

feciſti in auro & ligno, & eis obtuliſti Sacrificiũ & thus. Cujuſnám eſt ergo ſapiẽtię, aut quodnám eſt arcanum in veſtra Religione, auro & ligno offerre Sacrificia, & ea poſtea in lutum projicere: tanquam Deum honorare, & deinde comburere: vitam petere & ſalutem à ligno putrido, & à lapide (proh dolor) nullo ſenſu prædito, quæ poſtquam vos diis ſimilia effinxeritis, nihil habent amplius? Quamobrem magis eſſet rationi conſentaneum, vt vos ferro ſacrificaretis. Sed vides ipſum quoq; igni fieri mollius, & minus habere virium quàm prius. Quid ergo? Ignis eſt Deus vobis exiſtimandus? Sed is quoq; extinguitur, quando caret materiâ: nonnunquam autem aqua quoq; eo euadit potentior. Ergo oportet reliquis rebus materialibus, quæ ad interitum per ſe inuicem tendunt, purificatis & ſolâ oratione eum, qui eſt verè Deus, colere: non enim igne opus eſt, non lignis ad illius nutrimentum, neque omninò cędeanimantium: nullius enim horum egena eſt diuina natura, imò verò nullâ re omninò indiget: *&c. Laur. Surius tom. 4. de vitis Sanctorum.*

Lactantius. Lactantius *Firmianus grauis in primis author, qui ſub Imperatore Conſtantino vixit, quoque demonſtrat, non ſolùm vllum vſum Simulachrorum ſui ſeculi Chriſtianis, ſed ita etiam tum viſum fuiſſe, vt ne liceret quidem Simulachris vti. Nam lib. 2. Diuinarum inſtitutionum cap. 2. ſimpliciter aſſerit,* Dei Imaginem ſemper ſuperuacuam eſſe, quippe cujus numen & ſpiritus vbique diffuſus abeſſe nunquam poſſit. Quæro, *inquit* ſi quis Imaginem hominis peregrè conſtituti contempletur ſæpius, vt ex ea ſolatium capiat abſentis, num idem ſanus eſſe videatur, ſi eo reuerſo, atque præſente in contemplanda imagine perſeueret eaque potius, quàm ipſius hominis aſpectu frui velit? Minimè profectò. Etenim hominis imago neceſſaria tum videtur, cùm procul abeſt, ſuperuacua futura cùm pręſto eſt. Dei autem cujus ſpiritus ac numen vbique diffuſum abeſſe nunquam poteſt, ſemper vtique imago ſupervacua eſt. Et Simulachrum Dei non eſſe illud quod digitus hominis ex lapide aut ære aliaue materia fabricatur *docet*, ſed ipſum hominem, quoniam ſentit & mouetur, & multas magnaſque actiones habet. *Quin* amentiam eſſe *indicat*, effingere quæ poſtmodum vereamur, aut vereri & colere quæ finximus nos ipſi. *Sed & ineptiſſimos eſſe* Nota. *homines qui non intelligunt, ipſa Simulachra, ſi ſenſu donarentur magnam gratiam habitura artificibus, & non ſeipſas, ſed artifices potius, à quibus & per quos eſſent, adoratura, vt quorum manibus nata ſpeciem figuramq́; ac pulchritudinem accepiſſent, idque fuiſſent, quod fuiſſe ſe Priapus apud Horatium fatetur, cùm inquit:*

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus, ſcamnum faceréine Priapum?
Maluit eſſe Deum: Deus inde ego furum auiumque.
Maxima formido *&c.*

Sed hæc, *inquit Lactantius*, nemo conſiderat, infecti ſunt enim perſuaſionem homines ac mentes eorum penitus ſuccum ſtultitiæ biberũt. Adorant igitur inſenſibilia qui ſentiunt: irrationabilia qui ſapiunt: exanima qui viuunt: terrena qui oriuntur è cœlo, *&c. Adorare autem Latinis eſt genu flectere, coram vereri, honorem exhibere, honore exhibendo procumbere. Suetonius in Caligula de Artabano Parthorum rege ſupplice,* Venit, *inquit*, ad colloquium legati Conſularis, & tranſgreſſus Euphratem, Aquilam & ſigna Romana Cæſarumque Imagines adorauit. *Rurſum eodem capite Lactantius,* Nam iſta *inquit*, m[illegible] talium digitorum ludicra & fragilia figmenta, ex quolibet materię genere formata quid aliud ſunt, niſi terra ex qua nata ſunt? Quid ergo rebus inferioribus ſubjacetis? quid capitibus veſtris terram ſuper impoſitis? *&c. Alloquitur quidem his verbis Gentes, cùm Chriſtianis nulla tum eſſent Simulachra. Demus autem tum fuiſſe, vt ſunt & proſtant hodiè, humanis itidem manibus de fragili materia artificum ingenÿs enata, quis negare auſit etiam aduerſus noſtra tam quadrare Lactantÿ verba, quàm aduerſus Ethnicorũ Statuas ſcripta ſunt? Certè nihil noſtra ab illorum Idolis origine materiâ effigie & artificum manu differunt, etiamſi contendamus nihil horum à nobis adorari. Iam negat Lactantius, Dei Simulachrum rectè de vlla materia poſſe conſtitui, quoniam ipſe Deus coram vbique præſtò ſit, nec verius exprimi poſſit, quàm ipſe ſe expreſſerit, hominem ad Imaginem ſuam condendo. Nam & Paulus Rom. 1. palàm teſtatur,* Dei immortalis gloriam imminui, quoties per mortalis hominis Imaginem aut ſimilitudinem effingitur. *Idem Lactantius cap. 4. ejuſdem libri:* Vbi ergo, *inquit*, veritas eſt? Vbi nulla vis adhiberi poteſt Religioni: vbi nihil quod violari poſſit apparet: vbi Sacrilegium nullum fieri poteſt: Quicquid autem oculis manibuſque ſubjectum eſt, id verò quia fragile eſt, ab omni ratione immortalitatis eſt alienũ. Fruſtrà igitur homines auro, ebore, gemmis Deos excolunt & exornant, quaſi verò ex his rebus vllam poſſint capere voluptatem. *Capite autem 18. inter cauſas vanæ Religionis Idolorum duas potiſſimum adducit: Alteram,* quòd Simulachra quæ coluntur, effigies ſunt hominum mortuorum: *alteram*, quòd Imagines ſacræ quibus inaniſſimi homines ſeruiunt, omni ſenſu carẽt; quoniam terra ſunt. *Proinde cap. 19.* Quare, *inquit*, non eſt dubium quin

RELI-

RELIGIO NVLLA SIT, VBICVNQVE SIMVLACHRVM EST. Nam ſi Religio ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt niſi in cœleſtibus rebus, carent ergo Religione Simulachra, quia nihil poteſt eſſe cœleſte in ea re quæ fit ex terra. Quod quidem *inquit*, de nomine ipſo ſapienti apparere poteſt: Quicquid enim ſimulatur, id falſum ſit neceſſe eſt, nec poteſt vnquam veri nomen accipere quòd veritatem fuco & Imagine mẽtitur. Si autem omninò imitatio non res, potiſſimùm ſeria, ſed quaſi ludus ac iocus eſt: non Religio ſimulatio ſed Mimus religionis eſt. Præferendum eſt igitur verum omnibus falſis, calcanda terreſtria, vt cœleſtia conſequamur. *Hucuſque Lactantius, non Cultum modò, ſed & fabricationem Simulachrorum exagitans, indignumque exiſtimans ad ſpeciem Religionis trahi quod fragile, caducum terrenumque & ſine ſenſu eſt.*

Refutatio communis erroris Idololatrarũ.

Refutat idem auctor communem & vſitatam Idololatrarum obiectionem & excuſationem: Quæ amentia eſt, aut ea fingere, quæ ipſi poſt modum timeatis, aut timere quæ finxerint? Reſpondent, Non ipſa, *inquiunt*, timemus, ſed eos, ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. *Reſpondet Lactantius*: Aut in cœlis ſunt veſtri Dii, aut non. Si non eſſent in cœlis, eos non coleretis. Quod ſi ſunt in cœlis, cur non in cœlos oculos tollitis, & aduocatis eorum nominibus, in aperto ſacrificium celebratis? Cur ad parietes, & ligna, & lapides potiſſimùm, quàm illo ſpectatis, vbi eos eſſe credatis? *Deinde inquit*, Quid ſibi Templa, quid aræ volunt, quid denique ipſa ſimulachra, quæ aut mortuorum, aut abſentium ſunt monumenta. Nam omnium fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab hominibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſublati, vel abſentiâ fuerunt ſeparati. Ergo Dii veſtri aut mortui ſunt, cur ergo eos colitis? Aut ſunt viui. Ergo ſupervacua ſunt hæc mortuorum monumenta. *Item*, Dij veſtri aut ſunt abſentes, aut ſunt præſentes. Si ſunt abſentes, ergo non ſunt colendi: ſi nec vident, quæ facimus, nec audiunt, quæ precamur. Si ſunt vbique præſentes; ergo ſemper vacua ſunt Simulachra, &c. *Qua fronte verò hæc dicere aut ſcribere auſus fuiſſet, ſi eccleſia Lactantij & Conſtantini M. ſeculo Imagines & Simulachra aurea, argentea, lignea vel ex alia materia caduca & fragili vel Chriſti, vel Apoſtolorum, vel aliorum Sanctorum habuiſſent? Nónne illud Catonis iure optimo illi obycere potuiſſent?*

Quæ culpare ſoles, ea tu ne feceris ipſe.
Turpe eſt doctori cùm culpa redarguit ipſum.

Nec profectò magis, quàm propheta deridere Idola, Imagines & Simulacra tanta cum libertate primitiuæ Eccleſiæ Doctores potuiſſent, ſi ex lege vti illis licuiſſet. Hoc enim quod exclamat Pſaltes, Simulachra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquuntur, *&c. tam contra Iudæorum Simulachra feciſſet, quàm faciebat contra Gentium idola. Nihil enim eſt horum omnium quæ ſunt à propheta aduerſus ſtatuas eo loco inſtinctu Spiritus ſancti prodita, quod non dictum videatur in vniuerſum contra omnia Simulachra. Niſi probauerint, noſtris quadam Simulachra eſſe, quæ de nulla terreſtri materia, nec vllius hominis manu facta conſtare poſ?t.*

Eliberitinus Synodus.

Accedit his omnibus manifeſtum edictum contra picturas & Imagines Chriſtianorum cap. 36. Elbertini *Concily Conſtantini Magni temporibus celebrati, quo ſancitur*, picturas in Eccleſiis fieri non debere: ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur. *Eiuſdem Concily can.* 41. *ſic habet*: Admonere placuit fideles, vt quantum poſſunt prohibeant, ne idola in domibus ſuis habeant. Si verò vim metuunt ſervorum, vel ſe ipſos puros conſeruent. Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur. *Exſtat apud Burkardum Vuormatienſem Epiſcopum lib.* 3. *Decret. c.* 35. *& Carranzam in Epitome Conciliorum.*

Et vt ſummatim dicam, Non ſolùm Doctores veræ primitiuæ Eccleſiæ Imagines cunctas & omnem illarum cultum damnârunt, ſed etiam quando in probatis authoribus deſcribuntur ritus, quibus vetuſtiſſimi Chriſtiani in conuentibus Eccleſiaſticis & exercitiis Cultus diuini vſi fuiſſe leguntur, nulla omninò fit mentio adhibitarum Imaginum ſeu Statuarum vel Chriſti vel Apoſtolorum.

Authores imaginum apud Chriſtianos hæretici. Hodiè contrarium fit.

Imò qui inter Chriſtianos vel ipſum Chriſtum in ſtatuis ſeu per Imagines colebant & adorabant, à Doctoribus primitiuæ Eccleſiæ tanquam hæretici damnabantur, Theodoretus enim & Auguſtinus de hæreſibus referunt, Simonem Magnum diſcipulis ſuis dediſſe ſuam & ſcorti ſui Selenes Imaginem colendam, & adorandam, ad figuram Iouis & Mineruæ, *Irenæus quoque contra Valentinianos, libro primo, capite vigeſimo quarto*, Gnoſtici, *inquit*, Imagines quaſdam quidem depictas, quaſdam autem & de reliqua materia fabricatas habent, dicentes formam Chriſti factam à Pilato, illo tempore, quo fuit Ieſus cum hominibus. Et has coronant & proponunt eas cum Imaginibus mundi Philoſophorum, videlicet cum Imagine Pythagoræ, & Platonis, & Ariſtotelis, & reliquorum. *Ex Irenæi autem hoc loco, ea mutuo accepiſſe videtur, quæ Beatus Rhenanus inſigni eruditione vir, in Annotationibus ſuis ad librum Tertulliani contra Valentinum, ſic conſignata reliquit*: Gnoſtici

Imaginem Chriſti Seruatoris iconicam venerabantur. Cujus exemplar ad Pilatum illum Iudææ præfectum referebant, qui curârit Chriſtum, vt homo Romanus, quod Iudæis alioqui prohibitum erat, ad vitam effigiem exprimi per inſignes pictores ſculptoresque. Eam ergo habebant non pictam ſolum, verùm etiam ectypam, per plaſtas atque ſtatuarios elaboratam. *Hæc ille. His per omnia congrua ſcribit etiam Epiphanius Cypri Epiſcopus, in ſua illa Panaria, de Carpocratianis diſſerens, ac dicit:* Habent Imagines per colores depictas. Quidam etiam ex auro & argento, ac reliqua materia. Quas ſanè Imagines Ieſu eſſe dicunt, & has Ieſu Imagines ſub Pontio Pilato factas eſſe, quando inter homines verſabatur. Habent autem eas Imagines occultè: inſuperque Philoſophorum quorundam, Pythagoras, Platonis, Ariſtotelis & aliorum, cum quibus Philoſophis etiam alias Imagines Ieſu collocant, collocataſque adorant, & Gentium myſteria perficiunt. Erectis enim his Imaginibus de cætero Gentium mores ſeruant. Qui verò ſunt Gentium mores alii, quàm Sacrificia atque alia? *Idem in hæreſim Collyridianorum ſcribens, Epiſtolam ponit ſcriptam ad Arabes in qua commemorat*, mulieres quaſdam poſuiſſe Mariæ virgini Sellam quadratam, & obtuliſſe in nomen Mariæ panem, omneſque pane participâſſe. Quem ritum ille nuncupat hæreſim Simulachrificam, & negotium nepharium atque blaſphemum, alienum item à prædicatione Spiritus ſancti (*verbis eius vtor*) opus impium, & totum diabolicum Spirituſque immundi doctrinam. *Hæc clariſſima verba Epiphanij, vt eludat Bellarminus, dicit, eum, ſicut etiam alios Patres, cultum Imaginum tantùm Gentilem damnâſſe. Duplicis autem generis imagines Ieſu Carpocraticas habuiſſe, apertè Epiphanius refert: Vnas ſub Pontio Pilato factas, quas occultè habuerint: Alteras eiuſdem Ieſu, quas cum aliorum Philoſophorum Imaginibus erectas adorârint. Vtrarumque Cultum ab eo fuiſſe damnatũ, contextus manifeſtiſſimè declarat. Collyridianos autem refellens quid aliud agit quàm quod omnem tum imaginum Mariæ, tum ipſius Mariæ cultum religioſum confutet? Huic manifeſtæ veritati Bellarminus contradicere & aſſeuerare audet: Collyridianos Epiphanium reprehendere, non quòd imaginem B. Mariæ, & ipſam Virginem honorarint (intellige ὑπερδουλείαν) ſed quod Mariam haberent pro Deâ, eique ſacrificarent: quaſi non Dominam Deam Cardinalis Bembus vocarit Mariam, & quaſi non quotidianis votis illi Papiſtæ ſacrificent? Sed & Auguſtinus in Catalogo hæreſeωn imitans Epiphanium*, Sectæ Carpocratianę fuiſſe traditur, *inquit*, ſocia quædam Marcellina, quæ colebat Imagines Ieſu & Pauli, & Homeri & Pythagoræ, adorando incenſumque ponendo. *Nicephorus etiam Calliſtus, cui alioqui Imagunculæ Chriſti Domini, non diſplicuerunt libro Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ decimo octauo, capite quinquageſimo tertio, commemorãs hæreſes à Iacobitis Armeniorum inuentas*, Imagines, *ait*, etiam Patris & Spiritus ſancti effigiant. Quod perquam eſt abſurdum. Imagines enim corporum eorum ſunt; quæ videri & circumſcribi poſſunt, non corũ, quę inuiſibilia ſunt & intelligentia comprehendi nequeunt. *Hæc ille. Authores igitur primi Imaginum in Nouo Teſtamento hæretici ſunt. Hodiè verò qui cum Sacris Literis, & veteribus Doctoribus Imagines earumque cultum damnant, pro Hæreticis: ô tempora, ô mores.*

Quæ cùm ita ſint, haud immeritò Nicolaus Clemangis, Magiſter Pariſienſis & Archidiaconus Baroenſis, qui floruit circa annos Domini 1416. *teſtatur etiam in libro quem de Nouis Sanctorum Feſtis edidit*, Imagines in primitiua Eccleſia prohibitas inuſitataſque fuiſſe.

Quod autem de Abagaro Damaſcenus & Nicephorus referunt, Chriſtum nimirum Imaginem ſuam Abagaro cupienti miſiſſe, *falſum eſt: nec cum Euſebii narratione, quæ in fine libri primi, Hiſtor. Eccleſiaſticæ extat, conſentit. Ibi enim Euſebius indicat*, ſe in Archiuis Reipubl. Edeſſenæ legiſſe, Abagarum per literas rogâſſe Ieſum ſeruatorem noſtrum, vt Edeſſam veniret, & ſe à graui morbo liberaret: Ieſum Dominum noſtrum literis reſpondiſſe, ſe poſt aſſumptionem ſuam miſſurum aliquem, qui hoc præſtaret. Miſiſſe igitur poſt Aſcenſionem in cœlos Taddæum Apoſtolum, qui impoſitis Abagaro manibus ipſum priſtinę valetudini reſtituerit. *Huic narrationi Euſebii Damaſcenus libro quarto, capite decimo ſeptimo, & Nicephorus libro ſecundo, capite ſeptimo, multa affingunt, quæ Euſebius in Archiuis Edeſſenis nec inuenit, nec legit:* Abagarum *nimirum hunc*, miſiſſe pictorem ad depingendam Imaginem Chriſti. Cùm verò pictor ille propter claritatem, quæ ex vultu illius reſplendebat, hoc præſtare non poſſet, Chriſtum ipſum veſtem diuino & viuifico vultui admouiſſe, & quaſi abſtergendo veſti Imaginem ſuam impreſſiſſe, & Abagaro eam cupienti miſiſſe.

Imaginẽ ſuam an Chriſtus Abagaro miſerit.

Damaſceni & Nicephori fraudes.

His adde, quod in narratione huius fabulæ non conſentiunt: alii enim ita rem ſe habere aiunt: Cùm, *inquiunt*, Chriſtus eſſet iturus ad ſalutarem paſſionem, quandò humanam oſtendens imbecillitatem, viſus eſt animo anxius & orans, quo tempore eius quoque ſudorem tanquam guttas ſanguinis diſtillâſſe ſignificat Euangelium, tunc dicunt eum, cùm accepiſſet à quodam ex diſcipulis

hoc

hoc, quòd nunc videtur, fruſtum lintei, ſtillantes imbres in eo abſterſiſſe, & ſtatim fuiſſe expreſſam hanc, quæ videtur, divinę illius formæ effigiem. Quod cùm apud Thomam depoſuiſſet, poſtquam aſcendiſſet in cœlos, per Thaddæum iuſſit mitti ad Abagarum, implens id, quod erat ei literis pollicitus. *Exſtat apud Surium tomo quarto, de vitis Sanctorum: Sed cum prioribus hæc non congruunt. Scriptura autem diverſæ, & fidem ſibi invicem derogantes, nihil habere firmitatis poſſunt: & duæ orationes pugnantia continentes, vera eſſe non poſſunt. Vnde etiam Gelaſius Papa diſtinctione decima quinta, hoc figmentum inter apocrypha numerat: & à Carolo Magno etiam libro quarto, capite decimo, contra Nicænam ſecundam Synodum, tanquam à veritate Euangelica alienum reiicitur.*

De Veronica fabula. Legenda aurea.

Eiuſdem monetæ eſt altera fabula de VERONICA, *vt vocant, quæ habetur Legenda illa, quam immeritò, Viue etiam teſte,* Auream *vocant, cùm ſcripta ſit ab homine plumbei cordis, & ferrei oris. In ea indicatur*, Dominum Sudarium ſuum, cùm ad mortem ſubeundam duceretur, dediſſe mulieri, quam profluuio ſanguinis liberaverat, cui, *ſi fabulis credere volumus*, Teronica nomen fuit. *Valdè autem mirum eſt, Euangeliſtas huius* Veronicæ *nullam mentionem facere, cùm de mulieribus omnibus loquātur, quæ Chriſtum ad crucem comitatæ ſunt: Qui fit vt res non adeò magni momenti referant, hanc verò ſilentio prætereant? Equidem ſi tale editum fuiſſe Miraculum, vt vulgò imponitur, accuſandus eſſet Spiritus ſanctus, aut inconſiderantiæ, qui prudenter eligere nequiuiſſet ea quæ referri magis conducebat?*

Quibus etiam tertia annumerari debet, quam ſuperiori de Abagaro aſſuit Nicephorus, quâ Perſarum rex pictorem miſiſſe, & per hunc Chriſti & Mariæ Matris ejus depictam Imaginem accepiſſe narratur.

De Imagine Chriſti à Nicodemo picta.

Hiſtoriam quoque de Imagine Chriſti, à Nicodemo olim facta, vſurpata verò à Gamaliele, Iacobo Simeone, Zachæo aliiſque. Hieroſolymis autem delata in Syriam, & tandem abducta in ciuitatem nomine Berytum, non procul à Tyro & Sidone, quæ inter Athanaſii opera habetur, ſuppoſititiam eſſe, ne ipſe quidem Nannius Louanienſis, qui Athanaſii opera in tomos digeſſit, negare audet. Qui enim locum illum paulò diligentius inſpexerit, niſi vehementer hebes fuerit, iſtius fabulæ futilitatem, mox perſpexerit. Homo quidam Chriſtianus aliò cum familia ſua conceſſerat: is cùm domi ſuæ Imaginem Chriſti haberet, ipſi Chriſto & longitudine, & latitudine, & cæterâ magnitudine æqualem, eam in loco quodam occulto obliuione reliquit. Iudæus poſtea eam domum longo tempore inhabitat, nec Imaginem videt: alius quidam peregrinus Iudæus diſcumbens in prandio, eam ſtatim aſpexit apertam, & ad parietem inclinatam. *Hæc iſto modo refert fictus ille Athanaſius. Ita & ſtat aperta, & tamen occulta eſt: & occulta cùm ſit, tamen aperta & ad parietem inclinata eſt: nec eam vnquam vidit, qui longo tempore domum illam, in qua lauit, inhabitauit, alius quidam peregrinus menſa accumbens, mox illam conſpexit. Scilicet iſta conueniunt.* Deinde Sacerdotes & Magiſtrat. Iudæorum eò conueniunt, & Imaginem indigniſſimis contumelioſiſſimiſque modis tractant, ſpinâ coronant, myrrham & fel ad bibendum porrigunt; denique eor lanceâ perfodiunt: ſanguis abundè effluxit: poteſtates cœli commouentur: ſol obſcuratur, luna amittit lumen ſuum: *plura & quidem maiora miracula fiunt in paſſione imaginis mutæ, ſurdæ, cæcæ, quin omni ſenſu & motus carentis, quàm cùm verus ille Ieſus, verus ille Deus & homo crucifigeretur.* Atque inde fluxit etiam *(inquit nouus ille Athanaſius)* cùm Haliſij, tum alius omnis per orbem terrarum ſanguis. *Mirum autem eſt, Euſebium, Sozomenum & Theodoretum, qui de Athanaſio multa ſcripſerunt, hoc tamen quod ab iſtis iactatur, omninò præteriiſſe. Mirum etiam eſt, alios multos doctos & præclaros Epiſcopos, qui eodem tempore vixerunt, & quorum ſcripta noſtra adhuc ætate exſtāt, mentionem huius fabulæ ne verbo quidem facere: qui certè ſi tanta res eo tempore contigiſſet, eam in ſuis libris & Hiſtoriis nequaquam ſilentio præteriiſſent. Sigebertus ſcribit hanc fabulam accidiſſe circa annum Chriſti 765: Lombardica verò hiſtoria in Legenda 130. annotat annum 750.*

Imago à D. Luca picta.

Theodorus denique Lector libro primo indicat; Eudociam miſiſſe Mariæ Imaginem, quam Lucas Euangeliſta fecerit, Hieroſolymis Pulcheriæ Imperatrici. *Eidem Lucæ tribuunt*, ipſum quatuor Imagines Virginis Mariæ Romæ depinxiſſe, in eo loco vbi nunc Templum eſt Mariæ, quæ dicitur Inuiolata. *Earum vna illic in Sacrario monſtratur, eamque deuotioni ſuæ, vt aiunt, aptâuit Lucas. Altera oſtenditur Romæ, ad* Mariæ Nouæ, *quam Lucam Troade effinxiſſe ferunt, ac poſtea ab Angelo illuc importatam. Tertia, ad* Mariæ *quæ dicitur* Ara Cœli, *eâ formâ quâ propè crucem erat. Verùm ad Auguſtini, præcipuam omnium ſe habere iactant: nam ſi fides ipſis adhibeatur, ea eſt* quam Lucas ſecum perpetuò gerebat, ita vt eam in ſepulchro ſuo defodi voluerit. *Sed quâ fide hæc referant, incertum eſt. D. enim Paulus Coloſſ. 4. ait;* Lucas Medicus, *non Lucas pictor. Etſi fuit Iudæus ac vnus ex 70. Diſcipulis, non eſt veriſimile pictorem fuiſſe eum, cùm apud Iudæos hæ artes non fuerint in vſu, vt ex libro quarto Origenis contra Celſum intelligitur. Is verò beatiſſimam Virginem orationis & eloquentiæ ſuæ, quâ*

cæteris omnibus præſtare viſus eſt, coloribus depinxit: alio autem modo eam depingere na illi haud fuit otium: Nam quod etiam Lucam pictorem fuiſſe, & Chriſti Matriſque ipſius imagines feciſſe Nicephorus *ſcribit lib.* 14 *cap.* 2. *eadem fide facit, quâ ibidem refert, Eudociam Pulcheriæ* [illegible] *(Mariæ ſcilicet) γάλα miſiſſe. Quod idem ex Simeone Metaphraſte, quem fallendi gratiâ authorem Græcum vocant, probare volunt, puerile eſt. Fuit enim triuialis Conſtantinopoli Ludimagiſter, & Sanctorum vitas ſcripſit, quæ non immeritò* Mendaciorum Legendæ *dici poſſunt, vixitque ducentis viginti non amplius ab hinc annis: quemadmodum Volateranus clarè teſtatur libro decimo nono. Nam quòd exſtat apud Surium tomo ſexto, de vitis Sanctorum Pſelli oratio Encomiaſtica Simeonis Metaphraſtis, videtur aut alius eſſe Metaphraſtes ab hoc, aut falſa inſcriptio: vixit enim Pſellus ille Conſtantini Ducæ tempore hoc eſt, circa annos Domini* 1065. *Vbi etiam Laurentij Surij error notandus, qui tomo ſexto, de vitis, putat, hunc Metaphraſtem authorem eſſe vitæ Alypij Cionitæ, qui circa annos incarnati Chriſti* 630. *vixit: vbi enim author dicit:* Ego quoque qui ſum tuæ plantationis viliſſima, ô pater, & tarda propago, hanc funebrem orationem auſus ſum tibi dedicare, *&c. Surius ad marginem annotat*, Simeon Metaphraſtes diſcipulus Alypij fuit: *ſed falſum eſt: & vita quidem Alypij exſtat apud Metaphraſtem, verùm alium habet authorem.*

Metaphraſtes quis.

Laur. Surij error.

Sed ſatis abundè has aliaſque huius generis fabulas confutare videtur Euſebius Pamphili Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus, qui tempore Conſtantini Magni vixit: Is in Epiſtola ad Conſtantiam Auguſtam: Quoniam, *inquit*, de Chriſti Imagine ad me ſcripſiſti, vt tibi mitterem, velim mihi ſignifices quam nam putes Chriſti Imaginem, vtrum illam veram & incommutabilem naturæ illius characteres ferentem, hanc quam propter nos aſſumpſit ſeruilem formam pro nobis induens? *Et mox:* Sed omninò ſerui requiris Imaginem formæ, & carnis quam propter nos induit: ſed & hanc gloriæ deitatis ſine commixtam & paſſam mortuamque. Quis igitur gloriæ ejuſmodi & dignitatis ſplendores lucentes & fulgurantes effigiari mortuis & inanimatis coloribus & vmbratili picturâ poſſet? *En diſertè fatetur, nullam prorſus exſtare Imaginem Chriſti, quæ ipſum vel ſecundum deitatem, vel ſecundum humanitatem etiam exprimere poſſit. Et ſi aliquæ fuerunt maximè, quæ vtcunque repræſentarunt Chriſtum, eò quod non miſit eas Auguſtæ, ſatis declarauit, quòd inutiles ſint ad verum Dei Cultum, quodque ſine illis coli Deus poſſit: ſin aliter ſtatuiſſet, miſiſſet vtique.*

Quod verò de Iudæis ſuprà diximus, ipſos acceperiſſe Idola, eorumque Cultum mutuatos eſſe à Gentibus, idem etiam nonnullos Chriſtianorum feciſſe, extra tamen Templa, extra etiam caſum Cultus & adorationis, Euſebius teſtatur libro ſeptimo, capite decimo octauo, vbi refert, mulierem illam hæmorrhouſam, quam à Saluatore curatam Euangeliſtæ tradunt, ex ciuitate Cæſareæ Philippi oriundam fuiſſe, domumque illius ibi oſtendi, & admiranda quædam Chriſti in eam beneficij, quaſi trophæa ibi durare. Pro foribus enim (*inquit*) domus ipſius, baſis quędam in loco editiore collocata monſtratur, in qua mulieris ipſius velut genibus prouolutæ, palmaſque ſuppliciter tendentis Imago ære videtur expreſſa. Adſtat verò alia ære nihilominus fuſa ſtatua, habitu viri ſtolâ comptè circumdati, & dexteram mulieri porrigentis. Hujus ad pedem Statuæ, è baſi, herba quædam noua ſpecie naſcitur, & ad ęneam Imaginis fimbriam vſque excreſcens, omnis generis morbis medetur. *Et mox:* Hanc Statuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant, quæ permanſit ad noſtra vſque tempora, ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus. Et nihil mirum, ſi hi qui ex Gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ à Saluatore fuerant conſecuti, hujuſmodi velut munus videbantur offerre: cùm videamus etiam nunc Apoſtolorum Petri & Pauli, & ipſius Saluatoris Imagines deſignari, tabulaſque depingi. Sed & antiquas ipſorum Imagines à quibuſdam conſeruatas nos vidimus: quod mihi videtur ex gentili conſuetudine indifferenter obſeruatum, quòd ita ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint. Inſignia etenim veterum reſeruari ad poſterorum memoriam, illorum honoris, horum verò amoris indicium eſt. *Hæc Euſebius: quæ multa ad inſtitutum noſtrum pertinentia vtiliter monent. Inter quæ illud præcipuum eſt, quòd apertè fatetur, vſum Imaginum Chriſti & Sanctorum, ab illis originem trahere, qui iam primùm è Gentiliſmo ad Chriſtum conuerſi fuerant.* Opus autem erat olim multa Chriſtianis indulgere, *teſte Beato Rhenano in Tertulliani lib. de Corona militis*, qui plerunque jam ſenes de paganiſmo ad noſtram Religionem conuertebantur, ideoque difficulter ea relinquerent, quibus per totam vitam aſſueuerant. *Non ergo Euſebius dicit, neque aliquis ex noſtris vnquam affirmauit, vt Sanderus calumniatur*, Ethnicos ſtatuam hanc ſeu Imaginem Chriſti, & hęmorrhouſę fabricâſſe: *ſed concedimus mulierem Chriſtianam fieri eam curâſſe, verùm ex gentili ſuperſtitione & conſuetudine, vt quæ nuper admodum Ethniciſmo valedixerat. Id enim clarè teſtatur*

Imagines ab initio à Gentibus mutuati ſunt, extra tamen cultum.

Imago Chriſti & hæmorrhoiſſæ.

Imaginum vſus ab iis eſt qui è Gentilibus Chriſtiani facti.

Sanderi calumnia.

Euſe-

Euſebius, ὡς (*inquit*) εἰκὸς τῶν παλαιῶν ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς τοῦτον τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον. *Hoc eſt*; Credibile eſt, priſcos illos homines, nondum relictâ auitâ ſuperſtitione, ad hunc modum conſueuiſſe colere illos Ethnicâ conſuetudine, tanquam Seruatores.

Imagines Euſebij tempore nondum in Oratoria recepta.

Deinde apparet ex hoc Euſebiano teſtimonio, Imagines ſeu Statuas has Chriſti & Sanctorum, ſuâ adhuc ætate, circa annum Domini 330. *nondum in Oratoria receptas eſſe. Statua enim illa Chriſti, quam mulier hæmorrhouſa fieri curauit, præ foribus domûs eius ſuper editum lapidem erat collocata: vbi adhuc Iuliani apoſtatæ tempore poſita fuit, teſte Sozomeno libr.* 5. *capite* 20.

Statuæ hæmorrhouſæ nullus cultus habitus.

*Præterea adeò nullus cultus eo ipſo in loco huic Statuæ Chriſti habitus eſt, vt incognitum fuerit aliquandiu, cuiuſnam ea formam referret, & cuius rei gratiâ ibi eſſet collocata. Quia enim ſub dio ſteterat, corpus fuit mutatum, & imbres ex locis ſuperioribus limum ſecum trahentes, ſtatuæ ipſi aggreſſerunt, vt literæ non apparerent, ſicut Nicephorus indicat lib.*10. *capite* 30. *Fallitur ergò Sanderus, qui vult*, hanc Statuam pertinuiſſe ad veram Religionem, & ideò non modo plauſibilem, verumetiam venerabilem antiquitati extitiſſe. *Quî enim hoc illi credere poſſumus, cum diu incognitum fuerit cuius nam illa Imago eſſet? Quî etiam venerabilis ijs eſſe potuit, qui eam limo & muſco obduci ſic paſſi ſunt, vt agnoſci non potuerit? Sequetur certè, illos, quicunque fuerint, Religionis ſuæ parùm amantes fuiſſe. Argumentum autem, quo probare nititur, Imaginem iſtam magnâ veneratione dignam iudicatam, ſumit à miraculo quod circa eam contigit, in cuius narratione quædam aſſuit, quæ apud Euſebium non leguntur. Miraculum autem illud, & operationem herbæ eius, vult Statuæ illi omninò adſcribendam. Ego verò ex ſuperioribus nego, Chriſtianos tunc temporis vel Statuæ vel herbæ illi diuinam tribuiſſe virtutem, ſed potius ſoli Deo: alioqui non ſub dio ſtare, & limo eam obduci paſſi fuiſſent. Deinde nullius Cultûs meminit Euſebius, quo hanc Imaginem proſecuti fuerint. Sin verò Sanderus hoc facit, errat. Miracula enim quæ per externa quædam media eduntur, non ad creaturam, ſed ad creatorem referenda. Ita mulier illa hæmorrhouſa non in Chriſti veſte hæſit, ſed potius in ſaluificam Chriſti virtutem reſpexit. Quin ipſe Dominus, quaſi errorem hunc confutare voluerit, teſtatur*, virtutem illam ex ſe egreſſam eſſe, *& ita omnem huius Miraculi gloriam ſibi ſoli vendicauit. Sudaria & Semicincta Pauli ad abſentes delata, morbos pellebant, & dæmones fugabant. Act.* 19. *Nemo tamen Sudarijs aut Semicinctis vim hanc diuinam tribuebat. Huc etiam pertinet quod de Petri vmbra Act.* 5. *refertur. Non enim credendum eſt, quod vmbra hominis tam fuerit efficax, ſed quod virtus Dei, quæ ſe ſecundum diſpenſationem minutis rebus ita inſinuat, egregia iſta effecerit. Et ex capit.* 3. *einſdem libri ſatis conſtat: omnem virtutem Miraculorum Dei eſſe, non rerum externarum, per quas ſecundum diſpenſationem apud nos agit. Sequitur ergo, media illa per quæ agit Deus non adoranda. Per Solem enim, herbas & alia, admiranda multa agit Deus: at quis tam ſtolidus, vt eius gratiâ cenſeat ea adoranda & colenda?*

Illæ etiam imagines Petri & Pauli quarum meminit Euſebius, non in Oratoria ſiue Templa ſunt relatæ, nec ab omnibus quoque Chriſtianis receptæ, ſed à quibuſdam priuatim, nec aliam ob cauſam quàm propter ſtudium & amorem tantùm ſunt aſſeruatæ.

Politicus Imaginū vſus non damnādus.

Ex his & alijs quæ adduci poſſent, conſtat, fuiſſe quidem in primitiua Eccleſia aliquem Imaginum ſeu Statuarum vſum, verùm non Eccleſiaſticum, ſed politicum ſeu Hiſtoricum tantùm, neque tamen in Templis, ſed extra. Huiuſmodi vſum non legimus ab vllis patribus damnatum, ne ab ipſo quidem Lactantio ſimulachrorū inſectatore acerrimo. Imo Athanaſius & Baſilius à politicis Regum Imaginibus ſimilitudines mutuati ſunt, cum de æqualitate gloriæ & Maieſtatis patris & filij diſputârunt.

Conſtantini M. tempore nulla adhuc Imagines in Templis.

Durauit hic vſus Imaginum adhuc Conſtantini M. ætate. Nam etſi multis pretioſis anathematis ex auro, argento & gemmis Templa ornârit, imagines tamen in Templa non recepit, vt apud Euſebium legitur. Idem quoque lib. 3. *&* 4. *de vita Conſtantini, refert*, ipſum & ſuas & ſuorum imagines, Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola fieri curâſſe, ſed in medio foro apud fontes, non in Templis collocâſſe. *Patet hoc etiam luculentiſſimè ex Lactantio, qui Conſtantini M. tempore vixit: item ex Nicephori lib.* 7. *cap.* 30. *&* 49.

Falſum quod de Imaginibus in Templis Conſtantini tempore refertur.

Quocirca valde miranum eſt, vnde Damaſus & Platina in vita Syluestri habeant, quod de Statuis & Imaginibus Chriſti, Angelorum, Apoſtolorum aliorumque à Conſtantino Magno in Baſilicis Romæ poſitis, indicant: Ita manifeſtè hoc falſum eſt, vtne ipſi quidem Pontificij teſtimonio tali ad Imaginum in Templis antiquitatem defendendam, vtantur. Nec etiam injuriâ miretur aliquis, vnde Adrianus Papa habuerit illud, quod ad Nicænam 2. *Synodum ſcripſit:* Conſtantinum ſcilicet Imagines Chriſti & Sanctorum in Templis collocâſſe, vt hoc pacto Ethnicos ab Idolorum cultu auocaret: *cùm certiſſimum ſit, primitiuæ Eccleſiæ Doctores imagines in Oratoria recipere noluiſſe, ne in illorum animis, qui à Gentibus ad Chriſtianorum Religionem tranſibant, ſeminaria Idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colere vellent, quo antea Idola coluerant. Legitur quidem in Conſtantini Donatione*

natione, Syluestrum Papam ſuum Diaconum Imagines Petri & Pauli Conſtantino M. exhiberi præcepiſſe, quas cum aſpexiſſet Imperator, eorum quos in ſomno viderat figuratos, in ipſis Imaginibus cognouiſſe vultus: *Sed has in Templis poſitas Imagines fuiſſe, non indicatur. Deinde totam hanc narrationem de Conſtantini M. Donatione, eſſe falſam, fictam & ſuppoſititiam, vel ipſorum Pontificiorum teſtimoniis lib. 5. probabimus.*

De S. CRVCE & eius SIGNO.

Quia apud veteres Scriptores ſæpe fit mentio Signi Crucis, non abs re erit, prius quàm ad reliqua pergamus, videre quale fuerit ſignum.

Crucis ſignum Tertulliani tẽpore nil fuit ſubſiſtens Signo Crucis tamen veteres ſe ſignarint.

Tempore Tertulliani & poſtea, Crux nihil fuit ſubſiſtens, ſed Chriſtiani digitis in aëre formabant tantùm figuram quaſi Crucis tranſuerſam, & hoc ſigno ſe muniebant, frontem etiam eo ſignabant, ad omnem progreſſum, aditum, exitum motum, veſtitum, calceatum, ad lauacra, menſas, lumina, cubilia & ſedilia. Cauſam huius aſsignare non eſt facile. Attamen illam duplicem fuiſſe opinantur aliqui Prima, *quod hoc facto teſtarentur ſe Chriſtianos, quaſi eos Crucis Chriſti minime puderet. Atque hanc ex Auguſtino de verbis Apoſtoli Serm. 8. colligunt. Etenim inſultabant Ethnici Chriſtianis, facultatem eis exprobrando, qui Chriſtum affixum Cruci adorarent: quibus ita reſpondet Auguſtinus:* Cor quidem, *ait*, habemus, non tamen quale vos habetis: Nec pudet nos crucifixi, ſed in parte vbi ſignum pudoris eſt, ſignum crucis eius habemus. Alia *eſt quòd voluerint quadam κακοζηλίᾳ Ceremonias legales imitari, & quia poſt Chriſti aduentum ſacrificare non licet, Iudæorum more, qui ſanguine Agni Paſchalis juſſi erant illinere poſtes domorum, noſtri ad eam ſimilitudinem Cruce frontem ſignârunt, vt perhibent Lactan. lib. 4. de vera Sapientia c. 26. & Auguſt. de Catechizandis rudibus c. 20.*

Periphraſis eſt ſtatis.

Crux ab initio non fuit effigies ſculptilis.

Sed demus fuiſſe Crucis ſignum ſubſiſtens aliquid Tertulliani ætate, & vel ex ligno factum, vel in parietibus pictum, non tamen crucifixi effigies ſculptilis aut picta, membris expanſis, Cruci clauis id temporis affigi ſolita fuit: multòque minus in Templa receptum, & ad Cultum & Adorationem propoſitum erat ſignum illud. Patet hoc ex cap. 16. Tertul. Apologetici, vbi ita legitur: Pars crucis eſt omne robur, quod erectâ ſtatione defigitur, nos ſi fortè integrum & totum Deum colimus. *Et mox*: Alij planè humanius & veriſimilius Solem credunt Deum noſtrum. Ad Perſas ſi fortè deputabimur, licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipſum vbique in ſuo clipeo. *Id à Gentilibus natum videtur, conniuentibus ſanctis Patribus, vt vel ſic ad Chriſtianiſmum pertraherentur, ſicut Beatus Rhenanus annotat ad citatum Tertulliani locum. Arnobius etiam qui vixit circa annos Domini 330. libro 8. contra Gentes, apertè dicit,* Cruces nec colimus, nec optamus. Vos planè qui ligneos Deos conſecratis, Cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quàm inauratæ Cruces: trophæa verò veſtra non tantùm ſimplicis Crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. *Cyrill. etiam lib. 6. contra Iul. diſertè negat,* ſignũ Crucis à Chriſtianis vel coli vel adorari.

Conſtantini M. tempore cœpit crux materialis fabricari. Labarũ Romanũ vexillum in crucis formam mutatũ.

Sub Conſtantino verò M. cœpit ſignum crucis duobus lignis tranſuerſim coniunctis repræſentari ſeu fabricari. Narrat enim apud Euſebium Conſtantinus, ſe cùm ſolicitè cogitaret, an Idololatriam Gentium abijcere, & Cultum Chriſti amplecti vellet, vidiſſe ſupra Solem in cœlo ſignum crucis, cum inſcriptione: In hoc ſigno vinces, *idipſum tamen paulò aliter recitat Paulus Diaconus lib. 11. Rom. rerum, quo Miraculo Deus ipſum in agnita ſemel veritate confirmare voluit. Hac igitur viſione motus Conſtantinus, juſſit Labarum Romanum in vexillum crucis transformari hoc modo: Haſtile oblongum, auro obductum, quod cornu habuit tranſuerſum, ad formam Crucis conſtructum. In faſtigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Chriſti inſcripta erat. In tranſuerſo autem cornu velamen quoddam appenſum adhæſit, gemmis reſplendeſcens. Sub velamine verò deorſum, in oblongo haſtili, aurea Conſtantini & liberorum effigies, ad pectus vſque depicta, continebatur.*

Labarũ quid.

Fuit autem Labarum (*quod Sozomenus Græcus author, nec Latinæ idcirco ſatis peritus linguæ* Laborum *appellat, cum dicit libro 9. capite 4.* δαπεεον τῇ σκήπτρων, ὃ λάβωρον ῥωμαῖοι καλῶσι. *niſi forſan exemplari Græco mendi aliquid inſit) vt rectius quæ diximus intelligantur, apud Romanos, reliquis ſignis militaribus omnibus præſtantius, quod Imperatorem præcedebat, & à militibus in bellis præferebatur aciebus, vtque adoraretur ab iiſdem legibus cautum erat. Quam ob cauſam etiam Conſtantinum puto, celeberrimum hoc Romani imperii vexillum in Chriſti ſignum mutâſſe, vt frequenti eius ſpectaculo & cultu ſubditi in deſuetudinem priſtinæ ſuperſtitionis venirent. Hoc igitur ſignum præferri, & laborantibus periclitantibusque cohortibus adeſſe, atque à ſatellitibus per vices in humeris geſtari, ordineſq; cum eo circuire juſſerat, in prælio cum Maximino commiſſo. Nicephorus lib. 7. cap. 36. Hac res ſine dubio in cauſa fuit, quod Crucis ſignum ab illius ætatis hominibus magno in pretio haberi cœperit, quod ſequentibus temporibus magis magiſque in conſuetudinem abijt. Refert enim idem author eodem lib. cap. 46. quia Cõſtantino à Cruce plurimùm honorum prouenerit variis modis, idcirco eam ſummopere in venera-*

Crucis ſignum quare in pretio haberi cœperit.

tione

tione habuiſſe, in nummis ſuis & imaginibus omnibus inſculpi inſcribique feciſſe. In ipſis etiam armis militum ſignum hoc inſculpi juſſit, vt eſſet partim ſignum profeſſionis, partim vt milites ſenſim ita pertraheret ad Religionem Chriſti crucifixi. Quod factum piiſſimi Imperatoris mox alii quoque imitati ſunt: Ruffinus enim indicat, Alexandrinos thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingreſſibus, & in feneſtris habuerant Ethnici, jam Chriſtianam Religionem amplexos abraſiſſe, & pro iis Crucis dominicæ ſignum in ijſdem locis appinxiſſe. *Idem Imperator Conſtantinopoli tres ex ære Cruces ingentes fieri curauit: non tamen eas in Templa collocauit, ad cultum & adorationem: ſed primam, cui nomen* Ieſus *inditum, quæque auro mirificè exornata fuerat, poſuit ſuper fornicem ſeu arcum triumphalem in foro. Alteram verò* Chriſti *nomen præferentem in porphyretica Romana ſtatuit columna, in loco qui* φιλαδελφεῖον*, hoc eſt, fraternus amor dicitur. Tertiam, quam Conſtantinus* Νικῶ*, id eſt,* victoriam*, Heraclius Imperator autem poſtea* ἀνίκητον*, hoc eſt,* inuictam *nominauit, in alta marmorea columna poſuit, in loco cui nomen eſt* ἀρτοπώλιον*, id eſt, forum panarium, vt Nicephorus teſtatur libro 8. cap. 32. Signum quoque illud militare, quod ad Crucis ſimilitudinem fieri juſſit, non in Templis ad cultum propoſuit, ſed eo pro militari vexillo tantùm vſus fuit, quod poſtea priuatim in palatio Imperatorio aſſeruatum, ipſe Euſebio oſtendit. Cui verò dubium erit, ſi Imagines, Simulachra & Statuas eo tempore habuiſſent in Templis, quin Imperator etiam Signum hoc & Cruces illas in Templa repoſiturus fuiſſet? Neque legimus his Crucibus & vexillo huic militari extra Templa quoque, vel Conſtantinum Imperatorem Cultum aliquem diuinum exhibuiſſe vel alios id facere juſſiſſe. Etſi enim Euſebius dicat, cruce vſum fuiſſe Conſtantinum tanquam* σωτήριον διὰ παντὸς *hoc eſt,* quaſi propugnaculo quodã & præſidio vitæ ſuæ, *certiſſimum tamen eſt, ſpem eius atque fiduciam, non in Crucis ipſa materia, ſed in vnico Chriſto defixam fuiſſe. Nicephorus enim ſcribit lib. 8. cap. 2. Conſtantinum hæc verba in tribus illis Crucibus incidi curâſſe,* Ἰησοῦς, Χριστὸς, Νικᾷ, Ieſus, Chriſtus, vincit, *non Crux. Ambroſius etiam in Oratione funebri Theodoſii Imperatoris teſtatur,* Helenam Conſtantini matrem, cùm ſanctam Crucem, in qua Chriſtus pependit, inueniſſet (*verúmne hoc ſit an non hic non inquiro, cùm alibi commodior ea de re diſputandi occaſio futura ſit*) Regem adorâſſe: non lignum vtique: quia hic Gentilis eſt (*inquit Ambroſius*) error & vanitas impiorum. *Eius porrò Crucis Helena partem Hieroſolymis reliquit, ad memoriam his qui eam* Videre (*non adorare*) *vellent: partem etiam quam ad filium detulit Conſtantinus in* Foro (*non in Templis*) *poſuit, vt Socrates teſtatur lib. 1. cap. 17.*

Cruces pictæ, aut ſculptæ neq; in Tēplis Conſtantini tempore, neq; extra Templa illis cultus diuinus exhibitus.

Quando & quomodo IMAGINES in Templa receptæ.

HActenus itaque per annos à nato in carne Filio Dei 370. Imagines Chriſtiani nullas prorſus in Templis ſuis habuerunt. Cùm verò circa hæc tempora Memoria Martyrum maximo ſtudio celebrarentur, & Templa magnificentiſſimè ſplendidiſſiméque exornarentur, cœpit ſimul in ipſis demum Templis etiam Imaginum eſſe vſus: nondum tamen ad Cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam admonitionem, partim etiam ornatûs causâ. Cœpit hoc potiſſimùm fieri in Orientalibus Eccleſiis circa annos Chriſti 380. Et quidem, quod obſeruârunt aliqui, inter Græcos primùm reperiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis Templis apud Gregorium Nyſſenum, Baſilij fratrem, vt eſt videre in eius Oratione in Theodorum Martyrem, in qua & figuram rerum animantium à ſculptore factam commendat, & marmoris à lapicida politi tanquam argenti læuitatem, & viuam ipſius Martyris effigiem, omniumque eius præclariſſimorum factorum adumbrationem expreſſam, & oculis propoſitam excellentiſſimè à pictore in opere ſculptili, vnà cum Chriſti imagine, in quibus imaginibus pugnas martyris non minus ad viuum expreſſas agnoſcit, quàm ſi in libro deſcripta & commemorata eſſent. In Synodo Nicena 2. refertur, eundem Nyſſenum collachrymatum eſſe, dum iuxta Simulachrum Abrahæ filium ſuum immolantis, tranſiret. Cæterùm an illud Simulachrum in vita aut foro fuerit, aut in Templo, non exprimitur. Habetur etiam ibidem, Martyrium Euphemiæ virginis in Templo vrbis Chalcedonenſis fuiſſe depictum, ſed quãtum conijcere licet, in porticu illa picturæ fuerunt.*

Imaginibus quãdiu Chriſtiani in Templis caruerint.

Imagines quando primùm, & cur in Tēpla relatæ.

Imaginũ in Tēplis Orientalium quis primus mētionem faciat.

Sozomenus quoq; lib. 5. cap. 20. indicat, cùm Iulianus Statuam Chriſti ab hæmorrhouſa poſitam, dejeciſſet, & Ethnici eam in ignominiam Chriſtianorum confregiſſent, fideles nonnullos fragmenta collegiſſe, ac in Eccleſia poſuiſſe, atque ibi ſuo etiamnùm tempore aſſeruata fuiſſe ſcribit. *Quòd verò Sanderus inde colligit, magnam ſcilicet reuerentiam delatam fuiſſe adhuc integræ & ſtanti, quæ vel fracta in tanto honore habita fuerit, non ſequitur. Quando enim hæc fiebant, longè alia erant tempora ac mores, quàm vel Conſtantini ætate, vel ante illam fuerint. Deinde non indicatur, quo in loco Templi collocata fuerit. Præterea, ex nullo fide digno authore probare poterit, vel hanc, vel alias Imagines & picturas hoc adhuc tempore vel adoratas, vel poſitas & collocatas fuiſſe in Templis vt adorarentur. Quod enim Niceph. lib. 10. c. 10. dicit,* Chriſtianos Statuam hanc in Diaconico Eccleſiæ loco honoratiori poſuiſſe, & Cultu conuenienti proſecutos fuiſſe, *id ſuo more facit, poſteriorum nimirum temporum ſuperſtitiones veteribus hiſtoriis aſſuens.*

Hæmorrhouſæ ſtatua.

Nilus ima[illegible] pingere.

Nicena 2. Synodus ſub Irene celebrata, vt antiquiorem vſum in Templis Orientalium Imaginum & picturarum faciat, Nili cuiuſdam Epiſcopi inducit Epiſtolam. in qua, cùm Olympiodorus, qui nuper Templum de nouo exſtruerat, quæſiuiſſet, an decorum eſſet Templum illud Imaginibus varij generis animantium exornare, reſpondet, puerile, imo ſtultum hoc eſſe: ſed potius in loco ſacro Crucem eſſe effigiandá, & parietes Veteris ac Noui Teſtam. hiſtoriis opera docti pictoris replendos. *An verò Olympiodorus illi paruerit, aut quis ille Nilus Epiſcopus fuerit, non eſt compertum. Martyr quidam eſt dictus hoc nomine. qui pro Chriſto, tempore Diocletiani, obijt. Verum is eſſe non poteſt: tam enim abeſt vt tum fuerit permiſſum Chriſtianis publicè Templa ædificare, eaq. Imaginibus & variis picturis exornare, vt potius, ſi qua tum fuere Templa, funditus euerterentur ac ſolo æquarentur. Deinde in illa Nicena Synodo multa ficta leguntur: & quæ citata fuerunt ab illis patribus, maiori ex parte in libris Orthodoxorum non exſtant.*

Imaginis quando in Eccleſias Occidentales irrepſerint. Eccleſias Occidentales quis primus pinxerit.

Apud Occidentales verò, pinxit Eccleſiam fortaſſe primus, Pontius Paulinus *Epiſcopus Nolanus, qui juxta Trithemium, circa annos Chriſti* 420. *celebris fuit. Is facti huius cauſam hanc reddidit.* Cùm fideles die feſto conuenirent ad celebrandum Felicis Martyris memoriam, religioſè excipiebantur conuiuio, & cùm plus æquo epulis genioque indulgerét, pingi curauit ille pater in parietibus Templi Veteris Teſtamenti Hiſtorias, nec non & Noui, quo populus illis intuendis, frugalius & ſobrius in conuiuio ſe gereret. *Hæc res mox in aliis quoque Eccleſiis magno cum applauſu recepta fuit: meminit enim Prudentius Poëta Chriſtianus in paſſione Caſſiani Martyris pictæ Imaginis in Templis, hiſce verbis:*

Erexi ad Cœlum faciem, ſtetit obuia contrà
Fucis colorum picta Imago Martyris.
Æditiuus conſultus ait, quod proſpicis hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem.

Crucis ſignum vt primo in Eccleſiis Occidentalib. pictum fuerit.

Idem Paulinus Crucis ſignum vndique coronâ floribus contextâ cinctum in ingreſſu Baſilicæ ſuæ depinxit etiam, ſubiectis his verſiculis, qui ſymboli illius notionem explicant:

Cerne coronatam Domini ſuper atria Chriſti
Stare Crucem, celſo ſpondentem celſa labori
Præmia, tolle Crucem, qui vis auferre coronam.
Cruci quoque inſidebant columbæ, quem typum his verſibus aperuit:

Quæque ſuper ſignum reſident cœleſte columbæ
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Imago Chriſti apud veteres.

Apparet etiam ex aliquot veterum locis Chriſtum ab initio, quando picturæ in Templis fuerunt receptæ, magis in typum agni, quàm effigie humanâ depingi conſueuiſſe: quod vſque ad tempus ſexti Concilij generalis obtinuiſſe videtur, in quo ſtatuitur, vt mox pluribus indicabo, vt paſtores in poſterum non in agni typo, vt hactenus fieri conſueuit, ſed humano charactere Chriſtum exprimant. ſicut ipſe quoque Georgius Caſſander *in ſua Conſultatione ad Ferdinandum & Maximilianum Imperatores fol.* 151.

Paulinus peccauit pingendas Eccleſias.

Bifariam autem peccauit Paulinus. Principio enim contra manifeſtum Pauli præceptum conuiuia in Templo publica inſtituere permiſit. D. Auguſtinus in quadam Epiſtola improbat ea conuiuia, quæ fiebant ſuo adhuc tempore in Baſilicis, propter veteres agapas, ad hoſpites pauperes excipiendos & benignè tractandos; quanto minus probáſſet ea quæ in Encæniis Paulinus inſtituit? Deinde, quod æquè fuit inexcuſabile, homines Imaginibus ad temperantiæ ſtudium cohortari voluit, cùm idem doctrinâ ſalutari & exemplo magis Chriſtiano conari potius debuiſſet. Vnde liquidò apparet Epiſcopum hunc pio ſpiritu hoc conſilij nequaquam cœpiſſe.

Crucis ſignum in Templa illatum Orientalium. Crux quid hoc adhuc tempore fuerit. Crucis ſigno cacodæmones fugantur. De Cyrillo Hieroſolymitano judicium.

Mox etiam ſignum Crucis apud Orientales in Templa illatum eſt, vt ex locis aliquibus patet. Fuit tamen eo adhuc tempore lignum tantùm tranſuerſum, in forma crucis factum. Hoc etiam Cyrillus contra Iulianum lib. 6. oſtendit. Exſtat quidem aliquid l. 2. c. 3. de viſitatione infirmorum de addita ſuper Crucem hominis patientis Imagine. verùm id poſteà demùm acceſſit: nec ſunt illi libri Auguſtini, ſed diu poſt Auguſtinū conſcripti.

Iiſdem quoque temporibus ea ſuperſtitio confirmata & longius propagata videtur, vt nimirum crederent homines, ſigno Crucis cacodæmonas fugari. Vnde Cyrillus Hieroſolymitanus ait Catheches. 4. Tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignum Regis videntes trementes procul fugiant. *Obſeruādum verò quod Ruffinus lib. 1. capit. 23. de hoc Cyrillo memoriæ prodidit, eum ſcilicet aliquando in fide, ſæpius autem in confeſſione variáſſe: & Macedonianum eum fuiſſe in adoleſcentia, quando libros Catheches. ſcripſit, & ante Synodum Conſtantinop. ei demum hæreſi renunciáſſe. Lactantius tamen lib. 4. cap. 27. de vera Sapientia, teſtatur quoque,* impoſito frontibus ſigno Crucis Deos Idolorum fugatos, ne poſſent in viſceribus hoſtiarum futura depingere. *Et Hieronymus ait in Epiſt. ad Heliodorū:* Intus incluſum eſt periculū, intus eſt hoſtis, expedite rudentes, vela ſuſpendite: crux antennæ figatur in frontibus.

Hîc

Hic ad arcendum periculum quod à Dæmone imminet, hortatur Heliodorum, vt inſtar nautarum ſpiritualium ad arma ſua confugiat. Quod autem in tempeſtate nautis eſt antenna, id Chriſtianis in tentatione vult Hieronymus eſſe Crucem in frontibus fixam. Quæ res poſterioribus ſeculis multis falſis ac mendacibus ſignis ac Miraculis confirmata, magis magiſque in ſuperſtitionem abyt. Referet enim Gregorius M. lib. 3. Dial. Iudæum noctu ingreſſum Templum idoli, vt ibi dormiret, viſis noctu permultis in eo loco cacodæmonibus, cùm vehementer expauiſſet, ſe muniuiſſe ſigno Crucis: cúmque princeps malorum ſpirituum cognouiſſet hominem adeſſe, Diabolo cuidam juſſit, vt illum accederet, & exploraret quinam eſſet: qui cùm eum contemplatus fuiſſet, rediit, ac dixit, vas quidem inueni vacuum, ſed ſignatum, Iudæumque reliquit prorſus illæſum. Quod ille ſecum reputans, Chriſtianam Religionem amplexus eſt. *Quaſi verò Iudæi ſoliti ſint Idolorum Templa ingredi, quæ ſummoperè horruerunt. At quis Dæmon Iudæo iſti ſignificauit, quid malignus ille ſpiritus principi Dæmoniorum renunciârit? Nugatur etiam Vincentius lib. 23. cap. 103.* Diabolum Agilo Galliæ Doctori in ſpecie draconis apparuiſſe, ac erecto capite virus ſuum aduerſus ipſum euomuiſſe: quem ille ſigno Crucis facto fugârit. *Simile commentum de Sulpitio eodem lib. cap. 29. narrat. Sunt igitur hæc & ſimilia partim fabuloſa & vana: cuius generis plurima, non tantum Vincentius in Speculum ſuum hiſtoriarum, ſed & in libros Dialogorum, & præſertim tertium Gregorius M. congeſſit, quæ non tantùm riſum mouere poſſunt lectoribus, verùm etiam à Chriſtiana religione valde ſunt aliena, idcoque etiam ſcripta ejus omnia à Clero populoque Rom. inprimiſque Pont. M. Sylueſtro digna iudicata ſunt, quæ comburerentur, quòd ſcilicet viderent nimis multa fabuloſa ijs inſerta, & puritatem Religionis non parùm per ea contaminatam eſſe. Partim ſuperſtitioſa ſunt: fingit quidem Diabolus interdum ſe cedere conſpecto ſigno Crucis, vt ea fictione ſeſe magis ac magis inſinuet nobis. In bello ſi hoſtis cedat, tum maximè cauere nobis debemus, ne in inſidias, quas parauit, incidamus. Vis autem & poteſtas Crucis non ſita eſt in ſigno, ſed in vera ſolidaque fide in crucifixum.*

Mendacia ſigna pro cultu Crucis ſigni.

Iiſdem ferè temporibus circa Crucis ſignum miracula quoque alia accidiſſe Hiſtorici non nulli indicant. Cùm enim Heraclius Imperator circa annos Domini 631. deuicta Perſâ cum ſancta Cruce vrbi Hieroſolymorum appropinquâſſet, eamque regio veſtitu ornatus, per portam, per quam Seruator ad crucem ſubeundam exiuit, tranſportare voluiſſet, porta miraculosè clauſa fuit, lapides enim concurrentes occluſerunt tranſitum, *vt Vincentius fabulatur lib. 23. cap. 12. ſeu vt Blondus refert Decadis 1. lib. 9.* Imperator in porta immobilis ſubſtitit, non valens, licet conaretur enixè, progredi amplius. Cúmque Imperator admiraretur rei cauſam, audita eſt vox angeli: Rex regum non ſic intrauit cultu regio, quando paſſurus erat pro omnibus, ſed humili inſidens aſello, humilitatis exemplum reliquit. *Sunt tamen qui putent Zachariæ Patriarchæ, quem Heraclius Hieroſolymam reducere voluerit, hanc admonitionem fuiſſe.* Tunc Imperator lachrymis perfuſus diſcalceatus & vſque ad camiſiam exutus, Crucem Domini accipiens, vſque ad portam portauit, eaque vltrò aperta eſt, & Imperatori tranſitum conceſſit. *Referunt etiam Sigebertus in Chronico: Gotfridus Viterbienſis parte 16. Durandus in Rationali libro 7 cap. 29. Antoninus titul. 13. cap. 4. §. 3. Petrus de Natalibus lib. 8. cap. 76. Haumar etiam Saracenorum Dux cùm ædificare cœpiſſet Hieroſolymis Templum, & ſumtu de extructa corruiſſent, [illegible] cauſam à Iudæis: qui reſpondebant crucem, quæ erat ſuper Templo montis Oliuarum eam impedire ædificationem: cruce igitur ablatâ ædificium proceſſit, vt teſtantur Sigebertus & Paulus Diaconus lib. 19. rerum Romanarum.*

Miracula falſa pro confirmatione multitudinis Crucium.

Hæc & ſimilia etſi fabuloſa videantur, tamen occaſio fuerunt multorum grauiſſimorum errorum: nimirum adorationis Crucis, quam Gregorium Magnum inſtituiſſe Zegedinus in ſuo Speculo indicat: deinde ſolennis ritus exaltationis Crucis, & vaniſſimæ opinionis, quòd ſcilicet Crucis ſignum contra omnis generis mala proſit: tum etiam multitudinis Crucium intra Templa Chriſtianorum, vt accuratiſſimus hiſtoricus Funccius in ſua Chronologia annotauit, ſed etiam extra ea, in vijs paſſim & compitis, ad Ethnicorum imitationem. Fuit enim hoc piſcis temporibus apud nonnullos in more poſitum, vt Mercurij Statuas vbique in vijs collocarent, quòd hunc Deum itineribus præeſſe arbitrarentur. Hi verò quùm fidem Chriſti amplexi poſtea fuiſſent, deiecerunt Statuas iſtas Mercuriales, & earum in locum erexerunt Statuas Chriſti crucifixi, vt etiam fatetur Hoſius Tom. I. c. 11. Confeſſionis Chriſtianæ fidei.

Non defuerunt autem his ipſis temporibus pietate & eruditione præſtantes viri, qui vſum hunc hiſtoricum Imaginum, picturarum & Crucis in Templis, fortiſſimè impugnarent, magiſque probarent primitiuæ Eccleſiæ morem, quæ Religionem abſque Simulachris, Statuis, Imaginibus & picturis exercuit & habuit. Notiſſimum eſt factum Epiphanij Salaminæ Cypri Epiſcopi, *in doctrina Catholicæ fidei in orbe celeberrimi, Auguſtino teſte: de quo ipſemet in fine epiſtolæ ad Ioannem Hieroſolymitanum Patriarcham ita ſcribit:* Cum veniſſem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidiſſemque ibi præteriens lucer-

Imaginum vſus hiſtoricus in Templis damnatus.

Imaginum damnatus Epiphanius.

lucernam ardentem, & interrogâſſem quis locus eſſet, didiciſſemque eſſe Eccleſiam, & intrâſſem vt orarem, inueni ibi velum pendens in foribus ejuſdem Eccleſię tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti vel Sancti cuiuſdam. Non enim ſatis memini cuius Imago fuerit. Cùm ergo hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra authorem Scripturarum hominis pendere Imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus ejuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent & efferrent. *Et mox:* precor vt jubeat in Eccleſia Chriſti, iſtiuſmodi vela, quæ contra Religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam hanc magis habere ſollicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſiâ Chriſti & populis qui tibi crediti ſunt.

Epiphanij tempore nullus aut rariſſimus in Templis Imaginũ vſus.

Ex hoc Epiphanij facto conſtare ſatis arbitror, eius adhuc ſeculo aut nullas, aut rariſſimas in Eccleſiis Sanctorum Imagines fuiſſe, adeoque morem illum tum demùm incepiſſe: & quæ fuerunt, non ad cultum ſed propter hiſtoricum vſum, commonefactionis gratiâ, collocatæ in Templis fuerunt, & tamen à Doctoribus eorum temporum damnatæ ſunt.

Sanderus quidem, probare volens, diu ante Epiphanium Imagines in Templa receptas fuiſſe, primò ad Conſtantinum M. confugit, qui eas in Eccleſiis collocârit: ſed hoc falſum eſſe ex ſuperioribus patere arbitror. Deinde Epiphanio longè antiquiorem facit Gregorium Nyſſenum, qui Imaginum & picturarum in Templis meminit. Quod itidem falſum eſt. Socrates enim lib. 4. cap. 26. teſtatur, obiiſſe Gregorium Nyſſenum poſteriorem Baſilio, vt qui Hexaemeron Baſilij tanquam imperfectam, poſt fratris obitum, abſoluerit. Obijt autem Baſilius M. vt ex Amphilochio Vincentius indicauit, anno 6. Valentiniani, qui eſt Chriſti annus 387. Ipſemet quoque Epiphanius in Ancorato indicat, quòd librum illum ſcripſerit anno Valentiniani & Valentis 10. Gratiani 6. quo tempore quoque Gregorius Nyſſenus & Hieronymus floruerunt. Fuerunt ergo, σύγχρονοι: eorumque tempore Imagines in Templis collocatæ ſunt primò, ſed ab Epiphanio, tanquam ſaniore, rejectæ à Gregorio autem approbatæ.

Quod locum Gregorij M. attinet, vbi dicit, Vetuſtatem admiſiſſe, vt Sanctorum Hiſtoriæ in locis venerabilibus pingerentur: *Reſpondeo, Epiphanium trecentis ferè annis Gregorium anteceſſiſſe. Cocedo igitur, Vetuſtatem, quâ ratione à Pontificijs accipitur, hoc admiſiſſe: ipſis enim non ſolùm vetuſtum ſed vetuſtiſſimum & antiquiſſimum ſemper eſt, quod ante ducentos, quadringentos aut quingentos ad ſummum annos inſtitutum & approbatum eſt. Quod verò Sanderus inde concludit, veram vetuſtatem hoc admiſiſſe: falſum eſt: neque enim Gregorius ipſe alicubi hoc affirmauit, multoque minus id Sanderus probare poterit.*

Idem quod Epiphanius reliqui etiam eius temporis Doctores de Imaginibus & ſenſerunt & docuerunt.

Athanaſius *enim contra Gentes ait,* ἡ τῶν εἰδώλων εὕρεσις οὐκ ἀπ' ἀγαθοῦ ἀλλὰ ἀπὸ κακίας γέγονε. τὸ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχον κακὴν, ἐν οὐδενὶ ποτὲ καλὸν κριθείη ὅλον ὂν φαῦλον. *Id eſt,* Imaginum inuentio, non de bono, ſed de malo extitit. Quod autem principium malum habet in nulla re bonum judicari poteſt, vt pote totum malum. Et cur, dicant quæſo, *inquit,* quo pacto per Simulachra noſcatur Deus? An per circumpoſitam materiam illius, an per indoctam materiæ formam? Si ob materiæ formam? Si ob materiam, quæ jam formæ neceſſitas, vt non priùs etiam quàm iſta fingerentur, per omnem prorſus materiam apparuit Deus, cùm omnia teſtentur gloriam ejus? Porrò ſi ſuperinducta effigies diuinæ cognitionis cauſa eſt, quid jam pictura, cæteraque materia opus eſt, ac non magis per ipſa vera animalia, quorum formę Simulachra ſunt, Deus cognoſcitur? Nam clariùs profectò Dei gloria innoteſceret, ſi per animata rationabilia manifeſtaretur. Cùm ergo intelligendi Dei gratiâ ſculpitis aut fingitis Imagines, rem profectò minimè dignam facitis. *Idem,* Quomodo non miſeratione, *ait,* proſequendi ſunt, qui creaturas adorant: quòd illi vident, non videntibus cultum exhibent: & audientes non audientes orant precanturque? Creatura enim à creatura nunquam ſeruabitur.

Athanaſius. contra Imagines

7. Synod. Conſtantinop. tom. 5.

Amphilochius Iconij Epiſcopus, Non nobis, *ait,* Sanctorum corporales vultus in tabulis coloribus effigiare curæ eſt, quoniam his opus non habemus, ſed politiæ illorum virtutum memores eſſe debemus. *Vbi ad Carpocratianorum errorem reſpicere videtur, qui illo tempore, Imagines Ieſu, Pauli & aliorum, in tabulis per colores depictas habebant: id verò in vſu non eſſe Chriſtianis dicit Amphilochius, quòd ijs opus non habebant.*

Amphilochius.

Similiter Gregorius Nazianzenus *in verſibus ſuis dicit:* Flagitium eſt fidem habere in coloribus, & non in corde. Ea enim quæ in coloribus exiſtit, faciliter eluitur: quæ verò in profundo mentis, illa mihi amica.

Gregorius Nazianzenus.

Ambroſius *de obitu Theodoſij:* Inuenit: *inquit,* Helena titulum Regem adorauit non lignum vtique, QVIA HIC GENTILIS EST ERROR ET VANITAS impiorum: Sed adorauit qui pependit in ligno, ſcriptus in titulo, &c.

Ambroſius.

Hieronymus *in cap. 2. Ieremiæ,* Homo, *inquit,* rationale animal, æs adorauit & lapidem: vnde poſſumus ſecundum Anagogen & hoc dicere, quòd omne dogma contrarium

Hieronymus.

rium veritati, adoret opera manuum ſuarum, & conſtituat Idola in terra ſua, *&c. Quibus verbis Pater hic ſanctus clarè, opinor, docet, non ſolùm Gentium, verùm in genere omnium hominum, quicunque illi ſint, doctrinam contrariam eſſe veritati, quæ iubeat conſtituere idola, Simulachra & Imagines in Templis, atque adorare opera manuum ſuarum. Quod vtique non ſcripſiſſet vir ſanctus, ſi apud Chriſtianos tritum fuiſſet eo tempore Imagines in Templis collocare easque adorare. Et in cap.* 10. *docet*; Idola à Gentibus ad nos vſque tranſiiſſe, vt Religionem in diuitijs arbitremur. *Idem tom.* 1. *in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum pag.* 276. *de Egeſippo refert*, quòd cùm diſputaret aduerſus Idola, vnde etiam originem illa habuerint, aperuerit: nempe inde, quòd homines cœperint mortuis tumulos Templaque facere, indeque ad Imagines quoque ipſorum deſcendiſſe. *Tomo* 3. *quæſtione in Paral. cauſam indicat, cur Amaſias Idola coluerit?* quia *ſcilicet* Sathan multos in Idolis decipit, in illis dando reſponſa, oſtentaque faciendo. *Et Trad. Hebr. in lib. Regum ait*, idola appellari Idola flentia, quia fletu digna ſunt, & qui ea colunt, hos ad fletum miſeriarum ducere.

Imagines in Altari ponere res abominãda veteribus.

Quàm etiam abominandum duxerint primitiuæ Eccleſiæ Chriſtiani, ſi in Altari Simulachrum vel Imago poneretur, quod hodiè Papiſtis vſitatiſſimum eſt, liquet ex Optato Mileuitano, *qui Ambroſium & Hieronymum anteceſſit: nam Donatiſtæ, vt odium Catholicis concitarent, iactabant, venturos qui intereſſent Sacrificio, vt Altaribus aptatis ante Sacrificij oblationem prolatam Imaginem in Altari ponerent, quod qui audiebant dicebant:* Qui deguſtat, de ſacro guſtat, & rectè (*inquit Optatus*) dictum erat, ſi talem famam ſimilis veritas ſequeretur; verùm nihil tale viſum eſt ex eo, quod fuerat paulò ante mentita fama, nihil viderant oculi Chriſtiani quod horrerent, viſa eſt puritas & ritu ſolito, ſolennis conſuetudo perſpecta eſt. *lib.* 2. *contra Parmenianum.*

Commodè etiam hic ſubit contra ſignum crucis & Imagines Theodoſij & Valentis edictum, quod ex libris Auguſtalibus multæ lectionis vir, Petrus Crinitus recitat lib. 9. *De honeſta diſciplina his verbis:* Valens & Theodoſius Auguſti Imperatores, Præfecto prætorio ſcripſerunt: Cùm ſit nobis cura diligens in rebus omnibus ſuperni numinis religionem tueri, Signum Saluatoris Chriſti nemini quidem concedimus coloribus, lapide aliáue materiâ fingere, inſculpere aut pingere, ſed quocunque reperitur, tolli jubemus, grauiſſimâ pœnâ eos mulctando, qui contrarium decretis noſtris & imperio quicquam tentauerint. In quo ſi quis fortè authorem deſiderat, is Imperatorum decreta & edicta legat, quę à viris doctiſſimis Triboniano, Baſilide, Theophilo, Dioſcoroque, & cæteros per Satyram collecta ſunt, imperante hoc Maximè Auguſto Iuſtiniano. *Hactenus ex Crinito: Refert M. Bucerus in libro in quo probat non eſſe ferendas in Templis Chriſtianorum Imagines & ſtatuas coli ſolitas. In Codice quidem, lib.* 1. *tit.* 11. *L.* 1. *Lex iſta habetur diuerſa: ſic habet enim,* Ne Chriſti ſignum pingeretur aut ſculperetur, vel in ſolo, vel in ſilice, aut in marmoribus humi poſitis: nimirum ne pedibus conculcaretur. *Sed Petrus Crinitus ſcribit, vt dictum eſt*, ſe vidiſſe ipſam legem in antiquiſſimis Codicibus, qui ſimpliciter habebant, ne pingeretur, nullâ mentione ſoli aut marmorum humi poſitorum factâ. *Ac ſi, quæ tum quæſtio de Imaginibus in Eccleſia agitata fuerit, inſpiciamus, facilè intelligemus, quo ſenſu Imperatores illi cauerint, ne imago Chriſti pingeretur vel ſculperetur. Quæſtio erat*, an deberent vllâ affici veneratione, eoque in Templis haberi Imagines. *Ergo non alio ſenſu intelligenda eſt hæc lex, quàm ne in Templis, vbi facilè adorari poſſunt, haberentur C[illegible]ſti imagines aut ſtatuæ. Hanc deinde ſanctionem, vt de expreſſo verbo & lege Dei nihil jam dicam, & confirmârunt & exercuerunt* Philippicus, Leo, Conſtantinus *Pater & Filius*, Nicephorus, Stauratius, Michael, Leo Armenius *alijque Chriſtianiſſimi pijſſimique Imperatores.*

Theodoſii & Valentis cõtra Imagines edicta.

Liquet igitur hinc non ſolum Epiphanium aliosque Eccleſiarum Doctores, ſed ipſos Imperatores etiam, ante Philippicum & Leonem III. Iſaurum, ſolicitè cauiſſe, ne Simulachrorum impietas quoquo modo Chriſtianorum Eccleſias fœdaret ac pollueret: & proinde fraudem ſeu impoſturam eſſe, quod Sanderus dicit, ſi vel maximè id ſcripſiſſet Epiphanius ad Hieroſolymorum Epiſcopum contra Imagines ſanctorum, tamen vnius hominis vocem à cęteris Patribus diſſentientem in re, quam tota Chriſti Eccleſia tam celebriter toties definierit, nihil omninò quenquam mouere debere. *Nos potius jure optimo ex his quæ hactenus commemorauimus ita concludere poſſumus: Cùm Patres primitiuæ Eccleſiæ Imagines in Templis non ſolùm Gentilium, ſed & Chriſtianorum vnanimi conſenſu damnârint, ideò Pontificiorum clamores à doctrina veteris Eccleſiæ diſſentientes, in re quam vera Chriſti Eccleſia tam clarè, tam dilucidè, tam perſpicuè definiuit, nihil prorſus pios & fideles homines mouere debere.*

IMAGINES quando in Templis multiplicatæ ſint.

Imagines quã[illegible]

CIrca hæc verò tempora paſſim per vniuerſum orbem ſeditiones, cædes, perſecutiones

caſione in Templa recepta. *& bella cruenta exorta ſunt, ipſumque Imperium Romanum Gothorum, Vuandalorum, Hunnorum, Francorum, Alemannorum aliarumque ferarum ac barbararum Gentium irruptionibus populationibuſque tantùm non fractum & deſtructum fuit, quòd tunc nulli Imperatores eximiâ aliquâ virtute ad tuendam Imperij majeſtatem præditi, ſed tantùm ſuæ tranquillitati & voluptatibus deditiſſent, & veros graues conſtanteſque verbi Dei miniſtros, tanquam homines inquietos, ambitioſos, rixandique & omnia turbandi cupidiſſimos odiſſent: quo factum eſt, vt & Miniſterium ſacrum vileſceret, & numerus virorum paſtorum magis magiſque minueretur. In has igitur occaſiones intentus hoſtis humani generis, horribiles & pernicioſas tenebras, ceu nubes quaſdam atras, totum cœlum occupantes, in Eccleſiam Chriſti ſimul induxit, per ipſos doctores & Eccleſiarum antiſtites maximè: quorum aliqui viribus humanis nimiùs tribuerunt, nimiùm etiam varijs* ἐθελοθρησκίαις *Cultibuſque ab hominibus excogitatis frena laxârunt, & ceremonijs ac Ritibus accumulandis mirum in modum occupati fuerunt: alij palàm impios & blaſphemos errores amplexi ſunt, & philoſophicis rationibus argutijſque defenderunt: nonnulli quoq; ſecuritatem quibuſuis tam ſuperſtitioſis quàm palàm impijs permiſerunt, ita vt tanquam in naufragio dormitãtes, ſuæ ſolùm trãquillitati & ocio conſulerent, imminentia pericula non multum curarent, haud aliter quàm ſi ocioſi tantum ſpectatores alienæ fabulæ in theatro conſediſſent. Hoc rerum ſtatu deploratiſſimo imagines quoque non tantùm Chriſti, & Apoſtolorum ſed aliorum etiam; ſenſim cœperunt in Templis accumulari & augeri. Ac crediderim ſanè, hoc tempore primùm aureas vel argenteas illas columbas, quibuſdam in Templis, ſuper baptiſteria & Altaria appenſas fuiſſe, quarum Clerici & Monachi Antiocheni meminerunt, in accuſatione contra Seuerum ſuum Epiſcopum in Conſtantinopolitana quadam Synodo habita.*

Imaginũ vſus in Templis ne hoc quidem tempore ab omnibus probatus. *Obſeruandum tamen hîc quoque diligenter, quòd hoc ipſo adhuc tempore multis celeberrimis in Eccleſijs ne ad hiſtoricum quidem vſum vllæ prorſus Imagines fuerunt. Deinde etſi in aliquibus receptæ, nondum tamen vbique & ab omnibus, præſertim ſaniore parte, adoratæ fuerunt. A multis etiam horum temporum præſtantiſſimis ſanctiſſimiſque viris, cùm Imagines per ſe, tùm earum adoratio damnata fuit. Vnde ſimul apparet, quã fide dignum ſit, quod Nicephorus libro 16. c.28. ſcribit,* Xenaiam quendam circa annos Chriſti 500. primùm euomuiſſe, non debere adorari Chriſti & Sanctorum Imagines Chryſoſtomus *enim homil. 57. in verba illa* Chryſoſtomus contra Imagines *Labani Gen.3.* Quare Deos meos furatus es? excellentem, *inquit*, inſipientiam. Tales ſunt Dij tui, vt quis eos furari queat? Non erubeſcis dicens: quare furatus es Deos meos? Vide quanta fuerit erroris grauitas. Hi qui ratione præditi colunt lapides & ligna. Et ſunt hi Dij tui ô Laban? *&c. Quæ certè Pater hic in genere de omnibus Imaginibus pronunciauit, cùm Imaginum adhuc hodie ea ſit conditio, vt æquè ac Labani homines eas ſuffurari queant. Quod ſi vllæ Imagines in Cõſtantinopolitanis Templis ejus ætate fuiſſent, non licuiſſet ei hoc modo Deos alienos & Imagines irridere. Idem in eadem homilia ait:* Scitis quando Gentes eratis, ad Idola muta quomodo euntes adducebamini? Et rectè dixit muta. Qui vocem inquit habetis & aures & ſermonis eſtis participes, ad ea quæ nullum ſenſum habent, ſicut bruta abducimini. Et quidem qui talis eſt, veniam meretur? *Et alibi inquit:* Nos per ſcripta Sanctorum utimur præſentiâ, non ſanè corporum ipſorum, ſed animarum Imagines habentes. Nam quæ ab ipſis dicta ſunt, animarum illorum Imagines ſunt. *Vbi nihil mouere nos debet quòd in Oratione de Meletio Antiocheno Epiſcopo inquit:* Quomodo feciſtis in nominibus, hoc etiam feciſtis in illius (*Meletij*) Imagine: etenim in palis annulorum, & in Simulachris, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & vbique ſacram illam multi expreſſerunt Imaginem, vt non ſolùm audirent ſacram illam appellationem ſed etiam vbique viderent figuram corporis, & ejus exceſsûs duplicem haberent conſolationem. *Nam D. Chryſoſtomus hoc loco de Meletij Imagine à populo non intra, ſed extra Templa poſita loquitur, nullius cultûs, ſed tantùm gratæ memoriæ causâ. Nec obſtat etiam, quòd in ea Liturgia, quæ Chryſoſtomi nomine circum-* Lyturgia Chryſoſtomi. *fertur,* Imaginis crucifixi mentio fit: *Nam ibidem etiam meminit Nicolai Papæ, pro quo orat, his verbis:* Nicolai ſanctiſſimi & vniuerſalis Papæ longa ſint tempora. *Nicolaus verò Papa ejus nominis primus, ſecundus fuit à Ioanna Papa fœmina, anno Domini 857. quingentis ferè pòſt annis, quàm Chryſoſtomus è vita exceſſiſſet: eadem etiam Liturgiâ pro imperio atque victoria Alexij Imperatoris vota facit: primus autem Imperator eo nomine appellatus, anno Chriſti 1080. vixit, annis pòſt Chryſoſtomi mortem ſeptingentis. Nullus verò dicet opinor, Chryſoſtomum nominatim pro illis hominibus oràſſe, ſeptingentis annis, prinſquam naſcerentur. Proinde qui iſta confinxit primus, non ſuis temporibus & locis ſatis commodè diſtribuit.*

In Synodo etiam Carthaginenſi quinta, *cui* Carthagin. Synodus. 5. *D. Auguſtinus præſedit circiter annos Chriſti 420. ſancitur capite decimo quinto,* vt petatur ab Imperatoribus, quò omnes reliquiæ Simulachrorum & Idololatriæ, in quibuſcunque locis, vel lucis, vel arboribus deleantur. *Hoc etſi de Ethnicorum Simulachris & Imaginibus decretum fuerit, de Chriſtianorum tamen ſtatuis quoque intelligendum eſt, cùm de ſimilibus idem ſit judicium. Et nota diligenter, quod non*

petunt

petunt vt Gentium Idola eâ conditione deſtruantur, vt eorum loco Chriſtianorum Imagines ſubſtituantur.

Auguſtinus.

Auguſtinus *quoque in Pſal.*113. *ſcribens, ità de Simulachris & idolis Gentium loquitur, vt ſimul quoque de Chriſtianorum Imaginibus loqui videatur. Apparet etiam ex eodem loco D. Auguſtinum in ſua diœceſeos Templis nullas prorſus habuiſſe imagines: quod ipſe quoq; Georgius Caſſander apertè fatetur in ſua Conſultatione fol.*151. *Sic enim inquit Auguſtinus:* Hoc venerantur, quod ipſi ex auro argentóque fecerunt. Sed enim & nos pleraque inſtrumenta & vaſa ex hujuſcemodi materia vel metallo habemus, in vſum celebrandorum Sacramentorum: quæ ipſo Miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur, in ejus honorem cui pro ſalute noſtra ſeruitur. Et ſunt profectò etiam iſta inſtrumenta vel vaſa, quid aliud, quàm opera manuum hominum? *Non dicit. Habemus quidem & nos perinde vt Gentes in Templis noſtris Simulachra & Statuas, opera manuum hominum, verùm noſtrarum Imaginum longè alia quàm Ethnicorum eſt ratio.* Sed habemus, *ait*, inſtrumenta & vaſa ad celebranda Sacramenta, ex eadem quidem materia fabrefacta, qua Gentium Idola, adeóque opera manuum hominum: Veruntamen, *ait*, numquid os habent, & non loquuntur? numquid oculos habent, & non vident? numquid eis ſupplicamus, quia per ea ſupplicamus Deo? Illa cauſa eſt maxima impietatis inſanæ, quòd plus valet in affectibus miſerorum ſimilis viuenti forma, quæ ſibi efficit ſupplicari, quàm quòd eam manifeſtum eſt non eſſe viuentem, vt debeat à viuente contemni. *Vnde intelligimus Simulachra in Auguſtini templis nulla fuiſſe, alioqui ſe fateretur inexcuſabilem eſſe. Et contra Manichæos lib.*1. *de Moribus Eccleſiæ*, Nolite, *inquit*, mihi colligere profeſſores nominis Chriſtiani, neque profeſſionis ſuæ vim aut ſcientes, aut exhibentes. Nolite conſectari turbas imperitorum, qui vel in ipſa vera Religione ſuperſtitioſi ſunt, vel ita libidinibus dediti, vt obliti ſint quid promiſerint Deo. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores: noui multos eſſe qui luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant, & voracitates ebrietateſque ſuas deputent Religioni. Nec mirum eſt in tanta copia populorum, &c. *Fatetur hic ſanctiſſimus Pater, eſſe quidem aliquos inter vera Fidei profeſſores, qui picturas habeant eaſq; adorent, nec non & alia flagitia deſignent, non tamen ex malorum Chriſtianorum moribus vituperandam & condemnandam Eccleſiam ac veram Religionem à Manichæis. Vnde mox hæc ſubjicit:* Admoneo vos, vt aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominũ, quos & ipſa condemnat, & quos quotidiè tanquam malos filios corrigere ſtudet. *En vſum picturarum earumque adorationem in Eccleſia Chriſti D. Auguſtinus diſertis verbis inter mores & conſuetudines eas numerat Chriſtianorum, quas Eccleſia Catholica ipſa condemnet, & quotidiè corrigere conetur.*

*Idem c.*7. *de Fide & ſymbolo ait*, Quòd ſedere Pater dicitur, non flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus Sacrilegium, quo execratur Apoſtolus eos qui cõmutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim Simulachrũ Deo nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare, multo magis in corde nefarium eſt, vbi verè eſt Templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. *Et c.* 13. *contra Adimantum Manichæum dicit*, Adimantũ videri velle fauere Simulachris, vt hac ratione miſerrimæ ac veſanæ ſuæ ſectæ, etiam Ethnicorum conciliet beneuolentiam. *Quod meherclè Manichæis nequaquam exprobâſſet Auguſtinus, ſi ſuis in Templis Imagines habuiſſet. Idem Pater* Non ſolùm, *inquit*, pictoribus quidvis ſuo arbitratu pingendi licentia permiſſa eſt, ſed & Statuæ & Simulachra eadem licentiâ exſculpta, non Templa modò, verùm etiam ipſas Aras occupârunt. *Quod quanti periculi ſit, oſtendit epiſtolâ* 49. *ad Deogratias:* & Idola quidem, *ait*, omni ſenſu carere quis dubitat? veruntamen cùm his locantur ſedibus, honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendatur, ipſa ſimilitudine animatorum mẽbrorũ atque ſenſuũ, quamvis inſenſata atque exanima, afficiunt infirmos animos vt viuere ac ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis. *Et lib.*1. *c.*10. *de Conſenſu Euangeliſt. de Gentibus ſcribens, quæ Chriſtum ad Petrũ & Paulũ ſcripſiſſe fingebant.* Credo, *inquit*, quod pluribus locis ſimul eos cum eo pictos viderũt, ſic omninò errore meruerunt, qui Chriſtum & Apoſtolos ejus non in ſanctis codicibus, ſed in pictis parietibus quæſiuerunt.

Imagines in aris locare quanti periculi.

*De Ciuit. Dei lib.*4. *cap.*31. laudat *Auguſtinus* Varronẽ, quòd Religionẽ Dei ſine Simulachris judicârit caſtiùs obſeruari poſſe, *dicitque*, Varronem hanc ob cauſam veritati valdè approximâſſe. *In qua ſententia tria obſeruatu digniſſima ſunt* Primum *eſt, quòd Auguſtinus inquit*, Romanos ſine Simulachris Deos longo tẽpore coluiſſe. Alterum *eſt, quòd ait*, Varronem dixiſſe, puriorem tum fuiſſe Religionem, & caſtiùs fuiſſe cultos Deos, quàm cùm habuerũt Simulachra. *Et hanc rationem affert:* Quoniam, *inquit*, qui primi Simulachra introduxerunt, Simul etiam duo mala intulerunt: vnum, quia ſuis ciuitatibus metum

numinis ademerunt: Nam, *vt Auguſtinus exponit*, ſoliditate Simulachrorũ facilè contẽnitur Deus. Alterũ, quoniam errorem addiderunt: *Hoc exponens Auguſtinus*, Quòd verò, *inquit*, non ait errorẽ tradiderunt, ſed, addiderunt, jam vtique fuiſſe etiam ſine Simulachris intelligi vult errorẽ. Tertium *eſt, quod ibidem ait Auguſtinus*, Varronem veritati appropinquâſſe, quia ſenſit Religionẽ puriorem & caſtiorem eſſe ſine Simulachris, quàm cum Simulachris. *Quæ ſcribere Auguſtinus nõ potuiſſet, ſi ejus tempore Chriſtiani Imagines in ſuis Tẽplis habuiſſent. In Serm. de verbis Domini:* Declarant (*infideles*) quo loco & exiſtimatione habeant Simulachrum, quum illi aram ponunt. Niſi enim putarent aut Numen, aut diuinitatis aliquid in ſe habere, Aram vtiq; illi non erigerent, *Reputent ergo ſecum Papiſtæ, quantum tribuant Imaginibus; quum illis extruunt Aras & Templa. Nulla apud ipſos Ara eſt, ſuper quam non ſint poſita Simulachra tanquam Dij, quibus Sacrificia offerunt, ſuffitum faciunt, genua flectunt, &c. Ex Auguſtini igitur ſententia, aut Numina illa eſſe putant Papiſtæ, aut ſaltem aliquid numinis eis ineſſe.*

Cyrillus.

Cyrillus *quoque in Euangelium Ioan lib.* 11. *c.*16. Multi, *ait*, creaturã prætermiſſo creatore coluerunt, nec veriti ſunt ligno dicere: Pater meus es tu: & lapidi, tu genuiſti me. Eò enim imperitię, proh dolor, multi, imò ferè omnes delapſi ſunt, vt ſenſum experti materiæ ineffabilem Deitatis gloriam attribuerunt. *Cumque Iulianus Apoſtata objeciſſet Chriſtianis, quod ancylia, quæ Iupiter demiſiſſet, non adorarent nec colerent, interim vero lignum Crucis adorarent, Imagines illius in fronte & ante domos pingentes (Templorum non meminit) Cyrillus reſpondens lib. 6. non concedit aut fatetur, ſignum Crucis coli & adorari à Chriſtianis, ſed hiſtoricum vſum Crucis & Imaginum eleganter deſcribit.*

Theodoretus Ancyræ Epiſcopus.

Theodorus *etiam Ancyræ Epiſcopus, qui paulo ante annum Domini* 500. *vixit*, Sanctorum formas, *inquit*, & ſpecies ex materialibus coloribus formari minimè decorum putamus: horum autem virtutes, quę per ſcripta traditæ ſunt, veluti viuas quaſdam Imagines reficere ſubinde oportet. Ex his enim ad ſimilium imitationem & zelum pervenire poſſumus. Dicant enim nobis, qui illas erigunt Statuas, quęnam vtilitas ex illis ad ſe redit? an quòd qualiſcunque recordatio eos habet ex tali ſpeciali contemplatione? Sed manifeſtum eſt quòd vana ſit eiuſcemodi cogitatio, & DIABOLICÆ deceptionis inuentum. *Catalogus teſt. verit. fol.* 51.

Serenus Maſſil. Epiſcopus.

Serenus *denique Maſſiliæ florentiſſimæ celeberrimæque vrbis, Epiſcopus, circa annos Domini* 600. Imagines, *quod eas à ſuis adorari videret*, confregit & è Templis ejecit: *ſatius eſſe judicans, Imagines prorſus nullas eſſe, quàm ijs diuinum honorem exhiberi.*

Ex his omnibus clariſſimè intelligitur Deum ipſum, S. Prophetas, Apoſtolos & omnes deinde puriora doctrinæ Patres primitiuæ Eccleſiæ vltra ſexcentos à Chriſto in carne nato annos Imaginũ in Templis vſum, præcipue vero adorationem illarum damnâſſe, & proinde falſum eſſe, quod ex ſententia Tharaſij, qui ex laico repente Patriarcha Conſtantinopolitanus factus eſt, quique Nicænæ 2. Synodo interfuit, Sanderus dicit, Imaginum reprehenſionem in Chriſtiana Religione Manichæorum ſuperſtitionis partem fuiſſe. *Quis enim ex veteribus ſiue Auguſtinus, qui ex profeſſo contra Manichæos ſcripſit, ſiue alius hoc in ijs reprehendit, quòd Imagines damnarent? Adeoq; putidiſſimum etiam mendacium eſt, quod idem dicit*, Iconomachiam Manichæorum hęreſi acceptam ferri debere. *Dei verbum & Patres primitiuæ Eccleſiæ damnant Imagines: id ſi Manichæorum hæreſis eſt, Manichæus erit Deus ipſe, Manichæi fuerint neceſſe eſt S. Apoſtoli, Origenes, Lactantius, Epiphanius Auguſtinus, Cyrillus & alij.*

Sanderi mendacium.

Ex præcedentibus quoque perſpici poſſe arbitror, falſum eſſe, quod dicunt, Xenaiæ Perſæ hæreſim eſſe, docere, Chriſti & eorum qui illi placuere, Imagines venerandas, non eſſe: *hoc enim Xenaiam illum primum omnium euomuiſſe Nicephorus ſcribit lib.16.cap.27. Fieri tamen poteſt vt injuriam homini faciant. Quid enim, ſi Catholicorum noſtrorum primus euomuiſſet, non eſſe adorandas imagines eâ adoratione, tantum quæ ſoli Deo debetur? Ita enim Sanderus interpretatur nouo quodammodo illa Gregorij M. verba, quæ ad Maſſilienſium Epiſcopum ſcripſit.* Quòd eas adorari vetuiſti, omnino laudamus, *&c. quaſi non niſi eam adorationem quæ Dei, non autem quæ ſanctarum rerum propria ſit, Gregorius prohibendam intellexerit. Erant ergo & eodem modo Xenaiæ Heretici verba interpretentur, & in ſuum gregem eum recipiant, non nobis annumerent.*

Nota fraudem Pontificiorum.

Et notet hic diligenter Lector fraudem Pontificiorum. Cùm enim progreſſu temporis adoratio Imaginum recepta, & defenſio ejus publicè ſuſcepta eſſet, quia animaduerterunt illam à tota Antiquitate per annos ſexcentos, aut ampliùs eò, conſtanter reprobatam & damnatam, finxerunt vetuſtam hæreſim eſſe, docere, quod Sanctorum Imagines non ſint adorandæ. Sic enim Niceph. lib. 16. c.27. deſcribens impietatẽ Xenaiæ, qui Petri Gnaphei ſocius fuit; Iſte, *inquit*, Xenaias primus vocem hanc euomuit, μὴ δεῖν προσκυνεῖν, non debere adorari Chriſti & Sanctorum Imagines. *Vixit autem Xenaias iſte circa annos Domini 500. Idem autem ante ipſum Auguſtinus cũ vniuerſo Choro Patrum fecerat; & Elibertina Synodus publicum decretum quoque contra adorationem hanc ediderat. Et Gregorius adhuc an-*

no

no 600. adorationem Imaginum expreſsè prohibuit & damnauit. Imò Deus ipſe longè antè legem tulerat, Non adorabis nec coles Imagines. *Ex his etiam quæ hucuſq; commemorauimus facilè animaduerti poteſt, fabulam eſſe, quod de origine Icônomachiæ in fine Act. 5. Nicænæ 2. Synodi dicitur, vt etiam à Zonara annotatur*, perfidum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiam Leoni Iſauro, vt Imagines è Chriſtianorum Templis ejicerent.

Vſus IMAGINVM in Templis à quo primùm palam defenſus.

T*Vlit factum Sereni pijſsimi Epiſcopi grauiter admodum Gregor. I. & cognomento M. qui ijſdem temporibus Epiſcopum Romæ agebat, & propterea acriter illum reprehendit. Nam libro ſeptimò, Epiſtolâ* 109. *ſic ſcribit ad eum*: Péruenit ad nos, quòd fraternitas veſtra quoſdam Imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos habuiſſe. ne quid manu factum adorari poſſit, laudauimus; ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe judicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas ſeruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberent, vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minimè peccaret: *Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat libro nono, epiſt. 9. ad eundem Serenum*: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus Sanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus: fregiſſe verò reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſijs, ſed ad inſtruendas ſolummodò mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorū depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conuocandi enim ſunt Eccleſiæ filij, eiſque Scripturæ teſtimonijs oſtendendum, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniam ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ac deinde ſubjungendum eſt, quia picturas Imaginum, quę ad ędificationem imperiti populi factæ fuerant, vt neſcientes literas ipſam hiſtoriā attendētes, quid actum ſit diſcerent, quia tranſijſſe tu adorationem videras, idcircò cōmotus es, vt eas Imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam Imagines antiquitus factę ſunt habere vultis in Eccleſia, eas modis omibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quòd non tibi ipſa viſio hiſtorię, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ pictoris fuerat incompetenter exhibita. Et ſi quis Imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare verò Imagines omnibus modis deuita. Sed hoc ſolicitè admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur. *Adeoque Gregorius hic primus eſt, qui vſum in Templis Imaginum palàm propugnâris: apud Patres enim orthodoxos qui ante ipſum fuerunt, nihil ſimile reperitur. Neque verò mirum: fuit enim Superſtitionum, Monachus, egregius Patronus, ac Ceremonijs & ritibus plus quàm Iudaicis Eccleſiā Chriſti veramque Religionem mirum in modū onerauit.*

Obſervatione verò dignum eſt, quo argumento Gregorius M. Imaginum vſum in Templis defenderit, quòd nimirum eſſent LIBRI LAICORVM. *Nam in eadem epiſtola, Aliud eſt, inquit, picturam adorare: aliud per picturæ hiſtoriam quid ſit adorandum addiſcere. Nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus: quia in ipſa etiam ignorantes vident, quod ſequi debeant, in ipſa legunt qui literas neſciunt: vnde & præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt. Item, Frangi verò non debuit, quòd non ad adorandum in Eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sāctorū depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit. ſi zelum diſcretione condiiſſes ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere & collectum gregem non diſpergere. ſed potius diſperſum poteras congregare. Et: Quia picturas Imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant facta, vt neſcientes literas ipſam hiſtoriam attendentes, diſcerent quid actum ſit: quia tranſiſſe in adorationem videras, iccircò commotus es, vt eas Imagines frangi præciperes. Atqui eis dicendum: Si hanc inſtructionem ad quam Imagines antiquitùs factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus, & fieri & habere permitto. Atque indica, quòd non tibi ipſa viſio hiſtoriæ (quæ pictura teſte pandebatur) diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Ac libro 7. indict. 2. Epiſt. 53. Dum nobis, ait, ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet. Ex quibus haud obſcurè intelligi ſimul poteſt;*

Gregorius M. quibus rationibus Imagines in Templis defenderit.

quamvis Gregorij ætate ſuperſtitio in cultu Sanctorum non parum inualuerat, tamen picturas tantum in multis Eccleſiis illo adhuc tempore admiſſas fuiſſe, non item Statuas vel Simulachra: qua de re ipſa quoque Georgius Caſſander in ſua Conſultatione fol.151. nos admonet.

Ethnici quibus rationibus Imagines ſuas defenderint

Cæterum eodem fuco quo Gregorius, Ethnici quoque ſuarum Imaginum vſum defenderunt, à quibus procul dubio Gregorius ſuperiora illa, vt & alia quædam, habet. Sic enim de Imaginibus & Signis ſcribit Maximus Dyrius *Philoſophus, qui ſub Commodo Imp. Romæ, egit,* inſtituta *ſcilicet* hæc eſſe, vt admoneamur diuinæ naturæ: perinde ac pueri ſoleant tenuibus quibuſdam notis à præceptoribus expreſſis, conſtituta memoria ad ediſcendam artem manu quodammodo perduci. Viſi ſunt enim legum latores, *inquit*, quaſi cuidam gregi puerorum dicationes has ſacras tradidiſſe, *&c. Clarè verò admodum hoc intelligitur ex* Athanaſio, *qui in libro contra Gentes,* Philoſophi, *inquit*, Gentium, & qui apud eos eruditi dicuntur, cum vrgeri à nobis cœperint, non negant hominum & mutorum animalium formas atque effigies eſſe, qui apud eos videntur Dij: verum hanc afferunt rationem, iccircò ſe illas imagines fingere, vt per eas ſibi Deus reſpondeat & reueletur: non poſſe enim inuiſibilem aliter noſſe, quàm per hujuſmodi ſigna & τελεταῖς. Alij ſapientiora his & altiora ſe dicere arbitrantes, *aiunt*, ideò hæc fingi atque formari, vt per ea cœleſtes inuocentur & appareant angeli atque virtutes, ſicque apparentes veram illis Dei inſinuent notionem. Eſſe enim ea hominibus veluti literas, quæ relegentes poſſint per eam, quæ ex illis inſinuatur cœleſtium ſpirituum reuelationem & Dei intelligentiam conſequi. *Nónne vides Gentes eodem argumento quo Gregorius M. Imaginum vſum in Templis propugnâſſe? Sed audi quid de hoc argumento judicet Theodoretus Serm. 7. de ſacrificijs, Scom. 7. ad Græcos infideles:* Simulachra, *inquit*, Satan curauit fieri in vſum eorum, qui literarum ſunt expertes, vt ijs ad SVPERSTITIONEM incitarentur. *Ergo ab imaginibus nil niſi ſuperſtitiones diſci poſſe judicauit Theodoretus. Audi etiam quid ad hoc reſpondeat Athanaſius, Catholicæ Eccleſiæ Oculus vulgò dictus. Num probat? Num laudat? Minimè vero. Sed ait,* per quam fabuloſè, & non rationabiliter hæc dicere Gentes: *Imò ſubjungit mox,* Gentes hac in re maximam impietatem in perniciem ſuam operari. *Non repetam hic Athanaſij rationes, quibus hoc probat, euidentiſſimas, ſed alias ipſe in medium afferam.*

Imagines an libri Laicorũ

Cùm enim Ieremias capite decimo, lignum eſſe doctrinam vanitatis *pronunciet: & Habacuc* conflatile eſſe demonſtrationem ſeu doctrinam mendacij *capite ſecundo, doceat: certè hinc generalis doctrina colligi poteſt, futile nimirum, adeoque mendax eſſe quicquid de Deo ex Imaginibus homines didicerint. Si quis obiiciat, eos hîc à Prophetis damnari, qui idolis ad impiam ſuperſtitionem abutebantur, non abnuo, non nego: modò ipſe viciſſim mihi concedat, quod omnibus conſpicuum eſt: in totum hîc damnari à Prophetis, quod Pontificij pro certiſſimo axiomate ſumunt, imagines videlicet eſſe pro libris. Mendaces libros eſſe non nego: pollicentur enim Dei formam, quæ tamen nullâ Imagine exprimi, quid dico Imagine exprimi? imò nec ratione humanâ comprehendi, nec linguâ exponi poteſt. Vnde Propheta Iſaias capite 40. cùm immenſam Dei potentiam deſcripſiſſet, tandem exclamat:* Cui ergo ſimilem facietis Deum? aut quodnam Simulachrum parabitis ei? *Equidem pudet me quoties cogito Ethnicos homines à Chriſtiani nominis hominibus ſuperſtitione & audaciâ longè ſuperari. Illi enim cùm Dijs ſuis imagines ponerent, ſaltem aliquâ maieſtate venerabiles fingebant. Noſtri verò illi, cùm verum Deum, ſupremum illud numen, immenſam illam eſſentiam exprimere volunt, Patri ſenectionis cujuſdam Imaginem tribuunt, Filium ſaucij ac mortui inſtar in patris gremio collocant, Spiritum verò ſanctum volucrem faciunt: quâ ratione noſtram Religionem Turcis & Iudæis deridendam propinant. Damnauit hujuſmodi quid jam olim etiam S. Auguſtinus, qui, vt antea quoque meminimus, capite ſeptimo, de fide & ſymbolo, ait:* Quod Pater ſedere dicitur, non putandum eſt flexis poplitibus fieri: tale enim Simulachrum Deo nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare. *Non dicit, quod ſuo tempore collocata ſit talis imago in Templis Chriſtianorum, ſed ſi fieret, nefas & impium, adeoque nequaquam ferendum eſſe. Quid igitur dicturum putas ſanctiſſimum virum, ſi hodiè in Templis Chriſtianorum videret imaginem Dei non poplitibus flexis, ſed ita vt modò deſcripſimus? Proinde non ſolùm horribiliter peccant, ſed etiam miſerè deluduntur omnes, qui Dei cognitionem ab imaginibus petunt. Quòd ſi verò hominum Imagines in Templis proponuntur, in has quoque illa prophetarum conueniunt, qui eas doctrinam vanitatis, & mendacij doctores dicunt. Homo etenim ex corpore & anima conſtat: hæc verò depingi aut ſculpi nequaquam poteſt: illud autem minimè prodeſt, licet ad viuum exprimas. Imò vel hoc ipſo nomine potiſſimum mendacij Doctores dici merentur Sanctorum Imagines, quòd ſanctos eo ingenio præditos fingunt, qui contra Dei præceptum ſibi Simulachra poni voluerint: cùm tamen ſatis conſtet, ipſos mori maluiſſe, quàm vt Dei præceptis & gloriæ quicquam decederet.*

Deinde quæro illos, qui hodiè quoque nouam hanc docendi rationem per Imagines cum Gregorio defendunt, vnde illam habeant? Verbum ſuum

ſuum nobis dedit Dominus, ex eo communem omnibus doctrinam proponi iuſſit: in eo continentur omnia quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria: in eo (*inquit Baſilius*) & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum præſcriptæ, velut Imagines quædam animatæ, ſecundum Deum politicâ imitatione operum exhibentur. *Præterea ſi hic modus docendi per Imagines eſt optimus hominibuſque vtiliſſimus, infelix fuerit populus Iudaicus neceſſe eſt, qui nullas prorſus imagines habuit: præſertim cùm fuerit populus rudis, puerili ac ſeruili ſpiritu præditus, adeoque magis, quàm vlli alij, craſſâ hac docendi ratione eguerit. An Deus illis inuidit hanc commoditatem? an verò nos Deo ſapientiores ſumus? Inſuper, ſi erudiunt imagines, vel abſque interprete erudiunt, vel opus habent interprete. Abſque interprete mutæ ſunt. Quid verò Idolum mutum & omni motu ſenſuque carens te erudiat? Sin autem verbis docendum eſt, poteſt id fieri commodius ſine pictura. Ideoque rectè Eraſmus in Eccleſiaſte hos concionatores, vt ineptos, reprehendit,* qui pictas tabulas ſecum in pulpitum adferunt, vt ex iis populum doceant. *Denique ſacræ literæ Imaginibus non doctrinam, ſed obliuionem Dei attribuunt. Quoties Iſraelitæ imagines fecerunt & coluerunt,* Dei ſui oblititi eſſe dicuntur. *Iud. 3. Oſea 2. & 8. cap. Ex his omnibus haud obſcurè intelligi poſſe arbitror, ineptè Gregorium M. hoc fuco imaginum vſum in Templis defendere voluiſſe, quod libri Laicorum ſint.*

Ante Imaginem qui repræſentatur adorandus iuxta Gregorium M.

Neque verò in hoc ſolùm errauit Gregorius, ſed etiam in eo, quod primus docuit, ante imagines illum adorandum, qui imagine repræſentatur: quo ipſo imaginibus nimium tribuere, & ſeminaria ſuperſtitionis de adoratione Imaginum ſpargere cœpit. Sic enim ad Secundinum cui petenti miſerat Imagines Chriſti, Mariæ, Petri & Pauli, li. 7. Epiſtolâ 53. ſcribit: Scio quidem quòd imaginem Saluatoris noſtri non ideò petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filij Dei in eius amore recaleſcas, cuius te Imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem, ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per Imaginem aut natum aut paſſum, ſed & in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſas pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet.

Quâ occaſione IMAGINES Gregorij Magni tempore in Eccleſijs multiplicari, ac mox adorari cœperint.

Gregorius M. pro monuit

PRæmonuit Gregorius Magnus hac ſuâ doctrinâ duos maximos & grauiſſimos errores. *Primus eſt,* quòd imagines in templis magis quàm vnquam antea collocari, ac multiplicari cœperunt. *Eius enim doctrinâ & authoritate, quæ ſanè non vulgaris fuit, permoti Occidentales Eccleſiæ, Italicæ inprimis ac Gallicæ, Imaginum vſum, quo pleraque huc uſque caruerant, receperunt, non expendentes Gregorij ſententiam, ſed ſatis eſſe putantes, quòd vir tantæ ſanctitatis cenſuerit habendas eſſe imagines in Templis. Quæ res in cauſa fuit, vt iam tum Gregorij ætate Imaginibus nimium tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitionis ſpargi cœperint. Mox enim Bonifacius 4. à Gregorio hoc Papa tertius Pantheon Romæ hactenus occluſum, conceſſu Phocæ Imperatoris aperuit, & pro Dijs Ethnicis, Mariam ſanctiſſimam Chriſti Matrem, & omnes ſanctos ac Martyres, Ethnico prorſus more ibi Imaginibus ac Statuis coli inſtituit, vt referunt Sigebertus, Regino & Platina. Factum hoc anno 610. quo Machomet Damaſci in regem Ægypti, Syriæ & Aphricæ coronatur. Nec etiam carere myſterio videtur quòd Bonifacius hic Pantheon, omnium Deorum gentilium fanum, in D. Mariæ & omnium Sanctorum honorem repurgari curauit. Debebat enim Antichriſtus, vero Deo reiecto, Deum alienum Maoſim colere, & omnis generis idolomanias accumulare, ac longè lateque diſſeminare, ad ſeducendum Gentes. De Sergio quoque I. Papa refertur in libro Pontificali,* quòd imaginem Petri auream fecerit. *Idem,* quòd in Sacrario magnam portionem ligni Dominicæ Crucis reperérit, eamque in Baſilica Conſtantiniana collocârit. *Regino lib. I. Sed fides penes authorem eſto. Neque verò ſolum Chriſti, Apoſtolorum & Martyrum imagines paſſim in Eccleſias importârunt Rom. Pontifices, ſed etiam illorum qui de ipſorum dignitate benè fuerunt meriti. Ita enim impij Phocæ & coniugis eius Leontiæ, in ipſo Oratorio Lateranenſis Eccleſiæ collocârunt Statuas: quod non feciſſent iſti parricidæ, niſi eis priuilegium de principatu ſuper omnes Eccleſias conceſſiſſet. Blondus libro 9. Dec. I.*

duos maximos errores

Crucis ſignū cū effigie Chriſti in imagine quando primum fieri & in Templis collocari cœperit

Cùmque ab initio Crucis ſignum, quo ſeſe munierunt Chriſtiani, nihil ſubſiſtens fuerit, poſteà verò lignum tranſuerſum factum, & in Eccleſiis reconditum, pluribus etiam in locis in Cruce Agnus Dei depictus ſit, vt indicat Gloſſa de Conſecrat. diſt. 3. cap. Sextam ſanctam. improbat id Conſtantinopolitana Synodus 6. vniuerſalis, & præcipit, Imaginem Chriſti crucifixi, *id eſt, vt Canon loquitur,* figurâ ſeu ſpecie humanâ repræſentantem humiliationem, paſſionem & mortem ipſius, deinceps loco Agnus Dei in Cruce depingi. *Hoc poſt Gregorij Magni tempora primò cœpit fieri, circa annos nimirum Domini 681. verba enim Canonis 82. ita habent.* In quibuſdam ſacrarum Imaginum picturis agnus, digito præcurſoris

curſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt, adumbrans verum illum, per legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis ſymbola & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes, gratiam illis præponimus, & veritatem, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit, in Chriſto, etiam colorũ picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis ſubijciatur aut præſcribatur: definimus, illius Agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatum, picturam ſecundum humanum Charactarem in Imaginibus in poſterum, pro veteri Agno erigendam, per quam ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinent contemplamur, ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortisque eius ſalutaris, ac quæ inde mundo facta eſt redemptionis quaſi manu ducimur.

Polydori Vergilij error.

Fallitur ergo Polydorus Vergilius, qui ſcribit in hac Synodo vniuerſali ſexta decretum fuiſſe, vt Imagines Diuorum in Templis haberentur, magnaque veneratione colerentur, vtpote quæ imperitioribus loco ſacrarum literarum forent. *Nihil enim in hoc toto Canone de cultu & adoratione Imaginum agitur, ſed tantum, ſicut diximus, vt in poſterum loco Agnus Dei Chriſti Imago depingatur, vt hac ratione præter doctrinam ſignis ſeu picturis etiam oſtendatur, figuras legis in Chriſto impletas eſſe: ideoque hiſtoricus tantum vſus Crucis cum affixa imagine Chriſti in eo tantum probari & declarari videtur.*

Gratiani error

Exſtat quidem in Gratiano de conſecrat. diſt. 3. cap Venerabiles. Canon, qui citatur nomine Synodi huius ſextæ, quique ita ſonat: Venerabiles Imagines Chriſtiani non Deos appellant, neque ſeruiunt eis vt Dijs, neque ſpem ſalutis ponunt in ijs, neque ab eis exſpectant futurum iudicium, ſed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur eas & adorant, ſed non ſeruiunt eis cultu diuino. *Sed falſa eſt inſcriptio: neque enim inter Canones huius Synodi exſtat tale quid: habetur autem in Synodo Nicæna 2. idolololatrica, Act. 6. tom. 2. Vide etiam de hoc canone judicium Caroli M. in confutatione Synodi Nicænæ 2. lib. 2. cap. 18.*

Iudicium de Canonib 102. Conſtantinop. Synodi 6. vniuerſalis.

Ac ſi rem diligenter mecum expendo, facilè adduci poſſum, vt credam, nec Canonem illum 82. de Crucifixi imagine, Synodi ſextæ vniuerſalis eſſe, ſed aliquot annis poſt eam fictum fuiſſe. Primum enim Synodus hæc nullos edidit canones. Exſtant quidem in libro Conciliorum excuſo Coloniæ nouem Canones qui huic Synodo adſcribuntur, verùm ab ipſis quoque Pontificijs illi reÿciuntur, nec etiam in ÿs continetur id quod in 82. Canone præcipitur. Poſt quatuor vero aut quinque annos ſub Iuſtiniano Imp. conuenientes 227. Patres in Trullo regio palatio Conſtantinopoli, canones ediderunt 102. *vt teſtatur quoque Epiſcopus Petrus ad Nicomediæ Epiſcopum in Nicæna 2. Synodo, quæ à Papiſtis pro ſeptima vniuerſali numeratur, actione 4. non in ſexta vniuerſali, vt Gratianus falsò annotauit diſtinct. 16. cap. Sextam Synodum. quod etiam à Gloſſatore ibidem obſeruatum fuit. An vero hi Canones 102. qui hodiè iſtius Synodi nomine circumferuntur, illi ipſi ſint, qui à Patribus in Trullo congregatis, promulgati ſunt, non immeritò dubitatur.*

Gratiani error

Cùm enim, *vt Hugo de Conſilijs indicat,* Imperator Canones illos Romam miſiſſet, & à Sergio Pontifice Max. Poſtulâſſet confirmationem eorum, eam ille recuſauit prorſus, quòd quidam Canones Eccleſiæ Romanæ aduerſarentur, imò ne legere quidem Acta dignatus eſt. Qua re non iniuriâ offenſus Imperator, Sergium Conſtantinopolim captiuum adducere iuſſit: *vt eſt videre in libro Pontificali in vita Sergÿ: apud Blondum Dec. 1. libro 10. Bedam de Ratione temporum in Iuſtiniano: Sabellicum Enn. 8. libro. 6. Paulum Diac. libro 6. cap. 4. de geſtis Longobard. Sabellicus autem alijque hiſtorici dicunt,* ſe non potuiſſe reperire, quænam in his Canonibus iſtius Synodi, qui hodiè quidem exſtant, ceremonijs Romanis contraria eſſent conſtituta. *Oportet igitur vt alij quidam fuerint quos Rom. Pontifex confirmare noluit, quàm qui nunc vulgò circumferuntur, quosque Adrianus Papa citra vllam controuerſiam recipit & approbauit, in Epiſtola ad Tharaſium Patriarcham, de conſecrat. diſt. 3. cap. Sextam ſanctam. Credibile igitur circa Nicænæ 2. tempora hos canones confictos, & pro veris ſuppoſitos, qui ſi exſtarent hodiè, ſine dubio de multis nos admonere poſſent, non enim ſine cauſa à Romaniſtis expuncti & reiecti ſunt. Idẽ etiam de his canonibus iudicat Bellarminus Ieſuita tom. 1. Diſputationum fol. 79.*

2. Inclinatio ad Imaginum Adorationem, ab hiſtorico earũ vſu.

Alter error quem ſuâ doctrinâ promouit Gregorius M. eſt, Adoratio Imaginum. *Vbi ſingulari obſeruatione dignum eſt, quâ ratione ſenſim huc peruentum ſit. 1. Primò cœperunt homines ab initio, amore ſatis propenſo erga Chriſtum & Apoſtolos, aliquas illorum domi habere imagines, cùm vera Chriſti Eccleſia ÿs penitùs vltra trecentos annos à nato Chriſto feliciter caruerit. 2, Deinde, non contenti priuato earum vſu, non quidem in templis, verùm in porticibus Tẽplorum eas collocârunt. 3. Tertiò, ita ſecum reputârunt: Quid? Si reponerentur in Templis, nonne reuocarent & hæc & illa nobis in memoriam? Abſit vt adoremus eas, commonefactionis ſaltem loco nobis erunt. 4. Quartò, ante Imagines proſtrati, illos adorârunt qui per Imagines repræſentabantur. 5. Tandem ipſarum imaginum adoratio ſequuta eſt. Quæ res ſatis magno documento nobis eſſe debet, ne in Religione & ve-*

ro

ro Cultu Dei rationem carnis noſtræ ſequamur, neue exiſtimemus, illa benè fieri & Deo placere quæ à bona animi intentione proficiſcuntur, ſed ea tantùm, quæ iuxta Dei verbum fiunt vtcumque videantur nobis. Nam, vt Chriſoſtomus inquit Orat. 1. contra Iudæos, quod fit iuxta Dei voluntatem, quamuis videatur improbum eſſe, tamen omninò Deo gratum eſt & acceptum: Contrà, quod fit præter Dei voluntatem, ac ſecus quàm ille vult fieri, quanquam exiſtimatur acceptum Deo, tamen eſt omnium peſſimum & iniquiſſimum.

Mahometis blaſphemiæ Imaginū cultus ſimul ſpargi incipiunt.

Neque vero prætereundum hoc loco videtur, quòd à Gregorij Magni pontificatu inito, hoc eſt, ab anno Domini 591. vſque ad annum 713. quo cultus alienorum Deorum, id eſt, imaginum earumque adorationis & venerationis fundamēta iacta ſunt, non ſolum Antichriſtus Romanus in lucem editus fuit, ſed & Mahomet natus, ipſeque & eius ſucceſſores, breui hoc temporis ſpatio Arabiâ, Palæſtinâ, Perſiâ, Ægypto & Aphricâ potiti ſunt. Quin etiam traiecerunt in Hiſpaniam ex Aphrica: quam cùm decem annos tenuiſſent, in Galliam vſque ad Turonum trecenta & ſeptuaginta millia Saracenorum infuſa ſunt, ſuæque religionis blaſphemias horrendas ſimul cum Imaginum cultu, vſi quoque longè lateque, ſic Chriſtianorum Idololatriâ alijsque peccatis merentibus, ſparſerunt & propagârunt.

Certamina de IMAGINVM Cultu & Adoratione.

Ex Adoratione Imaginū quæ certamina orta.

ADoratio Imaginum earumque cultus, qui mox poſt Gregorium Magnum cœpit, peperit inter Orientales & Occidentales primum, deinde inter ipſos quoque Occidentales, non tantùm diſſenſiones, ſed & horribilia ac tantum non cruenta certamina: quamuis Orientales primò optimæ cauſæ, inngebant peſſimam, Monothelitarum nimirum erroris defenſionem.

Inſultat hic nobis Sanderus, quod einſmodi cauſæ noſtræ ſuffragatores & patronos habeamus. Inquit enim fol. 93. valdè notandum contentionem illam de ſacris Imaginibus, quæ diu poſtea vexârit Eccleſiam, non niſi ab Hæretico, *nempè à* Philippico *Imperatore* Monothelita eſſe motam. *Id verò falſiſſimum eſt. Neque enim nunc primùm Imagines ſunt damnatæ & ex Eccleſijs Chriſtianorum eiectæ à* Philippico *Imperatore eiuſque ſucceſſoribus, ſed idem ante illos fecerunt multi pietate & ſanctitate præſtantiſſimi viri, qui non tantum viuâ voce & ſcriptis, ſed etiam factis Imagines improbârunt & ex Templis amouerunt. Non igitur à Philippico Imp. ſed ab Iconolatris nuper admodum natis, contentio hæc de Imaginibus contra orthodoxum conſenſum totius primitiuæ Eccleſiæ mota & agitata fuit, quemadmodum ex præcedentibus clariſſimè intelligi poſſe arbitror. Deinde ex particulari ſeu vnico aliquo errore, non vniuerſale quid eſt colligendum. Fateor* Philippicum *fuiſſe Monothelitam, & in eo grauiter erràſſe: at non ſequitur, Ergo in omnibus reliquis ſuis actionibus errauit. Iuſtinus, Irenæus, & Lactantius Chiliaſtarum errore implicili fuerunt, & ſenſerunt corporale aliquod regnum mille annis in terris, tanquam in campis Elyſijs futurum, antequam in regnum cœleſte traducerentur fideles: vt omittam quod de Lactantio referunt, eum nec perſonam, nec officium filij Dei vnquam ſatis rectè intellexiſſe. Tertullianus Montani inſanam prophetiam amplexus eſt. Origenes ita interdum à vero aberrauit, vt Hieronymus eius ſcripta & dogmata in aliquibus venenata appellet, & aliena à ſcripturis, imo ſacræ ſcripturæ vim facientia. Cyprianus non aliter quàm per baptiſmum ab Hæreticis redeuntes recipiendos & admittendos cenſuit. At quis propterea quæ illi rectè de ſummis fidei articulis docuerunt & ſcripſerunt, tanquam hæretica, falſa & erronea damnanda cenſeat? Aut quia caput Eccleſiæ Catholicæ, nimirum Liberius Pontifex Romanus, Arianam hæreſim profeſſus eſt, idcirco Eccleſiam Romanam in omnibus fidei articulis erràſſe concedet Sanderus? Licet igitur Philippicus Monothelita fuerit, attamen quòd Imagines deſtruxit in Templis, earumque adorationem improbauit, in eo Dei præceptum exequutus eſt, ideoque rectè & pie egit. Quibus adde, quòd non ſolus Philippicus, ſed circiter duodecim Imperatores alij à Philippico quorum plerique fuere Catholici ac rectè ſentientes, continuatâ ſerie per annos ferè 16[illegible]. ex profeſſo Imaginum cultui & adorationi ſub ipſorum regimine pullulanti & excreſcenti demum, ſummis viribus reſtiterunt. Vt nihil dicam de ſanctiſſimo Rege Ezechia, qui ſerpentem æneum comminuit: deque excellentiſſimo Propheta Moſe, qui aureum vitulum confregit.*

Ac ſi verum eſſet maxime quod Sanderus dicit; Philippicum primò controuerſiam de imaginibus delendis mouiſſe, *haut obſcurè inde colligi poſſet, eius anteceſſores vſum in Templis, cultum & venerationem Imaginum approbâſſe. Heraclius autem anteceſſor Philippici & ipſe Monothelita fuit, imo errorem illum primus ex Imperatoribus defendit: neque ſolum hoc fecit, verùm etiam poſt mortem Fabiæ Eudoxiæ, fratris filiam Martinam duxit, ex quo inceſtu Heraclionas ei natus eſt. Conſtans filius Conſtantini iunioris, nepos Heraclij, domi fratrem Theodoſium interfecit, & ſæuiens ipſe quoque Monothelicis pios aliquos taxantes errorem, necauit. Ipſius mandato Theodorus Calliopa Exarchus fraude cepit Martinum Rom. Pontificem, vinclumque Conſtantinopolin miſit, quem Conſtans in Thraciam Cherſoneſum incluſit,*

cluſi, vbi Martinus fame & ſqualore carceris aliquanto poſt extinctus fuit: Romam etiam ita ſpoliauit, vt nullus vnquam barbarorum fœdius. An non etiam mihi clamare licebit, Hic habetis iconolatriæ patronos, ſanè præclaros, pios & honeſtos viros, ò dignos iconolatrarum Principes. Viderint, viderint inquam Pontificij, malintne verbum Dei ſacroſanctum, an decreta & commenta hominum ſequi. Hæc inquam & ſimilia iure optimo dicere nobis liceret, ſi Philippicus primus imaginum in Templis vſum & venerationem damnâſſet: quod tamen verum non eſt, nihil enim proferent ex veris approbatiſque hiſtoriis, quo probent ante Philippicum Imperatores Idololatriam defendiſſe.

Cæterùm, vt intelligatur rectius quo pacto ſingula geſta ſint, integram Belli huius ſacri ([illegible]) hiſtoriam ordine perſequar.

Conſtantinopolitana Synodus cõtra Imagines à Philippico conuocata.

Dolebat vehementer Orientalibus errorem ſuum de vna voluntate in Chriſto damnatum ab vniuerſali 6. Concilio Conſtantinopolitano. Ideò Ioannes Monachus & vates, Philippico prædicens imperium, jurejurando eum deuinxerat, vt Sextam hanc Synodum, quam malè factam eſſe aſſerebat, abrogaret. Eius promiſſi memor Philippicus, cùm ad imperium veniſſet, ſynodum cogit ex Epiſcopis plurimis anno Domini 713. Patres autem huius Synodi, iuxta Imperatoris voluntatem, Sextam illam Synodum vniuerſalem, in qua duæ voluntates & operationes in Chriſto contra Monothelitas aſſertæ fuerant, damnant, & Cyrum Patriarcham ab officio remouent, & Ioannem Monachum iſtum ordinant. Imperator decretorum executorem ſtrenuum ſe præbet: ac ſcribit ad Romanum Pontificem Conſtantinum, eique imperat, vt & ipſe decreta ſuæ ſynodi approbet, clerumque ſuum cogat, vt de homouſio cum Eccleſia Conſtantinopolitana conſentiat. Narrant hæc Beda libro ſecundo de Ratione Temporum. Paulus Diaconus libro ſexto capite vndecimo, de Longobard. & libro 20. rerum Roman. Adon Vienen. ætate 6. Friſingen. libro quinto, capite decimo quinto. Zonaras tom. 3. Platina in Conſtantino I. & alij circiter annum 712. juxta Sigebert. primo anno. Philippici juxta Erphordienſ. capite 63. Et quia numerum Imaginum, earumque cultum & adorationem quotidiè animaduerteret inualeſcere, idololatriæ omnem aditum præcludere volens, Imagines Patrum, qui ſex Synodis vniuerſalibus interfuiſſent, quique juſſu Conſtantini Pogonati & Iuſtiniani F. depicti fuerant Conſtantinopoli in Sophiæ Templi porticu abradi, omneſque alias amoueri jubet: idemque vt faciat Romanus Pontifex præcipit.

Romana Synodus pro Imaginibus.

Conſtantinus Papa, acceptis literis Philippici, continuò Synodum conuocat anno 712. juxta Sigebert. juxta alios verò 713. & quid faciendum ſit deliberat. Ac tandem omnium conſenſu Philippicum Imp. & Ioannem Patriarcham damnat hæreſeos. Deinde quia Imperator picturas ſex Synodorum vniuerſalium abraſione damnârat, ipſe publico conſenſu, beatorum Patrum icones, qui 6. Oecumenicis Conciliis interfuerant, pingi jubet in porticu B. Petri Romæ, quâ re, ceu tropheo, in Græcorum & omnium Orientalium ignominiam vterentur. Beda lib. 2. P. Diac. lib. 6. capite 11. de Longobardis. Adon ætate 6. Platina. Imò contra manifeſtum Dei verbum, imagines non modo habendas in Templis, ſed etiam ſummâ veneratione colendas, Conſtantinus Papa in eadem Synodo primus decreuit. Belæus in vita eius.

Cõſtantinus Papa Imaginum cultum primus inſtituit.

Et hac quidem occaſione inter Græcos & Latinos cœptum eſt acriter diſceptari, de vſu, cultu & adoratione Imaginum in Templis. Quia verò Orientales bonæ alioqui cauſæ conjungerent malam, minus illa de Imaginibus fauoris apud Italiæ, Galliæ & Germaniæ Eccleſias inuenit. Quæ cauſa fuit, quòd etiam imagines in his regionibus magis quàm alibi receptæ & adoratæ fuerunt.

Conſtantinus Papa quis.

Fuit hic Conſtantinus Papa ille ipſe, cui primò omnium pedes exoſculari cœperunt: quod Iuſtinianum Imperatorem populo aſpectante Nicomediæ feciſſe, liber Pontificalis in vita Conſtantini teſtatur: idem etiam de eo refert Platina: vt mirum non ſit, quòd adorationem imaginum primus quoque & inſtituere & probare auſus fuerit. Et ex hoc quidem tempore Pontifices Romani inuidiâ, ſeu potius petulantiâ & improbitate quadam, aduerſus Græcos Imperatores, ſignorum & imaginum vſum, aut abuſum veriùs, tueri mordicùs cœperunt.

Eguuinus præd. Epiſc. diabolica decept. in ſua Eccleſia adorationẽ Imaginũ inſtituit.

Cùm enim hoc modo eſſet mota controuerſia de cultu Imaginum, diabolus ad idololatriæ confirmationem omnem lapidem mouit, vtens ad id operâ mancipiorum ſuorum: nimirum Pontificum Roman. & Monachorum. Inter alios autem Eguuinum Monachum Benedictinum, nuper Vuicciis deſignatum Epiſcopum, hominem ex ſuperſtitionum colluuie compactum, excitat: eique per illuſiones & præſtigias ſuas in ſomnis inſtillat, quaſi à Maria Virgine jubeatur in Eccleſia ſua collocare imaginem eius, & populo venerationem atque adorationem iſtius Idoli perſuadere. Is verò quieſcere non poteſt, ſed rem in actum deducere inſtituit, librumque de ſuis viſionibus conſcribit. Res defertur ad Pontificem Romanum Conſtantinum: quâ verò occaſione id factum ſit, non eſt annotatum: fortè quia aliqui boni ſeſe impietati illi & vanitati oppoſuerunt, quos Satan Apoſtolicâ authorite refringendos cenſebat. Pontifex prius hominem accerſit, & jurejurando obteſtatur, vt veritatem dicat. Videbat enim ipſe ſcripturam ſacram imaginum cultui refragari, & opus eſſe nouis reuelationibus ad eam idolomaniam ſtabiliendam. Ille verò in ſua ſententia conſtanter perſeuerat, atque Pontifici fidem facit. Ergo Apoſtolicâ ſuâ authori-

tate

Londinenſis Synodus pro Imaginibus.

tate approbat viſiones Eguuini: ac Bonifacio legato ſuo imperat, vt in Britanniam abeat, atque Londini cum conſenſu Brithuualdi Archiepiſcopi Anglorum Synodum celebret: Iſti igitur Pontifici obſequentes, Epiſcopos & Reges ſub anathematis pœna conuenire Londinum jubent. In eo congreſſu non diſputationi & collationi locus datur, vt par erat: ſed viſiones Eguuini ſimpliciter proponuntur de cultu imaginum, & indicatur eas à Pontifice Maximo eſſe approbatas. Denique promulgatur decretum de Imaginibus in Templa collocandis, Miſſarumque celebratione & adoratione honorandis. Tali modo cultus Imaginum in Anglicanas Eccleſias authoritate Antichriſti, & illuſionibus diabolicis, & approbatione ſuperſtitioſæ vanitatis primùm ſunt introductæ: paucis piis fruſtrà gementibus & contradicentibus: circa annum Domini 714. Nauclerus, & Balæus Cent. 1. capite 91. 94. & 99.

Imagines in Angliæ Eccleſiis quando receptæ primum & adoratæ.

Prodigia circa hæc tempora.

Has turbas ac tempeſtates horrendas, quas hoc modo Romanus Pontifex & alij homines ſuperſtitioſi concitârunt, ob defenſionem cultûs Imaginum circa annos Chriſti 727. videtur æſtus ille terribilis, & nunquam antea viſus denotâſſe, de quo Paulus Diaconus ſcribit libro 21. rerum Roman. Anno enim 10. Leonis Imperat. æſtiuo tempore, vapor vt ex camino ignis viſus eſt ebullire inter Theram & Theraſiam inſulas ex profundo maris, per aliquot dies: quo paulatim incraſſato & dilatato, igniti æſtus incendio totus fumus igneus monſtrabatur. Porrò craſſitudine terrenæ ſubſtantiæ petrinos pumices grandes, vt cumulos quoſdam tranſmiſit per totam minorem Aſiam, Lesbon, Abydum, & maritima Macedoniæ, ita vt tota ſuperficies maris his pumicibus eſſet repleta. In medio autem tanti ignis, inſula ex terræ congerie facta, inſulæ quæ Sacra *dicitur copulata eſt. cùm prius nondum fuiſſet. Romæ quoque per 7. dies Tyberis exundauit, vrbis muros tranſcendit, domos euertit, agros diſſipauit, arbuſta & ſegetes eradicauit: quod ipſum exundationem pernicioſam & detrimentum ingens, Eccleſiæ à Roman. Pontificibus imminens minitabatur. Paulus Diac. lib. 6. cap. 12. de geſtis Longob. Platina. Sigeb. & Beda lib. 2. de Tempore.*

Imagines reſtituuntur Conſtantinopoli.

Conſtantinopoli verò ſublato Philippico *per* Arthemium, *&* Arthemio *rurſus per* Theodoſium, *mandauit is ſanctorum Imagines deletas hactenus, priſtino loco rurſus pingi: quo intra anno ſpatium mortuo, ſucceſſit ei* Leo III. *Iſaurus. Is cùm ab Haumaro Saracenorum Duce accepiſſet Epiſtolam, & ex ea intellexiſſet, eum id maximè reprehẽdere in Chriſtianis quòd ſanctos mortuos inuocarent, & ſtatuas eorum colerent, cœpit cum ſuis Theologis ea de re conferre. Germanus Patriarcha vt ab Imaginum abrogatione auerteret Imperatorem, fingebat falſum quoddam vaticinium, Antichriſti præcurſorem & diuinæ incarnationis euerſorem ſub imperio Cononis Imagines aboliturum eſſe: cùm potius ex Daniele debuiſſet contrarium nouiſſe, illũ fore Antichriſtum, qui auro, argento & gemmis Deos alienos eorumq́; Statuas honoraturus eſſet.*

Conſtantinopolitana Synodus alia contra Imagines conuocata à Leone Iſauro.

Verùm Imperator non mouetur commentitio illo vaticinio, ſed conuocat tandem Synodum Conſtantinopolim anno Chriſti 730. juxta Sigebertum. Conuenerunt igitur Patres ad 7. Id. Ian. tertiâ feriâ 13. indictionis: ac intereſt ei cœtui Germanus etiam Patriarcha. Cæterorum verò nomina in literas non ſunt relata, haud dubiè propter hiſtoricorum inuidiam, aut negligentiam. Controuerſia autem de Imaginum cultu & veneratione, deque interceſſione Mariæ virginis & ſanctorum, ac de reliquiis mortuorum, proponitur diſcutienda. Diſputatur in vtranque partem acriter, & conferuntur ſententiæ: tandemque ex mutua collatione manifeſtum fit ſanctorum interceſſionem fabulam, Imaginum & Reliquiarum cultum atque adorationem eſſe meram idololatriam verbo Dei contrariam. Germanus Patriarcha ita in anguſtias redigitur, vt nihil amplius habeat quo ſuam ſententiam plauſibiliter ſaltem tueatur. Damnatur igitur à Patribus, ex regula verbi diuini, cultus & veneratio imaginum. Huic decreto omnes ſubſcribunt. Germanus verò ſe id facere poſſe negat, & Epiſcopatu ſeſe abdicat. Paulus Diaconus lib. 21. Rom. rerum. Imperator cùm intelligeret, cultum imaginum damnari à S. Scriptura & Patribus Synodi, mox Conſtantinopoli omnes Imagines & Statuas in medio vrbis congeſtas comburi iuſſit, & picturas parietibus illitas albario obtexit: & Gregorio III. Romano Pontifice per literas imperat, vt niſi gratiâ ſuâ excidere velit, idem faciat. Regino lib. 1. Chronic. Adorationis autem imaginum Patroni in Oriente, cùm non poſſent ſententiam ſuam ex verbo Dei contra Leonem, *ejuſque Epiſcopos & Doctores tueri, armis rem tentare inſtituunt. Agallianus itaque Turmarcha & Stephanus quidam, nauales Helladicorum & Cycladum inſularum exercitus, quaſi diuino zelo, verùm non ſecundum ſcientiam, concitant, eóſque Conſtantinopolim ducunt, oppreſſuri Imperatorem, & Sanctorum Imagines reſtituturi. Sed Deus ex alto ſeditioſos illorum conatus fregit. Congreſſi enim cum Byzantijs, ſuperantur, & naues eorum concremantur: in quibus alij quidem demerguntur nolentes, Agallianus verò armatus ſeipſum in mare præcipitat. Ex captiuis autem ad Leonem perductis, Stephanus & Coſmas capite plectuntur, juxta Sigebertum, & Paulum Diac. lib. 21. rerum Rom.*

Imagines Conſtantinopoli cremantur.

Romana Synodus contra Imagines.

Gregorius III. *autem (qui ſecundum aliquos fuit 2.) acceptis* Leonis *edictis de Imaginibus damnandis & tollendis, indicit Romæ, ſeu (vt alij volunt) Rauennæ Synodum. Conueniunt 903. Epiſcopi, juxta Sigebertum: ſeu mille, juxta Bonfin. lib. 8. decad. 1. de Vngaris,*

ris. Inter eos autem fuerunt Pontifex ipſe Gregorius, vt præſes, & Antoninus Gradenſis Archiepiſcopus, Ioannes Rauennas Archiepiſcopus, & alij Heſperiæ partis Epiſcopi. Liber Pontific. Adſtat pro more omnis clerus Romanus, nobiles, conſules & populus, anno imperii Leonis 16. Domini verò 733. Sigebert. Tractatur autem in illa Synodo de Imaginum veneratione, déque Leonis decreto: ac juxta Antichriſti nutum, cultus Maoſim & deorum alienorum approbatur: & tandem communi decreto ſancitur, quod in hunc modum referunt: Si quis deinceps Catholicam conſuetudinem & vſum fidelem contempſerit, & venerabilium ac ſanctarum imaginum Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, Beatæ Mariæ, Apoſtolorumque & aliorum Sanctorum depoſitor, deſtructor & prophanator extiterit, aut blaſphemus: ipſe communione ſanctæ Eccleſiæ ſit priuatus. *Antoninus tit. 14. cap. 1. §. 1. dist. 5. cap. Perlatum eſt. Deinde damnatur Leonis decretum, atque ipſe ſimul communione fidelium priuatur, eò quòd imagines ſanctas ex Templis abraſiſſet, ſtatuaſq́ demolitus eſſet; Platina in Gregorio III. & Bergomen. lib. 10. Tertiò, idem Pontifex etiam totam Heſperiam, Æmiliam, Liguriam, Italiam & alias terras in Occidente, à Leonis obedientia diſcedere fecit: & vectigalia, quæ Chriſtus ſolui juſſit, interdixit. Cum Francis quoque fœdus inyt, quibus occupandæ vrbis Romæ, & imperij Occidentis occaſionem præbuit, vt præſidium aduerſus Imperatorem haberet, Paulus Diaconus lib. 21. rerum Roman. Zonaras tomo tertio. Antoninus. Idem paulò ante Gregorius II. quoque deſignauit. Sigebert. Vide Balæum in vita Gregorii II.*

Ioan. Damaſc. in Synodo Imagines defendit.

In Syria etiam circa hæc tempora Ioannes Damaſcenus *cum Epiſcopis quibuſdam & Monachorum grege imaginum adorationem in Synodo defendit. & Leonem anathemate ferijt. Paulus Diaconus libro vigeſimo primo, rerum Roman. & libro ſexto, capite decimo quarto, de Longobardis. Leo verò Imp. illorum terriculamenta nihil curat, ſed in ſuo inſtituto pergit & perſeuerat, moriturq́ anno 24. ſui imperij.*

Prodigia huius temporis.

Notata ſunt hæc quoque tempora diuinitùs multis prodigiis & miraculis. Luna enim, imago Eccleſiæ, defecit, & ad mediam vſque noctem ſanguineum colorem præ ſe tulit. Anno etiam Domini 733. illo ipſo nimirum, quo Gregorius Romæ Synodum pro imaginum adoratione celebrauit, Sol ecclipſim paſſus eſt. Et anno Domini 729. apparuerunt Cometæ duo circa ſolem multum intuentibus terrorem incutientes. Vnus namque Solem manè præcedebat Orientem, alter veſpere ſequebatur Occidentem, quaſi Orienti ſimul & Occidenti magni alicuius mali præſagium. Liber Pontificalis, & Marianus Scotus.

Conſtantinopolitana Synodus Generalis 7 contra imagines conuocata a Conſtant. 5.

Succedit Leoni Conſtantinus V. *cognomento* Copronymus. *Is permotus Romanâ Synodo Conſtantinopolim quoque Synodum conuocat, anno 13. Imperij ſui, juxta Diaconum: aut 14. juxta Sigebertum: Domini verò 755. Ac conuenerunt Epiſcopi 338. vt patet ex definitione eius Synodi, quæ recitatur actione ſexta Nicænæ 2. Sigebertus in Chronic. tantum 330. habet. In Pauli Diaconi libro vigeſimo ſecundo tantum 38. numerantur: ſed ſcriptorem vitio fortè trecenti ſunt omiſſi. Vel deditâ operâ Paulus Diaconus, homo ſuperſtitioſus & cultui Imaginum nimium addictus, tam exiguum poſuit numerum Patrum, vt hac ratione authoritatem Synodi huius minuat. Inter illos præcipui fuerunt Theodoſius Epheſinus, Paſtilas Pergamenus, Conſtantinus Patriarcha Conſtantinopolit. Gregorius Neocæſarien. Baſilius Piſidiæ. Romanus Pontifex cum ſuis inuitati, non venerunt, eò quòd jam pridem ab Imperatorum Orientis obedientia defecerant: & quòd intelligebant contra ſuos Deos eorumque cultum deliberatum iri in eo Concilio. In palatio Hieriæ 4. Id. Febr. agi cœptum eſt: & durauit Synodus vſque ad 6. Idus Auguſti. Controuerſiâ autem de Imaginum cultu, vt par erat, diligenter diſcuſſâ ex Sacris literis, Imagines damnantur, & fieri prohibentur: Germanus Patriarcha, Gregorius Cyprius, & Ioannes Damaſcenus nepos Manzur, imaginum patroni, anathematizantur: & Conſtantinus Sylai Epiſcopus Patriarcha Conſtantinopolit. deſignatur. Gregorius Neocæſarienſ. Synodi ſententiam peculiari libro complectitur, qui in foro, in præſentia Imperatoris & Patriarchæ vniuerſalis, reliquorumque Epiſcoporum, coram populo recitatur, promulgatur & comprobatur, reliquiſque Synodi actionibus tanquam commune quoddam decretum inſeritur. Libellus ille in actione ſexta, Nicæni 2. Concilij aſſignatus eſt, licet videatur eſſe corruptus in 15. & 17. canone, vbi interceſſio à ſanctis peti, & poſtulari jubetur. Conſtat enim ex hiſtoria Conſtantini Copronymi, eo tempore etiam Sanctorum interceſſiones pro ficulneo præſidio habitas & damnatas eſſe. Exſtat idem libellus impreſſus typis, & à Ioanne Sagittario Burdegalenſi vulgatus, in libro qui inſcribitur,* Canones Conciliorum.

Gregorij Neocæſarien. Epiſcopi libellus cōtra imagines.

Argumenta autem & rationes quibus contra Imaginum vſum in Templis, Synodus hæc vniuerſalis vtitur, de verbo ad verbum ſic habent: Sanctorum Patrum, & vniuerſalium Synodorum puram & inuiolatam, & à Deo traditam fidem noſtram obſeruantes, dicimus, non debere quenquam diuiſionem aut confuſionem, vltra verum ſenſum & voluntatem inexprimibilem & incognoſcibilem illam vnionem duarum ſecundum hypoſtaſin vnam expreſſæ perſonæ naturarum commiſcei.

Tomo tertio.

Quænám eſt hæc inſana opinio pictorum, vt lucri turpis & miſeri causâ, ea quæ effici nequeant, ſtudeant conficere: vt & ea quæ ore & corde ſunt tantummodo confeſſa, im-

ſa, impiis manibus figurare intendant?

Arbitratus etiam ſic eſt, ipſam imaginem Chriſtum vocando. Eſt autem Chriſtus hoc nomine Deus & homo: ſequitur, vt & imago Dei ſit & hominis. Et conſequens eſt, vt aut juxta opinionem vanitatis ſuæ, deitatem, quę circumſcriptione creatæ carnis circumſcribi non poteſt, circumſcripſerit: aut inconfuſam illam vnitionem, impietatis confuſione confuderit: & geminas blaſphemias in deitatem, & per deſcriptionem & confuſionem intulerit. Iiſdem ergo blaſphemiis earum adorator inuoluitur, & væ illud vtriſque præmium, quòd ſcilicet & cum Ario, Dioſcoro, Eutyche, & Acephalorum hæreſi errauerint.

Damnati autem à cordatis viris in eo, quòd incomprehenſibilem & incircumſcriptibilem diuinam Chriſti naturam ipſi depingere ſtuduerunt, ad aliam aliquam prauâ inuentione apologiam confugiunt, quòd ſolius carnis, quam vidimus & palpauimus, & cum qua verſati ſumus, illius inquam Imaginem exhibemus: quod ſanè impium eſt, & Neſtoriana diabolica inuentio.

Conſiderandum eſt & hoc: Quòd ſi juxta orthodoxos Patres, ſimul caro, ſimul Dei verbi caro, nunquam partitionis notitiam ſuſcepiſſet, ſed totaliter tota natura diuina aſſumpta, & totaliter & perfectè deitate arrepta fuiſſet: quomodo in duas diduceretur, & ab impiis illis, qui iſtud facere conantur, priuatim ſeparabitur? Conſimiliter verò & de ſacra ejus anima ſe habet: poſtquam enim aſſumpſiſſet deitas Filii in propria hypoſtaſi carnis naturam, inter deitatem & carnis craſſitudinem, anima mediam ſe interpoſuit: & quemadmodum ſimul caro, ſimul verbi Dei caro, ſic ſimul anima, ſimul verbi Dei anima. Et ambabus ſimul conſpectis, videlicet anima & corpore, inſeparabilis ab ipſis deitas extitit, & in ipſa etiam defunctione animæ à corpore in voluntaria paſſione. Vbi enim anima Chriſti, illic etiam Deitas: & vbi corpus Chriſti, & ibi quòque Deitas conſiſtit.

Si quidem igitur in paſſione inſeparabilis ab his manſit deitas, quomodo inſani iſti, & quauis imprudentiâ irrationaliores, carnem deitate conjunctam & deificatam diuidunt: & hanc, vt nudi hominis Imaginem pingere conantur? Et ex hoc in aliud impietatis barathrum labuntur. Nam carnem à deitate ſeparantes, & per ſe ſubſiſtentem eam inducentes, aliamque perſonâ in carne conſtituentes, quam in imagine repræſentari dicunt, quartam perſonam Trinitati adjiciunt, & diuinam aſſertionem prædicant impiam. Itaque fiet illis qui Chriſtum depingere nituntur vt ad deitatem circumſcriptibilem, & cum carne confuſam dicant: aut corpus Chriſti expers deitatis & diuiſum, præterea perſonam per ſe ſubſiſtentem in carne aſſerant: & ita Neſtorianæ Deo repugnanti hæreſi ſimiles exiſtunt. In talem igitur blaſphemiam & impietatem cadentes, pudore ſuffundantur, auerſentur ſeipſos, & talia facere deſinant: nec hi ſolum qui faciunt, verum etiam qui falſo numine factam & dictam ab ipſis Chriſti Imaginem venerantur. Abſit à nobis ex æquo & Neſtorii diuiſio, & Arii, Dioſcori, Eutychis & Seueri confuſio, malè ſibi ipſa repugnantia, & quæ vtraque ex æquo impietatem procurant.

Exultent & lætentur, & libertate linguæ fruantur, quicunque veram Chriſti Imaginem ſynceriſſimâ mente facientes, deſiderant & venerantur, & ad ſalutem animi corporiſque adferunt: quam ipſe Dominus noſter Deus ſummus Sacerdos, ex nobis integrè maſſam aſſumens, circa paſſionis tempus in typum & recordationem efficaciſſimam ſuis ſacerdotibus & myſtis tradidit. Nam cùm ſe ſponte morti obijceret, glorioſæ inquam illi & viuificanti, ſumens panem, benedixit, poſtquam gratias egiſſet, & fregit, tradenſque diſcipulis dixit: Accipite manducate in remiſſionem peccatorum, hoc eſt meum corpus. Similiter & calicem tradens, dixit: Hic meus eſt ſanguis, hoc facite in mei memoriam. Veluti, ne eſſet vlla alia ſpecies electa ab illo: aut quaſi non poſſet vllo alio typo eorum quæ ſub cœlo ſunt, incarnatio illius repræſentari. Ecce igitur viuificantis corporis illius imaginem, quæ honorificè & glorioſè exhibita eſt. Quid enim aliud in his egit Chriſtus Deus? Non ſanè aliud, quàm vt oſtenderet & exhiberet nobis hominibus apertè myſterium illud, in diſpenſatione ſecundum illum operatum. Quia quemadmodum id quod è nobis aſſumpſit, materia ſola eſt ſubſtantiæ humanæ, juxta omnia non perfectè expreſſa, quæ per ſe exiſtit perſona, ne adjectio in diuinitate accidat: ita & totam imaginem electam, videlicet panis ſubſtantiam, mandauit apponi, ne ſcilicet humanâ effigie figurata idololatria induceretur. Quemadmodum igitur ſecundum naturam Chriſti corpus (vtpote quod à Deo eſſet) ſanctum eſt: ſic & poſitione, videlicet Imago ejus ſancta, vt quę per quandam ſanctificationem ipſa Dei gratia manet. Hoc enim vt diximus, Dominus Chriſtus tractauit, vt ſicuti carnem quam aſſumpſit, propriâ ſecundum naturam ſanctificatione ex ſua vnitione deificauit: ſimiliter etiam panem Euchariſtiæ, veluti veram imaginem naturalis carnis, per

O ſancti

ſancti Spiritus aggreſſionem ſanctificatam, diuinum corpus eſſe voluit, illiq; ſic placuit. Medius autem venit Sacerdos, qui ex communi ſanctum id facit Sacrâ illâ ſuâ anaphorâ. Cæterum juxta naturam animata & intelligibilis caro Domini, per Spiritum ſanctum diuinitati juncta eſt. Eodem modo & à Deo tradita imago carnis ejus, panis ſcilicet diuinus, impletus eſt Spiritu ſancto, cum poculo quoque ſanguinis lateris illius viuificantis. Hæc igitur vera incarnatæ diſpenſationis Chriſti Dei noſtri Imago, quemadmodum prędictum eſt, quam ipſe nobis verus naturæ viuidus creator, propria voce tradidit.

Tom.4. Imaginum autem falſi nominis praua appellatio, neque ex Chriſti, neque Apoſtolorum neque Patrum traditione cœpit: neque precationem ſacram vllam, quâ ſanctificari poſſit, habet: ſed manet communis & inhonorata, quemadmodum ab artifice pictore abſoluta eſt.

Quod ſi autem quidam ex eo errore exiſtentes dixerint, rectè & piè à nobis dictum eſſe, in ſubuerſione imaginis Chriſti à nobis factâ propter indiſſeparatam & inconfuſam eſſentiam duarum naturarū in vna hypoſtaſi conuenientium: tamen iterum dubitare oportet, propter imagines ter inculpatæ & ſupergloriosæ Dominæ Deiparæ, Prophetarum, Apoſtolorum & Martyrum, cùm ſint meri nudique homines: neque ex duabus naturis, diuinâ ſcilicet & humanâ, & in vna hypoſtaſi conſiſtant, quemadmodum in ſolius Chriſti Imaginibus fieri renunciauimus.

Dubitare autem oportet propter Imagines inculpatæ & ſupergloriosæ Deiparæ Dominæ, Prophetarum, Apoſtolorum & Martyrum, cum fuerint nudi homines, & non ex duabus naturis conſtituti, quidnám conueniens aut commodum ad has dicere potuerint, ſubuerſo priorę argumento. Profectò nihil eſt quod hic habent.

Sed quid dicimus de ſubuerſione? Quandoquidem Catholica noſtra Eccleſia, media exiſtens inter Iudaiſmum & gentilitatem, neutram illius conſuetam ſacrificationem accepit: verùm nouam pietatis & myſticæ conſtitutionis à Deo datæ, formam & viam ingreditur. Nam cruenta Iudæorum Sacrificia & Holocauſtomata non admittit, & gentilitatis in ſacrificando omnem idololatriam & ſtatuarum copiam auerſatur. Hæc enim caput & inuentrix abominabilis iſtius artis fuit. Nam cùm ſpem reſurrectionis non haberet, dignum ſibi ludicrum excogitauit, vt per eum luſum abſentes tanquam adhuc præſentes exhiberet. Siquidem igitur nihil noui ſapit hæc res, profectò tanquam alienum dæmoniacorum hominum inuentum ab Eccleſia Chriſti longiſſimè abjiciatur.

Ceſſent itaque ora omnium, quæ loquuntur impia & contumelioſa contra hanc noſtram Deo gratam ſententiam & decretum. Sancti enim qui Deo placuerunt, & qui ab eo dignitate ſanctitatis honorati ſunt, etiamſi hinc transmigrauerint, non tamen eos odioſa mortua ars vnquam faciet rediuiuos. Sed quicunque ex gentilium errore illis Statuas aut imagines erigere fuerit conatus, blaſphemus judicabitur.

Quomodo autem & valdè laudatam Dei matrem, quam obumbrauit plenitudo deitatis, per quam nobis eluxit lumen quod adiri nequit, matrem inquam ipſis cœlis altiorem, ſanctiorem Cherubim, vulgaris gentilium ars pingere audet? Rurſus, quomodo eos qui cum Chriſto ſunt regnaturi, & in ſedibus cum eo ſedebunt judicaturi orbem terrarum, conformes ejus gloriæ, quibus non erat dignus mundus, vt diuina miracula aſſerunt: quomodo inquam eos non timent per artem gentium exhibere? profectò non fas eſt Chriſtianis, qui ſpem reſurrectionis habent, dæmonum culturæ conſuetudinibus vti. Et eos qui in tanta & tali gloria reſplendebunt, non decebat ignominioſâ & mortuâ materiâ ignominiâ afficere. Nos autem ab alienis, noſtrę fidei demonſtrationes non recipimus, & in dæmonibus teſtimonia non requirimus.

Adhæc exquiſita & exputata noſtra ſententia, tum ex Scriptura diuinitùs afflata, tum ex Patrum electorum teſtimonijs efficacibus conuenientibus nobis & aſſerentibus piam noſtram intentionem, exhibebimus noſtram definitionem, quibus non contradixerit is qui conatur hæc in dubium vocare: qui verò ignorat, diſcatis, & erudiatur, quòd ſcilicet à Deo ſint. Principiò verbum diuinæ vocis, ſic dicentis, præmittimus: Deus eſt Spiritus: Quicunque Deum adorauerit, in Spiritu & veritate adoret. Et iterum: Deum nemo vidit vnquam, neque vocem ejus audiuiſti, neque formam ejus vidiſtis. Beati ſunt qui non viderunt & crediderunt. Et in veteri Teſtamento ait ad Moſen & populum: Non facies tibi Idolum, neque omnem ſimilitudinem quæcunque ſunt in cœlo ſuprà, & in terra infrà. Quam ob cauſam in monte in medio ignis, vocem verborum vos audiuiſtis: ſimilitudinem autem non vidiſtis, ſed tantummodò vocem. Et mutauerunt gloriam immortalis Dei per Imaginem non ſolùm ad mortalis hominis ſimilitudinem effictam: & venerati ſunt, & colue-

coluerunt ea quæ condita ſunt, ſupra eum qui condidit. Et rurſum: Si enim cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, jam non cognoſcimus: per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem. Et hoc quod ab Apoſtolo apertè dictum eſt: Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Si enim cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, jam non cognoſcimus. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem.

Tom. 5. Eadem etiam & Apoſtolorum diſcipuli & ſucceſſores diuini Patres noſtri tradunt. Epiphanius enim Cyprius, inter anteſignanos præclarus, ſic inquit: Attendite vobis, vt ſeruetis traditiones, quas accepiſtis. Ne declinetis neq; ad dextram, neq; ad ſiniſtram. Quibus infert hæc: Eſtote memores, dilecti filij, ne in Eccleſiam imagines inferatis, neq; in Sanctorum cœmiteriis eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Quinetiam neque in domo communi tolerentur. Non enim fas eſt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis. Idem in aliis quoque ſermonibus ſuis de Imaginum ſubuerſione multa dixit, quæ ſtudioſi quærentes facilè inuenient.

Similiter & Gregorius Theologus in verſibus ſuis dicit: Flagitium eſt, fidem habere in coloribus, & non in Corde. Ea enim quæ in coloribus exiſtit, faciliter eluitur: quæ verò in profundo mentis, illa mihi amica.

Iohannes autem Chryſoſtomus ſic docet: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentiâ, non ſanè corporum ipſorum, ſed animarum Imagines habentes. Nam quę ab ipſis dicta ſunt, animarum illorum imagines ſunt. Maxima verò ad recti inueſtigationem, inquit M. Baſilius, meditatio Scripturarum diuino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum perſcriptę, veluti imagines quædam animatę ſecundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Et Alexandriæ lumen Athanaſius, dixit: Quomodo non miſeratione proſequendi ſunt, qui creaturas adorant: quòd illi qui vident, non videntibus cultum exhibent: & audientes non audientes orant, precanturque? Creatura enim à creatura nunquam ſeruabitur.

Similiter Amphilochius Iconij Epiſcopus ſic inquit: Non enim nobis Sanctorum corporales vultus in tabulis coloribus effigiare curę eſt, quoniam his opus non habemus: ſed politiæ illorum virtutum memores eſſe debemus.

Conſentanea his etiam Theodotus Ancyrę Epiſcopus ſic docet: Sanctorum formas & ſpecies ex materialibus coloribus formari, minimè decorum putamus: horum autem virtutes, quæ per ſcripta traditæ ſunt, veluti viuas quaſdam Imagines reficere ſubinde oportet. Ex his enim ad ſimilium imitationem & zelum peruenire poſſumus. Dicant enim nobis, qui illas erigunt ſtatuas, quæ nam vtilitas ex illis ad ſe redit? an quòd qualiſcunq; recordatio eos habet ex tali ſpeciali contemplatione? Sed manifeſtum eſt; quòd vana ſit eiuſcemodi cogitatio, & diabolicę deceptionis inuentum.

Similiter & Euſebius Pamphili ad Conſtantiam Auguſtam, petentem Chriſti Imaginem ad ſe ab illo mitti, talia dicit: Quoniam autem de Chriſti imagine ad me ſcripſiſti, vt tibi mitterem: velim mihi ſignifices, quam nam putes Chriſti Imaginem? Vtrum illam veram & incommutabilem, naturâ illius characteres ferentē: aut hanc quā propter nos aſſumpſit, ſeruilem formam pro nobis induens? Sed ſanè de diuina forma non arbitror etiam ipſe ego te eſſe ſollicitam, cùm fueris ab illo edocta, neminem Patrem cognouiſſe præter Filium: neque ipſum Filium condignè quempiam cognouiſſe, niſi qui illum genuit Pater: Et poſt alia: Sed omninò ſerui requiris Imaginem formæ, & carnem quam propter nos induit: ſed & hanc gloriæ deitatis ſuæ commixtam eſſe didicimus & paſſam, mortuamque. Et poſt pauca: Quis igitur glorię ejuſcemodi & dignitatis ſplendores lucentes & fulgurantes, effigiare mortuis & inanimatis coloribus, & vmbratili picturâ poſſet? cùm neque diuini illius diſcipuli in monte illum contemplari quiuerint: qui cadentes in faciem ſuam, non poſſe ſe ejuſcemodi ſpectaculum inſpicere confeſſi ſunt. Igitur ſi carnis illius figura tantam ab inhabitante in ea diuinitate accepit potentiam, quid oportet dicere tunc, cùm mortalitatem exuit, & corruptionem abluens, formam ſerui in Domini & Dei gloriam tranſtulit, poſt mortis ſcilicet victoriam, poſt aſcenſum in cœlos, poſt cum Patre regio in throno à dextris conſeſſum, poſt requiem in ineffabilibus & innominandis finibus Patris, in quam aſcendentem & deſidentem cœleſtes poteſtates illi benedictis vocibus acclamabant, dicentes: Principes tollite portas veſtras, aperiamini portæ cœleſtes, introibit Rex gloriæ.

Hæc igitur ex multis pauca Scripturæ Patrumque teſtimonia, hac definitione noſtra, parcentes ſanè copiæ, ne in longū res protraheretur, collocauimus: reliquis enim, quæ infinita ſunt, volentes ſuperſedimus: vt qui velint, ipſi requirant. Ex his igitur

O 2 à Deo

à Deo inſpiratis Scripturis,& beatorum Patrum ſententijs ſtabiliti, & ſuper petram cultus diuini in Spiritu pedes confirmantes, in nomine ſanctæ, & ſuperſubſtantialis viuificantis Trinitatis, vnanimes, & ejuſdem ſententiæ nos, qui ſacerdotij dignitate ſuccincti ſumus, ſimul exiſtentes, vnâ voce definimus, omnem imaginem, ex quacunque materia improba pictorum arte factam, ab Eccleſia Chriſtianorum rejiciendam, veluti alienam & abominabilem.

Tom.6. Nemo hominum, qualiſcunque tandem fuerit, tale inſtitutum & impium & impurum poſthac ſectetur. Qui verò ab hoc die Imaginem auſus fuerit ſibi parare, aut adorare, aut in Eccleſia, aut in priuata domo conſtituere, aut clam habere, ſi Epiſcopus fuerit, aut diaconus, deponitor: ſi verò ſolitarius, aut Laicus, anathemate percellitor, Imperialibuſque conſtitutionibus ſubjicitor, vt qui diuinis decretis repugnet, & dogmata non obſeruet.

Determinamus & hoc, Ne quis hominum ex ijs qui præſunt Eccleſiæ, aut ſacratis ædibus, ſub prætextu exterminationis aut eleuationis, talis Imaginum erroris, manus in ea quæ ſunt Deo ſacrata injiciat, quia poſſunt transferri in alios vſus ejuſcemodi idola. Neque etiam in ſacras veſtes, aut alia vela, aut quicquid conſecratum eſt in ſacrum Dei Miniſterium, ne quâ ratione in abuſum conuertantur.

Si quis autem poteſtatem à Deo nactus, hæc ipſa vaſa aut veſtes in meliores vſus cõuertere voluerit, non auſit hoc ſine ſententia & voluntate ſanctiſſimi & beatiſſimi Vniuerſalis Patriarchæ, & Imperatorum noſtrorum pioru juſſu: ne diabolus ſub eo prætextu Eccleſias Dei humiliet. Neque aliquis Ducum, aut Magiſtratus, aut laicorum cohortes ſub illis conſtitutæ, in diuinas ædes manus injcient, eaſque veluti captiuas prophanent: quemadmodum à quibuſdam indecenter antehac factum eſt.

His ita ſe probè habentibus, & Dei gratiâ confirmatis, juſtum eſſe decreuimus hoc noſtro catholico & Deo grato ſcripto, definitiones breues, veluti in ſummam edere: quandoquidem & nos videtur Apoſtolicè dicere. Quin etiam credimus nos Spiritum Chriſti habere, & quemadmodum qui antea in illum crediderunt, & Synodos congregauerunt, decretaque & definitiones ediderunt, ita & nos quoque idipſum credimus. Quamobrem poſt ſacras aliquot præmiſſas Patrum definitiones conſequenter & conuenienter noſtra determinabimus. *Et poſt ſeptem priores definitiones Octaua ſic habet.*

Si quis diuinam Dei verbi ſecundum incarnationem figuram: materialibus coloribus ſtuduerit effigiare, & non ex toto corde oculis intellectualibus, ipſum ſedentem à dextris Patris, ſuper ſplendorem ſolis lucentem, in throno gloriæ adorare, anathema.

Nona: Si quis incircumſcriptibilem verbi Dei eſſentiam, & hypoſtaſin, propterea quòd incarnatus eſt, naturalibus coloribus in Imaginibus ad formam hominis depinxerit, & qui non Theologicè ſenſit eam poſt carnem non minus incircumſcriptibilem remanſiſſe, anathema.

Decima: Si quis indiuiſam Dei verbi naturæ & carnis ſecundum hypoſtaſin vnitionem, videlicet ex vtriſq; vnam inconfuſam & impartibilem perfectionem factam, in imagine depingere conatur, vocatque eam Chriſtum (Chriſtus enim nomine vno & Deum & hominem ſignificat) & ex ea re confuſionem duarum naturarum monſtroſè aſſerit, anathema.

Vndecima: Si quis carnē hypoſtaſi verbi Dei vnitam diuiſerit, & in nuda excogitatione mentis eam habens, ex eo conatus fuerit illam in Imagine depingere, anathema.

Duodecima: Si quis vnicum Chriſtum in duas hypoſtaſes diuiſerit, ab vna parte Dei filium, & ab altera parte Mariæ filium collocans, neque continuam vnitionem factam confitens, & ob id in Imagine tanquam per ſe ſubſiſtentem Mariæ filium depinxerit, anathema.

Decimatertia: Si quis ex vnitione ad diuinum verbum deificatã carnem in Imagine pinxerit, veluti diuidens eam ex aſſumpta & deificata deitate, & indeificatam ex hoc eam conficiens, anathema.

Decimaquarta: Si quis in forma Dei exiſtentem Deum verbum, ſerui formam in propria hypoſtaſi aſſumentem, & per omnia nobis ſimilem factum ſine peccato, conatus fuerit materialibus coloribus figurare, veluti ſi nudus homo fuiſſet, & hoc modo ab inſeparabili & incommutabili deitate ſejungere, veluti quaternitatem inducturus in ſanctam & viuificantem Trinitatem, anathema.

Decimaſexta: Si quis Sanctorum omnium ideas, in Imaginibus inanimatis & mutis materialibus coloribus depingere ſtudeat, cùm nullum omninò vſum afferant picturæ, anathema. Vana enim eſt excogitatio, & diabolicæ inſidiationis inuentio. Nonne enim ſatius fuerit illorum virtutes & virilia facta, quæ nobis per ſcriptas hiſtorias tradita ſunt, veluti viuas quaſdam Imagines in ſeipſo depingere, & ad eadem iſta ſeipſum zelo iſtiuſmodi excitare, quemadmodum ſancti Patres nos docuerunt?

Decimanona: Si quis hanc noſtram ſacram vni-

vniuerſalem ſeptimam Synodum non receperit, ſed eam quocunque modo calumniatus fuerit, & cum ſatisfactione omnia quę in ea definita ſunt doctrina à Deo afflata, non amplexus fuerit, anathema illi ſit à Patre & Filio & Spiritu ſancto, & à ſeptem ſanctis vniuerſalibus Synodis.

His à nobis cum omni diligentia & induſtria decretis, definimus, nullam aliam fidem præter hanc aſſerendam, aut conſcribendam, aut componendam, aut docendam. Qui ſecus facere auſint, docendo ſcilicet aliam fidem, aut aſſerendo, aut tradendo illis qui ex quacunq; hæreſi ad cognitionem veritatis redeunt, aut quicunque nouam aliquam vanitatem aut verborum inuentioné, ad destructionem eorum quæ à nobis determinata ſunt, adferunt, ſi Epiſcopi fuerint aut Clerici, ab Epiſcopatu aut clericatu deponuntor: ſi verò Monachi aut Laici extiterint, anathemate deueuentor.

Diuiniſſimi Impp. Conſtantinus & Leo dixerunt: Dicat nunc ſacra & vniuerſalis Synodus, num ea quæ nunc lecta eſt definitio, ab omnibus ſanctiſſimis Epiſcopis collaudetur.

Sancta Synodus exclamauit: Omnes ſic credimus, omnes idem ſapimus; omnes approbando volentes ſubſcripſimus, omnes orthodoxè credimus, omnes intellectualiter intellectualem diuinitatem colimus, adoramus. Hęc eſt fides Apoſtolorum. Hæc eſt fides Patrum. Hæc eſt fides orthodoxorum: ſic omnes latriam exhibentes adorant.

Conſtantinus Imo non Monothelita. *Vbi ſimul obſeruandum, quòd Conſtantinus hic Imperatorem Monothelitarum hæreſi non fuit infectus, acta enim ſex vniuerſalium Synodorum recepit & approbauit, vt ex actis ſeptimæ Synodi videre licet.*

Gentiliacenſis Synodus. *Idem Imperator legatos ſuos ad Pipinum, Regem iam miſit, cum decretis ſuæ Synodi contra imaginum cultum. Celebratur itaque Synodus in villa* Gentiliaco *apud Pariſios anno Domini* 766. *juxta Sigebertum, locum vocat Salmoniatum villam Vrſpergen. Iuxta Adonem & Reginonem lib.* 2. *& Annales Francorum celebrata eſt anno* 767. *Contulerunt in ea inter ſe Græci & Romani, ſeu Orientales & Occidentales inter alia quoque de Imaginibus Sanctorum, vtrum igne cremanda, an in Eccleſiis ferendæ eſſent. Adon Viennen. ætate* 6. *& Annonius lib.* 4. *cap.* 67. *de Francis. Quid conſtitutum tandem ſit non eſt ſatis manifeſtè indicatum.* Græcos tamen Oratores juſſos eſſe Imperatorem ſuum admonere, vt cum alijs ſentiat, *Æmilius lib.* 2. *de Francis refert. Et Ioannes Toloſanus dicit*, poſt longam altercationem, circa Imaginum venerationem conſtitutum eſſe, Chriſti & Sanctorum Imagines eſſe colendas: plurimos tamen in id non conſenſiſſe.

Lateranenſis Synodus. *Anno Domini* 768. *iuxta Sigebert.* (*Sabellicus adhuc vnum annum addit*) *Romæ quoque in Laterano celebratur Synodus, cui præſedit Stephanus III. Occaſio autem eius fuit: quòd Romanus clerus & populus Conſtantinum Papam, Deſiderij Longobardorum Regis fratrem, eò quod viſus fuiſſet vero Magiſtratus Imperatori Conſtantinopolitano fauere, & cultum Imaginum improbare, à pontificatu deiecerat, & Stephanum ſubſtituerat: & reſtabat illud, vt acta eius abolerentur, & cultus imaginum confirmaretur, ac ſeditioſa defectionis & perfidiæ prætextus & plures occaſiones quærerentur. Conuocauit autem Stephanus, illos qui eius parti addictiſſimi erant, nimirum Thuſciæ, Campaniæ & Italiæ Epiſcopos. Antoninus. Primùm autem tractatur de Conſtantino Papa eiuſque depoſitione. Deinde examinant acta Synodi Conſtantinopolitanæ & ſententiam ejus damnant, contrariumq; aſſerunt: nimirũ* ſacras Imagines Ieſu Chriſti, B. Virginis Mariæ, aliorũque Sanctorũ magno honoris affectu ab omnibus coli debere. *Et Græcis edicunt*, vt, niſi velint impij declarari, ſanctorũ ſtatuas Téplis reſtituant, *vſi hoc potiſſimùm argumento*; Quòd ſi liceat Imperatorũ & aliorum hominum Statuas in ciuitatibus ponere, Dei verò & ſanctorum non liceat habere, conditionem Dei priorem fore hominum. *Quaſi verò Deus iuxta hominum placitum, & non potius ſecundum verbum ſuum coli velit. Platina in vita Stephani. Sabellicus Enn.* 8. *Liber pontificalis. Hæc decreta Stephanus Pontifex, & reliqua aſſeclarum eius turba, pedibus prodeambulans à Lateranenſi baſilica cum hymnis & canticis, in ædem S. Petri deportat, quæ ex ambone à Leontio Scriniario clarà voce recitantur. Quibus finitis, Epiſcopi tres, Gregorius de Candida Sylua. Extracius Albanus, Theodoſius, ex eodem ſuggeſtu anathema promulgant in omnes tranſgreſſores & violatores huius Synodi. Platina, & liber Pontificalis.*

Stephani Papæ decretum de Imaginibus. *Balæus refert, Stephanum III. inſtituiſſe quoque*, vt idolis & Imaginibus thura adolerentur. *Centuria* 2. *folio* 105. *in vita Stephani. Hanc verò Idololatrarum ſuperſtitionem ac ſtultitiam grauiter taxat Carolus Magnus lib.* 4. *contra Synodum Nicænam ſecundam edito, quòd nimirum* rebus odore carentibus odorifera thymiamata offerant, & luce carentibus luminaria incendant, adeoque ea quę Deo dignè offerrentur, rebus ſenſu carentibus offrant, & offerre hortentur: vnde etiam nullâ authenticâ electione, vel alicujus ſancti exemplo fieri debere probari poſſit.

Leo IV. Imperator Imaginum cultum etiam prohibuit. *Conſtantino autem III. vitâ functo, Leo IV. eius filius Imaginum adorationem etiam prohibuit: cumque eius edictũ Iacobus Protoſpatharius, & Papias, & Strateius, & Theophanes, cubicularij eius, aliique violâſſent, grauiter in eos animaduertit publicâ contumeliâ, & tonſurâ, & carcere,*

juxta Zonaram tom.3. & Petrum Diaconum lib. 23. rerum Rom.

P. Cyprius Epiſcopus Conſtantinopol. Imaginū cultum promouet

Interea Paulus Cyprius, ſeu Almiſicus, vt à Paulo Diacono appellatur, in Salamine natus, à Leone Copronymi filio anno eius vltimo poſt longam deliberationem, cùm ſimulatè profeſſus eſſet, non eſſe adorandas Imagines, Epiſcopus Conſtantinopolitanus conſtituitur in locum Nicetæ, qui Conſtantino ſucceſſerat. Fuit is homo placido ingenio, animo abjecto, & propemodum ſeruili ac deſperabundo, judicio intricato & ſuperſtitionibus faſcinato. Mortuo enim Leone IV. cùm Irene ejus conjunx imperaret, eaque imaginibus magis propitia videretur, cœpit ſuam ſententiam de Imaginum adoratione prodere, & cum alijs conſilia tractare, quo pacto poſsint in Templa reſtitui. Interea verò in morbum incidit, qui animum ejus ægrum ita exercet, vt opinionem illam concipiat, ſe non poſſe bonâ conſcientiâ in miniſterio ſuo defungi, niſi imagines reſtituantur. Vitam ergo monaſticam elegit ex ſuperſtitione, quaſi eâ ſuas ſordes eluere poſsit: & desertâ ſuâ Eccleſiâ, clàm ſeſe ſubducit in monaſterium Flori, & amictu mutato, in album eorum recipitur. Quâ re cognitâ Irene & Conſtantinus, ad eum accedunt, & interrogant cur id feciſſet? reſpondet ille lamentans, Ob diſsidium quod propter imagines ſit ortum, & ob quod Eccleſia illa ſit anathematizata. Ac planè aſſerit, niſi Synodus vniuerſalis fiat, & imagines reſtituantur, non poſſe Conſtantinopolitanos ſaluari. Hac ſuâ præpoſterâ pœnitentiâ, occaſionem majorem præbuit ad diſputationes de Imaginum cultu: qui paulò poſt in Synodo Nicæna 2. aſſertus & ſtabilitus fuit. Ac non ita multò pòſt vitam cum morte commutauit, anno Irenes 4. Domini 785. Zonaras tom. 3. Orthodoxus & catholicus hic Paulus in Synodo Nicæna 2. pronunciatus eſt, ob pœnitentiam quam egiſſet: verùm in Frankofurdiana Synodo, in qua acta Nicæna ſunt reſciſſa, & cultus imaginum damnatus, & ipſe declaratus eſt, non ſecundum ſcientiam, ſed ſecundum ſuperſtitionem pœnitentiam egiſſe, & ſibi peccatum, vbi revera nullum eſſet, finxiſſe.

Taraſius Epiſcopus patronus Imaginū. Conſtantinopolitana Synodus.

Mortuo igitur Paulo eligitur Taraſius, qui hactenus in aula Imperatoria militem & ſcribam egerat, homo facundus, ſed audax: is negat ſe conſenſurum in vocationem niſi Imperatrix & Imperator promittant Synodi vniuerſalis conuocationem. Factâ promiſſione res in actum deducitur. Anno enim 6. imperij Irenes, Domini verò 787. omnes conuocantur antiſtites. Adrianus Româ mittit Petrum Vicedomum, & Petrum Hegumenum: Antiochiâ venit Ioannes, & Alexandriâ Thomas, qui poſtea Theſſalonicæ factus eſt Archiepiſcopus. Septimâ Idus Auguſti indict. 9. in Templo Apoſtolorum, Archiepiſcopi, Epiſcopi & Sacerdotes congrediuntur: adſunt etiam Imperatores & Catechumeni. Inſtituitur diſputatio & collatio de imaginum cultu ex ſacris literis, & in vtranque ſententiam diſceptatur. Summus ſacerdos, Epiſcopi & Abbates quidam cum monachis imaginum venerationem conantur tueri. Magna pars Epiſcoporum (inter quos fuerunt Baſilius Ancyræ, Theodorus Myrorum, Theodoſius Amorij & alij, qui in Nicæna 2. ad pœnitentiam adiguntur, & populus Scholariorum, & ſatellitum atque cæterorum ordinum, qui ſub Imperatore Conſtantino fundamenta ex verbo Dei, & Patribus perceperant de impietate idololatriæ, quæ eſſet cum imaginum veneratione conjuncta) contrariam ſententiam defendunt. Pontificij & alij, & videntes ſe parum poſſe promouere, alteram partem conantur excludere ex congreſſu & diſputatione. Ea res tumultui occaſionem præbet: qui tamen ſtatim compeſcitur. Nam populus moleſtè ferebat, eos qui pro altera parte pugnabant, excludi ex diſputatione. Sed cùm iterum admiſſi eſſent, turba quieſcebat. Redeunt itaque ad diſputationem, & illa pars Epiſcop[illegible], quæ imaginū cultum oppugnat, [illegible] verbo [illegible] ita retūdit, vt illa victoriam deſperan[illegible] Synodū diſſoluāt excogitatis inſidijs, quibus veritatis aſſertores opprimantur prius, quo poſtea errori locus eſſe poſsit. Diaconus lib. 23. rerū Roman. Ignatius Monachus in vita Tharaſij apud Metaphraſtem Tom. 5. paulò aliter rem hanc narrat, pro ſuo affectu erga illam partem, quæ Imagines colit: quaſi altera illa pars prorſus ſeditiosè Synodum turbauerit, aſſerendo ſe nec poſſe nec velle pati, vt res in diſceptationem deducatur. Quod verum non eſt. Nam & ipſi, vt in libero Concilio, voluerunt Epiſcopos ſuæ ſententiæ admitti & audiri: vt facilè eſt colligere ex P. Diacono, qui tamen nec ipſe ſatis verè & plenè rem exponere videtur.

Nicæna Synodus 2. quæ à Græcis vniuerſalis 7. vocata eſt, pro imaginibus.

Irene ergo videns Papiſticis rebus & ſuperſtitioni conſuli non poſſe, niſi exercitui regio arma adimerentur, & aliquot potentes familiæ pellerentur vrbe regiâ, tandem dolis & fraude effecit, vt Iconomachis arma adimerentur, & quædam eorū familiæ ablegarentur. Id vbi factū eſſet, Imperatrix exercitum proprium principeſque ad omnia paratos & ſibi obſequentes diligit, iuxtaq; conſilia legatorum Rom. Pontificis, quos apud ſe retinuerat, menſe Majo, anno 7. imperij ſui, legatis & literis indicit Nicæa Synodū Diaconus lib. 23. rerum Rom. Ad eam ergo vrbem anno 8. Irenes, Domini verò 788. confluit illa prior multitudo Epiſcoporum, Abbatum & Monachorum circiter 356. vt Sigebertus indicat. Synodus iſta incipit celebrari 8. Cal. Octobr. indictione 11. in Templo Sophiæ, & durat vſq; ad Nouem. Adeò facilè fuit, remotis contradicentibus, conſenſionem in errore & ſuperſtitione inſtitui. In prima actione Taraſius ſūmus Sacerdos, rector & præſes præfatur, & indicat quam ob cauſam Synodus hæc ſit conuocata, nimirum vt de Imaginum cultu & veneratione agatur, quæ tractatio anno ſuperiore in Synodo Conſtantinop. ſit impedita. *Deinde Baſilius Ancyræ Theodorus Mirorum &*

Theodo-

Theodoſius Amorij, aliíque nonnulli, qui in Synodo Conſtantinopolitana Imaginum venerationem impugnârant, ſuam ſententiam reuocantes à Synodo recipiuntur, & in Cathedras ſuas ſedere iubentur. Et imago Chriſti eiúſque cultus approbatur à tribus Epiſcopis. Poſt biduum ſecundò coit Synodus: ac Gregorius Neocæſarien productus aſſerit, ſe cum Synodo velle ſentire. Patres autem cauſæ eius cognitionem reijciunt in alium conuentum. Deinde literæ Adriani Pontificis Rom. ad Conſtantinum & Irenem leguntur, in quibus impudentiſſimas fabulas fingit de Conſtantini ſomnijs, ad Imaginum originem indicandam. Tertiò recitantur literæ Adriani Papæ ad Tharaſium, in quibus commendat Taraſij ſententiam de Imaginibus: & hortatur eum, vt deinceps etiam venerandas Imagines *(hæc ſunt verba eius)* primùm iuxta humanam figurationem Chriſti Dei noſtri ſecundum nos & pro nobis & per nos incarnati, deinde inuiolatæ & veræ Deiparæ, poſtremò omnium Sanctorum ſuorum colere & adorare pergat. *Poſtea commendat etiam eius ſtudium in promouenda Synodi conuocatione: ac omnino præcipit ei, vt efficiat,* quò Synodus illa, ſub Conſtantino congregata ſine authoritate, conſenſu & præſentia Pontificis Romani, contra cultum Imaginum, damnetur. *Quartò, Patres ex ordine teſtantur ſinguli,* ſe probare ſententiã Adriani, & imaginum picturas recipere, & deſiderio ſuo adorare, vt in nomine Chriſti & Mariæ Virginis, & omnium ſanctorum factas. *Atqui D. Gregorius Sereno Maſſilienſi, vt ſuprà meminimus, ſcribit:* Quòd Imagines adorari vetueris, Laudamus, &c. *Et ante Gregorium Hieronymus inquit:* Nos nec Angelos, nec ſanctos, nec Martyres, nec ipſorum Reliquias, nec vllam creaturam, SED SOLVM DEVM ADORAMVS.

In tertia actione, quæ ſub 6. Cal. Octob. indict. 11. facta ſcribitur, poſt receptionem Gregorij Neocæſarien. qui damnabat ſuam priorem ſententiam, & approbabat alteram de cultu & adoratione Imaginum, leguntur literæ Orientalium ſacerdotum ad Tharaſium, in quibus Imagines Sanctorum earumque venerationem comprobant: tandem legatorum Rom. inſtinctu, Epiſcopi ſimul omnes qui aderant teſtantur, ſe in adorationem Imaginum conſentire*:* & anathema pronunciant in eos qui diuerſum ſentiant & affirment.

In Conſeſſu 4. Synodus de confirmanda adoratione Imaginum laborat, & ad comprobandam eam torquent primùm teſtimonia ex Sacra Scriptura, deinde ex Patribus: id quod etiam in congreſſu quinto fecerunt: vbi multa ficta citant, quæ apud Patres non leguntur,

In Conſeſſu 6. qui fuit prid. Non. Oct. leguntur ſex tomi Gregorij Neocæſarien & decreta Synodi Conſtantinopolitanæ ſub Conſtantino Copronymo, cum refutatione Epiphanij, non Salaminæ Cypri illius orthodoxi Epiſcopi ſed alius cuiuſdam, quæ non verbi Dei, ſed conſuetudinis & Patrum nititur fundamentis. Deinde ſub finem ſubijciunt breuem declarationem, quantopere in Eccleſia vtiles ſint Imagines, quæ hiſtorias veteris & noui Teſtamenti repræſentant. Inter alia, à temporibus, *aiunt,* itaque illis vſque ad tempora Conſtantini, primi ex Imperatoribus plenè Chriſtiani, anni propemodum trecenti acti ſunt, ante illum ferè gentilibus tyrannicè regnantibus. Per illa autem tempora Chriſtianorum plurimi certamen præclarum certantes non ſine Martyrio vitam hanc liquerunt: idque dum idolorum ſtatum ſtudioſè oppugnant. At verò Chriſtianorum cœtus diuinâ æmulatione ducti, Templa conſtruxerunt, partim Chriſti nominis gratiâ, partim Sanctorum Martyrum cauſâ. Atque illi quidem hiſtoriam humanæ Chriſti diſpenſationis in ijs pinxerunt, hi verò martyrum geſtis effigiandis operam collocârunt. Alij id tabellis expreſſere; quo martyrum memoriam in oculis perpetuò ferrent, &c. *Confitentur hi proprio teſtimonio, Imagines ante Conſtantinum M. nondum fuiſſe, ſed earum vſum poſt eius tẽpora demum cœpiſſe, hoc eſt, poſt annum Chriſti* 300.

In ſeptimo & vltimo congreſſu, qui fuit 3. Id. Oct. Patres promulgant decretum Synodi, idque corroborant ſubſcriptionibus & acclamatione publicâ. Omnibus his peractis menſe Nouemb. tota Synodus Nicæâ diſcedens Conſtantinopolim ingreditur: & in Magnaura præſente Imperatore & cunctis Epiſcopis, clero item & populo vniuerſo decreta Synodi publicè proponuntur: quæ Conſtantinus & Irene approbant & ſubſignant, & Adriano Pontifici exemplum mittunt Græco ſermone, quod Latinè factum in bibliothecam Romanam eſt reconditum: Liber pontific. Et ſtatim ſacræ Imagines Templis reſtituuntur, & Eccleſiæ in errore nonnihil coaleſcunt, verùm non ſine contradictione plurimorum. P. Diaconus lib. 23. Rer. Rom.

Hanc Synodum pro ſeptima vniuerſali habendam Græci ſtatuerunt, ac etiamnum hodie Pontificij contendunt. Id verò eleganter confutauit Carolus M. lib. 4. Cap. 28. vt infra Cap. 6. huius libri indicabitur.

Nicænæ 2. Synodus quorum auſpicijs celebrata.

Hîc iam diligenter conſiderandum, quorum auſpicijs hoc Concilium, quo Pontificij non habent aliud ſanctius, ſit celebratum. Irenes ergo & Conſtantini decreto indictum eſt, qui Nicæam Epiſcopos conuocârunt, non Adrianus Papa, in quo etiam idem Pontifex Romanus non præſedit, nec ſe generalem aut vniuerſalem Monarcham, ſed ſeruum ſeruorũ, & Imperatores Do-

minos ſuos piiſſimos & ſereniſſimos vocauit. Sin autem verum eſt, quod de Marcello, Iulio, Damaſo & Gregorio referunt, ſtatuerunt illi, irrita haberi debere Concilia non à Pontifice Romano conuocata. *Qualis verò Irene illa fuit? Mulier furioſa, ſuperſtitioſa, in cæde & ſanguine bonorum & innocentium ſeſe volutans: quæ filium ſuum Conſtantinum oculis, imperio, vitâ denique priuauit: quæ Aſtrologis nimiùm credendo, regni vires & opes exhauſit: quâ regnãte Nicephorus & Alexius iniuſtiſſimè excæcantur, multis linguæ præciduntur: Sol horum ſcelerum ſpectator obtenebreſcit, & ad dies ſeptendecim radios ſuos, ita amiſit, iuxta Eutropium, vt errarent maris naues, omneſque dicerent, Vrſpergenſe teſte, quòd propter excæcationem inſontis Imperatoris hoc acciderit, quoque homines tenebris digni ſint, quoniam in luce ambulare nolint. Terra, vt quæ ferre diutius non poſſet eiuſmodi monſtrum, adeò vehementer concutitur, vt de ruina Conſtantinopoleos metus eſſet, & omnes ciues extra domos fugerent in hortos & agros, ibique tentoria figerent. iuxta Diaconum lib. 23. rerum Romanarum. Sed Idolatræ nihil tantis permoti miraculis, in ſuperſtitione perſeuerârunt. Inſuper etiam ſoceri Conſtantini Copronymi cadauer exhumatum concremauit: & Orientale imperium prodidit. Cùm enim metueret tyrannidem ſuam non fore diuturnam, coniugium Caroli Magni ambijt, ac ideò coronam Romani imperij tranſtulit etiam in Carolum, ſperans ſcilicet tyrannidem ſuam fore incolumẽ, ſi imperio Græcorum ad Gallos proditoriè tranſlato, Carolum hoc inſigni beneficio deuinciret. Mutius in Chron. fol 55. Qualis autem fuit filius Irenæ? Mali corui malum ouum, Conſtantinus enim parum conſtans adoleſcens qui Leonis patris & Conſtantini aui ſui damnandus iconolatris zelum non ſequutus, matris cæco, affectui obtemperat, quam poſt ab imperio remouet & rurſus conſtitutionem ſuam de Imaginibus abrogat. ſicut Platina in Adriani 1. vita ſcriptum reliquit. Hanc fœminam, hunc puerum quis inſtigauit Imagines, quas Leo deleuit, reſtituere? Orbis totius perturbator Adrianus Papa, qui hortator & adiutor fuit conatuum perditiſſimæ mulieris. Alter deinde verſipellis Epiſcopus Paulus Cyprius iam delirans, qui Leone imperante profitetur apertè,* Imagines non eſſe adorandas. *Irene verò ſuffectâ mutatur, morbo excruciatus & lecto affixus, ſicut diximus, vitæ monaſticæ ſe deuouet & addidit, vt ſordes eluat, crediique ſe non poſſe bona conſcientiâ ſuo miniſterio defungi, credit Eccleſiam totam eſſe excommunicatam, & niſi Irene & Conſtantinus vniuerſali Synodo errorem illum corrigant, & Imaginibus locum & honorem ſuum reddant, nec ipſo, nec ſe, nec patritios Conſtantinopolitanos poſſe ſalutem conſequi. Quis vero ex Epiſcopis huic præſedit Synodo? Taraſius, qui, vt fertur, à populari conuerſatione ad Epiſcopale culmen, à militari habitu ad religioſum, à circo ad Altaria, à forenſi tumultu ad prædicationem, & ab armorum ſtrepitu ad ſancta myſteria peragenda extraordinariè, & contra ſanctorum Patrum canones promotus fuerat. Vbi non abs re fuerit audire à Gregorio M. quantum huiuſmodi Epiſcopis & Doctoribus tribuendum ſit. Is igitur lib. 7. ep. 114. Theodorico & Theodeberto* Francorum *regibus inter alia ſic ſcribit:* Quidam inſtinctu gloriæ inanis illecti, ex laico repentè habitu Sacerdotij honorem arripiunt: & quod dicere pudet, & tacere graue eſt, régendi, Rectores: & qui docendi ſunt, doctores nec erubeſcunt fieri, nec mutuunt. Ducatum animarum impudenter aſſumunt, quibus via omnis ignota doctoris eſt, & quo vel ipſa gradiantur, ignari ſunt. Nam dum dux exercitus non niſi labore & ſolicitudine expertus eligitur, quales animarum duces eſſe debeant, qui Epiſcopatus culmen immaturâ cupiunt feſtinatione conſcendere, huius ſaltem rei comparatione conſiderent, & aggredi repentè inexpertos labores timeant, ne cæca honoris ambitio & ipſis in pœna ſit, & alijs peſtifera erroris ſemina iaciant, quippe qui non dicere quod doceant. *Ita muliebris ſuperſtitio, & iuuenilis inſcitia, & Pontificis audacia, vana doctrina & ſuaſio, vilis Apoſtatæ febrile deliramentum, neophyti ignorantia, Imaginum vſum & cultum prudenter abolitum, inconſideratè & impiè reuocârunt. Primis ſiquidem his authoribus, ſtatuæ & Imagines, quicquid ſunt, meritò debent.*

Francofortenſis Synodus contra Nicænã à Carolo M. cõuocata.

Anno autem Domini 794. iuxta Religionem lib. 2. & Lupoldum apud Irenicum lib. 11. Synodus Francofurti conuocatur. Occaſionem præbuit tum Felix hæreticus, tum Adrianus Pontifex Rom. qui acta Synodi Nicænæ 2. de Imaginum adoratione miſerat Carolo approbanda. Conuenerunt igitur Epiſcopi, Sacerdotes, Abbates, & Monachi ex omnibus prouincijs Caroli, nimirum ex Gallijs, Italia & Germania. Adrianus etiam eò ſuos legatos miſit Theophylactum & Stephanum: intereſt etiam huic Synodo Carolus ipſe. Ac primùm tractatur de Felicis & Elipandi opinione: de quibus falſo Pontificij referunt, quòd ipſorum hæreſis, de non adorandis Imaginibus in ea damnata ſit, atque ita ſeptimam Synodum vniuerſalem Nicænam receptum & approbatam ibi fuiſſe. Damnata ſanè fuit hæreſis Feliciana in Synodo Francofurdiana: Verùm ea non fuit de Imaginibus, ſed docuit, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe adoptiuum Dei filium, *quemadmodum acta teſtantur. Poſt hæc vero offeruntur acta Synodi Nicænæ 2. quam Adrianus per ſuos vicarios rexerat, & poſtea etiam approbauerat. Patres non ſtatim aſſentiuntur, ſed diſceptationem de ijs, vt par erat, inſtituunt, & ſententiam illam de imaginibus adorandis examinant,*

Feliciana hæreſis quæ.

examinant veritatemque deprehendunt ex collatione vtriuſque Synodi, nimirum illius quæ ſub Conſtantino Copronymo damnauerat & abiecerat imagines, & huius quæ ſub Irene non modò habendas, honorandas, venerandas, ſalutandas, amplectandas, oſculandas, & veſtitu, ſuffitu, candelis, geniculationeque colandas eſſe adſeuerârat. Igitur contra Adriani & legatorum eius ſententiam decernunt, Imaginum cultum & adorationem eſſe impiam, Synodum porrò Nicænam ſecundam, quam ſeptimam vniuerſalem appellauerat Pontifex, damnant, & nec ſeptimam, nec vniuerſalem dici debere pronunciant. *Teſtis eſt eorum quæ diximus Eginardus in vita Caroli Magni apud Erphordien. capite* 69. *Regino libro* 2. *Adon Vienenſis ætate ſexta. Georgius Caſſander in Conſultatione ad Ferdinandum & Maximilianum Imperatores. Et Vrſpergenſis abbas in Chronicis ſuis hac de re ita ſcribit:* Anno 793. Carolo in Francofurt Paſcha celebrante, Synodus Epiſcoporum magna eſt collecta ex omnibus regni prouincijs. Legati quoque Adriani Papæ in eius vice affuerunt. In hac Synodo hæreſis cuiuſdam epiſcopi Felicis nomine damnata eſt, qui Chriſti ſecundum hoc, quòd homo eſt, adoptiuum Dei filium dicebat. Synodus etiam, quæ ante paucos anno Conſtantinopoli (*legendum Nicææ*) congregata ſub Irene & Conſtantino filio eius, ſeptima & vniuerſalis appellata eſt, vt nec ſeptima nec Aliquid diceretur, quaſi ſuperuacua ab omnibus abdicata eſt. *Hæc ijſdem propemodum verbis leguntur apud Annonium libro* 4. *capite* 85, *de Francorum geſtis. Et Auentinus authenticus hiſtoricus libro* 4. *Annalium*, Scita Græcorum, *ait*, de Imaginibus adorandis in Concilio Francofurtenſi reſciſſa & abolita ſunt. *Idem author teſtatur, exſtare peruetuſtos Francorum annales, in quibus hæc legantur de Actis Francofurtenſis Synodi:* Pſeudoſynodus Græcorum pro adorãdis Imaginibus habita, & falsò ſeptima vocata, ab Epiſcopis damnatur.

Decretũ Francofurtenſis Synodi cõtra Imagines.

Hoc ipſum quoque fateri cogitur Baronius in Epitome Annalium: non videtur, inquit, poſſe dubitari, quin in Synodo Francofurdienſi ſeptima Synodus damnata ſit: tam multi antiqui & graves id aſſerunt authores: Ex chronicis quidem vetuſtiſſimum hac ætate, ſub Ludovico Imperat. Caroli Filio, deſcriptum, cuius verba deſcripta leguntur apud Aimoinum: alterum eodem tempore Scriptum, & à Pitheo nuper editum. Ex Eccleſiaſticis tractatoribus, Ionas Aurelianenſis, Walfridus, Amalarius, & alij plures.

Blondus inter adulatores Pontificios non poſtremus ſcribit: In Francofurtenſi Synodo condemnatam eſſe Synodum de imaginibus deponendis, quam Græci falſo appellabant Septimam. At qui eum non latuit, Nicænam condemnatam fuiſſe. Blondo non diſsimilis Carolus Sigonius, Felicianam tantùm hæreſin condemnatam fuiſſe ait in Synodo illa Francofurtenſi, ne verbo quidem mentionem faciens Synodi Nicænæ condemnatæ. Hinc ſimul intelligis Lector, quantam Italicis hiſtorijs de Religionis Negotio Scribentibus tribuendum ſit.

Vrſpergenſis hiſtoricus refert; in hac Synodo Francofurtenſi communi Epiſcoporum authoritate librum compoſitum eſſe contra Nicænam ſecundam, cui omnes ſubſcripſerint Epiſcopi. *Editus eſt etiam ante aliquot annos liber in Gallia, & poſtea in Germania ſub Caroli Magni nomine, vel quòd illum conſcribi Imperator iuſſerit, vel ipſemet, pro ſua pietate, doctrina & diligentia eum poſt Synodum Francofurtenſem compoſuerit. In eo refutat Synodum Nicænam ſecundam, & præſertim Statuarum adorationem damnat, prolixè & accuratè reijciendo veſtitum, ſuffitum, lumina, & alia ornamenta Statuarum, item geniculationem ante eas. Et inter alia dicit:* Nos denique Propheticis, Euangelicis & Apoſtolicis ſcripturis contenti & Sanctorum orthodoxorum Patrum, qui nullatenus in ſuis dogmatibus, ab eo qui eſt via, veritas & vita, deuiârunt, inſtitutis imbuti, & ſanctas & vniuerſales ſex Synodos, quæ pro varijs hæreſeon infeſtationibus à ſanctis & venerabilibus Patribus geſtæ ſunt, ſuſcipientes, omnes nouitates vocum & ſtultiloquas ad inuentiones abijcimus: & non ſolùm non ſuſpicimus, verum etiam tanquam purgamenta deſpicimus. Sicut & eam, quæ propter adorandarum imaginum impudentiſſimam traditionem, in Bithiniæ partibus geſta eſt, Synodum. Cuius ſcripturæ textus eloquentiâ ſenſûque carens ad nos vſque peruenit. *Hæc Carolus.*

Caroli M. confutatio Nicænæ 2. Synodi.

Sed quia dignum eſt obſeruatione, quomodò & ex quibus fundamentis Germanici & Gallici Epiſcopi argumenta ſecundæ Nicænæ pſeudoſynodi refutârint, ex iuſtis & prolixis refutationibus, quæ exſtant in his libris Carolinis, nos hoc loco præcipua tantùm capita refutationum annotabimus; vt ex ijs Lector facilius dijudicare poſſit, cuius Synodi ſententia vera ſit & cum verbo Dei congruat.

Primò igitur rectè dicunt, quòd illa teſtimonia, quæ ex Scriptura & Patribus verè & rectè citat Pſeudoſynodus, nihil aliud probent, quàm Imagines poſſe haberi, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratiâ. Nullo verò modo inde probari, imagines eſſe colendas & adorandas. *Et tamen illum ipſum hiſtoricum vſum accuratis limitationibus intra certas metas circumſcribunt.* Vetus, *inquiunt*, decor Eccleſiæ ſeu Domus Domini non in materialibus imaginibus, ſed in virtutibus

Carolinorum librorum ſumma contra Imagines.

virtutib. ſpiritualibus refulget. Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, Imagines non habuerũt, & tamen decorem Domus Domini dilexerunt. *Item:* imagines non volunt æquiparari libris diuinę Scripturæ. Hęc enim arcano ac præſago Dei conſilio prædeſtinata, & ad humanæ ſalutis emolumentum patefacta eſt. Imagines verò Gentilium authorum vanitate ſunt probatæ, & nullam ſalutis exhibitionem adducunt. Dauid enim ad agnitionem Chriſti, per legem, non per Imagines peruenire anhelabat, cùm aiebat, Reuela oculos meos. Item myſteria fidei non in picturis, ſed in diuinis literis ſunt inueſtiganda. & fide potius quàm oculis intuenda. Quodque dicitur, in picturis virtutes conuerſationis Sanctorum videri, *hoc Francofurtenſis Synodus negat. Dicit enim,* fidem, ſpem, charitatem, & reliquias virtutes eſſe inuiſibiles. Imitationem verò à Paulo ita præſcribi: Imitatores mei eſtote, ſicut & Ego Chriſti. Eſſe igitur Apoſtolicam traditionem; non in picturis, ſed in virtutibus Sanctorum conuerſationem videri poſſe, & eorum imitandam eſſe fidem, non Imaginum fucis, ſed operibus bonis. *Addunt & hoc:* vetus Teſtamentum plenum fuiſſe præfigurationibus, quæ opertæ fuerunt typicis vmbris, & ſignificationibus futurorum: Nouum verò Teſtamentum habere figuratum impletionem, & veritatem ſpiritualem. Non itaque conſequens eſſe: ſi vetus Teſtamentum habuit figuras, arcã, Cherubim, Serpentem, &c. Ideo neceſſe eſſe, vt nouum Teſtamentum habeat Imagines. Imò multitudine imaginum conditionem noui Teſtamenti deteriorem reddi, quàm fuit veteris, vbi figuræ diuinitùs inſtitutæ fuerunt, non ſicut nunc Imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundò oſtendunt, Pſeudoſynodum, ad probandam Imaginum adorationem, quædam dicta Scripturæ falsò allegare, vt quòd dicunt, Iacobum adorâſſe virgam ſeu ſceptrum Ioſephi. *Item:* Patres in veteri Teſtamento adorâſſe Arcam, Cherubim, montem ſanctum, *&c.* cùm textus Scripturæ hoc non dicat. Solum enim Deum adorârunt.

Tertiò demonſtrant, multa peregrina Scripturæ dicta, violenter ad adorationem Imaginum detorta, quæ de picturis nihil prorſus dicant. Vt faciem tuam requiram; Vultum tuum deprecabuntur.

Quartò indicant, multa apocrypha, ſuppoſititia & falſa, ſub nomine & titulo Patrum allegati: vt Epiſtolam Ieſu ad Abgarum, & alia multa.

Quintò oſtendunt, ad adorationem Imaginum falsò detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de hiſtorico Imaginum vſu, vel de politicis Imperatorum Imaginibus, vel de Chriſto, qui eſt Imago Patris, in qua ipſe Pater videtur, loquuntur.

Sextò decretum faciunt his verbis: Si quis cum Pſeudoſynodo dicat de pictura, hoc eſt Chriſtus, is proculdubio mentitur, peccat, & inſaniens ſceleſtè agit.

Septimò reyciunt & illud, quòd Pſeudoſynodus prætendit, per Imaginem Dei fortitudinem adorari, & dicunt: Deus non eſt quærendus in Imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauò reprobant, & hoc, quòd Pſeudoſynodus decernit, oſculationem, complexum, & adorationem idem eſſe, cùm adoratio longè aliquid maius ſit quàm reuerentia, Imò quàm ipſa deprecatio. *Et contendunt* dictum illud Scripturę: Dominum Deum tuum adorabis, excluſiuè intelligendum cõtra Pſeudoſynodum.

Nonò, repudiant & illum prætextum, quo Pſeudoſynodus plurimùm vtitur. Honorem *ſcilicet* Imagini exhibitum referri ad prototypum. Quia Chriſtus non dixit: Quæ imaginibus, ſed quæ vni ex minimis meis fratribus feciſtis, mihi feciſtis. *Item,* non dixit, Qui imagines, ſed qui vos recipit, me recipit.

Decimò, quòd Pſeudoſynodus adorationem Imaginum inde conatur probare; quia Abraham Filios Heth, Moſes Iethronem, adorâſſe ſcribitur; Ad hoc Francofordiana Synodus ita reſpondet; Aliud eſt hominem adorare, *hoc eſt,* ſalutationis officio & humanitatis ac reuerentiæ obſequio ſalutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem & reuerentiam erga proximos exhibendam, Scripturarum docemur exemplis, Imagines verò adorare vel ſalutare inhibẽtur, *Exod.* 20.

Vndecimò de miraculis imaginum reſpondent. Ea nulla habere, vel veteris Teſtamenti, vel Noui teſtimonia, ſed eſſe incerta, dubia & falſa.

Duodecimò, quando veteres de Cruce Domini magnifica prædicant, dicunt, ſignificari non lignum, ſed totum opus Chriſti in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertiò, quia Pſeudoſynodus Sacramento corporis Chriſti comparauerat Imagines, & earum dedicationem; Reſpondent Germani; Euchariſtiam à Chriſto inſtitutam, & per inuocationem nominis diuini confici. De Imaginibus verò, vel per impoſitionem manuum, vel myſterio aliquo conſecrationis dedicandis, nullum traditum eſſe verbum.

Decimoquartò dicunt, ridiculum eſſe Imagini-

gini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre.

Meminit etiam huius libri Caroli Hincmarus Remorum Archiepiſcopus, qui circa Caroli Magni tempora floruit, capite decimo, contra Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum, & teſtatur quod illum adoleſcentulus in regio Palatio legerit: citat etiam ad verbum integrum ferè caput vigeſimum octauum, libri quarti. Facit etiam huius libri mentionem Eccius in ſuo Enchiridio. Sed is qui edi illum librum curauit, multis firmiſque rationibus euidenter probat, non eſſe ſuppoſititium aut adulterium: prout hodie à Pontificijs eius libri ſuppreſſionem cupientibus traducitur. Dicit inter alia, etiam Romæ in Lateranenſi Bibliotheca idem exemplar vetuſtis Longobardicis literis deſcriptum extare: id quod Auguſtinus Steuchus eius Bibliothecæ præfectus, publico etiam ſcripto teſtatur.

Eſt verò illud quoque obſeruatu digniſſimum, quòd Papa Adrianus Francofurtenſem hanc Synodum deſcriptis literis ad Imperatorem Conſtantinop. & Tharaſium Patriarcham probauit: legatos etiam ſuos ibi habuit, qui omnia decernere & comprobare adiuuerunt. Authoritate itaque Francofurtenſis Synodi, imaginum veneratio nonnihil repreſſa fuit.

Adrianus in ſua ſententia perſtat.

Sed tamen Adrianus & alij ipſum ſequentes Pontifices in ſua opinione perſeuerârunt. Et quoniam Imagines nihilominus in Eccleſijs, approbante Carolo, retentæ ſunt, non quidem vt adorandæ, ſed tanquam ornamenta & rerum geſtarum memoracula: ideò mortuo Carolo Imaginum cultum Rom. Pontifices vehementius promouerunt: adeò vt Ludouicus F. Caroli libro longè acriore inſectatus ſit Imaginum cultum, quàm ipſe Carolus. Catalogus teſtium veritatis.

6. Ludouicus Pius contra Imagines.

7. Conſtantinus Imp. ſententiã ſuam de venerandis Imaginibus mutat.

Conſtantinus verò Imperator Conſtantinopolitanus cùm ex actis Synodi Francofurtenſis percepiſſet, decreta Synodi Nicenæ verbo Dei eſſe contraria, ſententiam ſuam mutauit: & plures alij doctores ſub eo, cœperunt iterum cultum Imaginum improbare. Platina & Bergomenſis lib. 10. Necem igitur Irene, mater filio intentat: & primò ipſum inſidijs & proditione circumuentũ, imperio deturbat, oculos eruit, ſqualentibus carceribus includit, & tandem omnibus tormentis excruciatum occidit.

8. Nicephorus Imaginum cultum damnat.

Litis autem filium ſuum crudeliter ſuſtuliſſet, eam ipſam, vt videtur, ob cauſam, vt imperio recepto, diſſentientes quoque omnes perimere poſſet, tamen imperio ad Nicephorum delato, ac ſceleſtiſſimâ muliere in Monaſterium detruſâ, imaginum ille cultum damnauit, & Nicolaum Eremitam, aliosque rectè ſentientes ea de re defendit contra Patriarcham. & alios iconolatras: prohibuitque is Romano Pontifici literas Synodicas mitteret, non tantum ob Imaginum cultum ſed etiam quòd indignè ferret, Romanum Pontificem imperij partem ad Carolum M. tranſtuliſſe. Paulus Diaconus lib. 24. rerum Rom.

Michael patronus Imaginũ

Nicephoro in imperio ſucceſſit Michael gener eius: qui in eos, qui Imaginum cultum damnabant ſæuire cœpit: & Nicolaum eremitam, ſociumque eius, eò quòd Imaginẽ Mariæ ob impiam venerationem remouerant, afflixit. Nicolaum palinodiam canere iuſſit, & alteri id facere detrectanti linguam præcidit, ex quo dolore extinctus eſt. Sæuitum eſt etiam in alios, Imaginum cultui iuxta verbum Dei, contradicentes. Zonaras tom. 3. Michael verò cùm apud Adrianopolim à Bulgaris, biennio poſtquam imperare cœpiſſet, victus fugatusque eſſet, ex deſperatione imperio ceſſit, ſeque in monaſterium abdidit.

9. Leo Imp. primò aſſeclis Imagines, poſtea verò damnat.

Regnum inuadit Leo Armeniacus, qui initio imperij, anno nimirum D. 814. errore de imaginum cultu faſcinatus, in diſſentientes auſterior erat: ac iconolatræ eâ occaſione aduerſarios ſuos premebant. Sed Leo à monacho quodam (Monachi enim plerique tum clamabant adorationem Imaginum eſſe idololatriam) veritatem edoctus ex Iſaia, (cui aſſimulauiſtis Dominum? num imaginem eius fecit faber? aut aurifex ſimilitudinem eius parauit?) agnouit illam idololatriam verè eſſe cauſam communium calamitatum, & Imagines aboleri edicto iuſſit. Hæc res pijs halcyonia quædam parauit. Sed improbitas iconolatrarum, contra Imperatorem, adeò ſe exeruit, vt coactus ſit Nicephorum Patriarcham, qui in concionibus & ſcriptis adorationem Imaginum contra verbum Dei propugnabat, in exilium mittere, ad ſeditionem auertendam. Zonar. tom. 3. Succeſſit autem Theodorus, qui veram doctrinam de imaginibus profeſſus eſt: ſub quo pij nonnulli reſpirarunt, ac mitigauit Deus communes miſerias, fuitque à Bulgaris & Saracenis mediocris tranquillitas. Id verò Satan more ſuo moleſtè tulit: ideoque Michaelem Balbum, alioſque proceres eius, partim regnandi cupidine partim præpoſtero Zelo, quo Imaginum adorationem tuebantur, extimulat & inflammat, vt per inſidias bonum Imperatorem, in ſacrario diuina carmina cantantem, adoriantur: manibuſque & capite amputatis, reliquum cadauer in circum equeſtrem igniminioſe trahant, filioſque eius caſtratos in exilium mittant. Zonaras tom. 3.

Leo nefariè ab iconolatris interficitur.

10. Michael Balbus iconolatrarum hoſtis.

Michaelem Balbum, qui Leoni ſucceſſerat, ſperabant imaginum cultum promoturam: ideoque Nicephorus patriarcha ad eum ſcribit, & rogat vt eas reſtituat. Verùm ille reſpondet, ſe neque in religione neque in ſtatu Eccleſiæ quicquam mutaturum: neque coactorum quenquam vt aliter, quam vellet, de Deo ſentiret. Cùm autem iconolatræ mendacij & cædis ſpiritu agitati, non ceſſarent turbas ciere contra rectè ſentientes, coactus fuit & ipſe in illos animaduertere. Interque alios Euthymium Sardium Archiepiſcopum, Imaginum adoratorem in exilium eiecit, & Methodium in carcerem incluſit. Zonaras

tom.

tom.3. Facta ſunt hæc circa annum Domini 824.

11\. Theophilus Imperator Imaginũ accerrimus hoſtis.

Michaeli ſucceſſit Filius ejus Theophilus: erat is pietatis & iuſtitiæ acerrimus patronus, nec tantùm cultores, ſed & pictores imaginum perſecutus eſt, vt populum ab Idolomania & Imaginum cultu abduceret. Cùm auiam ſiꝛas ſuas quinque ad Imaginum adorationem ſollicitare intellexiſſet, non amplius ad eam permiſit eas accedere. Vxorem etiam Theodoram, cùm per morionem cognouiſſet, Imagines clàm adorare grauiter arguit, & Idololatram appellauit.

Theodora muliebr ſuperſtitioſa imaginum cultum promouet.

Exſtincto Theophilo, imperium Theodora vxor eius tutorio nomine adminiſtrauit, quòd Filius Michael nondum eſſet ad gubernationem idoneus. At licet Theophylus moriturus, vxorem ſuam Theodoram & Theoctiſtum grauiter obteſtatus eſſet, ne ob imaginum reſtitutionem Eccleſias turbarent: tamen illa cæperunt ea de re mouere turbas: reſtituerunt enim & imagines in Templis, & earum cultum Idololatricum, reuocatis ab exilio Epiſcopis, quos Theophilus, quod pertinaciter idola tuerentur, pepulerat. Ioannes itaque Patriarcha ſucceſſor Antonij Caſſinatæ, qui & ipſe ſucceſſerat Theodoto, ab officio ſuo remouetur, & Methodius homo ſuperſtitioſus, & imaginum venerator, ac patronus ei ſurrogatur: qui Synodo inſtitutâ Imaginum venerationem acriter defendit atque reſtituit. Pij contradicentes affliguntur: inter quos præcipuus eſt Ioannes Patriarcha: cui Theodora juſſit oculos effodi, eò quod ſtatuæ Mariæ oculos euulſiſſet: ſed irâ illius mitigatâ, ducentis plagis cæſus, & in Monaſterium detruſus eſt. Eadem pœnâ quidam Epiſcopus Theſſalonicen. affectus eſt. Zonaras.

12\. Michael. Imp. iconolatris prohibuit.

Filius verò Theodoræ Mithael, remotâ matre, ſuſcipiens imperium, per Bardum ſuum auunculum iconolatras viciſſim dejcit, & Ignatius ab officio Patriarchatus, in quo Methodio ſucceſſerat, deponitur, & Photius ſubſtituitur. Zonaras de Imperatoribus Græcis.

Claudius Taurinenſis Epiſcopus contra Imagines ſcribit.

Dum hæc in Oriente fiunt, floret circa annum Domini 820. Carolo & Ludouico imperantibus, Claudius in Occidente, qui presbyter in palatio Caroli Magni, & poſtea à Ludouico Epiſcopus Taurinenſis conſtitutus fuit. Is veritatem cæleſtem ſedulò docuit & propagauit: & errores, corruptelas & ſuperſtitiones de adoratione Imaginum, interceſſione & Reliquiis Sanctorum, de peregrinatione Romam verſus ob pœnitentiam, de primatu Pontificis Romani fortiter oppugnauit. Inprimis autem Imagines & Cruces remouit ex Eccleſia propter adorationis abuſum. Ob quod Paſchalis Pontifex & Thodomirus Abbas aliique Pontificij eum hæreſeos inſimulârunt. Pontificij aſſerebant Imaginum adorationem, eamque fucare volebant, quòd tantùm eſſet recordatio Chriſti & Apoſtolorum aliorumque Sanctorum ac quòd talis cultus non eſſet prohibitus in verbo Dei. Claudius contrà dictum Moſis, imò Dei vrget, Non faciendam ſimilitudinem omnium quæ in cœlo ſunt, aut quæ in terra: idque non tantùm de idolis gentium, ſed de omnibus creaturis dictum contendit. Deinde, cùm ſancti viuentes non paſſi ſint ſe adorari, colligi inde, nullo modo eos velle, vt poſt mortem Imagines eorum adorentur. Tertiò, cùm Imagines Deus non ſint, colligit eas eſſe creaturas: ac poſtea oſtendit, prohibitum eſſe creaturas colere. Roman. 1. Quartò per abſurdum colligit, quod ſi ideò adoranda ſit crux, quia Chriſtus in ea pependerit: etiam ſequi aliarum rerum adorationem, vt virginum & puellarum, quia virgo Chriſtum in vtero geſtauit & peperit: præſepis pannorúmque, quia in eis jacuit: & nauium, quia in eis nauigauit: & agnorum, quia dicatur agnus, & petrarum ac leonum, quia dicatur petra & leo: & alia huiuſmodi affert in epiſtola ad Theodomirum abbatem. Sed præſtat ipſa verba Claudij inſpicere. ſic igitur inquit: [Nec mirum eſt, ſi de me iſta dixerunt Diaboli membra, qui ipſum caput noſtrum & ſeductorem & dæmoniacum proclamauerunt. Ego enim non Sectam doceo qui veritatem teneo, & veritatem proclamo. Sed ſectas & ſchiſmata & ſuperſtitiones atque hæreſes (in quantum valui) compreſſe, contriui, expugnaui, & expugnare, in quantum valeo, prorſus Deo auxiliante non ceſſo. Et quia, quod homines colebant, ego deſtruere ſolus cœpi; cum enim diſtinctè dicatur, non faciendam ſimilitudinem omnium quæ in cælo ſunt, aut quæ in terra: non de ſolis ſimilitudinibus alienorum Deorum intelligitur, ſed & de cæleſtibus creaturis. Dicunt iſti, contra quos Eccleſiam defendenda ſuſcepimus: Si ſcribas in pariete vel pingas imagines Petri & Pauli, Iouis & Saturni ſiue Mercurij, nec iſti ſunt Dij, nec illi Apoſtoli, nec iſti, nec illi, homines. At per hoc nomen mutatur: error tamen & tunc & nunc idem ipſe permanet ſemper. Certè ſi adorandi fuiſſent, viui potiùs, quàm vt tu poſuiſti adorandi eſſe debuerant: non effigie pecorum, vel (quòd verius eſt) lapidum ſiue lignorum, vitâ, ſenſu & ratione carentium. Ex qua re ſummopere penſandum eſt. Quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda: quantò magis opera manuum hominum adoranda & colenda non ſunt prorſus, nec in honorem eorum quorum ſimilitudines eſſe dicuntur? Quia, ſi imago, quam adoras, Deus non eſt (quia non ſolùm, qui viſibilia figmenta atque imagines colit, ſed etiam quamlibet ſiue cæleſtem ſiue terrenam, ſiue ſpiritualem ſiue corpoream creaturam, vice nominis Dei colit, & ſalutem animæ ſuæ, quæ à Deo ſola eſt, ab illis ſperat, de illis eſt, de quibus dicit Apoſtolus: Et coluerunt & ſeruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori) quid te ad falſas imagines humilias & inclinas? Quid ad inepta Simulachra & figmenta terrena captiuum corpus incuruas? Rectum te Deus fecit; & cum cætera animа-

Argumenta Claudij Taurinenſis contra Imagines

nimalia prona & ad tergam ſitu vergente depreſſa ſint, tibi ſublimis ſtatus & ad cœlum atque ad Dominum vultus erectus eſt; illuc intuere: illuc oculos tuos erige. In ſupernis Deum quare; vt carere inferis poſſis; ad alta & cœleſtia ſuſpenſum pectus attolle. Quid te in lapſum mortis cum inſenſata imagine, quam colis, ſternis? Quid in ruinam Diaboli per ipſam & cum ipſa cadis? Sublimitatem ſerua, quâ natus es: perſeuera talis: qualis à Deo factus es. Sed dicunt illi falſæ religionis atque ſuperſtitionis cultores: Nos ob recordationem Saluatoris noſtri crucem pictam, atque in ejus honorem imaginatam, colimus, veneramur & adoramus. Quibus nihil aliud placet in Saluatore noſtro, niſi quod & impiis placuit: Opprobrium paſſionis & irriſio mortis. Hoc & illi credunt, quod & impii homines, ſiue Iudæi, ſiue pagani, qui eum reſurrexiſſe diffidunt: & non nouerunt de eo aliud cogitare, niſi eum totum & mortuum, & ſemper in paſſione poſitum in corde ſuo credunt & retinent: & non attendunt neque intelligunt, quod ait Apoſtolus: Etſi noueramus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus. Contra quos reſpondendum eſt: Quia ſi omne lignum ſchemate crucis factum, volunt adorare, pro eo, quòd Chriſtus in cruce pependit, & alia multa eis conueniunt, quæ Chriſtus egit per carnem. Vix enim ſex horis in cruce pependit, & tamen novem menſibus lunaribus, ſuper undecim diebus in utero Virginis fuit, qui ſimul ſunt dies lunares ducenti ſeptuaginta ſex, id eſt, nouem menſes & ſuprà ſex dies: adorentur autem puellæ virgines, quia virgo peperit Chriſtum: adorentur & præſepia, quia mox natus in præſepio eſt reclinatus: adorentur & veteres panni, quia continuò cùm natus eſſet, pannis veteribus involutus: adorentur, & naues; quia frequenter in navibus navigauit; & de navicula turbas docuit, & in dextra nauigii rete mittere juſſit, quando præveditis illa magna captura facta eſt piſcium: adorentur aſini: quia aſello inſidendo ad Hieruſalem vſque pervenit. Adorentur Agni; quia de illo ſcriptum eſt; Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Sed iſti perverſorum dogmatum Cultores, agnos vivos volunt vorare, & in pariete pictos adorare. Adorentur & Leones; qui de illo ſcriptum eſt; vicit Leo de tribu Iuda. Adorentur & Petræ; quia, quando de cruce eſt depoſitus, in ſaxeo ſepulchro eſt poſitus: Et de illo dicit Apoſtolus; Petra autem erat Chriſtus: Sed Chriſtus Petra, Agnus, Leo, tropicè, non propriè eſt dictus: per ſignificantiam, non per ſubſtantiam. Adorentur & ſpinæ ruborum; quia exinde corona tempore paſſionis capiti eius impoſita eſt. Adorentur & Arundines; quia ab eis colaphis à militibus caput eius cæſum. Poſtremò adorentur & lancea; quia vnus militum lanceâ latus ejus aperuit, vnde effluxit ſanguis & aqua; Sacramenta, vnde formatur Eccleſia. Hactenus Claudius.] Ex qua epiſtola *quædam excerpta. Ludouicus Imperator ad Ionam Aurelianenſem Epiſcopum miſit, ac ei præcepit, vt ſuam ſententiam de iis exponeret. Sed ille metuit, ne poſſet veritatem expugnare, ideoque cunctanter rem peragit. Interea Ludouicus & Claudius moriuntur. Tum verò ille confidentiſſimè prodit, & ad Carolum ſacun... tres libros pro defenſione imaginum ſcripſit: ac in eo reprehendit*, quòd ſuperſtitioſæ ac pernicioſæ imaginum adorationi, quâ plebs Taurinenſis laborabat, non eo quo debebat modo reſtituerit, nimirum inſtitutione & veritatis demonſtratione: ſed ſcandaloſâ abolitione & exturbatione Imaginum, picturarum & crucium. *Quaſi verò credibile ſit, Claudium non prius verbis refutâſſe imaginum & ſtatuarum adorationem, quàm eas ex Templo eiecerit. Qui plura de ſententia Claudii circa Imaginum venerationem & adorationem cognoſcere cupiat, legat Catalogum teſtium Verit. 94. Non audet etiam Ionas Imaginum adorationem apertè defendere ſed expreſſè inquit:* Creaturam adorari eique aliquid diuinæ ſeruitutis impendi pro nefas ducimus, hujuſque ſceleris patratorem deteſtandum & anathematizandum liberâ voce proclamamus, *lib. 1. Et quidem Galliam dicit Imagines habere, ſed eas non adorari.*

Reuertamur hinc ad res in Oriente geſtas. Synodus Romana.
Cùm Ignatius ſucceſſor Methodii, & adorationis imaginum patronus Conſtantinopoli ob excommunicationem Bardæ auunculi Michaëlis Theophili F. ab officio eſſet depoſitus, & Photius ſubſtitutus, vt ſupra diximus, ac alii aliter ea de re judicarent, Michaël Imp. petiit à Pontifice Romano, vt legatos ſuos ad diſſidij compoſitionem mitteret. Pontifex ergo conuocat ſuos in cœtum; & re deliberatâ Rodoaldum Portuenſem Epiſcopum, & Zachariam Anagninum eligit, eiſque literas & mandata tradit, vt ibi tantum rem cognoſcant, & à Photij communione abſtineant, cultumque imaginum ſacrarum reſtituant: *vt patet ex epiſtola Nicolai Pontif. tom. 2. Concil.*

Romani legati cùm Conſtantinopolim veniſſent, in conſeſſu Epiſcoporum & Sacerdotum tractatur de Ignatij depoſitione, Photij ordinatione, & cultu Imaginum: rebuſque diu diſceptatis, tandem legatos pontificios perſuaſos in ſuam ſententiam deducunt, & cultus Imaginum approbatur quidem, ſed in æde Apoſtolorum promulgatur, quod Ignatius juſtè amotus, & Photius juſtè riteque ſurrogatus eſſet. Zonaras tom. 3. in vita Michaëlis. Liber Pontif. Epiſt. Nicolai tom. 2. Con. Conſtantinopolitana Synodus pro Imaginibus.

Pontificiis legatis reuerſis, acta Synodi Conſtantinopoli. ab Imperatore mittuntur, & petitur approbatio per literas in quibus quædam contra principatum Romani Pontificis obiter ſcripta erant. Pontifex autem obnixè cauens, ne quid de ſua authoritate & principatu imminuatur, Synodum Romana Synodus.

dum colligit, & ſuos legatos malè obita legationis accuſat, acta illa omnia, præſertim autem Ignatij depoſitionem & Photij ordinationem, reſcindit, ac Donatum Hoſtienſem Epiſcopum, Marinum Diaconum, Stephanum Nepeſinum Epiſcopum Conſtantinopolim amandat, ad eam Eccleſiam parandam, & Amathodium ac Ignatium conſecrandum. Liber Pontificalis in vita Adriani II.

Synodus Conſtantinopoleos 8. Generalis appellata pro Imaginibus. *Cùm itaque legati Adriani Conſtantinopolim veniſſent, aduocantur Orientis Patriarchæ, Metropolitæ & Epiſcopi ad Synodum. Excogitauerat autem, vt in libro Pontificali indicatur, Romanus Pontifex ad ſuam tyrannidem ſtabiliendam, huiuſmodi artificium. Libellum legatis ſuis dederat, quo omnes ad ſubiectionem, obedientiam, reuerentiamque Romanæ ſedis obligabantur, qui vellent Synodo illi intereſſe. Iſtum libellum porrigunt ſingulis ad confeſſum accedere cupientibus. Illi qui ſubſcribebant intromittuntur: qui verò id facere recuſant, cum ignominia foris relinquuntur. Cùm hoc modo mancipia Pontificis Romani eſſent collecta, & optimi quique excluſi, ſeſſionibus 10. Conciliabulum illud finitur. In decima & vltima ſeſſione Canones 27. recitantur, quorum tertius, qui eſt de veneratione Imaginum, ita habet:* Sacram Imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes: ita per colorum imaginariam operationem & ſapientes, & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu eſt perfruuntur vtilitate. Quæ enim in ſyllabis ſermo, hæc & ſcriptura quæ in coloribus prædicat & commendat. Dignum eſt enim vt ſecundum congruentiam rationis & antiquiſſimam traditionem propter honorem, quia ad principalia ipſa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur & adorentur: vt ſanctorum Euangeliorum ſacer liber, & typus pretioſæ crucis. *Carranza Dominicanus Monachus huius Synodi Canones collegit: fatetur tamen Codices ita deprauatos fuiſſe, vt noluerit eos deſcribere ſed in Epitomen tantùm redigere: Alioquin acta huius Synodi in tomis Conciliorum non exſtant, & Zonaras patronus adorationis Imaginum, ejus nullam prorſus facit mentionem. Quidam etiam referunt, non conueniſſe in hac Synodo inter Græcos & Latinos, ideoque ſine fructu diſceſſum. Annonius verò lib. 5. c. 28. de Francis etiam narrat, in hac Synodo Græcos: in fauorem Romani Pontificis, adorationem Imaginum, & alia quædam contra antiquos canones approbaſſe.*

(Margin, beside "Domini noſtri Ieſu Chriſti": Conſtantinop. 8. Synodi decretum pro Imaginibus.)

(Margin, beside "Carranza Dominicanus": Iudicium de Conſtantin. 8. Synodo.)

Myſterium iniquitatis vincit. *Atque ita factum eſt, poſt acria certamina, Imagines tandem in omnes Orientis & Occidentis Eccleſias receptæ fuerint circa annum Domini 900. Cumque aliquandiu pro memoraculis tantùm haberentur, paulatim tamen, vt natura humana ad ſuperſtitiones procliuis eſt, cultus diuinus ipſis exhiberi cœpit: quod vt progreſſu temporis magis magiſque inualuit, ita etiam numerus Imaginum indies auctus & multiplicatus eſt, Romæ inprimis, cui vrbi ſemper Idolorum cultus adeò, neſcio quo fato, inſitus & innatus fuit, vt vel noſtro tempore Pius V. Papa, qui à Pontificiis pro Sancto colitur, Romam adhuc magis gentilizare, quàm Chriſtianizare (verba ſunt Pij) fateri coactus ſæpè fuerit. Poſt hæc tempora etiam in Græca Eccleſia non admodum amplius publicè pugnatum fuit contra adorationem Imaginum. Imò Zonaras & Nicetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum, ſi quis non adoraret imagines. At cùm ſcire rerum cauſas vtile ſit, iccircò tam in ſequentibus de eo aliquid agemus. Prius tamen ſilentio non prætereundum videtur, quod anno 1561. in Gallia accidit: Iuſſi ſunt à Regina, Matre vtriuſque religionis tam Pontificiæ quàm Euangelicæ Doctores in Sangermanum conuenire, de Imaginibus inter ſe acturi & collaturi. Sorbonici erant Mallarius Sorbonæ Decanus, Salinacus, Eſpenſæus, Botilerius, Demochares, Vigor, Fornerius: Ieſuitarum Generalis Iuſtinianus Franciſcanus, adhibito Petro Pichevello. Euangelici erant, Beza Marloratus, Petuſellus, Barbaſtus. Aderant collationi Regina ipſa Rex & regina Nauarræ; Cardinales Ferrarien. Borbonius, Turnonius, Caſtilionæus. Primo die Beza ad duas horas contra Imagines diſſeruit: Sequentibus diebus reliquorum ſinguli continuata oratione vſi ſunt pariter, nullâ altercatione aut reprehenſione adhibita. Riſum præbuère toti cœtui Demochares & Ieſuitarum Generalis. Hic enim omnia ad ſalutem neceſſaria non contineri in verbo Dei ſcripto, duabus de cauſis dicebat: Primùm, quòd in nimiam molem liber excreuiſſet: deinde, quia alioquin nulla fuiſſet quidquam poſtea mutandi libertas. Ille autem probaturus, Imagines fuiſſe in Templis Chriſtianorum ætate Dionyſij Pauli diſcipuli, produxit in medium vitreas feneſtras, quæ erant Lutetiæ in Templis S. Stephani & Benedicti; in illis enim aiebat, depictas cerni non nullas imagines. Quod ridiculum argumentum jocosè, vtpote reſponſione ſeria indignum, eludit Beza, fragiliſſimum & debiliſſimum dictitans, ac tantum coloratum & vitreum. Vno conſenſu Euangelici Miniſtri, omnes Imagines à Templis Chriſtianorum eliminandas probabant. Sorbonici in duas ſententias ſciſſi ſunt. Monlutius, Eſpenſæus, Betilerius, Salinacus & Picherellus, Imagines Trinitatis damnabant: Reliquas etiam à Templis amouendas, exceptâ ſolâ crucis figurâ, ſed cultum omnem omnibus negandum. Reliqui abuſus quoſdam Imaginum & in earum cultu, emendandos, dicebant: Cæteroquin laudabilem & retinendam eſſe Imaginum vſum.*

Signa

Signa & Miracula falſa ac mendacia pro confirmatione Cultus & adorationis IMAGINVM.

IMaginum adoratio & cultus confirmatus primò, & deinde propagatus eſt non ſolùm Romanorum Pontificum effreni audaciâ, quâ quiduis attentare auſi ſunt & ſummâ authoritate, qua paulatim ita excreuit, vt ab ea vel latum vnguem recedere, ſummum piaculum fuerit: ſed aliis quoque modis ac rationibus, inquer quas MIRACVLA, *quæ circa imagines earumque cultum accidiſſe dicuntur, facilè primum locum obtinent. Quia enim abiecerunt in primordiis ſtatim regni Antichriſti veram doctrinam verbi Dei ſuperſtitioſi homines, ideò digni erant, quibus, ad confirmandas omnis generis Idolomanias ac impias opiniones; aut plurima faſcinationes à malo ſpiritu obiicerentur, aut multa falſa, & inferioribus demùm ſeculis conficta pro veris nimiùm credulis hominibus obtruderentur.*

1. *Ejuſcemodi enim miraculum eſt quod ex Procopio Euagrius commemorat.* Edeſſæ vrbis ciues in ſumma rerum deſperatione, cùm jam jam vrbs à Choſroe Perſico rege capienda eſſet, Imaginem quam Chriſtus ipſe fecerit, & ad Abgarum miſerit, ad foſſam adduxiſſe, & immerſam aquæ contra rogum & ligna objeciſſe: quo facto, mox ſtruem lignorum in cinerem redactam, & aggerem, quem Choſroes exſtruxerat, vt pedeſtri impreſſione vrbem inuaderet, combuſtum fuiſſe. *Supra autem indicauimus hanc hiſtoriam de Imagine à Chriſto facta, & Abgaro tranſmiſſa, non literis traditam ab Euſebio, qui Epiſtolæ Chriſti mentionem facit, ſed eam inferioribus ſeculis Euſebianæ narrationi à Damaſceno & Nicephoro aſſutam, vt non tantum cineres defunctorum, ſed etiam picta Imagines maiori ſtudio colerentur.*

2. *Paulus Diaconus libro duodecimo Roman. rerum prodigia cuncta quæ Leonis III. Imp. tempore acciderunt; Leonis impietati aſcribit, quâ ſacras imagines ſuſtulerit, non ira Dei, quam iſtiuſmodi pœnis aduerſus Idololatriam demonſtrauit: è contra verò, liberationem vrbis Conſtantinopolitanæ ſub eodem Imperatore factam interceſſioni Mariæ attribuit. Qua de re etiam Vincentius libro vigeſimo tertio, capite* 147. *ita nugatur:* Fertur, *inquit*, Saracenos hoc modo periiſſe apud Conſtantinopolim. In monaſterio ſanctæ Dei genitricis juxta palatium, propè S. Sophiam, erat imago B. Mariæ, quæ tenebat infantem in brachio, quam depinxit in tabella S. Lucas, cùm adhuc viueret S. Maria. Hæc Imago vocatur Odigitria, id eſt, Deductrix: quia duobus cæcis apparuit S. Maria, & deduxit eos ad ſuam Eccleſiam, eoſque illuminauit. Cum iſta imagine faciunt proceſſionem omni die Martis, per totam ciuitatem. Cùm ergo obſeſſa eſſet ciuitas, & ciues jejunarent & orarent, ſimulque pugnarent: quidam ciuis admonuit, afferri illam Imaginem, & ab omnibus orationem ad illam fieri hoc modo: Sancta Dei genitrix, quæ toties nos liberâſti, libera nos modo de inimicis filij tui: & ſi vis vt Imaginem tuam non mergamus in mari, merge illos. Et cùm hæc dixiſſet, ille ſecretè Imaginem tenuit ſub vndas, & ſtatim procella ſurrexit, & omnes naues Saracenorum aut merſit, aut fregit. *Hanc fabulam finxit Vincentius, qui claruit circa annos Chriſti* 1240. *inde quòd P. Diaconus, qui poſt Leonis Iſauri tempora annis circiter* 50. *floruit, ſcriptum reliquit,* Conſtantinopolim B. Mariæ liberatam interceſſione.

In hunc finem etiam Pontificiorum nonnulli commemorant illud, quod anno 24. *Conſtantini Copronymi acciderit in Beryto vbi Imago Chriſti à Iudæis contumelioſè tractata, aperto latere ſanguinem & aquam effuderit. Sed quid de hac fabula ſentiendum ſupra monuimus.* 3.

P. Diaconus lib 21. *rerum Rom.* Conſtantinus quidam, *inquit*, Strator Artabaſdi videns Imaginẽ Dei Genitricis ſtantem, apprehenſum lapidem aduerſus eam projecit & contriuit, & cùm cecidiſſet, calcauit. Et vidit in ſomnis aſtantem ſibi Dominam noſtram & dicentem, Noſti quàm fortem cauſam in me operatus fueris? verùm contra caput tuum hoc feciſti. *Poſteà verò dum Saraceni aduerſus murum congreſſionem facerent, & ageretur bellum, currens ad murum vt fortis miles infelix ille, eijcitur à lapide tranſmiſſo ex Mangone, & contritum eſt caput ejus & facies.* 4.

In Nicana 2. *Synodo ad comprobandam Imaginum adorationem inter alia ad Miracula etiam confugiunt, quæ per Imagines edita fingunt, quo nouum dogma plus authoritatis ac roboris habeat. Nam Actione* 4. *Conſtantinus Cypri Epiſcopus narrat*, armentarium quendam, qui Imagini Mariæ ſtimulo dextrum oculum euulſerat, poſtea in agrum egreſſum, cùm percuteret pecus ſibiipſi oculum eliſiſſe. *Et alium quendam*, eò quòd per caput imaginis ejuſdem in pariete depictæ clauum infixiſſet, ingenti dolore capitis affectum fuiſſe: quo non prius liberari potuerit, quàm clauum extraxiſſet, *ibidem nugatur Epiſcopus idem.* Agarenum etiam Conto oculum ſtatuæ Mariæ in Gabala ciuitate Syriæ euellere conantem, ſibi oculum effodiſſe, & ardenti febre correptum eſſe, *ibidem aſſeritur. Indicant etiam*, quòd Sanctus Anaſtaſius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: deſcende ad Tetraphylum, ſanctiq; Anaſtaſij interceſſionem apud Deum poſce: quæ ad Templum illud delata, cum ſancti imaginem conſpicaretur, dixit: Hic eſt, 5.

(Margin numbers 6., 7., 8. stand beside the lines "ſiſſe. Et alium quendam…", "rit, quàm clauum extraxiſſet…" and "diſſe, & ardenti febre…" respectively.)

qui in ſomnis mihi apparuit. Et in terram
ſe proſternens, & Martyrem flebili ora-
9. tione placans, ſana ſurrexit. *Et alius qui-*
dam addit, mulierculam obſeſſam, Romæ
10. ad Imaginem Anaſtaſij ſanatam. *Ex Sophro-*
nio tale miraculum in eadem Synodo citant: In-
greſſi Templum, vidimus picturam, repræ-
ſentantem in medio Imaginem Chriſti. Ma-
riam à ſiniſtris, à dextris autem Baptiſtam.
Præterea cœtus Sanctorum, qui ante Ima-
ginem procidebant & intercedebant. Chri-
ſtus verò commiſeratus annuit, & ante Ima-
ginem inquit: illi date. Et ſancti ad me
aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dicit. *Ac alius*
quidam Epiſcopus ſubjicit: hæc imago adhuc
hodiè Alexandriæ exiſtit, & omnes morbos
ſanat.

11. *Alius quidam vxori ægrotanti dixit*: ſi do-
mi eſſem, poſſem cereâ Sanctorum meo-
rum Coſmæ & Damiani imagine omnes
dolores tuos auferre. In ſomnis Sancti illi
apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta
rogauit virum de forma illorum Sancto-
rum. Vir verò recordatus, quòd ſoleret per-
egrè Imaginem illam ſecum ferre, oſtendit
eam vxori, quæ cùm vidiſſet, adorauit, &
12. ſanata eſt. *Manzon quidam dicit*: Ego in mor-
bo juſſi, vt inferrent ad me Chriſti Imagi-
nem, quam cùm vidiſſem, dixiſſemque Do-
mine, qui das Sanctis gratiam reſpice me,
impoſui eam loco dolenti, & morbus re-
13. pulſus eſt. *Item* muliercula ægrotans, cùm
præ torminibus ingredi non poſſet, repſit ad
illum locum, vbi in parietibus effigies Coſ-
mæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide
pro ſcipione vtebatur, confeſtim ſanitati re-
14. ſtituta eſt. *Aliud ibi recitatur*, quòd dæmon
dixerit ad quendam Monachum, ſe eum
miſſum facturum, ſi non amplius adoret I-
maginem Mariæ. *Vnde colligunt cæci homines,*
cultum Imaginis Mariæ prodeſſe contra Satanam.
O inſignem conſequentiam. Aliaq; multa in hanc
ſententiam ibi commemorantur, quomodo pi-
ctæ Imagines inuocantibus ſe diſtillârint
guttas roris & vnguentorum, quibus morbi
ſanati, & quomodo Imagines læſæ, vltæ fue-
rint contemptores ſuos.

15. *Actione* 5. Muliercula quædam *dicitur*
fodiens puteum, cùm aquam non inue-
niret, vidiſſe in ſomnis quendam ad ſe di-
centem: Mitte vt Simulachrum Abbæ
Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit a-
quam. Cumque Imago eſſet allata, demiſe-
runt eam in puteum, & confeſtim aqua ſca-
16. turijt. *Rurſus*, Abbas quidam habebat in
ſpelunca Imaginem Mariæ, habentem in
vlnis Chriſtum. Quando verò abiturus erat
ad loca ſancta, candelam parabat, eamque
pro more ſuo accendebat. Cùm verò ac-
cinctus ad iter preces funderet, dicebat
ad Dominam, totus in Imaginem ejus in-
tentus: Sancta Domina Deipara, quia lon-
gum mihi reſtat iter, candelam tuam cura,
eamque inextinctam ſerua: nam ego tuo
fretus præſidio longum iter ingredior. Et
hæc cùm ad Imaginem dixiſſet, abijt. Re-
uerſus autem poſt menſes quinque aut ſex,
candelam tamen ſemper ardentem, nec vn-
quam exſtinctam inuenit.

Marcum præterea quendam fabulantur cru- 17.
cem argenteam fabricâſſe, cumque illam e-
rigeret, tres in illa Imagine per ſe enatas ap-
paruiſſe, & Hebraicè ſcriptum fuiſſe in ſu-
periore parte Emanuel: vtrinq; verò in ſum-
mitate alarum, Michael & Gabriel. Ac Du-
cem quendem viſis illis Imaginibus, cùm
virtutem quandam in his eſſe cognoſceret,
protinus crucem adorâſſe.

Zonaras in vita Michaëlis Balbi refert, vnũ 18.
ex filijs Leonis Armenij Imp. qui Sabbatius
Conſtantinus dicebatur, cùm vocem amiſiſ-
ſet, Deum feruentiſſimis precibus orâſſe, &
magni patris Gregorij Theologi ſtatuã con-
tinenter acceſſiſſe, vt ſibi loquendi facultas
reſtitueretur: Sanctum autem aliquando in
ſomnis ei aſtitiſſe, juſſiſſe vt ſurgeret, ac illud
(*Ieſus meus*) iterum legeret: eo igitur viſo,
fretum Eccleſiam ingreſſum eſſe, & citra vl-
lum impedimentum vocis legiſſe.

Huc etiam pertinet fabula quæ in vita Da- 19.
maſceni exſtat fuiſſe *ſcilicet* Damaſceno, eò
quòd adorationem Imaginum defenderet,
dextrã manum, procurante Leone, abſciſſã.
Ipſum verò ad virginis Deiparæ quandam
Imaginem confugiſſe: ab illa cujus causâ in
tantam calamitatem eſſet conjectus, opem
atque auxilium maximis precibus conten-
diſſe, & vt ſtupendo aliquo miraculo decla-
raret, cauſam quam defenderet piam & ju-
ſtam eſſe perijſſe. Et ecce in ſomno manus i-
pſi ſubitò reſtituta eſt, & in ſomnis cœlitùs
ſibi admoneri viſus eſt, ne à defenſione ado-
rationis Imaginum deſiſteret.

Vrſpergenſis in Chron. & Annonius lib. 4. cap. 20.
110. *de Francis indicant*, in vico Grabadona,
ad ciuitatem Cumetenſem Italiæ, in Eccle-
ſia Ioannis Baptiſtæ, Imaginem Mariæ ge-
ſtantis Ieſum depictam in abſide, & ob ve-
tuſtatem obſcuratam, per triduum magno
ſplendore effulſiſſe. *Et Luithprandus lib. 1. c. 8.* 21.
de rebus Europæ nugatur, ſacras Imagines ſalu-
tâſſe Formoſum Pontificem Romanum ad
Petri Eccleſiam deportatum.

Robertus Gaguinus libro ſexto, de Francis, 22.
Dum, *ait*, de pace inter Henricum Anglo-
rum & Philippum Francorum Reges agitur,
quidã introducti à Ricardo Henrici Anglo-
rũ regis filio ſatellites, quos illa ætas Coto-
rellos appellauit, dum aleâ ludunt, quidam
perditis nummis blaſphemus in Deum, dum
Simu-

Simulachrum virginis filium dextrâ geſtantis in Templi veſtibulo aſpicit, jacto in Imaginem lapide brachij partem à filio abrupit: ex quo profluens cruor, multis ægrotantibus remedium præſtitit. Satelles autem virginis contemptor à dæmonio mox abreptus, eodem die ſpiritum miſerabiliter efflauit.

Mercator quidam Scheidamum attulerat Imaginem B. Virginis Mariæ, venditurus in nundinis Antuerpienſibus. Naui igitur etiam imponit, nautę ſe ad ſoluendam nauim comparant: ſed eam nullâ vi aut ratione mouere poſſunt. Aduolant multi ad nouę rei ſpectaculum. Stupent omnes, tandem ſuſpicantur id fieri propter Imaginem matris Dei, orant mercatorem, vt propter miraculum juſto accepto pretio à fabricæ præfectis, Imaginem illic relinquat: quo facto ſoluta eſt nauis: *Surius tom.2. de vitis Sanctorum. Idem refert tom.*5. Heduuigæ Duciſſę Poloniæ, Imaginem Crucifixi, coram qua orabat, à Cruce retractâ manu & brachio dextero, benedixiſſe, vocéque clarâ dixiſſe ei: Exaudita eſt oratio tua: impetrabis ea quæ petiiſti.

Aliaque hujus generis multa miracula invenire licet in Pontificiorum ſcriptis, in quibus de Imaginibus fingunt, quòd ſudârint, lachrymârint: riſerint, ab vno loco in alium migrârint, locutæ ſint, & ſimilia fecerint, quæcunque nimirum eorum cuſtos ſeu æditimus, & ſacerdos vel Monachus quiſpiam verſutus ac fraudulentus voluiſſet. Et conſcripſit annis abhinc 178. Ioannes Herold *Dominicanus Monachus librum, cui titulum fecit*, Sermones Diſcipuli de Tempore & Sanctis, *ac in lucem prodiit anno Chriſti* 1510. *in quem tot ridicula, vana, falſa & ficta miracula ab Imaginibus Sanctorum, & præſertim Mariæ virginis edita congeſſit, vt ÿs hic annotandis bonas chartas commaculare pigeat.*

De Miraculis Imaginũ quid ſentiendum.

His autem & ſimilibus miraculis putant ſe egregiè euincere poſſe Imagines eſſe compectendas, ſalutandas, oſculandas colendas, adorandas & in ſumma veneratione habendas. Nec aduertunt ſe ea omnia, partim ex Martyrologÿs & Vitis Patrum, quæ ab ipſo Gelaſio Pontifice Rom. diſt. 15. *apocrypha pronunciantur, partim ex alÿs ſuſpectis, authoribus citare, quibus ne ipſi quidem fidem in omnibus habeant: Deinde cùm dogma de adoratione Imaginum nouum ſit ſine authoritate ſcripturæ, & abſque veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimonÿs ſuperſtitiosè inuectum: ſcriptura diſertè monet, ne ad ſuſcipiendum nouum dogma, vel ſignis vel prodigÿs nos promoveri patiamur, quia hoc prætextu ſoleat Satan mendacia & falſa ſua dogmata ſpargere ac diſſeminare. Deut.* 13. *Matt.*24. 2.*Theſſ.*2. *Et veritatem Deus non vult à mortuorum ſpectris, nedum à lapideis aut ligneis atque adeò mutis Imaginibus, ſed ex Lege & Evangelio inquiri, Eſa. capite* 8. *Lucæ capite* 16.

De Imaginum miraculis Caroli M. judicium.

Carolus Magnus cùm ad ea, quæ in Nicena 2. *Synodo de miraculis apud vel per Imagines edita fuerunt propoſita, reſponderet in libro à ſe contra Synodum illam edito, primò* negat ex vllo probato authore demonſtrari poſſe, Miracula aliqua per Imagines Chriſtianorum edita vnquam fuiſſe: vel ſi maximè poſſit, dubitandum, ne per Angelos tenebrarum aut eorum ſeruos ſeu miniſtros facta ſint. *Nam & vſu compertum eſt, & exemplis teſtimoniiſque probari poteſt, à dæmonibus plurima Miracula fieri, ſimilia Miraculis quæ fiunt per ſanctos ſervos Dei. De iis verò D. Auguſtinus ait:* Non oportet moueri, cùm magicis artibus Miracula fiunt plerunque ſimilia Miraculis quæ fiunt per ſanctos ſeruos Dei, ſicut ſcriptum eſt in Exod. quòd Magi Pharaonis fecerunt nonnulla ſimiliter ſicut fecit Moſes. Non ergo hæc oportet mirari, quia omnia quę viſibiliter fiunt, etiam per inferiores poteſtates aëris hujus non abſurdè fieri poſſe creduntur. *Et Gregorius Magnus, Miraculorum alioquin eximius tum admirator tum prædicator,* Nolite, *inquit*, fratres mei amare ſigna, quæ poſſunt cum reprobis haberi cõmunia. Aut ſi nec Diaboli, ſed Dei operatione facta ſint Miracula, non tamen ſequi *docet Carolus*, vt ea omnia, in quibus vel per quæ facta ſint propterea adorari debeant. Vel quia Dominus de rubo in igne Moſi locutus eſt, ideò rubi adorandi ſunt? non enim ideò in rubo apparuit, vt rubi materiam adorandam cenſeret, ſed vt per ejus ſpinas peccata, pro quibus lex venerat, demonſtraret. Aut quia in igne Dominus apparuit, ideò ignem adorandum decreuit? Vel quia in monte dignatus eſt apparere, montiũ adorationem creditur ſtatuiſſe? Nunquid quia virga Moſis in ſerpentem conuerſa, eademque mari rubri aquas diuiſiſſe legitur, ideò virgę adorandæ ſunt? Aut quia aquę amarę ligno dulces redditæ ſunt, iccirco ligna adoranda erunt? vel quia ænei Serpentis inſpectio populũ à ſerpentum morſibus liberauit, propterea aut æs aut ſerpentes adorandi creduntur? Et quia percuſſa ſilex exuſtis in aruis laticum fluenta produxit, & ſitientem populum ſitis ariditate liberauit, quæq; Chriſti figuram geſſit; ſicut etiam virga Aaron, quâ B. Virginis partus innuitur, floruit & fructus protulit, ideò virgæ adorandę ſunt? Numquid quia Samſon mandibula aſini mille viros peregit, ejuſdemque mandibulæ molare euulſo aquarum fluentis ſatiatus eſt, typum gerens noſtri Mediatoris, qui morte ſuâ aërias poteſtates deuicit, & ſpiritualibus fluentis fideliũ, qui vtiq; mẽbra ejus ſunt, arentia corda irriga-

irrigauit, idcirco mandibulæ aſinorum, aut molares adorandi erunt? Aut quia Helias pallio ſuo, dominicæ incarnationis figura, Iordanem diuiſiſſe legitur, ideò pallia adoranda creduntur? Vel quia Neaman Syrus in fluminco lauacro lepræ contagio ablutus eſt, per quem Gentilitas Chriſti baptiſmate ab Idolorum contagione abluta figurata eſt, propterea flumina adoranda erunt? Aut quia fimbria Dominicæ veſtis, cujus attactu fœmina ſanitatem recepit, ideò fimbriæ adorandæ ſunt? Vel quia Petri vmbra infirmi ſanati ſunt, iccirco vmbræ adorandæ nobis? Non igitur, vt diximus, omnes res per quas vel in quibus Miracula quædam Dei ordinatione edita ſunt, adorari debent. Quod ſi hæres in quibus Miracula apparuêre adorandæ non ſunt, multò minus Imagines adorandæ creduntur, in quibus vel per quas quædam Miracula apparuiſſe, nullâ authenticâ lectione monſtratur. *Hucuſque Carolus Magnus.*

Miracula apud Imagines Ethnicorum edita.

Denique ſi abſque Scriptura, & contra Scripturam, ex ſolis Miraculis ac prodigijs de cultu & Adoratione Imaginum ſtatuendum eſſet, jamdudum viciſſet Ethnica Religio. in qua apud Imagines præſertim, ſimilia: aut longè majora etiam miracula acciderunt, ſicut Ethnici authores ea magno numero proferunt: ex quibus aliqua ſaltem hic commemorare libet. Narrat Lucianus in Philopſeudo miraculum, quòd dicit fuiſſe celeberrimum, ſtatua Memnonis, in Templo Serapidis, Ægyptijs Thebis: ea ſponte ſua mane cum radijs ſolis tangeretur ſuauem emittebat ſonum & neſcio quib lachrymabile ſub ejuſdem occaſum, cùm matris aduentu lætari, triſtari diſceſſu putaretur, *vt teſtatus eſt etiam Cornelius Tacitus, Strabo libro 17. Natalis Comes Mythol. lib. 6. capite 3. Hanc ſtatuam reddere etiam reſponſa conſueuiſſe antiqui dixerunt. Palladium, ſeu Palladis Simulachrum antiquiſſimum fuit in arce Troiana, quod eo tempore quo arx Templumque Mineruæ ædificabatur, de cælo cecidiſſe creditũ fuit, & in eo Templo nondum tecto ſibi locum delegiſſe. Quæ res cùm omnibus maximo eſſet Miraculo, ab Apolline reſponſum eſt, tamdiu vrbem incolumen fore, quamdiu Simulachrum illud intra mœnia ſeruaretur. Itaque tempore belli illius, quod communibus viribus Græcia tota aduerſus Troianos geſſit, cùm alia ſpes capiundæ vrbis non eſſet, niſi prius ſublato Palladio, datum negotium eſt Vlyſſi & Diomedi, vt per cloacas in vrbẽ aſcenderent, fataleque Mineruæ Simulachrũ aufferrent. Quo facto, vrbẽ tutelari nomine Palladis ſpoliatã, infirmam, captuq; non admodum difficilem reddiderunt. Suidas, & Auguſtinus lib. 1. c. 2. de Ciuit. Dei. Herculis quoque Simulachrum ſuâ ſponte rate delatum ferunt ad Promontorium quoddam, inter Chios & Erethrios, & vtriq; ad ſe illud trahere certabant, ſed fruſtrà tentatum: nam dimoueri inde non poterat, donec Phormio ſenex piſcator cæcus factus eſt morbo: qui nocturno viſi monitus, juſſit mulieres comas incidere, & exinde funem conficere, ſic enim fore vt nauis ſequeretur: nobiles mulieres id facere abnuerunt: Threſſa quædam liberta paruerunt, & ex capillis contortâ reſte, nauis ad Erethrieſium vſque vrbem ſecuta eſt, & viſus etiam Phormioni reſtitutus. Quare deinceps Simulachrum hoc ſummâ veneratione totius Græciæ & Ioniæ cultum eſt: eiq; Templum, quod ſolis Threſſis ingredi fas fuit, conditum eſt & conſecratum. Athenienſes cùm ad ſtatuas oleaginas Damiæ & Auxeſiæ repetendas triremem in Æginam miſiſſent, conati ſunt circumdatis funibus ſtatuas in nauim vi pertrahere: ſed dum trahunt, ſtatuæ in genua procubuêre, & ex eo tempore eo geſtu ſemper permanſerunt: interea cùm tonitru terræmotus exſtitit, & remiges in amentiam verſi mutuis cecidêre vulneribus, vno duntaxat cladis nuncio relicto, qui ad Phalerum ſe recepit: Herodoto auctore lib. 5. Eurypilus etiam ob arcam, in qua Liberi patris Simulachrum inerat, temere apertam, mente captus dicitur. Artabazus Perſa æſtuatione maris magnam copiarum partem amiſiſſe ab Herodoto lib. 8. memoratur, quòd in Templum Neptuni ingreſſus, ejus Simulachrum, quod eſt in ſuburbanis Potideæ, contumelia affeciſſet. Q. Cælius Metellus Pontifex Max. Romanorum Palladium ex Teſtæ Templo incenſo eripiens, ſtatim oculis captus eſt: ſed placatâ mox Deâ, viſum recepit, vt refert Ariſtides Mileſius de rebus in Italia geſtis, & Plutarchus in Parall. itemque Plinius lib. 7. capite 43. Iapygum Duces Imagines Deorum diripientes è Templis, cùm dicerent potentioribus eas cedere oportere, ea propter de cælo igni & telis percuſſi dicuntur; apparebant enim procul tela, quæ de cælo mittebantur. Atque omnes eorum poſteri in hodiernum vſque diem ad cutem detonſi, ſtolamque lugubrem geſtantes viuunt, omnibus qui vnquam fuerunt viris bonis rariores: Athen. lib. 12. c. 7. Valerius Max. lib. 1. c. 2. refert,* quòd in direptione Carthaginis, quidam Templum Apollinis ingreſſus, ejus Simulachrum veſte aureâ indutum ſpoliare tentârit: ſed eâ re indignatum Apollinem id egiſſe, vt ſacrilegæ manus inter fragmenta veſtis & fimbrias à corpore abſciſſæ repertæ fuerint. *Idem auctor lib. 1. c. 102.* Capitis, *inquit*, à Furio Camillo Veijs, milites juſſu Imperatoris Simulachrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipuâ Religione cultum erat, in vrbem tranſlaturi ſede ſuâ mouere conabantur: quorum ab vno per jocum interrogata Dea, An Romam migrare vellet, velle ſe reſpondit. Hâc voce auditâ, luſus in admirationem verſus eſt. Iamque non Simulachrum, ſed ipſam cœlo Iunonem petitam portare ſe credentes læti in Auentino collocârunt. *Fortuna etiam mulieris*

Iodoci Badii de ſimulachris mutis vera ſententia.

lieris ſimulachrum non ſemel, ſed bis loquutum idem author eſt eodem libro cap. 103. *vbi Iodocus Badius Aſcenſius rectè annotat*, mutorum non eſſe loquelam: quòd ſi igitur ſimulachra hæc loquuta ſint, dæmonum fraude id factum, qui in ſimulachris Gentium ſubinde loquuti fuerint. *Sed quid vetat, quo minus idem de Chriſtianorum etiam Imaginibus & Statuis dicamus? Refert idem cap.* 106. Penates Deos Æneam Troiâ aduectos Lauinii collocâſſe: inde ab Aſcanio filio ejus Albam, quam ipſe condiderat translatos, priſtinum Sacrarium repetiiſſe: & quia id humanâ manu factum exiſtimari poterat, relatos Albam voluntatem ſuam altero tranſitu ſignificâſſe. *Quibus hæc addit Valerius*: Nec me præterit de motu & voce Deorum immortalium humanis oculis auribuſque percepto, quàm ancipiti opinione exiſtimatio verſetur: ſed quia non noua dicuntur, ſed tradita repetuntur, fidem authores vendicent, & noſtrum ſit inclytis literarum monumentis conſecrata perinde ac vana non refugiſſe. *Videtur hîc Valerius homo Ethnicus dubitare veráne ſint an non quæ de penatibus Troianorum & ſimulachris Gentilium authores referunt: & noſtros, hoc eſt, Chriſtianos non modò non pudet, de ſimilibus prodigiis ac Miraculis apud Imagines editis nihil dubitare, ſed etiam ex iis de doctrina veritate judicare non erubeſcunt. Teſtatur idem capite* 110. quòd deuſto Sacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum ſit: Et quòd Seruii Tullii ſtatua, cùm ædes Fortunæ conflagrâſſet, inuiolata permanſerit: *Item*, quòd Quintæ Claudię ſtatua in veſtibulo Templi Matris Deûm poſita bis ea æde incendio conſumpta, priùs P. Naſica Scipione & L. Beſtia: item M. Seruilio & L. Lamia Conſulibus, in ſua baſi flammis intacta ſteterit.

Valerii Max. ſententia.

Refert etiam Valer. Max. In æde Fortunæ virilis fuiſſe Statuam ligneam Servii Tullii, auro ſuperfuſam, quæ orto incendio, cęteris concrematis, ſola incorrupta permanſerit.

Euſebius quoque lib. 9. *cap.* 3. *teſtatur, quòd ſtatua Iouis hæc verba clarè proloquuta ſit*: Chriſtiani omnes procul ablegentur. *Zonaras etiam Annal. lib.* 3. *recitat*, ſub Anaſtaſio ſimulachrum æneum Fortunæ vrbanæ muliebri ſpecie, quod alterum pedem in naui ante ſe poſita, ænea & ipſa, haberet, alicubi in vrbe ſtetiſſe, cujus nauis vel vetuſtate corruptæ, vel per inſidias contuſæ fragmenta quædam ablata fuerint. Ex eo naues onerarias Byzantium non amplius appuliſſe: ſed cùm prropè acceſſiſſent, violentia ventorum repulſas eſſe: ac niſi longæ naues multis concitatæ remigibus, ſarcinas earum in vrbem peruexiſſent, populum fortaſſe fame periturum fuiſſe. Quæ res cùm ad tempus durâſſet, curæ fuit Magiſtratibus: cauſáque mali à quodam ſolerti conjecturâ indagatâ, fragmentis nauis illius æneę ſtudioſè conquiſitis, & in ſuum locum reſtitutis, expeditam nauigationem, & mare nauigiis repletum fuiſſe.

Hæc ſi diligenter conferantur, mox apparebit ſigna vel Miracula apud Statuas Ethnicorum edita maiora eſſe, quàm quæ Chriſtiani vnquam proferre poſſint. Si finem vtrobique ſpectes, propterea facta ſunt, vt errores & ſuperſtitiones confirment & incautos à Deo ejuſque filio, qui veritas & vita eſt, abducant. Proindę etiam vnum eundemque authorem habent Satanam, qui pater ſuperſtitionum atque mendaciorum à Seruatore nominatur. Teſtē habeo Lactantium qui lib. 2. *de Origine erroris ca.* 17. *ait*, vagos & inceſtos ſpiritus, extructis ſimulachris frequenter ſeſe inſinuâſſe, & quorum illa nomina erant, quaſi perſonas aliquas ſibi induiſſe, veritatemque mentitis nominibus inuolutam ex oculis hominum abſtuliſſe, ne Deum nec Dominum ſuum cognoſcerent. Omnibus Sacrificiis præſentes ſe occultâſſe in Templis, & Prodigia ſeu Miracula frequenter edidiſſe, quibus obſtupefacti homines fidem commendarent diuinitatis atque numinis.

Cur Deus permiſerit apud Imagines Ethnicorum & Chriſtianorum Miracula fieri.

Permiſit autem iſta non tantum apud Ethnicos, ſed etiam apud Chriſtianos fieri Deus, multas ob cauſas. Primò, *vt ſuorum fidem tentet atque probet, de quo Moſes ſcribit Deut.* 13. *ad hunc modum*: Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſomniet, dederitque tibi ſignum aut portentum, quod prædixit tibi, atque dicat tibi: Eamus poſt Deos alienos, quos non nouiſti, ac ſeruiemus eis: Non audies verba Prophetæ illius, aut eius qui ſomnium ejuſmodi ſomniauerit, quia tentat vos Dominus Deus veſter, num ſitis amantes Domini Dei veſtri in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra. Deinde *propter reprobos iſta fieri ſinit Deus, vt efficaci illuſione decipiantur, qui veritatis doctrinam amplecti nolunt. Vnde & Gabriel Biel in Canon. lect.* 49. concedit *quidem* apud Imagines interdum Miracula fieri, ſed operatione Dæmonum, ad fallendum inordinatos cultores, Deo permittente, & exigente talium infidelitate. *Ea re nequaquam in Miraculis obſtupeſcere debent homines Chriſtiani: vt propter ea doctrinam nouam & Euangelij veritati contradicentem admittant, ſed potius ad verbi Dei canonem Miracula illa examinent, veráne an falſa ſint. Nam etſi reuerà fiant, quoad opus externum falſa tamen & mendacia ſunt, cùm in finem malum fiant. Itaque verbo Dei ita nos aſueſcere oportet, vt ne Angelo quidem è cœ-*

lis delapſo credamus, qui prædicârit præter id, quod olim Apoſtoli tradiderunt: nedum vt propter ſignum fallax & incertum de vera fide in Chriſtum dubitemus.

IMAGINVM Cultus & Adoratio promota etiam à Monachis.

PRomouerunt etiam Cultum & Adorationem Imaginum ac picturarum in Templis mirandum in modum Mendicantes Monachi, qui circa annos Chriſti 120. *exorti ſunt, inertes, audaces, ceruicoſi, peruersè religioſi, & ad ſuperſtitionem plantandam mirificè idonei. Hi ſimplicitate & ſtultitiâ vulgi abutentes ad ſuum quæſtum, Picturis, Imaginibus, Statuis, Sculptilibus, Ornamentíſque, quibus mundus delectatur, validè ipſum induxerunt in errorem, & vaniſſimis nugis in eodem retinuerunt. Plurimi enim ex illorum turba vaſtiſſimos libros ſcripſerunt, quibus vix orbis totius plauſtra vehendis ſufficerent, de Diuis vel Sanctis, de Imaginibus, de Cultu & Veneratione Diuorum, Reliquiarumque, de vitis & miraculis Sanctorum, digni mehercle libri qui ſimul omnes in imum barathrum proÿciantur. Sed illis fidem habuit ſimplicitas, vtinam in tanta luce Euangeliÿ non amplius haberet.*

Rationes quibus *Adoratio* IMAGINVM à Pontificiis, partim defenditur, partim excuſatur: Earúmq; confutatio.

SVprà indicaui, cùm Imagines ſemel in Templis fuiſſent collocatæ, & ex ciuili earum vſu Eccleſiaſticus & Sacer factus eſſet, quâ viâ paulatim ad illarum adorationem peruentum fuerit. Ea verò in Niceno 2. *Concilio publicè primò fuit defenſa & confirmata, adeóque Idololatria tum demùm quoque primò in Chriſti Eccleſia fuit approbata & recepta, quæ progreſſu temporis magis magíſque inualuit.* (Primum argumẽtum à differẽtia Duliæ & Latriæ ſumptũ.) *Obſeruatione autem dignum eſt quibus argumentis & rationibus Idololatriæ crimen à ſe depellere fruſtrà conentur. Magnam in adorandi ratione differentiam fingunt, & imagines ſuas ſe non adorare vt Deos clamant, ſed potius eam adorationem quæ ſoli Deo debetur, expreſſè negare ſe ſacris Imaginibus dicunt: tribuere autem illis genus quoddam inferius venerentiæ atque adorationis, quod nihil aliud ſit quàm recognitio virtutis aut excellentiæ alicuius, externo ſigno, veluti religiosè oſculando, corpus inclinando, genu flectendo aliiſque eiuſmodi teſtata, ſic enim Hardingus contra Iuellum Epiſcopum Sarisburienſem ſcribit: & hoc quidem* Δυλίας, *illud verò* λατρείας *fuco defendere nituntur.* (Auguſtinus author differentiæ.) *Hanc diſtinctionem D. Auguſtinus primus confinxit, nec enim ante illũ apud vllos Patres legitur: non quòd* (Duliæ & Latriæ.) *eâ Imaginum Cultum & Adorationem palliare voluerit, vt hodiè à Pontificiis fieri ſolet, ſed in genere tantum inter Cultus religioſos hac ratione diſtinxit, & eum qui debetur vni Deo,* λατρείαν *vocauit:* δυλίαν *verò nominauit eum, quem etiam creaturis impendere licet. In Epiſtola* 40. *ad Deogratias, & contra Fauſtum lib.* 20. *cap.* 21. λατρείαν *vocat* eam ſeruitutem, quæ Deitati ſolum exhibetur, *ibique addit*, vno vocabulo à Latinis enunciari non poſſe: (Latria quid Auguſtino.) *de Ciuitate quoque Dei lib.* 20. *cap.* 1. *de his rebus multa præſcripſit. Quibus Pontificiÿ recentiores tertium addiderunt,* ὑπερδυλίαν *ſcilicet, quam excellentiſſimis creaturis, Mariæ inquam, & humanæ Chriſti naturæ attribui volunt.* (Hyperdulia quid.)

Hic non alienum ab inſtituto noſtro fore arbitror, ſi probauerim, hanc diſtinctionem non eſſe veram, Grammaticam & Theologicam, ſed vanam, & ex inſcitia linguarum natam, eaque nihil niſi ſuperſtitiones & idolomanias ſine cauſa, ſine ratione, ſine judicio, ſine authoritate defendi. (Differentia Duliæ & Latriæ ex inſcitia linguarum.) *Faciam hoc autem non meis ſed doctiſſimi viri verbis* Laurentii Humfredi S. *Theologiæ apud Oxonienſes in Anglia profeſſoris Regiÿ. Is igitur in libello de Iuelli Epiſcopi vita fol.* 156. *Dum nos, inquit, velut ſeruos & mancipia in Sanctorum obſequium addici volunt vt Sanctis* δυλίαν *exhibeamus, quid aliud à nobis quàm grauiſſimam ſeruitutem, humillimam ſubiectionem erga homines exigunt? Nam* Δυλία *Græcè acerba & dura eſt ſeruitus, vt* Abodah *apud Hebræos, apud quos inter* Shereth *&* Abad, *id eſt, inter miniſtrare & ſeruire, hæc eſt differentia, quòd illud prius Miniſterium ſit liberorum, ſeruorum poſterius. Geneſ.* 9. Cham erit ſervus ſervorum fratribus ſuis: *qui titulus hodiè non ſeruilis eſt. ſed papalis, & hæc Domini maledictio à Papa in opimam benedictionem verſa eſt. Exod.* 2. gemuiſſe Iſraëlitas *legimus*, ac propter ſeruitutem ſuſpirâſſe, *Eſaias* 14. *vaticinatur* populum ab onere, tributo, dolore & ſeruitute dura immunitatem & requiem conſequuturum: *quæ grauiſſima Seruitus à Septuaginta* δυλία *conuertitur. Auguſtinus de Ciuit. Dei lib.*10. δυλίαν *notat eſſe*, quâ quis ſuis juris non eſt, ſed planè ſeruit alteri. *Heſychius admonet*, Pholoxenum Muſicum propterea Dulona cognominatum, & Ciuitatem quandam Dulon, valdè *ſcilicet* oneribus ſeruilibus oppreſſam, & diem captiuitatis appellare apud Poetas Dulion. *Græci quoque inter* λατρείαν *&* δυλίαν *hoc ſolum diſcrimen ſtatuunt*, quòd alterum ſit propter mercedem operam locare, alterum planè ſeruiliter & gratis ſine pretio aut pręmio vllo ſervire. *Euſtathius in ſuis Parabolicis in Homeri Iliada refert,* λάτρον mercedem vocari apud veteres: *Vnde latrones antiquitùs, mercenariÿ milites dicebantur, quos neſcio quàm rectè aliqui*

quiſic dictos putárunt, quaſi Laterones, vt qui Regum ac Principum latera ſtiparent: & λάτριν apud Ariſtophanem famulum, λάτρειν verò ancillam ſignificat. Suidas λατρείαν definit, eſſe δουλίαν & ſeruitutem propter mercedem: atque hoc ſenſu ſacræ literæ λατρεύειν interpretantur etiam. Vbi enim præcipitur, Ne ſeruile opus die Sabbathi fiat, λατρευτὸν in Græco ſcribitur. Rectè itaque Pontificij δουλίαν ſibi ſumunt, quandoquidem & duriter & gratis ſeruiunt. Vt enim à Sanctis non ſunt conducti, ita nec à Deo, nec ab ipſis, quorum ſerui eſſe volunt, vllum ſalarium, vllum ſtipendium accipient.

Dulia & Latria pro iiſdē vſurpantur.

Ex quibus ſimul perſpici poteſt, Duliam & Latriam ſæpè confundi & ſynonyma eſſe. Ad hæc cultum diuinum, & contrà, omnem ſeruitutem humanam vtraq; voce denotari, quis eſt vel mediocriter doctus qui ignoret? Deut. 28. ca. λατρεία Diis alienis, lapidibus & lignis tribuitur. Eodem capit. ait Dominus, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐλάτρευσας κυρίῳ τῷ θεῷ σου λατρεύσεις τοῖς ἐχθροῖς σου. Et vt Moſes Deuteronom. 34. nominatur ſervus Iehovæ, ita Paulus aliquoties ſe Chriſti δοῦλον vocat. Ac quod idem Paulus Rom. 1. dicit, μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω, id Oecumenius ita interpretatur, λατρεύω ἤγουν δουλεύω. Et in Actis ait, ſe apud Epheſios perſeueráſſe δουλεύοντα τῷ θεῷ. Ad Coloſſenſes inquit, δουλεύετε τῷ θεῷ. In Matthæo ſcribitur capite 6. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ, vbi verbum δουλεύειν ſcribitur, vt commune vtrique Cultui. Quin ipſemet Auguſtinus non videtur conſtanter hanc diſtinctionem retinuiſſe. Etenim quæſtione in Exodum 94. tractans in 23. cap. hæc verba: Si ſeruieris Diis alienis, tibi erunt offendiculum, Hoc loco, inquit, eſt δουλεύσῃ non λατρεύσῃ.

Dulia & Latria ſoli Deo debetur.

Cæterum vt hæc clariora ſunt, quàm vt diſſimulari poſſint, & firmiora quàm vt refelli queant, & notiora quàm vt negari debeant, ita illud potius agendum nobis, vt probemus hanc ſiue λατρείαν ſiue δουλίαν prout à nobis modò deſcripta eſt, ſemper Deo, nunquam Sanctis mortuis aut ipſorum Imaginibus accommodari, ne tantùm verbis inhærere videamur. Deut. 10. Moſes dicit, κύριον τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ λατρεύσεις. Quam Emphaſim Chriſtus Matth. 4. ſic expreſſit, αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Contra Duliam Sanctorum aut Diuorum Exod. 20. clamat Dominus οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. Et Deut. 11. vult, vt Dominum toto corde noſtro, & totâ animâ noſtrâ colamus & diligamus. Vult Lucæ 1. vt liberati de manibus inimicorum noſtrorum, benedicto Deo Iſraëlis omnibus diebus vitæ noſtrę in ſanctitate & juſtitia ſeruiamus. Non vult Iſraelitas Deum colere & Baal, id eſt, vllum alium ſponſum ſeu maritum eligere, aut vllum alium Dominum habere: nam hoc modo colere Helias dicit eſſe claudicare. Gentes quæ Deum timuerunt, & ſimul Deos ſuos coluerunt, in lib. Regum obiurgantur: & qui iurant per Dominum & per Melchom apud Sophoniam excinduntur. Qui Deum ſolum nominat, & ipſum emphaticè exprimit, & totum cor & animam, & omnes dies vitæ noſtræ, & omne genus ſeruitutis & cultus, omnem δουλίαν & λατρείαν à nobis requirit, & cæteras creaturas ab hoc honore excludit, & omnem in vtranque partem claudicationem prohibet, quæſo quem tandem Cultum, aut cujuſmodi ſeruitutem Diuis eorúmque Imaginibus reliquam facit? Internum Cultum ijs negant Pontificij: externum, quia ſine interno nihil eſt, & quia eum mortui non petunt, imò quia Scriptura non dat ipſis Angelis, nos illis non concedimus. Quem enim honorem illis deberi contendis? Si Templa condi, ſi ſacra fieri, ſi Sacrificia illis conſtitui volueris, id Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 8. c. 27. non permittet. Aram illis extrues? idem non probabit, De verbis Domini ſecundum Matthæum. ſerm. 6. cùm ait: Nemo mihi dicat, non eſt numen, non eſt Deus, &c. pro qua re iſti Idololatræ habeant, Ara teſtatur. Si incuruationem, genu flexionem, adorationem coram Imagine poſtules, non aſſentietur Dominus, qui hoc modo ſummam venerationem ſignificauit, cùm dixit, ſeptem millia virorum eſſe relicta, qui Baal genu non curuauerunt, nec hoc vnquam Sancti expetiuerunt, non Petrus à Cornelio, non Paulus à Gentibus, non Angelus à D. Ioanne, ſed omnes vetuerunt: Solus Satan inuentus eſt, qui audebat hanc proſtrationem flagitare. Sed neque in illorum jurabis nomine, nam Deut. 10. dicitur: Adhære ei, & jura per nomen ejus. Et Ierem. 4. Iurabis, viuit Dominus. Si Imagines Sanctorum honorare deſideres, reclamabunt Origenes contra Celſum lib. 4. & Clemens Alexandrinus, Lactantius & alij. Nec fieri poteſt, vt quis & Deum & Simulachra colat, aut vt vbi Simulachrum eſt, ibi ſit Religio.

Secundū argumētum quo Imagines non per ſe, ſed quod repreſentatur Imagine adorari dicunt.

Sed videamus quantum ponderis reliqua ipſorum argumenta habeant, quibus Idololatriæ crimen à ſe depellere volunt. Se non neſcire, aiunt, Imaginibus nomen non eſſe incluſum, multò minus Deos eſſe: fatentur, ſe ſcire Imagines eſſe creaturas corruptibiles, ideoque ſe nec vti, nec habere eas pro Diis affirmant: Clamant ſe non adorare Imagines per ſe & in ſe conſideratas, hoc eſt, ligna, lapides, aurum, argentum, aut ſimilem materiam, ſed id ipſum quod repræſentatur Imagine. Hanc verò rationem nunquam inter Chriſtianos valuiſſe ipſe etiam Georgius Caſſander teſtatur in Conſultatione ſua, eò quòd Ethnici quoque de ſuis Idolis ita profiteri conſueuerint. Iouem lapidem, non eſſe Deum Cicero confitetur. Apud Lactantium dicunt ad eundem prorſus modum: Non ipſa adoramus, ſed eos ad quorum Imagines

factæ

facta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. *Et apud Arnobium inquiunt*: Non materias æris, auri, argenti & alias ex quibus ſigna conficiunt, eos per ſe Deos eſſe & religioſa numina diſcernimus, ſed eos in his colimus eoſque veneramur, quos dedicatio infert ſacra. *Similia apud Auguſtinum in Pſa. 113. Athanaſium contra Gentes, Sozomenum lib. 7. cap. 15. alioſque reperire licet. Atque huiuſmodi defenſiones tum Ethnicis ſufficere putabantur, quemadmodum etiamnùm hodiè Pontificiis. Auguſtinus verò reſpondet in Pſal.* 113. Quis puer, *inquit*, interrogatus non hoc certum eſſe reſpondeat, quòd ſimulachra Gentium os habent, & non loquuntur, oculos habent, & non vident? *Cur ergo tantopere Spiritus ſanctus curat ſcripturarum plurimis locis hac inſinuare atque inculcare, veluti neſcientibus? Reſpondet*: Quia ſpecies membrorum in eminenti collocata ſuggeſtu, cùm honorari atque adorari cœpit à multitudine, parit in vnoquoque ſordidiſſimum erroris affectum: vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credat numen occultum: & effigiem viuenti corpori ſimilem, ſeductus formâ, & commotus authoritate, quaſi ſapientium inſtitutorum, obſequentium turbarum, ſine viuo aliquo habitatore eſſe non putet. *In Epiſtola 49. inquit*: Cùm in his ſedibus locantur, honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atq; ſenſuum, quamvis ſenſu & animâ careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere atque ſpirare videantur. *Et iterum*: Quis adorat vel orat Simulachrum intuens, qui non afficitur, vt ab eo ſe exaudiri putet, ac ab eo ſibi præſtari quod deſideret, ſperet?

Prototypũ in Imagine adorare contra ſcripturã eſt.

Sed eſto, quòd Imagines non adorent, ſed Prototypum, hoc eſt, vt aiunt, id quod Imagine repræſentatur, Sanctos nimirum mortuos, quorum typi Imagines ſunt: non tamen illud quoque cum verbo Dei & veteris Eccleſiæ doctrina conuenit. Notum eſt ex ſuperioribus quid D. Epiphanius de adoratione beatiſſimæ Virginis Mariæ docuerit: Reuera (*inquit*) ſanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Reuera Virgo erat ipſa Virgo & honorata, ſed non ad adorationem nobis data, ſed ipſa adorans eum, qui ex ipſa, carne genitus eſt, de cœlis verò ex ipſis ſinibus paternis acceſſit. *Et mox*: Quæ verò Scriptura de hoc narrauit? Quis Prophetarum præcepit hominem adorari, nedum mulierem? *Item*: Sit in honore Maria: Pater & Filius, & Spiritus ſanctus adoretur. Mariam nemo adoret, *&c.*

Hæreſ. 79. cõtra Collyrid.

Sed quid multa? Hunc Cultum qui Deo per Imagines exhibetur, non ſatis caſtum & conuenientem eſſe Deo, ſed à ſuperſtitioſis hominibus excogitatum, ex Paganis quoque prudentiſſimi agnouerunt: auctor eſt enim D. *Auguſtinus, Varronem dixiſſe, cuius & ſuprà meminimus*, Romanos plus quàm annos 170. Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Quod ſi, *inquit Varro*, adhuc manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur: *atque huius ſententiæ teſtem adhibebat inter reliquos etiam gentem Iudaicam. Hanc veterum Romanorum in colendis Dijs cõſuetudinem, etiam Tertullianus & Clemens referunt.*

Verbo negant re ipſa autem adorant Imagines.

Deinde, verbis quidem negant ſe Imagines pro Dijs habere, re ipſa autem contrarium profitentur. Primò enim Imaginibus Templa & Aras ædificant: atqui is honor SOLI *Deo debetur. Nam vt Auguſtinus ait de verbis Domini Serm.* 6. Ara eſt, quæ teſtatur pro numine illud haberi, cui erigitur. Nam illi (*de Ethnicis loquitur*) quòd numen habeant, & pro numine accipiant illam ſtatuam, Ara teſtatur. Quid illic faciat Ara, ſi illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non eſt numen, Non eſt Deus. Iam dixi: vtinam ipſi ſic norint hoc, quomodo nouimus omnes nos. Sed quid habeant pro qua re habeant, quid ibi faciant, Ara illa teſtatur. *Hæc (inquam) de Gentium Aris & Statuis ſanctus ille Pater pronunciauit, quæ Papiſtæ à ſuis Imaginibus reijcere non poterunt, niſi hodiè alium Altarium vſum eſſe Dei verbo doceant, quàm olim fuerit. Nec Aras modò ſimulachris ſtatuunt, ſed illis ſacrificant quoque, & (ſi verum eſt quod de ſuo Miſſæ Sacrificio nugantur) ipſius Christi corpus & ſanguinem in Diuorum honorem offerunt. Hæc omnia Dijs competere non ſolus Auguſtinus cenſuit, ſed Ethnici etiam agnouerunt. Calliſthenes enim Olynthius, auditor & propinquus Ariſtotelis cùm audiſſet Anaxarchum ſuadere Alexandro M. vt diuinos honores oblatos ſuſciperet, Alexandro dixiſſe legitur*: Ad Deos, Alexander, pertinent Templa, Statuę, Luci, Sacrificia, Libationes, diuini item Hymni. *Adhæc omne externi cultus officium Imaginibus ſuis exhibent. Illas enim veſtiunt, auro & argento exornant, capite nudato & flexis genibus venerantur, cereos eis accendunt, & thura adolent. Imò quaſi hoc parum ſit, preces quoque apud illas faciunt, quos propter Imagines faciliùs exaudiri ſibi perſuaſerunt. Hinc etiam eſt, quòd ejuſdem Diui Imago alia alijs præſtantior & ad gratiam impetrandam efficacior ſeu dignior putatur. Ideò in periculis conſtituti vota Diuis nuncupant, quæ tunc demùm rata fore credunt, ſi locum exprimant, vbi Diui illius gratia magis quàm alibi refulgeat. Vnde verò hoc? Nónne ex Imagine quæ colitur? Hinc illa peregrinationum inſania, quâ multi exagitati, relictis conjugibus & liberis per terras & maria multas Imagines inuiſunt. Eodem ergo cum Gentibus reatu tenentur, niſi quòd eò atrocior illorum culpa eſt, quòd ſub eorum nomine & prætextu Idolo-*

Nota Calliſthenis dictum.

dololatriam ſuam tuentur qui vnius Dei Cultum & inuocationem infinitis laboribus atque periculis, imò ſanguinis quoque ſui pretio aſſeruerunt. Vt veriſsimè Ludouicus Viues in Auguſtinum de Ciuit. Dei ſcripſerit, Se non videre, quid ſit diſcriminis inter pleroſque Chriſtianos ſtatuas colentes, & Ethnicos ſua Idola adorantes.

Nota Lud. Viuis dictū

Imaginū adorationem, alii fatentur.

Quæ quum ita ſint, ingenuè fatentur Pontificiorum nonnulli contra priores, ſe non tantum id quod Imagine repræſentatur, ſed ipſas Imagines adorare. Etenim Conſtantinus Epiſcopus Conſtantiæ in Nicæna 2. ſynodo dixit: Ego Imaginibus cultum honoris exhibeo eundem, qui debetur viuificæ Trinitati: *Et,* ſi quis nolit idem facere, eum anathematizo vt Marcionem & Manichæum, *ſicut in Caroli M. libro aduerſus hanc Synodum edito legitur. In eodem quoque Concilio Act.* 4. *ita decretum fuit:* Non ſunt duæ adorationes (*Latria ſcilicet & Dulia*) ſed vna adoratio, Imaginis, & primi exemplaris, cujus eſt Imago. *Scholaſtici quoque, inprimíſque Thomas in* 3. *Sentent. diſt. 2 ſtatuunt*, eandem nec diuerſam eſſe cogitationem, quâ in Imaginem, & rem ab illa expreſſam ferimur: *inde generalem regulam exſtruxerunt*, Imagines *nimirum* eodem cultu, eademque ſpecie adorationis adorandas, quâ res ipſas repræſentatas: & eandem reuerentiam deberi Imagini ſeu ſigno, quæ debetur rei ſignatæ. *Vnde idem Thomas, Ioannes Scotus Minorita, aliíque λατρείας cultu adorandam docent, quoniam ipſe Chriſtus ſic adorandus ſit. Thomas ſecunda* 2. *quæſt.* 94. *art.* 2. *affirmat diſertè*, Imagini Chriſti ratione diuinitas Latriam deberi. *Ex recentioribus etiam Iacobus Payua lib.* 9. *non dubitauit hoc modo ſcribere*: Non tamen inficiamur, hac nos Latriæ adoratione Chriſti præclariſſimam Crucem colere & venerari. *Nec pudet illos ad hunc modum in Eccleſiis canere*: ô crux aue, ſpes vnica, Hoc paſſionis tempore, Auge piis juſtitiam, Reiſque dona veniam: *quibus vtique verbis Crucem, tanquam Chriſtum ipſum, alloquuntur & deprecantur. Cantant etiam in die ſancto Paraſceues*, Ecce lignum Crucis, venite adoremus. *Dicunt etiam*: Crucem tuam adoramus Domine, reſurrectionem tuam glorificamus: *vbi longè plus Cruci, quàm reſurrectioni tribuunt. In die Inuentionis Crucis ſic canunt*: Iſta ſuos fortiores, ſemper facit & victores: Morbos ſanat & languores: Reprimit dæmonia: Dat captiuis libertatem, vitæ confert nouitatem: Ad antiquam dignitatem Crux reduxit omnia, ô Crux lignum triumphale, Mundi vera ſalus vale, Inter ligna nullum tale, Fronde, flore, germine, Medicina Chriſtiana, Salua nos, ęgros ſana, Quod non valet vis humana, Fit in tuo nomine. *Quin & Gregorius* 1. *in ſuis precibus ait*: Concede nobis Domine, vt qui ad ſanctam crucem tuam adorandam veniunt, nexibus peccatorum liberentur. *Andreas quoque Epiſcopus Cretenſis in Sermone de Exaltatione Crucis, qui exſtat apud Sim. Metaphraſtem & Laur. Surium tom* 5. *de vitis Sanctorum, inter alia*, Eſt itaque crux, *inquit*, adoranda, quoniam per ipſam Dominum cognouimus. Crux eſt adoranda, quoniam in ipſa Dominum benedicimus. Crux eſt adoranda, quoniam cùm per ipſam amarum ligni inobedientiæ guſtum euomuiſſemus, dulcedinem ſalutis guſtauimus. *Et Crucem quidem aliqui nouâ diuiſione partiuntur*, quòd earum vna ſit vera, cui Chriſtus fuit affixus eamque *contendunt* ſummâ veneratione adorandam, quòd eam Chriſtus contactu ſuo ſanctificârit, deinde quia ipſum Dominum Chriſtum repræſentet. *Si verò contactûs tanta ratio habenda, cur ipſam beatam virginem λατρείᾳ colendam non cenſent, cuius Imago, juxta Thomam in Sentent.* 3. *diſt.* 2. *δουλίᾳ tantum honorari debet, cùm tamen Chriſtum nouem menſes in vtero geſtârit, eique vbera præbuerit? præſertim cùm ille contactus naturalis, alter verò violentus fuerit. Ejuſdem contactûs causâ, ſpinas & lanceam λατρείᾳ colere oporteret. Quod reliquas imagines attinet, non ſolùm veteres illi Scholaſtici docuerunt, ſed & ex recentioribus Iacobus Nanclantus Clugienſis in Italia Epiſcopus palàm affirmauit, Imaginem & archetypum vno eodemque Cultu adorari oportere. Hæc enim eius verba ſunt in Epiſtolam ad Romanos cap.* 1. Ergo (*inquit*) non ſolum fatendum eſt, fideles in Eccleſia adorare coram Imagine, vt nonnulli ad cautelam fortè loquuntur, ſed & adorare Imaginem, ſine quo volueris ſcrupulo, quin & eo illam venerari Cultu, quo & prototypon ejus, propter quod, ſi illud debet adorari Latriâ, & illud debet adorari Latriâ. *Liber hic excuſus eſt Venetiis anno Domini* 1557.

Crucis diuiſio.

Nanclantus.

Sudaria impreſſa effigies vultûs Chriſti, quæ Romæ in æde S. Petri aſſeruatur, & Veronica vocatur, ſic inuocatur & adoratur.

Salve ſancta facies noſtri Redemptoris,
In qua nitet ſpecies divini Splendoris,
Impreſſa panniculo nivei candoris,
Dataque Veronicæ ſignum ob amoris.
Salve decus ſeculi, Speculum Sanctorum,
Quod videre cupiunt Spiritus Cœlorum,
Nos ab omni macula purga Vitiorum,
Atque nos conſortis junge Beatorum.
Salva vultus Domini imago beata,
Ex æterno munere mirè decorata;
Lumen funde cordibus, ex vi tibi data,
Et à noſtris ſenſibus tolle colligata.
Salue robur fidei noſtrę Chriſtianæ,

Deſtruens

Deſtruens hæreticos qui ſunt mentis
vanæ?
Horum auge meritum, qui te credunt
ſanè,
Illius effigie qui rex fit ex pane.
Salue noſtrum gaudium in hac vita dura,
Labili & fragili, citò peritura:
Nos deduc ad propria, ô felix figura,
Ad videndum faciem quæ eſt Chriſti
pura.

Hanc Orationem Ioannes XXII. Papa edidit, à quo etiam conceſſa dicuntur decem millia dierum indulgentiam devotè dicentibus illam inſpiciendo Veronicam, vt eſt videre in lib. Orat. inſcript. Antidotarius animæ. Lucius Marineus Siculus quoque, Hiſtoriographus regius Caroli V. Imp. lib. 5. de rebus Hiſpanicis narrat, apud urbem Burgenſem Templum eſſe Auguſtiniani Ordinis, in quo Chriſti, inquit, Saluatoris Imaginem crucifixam ADORAVIMVS, *quæ à Nicodemo facta perhibetur, cuius imaginis inuocato numine multos infirmos convaluiſſe, nobis plures affirmârunt.*

Adoratio & Cultus IMAGINVM ac CRVCIS à multis Pontificiorum damnatus.

HÆc *verò tam pugnant cum Sacris Literis, cum vera antiquitate, cumque omni ratione, vt multos quoque ex Scholaſticis eorum pudeat.* Rupertus Holkoth *Dominicanus, qui floruit circa annos Chriſti* 1346. *in lib. Sapient. lect.* 158. *Thomæ definitionem reprahendit, hac ratione:* Latria ad Deum ſolùm pertinet: Imago autem Dei Deus non eſt: quare Latria Imagini non eſt tribuenda: alioqui, *inquit*, Creator & res creata, eodem cultu adorarentur. Durandus *etiam*, Henricus de Gandauo, Petrus de Aquila, Ioan. de Guiuerra *aliique Scholaſticorum Holkotho conſentiunt*, nec volunt vt crux Domini ſummâ adoratione colatur. *Hac de re diſputat quoque* Ioan. Picus Mirandula *concluſione* 3. *quæ eſt huiuſmodi:* Nec Crux Chriſti, nec illius Imago adoranda eſt, adoratione Latriæ, etiam eo modo, quo ponit Thomas. *Hoc ſequi videtur* Pereſ. *quoque, tribuens cruci, neſcio quam aliam adorat. Idque multis rationibus. Primùm contendit* falsò dici ſigni ac rei ſignificatæ cogitationem ſeu notitiam eandem eſſe, cùm ſint duæ, quę à ſe inuicem diſtinguantur: primùm quippe apprehenditur hoc vel illud ſignum eſſe, deinde rem intuemur quam ſignificat: hæc fiunt quidem ſimul tempore, ſed naturâ & ratione, vnum eorum alterum pręcedit. Deinde quamuis lapis, marmor aut metallum, fiant ſignum, non tamen iccircò ſuam naturam commutant, neque limitem ſuperant inſenſibilium rerum, neque dignitatem rationalis creaturæ attingunt, vel habent ſecum conjunctam rem, quam ſignificant. Regem quidem adoramus in purpura ſua, quæ ſi ab Imperatore ſejungatur, nequaquam illi regis honorem exhiberemus. Auguſtinus homil. 58. de verbis Domini Chriſti humanitatem Latriâ ſcribit adorandam, quia conjunctam habet divinitatem, quæ ſi ſejungeretur (quod tamen faciendum non eſt) Latriâ non adoraretur: quantò ergo minus Crux, quæ reuera ſeparata eſt à Chriſto, latriâ coli non debet? *Proinde eam Pontificiorum ſententiam, & ipſe Pontificius, repudiat, quâ ſtatuunt*, & ſignum & rem ſignificatam eadem Cultûs ratione adorandam eſſe: *& affirmat*, rei ſignificatæ, *hoc eſt Chriſto ipſi*, ſummam deberi adorationem, Cruci verò nequaquam, ſed illum duntaxat honorem, qui tantis rebus tribuitur, quocunque tandem nomine vocetur. *Hic Pereſius quædam rectè dicit, in eo verò errat, quòd Cruci adorationem qualemcunque concedit: vt prudentiſſimè Eraſmus ſcripſiſſe videatur*, Multo facilius Imagines poſſe remoueri, quàm ratio & modus Cultûs earum definiri.

Durãdus contra adorationẽ Sanctorũ Imaginum. *De Reliquiarum Imaginum Veneratione & Adoratione, contra veterum & recentiorum Scholaſticorum ſententiam, ſic docuit* Guilielmus Durandus *Miniatenſis Epiſcopus in Rationali diuinorum:* Si, *inquit*, nec homines, nec Angeli adorandi ſunt, attendant quid agant, qui ſub prætextu cujuſdam Religionis ſeu pietatis diuerſas adorant Imagines: non enim licet aliquid manufactum adorare: vna tantùm Dei Patris eſt Imago, quam vna cum patris tantùm adoratione adorare debemus. *Gabriel quoque Biel in Canon. Lect.* 49. *eorum ſententiam, vt ſaniorem, probat, qui dicunt*, quòd Imago neque vt conſideratur in ſe, ſecundum quod lignum eſt, lapis aut metallum, neque vt conſideratur ſecundum rationem ſigni & Imaginis, ſit adoranda: qualitercunque enim conſideretur, *inquit*, eſt res inſenſibilis & creatura, cui adoratio λατρείας minimè eſt exhibenda. Hinc patet quorundam hominum ſtolidus error, qui adeò ad Imagines afficiuntur, vt in ipſis credant eſſe aliquid numinis, gratię vel ſanctitatis, quibus potentes ſint facere Miracula, præſtare ſanitates, ex hoc aſſurgentes ad eorum venerationem, vt præmiſſorum aliquid conſequantur. Arguitur, *inquit*, ex eodem nonnullorum indocta ſimplicitas & indiſcretio, quâ reuerentius adorant Imagines pulchras quàm turpes, nouas quam vetuſtas; aut è contra ornatas venuſtiori auro vel purpurâ, quàm nudas, credentes eas ſanctiores quo pretioſiores, & vt Bernhardus ait, offerentes libentius auro tectis, vbi magis cernitur

Margin notes (left column): *Holkoth.* beside "deat. Rupertus Holkoth"; *Durãdus &c.* beside "Gandauo"; *Ioannes Picus.* beside "Ioan. Picus Mirandula"; *Pereſius.* beside "videtur Pereſ."; (right column) *Biel.* beside "bemus. Gabriel quoque Biel".

cut diuitiarum cumulus. Arguitur & aliorum rudis leuitas,qui improuidè vota emittunt, & ad peregrinandum ſe obligant, nunc ad illam, nunc ad aliam Eccleſiam intuitu certarum Imaginum, credentes illas maiori in illa, quàm ſimiles in alijs fulgere à virtutibus: clarere Miraculis, & maiore fulciri poteſtate. Hæc omnia in vanam tranſeunt ſuperſtitionem, in quam non inciderent, ſi rationem adorationis ac veri Cultûs attenderent: aut ſi ignorant, informationem humiliter acciperent. Patet ſiquidem Imagines eſſe res inſenſibiles, quæ ex certa partium ſuarum figuratione & ordine Imaginis nomen ſortiuntur: vnde eis conuenit res alias ſignificando repræſentare. Ratio autem ordinationis in Deo, eſt perfectio ſumma & vniuerſalis præſidentia. In creaturis verò eſt aliquid diuinum, puta virtus, poteſtas aut excellentia aliqua ſingularis à Deo participata: quorum neutrum reperitur in Imagine: nulla talis propter ſe adorāda eſt, neq; auxilium quodcunq; ab eis poſtulandum. Neq; enim vident, neque audiunt, neque ſe intelligunt venerantes. Sunt enim creaturæ inanimatæ, quibus nec eſt ſenſus nec intellectus. *Hactenus Gabriel Biel. Hac de re prudenter etiã* Gerſon *monuit in declarationibus defectuum Eccleſiaſticorum, inquiens:* Iudica e ſi tanta imaginum & picturarum in Eccleſijs varietas expediat, & an plures ſimplices non nunquam ad Idololatriam peruertant. *Et Ricardus Vuithus, Sacerdos doctiſſimus & Anglus, circa annos Chriſti 1385. ſcripſit librum contra Venerationes Imaginum. Balæus Cent.7.cap.*10. Guilhelmus *quoq;* Taylour *Anglus circa annos Chriſti* 1420. *publicè docuit*, Simulachrorum venerationes, maximas ipſi Deo eſſe abominationes. *Balæus Cent. 7. cap.* 70. *Et* Guilhelmus Vuhyte *eadem tempeſtate aſſeruit*, Imagines diuorum è Chriſtianorum Templis tollendas eſſe. *Ibid. cap.* 76. *Verum vterque exuſtus propterea fuit.* Ibid.

Gerſon.

Richardus Vuithus.

Taylour.

Vuhyte.

Tempore Martini 5. *circa annum* 1420. *quidam Minorita*, Bernhardinus *nomine, Senenſis natione, inuenit quendam, qui nomen IESV pictum vel ſculptum in magna exornata tabula populo adorandum exhibebat. Hoc etſi ſimplicibus videretur deuotionem afferre, ſapientes tamen arbitrabantur ad Idololatriam, vel ſaltem ad ſuperſtitionem tendere cùm populus magnis veneraretur illas literas, quàm ſignificatum per eas, hoc eſt, Ieſum Chriſtum, Imitati ſunt eum plures Minoritæ, eiuſmodi tabulas cum tali nomine in proceſſionibus ferentes, & cruci, quæ de more antefertur, præferentes. Hinc ortæ ſunt magnæ in populo concertationes, alijs factum commendantibus, alijs contra improbantibus. Bernhardinus igitur ad Curiam Romanam citatus hac de cauſa fuit.*

Nomen Ieſu pictū in tabula non adorandum.

Et Martinus Papa, habitâ prius ſolemni per Magiſtros & Prælatos diſcuſſione materiæ, & per rationes inuento illo ceu ſuperſtitioſo oſtenſo, Pontifex prohibuit illud amplius fieri, nec populo ſic oſtendi. Antoninus tit. 22. *c.*7. §. 5.

De cultu & adoratione Imaginum his verbis conqueritur etiam Polydorus Vergilius *lib.* 6. *cap.* 13. Optandum eſſet vt Sacerdotes frequentius populum docerent, quo nam pacto deberent & venerari eiuſmodi Imagines, & apud eas offerre ſua donaria: quod quia illi tacent, & vulgo ex ſuo vſu tacere putantur, iccircò eò inſaniæ deuentum eſt, vt hæc pietatis pars parùm differat ab impietate: ſunt enim benè multi rudiores ſtupidioreſque qui ſaxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, ſeu in parietibus picta variiſque coloribus litas Imagines colant, non vt figuras, ſed perinde quaſi ipſæ ſenſum aliquem habeant, & ijs magis fidant quàm Chriſto; vel alijs diuis, quibus dicatæ ſint. Quo fit, vt ſtultitiam ſtultitiâ cumulantes, illis offerant aurum, argentum, annulos gemmatos, omniuariaſque gemmas ibidem ſenio perituras. Et, vt ad id faciendum plures ineſcentur, illi qui talem ſegetem metunt, nummos perforant, filoque pendentes in collo aut manibus ipſarum Imaginum ſuſpendunt, donaria in locis conſpicuis egregiè collocant, titulosque apponunt, quò nomina offerentium & dijs & hominibus notiora fiant. Sic bona pars hominum per hęc magis delirare inducitur, ac inſuper lōga aliquoties itinera conficere, vt vnam Imagunculam adeat, ibique donaria ſua relinquat, prætermiſſo cuncto alio aut pietatis aut charitatis officio: &c.

Polydorus Vergilius contra Imaginũ adorationē.

Georgius Caſſander *etiam Theologus Pontificius, qui noſtra ætate floruit, & magnæ apud ſuos exiſtimationis fuit, in Conſultatione ad Ferdinandum & Maximilianum F. de articulis Religionis inter Catholicos & Proteſtantes cōtroverſis, cùm ex Niceta hiſtorico indicâſſet, adhuc tempore Friderici Barbaroſſæ Imp. circa annos Domini* 1170. *Germanis Imaginum adorationem interdictam fuiſſe, quanquam dubium non ſit, quin iam tum quoque in Germania prouincijs nonnullæ ſuperſtitiones & abuſus in Imaginum vſum irrepſerint*, tamen, *inquit*, optandum eſſet, vt maiores noſtri hucuſque in priſca illa maiorum ſuorum ſententia integrè perſtitiſſent, manifeſtius enim eſt, quam vt multis verbis explicari debeat, Imaginum & Simulachrorum cultum nimiùm inualuiſſe, & affectioni ſeu potius ſuperſtitioni populi plus ſatis indultum eſſe, ita, vt ad ſummam adorationem, quæ vel à Paganis ſuis ſimulachris exhiberi conſueuit, & ad extremam vanitatem, quàm Ethnici in ſuis Simulachris & Imaginibus

Georgius Caſſander cōtra cultum Imaginum.

effingendis & exornandis admiſerunt, nil à noſtris reliqui factum eſſe videatur. Quare & prudentes in Eccleſia Catholica viri, iam olim modum aliquem huic rei ponendum, & ſuperſtitioni occurrendum cenſuerunt. *Idem ad finem verborum Gabrielis Biel*, Hæc omnia in variam tranſire ſuperſtitionem, in quam non inciderent, ſi rationem adorationis, & veri cultus attenderent, aut ſi ignorant, informationem humiliter acciperent, *hæc addit*, Iſta quidem, *inquit*, rectè dicuntur, ſed vtinam illi, à quibus hæc informatio accipienda eſſet, non ipſi harum ſuperſtitionum auctores eſſent, vel certè eas in animis ſimplicium hominum aliquando quæſtûs cauſa nutrirent.

Abuſus alij circa IMAGINES ab ipſis quoque Pontificijs damnati.

NEque verò ſolùm Adoratio Imaginum, ſed alij quoque abuſus circa eas exorti, iam olim à multis etiam Pontificiorum damnati ſunt.

1. Imagines non tantum Sāctorum ſed & ferarū in Templis.

Cùm enim circa D. Bernhardi tempora non ſolùm picturas rerum ſacrarum & Imagines Sanctorum, verùm etiam ferarum aliarumque rerum in Templis haberent (dato enim vno inconuenienti alia multa ſequuntur) reprehendit id Bernhardus in Apologia ad Guilhelmum Abbatem: Quid, *inquit*, facit in clauſtris coram legentibus fratribus illa ridicula monſtroſitas, mira quædam deformis formoſitas, mira quædam deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ, quid feri leones, quid monſtroſi centauri, quid ſemihomines, quid maculoſæ tygrides. quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno corpore multa capita, & rurſus ſub vno capite corpora multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cornutum animal, equum geſtat poſterius. Tam multa denique tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando.

2. S. S. Trinitatis Imago.

Ioannes 22. *Papa* eos qui ſupremam illam Maieſtatem, *hoc eſt*, S. S. Trinitatem Senis, Adoleſcentis & Columbæ Imagine (*vti adhuc fieri ſolet*) pingebant, læſæ Religionis accerſiuit, Antropomorphitas eſſe renunciauit, & nonnullos eorum ad ignem condemnauit. *vt Auentinus refert lib.* 7. *Annal.*

De eadem Imagine Georgius Caſſander *in Conſultatione ſua ita ſcribit*: Illud quoque *inquit*, inter abuſus ponendum eſt, quòd etiam diuinitati, in Trinitatis deformatione, Simulachrum effingitur, quod veteres abſurdum & nefarium iudicâſſent. Vide D. Auguſtinum de Fide & Symbolo cap. 7. non eſſe arbitrandum Deum humanâ formâ circumſcriptum, vt in eo, aut dextrum, aut ſiniſtrum occurrat, ne vel in illud ſacrilegium incidamus, quod execratur Apoſtolus eorum qui commutant gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis: tale (inquit Auguſtinus) ſimulachrum nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare, multò magis in corde nefarium eſt. Atque hæc abſurditas Patrem, Filium & Spiritum ſanctum effigiantium Iacobitis à Nicephoro tribuitur. Et Damaſcenus quodam loco innuit, Inſipientiæ ſummæ eſt & impietas, figurare quod eſt diuinum.

3. De Imagine crucifixi Christi contentio inter Monachos.

Commodum hoc loco videtur referre contentionem illam, quæ inter Dominicanos & Franciſcanos de imagine crucifixi Chriſti circa annos Domini 1321. *exorta fuit. Ioannes* 22. *qui Imperatorem optimum Ludouicum* 4. *plus quàm belluinâ rabie inſectatus eſt, quique omnium Pontificum, qui vnquam exſtiterunt, pecunioſiſſimus fuit, reliquit enim* 45. *millies viginti quinque millia aureorum, Nauclero teſte, paupertatem non ſolùm à Chriſto eiusque Apoſtolis, ſed & à Philoſophis atque Poëtis, à noſtra Religione alienis, collaudatam, irriſit, & Franciſcanos, ſuæ opinioni aduerſantes, peſtiferi errorũ condemnauit, excommunicauit, Fraterculos nuncupauit, & multos igne concremauit, iuxta Auentinum libr.* 7. *Annal. fol.* 751. *Qua de re vide iudicium Sabellici Enn.* 9. *lib.* 8. *Propter hanc de paupertate Chriſti contentionem, inter Dominicanos, qui partium Pontificis erant, & Franciſcanos, affirmantibus his Chriſtum nudum pependiſſe in Cruce, ſpineâ corona obſeptum, neque habuiſſe vbi reclinaret caput ſuum, Dominicani curârunt eodem tempore ſculpi, pingi atque parari per Templa paſſim Imaginem crucifixi Chriſti (quarum aliquot noſtrâ ætate multis in locis etiamnùm viſuntur reperiunturque vetuſtate propemodum eroſæ) non nudum quidem Domini corpus Cruci affixum, neque caput eius ſpineâ circumdatum coronâ, ſed ornatum in capite coronâ regiâ & aureâ, indutum verò prætextâ, id eſt, togâ vel purpurâ ad talos vſque demiſſâ, & limbis aureis prætextatâ, inſuper & cinctum zonâ, aureis pretioſâ bullis, ſed & Imaginis pedibus calceos induxerunt auratos vel bracteatos. In nonnullis locis, teſte Ioanne Vitodurano Minoritâ, viſa ſunt Imagines crucifixi, alterâ quidem manu cruci affixa, alterâ verò immiſſâ in crumenulam, quæ ex zona pendebat, veluti inde pecuniam in vſus neceſſarios & pauperum prolatura. Hoc ſuo figmento per Templa paſſim expoſitas, rudi populo ſignificare, imò inculcare voluerunt, Chriſtum in ter-*

ris

ris diuitem, non ita pauperem fuiſſe, ſicut à Franciſcanis prædicabatur.

4. Imaginũ multitudo.

Petrus de Aliaco Cardinalis Cameracenſis in libro de Reformatione Eccleſiæ, quem Conſtantienſi Synodo obtulit, anno 1415. *grauiter conqueritur de multitudine Imaginum & varietate picturarum in Templis.*

Hi abuſus ſimul omnes qui circa Imagines ſenſim irrepſerunt, in Enchiridio quoque Chriſtianæ Inſtitutionis in Concilio prouinciali Colonienſi (anno Domini 1536. *habito) edito, prorſus damnãtur & reijciuntur:* 1. *Veluti*, quòd earum etiam rerum Imagines in Eccleſiam inuectæ ſunt, quæ in ſacris Scripturis, aut in probatis authoribus nullum habent teſtimonium. 2. Quòd ſtatuæ ſupra modum plurimæ, magnis ſumptibus & impenſis in Templis certatim collocatæ ſunt, quaſi in hoc magna pietatis pars ſita eſſet, neglectis interim Chriſti pauperibus, qui ſunt viuæ Chriſti imagines. 3. *Deinde*, quòd Icunas ſic depictas ac delineatas cernimus, vt non ad Chriſtianæ honeſtatis formam, ſed ad ſeculi vanitatis incitamenta effictæ videantur. 4. Denique quòd rudis plebs permiſſa eſt imagines quadam in ipſas collocatâ fiduciâ colere. Id quod ab Idololatria non omninò immune eſt, vt ab ea excuſari non poſſint, qui imaginem aliquam ſibi ad adorandum eligerint, idque vel ob pulchritudinem, vel deformitatem, vel vetuſtatem, credentes hanc aliquid præ cæteris habere virtutis aut etiam numinis ſiue diuinitatis, &c.

Lud. Hetzer.

Ludouicus Hetzer *ſcripſit libellum contra imaginum vſum in templis, verum abſque authoris nomine editum. Geſneri biblioth.*

Mart. Bucerus

Martinus Bucerus *ſcripſit librum, in quo probat ex arcanis literis, ſententiis Patrum, edictisque religioſorum Cæſarum, non eſſe ferendas in Templis Chriſtianorum imagines & ſtatuas coli ſolitas. Excuſus Argentinæ anno* 1530.

Turci.

Turci quoque ex Mahometi ſui præſcripto hodiè adhuc omnis generis imagines, ſeu pictas ſeu ſculptas, abhorrent ac deteſtantur, & Chriſtianos, quoniam his oblectantur, idololatras dæmonumque cultores vocant, vt Cuſpinianus indicat.

In imaginũ vſu & adoratione conſuetudinem nõ ſequendam.

Etſi verò hæc ita ſe habeant, tamen is qui Fortalitium fidei *ſcripſit, communem opinionem & vſum ſeu conſuetudinem totius Eccleſiæ contra valere affirmat: Non memor Nicolai Papæ ſententiæ, qui Ignaro Remenſi Archiepiſcopo in hunc modum ſcripſit:* Mala conſuetudo non minus quàm pernicioſa corruptela abijcienda & vitanda eſt: quæ niſi citius radicitùs euellatur, in priuilegiorum ius ab impijs aſſumitur, & incipiunt præuaricationes & variæ præſumptiones celerrimè non compreſſæ pro legibus venerari, & priuilegiorum more perpetuò celebrari. *Et D. Auguſtinus de vnico Baptiſmo lib.* 2. *inquit:* Veritate manifeſtatâ cedat conſuetudo veritati: planè quis dubitet veritati manifeſtè conſuetudinem rationi & veritati præponat, quòd conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit. *Eadem ſcribit li.* 4. *& li.* 1. *de Baptiſmo paruulorum. Gregor. M. quoque Guilimundo Euerſano Epiſc. ita ſcribit:* Si conſuetudinem fortaſſis opponas, aduertendum eſt quod Dominus dicit: Ego ſum via, veritas & vita: non dixit, Ego ſum conſuetudo, ſed veritas. *Et certè vt B. Cypriani vtamur ſententiâ*, quælibet conſuetudo quantumuis vetuſta, quamuis vulgata, veritati eſt poſtponenda, & vſus qui veritati eſt contrarius eſt abolendus. *Idem Cyprianus præclarè admodum*, Si ſolus, *ait*, Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid, qui ante omnes eſt, prior fecerit. Neque enim homines conſuetudinem ſequi oportet ſed Dei veritatem, cum per Eſaiam prophetam loquatur Deus, & dicat, Sine cauſa colunt mandata & doctrinas hominum docentes.

CAPVT XI.

Soluuntur Argumenta Bellamini pro IMAGINIBVS earumque Veneratione & Adoratione.

1. De nominibus *Imaginis*, *Simulachri* & *Idoli*, & quòd *Idoli* nomen à Scriptoribus Eccleſiaſticis vſurpetur pro quauis *Imagine* quæ diuino honore colitur.

EXpoſuimus hactenus ex probatis & veris hiſtorijs, Originem, Progreſſum & Confirmationem Imaginum in Templis, earumque cultûs & adorationis: Nunc igitur hoc capite ea examinabimus quæ Bellarminus Tomo 1. *Controuerſiâ Septimâ à capite quinto vſque ad finem libri* 2. *in contrariam partem diſputat.*

AC PRIMO quidem, quia vocabulis Idoli, Simulachri *&* Imaginis *promiſcuè vſi ſumus, ille magnam inter illa differentiam capite quinto oſtendere conatur, vt probet ſacram Scripturam, adeoque Prophetas & Apoſtolos: deinde primitiuæ Eccleſiæ Patres, Idola & Simulachra tantùm Ethnicorum, non etiam Imagines Chriſtianorum damnâſſe. Hanc ob cauſam reprehendit Henricum Stephanum, qui in Theſauro ſuo in voce εἴδωλον ſcribit*, apud Eccleſiaſticos authores Idolum vocari omne Simulachrum, numen aliquod repræſentans, quod cultu & honore dignamur: indeque ſequi, apud eoſdem Imagines Chriſti & Sanctorum;

Henricus Stephanus reprehenditur à Bellarmino. Idolum quid verè.

rum, ac præcipuè Imagines Trinitatis rectè vocari Idola. *Hoc Ieſuita falſiſſimum eſſe ducit: & probat.*

Bellarminus probat idoli nomen non rectè tribui Imaginibus Sanctorum. Bellarminus ſibi contrarius eſt.

Primò, *Septimâ Nicænâ Synodo Idololatricâ, anno Chriſti* 788. *celebratâ, quæ* Anathema *dicit ijs* qui Imagines Chriſti & Sanctorum vocant Idola. *Reſpondeo, Bellarminus ſic quidem hoc loco ſcribit, aliter verò, de Eccleſia triumph. lib. 2. cap. 7. ubi dicit,* Idolum eſſe Imaginem, quæ habetur pro Deo: *cap. 11. inquit,* Alexandrum Seuerum coluiſſe Imagines Chriſti & Abrahæ cum cæteris ſuis Idolis: *& cap. 16. ait,* Carpocratem coluiſſe Chriſti imaginem eo modo quo Gentes colunt idola: *Et Damaſcenum citans cap.* 11. *&* 16. *teſtantem,* fuiſſe aliquos Chriſtianos, qui Chriſti & Sanctorum Imagines quaſi Deos colerent, *dicit;* tales accedere ad Idololatriam. *His verbis contra ſeipſum teſtimonium fert, nempe,* Imagines, quibus Cultus diuinus exhibetur, idola eſſe. *Aut ergo Synodus hæc fulmen hoc in immerentes eiaculata eſt, aut Bellarminus ipſe percutitur illo: quanquam brutum ſit, quod ab Idololatris emiſſum.*

Secundò, *Origenem & Theodoretum producit Ieſuita, ad probandam ſuam ſententiam:* Dicunt illi, *inquit,* inter Imaginem & Idolum hoc intereſſe, quòd Imago ſi vera rei ſimilitudo: vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta eſt. Idolum autem eſt falſa ſimilitudo, id eſt, repræſentat id, quòd reuera non eſt: vt cùm gentiles proponebant ſtatuas Veneris aut Mineruæ, illa ſigna Idola erant, quia repræſentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec ſunt, nec eſſe poſſunt: Atque ita nec verè repræſentabant, ſed erant falſæ Imagines: id enim quod non eſt, repræſentari non poteſt. Ex quo intelligimus, Imagines Chriſti & Sanctorum non eſſe Idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum Imagines ſunt Idola, quia non ſunt factæ ad repræſentandam naturam Trinitatis vel Angelorum, ſed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates. *Hæc Bellarminus. His verbis non modo Origenis & Theodoreti falſam ſententiam pro vera aſſumit, & ex falſo concludit falſum: ſed etiam verum falſo illis affingit, quò maior falſa dicentibus fides habeatur, vt Ioan. Reinoldus Oxonienſis Profeſſor doctiſſimus lib. 2. cap. 2. & ſequ. de Romana Idololatria eruditiſſimè indicat.*

Explicantur loca Origenis & Theodoreti de differentia imaginis & Idoli.

Videbantur ſibi Origenes & Theodoretus apud Septuaginta unico loco malè intellecto animaduertiſſe, nullius rei veræ ſimilitudinem & imaginem apud Patres Idoli nomine ſignificari: Vnde, ſicut erat conſequens, affirmant hominum effigies Idola non vocari, ne ſi colantur quidem. In hoc vero communi Patrum conſenſu redarguuntur, Egeſippi, apud Hieronymum in Catal. Script. Eccleſiaſt. Iuſtini, in Apologet. 2. Tertulliani, de Idololatria, cap. 3. & 4. Cypriani, de Idolorum vanitate; Athenagoræ, Apolog. pro Chriſt. Theophili, ad Antolyc. lib. 1. Clementis Alexandrini, Oratione adhort. ad Gent. Euſebij, de vita Conſtantini lib. 3. capite 25. & 52. Athanaſij, Orat contra Idola: Epiphanij, Anaceph. Octog, hæc Philaſtrij. Catal. hæreſ. in Baalit. Aſtarit. & Belit. ac ne plures nominem, etiam ſuo ipſorum teſtimonio redarguuntur Origenes & Theodoretus. Nam Origenes in Epiſtola ad Rom. libro 1. & 4. & Theodoretus curat. Græcar. affect. Serm. 5. & 10. ex Septuaginta, libri Sapientiæ cap. 14. & Apoſtolorum vſitata phraſi 1. Cor. 12. Apocal. 9. nomen Idolorum ſimulachris Antinoi & aliorum hominum diuinos honores poſt mortem adeptos tribuunt. Bellarminus igitur, vt in altero Origenis & Theodoreti errato fucum faciat, alterum emendat, & eorum ſententiam, mutatis Cynocephalorum & ſimilium rerum exemplis in exempla hominum, ita recitat, vt affirmare videantur quod apertiſſimè negant. *Bellarmini fraus.* Dicunt, *inquit,* inter Imaginem & idolum hoc intereſſe, quod Imago eſt vera rei ſimilitudo, vt quum pingimus hominem: Idolum autem repræſentat id quod reuera non eſt: vt quum Gentiles proponebant ſtatuam Veneris & Mineruæ, illa ſigna Idola erant, quia repræſentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec ſunt, nec eſſe poſſunt. *Vbi, ſi Venerem ac Mineruam homines eſſe meminerimus, quod & alij docent, & Bellarminus ipſe perhibet in præfat. de Eccleſia triumph. appellans Venerem meretricem omniaque Gentium Idola Statuas hominum eſſe pronuncians, de Eccleſ. triumph. cap. 8. lib 2. ex Euſebio & Lactantio, videbimus, vt introducat Originem & Theodoretum pugnantia loquentes: nempe, hominis ſimulachrum Imagines eſſe, non idolum; hominum autem ſimulachra Idola eſſe, non imagines. Et hanc concluſionem definitioni Idoli, quam illi adhibent, repugnantem infert, ex fallacia Formæ dictionis. Hic enim Syllogiſmus ſub eius verbis latet:*

Idolum repræſentat id quod non eſt, ex Origenis & Theodoreti ſententia.

Statua autem Veneris & Mineruæ repræſentant eas, vt Deos, quales non ſunt.

Ergo.

Statua Veneris & Mineruæ ſunt Idola ex Origenis & Theodoreti ſententia.

Hoc argumentum quod de ſubſtantia dicit in Propoſitione, id in aſſumptione ad qualitatem transfert: Rectè enim Auguſtinus contra Fauſtum Manich. lib. 20. cap. 3. Pagani ea colunt quæ ſunt, *id eſt, ſubſtantiam veram habent, & in rerum natura ſubſiſtunt:* ſed pro Dijs colenda non ſunt.

De eo

De eo autem, quòd Ieſuita Angelorum Imagines ſic coniungit cum Imaginibus Trinitatis, tanquam Deum æquè liceat pingere atque Angelos, infra agemus.

Rationes quibus Bellarminus differentiam ſuã Idoli & Imaginis probare conatur, & ad eas reſponſio. Ratio 1. Inepta.

Porrò Bellarminus ſuam differentiam ;Idoli & Imaginis *rationibus probare nititur. Prima eſt:* Scriptura, *inquit*, nuſquam tribuit nomen Idoli vlli veræ Imagini, ſed ſolùm Simulacris gentilium, quæ falſos Deos referebant. *Hoc autem demonſtraturus Bellarminus, Primò, ex Apocryphis & Canonicis Scripturis ita argumentatur:* Dei Filius in libro Sapientiæ, & epiſtolis ad Coloſſenſes & Hebræos vocatur Imago Patris: at idolum Patris nunquam vocatur: & imagines Cherubim ad ſimilitudinem hominum à Solomone dicuntur factæ 3. Reg. item Imagines leonum, boum, palmarum, malogranatorum, florum, *&c.* nec vnquam iſta vocantur Idola. Ergo Scriptura nuſquam tribuit nomen Idoli vlli veræ imagini. *Reſpondetur ad antecedens: Nos, quum Imagines, quæ adorantur & coluntur, Idola in Scripturis nominari dicimus, de Imaginibus loquimur artificialibus, & ab hominibus factis: de quibus dicitur* Ne facias tibi ſculptile, aut vllam ſimilitudinem. *Dei autem Filius eſt naturalis Imago Patris, non factus, ſed genitus. Nos Idola fieri ex Simulachris affirmamus quando contra præceptum Dei adorantur & coluntur. Tantùm autem abeſt vt quicquam tale de Filio Dei mandatum ſit, vt contra ſcribat Apoſtolus,* Adorent eum omnes Angeli Dei. *Ineptiſſima ergo eſt argumentatio Ieſuitæ, Scriptura Imagines nunquam vocat Idola, quia nunquam Filium Dei vocat Idolum.*

In altera antecedentis parte, rectius loquitur de Imaginibus factis ad hominum ſimilitudinem, leonumque ac boum, aliarumque creaturarum: ſed falsò affirmat, Idolorum nomen ipſis nunquam tribui. Nam Imago illa quam Rachel ſurripuiſſe dicitur Geneſ 31. effigies erat hominis, vt patet ex Hebræa voce, quæ hominis ſtatuam ſignificat, & probat etiam Bellarminus de Verbo Dei lib. 1. c. 13. & tamen Idolum *vocatur à Septuaginta & Latino interprete. Liber Sapientiæ perhibens Idola inde orta eſſe, quòd Imagines, primùm filij à patre, tum Regis à populo, factæ, ac diuino honore cultæ ſint: eas ter vel quater vocat* Idola, *Sap. 14. Paulus etiam Rom. 1. Imagines hominum & beſtiarum pro Deo à Gentilibus cultas indicat. Scriptura itaque Imagines rerum verarum & exiſtentium,* Idola *vocat.*

Idoli nomen non ſolùm Simulachris Gentiliũ in ſcriptura tribui.

Sed Ieſuita dicit, Nomen Idoli ſolùm Simulacris Gentilium tribui, quæ falſos Deos referebant. *Reſpondeo, hoc duplex eſſe mendacium.* Primum *eſt, quòd aſſerit, nomen Idoli ſolùm Gentilium Simulachris tribui in ſcriptura* Alterum, *quòd Simulachra omnia, quibus tribuitur nomen Idoli, Deos tantum falſos repræſentârint. Nam Idoli nomen Iſraëlitarum etiam Simulachris tribui, teſtatur Vitulus aureus in deſerto formatus, Exod. 22. quem Stephanus Actor. 7. Idolum vocat: teſtatur Simulachrum Michæ Iudicum decimo ſeptimo, quod vulgata verſio* Idolum *vocat: teſtantur duo vituli in Dan & Bethel, quos Septuaginta & Latina verſio* Idola *vocant: 1. Reg. 12. teſtantur quæ Iudæis paſſim obijcit Dominus per Ezechielem ſexto, cap. & ſeq.* Idola domus Iſraël, *&c. teſtantur etiam plurimi loci apud Iſaiam, Ieremiam, Hoſeam & alios Prophetas. Hæc autem Idola pleraque repræſentârunt verum Deum. De vitulo enim in deſerto dicitur Exod. 32.* Hi ſunt Dij tui, Iſraël, qui eduxerunt te ex Ægypto: *Hæc verba Neh. 9. ſic enunciantur,* Hic eſt Deus tuus, qui te eduxit ex Ægypto. *Deus autem dicitur Simulachrum Dei, per vſitatam Metonymiam, quâ nomen rei ſignatæ tribuitur ſigno: ſic imagines Cherubim, boum, leonum, dicuntur Cherubim, boues, leones: Verus igitur Deus vitulo hoc repræſentatus fuit. Sic mater Michæ dixit, ſe argentum illud (ex quo Simulachrum factum eſt) ſanctificâſſe Iehouæ ad faciendum ſculptile: & Micha ſe Iehouam in eo colere oſtendit, Leuitâ conducto. Poſtremò duæ ſtatuæ, quas Ieroboam in Bethel & Dan collocauit, vt ſpecie conuenerunt cum vitulo Iſraëlitarum in Ægypto: ita ijſdem verbis inſtitutionis repræſentando verò Deo deſtinatæ fuerunt: quia 1. Reg. 16. dicuntur grauius peccâſſe qui Baalem, hoc eſt, Solem, colebant, quàm qui vitulos: verum enim Deum illicito modo colere, minoris impietatis eſt, quàm idem facere Deo falſo. His certiſſimis Scripturæ teſtimonijs declaratum eſt Iudæos quædam Simulachra habuiſſe, quibus verus Deus repræſentatus ſit. Et Bellarminus propriâ conſcientiâ conuictus fatetur, lib. 2. de Imaginibus Sanctorum capite* 13. non improbabiliter dici, Iudæos vitulum aureum pro Imagine veri Dei habuiſſe, *idque etiam confirmat teſtimonio Abulenſis, Caietani & aliorum in caput 17. Iudicum.*

Simulachra & Idola non repræſentârũt tantùm falſos Deos.

Alterum effugium Bellarmini vaniſſimum eſt, quum dicit, Simulachra, quibus tribuitur nomen Idoli, falſos tantùm Deos repræſentâſſe. *Nam Simulachris nonnullis etiam Gentilium, repræſentatum eſſe verum Deum, ex Scriptura probari haud difficulter poteſt. Athenienſes enim Arâ, cui inſcriptum erat,* Ignoto Deo, *colebant verum Deum, quem Paulus prædicabat. Quibus autem Aras erigebant Ethnici, eos etiam imaginibus honorare & colere ſolebant: teſtantur hoc Chananæorum, Deut. 12. & Græcorum Aræ cum Statuis & Simulachris. Paulus etiam Rom. 1. inquit,* Gentes gloriam incorruptibilis Dei mutâſſe in efformatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, *&c. Et ne longior ſim, Bellarminum confutat apertiſſimis verbis* Pereſius *Pontificius Theologus & Epi-*

*ſcopus,qui de Tradit.part.3.affirmat,*multa fuiſſe Idola, quæ tantùm benefactorem Deum repræſentârint: nec omnia quæ Gentes coluerint,falſum Deum ſignificâſſe.

2. Ratio. *Secunda ratio, quâ Ieſuita ſuam differentiam Idoli & Imaginis probare conatur, hæc eſt:* Scriptura, *inquit*, Teſtamenti veteris Idola vocat ordinariè vanitatem, mendacium, Leuit. decimo nono, Num. vigeſimo tertio, Hoſ. ſexto. Vbi ſemper Idolum aliquid falſi ſignificat. Habac. ſecundo, etiam inquit Scriptura; Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus conflatile, & imaginem falſam? Vbi clariſſimè definitur Idolum imago falſa. Cui ſimile eſt, quod ait Plato in Theæteto: Mendacia & Idola pluris faciunt, quàm veritatem: Vbi Idolum cum mendacio coniunxit & veritati oppoſuit. *Hæc Ieſuita. Reſpondeo: Argumentum tale eſt:*

Idolum ſemper aliquid falſi ſignificat in veteri Teſtamento.

Ergo

Nuſquam ibi deſignat Imaginem rei veræ.

Negatur antecedens, quod vniuerſaliter ſumptum verum non eſt, vt ex ijs quæ hactenus à nobis dicta ſunt quiuis intelligit. Deinde, voces Hebrææ non ſignificant vanum, falſum mendacium, quòd denotent res non in rerum natura ſubſiſtentes: ſed idolis talia nomina tribuuntur ab effectu, quòd fallant expectationem idololatrarum qui ſpem in illis ponunt, & ſe ab eis adiutum & conſeruatum iri confidunt, quidcunque demùm repræſentent.

Habacuci locus explicatur. *Ab eodem effectu, non à forma dicitur* Idolum *Imago falſa, in ea quam ſubijcit Bellarminus ſententia Habacuc: nam pro quod vulgata verſio Latina habet*, Imaginem falſam, *Hebraica veritas habet*, Docentem falſum*: quemadmodum etiam Hieronymus Iſaiæ 9. has ipſas voces quæ apud Habacucum exſtant, rectius vertit* Docens mendacium *atque etiam Septuaginta*, Docentem, *&c. Confirmatur etiam à Franciſco Ribera Ieſuita, qui hunc locum Habacuc explicans, pro* imaginem falſam, *inquit*, in Hebræo eſt, Docentem mendacium, id eſt, rem docentem mendacium. *Appellatio igitur* falſæ Imaginis, *Idolo à Propheta Habacuc attributa, nihil aliud ſignificat, quàm idola docere falſa & mendacia. Docere autem falſum & mendacium poſſunt, vt nihilominus rerum verarum & ſubſiſtentium ſint imagines.*

Platonis locus explicatur. Huic ſimile eſt, *inquit Ieſuita*, Platonis locus in Theæteto, Mendacia & Idola pluris faciunt, quàm veritatem. Hic, *ait*, *Ieſuita*, Idolum cum mendacio conjunxit, & veritati oppoſuit. *Reſpondeo*, *Ieſuita non fungitur officio boni & fidelis interpretis: nam* εἴδωλα *vertit* Idola, *quod potius* Simulachra *vertere debuit, vt interpretes Platonis Ficinus & Serranus: & perperam inde concludit*, Quia Simulachrum opponitur veritati, ideò rei veræ imaginem non eſſe. *Plato enim diſputans, animorum ſenſa in lucem à iuuenibus edi quaſi fœtus, magiſtrorum ope velut obſtetricum, ait*, Non contingere mulieribus vt εἴδωλα aliquando pariant, interdum autem veros fœtus; idque haud facilè dignoſci poſſit: quod in fœtibus animorum, qui à iuuenibus eduntur, vſu venit: *In his verbis ſi quis expendat communi vſu tritam* Idoli *ſignificationem, intelliget, hoc nomen alieniſſimum eſſe à Platonis ſententia ac mente, ac potius* εἴδωλον *per Simulachri nomen reddendum eſſe: & tam abeſt vt hic Platonis locus pro Bellarmino faciat, vt contrarium potius inferat. Nam Plato veras opiniones & ſententias appellat* veros fœtus*: Simulachra autem, quâ voce falſas intelligit, verorum ait fœtuum ſpeciem referre, nec niſi à peritis internoſci poſſe. Euidentiſſimè igitur Plato* Simulachra, *vel vt Ieſuita vertit* Idola, *tum veritati opponit tanquam nihil vtile prolificumque habentia: tum verarum rerum ſimilitudines tamen, quod Bellarminus de Idolo negat, eſſe pronunciat.*

Tertia ratio Ieſuitæ eſt: Paulus 1. Corinth. 8. *ait: Scimus, quia Idolum nihil eſt in mundo.* Vbi Idolum nihil eſſe dicitur, quia licet ſit aliquid ſecundum materiam, tamen nihil eſt formaliter, cùm id repræſentet quod nihil eſt, & proinde nec verè repræſentet, & conſequenter nec ſit. Cui loco alium ſimilem adducit Hieronymus in cap. 7. Hoſeæ, ad probandum Idolum nihil eſſe: nam Heſteræ 14. ſecundum Septuaginta dicitur: *Ne tradas ſceptrum tuum his qui non ſunt*, id eſt, Idolis. 3. Ratio Bellarmini.

Reſpondetur, triplici fallaciâ Ambiguitatis vocum *Apoſtoli verbis alieniſſimum ſenſum Ieſuita affingit. Nam* Idoli *nomen interdum ſignificat Simulachrum, quo numen repræſentatur & colitur: interdum numen, ſeu Simulachro effictum & cultum, vt plerunque: ſeu adoratum, vt nonnunquā abſq; Simulachro, Verbum autem.* Eſt, *aliquando ſignificat ſubſtantiam ex materia & forma conſtitutam: aliquando accommodatur ad accidens notandum, quod ſubiecto adiungitur. Denique particula*, Nihil, *modò propriè ſimpliciterque accipitur: modò figuratè per emphaſin quandam & hyperbolen in comparatione. Iam Bellarminus priorem ex duabus iſtis quas dixi, ſignificationibus in ſingulis vocabulis*, Idolum nihil eſt, *arripit, & quoniam* Idolum, *pro Simulachro etiam acceptum, aliquid eſt ſecundum materiam, ait Ieſuita*, propterea dici nihil eſſe, quia nihil eſt formaliter, Explicatur locus 1. Cor. 8.

ter,

tet, cùm forma ejus ſit repræſentatio, & id repræſentat quod nihil eſt. *Paulus verò poſteriore ſignificatione vnamquanque harum vocum accepit: & falſa gentium numina licet in natura rerum ſubſiſtant, tamen efficaciâ quàm minimùm valere quæ inter illa plurimùm poſſunt, ideoque Deos non eſſe ſignificauit: quaſi dicere voluiſſet, Deos falſos nihil habere numinis diuini. Hunc ſenſum ex Apoſtolici contextûs circumſtantijs apertiſſimè euincit D. Reinoldus pag. 512. & ſeq. de Idololatria Romana.*

Hieronymi locus explicatur.

Quod locum Hieronymi attinet, quem citat Ieſuita, Non eſſe, *in verbis quæ Heſteræ affinguntur illic,* Ne tradas ſceptrum tuum his qui non ſunt, *ſignificat idem ac nil eſſe: ſicut in Iſaiæ dicto c. 40. de Iehoua,* Omnes gentes velut nihil ſunt coram eo, *Septuaginta & alij reddunt,* velut nihil: *vbi Iſaias habet,* velut non; *& Hieronymus,* quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo: *nimirum creatura cum eo comparata, qui Moſi percontanti quod eſſet nomen eius, reſpondit,* Sum, qui ſum, *& alibi nuncupatur,* Qui eſt, *reuera non vel nihil ſunt. Vnde Auguſtinus De Ciuit. Dei lib. 8. c. 11. rectè obſeruauit, hoc idem eſſe ac ſi dixiſſet Moſi, dices filijs Iſraël,* Qui eſt, miſit mè ad vos: tanquam in ejus comparatione, qui verè eſt, quia incommutabilis eſt, ea, quæ mutabilia facta ſunt, non ſint. *Quamobrem ſi maximè putâſſet Hieronymus, verbis illis affirmari idola non eſſe, haud tamen ſequeretur, ipſius judicio perhiberi, idola non eſſe abſolutè, propriè & formaliter. Adhæc totus contextus,* Ne tradas, Domine, ſceptrum tuum his qui non ſunt, neque rideant de caſu noſtro, ſed conuerte conſilium eorum in ipſos, *præcipuè declarant, vocibus,* qui non ſunt, *ſignificari impios & ſceleſtos homines: qui, quo minus referunt ſimilitudinem & naturam Dei, qui ſolus per excellentiam* ESSE *dicitur, eò rectius & juſtius, præ cæteris mortalibus dicuntur non eſſe. Et quum Hieronymus hunc locum ſic verterit,* Ne tradas ſceptrum tuum his qui non ſunt, ne rideant ad ruinam noſtram, *& anſam dederit Dionyſio Carthuſiano cum de hominibus, non de idolis exponendi: quis credat virum tantum fuiſſe tam incogitantem, vt in Commentario pertinere aſſereret ad Idola, eaque lignea, & lapidea, ad qualia refert Bellarminus, tanquam ipſa poſſent ridere & lætari hominum ruinâ? Et magna eſt ſuſpicio, annotationem, de idolis, ab aliquo in margine primò additam poſteà in contextum, quod etiam alibi factum, librarij aut typographi culpâ irrepſiſſe.*

4. Ratio.

Quarta ratio Bellarmini eſt, B. Hieronymus in capite ſecundo Habacuc, & in cap. 13. Zachariæ & alibi paſſim, confert hæreſes cum Idolis: quia vt Idolum eſt falſa imago, ita hæreſis eſt falſa imaginatio. *Reſpondemus, Hieronymum hoc loco pro nobis contra Bellarminum facere. Nam primò in Habacuc,* Dicitur, *inquit c. 2.* de Nabuchodonoſore, quòd fabricatus ſit ſtatuam Idoli Bel, & poſuerit eam in campo Dura. *Siue autem hoc ex ſententia ſua ſcripſerit Hieronymus, ſiue eam potius opinionem amplexus ſit, quâ tradit in c. 3. Danielis,* juſſiſſet Nabuchodonoſor ſtatuam ſibi fieri, vt ipſe in illa coleretur: Idoli *certè nomine imaginem vtrobique & ſimilitudinem rei veræ denotat.*

Explicatur alius locus Hieronymi.

Concedat quoque neceſſe eſt, Hieronymum etiã comparatione Hæreſis cum Idolo, idem comprobare. Nam poſteaquam in Habacuc dixerat, Idola tropologicè dogmata peruerſa eſſe, quæ ab his, à quibus ficta ſunt adorantur: vt Arius ſculpſit ſibi Idolum creaturæ (*id eſt, falsò aſſeruit Chriſtum Dei filium creaturam eſſe*) & adorauit quod ſculpſit: vt Eunomius conflauit Imaginem falſam (*id eſt, Filium Patri diſſimilem eſſe blaſphemauit*) & conflationi ſuæ curuauit ceruicem: *addit,* vniuerſa hæreticorum Idola, & diaboli figmenta, imaginem diuinitatis & pulchritudinem dogmatum præferre videri, cùm in illis nihil ſpirans ſit & vitale. *Quibus apertiſſimè oſtendit, hæreſin etſi diabolicum, turpe & falſum dogma ſit, imaginem tamen pulchri diuini & veri præ ſe ferre.*

Quinta ratio Ieſuitæ eſt ſumpta ex ipſa vocis proprietate. Sic enim inquit: Idolum eſt, vt Tertullianus docet libro de idololatria, diminutiuum ab εἶδος, id eſt, forma, & ſignificat formam paruam, non quantitate ſolâ, ſed perfectione: eſt enim propriè idolum (vt exponit Euſtathius lib. 11. Odyſſ. imago inanis, qualis eſt, quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia ſunt phantaſmata, id eſt, Imagines, quas Imaginatione fabricamus, quibus ſæpè nihil reſpondet in re: & qualia denique ſunt ſpectra & vmbræ mortuorum, quę videntur quidem eſſe aliquid ſolidum, ſed inanes ſunt. Vnde Homerus 11. Odyſſ. & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα: & Vergilius libro 6. Æneid. Vmbras & cauas Imagines, id eſt, vanas & inanes. Quoniam ergo Idolum propriâ & primariâ ſignificatione deſignat imaginem inanem, inde Scriptores ſacri, & Eccleſiaſtici Doctores vocauerunt idola ſtatuas falſorum Deorum, licet ſolidæ ſint, quoad materiam, quia inanes ſunt quoad formam, id eſt, quoad repræſentationem. *Hæc Bellarminus. Argumentum tale eſt.*

5. Ratio

explica-

Idolum propriâ & primariâ ſignificatione deſignat imaginem inanem.

Scriptores autem Eccleſiaſtici ex primaria ſignificatione vocauerunt Idola Statuas falſorum Deorum:

Ergo.

Idolum apud Scriptores Eccleſiaſticos dicitur Imago inanis quoad formam, ſeu repræſentationem.

Inane quid ſignificet.

Reſpondetur, vtitur hîc Ieſuita fallaciâ Ambiguitatis in dictione Inanis. *Nam* Inane *dicitur aliud ſimpliciter, aliud ſecundum quid: & rurſum, inter ea quæ ſecundum quid, aliud alio reſpectu, pro varietate rerum quibus inane aut plenum eſſe ſolet ſubiectum de quo agitur. Phyſici cùm negant quicquam eſſe inane, aut vacuum, loquuntur de inani ſimpliciter, quòd nihil prorſus continet: Vulgus autem ea inania ſecundum quid appellat, quæ nihil habent ſolidi alicuius corporis, aut etſi alicuius, non tamen certi cuiuſdam. Iam verò Bellarminus inani ſolidum ſic opponit in eo, quod probandæ propoſitioni adhibet ex Euſtathio de* vmbris mortuorum, quæ videntur quidem eſſe ſolida corpora, ſed inanes ſunt: *tanquam Imaginem inanem eam diceret, quæ ſic inanis rei ipſius quam repræſentat, quòd corpus, cuius ſpeciem præ ſe fert, non habeat. Hoc ſenſu ſi aſſeret in propoſitione,* Idolum propriâ & primariâ ſignificatione inanem imaginem deſignare; *tùm in Concluſione ſola peccare, vbi diuerſo vocis ſenſu infert, quod ex Propoſitione ſic intellecta non ſequitur,* idolum eſſe Imaginem inanem repræſentationis, *hoc eſt, quæ nihil repræſentet. Nam* εἴδωλον, *quod Homerus Iliad. 5. ſuppoſitum pro Ænea fingit, repræſentabat Æneam, & tamen erat imago inanis rei repræſentatæ, quòd Æneæ corpus, cuius præ ſe formam ferebat, non haberet. Bellarminus autem, cùm in Concluſione* imaginẽ inanem *dicit, non quæ ſit inanis reſpectu rei repræſentatæ, non reſpectu repræſentationis, accommodatè loquitur, ad aſſertionem quam confirmare inſtituit, nempe,* Idolum falſam eſſe ſimilitudinem, & repræſentantem id quod non eſt. *In propoſitione igitur eodem ſenſu dicere debuit,* Idolum propriâ & primariâ ſignificatione imaginẽ eſſe inanem. *Quod videtur item accipi voluiſſe ex altero Euſtathiano exemplo de* Phantaſmatis, quibus ſæpè nihil reſpondet in re. *Reuocatâ igitur voce multiplicis ſenſûs ad ſimplicem, quem Bellarmini inſtitutum ac ratio poſtulat, argumentatio eius talis eſt:*

Idolum propriâ & primariâ ſignificatione deſignat Imaginem repræſentantem id quod non eſt:

Scriptores autem Eccleſiaſtici tribuerunt nomen Idoli propriâ & primariâ ſignificatione, falſorum Deorum ſtatuis:

Ergo.

Idolum apud ſcriptores Eccleſiaſticos deſignat Imaginem repræſentantem id quod non eſt.

Idolum tam formam, quam formulã ſignificat. Explicatur locus Tertulliani.

Propoſitionem huius Syllogiſmi probare conatur ex Tertulliano, Euſtathio, Homero, Luciano & Vergilio. Nam, *inquit,* vt Tertullianus docet, Idolum eſt diminutiuum ab εἶδος, id eſt, formâ, & ſignificat formam paruam, non quantitate ſolum ſed perfectione. *Reſpondeo, Apud Tertullianum ne veſtigium quidem exſtat poſtremæ clauſulæ, de perfectionis paruitate. Formulam autem Idolo propriè ſignificari, ac non etiam formam, tam abeſt vt doceat, vllóue argumento probet, vt ne dicat quidem, imò apertè negat. Et quia verè negat* Idolum *ſignificare propriè paruam formam, quippe quod ad omnem formam iurè extendit: propterea, licet* εἴδωλον *diminutiuum eſſe dicat, id tamen à ſe falsò dici commonſtrat. Hæc enim eius verba ſunt:* εἶδος Græcè formam ſonat: ab eo per diminutiuum εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. *Harum ſententiarum poſterior priori contradicit. Si enim* εἴδωλον *diminutiuum eſſet, ſignificaret omnem formulam duntaxat. Quod ſi omnem etiam formam ſignificet, diminutiuum non eſt. Atqui non ſolùm in genere infert Tertullianus è veſtigio,* Inde idololatria omnis circa omne Idolum famulatus & ſeruitus: *ac rurſum,* Omnia colit humanus error, præter ipſum omnium conditorem, eorum Imagines, idola, imaginum conſecratio idololatria: *ſed etiam in ſpecie* Idolis, *numerat* Imaginem à rege Nabuchodonoſor factam, *quæ ſexaginta cubitorum altitudinem habens formula profectò non fuit. Atque ita latè patere Græcæ vocis ſignificationem, ex multorum Græcorum authorum conſenſu indicioque probat Reinoldus lib. 7. de Idololatria Romana pag 539. & ſeq.*

Etiamſi autem concederetur, Idolum ſignificare propriè paruam formam, *non tamen inde concluderet,* idolum eſſe imaginem repręſentantem id quod non eſt. *Nam Cæſaris Imago in numiſmate, & anulo inſculpta, erat forma parua: & tamen repræſentabat rem verè ſubſiſtentem.*

Explicatur locus Euſtathij de Idoli nomine.

Ad Euſtathii locum quod attinet eâdem fraude corrumpit eum Bellarminus, quâ Tertulliani locum peruertit. Euſtathius enim ad Homeri verba, quibus hominum mortuorum animæ per necromantiam ab inferis excitatæ, eâdem ſpecie Vlyſſi viſæ perhibentur, quam dum in viuis agerent, habebant homines ipſi: Sciendum eſt, *inquit,* phantaſma fuiſſe hæc Vlyſſi, quandoquidem genus erat diuinationis Ethnicis vſitatum, quod videbant hominum mortuorum εἴδωλα obſcura & euanida, ex aere formata, atque ad Imaginum, quibus prima rei quaſi lineamenta & vmbræ exprimuntur, morem ſic efficta, vt quâ quiſque corporis, ætatis, conditionis, habitûs, aliorumque adjunctorum ſpecie viuus apparuerat, eadẽ repręſentaretur: quemadmodũ & in ſomnijs ſcilicet vſu venit. Idcirco anima quoque matris Vlyſſis, cùm manus ejus in amplexũ ruentis effugeret, auolâſſe dicitur, ſimilis vmbræ aut ſomnio. *Sic Euſtathius, conuenienter ſententiæ Homeri, qui Elpenoris animam Vlyſſi ita apparentem* εἴδωλον *appellat. Ac rurſum,* vbi

vbi Vlyſſes, animam matris fruſtro conatus comprehendere, dubitat, vtrum anima ea ſit, an εἴδωλον; *ibi Euſtathius;* εἴδωλον, *inquit*, & vmbram & ſomnium Hominum pro eodem habet, *quod ad euanidæ* rei rationem attinet; & animam aliud ab his tribus eſſe ducit. *Ex his duobus locis Bellarminus ſuam, quam Euſtathio tribuit, Idoli interpretationem edolat. Nam quod ab Euſtathio planiſſimè explicatur,* εἴδωλον *eſſe Imaginem mortui, viuo ſimilem, & repræſentantem id quod eſt: hoc iſte non ſophiſticè ſolum, ſed etiam falsè diſtorquet, vt perſuadeat, Idolum imaginem eſſe repræſentantem id quod non eſt.*

Εἴδωλον quâ ratione phãtaſma Euſtathio.

Sed vt Ieſuita ſophiſma ſuum aliâ fraude aptius ad ſeducendum lectorem redderet, interpolat primam vocem Euſtathij, videlicet, phantaſma hęc fuiſſe Vlyſſi, *& ex ea hanc conflat ſententiam:* Idolum eſt propriè (vt exponit Euſtathius) imago inanis, qualia ſunt phantaſmata, id eſt, Imagines quas imaginatione fabricamus, quibus ſępè nihil reſpondet in re. *Verum quidem eſt, phantaſmata eſſe imagines, quas imaginatione fabricamus, quibus ſæpè nihil reſpondet in re: ſed Euſtathius alio ſenſu ait* εἴδωλα *fuiſſe phantaſma Vlyſſi, quò ſcilicet aſpectui ejus repræſentarent viuorum hominum ſpeciem. Hujuſmodi autem phantaſmata imagines eſſe habentes aliquid ſibi reſpondens in re, manifeſtum eſt, vt nullâ probatione egeat.*

In reliquis tribus, Homero nempe, Luciano & Vergilio ſophiſma idem eſt, quod in Euſtathio.

An Imagines Sanctorũ Simulachra dicendæ.

Vt autem Ieſuita hactenus contendit, Imagines Dei & ſanctorum non eſſe Idola appellandas, ne Romana Eccleſia idololatrica appellari queat: ſic jam poſtremo loco probare conatur, eas ne Simulachra *quidem nominari poſſe.* Nomen, *inquit*, Simulachri eſt quidem paulò communius: nam Lactantius lib. 6. de vero cultu, capite 10. & 13. vocat hominem Dei ſimulachrum: & libro 2. de Origine erroris, cap. 2. dicit Simulachrum dici à ſimilitudine, & proinde omnem veram Imaginem poſſe dici Simulachrum. Verius tamen eſt, quod alii dicunt, Simulachrum dici à ſimulando, non à ſimilitudine: nam in Scripturis ſimulachra vbique ponuntur pro Idolis. Semper enim vbi Latinus interpres poſuit Simulachra, vt Act. 15. Pſal. 113. 1. Ioan. vltimo, & alibi, ſemper in Græco eſt εἴδωλα: & B. Auguſtinus in Pſal. 135. dicit, Latinos ea ſimulachra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in capite 7. Hoſeæ dicit, ſic opponi Simulachrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati, quia Simulachrum Deum falſum refert. Denique ſicut Homerus & Lucianus vocant Idola vmbras mortuorum, quæ videntur ſolida corpora quædam, & non ſunt: ita etiam Lucretius libro 4. & Verg. lib. 4. Georg. & lib. 6. Æneid. eaſdem mortuorum vmbras paſſim appellant Simulachra.

Lactantius defenditur.

Reſpondeo, Ineptè Ieſuita reprehendit Lactantium, Simulachri *nomen pro* imagine *vſurpantem: fuit enim Lactantius Latinitatis author optimus: Et ſequutus eſt in hac re Ciceronem, qui in Orat. pro Archia inquit;* Statuæ & Imagines non animorum Simulachra ſunt ſed corporum. *In Epiſtola* 68. Artifices corporis ſimulachra ignotis nota faciebant: *Epiſt.* 143. Simulachrum & veſtigium Ciuitatis. *De inuent.* Zeuxis Helenæ Simulachrum pinxit. *In Ver.* Effigies Simulachrumque Mithridatis. *Pro Do.* Mulieris Simulachrum è marmore, *&c. Sic etiam vſus eſt hac voce Varro lib. 6. de lingua Latina. Cyprianus de Idolorum vanitate: Arnobius contra Gent. lib. 6. & Iſidor. lib. 8. c. 11. Simulachra tradit à ſimilitudine nuncupata, eò quòd manu artificis ex lapide aliáue materia eorum vultus imitantur, in quorum honorem finguntur: aliique multi cùm prophani, tum Eccleſiaſtici authores, idem Simulachri voce quod Imaginis ſignificari teſtantur. Quos autem eorum loco ſuæ ſententiæ adſtipulatores reponit Ieſuita?* Verius eſt, *inquit*, quod alij dicunt, *&c. Qui autem illi ſint, non indicat.*

Simulachri nomen non vbiq; in Scriptura pro idolo vſurpatum.

Imperitè quoque ſcribit Bellarminus, In Scripturis ſimulachra vbique ponuntur pro idolis: Semper enim; vbi Latinus interpres poſuit Simulachra, vt Act. 15. Pſal. 113. 1. Ioan. vlt. & alibi: in Græco eſt, εἴδωλον. Nam Latinus interpres Act. 17. vſus eſt voce Simulachri: in Græco autem non eſt εἴδωλα, ſed βδελύγματα: *Idem interpres.* Exod. 34. *habet* Simulachra: *In Græco autem non eſt* εἴδωλα, *ſed* θεοὶ: *Latinus interpres Leuit.* 26. *vertit* Simulachra, *quum in Græco ſit non* εἴδωλα, *ſed* χειροποίητα: *Idem videre licet Numer.* 23. 1. *Samuel.* 19. 2. *Reg.* 15. 2. *Chron:* 34. *Iſa.* 10. & 40. & 41. *Ezech.* 6. 30. *Hoſ.* 10. *Zach.* 10. 2. *Machab.* 2. *Sed Bellarminus ab ipſo Bellarmino hac in re confutatur: nam Iſa. 40. c. vbi Latina verſio habet* Simulachrum, *in Græco habetur* εἰκὼν: *quæ vox Bellarmino de Eccleſ. triumph. lib. 2. c. 6. fatente,* imaginem *ſignificat.*

Auguſtini & Hieronymi loca de idolo & ſimulachro explicantur.

Ad Auguſtinum, quem etiam allegat Ieſuita quod attinet, dicit ille ſemel quidem in Pſal. 135. Latinos ea ſimulachra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola: *ſæpius autem eundem Patrem* Simulachrum & Imaginem *pro eodem vſurpare, ex aliis eius teſtimoniis apparet. In eundem Pſal. dicit,* Simulachra oculos habere, & non videre, *&c. quibus Imagines humana ſpecie factas Scriptura deſignat. In Pſal.* 113. *ſcribit,* adorari potiùs debere viuas beſtias, quam hominum Simulachra vita ſenſuque carentia. *Contra Fauſtum lib.*

22.

22.c.17.*dicit*, ex deſiderio mortuorum conſtitutas imagines, vnde Simulachrorum vſus exortus ſit.

Hieronymus quoque vt Bellarminus addit, in cap. 7. *Hoſeæ ſcribit*, Sic opponi Simulachrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati, quia Simulachrum Deum falſum refert. *Reſpondeo, Hanc clauſulam*, Quia Simulachrum falſum Deum refert, *ſubyciendo, Hieronymum ex parte ementitur Ieſuita: tanquam Simulachrum, quod Deum verum referat, non item Deo contrarium cenſeret Hieronymus. Quòd verò dicit*, Mendacium contrarium eſſe veritati, ſicut Simulachrum contrarium eſt Deo, ac propterea Idolum vocari mendacium ab Hoſea: *Idolum quidem ſeu ſimulachrum doctorem eſſe falſi perhibet, ſic tamen vt & Imago ſit; vnde* Imaginem *quoque* falſam *in capite ſecundo Habacuc vocat. Neque hoc negare poterit Bellarminus, niſi negabit Imaginis nomen rectè tribui beſtiarum & hominum Imaginibus, quæ Hieronymo in Iſa.46.c.* Simulach a *ſunt.*

Virgilius eiduion. *Vergilius etiam mortuorum umbras non modò ſimiles facit viuis hominibus, ſed & Imagines appellat: Æneid. lib* 2. *&* 6. *Et Lucretius εἴδωλα Epicuri explicans libr.* 4. Simulachra *appellat formas quaſdam tenues, figura ſimili præditas atque ſolida corpora, à quibus eas vult deflere. Imò Lucretius lib.* 2. Simulachrum *&* Imaginem *conjungit, tanquam voces idem ſignificant, promiſcuéque vſurpat lib.* 4. *&* 6. *& hominum effigies* Simulachra *nominat, libro* 2. *Omnes igitur teſtes, quos Bellarminus producit contra veram* Simulachri *ſignificationem, probant & teſtantur*, Simulachrum *&* Imaginem *pro vocabulis idem ſignificantibus ab ipſis haberi.*

Quicunque vel Idolum, vel Imaginem colit peccat. *Poſtremo, vt maximè demus, Idolum & Simulachrum idem eſſe & ſignificare, non tamen vult Auguſtinus lib.*20.*contra Fauſtum, Cap.* 5. *Idola eo ſenſu nihil eſſe, quo vult Bellarminus:* Sunt, *inquit*, & Idola, ſed ad ſalutem nihil ſunt. *Deinde non reprehendit Ethnicos, Idola colentes, hoc nomine, quòd coluerint id quod nuſquam ſit, ſed quod Idola pro Dijs coluerint. Chriſtiani igitur dum colunt Imagines, non eo excuſantur, quòd colunt ea quæ ſunt, ſed quia pro Dijs colunt.* Pagani, *inquit*, ea colunt quæ ſunt, ſed pro Diis colenda non ſunt. *Imagines ergo pro Dijs colentes æquè peccant, ac Ethnici qui Idola & Simulachra coluerunt. Vnde rectiſſimè ſubjicit Auguſtinus*, Cum paganis quando agimus, vt Idola non colant, non eis dicimus quòd nulla ſint, ſed quòd colenda non ſint. Eiſque colendum horum omnium conditorem, Deum inviſibilem ſuademus, cujus ſolius participatione beatus homo fieri poteſt. *Tota ergo hæc diſtinctio inter Idola, Simulachra & Imagines Pontificios nihil iuuat: Quicunque enim pro Dijs colit aliquid, peccat ſiue Idolum, ſimulachrum, ſiue imago ſit, quia id prorſus colendum non eſt.*

Idolorũ, Simulachrorum, & Imaginum apud Ethnicos & Chriſtianos eadē ratio quoad formam & cultũ. *Sed quid multis opus eſt? Conſtat enim tandē eſſe idololatriæ apud Chriſtianos quæ olim apud Ethnicos fuit ratio, ſiue ipſa Idola, Simulachra & Imagines, ſiue eorum vſum cultumque conſideres. De gentilium enim Simulachris & Idolis Dauid loquens, ea ad hunc modum deſcribit*: Simulachra & Idola ipſorum ſunt argentea & aurea, opus quod manibus hominis producitur. Os habent, & non loquuntur: oculos habent, & non vident: aures habent, nec audiunt: naſum habent, nec odorantur: manus habent, nec palpant: pedes habent, nec ambulant, neque ſonum edunt ſuo gutture, *&c. Pſal.* 115. *Quid verò ab his Chriſtianorum Imagines differunt vel materiâ, vel formâ, vel etiam actionibus. Et vt de forma pluribus agamus, fingebant Gentiles alium quidem ſenili, alium iuuenili habitu. Alius cen iratus fulmen librabat aut enſem, alius rurſum mitis & placido aſpectu intuentes alliciebat. Inter Deas aliæ matronalem grauitatem referebant, aliæ laſciuiam & intemperantiam non obſcurè loquebantur. Accedebant his & brutorum animalium forma, vt Paulus ad Romanos ſcribit. Num vero hæc omnia in Templis Chriſtianorum non conſpiciuntur? Sed & ſenili formâ (imò ridiculâ; vt Auguſtinus in libro de Fide & Symbolo monuit) Deus Pater, & Filium adhuc cruentum atque lacerum ſinu fouet. Inſidet humero, vel pectori adhæret Spiritus ſanctus, adhuc columbæ ſpeciem, in qua ſemel apparuit, referens. At cùm idem Deus ſit, num nos Deo volucris ſpeciem ſeu formam affingere negabimus? Gladio armatus adſtat Paulus. Cultro nudato cernitur Bartholomæus. Eques cataphractus pugnat Georgius. Imò ferè nullus Diuorum inermis fingitur. De Imaginibus Diuarum pudet dicere, ſed res ipſa loquitur, tali ferè eas habitu fingi & ſculpi, qualem nemo bonus pater in filia, nec maritus probus in vxore ferret, Nec deſunt brutorum animalium Imagines in Chriſtianorum Templis, cùm Vuendelino oues boueſque Antonio porci, Martino anſeres, Euſtachio canes & cerui, ac Gertrudæ mures adſtent. Quid quòd aſinus, quo aliud non eſt animal ſtupidius ſimulachrum peculiare meruit? Quod ſi cultum ſpectes in hoc etiam ab Ethnicis nihil differunt. Nam vt illi olim, ita Chriſtiani hodie, Simulachris & Imaginibus Sacella & Templa exſtruunt: aras conſecrant, eaſdem veſtiunt, ad has eſculenta & poculenta ſacrificia vnà cum pecunijs offerunt. Coram illis procumbunt, preces ad eas dirigunt. Cùm ergo eadem ſit tam Idolorum & Imaginum, quàm cultus, qui ipſis impenditur, ratio apud Chriſtianos, quæ olim apud Ethnicos fuit, minimè putandum eſt, horum tantummodo Simulachra prohibita fuiſſe, nobis verò licere, vt mutatis tantùm nominibus*

ſtatua-

ſtatuarum & Deorum eadem faciamus, propter quæ illi olim damnati ſunt: ſed ſic ſtatuendum, cùm ſimilium eadem ſit ratio, juxta Dialecticorum regulam, æquè noſtra ac Gentilium Simulachra, Imagines, & Idola ab Apoſtolis damnata fuiſſe. Et loquitur quidem Ioannes in Apocalypſi 9. cap. non quidem de ſui temporis Idololatris, ſed de nouiſſimorum temporum ſimulachris & ſimulachrorum cultoribus, cùm inquit: Reliqui quoque homines peribunt & damnabuntur, qui non ſunt occiſi his plagis, ſed non reſipuerunt ab operibus manuum ſuarum, vt ne adorarent dęmonia & Simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſunt, neque audire, neque ambulare. *Arrigite hîc aures idololatræ. An non Ioannes eodem modo de nouiſſimorum temporum Simulachris loquitur, quo David & Eſaias de ſuorum temporum Idolis locuti ſunt? Obſeruate, an non judicium idem denunciet Chriſtianorum Idololatris, quod omnis Scriptura iampridem cunctis ſimulachrorum cultoribus denunciauit?*

CAPVT XII.

II. De Principibus ICONOMACHORVM.

Hiſtoria Iconomachia.

SVPRA *multis Originem & Progreſſum Imaginum, earumque cultûs expoſuimus, & oſtendimus* DEVM *primum fuiſſe Iconomachum, hoc eſt, eum, qui Idola, Simulachra & Imagines omnis generis in lege ſua ad cultum fieri prohibuerit, vel ſi facta ſint, eas abolere ſeu deſtruere præceperit. Moſi ſucceſſerunt Prophetæ reliqui, & his Apoſtoli, qui omnis generis Imagines ad cultum expoſitas, damnârunt ſimpliciter, & vt ab iis abſtineremus grauiſſimè monuerunt. Patres poſt Apoſtolos in tres Claſſes diſtinximus. Prima eorum fuit, qui Nicenum 1. Concilium præceſſerunt. Secunda eorum, qui hos ſecuti ſunt vſque ad Gregorium I. Papam. Tertia illorum, qui poſt hos vſque ad apertam Papæ tyrannidem vixerunt.*

De prima *Claſſe diximus, Omnes vno conſenſu Imagines improbâſſe: & quidem ſpecialim etiam permultos Imagines Sanctorum reieciſſe, vt non dici poſſit, Idola duntaxat Ethnicorum ab illis damnata fuiſſe: ac rationes eorum tales eſſe indicauimus, quæ etiam contra Chriſtianorum Imagines faciant. In* ſecunda *Claſſe omnes ſenſiſſe diximus, lege Dei prohiberi Imagines ad cultum, eóque in locis Cultui diuino conſecratis ferendas non eſſe, propter Idololatriæ periculum.* Quartò *oſtendimus, vt poſt hanc ætatem Satanâ liberius regnante, ſed tamen Spiritu Chriſti Eccleſiam ſuam non penitùs deſerente, Epiſcopi & Imperatores ſimul in diuerſas ſententias diſtracti fuerint: aliis Imagines in Templis approbantibus, aliis improbantibus: Vtque Imperatores Orientales & Occidentales hanc ob cauſam inter ſe commiſſi fuerint; illiſque victoriam reportantibus, Imagines ſublatæ, contra his ſuperioribus exiſtentibus repoſitæ ſint: Cumque diu vehementer certatum vtrinque eſſet, demùm exſtinctâ verâ religione in Oriente, Pontifices Romanos Imagines in toto Occidente obtinuiſſe; & inde vi potius, quàm vlla ratione, in hæc vſque tempora in Papatu retentas & adoratas fuiſſe.*

Hæc, quia ex probatis auctoribus à noſtris proferuntur, ideóque Bellarminus refutare non potuit, alto ſilentio ea præterit: Ille verò alios indicat, capite 6. qui primi Imagines earumque cultum reiecerint atque damnârint: ſed tamen ita hoc facit, vt dubium incertumque ferè Lectorem dimittat.

Ac primò pro confeſſo ſumit, quod tamen eſt falſiſſimum, vt ex capite 9. huius libri apparet, Imagines Dei, Chriſti & Sanctorum jam inde à Chriſti temporibus in Eccleſiis Chriſtianorum collocatas, & à nemine vnquam prohibitas, aut damnatas fuiſſe per aliquot annorum Centurias. Deinde commemorat varias Pontificiorum ſententias, de iis, qui primò Imagines in Templis prohibuerunt & impugnârunt, ſic tamen vt multas earum ipſe quidem probet, ſed tanquam falſas & erroneas reiiciat. Iconomachi primi Bellarmino qui

Alphonſus, *inquit*, de Caſtro tribuit Iconomachiam cuidam Felici, quem dicit damnatum in Concilio Franconiæ, teſte Platina in Adriano 1. *Sed Ieſuita ipſe hanc ſententiam refutat*: Felix, *inquit*, damnatus in Synodo Francofordenſi, eſt Felix Epiſcopus Vrgelitanus. Is autem (vt ex Adone in Chronico & Iona lib. 1. patet) ſolùm docuit, Chriſtum eſſe Filium Dei adoptivum; quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tempore Pſeudoſynodum Græcorum contra Imagines, putauerunt tam Plat. quàm Alphonſ. hęreſim Felicianam eſſe hæreſim Iconomachorum. *Vbi tamen & ipſe Ieſuita errat, quum dicit, Francofortenſem Synodum reprobâſſe pſeudoſynodum Græcorum (Conſtantinopolitanam 7. intelligit) contra imagines.*

Secundò dicit Bellarminus, Iconomachiam falsò tribui ab Alphonſo etiam Sereno Maſſilienſi Epiſcopo & Epiphanio. Non enim, *inquit*, ſine temeritate, & præjudicio Catholicæ Eccleſiæ tam craſſi errores tam magnis viris tribuuntur. *Rectè autem Alphonſum tam Serenum, quàm Epiphanium, inter Iconomachos, hoc eſt, Imagines prohibentes, & legem Dei contra illas latam defendentes, numerare, ex cap. 9. huius libri, apertiſſimè intelligitur.*

Tertiò, inquit Ieſuita, Nicolaus Sanderus libro 1. Capite vltimo de Imaginibus dicit, primos Iconomachos fuiſſe Manichæos, tum

tum quia id videtur ſignificare Tharaſius in 7. Synodo, tum etiam, quia Fauſtus apud Auguſtinum lib. 30. capite 3. contra Fauſtum, gloriatur, à ſuę ſectæ hominibus Deum ſine Simulachris coli. *Verùm ne hanc quidem opinionem Bellarminus probat.* An res, *inquit*, ita ſe habeat, vehementer dubito. Nam Tharaſius in 7. Synodo act. 5. non dicit Manichęos reſpuiſſe Imagines, ſed dicit, Iconomachos dum Imagines reſpuunt, ſimiles eſſe Manichæis, qui aſſerebant, Chriſtum non habuiſſe verum corpus: *qui enim negat Chriſtum poſſe depingi, videtur Tharaſio & Bellarmino exiſtimare, Chriſtum non habere verum corpus. Alioquin cum Manichæorum & ſimilium hæreticorum controuerſiæ & certamina diligenter apud veteres deſcripta exſtent, nuſquam tamen Iconomachia illis tribuitur: imò Manichæos Imaginibus æquiores fuiſſe ex Auguſtino contra Adimantum cap. 13. liquet.* Adimantus, *inquit*, reprehendit cœlum Dei, quo à cultu ſimulachrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris. Quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam paganorum concilient beneuolentiam.

Quod Fauſtum attinet, vterque tam Sanderus quàm Bellarminus errant: Sanderus quidem, quòd putat, Fauſtum gloriatum fuiſſe, à ſuæ ſectæ hominibus Deum ſine ſimulachris coli: *Bellarminus verò, quòd dicit*, Fauſtum non loquutum eſſe de Imaginibus Sanctorum, ſed ſolùm de Imaginibus Dei. *Res autem ſic ſe habet. Fauſtus orthodoxos Schiſma gentium nuncupárat: hoc refellens Auguſtinus*, Pagani, *inquit inter alia*, aris, delubris, ſimulachris, victimis atque incenſo Deum colendum putant. Ego ab his in hoc quoque multum diuerſus incedo, qui ipſum me, ſi modò ſim dignus rationale Dei templum puto viuum viuæ majeſtatis: Simulachrum, Chriſtum Filium eius accipio: Aram, mentem bonis artibus & diſciplinis imbutam: honores quoque diuinos, ac ſacrificia in ſolis orationibus, & ipſis puris ac ſimplicibus pono: quomodo ergo ſchiſma ſim paganorum? *Et paulò poſt de Fauſto & ſua ſecta hominibus loquens Auguſtinus*, Vos, *inquit*, ſacrificia paganorum vertiſtis in Agapas, Idola in Martyres, quos votis ſimilibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis & dapibus. *Quibus verbis Auguſtinus apertiſſimè docet, orthodoxos ſuo tempore, nullas prorſus vel Dei vel Sanctorum Imagines in ſuis Templis habuiſſe.*

Primi Iconomachi Bellarmino Iudæi ſunt.

Quartò ait Bellarminus, Ergo primi Iconomachi ſunt Iudæi, qui in ſuo Thalmud, quod anno Chriſti 476. prodiit Ord. 2. tract. 1. diſt. 1. diſertè docent, Chriſtianorum Eccleſias eſſe domos idololatriæ, &c. *Reſpondeo, Iudæos circa annos Domini 476. non primos extitiſſe, qui Imagines omnis generis ad cultum propoſitas damnárunt: nam diu ante hoc fecit Deus ipſe, Propheta, Apoſtoli & Patres omnes in primitiua Eccleſia. Nec mirum etiam poſt natum Chriſtum eos ab Imaginibus abhorruiſſe: nam vt vt indurati fuerint, nouerunt tamen Idolorum, Imaginum, & Simulachrorum cultum maioribus eorum ſemper infeliciſſimè ceſſiſſe: vide ſupra cap. 8. huius libri. Nec reprehendit hoc in Iudæis ſui temporis Auguſtinus, ſed potius laudat lib. 20. contra Fauſtum cap. 4.*

An Xenaias Iconomachus.

Quintò ait Bellarminus, Zenone imperante exſtitit Xenaias, quem principem Iconomachorum fuiſſe dicunt Nicephorus libro 16. Capite 27. & Cedrenus in Compendio. *Reſpondeo ſic ita, vt Nicephorus, author alioquin fabuloſiſſimus, refert, non tamen ſequitur, Xenaias in multis errauit, ergo in omnibus. Nam Ieſuitæ multos fidei articulos corruperunt horribiliter, & falſiſſima docent, non tamen in omnibus errant. Deinde reſpondeo, Nicephorus indicat*, Xenaiæ hæreſim fuiſſe, Imagines Sanctorum non eſſe adorandas: *Idem Gregorius vero M. Papa tanquam catholicam Eccleſiæ doctrinam defendit.*

An Samaritani primi Iconomachi.

Sextò dicit, ſub Iuſtino juniore Imp. Samaritani quidam irruperunt in Eccleſiam quandam & in Imagines Chriſti, & Sanctorum graſſati ſunt. *Reſpondeo, ſi Eccleſia hæc ad Samaritanos iſtos pertinuiſſet, & legitimè Imagines abrogiſſent, ex zelo erga legem Dei prohibentem imagines, rectè feciſſent: ſed quia odio erga religionem Chriſtianam, & ex furore bellico hoc factum eſt illegitimo modo, non rectè fecerunt: Neque inde ſequitur, Imagines propterea probandas eſſe.*

De Mahumeto Imagines damnante.

Septimò Ieſuita inquit, poſt annum Domini 600. exortus eſt Mahumetus, qui ſuæ ſectæ hominibus nullas Imagines in Templis permiſit, &c. *Reſpondeo, Etſi Mahumetus multa blaſphema & horrenda ſanxerit, prohibendo tamen Imagines non peccauit, ſed id ex lege Moſi didicit.*

Octauo dicit, Poſt annum 800. Hebræus quidam Ezidi Regi Arabum Mahumetano promiſit 300. annos vitæ, ſi in ſuo Imperio Imagines Chriſti & Sanctorum ex Chriſtianorum Eccleſiis auferri & comburi juberet: Iuſſit ille: ſed cùm Chriſtiani non parerent, immiſit Arabes & Hebræos in Eccleſias, qui negotium impigrè perfecerunt. *Reſpondeo primò vt ſuprà, Si Iudæus ille hoc fecit amore legis diuinæ, & apud legitimum magiſtratum inſtituit, vt imagines è Templis amoueantur, rectè fecit, nam Deus in lege ſua hoc mandauit: Sin autem Chriſtianæ Religionis odio hoc fecit, peccauit, ſicut Nabuchodonoſor ob impiè tractata vaſa Templi, Arcam & Cherubim peccauit, ideoq́ à Deo punitus eſſe à*

Chry-

Chryſoſtomo non malè dicitur, quia odio Dei & in eius contumeliam hoc fecit: Deinde, citat Ieſuita hoc exemplum, vt etiam priora aliquot ex Nicena 2. Synodo Idololatrica, in qua multa falſa, vana & ficta leguntur, quæque in Orthodoxis libris & probatis authoribus non habentur.

Nono, Imperatorem pijſſimum Conſtantinopolitanum Leonem III. cognomento Iſauricum, Iconomachum facit. Leonis patris quemadmodum in Imperio ſucceſſorem facit Conſtantinum Copronymum, ſic & in hæreſi, (Ieſuita verba ſunt) quòd coli Imagines à Chriſtianis vetuerit, quem etiam, pro more ſuo, varijs erroribus alijs onerat. Pergens deinde in Iconomachorum hiſtoria, ſucceſſorem facit Conſtantini Copronymi Leonem Armenium, huius Michaëlem Balbum, Balbi Theophylum Imperatores Conſtantinopolitanos ab anno Chriſti 815. vſque ad annum 840. In Occidente Claudium Taurinenſem Epiſcopum, quem Sereni Maſſilienſis Epiſcopi ſucceſſorem huius doctrinæ facit anno Domini 840. Claudio ſucceſſiſſe vult, ſed magno temporis hiatu, Iohannem Vuicleſum anno 137. Vuicleſo Hieronymum Pragenſem: Pragenſi Carolſtadium, huic Caluinum. Reſpondeo, hæc vera eſſe vt à Bellarmino commemorantur, non autem primos fuiſſe iſtos quorum hic Ieſuita meminit, qui hoc fecerunt, ſed Deum ipſum, Prophetas, Apoſtolos, & Patres primitiuæ Eccleſiæ. Cumque poſt horum tempora ſenſim in Eccleſias receptæ eſſent imagines, & ad cultum propoſitæ, non ſolùm Epiſcopi ſcriptis publicis & viuâ voce, ſed etiam Imperatores Chriſtiani & pij edictis Imagines prohibuerunt, impugnârunt & damnârunt. Fuerunt igitur Iconomachi, ſed non eo ſenſu, quo Pontificii volunt, nempe ſceleſti, impij & prophani homines: alioquin tales etiam eſſent Prophetæ, Apoſtoli & Patres.

CAPVT XIII.

III. An ſint prohibitæ IMAGINES Dei.

AD hanc quæſtionem Bellarminus capite octauo primò reſpondet, Vtrum liceat Imagines Dei pingere an non, eſſe in opinione & incertum: Verba enim eius hæc ſunt; Non eſt tam certum in Eccleſia, an ſint faciendæ Imagines Dei, ſiue Trinitatis, quàm Chriſti, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud eſt in opinione. Deinde verò reſpondet affirmatiuè, & ſimpliciter dicit ex authoritate Caietani, Ambroſii Catharini, Dieghi Paynæ & Sanderi, quum tamen capite præcedente Caietanum & Catharinum grauiſsimè in hoc argumento erráſſe velit, licere pingere Imaginem Dei. Orthodoxi autem Theologi negatiuè reſpondent.

Argumenta Bellarmini, quibus probat, Licere pingere Imaginem Dei.

PRIMA autem ratio Bellarmini hæc eſt, quâ ſuam affirmantem ſententiam probat: Angeli ſunt incorporei, & tamen depicti, & ſculpti ſunt in Teſtamento veteri, Exod. 25. 3. Reg. 6. quare Deus etiam licet incorporeus pingi poterit. Reſpondeo, Fallacia eſt à Disparatis, ſeu à diſparitate rerum collatarum, ideoque Ab ignoratione Elenchi. Etſi enim Angeli quoque ſpiritus & incorporei ſunt, ſicut & Deus, non ſunt tamen infiniti & immenſi, vt Deus. Ideò aliquá imagine circumſcribi poſſunt, quod certè non conuenit Deo. Quare tolerabilius eſt, ſi pingantur forma Angelorum, quas ſumebant, quàm ſi illa pingerentur, quas aſſumebat, & in quibus apparebat Deus.

SECVNDA ratio eſt, Deus viſus eſt corporeâ ſpecie: nam Adæ apparuit tanquam homo deambulans in paradiſo, Geneſ. 3. Iacob vidit Deum innixum ſummitati ſcalæ, & proinde formâ corporeâ, Geneſ. 28. Moſes vidit poſteriora Dei, hoc eſt, terga & humeros, Exod. 33. Iſaias cap. 6. & Micheas 3. Reg. vlt. viderunt Dominum ſedentem in ſolio ad formam hominis Regis. Denique Daniel cap. 7. vidit eum ſedentem in throno, & deſcribit caput, & canos ejus capillos, ac veſtimenta alba. Spiritus etiam ſanctus apparuit in forma columbæ & ignis. Poteſt igitur Deus pingi in ea forma, in qua ſeipſum demonſtrauit. Reſpondet ad hoc argumentum Zanchius in Tract. Theol. pag. 350. Licuiſſe Deo quibus voluit formis ſuam præſentiam patefacere: ſed non licere nobis formas quas non habet, illi affingere, quia nobis hoc prohibet. An non hoc ſatis eſſe debet? Num ſapientiores erimus Deo? Quid diſputamus, an aliquid liceat, cùm exploratam habeamus voluntatem Dei. Duæ autem ſunt cauſæ, cur nolit vllam ſui Imaginem fieri, ſeu ſe imagine aliquâ repræſentari: vna cum alijs communis, quia videlicet non vult in vlla imagine coli: altera propria, quia nullam habet formam, quâ poſſit repræſentari. Atque hæc inculcatur à prophetis, vt Iſa. 40 & alibi, Cui me aſſimilabitis, inquit, Dominus? Satis eſſe debet cuique pio, noſſe Dei voluntatem, ſed quum accedunt etiam rationes, quas dignatur Deus proferre, quanta impietas, velle, an poſſimus adhuc facere, quod ille vetat, diſputare? Si ratio valet, quam affert per Moſem, & per prophetas: omnis humana ratiocinatio in contrarium, vana eſt & corruit. Quis verò dicat, rationem Dei nullius eſſe ponderis? Atque hæc ſit generalis reſponſio ad argumentum.

Cur Deus apparuerit ſub certis formis.

Nunc in ſpecie reſpondere volumus ad formam argumenti. Fallaciá peccat Bellarminus, Non cauſa, vt cauſa, vel etiam Accidentis. Apparuit aliquando patribus Deus ſub certis formis, vt daret ſignificationem aliquam ſuæ præſentiæ, aut vt certa etiam Myſteria adumbraret

per illud tempus: ſed nunquam, quòd voluerit à patribus & prophetis ſub illis figuris & formis depingi. Hóc inde manifeſtiſſimè intelligi poteſt, quòd nunquam vel Moſes, vel prophetæ iuſſerunt Deum vllâ figurâ pingere. Neque etiam vnquam vſi ſunt hoc argumento. Deus oſtendit ſe nobis in imagine ſeu forma humana: ergo nobis licet eum pingere in illa. Cur igitur hoc nos hodie audemus, quibus ſe ſub talibus figuris nunquam viſendum exhibuit? Deinde talem figuram non ſibi retinuit, ſed ad tempus ſaltem aſſumſit: non poſſumus igitur dicere, hæc eſt Dei imago. Item à fine, vt ſpecialem præſentiam ſuam ſignificaret, aſſumſit. At quomodo Papiſtæ affirmare poſſunt, vbi imaginem collocant, ibi Deum eadem ſpeciali præſentiâ adeſſe? Si de generali præſentia omnibus communi quæſtio ſit, opus non habet Imaginibus aut ſignis: In ipſo enim viuimus, mouemur & ſumus, & palpamus ſub rebus creatis. Denique aliud eſt quærere, quid poſſit probabiliter de aliqua re ab humana prudentia dici, an fieri illa poſſit: & illud, quid neceſſariò faciendum ſit, aut vitandum. Quæcunque hac de re poſſunt adferri rationes, ſi quid concludunt, probabiliter ſaltem concludunt. Vera autem pietas & Theologia non rationibus probabilibus nititur, ſed tantùm neceſſariis apertoque Dei verbo: quo non ſolùm vetamur imaginem vllam Deo affingere ad cultum: ſed etiam docemur, Deo ſummoperè diſplicere, ſi aliquam ei Imaginem ſimpliciter affingamus, etiamſi non colamus quod res ſit Deo qui totus eſt Spiritus, & quidem immenſus & inuiſibilis, omnium rerum conditor, indigniſſima. Faceſſant igitur omnes humanæ futileſque rationes, & pudeat homines cum Deo diſputare, velleque eo ſapientiores haberi.

TERTIA ratio eſt, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit ſtare, ſedere, ambulare: nominat ejus caput, pedes, brachia: tribuit illi, ſedem, thronum, ſcabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur in Scriptura? Reſpondent aliqui, membrorum diuerſitatem, quæ in Sacris Literis Deo adſcribitur, ſacramento quodam oſtendiſſe, naturam diuinam, humanam olim aſſumpturam fuiſſe. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit. Reſpondeo igitur, in hoc Ieſuitæ argumẽto malam eſſe conſequentiam, qui omnes, præter Anthropomorphitas Monachos ſtupidos, intelligũt, iſtas locutiones figuratas eſſe. Reſpõdeo tertio, In huiuſmodi locutionibus Scripturæ de Deo, nos ſpectare debere bonitatem, Dei quâ ita ſe ad infirmitatem noſtram demiſit, vt, quum naturam eius intelligere nequeamus, quaſdam ſuas proprietates membrorum hominum viuentium, non ſtatuarum lignearum, aut lapidearum nomine patefacere, ſeu potius adumbrare voluerit. Prouidentiam ſiquidem oculo deſcripſit, omnipotentiam brachio, artificia manibus, iram naribus, capillis canis prudentiam, & cætera huiuſmodi. Non autem ſequitur, nobis etiam licere ad illum exprimendum, iiſdem lineamentis, coloribus & cælaturis vti. Quia Deo non eſt impoſita lex, neque omnia licent hominibus, quæ ipſe iuſtè & rectè facit. Deus quippe vltionem capit de ſuis hoſtibus, Parenti mandat vt Filium interficiat, & vult Iſraelitas auferre ſecum Ægyptiorum bona, quæ tamen hominibus nefas eſt vel facere, vel præcipere. Nam ille hominibus, non ſibiipſi leges impoſuit. Quumque ille ſit legis author, potuit interdum quædam ab ea excipere. Statuendum igitur eſt, illum non ſine ratione feciſſe quod fecit: illa autem ratio hæc non fuit, nobis eum licere humano corpore & membris effingere: quum hoc diſertè in lege prohibuerit, & Bellarminus ipſe fateatur, non ſine periculo imperitis huiuſmodi Picturas exhiberi.

QVARTA Bellarmini ratio eſt, Pinguntur, inquit, ea, quæ minus videntur poſſe pingi quàm Deus, nimirum virtutes, quæ non ſolùm Spirituales, ſed etiam accidentariæ ſunt: cur ergo non poterit pingi Deus? Reſpondeo primò, non quæſtio eſt ſimpliciter, quid pingi poſſit, ſed quid pingi debeat. Non autem Deum depingi & Imagine effingi debere, lex expreſſa in promptu eſt; nulla autem lex exſtat de non pingendis virtutibus. Reſpondeo ſecundò, notum eſſe omnibus illud Horatii.

Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Ineptiſſimè igitur Ieſuita hanc pictorum licentiam eorumque commenta contra fidei articulum & expreſſam Dei legem nobis obiicit. Et ipſemet Bellarminus hanc pictorum licentiam refutat colum. 2104. Non tolerandum eſt, inquit, quod pictores audant ex capite ſuo confingere Imagines Trinitatis: vt cùm pingunt vnum hominem cum tribus faciebus, aut vnum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum columbam: iſta enim monſtra quædam videntur, & magis offendunt deformitate ſuâ quàm ſimilitudine, &c. Reſpondeo tertiò, Imaginibus Dei homines perniciosè ſeduci, vt videlicet aliter ſibi Deum imaginentur, quàm deberent: in Imaginibus autem virtutum non puto eſſe deceptionem, vt ſeduci poſſint ſpectatores.

QVINTA ratio eſt, Homo eſt vera Imago Dei: ſed hominis poteſt pingi imago: ergo & Dei. Argumentum tale eſt:

Homo ſeu hominis Imago pingi poteſt.
Homo eſt Imago Dei.
Ergo
Dei Imago pingi poteſt.

Reſpondeo, in Maiore Propoſitione per Imaginem hominis intelligitur exterior eius figura, facies, color, ſtatura & lineamenta. Minor loquitur

tur

tur de eius intellectu, animo, ſanctitate &c. *quâ tantum homo Imago Dei dicitur. Hinc ergo malè infertur, Dei Imaginem pingi poſſe, quia exterior facies hominis pingi poteſt. Non enim homo eſt Imago Dei, quâ parte pingitur, nempe corpore, ſed quâ parte non poteſt pingi, videlicet intellectu, animo,* &c. *Aſtipulatur nobis etiam Polydorus Vergilius, qui lib.6 c.15. ſic ſcribit :* Moſes quidem dicit, Deus fecit hominem, ad imaginem Dei fecit eum: ſed hoc ad animam Euſebius de Præparat. Euang. lib. 11. ſcienter refert : id quod Damaſcenus ad corporis formam detorquere nititur, *&c.*

At ſi ita eſſet, *inquit Bellarminus*, ſequeretur hominem non poſſe depingi: nam homo non eſt homo ratione figuræ & colorum quæ ſola exprimuntur in Imagine, ſed eſt homo ratione ſubſtantiæ, & præcipuè ratione animæ, quæ depingi non poſſunt. *Reſpondeo, Vocabulum* hominis, *duplici reſpectu, quod omnes ſciunt, homini tribuitur: Primò, propriè & ſimpliciter, ratione ſubſtantiæ & intellectûs : Secundò impropriè, reſpectu figuræ, coloris & lineamentorum. Si enim hominis Imaginem vides, ſtatim dicis, hic eſt Homo, non reſpectu ſubſtantiæ & animæ, quæ corporeis oculis videri non poſſunt, ſed figuræ & lineamentorum. Priore modo homo non poteſt pingi, quod Bellarminus ipſe fatetur: poſteriore autem poteſt.*

SEXTO, *probare conatur ſuam ſententiam, Deum videlicet pingi poſſe, ex vſu & authoritate Eccleſiæ.* Iam, *inquit*, receptæ ſunt ferè vbique ejuſmodi Imagines. Neque credibile eſt Eccleſiam toleraturam aliquid vniuerſaliter illicitum. Adde, quòd Concilium 7. Act. 5. approbat Imagines Spiritus ſancti in foma columbæ: & Concilium Tridentinum Seſſ. 25. admittit Imagines Dei, *&c. Ad hanc rationem multipliciter reſponderi poteſt.* Primò, *Non quid fiat, ſed quid fieri debeat ſpectandum eſt.* Secundò, *Vſus & conſuetudo, quæ pugnat cum verbo Dei, nullo modo præſcribit. Iudæi Idololatræ ad Ieremiam dicebant quoque, Sic fecimus nos, & Patres noſtri, Reges noſtri, & Principes noſtri,* &c. *Deus autem reſpondebat illis: In ſtatutis Patrum veſtrorum nolite ambulare: Ego Dominus Deus veſter. Chriſtus Phariſæis quoque dixit : Hypocritæ, quare violatis præceptum Dei propter traditionem veſtram? Potuiſſent etiam objicere longum vſum & conſuetudinem ſuam cum aperto Dei verbo pugnare. In Decretis diſt. 8. cap. veritate. Auguſtinus inquit :* Repertâ veritate, cedat conſuetudo: nemo ſit, qui auſit conſuetudinem præferre veritati & rationi. *Et Cyprianus in Epiſtola contra Aquarios ſcribit :* Conſuetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt : quoque mahis obtinet, tantò magis grauat. Tertiò *vtitur Ieſuita fallaciâ Homonymiæ. Quum enim vſus & authoritas Eccleſiæ allegatur, de vera, non falſa Eccleſia, qualis eſt Pontificia, quæ à Deo & verbo ejus defecit, hoc intelligi debet. Hunc autem vſum & conſuetudinem hanc, cujus hîc meminit Ieſuita, non eſſe veræ Eccleſiæ, inde appâret, quòd citat duo idololatrica Concilia, quæ approbârunt & receperunt Imagines Dei, videlicet Nicænum 2. & Tridentinum: nullum autem profert ex vera antiquitate, & quod approbatum receptumque ſit ab Orthodoxis Patribus. Et hæc ſunt fundamenta, ſanè per quam ruinoſa & infirma Bellarmini pro Imaginibus Dei.*

Dei memoria non refricatur & conſeruatur in animis hominũ Imaginibus.

SEPTIMO, *affertur non quidem à Bellarmino, ſed ab alijs Papiſtis hæc ratio :* Natura, *inquiunt*, quæ à Deo eſt, docet nos aliquam proponere nobis Imaginem, quæ nobis in memoriam reuocet Deum, noſtrique nos admoneat officij. Non ſolùm enim verbum Dei, ſed etiam natura nos docet, Deum perpetuâ memoriâ nobis eſſe retinendum, colendum, inuocandum, amandum, cùm ille ſit inuiſibilis, nos verò quæ ſub ſenſus non cadunt, facilè obliuiſcamur, in varia diſtracti negotia, niſi habeamus, qui nobis refricent memoriam, noſtrique nos admoneant officij. Ideò Natura huc nos impellit, vt ſignum aliquod viſibile nobis proponamus, quo ſubinde conſpecto, Dei recordemur, eoque mentes noſtræ in cœlum ſubleuentur, ad Deum inuocandum. Nobilius autem ſignum, eoque dignius inueniri non poteſt humanâ figurâ atque imagine. Eſſe autem hoc à Natura, inde liquidò apparet, quòd jam inde à condito mundo, & poſt hominum memoriam, omnes populi ac nationes ac Deum aliquâ Imagine repræſentandum, non ſolùm propenſi fuerunt, ſed etiam incitati atque impulſi. Quæ autem à Natura ſunt, à Deo ſunt: Quòd igitur imago aliqua fiat, quæ nobis ſit inſtar perpetui monitoris atque ſtimuli ad Deum recolendum & adorandum, damnari non poteſt : præſertim cùm noſtra (vt vulgò loquuntur) intentio in faciendis Imaginibus alia non ſit quàm bona, pia & ſancta.

Reſpondetur, Sumunt hic quidem Pontificij quod verum eſt; homines videlicet, partim ob infirmitatem, partim ob multiplices & varias curas monitoribus opus habere : ſed tamen in eo errant, quòd mutos & ſurdos, omnique ratione carentes monitores ſibi aſciſcunt, alijſque proponunt, Deus huic neceſſitati, pro ſua bonitate, abundè ſuccurrit atque proſpexit, quia omnia opera ſua hominibus ſpectanda propoſuit, vt illis perſpectis de opifice admonerentur. Quot igitur ſunt creaturæ, tot ſunt etiam admonitores. Vnde & Dauid ſapientiſſimè cecinit : Cœli enarrant gloriam Dei: & opera manuum ejus annunciat firmamentum. *Et Apoſtolus :* Inuiſibi-

lia Dei, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. *Quoquò igitur te vertas, habes qui te moneant, Deum eſſe, in quo viuimus, mouemur & ſumus. Hanc ob cauſam etiam Patriarchæ ſacrificaturi conſcendebant montes, vnde varias Dei creaturas faciliùs ſpectare poſſent, & per illas in memoriam notitiamque Dei creatoris ſubleuari. Præter has creaturas habemus etiam Sacramenta, à Deo in hunc finem inſtituta: Habemus verbum Dei, & Spiritum ſanctum intus docentem: An nobis non ſufficiunt hi monitores? Ierem.* 10. *& Habac.* 2. *cap. Imagines* mendaces doctores & monitores *appellantur.*

Non omnes populi Deum Imagine repraſentarunt. *Quod dicunt de conſenſu omnium populorum, qui ad Deum aliquâ Imagine repræſentandum, non ſolùm propenſi fuerint, ſed etiam incitati atque impulſi: falſum eſt. Populus* DEI *nunquam admiſit Imagines: licet decem tribus colerent vitulos. Patriarchæ etiam ante Moſem, Deum coluerunt ſine Imaginibus. Imò, ſi Tertulliano credimus, Enoch contra Idolorum fabricatores & cultores ſcripſit. Perſæ in Templis ſuis non admiſerunt Imagines, Strabone teſte. Græci illas ſemper oppugnârunt, donec vi per quoſdam Imperatores illis fuerunt obtruſæ. Romani pluſquàm* 170. *annos Deos ſine vllo Simulachro coluerunt: vide plura ſupra c.* 7. *lib.* 1. *Itaque neque ex lege Naturæ, neque ex conſenſu omnium populorum eſt, vt hebeamus Imagines quæ Deum nobis repræſentent.*

Bonâ intentione non probantur Imagines Dei. *Quod denique de bona Intentione dicunt, nihil ad rem facit. Qui enim bona hæc eſſe intentio poteſt, quæ cum verbo Dei apertiſſimè pugnat? Fides verbo Dei innixa, bonam gignit intentionem.*

Soti argumenta pro Dei Imaginibus. OCTAVO *Sotus in* 1. *cap. ad Roman. ait,* non prohiberi, quin poſſimus imaginem facere Deo, alicujus hominis, quòd in Deut. 4. c. vbi præceptum anteà traditum de Imaginibus repetitur & explicatur, nulla fiat mentio imaginis humanæ, ſed tantum brutorum animantium reptilium, & piſcium. *Reſpondetur, Cum in Exodo Deus dicat,* Ne facias tibi vllam ſimilitudinem eorum, quæ ſunt in terra*: an non etiam damnat Imagines hominis? Deinde Deut.* 4. *c. cauetur etiam,* ne faciamus Imagines maſculinas aut fœmininas*: ergo etiam homines intelligit. Præterea, de hominis etiam Imaginibus loquitur David, cùm eas irridendo & deteſtando dicit,* Os habent, & non loquuntur*: Nullum enim animal præter hominem loquitur.*

Stat igitur firma & immota ſententia, per legem DEI *nobis non licere, vllâ Imagine* DEUM *effingere.*

Argumenta Orthodoxorum quod Deo nulla Imago facienda ſit. DE Affirmatiua *Bellarmini ſententia hactenus diximus: nunc de* Negatiua *Orthodoxorum agemus. Hi, non eſſe* DEI *vllam Imaginem faciendam, his argumentis & rationibus probant.*

PRIMA *eſt Lex* DEI *aperta, clara & perſpicua quæ vetat fieri Imagines, quibus repræſentetur vel verus* DEUS*, vel falſi* DII*, Exod.* 20. Non facies tibi ſculptile, neque vllam ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, *&c. Huius prohibitionis duplex ratio fuit, vna peculiaris, altera communis. Peculiaris ratio, cur* DEUS *nolit vllam ſui Imaginem fieri, hæc eſt; quia Spiritus eſt, nullaque ratione ſculpi aut depingi poteſt. Rationem hanc affert per Moſem* DEUT. 40. Locutus eſt Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audiſtis, & formam ejus penitùs non vidiſtis. *Et mox:* Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die quâ locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel fœminæ, *&c. Ex quibus verbis tale argumentum formari poteſt:*

Quod Deus verbo & facto in lege promulganda fidelibus oſtendit, hoc pro officij regula haberi voluit.

At nullam prorſus ſimilitudinem oſtendit Iſraelitis DEUS *in Lege promulganda.*

Ergo.

Nullam DEI *ſimilitudinem prorſus licet facere.*

Et notanda eſt obiter in his verbis Moſis, vis Pronominis VOBIS*:* Ne fortè decepti, *inquit*, faciatis VOBIS ſimilitudinem, *&c. Nam ſenſus eſt, quum* DEUS *ſit incorporeus & ſine vlla forma, certè ſi aliquam Imaginem ejus faciatis, vobis feceritis ex veſtro capite, pro veſtra libidine, non* DEO*, qui illud improbat, cum omni careat figurâ. Apud Iſaiam* 40. *ca. addit exaggerationem iſtius cauſæ:* Cui, *inquit*, ſimilem feciſtis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei? *Et c.* 46. Cui aſſimulâſtis me, & adæquâſtis & comparâſtis me, & ſimilem feciſtis? Qui confertis aurum de ſaculo, & argentum ſtaterâ ponderatis, conducentes aurificem, vt faciat Deum. *Similem rationem repetit Paulus Act.* 17. Gentes igitur cùm ſimus Dei, non debemus exiſtimare, auro, aut argento, aut lapidi ſculpturæ artis & cogitationis hominis, diuinum eſſe ſimile.

Communis autem cauſa, ob quam non ſolùm veri DEI*, ſed ne falſorum quidem* DEORUM *Imaginem vllam ſtatui voluit ad cultum, hæc fuit, quod neque hi digni erant, qui colerentur, neque iſte voluit in talibus rebus coli, in quibus falſi* DII *colebantur, nempe in Imaginibus.*

Paulò poſt eodem loco Moſes hortatur Iſraelitas, ne obliuiſcantur fœderis Iehouæ, quod pepigerit cum ipſis, ſibique caueant, ne ſimilitudinem vllam Dei faciant, *duobus additis argumentis: vno ad rem ſpectante, quam cauendam monet,* Quia interdixit tibi Iehoua Deut. 4.

Iehoua Deus tuus: *altera, ad cautionis curam acuendam,* Nam Iehoua Deus tuus ignis conſumens eſt. Deus fortis zelotes. *Quorum priore legem in Exodo promulgatam,* Ne facias tibi ſculptile aut vllam ſimilitudinem, *declarat, etiam veri Dei Imagines prohibere: poſteriore verò* zelotem *Deum apellans, ſicut & in lege, oſtendit, per Metaphoram à viri zelotypia ductam, fœdus, cum Eccleſia, tanquam ſponſa initum, ab illis violari, qui vel Dei Imaginem colunt & adorant.*

Elibertinum Concilium contra Imagines Dei.

SECVNDVM *argumentum Orthodoxorum petitur ab authoritate Concilij* Elibertini, *quod Cap.* 36. *ita decreuit:* Placuit in Templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur in parietibus depingatur. *Negari non poteſt, quin Canon hic loquatur de Imaginibus Dei, qui ſolus à Chriſtianis colitur & adoratur. Ergo Imagines illæ non ſunt depingendæ.*

Patres contra Imagines Dei.

TERTIVM *argumentum ſumitur ab authoritate* Patrum *primitiuæ Eccleſiæ, qui plerique omnes negârunt, Deum aliquâ Imagine effingi debere.*

Clemens. Clemens Alexandrinus *Strom. lib.*1. & 5. *affirmat*, Deum ex Moſis diſciplina, nec hominis effigie, nec vllâ aliâ repræſentari debere.

Origenes. Origenes *lib.*7. *contra Celſum, negat,* Chriſtianos vllam Dei Imaginem habere, vtpote incorporei & inuiſibilis.

Euſebius. Euſebius *de Præp. Euang. lib.* 3. *percontatur,* Quid ſimile habet corpus humanum menti Dei? &, Quis tam amens erit, vt Dei formam & Imaginem ſtatuâ viro ſimili referri perhibeat?

Lactantius. Lactantius *lib.*1.*c.*15. *diuin. Inſt ſcribit,* Omnes quorum Simulachra vid[emus], fuiſſe homines mortales: *ergo [illi]us temporis nullum erat Simulachrum Dei veri & immortalis. Idem ſcribit etiam Euſebius de Præb. Euang. lib.*1.*cap.*6. & *lib.*2.*cap.*8.

Athanaſius. Athanaſius *Orat. contra gregales Sabellij,* Puſillas Dei Patris, Filij & Spiritus ſancti imagines in rebus incorporalibus *tantùm agnoſcit,* ne ſtulti & vecordes Deum corporalibus rebus aſſimilent.

Hieronymus. Hieronymus *apertè docet, Deum nullâ figurâ exprimendum eſſe. Nam in Iſa.c.*40. Quam, *inquit,* imaginem ponetis ei, qui Spiritus eſt, & in omnibus eſt, & vbique diſcurrit, & terram quaſi pugillo continet?

Ambroſius. Auguſtinus *de fide & Symbolo cap.* 7. *dicit,* Nefas eſſe Deo imaginem ponere. *Libro quarto de Ciuit. Dei cap.* 19. & 31. *citat Varronem, dicentem,* qui primi Deorum Simulachra induxerunt, eos & timorem dempſiſſe, & errorem auxiſſe. *Hoc ſi ſolus Varro dixiſſet, parum fortaſſe haberet authoritatis: pudorem tamen nobis meritò incutere deberet, quod homo Ethnicus, quaſi in tenebris palpans, ad hanc lucem peruenerit, ideo indignas eſſe Dei Maieſtate corporeas imagines, quia metum eius diminuant hominibus, erroremque augeant. Res certè ipſa teſtatur, verè hoc non minus quàm prudenter fuiſſe dictum: Sed Auguſtinus à Varrone mutuamus, tanquam ex ſuo ſenſu profert. Ac primùm quidem admonet, primos de Deo errores, quibus homines ſunt impliciti, non cœpiſſe à Simulachris, ſed nouâ materiâ ſuperadditâ creuiſſe. Deinde ideò imminui, aut etiam tolli Dei timorem interpretatur, quia facilè poſſit eius numen in Simulachrorum ſtultitiâ, ineptoque & abſurdo figmento contemni.* Et libro 6. capite 10. refert Auguſtinus Senecæ querimoniam, qui dolebat, inuiolabiles Deos in materia viliſſima atque ignobili dedicari.

Theodoretus. Theodoretus *in Deut. quæſt.*1.*dicit,* verbis Moſis inſtitui, ne Simulachrum vllum fabricent, neque tentent vnquam diuinam Imaginem effingere.

Damaſcenus. Damaſcenus *ipſemet docet,* nullo modo pingi poſſe Deum, ſummæque eſſe inſaniæ, & extremæ impietatis figuram diuino numini affingere. *Legatur eius liber* 4.*c.* 17. *vbi quatuor rationes indicat, cur nullâ prorsùs figurâ Deus exprimi poſſit: primùm,* quia inviſibilis eſt: *ſecundò,* quia incorporeus: *tertiò,* quia incircumſcriptibilis: *quartò,* quia infigurabilis.

Nicephorus. Nicephorus, *cui alioqui Imagines Chriſti non diſplicuerunt, lib.* 18. *hiſtoriæ Eccleſ. cap.* 53. *apertè teſtatur*, Imagines Patris & Spiritus ſancti effingere, abſurdiſſimum eſſe: Imagines enim, *inquit,* corporum eorum ſunt, quæ videri & circumſcribi poſſunt, non eorum, quæ inviſibilia ſunt & intelligentiâ comprehendi nequeunt.

Hæc apertiſsima Antiquitatis purioris teſtimonia obſeruanda ſunt, contra Ieſuitarum ſtratagema, quo volunt perſuadere vulgò, Patres nobis aduerſari, & recentes ſolùm interpretes, puta, Lutherum, Zuinglium, Philippum, Caluinum, Martyrem & ſimiles aſſentiri.

Multi Pontificiorum Imagines Dei improbarũt.

Et quoniam ex aduerſariorum quoque ore veritati interdum teſtimonium perhibetur, referam jam breuiter, quid nonnulli ex Pontificijs, Idololatriam maximè propugnantes, de Imagine Dei effingenda & ſenſerint & docuerint.

Nicena 2. Synodus. *Nicæna igitur Synodus* 2. *Act.* 6. *tom.*4. *ex Moſe diſputat*, Similitudinem nullam Dei viſam in monte, nullam igitur faciendam.

Eadem Synodo approbante Theodorus Epiſcopus Hieroſolymitanus Act. 3. Germanus *Conſtantinopolitanus Act.* 4. Ioannes *Theſſalonicenſis*, Leontius *Cyprius Act.* 5. *& alij Epiſcopi Act.*6. & 7. *aſſeruerunt*, Deum pingi non poſſe. *Bellarminus quidem ait*, Spiri-

tus ſancti Imaginem in forma columbæ approbari in ea Synodo *Act.* 1. 5. *Sed fortaſſe plus inſinuat, quàm auſus eſt affirmare, ſignificanter dicens*, In Synodo, *non, A Synodo: fortaſſe illi quoque iniuriam facit, à quo hoc illi factum eſſe ſignificat. Tharaſius enim Epiſcopus Conſtantinopolitanus, quum declaratum eſſet,* fuiſſe Antiochiæ columbas aureas & argenteas in formam Spiritus ſancti ſupra baptiſmatis fontes appenſas, *ex eo quidam argumentatur*, Si tales Spiritus ſancti Imagines à ſanctis Patribus ſunt receptæ, quantò magis recipienda eſt Imago Chriſti, verbi incarnati? *Sed multò planiùs approbat Martyrum ſententiam ibidem ſtatim recitatam ex libro Conſtantini Cartophyl. de Martyribus*, Chriſtianos numen diuinum, quod eſt ſimplex, & incomprehenſibile, figuris non aſſimulari: Verbum duntaxat incarnatum pingere: *Nec ſilentio ſolùm huic aſſertioni, ſæpiùs deinceps iteratæ Act. 6. tom. 2. 3. 4. fauet; ſed etiam decreto, pro Chriſti & Sanctorum Imaginibus facto, Imagines Dei Patris & Spiritus ſancti excludit, Act. 7. Epiſtola ad Conſtantinum & Irenen.*

Nicetas — *Nicetas lib. de Imag.* Dei effigiem pingentes *in* furioſis *numerat.*

Auentinus de Ioan. 22. Papa. — *Auentinus etiam libro ſeptimo, Annalium* de Ioanne 22. Roman. Pontifice *hæc ſcribit:* Quoſdam, qui in finibus Bohemiæ atque Auſtriæ ſupremam illam majeſtatem ſenis, adoleſcentis & columbæ imagine (*uti adhuc fieri ſolet*) pingebant, læſæ Religionis (*hæreſeos*) accerſiuit, Anthropomorphitas eſſe renunciauit, quoſdam ad ignem condemnavit.

Abulenſis. — *His aſtipulatur etiam, Bellarmino ipſo teſte colum.* 2100. *Abulenſis in capite quarto, Deuter. quæſt.* 5. *Durandus in 3. diſt 9. quæſt. 2. & Pereſius de Traditionibus par. 3. in tractatu de Imaginibus: Hi docent,* Imaginem Dei non rectè fieri, & ab Eccleſia fortaſſe tolerari, non tamen probari.

Abulenſis *enim ex Moſe obſeruans*, Deum vetuiſſe, non ſolùm imaginem aliquam adorari, ſed etiam ſeipſum adorari in imagine; *Corollarij loco hæc axiomata ſubjungit.* In Imaginibus ſignantibus Deum purè, ſcilicet Trinitatem, duo inconuenientia ſequi poſſunt: Primum, idololatria, ne etiam imago colatur, ſecundum, error & hæreſis, ſcilicet attribuere Deo corporeitatem & eſſentialem differentiam, qualem tres illas figuras ſignare conſpicimus. In Imaginibus Chriſti, vel Sanctorum, ſolùm vnum inconueniens eſt, ſcilicet idololatria in adoratione imaginis: error autem eſſe non poteſt, quia qualiter Imago illa notat, talis Chriſtus fuit.

Pereſius. — Pereſius *ſimiliter, hæc Auguſtini verba epiſtolâ 119. ad Iannarium citans & approbans*, Primo, *inquit*, Dei præcepto prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo; non quia non habet imaginem Deus, ſed quia nulla Imago ejus coli debet, niſi illa quæ hoc eſt, quod ipſe, *videlicet Chriſtus Filius æternus Dei*: idololatras, *ex eodem Auguſtino de Trinit. lib. 1. c. 6. vocat*, qui Simulachris eam ſeruitutem exhibent, quę debetur Deo, licet veri Dei Simulachra ſint, quibus honores diuinos tribuunt.

Pontificij Theologi in Poiſſiaceno colloquio contra Imagines Dei. — *Adhæc, vt refert in hiſtoria Eccleſiaſt. reformat. Eccleſiarum in Gallia libro quarto in Colloquio Sangermani habito coram Principibus Galliæ, inter ſelectos quoſdam è Theologis Pontificijs & Orthodoxis, Pontificij Orthodoxis palàm aſſenſi ſunt,* imagines Trinitas, Patris, & Spiritus ſancti, in Scriptura veritas eſſe: *Cumque Salignacus, vnus ex Pontificijs in huius rei tractatione eo vſque progrederetur, vt Cardinalis Turnonius (Mæcenas quondam eius) quia iracundiam diſſimulare nequibat, ſurgeret è Cathedra, fingens ſe vitandi frigoris cauſa abire, temperare ſibi non potuit Salignacus, quin diceret, ſe iam videre impletum illud eſſe, quod de Idololatris David Pſal. 115. prædixerat, nimirum,* eos ſenſu & ratione non minus defici, quàm idola ipſorum.

Tridentina Synodus. — *In explicatione etiam primi præcepti ſic ſcriptum eſt in Cathechiſmo Tridentino*: Moſes, cùm populum ab idololatria auertere vellet, aiebat: Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis: Quod ſapientiſſimus Legiſlator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. *Quapropter qui Imaginem, & viſibile ſignum Dei effingunt & colunt, Deo debitum honorem rei creatæ tribuunt.*

Monlucius, Heſſelius, &c. — Monlucius, Heſſelius *in Explic. 1. præcepti Decal. cap. 65. & 66.* Feliſius in Elucid. Decal. præcepti 1. *cap.* 64. *&* Molanus *in Cenſura in Feliſij Elucidat. Decal. fatentur ingenuè, Patres ſtatuere*, Deum in effigie humana non pingendum.

Catharinus. — *Et* Catharinus, *qui à Bellarmino inter principes ſui dogmatis patronos ſubinde citatur, etſi, vt perſuadeat picturas Trinitatis meritò Eccleſiæ vſu nunc probari, ad Daſmaſceni dictum:* Summæ inſipientiæ & impietatis eſſe, figurare Deum, *reſpondeat*, Hoc verum eſt, quando ex ea opera aliquid erroris veniret, non autem ſi totius aliqua notitia & deuotio & excitatio: *tamen nullam videns ſatis ſpecioſam cauillationem, qua Pontificius ſenſus Patribus affingitur, ſubjungit*, Non me latet aliquos Doctores hoc non probaſſe, antequam vſus eſſet in Eccleſia.

Sorbonæ lumina. — *Quinimò ex Sorbona ipſa delectorum Theologorum lumina, dictus* Salignacus, Boutillerius,

Eſpen-

Eſpencæus & Picherellus, *vnà cum* Monlucio Valentiano Epiſcopo, *disertè ſunt teſtati, vt refertur in Hiſtoria Eccleſiaſt. reformat Eccleſ. in Gallia cap.* 4. Se propterea cupere Trinitatis Imagines è templis, alijſque omnibus, tum publicis, tum priuatis locis prorſùs amoueri, quod eæ per Scripturas, per complures eximiâ doctrinâ & ſanctitate viros interdictæ ſint.

Polydorus Vergilius.

His adiungatur etiam Polydorus Vergilius, *qui cum in lucem primò emiſiſſet opus ſuum de Inuentoribus rerum ſic ſcripſit:* Vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti: vel abſentiâ ſeparati ſunt, idcirco ab hominibus fingendarum ſimilitudinum ratio inuenta eſt: quò fit vt, cum Deus vbique præſens ſit, nihil profectò ſtultius fieri poſſit, quàm eius Simulachrum fingere. *Atque hanc ſententiam ex Moſe confirmauit. In poſterioribus tamen editionibus pro his verbis,* Nihil profectò ſtultiùs fieri poſſit, *hæc ſubſtituta ſunt;* Nihil à principio poſt homines natos ſtultiùs viſum ſit; indeque paulò poſt *hæc ſunt inserta;* Formulam fingendæ ſimilitudinis Dei quò eius memoriam faciliùs animo complecteremur, ipſemet Deus nobis præmonſtrauit: proinde homo, qui ſuopte ingenio paratus eſt ad imitandum, ſi quid ſi quod ad eius diſciplinam, contemplationem, delectationemque attineat, Dei memoriæ retinendæ gratiâ, quam prudentiſſimè ab initio ipſius Dei Simulachrum ſibi finxit. *Hæc autem verba cum primis apertiſſimè pugnant. Idem libro ſexto cap.* 13. Quum Deum, *inquit*, vt perhibet Ioannes, viderit nemo vnquam, quam ei formam dabimus?

Pericula ex Imaginibus Dei.

QVARTVM *argumentum contra Imagines Dei ſumitur à duobus maximis periculis.* Primum periculum *eſt* Erroris, *quoniam Imaginibus Dei homines facilè in nocentiſſimos errores incidere poſſunt. Nam cùm Ieremias cap.* 10. lignum eſſe doctrinam vanitatis *pronunciat; quum Habacuc* 2. *c. docet*, conflatile demoſtrationem eſſe mendacij, *hinc generalis colligenda eſt doctrina; futile eſſe adeoque mendax, quicquid de Deo homines ex Imaginibus didicerint. Cumque vnus ſit verus Deus perperam & falsò confinguntur viſibiles figuræ, quæ Deum repræſentent, ac miſerè deluduntur omnes, qui Dei cognitionem inde petunt. Ac niſi fallax & adulterina eſſet, quæcunque ex Simulachris petitur Dei cognitio, non ita generaliter damnarent eam Prophetæ: Cùm igitur vanitatem & mendacium eſſe dicimus, quando ſimulachris Deum effingere homines tentant, nihil aliud referimus, quàm quod de verbo ad verbum Prophetæ tradiderunt.*

Alterum periculum *eſt* Adorationis: *Nam ſi licet facere Deo Imaginem vllam, facilè ad illam adorandam incitaremur. Non vult autem in vllis Imaginibus, manibus hominum confictis, adorari Deus. Imò adoraremus creaturam illam, cuius ſimilitudo affingeretur à nobis Deo: Ideò ſubiecit Deut.* 4. *cap.* Neue attollas oculos tuos in cœlum, & cùm videris Solem & Lunam & Stellas, impellaris, vt adores ea. *Hic nihil à Pontificijs excipi poteſt. Nunquam enim vult Deus in Imaginibus noſtris adorari: & vitare vult omnem manifeſtam occaſionem Idololatriæ.*

Rationes contra Imagines Dei.

QVINTO *probatur etiam Rationibus:* 1. *Quia rei incorporeæ vera Imago nulla fieri poteſt.* 2. *Deinde, Imagines ferè plerumque fiunt ab hominibus, vt abſentes quodammodo præſentes habeantur: At Deus eſt vbique nec ab vlla re abeſt: Vnde in Pſalmo ſcribitur,* Si aſcendero in cœlum, tu illic es, &c. *Non itaque oportet Imaginibus præſentem reddere, cum ſemper & omnibus adſit.* 3. *Oportet Imaginem aptis ſimilibus id exprimere, quod eſt repræſentandum: at cùm Deus Imagine aliqua refertur, diſſimilia & oppoſita magis quàm ſimilia & conſentanea ei affinguntur. Deus principio caret, omnes verò Imagines ab artificibus confinguntur. Deus quantus eſt, actus eſt, & nunquam otiatur; Imagines autem torpent & nihil prorsùs agunt. Deus totus eſt notitia & intelligentia; Imagines autem nihil prorſus intelligunt, imò ne ſentiunt quidem, &c.*

Reſponſiones Bellarmini ad aliquot Orthodoxorum argumenta contra Imagines Dei.

AD confutandum vnum vel alterum horum argumentorum & rationum, ante omnia Bellarminus ſibi, pro more ſophiſtarum, confingit tria axiomata, quibus ſuas deinde reſponſiones ſuperſtruit colum. 2103. *&* 2104. *quorum ſumma exſtat apud eundem, De Eccleſ. triumph lib.* 1. *c.* 8. *tomi* 1. *controuerſ.* 7. *Ibi enim ſimiliter varias rei pingendæ rationes diſtinguens, ait*, perfectam ſimilitudinem formæ & naturę Dei exprimi non poſſe, quia non ſit res corporea, lineamentis & coloribus prædita: ſed imperfectam poſſe, per metaphoricas myſticaſque ſignificationes, vt cùm in forma hominis pingitur, qui eſt Imago Dei valdè imperfecta, obſcura & diſſimilis.

Reſpondeo, Ieſuita quidem hoc dicit: ſed quo argumento probat, fas eſſe Deum ſic pingere? qui per Moſem prohibet ſe repræſentari vel imperfectâ Imagine, ſimilitudine vllius ſimulachri, formâ maris aut fœminæ: *& quidem expreſſâ ratione interdicti adiectâ, quâ patet ipſum vllam Imaginem ſui fieri vetare ſimpliciter & abſolutè: nempe*, quia nullam viderint ſimilitudinem Dei, quo die allocutus eſt Iſraelitas in Horeb. *Et quia non poteſt Ieſuita negare vel propoſitionem, vel aſſumptionem noſtri Syllogiſmi, quo verba hæc Moſis ſupra complexi ſumus: earum enim altera neceſſariò includitur verbis Moſis, altera expreſſè traditur: idcirco negat concluſionem; ſic tamen vt argu-*

tula cum diſtinctione eam quodammodo concedere videatur. Nam, *ait*, Deum poſſe in forma hominis pingi ad hiſtoriam aliquam repræſentandam oculis: vt ſi quis pingere vellet expulſionem Adami de Paradiſo, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum atque Euam nudos inter arbores ſe occulentes, ac demum Angelum in forma humana gladium geſtantem, & Adamum cum coniuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repræſentare Dei vel Angeli naturam, ſed ſolùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam; & hoc modo poteſt Deus pingi. Aut etiam extra hiſtoriam poteſt aliquid pingi, ad explicandam naturam rei, non per immediatam, & propriam ſimilitudinem, ſed per analogicam ſimilitudinem, & imperfectam. Quemadmodum Angelos pingimus iuuenes, alatos, formoſos, nudis pedibus, &c. ad ſignificandum, eos ſemper viribus pollere, celerrimè moueri, ſplendore gratiæ & virtutum præditos, &c. Sed ad exprimendam immediatam, propriam, perfectam ſimilitudinem vel Imaginem formæ & naturæ ipſius pingi non debere. Si enim quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum Idolum conſtitueret. *Hæc omnia Bellarminus.*

Reſpondeo primò, *Si hac Ieſuiticâ ſophiſticâ diſtinguere liceat, vbi Lex Dei non diſtinguit; licebit adulteris quoque pro ſe diſtinguere, vetari lege Moſis, ne quis committat adulterium ad explendam libidinem, ſed ad principatum adipiſcendum, vt Seianus fecit, Tacito auctore Annal. lib. 4. non vetari. Licebit periuris dicere, vetari lege Moſis, ne quis peieret ad ſanguinem hominis fundendum; ſed ad gratificandum amico, vt in Cluuio iocatur Cicero pro Roſcio, non vetari. Licebit Idololatris pro ſe diſtinguere, prohiberi lege Moſis, ne quis ſacrificet cuiquam niſi Deo ad deferendam propriam & perfectam latriam; ſed ad imperfectam, impropriam & analogicam latriam exhibendam, vt B. Mariæ collyridem obtulerunt Hæretici, non prohiberi. Tridentina Synodus præcipit Pontificijs, ne legant vllum librum Caluini aut Melanthonis, cuiuscunque tituli argumenti exſiſtat. Quod ſi quis exciperet, huiuſmodi libros legi poſſe ad imperfectam & ænigmaticam cognitionem acquirendam, ſed ad comparandam perfectam cognitionem legi non debere; atque hoc eſſe, quod Tridentinâ illâ regulâ interdictum ſit: Nunc hanc diſtinctionem probarent? minimè verò: ſed ſenſurus eſſet talis magno cum ſuo periculo, quanti faciant tam ingenioſum & ſagacem ſuarum legum interpretem, Hypocritæ, Tridentinas leges his diſtinctionibus & exceptionibus exiſtimatis irrideri: diuinas autem leges ſic eluditis ipſi?*

Reſpondeo Secundò, *Bellarminum in his tribus, ſeu regulis, & diſtinctionibus pingendi, tribus modis ſeipſum refutare.* Primò, *dicit*, Imaginem Dei, non eſſe veram eius repræſentationem, hoc eſt, neque naturæ ipſius, ſed tantum metaphoricam, analogicam, & typicam, noſtri ratione. *Fallit ergo Lectorem Ieſuita Figurâ dictionis, dum contendit, Deum pingi poſſe, id eſt, typicè & metaphoricè nobis repræſentari, non autem propriè & verè.* Secundò *dicit*, Dei: Angelorum Imagines analogicas non debere multiplicari, nec tolerandum vt pictores ex capite ſuo confingant Imagines Trinitatis, quòd offendiculum afferant, & blaſphemandi occaſionem dent. *Sed hoc cum Ieſuitæ ſententia, quam hoc capite defendit, prorſùs pugnat. Si enim Dei, Angelorum & Sanctorum Imagines ſunt, & piè pingi poſſunt, vt vult iſte, illarum certè multiplicatio pertinet ad maiorem gloriæ & notitiæ Dei illuſtrationem & pietatis amplificationem inter Chriſtianos; quod hic negat Bellarminus.* Tertiò, *etiam in hoc fallitur*, quòd picturam Chriſti ſub forma Agni *dicit* non profectam eſſe ex veteri Teſtamento. *Nam verba Ioannis Baptiſtæ,* Ecce Agnus Dei *&c. ex veteris Teſtamenti Sacrificijs originem habent, in quibus Agni, pro peccatis populi mactati. Chriſtum repræſentabant: quod etiam Adrianus Papa de Conſecrat. diſt. 3.c. 29. fatetur, & Bellarminus mendacij arguit.*

Solutiones etiam Bellarmini ex iſtis diſtinctionibus pingendi Imagines deſumptæ ad aliquot argumenta ſupra à nobis recitata, & ineptæ ſunt. Primò *enim fatetur Ieſuita in ijs*, impropriè dici, Deum pingi poſſe, & hoc ſaltem intelligi κατά τι. *Ergo eſt fallacia A figura dictionis, &, A dicto ſecundum quid, quaſi propriè id ſumatur: quæ eſt fraus apertiſſima.*

Secundò *dicit*, ſi Concilium Elibertinum loquatur de Imagine ſolius Dei, nullam eſſe difficultatem. *Reſpondeo, Concilium loquitur de ſolius Dei Imagine*: inquit enim, *De Concilio Elibertino.*

Quod colitur & adoratur non eſſe depingendum.

Deus autem ſolus coli & adorari debet.

Ergo.

Deus non eſt vllâ Imagine depindendus, & de hoc ſolo loquitur Concilium.

Igitur, *inquit Ieſuita*, nulla hîc eſt difficultas: loquitur enim Concilium de Imagine primi generis. *Reſpondeo, expeditiſſima hæc eſſet ratio, ſi Scriptura Bellarmini diſtinctiones pingendi probaret: Sed non probat: nec vel iuxta vllum genus diſtinctionum iſtarum Deum depingi, vt paulò ante demonſtratum eſt, Non etiam ſic diſtinguunt Patres illius Concilij.*

Tertiò,

Ad Euſebij, Lactantij & Auguſtini teſtimonia contra Imagines Dei Bellarmini reſponſio.

Tertiò, *ad Euſebij, Lactantij & Auguſtini teſtimonia reſpondet, & dicit*, Illos loqui de Idolis gentium: *Auguſtinum autem* de Imagine primi generis, *Reſpondeo, de Auguſtino paulò poſt dicemus: de illis tam dico,*

De ſimilibus idem eſſe iudicium,
Imagines autem & Idola eſſe ſimilia, & Idoli nomen non ſolùm Simulachris Gentilium, ſed etiam Iudaeorum tribui in Scriptura, ſupra indicatum eſt. Ergo.

Adhac Conſtantinopolitanum 7. Concilium Chriſti & Sanctorum Imagines, quum coluntur, idola rectè dici indicauit: nam Idolorum *nomine perſtringit Chriſti & Sanctorum adoratas Imagines.*

De Varronis teſtimonio Bellarminus.

Varronis *teſtimonium ſic eludere conatur Ieſuita:* Quidam, *inquit*, crediderunt ipſa ſimulachra eſſe Deos, & videntes ea nec alijs, nec ſibipſi prodeſſe poſſe, vel obeſſe, cœperunt Deos contemnere. *Reſpondeo, hoc ipſum quoque à ſimplicioribus Chriſtianis fieri, vt videlicet, Imagines Dei, pro ipſo Deo habeant & colant: Teſtem habeo Polydorum Vergilium, qui lib. 6. cap. 13. ſic ſcribit:* Sunt tamen multi rudiores ſtupidioresque qui ſaxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, ſeu in parietibus pictas, varijsque coloribus litas Imagines colunt, non vt figuras, ſed perinde quaſi ipſæ ſenſum aliquem habeant, *&c: Idem igitur periculum hinc etiam apud Chriſtianos metuendum eſt, de quo Varro loquitur.*

Ad Origenis, Damaſceni & Nicæni. 2. Synods teſtimonia Bellarmini reſponſio.

De Origene, Damaſceno *&* Patribus Nicæni 7. *Concilij reſpondet Bellarminus, vt ſupra*, eos *videlicet* loqui de Imagine Dei primi generis: *hoc eſt*, de Imagine Dei quæ fit ad exprimendam perfectam, immediatam, propriam diuinæ naturæ ſimilitudinem: non quæ ad imperfectam, mediatam, metaphoricam: *Et ſic eâdem chordâ ſubinde oberrat. Reſpondeo, Bellarminum auſum iniuriam Moſi facere, offundendo tenebras verbis eius luce clariùs ſententiam generalem ſimpliciter præ ſubferentibus: non mirum igitur, eum minùs clara Patrum teſtimonia, quanquam ſatis liquidò Moſi ſubſcribentium, ſimiliter obſcurare auſum. Nam* Origenes *& legem Moſis vrget* Ne fiat vlla ſimilitudo, *Exod* 20. *ſcriptam, cui adiungit eiusdem Operis contra Celſum lib. 4. alteram legem Deut. 4. & opponit Celſo iudicium* Chriſtianorum, qui Dei, vtpote incorporei inuiſibiliſque, μορφὴν οὐ διαγράφοντες. i. e. effigiem nullam faciunt. *Horum verò neutrum ad inſtitutum aptè pertineret, ſi perfectam, immediatam & propriam tantum naturæ diuinæ ſimilitudinem reprehenderet, ac non imperfectam, mediatam, metaphoricam & impropriam: præſertim cùm Pagani, contra quos ſcribit Origenes, ſimulachra ſua γλισχρὰς ὁμοιώσεις, id eſt, exiles eſſe numinis diuini ſimilitudines aſſereret, & σημεῖα ἀμυδρὰ, hoc eſt, obſcura ſigna honoris Deo debiti; vt paulò ante Origenem Plutarchus in lib. de Iſide & Oſiride, & Maximus Tyrius Serm. 38. oſtenderunt.*

Auguſtinus *autem, poſtquam ex Paulo Rom. 1. c. notâſſet eorum Sacrilegium*, qui mutauerunt gloriam incorruptibilis hominis: *ſubiungit*, nefas eſſe collocare tale ſimulachrum Deo. *Humanam ergo Imaginem vel ad imperfectam Dei ſimilitudinem exprimendam ſtatui nefas eſſe docet: niſi fortè Ethnicos, qui ſimulachrum hominis pro tenui & obſcuro Dei ſigno habebant peccati reos ab Apoſtolo peractos negabimus, quod dictu abſurdiſſimum eſt.*

Bellarminus ad Auguſtini locum per diſtinctionem reſpondet, cum ait: perfectam ſimilitudinem formæ & naturæ Dei exprimi non poſſe, quia non ſit res corporea, lineamentis & coloribus prædita: ſed imperfectam poſſe per Metaphoricas myſticaſque ſignificationes, ut cùm in forma hominis pingatur, qui eſt imago Dei valdè imperfecta, obſcura & diſſimilis. Reſponſio: Si eſt diſſimilis, cur igitur ſimilem eſſe vult homini Ieſuita? & quo pacto probat fas eſſe ita pingere? Nonne per Moſem prohibet ſe repræſentari, vel imperfecta imagine, ſimilitudine ullius ſimulachri, formâ maris, aut fœminæ? Idque ratione interdicti, adjectâ: quia nullam viderant ſimilitudinem Dei, quo die allocutus eſt Iſraëlitas in Horeb. Bellarminus hic conſtrictum ſe videns, Deum, ait, poſſe in formâ hominis pingi ad hiſtoriam aliquam oculis exhibendam; aut etiam extra hiſtoriam, ad explicandam ejus Naturam per analogicam ſimilitudinem, & imperfectam: ſed ad exprimendam immediatam, propriam, perfectam ſimilitudinem formæ & naturæ ipſius pingi non debere: atque hoc eſſe, quod illâ lege Moſis interdictum ſit. Reſponſio: Diſtinguit hic Ieſuita, ubi Lex non diſtinguit; Si qui Pontificius Orthodoxi librum aliquem contra edictum Tridentini Concilij legat, vetantis tales libros legi, cujuscunque tituli & argumenti ſint, & dicat, ſe ideo legere: ut ſaltem imperfectam & ænigmaticam Cognitionem ſibi acquirat, etiamſi perfectam comparare nequeat: num putas inquiſitores Pontificios hoc reſponſo contentos fore, aut laudaturos ingenioſam hanc Sententiæ Synòdicæ interpretationem?

Damaſcenus *verò infert*, Quia ſummæ eſt inſipientiæ & impietatis τὸ θεῖον, diuinitatem: ſeu Deum figurare, propterea tritum non fuiſſe in veteri Teſtamento vſum imaginum: at verò, poſtquam Deus verè factus eſt homo, non vt Abrahæ viſus eſt in hominis ſpecie, neque vt Prophetis, ſed ſecundum ſubſtantiam homo verè factus eſt, moratuſque in terra, & cum hominibus verſatus eſt, miracula operatus eſt, paſſus eſt, crucifixus eſt, reſurrexit, ſurſum receptus eſt, Hæc Imaginibus

ginibus pingi Patribus placuiſſe. *Vbi commemorans, Deum apparuiſſe ſub humana ſpecie Abraha & Prophetis, nec tamen ſic pingendum fuiſſe, quo ad verè humanam carnem aſſumeret; metaphoricas & improprias Imagines Dei apertiſſime reijcit: & tanquam ex profeſſo, tùm picturas improbat Pontificiorum, Deum in hiſtorijs veteris Teſtamenti figurâ hominis exprimentiū, tùm Bellarmini ſophiſma,* Prophetis apparuiſſe Deum corporeâ ſpecie, quid ergo prohibet ſic pingi? *ex lege Dei refellit, quod lib. 1. & 2. de Imaginibus pleniùs facit.*

Denique Patres in Nicæna 2. *Synodo citati, non ſolùm idem omninò cum Damaſceno aſſerunt, ſed etiam ex eadem lege partim confirmant: neque ſe ab illis diſſentire innuunt Nicæni ipſi Patres. Nam quòd Bellarminus ait,* Spiritus Sancti Imaginem in forma columbæ approbari in ea Synodo quid ad id ſit reſpondendum ſupra à nobis expoſitum eſt. *Itaque Bellarminus iſta perfecta, immediata, propria, analogica & methaphorica, myſticaque ſimilitudinis commenta, ad Origenis, Auguſtini, Damaſceni & aliorum Patrum ſententias eludendas adhibens, eâ aſtutiâ vtitur, quâ Academia Duacenſis: & Cenſores Belgici liberè agnoſcunt & prædicant: quum palàm profitentur in Indice expurgatorio cap. vltim,* Se plurimos in Catholicis veteribus errores excogitato cōmēto perſæpè negare, & commodum ijs ſenſum affingere, dum opponuntur in diſputationibus, aut in conflictionib. cum aduerſarijs. *Errores quippe nominant eas ſententias, quæ pro Orthodoxis faciunt contra Pontificios.*

CAPVT XIV.

IV. IMAGINES in Templis non rectè collocari.

IMagines quæ vel res geſtas, vel hominum corpora figurant, in Templis Chriſtianorum non rectè & piè collocari, his argumentis Orthodoxi probant.

Argumentū ab authoritate primitiuæ Eccleſiæ

Primò, *plurimùm apud nos meritò valere debet vera & primitiua Eccleſiæ authoritas, Quingentis autem circiter annis à nato Chriſto, quibus magis adhuc florebat Religio, & ſyncerior doctrina vigebat, Chriſtianorū Templa fuerunt communiter ab Imaginibus vacua. Ergo tunc primùm in ornamentū templorū aſcita ſunt, quum Miniſterij ſynceritas nonnihil degeneràſſet. An paſſuros autem fuiſſe putamus ſanctos illos Patres Eccleſiā tamdiu eâ re carere, quam vtilem & ſalutarē eſſe iudicarent? Certè quia intelligebant in ea aut nil aut minimum vtilitatatis, plurimùm aut ſubeſſe periculi, repudiàrūt magis cōſilio & ratione, quàm ignoratione aut negligentia prætermiſerunt.*

Eliberti-na Synodus cōtra

Secundò, *Elibertinum Concilium cap. 36. prohibet,* picturas in Templis fieri, ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur. *Ex hoc Canone ſic argumentor;*

Imagines in tēplis.

Quod colitur & adoratur in parietibus Templorum non eſt depingendum.

Sancti in Papatu coluntur & adorantur.

Ergo.

Sancti in Templorum parietibus non ſunt depingendi. Addo etiam hoc:

Quicquid in parietibus depingitur, non eſt colendum & adorandum

Sancti apud Pontificios in parietibus depinguntur.

Ergo

Sancti apud eoſdem non ſunt colendi & adorandi.

Conſtantinopolitana tria Concilia & Francofurtenſe damnàrunt Imagines.

Prohibuerunt & damnàrunt quoque Imagines Conſtantinopolitana tria Concilia: Primum à Philippico Imp. conuocatum anno Domini 713. *Secundum à Leone Iſauro Imp. celebratum anno Chriſti* 730. *Tertium à Conſtantino V. Imperat. habitum, quod & Septimum vniuerſale appellatur. Francofurtenſis etiam Synodus à Carolo M. conuocata anno* 794. *de quibus vide plura ſupra.*

Imagines in tēplis ſunt ſignū Idololatriæ.

Tertiò, *Compertum eſt, ſimulatque in Templis collocantur Imagines, quaſi ſignum Idololatriæ erigi; quia ſibi temperare non poteſt hominum ſtultitiâ, quin protinus ad ſuperſtitioſos cultus delabatur, Quod etiam Auguſtinus claris verbis atteſtatur Epiſtolâ* 49. Quum, *inquit,* his ſedibus locantur honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipſâ ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quamuis ſenſu & animâ careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere ac ſpirare videantur, &c. *Vide etiam lib.* 4. *de Ciuit. Dei c.* 51. *Et in pſal.* 113. Hoc enim facit, & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus in corpore viuens magis arbitretur ſentire corpus, quod ſuo ſimillimum videt. *Paulò poſt:* Plus valent ſimulachra ad curuandum infelicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident neque audiunt, neque ambulāt. *Et hæc videtur cauſa eſſe, cur Ioannes non tantum à Simulachrorum cultu, ſed ab ipſis quoque ſimulachris cauere nos voluerit:* 1. *Ioan.* 5.

Argumentum à fine Templorum.

Quartò, *Templa ſunt inſtituta pro Imaginibus viuis atque à Deo inſtitutis, quales ſunt Baptiſmus, qui eſt Imago interna ſanctificationis & gratiæ, & Sacra Cœna, quæ eſt Imago corporis Domini: ſicut ergo templa ornantur iſtis viuis quodamodo Imaginibus, ita dehoneſtantur Imaginibus mortuis &c.*

Quintò, *Epiphanius in Epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanum ſcribit,* contra Scripturæ authoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat Imago hominis: *& loquitur de Imagine quam*

quam ipſe dicit fuiſſe Chriſti, vel Sancti alicujus.

Sextò, *Adrianus Imperator, Lampridio teſte in vita Alexandri Imp. in gratiam Chriſtianorum juſsit Templa exſtrui ſine Simulachris.*

Hæc argumenta Bellarminus colum. 2106. *ex Calvino & aliis Orthodoxis citat: quibus hæc ſequentia addi poſſunt.*

Locus Iſaiæ 2. contra Imagines in Templis. Locus Pauli Rom. 14.

7. *Iſaiæ* 2. *invehitur Deus in populum, eique iram ſuam denunciat*, quòd præter alia ſcelera, Templa etiam eorum plena eſſent idolis: *quantò magis Deus iraſcitur hodiè quòd Templa, vbi ipſe ſolus colendus eſt, repleta ſunt Idolis? Tollenda igitur ſunt è Templis.*

8. *Paulus Rom.* 14. *ſcribit:* Omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt: fides autem ex auditu eſt: auditus per verbum Chriſti. *Quodnam autem verbum è ſacris literis adferri poteſt, quo demonſtrent Pontificij, ſed ex fide & bona conſcientia imagines in Templis cultui divino dicatis retinere? Nullum habent præceptum: ſed vbique eas damnat Scriptura. Nec vllam promiſsionem: ſed contrà paſsim maledicuntur, qui eas colunt, & qui eas ad Cultum faciunt: ac proinde etiam qui ad cultum expoſitas ferunt. Fides autem in ſuis actionibus lege Dei & promiſsionibus nititur. Sed neque habent exempla piorum: Nullas enim vnquam Patriarchæ aut Prophetæ habuerunt in ſuis locis, vbi Deum invocârunt, imagines.*

Reges & alii qui ſuſtulerunt Imagines è Templis laudatur in Scriptura.

9. *In ſacris literis legimus, illos ſemper Reges laudari propter ſingularem pietatem à Spiritu ſancto, qui Imagines ſuſtulerunt: improbari autem non ſolùm illos, qui eas induxerunt in Eccleſiam, ſed etiam eos, qui non ſuſtulerunt illas. Vnde de multis piis alioquin Regibus laudes legimus*, quòd ambulaverint in via Davidis: *ſed mox additur qua in re improbentur; nempe*, quòd non ſuſtulerint ſacella, *quæ erant adhuc in locis excelſis. Hæc ſatis apertè demonſtrant, Deo non probari Imagines, in locis cultui eius conſecratis.*

Imagines in Templis abominatio.

10. *Si vera eſt interpretatio illorum, qui locum Danielis* 9. *vel* 12. *cap. & verba Chriſti ex Daniele deſumpta Matth.* 24. *& Marc.* 13. Cùm videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, & poſitam vbi non oportet: &c. *exponunt de abominando idolo Iovis Olympici, quod Antiochus in Templo ſancto collocari iuſſit, quoque locus ille prophanatus fuit: cui prophanatio alia ſucceſſit, nempe cum Pilatus biennio ferè poſt mortem Chriſti, Cæſaris imaginem, reclamantibus Iudæis, in eodem ſancto loco poſuit, ibique ſtare voluit: (fuit enim abominabile idolum, imminentis deſolationis prænuncium: Hinc colligimus, Idola in Templis abominationes eſſe, neque decere, vt Imagines ſint in Templis ſeu locis Deo conſecratis, ſicut Marcus habet*, Stantem vbi non oportet.

Conſenſus Patrum contra Imagines in Templis.

11. *His addendus eſt conſenſus Patrum primitivæ Eccleſiæ, qui omnes, vt ex c.* 10. *huius libri intelligitur, ſtatuas & imagines Chriſti & Sanctorum in Templis non eſſe collocandas, aut collocatas non eſſe retinendas, docuerunt.*

Imagines in Templis avocant a vera fide homines. Paulus Ricius.

12. *In Templis ea non ſunt retinenda, quæ à Chriſtiana religione homines avocant. Complures autem cum ex Turcis, tùm ex Iudæis Chriſtianiſmo ſe initiari paterentur, niſi Simulachris & Imaginibus in Templis vehementer offenderentur. Vnde* Paulus Ricius, *doctiſſimus Hebræus, qui Papiæ nomen dedit Chriſto*, expedire plurimum *dicebat*, vt imagines è Templis amoverentur, quòd multi Iudæorum ea de cauſa à Chriſti confeſſione avocentur. *Et Eraſmus in ſua Catecheſi permulta in hanc etiam ſententiam ſcripſit, & tandem addit*, non eſſe pro Hæreticis habendos eos, qui careant ſimulachris, nec ea in Templis recipere velint.

Reſponſiones Bellarmini ad Orthodoxorum argumenta contra Imagines in Templis.

Ad PRIMVM *argumentum, quo dicebamus, primis quingentis annis à nato Chriſto, nullas* communiter *collocatas fuiſſe in Templis Chriſtianorum Imagines, præſertim ad Cultum, vt hodiè fit reſpondet Bellarminus* Primò, *mendacium eſſe. Et hoc poſtea probare conatur colum.* 2107. *&* 2108. *teſtimoniis aliquot adductis ex Tertulliano: Sozomeno, Nazianzeno, Damaſo, Septima Synodo, Gregorio Nyſſeno, Miſſa Chryſoſtomi, Euodio, Prudentio, Paulino, Nicephoro; Valentiniano Imperat. Auguſtino & Adriano Papa.*

Reſpondeo primò *in genere, in duabus iſtis columnis nullum prorsùs locum à Ieſuita citari, ſive ex Hiſtoriis, ſive ex Patribus, nempe Ignatio, Dionyſio, Clemente Romano, Iuſtino, Egeſippo, Theophilo Antiocheno, Clemente Alexandrino, Origene, Cypriano, Arnobio, Euſebio Cæſarienſi, Lactantio, Athanaſio, Sedulio, Euſebio Emiſſeno, Hilario, Heſychio, Cyrillo Hieroſolymitano, Hieronymo, Optato Milevitano, Ambroſio, Epiphanio, Euagrio, Amphilochio, Sophronio, Theophilo Alexandrino,* &c. *Qui probet, vllam vel Chriſti, vel Martyris, vel alicuius ſancti Imaginem in vllo Templo Chriſtianorum fuiſſe circa annum Domini* 400. COMMVNITER *erectam, receptam, viſam & pictam. Cœpit ea res primùm in Occidente paulò ante annum* 400. *quando Imagines ſculptæ quidem ſunt, nondum tamen in Templa collocatæ, multo minus ad cultum & adorationem propoſitæ. Eodem tempore primò pictura in Templis recepta fuit; diu poſt, ipſa ſtatuæ & Imagines, non tamen communiter, ſed rariſsimè: & quæ fuerunt, nondum tamen ad cultum ſed propter hiſtoricũ vſum, commonefactionis gratiâ, collocata in Templis fuerunt, & nihilominus à ſyncerioribus Epiſcopis ac Doctoribus eorum temporum improbatæ. Gregorij Magni demùm tempore multiplicari cœperunt Imagines, à*

quo

quo etiam vſus earum in Templis primò defenſus eſt: Circa annos verò Chriſti 700. *ſequutus eſt earum Cultus & Adoratio: vt ſupra prolixè & ad oculum à nobis demonſtratum eſſe arbitror. Non igitur Caluinus negauit ſimpliciter, ante annos quingentos vllam prorsùs picturam & imaginem in Templis Chriſtianorum aut viſam aut receptam, ſed tantum id* COMMVNITER *non factum eſſe, quod Ieſuita inſidioſè præterit, & contrarium defendere conatur teſtimoniis vndiquaque corraſis.*

Reſpondeo ſecundò *in Specie ad aliquot loca & teſtimonia à Bellarmino adducta.* Primò, *inquit Ieſuita: Tertullianus in libro de Pudicitia teſtatur,* in ſacris Calicibus Eccleſiæ depictum fuiſſe Chriſtum in forma paſtoris ouem errantem ſuis humeris reportantis ad ouile. *Reſpondeo, Non ſequitur, in ſacris Calicibus Eccleſiæ depictus fuit Chriſtus in forma boni Paſtoris: Ergo licet Imagines & Statuas in Templis ad cultum & adorationem habere. Eodem prorsùs modo argumentati ſunt etiam Patres Nicenæ* 2. *Synodi. Quidam enim Ioannes Orientalium legatus dixit,* Creauit Deus hominem ad Imaginem ſuam*: atq; inde collegit,* habendas igitur eſſe Imagines. *Alius vt probaret collocandas eſſe imagines in Altaribus hoc teſtimonium citauit,* Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, *&c.*

Secundò *dicit Bellarminus* Nazianzenus (*qui claruit circa annos Chriſti* 370.) conqueritur, quòd ciuitas Diocæſarienſis euertenda eſſet, in qua ipſe Templum exornârit. Baſilius indicat, imaginem S. Barlaam alicubi in Templo depictam fuiſſe, & ait, gaudere ſe, quòd melius pictores expreſſerint manum ejus pro Chriſto combuſtam, quàm ipſe oratione deſcripſerit. Gregorius Nyſſenus etiam in Theodorum martyrem, commendat ejus imaginem in Templo poſitam. *Reſpondeo, Non nego fuiſſe picturas & Imagines horum tempore, non modo in priuatis ædibus & in foro, ſed in ipſis etiam Templis: Non autem* communiter, *ſed rariſſimè. Et ſcribit Euſebius lib.*7. *cap.* 18. eas ab Ethnicis (*hoc eſt, ab iis qui jam primùm, & quidem ſenes ab Ethniciſmo ad Chriſtum conuerſi fuerunt*) primùm in Eccleſias introductas fuiſſe. *Opus autem erat talibus multa indulgere, quòd difficulter ea relinquerent, quibus per totam vitam aſſueuerant. Et Hieronymus in Ierem. lib.* 2. *c.* 10. *de Ethnicorum hac in re ſuperſtitione loquens;* Argento, *inquit,* & auro decorauit illud, vt fulgore vtriuſque materiæ decipiat ſimplices. Qui quidem error ad nos vſque tranſiuit, vt Religionem in diuitiis arbitremur. *Nunquam de hoc conqueſtus fuiſſet Hieronymus, niſi quibuſdam in locis ſuo tempore inualuiſſet. Neque etiam Epiphanius Chriſti imaginem in velo quodam depictam concerpere & ſuperſtitionem eam Eccleſiâ Dei indigniſſimam appellare: neque Serenus Maſſilienſium Epiſcopus Imagines ligneas & lapideas confringere potuiſſet, niſi tales picturæ & imagines exſtitiſſent. Imagines igitur tum in Templis fuiſſe non inficiamur: communiter autem exſtitiſſe, aut adoratas, aut poſitas & collocatas fuiſſe, vt adorarentur, id verò pernegamus.*

Tertiò, *dicit Ieſuita,* Sozomenus ſcribit libro 5. capite 20. tempore Iuliani Apoſtatæ ſtatuam Chriſti, quę apud Paneadem fuerat, in Templum à Chriſtianis introductam fuiſſe. *Reſpondeo, ſcribit Sozomenus, Imaginem illam in Templum collocatam, ibique aſſeruatam fuiſſe: quòd autem in publico loco eius Templi ſit collocata & ad cultum propoſita, ne verbo quidem meminit.*

His ibidem addit Ieſuita, Euſebium lib. 3. & 4. de Vita Conſtantini dicere, In Templis à Conſtantino exſtructis in Palæſtina, aurearum & argentearum maximam copiam fuiſſe. *Reſpondeo falſiſſimè hæc à Ieſuita dici, legenti illos libros facilè patebit. Scribit quidem Euſebius,* Conſtantinum, Templum, à matre Helena, in loco natiuitatis Chriſti exſtructum, regalibus anathematibus, honorâſſe, honeſtumque matris ſtudium auri & argenti theſauris ac variis cortinis adauxiſſe: Ipſum quoque Imperatorem per ſingulas prouincias nouas & prioribus longè precioſiores Eccleſias conſtruxiſſe: Vrbem Conſtantinopolitanam ab omni Idololatria repurgâſſe, vt nuſquam in illa imagines eorum, quos Gentes Deos eſſe putârint, comparerent amplius: eandem vrbem pluribus oratoriis, maximiſque martyriis ac ſplendidiſſimis ædibus exornâſſe, in Palatiis Regiis ac domo omnium excellentiſſimâ, de auratis tecti laquearibus, in ipſo meditullio maximâ expenſâ tabulâ manifeſtum affixiſſe ſalutaris paſſionis ſymbolum, variis ac precioſis lapidibus compoſitum, ac multo auro incluſum: Metropolim Bithyniæ, & excellentiſſimam in ea Eccleſiam donariis è theſauris ſuis honorâſſe, atque etiam illic *νικητήρια* contra inimicos ac Deo rebelles erexiſſe: Templum etiam magnificentiſſimum Antiochiæ exſtructum, multâ auri copiâ, æriſque & reliquæ pretioſę materiæ elegantiâ decorâſſe: *Aureas verò & argenteas Imagines in Oratoriis & Templis illis Conſtantinianis, vel ab Imperatore, vel ab aliis collocatas & ad cultum erectas, non meminit Euſebius: Sed apertiſſimè teſtatur potiùs,* quum Conſtantinus vidiſſet, imperitorum multitudinem erroris ſpectra (*idola & Imagines intelligit*) ex auri & argenti materia formata, ad morem paruulorum reuereri, etiam illa è medio, perinde ac quædam lapidum offenſacula ante pedes iis, qui in tenebris ambulant,

An Conſtantinus in Templis à ſe exſtructis Imagines collocarit.

bulant, projecta, auferenda, ac regiam deinceps viam omnibus aperiendam cenſuiſſe.

Quartò, *dicit*, Damaſus in vita Sylueſtri ſcribit, Conſtantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, poſuiſſe agnum ex auro puriſſimo, ad dextram agni ſtatuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, Statuam argenteam Ioannis Baptiſtæ: In Eccleſia autem ipſa Lateranenſi poſuiſſe imagines argenteas Saluatori, Apoſtolis duodecim, & Angelis quatuor. *Reſpondeo, hæc quidem narrari ſic à Damaſo & Platina, vt alia multa ficta & vana; apud nullum autem probatum authorem, qui Conſtantini tempore vixit, inueniri, & ne apud Euſebium quidem: licet enim ille exſtructiones Templorum, & dona ex auro, argento & gemmis à Conſtantino Templis data, eorundemque exornationes diligentiſſimè deſcripſerit, harum tamen Imaginum nullam prorſus mentionem fecit. Refert quidem in vita Conſtantini,* ipſum & ſuas, & ſuorum Imagines, Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola fieri curâſſe ſed in medio foro apud fontes, non in Templis collocâſſe. *Et quod Damaſus ac Platina referunt, ita manifeſtè falſum eſt, vt ante Bellarminum nullus ferè Pontificiorum, eorum teſtimonio ad Imaginum in Templis antiquitatem defendendam, vſus fuerit. Vanitas etiam huius teſtimonij inde quoque apparet, quòd ijdem authores referunt, Conſtantinum à Sylueſtro Romæ baptizatum eſſe, & eam ob cauſam Romæ ad fontem baptiſmi has Imagines collocâſſe. Hoc enim mendacium manifeſtiſſimum eſt. Euſebius enim lib. 4. de Conſtantini vita affirmat, eum Nicodemia (non Roma) paulò ante mortem baptizatum, in Epiſcoporum conuentu: & quidem ab Euſebio Nicomedienſi baptizatum, Hieronymus teſtatur in Chronico ſuo: id verò factum anno 65. ætatis eius, Imperij verò 31. cùm iam ferè ante quinquennium Sylueſter mortuus eſſet, teſtantur Ruffinus lib. 1. capite 11. Socrates lib. 1. capite 39. Theodoretus lib. 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Iſidorus in Chronico ſuo author eſt, Conſtantinum ab Euſebio Nicomedienſi Ariano rebaptizatum eſſe: verùm Euſebius, Socrates, Theodoretus, & alij antiquiores & probatiores authores, baptizatum eum, & non rebaptizatum affirmant. Et quidem Synodus Ariminenſis, in literis ſuis ad Conſtantium, quarum exemplum exſtat apud Theodoretum lib. 2. cap. 19. & Sozomenum lib. 4. cap. 18. teſtatur, Conſtantinum in vera fide Nicæna, accepto Baptiſmo, defunctum eſſe. Quod non affirmâſſent, ſi eum à Nicæna fide defeciſſe, & ab Ariano rebaptizatum eſſe ſciuiſſent. Ambroſius etiam in libro de obitu Theodoſii teſtatur, Conſtantinum in vltimis conſtitutum, baptizatum eſſe. Gratianus 1. 12. q. 1. Futuram. & Meltiadis epiſtolam allegat, vbi Meltiades, quaſi à ſe Conſtantinum baptizatum aſſerit. Atqui Meltiades ante Sylueſtrum fuit, & Conſtantinus poſt vtriuſque obitum baptizatus eſt Nicomedia, non Romæ: vterque igitur ſe Conſtantinum baptizâſſe mentitur. Nicephorus libro 7. cap. 35. affirmat, Arianos diabolico ſpiritu confinxiſſe de Conſtantino, quòd Nicomediæ baptizatus ſit, & Romæ à Sylueſtro baptizatum autumat: Verùm id nullis alijs rationibus probat, quàm quòd Eccleſia Romana id aſſerat, & quòd baptiſterium Romæ à Conſtantino conditum dicatur: & quòd in Nicænam Synodum non fuiſſet admiſſus, ſi Baptiſmo nondum initiatus fuiſſet. Sed quàm friuola hæc ſint quis non videt? Baronius quoque tom. 3. Annal. anno 324. impudentiſſimè hæc eludere conatur, Euſebium mendacij arguit, & ſe melius hæc noſſe videri vult, Euſebio, qui Conſtantini tempore vixit, & cui Imperatoris res omnes fuerunt notiſſimæ: aut ſi mentitus fuiſſet in hac re Euſebius, num putat Baronius, reliquos doctores, qui eodem tempore vixerunt, tam ſtupidos & cæcos fuiſſe, vt hoc obſeruare, & notare in eo non potuerint? certè à nullo vnquam probato authore hanc ob cauſam mendacij accuſatus fuit. His addit Baronius,* hoc commentum ab Euſebio Ariano excogitatum eſſe: Ariani hominis impoſturam eſſe, *&c. Ambroſium etiam, idem affirmantem, tantùm non mendacij arguit, tantùm vt ille, quod vult, obtineat.*

Damaſi & Platinæ Errores.

De Baptiſmo Conſtantini M.

Baronij impudentia.

Quintò *dicit Ieſuita*, in Miſſa Chryſoſtomi hæc legi: Sacerdos egreditur è paruo oſtio portans Euangelium, præcedente eum miniſtro & lucernâ, & conuerſus ad Chriſti Imaginem inter duo oſtia, inflexo capite cum exclamatione dicit, *&c. Hinc apparere vult Ieſuita*, aliquem in Conſtantinopolitana Eccleſia Imaginum vſum Chryſoſtomi tempore fuiſſe. *Reſpondeo, Hæc Liturgia, ſeu formula Miſſæ, quæ ſub Chryſoſtomi nomine circumfertur, eſt falſa & ſuppoſititia. Nam* primò, *nullus ex veteribus demonſtrari poteſt, qui huius Liturgiæ teſtimonio vnquam vſus ſit, vel eius aliquem ſaltem mentionem fecerit.* Secundò, *ita ſe habet Liturgia hæc, vt non immeritò pro falſa & ſuppoſititia habeatur. Nam in ea pro Nicolao Papa oratur. Nicolaus I. autem Papa quingentis ferè poſt Chryſoſtomi obitum è viuis demùm exceſſit annis. In eadem quoque Liturgia pro imperio & victoria Alexij Imper. vota fiunt. Primus autem huius nominis Imperator fuit anno Domini* 1080. *annis poſt Chryſoſtomi mortem ſeptingentis. Hinc intelligimus, multa in hac Liturgia eſſe variata & aſſuta, & proinde non genuina, ſyncera & certa omnia.*

De Chryſoſtomi Liturgia.

Sextò *dicis*, Euodium ſcribere, in Eccleſia, vbi Reliquiæ S. Stephani ſeruabantur, fuiſſe quoque Imaginem ejuſdem Martyris depictam. Prudentius quoque, qui temporibus Honorii & Theodoſii vixit, dicit in

cit in paſſione Caſſiani Martyris, ejus hiſtoriam in Templo deſcriptam fuiſſe. Et Paulinus Nolanus, ægrè tulit, quòd ſe vnà cum S. Martino in Templo depingi curauerat Seuerus. *Reſpondeo vt ſupra, hæc facta quidem eſſe in vna vel altera Eccleſia, ſed non in omnibus, neque communiter. Ex particularibus igitur exemplis, non poteſt vniuerſaliter colligi,* Imagines ante annos Chriſti 500. in Templis vbique collocatas fuiſſe.

De Anaſtaſio bibliothecario judicium.

Septimò *ad id, quod refert ex Anaſtaſio bibliothecario, de Valentiniano juniore, eum poſuiſſe in Eccleſia Petri imaginem S. Petri; Reſpondeo, hunc Anaſtaſium ſuſpectum eſſe authorem, quippe qui ſcripta ſua conſarcinauit ex quibuſuis Apocryphis vel fictis ſcripturis in ſcriniis vel bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis, modò eſſent in Domini ſui fauorem, vt Carolus Molinæus teſtatur.*

Auguſtini locus explicatur.

Octauò *indicat Bellarminus*, Auguſtinum teſtari libro I. de Conſenſu Euangeliſtarum capite 10. multis in locis ſuo tempore cerni potuiſſe Chriſtum depictum inter Apoſtolos Petrum & Paulum. *Reſpondeo, ſcribit hoc quidem Auguſtinus, ſed vbi, in Templis videlicet, an extra, has Imagines viderint, non indicat. Hoc certum eſt, picturas illas non probâſſe ſanctiſſimum Patrem. Refert enim dicto loco, fuiſſe quoſdam, qui finxerint, Chriſtum ſcripſiſſe magica ad diſcipulos Petrum & Paulum. Quibus mox hæc addit:* Cùm vellent tale aliquid fingere, cogitauerunt, ad quos potiſſimùm ſcribere potuiſſe facilè crederetur, tanquam ad illos, qui ei familiariùs adhæſiſſent, quibus illud quaſi ſecretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem paſſionis diem celebrius & ſolenniter Roma commendat. Sic omninò ERRARE meruerunt qui Chriſtum & Apoſtolos ejus non in ſanctis codicibus, ſed in pictis parietibus quæſierunt. Nec mirum ſi à pingentibus fingentes decepti ſunt, *&c. Et credibile eſt, vidiſſe tales picturas iſtas apud Hæreticos, de quibus ſupra indicauimus, eos picturas & Imagines huiuſmodi apud ſe habuiſſe.*

Nota.

De picta hiſtoria Abrahæ mactare volentis filium.

Quod hiſtoriam Abrahæ attinet, mactare volentis filium; Reſpondeo ſimiliter, non dicere Auguſtinum, illam in Templis depictam exſtitiſſe, ſed ſimpliciter dicit, pictam fuiſſe: Niſi fortè, *inquit,* non veniret ei in mentem factum ita nobile, vt non lectum, nec quæſitum animo occurreret, vt denique tot linguis cantatum, tot locis pictum, & aures & oculos diſſimulantes feriret. *Ergo hæc ex Auguſtino citata loca nihil ad rem prorſus faciunt.*

Ad ſecundum Orthodoxorum argumentum contra Imagines in Tēplis Bellarmini reſponſio. Explicatur Can. 36. Iliberitini Concilij. Payua. Alanus Copus.

Ad SECVNDVM *noſtrorum argumentum, quod ſumitur ex Cap. 36. Elibertini Concilij, reſpondet Bellarminus* Primò *ex Payua, qui dicit*, Concilium hoc ſolùm prohibere Imagines Dei, quæ pinguntur ad ipſius Dei effigiem repræſentandam. *Sed hæc reſponſio ne Bellarmino quidem ſatisfacit, tum quia Concilium non diſtinguit, ſed in genere loquitur de picturis; tum etiam quia non erant in vſu eo tempore, imò vnquam fuerunt tales Imagines, quæ ſunt vera Idola.* Secundò *reſpondet ex Alano Copo, qui lib. 5. Dialog. capite 16. dicit,* hic prohiberi Imagines, quia à Chriſtianis adorari cœperant tanquam Dij: *& hunc eſſe ſenſum;* Placuit in Eccleſia non eſſe picturas, ne aliquid in parietibus exiſtens adoretur & colatur vt Deus: *Ita etiam hunc Canonem interpretatus eſt Ivo lib. Decret. part. 3. c. 40. Sed, ipſo quoque Ieſuitâ teſte, huic expoſitioni ratio Canonis huius non quadrat: debuiſſet enim dici potius;* ne id quod pingitur adoretur; *quàm,* ne id quod adoratur, pingatur. Tertiò, Pereſius *reſpondet, tantùm prohiberi,* ne Imagines depingantur in parietibus Eccleſiæ, non autem, ne depictæ in tabellis aut velis in Eccleſia habeantur: *& rationem eſſe vult,* propter honorem Imaginum, quia in parietibus, vel humore parietum, vel ſitu, vel aliâ ratione corrumpuntur. *Sed ne hoc quidem procedit, nam eodem modo etiam aliæ Imagines in tabellis & velis ſuſpenſa ad parietes, Statuæ item erecta in Templis. ſitu, puluere, aliiſque modis facilè corrumpi & fœdari poſſunt. Deinde ne hæc quidem ratio conuenit cum ratione Concilij, quod Imagines in Templis prohibet depingi debere in parietibus, non propter corruptionem, ſed propter cultum & adorationem: indigniſſimum enim judicant eſſe, vt id quod à Chriſtianis colitur, Sancti videlicet, & adoratur, nempe Deus immenſus, omnipotens, &c. in parietibus depingatur. Materia enim, ſive lapidum ſive lignorum, nullum diſcrimen Idololatriæ facit, quæ ſemper eadem manet ſive colatur imago in pariete, ſive in tabula. Cùm igitur hoc nimis friuolum & elumbe animaduerteret* Pereſius. *fingit* picturas tales rectè potuiſſe ad tempus auferri, quòd homines tunc eas adorârint. *Hæc verò ſententia Gregorio M: aduerſatur, qui cenſuit in epiſtola ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum,* Imagines hanc ob cauſam non tollendas aut remouendas eſſe, ſed homines potiùs admonendos, ne eas adorent.

Pereſius.

Sāderus.

Quartò, *Sanderus etiam ad Canonem huius Concilij duobus modis reſpondet:* Imagines, *inquit,* parcius ab initio fiebant, & rarò in Eccleſiis ponebantur: tum quòd fideles quotidianis perſequutionibus adflicti, de ornamentis & acceſſionibus rituum ſacrorum non magnoperè ſolliciti erant, ſed in magno lucro ponebant, ſi vel neceſſaria religionis Chriſtianæ ſacramenta retinere poſſent: tum etiam, ne Iudæos ac infirmos Catechumenos

chumenos offenderent, ſi quamvis hominum Deo chariſſimorum, tamen hominum imagines adorandas proponerent. Periculum enim erat, ne (quod Manichæos feciſſe legimus) Chriſtianos non niſi conuertiſſe idola dicerent, dum pro veteribus Dijs Apoſtolos & Martyres colere putarentur, ob quas cauſas mirandum non eſt, ſi Concilium Elibertinum rebus Chriſtianis nondum in pace & tranquillitate conſtitutis, accommodatè ad illorum temporum & locorum rationes decreuit, picturas in Eccleſiis eſſe non debere, *&c. His verbis haud obſcurè innuit, imagines ſemper quidem in Eccleſiis exſtitiſſe, ſed tamen ab initio parciùs in ijs propter perſecutiones poſitas fuiſſe. Vtrumque autem hoc falſum eſt. Nam non modò non parciùs, ſed nulla omnino Statua vel Imagines in Eccleſiis Chriſti Domini erectæ fuerunt, vſque ad annos 370. reparatæ ſalutis. Deinde vtitur hìc etiam fallaciâ παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. Non enim perſecutiones & offendicula, ſed lex & verbum Dei cauſa fuerunt, ob quam non tantùm parciùs, vt ille loquitur, ſed vt res ſeſe habet, prorsùs in Eccleſiis Imagines in primitiua Eccleſia poſitæ fuerunt. Teſtem habeo Origenem. Cùm enim Celſus libro ſeptimo, probare vellet*, Chriſtianos peiores eſſe barbaris, Lybicis, & atheis Scythis, *hoc potiſſimùm argumento vtitur*, quòd non patiantur ſimulachra & ſtatuas intueri. Perſas ex Herodoto oſtendit irriſiſſe Simulachra, quòd non crediderint cum Græcis Deos ex hominibus genitos. *Quid verò ad hæc Origenes? Num dicit, non licere Chriſtianis ob perſequutiones ſimulachris vti, quibus, ſi pax concederetur, libentiſſimè dare locum in Templis vellent? vel ad tempus ſaltem ab imaginibus ſe abſtinere velle, ne Iudæis offendiculo ſint? Minimè verò. Sed inquit;* Non patimur Ieſum apud Aras & Templa, & Simulachra colere, quia ſcriptum eſt; Non ſint Dij tibi alieni: nec feceris tibi rei vllius ſimilitudinem: non adorabis ea, nec ſeruies illis. *Et libro octauo.* Nos, *inquit*, Simulachrorum fundationes ideò defugimus, quia vbi per Ieſu doctrinam comperimus, quomodo colendus ſit Deus, ea nos euitamus, quæ ſub pietatis prætextu & opinione quadam, impios reddant. *Et Clemens Alexandrinus in Parænetico,* Nobis, *ait*, apertè vetitum eſt artem fallacem exercere: ſcriptum eſt enim, Non facies cujuſvis rei ſimilitudinem. *Quod Synodum Elibertinam attinet, celebrata eſt illa pace iam redditâ Eccleſiis à Conſtantino Imperatore.*

Quod de adoratione ſecundo loco dicit Sanderus, Concilium Elibertinum prohibuiſſe imagines, quia tempore illo periculum erat, ne Gentiles exiſtimarent, Chriſtianos adorare ligna & lapides. *Reſpondeo, hoc periculum adhuc hodiè reſtare, & hanc ipſam ob cauſam hodiè quoque prohibendas eſſe Imagines, ne Turcæ, Iudæi & alij arbitrentur, à Chriſtianis ligna & lapides adorari. Quæ quum ita ſint, rectè tandem fatetur Bellarminus ipſe colum.* 2110. *rationem Canonis Elibertini*, Ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur, *non multum quadrare Sanderianæ expoſitioni.*

Poſtremò Ieſuita dicit, Concilium hoc prò Pontificiis facere, quòd decernat, picturas in Eccleſijs nullas fieri debere: *hic enim colligi poſſe*, Imagines eo tempore in Templis fuiſſe, alioquin hoc ſancire non potuiſſe. *Argumentum tale eſt:*

Si decreuit Elibertinum Concilium, picturas in Eccleſiis fieri non debere, ſequitur, fuiſſe eo tempore picturas & & Imagines in Templis.

Sed prius eſt verum: Ergo etiam poſterius.

Negatur conſequentia maioris: nam etiam Deus prohibuit in lege Exod. 20. Omnis generis imagines ad Cultum & adorationem propoſitas: quum tamen eo tempore nullas prorſus Imagines Iſraëlitæ haberent. At dicis, Deus præuidit, eos breui facturos imagines: *Reſpondeo, id ipſum etiam præuidit hoc Concilium: & fortaſſe jam tum fuerunt aliqui, qui hanc quæſtionem mouerunt*, An liceat imagines propter hiſtoricum ſaltem vſum in parietibus Templorum pingere? *Præterea inquit*, Ex hoc Concilio haberi, ipſas imagines, vel certè Sanctos quorum ſunt imagines, coli & adorari. *Reſpondeo, habetur quidem, ſed ſimul etiam cultus & adoratio earum, juxta legem Dei, rectè prohibetur.*

Reſponſio Bellarmini ad 3. argumentum Orthodoxorum.

Ad TERTIVM *noſtrorum argumentum quod attinet, dicebatur, non poſſe imagines in Templis, præſertim in ſublimi loco ſtatui, quin ſimul erigatur ſignum quoddam Idololatriæ: Imagines enim humanam formam repræſentantes, facillimè nos inducere ad idololatriam, præſertim ſi in Templis collocentur, adſtipulante etiam Auguſtino: Reſpondet Ieſuita*, Auguſtinum ſic ſentire, præſuppoſito errore Gentilium: Vult enim, *inquit*, dicere, quandò quis putat Simulachrum eſſe Deum, & accedit, vt adoret, & inuocet ipſum Simulachrum, mirabiliter confirmatur & fouetur in errore, ab ipſa membrorum humanorum ſimilitudine. *Reſpondeo, Error hic, quem præſupponit Auguſtinus, ex ſententia Ieſuitæ, non Gentilium tantùm fuit, ſed etiam multorum rudium & infirmorum Chriſtianorum eſt, vt putent Simulachra & Imagines eſſe Deos, & in hoc errore ſimilitudine membrorum ita vehementer confirmantur, vt eas viuere & ſpirare arbitrentur: proinde nihil reſpondet Bellarminus, ſed ſtat adhuc immota Auguſtini ſententia & noſtrorum*

argumentum. Ejuſdem monetæ eſt, quod de vaſis aureis reſpondet, non propter materiam pretioſam, ſed ex forma humanæ ſimilitudine gigni Idololatriam: Hoc enim nihil ad propoſitum pertinet, ſed eſt inane [illegible], *& petitio principij. Tandem veritate victus, concedit Ieſuita*, multum poſſe & valere imagines ad fouendum errorem Idololatriæ. *Reſpondeo, vitandum igitur eſt hoc periculum, quod creatur ſi in Templis humanâ collocantur imagines, ipſo quoque Ieſuitâ teſte.*

Bellarmini ad 4. argumentum Reſponſio Euchariſtia an Imago & figura vocanda.

Ad QVARTVM *argumentum de viuis imaginibus, in quartum numero eſt Euchariſtia quoque reſpondet Ieſuita*, Septimam Synodum Act. 6. tomo. 3. ſanxiſſe, Euchariſtiam non debere vocari imaginem vel figuram corporis Domini, cùm ipſum Domini corpus reuerâ ſit.. *Reſpondeo, Idololatrica hac Synodus contra veritatem hoc decreuit. Si enim Euchariſtia reuerâ eſt Domini corpus & ſanguis, non amplius panis & vinum: nulla amplius reſtabunt in Euchariſtia ſigna, ac proinde non poterit eſſe Sacramentum: Sacramentum enim nihil aliud eſt, quàm ſacra rei viſibile ſignum: aut, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma: Et ſic doctrinâ hac tota Sacramenti natura euertitur. Deinde Euchariſtia*, imago, ſignum, *&* figura *vocatur ab orthodoxis Patribus primitiuæ Eccleſiæ, qui longè anteferendi ſunt Patribus ſeptimæ huius Synodi. Origenes in Pſalm.* 158. Hæc, *inquit*, omnia (*hoſtiæ quæ in Cœna offeruntur*) Imagines ſunt ſpiritualium rerum. *Nazianzenus Euchariſtiam vocat* Antitypa corporis & ſanguinis Chriſti, *in Orat. de Paſchate. Auguſtinus contra Adimantum cap.* 12. Dominus, *inquit*, non dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meum, cùm ſignum corporis daret. *Hilarius inquit*, Corpus Chriſti, quòd ſumitur de Altari, figura eſt. *Tertullianus lib.* 4. *contra Martionem ſic ſcribit*; Chriſtus acceptum panem & diſtributum diſcipulis corpus ſuum illum fecit, dicendo, Hoc eſt corpus meum id eſt, figura corporis mei. *Ambroſius etiam Euchariſtiam ſubinde appellat nominibus* Figuræ, Typi, Imaginis, Similitudinis, *libro* 4. *capite* 48. *de Officijs: lib.* 4. *capite* 4. *de Sacramen. & alibi.*

Deinde Ieſuita dicit, Viuas & mortuas Imagines ſeſe mutuo iuuare. *Reſpondeo, falſum hoc eſt: Nam mortuæ Imagines exſtinguunt viuas: & Imagine Chriſti mortuâ, deprauatur, dehoneſtatur, fœdatur & ignominiâ ſeu inſigni contumeliâ afficitur ejus viua. Hoc etiam inde apparet, quòd mortuæ imagines à Propheta appellantur* Doctores mendacij. *Et qui vmbram ſequitur, amittit veritatem. Negat etiam Ieſuita, contra communem ſenſum, Sanctorum Imagines rectè dici mortuas.*

Defenſio Epiphanij Epiſtolæ ad Iohannem Hieroſolymitanum Epiſcopum, de IMAGINIBVS in Templis Chriſtianorum non habendis, *contra* Sanderi & Bellarmini calumnias.

Reſponſio Bellarmini ad 5. Orthodoxorum argumentum.

AD QVINTVM *noſtrorum Argumentum, ſumptum ex Epiphanij Salaminæ Cypri Epiſcopi facto, qui conſcidit velum, in quo depicta fuit Imago Chriſti, quodque pependit ad fores Templi cuiuſdam, & de quo ſcribit Ioanni Hieroſolymitano Epiſcopo*, Quod pendeat in Eccleſia contra authoritatem Scripturæ, *&c. Reſpondet Ieſuita, primò, ex Vualdenſi*, Epiphaniū propter hæreſim Antropomorphitarū, tunc vigentem, hoc feciſſe: *Secundò ex Mariano Victorio, qui dicit*, Epiphanium loqui de Imagine hominis profani, quæ ibi honorata fuerit inſtar Imaginum Chriſti & Sanctorum: *Tertiò, ipſe communiorem ſolutionem ex Sandero & alijs affert, dicitque*, partem illam vltimam illius Epiſtolæ quam Epiphanius ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopū ſcripſit contra Imagines in Templis, Epiphanij non eſſe, ſed à quodam Iconomacho confictam & aſſutam. *Pulchrum mehercle eſt, quum aliquid obijcitur ex Patribus, quod ſoluere nequeas, reſpondere, locum ab Hæretico quodam vel eſſe deprauatum, vel confictum & aſſutum. Et quis obſecro ante hos Ariſtarchos vnquam de veritate hujus epiſtolæ dubitauit? Oportet igitur homines eſſe merè impudentes atque audaces. Verùm quemadmodum de Academicis recentioribus referunt, quòd etiam principia negârint, omnia incerta eſſe pronunciârint, & κοινὰς ἐννοίας quoque in Geometricis varijs ſophiſmatum præſtigijs labefactare conati ſint: ſic etiam Pontificij ſolent cuncta, quæ ſibi ſuiſque portentoſis opinionibus & ſophiſmatis aduerſantur negare eludere, exſibilare, præterire & diſſimulare. Negant Apoſtolos Chriſtianorum Imagines, ſed tantùm Ethnicorum Idola damnâſſe. Negant in ſecundo Decalogi præcepto Deum quamcunque imaginum adorationem prohibere. Sunt tamen alij qui concedunt prohiberi quidem, ſed & ipſi negant, ſe docere adorandas Imagines prototypi adoratione: id verò Scholaſtici manifeſtiſſimè docent. Imò ex ipſo Decalogo ſecundum præceptum totum eradere & expungere non ſunt veriti, quòd in eo Imagines earumque cultus damnatur. Negant etiam in Carthaginenſi Concilio tertio cautum, Canonicas ſolùm ſcripturas in Eccleſia legendas: quod tamen clariſſimè Canone* 24. *præcipitur, eique aſtipulatur caput* 38. *Hipponenſis Synodi. Negant in eodem Concilio prohibitum, ne quis primus ſeu primæ ſedis Epiſcopus nominetur Princeps ſacerdotum, aut ſummus Sacerdos. cum tamen*

Sanderus lib. 2. de Honoraria Imaginum adoratione cap. 4.

men can. 36. *id clarè exprimitur, & Gratianus diſtinct.* 99. *idem etiam de Romano Epiſcopo eſſerat, inquiens:* Vniuerſalis autem nec ipſe Romanus Pontifex appelletur: *cùm illud totũ Cõciliũ hoc ferè ſpectet, vt omnes meatus & aditus ad ſummũ Pontificatũ Romano Epiſcopo interſepiantur: cùm Can.* 17. *iniungatur,* vt vnaquæque Eparchia propter longinquitatem proprium primatum habeat, vt domi qui res & perſonas intus & in cute norunt, iudicent & deffiniant, foris autem vbi & teſtes abſunt, & omnia ſunt ab omnium cognitione remota & diſiuncta, non decidantur: *cùm Can.* 23. *dicatur,* Epiſcopis mare nõ trajiciendum, niſi ex decreto primæ ſedis Epiſcopi in vnaquaque prouincia. *Similiter negant Hildebrandum, aliàs Gregorium 7. Roman. Pontif. fuiſſe Necromanticum: quod tamen affirmat Benno Cardinalis & Abbas Vrſpergen. Negant Henrico Imp. intoxicatam hoſtiam à Monacho traditam: quod tamen affirmant idem Vrſpergenſis, Baptiſta Egnatius, Supplementum Chron. Rauiſius Textor, Cation, Auentinus. Negant Liberium Papam Arianiſmo infectum: ait Hieronymus: Negant Zoſimum Papam Nicani 1. Concilij canones adulteràſſe & corrupiſſe: ait Concilium Aphricanum. Negant Dominam Ioannam Papam VIII. vnquam Romæ, tanquam Semiramim habitu virili, Pontificatui ſummo præfuiſſe: id verò affirmant Marianus Scotus, Martinus Polonus, Sabellicus, Leonicus, Chalcondyla, Platina, Antoninus Epiſcopus Florentinus, Volateranus, Nauclerus, Conſtantinus Phrygio & alij Pontificij authores. Negant vnquam decreuiſſe Canoniſtas, Clericum propter ſimplicem fornicationem non eſſe deponendum: ait Panormitanus, ſcriptum quoque eſt in textu & in margine. Negant Ioannem XXII. Papam de animarum immortalitate perperam ſenſiſſe: ait Schola Pariſ. ait eius Cancel. Gerſon, aiunt Patres Conſt. Conc.*

Quæ cum ita ſint, non magnopere mirandum, ſi neget quoque Sanderus, & ex Sandero Bellarminus, hanc epiſtolæ ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum appendicem, de non ferendis imaginibus in Chriſtianorum Templis Epiphanij non eſſe, ſed ab hæretico quodam adiectam. Cuperem autem ſcire, ille Hæreticus quo nomine, vbi, aut quando fuerit? Hic ſatis eſt Sandero dicere, fuiſſe aliquem. *Sed ille* aliquis *vnde tantam nactus eſt vel facultatẽ vel poteſtatem in libros & bibliothecas, vt vnus omnia exemplaria, quæcunque eſſent, vbique terrarum potuerit corrumpere?*

Obſerua autem hominis iſtius plus quàm vulpinam aſtutiam. Epiphanium non reprehendit nec falſi arguit, quod procul dubio in animo & corde fecit: ſcit enim in magna ſemper eum, ob doctrinæ & ſanctitatis ſingularis opinionem, exiſtimatione in Eccleſia fuiſſe: fingit igitur Cenſuram illam in calce epiſtolæ à quodam hæretico adiectam, vt ſub hoc prætextu maiore cum licentia eam arrodere auſit. Sed age audiamus quibus ſeu quantis (vt ipſe loquitur) argumentis hoc probet Sanderus: multa enim hic ſimul dicenda occurrent, quæ ad præſentem tractationem de Imaginibus pertinebunt.

Scriptum exſtat (*inquit Sanderus*) ſub Epiphanij nomine, quòd contra Scripturarum authoritatem ſit, in Eccleſia Chriſti hominis pendêre Imaginem. Hoc verò (*ait*) tam falsò, tam ineptè, tam contra Epiphanij morem & conſuetudinem dictum eſſe affirmo, vt ab eo dictum eſſe putari non debeat. Primùm enim, vbi legitur in Scripturis, vt hominis Imago non pendeat in Eccleſia Chriſti? *Neſcit ergò, aut ſaltem ſe neſcire ſimulat Sanderus, quid Deus præceperit in ſecundo præcepto Decalogi, inquiens:* Non facies tibi ſculptile, neque ſimilitudinem vllam eorum, quæ in cœlo ſunt ſurſum, vel in terra deorſum, vel in aquis quæ ſub terra ſunt, *&c. Verum contendit Sanderus lib. 1. c. 7. in hoc mandato* ſolam Dei ſimilitudinem fieri prohiberi. *Dominicus quoque Aſotus inter recentiores Papiſtas in epiſtolam ad Romanos 1. cap. ſcripſit,* illo Dei præcepto non interdici Chriſtianis Imagines facere, humanam formam referentes: cùm ibi tantum reptilium, volucrum & piſcium lex meminerit. *Cùm tamen diſertis verbis prohibeatur,* ne faciamus ſculptile, vel ſimilitudinem aliquam eorum quæ in terris ſunt deorſum. *Sunt autem in terris non ſolùm reptilia & quadrupedia, ſed & homines: eorum igitur imagines ad cultum proſtituendas non vult quoque fieri Deus, quod Moſes clariſſimè exprimit Deuter. 4. vbi præcipit,* ne imagines aut maſculinas, aut fœmininas faciant. *In Pſalmo quoque habetur,* Os habent & non loquuntur, *&c. & quamvis cætera membra, quorum ibi propheta mentionem facit, poßint de brutis intelligi, illud tamen quòd os habeant, & non loquantur, peculiariter ad homines attinet, cùm ſermo brutis minimè datus ſit: vnde Lucretius etiam ea vocauit* inora. *Et apud Iſaiam 44. cap. faber irridetur, qui ex vna parte ſuccisæ arboris, fecit Simulachrum, ex altera verò ignem excitauit, eoque panem & carnes coxit.* Sculpit, *inquit,* & mirificè laborat, vt viri ſimilitudinem exprimat. *Deinde verò quod Sanderi effugium attinet, reſpondeo: Si Deo vero non licet conſecrare & erigere ſtatuam, minus licebit alieno Deo, hoc eſt, creaturæ ſeu ſancto mortuo quantumuis excellentißimo ſtatuere imaginem. Animus hominis deligit ſibi Deum, mox imaginatione affingit ei ſpeciem aliquam, poſtremò manibus perficit: vt verè dictum ſit,* Mentem concipere Idolum, manum verò parere.

Argumentum 1. Sanderi.

Refutatio.

Lex Dei prohibet quoque Imagines hominis.

Atqui prohibuit primo præcepto Dominus, ne habeamus Deos alienos. *Qui verò Deos alienos non habet aut ſibi deligit, nullas certè illis affingit Imagines, ideoque nullas etiam ponit Statuas. Nam nefas eſſe ducit Deo vero conſtituere imaginem: impium eſſe credit ſibi deligere Deum alienum, ergo & Dei alieni figuram in Templo Dei erigere, Hunc ſenſum legis iſtius eſſe, Iudæi nos ſuo exemplo ſatis abunde docent: non ſolùm enim* DEO *vllas vel in Tabernaculo, vel in Templo Hieroſolomit. ſed nec* DIVIS *vllis, id eſt, ſanctis mortuis, quorum tamen magnam habebant copiam, Patriarcharum nimirum, Iudicum, Sacerdotum, Regum, Prophetarum & Martyrum, imagines collocârunt: imò cùm ab Antiocho, Pilato & alijs attentatum id eſſet, totis reſtiterunt viribus, & mori ſatius decreuerunt eſſe: quàm iſto pacto legem Dei violare.*

Lex Dei contra Imagines Chriſtianis quoque data.

Sed inquiunt alij, Lex iſta de non faciendis Imaginibus & Simulachris Iudæis data fuit, ergo non Chriſtianis. *Nego conſequentiam. Ceremoniales quidem & Iudiciales leges Chriſtianos non obligant. Moralis autem, ad quam* DECALOGI *præcepta referenda, cùm ſit æterna veraque juſtitiæ regula, ideò omnium Gentium, temporum & ſeculorum hominibus præſcripta eſt, qui modò ad* DEI *voluntatem vitam ſuam componere volent. Æquè igitur Chriſtianis ac Iudæis præcipitur, ne imagines vel Dei, vel hominum ad Cultum religioſum inſtituant.*

Imagines hominũ in Templis Chriſtiani quoque habere non debent.

At inquit Sanderus, Non legitur, vt hominis imago non pendeat in Eccleſia Chriſti, vt Epiphanius dicit. Certè in veteri Teſtamento nihil de Chriſtianorũ Eccleſia materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apoſtolicis etiam literis nil tale reperitur. *Reſpondeo: In veteri Teſtamento quoque non diſertis etiam verbis exprimitur, ne idola, imagines & Simulachra vel in Tabernaculo, vel in Templo habeant: non tamen ſequitur, quòd illa debeant vel poſſint ibi habere. Cùm enim* DEVS *præcipiat, ne vllæ Imagines ad Cultum inſtituantur, ſimul certè præcipit, ne ibi collocentur, vbi religio & Cultus* DEI *externus præcipuè tractatur & exercetur: & ita intellexerunt hanc legem Dei Iudæi, qui inprimis in Templo, loco ſcilicet religioni peculiariter deſtinato, nullas prorſus ferre potuerunt imagines.* DEINDE *oſtendat nobis Sanderus vel vnicum verbum in Sacris Literis, quo præcipiatur, Imagines in Templis Chriſtianorum habendas eſſe. Certè ſi res tanti momenti eſſet, vt Pontificij iactitant, aliquid ſalutem de ea exſtaret.*

Argumentũ 2.

Alterum *argumentum contra Epiphanij Epiſtolam hoc eſt.* Cùm tanta ſit (*inquit*) inter vtrunque Teſtamentum concordia, vt quod in veteri Teſtamento imperfectè adumbratum eſt, in nouo perfectè impleatur: multò verius diceretur ſecundum ſcripturarum authoritatem eſſe, vt ſancti hominis imago in Eccleſia Chriſti pendeat. Cum enim Cherubim fuerint in arca fœderis, & in Templo Iudæorum, & illæ Imagines, aut ſolùm humanam formam (vt pleriſque viſum eſt) aut certè ita rerum quoque aliarum formam præ ſe tulerint, vt in his rebus etiam humana formâ locum ſuum obtinuerit: multò prudentius, & ad vtriuſque Teſtamenti conſenſum accommodatius loqueretur, qui affirmaret, ſecundùm authoritatem ſcripturarum eſſe, vt quemadmodum in Templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, Imago fuiſſe: ſic multò magis nunc reuelatâ incarnatione Chriſti, tam ejus quàm cæterorum Martyrum imagines in Eccleſijs ponerentur.

Reſponſio.

Cherubim, *inquit*, in veteri Teſtamento vſurpatæ ſunt in Templo, vt quæ ab ipſo Deo dictatæ & inſtitutæ fuerunt. Cherubim autem fuerunt imagines hominis faciem referentes. Ergo multò magis Chriſtianis licet in ſuis Templis quoque habere imagines hominis formam referentes.

Poſſem hic Sanderi effugio vti. Vbi enim legitur in ſcripturis, vt hominis Imago pendeat in Eccleſia Chriſti? Certè in Veteri Teſtamento nihil tale de Chriſtianorum Eccleſia, ſeu Templo materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apoſtolicis etiam literis nihil tale reperitur. Sed ingenuè ac ſyncerè agam. Et primò nego minorem. Nam quæ Cherubinorum *forma fuerit, non diſertè in Sacris Literis exprimitur: ipſe quoque Sanderus hæſitat, facies enim eorum tectæ fuerunt, atque in propitiatorium obuerſæ. Apud Ezechielem animalia illa quatuor, quorum ſingula quatuor facies habebant hominis, leonis, bouis & aquilæ, Cherubini nominantur, cap. 10. Hebræi Cherubinis quidem, ſed ſine ratione, tribuunt faciem hominis, ſeu pueri: & inde dictos volunt Caphi ſimilitudinis particula, nomine rabia pueri appoſito. Ioſephus Cherubinos ait fuiſſe animalia volatilia, quæ talem habuerint figuram, qualis à nullo hominum conſpecta ſit: vnde nonnulli omnem figuram, quæ in rerum natura non cernatur Cherubim appellari volunt. Communi autem conſenſu receptum, per Cherubinos angelos ſignificari, quorum alioqui facies inſpectabilis eſt, cùm ſint incorporei. Deinde in hoc Sanderi argumento plus eſt in concluſione quam in præmiſsis. Neque etiam ſequitur, Hoc vel illud vſurpatum eſt in veteri Teſtamento, Ergo multò magis in nouo licet. Hæc enim ratio à Majore conficitur: quod argumenti genus infirmiſsimum eſt, quia de ceremonijs & ritibus veterum non licet ita concludere. In præceptis moralibus firma eſſet ratio, ſed in ceremonijs, quæ typi & vmbra fuerunt, non ita fas eſt ratiocinari, cùm omnia ejus generis mandata ſint per Chriſti aduentum abolita:*

Cherubinorum forma quæ.

lita: niſi Iudaiſmum in Eccleſiam reuocare velimus. Reſpondebo quoque ad hoc Sanderi argumentum per inuerſionem.

Omnes Ceremoniæ veteris Teſtamenti, tanquam Vmbræ, typi & figura per Chriſtum ſunt abolitæ.

Cherubim autem fuerunt ceremonia, adeoque vmbra & figura.

Ergo in Nouo Teſtamento ſunt abrogati.

Et inde rurſus ſic argumentor ad formam Sanderiani argumenti.

Cherubim fuerunt Imagines hominis faciem referentes, Sandero teſte.

Cherubim autem in nouo Teſtamento ſunt aboliti & abrogati.

Ergo Imagines hominis ſunt in nouo Teſtamento abolitæ.

Rectè igitur dixit Epiphanius, & verè non falsò, non ineptè, vt Sanderus calumniatur, contra Scripturarum authoritatem eſſe, in Eccleſia Chriſti hominis pendere imaginem. Multò quoque prudentius, quàm Sanderus, loquuntur hodiè, qui affirmant, ſecundum authoritatem ſcripturarum eſſe, vt quemadmodum in Templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, Cherubim, id eſt, vt Sanderus vult, imago hominis fuit: ſic nunc reuelato Chriſto, tametius, quàm cæterorum Martyrum Imagines ex Eccleſiis ejiciantur, ne Chriſti Eccleſia adhuc vmbris, figuris & typis, quales reuera ſunt omnes imagines, vti videatur. Longè etiam ad vtriuſque Teſtamenti conſenſum accommodatius loquuntur, qui dicunt, Quoniam Cherubim alis Propitiatorium operuerint, velum obtexerit, locus ipſe procul reconditus, ſatis per ſe occuluerit, inſanire eos, qui illorum exemplo, Simulachra Dei & ſanctorum, defendere moliantur. Quid enim indicabant Imaguncula illæ? niſi imagines repræſentandis Dei myſterijs non eſſe idoneas? quando in hoc formata erant, non vt in omnium conſpectu ad Cultum & Adorationem ſtatuerentur, ſed vt alis obuelantes Propitiatorium, oculi humani temeritatem à Dei contemplatione coërcerent. Vnde etiam Propheta Seraphim ſibi in viſione oſtenſos, velatâ facie, velatiſquè pedibus nobis pingunt. Ac miranda certè Pontificiorum impudentia eſt, quâ in templo Solomonico populum Dei Imagines habuiſſe non verentur affirmare: quum conſtet Iudæos in ſecundi Decalogi præcepti obſeruantia conſtanti & obfirmato animo ſemper permanſiſſe, & quaſcunque Imagines damnâſſe. Teſtatur hoc etiam Tacitus, qui lib. 5. hiſtoriarum diſertis verbis confitetur, Iudæos mente ſolâ, vnum numen intelligere ac venerari, profanumque ducere, imagines Deorum, mortalibus materijs, in ſpecies hominum effingere: ideoque nulla ſimulachra eorum vrbibus nedum TEMPLIS eſſe. Quibus vtique poſtremis verbis apertè Pontificios confutat, dicentes, Iudæos in Sancto ſanctorum Templi Solomonici Imagines habuiſſe.

Tertium argumentum tale eſt: Si aliquæ Imagines permitti poſſunt, vbi potius permittuntur quàm in Eccleſijs? Imagines autem alicubi permitti poſſunt. Ergo multò magis in Eccleſia. In hoc Syllogiſmo connexum Maioris falſum eſt. Habent quidem Imagines extra Templa & Cultum religioſum, aliquem vſum, politicum nimirum ſeu ciuilem, ad rerum memoriam conſeruandam ad ornandas ædes, præſertim optimatum & regum, & ad aliquam honeſtam voluptatem, quâ nonnunquam homines ſeſe & oblectent & recreent: hunc vſum non damnamus, neque cum ijs facimus, qui volunt Deum ſecundo Decalogi præcepto omnes in vniuerſum imagines & ſtatuas, tam politicas quàm religioſas prohibuiſſe. Verùm hinc non ſequitur, multò magis habendas in Templis. Habuerunt in primitiua Eccleſia, & Conſtantini Magni ætate, diuque poteſt, imagines extra non intra Templa, quod etiámnum hodiè licet, in Eccleſijs verò nequaquam.

Primùm enim, res plena eſt periculi, & veteris Eccleſiæ exemplum docet, quo tandem homines ex earum aſpectu, cùm eas in Templis vidiſſent poſitas, prolapſi fuerint. Qua de re quoque Auguſtinus in Pſalm. 113. elegantiſſimè ità ſcribit: Quando Imagines in loco ſublimi ponuntur, ceu in quodam ſuggeſtu, procreatur affectus prauus in animis, quo inuitatur Diabolus, vt ſe admiſceat, Hoc euenire ecclesiaſtica hiſtoria luculenter docet. Idem Pater in Sermone 6. de verbis Domini in monte, Declarant, ait, quo loco & exiſtimatione ſimulachrum habeant, cùm illi aram ponant. Niſi enim putarent aut numen, aut diuinitatis aliquid in ſe habere, Aram vtique illi illi non erigerent.

Quibus verbis ſatis docet, Imagines DEOS facere, quicunque eas in Templis collocant, iiſque Aras exſtruunt. Conſiderandum quoque eſt, ea in Templis Chriſtianorum non eſſe habenda, quæ à religione & fide Chriſti homines auocant. Fateri autem oportet, plures cùm Turcos, tum Iudæos hodie Chriſto nomen daturos niſi Simulachra Chriſtianorum eos impedirent. Vnde Paulus Riccius Iudæus doctiſſimus, qui Papiæ baptizatus eſt, expedire plurimùm profeſſus eſt, ſi imagines è Templis Chriſtianorum amouerentur, hanc vnam enim ob cauſam pleroſque Iudæorum à Chriſtiana religione abhorrere. Templa etiam ab initio in eum finem non ſunt exſtructa, vt Imagines in ijs collocentur, ibique oculos paſcant fideles picturis & ſimulachris: ſed potius vt ibi orent, verbum Dei audiant. Sacramenta percipiant, gratias agant DEO, & ejus auguſtiſſimum nomen celebrent. Sunt etiam eam ob cauſam in Templis non collocandæ, quòd ab ardentiore rerum diuinarum, ac cœleſtium conſideratione mentes hominum auocant. Referunt ſtatuas eſſe Romæ tam ar-

Argumentum 3.
Refutatio
1. Rationes cur Imagines non ſint in Templis habendæ.
2.
3.
4.
5.

artificioſè elaboratas, vt plurimi, qui eius artis peritiſſimi fuerint, multas horas conſumpſerint, in ijs quàm diligentiſſimè ſpectandis. Multò magis ergo vel mediocriter elaboratæ & exornatæ imagines promiſcuæ plebis mentem ſibi vendicabunt totam. Quæ etiam cauſa fuit, quòd Lacedæmonij in Curia ſenatoria nullam imaginem vel ſimulachrum poni voluerunt, quo ſenatores ibi eſſent animo præſentiore, & de rebus in medio
6. *propoſitis, quàm attentiſſimè cogitarent. Habet & aqua ſuum vſum, nimirum vt ſitim extinguat: verùm ſi eam conuiuis tuis appoſueris, & ſtultus & ſordidus habeberis. Sic quoque imagines, etiamſi alicubi ſuam habeant commoditatem, in Templis nihilominus ferri non debent: vbi cum Deo longè alia & quidem meliore ratione agere poſſumus. Ex his omnibus intelligi poſſe puto, etſi imagines locum aliquem in foro & priuatis ædibus habere poſſint propter hiſtoricum vſum, nullo tamen in loco minus collocandas quàm in Templis. Sed de hoc ſatis paulò ante diximus.*

Argumentū 4.

Quartum *argumentum, quo probare conatur Sanderus nihil minus putandum eſſe, quàm Epiphanium id ſcripſiſſe, quod ad finem Epiſtolæ ad Ioannem Hieroſol. epiſcopum legitur, ſunt* Traditiones, quarum fuerit obſeruantiſſimus. *Quæ autem illæ traditiones, quas tam ſanctè obſeruârit, in hac cauſa fuerint, mox exponit cùm dicit:* Ignorare non potuit quid actum eſſet de ſtatua Chriſti, quam à Iuliano depoſitam, & à paganis fractam Chriſtiani recondiderunt in Eccleſia: aut quemadmodum tam in Occidentalibus quàm Orientalibus Eccleſijs Imagines vbique pingerentur.

Reſponſio

Ridiculum me herclè caput Sanderus, qui pro traditione Apoſtolica, & conſuetudine antiqua venditare conatur, quod Epiphanij primùm ætate, aut certè paulò ante eam fieri cœpit, & quod Epiphanio tantopere diſplicuit. Vis autem tibi dicam, quarum traditionum obſeruator fuerit, & quas alios obſeruare ſtudioſè juſſeris? Eas nimirum quæ cum verbo ſcripto Apoſtolorum non pugnant, quæ non ſuperfluæ ſunt, nec cultum aliquem nouum inducunt, quæque Imagines ex profeſſo damnant. Ita enim inquit, vt etiam citant Patres Synodi Conſtantinopolitanæ 7. à Conſtantino Copronymo anno 755. conuocatæ, tomo 5. Attendite vobis, vt ſeruetis traditiones, quas accepiſtis. Ne declinetis neque ad dextram, neque ad ſiniſtram. *Quibus mox infert hæc:* Eſtote memores dilecti filij, ne in Eccleſiam Imagines inferatis, neque in Sanctorum Cœmiterijs eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Quin etiam neque in domo communi tollerentur. Non enim fas eſt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis. *Et libro tertio, tomo 2. contra hæreſes, in fine recitat ordine, quæ ex traditione vel ſuſceptione voluntariæ promptitudinis ſuo tempore obſeruârit Eccleſia, Imaginum autem cultus ne vno quidem verbulo meminit.*

Argumentū 5.

Quintum *argumentum eſt quòd dicit,* nihil tale in ſcriptis Epiphanij exſtare, quod ſimile ſit his, quæ in fine hujus Epiſtolæ legantur. Si omnino, *inquit*, erat hoc animo, ſine controuerſia eam hæreſim in tomos ſuos relatam multis verbis confutâſſet. Atqui nec in Panario, nec in Ancorato, nec in Anacephalæoſi eorum hæreſim aperuit, nedum confutauit, qui putabant Sanctorum Imagines in Eccleſijs conſtituendas eſſe.

Reſponſio

Aut non legit Epiphanium Sanderus, aut quæ legit in illo ſceleratè diſſimulat. Non repetam hîc, quæ contra Encratitas ſcripſiſſe dicitur à Patribus Conſtantinopol. Synodi 7. & ab authore Catalogi teſtium veritatis, nimirùm, Eſtote memores dilecti Filij, ne in Eccleſias imagines inferatis, *&c. ſed pauca quædam hujus Patris teſtimonia, contra adorationem & cultum Sanctorum, apprimè huc pertinentia in medium afferam. Sic ergò is ſcribit lib. 3. tom. 2. contra hæreſes, hæreſi* 78. Audiuimus alios ita deſipere, vt in tractatione de ſancta ſemper Virgine, pro Deo hanc introducere ſtuduerint, & adhuc ſtudeant, & furore quodam ac amentiâ ducantur. Narrant enim quòd quædam mulieres in Arabia, hanc vanitatem inuexerint, vt in nomen ſemper Virginis Collyridem quandam ſacrificent, & ſimul congregentur: & in nomen ſanctæ Virginis vltra modum quid tentent aggredi, nefario ac blaſphemo negotio: & in nomen ipſius ſacra celebrent per mulieres, quod totum impium eſt & nefarium, alienum à prædicatione Sancti Spiritus: vt ſit totum diabolicum opus, & Spiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc, Deficient quidam à ſana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis dæmoniorum. Erunt enim, inquit, mortuis Cultum diuinum præſtantes, quemadmodum etiam in Iſrael coluerunt. *Et mox*: ſiue, *ait*, mortua eſt Maria & ſepulta, ſiue ſublata eſt, ſiue manſit, non conuenit tamen colere Sanctos vltra decorum, ſed honorare ipſorum Dominum. Ceſſet itaque error ſeductorum. Neque enim Deus eſt Maria. Nemo igitur in nomine ejus offerat, ſuam enim perdit animam. *Non vult Epiphanius vt offeratur & ſacrificetur Mariæ: non vult vt ipſa vel alius Sanctus adoretur & colatur. Non vult igitur etiam vt Imagines in Templis ipſis collocentur, hic enim primus eſt, quod antea quoque ſignificauimus, ad cultum & adorationem Sanctorum aditus. Sed audi adhuc clariùs Epiphanium errorem hunc confutantem hæreſi 79. contra Collyridianos. Vnde non eſt* SIMVLACHRIFICVM, *inquit*, hoc ſtudium,

dium, & diabolicus conatus? prætextu enim juſtitiæ ſemper ſubiens hominum mentem diabolus, mortalem naturam, in hominum oculis deificans, STATVAS humanas, imagines præ ſe ferentes, per artium varietatem expreſſit. Et mortui quidem ſunt, qui adorantur, ipſorum verò imagines, quę nunquam vixerunt (neque enim mortuæ eſſe poſſunt, quæ nunquam vixerunt) adorandas INTRODVCVNT, adulterante mente ab vno & ſolo Deo: velut commune ſcortum ad multam multiplicis coitus abſurditatem irritatum & quod temperantiam legitimi conjugij vnius viri detriuit. Reuera ſanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Reuera virgo erat ipſa virgo & honorata, ſed non ad adorationem nobis data, ſed ipſa adorans eum, qui ex ipſa carne genitus eſt, de cœlis verò ex finibus paternis acceſſit. Et propterea Euangelium munit nos, dicens quod ipſe Dominus dixerit, Quid mihi & tibi curæ eſt mulier? Quo non putarent aliqui magis eximiam eſſe ſanctam Virginem, mulierem eam appellauit, velut prophetans quæ futura eſſent in terra, ſectarum & hæreſeon gratiâ: vt ne aliqui nimium admirati ſanctam, in hanc HÆRESIM ejuſque deliramenta dilabantur. Eſt enim ludibrium tota res, & anicularum fabula, vt ita dictam, tota hæreſis tractatio. Quæ verò Scriptura de hoc narrauit? Quis prophetarum præcepit hominem adorari, nedum mulierem? Eximium equidem eſt vas, ſed mulier, & nihil à natura immutata: verùm & intellectu & ſenſu in honore honorata, velut corpora Sanctorum, & ſi quid amplius ad glorificationem dixerim; ſicut Helias ex Matre Virgo, & ſic manens in perpetuum, & tranſlatus, & mortem non conſpicatus, ſicut Ioannes qui ſuper pectus Domini recubuit, quem diligebat Ieſus, ſicut Thecla ſancta. Et Maria adhuc honoratior hac eſt, propter diſpenſationem myſterij qua digna facta eſt. Sed neque Helias adorandus eſt, etiamſi in viuis ſit, neque Ioannes adorandus, quanquam per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirandam effecerit, imò potiùs ex Deo gratiam acceperit. Sed neque Thecla, neque quiſquam Sanctus adoratur. Non enim dominabitur nobis antiquus error, vt relinquamus viuentem, & adoremus ea, quæ ab ipſo facta ſunt. Coluerunt enim & adorârunt creaturam præter creatorem, & ſtulti facti ſunt. Si enim angelos adorari non vult, quantò magis eam, quæ genita eſt ab Anna quæ ex Ioachim donata eſt Annæ, quæ per preces & omnem diligentiam, ſecundum promiſſionem patri ac matri data eſt, non tamen aliter genita eſt præter hominum naturam, ſed ſicut omnes ex ſemine viri & vtero mulieris. *Et mox*: Sit in honore Maria. Pater & filius & Spiritus Sanctus adoretur. Mariam nemo adoret, non dico mulierem, imò neque virum: Deo debetur hoc myſterium. Neque angeli cupiunt talem glorificationem. Deleantur quæ malè ſcripta ſunt in cordè deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni. Conuertatur rurſus figmentum ad Dominum. *Similia leguntur authorem lib.2.tom.2.hæreſi 69.contra Ariomanitas, & libro 3.tom.1. hæreſi 76. contra Anomæos ferè in fine: ac in Ancorato fol.565. Et contra Melchiſedecianos, hæreſi 55.lib.2.tom.1.inquit:* Diuinæ ſcripturæ profunditas, & claritudo mentem humanæ naturæ excedens, decepit quàm plurimos. Etenim qui in Arabia Petrea, Rubem & Edom appellata habitant, Moſem propter diuina ſigna Deum putant, ADORANTQVE IPSIVS IMAGINEM, quam effingentes ſeducti ſunt, non juſto ipſis cauſa exiſtente, ſed errore ipſis per juſtum in ignorantia imaginationem inducente. In Sebaſta autem quondam Samaria appellata, filiam Iephte deificârunt, & in ejus honorem quotannis feſtiuitatem celebrant. *Idem quoque Pater de Simone Mago hæreſiarcha illo indicat hæreſi.21. & in Anacephalæoſi*, quòd Imaginem ſuam, & Helenæ Scorti, velut Iouis & Mineruæ diſcipulis ſuis adorandam propoſuerit. *Inter Carpocratianorum etiam inſtituta hæretica illud ceu præcipuum ferè numerat*, quòd nonnulli ex ipſis habuerint Imagines per colores depictas, quidam etiam ex auro & argento, ac ſimili materia; quas Imagines Ieſu, Petri ac Pauli eſſe dixerint, & Ieſu quidem Imagines ſub Pontio Pilato eſſe factas, quando inter homines verſatus fuerit. Habuiſſe inſuper *teſtatur* Philoſophorum quorundam Imagines, Pithagoræ ſcilicet, Platonis, Ariſtotelis, & aliorum, cum quibus Imagines Ieſu collocârint, collocataſque adorâ int, *lib.1.tom.2. hæreſi 27. & in Anacephalæoſi. Vnde licet cuilibet conijcere, niſi ſuo primùm tempore, abſolutis iam de hæreſibus tomis, Imagines in Templis collocata eſſent à Chriſtianis, quòd ſine dubio illam Idololatriam adhuc pluribus confutâſſet. Quæ cùm ita ſint, arbitror, ſecus quàm Sanderus pronunciauit, Epiphanium in Panario, Ancorato & Anacephalæoſi, ſatis eorum hæreſim aperuiſſe. & confutâſſe, qui putant Sanctorum Imagines in Eccleſiis conſtituendas, colendas & adorandas eſſe.*

De cultu Mariæ Virginis.

Sed audiamus quid Carolus Magnus lib. 4. c. 25. contra Nicænam 2. Synodum ad hoc Sanderianum argumentum reſponderit. In hoc, *inquit*; magnum ſe munimen adoratores ſeu cultores Imaginum inueniſſe rati ſunt, eò quòd Epiphanius, qui de hæreſibus ſcripſit,

ſi imaginum vſum & adorationem hæreſes computâſſet. His armis nos qui ſolius Dei Cultu & adoratione contenti ſumus plectere niſi ſunt, his jaculis nos confodere moliti ſunt, his haſtis nos debellare conati ſunt. Quibus nos è contrario reſpondendum putauimus, eoſque propriorum armorum inſtrumentis debellare diſpoſuimus, eademque pila quæ ab illis ad nos miſſa ſunt illis vibrantia detorquentes dirigere non grauabimur, dicentes, Si idem Epiphanius eos qui imaginum adorationem ſpernunt, hæreticos ſciret in ſua generali de hæreſibus diſputatione, eos inter hæreticos ſciret in ſua generali de hæreſibus diſputatione, eos inter hæreticos proculdubio computaret: non autem inter hæreticos computauit, non igitur eos hæreticos credidiſſe credendus eſt. Quòd autem idem Epiphanius non Imaginum adorationem ſpreuerit, verum etiam eas IN ECCLESIIS HABERE NOLVERIT, his indicijs declaratur. In Epiſtola enim quæ ab illo ad Ioannem epiſcopum miſſa eſt, & ab Hieronymo de Græco in Latinum eloquium tranſlata, ita habetur, Audiui quoſdam murmurari contra me, *&c. Viden', Sandere hanc epiſtolã ad Ioannem Hieroſolymitan. Epiſcopum appendicem non ab iconomacho quodam aſſutam, ſed ab Epiphanio ſcriptam Carolum quoque Imper. ſtatuiſſe, deque eo nihil omnino dubitâſſe. Idem Imperator eodem loco clariſſimè demonſtrat, ab Auguſtino vſum, & adorationem Imaginum in Templis inter hæreſes numerari.*

Sextò *dicit*, Si legatur Epiphanij epiſtola,
6. Argumentum. mox apparere, jam finem vltimum fuiſſe impoſitum, precationem adjectam, nec id quod poſtea ſequitur, vllo modo cum eo, quod præceſſit, cohærere.

Fateor rem ita ſe habere, vt Sanderus dicit. Quòd verò hinc colligere vult, quæ ſequuntur in ea epiſtola contra Imagines Sanctorum in Templis Epiphanij non eſſe, falſum eſt. Equidem non vna res tantum, ſed plures ſæpe, eæque diuerſiſſimæ narrantur interdum, in Epiſtolis præſertim. Et Cicero, vt obſeruauimus, cùm narranda habet multa, vno vel altero abſoluto concludit non rarò, mox adjungit ex reliquis quodcunque eſt collibitum, etiam ex abrupto, ſiue cohæreat cum præcedentibus, ſiue non. Idem quoque fecit Epiphanius in hac Epiſtola, Monuerat antea ſiue per literas, ſiue alio modo Ioan. Hieroſolymorum Epiſcopum, ne Origenem, Arij & aliorum hæreticorum Patrem laudet, aut vllo modo probet. Hoc moleſtiſſimè tulit Ioannes, & Epiphanium apud alios ſuperbiæ, & neſcio de quibus criminibus grauiter accuſauit. Epiphanius igitur ſe excuſat in hac epiſtola: Reddit rationem hujus admonitionis, recenſendo quædam dogmata Origenis, & oſtendendo eorum abſurditates impietateſque. Quibus abſolutis, ita per quandam Concluſionem Ioannem affatur: Cùm hæc, *inquit*, ita ſe habeant dilectiſſime, cuſtodi animam tuam, & deſine circa nos murmurare, dicit enim ſcriptura diuina, Nolite murmurare ad inuicem, ſicut quidam murmurauerunt, & à ſerpentibus perierunt. Magis acquieſce veritati, & dilige diligentes te, & veritatem. Deus autem pacis præſtet nobis juxta ſuam clementiam, vt conteratur Satanas ſub pedibus Chriſtianorum, & abjiciatur omnis occaſio peruerſa, ne ſcindatur in nobis vinculum charitatis & pacis, & rectæ fidei prædicatio. *Hucuſque Epiphanius. Ne verò nouam conuitiandi occaſionem arripiat Ioannes inde, quòd nuper Epiphanius in diœceſi Hieroſolymitani Epiſcopi inſcio illo conſiderat velum pendens, in Templo, in quo Imago cujuſdam Sancti depicta erat, etiam de eo purgat ſeſe, & reddit rationem ſui facti, nimirum,* quòd contra authoritatem ſcripturæ ſit, Hominis imaginem pendere in Eccleſia: monetque illum vt deinceps præcipiat, ne in Eccleſia Chriſti iſtiuſmodi vela, quæ contra Religionem noſtram veniant, appendantur: decere enim honeſtatem ejus hanc magis habere ſolicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna ſit Eccleſiâ Chriſti, & populis qui ei crediti ſint. *Poſtremò hortatur*, caueat Palladium Galatam, qui Origenis hæreſim doceat. *Hæc ſunt ſcilicet illa ἀσυάρτητα, hoc eſt, cum præcedentibus non cohærentia, ideoque ab Epiphanio non ſcripta, ſed ab Iconomacho quodam adjecta & aſſuta. Hac ratione verò etiam alia quædam ab Epiphanio non ſcripta, ſed ab alijs in eadem epiſtola conficta eſſent, vt, qui legerit eam diligenter, mox animaduertet. Certè ſi Paulus ſuo Timotheo tam vini vſum prohibuiſſet, quàm conceſſit, abſque dubio verſum hunc,* Ne amplius eſto abſtemius, ſed vino pauculo vtere, *&c. jampridem, tanquam ab hæretico aliquo adjectum, reieciſſet Sanderus ſuique ſimiles: nam eo in loco ex abrupto quaſi, à præcepto generali, de electione Presbyterorum, tranſit, aut potius tranſuolat ad præcepta medicinæ, & ea quæ peculiariter ad valetudinem, & ſtomachum Timothei pertinere videbantur. Ac miror vehementer, cur non eadem audaciâ Sanderus finem primæ Ioannis Epiſtolæ ab iconomacho quodam adiectum dicat, vbi totam Epiſtolam quaſi ex abrupto peculiari præcepto contra peruerſum & impium Simulachrorum cultum ita concludit:* Fidioli, cauete vobis à ſimulachris, *Amen.*

Septimò *loco dicit*, hoc totum in Epiſtola 7. Argumentum.
hac Epiphanij non tantùm eſſe falsò affixum, ſed etiam eſſe affixum nondum ab hinc annis ſeptingentis: nihil enim tale ci-

ratum

tatum reperiri in Nicæna Synodo 2. ab ijs, qui nihil omiſerint, quod contra ſacras imagines vel ſpecie tenus facere viſum ſit. *Hoc argumentum ita formari poteſt. Quicquid, quod contra Imagines facit, à Nicana 2. Synodo non eſt citatum, falſum eſt. Sed hic locus Epiphanij non eſt citatus. Ergo. Vel infans Sandere reſpondere tibi poſſes Maiorem eſſe falſiſſimam ſimul & abſurdiſſimam. Nam neque illa citarunt, quæ ex probatiſſimis Patribus ſuprà in medium contra imagines attulimus neque ea quæ ex alijs mox in ſequentibus referemus: at non propterea ſequitur, ea omnia eſſe falſa, vana, ficta ab alijs, & Patrum illorum ſcriptis ab Iconomachis adiecta & aſſuta. Illud verò certiſſimum, quòd multa ficta legantur in ea Synodo, & quæ citata fuerunt ab illius patribus, in libris orthodoxorum Patrum pleraque non exſtant. Deinde licet à Patribus Nicana Synodi non citetur, attamen citatur à Francofurtenſi Synodo à Carolo M. conuocata anno Chriſti 793. iuxta Vrſpergenſem, vel anno 794. iuxta Reginonem, cùm Synodus Nicana 2. celebrata ſit anno Domini 788. quinque ſcilicet annis ante Francofurtenſem. Meminit etiam eius Carolus Imp. lib. 4. cap. 25.*

S. Argumentum. *Quod verba Gregorij M. ad Serenum attinet, qui Sanctorum Imagines confregerat*, Dic frater à quo factum Sacerdote aliquando auditum eſt quod feciſti? *Non magnopere moror. Primùm enim fuit, quod omnibus conſtat, eximius ſuperſtitionum patronus.* Reſpõſio. *Deinde non compertum eſt, quid Serenus ille Maſſilienſis Epiſcopus Gregorio reſponderit: Si enim reſpondit, de quo mihi dubium non eſt, credendum omninò, quòd non ſolum veterum probatiſſimorum Patrum teſtimonia & ſcripta contra Imagines pro ſe citârit, verùm etiam Epiphanij authoritate aliorumque pro ſui defenſione vſus ſit.*

Sandero adſtipulatur etiam Alanus Copus, qui hanc, Epiſtola extremam, partem ſuppoſititiam quoque putat: Hoc nonnulli ex eo colligunt, quòd Epiphanius Imagines, earumque Cultum non numeret inter hæreſes. Sed injuriam illi faciunt, Nam hæreſ. 73. ait: Diaboli conatum eſſe Statuas humanas exprimere & adorandas introducere: Et hæreſ. 55. de Melchiſedechianis ait: Adorant Moſis Imaginem, quam effringentes ſeducti ſunt. Et hæreſ. 27. inter Carpocratianorum inſtituta ponit, Imagines Ieſu. Petri & Pauli colere. A Caſtro contra Hæreſ. lib. 8. tit. Imago. Excuſat quidem Epiphanium ab hæreſi, erráſſe tamen eum dicit. Vualdenſis ei tribuit Zelum, ſed non ſecundùm ſcientiam, de Sacram. tom. 3. Cap. 157.

Ex his omnibus liquidò conſtare arbitror, non ſolùm appendicem illam literarum ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiphanium ſcripſiſſe, ſed etiam rationes quibus hoc impugnare conatur Sanderus friuolas nec alicuius momenti eſſe.

Bellarmini ar- HACTENVS *negatiuam Theſis noſtræ ſententiam defendimus: affirmatiuam nunc Bellarmini expendere, eiuſque argumenta examinare volumus, quibus probare conatur, Imagines rectè in Templis collocari.* [gumenta examinantur, quibus probare conatur Imagines rectè in Templis collocari. De Cherubim.]

Primum *Ieſuitæ argumentum eſt*, quòd in veteri Teſtamento Imagines fuerunt Cherubim, Exod. 25. & 3. Reg. 6. *Reſpondeó, Neque Moſem, neque Solomonem quippiam feciſſe, niſi ex ſpeciali mandato Dei. Pontificij autem nullum tale ſpeciale mandatum demonſtrare poſſunt. Contra verò habemus legem generalem & communem, æternamque;* Non facias tibi Sculptile ad adorandum. *Huic legi parendum eſt, donec Deus ſpeciale det mandatum, quo nos hac lege generali liberet. Erexit aram Helias in Carmelo contra legem Dei ſcriptam, non tamen peccauit, quia legem ſeu mandatum Dei peculiare de hoc ſuo facto habuit. Ideò nemo vniuerſalem legem ex hoc facto peculiari colligebat. Nam propter certa priuilegia, & diſpenſationes quaſdam diuinitus conceſſas, non diſſoluitur lex vniuerſalis. Sic olim etiam reſpondit Tertullianus Idololatris, qui ei non quidem Cherubim, ſed quod idem eſt, ſerpentem æneum obiecerunt. Sic enim ſcribit de Idololat.* Ait quidam: Cur ergo Moſes in eremo ſimulachrum ſerpentis ex ære fecit? *Hinc intelligimus, non primùm excogitâſſe Bellarminum & ſocios hoc ſophiſma. Nam id veteres idololatræ inuenerunt & iactârunt, mille quadringentis, & plus eo abhinc annis, ab ijſque acceperunt & didicerunt Ieſuitæ ac ſimiles Pontificij. Tertullianus autem ad id ſic reſpondet:* Benè, quod idem Deus, & lege vetuit ſimilitudinem fieri, & extra ordinario præcepto ſerpentis ſimilitudinem edixit. *Præterea addit*: Si eundem Deum obſeruas, habes legem eius, Ne feceris ſimilitudinem, Et, ſi præceptum factæ poſtea ſimilitudinis reſpicis, & tu imitare Moſem. Ne facias aduerſus legem ſimulachrum aliquod niſi & tibi Deus iuſſerit. *Deus enim liber eſt, nullaque lege obligatur: nobis, non ſibi mandata dedit. Deinde Arca ſeu Propitiatorium, quod contegebant Cherubim, non fuit expoſitum oculis populi, ſed in adyto recluſum. Proinde inſaniunt, qui Imagines Dei & Sanctorum, exemplo Cherubim, defendere conantur. Quid enim indicabant imagunculæ illæ? niſi Imagines repræſentandis Dei myſterijs non eſſe idoneas? quando in hoc formata erant, vt alis obuelantes Propitiatorium, oculi humani temeritatem à Dei contemplatione coërcerent. Adde, quòd Cherubim, ad veterem pædagogiam pertinuiſſe agnoſcant, quicunque rectè iudicant. Itaque in exemplum trahere, quod noſtræ ætati ſeruiat, abſurdum eſt: præterijt enim tempus illud puerile, vt ita loquar, cui eiuſmodi rudimenta à Deo deſtinata erant. Sed de Cherubim plura paulò antè diximus.*

Secundum

Secundum *Bellarmini argumentum eſt à quatuor Conciliorum authoritate, nempe* Nicæni 2. *quod ipſe dicit* fuiſſe Septimum vniuerſale; & Octauum Conſtantinopolitanum, in quo Septimum confirmatum fuit: Deinde duorum particularium Romanorum, quorum primum ſub Gregorio III. ſecundum ſub Stephano III. Papis celebratum fuit. *Reſpondeo, Concilia illa apertè contra legem Dei cultum & adorationem Imaginum approbâſſe, & proinde non eſſe recipienda: Rectè enim & veriſſimè Ioannes Gerſon indicauit*, Vel vnius idiotæ hominis Dei verbo ſcripto fundatum, præferendum eſſe in Dei Eccleſia totius generalis Concilij decretis, ſi Dei verbo deſtituantur.

Tertium *argumentum ſumptum eſt à ratione.* Signa, *inquit Ieſuita*, ſacra nuſquam melius, quàm in ſacris poni poſſunt. Deinde nullum eſt ornamentum Templorum melius, quàm ſacrarum Imaginum, quia Imagines ſimul Templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea Templum eſt Imago quædam cœli: nam Apoſtolus Hebr. 9. comparat tabernaculum Moſaïcum cum cœlo: decet igitur, vt in ipſo Templo ſint imagines eorum, qui in cœlis ſunt, nempe Chriſti & Sanctorum. *Reſpondeo, Rationes ambæ falſæ ſunt. Imagines ſunt ſigna ſacra, ergo in domibus ſacris collocandæ. Negatur antecedens: nam Imagines non ſunt ſigna ſacra, ſed profana, quia à Deo prohibita & damnata; quia etiam nos prouocant ad idololatriam, quum ſunt in Templis, vt teſtatur Auguſtinus epiſtolâ 49. & in Pſalm. 113. Iccirco etiam non ſunt ornamentum, ſed dedecus Templorum: ideò ſuſtulit Ieas Rex Dei juſſu, 2. Reg. 10. Et ſi hæc ratio vera eſſet, Deus iniquè egiſſet cum tabernaculo Moſis, & Templo Solomonis, prohibendo, ne in eis Imagines vllæ collocentur. Infelices etiam fuiſſent primi Chriſtiani, quorum Templa præſtantiſſimo hoc ornamento annis ferè 400. integris communiter caruerunt. Adhæc, ornatus Templorum non debet pugnare cum Dei verbo. Falſum & hoc eſt Imagines continere mentes hominum, ne inanibus cogitationibus vagentur, vt paulò ante in reſponſione ad tertium Sanderi argumentum indicauimus. Ad alteram rationem dico, loqui Apoſtolum non de toto tabernaculo & Templo Iudaico, ſed de parte tantùm eius, nempe* Sacrario, *quod fuit figura cœli: Ergo hoc nihil ad noſtra Templa pertinet: deſtructum enim eſt Templum illud cum Sacrario ſuo, & veteres figuræ omnes ceſſârunt.*

CAPVT. XV.

V. IMAGINES in Templis non eſſe vtiles extra Hiſtoriam.

Q*Værit Ieſuita*, vtrum in Templis Chriſtianorum ſolæ Imagines, & formæ corporum humanorum, abſque vlla rerum geſtarum notatione poni & collocari vtiliter poſſint, ac debeant? *Reſpondet primò ex Caluino*, Imagines ſine notatione hiſtoriæ non eſſe vtiles. *Sed peruertit & corrumpit Ieſuita verba Caluini & verum ſenſum eorum. Caluinus enim lib. 1. Inſtitut. cap. 11. §. 12. ſcribit*, Imagines & formas corporum, præter oblectationem oculorum, vtilitatem nullam habere. *Bellarminus contra affirmat, Imagines vtiliter ſine hiſtorijs, ſolas & ſimpliciter collocari. Ac probat.*

PRIMO, *exemplo* Cherubim, quæ collocatæ fuerunt in Templo veteri abſque vlla notatione hiſtoriæ. *Reſpondeo, ſupra diximus, peculiari mandato Dei Cherubim in Templo fuiſſe collocatas: quemcunque igitur vſum habuerint, ſiue extra hiſtoriam ſiue non, tamen non licet ab ijs vniuerſaliter argumentari ad Chriſtianorum Imagines. Deinde habuerunt etiam Cherubim vſum ſuum, & quidem aliquem hiſtoricum: Deus enim Iudæis his Imagunculis Propitiatorium obuelantibus & tegentibus, indicare voluit, eos nondum perueniſſe ad plenitudinem temporis, ſed multa adhuc illis eſſe tecta & abdita.*

Secundò probat Ieſuita ſuam ſententiam hoc argumento: Chriſtiani ſemper habuerunt Imagines, etiam ſolitarias, & extra hiſtorias: veluti Chriſti, vt apparet ex Euagrio libro quarto, capite 18. & 26. Metaphraſte in vita Conſtantini M. & Damaſceno libro 1. de Imaginibus: Euſebio lib. 7. cap. 14. Sozomeno lib. 5. capite 20. Damaſceno libro 1. de Imaginibus, & Theophylacto in capite 9. Matth. Athanaſio in libro de paſſione Imaginis Chriſti capite 4. Item Mariæ Virginis, vt eſt videre apud Theodorum Lectorem libro 1. Nicephorum lib. 14. capite ſecundo, Metaphraſtem in vita S. Lucæ, &c. *Reſpondeo, Quæſtio eſt, de Imaginibus in Chriſtianorum Templis collocatis: Bellarminus autem profert in hoc argumento exempla, vt maximè demus vera eſſe, de Imaginibus non in Templis ſed extra illa, vel in publicis locis, vel in priuatis ædibus poſitis, abſque omni cultu & adoratione, memoriæ tantùm causâ. Eſt igitur fallacia A non conſequente. Veteres Chriſtiani quaſdam Imagines priuatim habuerunt abſque cultu: Ergo vtiles ſunt etiam extra hiſtoriam in Templis Imagines. Hæc in genere dicta ſint de exemplis iſtis. In ſpecie autem reſpõdeo, narrationes de Imaginibus*

ginibus Chriſti, Mariæ etiam meras eſſe nugas & fabulas, idque ſatis ſuperque ſupra à nobis probatum arbitror. Aut ſi quæ maximè Chriſti Imagines factæ fuerunt, non tamen in Templis, ſed priuatis ædibus collocatæ fuerunt, non ad cultum & adorationem, ſed hiſtoriæ tantùm causâ. Idem eſt etiam ſentiendum de Meletij Imaginibus, quarum Chryſoſtomus meminit: neque enim dicit, eas in Templis collocatas fuiſſe, ſed in annulis, poculis, phialis, thalami parietibus & ſimilibus locis viſas. De Auguſtini loco ex conſenſu Euangeliſtarum paulò ante reſpondimus.

Imagines non libri Laicorũ.

Tertiò, probat ab vtilitatibus ſolitariarum etiam Imaginum. Et ſex quidem affert vtilitates. Prima *eſt*, Inſtructio & eruditio. Melius, *inquit*, interdum docet pictura, quàm ſcriptura: *vnde etiam à quibuſdam Imagines libri Laicorum ſunt appellatæ. Reſpondeo, Spiritum ſanctum apud Prophetam Habacuc 2. capite contrarium docere: nempe,* Imagines eſſe doctores mendacij. *Libri idiotarum veri, ſeu vera de Deo & eius voluntate docentes: & cum verbo Dei non pugnantes, ſunt retinendi: non autem libri fictitij & fabuloſi, & falſis opinionibus de Deo, eiuſque voluntate & ſuperſtitionibus animos hominum imbuentes, & præterea etiam à Deo prohibiti & damnati: tales libri à Chriſtianis non ſunt retinendi, ſed exurendi, quantumuis pulchrè deaurati. Imagines autem, vt diximus, mendaces ſunt libri & doctores, qui partim falſum de Deo docent, quum ipſum alium repræſentent, quàm reuera eſt: partim ſuperſtitiones & Idololatriam animis hominum inſtillant; & hoc nomine à Prophetis paſſim damnantur. Deinde licet Imagines erudirent & docerent homines, non tamen ſequeretur eas in Templis Chriſtianorum retinendas eſſe. Non enim decet velle ſapientiores eſſe Deo; Is autem nullos vnquam huiuſmodi doctores propoſuit: ſed contra ſemper vetuit, apertè reclamauit, nunquam pati voluit eos. Et ſi hæc tam expedita ſit faciliſque inſtituendi populi ratio, quid eſt, quod qui maximè huiuſmodi magiſtrorum copiâ abundant, ij maximè & ignari, & ſuperſtitioſi, & rudes ſint, atque idololatriæ dediti?*

Præterea, Bellarminus ipſe ſuo ſe iugulat gladio. Vult enim probare, Imagines ſolitarias ſine hiſtoriæ alicuius notatione eſſe vtiles: & tamen illæ ipſæ Imagines, & picturæ quas recenſet, ſunt vel illo ipſo teſte, cum hiſtoriæ notatione coniunctæ. Dicit enim, Etiam ſolitariæ Imagines, vt à Chriſtianis pinguntur, ſemper continent, quaſi per compendium, aliquam hiſtoriam.

Secunda *vtilitas Imaginum Bellarmino eſt*, Quòd ſic fouetur charitas noſtra erga Chriſtum & Sanctos, quum nimirum eorum mortuorum Imagines cernimus. *Reſpondetur, charitas erga Chriſtum & Sanctos, neque Imagines, neque aliud aliquid carnale requirit: non enim agnoſcimus eos amplius ſecundum carnem. 2. Cor. 5. Populus Dei in veteri Teſtamento chariſſimos habuit Patriarchas & Prophetas non tamen Imaginibus eorum hanc ſuam charitatem fouerunt. Auguſtinus de Trinit. libro octauo, capite 4. & 5. præclarè inquit,* Non prodeſt in fide noſtra de Chriſto, quod carnaliter animus ſibi fingit. *Deinde hæc ratio fouendæ charitatis Idololatriam peperit inter homines, vt eſt videre in lib. Sap. 14. cap. ergo eſt peruerſa charitas.*

Tertia *vtilitas Imaginum eſt*, excitatio ad imitationem: *&* Quarta, *quòd* ij Sancti in memoria retinentur. *Reſpondeo, eſt fallacia A non conſequente: Memoria & Imitatio Sanctorum in Eccleſia eſſe debet: Ergo eorum Imagines in Templis ſunt vtiles. Nam memoria & imitatio Sanctorum etiam fuit in veteri Teſtamento, ſed non per Imagines. Paulus 1. Cor. 11. & Heb. 13. præcipit,* vt & ſe & Sanctos imitemur, ac eorum memores ſimus: *ſed vt hoc fiat per Imagines, non iubet.*

Quinta *vtilitas eſt Ieſuitæ*, Confeſſio fidei. Dum enim, *inquit*, dirigimus & honoramus Imagines Sanctorum, teſtamur nobis placere eorum fidem, & doctrinam, & ſanctos mores, & ſimul nos deteſtari omnem impietatem & Idololatriam. *Reſpondeo, Cultus Imaginum non eſt deteſtatio, ſed confeſſio idololatriæ Ethnicæ, Euſebio teſte lib. 7. c. 18. vbi dicit,* Imagines ex gentili conſuetudine profectas eſſe, non ex Apoſtolica traditione.

Sexta *eſt, Deum honorari cum Sanctis per Imagines:* Nemo enim, *inquit*, vnquam dubitauit, quin erigere ſtatuas, vel Imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. *Reſpondeo. Confundit Politicum & Eccleſiaſticum Imaginum vſum, quum inter vtrunque ſit diſtinguendum: & pro paribus ſumit, quæ ſunt imparia. Politicus Imaginum vſus eſt conceſſus: Eccleſiaſticus verò nequaquam: Deus enim ipſe, & ſe, & quicquam cæleſte, aut terrenum ſculptili repræſentatum, religioſè coli expreſſè vetuit, Exod. 20. Deut. 4.*

CAPVT XVI.

VI. IMAGINES Chriſti & Sanctorum non rectè & piè coli religioſè & adorari.

IDola, Simulachra, Imagines Chriſti & Sanctorum non rectè & piè à Chriſtianis & fidelibus coli religioſo cultu, aliquot argumentis & rationibus probatur.

PRIMO, *quia verbum Dei ſeuerè interdicit & prohibet omnem religioſum Idolorum, Simulachrorum & Imaginum cultum: vt eſt videre Exod. 20. Deuter. 4 Roman. 1. & alijs*

locis quàm plurimis. Reſpondent Pontificij, Scripturam ſacram repræhendere tantùm cultum, qui tribuitur Idolis, Simulachris & Imaginibus tanquam Diis, *Reſpondet autem Caluinus lib. 1.Inſtitutionum capite* 11.§.9. *&* 10. *ibique oſtendit, etiam Iudæos & Gentiles non habuiſſe idola, Simulachra & imagines ſuas ſemper pro Diis, ſed in ijs interdum etiam verum Deum eos coluiſſe. Et tamen reprahendi, quia Deus non patitur cultum ſuum vllo modo communicari cum Imaginibus. Et certè ſi Deus non debet coli in Imagine, eodem modo Sancti, licet colendi eſſent, non eſſent tamen colendi in Imaginibus.*

Iudæos Simulachra ſua non habuerunt pro Dijs.

*Quòd autem Iudæi non habuerint Simulachra pro Dijs, ſed Deum verum in ijs coluerint interdum, probatur, quia Exod.*32. *populus dicebat de vitulo aureo:* Iſti ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. *Vbi fatentur, ſe in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Ægypto: Et ibidem Aaron indicturus diem feſtum in honorem vituli aurei, juſſit præconis voce dici:* Cras ſolennitas Iehouæ eſt. *Et Iudic.* 17. *mater Michæ dixit,* Sanctificaui & voui Iehouæ mille & centum argenteos, vt faciam ſculptile atque conflatile.

Gentiles etiam coluiſſe Deum verum in Idolis

Quòd etiam Gentiles coluerint Deum verum in idolis interdum, probatur primò *ex Auguſtino in Pſalm.* 113. *vbi refert*, Gentiles reſpondere ſolitos, cùm accuſabantur Idololatriæ, ſe non colere ipſa idola, ſed numen quod per Idolum ſignificabatur. Secundò *ex eo, quòd Gentiles mutabant Simulachra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant.* Tertiò, *quia vni Deo plura ſimulachra erigebant: nam vnum Iouem eſſe dicebant, & tamen innumerabilia illi ſimulachra dicabant.* Quartò *quia nouas Imagines quotidie ſacrabant, nec tamen dicebant, ſe nouos Deos facere.* Quintò, *Athenienſes, vt eſt videre Act.*17. *Arâ cui inſcriptum erat,* Ignoto Deo, *colebant Deum verum, quem Paulus annuntiabat. Quibus autem Aras erigebant Ethnici, eos Imaginibus quoque honorare & colere ſolebant. Hoc docent Cananæorum aræ cum ſtatuis & ſimulachris Deorum: Deut.*12. *Hoc Phœnicum ſacra indicant in Achabo: qui, vt aram Baali, ſic & ſtatuam fecit,* 1. *Reg.* 17. *Hoc Græcis quàm ſolenne & vſitatum fuerit, Pauſanias in cunctis Græciæ partibus indicat. Quapropter ſi veri Dei Ara Athenis ſita erat, Imaginem quoque ibidem habuit: quod etiam vniuerſa rei geſtæ narratio & concio Pauli probat, ſi diligentius inſpiciatur.* Poſtremò, *idem Paulus teſtatur Rom.*1.*cap.* Ethnicos gloriam incorruptibilis Dei mutâſſe in Imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.

In hac probatione autem ſententiæ Caluini, quæ vera eſt, quatuor ineſſe mendacia Bellarminus oſtendere conatur.

Primum eſt, *quòd dicit Caluinus, Iudæos & Gentiles Imagines ſuas non ſemper pro Diis habuiſſe. Nam ſic ſcribit libro primo, Inſtitut. capite decimo primo,* §. 10. Non vocamus, inquiunt *Papiſtæ*, noſtros Deos, *nempe Imagines.* Neque Iudæi olim vocabant & Gentiles: & tamen Prophetæ paſſim illis fornicationes cum ligno & lapide exprobrare non deſinebant: tantum ob ea, quæ quotidiè ab iis fiunt qui Chriſtiani haberi volunt, nempe, quòd Deum in ligno & lapide carnaliter venerabantur. *Ex his verbis primum Caluini mendacium eliciens Bellarminus ſic ait:* At ſi Iudæi non vocabant Idola ſuos Deos, vnde eſt illud Exod, 32. Fac nobis Deos qui nos præcedant? &, Hi ſunt Dij tui, Iſraël? Vnde illud Michæ Iud.18. Deos meos, quos mihi feceram, abſtuliſtis? Et 3. Reg. 12. de duobus vitulis Ieroboam, Ecce Dij tui, Iſrael? *Reſpondeo, Bellarminus in his verbis Sophiſtam & impoſtorem agit, non Caluinum mendacii conuincit. Nam illi, quorum dicta citat Ieſuita, pro Simulachris veri Dei habebant, quæ vocabant Deos ſuos. Primùm enim, quod de vitulo, quem Aaron formauit, pronunciauit,* Hi ſunt Dij tui, Iſraël, qui eduxerunt te è terra Ægypti. *Exod.*32. *id etſi videatur notare multos Deos, ob pluralem numerum vocis Hebraicæ Elohim, de vno tamen accipiendum, ipsâ Scripturâ interprete: nam Nehem.*9. *ſic ſcribitur,* Hic eſt Deus tuus, qui eduxit te ex Ægypto. *At* Deum *appellabant* Simulachrum Dei, *vſitatiſſimâ Metonymiâ, quâ nomen rei ſignificatæ ſigno tribuitur: Sic etiam quum dicerent,* Fac nobis Deos, qui nos præcedant: *ſignificabant velle ſe corporeum Dei ſymbolum in Imagine, in qua præeunte præſentem quaſi viderent, eumque Ducem ſibi itineris eſſe ſcirent. Iam Imaginem iſtam nuncupabant* Dei, qui eduxit Iſraëlem è terra Ægypti, *id eſt, veri Dei. Eius etiam cultui conſecratam eam indicauit Aaron, quando exſtructo Altari coram vitulo, indixit feſtum, non alieno Deo, ſed Iehouæ. Exod.*32. Iehoua *enim proprium nomen eſt veri Dei, Exod.* 3. *&* 15. *Itaque verus Deus vitulo illo Iſraëlitarum repræſentatus fuit. Hunc ipſum verum Deum Michæ quoque ſimulachro effictum & repræſentatum, hæc eadem ratio comprobat. Nam & mater Michæ affirmauit Iudic.* 17. ſe argentum illud *(ex quo ſimulachrum factum eſt)* ſanctificâſſe Iehovæ ad faciendum ſculptile: *& Micha ſe Iehouam in eo colere declarauit, conducto Leuitâ, dicens,* Nunc noui Iehovam benefacturum eſſe mihi, eò quòd eſt mihi Levita in Sacerdotem. *Illa etiam ſtatuæ, quas Ieroboam in Bethel & Dan collocauit,* 1. *Reg.* 12. *vt ſpecie conuenerunt cum vetere vitulo Iſraëlitarum, ita iiſdem verbis inſtitutionis repræſentando Deo vero deſtinata ſunt. Hoc partim inde patet, quia* 1. *Reg.*16. *dicuntur* grauius

vius peccâſſe, qui Baalem colebant, quàm qui vitulos: *nam Deum verum illicito modo colere minoris impietatis eſt, quàm idem facere Deo falſo: partim quòd Helias, dicendo Iſraëlitis* 1. *Reg.* 18. Quouſque claudicaturi eſtis in duabus cogitationibus? Si Iehova eſt Deus, ſequimini eum; ſin autem Baal, ſequimini eum; *clarè oſtendit ipſos Iehouam in vitulis coluiſſe: partim denique, quòd Rex Iehu*, Vide, *inquit*, zelum meum pro Iehova, 2. *Reg.* 10. *cùm Baalis ſeruos ſtatuaſque perderet, qui tamen à vitulorum cultu non receſſit, quin & cultores eorum vocauit* Servos Iehovæ. *Hæc Scriptura teſtimonia euidentiſſimè probant, Iudæos quadam Simulachra habuiſſe, quibus verus Deus repræſentaretur, & coleretur.*

Et hoc etiam fatetur & docet Caluinus, qui ad primum teſtimonium, quod adducit Ieſuita, Fac nobis Deos, qui nos præcedant, *Reſpondet Comment. in Exod. capite* 32. probabile non eſſe tam craſſos fuiſſe, vt vellent Deum novum ſibi creari, ſed per Metonymiam Deos vocant externas imagines, ex quarum aſpectu colligunt ſuperſtitioſi Deum ſibi eſſe propinquum. *Cùm ergo negat Deos vocâſſe, negat non vocâſſe propriè: in eandem planè ſententiam, quâ ibidem ejuſdem effugij Pontificiorum vim explicat his verbis*: Non reputantur, inquiunt, pro Dijs Imagines. *Quæ objectio, cui reſpondet Bellarminus, ſatis magno ei documento eſſe debebat, Caluinum hoc ſibi velle. Laudat quoque Concilium Tridentinum Seſſ.* 15. *illud Nicenæ* 2. *Synodi act.* 4. Hic eſt Chriſtus *ſimillimus Iudæorum dicto*, Hic eſt Deus tuus. *Hinc igitur conſequitur, Caluinum, qui, vt Papiſtæ Simulachra Deos ſe vocare negant, ita & Iudæos negat vocâſſe, ſignificare, non ea propriè Deos vocâſſe.*

Adhæc Caluinus, contra eundem prætextum Papiſtarum, Non reputantur pro Dijs Imagines; *ſic ſcribit libro primo, Inſtitut. capite* §. 6. Nec tam prorſus incogitantes erant Iudæi, vt non meminiſſent, Deum fuiſſe, cujus manu educti eſſent ex Ægypto, antequam fabricarent vitulum. Quin Aaroni dicenti, illos eſſe Deos, à quibus liberati eſſent è terra Ægypti, intrepidè annuebant, non dubia ſignificatione, velle ſe retinere illum Deum liberatorem, modo præeuntem in vitulo conſpicerent. *Bellarminus ſophiſticè omiſſis poſtremis his verbis, quibus Caluinus probat, quod in prioribus affirmârat, elicit* Secundum *Caluini, vt ille ait, mendacium, & dicit, priora verba, quibus dicit*, Iudæos non tam prorſus incogitantes fuiſſe, vt non meminiſſent Deum fuiſſe, cujus manu educti eſſent ex Ægypto, antequam facerent vitulum, pugnare planè è diametro cum verbis ſcripturæ. *Hoc autem ſic probat*: Scriptura, *inquit*, Deuteron. 32. Deum, ait, qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui. Et in Pſalm. 105. Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt ſculptile, & obliti ſunt Deum, qui ſaluauit eos qui fecit magnalia in Ægypto, *&c.* Et Ierem. capite ſecundo. Ambulauerunt poſt vanitatem, id eſt, poſt Idola, & non dixerunt, Vbi eſt Dominus, qui aſcendere nos fecit de terra Ægypti. *Reſpondetur, Ieſuitam fucum facere imperitis conari antitheto vocabulorum* meminiſſe *&* obliuiſci: *Nam* obliuiſci *in Scriptura dicitur, qui non meminit fructuosè, religiosè & piè. Vnde Moſes ad populum, Deut.* 8. Caue tibi, *inquit*, ne obliviſcaris Iehouæ Dei tui, non obſeruando præcepta ejus, judiciaque ejus, & ſtatuta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie. *Et quibus verbis intelligimus, qui Deum ex præſcripto Legis non colunt, nequaquam ita meminiſſe Dei, vt oportuit. Et de contumacibus Iſraelitis dicitur Pſalm.* 78. Non ſeruauerunt fœdus Dei, & in Lege ejus tenuerunt ambulare, obliti actionum ejus, & mirabilium operum, quæ oſtenderat ipſis. *Ex quibus rurſus intelligitur, rebelles perhiberi beneficiorum Dei oblitos: quia gratam eorum memoriam obedientiâ & obſeruatione Legis non oſtendunt. Itaque Scriptura dicit Pſalm.* 105. *Iudæos, qui vitulum fecerunt, & adorauerunt,* oblitos eſſe DEI: *quia Dei Legem, ne vllam ſimilitudinem facerent aut colerent, nefariè violarunt. Tantùm autem abeſt, vt Caluinus illos hac diuina Legis violatione oblitos eſſe Dei neget, vt cunctos, qui viſibilem vllam Dei formam non ſolùm ſibi faciunt, & colunt, ſed vel appetunt, eo ipſo affirmet* à DEO deſciſcere, *Inſtit. lib.* 1. *c.* 11. §. 2. *Cujus rei probationem, quum ex Deuter.* 4. *c. petat, vbi Moſes vetat, ne ſimilitudinem vllam ſibi faciant, quoniam iſto ſcelere ſe contaminantes* obliuiſcantur fœderis Iehouæ DEI ſui, *apparet luce clarius, idem à Caluino affirmatum eſſe verbo*, deſciſcere, *quod verbo* obliuiſci *Scriptura ſignificat.*

Sed ipſe Bellarminus fraudem agnoſcit ſuam ex ipſius hiſtoria, de qua agitur & diſceptatur, contextu retegi & conuelli. Nam verbis, quæ Iudæi de Vitulo vſurpabant: Hic eſt DEUS tuus, qui eduxit te ex Ægypto, *fatetur, ſignificari*: Hæc eſt imago DEI tui, qui eduxit te ex Ægypto. *Habebant igitur Iudæi in memoria, Deum fuiſſe, cujus manu educti eſſent ex Ægypto, antequam facerent vitulum, ipſomet confitente. Rurſus Column.* 2131. *poſt admiſſam Abulenſis, Caietani, & aliorum ſententiam*: Hoc etiam modo, *inquit*, Iudæi verè obliuiſcebantur DEI, licet non putarent ſe ejus obliuiſci. *Verè obliuiſcebantur: in ſententiam Scripturæ;* obliti ſunt DEUM, qui ſaluauit eos; *&*, Non dixerunt, vbi eſt DOMINUS, qui nos eduxit ex Ægypto? *Licet non putarent ſe eius obliuiſci: en ſententia Caluini*; Nec tam prorſus

ſus incogitantes erant, vt non meminiſſent ſe à Deo ſeruatos; nam dixerunt, Hic eſt Dominus, qui nos eduxit ex Ægypto. *Poterat ne clarius Bellarminus ſuum ipſius de Caluino mendacium redarguere? præſertim quum addat hæc clara verba in fine colum.* 2129. Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in ſummo honore vitulum, putauerunt ipſum Deum cœli eſſe vitulum illum, & ideò Imaginem vituli ſtatuerunt illi. *Vnde conſequitur, eos in Imagine vituli coluiſſe ipſum verum Deum cœli, quod oppugnandum ſibi ſumpſit Bellarminus, hîc autem apertiſſimis verbis concedit.*

Tertium *mendacium Caluini Bellarminus ex his ejus verbis expiſcari conatur, quæ leguntur libro primo, Inſtitut. cap.* 11. §. 8. Deum quidem eſſe nouerant, cujus experti virtutem erant in tot miraculis: ſed propinquum ſibi eſſe non confidebant, niſi oculis cernerent corporeum vultus eius ſymbolum, quod ſibi teſtimonium eſſet gubernantis Dei. A præeunte ergo Imagine volebant cognoſcere, Deum itineris ſibi eſſe ducem. *Rurſus ibid.* §. 9. Deum æternum Iudæi, vnum verumque cœli ac terræ Dominum, ſub talibus ſimulachris perſuaſi erant ſemper colere. *Ex his verbis Ieſuita inferre vult, Calvinum dicere*, Quòd Iudæi in omnibus ſuis Simulachris Deum vnum & verum colere voluerint. *Reſpondeo, Ieſuita ſophiſticè pro Caluini vocula* Talis *ſupponit* Omnis: *tanquam ſic concludat*, Sub talibus ſimulachris Deum verum coluerunt, ergo ſub omnibus. *Significantur autem loquitur de* talibus, *qualis erat vitulus, de quo loquebatur.*

Vt oſtendat autem Bellarminus mendacium Caluini, primò probare conatur colum. 2129. Iudæos Aaroni dicentes, Fac nobis Deos, non corporeum Dei ſignum & imaginem, ſed Deum corporeum quæſiuiſſe: Quia, *inquit*, ſi volebant tantùm ſignum corporeum, non erat opus vt facerent vitulum: nam habebant nubem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari neceſſe habebat. *Reſpondeo, Si vera eſt hæc Bellarmini ratio, Papiſtæ quoque quum Agnos Dei faciunt, corporeos Chriſtos quærunt, non corporea ſigna Chriſti: Quia ſi vellent tantùm ſigna corporea, non eſſet opus etiam vt facerent* Agnos: *habent enim ſacramenta Baptiſmi & Euchariſtiæ, quæ melius repræſentant Chriſtum eiuſque mortis effectum, & ſanguinem effuſum pro peccatis hominum, quàm Agni imago: non ergo ſigna corporea, ſed Chriſtos corporeos quærunt, ſi vera eſt Bellarmini ratio.*

Sed ipſe Ieſuita proximo argumento ſecundo, quod extẽplò ſubiicit, caſtigat hanc rationem: Inquit enim, Nulla cauſa reddi poteſt, cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, niſi quia aſſueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui eſt vitulus niger albis maculis inſignis, quem ipſi vocant Apim: de quo Cicero lib. 1. de Natura Deorum & Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 5. & ſcriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Euſebius, *&c.* Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in ſummo honore vitulum, putauerunt ipſum Deum cœli eſſe vitulum illum, & ideò illi imaginem vituli ſtatuerunt, *His verbis teſtatur apertiſſimè Ieſuita, Imaginem hanc fuiſſe, quam ſtatuerunt Iudæi, non Deum, ſed imaginem Dei. Et ſtatuerunt idipſum quod quæſiuerunt, dicentes:* Fac nobis Deos: *Nam & ipſi vitulum feciſſe perhibentur, quia fecit Aaron, quod ipſi fieri iuſſerunt. Ergo Bellarminus, non Caluinum, ſed ſeipſum mendacii coarguit, cùm ait*, eos quæſiuiſſe non ſignum corporeum, ſed Deum corporeum.

Simili modo ſecundò iam reſpondet Caluino Ieſuita, Pro imagine quidem Dei factum eſſe vitulum à Iudæis, ſed pro falſi Dei imagine, non pro veri. *Hoc tali argumento probat Colum.* 2129. Nulla cauſa reddi poteſt, cur vitulum potius fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, niſi quia aſſueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui eſt vitulus, quem ipſi vocant Apim: de quo Cicero, Auguſtinus, & ſcriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Euſebius *&c.* Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in ſummo honore vitulum, putauerunt ipſum Deum cœli eſſe vitulum illum, & ideo illi Imaginem vituli ſtatuerunt. *In hoc argumento tria partim manifeſtè falſa, partim dubia continentur: Primum*, Apis vitulus *eſt maximus* Deus Ægyptiorum: *alterum:* Iudæi aſſueti erant videre Apim: *tertium*, nulla alia cauſa reddi poteſt, cur vitulum potius fecerint, quam ouem, aut aliquid aliud.

Apis non vitulus ſuit maximus Deus Ægyptioru.

Apim enim vitulum falsò affirmari Maximum Ægyptiorum Deum, ex his authoribus, quos citat Bellarminus, probari poteſt. Nam Auguſtinus libro 18. *de Ciuit. Dei cap.* 5. *& Macrobius Saturnal. lib.* 1. *c.* 20. maximi Dei nomen *non Apidi, ſed Serapidi tribuunt. Apim verò vitulum honoratum fuiſſe, tanquam ſymbolum, cuipiam ex cæteris Ægyptijs numinibus dedicatum, quæ in varijs animalibus, tanquam monumentis, ſymbolis & Simulachris coluerunt, ijdem authores indicant, quorum Ieſuita meminit: nempe, Suidas in vocibus* Απις, Σάραπις, *&* Μεμφις: *Diodorus lib.* 1. *par.* 1. *Euſebius de præp. Euang. lib.* 1.

Iudæi an videre aſſueti ſuit Apim vitulum in Ægypto.

Alterum valdè incertum & dubium eſt, Iudæos aſſuetos fuiſſe videre Apim. *Nam rariſſimè Apis emittebatur in aulam illam, quæ erat ante ſeptum illud Templi Apidis, in quo ate-*

batur,

batur. Et Memphis, in qua ſedem habuit, cis Nilum ſita erat, ad Occidentalem fluuij partem: Iſraëlitæ autē habitabant trans Nilum, ad partem Orientalem. Non autem eſt credibile, tantùm otij illis fuiſſe ab oneribus, quibus premebantur, vt traijcerent Nilum ad vitandum in longinquo loco Apim.

Iudæi cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, &c.

Huic non diſsimile eſt tertium, Nullam reddi poſſe cauſam, cur Iudæi potius vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, niſi quia aſſueti erant videre illum vitulum. Nam vox Hebræa, quam vitulum vertit Latinus Interpres, non vitulum tantùm, ſed etiam bouem ſignificat. Bouiſq; autem Imago aptior eſt, quàm ouis, aut alicuius alius rei, ad repræſentandum frumenti præbitorem, quia boum opera plurimùm ad arandum adhibetur. Cauſa igitur erat, cur ſimulachro potius bouis, quàm ouis, aut cuiuſquam aliū rei, Deum colerent, licet bouem Apim in Ægypto nequaquam videre aſſueuerant.

Iudæi vitulum aureum pro Imagine veri Dei coluerunt.

Superioribus duabus reſponſionibus iam tertiam ſubtexit Ieſuita; quâ fatetur, dici non improbabiliter, Iudæos vitulum aureum pro imagine veri Dei habuiſſe. Neque hoc ſuo ſolius teſtimonio probat, ſed etiam Abulenſis, Caietani & aliorum in capite 17. Iudic. Hi, inquit, dicunt, duo genera idolorum fuiſſe apud Iudæos. Vnum ſine nomine certi Dei, quale fuit Idolum Michæ, Iudic. 17. & fortè vitulus aureus, quem fecit Aaron Exod. 32. & renouauit Ieroboam, 3. Reg. 12. non enim Scriptura vocat vitulum Deum Moloch, vel Baal, &c. ſed ſemper ait, Hi ſunt Dij tui Iſraël. Alterum genus fuit cum certo nomine, vt Baal, Moloch, Aſtaroth Chamos, &c. vt videre eſt 3. Reg. 11. & alibi. Ideò dicunt, nec improbabiliter poſſe de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo ſe putauerint colere verum Deum. In idolis autem ſecundi generis certum eſt, Iudæos nec coluiſſe, nec putâſſe ſe colere Deum Iſraël. His omnibus docet, probabile eſſe, Iudæos verum Deum imagine vituli repræſentâſſe. Nempe, quia Scriptura non dicit de vitulo, Hic eſt Deus Moloch, vel Baal, vel quicquam tale, ſed ſine nomine certi Dei, Hic eſt Deus tuus. Vbi notanda eſt inconſtantia Ieſuitæ, & ſcurrilitas ſumma in tractandis Scripturis: primò, Dei nomen, in verbis Iudæorum, Hic eſt Deus tuus, capi voluit propriè, pro corporeo Deo, non pro corporea Dei imagine figuratè: ſecundò, ſic contrà expoſuit, ac ſi capiendum putaret figuratè pro imagine Dei, ſed pro falſi Dei imagine, non pro veri: tertiò nunc ait, ſignificare Imaginem Dei veri, iuxta Abulenſem, Caietanum, & alios, nec improbabiliter.

Eadem arte vtitur contra alterum argumentum, ductum à Iehouæ appellatione, in verbis Aaronis, Feſtum Iehouæ cras eſto: & in matris Michæ, Sanctificaui iſtud argentum Iehouæ. Nam ad hæc reſpondet, duplicem eſſe ſolutionem: vnam Caietani, in cap. 32. Exod. quòd verè nomen ipſum Iehouæ à Iudæis idolo tribuatur: alterum Abulenſis, Caietani, & aliorum, in 17. cap. Iudicum, quam paulò antè adſcripſi. Harum autem ſolutionum altera negat verum Deū denotari nomine Iehouæ altera affirmat. Caietanus autem in eum locum Exodi, quaſi Iudæorum loquutio propria foret, ac non figurata pronuntiat, ipſos attribuere vitulo nouiter facto præteritum beneficium eductionis de Ægypto: quod ſecum ſe habere agnoſcit Bellarminus, beneficium iſtud alteri figuratè, non Moſis quidem Deo, ſed Ægyptiorum, veruntamen alteri figuratè attributum aſſerens.

Cæterum Bellarminus, qui ſecundæ ſuæ reſponſionis errorem emendauerat, de imagine vituli habitâ pro Deo, reuertitur tanquam canis ad ſuum ipſius vomitum: & Iehouæ nomen, non ad verum Deum Idolo repræſentatum, ſed ad Idolum ipſum & Imaginem vituli, accommodatum à Iudæis eſſe cauillatur. Nam quum dixiſſet, Iehouæ nomen à Iudæis idololatris idolo tribui, hæc ſubiungit: Hoc fortè ſignificare Scripturam Sap. 14. quum ait, Incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt: nullum enim Dei nomen eſt incommunicabile, præter hoc Iehouæ; nam cætera tribuuntur aliquando creaturis. Et obiecto, nomen illud eſſe proprium nomen Dei Iſrael, non ergo potuiſſe communicari: Reſpondeo, inquit, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos eſſe credebant, non putâſſe hoc eſſe nomen propriū, ſed appellatiuū: fortè etiam cōmunicâſſe illud nomen per ſimilitudinē. Quomodo n. Ægyptij vocare ſolent Nilum ſuum Iouem & nos de homine ſtrenuò dicimus, hic eſt noſter Achilles; de ſapiente, hic eſt noſter Cato: ita Iudæi de vitulo dicebāt, hic eſt noſter Iehoua, habeat Moſes ſuum. Reſpondeo, valdè timidè & dubiè hæc profert Ieſuita, vt appareat, hanc rem non certò ſibi conſtare: Inquit enim, Hoc fortè ſignificari libro Sapientiæ: Iudæos fortè non putâſſe nomen eſſe proprium: & fortè illud communicâſſe per ſimilitudinem. Neq; verò dubium eſt, quin liber Sapientiæ ſignificet, hoc nomen malè cum lapideis & ligneis Simulacris, quibus diuinum numen non eſt ſimile, ab Idololatris communicari: ſicut & ipſius authoris verba ſatis arguunt, qui dicit, rem corruptibilem appellari Deum: & omnes interpretes, non tantùm recentiores, ſed etiam priſci notârunt.

Quòd autem ait, fortè Iudęos illos, qui plures veros Deos eſſe credebant, non putâſſe Iehouam eſſe nomen proprium, ſed appellatiuum: Reſpondeo, Ieſuitam dubitatione ſuâ, calumniari Aaronem & matrem Michæ, quæ

quorum hæc verba ſunt.

Poſtremò, Iudæi, *inquit*, de vitulo dicebant, Hic eſt noſter Iehoua, habeant ſibi Moſes ſuum. *Reſpondeo, Aaron non dicit,* Hic eſt noſter Iehoua; *vt ex pronomine,* Noſter, *Moſis Deo ſuum oppoſuiſſe videri poſſit: ſed abſolutè, ſimpliciter, & ſine adjunctione* Feſtum Iehouæ cras eſto. *Proinde Ieſuita eius verba corrumpit, quò ſpecioſiùs ex ſimilibus* Catonis noſtri, Achillis noſtri, *&* Nili *quem Ægyptij* ſuum Iouem *nominant, exemplis perſuadeat, Aaronem vitulo per ſimilitudinem communicâſſe nomen* Iehouæ. *Bellarminus igitur, quum indubitanter aſſerit falſa, & ſuſpicioſè vt dubia effert, quæ ad primam Caietani ſolutionem pertinent; apertè indicat, ſe ad alteram Abulenſis & aliorum neceſſariò deuolui: nec poſſe inficiari quin nomen Iehoua, vt proprium Dei veri, vſurpârint Iſraëlitæ, ideoque verum Deum vitulo illo repræſentârint.*

Simul tamen hoc ipſum quod declinare non poteſt, quin concedendum agnoſcat, non ſolùm labefacere conatur rei certitudinem eleuando: dũ timidè inquit, Id dici non improbabiliter ab Abulenſi aliiſque, & admitti poſſe: *ſed euertere etiam prorsùs & rei veritatem tollere, dum ait,* eos dicere, admitti poſſe, quòd Iudæi in Idolo putauerint ſe colere Deum verum. *Et hoc mox explicat ipſe, colum.* 2131. Imaginabantur, *inquit,* Deum eſſe corporeum, & ipſi idolo ſimilem: ex quo ſequebatur, vt putarent ſe colere Deum verum, ſed reuera non colerent niſi figmentum ſuum: quemadmodum Manichæi dicebant, ſe colere Deum Patrem & Filium ejus Chriſtum, ſed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Chriſtum accipiebant Solem iſtum corporeum, nihil habebant Dei, & niſi ſolùm nomen. *Hæc Ieſuitica diſtinctio ſic formata eſt, vt imperitis perſuadere voluiſſe videatur, deſtinata fuiſſe Iudaica illa Simulachra neſcio cui figmento, ac non Deo vero repræſentando & colendo. Sed quo pacto probat Iudæos Deum putâſſe corporeum, & idolo ſimilem?* Patet, *inquit,* ex vitulo aureo: nam ideo faciebant in forma vituli, quia viderant in Ægypto vitulum in ſummo honore; inde enim exiſtimabant ſummum Deum eſſe vitulum illum. *Reſpondetur, abſurdiſſimum eſt, Iudæos exiſtimâſſe vitulum eſſe ſummum Deum, quemadmodum oſtendimus: nec Michæ Simulachrum, de quo hic etiam agitur, vel ad vituli formam effictum oſtenditur, vel ab eo factum qui vitulum in Ægypto viderat: & recentiores Iudæi, qui colebant Ieroboami vitulos, æquè viderant vitulum Ægyptium ſummo in honore, atque Bellarminus. Quòd ſi, quia corporea erant ſimulachra, inde patet, Iudæos Deum putâſſe corporeum, & idolo ſimilem: patet ergo, Pontificios etiam Deum putare corporeum, & idolo ſimilem, quoniam illum exprimunt Imagine hominis ſenis, & columbæ. Sed demus, corporeum & idolo ſimilem à Iudæis exiſtimatum eſſe Deum: non tamen ſequitur inde, Iudæorum Idola non fuiſſe veri Dei Simulachra, ſed figmenta ipſorum? verùm forma tantum falſa, res autem vera expreſſa fuit.*

Notandum autem eſt ſingulare acumen ingenij Ieſuitæ, qui figmentum illud ſuum de figmento à Iudæis culto, ac non Deo vero, ſimili exemplo fucare conatur, nempe Manichæorum, dicentium, ſe colere Deum Patrem, & Filium eius Chriſtum; ſed per Deum lucem corpoream intelligentium, per Chriſtum autem Solem illum corporeum; eoque nihil Dei & Chriſti, niſi nomen habentium. *Nam Manichæi, non rectè de corporea luce exponentes illud Apoſtoli* 1.*Tim*.9. inacceſſam lucem à Deo Patri habitari, *Chriſto, qui* virtus & ſapientia Dei *dicitur, ita domicilium per analogiam quandam in luce viſibili aſſignabant, vt virtutem quidem eius in Sole, ſapientiam verò in Luna habitare crederent, vt eſt videre apud Auguſtinum contra Fauſtum lib.* 20.*c*.2. *Et hoc euincit, Theodoretum errâſſe, quum ſcriberet Hæret. Fal.lib.*1.*c.vlt.* Manichæos ſoli tribuere nomen Chriſti. *Vnde Baronius Annal. tom.*2. *Anno* 277. *errorem Theodoreti ex Auguſtino detegens, ex profeſſo quaſi contra Bellarminum concludit,* Manichæos non propriè Solem Chriſtum dixiſſe, ſed in Sole Chriſtum eſſe. *Vt igitur diſſimile eſſet hoc exemplum, ſi Manichæi nuda* Dei *&* Chriſti *nomina tantum vſurparent, ſignificantes illis lucem & Solem; quoniam Iudæi* Iehouæ *nomine verum Deum denotabant, etſi falsò crederent, aut virtutem eius latère in imagine, aut ipſum eſſe corporeum: ſic Iudæos verum Deum in idolis coluiſſe arguit, quæ ex parte ſimile eſt, quia Manes, etſi peruerſiſſima de Chriſto ſentiens, ipſum tamen Seruatorem noſtrum, Dei Filium vnigenitum,* &c. *coluit. Itaque Dei veri Simulachra erant, quæ Iudæi fecerunt ad repræſentandum & colendum Iehouam, etiamſi vim ejus latère in imagine, & ipſum corporeum eſſe putâſſent.*

Atque hoc eſſe veriſſimum, atteſtatur etiam Tridentinus Catechiſmus, qui pro Catholico dogmate tradit, verum Deum talibus Iudæorum ſimulachris repræſentatum fuiſſe. *Nam de præcepto* 1. *hoc agens,* Non habebis Deos alienos coram me, *ſic inter alia inquit:* Hac loquendi formâ legiſlator vſus eſt, non quòd ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum, Me vnum Deum coles; ſi enim Deus eſt, vnus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum ſe colere profitebantur: multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui, vt Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant, quod & Sama-

Tridentinus Catechiſmus teſtatur vitulo aliiſque Simulachris apud Iudæos verum Deũ repræſentatum fuiſſe.

Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraëlis, & Deos Gentium colebant. *Hiſ verbiſ Catechiſmus apertiſſimè teſtatur, Iſraëlitas habuiſſe vitulos pro ſimulachris veri Dei. Nam illi ab Helia claudicationis in duas partes admoniti ſunt; quoniam inter veterem vitulorum cultum, & nouum Baalis, ad vtrum vergerent fluctuabant. Quare quum & profeſſi ſint ſe venerati ſint; illud in vitulis fecerint oportet, hoc in Baale. Quod clarius declarat, dum Samaritas etiam, cùm verum Deum, tum Deos Gentilium coluiſſe dicit. Verum enim Deum dicuntur coluiſſe, quia colebant eum, quem à vitulorum cultoribus Iſraëlitis antea cultum edocti ſunt. Adhac Tridentinus Catechiſmus, aſſerens mandatum violari,* Non facies tibi ſculptile, *ſi quis diuinitatem exprimat Imagine, Moſis Deut. 4. & Iſaia 40. c. teſtimonijs probat:* Quocirca, *inquit,* Iſraëlitæ, qui ante vituli ſimulachrum clamabant, Hi ſunt Dij tui, Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti; idololatræ ſunt appellati, quia mutârunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli commedentis fœnum: *Vbi rurſum affirmat, Iudæos verum Deum imagine vituli effingere: alioquin non ad propoſitum, præcedentibus & ſequentibus verbis explicatum, de lege violata, ſi Dei incorporei corporea fiat Imago, exemplum hoc accommodâſſet. Non ergo tantum* probabiliter dicitur & admitti poteſt, *ſed etiam neceſſariò pro indubitatè vero admittendum eſt, iuxta canonizatum Catechiſmum, Iudæos Deum verum quibuſdam Simulachris repræſentaſſe.*

Simulachris nõnullis Gẽtiliũ verus Deus repræſentatur.

PROBAVIMVS hucuſque *contra Bellarminum, Iudæos Simulachra & Imagines ſuas non pro Dijs alienis, ſed pro Deo vero interdum habuiſſe & coluiſſe: nunc contra eundem confirmabimus, Simulachris etiam Gentilium nonnullis verum Deum repræſentatum eſſe. Probat hoc Caluinus lib. 1. Inſtitut. cap. 11. §. 9 his verbis:* Nec ita ſtupidi fuiſſe Ethnici credendi ſunt, vt non intelligerent Deum alium eſſe quàm ligna & lapides. Mutabant enim pro arbitrio ſimulachra, Deos ſemper eoſdem animo retinebant: & multa erant vni Deo ſimulachra, nec pro multitudine complures tamen Deos ſibi fingebant: præterea noua quotidiè conſecrabant, nec putabant tamen ſe nouos facere Deos. Legantur excuſationes quas ab Idololatris ſui ſeculi fuiſſe prætextas refert Auguſtinus in Pſal. 113. nempe, quum arguerentur, reſpondebant vulgares, ſe non viſibile illud colere, ſed numen quod illic inuiſibiliter habitabat. Qui verò purgatioris, vt ipſe loquitur, religionis erant, nec Simulachrum nec dæmonium ſe colere aiebant: ſed per effigiem corpoream intueri eius rei ſignum, quam colere deberent. *Ex his verbis Bellarminus quatuor argumenta eruit, vt ſupra quoque indicauimus, quibus errorem Ethnicum Papiſticè ſimilem eſſe docet Caluinus.*

Primum eſt, Deos ſemper eoſdem animo retinuiſſe Ethnicos, ſimulachra autem mutâſſe pro arbitrio. *Ad hoc reſpondet Ieſuita col.* 2133. Ethnicos eadem ſtultitiâ, quâ putabant aliquos Deos poſſe fieri manibus hominum, potuiſſe etiam credere Deos aliquos potuiſſe deſtrui manibus hominum. *Reſpondeo, Caluini argumentum probat Spiritus S. Is enim per Ieremiam 2. c. Iudæis dicit,* Peragrate regiones Cethim, & videre: & ad Kedar mittite, & animaduertite valdè, an mutauerit gens Deos, quamuis illi non ſint Dij. *His apertè ſignificat, Gentiles non mutâſſe Deos ſuos. Simulachra autem mutârunt Gentiles, vt Rhodij, Romani, alijque docent. Simulachra igitur Deos non putârunt.*

Secundum eſt, multa vni Deo fuiſſe ſimulachra, nec pro multitudine complures tamen Deos ab Ethnicis fictos eſſe. *Reſpondet Ieſuita,* Ethnicos habuiſſe alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putâſſe abſurdum, ſi vnus Deus cœleſtis, vt Iuppiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id eſt, idola eiuſdem nominis. *Reſpondeo, Habuerunt quidem Ethnici alios Deos in cœlo, alios in terra, & hos terreſtres, illos cæleſtes dixerunt. Terreſtres autem Deos putârant eſſe animas & ſpiritales naturas intelligentiâ præditas æquè ac cæleſtes: cuius generis ſunt Heroës, Lares & Genij. Quanquam autem cæleſtes maiores exiſtimati ſint, cum terreſtribus collati; minores nihilominus habebantur Iouis reſpectu. Bellarminus autem, quod Ethnici de diuerſis Dijs propriè dictis ſentiebant, ad ſimulachra vnius, Deos metonymicè appellata, transfert: negans illos putâſſe abſurdum, ſi Iuppiter, Deus cœleſtis, haberet in terra multos collegas minores, hoc eſt, multa Idola eiuſdem nominis: at vix probabiliter, nedum verè hoc ab eo dicitur. Romani, Athenienſes & Megarenſes, eorum omnium, qui nomine duodecim Deorum celebrabantur, imagines habebant, vnà poſitas: & ſingulorum ibi alibique paſſim, in plurimis cùm priuatis, tum publicis locis. Non autem propter Imaginum multitudinem Deos complures ad cultum ſibi fingebant; alioquin plus duodecies duodecim fuiſſent, quos duodecim tantum vocabant. Ethnici ergo Imagines Deos non putabant eſſe.*

Tertium argumentum Orthodoxorũ eſt, Noua ſimulachra quotidiè conſecrâſſe Ethnicos, nec putâſſe tamen ſe nouos facere Deos. *Reſpondet Bellarminus,* falſum eſſe, non putâſſe Gentiles, ſe nouos facere Deos ſaltem terreſtres. *Reſpondeo, Imò hæc ſimplex, & nullâ vel ſaltem probabili ratione fulcita negatio Ieſuitæ futilis & falſa eſt. Cur enim Athenienſes Socratem rei capitalis damnatum*

 morte

morte affecerunt, niſi quòd nouos Deos introducere accuſaretur? Iidem noua Mineruæ & aliorum ſimulachra fieri curârunt, vt Plinius refert, lib. 36. c. 5. & Pauſanias in Atticis: non tamen putârunt, ſe ideo nouos Deos facere, qui, vt dictum eſt, Socratem ob hoc ipſum damnârunt. Romanus Senatus conſecrauit noua Simulachra Iouis, vt Cicero teſtatur in Verrem lib. 4. & in Catilin. Orat. 3. ac Paulus Æmilius dedicauit ſignum vnum, vt Plinius refert lib. 34. c. 8. alterum autem eiuſdem Mineruæ Cicero, vt Plutarchus in vita eius indicat: non tamen putauit propterea ſe nouos Deos facere Senatus, Æmilius, & Cicero, qui legibus ſuis vetuit, ne quis Deos nouos haberet, vt eſt videre lib. 2. de legibus.

Quartum argumentum eſt ab Auguſtini teſtimonio ſumptum, qui in Pſal. 113. *refert*, Gentiles vulgares reſpondiſſe, quum accuſarentur idololatriæ, ſe non viſibile illud colere, ſed numen quod illic inuiſibiliter habitabat. Qui verò purgatioris religionis erant, nec Simulachrum, nec demonium ſe colere aiebant: ſed per effigiem corpoream intueri eius rei ſignum, quam colere deberent. *Hoc teſtimonium colum.* 2117. *Ieſuita primò nudè & mutilatè proponit: deinde colum.* 2133. *nihil prorſus ad id reſpondet, ſed tantùm ad tria: eſt enim inuictiſſimum: tertiò, aliud agens hac ipſa columnâ, non refutat, ſed confirmat firmiſſimè.* Nam in ſimulachris, *inquit*, & idolis plurimi Gentiles colebant pro Dijs homines mortuos; vt probant Lactantius, Auguſtinus, Cyprianus, Euſebius & Tertullianus: alij non homines mortuos, ſed dæmones, vt patet ex Hermete, Cypriano, Auguſtino, Origene, Euſebio, Lactantio, Sulpitio & Scriptura: alij nec ſimulachrum, nec homines mortuos, nec dæmones, in idolis ſe colere dicebant, ſed partes mundi; nam in Idolo Appollinis colebant Solem, in Idolo Neptuni mare, in Idolo Iouis ætherem; vt referunt Euſebius & Auguſtinus: alij denique nec ipſas corporeas mundi partes, ſed animas earum partium, id eſt, Solis, Lunæ, Terræ, &c. vt Euſebius & Auguſtinus teſtantur. *Reſpondeo, Hi omnes declarant, ſe intellexiſſe, Deum alium eſſe quàm ligna & lapides. Veriſſimè igitur à Caluino alijsque Orthodoxis, dicitur; approbante tanta copiâ teſtium, & Bellarmino ipſo, Gentiles ſua, Simulachra pro Dijs non habuiſſe.*

Argumenta Bellarmini. quibus probare conatur, Gentiles ſua idola pro Dijs habuiſſe, & eorũ refutatio.

Bellarminus, poſtquam ſic fruſtra adortus eſt Orthodoxorum argumenta, quibus probant, Gentiles etiam, non ſemper ſimulachra ſua pro Dijs habuiſſe & coluiſſe, *eaque inani labore proſternere conatus eſt; iam ipſe colum.* 2131. *&* 2132. *ſeu libro* 2. *de Imaginibus Sanctorum cap.* 13. *probare conatur, cùm Scriptura ſacra, tum Patrum, quin etiam Horatij & Hermetis teſtimonio*, multos Ethnicorum credidiſſe, ipſa idola eſſe Deos: *Et inde ſic concludit*; Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, quum negat Ethnicos habuiſſe pro Dijs.

Præmittit autem quatuor cauſas, quibus, *vt inquit*, mouebantur Ethnici ad credendum idola eſſe Deos: *quò doceat*, non fuiſſe hanc tantam ſtupiditatem, quantam Caluinus videri vult. *Adeò autem apertè iſtæ rationes aut ſunt falſæ, aut ad falſum concludendum detortæ, vt multò rectiùs Orthodoxis exclamare liceret: Vide igitur, Lector, an non mentiatur Bellarminus, quum ait, Ethnicos habuiſſe idola pro Dijs.*

Prima *Ieſuitæ cauſa, quâ probare vult, Gentes Simulachra ſua pro Dijs habuiſſe & coluiſſe, hæc eſt*, Quia id eis dicebatur à Pontificibus ſuis. Secunda, quia videbant totum, ferè mundum id credere. *Reſpondeo, potuiſſe has ambas rationes eadem facilitate reijci quâ probantur à Ieſuita: nihilominus refelluntur ex* duodecim Dijs. *Quum enim eos duodecim tantùm eſſe crediderint Romani, Hetruſci, Macedones, Athenienſes Arcades, alijque Græci, Ægyptij quoque & multi in Aſia, idque monumentis publicis Altarium, Imaginum & Templorum omnibus notiſſimum fuerit, etiam ex face plebis, ſequitur, nec Pontifices populo dixiſſe, nec totum ferè orbem terrarum credidiſſe, ſimulachra eorum, quæ innumera erant, ſed ipſis Simulachris repræſentatos, pro Dijs habuiſſe.*

Tertia *cauſa eſt*, quia Idola interdum loquebantur, & futura prædicebant; ſeu potiùs loqui videbantur: ſed populus credebat ea verè loqui, quum reuera diabolus in ipſis loqueretur. Hoc patet, *inquit*, ex cap. 21. Ezechiel. & cap. 20. Zachar. & ex lib. 1. cap. vltimo Valerij Maximi. *Reſpondeo, Ezechiel non dicit, Idola loquuta, ſed Regem Babyloniæ tantùm* ea conſuluiſſe: *hinc verò non ſequitur, vel ipſa, vel in ipſis dæmonia loquuta eſſe. Conſuluerunt Ethnici Delphicum Apollinem: non tamen Apollo edidit Oraculum per os Idoli, ſed per vatem Pythiam. Alexander M. conſuluit Iouem Hammonem, cuius ſtatua multis ceremonijs honorata eſt, Oraculi impetrandi gratiâ: Oraculum autem accepit Alexander non à ſtatua, ſed à vate. Caligula conſuluit Fortunam Antiatem, Domitianus Præneſtinam, neutra tamen vocem emiſit; ſed per ſortes reſpondit. Ac Plutarchus in vita Coriolani, veterem Romanorum Pontificum narrationem, de Simulachro Fortunæ muliebris loquuto, tanquam falſam & abſurdam admodum perſtringit. Sed quid multis? Spiritus ſanctus ipſe teſtatur Pſalm.* 115. Simulachra Gentium os quidem habere, ſed non loqui. *Et quomodo Deus conſultus reſponderit*, 1. *Samuel.* 18. *legitur, nempe,*

An idola loquuta ſint.

Explicatio loci Ezech. 21.

non per vocem è cœlo emiſſam, ſed vel per ſomnia, vel per Vrim, vel per Prophetas.

Explicatio loci Zachar. 18. c.

Eiuſdem monetæ eſt, quòd ſententiam ſuam ex 10. cap. Zachariæ probare conatur: vbi ſcribitur, Idola loquuta ſunt vanitatem. Nam ſi Deus ea loqui dicitur, quæ vel per ſomnia, vel per Vrim, vel per Prophetas ſignificat, etſi nulla ipſius vox audiatur, quid impedit, quin Idola dicantur loquuta, quod Idololatrarum conſilio & ore ſuaſerunt, licet ipſa muta ſint? Quemadmodum doctrinas dæmoniorum Paulus vocat, quas hæretici tradunt: quia qui falſa tradit à dæmonijs agitur: ac Ethnici Apollinem, Fortunam, cæteroſque Deos aiunt reſpondere, dicere, prædicere, quæ per vates, ſortes & alias rationes ab ipſis ſignificantur. Certè Zachariæ locum ſic explicant quoque Hebræorum interpretum doctiſſimi; ſatis alioquin ad arripienda talia commenta, quale Ieſuiticum illud eſt, propenſi. Et Septuaginta Hebræa verba tanquam ad perſonas transferendo, vertunt, qui eloquebantur, loquuti ſunt moleſtias: quo ſatis perſpicuè docent, ſe putâſſe verba Zachariæ, non propriè de Idolis, ſed de Idolorum cultoribus figuratè intelligenda eſſe; de toto grege diaboli, diuinatoribus, aſtrologis, & ſomniorum interpretibus, vt Theodoretus in hunc Prophetæ locum; aut hæreticis, vt Remigius indicat.

Valerij Maximi loca explicātur.

Valerius Maximus autem tertius Ieſuitæ teſtis, lib. 1. cap. vltimo exempla duo recitat loquentium Idolorum, vnum Iunonis Monetæ, alterum Fortunæ muliebris. De priore autem Titius Liuius, hiſtoricus grauior & antiquior, ait: Quum quidam militum, Viſné Romam ire Iuno? dixiſſet; conclamâſſe cæteros, Deam annuiſſe: indeque fabulæ adſectum eſſe, vocem quoque dicentis, velle auditam. Poſterius exemplum Plutarchus in Coriolano Fabulam appellat. De eodem etiam rectiſſimè Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 19. Si Fortuna, inquit, loquitur, non ſaltem muliebrem, ſed virilem potiùs loqui debuiſſe: ne ipſæ, quæ Simulachrum dedicauerunt, tantum miraculum muliebri loquacitate finxiſſe putarentur. Certè hæc Auguſtini ſuſpicio ex circumſtantijs rei geſtæ valdè augetur. Nam, vt Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 8. & Plutarchus in vita Coriolani teſtantur, duo erant Fortunæ muliebris Simulachra: vnum, publico ſumptu factum à Senatu, alterum priuato à mulieribus: nec loquutum fertur, quod à Senatu factum eſt, ſed quod à mulieribus.

Vtcunque autem res ſeſe habeat, vnum, vel ad ſummum duo Simulachra, in Gentium hiſtorijs inuenit Ieſuita, quæ loquuta perhibentur: ex quibus vniuerſaliter colligit, Gentiles ſua ſimulachra pro Dijs habuiſſe. Si bona hæc eſt conſequentia, ergo etiam Papiſtas ſuas Imagines pro Dijs habere neceſſe eſt. Nam ſtatua B. virginis Mariæ his, & quidem pluribus verbis Hyacinthi: Quum enim Hyacinthus, Tartaris irruentibus, è Templo monaſterij Kionienſis, trans Boryſthenem fluuium, fugeret, magnâ voce ipſum inclamâſſe dicitur, O Fili Hyacinthe, effugis manus Tartarorum, & me, cum filio meo, diſſecandam & conculcandam relinquis; accipe me igitur tecum: attonitoque Hyacintho, & dicenti: O glorioſa virgo, eſt nimis grauis iſthæc Imago tua, & quomodo eam aſportare potero? reſpondiſſe virginem, Accipe, quia alleuiabit pondus filius meus, &c. Imago item Chriſti in quodam Templo Thomæ Aquinati dixit; Benè ſcripſiſti de me Thoma; quam ergo mercedem accipies?

Poſtrema è quatuor cauſis Bellarmini, cur Ethnici potuerint haud improbabiliter putare, Simulachra ipſa eſſe DEOS, hæc eſt, Quia erant formâ humanâ prædita: & qui videt ſua membra ſentire & viuere, facilè perſuadetur viuere & ſentire etiam ſibi ſimilia. Reſpondeo, hæc ipſa quoque eſt, cur Papiſtæ ſuas etiam Statuas pro DIJS habere meritò videri poſſint: Simulachra enim omnia ipſorum formâ humani prædita ſunt. Atqui Bellarminus magnæ ſtupiditatis condemnaret ſuos, ſi Statuas ipſas putarent DEOS eſſe: Et tamen Caluinum reprehendit, dicentem: Nec ita ſtupidi fuiſſe Ethnici credendi ſunt, vt non intelligerent Deum alium eſſe, quam ligna & lapides, &c.

His ſic à Ieſuita præmiſſis, ſubiungit iam col. 2131. & 2132. rationes & argumenta, vt probet, Ethnicos credidiſſe ipſa Idola eſſe DEOS. Prima eſt petita ex ſacra Scriptura, ex qua tria teſtimonia profert. Primum eſt: Omnes, inquit, Prophetæ laborant, vt doceant idola aurea & argentea non eſſe Deos: & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Iſa. cap. 46. Dauidem pſalm. 113. & pſal. 134. & Hab. 2. ſed præcipuè Epiſtolam Ieremiæ Baruch. 6. vbi ad ſingula argumenta concludit: Vnde notum ſit vobis quia non ſunt Dij. At certè ſtulti eſſent Prophetæ, ſi id refellere conarentur quod nemo aſſereret. Reſpondeo, hoc ad inſtitutum Ieſuitæ nihil facit: nam probat tantum, aliquos aſſeruiſſe, Idola aurea & argentea eſſe DEOS: Hoc nemo negat. Sed eſſe DEOS propriè dictos, non Metonymicè, & pro numinibus ipſis non Simulachris numinum habita: hæc eius ratio nec probat, nec Prophetæ citatis locis affirmant. Iſaias enim inquiens, Deum auro, argento, à conflatore fieri, ſignificat Dei nomine Simulachrum DEI, ſicut apparet ex præcedentibus verbis, Cui aſſimilaretis me, & æquaretis, aut compararetis me, vt ſimiles eſſemus? Cui aſſimilabitis Deum, & quam ſimilitudinem ordinabitis ei? Res adeo manifeſta eſt, vt Bellarminus ipſe de Eccleſia triumphante

Explicatio loci Iſa. 46.

phante lib. 2. c. 8. admittat cum diſtinctione, Iſaiam dicere, Deum non poſſe exprimi perfectâ ſimilitudine. *Prophetas autem cæteros ad eundem modum Deorum nomen vſurpare, ſi minus pro veri Dei Simulachris, ſaltem pro eorum quos Ethnici Deos reputarent, Epiſtola Ieremiæ inſcripta, quam Ieſuita in primis vrget, luculentiſſimè indicat*, Chaldæos *nempe* ad Belum, *tanquam ſummum Deum recurriſſe: & Bellarminus aſſerat de Verbo Dei lib. 1. cap. 13.* Belum fuiſſe hominem; pro Deo ab illis habitum poſt mortem, ac ſimulachro repræſentatum. *Et ſi Papiſtæ diligenter Epiſtolam illam legerent, hortante Bellarmino, vt viderent quemadmodum ad ſingula argumenta ibi concludatur*, vnde notum ſit, vobis, quia non ſunt Dij, *mox intelligerent ſe, qui Diuorum ſtatuas* Diuos *vocant, perinde conuinci ſtupiditatis Simulachra ipſa pro numinibus habentis, ac Ethnici conuincuntur ex concluſione eius Epiſtolæ.*

Explicatio loci Act. 19. *Sequitur alterum teſtimonium:* Præterea, *inquit Ieſuita*, Act. 19. de Paulo dicunt Ethnici, Paulus hic ſuadet, dicens, quia non ſunt Dij, qui manib. fiunt: ergo ipſi putabant eſſe Deos eos, qui manibus fiunt. *Reſpondeo, Bellarminus rurſus ambiguitate eadem ludit, quâ prius, quaſi agerent vel loquerentur Epheſij de Dijs propriè dictis, quum metonymicè notent Imagines diuinas Deorum inſtar honoratas. Nam Demetrius alijque Epheſij faciebāt imagines argenteas Dianæ, quas cultorib. eius vendebant. Dianam autem habebant pro numine ſingulari: vnde voces iſtæ,* Magna eſt Diana Epheſiorum. *Ac ne ſimulachrum quidem, quòd à Ioue delapſum fabulabantur, ipſam Deam eſſe putabant.* Deorum *igitur appellatione notantes Simulachra ſuis manibus facta, ea ſibi videri Deæ ſigna, non propriè Deam, indicabant.*

Explicatio loci Ier. 2. et Sap. 14. *Tertium eſt Ierem. 2. vbi Propheta, Simulachra* lignum *&* lapidem *appellans, ait Idolorum cultores* dicere ligno, Pater meus es; & lapidi, Tu genuiſti me. *Hanc inſaniam hominis Idololatræ taxans liber Sapientiæ* 14. *cap.* Non putet, *inquit*, ipſum alloqui rem inanimam: ſed de ſanitate quidem inuocat id quod nullis eſt viribus, pro vita verò quod mortuum eſt rogat, & inexpertiſſimo ſupplicat pro auxilio, & de profectione ab eo quod ne greſſu quidem vti poteſt, & de quæſtu & opere ac manuum conſequutione, ab eo quod manibus ignauiſſimum eſt commodam effectionem petit: rurſum aliquis ſe ad nauigandum comparans, & foros per meaturus fluctus lignum inclamat putridius naue quæ fert ipſum: *Ex his duobus Scripturæ locis Bellarminus ſic argumentatur:*

Ier. 2. & Sapient. 13. & 14. Scriptura dicit. Ethnicos ſolitos inuocare Idola, & eis commendare ſalutem ſuam. Nemo autem inuocat aut orat ſimulachrum, inquit Auguſtinus in Pſal. 113. qui non putet ab illo ſe exaudiri.

Ergo

Crediderunt Idola & Simulachra ſua eſſe veros Deos.

Reſpondeo, Si hæc de Ethnicis conſequentia valet, hæc quoque de Chriſtianis valeat, nempe, Pontificios putare Imagines ſuas Deos *eſſe. Nam Polydorus Vergilius lib. 6. de Inuent. ca. 13.* Benè multi ſunt, *inquit* rudiores ſtupidioreſque, qui ſaxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, ſeu in parietibus pictas, varijſque coloribus litas Imagines colant, non vt figuras, ſed perinde quaſi ipſæ ſenſum aliquem habeant: & ijs magis fidant quàm Chriſto, vel alijs Diuis, quibus dicatæ ſint. *Ac Pius* II. *Pontifex Rom. refert in Comment. lib. 2.* in Eccleſia ſanctæ Mariæ Prunetanæ, agri Florentini, Virginis eſſe Imaginem, quam mirâ Religione populi venerentur, tanquam pluuiæ ſerenitatiſque donotricem, quum neceſſitas ingruit. *Catechiſmus quoque Tridentinus in Tract. de Orat. tit.* Quis orandus ſit; *teſtatur*, ad Imaginem Sancti alicuius dicere *Papiſtas* orationem Dominicam, imò ligno & lapidi dicere, Pater noſter es. *Et Bellarminus de Eccleſia triumph. libro ſecundo, cap. 23.* Concionatores, *inquit*, alloquuntur Imaginem crucifixi, eique dicunt, Tu nos redemiſti, Tu nos Patri reconciliâſti. *At inquit Bellarminus dicto loco*, iſta non dici Imagini, nec vt lignum eſt, nec vt Imago eſt, ſed vt accipitur loco exemplaris, id eſt, dici ipſi Chriſto, cuius tamen Imago vicem gerit. *Reſpondeo, ex Auguſtino quoque apparet in Pſalm. 113. Conc. 2. Ethnicos non fuiſſe profeſſos, ſe preces Simulachris fundere, quatenus ligna erant, aut quatenus Simulachra, ſed vt accipiebantur loco Exemplarium, id eſt, oràſſe* Deos *ipſos, quorum tamen vicem Simulachra gerebant. Pontificij autem ſe tam abſurdo errore teneri negabunt. Ineptè igitur ex dictis locis Scripturæ concludit Bellarminus,* Ethnicos putâſſe Simulachra ipſa Deos eſſe.

Secunda *ratio petita eſt ex Patribus: ac primò producis Auguſtinum dicentem:* Fateor altius demerſos eſſe, qui opera hominum Deos eſſe putant, quàm qui opera Dei. *Reſpondeo, Inter Pontificios ſunt quidam ſic altè demerſi, vt Statuas Sanctorum* Deos *arbitrentur. Num autem hinc conſequitur, Papiſtas omnes arbitrari Imagines ipſas* Deas *eſſe? Sed addit Auguſtinus.* Illi Simulachra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum. *Reſpondeo, Hoc nihil ad rem: Nam & Papiſtæ Simulachra colunt, vel tanquam Agnos* Dei, *vel tanquam* Locus Auguſtini examinatur.

ſigna

ſigna & Imagines agni : nec tamen ſimulachra ipſa Deos putant. At Auguſtinus porrò dicit, Ethnicos multos putaſſe ipſa Simulachra viuere, ſpirare & audire, & proinde eſſe, Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ex ipſa ſimilitudine humanorum membrorum. *Reſpondeo, Auguſtinus non dicit,* Et proinde eſſe Deos viuentes; *ſed,* proinde numen occultum habere nec ſine viuo aliquo habitore eſſe. *Inter quæ videtur diſcrimen interponere ex eo quod ſubiungit:* Itaque homines talibus ſuperſtitionibus obligati, plerunque ad ipſum Solem dorſum ponentes, preces fundunt Statuæ, quam Solem vocant: & quum ſonitu maris à tergo feriantur: Statuam, quam pro ipſo mari colunt, quaſi ſentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus viuens in ſenſibus corporis magis arbitretur ſentire corpus quod ſuo corpori ſimillimum videt: quàm rotundum Solem, vndaſque diffuſas, & quicquid non eiſdem lineamentis formatum conſpicit, quibus illa formata ſunt, quæ viuentia videre conſueuit. *Si Auguſtinus his verbis non declarat Ethnicos, licet Solis & Neptuni Statuas ſentire potius arbitrarentur, quàm Solem & mare ipſum; arbitratos tamen fuiſſe Solem & mare eſſe ipſos Deos, non Statuas eorum: at Papiſtas ſua docebit experientia, non quia Simulachra putabant ſenſu prædita (quod teſtatur Polydorus, ea perinde coli à multis quaſi ſenſum habeant) idcirco putauiſſe ea Deos eſſe.*

Tertulliani locus explicatur.

Secundò *Ieſuita producit Tertullianum: Is capite decimo, in Apologet. dicit,* Deos Gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Chriſtiani, quum occiduntur, quòd eos nolint adorare. *Reſpondeo, dicit ibidem Tertullianus, Apollinem in Delo natum, Iouem in Creta mortuum, & omnes reliquos Deos Gentilium homines fuiſſe; idque ipſos ſcire, nec negare poſſe. Quum itaque Simulachra quæ vocat cap.* 12. Statuas & Imagines frigidas mortuorum ſuorum ſimillimas, *pro Deorum nomine Simulachra ſua inſignierint, non putâſſe tamen ipſa Deos eſſe; neque* DEOS *propriè, ſed Metonymicè nuncupâſſe.*

Euſebij locus exponitur.

Tertiò *inquit*: Euſebius libro quinto, de Præpar. cap. 15. Triginta, ait, Deorum millia in terra eſſe cenſet Heſiodus: ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores eſſe video. *Reſpondeo, hæc Euſebij verba non ſunt, ſed Oenomai, ab Euſebio citati. Nam Euſebius longam orationem de Oraculorum fallacijs ingreſſurus, præfatur cap.* 10. ſe eorum refutationem propoſiturum non ſuis, ſed alterius verbis, à quo ſcripta erat deprehenſio impoſtorum. *Et in ſine libri, hoc ipſo capite quod à Bellarmino citatur, ſubiungit;* Hæc Oenomaus. *Nempe is redarguens oraculum quo Apollo iuſſit quoddam Bacchi Simulachrum coli, inquit,* in terra eſſe tres myriades Deorum, non immortalium, quales Heſiodus cuſtodiendis hominibus à Ioue præfici tradit; ſed lapideorum atque ligneorum. *Sic Oenomaus Ethnicos ſuos exagitat, quòd Oraculorum impoſturâ ſeducti cultum diuinum lapideis ligneiſque* DEORUM *ſtatuis exhiberent. Tam autem abeſt vt hoc probet Euſebius libro quinto, vt eodem libro & alibi apertiſſimè potius neget atque refellat. Nam libro quarto aſſerit,* patere etiam Ethnicis, inanimata Simulachra Deos non eſſe: *& eo ipſo libro cap.* 3. *affirmat,* vniuerſos Ethnicorum DEOS ad ſeptem genera pertinere, quorum primo ſydera, ſecundo & tertio homines mortui: quarto affectus & facultates hominum: quinto res quæ hominibus in vſu vitæ ſunt: ſexto & ſeptimo dæmones boni ac mali comprehendantur. *Quibus verbis clariſſimè oſtendit, Solis, Herculis, Bacchi, Cupidinis &c. Simulachra nullo in Deorum numero ab Ethnicis habita fuiſſe.*

Horatij locus explicatur.

Patribus ſubiungit Bellarminus Horatij teſtimonium, ac rhetoricâ interrogatione inquit: Quid eſt quod ait Horatius lib. 1. Serm. Satyrâ 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber, incertus ſcamnum faceretné Priapum,
Maluit eſſe DEUM?

Reſpondeo, Poëtam eorum vanitatem per Satyram hanc deriſiſſe, qui non ſolùm nomen Dei, ſed etiam honorem ad truncum transferebant. Perinde ac ſi quis ſimilem hodiè vanitatem ac dementiam Papiſtarum in Agno Dei *irriſurus, diceret de Cera eam fuiſſe olim inutilem & abiectam ceram quum Sacriſta Papæ, dubitans candelam an* Agnum Dei *faceret, maluit eſſe Deum. Ineptiſſimus igitur Bellarminus eſt, qui ex Satyra colligit, Horatium id ſenſiſſe, quod cum irriſione exploſit.*

Hermetis locus declaratur.

Poëtis annumerat Bellarminus duos ſapientiſſimos viros, Hermetem Triſmegiſtum & Arnobium nondum Chriſtianum, qui idem ſenſerint. Nam Hermes, *inquit*, apud Auguſtinum lib 8. de Ciuit. DEI cap. 23. alios DEOS factos à ſummo DEO, alios autem ab hominibus. DEOS autem ab hominibus factos dicit eſſe Statuas, quibus arte quadam magicâ alligantur dæmones, ita vt Statua ſit quaſi corpus DEI, Spiritus autem incluſus ſit anima, & totum Idolum ſit DEUS, quomodo corpus & anima eſt homo. *Reſpondetur, Hæc ſententia, quam ex Hermete apud Auguſtinum Ieſuita citat, manifeſtè falſâ*

falſa eſt. Scriptura enim ſacra teſtatur Pſalm. 135. *& Hab.* 2. nullum eſſe Spiritum in ore, in medio illorum. *Vnde etiam Thomas Aquinas Summ. contra Gent. lib.* 3. *cap.* 104. *quum rationibus varys probâſſet, Statuas arte magicâ factas, nec habere principium aliquod vitæ, nec habere poſſe, ac per hoc excludi hanc poſitionem Hermetis, ſic inquit:* Hæc poſitio authoritate diuinâ deſtruitur; dicitur enim in Pſalm. Simulachra Gentium argumentum & aurum, opera manuum hominum; os habent, & non loquuntur, nec enim eſt Spiritus in ore ipſorum. *Tertullianus etiã de Anima cap.* 57. *& Chryſoſtomus in Matth. homil.* 29. *teſtantur, magos, iſtorum Simulachrorum, de quibus Hermes, artifices, mentiri, affirmantes, animas hominum mortuorum in Dæmones mutari, ac ſibi ad huiusmodi opera inſeruire. Plato quoque ſapientior Hermete, diſertè affirmat, Statuas Deorum animatas non fuiſſe, quando ait de Legibus li.* 11. *ipſos animatos Deos habere multam erga homines beneuolentiam gratiamque, quòd inanimatas eorum Statuas colant: parentes autem & auos animata Deorum Simulachra eſſe, quorum cultu & Deus magis delectetur, quàm inanimatorum &c. Iamblichus etiam, Ægyptiorum tradens myſteria, Triſmegiſti columnis & libris explicata, non modò nihil tale ſcribit de Statuis, ſed contrà affirmat,* eas nequaquam animatas eſſe: nec, quamuis ex materia electa conſtruantur obſeruatione ſyderum, quicquam tamen inde in ſe diuinum habere: atque malè facere nonnullos confidendo ſe characteribus incluſuros ipſam ſubſtantiam alicuius DEI, quo præſente vaticinentur. *Itaque Hermitis verba de animatis Statuis non probant, Ethnicos putâſſe ipſa Idola eſſe Deos.*

Arnobij locus explicatur. Poſtremò *Arnobij verba ad ſuam probandam ſententiam, hæc citat Bellarminus:* Venerabar, *inquit Arnobius libr. contra Gentes;* ò cæcitas, nuper Simulachra modò ex fornacibus prompta, in incudibus DEOS, & ex malleis fabricatos. *Et infrà:* Tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam. *Et infrà:* DEOS eſſe credebam ligna, lapides, oſſa, aut in huiuſmodi rerum habitare materia. *Reſpondeo, Arnobium his verbis non docere, ſed crediditſſe ipſa Idola Deos eſſe ſimpliciter, ſatis indicant verba poſtrema per disiunctionem elata,* DEOS eſſe credebam, aut in huiuſmodi rerum habitare materia. *Quod etiam ex Auguſtino intelligitur, qui in pſal.* 113. *Conc.* 2. *dicit,* in vnoquoque gigni hunc errorem ex Simulachri ſpecie, quum in eminenti collocatum ſuggeſtu adorari & honorari à multitudine cœperit, vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credat numen occultum, atque effigiem viuenti corpori ſimilem, ſine viuo aliquo habitatore eſſe non putet. *Sicut enim Auguſtinus docet, Ethnicos diſtinxiſſe figmentum à Deo, vt qui dicerent, ſe non colere Simulachrum, ſed numen quod illic inuiſibiliter habitat; aut per corporalẽ effigiem eius rei ſignum intueri, quam colere deberent: ita Arnobius libro ſexto contra Gentes, eadem ab Ethnicis dici ſignificans & libro ſeptimo ipſos profiteri, ex maſculis fœminiſque progenitos eſſe Deos, quos in rerum natura vel arbitrarentur eſſe, vel crederent, quorumque ſimulachra in Templis conſtituerent, declarat ſe diſcrimen inter effigies Deorum & Deos agnouiſſe.*

Adhæc, etſi dicat Arnobius, Venerabar Simulachra ex fornacibus prompta, &c. *non tamen propterea putandus eſt crediidiſſe ipſum truncum Idoli Deum eſſe nam & Papiſtæ venerantur Simulachra modò ex fornacibus prõpta Crucifixos incudibus & ex malleis fabricatos: ſenſuſque experti ligno & lapidi, tanquam ineſſet vis præſens, ſupplicant blandiuntur, & gratiam ab illis petunt. Non tamen videri volunt putare, effigies ipſas Crucifixi eſſe Crucifixum.*

Denique, vt maximè concedamus Bellarmino, Simulachra ipſa pro Dijs à Triſmegiſto & Arnobio habita fuiſſe negatur tamen conſequentia Ieſuitæ. proinde mentiri Caluinum, qui negat Ethnicos ſenſiſſe ligna & lapides eſſe Deos. Caluini locus declaratur. *Caluinus enim hoc reſponſum opponens Papiſtis, negantibus Imagines pro Dijs haberi apertè declarat, ſe id eodem ſenſu dicere de Ethnicis, quo Papiſtæ de ſeipſis hoc dicunt, nempe, non habere ſe Imaginem Crucifixi pro ipſo Crucifixo, nec Veronicam pro ipſiſſimo vultu Chriſti, quamtùmuis Papiſtarum multi, inuocantes numen Imaginis Crucifixæ, vt ſcribit Marinæus, illam pro Deo habuiße probentur. Quamuis igitur plures Hermete & Arnobio putaſſent, Simulachra* DEORUM *eſſe Deos: Caluini tamen ſententia de Ethnicis immota ſtaret, quoniam Heſiodus, Socrates, Plato, Homerus, Ariſtoteles, Cicero, Plutarchus, Maximus Tyrius Iamblichus, & innumerabiles alij, Deos alios eſſe quàm ligna & lapides putârunt.*

Atque hanc theſin, quam Bellarminus toto cap. 13. *lib.* 2. *de Imaginibus Sanctorum perſequitur, ex Ioannis Rainoldi doctiſſimi Angli libro de Idololatria Romana, prolixius tractare, & argumenta ac rationes Bellarmini diligentius examinare hoc cap.* 16. *placuit. Nam ſi Iudæi Iehouam coluerunt in ſculptilibus & vitulis, Ethnicorum etiam plerique idola & Simulachra ſua non pro ipſis Dijs habuerunt ſed in ijs vel Deum verum, vel ijs repræſentatos Deos honorârunt. & nihilominus Idololatræ erant; corruit ſanè totum dogma Papiſtarum, de cultu Imaginum ad prototypa, & ſe ſatis excuſatos eſſe putant, ſi dicant, ſe honorem, qui Imaginib. exhibetur,*

betur,

betur, non ad Imagines, ſed ad earum prototypa, quæ illa repræſentant, referre. Nam eadem excuſatione Iudæi & Gentes vti potuiſſent.

Secundū Orthodoxorum argumētum contra cultus Imaginū aduerſus Bellarmini defenditur.

SECVNDVM Orthodoxorum argumentum contra cultum & adorationem Imaginum, ſumitur ab authoritate aliquot Conciliorum, inprimis autem quatuor celeberrimorum. Primum eſt Elibertinum Eliberti in Hiſpania celebratum circa Conſtantini Magni tempora. Alterum eſt Conſtantinopolitanum ſub Leone III. Imperatore anno 730. habitum, in quo damnatus eſt à Patribus ex regula verbi Dei cultus & veneratio Imaginum, & huic decreto omnes ſubſcripſerunt præter Germanum Patriarcham. Tertium eſt etiam Conſtantinopolitanum, à Conſtantino Copronymo Imperatore conuocatum anno Chriſti 755. in quo controuerſia de Imaginum cultu diſcuſſa, ab Epiſcopis 338. Imagines damnantur & fieri prohibentur, ac Imaginum Patroni anathematizantur. Hanc etiam Synodum pro Septima Vniuerſali habere, & ſententiæ eius omnes ſubſcribere juſſit Imperator. Quartum eſt, Francofordienſe Concilium à Carolo Imperatore conuocatum; cui interfuerunt plurimi ex omnibus Prouinciis Epiſcopi anni Domini 793. vel 794. Eius decretum, quod citatur in præfatione librorum Carolinum, teſtatur, damnatam in hoc Concilio Synodum, quæ Conſtantinopoli conuenerat, & Imagines adorari juſſerat. Intelligitur autem Synodus Nicena ſecunda quæ primò Conſtantinopoli congregata, poſtea autem Nicæam translata fuit. Pari ratione libri ipſi Carolini teſtantur, in Synodo Francofordienſi damnatam Synodum, quæ habita ſit Conſtantinopoli in Bithynia ſine auctoritate Papæ pro Imaginibus adorandis. Intelligunt etiam Nicænam ſecundam Synodum: nam Nicæa eſt Metropolis Bithyniæ, Conſtantinopolis autem in Thracia eſt. Et hi libri Carolini ſcripti ſunt tempore Caroli Magni, vt patet ex refutatione eorum, quam edidit Adrianus I. Papa, & ſcripti ſunt iuſſu Caroli in Synodo Francofordienſi: id enim aſſerit Hincmarus eius temporis auctor, & Remenſis Epiſcopus: ipſi quoque libri hoc præ ſe ferunt: Quòd autem Synodus, quæ in illis libris refutatur, ſit verè Nicæna ſecunda dubitari non poteſt, ſi legantur vel ipſi libri, vel Adriani reſponſio. Deinde authores omnes conueniunt in hoc, quòd in Concilio Francofordienſi reprobata ſit Synodus 7. quæ decreuerat Imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimoinus, Rhegino, Ado, & alij docent. Quod ſi authores iſti loquerentur de alia Synodo ſeptima nempe Conſtantinopolitana contra Imagines, vt volunt aliqui, certè meminiſſent etiam in ſuis hiſtoriis Synodi Nicænæ verè ſeptimæ. At non meminerunt vllius Concilij 7. niſi iſtius, quod reprobatum dicunt. Neque obſtat quòd libri Carolini, & Abbas Vrſpergenſis, & Aimoinus dicunt, reprobatam Synodum Conſtantinopoli habitam: Nam Abbas ſequutus eſt libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapſu memoriæ Conſtantinopolim pro Nicæa poſuit, vel quia primò Conſtantinopoli congregata hæc Synodus fuit. Cumque Abbas & Aimoinus dicant Synodum celebratam ſub Conſtantino & Irene, clarè demonſtrant, ſe loqui de Nicæna Synodo, etſi per errorem Conſtantinopolim nominent. Neque etiam obſtat, quod Platina, Blondus, Sabellicus & Paulus Æmilius dicunt, reprobatam in Synodo Francofordienſi Synodum de tollendis Imaginibus: nam iſti recentiores ſunt. Hæc obiter monere volui, ne diuerſitas hæc ſcrupulum alicui injiciat. Hoc certum eſt, in Francofordienſi Synodo reprobatam & damnatam eſſe Synodum Nicenam 2. quæ Imagines habendas & adorandas eſſe decreuerat.

Diuerſitas authorū de decreto Francof. Synodi cōciliatur.

Ad Elibertinum Concilium nihil reſpondet Bellarminus, quod & legitimum eſt, & minimè controverſum, & ſententiam Ieſuitæ funditus evertit ac tollit. Decrevit enim, picturas in Eccleſiis fieri non debere: ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur: De quo vide plura ſupra.

Elibertina Synodus cōtra adorationem Imaginū;

De Conciliis autem duobus Conſtantinopolitanis dicit, ea fuiſſe illegitima. Probat hoc primò, quia non eis interfuerit Romanus Epiſcopus, nec per ſe, nec per ſuos Legatos. Argumentum tale eſt:

Conſtantinopolitana duo Concilia ſub Leone & Conſtantino Impp. celebrata non ſunt illegitima.

> Cuicunque Synodo vel Concilio non intereſt & præſidet Romanus Pontifex vel per ſe, vel per ſuos legatos, pro illegitimo habendum eſt.
>
> Sed duobus his Conciliis Conſtantinopolitanis Papa nec per ſe, nec per ſuos legatos interfuit.
>
> Ergo
>
> Illegitima ſunt & nullius authoritatis.

Major falſa eſt. Nam Nicanum I. Concilium legitimum & verè ſanctum ſemper habitum fuit: Ei verò non præfuit Romanus Epiſcopus, ſed Conſtantinus Imperator cum Euſtathio, Theodoreto teſte libro primo, capite 7. Concilio vniverſali ſecundo Conſtantinopoli habito, non præſedit Romanus Papa, ſed Theodoſius Imperator cum Epiſcopis, Timotheo Alexandrino, Cyrillo Hieroſolymitano, & aliis, vt Socrates refert libro quinto, capite octauo. Epheſinam Synodum, quæ pro tertia Oecumenica numeratur, moderatus eſt non Romanus Epiſcopus, ſed Theodoſius junior cum Cyrillo Epiſcopo Alexandrino, vt intelligitur ex Trip. hiſtor. libro 12. capite 4. 5. & ex anathematiſmis Cyrilli. Chalcedonenſem Synodum vniuerſalem gubernauit etiam Martianus Imper. cum Epiſcopis, vt Nicephorus refert, lib. 15. cap. 3. & 4. Patet etiam ex ipſis Actis Concilii illius, & ex diſt. 96. Poſſemus idem de multis prouincialibus Synodis indicare. Nam

Concilia quib. Papa Rom. nō intereſt & præſidet non illegitima.

iſtis temporibus in eam dignitatem & potentiam nondum euectus fuerat, in qua hodie eſt, Romanus Papa.

Nullus Can. ex Nicæni 1 Concilij qui inbeat ſine ſententia Papæ nõ licere Cõcilia generalia celebrare

Sed maiorem ſuam probare conatur Ieſuita, ex Canone quodam Nicænæ 1. Synodi in quo decernatur, ſine ſententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari. Reſpondeo, talem Canonem inter Nicænos non exſtare, aut vllibi reperiri, ſed figmentum eſſe Papiſticum: quod inde agnoſcas facilè, quia huiusmodi Canonis nulla prorſus ſit vnquam mentio apud vllum probatum authorem. At, *inquit Ieſuita*, præter alios hoc refert Socrates libro 2. capite 15. *Reſpondeo, Socrates nullius Nicæni Concilij meminit iſto loco, ſed tantum dicit*, Iulium Papam, Athanaſium & alios propter Romanæ Eccleſiæ prærogatiuam, communiſſe Minacibus literis, & Orientales Epiſcopos repræhendiſſe, qui eos per temeritatem depoſuerant. *Deinde ille ipſe Socrates eodem libro capite 11. ſicut etiam Sozomenus libro 3. capite 7. indicant*, Orientales, ob hanc Romani Pontificis arrogantiam, & petulantem contumeliam, quâ ipſorum Eccleſias afficeret, vehementer indignatos eſſe, eique reſpondiſſe, Si qui ipſorum arbitrio Eccleſiâ forti ejecti eſſent, non à Romano Papa rem decerni debere. Nam quum ille Novatum Eccleſiâ exturbâſſet, ipſos non contradixiſſe. *Et Sozomen. refert*, Orientales prærogatiuam ordinis & loci Iulio Romano haud inuitos fuiſſe largitos, dominium autem in exteras Eccleſias repræhendiſſe.

Socratis locus declaratur.

Alius locus Socratis exponitur.

Denique Socrates libro ſecundo, capite 17. indicat, Iulium Romanum ſcripſiſſe rurſus Orientalibus Epiſcopis in cauſa Athanaſii, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. *Huius autem Canonis verum ſenſum eſſe*, Non oportet citra ſententiam Epiſcopi Romæ Canones facere Eccleſias; *hoc eſt, Eccleſiarum Epiſcopos, primò conſtare ex lib. quarto, capite decimonono. Tripart. hiſt. vbi Socrates perſpicuè teſtatur, Iulium cum Orientalibus expoſtulâſſe per literas*, quòd ſe ad Concilium Antiochenum non vocâſſent, Canonibus jubentibus, præter Romanum nihil decerni Pontificem. *Secundò patet etiam ex Nicephoro lib. nono, capite quinto, vbi dicit*, μὴ δεῖν ἄνευ γνώμης τοῦ ῥωμαίων ἡγουμένου τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι, *Id eſt*, Non oportere citra ſententiam Romanorum Præſulis in Synodis quicquam ſtatuere. *Et clarius ex Sozomeno, qui eundem Canonem refert in hunc modum, libro tertio, capite decimo*, ὡς ἄκυρ' ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς ῥώμης πραττόμενα, *id eſt*, quàm irrita eſſe, quæ citra Epiſcopi Romæ ſententiam ſtatuta ſunt. *Non ſcribit Iulius, Concilium illegitimum eſſe, vt vult Bellarminus, quod ſine ſententia Romani Pontificis celebretur, quod feciſſet vtique, ſi talis aliquis Canon Nicænus exſtitiſſet tum alicubi; ſed expoſtulat tantum quòd ſe ad ſuam Synodum Orientales non etiam vocârint. Ratio eſt*, Quòd Canonibus vetitum ſit, citra Roman. Pontificem *Canones facere. Hi autem Canones intelligendi tantum ſunt, de iis, qui vniuerſam Eccleſiam obſtringunt, ſeu vniuerſæ Eccleſiæ feruntur. Non potuerunt enim tales Canones condi, qui vniuerſam Eccleſiam obligarent, niſi vel ab vniuerſis Epiſcopis, vel à præcipuis ferrentur & approbarentur. Romanus Epiſcopus autem fuit inter præcipuos. Nec verò hoc jus Roma ſola, ſed etiam cætera ſedes Patriarchales habuerunt. Quandiu enim Alexandrinus ad Concilium 8. non venerat, pro imperfecto habebatur. Nam cùm ille ad Concilium veniret, dicebant Patres*, Glorificamus Deum vniverſorum, qui quicquid deerat Vniverſali Synodo ſuppleuit: *vt teſtantur Acta huius Synodi, & Cardinalis de Cuſa libro tertio, de Concord. Vnde apparet, non potuiſſe Patres Synodi 8. citra Alexandrini ſententiam Canones condere, qui ipſum obligarent. De cæteris idem eſt judicium. Nam Cardinalis Cuſanus dicit*, Non eſſe perfectum Concilium, in quo non ſint omnes Patriarchalium ſedium Epiſcopi. *Vnde apparet, non tantum falſum, ſed etiam ridiculum eſſe, quod Ieſuita hinc colligit, ſine ſententia Roman. Pontificis non licere Concilia celebrari.*

Sed obijcere poſſent Ieſuitæ, vtcunque hoc ſe habeat, tamen Romanus Papa non interfuit his Conſtantinopolitanis duobus Conciliis, ergo non ſolum ſunt illegitima, ſed etiam decreta illorum contra Imagines eum cum ſuis Eccleſiis non obligant. *Reſpondeo, Nihil derogare & Pontificis Romani, & aliorum Patriarcharum abſentiam, quo minus illa Concilia, aliaque, ſint legitima. Vocati enim & interpellati illi vt adeſſent, intereſſe noluerunt, quia Romanus Papa erat Iconolatra, & odio habebat Imperatorem ſuum. Quemadmodum igitur in Electionibus Eccleſiaſticis, vt ſint legitimæ, ſatis eſt, ſi vocandi ſint vocati, valentque electiones illæ, licet vocati iſti abſuerint, vel quia noluerunt, vel quia non potuerunt venire, textus expreſſus in cap.* Quia ſicut; *in cap.* Bonæ; *& gloſſa in cap.* Coràm, *& cap.* In Geneſi. *Extra de* Electione: *& formaliter textus, & gloſſa in Canon.* Factus eſt 7. *quæſtion. 1. ſic in Conciliis & generalibus & particularibus, ea valent, quod ad formam externam, ſi vocandi fuerint vocati, quamuis illi intereſſe noluerint, vel non potuerint.*

Secundò *probare vult Ieſuita, duo hæc Conſtantinopolitana Concilia contra Imagines illegitima fuiſſe*, quia non conſenſerunt vlli Patriarchæ vel per ſe, vel per ſuos Legatos.

Reſpon-

Reſpondeo, aſſenſum Patriarcharum non facere legitimum Concilium, ſed deciſio controuerſiarum ex ſolo verbo Dei, tanquam vero illarum judice. Cùm itaque in duobus iſtis Conciliis ſuperſtitioſus Imaginum cultus & veneratio, ſit ex verbo Dei prohibitus & damnatus, pro legitimis habenda ſunt: præſertim quum eis præcipui Orientales Epiſcopi interfuerint.

Tertiò, *idem probare conatur ex conſenſu & teſtimonio omnium auctorum, qui de Conciliјs generalibus ſcripſerunt, tam Græcorum quàm Latinorum*, qui omnes duo illa Concilia vel non numerent inter Concilia, vel ea reprehendant. *Reſpondeo, quòd aliqui ex iis auctoribus, quos nominat Ieſuita, hæc duo non numerant inter Concilia, id nihil eis derogat: fuerunt enim omnes Iconolatræ & Paparum iurati aſſeclæ: quum itaque ſint teſtes in propria cauſa, nihil Ieſuita iis probare poteſt. Deinde, quòd dicit*, alios ex iiſdem hæc Concilia reprehendiſſe, *falſum eſt: Nam Paulus Diaconus ſcribit*, in altera horum Conciliorum, Iconolatras fundamentis Scripturæ ſacræ ab Orthodoxis conuictos fuiſſe: *quæ certè non reprehenſio, ſed laus maxima cenſenda eſt.*

Quartò *dicit*, etſi legitima fuiſſent, tamen eis derogatum eſſe per Concilium plenarium & verè generale, nempe Nicænum 2. *Reſpondeo. Cùm decreta horum Conciliorum verbo Dei nitantur, cui ab hominibus nullo modo derogari poteſt, prima Corinthiorum decimo, 1. Pet. c. 1. certè Nicænum hoc Concilium illarum authoritatem imminuere nequit. Nam ſi Lector in memoriam reuocet, quæ ſupra de hoc Concilio à nobis ex probatis hiſtoriis dicta ſunt, fateri eum oportebit, non ſolùm triplici fraude, unâ Patriarcharum Conſtantinopolitan. alterâ Irenes Imperatricis, Atticæ Idololatriæ aſſuetæ, tertiâ Romani Pontificis hoc Concilium coactum eſſe: ſed etiam nullâ vnquam memoriâ Chriſtianorum hominum Conuentum exſtitiſſe, tam improbum, tam impium ac ſceleratum, tam blaſphemum, tam denique per omnia Concilii nomine indignum, atque hunc ipſum qui Imagines in Templis non comprobandas modò, ſed religioſè etiam & reuerenter colendas cenſuit, atque eo quidem Cultu qui ipſi debetur Deo.*

Quintò *dicit Bellarm.* Caluinum & Magdeburgenſes imprudenter laudare alterum ex his Conſtantinopolitanis Conciliis: nam id licet impiè de Imaginibus ſenſerit, tamen de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè ſenſiſſe: & Can. 15. & 18. anathema dixiſſe iis, qui id docent, quod nunc Caluinus & Magdeburgenſes docent. *Reſpondeo primò, quum iſtius Concilii decreta probemus, non omnia eius ſimpliciter, ſed ea tantùm, quæ cum verbo Dei ſcripto conſentiunt admittimus. Secundò liberè dico, Canones huius Concilii 15. & 17. vbi inuocatio Sanctorum, eorumque interceſſio apud Deum confirmatur, vel corruptos & deprauatos, vel ſuppoſititios eſſe. Conſtat enim ex hiſtoria Conſtantini Copronymi, eo tempore adhuc. Sanctorum inuocationes & interceſſiones pro ficulneo præſidio habitas & damnatas eſſe. Et hæc quidem objectiones Bellarmini de duobus Conſtantinopolitanis Synodis dicta ſufficiant.*

Francofordienſis Concilij authoritatem nunc ſimiliter, variiſque modis eleuare, & prorſus euertere conatur. Tria autem de illo dicit. Primò, Quicquid, *inquit*, illud Concilium definierit, non eſſe magni faciendum: Nam ſine dubio illi anteponendum eſt Concilium Nicenum 2. quod certum eſt fuiſſe vniuerſalius, antiquius, & ſine controuerſia à Pontifice Roman. approbatum; nam conſtat ex ipſo Concilio adfuiſſe legatos Papæ Adriani, & rurſum approbatum à Leone III. Papa. *Reſpondeo primò, quod ad Antiquitatem attinet, Auguſtinum lib. Quæſt. Veteris ac Noui Teſtam. quæſt.* 14. *&* 15. *multis docere*, Antiquitatem veritati præjudicare non debere. *Deinde, Nicenum* 2. *Concilium ad ſummum ſex annis Francofordienſe antiquius eſt. En antiquitatem.* Secundò, *quòd dicit*, Nicenum eſſe vniuerſalius Francofordienſi, *dupliciter falſum eſt. Nam primò, vt ſupra quoque indicauimus, à Niceno Concilio pars aduerſa prorſus excluſa fuit; ſine quâ non modò non vniuerſale, ſed ne legitimum quidem Concilium habendum eſt. Deinde potioris partis Occidentis Francofordienſi Synodo interfuerunt Epiſcopi, qui à Nicena abfuerunt. Ac hac, vt Hincmarus docet*, Vniuerſalitas Conciliorum non pendet à multitudine Epiſcoporum, ſed à genuina Scripturæ, quæ vniuerſalis Canon eſt, vſurpatione. *Denique Adon ætate 6. teſtatur*: Adriani Pontificis Romani legatos in hoc Concilio præſediſſe. *Francofordienſe igitur Concilium verius vniuerſale dici & haberi debet, quàm Nicenum* 2. *Hoc Lectori planum faciam Hincmari Remorum Archiepiſcopi, & Auentini luculentiſſimis teſtimoniis.*

De Francofordienſis Synodi authoritate.

Quod enim Nicena ſecunda Synodus nec vera, nec vniuerſalis fuerit, Francofordienſis autem vera, orthodoxa & vniuerſalis, ſic probat ex Carolinis libris Hincmarus capite. 20. *libri contra Laudunenſem Epiſcopum:* Septima apud Græcos vocata vniuerſalis Pſeudo-Synodus, de Imaginibus, quas quidam confringendas, quidam autem adorandas dicebant, neutra verò pars intellectu ſano diffiniens ſine authoritate Apoſtolicæ ſedis, non longè ante noſtra tempora Niceæ eſt à quamplurimis Epiſcopis habita, & Romam miſſa, quam etiam Papa Romanus in Franciam direxit. Vnde tempore Caroli

Hincmarus de Nicena 2. Synodo.

roli Magni Imperatoris juſſione Apoſtolicæ ſedis, generalis Synodus in Francia, conuocante præfato Imperatore, celebrata, & ſecundum ſcripturarum tramitem, traditionemque majorum, ipſa Græcorum Pſeudo-Synodus deſtructa, & penitus abdicata. De cujus deſtructione non modicum volumen, quod in palatio adoleſcentulus legi, ab eodem Imperatore Romam eſt per quoſdam Epiſcopos miſſum. In cujus voluminis libro quarto, hæc de vniverſalis nomine ſcripta ſunt: VNIVERSITAS ab vno cognominatur, quòd vno multoties verſo propagatur. Nam multitudo vnitatum vertendo in vnum collecta vniverſitas efficitur. Sicut enim Eccleſia vniverſalis eſt, quæ Græco eloquio Catholica dicitur: ita nimirum omne, quicquid ab ejus vnitate non diſceſſit, catholicum nuncupari poteſt. Omnis enim doctrina Chriſtiana, vel quælibet conſtitutio ſive traditio talis eſſe debet, vt vniverſali conveniat Eccleſiæ: quod nequaquam hæretici obſervauêre, qui per diverſas mundi partes aliquibus Regionum partibus coarctati, conventicula quædam ſtatuêre, quibus & ſe & quàm plurimos ab Eccleſiaſticæ vnitatis conſortio ſegregauerunt. Cùm ergo duarum vel trium Provinciarum præſules in vnum conveniunt, ſi antiquorum Canonum inſtitutione muniti, aliquid prædicationis aut dogmatis inſtituunt, quod tamen ab antiquorum Patrum dogmatibus non diſcrepat, catholicum eſt quod faciunt, & fortaſſe dici poteſt vniverſale: quoniam quamvis non ſit ab vniverſi orbis Præſulibus actum, tamen ab vniverſorum fide & traditione non diſcrepat: quod crebrò factum in pleriſque mundi partibus, quibuſdam neceſſitatibus incumbentibus, ſcimus. Multa enim Concilia geſta ſunt, quorum inſtitutionibus ſancta munitur & roboratur Eccleſia. Si verò duarum aut trium provinciarum Præſules in vnum convenientes, nova quædam ſtatuere cupientes, conuenticula quædam faciunt, quæ non cum vniverſi orbis Eccleſia ſentiunt, ſed ab ea quadam ex parte diſſentiunt: non eſt catholicum quod faciunt, & ideò vniuerſale nuncupari non poteſt. Omne quod Eccleſiaſticum eſt, catholicum eſt; Et omne quod catholicum eſt, univerſale eſt. Omne autem quod vniverſale eſt, prophanis vocum novitatibus caret. Omne igitur quod Eccleſiaſticum eſt, prophanis vocum nouitatibus caret. Et ſi hæc Synodus vocum nouitatibus careret, ac antiquorum Patrum dogmatibus contenta eſſet, univerſalis dici poterat. Non autem antiquorum Patrum dogmatibus contenta eſt, non igitur vniuerſalis dici poteſt. Vniverſalem planè eandem Synodum non cunctaremur profiteri, niſi eam vniverſalis Eccleſiæ dogmatibus ſentiremus ita refragari. *Hac ex Caroli M. libro Hincmarus.*

Vniverſalis & vniverſale quid

Auentinus autem de Francofordiano Concilio hoc pacto commentatur: Carolus Decembri Reginoburgio exit Sualouoltas, & ad foſſam ſuperiorem nauibus per terram tractis progreditur: inde navibus in Rhoedoneſſo delatus in Mœnum, Wirzeburgum (caput eſt antiquæ Franciæ, inſigne ſepulchro divi Chiliani) vltimo Decembri pervenit: vnde Francophoron migrauit, ibique reliquum hyemis exegit. Huc frequentes coire Pontifices Galliarum, Italiæ, Germaniæ imperat. Adfuere Romani Pontificis legati, Theophilactus & Stephanus Epiſcopi: tertiò ibidem condemnata eſt hæreſis Fœliciana, Eliphandanáque de adoptione Filii Dei. Omnes ſubſcripſere Sacerdotes, ipſe quoque Fœlix & Eliphandus, agnoſcentes errorem: venia data, dignitaſque ſervata. Item acta Græcorum de Imaginibus adorandis reſciſſa ſunt.

Auentinus de Francofordienſi Synodo.

Secundò, *Francofordienſi Synodo tali argumento omnem fidem & authoritatem derogare conatur.*

An Synodus nõ approbata à Romano Pontifice nullius ſit authoritatis.

Synodus non approbata & confirmata à Pontifice Romano, nullius eſt authoritatis.
Francofordienſis Synodus non eſt confirmata à Papa. Ergo.

Negatur maior. Probatur à Ieſuita primò *ex Gelaſio Papa in tomo de vinculo anathematis. Reſpondeo, Pontificum Romanorum non eſſe idoneum teſtimonium in propria cauſa, quos ſibi impenſiùs fauiſſe qui neſcit, eum neceſſe eſt hiſtoriam eorum neſcire.* Secundò *probare vult experientiâ*: Nullam enim vnquam Synodum habitam eſſe legitimam, non confirmatam à Pontifice Romano. *Reſpondeo, hoc eſſe falſiſſimum. Nulla enim poſſunt proferri Romanorum Pontificum edicta, quibus acta Conciliorum confirmârint, quemadmodum poſtea factum eſt, quum eorum Tyrannis inualuit. Erant enim partes iſta Imperatorum tantùm, vt ex his exemplis patet. Concilium Conſtantinopolitanum primum, ſic ſcribit ad Theodoſium Imperat.* Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι συνόδου τὴν ψῆφον, ἵν' ὥσπερ τοῖς σῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Et aliquanto poſt tempore Euagrius recitat lib. 3. cap. 18. à Felice Romano Epiſcopo, miſſos ad Zenonem Imp. Vitalium & Miſſinum Epiſcopos, vt eius authoritate Chalcedonenſe Concilium confirmaretur:* ἐφ' ᾧ, *inquit,* τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον κρατεῖν. *Ipſe etiam Imperator eiuſdem Concilij Seſſione 6. pollicetur ſe operam daturum, vt qua-*

vt quæcunque piè ac decenter conſtituta eſſent, in perpetuum rata manerent. Atque in vltima Seßione, ipſa Imperatorem Synodus alloquuta, decretum pro fidei expoſita confirmationem ab eo petiit. Similiter Trullenſes ad Iuſtinianum ſcribunt: Διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, τὰς τῶν πρὶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ὑμῶν βασιλέως συναθροισθέντων πατέρων φωνάς σοὶ, προσάγοντες, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασιν τὴν ἐκκλησίαν τετιμήκας, οὕτω καὶ τῶν διξάντων δὶ εὐσεβῶν χαραιῶν ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Hoc eſt*, Quamobrem tuam pietatem rogamus, eas quæ priùs in hac Deo dilecta ciuitate à congregatis ſub bonæ memoriæ Imperatore noſtro Patribus edita ſunt, voces tibi adducentes, vt quemadmodum Eccleſiæ ſcriptis Eccleſiam honorâſti, ſic & eorum, quæ per viros pios & ſinceros decreta ſunt, finem obſignes. *Denique in Nicæna* 1. *Synodo decretum de Paſchate omnibus Eccleſiis ſignificatum eſt Conſtantini literis. Solebant igitur Imperatores* ἐπικυροῦν καὶ ἐπισφραγίζειν *hoc eſt*, confirmare & obſignare Synodorum acta, *non Pontifices Romani Vnde conſtat propoſiti Syllogiſmi propoſitionem majorem falſam eſſe: Nam & Nicænum* 1. *& Conſtantinopolitanum* 1. *& Chalcedonenſe Concilium, pro legitimis ſunt habita ſemper in Eccleſia, etiamſi ab Imperatore non à Rom. Pontifice confirmata eſſent.*

Quod autem regerit Stapletonus, Imperatores confirmâſſe decreta Conciliorum poteſtate facti, non juris, id eſt, per modum exſequutionis, non per modum juriſdictionis, quoad conſeruationem, non quoad conſtitutionem, quia illorum edicta faciunt ſeruari decreta talia, ſed non faciunt vim legis habere, aut fideles obligare: *Reſpondeo, hoc ipſo* primò *indicatur, non ſatis prudenter argumentum Bellarmini fuiſſe conceptum, in quo ſimpliciter confirmatio Conciliorum nominatur, non ſpecialiter hoc aut illud confirmationis genus.* Secundò, *hæc verba ſunt duntaxat, quibus Stapletonus fucum vult facere Lectoribus. Nam quæ hæc eſt diſtinctio? poteſtas facti, poteſtas juris? aut quis crediдiſſet vnquam ys verbis ſignificari modum exſequutionis, & modum iuriſdictionis? Porrò illud certum eſt, hæc Imperatorum edicta, eum finem habuiſſe, vt quæ erant in Concilio decreta, obſeruarentur ab omnibus.* Tertiò, *quàm ineptè, quaſo, ita diſtinguitur*, efficiebant vt talia decreta ſeruarentur, ſed non vt vim legis haberent? *Imò, inquam, vtrunque: niſi enim obſeruentur, vim legis nullam habent, eo enim lex eſt & dicitur, vt obſeruetur. Quare qui decreta ita ſancit, vt populus teneatur ea obſeruare, intelligitur eo ipſo, ex iis decretis legem facere, id eſt, efficere vt ea decreta vim legis habeant. Adhæc* τὸ ἐπισφραγίζειν, *&* τὸ ἐπικυροῦν, *verba ſunt ſolennia, quibus ea confirmatio ſignificatur, quâ auctoritas confertur decretis, vt certa & rata ſint.* Atqui, *inquit Stapletonus*, quædam Concilia Imperatores confirmârunt, quæ tamen nullam vim habuerunt, contradicente Pontifice Romano: Tale erat Epheſinum quod prædatorium dictum eſt, id Theodoſius 2. omnibus modis confirmauit, acerrimè defendit. *Reſpondeo, ea ipſa Concilia vim legis habuiſſe, ſed legis injuſta, vſque quo ab Imperatoribus irrita facta eſſent: ſicut eſt illud Epheſinum, quod vt antiquaretur ſuâ auctoritate nunquam Leo Pontifex Roman. obtinere potuit: ſed per Imperatorem Marcianum, à quo confirmatum eſt Concilium Chalcedonenſe. Et quia Leo videbat ſuam auctoritatem non ſufficere, ideò ſuppliciter Theodoſium rogabat, vt res in eodem ſtatu eſſe pateretur, quo erant ante omnem cognitionem, donec plenior Synodus cogeretur. Sed redeamus ad argumenta Bellarmini.*

Tertiò, *vt Francofurdienſi Synodo omnem fidem deroget Ieſuita, dicit*, eam decreuiſſe, vt ex libris Carolinis pateat, judicium vltimum controuerſiarum ad Romanum Pontificem pertinere, &c. *Reſpondeo, loquitur Synodus de Pontifice cum Dei verbo conſentiente: ſicut idem Concilium verbi Dei reſpectu tãtum, nomen* Catholici *Conciliis & Papæ tribuit.*

Quartò *dicit*, Magdeburgenſes ſcribunt Synodum Nicænam ab Adriano Papa confirmatam: Concilium autem Francofordienſe reprobat Synodum factam ſine Papæ auctoritate: *Inde colligit*, Nicænam Synodum, de qua Francofordienſis loquatur, & quam reprobet, non eſſe ſecundam illam, quam Pontificii pro vniuerſali habent, ſed aliquam aliam. *Reſpondeo, Synodus Francofordienſis non indefinitè hoc dicit, ſed reſpectu Nicenæ 2. Synodi, quem Irene Imperatrix pro Generali haberi voluit. Exiſtimauit autem Synodus Francofordienſis, Niceno 2. Concilio Pontificem Rom. nec per ſe, nec per ſuos legatos interfuiſſe: hoc reſpectu reprobat Concilium illud: nam Generalia Concilia pro legitimis habita non ſunt olim, quibus Patriarchalium ſedium Epiſcopi vel per ſe, vel per legatos non interfuiſſent.*

Quintò, *dicit*, Francofordienſem Synodum non prohibuiſſe vſum Imaginum in Templis ſed tantum earum adorationem. *Reſpondeo, Synodus hæc, non omnes imagines in Templis probauit, vt hodiè in Papatu fit, ſed hiſtoricas tantùm, propter ornamenta & rerum geſtarum memoriam.* Sed, *inquit Ieſuita*, ne his quidem locum aliquem in Templis veſtris conceditis. *Reſpondeo, Cur hoc à nobis fiat ſuprà abundè demonſtratum eſt cap.* 14. *quò remittimus*

ſimus Lectorem. At, inquis porrò Ieſuita, hoc fit contra Francofordienſem Synodum: Cur non ſeruatis ejus decretum? Reſpondeo, decreta Synodorum recipimus, quatenus cum verbo Dei conſentiunt: quatenus diſſentiunt, rejjcimus. Nam ſi vel Angelus è cœlo aliud doceat, præter id, quod verbum Dei docet, anathema ſit. Gal. 1. Deinde non præcepit & mandauit hæc Synodus, vt Imagines in Templis habeantur, ſed permiſit habere, & quidem propter hiſtoricum vſum tantum.

Sextò dicit, Rem incertiſſimam eſſe quid Francofurti ſtatutum ſit de Imaginibus, idque multis modis ex diſſonantia authorum de hac Synodo demonſtrare conatur. Reſpondeo. Quid Synodus illa decreuerit de Imaginibus certiſſimum eſſe, ſuprà à nobis ſatis demonſtratum & diſſonantiam illam authorum explicatam arbitror: Deinde Acta hujus Francofurtenſis Synodi ex Carolinis libris certò colligi poſſunt; quorum ſumma eſt; damnatam in ea Nicænam 2. Synodum, quæ decreuerat Imagines adorandas. Alanus Copus quidem hoc negat, & cum ipſo Iacobus Gretſcherus Ieſuita, & ſuam opinionem primùm ex eo probant, quòd Claudius Taurinenſis, maximus Iconomachus, hæc Acta cauſæ ſuæ firmandæ & adſtruendæ non adduxerit. Sed vbi ſunt ſcripta boni illius Claudij? Ab idololatris credo magnâ curâ & ſtudio conquiſita & abolita. Nam, quòd putant ſatis eſſe ſi citetur aliquid ex Iona Aurelianenſi Epiſcopo, qui poſt eius mortem contumelioſum ſcriptum edidit, in eo valdè errant. Si integra eius opera extarent, de tota re melius & certiùs iudicari poſſet. Deinde aiunt, Adrianum Papam in refutatione librorum Carolinorum nullam prorſum mentionem facere Synodi huius. Reſpondetur, non opus fuiſſe, cùm libri illi acta Synodi continerent. Sed hoc negat Gretſcherus, quòd libri illi ſcripti ſint ante Francofurtenſem Synodum; idque probare conatur ex neſcio qua Chronologia. Celebrata eſt, inquit, Synodus Nicæna Anno Domini 787. Sed Funccius diligens Chronologus, hac de re aliter ſcribit. Nam Anno 787. Conuocata quidem fuit Synodus ab Imperatrice Irene, ſed impedita fuit, tumultuantibus & frementibus ijs, qui Iconolatriam improbant. Anno igitur 789. per inſidias, oppreſſis aduerſarijs, de Conſilio legatorum Pontificiorum congregata eſt illa Synodus, quâ ſuperſtitio & idololatria confirmata fuit. Rectè igitur Auctor in præfatione locutus eſt, cùm dicit: Ante triennium Concilium Nicænum habitum fuiſſe. ſic enim apparet, eo ipſo anno ſcriptos eſſe libros, quo Synodus Francofurtenſis conuocata ſit. Non igitur, vt ſomniauit Gretſcherus, aliquot annis ante hanc Synodum conſcripti fuerunt. Imò Ioannes Ludouicus Samotheus, in emendatione temporum, hoc Concilium 2. Nicænum celebratum fuiſſe ait Anno Domini 790. à Funccio parùm vel nihil diſcrepans. Nam Anno 789. Conuocari potuit, & anno 790. celebrari. Chronicon Adonis de hac Synodo hæc refert: Anno incarnationis Dominicæ 792. Felix Felix Aurelianenſis Epiſcopus, hæreticus deprehenſus, adoptiuum, non proprium Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dogmatizans; qui ad præſentiam Adriani Pontificis Rom. deductus, hæreſin ſolummodo verbis abdicauit. Synodus igitur iterum facta eſt contra ſupradictam hæreſin in Francfurt, Legatis Apoſtolicæ Sedis Præſidentibus, Theophylacto ex Stephano Epiſcopis: & authoritate Patrum Conuinctus & damnatus eſt iterum Felix cum errore ſuo, perpetuoque exilio apud Lugdunum relegatus eſt: quem ferunt in eodem ipſo errore ſuo mortuum. Pſeudo Synodus quam ſeptimam Græci appellant; pro adorandis imaginibus abdicata penitùs. In hanc ſententiam ſcribit etiam Bellarminus lib. 2. de Concilijs Cap. 8. Alanus Copus, inquit, Dial. 4 & 5. docet; in Synodo Francofurtenſi damnatam Synodum Conſtantinopolitanam hæreticam: Nicænam autem non ſolùm non damnatam, ſed etiam confirmatam eſſe. Quam ſententiam optârim, inquit Bellarminus, eſſe veram, ſed tamen ſuſpicor eſſe falſam. Primò, quia libri illi Carolini, licet falſo inſcribantur Carolo, tamen ſine dubio ſcripti ſunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & ſcripti videntur in Concilio Francofurtenſi, & acta continere Synodi Francofurtenſis. Id enim aſſerit Hincmarus eius temporis Author, & ipſi libri hoc præ ſe ferunt. Quòd autem Synodus, quæ in his libris refutatur ſit verè Nicæna 2. dubitari non poteſt, ſi legantur vel ipſi libri, vel Adriani reſponſio. Secundò, quia Authores antiqui omnes conueniunt in hoc, quòd in Concilio Francofurtenſi ſit reprobata Synodus ſeptima, quæ decreuerat, Imagines adorandas. Ita Hincmarus, Amoinus, Rhegino, Ado & alij paſſim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum eſſe corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius. Tertiò, quia, ſi Authores iſti loquerentur de falſa ſeptima Synodo, id eſt, de Synodo Conſtantinopolitana contra Imagines, certè meminiſſent etiam in ſuis hiſtoriis Synodi Nicænæ verè Septimæ. At non meminerunt vllius Conſilij Septimi, niſi iſtius, quod reprobatum dicunt.

Etſi verò Bellarminus fateatur, in Synodo Francofurtenſi Nicænum Concilium Secundum reprobatum, id tamen factum eſſe dicit per errorem & materialiter, quod videlicet Auctor Carolinorũ librorum. Et fatetur tandem etiã Bellarminus ipſe contra Alani Copi ſententiam, in Synodo Francofordienſi verè reprobatam Synodum Nicenam 2. ſed tamen addit, id factum eſſe per errorem & materialiter, quòd videlicet auctor Carolinorum librorum impoſuerit Synodo Francofordienſi, duoque mendacia illi obtruſerit.

Primum

Synodus Nicena 2. decretis, vt Imagines adorentur.

Primum mendacium eſſe dicit, quòd Carolinus liber perhibuerit, in Synodo Nicena definitum fuiſſe, vt Imagines adorarentur cultu latriæ. *Reſpondeo, Carolinos libros non tribuere huic Nicenæ Synodo, quòd ſtatuerit, vt adorarentur Imagines latriæ cultu, ſed tantùm ſimpliciter, vt adorarentur. Hoc autem non falsò, ſed verè huic Synodo tribui, probat Primò, Actione 2. Tharaſius Patriarcha dixit:* Nos Imaginum picturas ſecundum priſcam Patrum traditionem recipimus, & has deſiderio noſtro adoramus. *Alius dixit*, Venerandas Imagines recipio, & adoro. *Alius*, Sacras Imagines perfectè adoro, qui verò ſecus confitentur, eos anathematizo. *Actione 3. in Epiſtola Synodica Tharaſij ad Epiſcopos Orientales:* Sanctas, *inquit*, Imagines reueremur, principio adorantes Dei verbi propter nos incarnati Imaginem: Humanitatis Christi Imaginem coloribus ducentes adoramus. Veneramur etiam & adoramus Imaginem Deiparæ, *&c. Actione 4. legati Adriani Papæ Baſilij verba ad Iulianum Apoſtatam citârunt, quæ ſic inter alia habent*: Hiſtorias Imaginum Chriſti & Mariæ honoro & palàm adoro. *Alius dixit*, Non ſunt duæ adorationes, ſed vna ipſius imaginis & exemplaris, cujus eſt imago: *Actione 7.* Imaginis honor in prototypum reſultat, & qui adorat Imaginem, in ea adorat quoque deſcriptum argumentum. *Secundò idem probo ex Tridentino Concilio, quod apertè fatetur*, ſe idem docere de cultu imaginum, quod decretum ſit in Synodo Nicena 2. *Tridentinum autem Concilium docet*, eum honorem exhiberi debere Imaginibus, qui debetur illarum prototypis *Vt, quia Deus & Chriſtus colendus eſt latriâ, ideò etiam Imagines eorum cultu λατρείας & adorationis, ſicut Deum ipſum & Chriſtum venerandas: & quia virgini Mariæ debeatur ὑπερδουλεία, ideò etiam Imagini ejus eandem ſpeciem cultûs conuenire. Tertiò probo idem ex Scholiſticis aliquibus, nempe Alexandro, Thoma, Bonauentura, Marſilio, Almayno & alijs, qui docuerunt*, eundem honorem deberi Imagini & exemplari: *& fatetur Bellarminus lib. 2. de Imaginibus cap. 20. hos omnes pro fundamento ſuæ opinionis inter alia ponere verba Baſilij, quæ, vt paulò ante diximus, in Nicena 2. Synodo citata fuerunt. Mendacium igitur non eſt, quod Carolini libri de Nicena 2. Synodo referunt.*

Alterum mendacium à Ieſuita Carolinis libris atque etiam Francofordienſi Synodo imputatum, eſt, quòd dicitur, decretum illud de adorandis Imaginibus in Nicena 2. Synodo factum ſine authoritate & conſenſu Romani Papæ. *Reſpondeo. ſi hoc Caroli mendacium, vt loquuntur Non credidit enim optimus Imperator, hanc impiam & verbo Dei contrariam doctrinam de adorandis Imaginibus, Romanum Pontificem approbâſſe: ideoque meliora ſperans, aſſeruit*, Canones de adorandis Imaginibus inſcio Pontifice à Græcis ſuppoſitos fuiſſe. *Sperabat inſuper, fore, vt Adrianus, auditis verbi Dei fundatis, rectius iudicaret, ſi vel maximè aliud ſibi à Græcis perſuaderi paſſus antea fuiſſet. Atque hæc de ſecundo argumento.*

Tertium Argumentū Orthodoxorum contra cultum Imaginū defenditur aduerſus Bellarminum.

TERTIVM *argumentum Orthodoxorum contra cultum & adorationem Imaginum, petitur ex quatuor libris Caroli Magni contra Imagines: ex quibus patet primò*, Nicenum 2. Concilium fuiſſe ſtatim refutatum ab Imperatore orthodoxo: *Secundò, illi libri teſtantur*, in Concilio Niceno 2. manifeſtam impietatem definitam & confirmatam eſſe; *nempe*, Imaginibus deberi honorem Sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati. *Ad hoc teſtimonium præclarum Caroli Imper. nihil prorsùs reſpondet Bellarminus, ſed fidem tantùm & authoritatem librorum illorum non ſolùm in dubium vocare, ſed penitùs etiam euertere ac oppugnare conatur ratiunculis aliquot, quibus probare vult, eos libros neque eſſe Caroli; neque ejuſmodi quibus vlla fides haberi poſſit.*

Libros de Francofordienſi Synodo eſſe Caroli M. Imp.

Quòd Caroli non ſint, probare conatur primò, Quia exſtet liber Adriani Papæ 1. ad Carolum, in quo libri illi Carolini refellantur: *hinc vult* perſpicuè intelligi poſſe, libros illos ab hæretico aliquo compoſitos, & à Carolo ad Pontificem miſſos, vt eis reſponderet. *Reſpondeo, A quocunque libri illi compoſiti & ſcripti ſint, ſiue à Carolo, ſiue ab alio, parum refert, modò Carolus doctrinam in illis comprehenſam ſuo calculo & aſſenſu comprobârit. Feciſſe autem hoc Carolum Imp. inde conſtat, quòd ſuo nomine illos edidit, quòd pro ſuis ad Pontificem miſit, quòd præfatione præfixa ſuos eſſe teſtatus eſt. Adrianus autem declinandæ inuidiæ causâ, hæreticum aliquem librorum illorum authorem eſſe confinxit.*

Secundò, *hac ratione vtitur Bellarminus, ex Zonara, Cedreno & Paulo Diacono conſtare, Pontifices Romanos, puta Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. à Græcis Imperatoribus defeciſſe, & Imperium Romanum hanc ob cauſam in Francos transtuliſſe, quòd Græci Imperatores Imagines, earumque cultum & adorationem damnârint. Quomodo ergo veriſimile eſt, inquit Ieſuita, Carolum Imperatorem eadem hæreſi laborâſſe, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem ſcripſiſſe? Reſpondeo, huic rationi duo falſiſſima ineſſe;* Primò, *Romanos Pontifices à Græcis Imperium transtuliſſe ad Francos, quòd Græci Imaginum adorationem damnarent, Franci autem approbarent.*

Pontifices Rom. Imperiū non trāſtuliſſe ad Francos.

Quod enim ad hanc translationem Imperij attinet, falſum eſt Pontifices id transtuliſſe ad Francos. Nam

Si Papa tranſtulit Imperium Romanum à Græcis ad Francos, vel Imperium Romanum Papa in ſua poteſtate habuit, vel *poteſtatem transferendi ab alio accepit.*

Sed Imperium Romanum Papa nunquam habuit, neque poteſtatem transferendi ab alio accepit.

Transferre igitur *Imperium ipſe non potuit.*

Minor probatur. Si à Græcis tranſlatum eſt Imperium ad Francos, Græci Imperium tranſlationis tempore habuerunt. Quòd ſi Domini fuerunt Imperij Græci, vel ipſi tranſtulerunt ad Carolum, vel id vi occupauit Carolus. Hîc nullæ ſunt partes Romani Pontificis. Imo, ne Roma quidem ipſa, nedum Imperium Romanum per id temporis in Pontificis poteſtate fuit. Quomodo igitur is donec aliquid, qui id non habet? Quo pacto transferas in alium Imperium, qui Imperij ne minimam quidem partem obtinet? Sed Deus Imperium Romanum in Carolum tranſtulit: iuxta illud, Deus Reges deponit & conſtituit: Deus transfert regna mundi de populo ad populum. *Danielis ſecundo, Syrach decimo. Pſalmo* 20. *verſ. vigeſimo octauo. Sapientiæ octauo. Matthæi vigeſimo ſecundo.* 1. *ad Timoth.* 2. *Et quamvis Deus vtatur medijs & inſtrumentis etiam in tranſlationibus Imperiorum, non tamen Papâ Romano pro inſtrumento vſus eſt, ſed potius potentiâ & armis Caroli, quibus primo acquiſiuit totam Italiam. Qua de re Rhegino ſic ſcribit:* Carolus venit Papiam, ipſamque ciuitatem armis cepit, inſuper Deſiderium Regem cum vxore ſua & filia, omnem theſaurum palatij. Ibique venientes omnes Longobardi de cunctis ciuitatibus Italiæ ejus ſe ſubdiderunt dominationi. Carolus ſubjugatâ Italiâ & ordinatâ, cum magno triumpho in Franciam reuerſus eſt. *At Rhegino porrò addit,* Leo Papa ſtatim etiam legatos ad Carolum miſit cum Clauibus confeſſionis Petri, & vexillo Romanæ vrbis. *At Claues non ſunt Imperium Occidentis. Vexillum etiam vrbis Romæ, quod ſiue à Pontifice, conſentientibus proceribus ſiue à Papa ſolo miſſum eſt, non dominatum aliquem, aut imperium Pontificis declarat, ſed ſubjectionem potius ſignificat infra Carolum Italiæ Regem ac Dominum: vt iam non Papa, ſed Carolus ius poteſtatemque Romæ vrbis habeat. Imò hoc etiam euincitur ex traditione Clauium & vexilli, non vrbis Romanæ poteſtatem habuiſſe Pontificem eo tempore, quo Imperator Occidentis renunciatus eſt Carolus, nedum Imperij totius, vt transferre in Carolum poſſet.*

Coronatione Papa non tranſtulit Imperium ad Francos.

Sed inquiunt, Coronatus eſt Carolus in Imperatorem à ſolo Pontifice; hic ergo coronatione illâ Imperium in eum tranſtulit, eique contulit. *Negatur conſequentia hæc: Sic enim Auentinus ſcribit,* Irenem Orientis Imperatricem miſiſſe legationem illuſtrem ad Carolum Magnum in Germaniam, pacemque cum eo perpetuam feciſſe: tum titulum etiam illi à marito & filio ante tributum confirmâſſe, vt Cæſarius præfectus vrbis Romæ, & ſacri Romani Imperij gubernator appellaretur. *Et mox:* Tenebat Carolus jam omnes prouincias, quæ ad vrbem Romam pertinebant. Itaque anno Chriſti 801. Leo Papa, Senatus & populus Romanus Imperatorem illum deſignabant. Cumque in Templo S. Petri cum Pontifice precaretur, Romani electionem hanc publicauerunt, acclamantes altâ voce, juuenes & ſenes, Senatus & populus, Clerici & Politici, Carolo Auguſto, à Deo coronato Magno & pacifico Imperatori Romanorum vita & victoria. *Panuinius etiam ſic ſcribit:* Carolus Imperator appellatus Romæ in Baſilica S. Petri, in Vaticano, Cleri, Senatûs, populique conſenſu, & coronatus ibidem à Leone *III.* anno Domini 801. ineunte. *Marianus etiam Scotus diſertè inquit:* Carolus hoc tempore à Romanis Auguſtus appellatus eſt. *Sigebertus quoque,* Romani, *inquit,* vno omnium conſenſu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manum Leonis coronant. *Ex his omnibus intelligitur, Primò, non per coronationem Papæ, ſed per electionem Senatus populique Romani tranſlatum eſſe Imperium in Carolum: id enim apertè vnâ mente vnaque voce teſtantur hiſtorici: Et coronari nemo poteſt, niſi prius ſit deſignatus & electus. Deinde etiam hoc ex teſtimonijs recitatis colligitur, cunctorum ordinum conſenſu electum eſſe Carolum, Cleri, Senatûs, populi. Vbi ſi ſub Clero etiam Pontificem comprehendi vis, non repugno: ita tamen, vt quod omnium eſt ordinum, id vni Pontifici ne attribuas. Hæc Electio Imperatorem fecit Carolum, eumque in ſede Imperatoria & Auguſta collocauit. Coronatio verò & acclamatio electum & confirmatum declarauit, quod verba Auentini clarè atteſtantur.*

Zonaræ verba explicantur.

Verba autem Zonaræ, quæ Ieſuita hîc adſcribit, nequaquam probant, Papam Gregorium, vel Leonem Imperium à Græcis ad Francos tranſtuliſſe: ſed hoc ſaltem indicant, Papas cum Francis pacem iniſſe, deſertâ, quam Græcis debebant, obedientiâ, & Carolum à Leone coronatum eſſe. Hinc nondum efficitur, Papam tranſtuliſſe Imperium.

Pontifex Roman. quare ad Carolū confugerit.

Alterum *mendacium, quod ineſt ſecundæ rationi, quâ Ieſuita vtitur, eſt, quòd dicit,* Pontificem Romanum à Græcis Imperatoribus defeciſſe, & *I*mperium ad Francos tranſtuliſſe, quòd Græci *I*mperatores *I*maginum cultum & adorationem damnârint. *Nam Gregorius III. ad Carolum confugit, non propter Imagines à Græcis Imperatoribus damnatas*

natas

natas, ſed propter Luithprandum Longobardorum Regem, qui vrbem, Romam obſedit, captis circumquaque oppidis omnibus: Gregorius igitur legatos ad Carolum mittit, rogatum, vt primo quoque tempore laboranti Romæ & Eccleſiæ auxilium ferret, vt Platina in vita ejus teſtatur: Vbi etiam hæc diſertè addit: Conſueuerant, *inquit,* Pontifices Romani, ſi quid mali ab externo hoſte immineret, auxilia ab Imperatore Conſtantinopolitano petere. Quod facere Gregorius ſubſtitit, maximè quòd vrbem regiam ægrè Leo Imperator à Saracenis tutaretur, nedum alios defenderet. *Quòd Adrianus I. ad Carolum defecit, Imagines non in cauſa fuerunt, ſed iniuriæ à Deſiderio Longobardorum Rege ſibi illatæ, quas ille depellere non poterat, eodem Platina teſte Leo III. Pontifex comprehenſus & incluſus Romæ in arctam cuſtodiam vix inde ereptus ad Carolum in Germaniam profugere potuit, ad quem querelam acerbiſſimarum Principum Romanorum in ſe injuriarum detulit, & vt Occidentis Reipub. aliquid opis afferret, petijt, Imaginum nullâ prorsùs mentione factâ.*

Tertia *ratio, quâ probare conatur Ieſuita, Carolum Imperatorem non eſſe authorem Carolinorum librorum, in quibus Imaginum adoratio damnatur, petitur ex Iona Aurelianenſi Epiſcopo:* Is ſcripſit lib. I. de cultu Imaginum (*inquit Ieſuita*) & Claudium Taurinenſem Epiſcopum Iconomachum, toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuiſſe auſum mutire: Idemque ibidem, virum pijſſimum ac ſanctæ memoriæ Carolum Auguſtum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæreſim ſuam prædicare: ſi defenſores Imaginum, Carolum, vt pium ac ſanctum venerabantur, quanta impudentia eſt, libros contra imagines Carolo attribuere? *Reſpondeo, Teſtimonium Ionæ Aurelianenſis contra Claudium Taurinenſem nihil valet, quia ab hoſte Claudij atrociſſimo proficiſcitur. Nec credibile eſt, Claudium ſub Carolo non auſum fuiſſe mutire contra Imagines, cùm id auſus fuerit ſub Ludouico facere. Imò contrà; Ille ipſe Ionas Aurelianenſis non fuit auſus mutire pro Imaginibus, viuente Claudio. Nam Ludouicus Imperator miſit Ionæ ſcripta Claudij contra Imagines, ac ei præcepit, vt ſuam ſententiam de eis exponeret. Ionas autem cunctanter agit, & reſpondere differt vſque ad mortem Imperatoris & Claudij. Tum verò ille confidentiſſimè prodit, & ad Carolum Secundum tres libros pro defenſione Imaginum ſcribit. Quod autem Ionas* Carolum *vocat* piiſſimum & ſanctæ memoriæ virum, *mirum non eſt: ſcripſit enim id ad Carolum ſecundum, nepotem Caroli Magni. Deinde, Carolus Magnus imagines non ex Téplis prorsùs ejicere, ſed ſolùm non adorare iuſſit: retinuit igitur eas in Templis ex Gregorij I. falſa diſtinctione ad piorum memoriam, tanquam idiotarum libros; vt ſic gratificaretur Romanis Pontificibus, quos in Imperatores Conſtantinopolitanos propterea exacerbatos eſſe videbat, quòd Imagines omnes ex Templis ejeciſſent.*

Quartò *dicit,* Paulus Æmilius & Rhegino ſcribunt, Pipinum Caroli patrem, in quadam Synodo Gentiliaci coacta, Græcorum errorem contra Imagines Imperatoris Græci legatis præſentibus confutâſſe. *Reſpondeo, confutauit in Pontificum Romanorum gratiam Pipinus, à quibus ad Galliæ regnum promotus fuerat Græcorum ſententiam, de ejiciendis ex Templis omnibus Imaginibus. Deinde dicit Bellarminus,* Ex eodem Æmilio conſtare, ad Concilium, quòd Romæ Stephanus *III.* Papa celebrauit, contra eundem errorem Græcorum miſiſſe Carolum Epiſcopos duodecim. Quâ ergo, *inquit,* audaciâ aduerſarij Imperatorem Chriſtianiſſimum in Iconoclaſtam tráſformare nituntur? *Reſpondeo, Synodus illa Romana propriè celebrata fuit propter Conſtantinum Papam, quem Romanus Clerus & populus à pontificatu deiecerat, quòd laicus exiſtens, Apoſtolicam ſedem inuaſiſſet: vnde etiam hoc crimen primò omnium in hac Synodo ei obiectum fuit. Miſſi igitur ſunt etiam Romam duodecim Epiſcopi, verùm non à ſolo Carolo, ſed etiam à Carolomanno, vt cauſam hanc cum alijs cognoſcerent & componerent. Quo peracto, ad finem demùm Synodi de Imaginibus quædam etiam tractantur: An autem ea quæ de Imaginibus acta ſunt, à duodecim illis Epiſcopis Caroli & Carolomanni probata fuerint, non indicatur.*

Quintò *dicit,* conſtare ex hiſtoricis omnibus, & ex ipſius Caroli Epiſtolis & carminibus, imò ex ipſis rebus geſtis, Carolum & Adrianum ſemper fuiſſe coniunctiſſimos. *His adſcribit Epitaphium, quo Carolus ſepulchrum Adriani exornauit.* Num credibile eſt, *inquit,* Carolum alterius Religionis, ac fidei fuiſſe quàm Adrianum? & in ipſum Adrianum tam acriter ſcripſiſſe, cùm eum tantopere coluerit, & poſt obitum laudârit? *Reſpondeo, etſi Carolus ab Adriano diſſenſis de cultu & adoratione Imaginum, non tamen alterius fuit Religionis, quàm Adrianus, nam in præcipuis articulis fidei Chriſtianæ cum eo conſenſit: Nec ex particulari aliquo facto, vniuerſale colligi debet. Deinde ſi maximè concedatur, Epitaphium illud à Carolo ſcriptum eſſe, de quo tamen non immeritò quis dubitare poteſt, quum non pudeat Pontificios quidvis fingere; tamen ea fuit Caroli prudentia & moderatio, vt Adriani næuos & errores diſſimularet, iuxta illud,* Amici mores noueris, non oderis, *quod etiam Conſtantinus M. alijque Principes ſacerdotij*

cerdotij reuerentiâ fecerunt. Inde verò non ſequitur, Carolum errorem Adriani de Imaginibus approbâſſe: Charitas enim omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, 1. *Cor.* 13. *Praterea etiam rationem temporis, & publica pacis & tranquillitatis habendam eſſe cenſuit. Vidit enim errorem illum de Imaginum cultu tanquam diluuium quoddam Pontificali authoritate Eccleſiam inundare, nec ſine periculoſiſſimis motibus reprimi poſſe. Satis igitur ſuo ſe feciſſe officio arbitratus eſt, ſi Pontificem miſſo libro moneret, & redargueret, Eccleſiaſque ſibi ſubiectas, à ſuperſtitionibus incolumes, quantum in ipſo eſſet, conſeruaret.*

An libri Carolini ab homine barbaro & imperito ſcripti.

Sextò *dicit Ieſuita*, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingenioſum fuiſſe: Libros autem Carolinos, hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè ſtulti eſſe. *Probat hoc tribus rationibus.* Prima *eſt*, quòd Carolus Conſtantinopolim in Bithinia eſſe dicit. *Reſpondeo, vel conjunctio omiſſa, vel oratio ita compoſita eſt, vt vnum idemque Concilium fuiſſe primo Conſtantinopoli in Thracia, poſtea Nicea in Bithinia intelligeretur. Neque enim Carolo propoſitum fuit docere, in qua regione ſita ſit Conſtantinopolis, ſed hoc ſaltem dicit, Concilium 7. Conſtantinopoli in Bithinia celebratum eſſe: qua verba ſi addatur Coniunctio, ita ſonant, Concilium celebratum eſt Conſtantinopoli, & in Bithinia.* Secunda *eſt*, quòd Conſtantinopoli celebratum eſſe Concilium pro cultu imaginum Carolus in ſuis libris dicit. *Reſpondeo, non imperitè aut leuiter hoc à Carolo, ſed verè dictum eſt: Nam de illo Concilio loquitur, quod ſub Irene Conſtantinopolim primum conuocatum, poſtea verò Niceam tranſlatum, Imaginum cultum decreuit.* Tertia *ratio eſt, quâ Ieſuita libros Carolinos imperitia & leuitatis arguit, quod dicit*, Patres Nicenos aſſeruiſſe, Euchariſtiam eſſe imaginem corporis Chriſti: Hoc, *inquit*, non ſolum Patres Niceni non defendunt, vt auctor iſtorum librorum ſomniat, ſed etiam ex profeſſo refellunt. *Reſpondeo Actione*, 3. *tom.* 6. *pſeudo Epiphanius inducitur, qui à Baſilio & Euſtathio, quorum etiam ſententias adducit alyſque Patribus Euchariſtiam pie ἀντίτυπον fuiſſe appellatam aſſerit. Sic enim ait:* Ante ſanctificationis conſecrationem quibuſdam Patribus piè ſanè viſum eſt, *ἀντίτυπον, hoc eſt*, exemplar ſimilis formæ nominare, quorum de numero Euſtathius & Baſilius, *&c. illorumque mox verba recenſet.* Ἀντίτυπον *autem nihil eſt aliud quàm Imago: ſic enim Hebr.* 9. ſanctum *illud manufactum Hieroſolymitani Templi vocatur ἀντίτυπον*, exempla & Imago cœli, in quod Chriſtus ingreſſus eſt. *Hac ſunt illa, quibus Ieſuita probare voluit Carolinos ſcriptos eſſe ab homine barbaro, imperito, leui, ac pene ſtulto.*

Septimò *dicit Bellarminus*, Liber iſte Carolinus tanquam alter Melchiſedec, eſt ſine patre, ſine matre, ſine genealogia: prodijt enim repentè in lucem, nec ſcitur, quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus: nec habet nomen authoris, nec impreſſoris, nec loci, vbi impreſſus eſt. Quæ omnia ſunt argumenta & indicia fraudum. *Reſpondeo* primo, *ipſemet Bellarminus fatetur colum.* 2137. *hos libros ſcriptos eſſe tempore Caroli, & patere hoc dicit ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus Papa; & ſcripti quidem videntur in Concilio Francofordienſi, & Acta continere Synodi Francofordienſis: id enim aſſerit Hincmarus, eius temporis auctor, & ipſi libri hoc pra ſe ferunt.* Secundo, *quod ad authorem attinet, qui ſine dubio eſt Carolus M. reſpondet Præfatio, quæ Ioannis Tily Meldorum Epiſcopi eſſe putatur, in qua multis firmiſque rationibus oſtenditur, hos libros non eſſe ſuppoſititios vel adulterinos. Et inter alia author Præfationis teſtatur*, etiam Romæ in bibliotheca Lateranenſi idem exemplar vetuſtiſſimis Longobardicis characteribus deſcriptum extare: *quod etiam Auguſtinus Steuchus Eugubinus bibliotheca præfectus publico ſcripto teſtatus eſt: & aſtipulatur Ioannes Eccius in ſuo Enchiridio loco* 16. *vbi dicit*, Carolum M. quatuor libros ſcripſiſſe de Imaginibus, *licet ſcopum illorum librorum non fideliter exprimat. Et ſupra certiſſimum teſtimonium Hincmari, qui eo tempore vixit, adduximus, qui apertè teſtatur*, ſe adoleſcentulum in palatio regio vidiſſe quatuor libros contra Synodum ſeptimam à Carolo M. per certos Epiſcopos Romam ad Pontificem miſſos. Tertiò, *quod ad editionem attinet, negare nemo poteſt libros hos Carolinos Pariſijs excuſos eſſe. Sed quicquid ſit, certum eſt, adorationem Imaginum in Nicena 2. Synodo in Eccleſiam introductam, in Concilio Francofordienſi, & à Carolo M. alyſque tum temporis pys ac doctis viris repudiatam & damnatam eſſe.*

Octauò *dicit*, libros hos probare multa, quæ nos rejiciamus. *Reſpondeo, hoc nihil ad rem facere. Deinde, qua cum regula Scriptura in his alyſque libris congruunt, ea recipimus, reliqua vt paleas & ſcorias reycimus.*

Poſtremò *dicit*, Si maximè conſtaret Carolum ipſum hunc librum ſcripſiſſe, & in omnibus nobiſcū conuenire, nihil tamen habituros nos aliud, quàm teſtimonium vnius hominis Laici & militis, quod opponere velle Concilio generali Epiſcoporū ſtultitiam eſſe manifeſtam: Nam juxta Damaſcenum, Chriſtum non commiſiſſe Eccleſiam Regibus & Imperatoribus, ſed Epiſcopis & Paſtoribus. *Reſpondeo* primò *ex Panormitano, vnius priuati hominis aſſerentis Scripturæ teſtimonium præferendum eſſe toti Concilio.* Deinde

de

de Damaſceni lloco dico illum vel loqui de publico docendi miniſterio, quod non Regibus, ſed Paſtoribus & Epiſcopis commiſſum eſt: vel ſi loquitur in genere de protectione Eccleſiæ & vera doctrina, vt videtur loqui, pugnat cum ſacra Scriptura, quæ docet, Magiſtratui politico curam Eccleſiæ & ſana doctrinæ à Deo demandatam eſſe: Pſal. 2. & 24. Iſa. 49.

Argumētū 4. Orthodoxorū cōtra adorationē Imaginū defenditur aduerſus Bellarminum.

QVARTVM *argumentum Orthodoxorum contra adorationem & cultum Imaginum, ſumitur à teſtimonijs Patrum. Nam* Irenæus *lib.* 1. *cap.* 24. *inter hæreſes Carpocratis, omniumque Gnoſticorum, hanc etiam commemorat,* quòd Imagines haberent Chriſti, Apoſtolorum & Philoſophorum, eaſque veneratione ac reuerentiâ colendas proponerent. Epiphanius *tom.* 2. *lib.* 3. *hæreſi* 79. *contra Collyridianos, ex eo quòd Beatam Mariam vltra decorum honorarent, & ei ſacrificarent, factis ei Imaginibus, damnat* omnes Sanctorum Imagines ad cultum & adorationem propoſitas. *Verba eius ſupra cap.* 19. *huius libri deſcripta exſtant: In quibus inter alia multa etiam hoc argumentum latet.* Maria & Sancti cæteri non ſunt adorandi, ſicut in Apocalypſi Angelus vetat ſe adorari: Et Petrus, itemque Paulus & Barnabas in Actis, magno zelo ſui adorationem repudiârunt. Multò igitur minus imagines aut ſtatuæ Sanctorum ſunt adorandæ. *Hoc etiam argumento Durandus in Rationali vſus eſt, inquiens:* Si nec homines, nec Angeli adorandi ſunt, attendant, quid agant, qui ſub prætextu cuiuſdam Religionis vel pietatis, diuerſas adorant imagines. Non enim licet aliquid manibus factum adorare. Vna tantùm Dei Patris & imago, quam vnâ cum Patre adorare debemus: *libro* 4. *capite* 39. *num.* 3. Ambroſius *de Obitu Theodoſij*, Inuenit, *inquit*, Helena crucem Domini: Regem adorauit, non lignum vtique: quia hic Gentilis error eſt, ſed adorauit illum qui pependit in ligno. Hieronymus *inquit*, Dei Imagines adorare non debent. Auguſtinus *de Moribus Eccleſiæ cap.* 36. Noui, *inquit*, picturarum adoratores. Gregorius *lib.* 7. *epiſtolâ* 54. *&* 109. *& lib.* 9. *epiſtolâ* 9. *dicit*, Imagines adorandas non eſſe. *Hæc pauciſſima teſtimonia Patrum quàm breuiſſimè ex plurimis adducis Ieſuita: plura ſupra enumerauimus cap.* 10.

Conſēſus Patrum cōtra cultū Imaginum.
Irenæus.
Epiphanius.
Ambroſius.
Hieronymus.
Auguſtinus.
Gregorius.

Ad Irenæi *locum reſpondes Ieſuita, eum non arguere Carpocratem quòd Imaginem Chriſti haberet, ſed quod eam coleret eo modo quo Gentes idola. Reſpondeo, hoc ipſum quoque Papiſtæ hodiè faciunt, & ideò non minus reprehendendi ſunt quàm olim Carpocrates cum ſuis ſectatoribus. Eadem eſt enim prorſus idololatriæ ratio apud Papiſtas, quæ olim apud Gentes fuit, ſiue ipſa ſimulachra, ſiue eorum vſum & cultum conſideres. Nam qui ſapientiores fuerunt inter Ethnicos, non crediderunt, Imagines ſuorum Deorum eſſe Deos ipſos; ex cap.* 19. *enim Act. ſatis conſtat, eos diſcrimen ſtatuiſſe, inter Dianam ipſam, & eius Simulachrum: & Iouem lapidem non eſſe Deum, Cicero quoque confitetur. Apud Lactantium etiam Ethnici dicunt,* Non ipſa adoramus ſimulachra, ſed eos, ad quorum nominibus conſecrata ſunt. *Et apud Arnobium inquiunt:* Non materias æris, auri, argenti & alias, ex quibus ſigna conficiuntur; per ſe Deos eſſe, & religioſa numina dicimus, ſed eos IN HIS colimus, eoſque veneramur, quos dedicatio infert ſacra. *Similia apud Auguſtinum in Pſa.* 113. *Athanaſium contra Gentes, & ſcriptores alios paſſim inuenire licet. Sed ſi ſufficere Ethniſis hæc defenſio non potuit, neque Pontificios hodie ab Idololatria excuſare poteſt. Nec iuuat Papiſtas quod dicunt,* Se non Deos fictitios, vt Ethnici, ſed Chriſtum & Sanctos per eorum imagines repreſentatos venerari: *Nam hoc cum verbo Dei, & veteris Eccleſiæ doctrina pugnat. Neque enim Chriſtus, neque Sancti vlli hunc cultum, qui per Imagines exhibetur eis, approbant. Nec aliud quàm mutatio titulorum & nominum eſt, cùm pro Dijs Gentilium Sanctos Pontificij ſubſtituunt, iuxta illud Mantuani.*

Vt Martem Latij, ſic nos te Diue Georgi.
Nunc colimus.

Eodem ergo cum Gentilibus reatu tenentur Pontificij, niſi quod eorum culpa hoc eſt atrocior, quod Idololatriam ſuam ſub illorum nomine & prætextu tuentur, qui vnius Dei cultum & inuocationem ſanguine quoque ſuo aſſeruerunt. Deinde verbis quidem negant Pontificij, ſe diuino cultu Imagines proſequi more Ethnico: Proteſtatio autem hæc eſt contraria facto. Nam vt Gentiles ſingulis Deorum ſuorum generibus peculiaria templa, delubra, ſacella, fana & aras dedicârunt: Statuas etiam ipſas certis ritibus conſecrârunt, ſacris ſedibus, atque honorabili ſublimitate collocarunt, preces ad has alligârunt, vota perſoluerunt, eaſque ex vno loco in alium ad publicas calamitates auertendas tranſtulerunt, in ſupplicationibus publicis circumgeſtârunt, quadam earum fana quotidie, quadam ſemel in anno adierunt: Sic etiam Papiſtæ Simulachris ſuis ſacella & Templa exſtruunt, aras conſecrant, cultus exteriores & interiores eis exhibent, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporum, manuum extenſionibus, auro & purpurâ, circumgeſtationibus, ſupplicationibus, votis, peregrinationibus, deſiderio, amore, deuotione, ſpe, fiduciâ, metu, &c. Hæc planè ad Ethnicorum imitationem fiunt: & proinde Bellarmini reſponſio nulla eſt.

Ad Epiphanij *locum nihil reſpondet Ieſuita; non enim poteſt.*

Ad

Ad Ambroſij *locum ait*, velle eum dicere, Crucem non adorari propter ſe, ſed propter Chriſtum, qui in ea pependit, & quia Chriſtum crucifixum repræſentat. *Reſpondeo, nihilominus peccant in Legem Dei, dum in ligno, vel per lignum colunt Chriſtum; cùm ipſe nolit ſic à nobis coli. Aut monſtrent vel vnicum verbum, quo hoc à nobis requirat.*

De Hieronymi *loco dicit*, eum loqui de Statuis Regum, qui habebantur pro Dijs, & quorum ſtatuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod ſocij Danielis facere noluerunt in Babylone. *Reſpondeo, Hieronymus docet, cur ſocij Danielis Statuam auream Nabuchodonoſoris adorare noluerint: non autem reſpondet, quia ſtatuas Imperatorum & Regum adorare non liceat: ſed in genere dicit:* Cultores vero Dei, ſtatuas adorare non debere: *& inde colligit*, ergo etiam hanc Regis ſtatuam eos adorare non debuiſſe. *Rectè igitur nos quoque inde inferimus*, Imagines Chriſti & Sanctorum adorari non debere. *Hieronymum ſequitur etiam* Pererius *Ieſuita in Comment. in Danielis cap. 3. Quærens enim*, cur iuuenes illi tantopere Regis Imaginem adorâre recuſarint? *reſpondet*, quia Iudæis Lege diuina vetitus fuerit OMNIS generis Imaginum cultus & adoratio: pag. 157.

Ad Auguſtini *locum Ieſuita dubiè reſpondet, cum illum refutare non poſſet. Nam inquit:* Fortè loquitur de Idolis Gentium. *Reſpondeo, hoc falſum eſt: nam loquitur de Imaginibus Chriſtianorum. Inquit enim:* Nolite mihi colligere profeſſores nominis Chriſtiani, neque profeſſionis ſuæ vim aut ſcientes, aut exhibentes: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui vel in ipſa vera Religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, &c. *At quis credat, Chriſtiani nominis profeſſores tam dementes fuiſſe: vt Ethnicorum picturas vel Imaginos adorârint: hæc enim non fuiſſet ſuperſtitio, ſed ſumma impietas. Secundò dicit Ieſuita:* Fortè loquitur de quibuſdam qui Imagines Sanctorum ſuperſtitioſè colebant ita vt accederent Idololatriam. *Reſpondeo, ſi Auguſtinus de talibus loquitur, vt verba eius non obſcurè indicant, firmum eſt noſtrum argumentum contra Pontificios ex hoc teſtimonio petitum: Nam Papiſtæ etiam in cultu Imaginum verè ad Idololatriam accedunt. Tertiò dicit.* Auguſtinum ſcripſiſſe hunc librum de Moribus Eccleſiæ in primordijs conuerſionis ſuæ ad fidem catholicam, & Ideò offenſum quibuſdam Ritibus, putâſſe eos ſapere Idololatriam, quos tamen poſtea melius inſtructus, excuſâuerit omnino ab idololatria. *Reſpondeo, Auguſtinus non offenſus adoratione Imaginum & picturarum eam obiecit Eccleſiæ Catholicæ, ſed Manichæo eam obijcienti reſpondit: Et fatetur*, eſſe quidem aliquos inter veræ Fidei profeſſores, qui picturas habeant; eaſque adorent: nec non & alia flagitia deſignent: non tamen ex malorum Chriſtianorum moribus vituperandam, & condemnandam Eccleſiam, ac veram religionem à Manichæis. *Vnde mox hæc ſubijcit:* Admoneo vos, vt tandem Eccleſiæ catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum, quos & ipſa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet. *Quod igitur Manichæi fecerunt, hoc Auguſtino adſcribit Ieſuita. Quod autem addit*, hunc Patrem offenſum picturarum adoratione, quòd eam ſapere Idololatriam putârit, poſtea melius inſtructum eam excuſâſſe ab Idololatria, *impudentiſſimum mendacium eſt: hæc enim eius excuſatio neque in Retractationibus, neque in alijs Auguſtini reperitur.*

Sic etiam Gregorij M. loca eludere conatur: dicit enim Gregorium ſolùm reprehendere eum cultum Imaginum, quo coluntur vt Dij. *Nam Gregorius omnem adorationem Imaginum ſimpliciter, ac ſine omni exceptione reijcit ac damnat, vt ſupra indicauimus.*

Argumentū 5. Orthodoxorū cōtra cultū Imaginū defenditur aduerſus Ieſuitam.

QVINTVM *noſtrorum argumentorum contra cultum Imaginum ſumitur ab exemplo Ezechiæ Regis, à quo ſerpens æneus & amotus, & penitus contritus fuiſſe dicitur, quum primum populus ad idololatriam eo abuteretur. Erat autem ſerpens ille non hominum, ſed ipſius Dei mādato iuſſuque per Moſē olim erectus, & ornatus ſimul, ac cōmendatus miraculo ſanationis maximo: longi etiam temporis præſcriptione ſeſe tueri poterat, & rei multò maxima monumentum erat. Reſpondet Ieſuita*, Rectè hoc ab Ezechia factum eſſe: nam Iudæos huic ſerpenti adoleuiſſe incenſum vt Deo, *Reſpondeo Si rectè hoc factum eſt ab Ezechia, rectè etiam faciunt Orthodoxi, qui Imagines omnes è Templis eijciunt, quòd idem honor illis à Chriſtianis exhibetur, qui à Iudæis exhibitus fuit ſerpenti huic. Nam thymiama, vel ſuffitus, & ſuffimentū, & incenſū typus fuit precum & Orationis. Preces autem à Chriſtianis non ad Deum ſolùm dirigun tur, ſed etiam ad Imagines, & adorantur propter hanc Idololatriam, non minus, quàm ſerpens æneus, Imagines etiam ſunt remouendæ. Deinde reſpondet Ieſuita*, Iudæos adorâſſe ſerpentem propter pretioſam materiam: ac ideo ab Ezechia amotum fuiſſe. *Reſpondeo; falſum hoc eſt, materia enim fuit ænea, & nullius ferè, vel ſaltem exigui pretij: vnde etiam* Nehuſtan *à Rege appellatus fuit.*

Argumentum 6. Orthodoxorum [illegible]

SEXTVM *argumentum eſt, quòd cultus Imaginum in Chriſti Eccleſia Idololatriam horribilem induxit. Nam credunt quandam diuinitatem ineſſe in Imaginibus: hinc enim fit, quòd ad*

hanc

Imaginū defenditur adverſus Bellarminum

hanc potius, quàm ad illam precantes conuertuntur & reſpiciunt: illam frequentant, hanc deſerunt: ad hanc peregrinantur ex voto, illam negligunt. Reſpondet Ieſuita, hoc à Papiſtis tribus de cauſis fieri. *Prima*, quia Deus per vnam operatur Miracula, per aliam non *Reſpondeo, Deus per nullam Imaginem operatur Miracula: Quæ enim enumerantur, ferè omnia hominum fuerunt figmenta: talia multa narrantur ab Euſebio lib. 9. cap. 3. & 11. & Theodoreto lib. 5. cap. 22. & multa quoque noſtris temporibus à multis ſunt obſeruata, & literis etiam mandata. Deinde, multa nihil aliud ſunt, quàm diabolicæ faſcinationes & præſtigia: dæmones enim multa videntur reuera efficere, quæ tamen paulò poſt deprehenduntur fuiſſe meræ præſtigiæ, qualia etiam Moſis tempore Magos edidiſſe Pharao credidit. Poſtremò, ſolet etiam Deus permittere, vt edantur Miracula vera, quantum ad effecta ipſa attinet, verum non per ligneas aut lapideas Imagines, ſed per diabolos ad ſeducendum hos, qui verbo Dei credere nolunt. Secunda cauſa eſt*, quòd, vt Ieſuita *inquit*, quædam Imagines pictæ ſunt à ſanctis viris, vt D. Luca, Nicodemo, & alijs, aliæ à profanis. Imò Edeſſena ab ipſo Chriſto facta creditur, & imago S. Stephani ab Angelo formata putatur. Peculiarem autem deuotionem merentur Imagines, quæ non ſolùm ſunt ſanctæ propter ſignificationem, ſed etiam propter artificem. *Reſpondeo. Imagines omnes à prophanis, vt loquitur Ieſuita, nullæ à ſanctis viris factæ ſunt. Et inſignis eſt blaſphemia Chriſtum, angelos, D. Lucam, & ſimiles iconoplaſtas facere: qua de re vide plura ſupra cap. 10. huius libri. Tertia cauſa eſt*, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm ſint magis piæ ac Religioſæ. *Reſpondeo, Si Deus in lege & verbo ſuo prohibuit Imagines, eæ piæ ac religioſæ nequaquam eſſe poſſunt, nec aliquem ad pietatem excitant. Sed prius eſt verum. Ergo & poſterius. Et qui nam obſecro res illa poſſet eſſe pia ac religioſa, quæ eſt abominatio coram Deo?*

Argumētum 7. defenditur contra Bellarminum.

SEPTIMVM *argumentum petitum eſt à quibuſdam rationibus.* Prima *eſt, Imago non eſt res capax honoris, quia eſt res inanima ac ſenſus & rationis expers, Reſpondet Ieſuita*, hinc ſolùm probari, Imaginem non eſſe honoris capacem propter ſe; & ideò Imagines non honorari abſolutè, ſed relatiuè ad prototypum. *Reſpondeo, neque etiam propter relationem ad prototypum Imagines coli & adorari debent: quia Deus vetat ſe in Imagine coli: Sancti quoque hunc cultum ſibi nunquam nedum Imaginibus ſuis exhiberi voluerunt, vt eſt videre Act. 20. & apud Auguſtinum de vera Religione cap 54. Deinde Ieſuita infra cap. 21. negat diſertè, quod hic affirmat, nempe*, Imagines propter prototypum colis à Papiſtis: *& contendit*, eas propriè & per ſe colendas eſſe.

Secunda *noſtrorum ratio eſt, Imago non eſt res ſancta, ergo non eſt etiam colenda & adoranda. Reſpondet Ieſuita*, Imagines per ſe non ſunt ſanctæ, ſed, *primò*, relatè propter ſignificationem & repræſentationem, videlicet Prototypi. *Secundò*, propter Eccleſiæ inſtitutionem, quæ hoc præcipit, & Imagines ad Dei cultum conſecrauit. *Reſpondeo ad primum, eſſe principij petitionem: pro certo enim aſſumit, quod eſt in controuerſia, nempe*, Imagines in Templis Chriſtianorum legitimas repræſentationes & ſignificationes eſſe: *quod eſt falſiſſimum: damnantur enim in verbo Dei, ſiue per ſe conſiderentur, ſiue relatè. Deinde, non quicquid eſt rei ſacræ repræſentatio, religioſè colendum eſt: nam Agnus, Via, oſtium repreſentant Chriſtum; hæc tamen non ſunt religioſè colenda. Reſpondeo ad ſecundum, eſſe fallaciam A non cauſa, vt cauſa. Neque enim ad verum cultum Dei pertinet, quicquid ab Eccleſia inſtituitur, & ab hominibus mandatur.* Fruſtra enim colunt Deum docentes doctrinas quæ ſunt mandata hominum: *Iſaia vigeſimo nono, & Matthæi decimo quinto.*

Tertia *ratio Orthodoxorum eſt, Homo eſt vera & viua ipſius Dei Imago, & tamen non religioſè eſt colendus & adorandus; ergo multò minus hominis Imago lignea vel lapidea. Reſpondet Bellarminus*, Hominem etiam propter ſe honoris capacem eſſe. *Reſpondeo, ſed non honoris religioſi & diuini, qualis Imaginibus è Papiſtis exhibetur. Reſpondet ſecundò*, propter periculum Idololatriæ hominem non religioſè coli. *Reſpondeo, propter hoc ipſum periculum Imagines quoque non eſſe religioſè colendas.*

Argumētū 8. Orthodoxorū cōtra Imaginū cultum defenditur.

OCTAVVM *his addi poteſt argumentum à damno petitum, quod percipit Eccleſia ex cultu & adoratione Imaginum. Nam multi, qui Synodo Nicenæ 2. interfuerunt, faſſi ſunt aliquoties*, Saracenos, *quorum Religio, vt hodiè Turcarum, ſine ſimulachris fuit*, alieniores à Chriſtianorum religione factos, propter cultum & adorationem Imaginum. *Et Actione 4. fatentur*, Iudæos abſterritos, ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbant Chriſtianos contra legem Exod. 20. eas adorare & colere. *Exſtat etiam in Actis huius Synodi Act. 5. diſputatio Ethnici, qui adfirmat*, cultum idolorum apud Ethnicos confirmari ex cultu & adoratione Imaginum, ſicut tunc apud Chriſtianos exercebatur. Nam & nos, *inquit Ethnicus*, non ipſas Statuas adoramus: ſed vt per cultum noſtrorum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. *Cumque diceret Ethnicus*, ſicut vos Chriſtiani Angelos, qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis; ita & nos Deos noſtros pingimus: *Re-*

X *ſpondet*

ſpondet quidam ex Synodo, Angelos ſuâ naturâ non omninò eſſe incorporeos & inuiſibiles, ſed tenui corpore præditos & aëreo, ac ſæpius in proprio corpore viſos.

Soluuntur Argumenta Bellarmini pro Cultu. Veneratione & Adoratione IMAGINVM.

HActenus argumenta Orthodoxorum contra cultum & adorationem Imaginum expoſuimus, & ſophiſma Bellarmini contra illa refutauimus: Nunc argumenta Ieſuitæ pro cultu Imaginum breuiſſime examinabimus. Illis præmittit aliquot conditiones, cautiones, reſtrictiones ac limitationes cap.12. vt nullus ampliùs ferè ſit honor & cultus qui relinquatur eis. Verbis itaque ait eas eſſe colendas ad adorandas, reipsâ vero id negat, ſeque ipſum refutat.

Limitationes Bellarmini.

Prima reſtrictio eſt, nullam in Imaginibus collocandam eſſe fiduciam: *Secunda*, nihil ab eis petendum: *Tertia*, nullam in illis diuinitatem ineſſe credendum. *His cautionibus & limitationibus obſeruatis, putat Ieſuita*, Imagines Chriſti & Sanctorum honorandas & colendas eſſe: *Et poſtea hunc cultum* adorationem *vocat. Quæro autem à Ieſuita, quomodo imagines religioſè coli, & adorari poſſint, ſi fiducia nulla & ſpes in illis collocanda: ſi nil ab eis petendum; nec aliquam diuinitatem illis ineſſe credendum ſit? Pauci etiam inter omnes Papiſtas reperiuntur, qui has modificationes & reſtrictiones obſeruent: Neque etiam obſeruârunt Patres qui Nicenæ 2. Synodo interfuerunt. Nam Actione 2. Synodus iſta docet*, Imagines ita, & propter hanc cauſam adorandas, vt per Sanctorum, quorum ſunt imagines, meditationem, Deus nobis ſit propitius, & peccatorum remiſſionem largiatur. *Ibidem Stauracius dicit*: Venerabiles Imagines honoro, quæ ſunt velut arrhabo ſalutis meæ. *Et Adriani epiſtola dicit*: Iſraëlitæ per inſpectionem ænei ſerpentis à peſte ſeruati ſunt: Nos verò Chriſti & Sanctorum Imagines contemplantes & venerantes, abſit vt dubitemus nos ſeruari. *Actio.4. Leontius dicit*: Quando Imaginem Chriſti habeo, per eam Chriſtum ipſum me tenere & adorare videor. *Alius quidam Epiſcopus dixit*, Imaginem quandam Alexandriæ exiſtere, quæ omnes morbos curet. *Alius quidem vxori ægrotanti dicit*: Si domi eſſem, poſſem cereâ Sanctorum meorum Coſmæ & Damiani Imagine omnes dolores tuos auferre. *Manzon quidam dixit*: Ego in morbo juſſi, vt inferrent ad me Chriſti Imaginem, quam cùm vidiſſem, dixiſſemque, Domine, qui das Sanctis gratiam, reſpice me, impoſui eam loco dolenti, & morbus repulſus eſt. *Ioannes quidam dixit*: Romæ in omnium officinarum veſtibulis, exiguas Imagines collocâſſe, cuſtodiam quandam & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittentes. *Maria Ægyptiaca Imaginem Virginis Deiparæ ſic alloquuta eſt*: O virgo Domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi ſuppetias ferat. *Act.5.* Abbas quidam habebat in ſpelunca Imaginem Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quando verò abiturus erat ad loca ſacra, candelam parabat, eamque accendebat. Cùm verò accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in Imaginem ejus intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter candelam tuam cura. Ego tuo fretus præſidio, longum iter ingredior. Et hæc cum ad imaginem dixiſſet, abjit. *Ex quibus intelligitur, non ſolum vulgus ignobile, ſed Patres Synodi 7. non obſeruatis Synodi Tridentinæ & Bellarmini limitationibus ſic coluiſſe & adorâſſe Sanctorum imagines, vt ſpem & fiduciam in illis collocârint; multa ab ijs petierint, & propterea etiam diuinitatem aliquam eis ineſſe crediderint. Cumque paſſim Bellarminus hanc Synodum ſeptimam probet ac commendet tanquam orthodoxam & Oecumenicam, neceſſariò ſequitur, eum quoque probare contra ſeipſum, illam idololatriam, ſeu venerationem & adorationem Imaginum, quæ in illa Synodo definita & approbata eſt. Sententiam tamen ſuam probare conatur.*

PRIMO *teſtimonijs Scripturæ; quæ trium generum eſſe dicit. Primi generis ſunt*, quæ expreſsè agunt de Imaginibus, nimirum Exod. 25. de Cherubim propitiatorij: & Numeri 21. de æneo ſerpente. Imagines enim Cherubim ſuper arcam exiſtentes neceſſariò adorabantur ab ijs, qui arcam adorabant. Serpens quoque æneus non poterat non honorari, cùm ſalutem miſeris in ſe aſpicientibus adferret. Iam verò ſi licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari Imaginem Chriſti in forma ſerpentis, cur non potius venerabilis erit Imago Chriſti in forma hominis? *Argumentum tale eſt.*

Argumentum primum Bellarmini pro cultu Imaginũ ex Scriptura.

Si licuit colere, & venerari religioſè Imagines Cherubim & ſerpentis ænei; licet etiam honorare & adorare Imagines Chriſti & Sanctorum.

Sed prius verum: Ergo & poſterius. Reſpondeo per negationem aſſumptionis: Non enim in veteri Teſtamento vel Arcam, vel Cherubim, ſed verum Deum, qui promiſerat ſe illo loco inuocantes auditurum, adorabant.

Excipiunt autem hic Pontificiorum aliqui: Ergo eodem modo & nos ad Imagines ipſum Deum adorabimus. *Reſpondeo; non valet hæc conſequentia. In veteri Teſtamento enim habebant mandatum & promiſſionem expreſſam, de Deo illic adorando. Nos verò nec mãdatum, nec promiſſionem, nec exemplum aliquod habe-*

habemus, vt Deum ad imagines ac ſtatuas adoremus. Imò argumentum à ſimili (vt ſicut in veteri, ita & in novo Teſtamento cultum & adorationem Dei ad certa loca, & externa Symbola alligemus) refutatur ab ipſo Chriſto Ioan.4. Nec in monte hoc, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate Deum adorabitis. *Quod autem ad Regulam Auguſtini attinet, quam Ieſuita citat ex libro tertio, de Doct. Chriſtiana, capite 9. vbi dicit,* Signa vtilia diuinitùs inſtituta, veneranda eſſe, quia honor eorum ad Prototypum referatur, *& inde colligit,* Imagines Cherubim & ſerpentis coli debuiſſe; *vt probet*, Imagines quoque Chriſti & Sanctorum còli debere. *Reſpondeo, pro paribus ſumi à Ieſuita, quæ ſunt imparia. Nam alia eſt & quidem diuerſiſſima ratio Cherubim, ſerpentiſque ænei, & Imaginum Chriſtianorum. Illa fuerunt diuinitùs inſtituta & vtilia, non tamen Deus ea coli voluit, eo modo, quo Imagines apud Chriſtianos coluntur: Nam cùm ſerpens, adeoque Chriſti imago, ipſo Ieſuitâ interprete, honorari religiosè cœpit, ab Ezechia Rege fractus eſt. Et Cherubim in ſacrario Templi fuerunt vbi non poterant adorari, quia eò nulli, præter Pontificem ingredi licebat. Agnouit hoc etiam Actione 4. Synodi Nicenæ 2. Conſtantinus Epiſcopus Cypri, qui dixit,* Fuiſſe quidem imagines in tabernaculo: ſed ne ad Idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſſe, Non facies tibi ſimilitudinem aliquam ne populus culturam illi exhibeat. *Hæ verò non ſunt vtiles, ſed pernitioſa, nec à Deo inſtitutæ, ſed prohibitæ potius. Deinde integer ille locus Auguſtini, tam abeſt vt pro Ieſuita faciat, vt potius collectionem eius ſolidiſſimè refutet. Sic enim habet:* Qui aut operatur, aut veneratur vtile ſignum diuinitùs inſtitutum, cujus vim ſignificationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & tranſit, ſed illud potiùs quò talia cuncta referenda ſunt. Talis autem homo ſpiritalis & liber eſt, & tempore ſeruitutis, quo carnalibus animis nondum oportet ſigna illa reuelari, quorum jugo edomandi ſunt. Tales autem Spiritales erant Patriarchæ ac Prophetæ, & omnes in populo Iſrael, per quos nobis Spiritus ſanctus ipſa Scripturarum & auxilia & ſolatia miniſtrauit. Hoc verò tempore, poſteaquam reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtiſſimum judicium noſtræ libertatis illuxit, nec eorum quidem ſignorum quæ jam intelligimus operatione graui onerati ſumus: ſed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicut eſt Baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini.

Alterius *generis teſtimonia, quæ Ieſuita pro cultu & adoratione Imaginum ex Scriptura citat*, ſunt, *inquit*, quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter ſolam relationem ad Deum: vt Pſalm.99. Adorate ſcabellum pedum ejus. Et Matth.5. Nolite jurare per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus. Hîc prohibet, *inquit Ieſuita*, Deus juramenta ſine debitis circumſtantijs, per cœlum & terram, ne contumelia fiat ejuſmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. *Reſpondeo, falsò interpretatur hæc loca Ieſuita; non enim loquuntur de cultu creaturarum propter relationem aliquam ad Deum, ſed ſimpliciter de cultu ipſius Dei. Nam Pſalm. 99. non dicitur ſimpliciter* Adorate ſcabellum, *ſed,* Adorate ad ſcabellum, *vel,* Incuruate, proſternite, inclinate vos ante ſcabellum, *vt in Hebræo videre licet. Intelligitur autem hoc loco arca fœderis, vt etiam in Paralip. 28. cap. vbi Solomon dicit,* Cogitaui vt ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Domini. *Quod Deus quaſi in regia ſella hîc reſideret, atque inde ſuam præſentiam & potentiam in aſſidua gubernatione & defenſione populi ſui oſtenderet. Ideoque Iudæi Deum adoraturi, faciem ad arcam conuertebant, ſeque coram ea inclinabant, quaſi cogitantes ibi Regem ſuum reſidet tanquam in ſolio: ita tamen, vt interea animis ad cælum aſcenderent: quòd ſcirent, ita pedibus eum tangere arcam gloriâ ſua vt majeſtate vniuerſum orbem & cælum repleret. Similem fraudem committit etiam in loco Matth. 5. qui apertè docet,* blaſphemiam grauiſſimam eſſe, ſi rei creatæ religioſus cultus *(quale Iuſiurandum eſt)* tribuatur. *Et confirmatur ſententia noſtra 22. q. 1. Can. Conſidera. & Can. Si quis per.*

Tertij *generis teſtimonia Scripturæ ſunt*, quæ docent, *inquit Ieſuita*, creaturas dici ſacras vel ſanctas propter relationem ad res ſacras Exod. 3. Locus in quo ſtes, terra ſancta eſt; propter Angeli ſcilicet præſentiam. Exod.12. dicitur dies paſchæ, dies ſancta & venerabilis, propter ſignificationem, & quia dedicata erat cultui diuino. Exod. 28. dicuntur veſtes Sacerdotum ſanctę, propter eandem cauſam. Iſa. 11. Sepulchrum Domini glorioſum. 2.Tim.3. dicuntur Scripturæ ſacræ literæ. At Imagines Chriſti & ſanctorum ſunt etiam inſtitutæ ad ſignificandas & repræſentandas res ſacras: cur ergo eas honorare non liceat? *Argumentum Ieſuitæ tale eſt:*

> *Si quædam res creatæ ſunt religiosè colendæ, quia dicuntur ſanctæ & ſacræ: Imagines etiam ſunt venerandæ religiosè, quia ſunt ſanctæ & ſacræ.*

Sed prius eſt verum: ergo & poſterius.

Reſpondeo: ac primo nego connexum ſeu conſequen-

quentiam maioris. Nam creaturæ illæ, quæ in antecedente dicuntur Sanctæ, ita vocantur propter finem, cui ſunt deſtinatæ, nempe, vt ſeruiant cultui diuino: Imagines autem ſic dici non poſſunt ſanctæ, nam non pertinent ad cultum Dei, quia Deus ijs non coli vult, & ſunt potius abominatio in oculis Domini. Pro paribus igitur ſumit Ieſuita, quæ ſunt imparia. Deinde ad aſſumptum reſpondeo: vtitur Ieſuita fallaciâ A petitione principij: præſupponit enim illud eſſe verum, quod falſum eſt, nempe, veſtes ſacerdotales, codicem Scripturæ, &c. religioſo Cultu eſſe honoranda. Nam & ſacræ & ſanctæ dicuntur hæ res, quod vel rei ſacræ ſint ſignificatio, ſicut erant veſtes: vel ſacram doctrinam contineant, vt Scriptura. Relatè igitur, non per ſe: ex vſu & fine, non ipſæ, quales naturâ ſunt: κατά τι, non ἁπλῶς ſic dicuntur res illæ, ſicut aqua, panis & vinum in Baptiſmo & Cœna Domini. At ſoli ei rei quæ per ſe, naturâ & ſimpliciter ſacra & ſancta eſt, eſtque Deus, religioſus Cultus & veneratio debetur, teſte Chriſto Matth. 4. ver. 10. Moſe Deut. 6. v. 13. Paulo Galat. 4. verſ. 8. Ergo res illæ creatæ nequaquam religioſè colendæ ſunt. Reliqui loci ex Exodo & Paulo vſum indicant rerum illarum, quæ ſancta vocantur, non autem cultum earum, neque venerationem religioſam ijs deberi.

Argumentũ 2. Bellarmini pro cultu religioſo Imaginũ ab authoritate Conciliorum.

SECVNDO, probat Ieſuita cultum & adorationem ex Concilijs. De his Concilijs, quorum decreta pro cultu Imaginum Bellarminus nobis obijciet, Reſpondeo primò in genere, quemadmodum olim Maximino hæretico reſpondiſſe Auguſtinus lib. 3. legitur. Nec ego, inquit, Nicænam Synodum tibi, nec tu mihi Ariminenſem debes, tanquam præjudicaturus objicere: Nec ego hujus authoritate, nec tu illius teneris. Scripturarum authoritatibus, non quorumcunq; proprijs, ſed quę vt vtriuſque ſint communes, res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione decertet. Eodem modo Auguſtinus ad Creſconium Grammaticum lib. 2. c. 21. ſcripſit: Non debet ſe, inquit, Eccleſia Chriſto præponere, &c. cum ille ſemper veraciter judicet: Eccleſiaſtici autem Iudices, ſicut homines plerunque fallantur. Hæc Auguſtinus. Quamobrem nos etiam ab Eccleſia ad Chriſtum à Concilijs, præſertim Bellarmini idololatricis, ad Scripturas ſacras: ab Eccleſia deformata ad reformatam: ab Eccleſia particulari ad catholicam: à falſo ad verum: à nouo ad vetus: à dubia, mutabili incerta, inconſiderata ſententia, ad ſententiam firmiſſimam, ſtabiliſſimam, certiſſimam, conſtantiſſimam, nullis ſeculorum ætatibus mutabilem: nempe ad Legem hanc Dei, Non facies tibi ſculptile, neque vllam ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, &c. Non adorabis, neque coles ea. Sed tamen audiamus, quid Bellarminus de ſuis Concilijs dicat.

Regula Auguſtini de Concilijs.

De Canone 82. Synodi 6.

Habemus inprimis, inquit, Canonem 82. ſextæ Synodi, vbi dicuntur Imagines venerabiles. Reſpondeo, teſtimonium hoc eſt dubium & incertum, vel ipſorum Pontificiorum judicio, & proinde non audiendum. Nam ipſe Bellarminus addit, Canones hujus ſextæ Synodi non eſſe firmæ auctoritatis. Nec valet quod excipit, Hunc Canonem ſemper fuiſſe receptum ab Eccleſia. Nam hæc Eccleſia Romana, & idololatrica eſt, de qua loquitur Ieſuita. Deinde contrarium dicit Baronius: Is enim tomo 7. Annal. anno. 692. pag. 613. de hoc ipſo Canone agens, ſic inter alia inquit: Cum inter Latinos acta res eſt, nequaquam reperies eum Canonem ab Eccleſia Romana eſſe receptum, imò vſu contrario improbatum, &c. Sed Bellarminus ſequitur regulam, quam, vt Anaſtaſius Bibliothecarius ad Ioannem Pontificem Rom. ſcribit, referente eodem loco Baronio, Romana Eccleſia in Canonibus ſextæ Synodi & qui Apoſtolorum nomine circumferuntur, conſueuit ſeruare, vt quos ſciret eſſe ſecundum Romanæ Eccleſiæ decreta, aliorumque Conciliorum ſancita, non reſpueret, ſed vt veritati conſentientes amplecteretur: reliquos verò Canones his decretis aduerſos, vt execrabiles deteſtaretur. Ergo Canones huius Synodi qui faciunt pro confirmatione idololatriæ & ſuperſtitionum recipit Romana Eccleſia, cæteros deteſtatur.

Verè dictum.

De Synodo Romana & Gentiliacenſi.

Secundò, Habemus, inquit Ieſuita, Synodum Romanam ſub Gregorio III. pro Imaginum cultu: Synodum Gentiliacenſem, in qua admoniti ſunt Græci, vt idem de Imaginibus cum alijs ſentirent: Rurſus Synodum aliam pro Imaginibus Romæ ſub Stephano III. celebratam. Reſpondeo, Concilia hæc nullius authoritatis eſſe, quum cultum & adorationem Imaginum contra expreſſum verbum Dei approbârint, & in Eccleſiam introduxerint.

De Nicæno 2. Concilio.

His annumerat etiam Concilium Nicænum 2. quod Action. 7. definiuit, Imagines eſſe colendas. Eſt autem, inquit, hoc Concilium ejuſmodi, vt nullo modo dubitari poſſit, quin generale & legitimum fuerit. Reſpondeo vt ſupra, definitionem hujus Synodi, de colendis & adorandis Imaginibus, contrariam verbo Dei, & propterea nullius authoritatis eſſe. Nam Orthodoxi Patres omnes primitiuæ Eccleſiæ eatenus ſibi ſuiſque ſcriptis credi voluerunt, quatenus cum verbo Dei conſentiant: ipſimet quoque ea, quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbârunt, nec receperunt.

Quia verò hoc loco & alibi in hac tractatione de Imaginibus, Ieſuita ſubinde hanc Synodum Nicænam tanquam Orthodoxam & generalem obijcit, & ex ea imprimis cultum & adorationem Imaginum probare conatur, ejuſque authori-

thoritate tanquam Gorgonis capite nos perterrefacere vult, non inutile fore arbitror, ſi præcipua eius capita excerpamus, & oſtendamus, quâ fide cauſa hæc de Imaginibus in illa tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa de cultu & adoratione Imaginum facta ſint, vt Lector inde judicare poſſit, quantum iſti Synodo authoritatis tribuendum ſit.

Quâ fide cauſa de Imaginibus in Nicæna 2. Synodo tractata ſit.

Primò itaque neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum Imaginum vſum, & inter earundem cultum ac adorationem confundunt. Et ſi quæ teſtimonia adducunt de hiſtorico Imaginum vſu, mox vel apertè vel obliquè inferunt earum cultum & adorationem.

Secundò, quando in Patrum ſcriptis ad picturas vel Imagines in genere alluditur, ipſi mox inferunt; In Templis igitur Chriſtianorum habendæ ſunt Imagines.

Tertiò, ex certis teſtimonijs veræ antiquitatis, per annos trecentos, non poſſunt oſtendere, Chriſtianos Imagines in Templis aut alijs locis ſacris habuiſſe. Quia verò Synodus illa fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinem vetuſtiſſimam, inde vſque à Chriſti & Apoſtolorum temporibus receptam, ad ejus probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta profert de Imagine quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abagaro miſerit: de Imagine Chriſti à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus fecerit, & moriturus Gamalieli reliquerit, &c. de quibus ſupra ſatis dictum eſt.

Quartò, Adrianus Papa ex Scriptura ſacra & Dei mandato probare vult, Imagines in Templis neceſſarias eſſe: ſed pueriles, frigidæ & pudendæ ſunt ejus probationes, nihil prorſus ad rem facientes: qua de re vide Actionem 2. & 4

Quintò, in hac Synodo contra verbum Dei, & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia, decretum eſt, ſacras Imagines honorandas, venerandas, ſalutandas, amplectandas, oſculandas, colendas & adorandas eſſe. Ac licet nonnulli in Synodo diſtinguerent, inter latriam, quæ ſoli Trinitati debetur, & aliam honorariam adorationem, quam δουλείαν vocant: tamen religioſa pietas veræ & eruditæ antiquitatis hanc ſubtilitatem ignorauit, & ſimpliciter adorationem Imaginum prohibuit, ſicut & Gregorius M. docuit, Imagines nullo modo adorandas. Et lex Dei ſimpliciter dicit, Non adorabis nec coles ea. Quantum etiam maior pars Synodi ſuis ſalutationibus, venerationibus, cultibus & adorationibus tribuerit Imaginibus, paulò antè indicatum eſt, vnde intelligi poteſt, fucum tantum eſſe diſputationem de Imaginibus.

Sextò, hunc cultum & adorationem Imaginum Septima hæc Synodus probare conatur, Primò ex Scriptura: Secundò ex traditionibus: Tertiò ex Patrum teſtimoniis: Quartò ex miraculis: Quintò quòd contrarium docere ſit vetus hæreſis: Sextò à ſimilitudine venerationis politicarum Imaginum. Videntes autem ſibi obſtare clariſſimam Scripturæ ſententiam, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles; eam ſic eludere conantur, quod excluſiuam particulam addiderit latriæ, non autem adorationi. Hanc verò eluſionem Angelus Apoc. 19. ignorauit, qui à Ioanne adorari non vult, quia ſcriptum ſit, Deum adora. Ignòrauit quoque illam tota antiquitas, ex cuius ſententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec ipſorum Reliquias, nec vllam creaturam; ſed ſolum Deum adoramus: Et Gregorius Magnus adorationem Imaginum prohibens, hoc ipſo dicto vtitur, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Teſtimonia verò Scripturæ, quibus adorationem Imaginum probare conantur, Actione 2. hæc ſunt: Scriptum eſt, Faciem tuam Domine requiram. Item, Vultum tuum deprecabuntur diuites populi. Simulachra autem ſunt vultus ſeu facies Dei: ergo Imagines ſunt adorandæ. Act. 4. hæc teſtimonia proferuntur. Adorate ſcabellum pedum ejus. Adoràte ad montem ſanctum ejus. Item, Hebr. 11. Iacob virgam ſeu ſceptrum Ioſephi adorauit. Item, In veteri Teſtamento adorârunt Arcam & Cherubim, &c. Deficientibus autem Scripturæ teſtimoniis idoneis, hæc ſæpius repetunt: Imagines fieri, coli & adorari hac opinione, quòd ſic Deo gratus cultus præſtetur: non igitur non poſſe à Deo probari. Deinde ad Traditiones confugiunt.

Poſtea Patrum teſtimonia citant, non quidem eorum, qui in primitiua Eccleſia ad annos poſt natum Chriſtum trecentos & amplius floruerunt: talium nulla prorſus in iſta Synodo fit mentio: ſed Athanaſii, Baſilii & Chryſoſtomi: Sed ſi conſideretur, quid Patres dicti in iſtis ſententiis, quas citat Synodus, tractent, manifeſtum erit, iſtas allegationes Synodi, inſidias, dolos ac fraudes eſſe, vt paulò pòſt indicabitur. Animaduertentes igitur, illis teſtimoniis Patrum non rectè confirmari adorationem Imaginum, ſuppoſititia & adulterina Baſilij, &c. proferunt. Vtque errorem ſuum antiquitatis nomine facilius Eccleſiæ obtrudere poſſint, recentiora antiquioribus Scriptoribus tribuere non verentur. Tribuunt enim Epiſtolam quandam de adoratione Imaginum Gregorii III. eſſe conſtat. Athanaſio M. adſcribunt fabulam de paſſione Imaginis crucifixi, quæ longè recentioris eſt Athanaſii, &c. Adhuc Miracula quoque enumerant, quæ per Imagines edita fingunt, & quòd ipſi Sancti, quorum ſint Imagines mulierculis quibusdam apparuerint, & eas apud Imagines auxilium quærere iuſſerint.

Porrò, quod dicunt veterem eſſe hæreſin Ethnicorum, Samaritanorum & Manichæorum adorationem Imaginum damnantium, ridiculum eſt, quum Ethnici & Samaritani hanc ipſam ob cau-

ſam damnentur, quòd idola coluerint & adorarint: Iudæi autem ex lege Dei Imagines improbârint: de Manichæis autem nulla hiſtoria referant, quod Imagines auerſati ſint. Poſtremò locum ſimilium ſæpiſſimè vrgent. Ex his omnibus intelligimus, ineptas, frigidas, fabuloſas, & falſas eſſe omnes iſtius Synodi argumentationes ad probandam adorationem Imaginum: hinc autem iudicet iam Lector, quantum fidei & authoritatis huic Synodo, eiuſque definitioni de adorandis Imaginibus tribuendum ſit.

Iudicium Bellarmini de Nicæna 2. Synodo. Bellarminus tamen hanc Synodum Oecumenicam & legitimam, omnibuſque alijs præferendam eſſe contendit, quod habuerit inprimis legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriæ, Antiochiæ & Hieroſolymæ, Patriarcham item Conſtantinopolitanum: quodque adfuerint Epiſcopi 350. & conſenſerit Conſtantinus Imperator. Econtra verò omnem præ illa authoritatem derogare conatur duabus Conſtantinopolitanis Synodis ſub Leone Iſaurico & Conſtantino Copronymo celebratis, Francofordienſi quoque, quod illa plenaria & generalis, hæ verò particulares fuerint. Fuiſſe autem particulares inde probare vult, *An duæ Conſtantinopolitanæ Synodi & Francofordienſis particulares fuerint.* quod in Conſtantinopolitana ſub Leone non fuerunt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchæ, excepto Conſtantinopolitano: & quòd in altera ſub Conſtantino non ſunt vocati, nec adfuerunt vel per ſe, vel legatos Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus Patriarchæ: denique, quòd in Francofordienſi adfuerunt quidem legati Pontificis Romani, ſed Synodo aſſenſi non ſunt. Reſpondeo primò de Romano Pontifice, verum quidem eſt, non interfuiſſe ipſum Conſtantinopolitanis duobus Concilijs. Sed cauſæ in promptu ſunt. Vna eſt, quòd jam tum cœpit Romanus Papa perfidus & rebellis eſſe in Imperatorem Conſtantinopolitanum, & illius imperium conuellere conatus fuit. Altera eſt, quod nouit, in illis Concilijs Imagines, earumque adorationem damnandam eſſe; noluit igitur intereſſe: Quod igitur abſuit, non Synodi, ſed ſuo vitio abſuit, nam adeſſe iuſſus fuit, & hoc ſufficiebat.

Neque propterea non generale fuit hoc Concilium, vel legitimum, quia Romanus Pontifex neque per ſe, neque per legatos illi non interfuit. Nam etiam Conſtantinopolitanum primum, quod tamen à Pontificijs pro generali & legitimo habetur, non eſſet generale & legitimum; quia nec Pontifex Romanus, nec quiſquam alius eius nomine illi Concilio interfuit. Iulius quidem Papa apud Socratem libro ſecundo capite decimo tertio, ad Antiochenos contendit, ſine Pontifice Romano non poſſe generalia Concilia celebrari. Reſpondeo, Iulium in propria cauſa teſtimonium dicere, & propterea non audiendum. Deinde, quod ſcribit nullâ ratione probat. Adhæc, Orientales Epiſcopi ad quos ille hoc ſcripſit, ob hanc Romani Papæ arrogantiam vehementer indignati ſunt, & eam appellârunt petulantem contumeliam, quâ reliquas Eccleſias afficeret, eique reſponderunt, aliarum Eccleſiarum res & controuerſias à Romano Papa non debere decerni: vide Socratem libro ſecundo, capite vndecimo. Sozomenum lib. 3. cap. 7. De reliquis Patriarchis, reſpondeo vt ſupra, *Generale Concilium quod.* Non Patriarcharum & Epiſcoporum numerum facere generale & legitimum Concilium, ſed verum Scripturæ vſum qui eſt vniuerſalis omnium controuerſiarum iudex. Cùm igitur in duobus illis Conſtantinopolitanis Concilijs infallibili Scripturarum fundamento ſuperſtitioſum & idololatricum Imaginum cultum damnârint, nil illis deeſt, quo minus legitimis Concilijs annumerentur: præſertim cùm Imperatores è præcipuis in Imperio Eccleſijs illa conuocauerint.

His addit Ieſuita, Ex euentu colligi poſſe, Nicenum 2. Concilium fuiſſe legitimum: nam ſolum illud tandem obtinuiſſe: Imagines enim in Templis permanſiſſe: Imò etiam ſolius hujus Concilij Acta extare, reliqua tria mox euanuiſſe, & in hiſtorijs ſolum aliquam eorum memoriam ſeruatam eſſe. Reſpondeo, hæc ita euenerunt, quòd Romani Pontifices & idololatræ in magna potentia & authoritate tunc conſtituti, ingenti fraude & dolo, atque audaciâ immani omnia ſuppreſſerunt, quæ contra ſuam Idolatriam faciebant: ea verò magno ſtudio & diligentiâ conſeruârunt, quæ ſuum errorem confirmabant. Sic etiam Hieronymus Vigilantij; & Lanfrancus cum Tranſſubſtantiatoribus ſuis libros Berengarij, viri illâ ætate erudititiſſimi habiti, ſuppreſſerunt.

Tertium Bellarmini argumentum pro cultu religioſo Imaginum ab authoritate Patrum refutatur. TERTIO, Bellarminus cultum & adorationem Imaginum probare conatur ex Patribus aliquibus. Reſpondeo primò in genere, Non quid homines ſenſerint, ſed quid ex Dei verbo ſentire debuerint, nobis ſpectandum & ſequendum eſſe, præſertim in articulo fidei. Deinde, Nullus Pater ante Concilium Nicenum 2. anno 788. celebratum, dixit, ſenſit, ſcripſit adorandas, vel religioſè colendas eſſe Imagines Sanctorum; ſed duntaxat memoriæ, & hiſtoriæ causâ haberi poſſe. Sed teſtimonia quæ ex Patribus citat inſpiciamus.

Baſilius falſus. Primò, Baſilius, inquit Bellarminus, in Iulianum, vt citat Adrianus Papa in Epiſtola ad Imperatorem, in Synodo Nicæna 2. Act. 2. inquit, Hiſtorias Imaginum illorum honoro, & palàm adoro: hoc enim nobis traditum à ſáctis Apoſtolis, non eſſe prohibendum, ſed in omnibus Eccleſijs noſtris eorum hiſtorias erigimus. Reſpondeo, Baſilius hic, non eſt ille Baſilius, qui propter doctrinam, ſapientiam & conſtantiam in veritate, Magnus

meritò appellatus, & ejus authoritas grauis ſemper viſa atque judicata eſt. Neque iſta verba hujus Baſily verba ſunt, ſed Papa duntaxat Adrianus in Epiſtola ſua Synodica inter alia ineptiſſima teſtimonia, hac verba citauit tanquam Baſily: quæ, vel alia ſimilia & ejuſdem ſententia, in genuinis Baſilij libris non reperiuntur. Quod autem Baſilius iſte, quicunque fuerit, Imagines ſe culturum adoraturumque profitetur, Bellarminus ipſe nouit, hanc doctrinam aduerſari Gregorio M. & ſuis Concilijs: Nam in Moguntinenſi Concilio ſcribitur: Imagines non ad id proponuntur, vt adoremus aut colamus eas.

Chryſoſtomi Liturgia. *Secundò inquit Ieſuita*, Chryſoſtomus in Liturgia ſcribit: Sacerdos ad Imaginem Chriſti caput inclinat. *Reſpondeo, hanc Liturgiam falsò tribui Chryſoſtomo ſupra ſatis probatum eſt.*

Ambroſius. *Tertiò ait*, Ambroſius Serm. 10. in pſalm. 118. ſcribit: Qui Imaginem coronat Imperatoris, vtique illum honorat, cujus Imaginem coronauit: & qui Statuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique feciſſe videtur injuriam, *&c. Reſpondeo, Ambroſius, vt & alij Patres, ſumunt ſimilitudinem à politicis Imperatorum Imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quòd nempe ipſis Regibus judicetur factum, quicquid Imaginibus ipſorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quòdque ipſum Regẽ vidiſſe dicatur, qui Imaginem eius aſpectu. Nullo modo autem inde inferunt. Ergo honor, cultus, inuocatio & adoratio, quæ ipſi Chriſto debentur, materiali & exanimi ipſius Imagini exhibenda ſunt. Hæc enim ſententia, ne vnica quidem ſyllaba, in Ambroſii aliorumque Patrum ſcriptis oſtendi poteſt. Sed quia hæreticis abſurdum videbatur. Chriſtum Filium Dei, eodem honore, cultu & adoratione proſequendum, ſicut ipſum Deum Patrem, & prætendebant, inde ſequi duos eſſe Deos: Ideo hanc doctrinam Chriſti* (Ego in Patre, Pater in me. Qui videt me, videt & Patrem meum. Vt omnes glorificent Filium, ſicut Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem) *Patres illi ſimilitudine craſſiore, & notâ ab Imaginibus Regum, ſicut more politico tunc vſitatæ erant, ſumptâ pro rudioribus qualitercunque declarare voluerunt, ideò quia Chriſtus vocatur* Imago Dei, *&* Character ſubſtantiæ ejus: *Nihil autem prorſus vel Ambroſius, vel alij Patres dicunt, de Chriſti & Sanctorum materialibus Imaginibus, in Eccleſia, religiosè colendis & adorandis: Sed loquuntur de politicis Imperatorum Imaginibus, & hanc ſimilitudinem accommodant ad Chriſtum, qui eſt viua & ſubſtantialis Imago Patris.*

Damaſcenus. Gregorius M. *Quartò, adducit quædam ex Auguſtino, ad quæ ſupra reſponſum eſt. Paulinus primus picturas in Eccleſiam inuexit, & quidem grauiter peccauit, vt ſuo quoque loco diximus. Damaſcenus recens author, nec inter Patres antiquos numerandus eſt. De Gregorio Magno reſpondeo, negare non poſſe Ieſuitam, quin ille Imaginum adorationem ex profeſſo ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum prohibuerit & damnârit. Simul tamen fatendum eſt etiam ejus ætate, nempe circa annos 600. poſt natum Chriſtum, nimium Imaginibus tribui, & ſeminaria adorationis earum ſpargi cœpiſſe, dum ante Imagines proſtrati Chriſtum ipſum adorare cœperunt, ſed contra manifeſtum Dei verbum.*

His adjungit teſtimonia aliquot ex Patribus, indeque prolixam diſputationem inſtituit de Cruce Chriſti adoranda: Sed quia eam capite 27. & 28. repetet, illam eo vſque integram reſeruabimus.

Argumentum Bellarmini 4. pro adoratione Imaginũ à Miraculis refutatur. QVARTVM *argumentum pro cultu & adoratione Imaginum, ſumit Ieſuita à* Miraculis, *quæ per vel ad Imagines edita eſſe dicit. Reſpondeo, illa Miracula vel ſunt ficta & falſa, & proinde nihil probant: vel ſi quædam vera ſunt, non tamen ex ſolis miraculis de veritate doctrinæ judicandum eſt ſed ex verbo Dei. Nam etiam diabolus pro ſuorum mendaciorum confirmatione miracula edit. 2. Theſſ. 2. Apoc. 16. Et falſiſſimum eſt, quod addit, Ieſuita* Deum ideò per Imagines edidiſſe miracula, vt ſic earum cultum ſanciret & probaret. *Nam quis credet hoc Bellarmino, quum Imagines earumque cultum grauiſſimè Deus prohibuerit? Sed de Miraculis apud Imagines editis vide plura ſupra pag. 203. & ſeq.*

Argumentũ 5. Bellarmini. QVINTVM *eſt*, Homo honoratur, quia Dei imago eſt: Ergo & cæteræ Imagines Chriſti vel Sanctorum dignæ ſunt veneratione. *Reſpondeo, In hoc argumento primò Ieſuita peccat Æquiuocatione vocis* Imago. *Non enim Hominis ſtatua, de qua hic agitur, eodem modo eſt Hominis ſtatua, quo Homo eſt viua Dei Imago: Statua verò, Imago Hominis mortua. Deinde peccat æquiuocatione vocis* Honor *ſeu* Veneratio. *Nam homo, etiamſi Dei viua ſit Imago tamen ciuili tantùm, non religioſo honore colendus eſt. Ieſuita autem ex hac ſimilitudine probare vult, mortuas hominum Imagines religiosè honorandas. Eſt & illud falſiſſimum, Hominem quemuis viuum religioſo cultu venerandum eſſe, vt Imaginem Dei, quæ ſacra res ſit.*

Argumentũ 6. Bellarmini. SEXTO *dicit*, Imago Regis eſt venerabilis ciuili quodam honore. Ergo Imagines Chriſti & Sanctorum, ſunt venerabilis religioſo honore. *Reſpondeo, per negationem conſequentiæ: Ciuilis enim honor & religioſus ſunt duo Diſparata. quæ vni eidemque rei ſimul tribui non poſſunt. Ciuilis honor conceditur, quibuſuis Imaginibus, ſiue Imperatorum, ſiue Chriſti & Sanctorum: Religioſus autem nequaquam; Is enim ſoli Deo debetur, non autem Imagini-*

ginibus Dei, multoque minus Sanctorum.

Argumẽtũ 7. Bellarmini. SEPTIMO *dicit*, Imago eſt capax iniuriæ & contumeliæ: ergo & honoris atque cultûs. *Reſpondeo, Imago eſt capax ciuilis iniuriæ, vt probant Exempla à Ieſuita adducta: ergo ciuilis etiam tantum honoris, non religioſi cultûs. Et, vt rectè monet Danæus, hic ipſe ciuilis quoque honor, qui tribuitur Imaginibus, exiguus omninò moderatusque eſſe debet: Et poſitus eſt potius in non agendo, quàm in tribuendo eis quidpiam: in non lædendo eas, quàm eas honorando, ornando, ſalutando.*

Argumẽtũ 8. Bellarmini. OCTAVO *inquit*, Imagines Sanctæ repræſentant Sanctos: Ergo ſunt religiosè colendæ. *Reſpondeo per negationem conſequentiæ. Nam ſi Sancti ipſi non ſunt religiosè colendi & adorandi, multò minus eorum Imagines. Sed prius eſt verum: Ergo & poſterius.*

Argumẽtũ 9. Bellarmini. NONO, Hoſtes Imaginum tantum fuerunt Iudæi, Samaritani, Mahumetani, & manifeſtè hæretici; fautores autem earum viri ſancti & docti Gregorius III. Adrianus I. ſummi Pontifices, Germanus & Taraſius Epiſcopi Conſtantinopolitani, Damaſcenus, Methodius, Leondinus, Ionas Aurelianenſis, Paulus Diaconus & alij pij doctique viri: ergo verior eſt horum ſententia, quàm illorum. *Reſpondeo per negationem antecedentis. Nam, vt ſupra quoque diximus, ridiculum eſt vel fingere Samaritanos & ſimiles hoſtes Imaginum fuiſſe, earumque adorationem prohibuiſſe; cùm illam ipſam ob cauſam in Scriptura damnentur, quod Simulachra coluerint atque adorârint. Iudæi verò, ſicut etiam Mahumetani ex lege diuina adorationem Imaginum ſemper damnârunt. De Manichæis hæreticis nulla hiſtoria tradunt, eos hoſtes Imaginum fuiſſe; ſed contrarium ſupra ex Auguſtino oſtendimus. Sed verus hoſtis Imaginum eſt Deus ipſe qui eas ſeueriſſimè in ſuo verbo prohibuit: Hoſtes earum infenſiſſimi fuerunt Prophetæ, Apoſtoli & Orthodoxi Patres omnes, qui in primitiua Eccleſia poſt natum Chriſtum ad annum vſque ſexcenteſimum pietate, ſanctitate & doctrinâ longiſſimè Pontificibus Rom. & cæteris quos nominat Ieſuita, excelluerunt.*

Qui Imaginũ adorationem defenderint. Greg. 3. quis. *Econtra Imagines, earumque adorationem inſtituerunt & propagârunt homines ſuperſtitioſiſſimi & nequiſſimi.* Gregorius III. *enim Papa Dominum ſuum Leonem Imperatorem excommunicauit: contra Longobardos Carolum Marcellum, pro ſede Romana tuenda, in auxilium aſciuit: Græcos per Longobardos Italiâ pepulit; illosque ipſos Longobardos per Francos tum demùm oppreſſit: & Italiam omnem Imperatorio ſacramento abſoluit, atque defunctorum memorias in Miſſa facere, & pro mortuis ipſis orare, afferre & ſacrificare inſtituit.* *Adrian. 1. quis* Adrianus I *Papa magis ædilis Curulis, quàm fidelis paſtoris gregis Chriſti functus eſt. Adhuc mortuo Carolomanno, Francorum Rege & Caroli fratre Bertha eius vidua cum duobus filijs ad Adrianum hunc venit, impetratura, vt eos confirmaret, & in paternum regnum inungeret. Adrianus autem, ne Caroli animum à ſe alienaret, pupillos reiecit & in Reges eos inungere recuſauit: imò tam matrem, quàm filios, cum Deſiderio Longobardorum Rege, regno, vxore, & liberis in perpetuam ſeruitutem dedit. Sic Dei in terris vicarius viduæ cauſam, & orphanorum clamores audiuit: & hæc eſt illius pietas, quam Bellarminus hoc loco in eo commendat.* Taraſius, *cuius etiam mentionem facit Ieſuita, homo facundus & audax, in aula Imperatoris militem & ſcribam agens, Patriarcha Conſtantinopolitanus ordinatur.* *Taraſius quis* Damaſcenus, *inclinante iam eius tempore verâ doctrinâ, & reuelante ſe apertè iniquitatis myſterio, tot pudendos & non ferendos errores fouit de libero arbitrio, de Iuſtificatione, de honore & cultu Sanctorum, de Imaginum adoratione, de Cœna Domi, de Antichriſto & Purgatorio, vt ſcripta eius non magnam admodum apud omnes pios authoritatem mereantur: atque hi, cum eiuſdem farinæ hominibus, nempe Leontio, Iona Aurelianenſi & Paulo Diacono, ſunt illi ſancti, pij & docti viri, qui defenderunt adorationem Imaginum quosque hîc Bellarminus præ cæteris honoris causâ nominat.* *Damaſc. quis.* *Obſeruet autem Lector, ne vnicum quidem Patrem ab eo nominari ex tota vera antiquitate vſque ad annos Chriſti* 700. *qui Imagines coluerint, aut adorationem earum approbârint. Nos igitur verius ſic in contrariam partem argumentari poſſemus; Patroni ac defenſores Imaginum, earumque adorationis fuerunt homines ſuperſtitioſi, Antichriſti, multis erroribus inquinati, &c. Hoſtes autem earum fuerunt Deus ipſe, Prophetæ, Apoſtoli & vniuerſus chorus Patrum veræ primitiuæ Eccleſiæ, homines ſanctiſſimi, piiſſimi & doctiſſimi iudicio omnium: Ergo verior eſt horum ſententia & doctrina de cultu & adoratione Imaginum, quàm illorum.* *Nota Lector.*

Argumẽtũ 10 Bellarmini pro adoratione Imaginũ refutatur DECIMVM *argumentum pro adoratione Imaginum petit Ieſuita, ex infelici exitu Iconomachorum, hoc eſt, eorum, qui adorationem & cultum Imaginum damnârunt: & felicitate eorum qui Imagines defenderunt. Declamitat deinde Ieſuita ex Zonara, Paulo Diacono, Palmerio Idololatris & ſuperſtitioſiſſimis Monachis*, vt tempore Leonis III. Imper. poſteaquam Imagines in foro Conſtantinopolitano crematæ eſſent, orta ſit grauiſſima peſtilentia: Vt Leo & Succeſſores eius amiſerint illo tempore imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperarint: Vt tempore Conſtantini Copronymi terræmotus, peſtis & aliæ inauditæ calamitates Orientem inuaſerint: Vt Conſtantinus Copronymus miſerè perierit, & è contrario Pi-

pinus & Carolus ad Imperium prouecti feliciſſimè regnârint. *Reſpondeo primò ex Ethnico Poëta.*

Pereat ſucceſſibus opto,
Quiſquis ab euentu facta notāda putat.

Aut ſi hoc Ieſuitæ argumentum ſit legitimum, poſſumus nos quoque huius generis in contrariam partem multa proferre. Nam Irene, *quæ author fuit, vt cultus & adoratio Imaginum decerneretur, fœmina fuit crudeliſsima: Filium ſuum Conſtantinum oculis, imperio & vitâ etiam priuauit: ſoceri ſui Conſtantini Imperat. corpus effoſſum, publicè cremari juſsit, ac cineres in mare diſpergi: Aſtrologis nimium credendo, regni vires & opes exhauſit: multis linguas præcidi juſsit. Sol, ſub eius imperio, obtenebreſcit, & ad dies ſeptendecim radios ſuos ita amittit, iuxta Eutropium, vt maris naues errarent: mundus enim tenebris dignus erat, quoniam in luce ambulare nolebat. Terra, vt quæ horreret tam immanem Idololatriam, adeò vehementer concutitur, vt de ruina Conſtantinopoleos metus eſſet, & omnes ciues extra domos fugerent in hortos & agros, ibique tentoria figerent, vt Paulus Diaconus libro 23. Rom. rerum refert. Sed Idololatræ nihil tantis permoti miraculis, in ſuperſtitione & Idololatria perſeuerârunt. Deinde Imperium Romanum ſub Irene plus detrimenti accepit, quàm ſub Leone* III. *& Conſtantino, à quibus fortiter defenſum & retentum eſt: Fuit enim Leo* III. *Imperator fortiſsimus: eius filius Conſtantinus multa præclarè geſsit, fines Imperij recuperauit & ampliauit, vt ex hiſtoria eius conſtat. Quòd autem ſub his Imperatoribus Italiæ regnum amiſſum eſt, nec id recupare vnquam potuerunt Conſtantinopolitani Imperat. quorum obſecro perfidiâ, fraude & dolo id factum eſt Bellarmine? certè Pontificum Romanorum, quorum cauſam tu agis. Quando autem Conſtantinopolis à Mahumete 2. Turcarum Imper. capta eſt? tunc quidem, quando omnes omnium Sanctorum Imagines, inprimiſque Beatæ Mariæ Virginis religioſiſsimè in ea vrbe cultæ, circa vrbis mœnia geſtatæ, & adoratæ ſunt: Et tamen audet cauſam earum calamitatum, quæ ſub Leone & Conſtantino acciderunt, in deſtructionem Imaginum, & prohibitionem adorationis earum transferre? Denique, quid reſpondebit Ieſuita de cladibus, quas Eccleſia Dei & regnum Iuda ſub Ezechia & Ioſia ſanctiſsimis Regibus, perpeſſa eſt: ſcilicet eas etiam deſtructioni ſerpentis ænei, & reformationi ab iis inſtitutæ adſcribet, &c.*

Irene Imperatrix quæ fuerit & qualis.

CAPVT XVII.

VII. Quo genere Cultûs IMAGINES honorandæ ſint.

TOTA *hæc diſputatio, quam Bellarminus hoc capite, & ſequentibus 5. inſtituit, de genere cultûs Imaginum, eſt inutilis & ſuperuacanea. A quocunque enim remouetur genus, ab eodem remouetur & ſpecies. At nos præcedente capite cultum omnem, præſertim religioſum, ab Imaginibus remouimus: Ergo ſuperuacaneum eſt diſputare, quo cultûs genere Imagines ſint honorandæ & colendæ. Examinabimus tamen Ieſuitæ rationes, ſed, propter dictam cauſam, breuiſsimè.*

Primò, de hac quæſtione tres Scholaſticorum adducit ſententias, & quidem, vt ipſi videtur aliquo modo diuerſas ſeu contrarias. Vnde colligitur, totum hoc ipſorum dogma de cultu & veneratione Imaginum, eſſe apud illos dubium, incertum, & anceps. Nam Alexander Alenſis & Durandus docent, Imaginem nullo modo in ſe colendam, ſed ſolùm coram Imagine colendum prototypum ſeu exemplar. *Thomas autem, Caietanus, Bonauentura, Marſilius, Almayn, Carthuſianus, Capreolus & alij docent:* eundem honorem deberi Imagini & exemplari: & proinde Chriſti Imaginem eſſe adorandam cultu latriæ, Mariæ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. *Martinus Pereſius autem Catharinus, Sanderus & Biel, mediam quandam inter has duas ſententias tenent: nempe,* ipſas Imagines in ſe, & propriè honorari debere, ſed honore minori quàm ipſum exemplar, & proinde nullam Imaginem adorandam eſſe cultu latriæ.

Diſcordia Scholaſticorū de genere cultûs Imaginū.

Has diſcrepantes ſententias vt conciliet Ieſuita, tres diſtinctiones fingit. Prima eſt, quædam per ſe, quædam per accidens honorari: *Secunda,* quædam propter ſe, quædam propter aliud. *Tertia,* quædam propriè, quædam impropriè coli.

His poſitis, affirmat Ieſuita, Imagines Chriſti & Sanctorum venerandas eſſe non ſolum per accidens, vel impropriè, ſed etiam per ſe & propriè, ita vt ipſæ terminent venerationem vt in ſe conſiderantur, & non ſolùm vt vicem gerunt exemplaris. *Vult igitur Bellarminus,* Imagines ipſas eſſe proprium adorationis eorum, qui eas colunt, terminum. *Hæc autem eſt blaſphemia magna, à qua Ethnicorum quoque multi abhorruerunt. Sed probat Ieſuita.*

Primò, quia Nicæna ſecunda Synodus definit, Imagines Chriſti eſſe venerandas, ſed non latriâ. *Vult igitur Bellarminus, Synodum decreuiſſe,* Imagines per ſe & religiosè colendas. *Reſpondeo per negationem conſequentiæ: Nam coli poſſunt Imagines ciuiliter, & tantum propter ipſarum exemplar: quemadmodum Traiani mortui ſtatua triumphans, Sexto Victore teſte, non propter ſe, ſed ciuiliter ſolùm, & propter Traianum prototypum honorabatur.*

Imagines iuxta Bellarminum, ſunt proprius adorationis terminus, qui eas colunt, terminus.

Secunda & tertia ratio ſumitur ab authoritate Nicænæ 2. Synodi, quæ anathema dicit

iis

iis, qui negant Imagines venerandas eſſe. *Item, definit*, Imagines venerandas eſſe eo modo, quo honorantur vaſa ſacra & Euangelia. *Reſpondeo. Illa Synodus eſt idololatrica & verbo Dei contraria, ideóque in Francofurtenſi Synodo damnata, ac propterea decreta eius neminem obligant. Notet tamen Lector, quod Ieſuita in prima ratione dicit,* Si Imago non ſit veneranda niſi impropriè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, licere certè ſimpliciter negare, Imagines venerandas eſſe. Quod enim non dicitur niſi impropriè, ſimpliciter negari poteſt. *At ſi cultus aliquis Imagini debetur, certè impropriè illis debetur, nempe propter prototypum vel exemplar ſaltem. Simpliciter igitur & verè dici poteſt, Imagines non eſſe venerandas. Deinde in tertia ratione dicit,* Imagines eſſe venerandas eo modo quo Euangelia & ſacra Vaſa coluntur. *Vbi Synodus Nicana 2. & Ieſuita pro paribus ſumunt, quæ ſunt imparia. Et colenda quidem ſunt Euangelia ac Vaſa ſacra, ſed non cultu religioſo & adorationis, quo modo volunt Imagines colendas eſſe.*

Quarta ratio Bellarmini eſt, In Imaginibus ipſis ineſſe aliquid ſacrum, quia ſacro cultui conſecrentur: Ergo ipſas in ſe, & non ſolùm vt prototypi vicem gerunt, honore dignas eſſe. *Reſpondeo, Negatur antecedens: non enim diuino cultui ſunt conſecrandæ Imagines, quia à Deo prohibita ſunt: & ſi ſic conſecrantur, nil niſi profanum continent & meram Idololatriam.*

Capite 22. probat Ieſuita, Imagines non eſſe adorandas latriâ. *Hoc etiam nos docemus, & proinde cum Bellarmino nobis de hoc nullum eſt certamen. Nam Auguſtinus Epiſtolâ* 119. *capite* 11. *clarè ſcribit:* Prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo, non quia non habet Imaginem Deus, ſed quia nulla Imago ejus coli debet, niſi illa, quæ hoc eſt, quod ipſe. *Idem docuit etiam Gregorius Magnus libro ſeptimo, Epiſtolâ* 109. *& libro nono, Epiſtolâ nonâ. Irenæus item libro primo, capite vigeſimo ſeptimo, & Epiphanius hæreſi* 79. *Neque valet Ieſuitæ effugium*, hos Patres tantum loqui de adoratione latriæ. *Nam hoc falſum eſt, negant enim vllo cultu adorari debere; argumentum namque Gregorij, quo adorationem Imaginum prohibet, ad omnem cultum religioſum extendi poteſt:* Scriptura, *inquit*, docet, omne manufactum non licere adorare, quoniam ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi SOLI ſeruies: *Vbi adorationem & religioſam cultum omnem* SOLI *Deo adſcribit.*

Capite 24. probare conatur, Imagines poſſe coli impropriè, vel per accidens, eodem genere cultûs, quo exemplar ipſum colitur, nempe latriâ. *Reſpondeo, hæc ſententia manifeſtè cum Scriptura pugnat; quæ dicit*, Domino Deo tuo SOLI λατρεύσεις; *vel* ſeruies: *quibus verbis omnibus creaturis Latriæ cultus negatur, & SOLI Deo tribuitur. Deinde, quaſi ſui oblitus, dicit, & probare conatur*, quòd poſſit Imago adorari latriâ, & adoratione ipſius exemplaris, propriè quidem, ſed per accidens. *Nam prius apertiſſimè Scripturæ contrarium eſt, vt diximus: Quod ad poſterius attinet, ſi propriè colitur Imago latriâ, quomodo id fit per accidens? Vnde capite ſequente 24. ſeipſum expreſſe refutat, inquiens:* Imago per ſe, & propriè non eſt adoranda eodem cultu, quo ipſum exemplar: & proinde nulla Imago eſt adoranda cultu latriæ per ſe, & propriè. *Et quia hoc probat per totum caput 24. ideo illud quoque contra nos nihil facit, qui docemus,* Imagines neque per ſe nec propter aliud; nec propriè nec impropriè ſeu per accidens; nec latria nec alio cultûs genere colendas & adorandas eſſe.

Capite 25. docet, Cultum, qui per ſe, & propriè debeatur hominibus, eſſe cultum quendam imperfectum, qui analogicè & reductiuè pertineat ad ſpeciem ejus cultûs, qui debeatur exemplari. *Hoc ſic explicat, vt fateatur apertè*, Imaginibus non conuenire propriè nec latriam, nec hyperduliam, nec duliam, nec vllum alium eorum, qui tribuuntur naturæ intelligenti: Non enim eſſe capacem, rem inanimam, & rationis expertem ejuſmodi cultum: ſed cultum quendam inferiorem & varium pro varietate Imaginum. *Reſpondeo, fruſtra igitur hucuſque miſer Ieſuita laborauit pro aſtruendo cultu Imaginum: & quia cultum, qui Imaginibus debetur, nec nominat, nec nominare poteſt niſi quòd illum analogicum, reductiuum, & duliâ inferiorem cultum appellat, propterea nec nos ei reſpondere poſſumus.*

CAPVT. XVIII.

VIII. De CRVCE vera Chriſti, eiuſque Cultu & Adoratione.

I*Ngreditur iam Bellarminus diſputationem longam & oſtentationis plenam de* Cruce *Chriſti. Nam cap. 26. eorum ſententias & argumenta commemorat, qui cultum & adorationem Crucis Domini improbârunt, quæ omnia repetit cap. 30. vbi & nos, quum eò peruentum fuerit, ea diſcutiemus.*

Deinde capite ſequenti 27. agit primò *de forma Crucis:* ſecundò, *de quatuor generibus lignorum, ex quibus Crux Chriſti facta ſit:* tertiò, *de Labaro vexillo Imperatorum Roman:* quartò, *de modo crucifigendi communi: quæ omnia ad rem nihil pertinent.* Quintò *tandem ad rem ipſam, de qua inter nos controuertitur,*

accedit, *nempe* ad Cultum & adorationem Crucis, in qua Chriſtus crucifixus fuit, eamque venerabilem & honorabilem apud Chriſtianos eſſe debere, & ὑπερδουλείᾳ colendam, *aliquot rationibus probare conatur.*

Crucis ſignũ cur in magno honore habitum à veteribus Chriſtianis.

Vbi ante omnia fatemur, ſignum Crucis in magno honore habitum à Chriſtianis fuiſſe, cùm propter publicam contumeliam ignominiamque, in qua communi omnium mortalium iudicio fuerat, ſummum enim in eo genere ſupplitij dedecus ineſſe judicârunt, & inſignis etiam amentiæ duxerunt, honorificè de eo ſentire, vnde etiam Auguſtinus in Pſalm. 141. *Crucem vocat,* Ipſam ignominiam; *& Chryſoſtomus in Laudibus Pauli hom.* 4. Mortem Chriſti *dicit* apud Iudæos maledictam apud Gentiles verò abominandam: *Tum etiam propter illud diviniſſimum redemptionis noſtræ pretium, quod in ea oblatum fuit. Has ob cauſas fideles, qui Chriſto nomen dederunt, in cunctis ſermonibus ſuis, totaque vitæ ratione, illam tantò magis ornare atque extollere conſueuerunt, vt hoſtes Crucis Chriſti, Iudæos pariter & Gentiles, morderent, eiſque ægrè facerent. Hinc etiam primi Chriſtiani, vt Theodoretus ſcribit libro tertio, capite* 27. vbique & in publicis conuentibus, & in celeberrimis vrbium locis, crucis victoriam ac triumphum promulgârunt & prædicârunt. *Nec illos puduit, vt Chryſoſtomus ſcribit in homil. Quòd Chriſtus eſt Deus*, Crucis ſignum, & rebus ſuis geſtis, & facultatibus omnibus tanquam legitimum quoddam inſigne adſcribere. *Quin etiam quò mundus paulò altiora de Chriſti morte cogitaret, Deus nonnunquam ſtupenda miracula per eam edidit, quemadmodum de Pauli ſemicinctiis, de Heliſæi oſſibus & de Petri vmbra legimus. Tum etiam primus Imperator Chriſtianus Conſtantinus cùm eam tam illuſtrem & honorificam eſſe factam videret, quæ priùs inhoneſta & dedecoris pleniſſima viſa eſt, quò eiuſdem dignitatem atque exiſtimationem augeret & amplificaret, lege latâ cauit, ne quis deinceps nocens in crucem ageretur. Quin etiam* Labarum; *quod ante Imperatores geſtari ſolebat & à militibus ſummâ veneratione coli, Conſtantinus in formam Crucis redegit, vt ſuprà cap.*10. *indicauimus, ſic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret. Nos igitur Crucem veram, in qua pependit Chriſtus, ſi vſpiam in terris exſtaret, reijciendam, aut aliquo contumeliæ vel ignominiæ genere afficiendam minimè docemus, ſed cultu tantum religioſo colendam & adorandam eſſe negamus. Hoc autem probat Bellarminus ſequentibus rationibus.*

De Cruce orthodoxorum ſententia.

Argumentũ 1. Bellarmini pro Crucis cultu religioſo.

PRIMA *eſt*, Chriſtus ſponte elegit Crucem, & quidem elegit vt Altare ſummi ſacrificii, quo placaretur Deus; vt ſcalam ſibi ipſi ad regnum; vt inſtrumentum liberationis generis humani; ac demùm vt inſtrumentum quod Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet: Ergo Crux hæc nobis omnibus amabilis & venerabilis eſſe debet. *Reſpondeo, Vtitur Ieſuita hoc loco duabus fallaciis: prima eſt. A non cauſa vt cauſa; altera, A petitione Principij. Non enim Chriſtus elegit Crucem propter cauſas, quas recenſet Ieſuita: ſed quod Cruci Deus maledictionem impoſuit, Deut.* 21. *Galat.*3. *vt ſic ipſe maledictio pro nobis fieret. Falſum eſt etiam, Crucem ipſam, ſeu lignum hoc in quo pependit Chriſtus, aliquid vel ad noſtram ſalutem, vel ad victoriam contra diabolum obtinendam, tanquam cauſam aut inſtrumentum, contuliſſe.*

Crux cur Ara ſeu Altare vocetur.

Quòd autem Crux hæc interdum vocatur Ara, *vel* Altare *ſacrificij à Chriſto pro nobis facti, eſt locutio tropica, quâ veteris legis figuræ ad mortem Chriſti applicantur. Per ſimilitudinem igitur quandam, non rei veritatem hoc dicitur, ſicut & illud, quòd Crux.* Scala *appellatur, per quam Chriſtus in cœlum aſcendit. Loci ex Damaſceno citati, nihil probant, quia non ex vera illarum, quæ afferuntur, rerum, ſed ex allegorica interpretatione colliguntur.* Sed tamen, *inquit Ieſuita*, Chriſtus ipſe ſerpentem æneum ad mortem ſuam accommodat. *Nam Chriſtus ibi nihil agit de ligno in quo pependit ſerpens, & cruce ſuâ ligneâ, nec mortem ſuam cum ſerpente illo comparat: ſed tantum de exaltatione ſua in Cruce loquitur. Locus etiam ad Galat.*6. Abſit mihi gloriari niſi in Cruce Domini Ieſu Chriſti, *nihil ad rem facit: Crux enim ibi pro Crucifixo, & pro ipſa morte Metonymicè, non pro ligno Crucis ſumitur. Similiter verba Apoſtoli Coloſſ.*2. *de* Chirographo peccatorum noſtrorum Cruci Chriſti affixo, & in ea deleto, *non de ipſo ligno, in quo paſſus eſt Chriſtus, ſed de Chriſti pœna & morte intelligenda ſunt, quâ peccata noſtra expiauit, noſque ab iis plenè liberauit. Eſt igitur fallacia Æquiuocationis in dictione* Crucis.

Argumentũ 2. Bellarmini pro religioſo cultu Crucis.

SECVNDA *ratio Bellarmini deſumpta eſt ex allegorica Crucis interpretatione. Sic enim argumentatur:* Crux Chriſti, & illius figura ſeu forma, magna arcana allegoricè ſignificat; *& explicat Ieſuita totâ columnâ* 2162. Ergo eſt veneranda & adoranda. *Reſpondeo per negationem conſequentiæ. Nam allegoricæ interpretationes tantùm faciunt ad vitæ inſtitutionem ſeu correctionem, non autem ad dogmata fidei comprobanda: Ex allegoriis enim non ducuntur argumentationes neceſſariæ, ſed tantum probabiles & veriſimiliter ſuadentes, ſicut rectè etiam docet Auguſtinus in Epiſt. ad Vincentium.*

Argumentũ 3. Bellarmini, De inuentione Crucis.

TERTIA *ratio ſumitur à miraculoſa Crucis eius, in qua pependit Chriſtus, inuentione: Vnde colligit*, Deo placuiſſe etiam vt Crux illa colatur & adoretur, alioquin illam non reuelâſſet. *Reſpondeo, hanc rationem*

eſſe

eſſe fallaciam à non conſequente. Ieſuita enim aliud ponit in antecedente, aliud vero in conſequente. In antecedente loquitur de Inventione Crucis; in conſequente de adoratione eius. Falſa eſt igitur argumentatio; Vini inuentio placuit Deo, ergo & abuſus Vini & ebrietas: Eſt enim religioſus cultus & adoratio Crucis abuſus eius. Deinde, eſt etiam hoc Bellarmini argumentum fallacia. Ab Ignoratione Elenchi, & diuerſorum finium confuſione in vno eodemque opere inuentionis. Vt enim maximè concedamus illa omnia, quæ Ruffinus & Socrates in ſua hiſtoria de Crucis inuentione narrant, & quidem ex aliorum potius relatione, quàm quòd illi de ea compertum aliquid habuerint, tamen alio fine Deus, alio item diabolus illam reuelari & inueniri voluit. Deus quidem, vt quoniam tunc prædicabatur in toto orbe omnibus populis Chriſtus crucifixus, appareret hoc verè prædicari, & verè Chriſtum crucifixum fuiſſe: atque hoc modo prædicationi Euangelij certior fides haberetur ab Ethnicis ex ipſo aſpectu Crucis; licet antea de tota re dubitâſſent. Diabolus autem idem fieri curauit, vt nimirum ſub honeſto & ſpecioſo prætextu Crucis, ſeminaria futura Idololatriæ & ſuperſtitionum ſpargeret. Quod igitur in Crucis inuentione eſt à Deo, Bellarminus cum eo confundit quod eſt à Sathana, & vtroſque fines diſsimillimos commiſcet. Nos vtrunque finem diſtinguimus: & damus, inuentionem Crucis fuiſſe à Deo, vt Euangelij doctrina confirmaretur & propagaretur; Inventionem verò ejuſdem, vt religioſè coleretur & adoraretur, à diabolo eſſe.

Argumentum 4. Bellarmini. QVARTA *ratio ſumitur à teſtimoniis & authoritate* Cyrilli Hieroſolymitani, Gregorii Nyſſeni, Paulini, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, qui Crucem, & particulas ligni de Cruce Domini magnis laudibus ornârunt: *Hinc infert Ieſuita*, Ergo Crux illa colenda & adorand eſt. *Reſpondeo, Patres, quos citat Bellarminus, omnes, religioſi cultûs & adorationis Crucis non mentionem facere, imò ne vnicum quidem verbum hac de re exſtat in omnibus teſtimoniis quæ ex dictis Patribus hoc loco profert Ieſuita: quantùmuis igitur longum Catalogum attexuerit, nihil tamen omnino eo probauit. Ac licet Euſebius in vita Conſtantini ſcribat*, Conſtantinum Magnum cruce Chriſti, quaſi propugnaculo & præſidio vitæ ſuæ vſum eſſe, *certiſsimum tamen eſt, ſpem eius atque fiduciam, non in Crucis ipſa materia, ſed in eo qui in cruce pependit, Chriſto videlicet, defixam fuiſſe. Nicephorus enim lib. 8. capite 32. ſcribit*, Conſtantinum hæc verba in Cruce incidi curâſſe, Ἰησοῦς χριστὸς νικᾷ, Ieſus Chriſtus vincit, *Non Crux. Et quid Patres de Crucis ligno, eiuſque adoratione ſenſerint, vel ex vnico Ambroſio apertiſsimè intelligi poteſt. Is enim in Orat. funebri Theodoſii,* Num. Helena, *inquit:* Imperatrix, *quæ Crucem invenit*, titulum inuenit: Regem adorauit, non lignum vtique: quia hic Gentilis eſt error, & vanitas impiorum.

QVINTA *ratio eſt ab exaltatione Crucis ad quam capite ſequenti reſpondebimus, quum ad miracula peruentum fuerit, quæ circa Crucis ſignum acciderunt.* Argumentum 5. Bellarmini pro religioſo cultu Crucis.

SEXTA *ratio Bellarmini eſt*, Si locus, in quo Angelus ſtetit Ioſue 5. c. terra ſancta eſt; cur non magis Crux, vbi ſtetit Chriſtus? Si ſudaria & ſemicinctia Pauli honorabantur propter contactum; cur non magis Crux Chriſti ſanguine reſperſa? Si Sacramenta honorantur, quia ſunt inſtrumenta gratiæ; cur non Crux quæ inſtrumentum eſt redemptionis? *Reſpondeo, pro paribus hic ſumis Ieſuita, quæ ſunt imparia. Locus enim ille, ſiue terra, in qua Ioſueo apparuit Angelus, non ſanctitate illi inhærente ſancta dicitur, ſed quia tandiu ſaltem ſancta fuit, quandiu Angelus in ea ſtetit. Pontificij autem ſanctitatem illam, quam tribuunt Cruci Chriſti, faciunt ei perpetuam & inhærentem. Ergo ſunt res diſsimiles, de quibus tamen idem concludit Ieſuita. Deinde Angelus ille, qui Ioſueo apparuit hoc loco, erat Filius Dei, nondum in carne natus: De nullis autem locis, in quibus Chriſtus humanitate ſuâ fuit, vel ſtetit, dictum eſt Apoſtolis, vel aliis, Soluite calceamenta veſtra, nam terra, in qua ſtas, ſancta eſt, ſicut Ioſueo dictum fuit, & Moſi de ipſo apparente ei in rubo. Cultus ergo hic non extendi debet ad omnia ea, vbi ſtetit Chriſtus. De Sudariis & Semicinctiis Pauli, etſi fides eorum, qui talia fecere, laudanda eſt, modus tamen, quo potentiam Dei externis rebus alligârunt, non eſt probandus. Poſtremò, phraſis hæc Ieſuitæ*, Crucem ligneam inſtrumentum eſſe redemptionis noſtræ, *periculoſiſſima eſt.* Argumentum 6. Explicatur locus Ioſuæ. 5.

CAPVT XIX.

IX. De Imagine CRVCIS.

IN præcedenti capite Bellarmini argumenta examinauimus de ligno Crucis, in quo pependit Chriſtus, religioſè colendo: In hoc agemus cum illo de Imagine, & figura Crucis; quorum vtrunque à nobis religioſè honorari & coli probare contendit.

PRIMA *eius ratio eſt teſtimonium Chriſti Matth. 24. c.* Tunc apparebit SIGNVM filii hominis in cœlo. *Hoc ſignum Patres interpretantur de Cruce Chriſti in qua pependit: vel ſaltem de eius Imagine facta ex aëre, vel igne in cœlo, iuxta Abulenſem, Ianſenium & Bellarminum*: Ergo hæc Crux eſt colenda, & adoranda. *Primò*, tanquam Chriſti ſummi Imperatoris vexillum: nam etiam Ethnici milites ſuorum Imperatorum vexilla adorârunt Argumentum 1. Bellarmini pro cultu Imaginis & figuræ Crucis.

runt: *Secundò*, quia in cœlo apparebit: *Tertiò*, quia manibus Angelorum feretur: *Quartò*, quia clarius Sole ſplendebit. *Reſpondeo, Huic argumento ineſt fallacia A non conſequente. Non enim ſequitur, Crux ante nouiſſimum diem apparebit in cœlo: ergo eſt veneranda & adoranda. Nam multa alia ſigna filij hominis tunc in cœlo apparebunt, in Sole, Luna & Stellis: nemo tamen dixerit, ea propterea religioſè colenda eſſe. Similiter non ſequitur, Ethnici milites ſuorum Impera. vexilla adorârunt: ergo & fideles hoc vexillum Chriſti adorare debent: Nam ſi hac religioſa fuit adoratio vel cultus, Chriſtianos imitari Ethnicos minimè conuenit. Reliquæ duæ probationes ſunt incertæ, quia non ex Scriptura depromptæ.*

Argumentū 2. Bellarmini

SECVNDA *ratio eſt petita ab authoritate trium Conciliorum, de quibus Ieſuita ſcribit,* quòd Can nes ediderint de veneratione Crucis. *Reſpondeo non hominum decreta, ſed verbum Dei nos obligare, & docere quid credere, & quid in Cultu Dei præſtare debeamus. Supra autem ſatis demonſtratum puto, quid de Sexta Synodi Canonibus, atque etiam de Septima Pſeudouniverſali tenendum, ſentiendumque ſit. Synodum 8. ipſemet Bellarminus confutauit & reiecit.*

Argumētū 3. Bellarmini.

TERTIA *ratio ſumitur ab vſu & teſtimoniis veterum. Ex Iuſtini Apologia 2. hac verba citat.* Signa & notæ, quæ apud nos ſunt, hujus rei (*crucis*) virtutem declarant. *Reſpondeo, in his verbis ne ſyllabam quidem eſſe, ex qua adoratio Crucis exprimi poſſit. Imò Iuſtinus in eadem Apologia & Dialogo cum Tryphone,* Imagines ad cultum pi poſitas ſimpliciter damnari docet. *Tertullianus etiam in Apologetico capite 16. ne verbum quidem habet, quòd Crux à Chriſtianis adoretur. Et quæ eius fuerit ſententia de cultu & veneratione Imaginum ſupra cap. 10. multis eius teſtimoniis indicatum eſt. Origenes etiam ne jota quidem habet in iis verbis quæ citat Ieſuita, de adoratione crucis: & quid ille ſenſerit de cultu Imaginum ſupra quoque videre licet.*

Patrū teſtimonia contra Crucis adorationē.

Nos verò contra venerationem & cultum religioſum Crucis longè euidentiora & clariora Patrum habemus teſtimonia. Arnobius *lib. 8. contra Gentes ſcribit,* Nos Cruces nec colimus, nec optamus. Cyrillus *etiam lib. 6. contra Iulianum diſertè negat,* ſignum Crucis à Chriſtianis vel coli vel adorari. *Et Ambroſius de Helena,* Regem adorauit, non lignum vtique.

De cultu Crucis veterum.

Hanc rationem amplificat Ieſuita ab exemplo nonnullorum Imperatorum Chriſtianorum, qui Crucis Imaginem in magno pretio habuerunt. De Conſtantino Magno ſic ſcribit: Conſtantinus Magnus Labarum in formam Crucis redegit. Quia verò Labarum adorabatur à militibus, nunquam Conſtantinus Crucem in Labato poſuiſſet, ſi putâſſet, eſſe idololatriam venerari Crucem. *Reſpondeo primò, Vtitur hoc loco Ieſuita fallaciâ A non cauſa vt cauſa. Non enim Conſtantinus Labarum, quod à militibus religioſe colebatur, & adorabatur, in Crucis formam redegit, vt milites aſſueſcerent Crucem venerari, eamque ad eundem modum, quo Labarum, adorare: ſed potius, vt ſic eos ab hac Idololatria auocaret. Teſtatur hoc apertiſſimè Sozomenus, qui lib. 1. capite 4. ſcribit,* Conſtantinum nobiliſſimum hoc Romani Imperii ſymbolum, ob id potiſſimùm in ſignum Chriſti mutâſſe, vt jugi illius aſpectu ſubditi Patriis ritibus deſueſcerent, & hunc ſolùm Deum eſſe reputarent, quem Imperator & coleret, & ducem auxiliatoremque contra hoſtem in bellis haberet. *Qui ſunt autem ritus illi patrij, quibus Conſtantinus ſubditos deſueſcere voluit? Nulli certè alij, quàm veneratio religioſa, & adoratio Labari.* Secundò *reſpondere poſſemus contra Euſe ium, & Sozomenum, qui hac in re, vt alijs multis, Euſebium ſequutus eſt, Conſtantinum Magnum Labarum non primùm in formam Crucis redegiſſe, quod etiam Baronius atteſtatur tom. 3. pag 76. inquiens:* Non Labarum modò, ſed & alia quoque fuerunt in exercitu militaria ſigna longè ante Conſtantini tempora ſignum Cr cis præ ſe ferentia. *Et hoc probat Baronius Iuſtini, Tertulliani & Minutij Felicis teſtimoniis: proindè hoc argumentum Ieſuitæ nullum eſt.*

Ad Theodoſium Imp. quod attinet, eius edictum nihil ad religioſum Crucis, ſed politicum & ciuilem tantum pertinet cultum, vt ſupra multis indicatum eſt, cap. 10. ex vero edicto Theodoſii, vt ex Auguſtalibus libris à Petro Crinito lib: 9. de Honeſta diſciplina recitatur. Idem etiam de edictis Arcadij & Tiberij Impp. reſponderi poteſt: nam venerationis Religioſæ & adorationis nulla prorſus in iis fit mentio.

Carmen quod Lactantio adſcribit, non eſt Lactantij, ſtylus enim hoc prodit.

Chryſoſtomus quidem excogitauerat primus, vt Socrates refert lib. 6. capite 8. contra Arianos argenteas cruces, quibus erant impoſitæ cereæ faces accenſæ, vt nocturnis conuentibus adhiberentur ſaltem, non adorarentur. Idem etiam Chryſoſtomus in libro, Quòd Chriſtus ſit Deus, dicit quidem, ſuo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi ſolitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vaſis, in ſolitudine, in montibus, &c. *non autem adorari ſolitam fuiſſe dicit. Ita ſolent hodie etiam Principes & Magiſtratus Euangelici eadem Cruce in ſignis & vexillis ſuis domi militiaque vti, varijs & formis & coloribus expreſſa, quò ſe ſub Chriſti vexillo militare teſtentur: nequaquam verò ſolent eam religioſè colere vel adorare.*

Auguſtinus in Iohannem tract. 36. & Cyrillus lib. 6. in Iulianum apertè monſtrant, Chri-

ſtianos non ſolitos olim, & eo quidem tempore Crucis Imaginem vel ſignum religioſè colere, ſed iis figuris duntaxat vſos ad ſuæ, Chriſtianæque fidei teſtimonium publicè edendum. *Ineptè igitur ex illis colligit Ieſuita, iſtas Imagines religioſè cultas, vel ab iſtis adoratas fuiſſe. Ad Poëtarum teſtimonia, quæ profert Ieſuita, quod attinet, Reſpondeo ex Catonis diſticho:*

Nam miranda canunt, ſed non credenda Poëtæ.

Sunt igitur iſtæ rhetoricationes Poëtarum, non oracula Prophetarum: legantur igitur iſta, ſed non credantur.

Argumentum Bellarmini 4. pro adoratione Imaginis Crucis ab authoritate Miraculorum.

QVARTA *ratio Bellarmini ſumpta eſt à Miraculis Crucis. Vnde tale argumentum formari poteſt:*

Si veneratio Imaginis Crucis Chriſti, Lege Dei prohiberetur, Deo vtique diſpliceret.

Atqui non diſplicet: alioquin non approbaret Miracula, quæ edidit, & edit etiam nonnunquam in beneficium eorum, qui illam venerantur. Ergo.

Atque hic multa Miracula congerit Ieſuita, innumerabilia alia proferunt alij quæ partim teſtimonia habent ex probatis authoribus: partim ſolent ſubinde contingere in Mundo. Reſpondeo primò *in genere Nullam ex ſolis Miraculis authoritatem & fidem vlli rei vel doctrinæ conciliari, ſed ex ſolo eius cum verbo Dei ſcripto conſenſu. Probare igitur ex verbo Dei ante omnia Bellarminus debuit, Imaginis Crucis religioſum cultum Deo placere, & tum demum ſua Miracula proferre. Nam & Sathanas & Antichriſtus ſuas quoq́; blaſphemias Miraculis confirmant.* Secundò, *multa narrantur Miracula ad Crucis ſignum facta quæ ita fabuloſa ſunt, vt non tam riſum legentibus moueant, quàm faſtidium afferant: qualia nonnulla leguntur apud Gregorium M. in Dialogis, & in Nicæna 2. Synodo: innumerabilia verò in libris Monachorum.* Tertiò, *concedimus ad Crucis ſignum ſæpenumero viſum fuiſſe Diabolū ex iis, quos obſederat, aut ex locis, in quibus ſuæ præſentiæ ſigna dederat, aufugiſſe: ſed reuera fugam tantùm ſimulauit, vt hoc pacto Crucis venerationem confirmaret, & homines ad eius adorationem excitaret. Interim non dubito, quin etiam aliquando reuera fugatus fuerit diabolus ad ſignum Crucis, vt Auguſt. multa narrat vera miracula conſignatione Crucis facta fugatumque diabolum, de Ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8 Sed non propter vim ſigni Crucis, ſed propter virtutem fidei in Chriſtum crucifixum, quâ præditi erant & ſunt fideles, in fugam vertebatur & vertitur diabolus: ſicut contrà in Sacramentis communicatur nobis gratia Dei, non propter virtutem Sacramentorum quæ ſumimus, ſed propter vim fidei in Chriſtum, quâ illis communicamus. Solet etiam Deus permittere, vt ad Crucis aliaſque Imagines edantur miracula vera, quantum ad effecta ipſa attinet: ſed interim non ſequitur, Deum idololatrias quæ per talia miracula confirmantur, probare: Sed facit id, partim ad tentandos electos, an ſint in fide & verbo Dei conſtantes: partim ad maiorem reproborum excæcationem, vt in eis peccata puniat peccatis.* Quartò, *Crux quam in aëre Conſtantinus Imp. vidit: nota quæ vel aſperſa, vel inuſta operariorum veſtibus fuerunt, &c. nihil aliud fuerunt, quàm tranſuerſæ quædam lineæ non Imagines. Deinde eadem cruces non in Templis ſed foris in aliis locis, in aëre, in agro, in operariorum tunicis, in priuatis ædibus poſitæ fuerunt, vt ex iis exemplis quæ à Bellarmino & aliis proferuntur manifeſtum eſt.* Denique *ex hiſce omnibus, quæ à Ieſuita afferuntur, minimè conſtat, quenquam eo tempore edoctum fuiſſe, vt ſe ad eas Cruces prouolueret, aut diceret,* Aue Crux, ſpes vnica, &c. *aut diuinum eis honorem exhiberet. Quod quum Bellarminus non docuerit quantumuis longam orationem inſtituit, nihil omnino effecit.*

De miraculis ad Imaginē crucis editis.

Argumentū 5. Bellarmini.

QVINTA *ratio Ieſuitæ eſt à Minore ad maius.* Sic enim inquit:

Si ſigna rerum ſacrarum ſancta & venerabilia ſunt, certè qualibet Crux ſancta & venerabilis eſt, quia gerit Imaginem Chriſti crucifixi.

Sed illud eſt, Ergo *& hoc.*

Reſpondeo *ad aſſumptionem, quæ eſt Petitio principij: Non enim omnia ſunt veneranda quæ homines extra & contra verbum Dei inſtituunt, vt ſint ſigna rerum ſanctarum: ſed ea ſolùm ſunt honeſtè honoranda, quæ Deus ipſe inſtituit; vt ſunt Sacramentorum ſigna.*

In fine huius capitis monendus de eo eſt Lector, quod Nicephorus ſcribit lib. 18. cap 54. circa annos Chriſti 600. Crucis adoratores dictos fuiſſe Staurolatras & Chazinzarios, & ab vniuerſa Eccleſia tanquam hæreticos damnatos. *Nota Nicephori locum contra Staurolatras.*

CAPVT. XX.

X. De Signo CRVCIS.

I*Am agit Ieſuita de Signo Crucis, quod vel in fronte, vel in aëre formatur & pingitur, vel ſuper quaſcunque res digito exprimitur & omninò nullam ὑπόστασιν vel ſubſiſtentiam habet, ſed continuò diffluit. Hoc Crucis ſignum ſacrum eſſe & venerabile Ieſuita probare conatur.*

Argumentum 1. Bellarmini quod ſignum Crucis ſit venerabile.

PRIMO *ex Allegoricis interpretationibus quorundam locorum S. Scripturæ.* Sanguis, *inquit*, agni in poſtibus domorum Exod. 12. nihil aliud ſignificabat, niſi ſignum Crucis in frontibus Chriſtianorum, Auguſtino teſte de Chatechizandis rudibus cap. 20. Item illud TAV, quod Ezechiel. cap. 9. iubetur deſcribi in frontibus gementium, apertiſſimè ſignum Crucis, quod in frontibus

potiſſi-

potiſſimùm pingimus, indicabat, teſte Cypriano in libro contra Demetrianum, & Hieronymo in Comment. Ezech. His adde illud Apocal. 14. Habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus in frontibus ſuis: id eſt (*vt Ieſuita interpretatur*) ſignum Crucis. Item Apoc.7. Nolite nocere terræ,& mari, neque arboribus,quoad vſque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Hoc ſignum Crucis docent Oecumenius, Beda, Anſelmus & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cùm cancellatis benedixit filijs Ioſeph Geneſ.48. ſignificauit, fore aliquando tempus,quo benedictiones ſigno Crucis fierent. *Reſpondeo* primò *in genere, omnes has interpretationes eſſe allegoricas,& propterea ambiguas & incertas, nec quicquam firmi inde colligi poſſe. Interpretationes enim iſtæ non ex verbo Dei ſumptæ, ſed ab hominibus excogitatæ ſunt. Deinde eſt fallacia A non conſequente: Non enim ſequitur, hoc in veteri Teſtamento præfiguratum eſt, ergo religioſè colendum eſt.* Secundò *reſpondeo in ſpecie, Sanguinem Agni in poſtibus domorum, non Crucem Chriſti, ſed Chriſti ſanguinem repræſentâſſe, juxta omnium interpretationes. Litera, de qua loquitur Ezechiel, nihil commune habet cum Crucis forma: loquitur enim de Hebraica litera, quæ ſic pingitur* ת, *& vltima eſt in Alphabeto Hebraico: Græco: Græca autem litera* T, *Crucis figuram refert: Propheta verò Hebraicè, non Græcè loquutus eſt. Aut ſi maximè verum eſt quod Hieronymus ad hunc locum ſcribit,* Antiquis Hebræorum literis, quibus vſque hodiè Samaritani vtantur; extremam Thau literam, Crucis habere ſimilitudinem,*&c. nihil tamen vel inde Ieſuita ad ſuum propoſitum euicere poterit. Nam litera illa nihil aliud fuit quàm tranſuerſa quædam linea, non imago. Deinde hæc litera nominatur à Propheta, non vt eam pro Crucis forma ciuibus Hieroſolymitanis colendam proſtituat, eoſque jubeat ad eam prouoluere ac dicere,* Aue Crux, Spes vnica, *vt Bellarminus vult: ſed vt ea ſaltem ij conſignentur, qui in vrbis occupatione ſeruandi erant. Significat enim Thau legem vel regulam. Nam cuicunque inſculpta eſt lex & verbum Dei, adeoque regula fidei, in ipſum cor, is tutus eſt ab omni malo.*

Explicantur loci Apoc. 7. & 14. cap.

Locus Apocalyp. 14. nequaquam de Cruce, ejus figura aut ſigno, vel alia aliqua externa nota, quæ hominum frontibus inſigenda ſit, ſed de nota animorum, quæ ſola fides eſt, omnium filiorum Dei ſignum. Sic etiam 7. cap. ad Crucis figuram minimè reſpicitur: ſed prohibet Chriſtus ibi Sathanæ miniſtris, ne prohibendo & impediendo liberam verbi Dei prædicationem nocere hominibus pergant, priuſquam obſignatæ ſint mentes electorum: id eſt, docet, vtcunque prohibenda ſit veritas, & obſeruanda prædicatio Euangelij, multorum tamen animos ita muniendos (non Crucis ſigno) ſed verbo Dei, diuinaque inſpiratione, quæ ita ſit efficax in ijſis, vt ſeductio vel nullum locum habere, vel ſi habitura ſit aliquem, in finem tamen perſeuerare aut inhærere non queat. Nec obſtat, quod Oecumenius, Anſhelmus & Rupertus hæc de Crucis ſigno intelligunt: nam illi recentiores ſunt, & floruerunt quum omnis generis ſuperſtitiones iam in Eccleſia paſſim receptæ & approbatæ erant.

Argumentũ 2. Bellarmini ab authoritate Patrum.

SECVNDO *Bellarminus probare vult ſignum Crucis eſſe venerabile, ab Authoritate multorum Patrum, videlicet Dionyſij, Iuſtini, Tertulliani, Cypriani, Cornelij Papæ, Origenis, Cyrylli Hieroſolymitani, Athanaſij, Baſilij, Ephrem, Ambroſij Hieronymi, Auguſtini, Martini & Paulini:* Qui omnes ſigno Crucis multùm tribuunt, & illud commendant: Ergo, *inquit Bellarminus,* eſt venerabile. *Reſpondeo, vtitur Ieſuita fallaciâ Ab ignoratione Elenchi. Nam finem, propter quem nominati Patres, frontes & alia ſignârunt Crucis ſigno, ac illi magnas laudes tribuerunt, cum ſuo & Papiſtarum omnium fine confundit & commiſcet: Ille erat in primordio Eccleſiæ ſanctus & pius, hic vero eſt impius, ſuperſtitioſus & idololatricus. Ethnici inſultare ſolebant Chriſtianis, & eos fatuos appellabant, quod Chriſtum crucifixum adorarent vt Deum: reſpondit Auguſtinus omnium nomine Chriſtianorum:* Cor quidem habemus, non tamen tale (*nempe ſtultum*) quale vos habetis: ne pudet nos crucifixi: ſed in parte vbi pudoris ſignum eſt (*in fronte*) ſignum Crucis ejus habemus. *Cauſa igitur præcipua, eaque non improbanda, cur Chriſtiani ſoliti fuerint frontes Cruce ſignare fuit, quia eo ſigno voluerunt teſtificari, ſe non pudere crucifixi. Hanc etiam eandem cauſam fuiſſe arbitror, quòd vbique ſoliti fuerint habere Cruces & crucifixos: & quod etiam primi Imperatores ac Reges voluerint in ſuis nummis & vexillis ſignum Crucis habere, vt ſic publicè teſtarentur, ſe eſſe Chriſtianos, nec pudere Chriſti crucifixi. Erat igitur ſigni hujus inter Ethnicos vſurpatio, de Chriſto crucifixo ingenua confeſſio: & eam ob cauſam valde id commendârunt: cui mox acceſſit altera etiam cauſa, nempe Miracula, quæ ad hoc ſignum fiebant, de quibus paulo poſt. Hunc verè Patrum finem optimum Bellarminus commutat in peſſimum, idololatricum videlicet ſigni Crucis; de quo ne ſomniârunt quidem Patres, ſicut ex eorum teſtimonijs, quæ citat hoc loco Ieſuita, facilè intelligitur.*

Cur veteres ſigno crucis frontes ſignarint.

Argumentũ 3. Bellarmini pro ſigno crucis veneratione a Miraculis.

TERTIO *probat Ieſuita ſuam ſententiam à Miraculis, quæ ad ſignum crucis & per illud ſunt edita. Reſpondeo, multa narrari Miracula ad crucis ſignum edita, quæ ita ſunt fabuloſa, vt etiam riſum cuique mouere poſſint: huius generis multa extant apud Gregorium M. in Dialogis, in Nicena 2. Synodo plurima verò in Monachorum hiſtorijs & libris. Deinde concedimus ad crucis ſignum, viſum ſæpe fuiſſe diabolum ex ijs*

quos obſederat, aut ex locis, in quibus ſuæ præſentiæ ſigna dederat, aufugiſſe: ſed impoſtor reverà fugam tantùm ſimulavit, vt hac ratione Crucis ſuperſtitionem confirmaret, & homines ad ejus venerationem ac adorationem magis magiſque excitaret. Interim negari non poteſt, quin aliquando reverà fugatus fuerit Sathan ad ſignum crucis; ſic enim Auguſtinus multa narrat vera Miracula conſignatione crucis facta, fugatumque ad eam ſæpe diabolum dicit de Ciuit. Dei lib. 22. cap. 8. Verùm non propter vim ſigni crucis, ſed propter virtutem fidei in Chriſtum crucifixum, quâ præditi erant fideles, in fugam vertebatur diabolus: ſicut contra in Sacramentis communicatur nobis gratia Dei, non propter virtutem Sacramentorum quæ ſumimus, ſed propter vim fidei in Chriſtum, quâ illis communicamus. Sed Bellarminus cum Ieſuitis & Pontificijs omnibus, ſicut in Sacramentis propter opus operatum, vt vocant, ſeu propter ipſam Sacramentorum perceptionem, volunt nos res ipſas Sacramentorum percipere: ſic etiam ex vi ſigni crucis volunt fieri, vt diabolus in fugam convertatur. Hinc etiam factum eſt, vt in Papatu recepta ſit illa falſa opinio, quâ credunt, ſigno crucis à Papa præſertim & à ſacrificis, omnia ſanctificari, gratias conferri, remiſſionem peccatorum donari, cibos mundari ac benedici. Sed ſacræ literæ docent, cibos ſanctificari per verbum & orationem: quia dum credimus verbo Dei, quod ait, fidelibus nihil eſſe immundum, & omnia in noſtrum vſum eſſe creata atque conceſſa: & dum ſimul rogamus Deum, det gratiam, quâ benè & ad gloriam ipſius vtamur cibis: omnia nobis ſanctificantur & munda fiunt, quia nos mundi ſumus per fidem. Sunt autem omnia munda mundis. Ac quod de cibis docet Apoſtolus, id de aliis quoque rebus multis intelligendum eſt.

De Origine LVMINVM in TEMPLIS.

QVod autem non externo ſigno Crucis vim aliquam & efficaciam fugandi dæmones &c. tribuerint Patres: non fidei in crucem, id eſt, mortem Chriſti, ex eo evidentiſſimè colligitur, quòd plerumque fidem & ſignum crucis conjungunt, atque ea de vtroque enunciant, quæ non niſi fidei ſoli adſcribi poſſunt. Sic enim Athanaſius in Orat. de Incarnat. Verbi: Si Crucis ſigno & fide in Chriſtum peſſundatur mors, clarum certumque haberi debet, indice teſteque veritate, nullum omnino alium eſſe poſſe, quàm Chriſtum, qui de morte trophæa & victorias retulerit, eaque debilitârit. Item: Mortem extinctam eſſe, & ipſam crucem factam eſſe victoriam contra ipſam, neque quicquam amplius poſſe, ſed eſſe mortuam eam verè, non tenue documentum eſt, ſed certa fides, quod illam omnes Chriſti diſcipuli contemnant, inſultent, exhorreant nihil, ac ſigno crucis & fide in Chriſtum eam, vt mortuam conculcent. Et rurſus: Chriſtus mortem in vnoquoque eorum debilitat, qui in ipſum credunt, ac ſignum crucis circumferunt. Et ne quid dubij relinquatur de ſententia Athanaſij, ſcribit Orat. eâdem: Et ſi homo naturaliter mortem expaueſcat, tamen vbi indutus eſt fidem crucis, ipſum res naturales vili pendere, &c. Quibus verbis nihil aliud ſignificat, quàm fide in Chriſtum crucifixum metum mortis vinci; ſiquidem fidei eſt victoria, quâ etiam mundum, teſte Apoſtolo, vincimus. Quæ ipſa de cauſa, Epiſtolâ de Incarnat. Verbi, Idem Athanaſius præclarè ſcribit: Dominum gloriæ crucifixum Deum eſſe confitemur, & cruce pro trophæo vtimur adverſus diabolum, & Chriſti virtus noſtrum ſigillum eſt ad ſalutem, &c. Ex his locis Athanaſij alij ejuſdem Patris ſunt explicandi. Vt, quòd Orat. de Incarnat. dicit: Hoc ſigno omnes dæmonum præſtigia propelluntur. Item: Signo Crucis omnia magica compeſcuntur, veneficia inefficacia idola vniverſa deſerta relinquuntur. Item: Veniat, qui iſtorum dictorum experimentum capere velit, & in ipſis præſtigijs dæmonum, & impoſturis vaticiniorum, & in Miraculis Magiæ vtatur ſigno crucis, ab ipſis deriſo, nomènque Chriſti invocet; & videbit, quomodo ejus rei metu dæmones fugiant: vaticinia conquieſcant, magia & veneficia trita iaceant.

CAPVT XXI.

Argumenta Orthodoxorum contra Cultum & Venerationem CRVCIS contra Bellarminum defenduntur.

BEllarminus noſtrorum argumenta contra Cultum & Venerationem Crucis proponit c. 26. & refutat c. 30.

PRIMVM eſt, Crux dolorem & ignominiam Chriſto attulit, imò continet Patris maledictionem in filium: Ergo non eſt veneranda & colenda, ſed potius execranda. Reſpondet Ieſuita, Si Crux ſolùm dolorem, ignominiam & maledictionem attuliſſet Chriſto, & meritò execranda eſſet: ſed ſimul etiam attuliſſe lætitiam & gloriam, propter diabolum devictum, & genus humanum redemptum: quæ lætitia & gloria tanta fuerit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè abſorbuerit. Reſpondeo, Eſt fallacia Accidentis. Nam Crux per ſe & propriè Chriſti ignominiam & maledictionem denotat: per accidens autem gloriam Chriſti. Sic Satanici hæretici coluerunt Satanam & Iudam, quòd per accidens cauſa ſalutis noſtræ fuiſſent. Damnati autem propterea fuerunt à Patribus. Tribuere enim rei alicui accidens pro proprio ejus ſubiecto & effecto contra rationem eſt.

SECVNDVM argumentum eſt: Si crux quævis

vis eſt colenda quia Chriſtus in cruce corpore ſuo pependit, præſepia quoque colenda ſunt omnia, quia Chriſtus in præſepe jacuit: ſimiliter etiam omnes lanceæ flagella ſpinæ & earum Imagines erunt colendæ, quia lancea, flagellum & ſpina tetigerunt corpus Chriſti. Similium enim ſimilis eſſe ratio debet. Reſpondet Ieſuita, Omnes Cruces fieri vt repræſentent veram Chriſti Crucem, & propterea omnes Cruces colendas eſſe: Non omnia præſepia, lanceas, ſpinas & flagella propter hoc fieri, vt repræſentent illa Chriſti: quòd ſi fiant vt repræſentent, eſſe & illa veneratione digna. *Reſpondeo, hac ratione error errori additur. Deinde eſt principij petitio: pro vero enim ſumit, de quo eſt controuerſia: nempe, Cruces omnes quæ in hunc finem fiunt vt repræſentent veram Crucem Chriſti, colendas eſſe.*

TERTIVM *eſt Si ratione contactus, vel quia inſtrumentum paſſionis fuit, crux adorari debet, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini oſculando; & manum illius ſerui, qui Dominum tetigit cùm alapam illi inflixit: nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & inſtrumenta paſſionis fuerunt. Reſpondet Bellarminus:* Inter Crucem & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Chriſti, magnam eſſe differentiam: Nam Crucem Dominus elegit, & amanter amplexus eſt: at labia Iudæ, & manus impiorum Chriſtus non elegit. Nos autem illa ſolùm amare & honorare debemus, quæ Dominus amauit & honorauit. *Reſpondeo, tam Iudam & Iudæos fuiſſe inſtrumenta mortis Chriſti à Deo ad hoc ſelecta, quàm Crucem. Sic enim Apoſtoli cum alijs fidelibus loquuntur. Actorum 4.* Coacti ſunt verè adverſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, vt facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum prius DEFINIERAT FACIENDA. *Excipit Ieſuita,* Crux, quę fuit inanima, nullius ſceleris fuit conſcia, ſicut os Iudæ, quod Chriſtum oſculatum eſt: & manus Iudæorum fuerunt conſciæ ſceleris in Chriſtum perpetrati, & partes hominum hoc ſcelus perpetrantium exſtiterunt. *Reſpondetur, Fuit quidem os Iudæ pars corporis eius: & manus Iudæorum partes eorum: ſed tamen hæ partes tam non fuerunt ſceleris iſtius per ſe conſciæ, quàm Crux; ſed hominum eorum anima tantùm. Similium ergo ſimilis cultus & veneratio eſſe debet.*

QVARTVM *argumentum eſt, Magia eſt characteribus, figuris & ſignis tribuere vim & virtutem aliquam. Papiſtæ autem talem virtutem tribuunt ſigno Crucis: Ergo ſigno Crucis Magiam exercent. Reſpondet Ieſuita,* hanc regulam valere in omnibus, exceptâ vnâ Cruce vel Crucis figurâ, quæ ſit à Deo inſtituta ad magna Miracula edenda. *Reſpondeo, eſt hoc Principij petitio; pro certo enim ſumit, quod eſt incertum, & nullo S. Scripturæ teſtimonio probatur.*

CAPVT XXII.

De Origine LVCERNARVM ſeu LVMINVM, CEREORVM & LAMPADVM in Templis Chriſtianorum.

HABVERVNT *quidem Lucernas in ſuis Cœtibus vel Congregationibus chriſtiani aliquoties, Apoſtolorum quoque temporibus. D. namque Lucas Actorum 20. teſtatur,* lucernas plurimas in Cœnaculo illo accenſas fuiſſe, in quo Paulus concionatus fuit: *Non hoc fecerunt autem, quòd Deum, qui lux æterna eſt, lucernis ſebaceis aut cereis coli putarent, ſed vſus hic neceſſitati ſeruiuit, nimirum, vt noctis tenebræ diſcuterentur, nec aliqua daretur turpitudinis ſuſpicio. A D. Luca enim disertè* nocturnum tempus *exprimitur, quo vtique lucernas accendi opus eſt.*

Lucernas Apoſtoli in ſuis cœtibus habuerūt, & cur.

Et eandem ob cauſam poſt Apoſtolorum quoque tempora lucernis in ſuis cœtibus vſi ſunt Chriſtiani, cùm illis propter inſidias & perſequutiones aſſiduas hoſtium, non niſi ante'lucanis horis convenire liceret, ſicut ex Plinij Secundi epiſtolis, & ſcriptoribus Eccleſiaſticis colligere licet. Quæ cauſa cùm ſublata ſit, ſtultum fuerit, diurnam lucem lucernis arte factis adiuuare velle.

Lucernas habuerūt in ſuis cœtibus etiā poſt Apoſtolorum tempora & cur.

Pace autem per Conſtantinum M. Eccleſiis redditâ, nihilominus vſus iſte lucernarum, ſed nocturnarum, manſit: Certis enim temporib. eius ætate vigiliæ in Templis habebantur, vbi Chriſtiani accenſis luminibus, vigilantes precibus incumbebant, canendis Pſalmis, & audiendo verbo Dei. Ita enim de Conſtantino M. Euſebius lib. 4. in eius vita ſcribit: Sacras, *inquit,* vigilias ad diurnam vſque lucem continuauit, cereas candelas ſublimiſſimas per totam ciuitatem accedentibus illis, qui ad id erant deputati. Erant autem lampades igneæ totum locum illuſtrantes, ita vt myſticas vigilias clarâ die ſplendidiores redderent. *Quin cereas candelas & lampades in locis conuentuum à Conſtantino ipſo accenſas interdum fuiſſe, Euſebius ibidem indicat. Platina teſtatur quoque in Sylueſtri I. vita,* Conſtantinum in vſum hunc luminum maſſæ Gargilianæ prouentum ex agro Sinueſſano conſtituiſſe Solidos 400. addidiſſe & maſſam vrbanam, quæ in agro Antiati fuerit. *Imò, quod tamen valdè ridiculum eſt, fictæ Conſtantini donationis author tradit,* Conſtantinum pro continuatione luminarium, quæ in S. Petri Templo Romæ ardebant, non modò poſſeſſiones, prædia & agros contuliſſe, rebuſque diuerſis

Lucernarum vſus ſed nocturnus in Tēplis Conſtātini etiam tempore manſit, & cur.

ſis d tâſſe, verùm etiam in Oriente, Occidente, Septentrionali & Meridionali plaga, in Iudæa videlicet, Aſia, Thracia, Græcia, Africa, Italia, & in diuerſis inſulis ſuam illi libertatem, id eſt, jus & poteſtatem conceſſiſſe, vt per manus beatiſſimi Patris Sylveſtri, & ejus ſucceſſorum omnia diſponantur. *Oportet enim vt inaudita fuerit tunc temporis cereorum ac luminarium illorum caritas, quibus tuendis alendiſque cùm vniuerſi terrarum orbis, tum ſpecialium quatuor ipſius partium vectigalia & annuos prouentus attribui oportuit.*

Cæterùm, vt ad propoſitum reuertamur, de Melane Epiſcopo Rhinocurura, ſub Valente Imp. Sozomenus retulit etiam lib.6.cap.31. inuentum eum aliquando eſſe lychnos Eccleſiæ, extremum tanquam miniſtrum, parantem, & zonam oleo ſordidatam ſuper veſtimentum habentem. *Et Epiphanius,* Matutini, *inquit,* hymni in Eccleſia perpetuò fiunt, & orationes matutinæ, lucernaleſque ſimul Pſalmi & Orationes *lib.3. tom.2. in doctrina compendiaria de fide catholica. Meminit cereorum nocturnorum etiam Prudentius in hymno de S. Laurentio: & Hieronymus aduerſus Vigilantium, vbi inquit:* Cereos non clarâ luce accendimus, quemadmodum tu fruſtra calumniaris: adhibemus autem lumina, vt temperamentum tenebrarum, vt vigilemus ad lucem, ne in tenebris tecum dormiamus. *Quibus vtique verbis Pater hic manifeſtè teſtatur, vſum cereorũ accenſorum non fuiſſe in Templis adhibitum interdiu, ſed tãtùm ad tenebras noctis propulsãdas.*

Lucernarũ vſus diurnus in Tẽplis Hieronymi ætate cœpit aliquos in locis.

Fatetur tamen ſimul ibidem, eſſe nonnullos, qui etiam interdiu lucernas accendant, & moles cereorum, apud ſepulchra Martyrum. Cumq́ negare non poſſet ex Gentilium ritũ ſumptũ id eſſe, ita reſpondet: Quòd ſi aliqui per IMPERITIAM & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum, de quibus verè poſſumus dicere: Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde pendis? Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum. Et tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioque mentis ejus recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet, *&c. Fides ergo Hieronymo in hac pugna aduerſus Vigilantium id eſt, quod quiſque ſine verbo Dei ex ſuo ſenſu præſumit. Nec pudet virum alioqui eximium, magnâ orationis acerbitate, palàm tueri, quæ ipſemet fatetur fieri per* imperitiam *&* ſimplicitatem ſecularium hominum, aut certè religioſarum fœminarum, zelum quidem Dei, verùm non ſecundum ſcientiam, habentium. *Longè alia mens D. Auguſtino fuit, qui ad huiuſmodi res conniuere, non autem mordicùs eas defendere ſolitus erat. Ita enim inquit:* Talia multa, propter quarundam vel religioſarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. *Errat etiam in hoc Hieronymus, quòd honorem Chriſto exhibitum à Lazari ſorore, cum cultu Reliquiarum confert: Nam ſic paribus ſumit quæ ſunt imparia. Mulier enim illa Chriſto viuenti hunc honorem exhibuit: Pontificij verò cultum præſtant Sanctorum corporibus & Reliquiis mortuis, ac omni ratione ac ſenſu carentibus.*

Idem Hieronymus contra Vigilantium affirmat, per totas Orientales Eccleſias moris fuiſſe, vt ad lectionem Euangelij accenderentur luminaria, jam ſole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Socrates quoque teſtatur, in Cæſarea Cappadocia ac Cypro, die Sabbati & Dominico, circa veſperam cum lucernariis Epiſcopos atque Presbyteros ſcripturas interpretari: Tripartita hiſtoria libro 9.capite 38. Vnde apparet vſum lucernarum & lampadum in Templis & ſacris diurno tempore, iam tum Hieronymi ætate cœpiſſe, confirmatumque neceſſitate & conſuetudine ſuperiorum ſeculorum ob perſequutiones, manſiſſe in Eccleſiis, & poſtea ſuperſtitionibus locum dediſſe, quæ ſequentibus ſeculis magis magiſque inualuerunt: Scribit enim Nicephorus lib. 14. capite 50. Eudociam Theodoſii Imperatoris junioris conjugem, ex muliebri ſuperſtitione, ad lucernarum rationem Hieroſolymis contuliſſe olei ſextarios decies mille. *Gregorius etiam Magnus redditus certos ad luminaria in Eccleſia Pauli Romæ ordinauit. libro 12. indictione 7. epiſtolâ 9.*

*Balæus Cent.*1.*Script. Brit.* Lumina in Templis Gregorium hunc primò approbâſſe *dicit. Refert etiam Panthaleon in Chron.*

Lucernarũ vſus diurnus & nocturnus in Tẽplis approbatus.

Lucernarum progreſſus in Tẽplis ſuperſtitioſus.

Confirmauit quoque hunc vſum lucernarum & lampadum in Templis Sabinianus *Pontifex Gregorij ſucceſſor, qui pontificatum Romanum tenuit circa annum Domini 605. is decreuit,* vt lampades in Templis continuè arderent: *Platina in vita eius. Supplem. Chronic. Cranz. lib.2. cap. 1. Metrop. Polydorus lib. 6. capite* 12. *Vnde* Honorius *Papa, qui Sabinianum mox eſt conſequutus, tria candelabra Templo Pancratij Romæ deſtinauit, ex ſolido auro fabrefacta. Liber Pontificalis. Agatho quoque circa annum* 682. *ad luminaria Eccleſiæ Apoſtolorum & Mariæ, cui nomen Ad Præſepe, bis mille centum & ſexaginta ſolidos erogauit. Zacharias circa annum* 745. *Romæ vnicuiq́ baſilicæ vectigal aſſignauit, vnde oleum ad lampades emeretur: Platina. Gregorius* III. *Papa inſtituit circa annum* 735. *vt in Cœmiteriis ſanctorum Martyrum circumquaque poſitis Romæ, in die natalitiorum ipſorum luminaria ad vigilias faciendas deportarentur: Bibliothecarius, Ludouicus Pius cum vidiſſet in*

Fulden-

Fuldenſi Eccleſiæ lucernas ex adipe porcorum ali, promiſit ſe in Italia donaturum iſti Cœnobio oliuetum: vt Rabanus indicat in epiſt. ad Ludouicum & Irmingardem vxorem eius: adeò creuerat tum in hiſce rebus ſuperſtitio, vt omnes oleum & operam, quod aiunt, conferrent. Henricus etiam Leo Saxonum Dux Hieroſolymis annuos redditus, quibus cerei ad ſepulchrum Domini arſuri compararentur, inſtituit: vt Sclauorum Chronici Continuator lib. 2. cap. 7. indicat. Et hac quidem in re circa annum 1000. omnem modum ſumptibus & magnificentiâ excedere cœperunt. Nam Deſiderius Caſſinenſi trabem ex ære fuſilem, cum quinquaginta candelabris fieri curauit, in quibus totidem cerei in præcipuis feſtiuitatibus collocarentur, & ex eadem 30. lampades æreis vncis dependebant: Chronic. Caſſinen. lib. 3. Præterea ſex candelabrà magna, tres cubitos alta, ex argenteis laminis ſenarum librarum fecit: in quibus ſummis feſtis maximi cerei ad Altare accenderentur: Ibid. Ille ipſe coronam argenteam librarum circiter centum, per gyrum viginti cubitorum, cum 12. extrinſecus prominentibus turribus, triginta ſex lampadibus ex ea dependentibus, fabricari fecit. Ibidem cap. 31. Quin habuerunt in aliquibus Eccleſiis gemmatas, non coronas, ſed rotas, circum ſeptas lampadibus, ſed non minus fulgentes inſertis lapidibus. Imò pro candelabris arbores erectas habuerunt, multo æris pondere miro artificis opere fabricatas, nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quàm ſuis gemmis: referente D. Bernhar. in Apolog. ad Guilhel. abbat. Habet enim hoc proprium ſuperſtitio, vt non modò liberales, verum etiam prodigos reddat in cultibus commentitiis, cùm in iis ferè ſordidiſſimi ſimus, quæ Deus requirit, & quæ ad proximi neceſſitatem ſubleuandam ſeruire poterant.

Lucernæ Imagines collocatæ.

Poſt annum quoque Domini 700. quando Imagines in Templis colere cœperunt: ſolebant etiam ad eas, candelas & lampades collocare, & thymiamata accendere: quod Germanus Conſtantinopolitanus Epiſcopus in Epiſtola ad Thomam hoc fuco defendit: Ne quempiam offendat, quòd ante ſanctorum Imagines lumina & ſuaueolentia thymiamata accenduntur. Symbolicῶs enim iſta fieri in honorem illorum opinandum eſt, quorum cum Chriſto requies, quorum honor ad ipſum recurrit: hoc ipſum teſtante ſapiente Baſilio, Quod erga conſeruos bonos honor, erga ipſum Dominum commune beneuolentiæ ſignum exhibet: ſenſibilia enim lumina ſymbolum ſunt immaterialis illius, & à Deo dati luminis. Aromatum autem incenſio, ſincerum & totum Sancti Spiritus afflatum & repletionem ſignificat. tom. 2. Concil. Simili fuco vtitur Sanderus lib. 1. c. 6. de Honoraria Imaginum adoratione.

Quod ergo in vera primitiua Eccleſia neceſſitati ſeruiuit, id poſtea in tam non diſſimulandum abvſum tranſiit, quo tamen ſe Cultũ Deo longè acceptiſſimũ præſtantiſſimumq́; præſtare exiſtimâ ũt.

Lucernæ in Tẽplis ad imitationem Iudaiſmi collocatæ

Factum hoc ad imitationem Iudaiſmi ſimul & Gentiliſmi. Habuerunt enim Iudæi mandato Dei in Tabernaculo & Templo candelabra & lychnos: nec non ignem in Altari perpetuò ardentem: Leuit. 6. Ad hanc veteris Teſtamenti conſuetudinem referunt Legem de luminibus & lucernis in ſacris Chriſtianorum, vt eſt videre apud Durandum lib. 4. Ration. item, Extra de celebr. Miſſ. C. ſi. Et apud Eckium tom. 3. de purificatione Mariæ, vbi luminarium vſum in Templis aliunde non probat quàm ex veteri Teſtamento. Vt verò omnes Leuitici Sacerdotij ceremoniæ typos rerum, quos Chriſtus perficere debebat, geſſerunt, & ſolùm ad correctionis tempus fuerunt inſtituta: ita quoque candelabrum, & lucernæ ardentes veteris Teſtamenti, Chriſti typus fuerunt, qui vera & æterna mundi lux eſt, quique per Euangelij miniſterium Eccleſiam ſuam illuminat: qua ratione Apoſtoli, & qui legitimi verique horum ſucceſſores ſunt, lux mundi dicuntur, Matth. 5. Adde his quod Sanctum Tabernaculi feneſtris caruit: quare tam interdiu, quàm noctu luminibus lucernarum opus habuit. Cùm igitur veteres illæ ceremoniæ in Chriſto jam olim abrogatæ ſint, nudis hominum traditionibus nituntur quæcunque hodie in vſu ſunt: Et ſi nihil aliud accedat, vel hoc ſolo nomine rejici merentur. Quia autem illis meriti quoque fiducia conjuncta eſt, quid ex his ſequitur aliud, quàm quòd Chriſtum nobis inutilem faciunt? Gal. 5. Sin verò lucernam Deo gratam & acceptam accendere libet, verbi Dei doctrinam prouehe, Scholas aperi, & miniſtros verbi fideles tuâ liberalitate ſubleua, ne quando inopiâ cogantur ſibi cõmiſſum munus deſerere. Cura denique, vt tua opera bona publicè luceant, & ex illis Deum glorificandi occaſionem habeant etiam illi, quos veritatis cognitio nondum illuſtrauit, Matth. 5.

Lucernæ in Tẽplis Ethnica ſuperſtitio.

Ethnici quoque in ſuis delubris & Templis lucernas habuerunt; Ægyptijs authoribus, qui, vt Clemens refert, primi lucernæ vſum in Templis inuenerunt: vel ab Herculis inſtituto, qui vt Saturni aras non mactatis viris, ſed accenſis cereis excolerent, ſuos admonuit. Vide Dionyſium Halicarnaſſæum in primo Annalium Romanorum. Quin nullum erat ſacrum apud eos, in quo non adhiberentur lucernæ & faces ex tædæ ligno. Citat Iſtrum Suidas, qui perſcripſerit, Athenienſes cùm ſacra facerent Vulcano, lampada excogitâſſe, & ob ejus rei memoriam perpetuos illi Deo ludos conſecrâſſe: ſanxerunt etiam, vt pariter in Mineruæ & Promethei ſacris lampade poſteri vterentur. Pythagoræ quoque Symbolum fuiſſe legimus. Non abſque lumine de rebus diuinis loquendum. Apud Romanos quoque Veſtales virgines in Templo ſacrum & perpetuum ignem cuſtodierunt. ex inſtitutione Noachi vxoris, vt quidam volunt,

quæ marito in conſtituenda Repub!. & ducentis colonijs occupato, ſacri ignis & ſacrificiorum curæ, erudientijque puellis præcipuè vacâſſe dicitur: vnde eam quoque Veſtam nominârunt, ſic enim *Ouidius:*

Nec tu aliud Veſtam, quàm viuam
intellige flammam.

Lucernæ in vſu Meſſalianis hæreticis.

Eandem ferè conſuetudinem obſeruârunt etiam Euchitæ vel Meſſaliani, de quibus Epiphanius hæc narrat: Conſtruxerunt, *ait*, ſibijpſis domos quaſdam, aut locos amplos inſtar fororum, & adoratoria vel peccatoria appellârunt. In alijs verò locis etiam naturâ Eccleſias ad ſimilitudinem ſibijpſis fecerunt: & ad veſperam & manè multis lucernis ac luminibus incenſis congregantur, *&c.*

Lucernarum diurnus vſus in Templis damnatus à patribus. Tertullianus.

Damnauit igitur hunc lucernarum, luminum, ſeu lampadum & cereorum vſum diurnum in Templis Tertullianus, cùm inquit: Cur die læto nec laureis poſtes obumbramus, nec lucernis diem infringimus? *Item*, Quis, *inquit*, philoſophum ſacrificare, aut deierare, aut LVCERNAS meridie VANAS proferre compellit? *de Chriſtianis agens in Apologetico, qui ad hæc compellebantur.*

Lactantius.

Lactantius etiam, qui anno 300. *floruit, vehementer inuehitur in candelas de die in Templis ab Ethnicis accenſas, lib.6. cap.2. Inſtitutionum.* Si cœleſte lumen, *inquit*, quod dicimus Solem, contemplari velint, jam ſentiant, quòd non indigeat lucernis eorum Deus: qui ipſe in vſum hominis, tam claram, tam candidam lucem dedit: & tam eum in tam paruo circulo, qui propter longinquitatem, non amplius, quam humani capitis videtur habere menſuram, tantum ſit fulgoris, vt eum mortalium luminum acies, non queat contueri: & ſi paulîſper intenderis, hebetatos oculos, caligo & tenebræ conſequantur: quid tandem luminis, quid claritatis apud Deum, penes quem nulla eſt nox, eſſe arbitremur? qui hanc ipſam lucem ſic moderatus eſt, vt neque nimio fulgore, neque calore vehementi noceret animantibus: tantumque iſtarum rerum dedit ei, quantùm aut mortalia corpora pati poſſunt, aut frugum maturitas poſtularet. Num igitur mentis ſuæ compos putandus eſt, qui Authori & Datori luminis, candelarum ac cerarum lumen offert pro munere? Aliud verò ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum ſed (vt ait Poeta) liquidum atque clarum, mentis ſcilicet, propter quod à Poetis φῶς nuncupatur, quod exhibere non poteſt, niſi qui Deum cognouerit: *vide ibidem plura hac de re. Hæc Lactantius contra vſum lucernarum in Templis apud Gentes: quid dicturus fuiſſet, ſi hodie viueret? Apparet autem ex his Lactantij verbis, Chriſtianos ejus ætate lucernas nullas in Templis habuiſſe Religionis causâ interdiu, alioquin hæc Ethnicis objicere non potuiſſet.*

Vigilantius.

Eandem conſuetudinem cùm ab Ethnicis poſtea ad Chriſtianos tranſiiſſet, propter [illegible]λίας *Nazianzenus damnauit circa annos Chriſti* 350. *Orat. 2. in Iulian. Nec floribus, inquit, plateas coronemus, nec viſibili lumine ſplendeſcant domus: hic enim Gentilitiæ feſtorum celebrationis mos eſt. Nos vero ne his rebus Deum honoremus, verum animæ puritate, & mentis hilaritate, & lucernis totum Eccleſiæ corpus illuſtrantibus, hoc eſt diuinis ſpeculationibus & ſententiis ſuper ſacroſanctum candelabrum erectis & excitatis, Orbique terrarum vniuerſa prælucentibus. Hæc verba ſunt Nazianzeni abuſi huic quaſi in limine reſiſtere volentis. Vigilantius Barchinonenſis in Hiſpania Presbyter his verbis quoque eundem ritum Ethnicum in Chriſtianis inſectatur:* Propè, *inquit*, ritum Gentilium videmus ſub prætextu Religionis introductum in Eccleſia, Sole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, magnum honorem præbent hujuſmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrandos, quos agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore majeſtatis illuſtrat. *Hæc ille. Floruit anno* 360. *Ac licet ab Hieronymo propter hæc & alia huiuſmodi reprehendatur, & tanquam hæreticus immodeſtè proſcribatur, factum tamen id ab eo conuiciis magis & importunitate, quàm argumentis & rationibus: quod & Eraſmo viſum eſt, qui de ſcripto Hieronymi contra Vigilantium ita cenſuit:* In Vigilantium ita conuitijs debacchatur Hieronymus, vt pluſculum in eo modeſtiæ cogar deſiderare. Vtinam argumentis duntaxat egiſſet, & à conuitijs temperâſſet.

Elibertinum.

In Elibertino quoque Concilio cap. 34. *prohibetur ſub anathematis pœna*, ne cerei interdiu in Cœmeterijs accendantur, ne Sanctorum Spiritus inquietentur. Mirum autem eſt, eo ipſo hodie quietem reddi Spiritus, quo olim inquietari credebantur.

Lucernæ quando in Templis extinguantur.

Lumina in Templis tribus illis noctibus ante Paſchæ feſtiuitatem exſtingui, teſtantur Honorius & Rupertus, qui claruerunt circa annos Domini 1120. *Et Durandus in Rationali Diuinorum lib.6. cap.72. non omnes refert ſimul, ſed ſucceſſiuè, & quidem à nonnullis ſingulas poſt ſingula cantica, in quibuſdam etiam Eccleſiis cereâ quadam manu exſtingui: vt videas humanam naturam in rebus friuolis eſſe induſtriam & laborioſam, in præceptis autem Dei admodum languidam ac ſegnem.*

CAPVT

CAPVT XXIII.

De origine ORGANORVM *Muſicorum* in Templis, Germani vocant Orgeln.

NIhil *dicam hoc loco de Origine & inuentoribus Organorum, ſeu inſtrumentorum Muſicorum omnium: id enim diligentiſſimè præſtitit Polydorus Vergilius lib. 1. cap. 15. de Inuent. rerum: ſed tantùm de illo inſtrumento, quod in Templis Chriſtianorum cantui Eccleſiaſtico adhibetur, vt concentus ſit iucundior & ſuauior, quodque Germanicè vocant* Orgeln. *De authore autem huius noſtri tam concinni Organi Polydorus lib. 1. cap. 15. dicit,* quòd nomen eius ignoretur. *David quidem, magnus ille vates Dei, varia inſtrumenta inuenit Muſica teſte Ioſepho in ſeptimo Antiquit. vbi ait:* Diuerſaque faciens Organa, docuit vt Leuitæ ſecundum ea hymnos Deo edicerent per ſabbatorum dies, aliaſque ſolennitates. *Organorum autem Davidicorum ſpecies huiuſmodi ſunt: Canora* cithara *quidem decem chordis coaptata, & hæc cum plectro percutitur* Nablum *verò duodecim ſonos habens, digitis tangitur, &c. Vnde perſpicere licet, iſtiuſmodi Organa à Davide confecta diuerſiſſima fuiſſe à noſtris, quorum nunc eſt vſus in Templis frequentiſſimus: illa enim plectro pulſabantur, noſtra verò inflantur follibus: vnde multis meatibus cicutis imparibus quaſi vox erumpit, concentumque efficit. Polydorus lib. 1. cap 15. Et author Reſponſionum ad Orthodoxos, quæ Iuſtino adiecta ſunt, in Reſponſione ad quæſt.* 107. *ſignificat*, in Eccleſia ſublatam ſuo tempore fuiſſe conſuetudinem, veteris nimirum Teſtamenti, canendi per inſtrumenta inanima, & retentas ſimplices cantiones, ideò quòd cantilenæ ad crepitacula & Organa magis decere viderentur pueros quàm Eccleſiam. *Fecerunt hoc ſine dubio ad imitationem eius ætatis, quando Apoſtoli adhuc vixerunt, quâ ſimpliciter cecinisſe leguntur, nullâ Organorum & aliorum inſtrumentorum muſicorum mentione factâ.*

Author Organorum incertus. Organorum Davidicorum ſpecies.

Organa inanima ceſſare debent in Eccleſia Chriſti.

Marianus Scotus in ſuis Chronicis indicat, ſub annum Domini 757. Organum primùm veniſſe in Franciam, miſſum Pipino regi à Conſtantino Imp. ex Græcia. *Id quod Auentinus Annalium Boiorum lib. 3. fol. 300. fuſius exponens, ſic ſcribit:* Conſtantinus ad Pipinum iubet proficiſci legatos: Munera quæ à legatis deferebantur, erant inſtrumentum muſicæ maximum, res adhuc Germanis & Gallis incognita: ORGANVM appellant, cicutis ex albo plumbo compactum eſt, ſimul & follibus inflatur, & manuum pedumque digitis pulſatur, &c. *Idem videre eſt etiam apud Annonium lib. 4. de Francorum geſtis capite ſexageſimo quarto, & centeſimo decimo tertio.*

Organa quando primùm in Franciam deportata.

Balæus Angliæ Epiſcopus, Vitellianus *ait*; patria Signinus vel Campanus, inſignis muſicus, cantum in Templis circa annos D. 660. & Organa per conſonantias humanis vocibus adhibuit, iuxta illud Baptiſtæ Mantuani:

Vitellianus Papa iuxta Balæum author Organorum.

> Signius adiunxit molli conflata metallo
> Organa, quæ feſtis reſonant ad Sacra diebus.

Eadem exſtant in libro Pontificali: & lib. 2. cap. 1. Metrop. Cranzij.

Bellarminus de bonis operibus Cap. 17. *Fatemur, inquit, Vſum inſtrumentorum Muſicorum non ita convenire perfectis: ac ideò in Eccleſiam* SERO *admitti cœpiſſe, Circa annum Domini* 660. *Si Platinæ Credimus: ſi fidem habere volumus Aimoino, annos ducentos poſt.*

In Francia hæc Organa Muſica primùm cœpere circa annum Domini 828. *ad Aquas granea industriâ cuiuſdam Georgij Veneti Sacerdotis, & ſumptibus Ludovici Regis fabricari, vti refert Aimoinus lib.* 4. *de geſtis Francorum cap.* 114. *cui etiam adſtipulatur Auentinus lib.* 4.

Progreſſu temporis omnem modum excedere cœperunt in fabricandis huiuſmodi Organis, ita vt nec maximis ſumptibus pepercerint. Nam Michaël Conſtantinopolitanus Imp. ea ex auro conflare curauit, Zonara teſte tom. 3. *Et Bruſchius de Monaſterijs Germ. folio* 107. *refert.* Georgium Abbatem Salemitanum in Baſilica ſui cœnobij fabricari iuſſiſſe Organum, cuius maxima & medioxima fiſtula habuerit in longitudine pedes 28. in circumferentiâ Spithamas 4.

Abuſus organorum.

Quid his Organis acceſſerit circa annum ſalutis 1480. *Sabellicus indicat Enne.* 10. *lib.* 8. *vbi inquit:* Sixti IV. Pontificis tempore, Muſicæ artis virum omnium, qui vnquam fuerunt ſine controuerſia præſtantiſſimum plures annos Venetiæ habuerunt, Bernardum cognomento Theutonem argumento gentis in qua ortus eſſet. Primus is in Organis auxit numeros, vt & pedes quoque iuuarent contentum funiculorum attractu.

Organorum progreſſus.

Colligimus ex his, Organorum huiuſmodi vſum veteri & Apoſtolicæ Eccleſiæ prorſus incognitum, ſeroque inuentum atque receptum fuiſſe, quod etiam fatetur Thomas Caietanus Cardinalis in ſua ſummula: vbi etiam addit, in rei huius ſignum Eccleſiam Romanam adhuc hodiè non vti Organis coram Pontifice: licitum tamen eſſe eorum vſum dicit, propter carnales fideles & imperfectos.

Organorum vſus in Templis vbiq. cœptus.

Et Lindanus in Panopl. lib. 4. *cap.* 78. *inquit; Quis hujus ætatis Muſicam cum illa priſca componat?*

Adverſatur autem doctrina Apoſtolorum

1. Corinth.

1. Corinth. 14. De hoc nihil iam dicam, quòd turpes & obſcœnæ ſæpè ſono Organorum exprimuntur, vt carnis potius voluptati quàm ædificationi ſpiritus ſeruiant. Lactantius Inſtitutionum lib. 2. c. 7. acriter Gentes taxat, quæ Dei cultum conſtituerunt in iis quæ ſtultitia hominum admiratur. Adeone, *inquit*, Deorum Religio nihil aliud eſt, quàm quòd cupiditas humana miratur? Veniunt ad Templa non tam Religionis gratiâ, quàm vt videant & audiant quod oblectet: *&c. Nónne hæc de Chriſtianis quoque dici poſſent? Vidi ego aliquoties magna cum admiratione plurimos è Templis exeuntes, quàm primum dulcis Organorum ſonus ceſſaſſet: Tantam deuotionem in animis hominum concitârat.*

De Organis Templorum iudicium Eraſmi.

Vnde non immeritò Eraſmus in ſuis ad 1. Corinth. 14. cap. Annotationibus doctè & grauiter contra vſum Organorum in Templis diſſerens, Nec his contenti, *inquit*, operoſam quandam & theatricam muſicam in ſacras ædes induximus, tumultuoſum diuerſarum vocum garritum, qualem non opinor in Græcorum aut Romanorum theatris vnquam auditum fuiſſe. Omnia tubis, lituis, fiſtulis ac ſambucis perſtrepunt: cumque his certant hominum voces. Audiuntur amatoriæ fœdæque cantilenæ, ad quas ſcorta mimique ſaltitant. In ſacram Ædem velut in theatrum concurrit, ad deliniendas aures. Et in hunc vſum, aluntur magnis ſalarijs, Organorum opifices, puerorum greges, quorum omnis ætas in perdiſcendis his conſumitur, nihil interim bonæ rei diſcentium. Alitur ſordidorum, vt plerique ſunt hominum, colluuies, & tantis ſumptibus oneratur Eccleſia ob rem peſtiferam etiam. Quæſo te vt rationem ineas, quot pauperes de vita periclitantes, poterant ali cantorum ſalarijs. Cur hæc nobis ſola placent, quæ Paulus ceu paruulorum infantiam parciſſimè vult adhiberi, imò quæ nullo pacto laturus fuerat? *Rurſus de eodem idem Eraſmus de lingua pag. 68.* Quid, *inquit*, hodiè operoſius quàm noſtra Muſica, tot vocibus, multarum auium garritum imitans? Quid diceret Emerepes ille Laconum Ephorus (qui Phrynidis Muſici duas è nouem cordas incidit bipenni, dicens, Ne corrumpas Muſicam (ſi nunc audiret in Templis eadem Organa referre tubas, cornua, lituos, tibias apertas, tibias obſcuriores, tibias vacuas, tonitrua, voces hominum & volucrum? Qualis eſt Muſica noſtra, talis eſt cultus, talis ædificatio; priſca ſimplicitas nuſquam eſt, indies augeſcunt operoſæ deliciæ. *Præſtaret itaque multorum doctrinâ & pietate celebrium virorum iudicio, Organa hæc auferri ex Templis. Nec enim obijciant nobis cultum Dei, quem in veteri Teſtamento per inſtrumenta muſica exercuerunt.* Primo *enim organa illa à noſtris, vti diximus ſuprà, fuere diuerſa.* Deinde *Procopius Gazeus in Comment. ad lib. 4. Regum teſtatur*, cultum hunc Dei, non à Deo traditum, ſed à Dauide excogitatum fuiſſe. Tertiò, *ob varias cauſas multa fieri paſſus eſt Dominus in veteri ſuo populo, circa quæ eos, qui per Chriſtum in virum perfectum adoleuerunt, occupari amplius non vult.*

CAPVT XXIV.

De Origine ANATHEMATVM aliorumque ORNAMENTORVM in Templis.

Templa anathematis exornari quando cœperint.

CONſtantini M. tempore Eccleſias vaſis aureis, anathematis, variiſq; Ornamentis locupletare atq; immodicè exornare cœperunt, aut ſuperſtitione, aut prauâ imitatione Iudæorum ſimul & Ethnicorum. Narrat enim Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini, quo pacto Imperator ille Templum illud magnificum Hieroſolymitanum Chriſto Saluatori dedicatum, anathematis ex auro argento & lapidibus pretioſis exornarit: Quod & in alio Templo Apoſtolorum ab eo factum ibidē prodidit idem. Romæ quoq; in hortis Equitii Eccleſiā condidit, cui donauit patenam argenteam librarum 20. ſchyphos duos librarum 20. calicem aureum duarum librarum, & alia vaſa tum argentea, tum aurea, quæ enumerare longum nimis eſſet: Platina in vita Sylueſtri. Acſi vera ſunt quæ idem author ibidem indicat de donis à Conſtantino Magno Lateranenſi, Vaticanæ aliiſq; Baſilicis ſeu Templis à ſe conditis, exhibitis, omnem modum ea in re exceſſit, neq; enim lex vel præceptum ea de re vel Chriſti vel Apoſtolorum vſpiā exſtat. Ante Conſtantini Magni ætatem ornamenta in Templis rara fuerunt admodum. Deinde illa habuerunt, vt in vſus pauperum, ægrorum, aut alia quacunque neceſſitate laborantium erogarentur, vel etiam captiui ob Chriſtianam Religionem iis redimerentur.

Anathematum in Templis progreſſus.

Creſcente autem ſuperſtitione & Imaginum cultu atque veneratione, nimirum in modum etiā præpoſterum hoc exornandi locupletandiq; Templa ſtudium creuit: falsò enim homines erant perſuaſi, tali ratione cultum Deo præſtari. Hac igitur occaſione non modò anathemata pretioſiſſima, ſed omnis generis tabulæ, cortinæ, vela, ſigillaria, oſcilla, vexilla, ſpolia hoſtibus erepta, & ſimilia in Templa ſunt recepta ibique ſuſpenſa. Coſroës Rex Perſiæ Antiochiam in Templum Sergii miſit aureas cruces duas, quas Theodora Iuſtiniani cōiunx eidem dedicauerat, aliaq; ex præda accepta: item diſcum ex auro factum, thuribulum aureū & alia, hac perſuaſione inductus quod Sergius à ſe rogatus, victoriam ſibi & liberos ex Syra coniuge daret: vt videas à quibus iſta vota & donaria ſint profecta: Euagr. lib. 6. cap. 21. Et Iuſtinianus Imperator Templo Petri Romæ

dono

dono miſit ſcyphum aureum librarum 6. gemmis exornatum: duos ſcyphos argenteos 12. librarum, calices argenteos duos librarum 15. Platina in vita Ioannis 2. & Sabellicus lib. 2. Enne. 8. Belliſarius victo Gilimere Vuandalorum Rege, Romam victor veniens, S. Petro auream crucem centum librarum, pretioſiſſimis gemmis ornatam, in qua ſuas victorias inſcripſerat, per Vigilium Papam obtulit. Paulus Diaconus lib. 16. Sigebertus, Beda, Platina. Sophia ſocrus, & Conſtantina vxor Mauritio Imper. coornam fecerant quondam: eam ad ſe delatam ille in Eccleſiam deferens, Deo obtulit: Cuſpinianus. Carolus Magnus eccleſias ornauit ſacris Vaſis & Veſtibus, aliaque plurima dona ad Ornatum ſpectantia ijs contulit. In primis Compoſtell. ædem D. Iacobi multis dotauit muneribus, Henrico Erdfordienſi authore cap. 68. Et Vexilla, quæ deuictis Cremonenſibus Brixiani de[illegible]ārant, in cathedrali ipſorum Eccleſia, in perpetuam rei memoriam, ſuſpenſa leguntur apud Bergomen. lib. 12. Idem Carolus pannum ad altare Petri, de veſtimentis ſuis aureis compoſitum cum duabus coronis aureis, gemmis intertextis miſit: Aimoinus libro quinto, cap. 27. Menſam auream, quæ formâ quadrangulâ deſcriptionem Conſtantinopolis continebat, inter alia donaria Romam ad baſilicam Petri: Eginardus in ejus vita. Idem Victo Catano Hunnorum Rege, qui ex toto orbe ſpolia congeſſerat prædæ non minimam partem Cænobiis & monaſteriis liberaliter conceſſit. Hinc illæ diuitiæ Templi Moguntinenſis, vbi crux ex ſolido fuit auro nomine Benna, pondere 1200. marcarum: hoc eſt, 600. librarum: vnde Verſiculus,

Auri ſexcentas habet hæc Crux aurea libras.

Solum eius aurum, præter gemmas, & duos maximos carbunculos, circiter octoginta millia coronatorum valuit. Fuerunt inſuper ibi duo calices aurei, vterque gemmis pretioſiſſimis exornatus, minor marcas 18. ſiue 9. libras auri puriſſimi habebat, vini ſextarium capiens. B. Rhenanus, lib. 2. rerum German. & in Tertull. libro de Corona militis refert idem Rhenanus, in eodem Templo, duas fuiſſe grues argenteas, in quarum ventre ignis fuerit depoſitus, ſuper quem quum aromata fuſa atque incenſa, per apertum roſtrum ſuffitum emitiſſe: Fiſtulas item argenteas, quibus Laici in ſacra Cœna ex calice ſorbuerint: multa præterea vaſa alia argentea, quæ valuerint tunc temporis ad millies millenos florenos. Henric. 2. Imper. Cluniacum Religionis causâ profectus, coronam auream gemmis redimitam Deo in myſteriis ſacris obtulit: Cuſpinianus. Agnes Henric. III. Imper. vxor Benedicto Caſſinenſi obtulit aureas purpure aliſque veſtes, & Euangeliorum codicem, cuius tabulæ argenteæ auro erant obductæ: Chron. Caſſin. lib. 3. cap. 30. Giſela Henrici ſecundi Imperat. ſoror, & Vngarorum Regis Stephani vxor, quæ ad Templorum Ceremonias Ritumque ſpectabant, magnificè ſimul & munificentiſſimè largita eſt: Phrygionum vice functa, veſtes ſacras ſuis manibus neuit & reſarciuit: Auentinus libro quinto, Annalium Tabellas quoque parietibus Templorum appenderunt pro recuperata ſanitate alyſque impetratis beneficys. Sed tempus me deficeret, ſi omnia, quæ huius generis apud authores exſtant, referre coner, cùm ne hodie quidem hujus peruerſi ſtudij finis vllus cernatur.

Anathematis Templa exornare à Iudæis.

Didicerant hoc Chriſtiani primò à Iudæis. Iſraelitarum enim tribuum Duces 12. à Moſe inſtituti in oracularis Tabernaculi & Aræ inunctæ dedicatione ſimiliter liberalitatem ſuam oſtenderunt. Sex vehicula tecta & 12. boues obtulerunt, quibus Leuitæ in ſacris vehendis vterentur. Item ſcutellas argenteas 12. totidem phialas, & lanceas aureas totidem. Vaſa argentea 2400. ſiclis ſacris pendebant: aurea 120. Num. 7. Enſis Goliathi dedicatus eſt à Dauide Nobæ in Templo, apud Abimelechum Sacerdotem, 1. Reg. 11. Idem victo Adarezero Sophenæ Rege, cæſis 20. millibus peditum, & 1700. equitibus, & multis curribus, pharetras aureas, & arma pulcherrima Hieroſolymitano Templo donauit: 2. Reg. 8. Aſa Rex Iudæorum ea quæ vouerat pater ſuus, obtulit in domum Domini: argentum, aurum, vaſorumque diuerſam ſuppellectilem. 2. Paralip. 15. Iuditha omnem ſuppellectilem Holofernis, ſibi eo cæſo à ciuibus dono datam, Hieroſolymis Deo dedicauit, vnà cum velamine, quod ipſa ex eius cubiculo abſtulerat. Iudit. 16. Omitto candelabrum aureum, menſam propoſitionis, thuribula, pateras crateres, & infinita alia huius generis, quæ Moſes ex præcepto Dei fabricari iuſſit, & in Tabernaculo recondidit, quæ poſtea in Templum Hieroſolymitanum tranſlata ſunt, & à Solomone alyſque mirum in modum aucta.

Anathematis Templa exornare ab Ethnicis.

Negari etiam non poteſt, quin hæc prauâ quadam imitatione Ethnicorum facta ſint à Chriſtianis. Cum enim in primordio Eccleſiæ multi Gentilium ad Chriſtianam religionem adducerentur, nemini dubium eſſe debet, quin ex eorum conſuetudinibus, ceremoniis ac Ritibus multa, animi quidem intentione non mala retenta, & ipſo vſu pedetentim vel confirmata, vel paululum immutata, & minus rectè ad alios fines deinde tranſlata ſint. Teſtem huius rei habeo Polydorum Vergilium lib. 5. cap. 1. vbi porrò indicat ex libro Strabonis Geograph. 8. apud Græcos morem fuiſſe, in Templo ejus Dei, qui auxiliatus eſſet, & præſertim Æſculapij, quod Epidauri inſigne erat, tabellas appendere, in quibus morbi curati inſcripti fuerint. Apud Gentiles etiam in More fuit, argenteas ſtatuas, ædeſque earum pro re aliqua aſſequenda vouere, pictáſque tabellas, rem ipſam

cuius

enim remotis facti fuiſſent, repræſentantes, in Templis ſuſpendere. Vnde C. Cotta hac apud Ciceronem, de Natura Deor. lib.3. Tu, qui Deos putas humana negligere, nónne animaduertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portúmque ſalui aduenerint? *Et Horatius lib.1. Carm. ad Pyrrham:*

Me tabula ſacer
Votiua paries indicat Vvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta Maris Deo.

Solebant itidem tabulæ pictæ argento etiam fabricari. Hinc Cicero Verrin: Tabulas pictas etiam argenti bene facti. Et Lucianus in Alexandro lib.4. Accedebant, *inquit*, ad hæc picturæ, Imagines, ſigna Deûm ferentia, partim ex ære, partim ex argento effecta. *Sed & Dio in Rhodiaca offerri conſueviſſe ait* ejuſmodi Dijs Imagines, non ex terra fictiles, ne numen injuriâ afficerent; ſed æreas vel argenteas Dijs eſſe gratas, quæ ſemel dicatæ, perpetuo permanerent. Suas enim, filiorumque, vel nepotum Imagines in Deorum fanis offerri conſueviſſe, idem auctor confirmat. *De Philiſtæis etiam 1. Reg. 9. legitur, eos ad auertendam plagam per mures & vlcera diuinitùs illatam, juxta numerum ſuarum Prouinciarum feciſſe quinque mures aureos, totidemque aureos anos, quos delicti expiandi gratiâ apud Arcam fœderis in capſula depoſuerint. Sic etiam in Templum Dianæ Epheſiæ, vel pictas tabellas, vel ſculptas aut conflatas argento Imagines offerentes, vota perſoluebant, quarum opificio argentarii ingentem ſibi vim pecuniæ comparabant, vt eſt videre Act. 19. cap.* Sic & nos, *inquit, Polydorus*, ex cera ſigillaria, hoc eſt, Imagunculas Templis offerimus, & oſcilla: quoties enim pars aliqua corporis læſa fuerit, vt puta manus, pes mamilla, ſtatim vota facimus Deo, & ejus Diuis, quibus mox recuperatâ ſanitate, illam manum, illum pedem, illam mamillam ex cera formatam offerimus. Quæ conſuetudo vſque adeò increbuit hactenus, vt iſtiuſmodi ſigillaria ab hominibus ad reliqua etiam animalia tranſierint: vt eodem modo pro bove, pro equo, pro oue oſcilla Templis offerant Chriſtiani. In qua re quiſpiam verecundè ſcrupuloſus fortaſſis dicet, ſe planè neſcire, an priſcorum Religionem potius, vel ſuperſtitionem æmulentur, quum talia Chriſtianæ Eccleſiæ rectores etiámnum admittant: quando, auctore Catone de re ruſtica, ſic Romanorum moris fuit, pro bobus, vt valerent, vota facere, cujus rei modum valdè me hercle ridiculum ille ibidem ponit. *Hæc omnia & plura alia Polydorus. Hercules quoque clauam ſuam, ab oleaſtro ad Saronidem paludem inuento abſciſſam, Mercurio Polygio dedicauit Trœzenæ: eamque aiunt radicibus actis regeneraſſe, & oleaſter ille ætate etiam Pauſaniæ oſtendebatur: Pauſanias in Corinth. Cumque ante Midam Gordii F. Phrygiæ regem Delphicum Templum fuerit ἀναθημάτων χρυσῶν ... vt Cælius lib. 6. cap. 11. ex Athenæo refert, primus Midas regiam ſellam, in qua iura dicere ſolitus fuerat, Delphico Apollini dono miſit. Poſt eum Gyges Daſcyli F. qui Candaule obtruncato, regnum Lydorum inuaſit, eò quòd regnum ei confirmârat Pythia, præter auri & argenti immenſam vim, crateres aureos ſex, pondo 30. talentorum, muneris loco obtulit: locus, in quo repoſita fuere, Gygadas dicebatur. Eius abnepos Halyattis, Sandiattis F. ſecundus ex hac domo, vbi conualuiſſet, dedicauit Delphis grandem ex argento craterem: itemque alterum ex ferro paruulum, compactilem, inter omnia Delphorum donaria digniſſimum ſpectatu: opus Glauci Chij, qui primus omnium ferri compactionem excogitâſſe dicitur. Crœſus Halyattis F. muneribus omnes vicit, qui mille aureos lateres dono miſit, teſte Zeze hiſt. 1. vt aurea tota ara ex ijs ſtrueretur: Herodotus lib.1. Idem rex aureum ſcutum dedicauit Delphis Mineruæ Proneæ, quod poſtea Philomelus Phocenſis eripuit, vt Pauſanias indicat in Phocicis. Aiunt etiam Themiſtoclem Delphos profectum Apollini Medorum exuuias attuliſſe: percunctantem autem nunquid intra Templum ea dona locaret, iuiſſe Pythiam, vt eas omnino extra fani limen auferret,* inquiens:

In Templo pulchras noſtro ne figito Perſei
Exuvias, ſubitò ſed veſtras mittite in ædes.

Vbi certè cum admiratione cauſa quæri poteſt, cur ab vno Themiſtocle oblata dona de Medis, accepta Deus non habuerit. Sunt qui Perſica omnia ſpolia itidem repudiaturum fuiſſe credant, ſi antequam dedicarentur, nunquid ſibi ea vellet offerri, quæſitum eſſet. Non deſunt, qui dicant Apollinem, qui præſciret ſupplicem ad Perſas iturum Themiſtoclem, idcirco ſibi exuuias illas dedicari prohibuiſſe, ne religioſis monimentis teſtatum odium fidem deprecationi abrogaret, Pauſania in Phocicis referente.

Græci poſt pugnam ad Salaminem, partâ de Xerxe victoriâ, prædam inter ſe diſpartiere, ex quibus primitias Delphos miſere. Vnde ſtatua effecta eſt longitudine cubitorum decem, truncam nauis partem manu ſuſtinens: eodem in loco ſtans, vbi Alexander Macedo aureus. Miſſis Delphos primitijs, Græci publicè percontati ſunt, nunquid perfectas & acceptas primitias accepiſſet? Quibus ille reſpondit, habere ſe quidem à Græcis alijs, verùm non ab Æginetis: ſed repoſcere donum optimæ nauatæ ad Salaminem operæ in pugna nauali. *Id cùm audiſſent Æginetæ, aureas ſtellas tres dedicauerunt: quæ ſuper malum nauis æreum ſteterunt apud angulum,* proximè

proximè Crœſi craterem; vt Herodotus teſtatur lib.8. In pugna ad Plateas commiſſa contra Perſas, repertum eſt equorum præſepe Mardonij Ducis ex ære totum, ſpectatu dignum, quod Thegeatæ in Templo Aleæ Mineruæ repoſuerunt, Herodoto authore lib.9. In medio faſtigij apice Templi Iouis Olympij inaurata eſt Victoria, infra Victoriæ ſignum fixus eſt aureus clypeus, in quo Meduſa Gorgon cælata eſt. Dedicârunt Lacedæmonii cum hac inſcriptione:

Ex auro phialam capta poſuere Tanagra.
Iuverat hæc bello quòd Lacedæmonios.
Cecropidæ Argiuique Duces, & Ionica proles
Victores partis de ſpoliis decimam:

Pauſanias libro quinto. Dedicârunt Delphis Ambraciotæ æneum aſinum, victis nocturnâ pugnâ aſini beneficio Moloſsis. Nam cùm in illos noctu inſidias diſpoſuiſſent Moloſsi, aſinus, qui fortè ex agro in oppidum agebatur, aſellam inſectans cum multa laſciuia vehementem ruditum ſuſtulit. Ipſe etiam agaſo per tenebras, obſcura & incondita voce inclamabat. Injecit ea res tantam Moloſsis trepidationem, vt ſtatim inſidiarum locum deſeruerint. Eos Ambraciotæ detectâ fraude noctu inuadentes prælio superârunt: Pauſanias in Phocicis. Athenienſes palmam æneam cum Mineruæ ſigno aureis intecto laminis Delphis dicârunt, victoriâ ad Eurymedontem partâ. Echecratides Lariſæus Apollinem paruum Delphis dedicauit: quem Delphi dicunt antiquiſſimum, ac primum donariorum omnium fuiſſe authore Pauſaniâ in Phocicis. Alexander Magnus Thebis direptis Lychnuchum penſilem arboris modo mala ferentem cepit, & Apollini Cymæo dicauit: Qui deinde in Templum Apollinis Palatini à Romanis tranſlatus fuit Plinio teſte libro trigeſimo quarto, capite 3. Gelon Syracuſanus tripodem 16. auri talentis eductum, Delphos miſit Apollini, pro gratia numinis & benè rei geſtæ contra Carthaginenſes habenda, & in poſterum conciliandа: Diodorus lib. 11. cap. 1. Euelthon rex Salaminis Cypriæ Delphis dedicauit thuribulum ſpectatu digniſſimum: Herod. lib. 4. Romanorum omninò nullus neque plebeius neque patritius ante L. Mummium, in Græcorum Templis donum vllum ponendum curauit. Primus Mummius de manubijs Achæorum Iouem in Olympia æneum dedicauit ad læuam eius, qui à Lacedæmonijs dedicatus fuerat: Pauſanias lib. 5. Idem captâ Corintho plurima ſigna, Tabulas & Statuas ſecum auexit, quæ poſtea in ædem Fortunæ collocauit. Cæſis ad Claſtidium à M. Marcello Gallis, Romani Delphico donum crateram auream centum pondo gratiæ referendæ causa miſere: Plutarchus in Marcello. Capitolium quod Tarquinius Priſcus vouit, Tarquinius Superbus ædificare cœpit, & librarum argenti quadraginta millia in fundamenta impendit, ſed regno expulſus perficere nequiuit, Horatius autem Puluillus dedicauit, quodque Cicero Deorum immortalium domicilium, Lactantius autem vrbis Romæ & Religionis ſummum caput appellat; tanta apud Romanos venerationis fuit, vt quiſquis populo Romano gratificari vellet, hoc Templum honoraret ornaretque. Carthaginenſes enim S. P. Q. R. *victoriam de Samnitibus, authore Marliano, gratulaturi, auream coronam Ioui Max. eò miſerunt. Et Philippi Regis legati, vt in Capitolio ſacrificare, & Ioui Opt. Max. ex auro donum ponere liceret, à Senatu petiuerunt: quòd cùm ipſis permitteretur, coronam ex auro centum pondo obtulerunt, vt refert Blondus lib. 1. Roman. triumph. Quòd cæteri etiam Principes & florentiſſimarum Rerumpub. magiſtratus, quia Romanis gratum eſſe videbant, certatim imitati ſunt. Simile enim quid refert Strabo lib. 4. de legatis Anglorum tempore Cæſaris. Et de Antiocho Rege narrat Cicero Verrina 6.* quòd candelabrum è gemmis clariſſimis opere mirabili perfectum, in Capitolio ponere Ioui Opt. Max. voluerit, niſi Verres in Sicilia intercepiſſet. *Quod eius tam nefarium, tam impium, tam crudele facinus perſtricturus,* Multi, *inquit,* Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati, opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium ſic exornare, vt Templi dignitas imperijque noſtri nomen deſiderat. Qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono grauiter vos tuliſſe, grata fore vobis populoque Romano ſua ſtudia ac dona arbitrabuntur: ſin hoc vos in Rege tam nobili; in re tam eximia, in injuria tam acerba neglexiſſe audierint; non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur. *Liuia Auguſta cryſtallum etiam in Capitolio librarum 50. dicauit, vt Plinius indicat lib. 37. cap. 2. Marlianus quoque lib. 2. cap. 10. indicat.* Perſarum Regem ab extremis Indis allatum pallium miſiſſe, ad quod aliæ veſtes admotæ, cineris diuini fulgoris colorem attraxerint. *Ipſi quoque Romani quotieſcunque prouinciam aut vrbem imperio ſuo adiecerant, laurum in Iouis Opt. Max. gremium, gratias acturi deponebant. Quò pertinet illud Probi ad* S. P. Q. R. *apud Vopiſcum:* Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates aureas, veſtræ Patres conſcripti clementiæ dedicaui: & has Ioui Opt. Max. cæteriſque Dijs immortalibus conſecrare. *Tanto igitur ſumptu ſic certatim omnes Capitolium ornauerunt, vt ferè quicquid in eo conſpiceretur gemmeum & aureum eſſet. Imò & laquearia eius poſt euerſam Carthaginem primò inaurata ſunt cenſura Mummij, qui Achaiam vicit. Inde tranſiere in cameras, in parietes quoque;*

qui tandem & ipſi tanquam vaſa inaurabantur, Plinio teſte. Qua ex re factum eſt, vt totum Capitolium in maximum ſplendorem excreſceret: & quantum diuinæ res humanas, tantum hoc Templum cætera mundi Miracula ſuperaret: Iouiſque terreſtre domicilium vocaretur. Vnde & Amianus hiſtoricus inquit: Hujus totius artis ornamenta, quibuſcunque Ægyptiorum Miraculis ſunt anteponenda. *In cellam Capitolini Iouis ſexdecim millia pondo auri, gemmaſque ac margaritas quingenties ſeſtertium vna donatione contulit Auguſtus, Tranquillo teſte. Coronas ex Cinnamo interraſili auro incluſas, primus omnium in Templis Capitolij atque Pacis dicauit Veſpaſianus Imperator. Radix eius magni ponderis videbatur in Palatii Templo, quod fecerat diuo Auguſto coniunx Auguſta, aurea patera impoſita: ex qua gutta adita annis omnibus in grana durabantur: Plinius libro 12. capite decimo nono. In Pacis Templum, quod Veſpaſianus Imperator exſtruxit, omnia collata & repoſita ſunt, quorum viſendorum ſtudio homines antea per totum orbem vagabantur. Adrianus Rom. Imp. in eo Iunonis Templo, quod fuit in planiore Euboeæ parte ſitum, inter cætera memoratu digna, quæ viſebantur, pauonem ex auro, & lucidis pretioſiſſimiſque lapillis dono dedit: Natalis Comes Mythol. lib. 2. cap. 4. Victo M. Antonio & Cleopatrâ, Auguſtus alterum vnionem cuius comparem ſexcenties H. S. æſtimatum Cleopatra aceto diſſolutum abſumpſerat, diſſecari curauit, vt in Veneris vtriſque auribus Romæ in Pantheo omnium cum admiratione ſpectarentur. Plinius lib. 9. cap. 35. Aurelianus Imp. cùm bellum aduerſum Marcomannos gereret, diuino auxilio victoriam nactus, ne parùm gratè cælo demiſſam agnoſcere opem videretur, præter munera variaque ornamenta per vrbem Romam multis Templis data, ſoli Capitolino Ioui quindecim millia auri pondo, & magnam gemmarum vim pluribus collationibus dono dedit, authore Fulgoſo libro 1. cap. De religionis cultu. Parietes quoque Templi Æſculapij quod fuit Tetropoli, vt Plin. ſcribit lib. 8. pictis tabellis vbique fuerunt tecti, in quibus ſcripti erant morbi & nomina eorum, qui ſe ab illo Deo ſanatos fuiſſe credebant, ſicut etiam in Coo inſula, & in Trica. Somniauerat enim inſulſa antiquorum multitudo, quòd ſi quis ex aliquo morbo conualuiſſet, cui contigiſſet Æſculapium inuocare, illud Æſculapij operâ factum fuiſſe: pro qua re & tabellas appendebant parietibus Templorum, & alia nuncupata vota perſoluebant, vt etiam refert Natalis Comes de Mythologia lib. 4. cap. 11.*

Hæc propterea pluribus commemoro, vt inde perſpicuum fiat, à quibus mos variis anathematis & ornamentis exornandi Templa ad Chriſtianos manârit. Licet autem Ethnicorum exempla nihil prorsùs ad defenſionem peruerſi hujus ſtudij Chriſtianorum faciant, cum illorum ipſorum ſapientes à Sacris auri argentique vſum ſummouendum exiſtimârint, quod Dionyſius lib. 2. Antiquit. Rom. de Romulo teſtatur, ex eius inſtituto in ſacris Ædibus cœnas Diis appoſitas in menſis ligneis antiqui operis; pultemque in caniſtris, & quadrulis fictilibus, far item & liba fructuumque quorundam primitias, & huiuſmodi cætera exilia paratuque facilia, omni moroſa curioſitate carentia: libâſſe etiam eodem auctore non argenteis aureisúe poculis, ſed culignis & ampullis teſtaceis: *Inter alia quoque in Legibus* XII. *tabularum à Decemviris ſic cautum fuit:* Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento, opes amouento. *Hanc legem Cicero de Legibus 2. ita interpretatur:* Quod autem, *inquit*, pietatem adhiberi, opes amoueri jubent, ſignificant, pietatem gratam eſſe Deo, ſumptum eſſe remouendum. Quid enim paupertatem, cum diuis etiam inter homines eſſe æqualem velimus, cur eam ſumptus ad Sacra addito, Deorum aditu arceamus? præſertim cum ipſi Deo nihil minus gratum acceptum ſit, quàm non omnibus patere ad ſe placandum & colendum viam: *Sua etiam ætas, Tacito auctore, varia de Luctatio Catullo exiſtimauit, quòd tegulas Capitolij æreas inaurâſſet primus: Ouidius quoque lib. 1. Faſt. hunc Templorum ornatum hoc ipſo improbâſſe videtur, quòd de Capitolii magnificentia dicit:*

Pluris opes nunc ſunt, quàm priſci temporis annis,
Dum populus pauper, dum noua Roma fuit.
Dum caſa Martigenum capiebat parua Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis vlua torum.
Iuppiter auguſta vix totus ſtabat in æde,
Inque Iouis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis, *&c.*

Et Perſius poëta exclamauit:

Dicite Pontifices in Sacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ.

At Alexander Rom. Imp in Templis nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bracteolam poſuit, vt teſtatur Ælius Lampridius: Nihilominus tamen præſidii aliquid in eo ſe habere noſtri illi putant, quod in Tabernaculo & Templo Solomonica omnis generis anathemata, & ornamenta ſtupendi operis Dei ipſius iuſſu habuerunt. Quærunt igitur, cùm hæc in veteri Teſtamento ſint adhibita, cur idem in Nouo non liceat?

Soluun-

Soluuntur argumenta Bellarmini pro ORNAMENTIS Templorum Chriſtianorum.

BEllarminus col. 2212. *confidenter ſic colligit:* Deus voluit Tabernaculum vetus ornatiſſimum eſſe, ita vt omnia ferè inſtrumenta Sacrarij aurea eſſent, vſque ad emunctoria lampadum: cortinas autem Tabernaculi, & veſtes Sacerdotales voluit eſſe pretioſiſſimas. Singuli etiam Principes obtulerunt in ornatum Tabernaculi immenſa donaria auri & argenti. Ergo Chriſtianorum etiam Templa ſub Euangelio ſumptuoſiſſimè decoranda & exornanda ſunt.

Cur Deus voluerit Tabernaculum & Templum Solomonicum ornatiſſimum eſſe

Reſpondemus, In veteri Teſtamento rem fuiſſe Deo cum hominibus & rudibus, & pronis ad Idololatriam: icirco voluit Deus, cùm illa externa mirarentur plus æquo, illos auocare ab Idololatria, & in ſuo cultu retinere. Deinde attendendum eſt, hæc aurea & argentea ornamenta in veteri Teſtamento juſtum ſuumque vſumque habuiſſe. Nam ſi exſtabat in Templo candelabrum aureum, ſuâ luce ſplendidum locum reddebat: Si menſæ propoſitionis, ei panes imponebantur: Si thuribula, & ſtati & certi ſuffitus in eu fiebant Pateræ atque crateres & phialæ ad ſanguinem victimarum excipiendum, ad aſpergendum & ad libandum conducebant: & cætera inſtrumenta ad ignem cùm fouendum tum expurgandum faciebant. Et quoniam Deus tales Ceremonias Iſraëlitas habere decreuit, icircò etiam hæc inſtrumenta ipſis ad manus eſſe oportuit. Quando verò poſt Chriſti aduentum, eius generis Ceremoniæ, tanquam typi & figuræ, ſublatæ ſunt, tot generibus ornamentorum aureorum & argenteorum non opus eſt Eccleſiis Chriſti: neque etiam quæ vni ætati proſunt, alteri ſunt vtilia. Aut ſi decreuerunt omnia reuocare in Eccleſiam Chriſti quæ in veteri Teſtamento ſunt agitata, cur etiam ſacrificia Moſaica non repetunt? Fateantur ſe ſpiritum puerorum, non adultorum, ſeruitutis, non libertatis habere. Fingant ſibi oportet alium Chriſtum, qui hoc genere cultûs delectetur: nam verus Chriſtus filius ille Dei, & Mariæ Virginis, qui in cruce pro nobis paſſus eſt, nunquam talia requiſiuit.

Paralogiſmi Bellarmini pro ornamentis Templorum.

Duplicem igitur Bellarminus in hoc vno argumento fallaciam committit: Vnam ab Ignoratione Elenchi: Res enim diſſimillimas pro iiſdem ſumit; Templa nimirum Chriſtianorum cum Tabernaculo Ceremoniali & Templo typico confundens. Tabernaculum & Templum veteris Teſtamenti typi fuerunt Chriſti, & Cæli beatorum ſedis, Heb. 9. & 11. & Eccleſiæ, ipſo Bellarmino teſte colum. 2212. Debuerunt ergo ornatiſſima quoque eſſe, vt figura veritati reſponderet: Chriſtianorum verò Templa non ſunt typica ſed ædificia ordinis Eccleſiaſtici & conuentuum publicorum causâ tantùm inſtituta. Alteram fallaciam committit A non conſequente: Res enim à Ieſuita hic comparatæ ſunt diſpares, diſpar igitur vtriuſque ratio & collectio eſt. Adhæc ornatus iſte Tabernaculi & Templi Hieroſolymitani vſurpatus eſt Dei ipſius iuſſu & mandato. Cauſæ autem tum quidem fuerunt certæ & graues, vt paulo ante quoque indicauimus, cur Deus ſic voluerit & mandârit, quæ apud Chriſtianos non habent locum. Populus enim Iudaicus nimis ad Idololatriam Gentilium propenſus erat: allectus illo idolorum ſplendore, quem in Ægypto viderat. Deus igitur, cui negocium erat cum populo rudi & duræ ceruicis, vt eum ab Idolorum cultu & admiratione auocaret, voluit hac in parte illis aliquid indulgere. Maximum igitur voluit ornatum eſſe in ſuo Templo & cultu externo, vt illo detinerentur in vero Dei cultu, tanto ſplendore oblectati, qualem Gentes nunquam habere potuerunt. Nunc verò cauſa hac ceſſauit: ergo effectus quoque ceſſauit. Sed hac de re vide plura in præfatione Operis huius. Deinde, vt modo etiam diximus, nullum erat vas in toto Templo Solomonis, quod non haberet ſuum vſum honeſtum, ad cultum ei pertinentem. At quid nunc ad Cultum Religionemque Chriſtianam proſunt aurea, argentea & ſimilia precioſiſſima ornamenta ac vaſa? Olim aurei Sacerdotes habuerunt ligneos calices: hodie lignei & plumbei Sacerdotes habere volunt aureos calices. Sed audiamus Hieronymus ad hoc argumentum Bellarmini reſpondentem in epiſtola ad Nepotianum: Neque verò, *inquit*, mihi aliquis opponat diues in Iudæa Templum, Menſas, Lucernas, Thuribula, Patellas, Scyphos, Mortariola, & cætera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorum: quæ omnia præceſſerunt in figura. Scriptum eſt enim propter nos, in quos fines ſeculorum deuenerunt: nunc verò quum paupertatem domus ſuæ pauper Dominus dedicauit, portemus crucem, & delicias lutum putemus. *Audis Ieſuita, à te alyſque tui ſimilibus Sophiſtis non eſſe objiciendum & opponendum nobis, id quod Iudæi olim fecerunt: Nam illa longè alia erant tempora. Tunc ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorum, tunc vmbræ, tunc figura pingebantur, quæ ſunt omnes adimpletæ & delatæ Chriſti ſanguine. Adriana etiam 1. Papa Tharaſio Patriarchæ Conſtantinopolitano ſcripſit:* Antiquis figuris & vmbris, ad veritatis præfigurationem ſanctæ Eccleſiæ traditis, valedicentes, gratiam & veritatem præferimus, & ſic plenitudinem legis recipimus: *vt eſt videre Actione 2. Nicena 2. Synodi: legitur etiam de Conſec. diſt. 3. cap. 29.*

Eyſdem fallacyis vtitur Bellarminus in Secundo Argumento. Chriſtus laudauit viduam,

Argumentum 2. Bellarmini pro ornamentis Templorum. duam, quæ in gazophylacium Templi miſit omnem victum ſuum. Ergo rectè faciunt, qui ſaltem partem bonorum ſuorum ad ornanda Templa Chriſtianorum conferunt. *Nam hoc ad vetus Templum pertinet: Inepta eſt ergo argumentatio ab illo ad noſtra Templa. Deinde, de Eleemoſyna loquitur hîc Chriſtus, quam commendat, non de ſumptibus in Templorum ornatum erogatis. Sunt ergo diſſimilia quæ pro ÿſdem ſumit Ieſuita Secundò*, quòd Dominus non reprehendit magnificentiam illam Tẽpli Hieroſolymitani, quum eam oſtenderent Chriſto diſcipuli Marci 13. vel ſaltem non inſtruxit diſcipulos, dicendo, licuiſſe in Teſtamento veteri ornare Templa, in Evangelio autem non fore licitum: *&c. Ieſuitam nihil juvat: Docuit enim diſcipulos, lapides illos pretioſos prorsùs eſſe demoliendos, & omnem ornatum Templi deſtruendum: nec addidit, illum ſub Evangelio eſſe reſtituendum. Tertiò, quòd argumẽtatur à minore ad maius, videlicet à corpore Chriſti ad Templa Chriſtianorum, tanquam res pretioſiores, impium eſt. Sic enim argumentatur*, Si licuit, prætermiſſis pauperibus tanto ſumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno ſumptu ædificare Templa? *Nam hac collectione corpus Chriſti à Maria unctum ante mortem, minoris æſtimat Ieſuita, quàm Templa Lapidea.*

Argumentum 3. Refutat. *Tertium argumentum Bellarmini eſt ex vaticinio Iſaiæ 60. cap.* Ibi pollicetur Deus Eccleſię Chriſtianę, fore, vt auro, argento, gemmis aliiſque rebus pretioſis abundet: *Ergo, vult Bellarminus* Templa Chriſtianorum eſſe ſumptuosè ornanda. Nam, *inquit*, præcipui expoſitores fatentur ad literam hic agi de Eccleſia Chriſtiana in terris exiſtente. *Sed hoc falſiſſimum eſſe ex Hieronymo in hunc locum conſtat, qui apertiſſimis verbis Ieſuitam refellit. Sic enim inquit:* Si quis contentioſus eſt, & carnaliter hæc promiſſa contendit (*En, qui hanc prophetiam ad literam intelligit, quod facit Bellarminus, eum contentioſum Hieronymus vocat*) reſpondemus ei, Nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Illudque addimus, Quòd etiamſi carnaliter ſunt promiſſa Iudæis, tamen ſub conditione ſunt promiſſa, vt ſi ſuſcepiſſent lumen ſuum, quod ad eos miſſum fuerat, tunc etiam iſta ſequerentur: quòd videlicet per deſiderium auri, & opum abundantiam, rerumque carnalium, quarum ſemper iſta Gens capiatur illecebris, ſuſciperent ad ſe miſſum Dei filium, quem quia non ſuſceperunt, vniuerſa ſublata ſunt, & ſuſcipientibus ſpiritualiter reddita hæreditas. *Hactenus Hieronymus; ex cuius tota in hanc prophetiam diſputatione intelligitur, Chiliaſtas eam ad literam accepiſſe. Vtitur ergo Ieſuita fallacia Ab æquivocatione, ſeu Figura dictionis. Nam abſque tropo intelligit hæc verba Propheta de Templis Chriſtianorum, & donis terrenis in ea conferendis quum loquatur de donis ſpiritualibus & cæleſtibus per Evangelij prædicationem Eccleſiæ Chriſti acquirendis. Confirmatur hæc ſententia ex ejuſdem Iſaiæ c.54. & 66.*

Quartum Bellarmini argumentum ſumptum eſt ab Authoritate Patrum, qui omnis generis ornamenta Templorum probant & laudant. *Argumentum Bellarmini, 4.* *Reſpondetur, vt ſupra aliquoties, Patres omnes quos citat Ieſuita, poſt hunc errorem in Eccleſia ortum & approbatum demùm floruiſſe: communem igitur conſuetudinem & vulgi opinionem ſequuti hæc & ſimilia multa receperunt & approbârunt etiam ipſi, immemores quòd conſuetudo mala non ſit ſequenda. Deinde, non quid Patres ſenſerint, ſed quid conſentienter verbo Dei ſcripſerint, attendendum & recipiendum eſt. Quũ igitur quæ de ornatu Templorũ ſcribunt & probãt illi, Eccleſiã Chriſti ad Iudaicas Ceremonias revocent, Chriſti beneficiũ aboleant, & libertatẽ per eũ acquiſitam piÿs eripiant, adeoq; Chriſtum inutilem faciant, illorum ſcripta de his Templorum Ornamentis non ſunt ſequenda. Monent hoc ipſum Patres ſæpè de ſuis ſcriptis. Ita enim Auguſtinus ad Fortunatianum ſcribit:* Neque enim quorumlibet diſputationes, quantumvis Catholicorum & laudatorum hominum velut Scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat ſaluâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorũ ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi fortè inuenerimus quòd aliter ſenſerint quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales volo eſſe intellectores meorum. *Patres quantũ ſibi ſuiſque ſcriptis tribui volunt.* *Contra Creſconium autem ſcribens ita loquitur:* Nos nullam Cypriano facimus injuriá, cùm ejus quaſlibet literas à Canonica divinarum literarum authoritate diſtinguimus. Neque enim ſine cauſa tam ſalubri vigilantiâ Canon Eccleſiaſticus conſtitutus eſt, ad quem certi Prophetarum & Apoſtolorũ libri pertineant, quos omninò judicare non audeamus, & ſecundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium liberè judicemus. *Baſilius autem in Moralibus pronunciat*, quòd auditores in Scripturis eruditos oporteat probare ea, quæ à doctoribus dicuntur, & quæ quidem conſona ſunt Scripturis ſuſcipere, quæ verò aliena rejicere. *Ambroſius verò lib. 1. de Officiis inquit:* Quæ in Scripturis Sacris non reperimus, quemadmodum volumus vſurpare poſſumus. *Hieronymus in Titum*, Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habeat fidem. *Et in Haggæum Prophetam ſcribens*, Gladium Dei, *inquit*, percutere ea, quæ ſine authoritate Scripturarum, ſolâ traditone ſunt introducta. *Idem ad Mimerium & Alexandrum*, Nec, *inquit*,

juxta

juxta Pythagoræ diſcipulos, præjudicata Doctoris opinio, ſed doctrinæ ratio ponderanda eſt. Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquieſco? ſciat me illud libenter audire Apoſtoli, Omnia probate, quod bonum eſt tenete: & Saluatoris verba dicentis, Eſtote probati nummularij, vt ſi quis nummus adulter eſt, & figuram Cæſaris non habet, nec ſignatus eſt monetâ publicâ, reprobetur. Qui autem Chriſti faciem claro præfert lumine, in cordis noſtri marſupium recondatur.

Argumentũ 5. Bellarmini.

Quintum argumentum ſumitur à pietate quatuor præcipuè Imperatorum, qui magnificentiſſima Templa exſtruxerunt atque etiam ſuperbiſſimè exornârunt: quales fuerunt Conſtantinus M. Iuſtinianus, Carolus M. & Carolus IV. *Reſpondeo, Si ornatus hic Templorum vel à Chriſto vel ab Apoſtolis fuiſſet requiſitus, tanquam res ad cultum Dei neceſſaria, tum rectè feciſſent Imperatores nominati & alij plures: ſed quia hoc non fecerunt, ſtudium hoc ipſorum immodicum, & Zelus non ſecundum ſcientiam pro errore potius, quàm pietate haberi debet: præſertim cùm hoc facto ſuo feneſtram aperuerint toti iſti luxui, quem hodie in Romana Eccleſia conſpicimus.*

Rationes pro ornatu Templorum.

In Sexto argumento rationes quinque proferuntur à Bellarmino, quibus hunc ornatum Templorum probare conatur. Prima & Secunda *ducitur ex* magnitudine Dei, cui propterea magnificæ ædes ſint exſtruendæ. *Reſpondeo, ratio hæc nulla eſt, nulla enim domus ædificari poteſt quantumvis magnifica, quæ majeſtatem Dei aliqua ſaltem ex parte exprimere poſſit. Deinde non eſt Deus aliter colendus quàm ipſe præſcripſit. In nouo autem Teſtamento nihil tale præſcribitur, aut à nobis exigitur.*

Tertia *ratio hæc eſt:* Qui magnificum Templum erigit, magnificum teſtimonium ædit fidei ſuæ, & charitatis erga Deum, nec non pietatis & gratitudinis. *Negatur: Fides enim ſolo Dei verbo nititur, & in ipſius vero cultu à Deo præſcripto acquieſcit, nec carnis arbitrium in Deo colendo Dei voluntati præfert: Nouit enim fruſtra Deum coli doctrinis quæ ſunt mandata hominum.*

Quarta *ratio ſumitur ab vtilitate magnificorum Templorum:* ea enim attrahunt homines facilius ad res pias, quæ in Templis geruntur. Deinde conſeruant maieſtatem Sacramentorum, & reuerentiam quæ rebus diuinis debetur. Iuuant pietatem & deuotionem fidelium, *&c. Reſpondeo, Eſt fallacia A non cauſa vt cauſa. Veros enim fideles hæc externa non mouent ad reuerentiam rerum diuinarum, ſed potius Dei inſtitutio & mandatum eius. Et vt magnifica Templa, eorumque ornamenta deuotionem in animis hominum excitent, Bernardus indicat in Apologia ad Guilermum Abbatem. Ibi enim, quum de ejuſmodi Templis eorumque ornatu verba feciſſet, hæc addit:* Hæc dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum, & mihi quodammodo repræſentant antiquum ritum Iudæorum. *Item:* Quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? Quem inquam ex his fructum requirimus? Stultorũ admirationem, an ſimplicium oblectationem? *Rurſus:* Ipſo viſu ſumptuoſarum, ſed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad adorandũ: quia neſcio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Oſtenditur pulcherrimà forma ſancti vel ſanctæ alicujus, & eò creditur ſanctior, quò coloratior. Currunt homines ad oſculandum, inuitantur ad donandũ, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur ſacra. *Item:* Quid putas in his omnibus quæritur? Pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? *Iterum:* Tam multa denique tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus, quam in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando.

Quinta *ratio ſumitur* à pœnis ſeueriſſimis de ijs ſumptis, qui Templa deſtruxerunt eorumque ornamenta diripuerunt. *Reſpondeo, pœna illata direptoribus Templorum non indicium fuerunt ſimpliciter, Deo magnifica Templa & eorum ornatum placere: ſequeretur enim, Delphicum quoque Templum, ejuſque ornatum Ethnicum & Idololatricum Deo gratum fuiſſe, quòd Archidamus Ageſilai Filius Rex Lacedæmoniorum, Tarentinis in Italia ſuppetias ferens, in pugna interfectus, ſepultura honore caruiſſe dicitur à Pauſania in Laconicis, irâ Apollinis, quem offenderit, eo quòd Phocenſibus, qui Delphicum Tẽplum diripuerant, contra Thebanos auxilio fuerat: quòd etiam Brennus & Galli, qui illud diripuerunt, diuinitus, fulmine icti & horribiliter puniti ſunt. Sequeretur etiam auro Toloſano Deum honoratum fuiſſe, quòd eius direptio tum Q. Cepioni, tum illius copijs exitium attulit. Eſt igitur eadem cũ ſuperiore fallacia. Puniti ſæpè ſunt horribiliter à Deo nonnulli, non propter direptionem ornamentorum & vaſorum Templorum ſimpliciter, quòd Deus iis tantopere delectetur, ſed propter ſacrilegiũ & furtum potius, non tam contra Dei, quàm naturæ legem commiſſum. Sic à reformatarũ Eccleſiarum magiſtratibus hodiè direptiones eiuſmodi puniuntur, non quòd ornatum Templorum immodicum probent, ſed propter furtũ contra Dei & charitatis legem admiſſum. Deinde ij, qui in ipſius Dei odium & contemptum Templa diruerũt & diripuerunt, quales Iuliani Apoſtatæ auunculus eiuſque Quæſtor, quorum Ieſuita meminit, fue-*

runt. à Deo ſæpè, vt hoſtes Dei & veræ Religionis contemptores iurè puniti ſunt. Inſeuit enim Deus has notitias mentibus hominum, eſſe aliquem Deum, eumque colendum & adorandum: & qui has notitias delere conantur, meritò puniuntur. Cum autem ornatus ille Templorum, tanquam idololatricus cultus, auffertur, non id improbatur aut punitur à Deo, vt teſtantur exempla Iehu, Ezechiæ, Ioſiæ & aliorum.

His denique addit Bellarminus, Ornare Templa per ſe quidem pium & bonum opus eſſe: ſed abuſu vitiari interdum. *Reſpondeo: Opus hoc bonum eſſe ac pium, nullo ſacræ Scripturæ teſtimonio, vel alio argumento probare poteſt Ieſuita: præſupponit igitur verum eſſe de quo controuertitur: Quod ſi abuſus aut vitium aliquod accedat huic operi, eò peius eſt.*

Vt autem ſummatim dicam, cùm non ſacræ modo, ſed & prophanæ literæ teſtentur, ad Euangelij prædicationem opes & ornamenta illa Templorum ac falſorum numinum caſura fuiſſe: præterea lege abrogatâ, ne Iudæorum quidem juſſa quondam & imperata à Deo opulentia ſubſtiterit, ipſo etiam Templo funditùs ſubuerſo: quid oro nos agimus, dum contra Apoſtolorum exemplum contra vſum eccleſiæ primitiuæ, contra clariſſima ſcripturarum oracula, in hoc ſolum incumbimus, vt domus ſacræ id genus elegantijs ſint conferta, vtque gemmis, auro & argento Templorum parietes fulgeant, eam ſolum ob cauſam, vt hoc inſtituto rem gratam Deo faciamus, & hoc pacto ejus gratiam promereamur, qui tamen, Paulo teſte Act. 17. rebus humanâ manu factis non colitur? Quanto ſatius foret opes in viua Dei Templa, hoc eſt, captiuos, pauperes, & literarum, præſertim ſacrarum ſtudia, quàm in non ſentientes ſtructuras effundere? Certe hunc fuiſſe vſum ornamentorum aliarumque opum Eccleſiaſticarum in veteri Eccleſia, inde apparet, quod cùm Decius Imperator à Beato Laurentio Eccleſiæ theſauros extorquere vellet, eos jam diſtributos in pauperes intellexit. Cumque Romani milites captiuos Perſarum Azazenâ regione vaſtatâ, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame conſumebantur, cum eſſent circiter ſeptem millia, quod Perſarum Regem non mediocriter contriſtabat: tum Acatius Amidæ ciuitatis Epiſcopus clericos ſibi ſubiectos conuocans, Viri, *inquit*, fratres Deus noſter nec diſcis nec calicibus opus habet, nam neque comedit neque bibit Et quia multa vaſa aurea & argentea Eccleſia noſtra ex oblatione Chriſtianorum habet, conuenit ex ijs liberari exercitum captiuorum egentibuſque cibos afferri. *Hæc & his ſimilia cùm dixiſſet, conflauit vaſa & militibus dedit pretium captiuorum, quos cum recreâſſet cibis datis ſumptibus ad regem ſuum deſtinauit. Ad hoc mirabile opus Acatij Perſarum rex obſtupuit, quod & bello Romani & beneficijs euiciſſent, vt Socrates tradit lib. 11. cap. 16. Tripart. hiſtoriæ. Laudatur etiam Cyrilli Hieroſolymorum Epiſcopi pietas quod cum in magna aliquando fame, quæ regionem Hieroſolymitanam occupauerat, hominum multitudo ingens cibo neceſſario deſtituta, ad eum tanquam confugiſſet, nec in promptu eſſet pecunia, vaſa Eccleſiæ, quantumvis neceſſaria, pretioſa quoque & ſacra vela, in ſubſidium indigentium diſtraxerit lib. 5. capite 37. Tripartitæ hiſtoriæ. Sed & Iuſtinianus Imperator, l. 18. de ſacroſanctis Eccleſiis, ſanxit,* non poſſe Vaſa ſacra Templorum & veſtes oppignorari aut alienari, niſi ob captiuorum redemptionem. *D. Ambroſius lib. 2. de Officiis conqueritur*, quòd aliquandò in inuidiam inciderit, quòd confregerit vaſa myſtica, vt captiuos redimeret. *De S. Auguſtino refert Poſſidonis in vita eius, quod de vaſis dominicis propter captiuos & quamplurimos indigentes frangi & conflari juſſerit, & indigentibus diſpenſari. Quibus Eraſmus in Præfatione ad tom. 1. Operum Auguſtini addit*, quod aliquoties tentârit vniverſum Eccleſiæ cenſum populo reſignare, ſibique & ſuis nihil reliquum facere ad victum, niſi quod ſpontanea plebis liberalitas quotidiè deferret. *D. Bernhardus quoque vult epiſtolâ 348. ſacros Eccleſiæ calices vendi & diſtrahi, & pauperibus ſuccurratur.*

Anſtl c-matum Templo-rum vſus in primi-tiua Ec-cleſia.

Valde etiam diſplicuit veteris Eccleſiæ Patribus, ſi, neglectis pauperibus, huiuſmodi dona fidelium in hunc ſaltem finem ſunt reſeruata, vt Templa, Templorumque laquearia & paries ijs exornarentur. Qua de re Ambroſium audiamus qui lib. 2. cap. 28. Officiorum grauiſſimè admodum inquit: Qui ſine auro miſit Apoſtolos, & Eccleſias ſine auro congregauit. Aurum eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubveniat in neceſſitatibus. Quid opus cuſtodire quod nihil adjuvat? An ignoramus quantũ auri & argenti de Tẽplo Domini Aſſyrij ſuſtulerint? Nónne melius conflat Sacerdos propter alimoniam pauperũ, ſi alia ſubſidia deſint, quam ſacrilegus contaminata aſportet hoſtis? Nónne dicturus eſt Dominus, Cur paſſus es tot inopes fame emori? Et certè habebas aurum vt miniſtrâſſes alimoniam. Cur tot captiui deducti in cõmertium ſunt nec redempti? Cur tot ab hoſte occiſi ſunt? Melius fuerat vt vaſa viuentium ſeruares quàm metallorum. His non poſſet reſponſum referri. Quid enim diceres? Timui ne Templo Dei ornatus deeſſet. Reſponderet, Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent quæ auro non emuntur. Ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum eſt. Et vero illa ſunt pretioſa vaſa quæ redimunt animas à morte. Ille verus theſaurus eſt Domini qui operatur quod ſanguis ejus operatus eſt. Tunc vas Dominici ſanguinis agnoſco, cum in vtroque videro redemptionem, vt ca-

lix

lix ab hoſte redimat, quos ſanguis à peccato redemit. Quam pulchrum vt cum agmina captiuorum ab Eccleſia redimuntur, dicatur: Hos Chriſtus redemit. Ecce aurum quod probari poteſt. Ecce aurum vtile. Ecce aurum Chriſti quod à morte liberat, *&c. Et Hieronymus in Comment. ad Ierem. capite* 7. præcepit, *inquit*, & tunc populo Iudæorum, & hodiè nobis qui videmur in Eccleſia conſtituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum ſplendore, auratiſque laquearibus & veſtitis parietibus marmorum cruſtis. *Et ad Nepotianum de vita Clericorum idem dicit*, Multi ædificant parietes & columnas Eccleſiæ ſubſtruunt, marmora nitent, auro ſplendent laquearia, gemmis altare diſtinguitur, & miniſtrorum Chriſti nulla electio eſt. *Rembertus quoque Bremenſis Epiſcopus ad redemptionem captiuorum penè cunctis, quæ habebat, expenſis, cum multorum adhuc apud infideles detentorum calamitatem cernere cogeretur, etiam ſacri Altaris vaſa ob illos redimendos impendere non dubitauit: cùm autem quibuſdam non rectè feciſſe videretur, quaſi in alienos ac profanos vſus converteret, quæ ſacris eſſent deputata miniſteriis, & à quodam interrogatus eſſet, cur id faceret, juſtâ ratione ſciſcitanti ſatisfaciens:* Non ignoro, *inquit*, res eccleſiaſtici officii dignè tractandas, & ſub magna obligatione ad hoc eſſe depoſitas opes: Veruntamen plus eſt apud Deum, per eas ſubveniri captiuis Chriſtianis in anguſtia conſtitutis, quàm eſſe queat depoſitum eas cuſtodiendi: cumque incumbit neceſſitas è duobus bonis alterum eligendi, altero carendi, præferendum eſt illud, quod eſt præſtantius, & id quod inferius eſt, relinquendum. Vnde etiam ego, *ait*, cùm nullum aliud ſuppetit conſilium, non ſum arguendus impietatis, ſi Chriſtianum, qui filius Dei eſt, theſauris eccleſiæ redimo: quandoquidem ſemper invenire poſſumus, quod ad vſum ſacri Miniſterii ſufficiat: irrecuperabilis verò damni eſt, ſi Chriſtianus in captivitatis afflictione deficiat. *Et Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus ſæpiſſimè dicere ſolitus fuit*: Velim reſpondeant mihi plerique Sacerdotes, & reliqui è Clero, qui neſcio quo ſuperfluitatis amore nolunt dare inſenſibile argentum & aurum ex Chriſti donariis pro mancipiis Chriſti: velim, inquam, dicant mihi, ſi quo caſu ipſi in eam calamitatem inciderent, vellent ne ejuſmodi inſenſibilibus donariis in libertatem vindicari, aut potius Sacrilegii loco haberent, ſi quis eis ex divinis munuſculis ſubveniret. Equidem non puto id ingratum eſſe Deo, de ſuo miniſterio redemptionem parari, qui ſeipſum pro hominibus redimendis dedit. *Cumque Arelaten Gotthi cum innumera captiuorum turba reuerterentur, replerenturque ſacræ Baſilicæ infidelium multitudine, & multâ inopiâ laborarent, quæ ad victum veſtitumque pertinerent, affatim eis præbuit Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, donec omnes ab ipſo eſſent redempti eo argento, quod Eonius anteceſſor ejus Eccleſiæ menſæ reliquerat, obſeruans illud, quòd Dominus in paropſide intinxiſſet panem, non in vaſe argenteo, diſcipuliſque præcepiſſet, ne poſſiderent aurum vel argentum. Et hoc ſanctum opus ita perſecutus eſt, vt etiam ab illis, quæ ad divini miniſterij diſpenſationem pertinerent, non abſtineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excuſſiſque à cancellorum columnis, ornamentis argenteis, ne homo rationalis, ſic enim dicere ſolebat, Chriſti ſanguine redemptus, amiſſa libertate, & dura preſſus ſeruitute, aut Arrianus efficiatur, aut Iudæus, aut ex ingenuo, ſervus, aut ex ſeruo liber. Hoc igitur pacto ornauit & defendit, non deformauit Eccleſiam: & patere voluit filys viſcera matris non precludi: Verba ſunt cuiuſdam Cypriani diſcipuli Cæſary apud Surium tom. 4. de vitis Sanctorum. Sed plura contra ornatum Templorũ omnem modum excedentem, ſupra in capite de præpoſtero ſtudio exſtruendi magnifica & ſumptuoſa Templa diximus.*

Quin aliquot Patres primitiuæ Eccleſiæ huiuſmodi Ornamenta Templorum prorsùs vel ignorárunt vel reſpuerunt & damnárunt. Id quod in Ethnicis grauiter fecit Lactantius in libro Inſtitutionum, vbi inter alia inquit: Auri, gemmarum & eboris pulchritudo acriter perſtringit oculos, nec vllam Religionem putant, vbi illa non fulſerint: veniunt igitur ad Deos, non tam Religionis gratiâ, quàm vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aſpiciant, & quantò fuerint ornatiora Templa, & pulchriora ſimulachra, tantò plus majeſtatis habere creduntur. Adeò Religio Deorum nihil aliud eſt, quàm quod cupiditas hominum miratur. *Item*, Veſtes, gemmas, & cætera quæ habentur in precio, ſi quis putet Deo chara & offerenda, is planè quid ſit Deus neſcit. *Hæc Lactantius de Ethnicis, quæ de noſtris Chriſtianis hodie quoque iure optimo dici poſſunt. De Exuperio Toloſano Epiſcopo D. Hieronymus in Epiſtola ad Ruſticum Monachum ita ſcribit:* S. Exuperius Toloſæ Epiſcopus, viduæ Sareptenſis imitator eſuriens paſcit alios, & ore pallente jejuniis fame torquetur alienâ, omnemque ſubſtantiam Chriſti viſceribus erogauit. Nihil illo ditius qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro, qui avaritiam eiecit è Templo, qui abſque funiculo & increpatione cathedras vendentium columbas, id eſt, dona ſancti ſpiritus, menſaſque ſubvertit mammonæ, & numulariorum æra diſperſit, vt domus

Ornamẽta Templorum nullius veterum Eccleſiæ magnifecit

Dei

Dei domus vocetur orationis, & non latronum ſpelunca. *Et Bonifacius Martyr rogatus, an aurea aut lignea vaſa deberent adhiberi ad vſum Sacramentorum, reſpondit:* Cùm aurei Sacerdotes eſſent, habuerunt ligneos calices: nunc lignei Sacerdotes, calices volunt habere aureos.

Reſpondetur calumniis Feliciani Scalenſis Epiſcopi.

Ex his quæ ſupra dicta ſunt, facilè reſponderi poteſt etiam FELICIANO *Scalenſi Epiſcopo. Is anno* 1583. *in honorem ac vſum ſereniſſimi Principis Maximiliani Guilielmi vtriuſque Bauariæ Ducis primogeniti Latinâ linguâ in lucem edidit Ingolſtadij, ac poſtea quidem in Germanicum ſermonem tranſtulit, librum precationum, quas Carolus Caluus Imperator, Ludouici Pij filius, ſibi adoleſcenti pro quotidiano vſu, in vnum colligi, & literis aureis ſcribere mandauit. In præfatione ad Maximilianum Bauariæ Ducem, ſcribit,* Carolo Caluo Imperante, Ludouicum fratrem eius majorem natu, Tiguri Monaſterium Virginibus illuſtribus, quod noſtrâ linguâ das Frauwen-Münſter vocatur, conſtruxiſſe, & magnis opibus, ac pretioſarum rerum theſauro honorificè donâſſe, quod poſtea ſucceſſorum eius liberalitate ac munificentiâ, cumulatius diuitiis & privilegiis auctum ac decoratum ſit. Anno verò Domini 1528. diebus Septembris 14. & Octobris ſeptimo euacuato Eccleſiæ Sacrario, omnia clenodia aurea, argentea, & gemmis affabrè facta atque ornata ingenti pretio & numero à Tigurinis diſtracta & ablata eſſe, quorum catalogum ad libri finem adjicit, vt quanta auri, argenti, gemmarum, ſacrorum Ornamentorum, & rerum aliarum pretioſarum vis & copia in eo monaſterio ſeu Templo fuerit, intelligi, & veterum principum pietas & religio percipi & conſiderari poſſit. *Ita quidem ille odio Religionis incenſus. Ego verò hunc librum eo conſilio editum ab eo, & Catalogum rerum pretioſarum in fine adjectum eſſe, ſanctè affirmare auſim, vt ampliſſimo prudentiſſimoque Senatui Populoque Tigurino ſummum odium & inuidiam, tanquam Sacrilegis, apud Principes conflet. Verùm grauiſſimâ nec tollerandâ injuriâ eos afficit. Conuerſum eſt enim Monaſterium hoc à Senatu Tigurino, de voluntate & conſenſu Abbatiſſæ fœminæ religioſiſſimæ, quæ tum temporis Catharina à Zimmeren fuit, in meliorem vſum, hoc eſt, in Scholam & Collegium, in quo bonarum literarum & artium ſtudioſi quindecim, ſæpè etiam viginti cum pædagogo liberaliſſimè aluntur, & vbi ſtudiorum ſuorum curſum grauiter confecerint, Eccleſiis in vrbe & agro Tigurino præficiuntur. Res vero illæ pretioſæ, quarum Felicianus Catalogum, neſcio quàm bonâ fide, contexuit, aurum, argentum, veſtes, ad ſubleuandam pauperum neceſſitatem diſtractæ ſunt, vt ciues vrbis Tigurinæ optimè norunt. Quis igitur piorum & verè fidelium negabit præſtare, vt ſacrarum præſertim literarum ſtudia ex bonis illis Eccleſiaſticis, & Templorum ornamentis inutilibus, promoueantur, & viuæ Dei Imagines, id eſt, pauperes potius, quàm ligna & lapides alantur ac veſtiantur? Aut putabit aliquis Chriſtum ſpoliari, & Sacramenta debito honore non ornari, ſed fraudari, cùm aurum & argentum è parietibus Templorum accipiuntur, & in vſus pauperum conuertuntur? Audiat talis obſecro, quid in hac re verum ſit: Chriſtus tum ſpoliatur, cùm negliguntur pauperes, cùm ligno & lapidi impenditur, quod viuæ Imagini Dei impendendum erat, cùm veritas propter Doctorum ſeu miniſtrorum Eccleſiæ inſcitiam & ignorantiam periclitatur. Non colitur Chriſtus auro, argento aliiſque rebus pretioſis per Templa ſuſpenſis, ſed charitate, miſericordiâ, fide & juſtitiâ. Non dicit, quicquid lapidibus, lignis, Templorum parietibus, & Imaginibus feceritis, ſed,* quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. *Multus eſt in hac re approbanda, & in confutando cultu illo externo Lactantius, author vetuſtus, qui in libris Inſtitutionum hoc ſaxum præcipuè voluit. Proinde ſi quiſquam ſpoliat Chriſtum illi maximè ſpoliant, qui opibus & donis Eccleſiaſticis abutuntur ad externum Templorum & Sacramentorum cultum. Si ſacrilegium committunt, qui ornamenta Templorum diſtrahunt, & ex iis ſtudia bonarum literarum promouent ac fouent, pauperes alunt, captiuos redimunt, agros reficiunt, ſacrilegus fuit Exuperius, qui omne aurum & æs diſtribuit in pauperes, adeò vt etiam ſacram Cœnam non aureis pateris & patinis cryſtallinis eccleſiæ exhiberet, ſed calicibus vitreis & caniſtris vimineis. Sacrilegi etiam fuiſſent Laurentius, Cyrillus, Achatius, Ambroſius, Auguſtinus & alij. Sed abſit vt hoc crimen illis intentemus, cùm miſericordiæ opus fecerint. Nam D. Ambroſius disertè dixit:* Si in ſua aliquis deriuet emolumenta, crimen eſt. Sin verò pauperibus eroget, captiuos redimat, miſericordia eſt.

De Collegio ſtudioſorum inſtituto Tiguri.

Si quis objiciat, contra fundatorum mentem & voluntatem, Ornamenta illa Templorum quæ Eccleſiis donârunt, in alios vſus transferri: Reſpondemus, temporum injuriâ, & Sacerdotum Monachorumque fraude factum, vt putârint, ſe Deo rem gratam facere ſi Templa exornarent. Deinde illorum conſilium fuit hoc pacto propagare Dei gloriam. Nunc verò cùm ex verbo Dei didicerimus, Deum his externis non coli, ſed in ſpiritu & veritate: Chriſtum quoque hæc externa non commendâſſe, ſed pauperes, tanquam ſeipſum, nequaquam illorum voluntati repugnat, ſi externus ille Templorum ornatus, in verè pauperes, non in ligna, lapides, & otioſos ventres transferatur. *Reſpondetur objectioni.*

Varia

Varia Decreta de ORNAMENTIS & VTENSILIBVS Templorum.

SIXTVS I. *inſtituit*, ne à quoquam, niſi à Miniſtris ſacrorum, myſteria & Vaſa ſacra tangerentur, maximè verò à fœminis. *Platina, Sabellicus, Panthaleonis Chronic. Sylueſter* I. *in* 3. *Synodo Romana ſancivit*, Ne quis Lector vel oſtiarius Vaſa ſacra contingeret. *Tom.* I. *Concil. Sed confictam hanc Synodum ab aliquibus, multa evincunt. Quò verò hæ leges ſpectent, quivis facile poteſt animaduertere, nempe ad evehendam, quod ad eius fieri poteſt, Sacrificulorum Papiſticorum dignitatem, & eorum farcienda marſupia.*

Sanxerunt etiam, vt feſtis diebus, Eccleſiæ theſauri, pretioſa ſuppellex, ſimulachra ac quicquid eſt in Templis ornatûs magnificentioris, ſpectatoribus viſendum proferatur, *ſicut Durandus refert lib.* 1. *cap. de Pictur. & Cort. & Ornament. Eccleſ. Vbi etiam oſtentationis huius nundinariæ, has rationes affert*: *ait enim*, primum in celebrioribus panegyribus, theſauros Eccleſiæ in publicum proferri, vt exploretur eius fides & diligentia, qui eorum cuſtodiæ præfectus eſt: *deinde* vt his ornatiora ſacra reddantur: *poſtremò* vt tanquam monimenta quædam ſpectatoribus memoriam refricent eorum à quibus dicata ſunt: *ſed veram cauſam omiſit*, vt nimirum ſtupidus populus in his externis animum occupans, Chriſtum eiuſque verbum & meritum facilè negligat. *His præterea adjungit ibidem rationem, cur Struthionum quoque oua, & hujuſmodi alia, quæ ſpectatores rapiunt in admirationem, Templis appendi ſoleant*: vt, *inquit*, per hæc quæ rarò conſpici conſueuere, populus ad Templa attrahatur facilius, & magis afficiatur, *ô novam & inauditam rationem attrahendi populum ad Templa. Sed quo ſunt frequentiora & denſiora hæc ipſorum theatra, eò & quæſtus hiſtrionum eſt vberior.*

In Synodo Auernenſi anno 545. *habita iuxta Panuinium cap.* 7. *ſtatuitur*, Ne ſuppellectilis Eccleſiæ Sacra ad nuptias ſeu res civiles vſurpetur. *In Synodo Bracarenſi* 3. *anno* 674. *celebrata, ſancitur cap.* 2. vt qui Eccleſiaſtica ornamenta, vela, vel alia quælibet indumenta, atque etiam vtenſilia ſcienter in ſuos vel aliorum vſus tranſtulerit, ſi ſecularis ſit perpetuâ excommunicatione damnetur: ſi religioſus, ab officio deponatur. *In Concilio Lateranen. ſub Innocentio* III. *habito anno* 1215. *capite* 19. *præcipitur*, vt Oratoria, ſacra Vaſa, corporalia, veſtimenta Miniſtrorum, pallæ altaris cæteraque ornamenta omnia, ac tota denique Sacrorum reliqua ſupellex, quàm puriſſima nitidiſſimaque conſeruetur: *In Concilio Oxonien. anno* 1222. *celebrato, ſancitur*, vt quælibet Eccleſia calicem habeat argenteum cum alijs vaſis decentibus, & ſindonem mundam ac candidam. *capite* 3. *Ibidem cap.* 18. *ſtatuitur*, vt Archidiaconi habeant redacta in ſcriptis omnia ornamenta & vtenſilia Eccleſiarum: veſtes quoque & libros ſingulis annis videndos exhibeant, vt videant quæ addita, vel perdita ſint. *His ſic per aliquot Capita exaratis, recordatus ſum loci, qui extat apud Strabonem lib.* 10. *Commune, inquit, hoc Græcis cum Barbaris, vt Sacrificia celebrent* μετὰ ἀνέσεως ἑορταστικῆς, *alia cum furore* (ἐνθουσιασμοῦ) *alia ſine eo: alia cum, alia ſine Muſica: alia in arcano, alia palàm: Idque natura ſic dictante. Nam feria animum ab humanis cogitationibus abſtrahunt, mentemque otioſam ad Deum convertunt, & enthuſiaſmus inſtinctum quendam divinum habere videtur, & ad fatidicum genus accedere, & myſtica ſacrorum occultatio Majeſtatem numini conciliat, imitans eius naturam effugientem noſtros ſenſus: tum Muſica in ſaltatione, rhythmo, cantilenâ verſans, voluptate artiſque varietate nos ea de cauſa conjungit cum Deo. Ex his intelligit Lector, quã vicina ſit Gentilium Theologia Papiſtica quæ cum credat. Deum effugere noſtros ſenſus, multa excogitavit, nempe, Templa, Altaria, Imagines, lucernas, lumina cereorum & lampadum, cantum, Organa Muſica, anathemata, aliaque ornamenta Templorum, quibus rudis plebs, quæ magis ſenſibus quam ratione regitur, quaſi naſo ad cultus ſuperſtitioſos & Idololatricos ducitur. Contempletur autem Lector Apoſtolicæ & primitivæ Eccleſiæ formam. Quid eâ ſimplicius? Quid ad exercitia precum & dilectionis officia accommodatius? Vbi* ἄνεσις ἑορταστική? *Vbi* ἐνθουσιασμὸς? *vbi ſaltationes, rhythmi, organa, cerei, thuribula, anathemata, & infinita alia Idololatriæ inſtrumenta?*

CAPVT XXV.

De Origine AQVÆ Luſtralis.

DVRANDVS *in Rationali libro* 4. *capite* 4. *quatuor genera Aquæ benedictæ ſeu luſtralis conſtituit: Primum genus eſt, Aqua in qua fit judicium purgationis, de qua dicit quòd in vſu non ſit. Illam ipſam autem, ni fallor, intelligit, quâ olim Deus apud Hebræos pudicis vxoribus conſulere atque ſuccurrere conſtituit, adverſus falſas zelotyporum maritorum ſuſpiciones, & horrendo publicoque exemplo, impudicas & adulteras infamare & caſtigare ac violata matrimonij iura vindicare. Hoc verò luſtralis aquæ genus meritò tanquam obſolutum explodunt: nam ſi vterentur eo, & tam triſti ac funeſtâ aquâ conſpergerent mulieres, neque tanta illis eſſet cum mulieribus cognatio & familiaritas, neque tantus ea-* *Aquæ benedictæ varia genera.*

ſus earum & tam frequens ad ipſos concurſus: quo vix vllum ipſis incommodum poſſet grauius & nocentius contingere.

Secundum, *aqua baptiſmi, quâ antiquitùs homines aſpergi ſolebant priuſquam chriſmarentur, ſed hodie interdictum eſt: putabant enim ſe iterum à peccatis huius aquæ aſperſione mundari, cùm conſtet nullum bis baptizari poſſe.*

Tertium *genus eſt aqua, qua ſanctificare dicitur in dedicatione Eccleſiæ & Altaris.*

Quartum, *quâ in Templis aſperguntur homines: De his duobus poſterioribus generibus hoc capite potiſſimùm agemus.*

Aqua luſtralis non à Deo inſtituta. *Eam verò non à Deo inſtitutam, Gabriel ingenuè fatetur in 4. diſt. 1. q. 1. artic. 1. ſed ab Alexandro 1. qui Romanæ Eccleſiæ circa annos Chriſti 113. præfuit, in Eccleſiam introductam eſſe his verbis indicatur de Conſecrat. diſt. 3.* Aquam ſale conſperſam in populis benedicimus, vt eâ cuncti aſperſi ſanctificentur & purificentur: quod omnibus Sacerdotibus faciendum eſſe mandamus. *Platina ita habet* Inſtituit Alexander I. vt Aqua, quam ſanctam appellamus, ſale admixtâ, interpoſitis ſacris orationibus, & in Templis, & in cubiculis ad fugandos dæmones retineretur. *Funccius Comment. in Chron. lib. 5. hoc ſic commemorat:* Alexandri Romani Pontificis, *inquit*, decretum eſt, Aquam admixto ſale precibus benedicendam, eamque & in Templo, domique ad ſathanam propellendum, & ad peccata tollenda, ſervari juſſit, eáque finitis Sacris populum aſpergendum eſſe, vt ſanctificarentur ac purificarentur. *Eadem referunt Antoninus tit. 7. capit. 5. Sabellicus Enne. 7. lib. 4. Panthal. in Chron.*

Aquæ luſtralis Chriſtianorum vſus. *De vi quoque & efficacia Luſtralis huius aquæ Iohan. Sleidanus Comment. lib. 2. ita ſcribit:* Hæc, *inquit*, conſperſio creditur ad mentis atque corporis conferre ſanitatem, & inſidias abigere diaboli, & expurgare non ſolùm homines, verùm etiam res inanimes. Nam in ſolum, atque ſaxa, & mortuorum ſepulchra conjicitur, & ſacrificus Deum precatur, vt hanc ei vim & efficaciam indat. Mulieres etiam, à puerperio, cùm ad Templum redeunt, in primo ſtatim aditu luſtrantur hac aquâ. Denique multiplex eſt illius vſus, maximè verò, cùm adverſus nocturna ſpectra dimicatur, & agitur exorciſmis. Noti ſunt etiam illi rhithmi: Aquâ benedictâ, deleantur tua delicta, ſit tibi laus & vita.

Coſterus Ieſuita in libello de Sodalitate B. Mariæ virginis *docet*, vi aquæ luſtralis profligari dæmones ex locis & creaturis. 2. remitti venialia peccata. 3. phantaſmata, prauas cogitationes & mentis diſtractiones in oratione, aliiſque temporibus excludi. 4. Mentes à terrenis rebus colligi. 5. diſponi animum ad orationem & deuotionem. 6. gratiam, fauorem & præſentiam S. Spiritus impetrari. 7. præparari mentem hominis vt rectius diuina myſteria peragat, Sacramentaque ſuſcipiat: valere enim hanc aquæ aſperſionem adverſus omne, quod Sacramentorum effectum impedire poſſit: & hanc ob cauſam in altarium & Templorum conſecratione adhiberi, vt à locis illis omne excludatur orationis, deuotionis & Sacramentorum impedimentum: ob eandem cauſam etiam juxta fores eccleſiæ in promptu ſemper eſſe aquam benedictam, vt ingreſſuri ejus aſperſione, dæmonem inaneſque cogitationes & curas excludant, atque ad orandum deuotius ſe parent & colligant: egreſſuri verò adverſus omnes occurrẽtes peccandi occaſiones ſeſe muniant: & hos Spirituales *dicit*, aquæ hujus eſſe effectus. *Corporales hos recitat:* 1. Curari eâ ſterilitatem hominum, jumentorum, humanarumque rerum 2. impetrari bonorum multiplicationem & vbertatem. 3. infirmitates corporum, ne inuadant, præcaueri, & vbi occupauerint præcurari: concedi etiam ſanitatem mentis & corporis. 4. noxium aërem purgari, depelli peſtem, & omnem contagionem.

Qua de re etiam Thomas Naogeorgus, lib. 3. Regni Papiſtici ita canit:

Quin delicta etiam ſacratæ aſpergine lymphæ
Deleri credunt, procul & cacodæmonas atros
Pelli: nempe quibus tormentum pergraue, gutta eſt.
Sæpius aſpergunt igitur ſeſe, populumque:
Dextriſque excipiunt tenſis, & vertice aperto,
Ejus aquæ guttas ſummi doctique Papiſtæ:
Semper & in Templis mediis atque oſtia propter
Amula cum aſpergillo aſtat, ne copia deſit
Dæmones arcendi, delendique omnia vitæ
Crimina. Priuatas etiam portatur in ædes
Illa aqua, conſperguntque domum, conclauia, lectos:
Nemo niſi aſperſus digito, ſua limina tranſit:
Rebus ita in multis eſt hujus maximus vſus.
Nec mirum, tantæ cùm ſit virtutis, opiſque.
Delinquunt etiam vulgo res propter eaſdem

Grana

Grana ſalis, pueriſque eadem bobuſque miniſtrant,
Dæmonis incurſu ne quid lædantur iniqui.
His quid opus Chriſto, minimo qui magna labore
Efficiunt? delent peccata, & dæmones arcent.
Aut aquulæ gutta, candentis vel ſalis eſu?

Rationes quib. probas aquæ lustralis vim ineptæ & impiæ.

Rationes autem quibus Alexander 1. *hanc ſuæ aquæ vim aſtruere conatur & ineptæ & impiæ ſunt* : Si enim, *inquit*, cinis vituli aſperſus populum ſanctificabat atque mundabat, multo magis aqua ſale aſperſa diviniſque precibus ſacrata populum ſanctificat atque mundat. *Hujus argumenti pars prior, ex ſcripta ad Hebræos Epiſtola deſumpta eſt, ſed nefariè mutilata : poſterior verò magno cum Sacrilegio perverſa. Nam pro Chriſti ſanguine, cui Apoſtolus eo in loco veram adſcribit peccatorum emundationem, Alexander Papa, incantatam ſuam aquam ſupponit intolerabili blaſphemiâ. Non enim ſanguinis Chriſti dignitas & opus, elementis huius mundi, præſertim cùm verbo Dei carent, attribui debent. Sed fecit hoc eiuſdem ſpiritûs afflatu, quo poſtea Miſſæ ſacrificium ſubſtitutum eſt ad peccatorum expiationem, quam ſoli Chriſti victimæ acceptam ferre conuenit. Qui igitur Alexandrum huius aquæ authorem faciunt, hi intolerabilis huius erroris, & nefariæ in Chriſti meritum contumeliæ, eundem authorem conſtituunt. Vbi* [illegible] *gloſſa eius loci docta, ſi Diis placet, quod ſcribitur de cinere Vaccæ rufæ, atque habetur in libro Numer.* ſcribi. *ait*, in Leuitico : *& cùm Sacrificium rufæ Vaccæ offerretur pro peccato populi, & à populo ad Sacerdotem adduceretur, affirmat*, oblationem illam pro peccato Sacerdotis conſueuiſſe fieri, quem oportuerit illam victimam ex proprio ſacrificare. *Quo ipſo ſatis declarant Canoniſtæ hi, ſe diuinas literas prorſus ignorare, cùm tam aliena & à vero diuerſa referant.*

Depravatio loci Hebræ. 9.

Sequitur altera ratio : Et ſi ſale aſperſo per Hæliſeum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus ſacratus Sal ſterilitatem rerum auffert humanarum, & coinquinatos ſanctificat & purgat: bona multiplicat & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutiis homines defendit. *de Conſecr. diſtinctione* 3. *Vbi obiter notandum, quàm friuolum & abſurdum ſit, ex eo, quod ſemel aut iterum Propheta aliquis vel Apoſtolus geſſit, aut ſacramentum, aut rem, vt vocant, ſacramentalem velle inſtituere. Vt ſi Deus voluit ſemel per Heliſæum, adhibito ſale aquas emendare, an idcirco ritus huiuſmodi erat in Eccleſiam inuehendus? Geſtauit olim Ieremias in collo jugum ligneum & Eſaias vlcus Ezechiæ curauit ficubus : Cur non etiam totidem hîc fecerunt Sacramenta?*

Progreditur deinde vlterius in Decretali ſua Alexander Papa, & rurſum argumento admodum impio vtitur. Si fimbriæ, *inquit*, veſtis Domini noſtri, cùm ab ægrota muliere tangerentur, ſanam illam reddiderunt, quanto magis hæc aqua ſanitatem fidelibus & animi & corporis afferret? *Ex quibus rurſus clariſſimè liquet, aquam iſtam piacularem ſanguini Chriſti æquari, & fimbriis veſtium eius præferri, quaſi peccata noſtra adeò leuia ſint, & infirmis radicibus hæreant noſtris animis, vt leui aſpergine ſuperſtitioſa aquæ deleri poſſint.*

Confer hæc quæſo cum Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis, Deus bone quantum ab illorum maieſtate diſtant? quantum autem à Ioannis Euangeliſtæ ſcriptis differant, qui propè ad huius Alexandri tempora ætatem ſuam produxit? Dominus quidem in lege ablutiones & purgationes ad ſanctificandum & expiandum inſtituit; non quòd Ceremonia externa vim hanc haberet; ſed vt homines admonerentur, ſe quidem immundos eſſe ideoque ad Deum acceſſum nullum habere, niſi prius mundentur & ſanctificentur. Veram autem ſanctificationem pii non in externis ritibus & Ceremoniis quærebant, ſed in promiſſo Meſſia Chriſto Domino, quem verâ fide amplectebantur ſanguine ſuo abluentem peccata noſtra, & ſpiritu ſuo ſanctificantem. In quam ſententiam David clamat, Laua me plurimùm ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Expiabis me hyſſopo, & mundabor, lauabis me, & niue candidior ero: *Et Ioannes dicit*, Sanguis filii Dei emundat nos ab omni iniquitate. *Quamuis verò ſanguis iſte verè ignis ille ſit purgatorius, quo peccata noſtra tolluntur & expiantur, ac verum lauacrum quo animæ noſtræ abluuntur : habet tamen ſua quoque organa Chriſtus, quibus purificationem illam nobis confert : non quidem Aquam hanc pontificiam, ſed verbum ſuum & Spiritum ſanctum : ex quibus illud quidem per prædicationem in hominum mentes ſeminatur; hic verò ita ſeminatum & fide exceptum vivificat, vt corruptæ naturæ ſordes auferat, & his ſublatis fructus dignos in nobis ferat. Ideò Chriſtus diſcipulis dicebat*, Iam vos mundi eſtis propter verbum, quod locutus ſum vobis. *Et Petrus* fide purificat, *aiebat*, corda hominum, *nimirum ad illud reſpiciens, quòd per hanc verbum Dei, & in hoc ipſum Chriſtum percipimus, verum & unicum purificationis authorem. Quia verò hoc beneficium Baptiſmi Sacramentum obſignat, hic quoque peccata abluere dicitur, juxta illud Ananiæ, qui Paulo dixiſſe ſcribitur* : Surge, baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine Ieſu. *Act.* 22. *Sed &* cruce purgari *dicimur, eò quòd hæc carnem noſtram coërceat, & inſtar vitis & ſegetis pinguioris luxuriantem falce ſalutari reſecet, vt ſordibus libe-*

Cur Baptiſmus peccata abluere dicatur.

liberetur, quas mundus & hujus princeps illi aſpergunt.

Aqua luſtralis aſperſio non in omnibus Eccleſiis ab initio recepta.

Quamuis autem certæ ſint conjecturæ ob quas iſtiuſmodi ceremoniam non ab Alexandro Pontifice Romano ſed poſterioribus temporibus inſtitutam demum crediderim, & pro antiqua venditam: nam Eccleſiaſtici ſcriptores, qui ante Gregorium M. floruerunt, nuſquam eius mentionem fecerant: Dabimus tamen hoc illis præſertim cùm Romana Eccleſia, fronte ſemel perfrictâ nihil non ineptiſſimarum rerum, ne quid grauius dicam, ſemper auſa fuerit, & filius ille perditus homoque peccati maturè myſterium illud iniquitatis operari in ea cœperit: illud verò nequaquam concedemus, aquæ huius aſperſionem in reliquis quoque Eccleſiis in vſu fuiſſe, quas fortaſſe puduit ineptas & pueriles ceremonias inſtituere. Nam de vſu inſtituto aquæ aſperſionis, in aliarum Eccleſiarum ritibus nihil prorſus invenimus: vt mirum ſit, ſi tum fuit caput omnium Eccleſiarum Romanus Epiſcopus, quòd tam nullos mandatis ſuis habuerit obſequentes diſcipulos.

Valentinianus aquam luſtricā reſpuit.

Valentinianus enim, qui poſtmodum Imperator factus eſt, cùm tribunus adhuc militum eſſet, ſequereturque Iulianum Apoſtatam in Fortunæ fanum, vtrinque autem ad ianuas ſtarent æditui luſtrationibus purgantes, vt arbitrabātur, ingreſſuros vbi vidit guttā aſperſā chlamydi ſuæ, æditua pugnum inflixit, quod ſe Chriſtianum, & hoc pacto pollutum non purgatum *diceret: vt refert Theodoretus lib. 3. cap. 16. item Vrſpergenſis fol. 92. Friſingenſis lib. 4. cap. 12. Auentinus. In qua narratione duo aduertenda puto, primum, quòd Theodoretus apertè dicit,* gentiles ARBITRATOS ſe aquâ hac purgari: *alterum quòd Valentinianus tribunus pugnum inflixit ei, qui ipſum aquâ iſtâ luſtrali aſperſit, quòd Chriſtianum ſe diceret, adeoque minimè ferendum innuens, vt iuxta Ethnicorum Ritum aquâ purgaretur. Quod ſi verò eiuſmodi luſtratio Chriſtianis tunc temporis quoque in vſu fuiſſet, nec Valentinianus iſtam aſperſionem adeò grauiter tuliſſet, nec Theodoretus, quaſi per Sarcaſmum ſcripſiſſet,* Ethnicos arbitratos ſe aquâ illâ luſtricâ expiari. *Idem Theodoretus eodem libro cap. 15. indicat,* Iuliani Imp. juſſu in macello omnia venalia, veluti carnes, panes, fructus, olera & quæ alia victui comparantur, luſtrata, adeóque polluta fuiſſe, *Cumque Auguſtinus dicat,* quaſdam ſuo tempore Eccleſias, ſolennem Chriſti imitationem in lotione pedum refugiſſe, ne ad baptiſmum ritus ille pertinere videretur, *haud obſcurè innuit, nullum eo tempore lotionis fuiſſe genus, quod cum Baptiſmo vllam haberet ſimilitudinem, qualem aqua luſtralis hodiè apud Chriſtianos habet, vt ex Durandi Rational. lib. 4. capite 4. colligi poteſt; vbi dicit,* homines & loca in ſignificationem Baptiſmi aquâ benedictâ aſpergi: *item,* aquam luſtralem in memoriam baptiſmi omni die dominicâ benedici.

Aqua luſtralis vnde ex Iudaiſmo petitus. Apud Iudæos varia lotionum genera.

Nata eſt autem hæc ſuperſtitio apud Chriſtianos partim ex praua quadam imitatione Iudaiſmi. Apud Iudæos enim varia lotionum & purificationum fuerunt genera. Aliquas Deus per Moſem inſtituerat, quibus mundabantur, qui aliquid immundi tetigerant, inter quas primatum tenebat aqua luſtralis, quæ ex cineribus vaccæ rufæ conficiebatur, & ſanguinis Chriſti meritum adumbrabat, qui nos ab omni iniquitate emundat, tam eâ quam ex primis parentibus hæreditario quaſi iure contraximus, quam illâ quæ ex quotidianis lapſibus & mundi huius commercio aſpergitur. Vide de his Num. 19. & Levit. 15. Cùm igitur Ceremonia hæc Chriſti ſanguinem adumbrârit, eius morte abrogata fuit, ideoque non oportuit ea propriâ authoritate reuocari. Dum enim fuit in vſu, verbum Dei conjunctum ſecum habuit: nunc verò quando illo deſtituitur, eſt mera ſuperſtitio. Quibus adde, quòd aqua hæc luſtrationis Teſtamenti veteris, quæ admiſtam habuit cinerem vaccæ rufæ, & quam Alexander vult figuram fuiſſe aquæ huius luſtricæ noui Teſtamenti, typus fuit Baptiſmi, ſecundum Auguſtinum in quæſtionibus ſuper Numeros, cap. 33. At his non contenti Iudæi, nouos purificationum & ablutionum ritus ex ſuo cerebro finxerunt, quos priuatim domi ſuæ exercebant, ſicuti videre eſt Marci 7. capite, vbi ſic ſcribitur: Phariſæi & omnes Iudæi, niſi certatim lauerint manus, non edunt, tenentes traditionem majorum. Et à foro reuerſi, niſi loti fuerint, non edunt: & alia multa ſunt, quæ acceperunt tenenda, nempe lotiones poculorum, & ſextariorum, & æramentorum, & lectorum, &c. *Vtque fieri conſueuit, ſuperſtitio cum ambitione conjuncta fuit: quâ factum eſt, vt in ſingulis propè ædibus vaſa plura & ampla, adhæc materiâ & opere pretioſa proſtarent, quibus purificandi ſtudium indeſinens teſtabantur. In hunc vſum poſitæ fuerunt, in iis ædibus in Cana Galilææ, in quibus nuptiæ celebratæ ſunt, quibus ipſe Chriſtus interfuit, ſex hydriæ ſecundum purificationem Iudæorum, de quibus Ioannis 2. cap. Peruaſit (vt diximus) iſta ſuperſtitio in Eccleſiam, quando inepti quidam non contenti expiatione peccatorum, quæ in veteri Teſtamento adumbrata, in cruce autem ſanguine Chriſti præſtita fuit, in Baptiſmi autem lauacro nobis quotidie obſignatur, inſuper publicæ purificationis ergò aquam luſtralem excogitârunt ſale conditam, quâ Templum ingredientes purificentur. Et quia per hanc non modò pollutos purgari, verùm etiam diabolos fugari, & ſpectra arceri crediderunt, plerique etiam illam domi in Vaſis æneis artificioſè factis aſſeruârunt. Eoque horribilior eſt iſtorum ſuperſtitio, quod hanc ſuam aquam mortuorum ſepulchris & tumbis lapideis inſpergunt, vt quæ mortuorum delictis expiandis*

dis

dis ſerviat, & Purgatorij ardores ipſis tolerabiliores reddat.

Ebionitæ & Turci utuntur luſtrica aqua.

Hanc Iudæorum ſuperſtitionem deinde Ebionitæ quoque imitati ſunt, atque etiam Turci, quibus nefas eſt etiamnum illotos in Templa admittere.

Aqua luſtralis antiquiſſima.

Partim etiam ab Ethnicis hæc ſuperſtitio ad Chriſtianos manavit, apud quos in uſu fuiſſe aquæ luſtralis aſpergines Iuſtinus teſtatur Apologia 2. vbi inquit: Qui adeunt Templa (*gentiles intelligit*) ſeipſos aſpergunt, poſtea offerunt numinibus grates, nidores atque libamina: aut etiam totos ſe abluunt, antequam ſubeant delubra Deorum. *Et M. Beleth quidem in ſuo Rationali cap.* 110. *teſtatur,* Ethnicos Templa ſua juxta fontes extruere ſolitos, vt aquam ibi ſemper in promptu haberent, per cujus aſperſionem ſe purificari crediderint, ita vt illos fontes Delubra appellauerint, à diluendo. *Ac Æditorum apud eos munus fuiſſe, adſtare ad januas Templi, & ingredientes aſpergere aquâ luſtrali ex Valentiniani hiſtoria, paulò antè citata, patet. Inquit enim Theodoretus,* ἑκατέρωθεν δὲ τῶν θυρῶν εἱστήκεισαν νεωκόροι περιῤῥαντηρίοις τοὺς εἰσιόντας προκαθαίροντες ὡς ἐνόμιζον, *id eſt,* Ab vtraque januæ parte ſteterunt æditui, qui vaſis plenis aquâ luſtrali ingredientes prius luſtrabant, vt arbitrabantur. *Et Sozomenus ejuſdem hiſtoriæ mentionem faciens, ait:* ἐπεὶ δὲ ἔμελλον ὑπαμείβειν τὸν ναοῦ τὸν οὐδὸν, θαλλούς τινας διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥανε τοὺς εἰσιόντας, *hoc eſt,* Cùm autem jam ſuperaturi eſſent Templi limen, Sacerdos quidam ramos madefactos manibus tenens, ingredientes more Græco aſpergebat. *Meminit hujus moris etiam auctor libri de Morbo ſacro, qui Hippocrati vulgò aſcribitur, vbi,* Deus, *inquit,* eſt, qui maxima & ſceleratiſſima peccata purgat & purificat, & liberatio noſtra exiſtit: ipſique terminos Templorum & delubrorum noſtrorum Diis deſignamus: vt nullus, qui non purus ſit, eos tranſcendat. Et ingreſſi reſpergimur, non veluti qui inquinemur, ſed, ſi quod etiam prius peccatum habemus, purificemur. *Sic Æneas Evandrum aditurus per Tyberim nauigat, quòd cum eſſet reverturus Herculi Sacra facientem, vt ſic purificatus, ſacris poſſet hoſpitalibus intereſſe. Hinc & Iuno ipſa conqueritur, non magis quòd Æneam contigiſſet contra voluntatem ſuam in Italiam peruenire, quàm quòd optato potiretur Tybridis alueo: quia ſciret eum hoc omne purificatum, poſſe Sacra etiam ſibi ritè perficere: nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo velle. Græci ad fores priuatarum ædium tantiſper, dum illæ ob defunctum funeſtæ eſſent, & dum* ϖοδοσις *ejus, qui obierat, fieret, vas magnum ſtatuebant, aquâ luſtrali plenum, quæ eſſet è domo non funeſta allata: quâ ſe quiſque exiens adſpergebat, qui ad exequias venerat. Iuno quoque ab inferis ad ſuperos rediens iridis aquâ prius luſtrata dicitur apud Ouidium libro 4. Metamorph.*

Læta redit Iuno, quum cœlum intrare parantem
Roratis luſtrauit aquis Thaumantias iris.

De eadem conſuetudine Vergilius etiam loquitur lib. 6. Æneid. cum Miſenum ſepulturæ mandari refert:

Idem ter ſocios purâ circumtulit vndâ
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Circumferre pro luſtrare.

Circumtulit vndâ hoc loco idem eſt, quod aquâ purgauit. Circumferre enim pro luſtrare, verbum antiquum & pontificale eſt, vt Seruius ad hunc verſum notat. Sed & idem Poëta cùm facit Æneam apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturum, ita refert Æneid 6.

Occupat Æneas aditum, corpuſque recenti
Spargit aquâ.

Eadem de re ſic ſcribit Feſtus:

Itaque funus proſecuti, ignem ſupergrediebantur aquâ aſperſi, quod purgationis genus Suffitionem appellabant.

Aqua luſtralis non ex quavis aqua ſumpta apud Ethnicos.

Ad has autem aſpergines, ſi fontes nulli juxta Templa eſſent, non quavis vtebantur aquâ Ethnici. Nam Romani aquam de fonte Iuturnæ qui circa Numicum labitur, adhibebant, vt in 12. Seruius ſcribit, aſpergebantque: ac eam ſuper terram ponere, piaculum ac triſte omen erat. Apud Athenienſes verò aqua ſumebatur ex Callirrhoë fonte, magnæ Religionis in maximis ſacris, & ſponſalitiis ceremoniis, in quibus aliam adhibere nephas habebatur. In Delij Apollinis Templo præcipua aqua fuiſſe fertur, ſacrificantium vſui accommoda: quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificijs & expiaminibus Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Trœzenij, ex Hippocrene: Perſici reges ex Coaſpe, quàm profecturi ſecum etiam ferebant. Arabum reges ex Euleo, quà ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. Præ cæteris Ægyptij, tanti Nili aquam fecere, vt cùm hydria ad Templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & ſublatis manibus, Dijs gratias agerent, nimirum cùm & fluuium ipſum Deum exiſtimarent, vt refert Gyraldus De Dys gentium Syntagm. 17.

Chriſtiani ſuperſtitioſiores Ethnicis.

Quamobrem hoc ipſo Ethnici minus ſuperſtitioſi Chriſtianis fuiſſe videntur, quòd has aquas luſtricas nullis incantamentis ſuis infecerunt, ſed ijs puriſſimis vſi ſint, quales viua fontis omniſque ſcaturgio ſuppeditauit. Huc ſpectat & illud Propertij.

Ac primum pura ſomnum tibi diſcute
lymphâ.

In huiuſmodi igitur lauacris, nullus erat ſalis vſus, nulla miſtura cum aquis luſtralibus, niſi quòd Proclus aſſerit De ſacrif. & mag. etiam aquâ marinâ purgationes factas apud antiquos, & hodie fieri à Mauris alyſque multis nationibus Gyraldus teſtatur. Cicero de parricidis agens, in culeo inſutis: Non ſic, *ait*, in flumen abjicere, ne cùm delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera quæ violata ſunt, expiari putantur. *Meminit & Ariſtophanis interpres ſuper eo comici verſiculo*, τρώϊον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν, ἐπεὶτ' ἐλοῦμεν, Nam, *inquit*, moris fuit expurgare profanatos, ſi ad mare deferantur, & abluantur. *Hinc etiam illud Catuli ad Gellium:*

Suſcipit ô Gelli, quantum non vltima
Thetys.
Nec genitor Nympharum abluit Oceanus.

Hoc fiebat vnam hanc ob cauſam, Proclo teſte, quòd aqua marina vi purgandi eſſet prædita, quòd ſalis eſſet particeps, qui aliquam in ſe continet ignis particulam: ideoque Ethnici ſacerdotes eâ in ſuis luſtrationibus vtebantur, illaque aſpergebant quæ luſtrare volebát. *Quæ ſanè Procli ſententia, plus videtur habere rationis, quàm quòd Papiſtæ nugantur de Heliſæi imitatione. Quid enim habet ſimile Heliſæi exemplum, huius magiæ? An aquam ſale conſperſit ad expianda peccata? Quorſum igitur hæc ridicula imitatio? Si ſalſis aquis ineſſe vim putant purgandi, ſe lotio (ſi placet) cum Samaritis proluant polluti: atque hoc pacto & ſali parcent, & luſtralem aquam ſe dignam habebunt. Nam Epiphanius huiuſmodi luſtrali aquâ vſos eſſe ſcripſit Samaritas, contra hæreſ. libro primo, tom. 1. Sectione 99.*

Aquæ luſtralis vaſa varij generis & formæ. *Vaſa autem quæ ante Templa poſita aquas luſtrales continebant, erant varii generis & formæ. Apud Romanos, qui aquam luſtralem ſuper terram poſuiſſe nefas erat, ideò vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, adhibebant: quod vas Donatus & Seruius* Futilo *vocant. Et de eodem Lactantius libro octauo, Theb.* Futile, *inquit*, vas eſt quoddam lato ore, fundo anguſto: quo vtebantur in ſacris Deæ Veſtæ, quia aqua ad Sacra in terra non ponebatur: quod ſi factum eſſet, piaculum erat: vnde excogitatum eſt vas, quod ſtare non poſſet, ſed ſi poſitum eſſet, ſtatim funderetur. *Vnde & homo commiſſa non retinens, futilis dicitur: & contrà, non futilis, bonus conſiliis. Licet quidam eruditi, hoc vas cadum etiam & ſcyphum dixerunt: illudque manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ Virgines Sacrorum Miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, & nonnunquam pueri flaminum Miniſtri, quos Camillos appellabant, patrimi & matrimi omnes coronati manibus tenebant, vt eodem loco Gyraldus annotat. Apud Græcos vas illud, quod ante fores ædium eius, qui obierat, aquâ plenum ſtatuebant, quâ ſe quiſque exiens aſpergebat & luſtrabat, qui ad exequias venerat, figlinum erat, & ἀρδάνιον propriè nuncupabatur, authore Polluce lib. 8. Et Suid. Ariſtophan. dicitur ὄστρακον. Heſych. γάστρα. Qui plura ſcire deſiderat de labris atque vaſis, quæ aquam luſtricam ante Templa continebant, legat Gulielmi Choulij librum Gallicum, de Antiqua Romanorum religione.*

Aſpergillum *autem apud nonnullos ex oliua fieri ſolitum ex loco Vergilij Æneid. 6. apparet, vbi inquit:* *Aquæ luſtralis aſpergillum vnde factum apud Ethnicos.*

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda:
Spargens rore leui, & ramo fœlicis olivæ.

Licet Lauro potius fieri ſoleret vt dicit Donatus, & conſentit Seruius: ſed & ex illo Iuvenalis patet:

Luſtrari ſi qua darentur,
Sulphura cum tædis, & ſi foret humi-
[illegible] da laurus.

Vergilius autem mutauit propter Auguſtum: nam quo die natus erat Auguſtus, nata in palatio laurus erat, ex qua triumphantes coronabantur: & ideo ne luſtrationi lugubri videretur adhibere, mutavit in felicem oliuam.

Neque ſolum Ethnicis in more fuit ſeſe aquâ aſpergere, ſed etiam corpora tota antequam rem divinam facerent, in fluminibus abluere. Sic apud Vergilium Æneas, nefas eſſe dicit, ſe attrectare Sacra, quòd tam primum ex graui bello, & cæde recenti veneris, donec ſe flumine abluerit. *Aquâ luſtrali Ethnici ſe non ſolum aſpergebant, ſed toti abluebant.*

Tu genitor (*ait*) cape ſacra manu patrioſque penates
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo.
Abluero.

Idem teſtatur receptum fuiſſe veteribus Sophoclis interpres in Aiacem. Sic etiam Oreſtes occiſâ matre furiis agitatus, fluvio, qui ſeptem oſtiis in mare effunderetur, ablui iuſſus eſt. Et Apuleius libro nono ait: Confeſtimque diſcuſsâ pigrâ quiete, alacer exurgo, meque protinus purificandi ſtudio, marino lauacro trado: ſeptieſque ſubmerſo fluctibus capite, quòd eum numerum præcipuè religionis aptiſſimum, divinus ille Pythagoras prodidit. *Vbi non præter eundem videtur quod Macrobius libro 3. Saturnal. cap. 1. monet:* Conſtat, *inquit*, Diis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari: cùm verò inferis litandum eſt, ſatis actum videtur, ſi aſperſio ſola contingit. *Fateantur ergo Sacrificuli in Papatu, dum res ſimpliciter aſpergunt*

Aquâ

Aquâ Luſtrali, ſe non Deo ſupremo, ſed Dys manibus, hoc eſt, inferis facere Sacrificia, alioquin tota abluenda eſſent. Quamvis ſint qui exiſtiment, totius corporis lotione in peccatis grauioribus, aſperſione verò in leuioribus ſolum vſos fuiſſe Ethnicos.

Aquâ luſtrârũt vrbes Ethnici. *Quibus & illud addendum puto, quòd non homines ſolùm, ſed & vrbes ac alia inanimata aquâ ſuâ luſtrali expiârunt Ethnici, perinde vt Chriſtiani quoque Templa, Cœmeteria, Campanas, Altaria, Veſtes & ſimilia ſuâ aquâ luſtrant.*

Aquæ luſtralis vis apud Ethnicos *Huic luſtrali aquæ Ethnici non minorem vim & efficaciam quàm Chriſtiani affinxerunt, vt ex præcedentibus ſatis intelligi poteſt. Clariſſimè autem id docet Cicero libro primo, de Legibus, vbi dicit*, Aſperſione aquæ labem corpoream tolli, & caſtimoniam corporis præſtari. *Et Euripides inquit*, θάλασσα κλύζει πάντα ἀνθρώπων κακὰ: *hoc eſt*, cuncta mortalium mala prorſus abluit mare: *quod eum ideò ſcripſiſſe ferunt, quia ablutione marina aqua per Sacerdotes Ægyptios à morbo curatus fuerat.*

Quin etiam priſci Ethnici putârunt, nullum eſſe nefas, vel ſcelus adeò grande, quod aqua lauacro deleri non poſſet. Nam & parricidia hoc purgamine lauari poſſe dixerunt: ſic enim Peleus purgauit Patroclum à cæde Clyſonomi: & Acaſtus lauit Peleum à nece fratris ſui Phoci: ſic Ægeus purificauit Medeam à parricidijs & veneficijs per eam patratis: ſic Almeon purgauit ſeipſum à nece matris: vnde Ouidius lib. 2. Faſtorum ſic canit:

Græcia principium moris dedit: illa nocentes
  Impia luſtratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
  Cæde per Æmonias ſoluit Acaſtus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
  Credulus immerita Phaſida fouit ope.
Amphiaraides Naupacteo Acheloo,
  Salue nefas, dixit: ſoluit & ille nefas.

Item:

Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſam,
  Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.

Idem Poeta lib. 5. Faſtorum de Mercurialis aquæ viribus, quâ tanquam luſtrali mercatores vtebantur, hac canit.

Eſt aqua Mercurij portæ vicina Capenæ;
  Si juvat expertis credere; numen habet.
Huc venit incinctus tunicâ mercator, & vrnâ
  Purus ſuffuſam, quam ferat, haurit aquam.
Vda fit hinc laurus: lauro ſparguntur ab vda
  Omnia quæ Dominos ſunt habitura novos.
Spargit & ipſe ſuos lauro rotante capillos,
  Et peragit ſolitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit,
  Ablue præterita perfida verba die.
Siue ego te feci teſtem, falſoue citaui,
  Non audituri nomina vana Iouis.
Sive Deum prudens alium, divamúe feſelli
  Abſtulerint celeres improba verba Noti:
Et pereant veniente die perjuria nobis,
  Nec curent ſuperi ſi qua loquutus ero.
Da modò lucra mihi, da facto gaudia lucro:
  Et face vt emptori verba dediſſe juuet.

Quam multos hodiè inuenias inter Pontificios, qui inſtar mercatorum iſtorum, perſuaſum habeant, nullum tam graue ſcelus à ſe admiſſum eſſe, quod non protinus eluatur, ſi hac conſperſi & & luſtrati Aquâ Sacrâ, Miſſam audierint, eiuſquè Sacrificio ſua redemerint peccata?

Imò vrbes, quas aquâ hac luſtrârunt Ethnici, putabant à periurijs cædibus, injuſtitiâ, & publicis criminibus expiatum iri. Irridet autem Poëta priore loco hanc vanam & ſtultam hominum perſuaſionem, dicens:

Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
  Fluminea tolli poſſe putatis aquâ.

Cicero etiam de Legibus lib. 2. teſtatur, animi labem nec aſperſione aquæ, nec manibus elui, nec dierum numero & diuturnitate vaneſcere tollique poſſe.

Clemens Alexandrinus quoque Strom. lib. 4. laudat cuiuſdam dictum, ἴσθι μὴ λουτρῷ, ἀλλὰ νόῳ καθαρὸς, *id eſt*, Eſto non lavacro mundus, ſed animo. *Addit & alias ſententias, cuiuſmodi eſt illa notatu digniſſima*, ἱκανὴ δ' οἶμαι ἀνθρώπῳ κάθαρσις, μετάνοια ἀκριβὴς καὶ βεβαία; *hoc eſt*, ſufficiens, meâ quidem ſententiâ, hominis eſt purgatio, perfecta, firma ſta-

 bilis-

bilisque pœnitentia.

Cæterum de hac aquæ aſpergine apud Ethnicos, de Aſpergillo partim è rore marino, partim ex oliua fœlici, partim è lauro confici ſolita, & in genere de veterum luſtrationibus vide Turnebi Aduerſ. lib. 13. c. 21. Scripſit etiam Ioannes Checus Angelus de Aqua luſtrali, cineribus & palmis ad Vintonienſem lib. 1.

Miracula falſa pro confirmanda AQVA luſtrali.

Colonienſes in ſuo Antididagmate ad commendandam Aquam Luſtricam, miraculum proferunt ex libro 9. capite trigeſimo quarto. Tripartita hiſtoria. Cùm enim Templum celebratiſsimi cujuſdam idoli comburendum eſſet, & fruſtra ignis ei ſupponeretur, adſtabat enim cacodæmon, & vim ignis repellebat, Marcellus Epiſcopus Apameenſis animaduertentes in proclini eſſe, nec plebs adhuc infirma offenderetur, & exiſtimaret cacodæmonem Chriſto fortiorem eſſe, accurrit ad Eccleſiam, & iubens afferri ſibi aquam, iuxta altare procumbens magno ſpiritu & fide orauit. Deinde illi aquæ Crucis ſignum impreſſit, & Equitio diacono ſuo mandauit, vt eam in fanum idoli conijceret, & deinde ignem alacriter ſupponeret. Quod ille cùm feciſſet, concrematum eſt magnâ facilitate cùm idolum tum etiam Templum.

Adducunt etiam id quod Narciſſus Hieroſolymorum Epiſcopus fecit, vt Euſebius indicat libro ſexto, capite octauo. Nocte enim Paſchatis, quâ fideles olim vigilias celebrabant, cùm iam deeſſet oleum lampadibus, nec lumina viderentur amplius poſſe durare, pblesque mirum in modum triſtaretur mandauit Narciſſus aquam ſibi de puteo vicino afferri: cumque vehementer oráſſet, lampadibus eam infundi iuſſit: & aqua illa in oleum mutata eſt, ac lumen totâ nocte in lampadibus fouit. Quid verò hæc ad rem? Hiſtoriæ non perhibent aquas illas fuiſſe luſtrales. Deinde ſi viſum eſt Deo iſtos Epiſcopos inſtrumento aquæ illuſtrare, ad eorum ſanam doctrinam confirmandam, num oportuit Aquam Luſtralem propterea inſtitui? Certè vt propter ſingulare aliquod exemplum lex fieri non ſolet, ita propter miraculum aliquod editum, Sacramenta non ſunt in Eccleſia fabricanda, hominum arbitrio.

Nugatur etiam Vincentius libro 25. capite 87. Monachos fœtorem teterrimum, qui fulminis ictum in Ibericeltumbenſi cœnobio, ſequutus fuit, aquæ conſecratæ aſperſione abegiſſe. Cranzius lib. 5. cap. 42. Vuandaliæ refert, in die Paſcha aliquot captiuos catenis vinctos per Euermodum Raceſburgenſem Epiſcopum miraculosè liberatos: cùm nimirum catenæ, Aquâ benedictâ conſperſæ diſſoluerentur. Presbyter quidam, iuſſus à Cuthberto Lindisfaren. Epiſcopo, Aquâ benedictâ aſperſit mulierem exanimi ſimillimam, & lectulum ejus: ſed & os illius aperiens, hauſtum aquæ immiſit. Mulier è veſtigio ſanitatem recepit, & exurgens ſuæ ſanitatis miniſtris inſeruiuit. vt refert Surius ex Beda tom. 1. de Vitis Sanctorum. Malachias Archiepiſcopus Armachanus Dauidis Scotiæ Regis filium aquâ benedictâ aſperſâ ſanâſſe legitur in vita eius. Ibidem indicatur, quod in Anglia Giſisburni mulierem cancro laborantem curârit, locum affectum eadem aquâ aſpergens. In vita S. Bernhardi ſcribitur, quòd quum puero cuidam dæmoniaco per vim Aqua Benedicta per os infuſa eſſet, dæmon continuò euolârit, libro ſecundo, capite tertio. Et libro quarto, capite quarto indicatur, cùm Bernhardus Aquam Conſecratam pariendi difficultate cuidam mulieri laboranti propinâſſet, fœtum ſtatim in lucem prodiiſſe. Et Surius ex ſuſpectis authoribus in vitis Sanctorum multa nugatur de Aqua Luſtrica, quòd eâ dæmones ab hominibus expulſi, de loco in locum fugati, aliaque ſimilia miracula edita ſint. In Templis quoque extrui, conſueuerunt duo Paſtophoria. Eorum quidem fit mentio in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 2. cap. 61. quæ falsò Clementi Rom. tribuuntur, & pro Apocryphis habentur, vel ipſo quoque Baronio teſte. Tom. 1. Annal. pag. 117. & Paulino appellantur Epiſtola 12. Secretaria, hinc inde apud apſidem poſita. Quorum quis fuerit vſus, duo hæc diſticha ab eodem deſuper ipſa inſcripta declarant.

A dextra apſidis:

Hic locus eſt veneranda penus, quâ conditur & quâ
Promitur alma ſacri pompa miniſterij.

In ſiniſtra eiuſdem:

Si quem ſancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit reſidens ſacris intendere libris.

Significat autem Paſtophorium, vt Hieronymus explicat in Ezech. c. 42. thalamum, ſeu interius cubiculum.

CAPVT XXVI.

De Origine CAMPANARVM & earum pulſu.

Tintinnabulorum origo vetus.

Tintinnabulorum inuentum recens non eſt: Moſis ſiquidem ætate, teſte Ioſepho Antiquitatum libro tertio, capite vndecimo, eorum vſus fuit. Iubetur etiam Moſes per circuitum tunicæ ſummi Sacerdotis quaſi mala punica facere ex hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta, miſtis in medio tintinnabulis: ita vt tintinnabulum ſit aureum, & malum punicum: rurſum tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum,

punicum, & ſic deinceps, vt audiatur ſonitus quando ingreditur Pontifex Sanctuarium in conſpectu Domini, *ſicut etiam Exodi 28. refertur. Apud Ethnicos quoque ſi quis è vita exceſſiſſet, æra pulſabantur, vt peruetus Theocriti ſcholiaſtes in Poeta pharmaceutria indicat, quòd is ſonus crederetur eſſe* Καθαρὸς καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων, *hoc eſt, auertere ſpectra & dæmonum ludibria: Vnde etiam receptum arbitror, vt tonante cælo campanarum boatu perſtrepatur. Legimus & Lacones rege defuncto lebetes vice campanarum complodere ſolitos eſſe. Apollodorus quoque in libro, quem de Diis inſcripſit,* Hierophantam, *hoc eſt, Proſerpinæ ſacerdotem* tintinnabulum ſiue nolam, ἠχεῖον *nominat* pulſare Athenis conſueuiſſe *ſcribit. Deinde Campanæ ſonitu apud Romanos populum in thermis ſtatis horis vel aduocari vel dimitti ſolitum fuiſſe, ex Martiali conſtat, vbi inquit:* Redde pilam, ſonat æs thermarum. *Ex Luciano quoque de Merc Cond. conſtat; hæc tintinnabula non leuem ſonum edere ſolita: nam eorum pulſatione excitari conſueuiſſe ſeruos & mercenarios ad opera exhibenda, eodemque ſono ad ea iterum reuocari. cùm ait: Manè ad tintinnabulum expergefactus, diſcuſſâ ab oculis dulciſſimâ ſomni parte, vnâ ſurſum deorſumque circumcurſas, heſterno luto etiam pedibus inhærente. Et mox: Dum hæc tecum loqueris, iam ſonuit tintinnabulũ, iamque ad eadem tibi redeundum eſt. Præterea Græci in Piſcatorio foro ſub cœnam pulſabant nolam, Plutarcho teſte: qui etiam Sympoſiac. lib. 4.* ὀψοφάγους, *id eſt, helluones, obſonatoreſque dictos fuiſſe indicat, qui in foro piſcatorio eſitarent, celeriterque tintinnabuli pulſum exaudirent: Græcè eſt,* καὶ κώδωνος ὀξέως ἀκούοντας: *quod ipſum & Geographus libro decimo quarto docet, de Iaſſiis loquens, qui citharœdo artem oſtentanti tantiſper aures præbuerunt, dum increpuiſſet nola quæ in Cupidiario erat foro, quo audito cuncti ad cœnas dilapſi, ſolum illum deſtituerunt, præter ſurdaſtrum vnum, qui & ipſe, intellecto quòd cæteri ſimul cum nola crepitu diffluxiſſent, valere iuſſo citharœdo, confeſtim abierit curriculo: ita enim habet,* ὡς δ' ὁ κώδων ὁ κατὰ τὴν ὀψοπωλίαν ἐψόφησε, καταλιπόντας ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ ὄψον. *Strabo libro decimo quinto ſcribit,* Perſas in vnum locum cœtus cogere ante lucem nolæ ſonitu, ψόφῳ χαλκοῦ πρὸ ὄρθρου. *Samanæi. quod poſt Brachmanas ſecundum Indiæ Philoſophorum genus eſt, cœlibem ducentes vitam, ad pulſum tintinnabuli (ὑποσημαίνοντι κώδωνι) cœnacula vbi cibum capere ſolent, ingreſſi orant, à peractis precibus iterum* κωδωνίζειν, *id eſt, tintinnabulum pulſare, vt refert libro quarto,* περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων *Porphyrius. Quin & excubitores nocturnis vigilijs, antiquitùs nolam pulsârunt, ad cuius pulſum reſpondendum erat illicò, vt Suidas refert: qui mos etiamnum Caleti in Gallia alijſque locis præſidiariis durat. Antileon in gratiam amaſii Hipparini, vt indicat Parthenius, nolam quæ in arte munitiſſima Heraclea Italica præſidii indicium erat, aſportauit clàm, occiſo cuſtode per inſidias: ita enim ait,* λοχήσας τὸν φύλακα τὸν κώδωνα καταφέρει. *Similiter ſi qua vis ingrueret, æris tinnitu indicium eius rei dabatur olim. Vnde Thebaidos 6. Papinius eleganter cecinit,* Procul auxiliantia Gentes Æra crepant. *& Titus Liuius:* Campanarum, *inquit,* imbellis multitudo æris cum crepitu, qualis in defectu Lunæ ſilenti nocte fieri ſolet, ædidit clamorem. *Dion Cocceius libro quinquageſimo quarto, ſcribit,* Auguſtum Cæſarem, quùm ei per ſomnum viſus fuiſſet Iupiter dicere, vt præſidij loco Iouem tonantem, cui ædem vouerat, haberet, poſtero die Iouis ſtatuæ nolam appendi juſſiſſe: cujus apud præſidiarios milites vſus ſalutaris erat. *Deo eodem Suetonius paulò aliter;* cùm, *inquit,* dedicatam Iouis tonantis ædem Auguſtus aſſiduè frequentaret ſomniauit, queri Capitolinum Iovem, cultores ſibi abduci: Seque reſpondiſſe, tonantem pro janitore ei appoſitum. Ideoque mox tintinnabulis faſtigium ædis redimiuit, quòd ea ferè Ianuis dependebant. *Eodem ſpectat illud Statij in Achilleide:* Paulumq; exercita pulſu, Æra tacent, *vbi loquitur de ſacris Bacchi Trietericis, quæ nocturno nolarum tintinnabulorumq́; pulſu perſtrepebant. Huc refer & Corybantia æra ex Vergilio. Nobilia ſunt & Themeſæa æra in ſuccurrẽdo laboranti lunæ apud Ouidiũ. Quin etiam æra Dodonæa multiplici repercuſſu obſtrepera legũtur, de quibus Auſonius:* Nec Dodonæi ceſſat tintinnitus aheni. *Adde, quòd qui ad conſulendum oraculũ proficiſcebantur,* χαλκωμάτων πατάγῳ περιψοφεῖσθαι, *id eſt, ænearum nolarum crepitu vndique perſtrepentiũ circumſonari ſoliti fuerint, Plutarcho teſte, in capitum Romanorum enumeratione. Legimus & tintinnabulis explorari ſolitos fuiſſe equos, an ſint conſternaces* καὶ ψοφοδεεῖς. *Sophocles tragicus tribuit alicubi Troianis* σάκος κωδωνοκρότον, *hoc eſt, clypeum nolis quibuſdam pulſatilibus ſonorum. Hæc omnia ex lib. 3. c. 11. Adriani Iunij Animaduerſionum huc adſcripſimus.*

Nos autem hoc loco de authore & Origine hujuſmodi κωδώνων, *hoc eſt, tintinnabulorum, nolarum, crepitaculorum, aut quocunque nomine appellare libeat, non agemus, neque etiam conſtare id puto, ſed tantùm de majoribus illis ex ære aliiſque metallis fuſis inſtrumentis, quæ Campanas vulgò, Germanicè* Glocken *vocant. & quibus populus ad Templa, ad auditum verbi diuini, ad preces & alia convocatur. Quamvis vtroque vocabulo pro eodem ſine diſcrimine hodiè ſæpè authores vtantur, & nos quoque hoc capite idem facturi ſimus.*

In veteri Teſtamento tubis convocabatur po-

Tubis conuocati in cœtus sacros.

pulus ad cœtus publicos, ſicut ipſe Dominus inſtituit Num. 10. ideoque etiam voluit eas fieri argenteas & ſonoras, quo in longinquis & remotis locis audirentur. Fac tibi, inquit Deus ad Moſem, duas tubas argenteas, ductiles facies eas, quas in hoc habebis, vt conuoces cœtum, & indices illis quando mouenda ſint caſtra. Quum ergo clangetis iſtis tubis, conuocabitur ad te vniuerſus cœtus ante oſtium tentorij conſtitutionis. Si verò vnâ duntaxat clanxerint, convocabuntur ad te Principes, tribuni Iſraelis. Si verò ſonitu inciſo clanxeritis, ſoluent caſtra, ea ſcilicet quæ ad Orientem poſita ſunt. Quum ſecundò clanxeritis ſonitu inciſo, ſoluent caſtra quæ ſunt ad meridiem. Quando verò cœtus fuerit congregandus, clangetis duntaxat, nec edetis clangorem inciſum. Filii Aaronis Sacerdotis tubis clangent.

De vſu etiam indicendi tempus apud Iudæos, quo auſpicandus eſſet dies feſtus, ſic ſcribit Ioſephus de bello Iudaico libro quinto, capite nono. Quarta turris ſupra verticem Paſtophoriorum condita erat, vbi moris erat, vnum de Sacerdotibus adſtantem poſt meridiem, quòd ſeptimus quiſque dies inciperet, tubâ ſignificare: rurſumque veſperi, quòd deſineret: nunc ferias populo, nunc vt opus faciat, denunciantem.

Campanarum vſum nõ habent Turci.

Apud Turcos hodiè, ſi vera ſunt quæ Bartholomæus Georgieuiz refert, Sacerdos turrim altam circa Templum tempore Orationis aſcendit, voceque altâ, digitis in aures inſertis, hæc verba ter repetit, Allach Hechber. *id eſt*, Deus verus, vnus. Quo clamore audito, conuenitur ad Templa: *capite primo, de Turcicis Ceremoniis. In eandem ferè ſententiam Iodocus à Meggen quoque in ſua peregrinatione Hieroſolymitana capite decimo ſexto, ait:* Cùm campanis Turci non vtantur, campanilibus tamen, quæ vocant, ſimillimas turres, miræ altitudinis habent quàm plurimas, muſceis coniunctas, aliquot ambitus ſiue circuitus habentes, in quos aliquoties eorum æditui ſingulis diebus, deſignatis horis, aſcendunt, tam eorum ſacra, quàm horas altâ voce populo indicantes: eo enim clamore, horologiorum inſtar, vtuntur, cum his aliàs penitus careant. Mediâ verò nocte aſcendentes populum augendum indicant, vt eo creſcente, fides quoque eorum multiplicetur.

Campanis quãdiu caruerint Chriſtiani in ſacris.

Quibus autem ſignis Chriſtiani primitiuæ Eccleſiæ, atque poſt Conſtantini Magni tempora ad conuentus Eccleſiaſticos conuocati fuerint, non ſatis liquet. Petrus Paulus Vergerius Iuſtinopolitanus olim Epiſcopus in libro de Aqua benedicta & Campana baptizata Origine indicat, ante inuentionem Campanarum vſos eſſe inſtrumento quodam, quod excitârit vehementem ſtrepitum, & Cymbalum appellâſſe: Et hinc adhuc hodiè moris eſſe, vt Epiſcopi Papales in diſtributione quatuor minorum Ordinum, Oſtiario dicant, Oſtiarium oportet percutere Cymbalum.

Vnde mos conuocandi cœtum tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ ſonitu lignorum.

Amalarius lib. de Eccleſiaſt. offic. capite vigeſimo primo exiſtimat, tempore perſecutionis Eccleſiæ, ſonitu lignorum, vt hodie fit tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ, ad Synaxin vocari ſolitos Chriſtianos. *Eius autem rei vſus cùm nullum prorſus vetus reperiatur monumentum literis conſignatum, nec ratio ipſa patiatur, vt cum hæc illi ſecretius agenda curarent, tanto lignorum ſtrepitu omnium Gentilium aures & oculos in ſe conuerterent, haud nobis probari poteſt. Poſt ea verò tempora vnicum exemplum exſtat Actione quartâ, Nicænæ ſecundæ Synodi, quo probari poteſt, Eccleſiam pulſatione lignorum populum conuocare ſolitam: In ea enim Synodo ex libello illi oblato de miraculis Martyris Anaſtaſii hæc leguntur:* Cùm Cæſariæ Paleſtinæ reliquiæ ſacræ appropinquâſſent, omnibus ea res fuit declarata. Itaque lætitiâ magnâ omnes perfuſi, ſurgentes ſubitò, ligna que ſancta pulſantes inuicem obuiam facti ſunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, &c. *Monaſteriorum autem Monachos olim hoc in vſu habuiſſe exempla teſtantur quædam apud Cyrillum in Actis Theodoſij Cœnobiarchæ. Sed etiam apud hos diuerſa erat conſuetudo: nimirum, vt vel omnes aquè vnà pulſatione conuocarentur, vel ſigillatim fores ſingulorum pulſarentur. Vnde Palladius in Lauſiacis;* Poſtquam hoc modo ſolitum tempus impleuiſſet, ſigno mallei, quo cæteros fratres excitabat, percutiens fores omnium cellarum, propria Oratoria deducebat. *Ac nec apud omnia Monaſteria hic vſu recepta erant, vt pulſatione lignorum omnes conuocarentur: nam ex Hieronymi Epiſtola 27. conſtat, in Monaſterio S. Paulæ, vnâ voce altius decantatâ, nimirum Alleluia, omnes ad ſynaxin vocari ſolitas moniales.*

Sic enim inquit: Poſt Alleluja cantatum, quo ſigno vocabantur ad collectam, nulli reſidere licitum erat: ſed prima ſeu inter primas veniens cæterorum opperiebatur aduentum, pudore & exemplo eas ad laborem prouocans, non terrore.

Campanas conuocare ad ſacros cœtus quis inſtituerit; & cur.

Quicquid ſit, illud tamen conſtat, annis ferè quingentis poſt Chriſtum natum, nullum in Eccleſia Chriſti Campanarum fuiſſe vſum: Cùm autem circa illa tempora pietas hominum frigeret & decreſceret, vnà cùm aliis Ceremoniis, quibus humana mens nimium addicta eſt, etiam Campanæ in Templa & omnia loca ſacra ſunt introducta, & ab initio quidem haud malo propoſito. Cùm enim homines conſtitutis horis ad ſacros

cœtus negligentius conuenirent, Sabinianus Papa, qui Gregorio Magno ſucceſſit, conſtituit, vt ſono ſeu pulſu Campanarum deinceps convocetur ad ſacros cœtus populus. Bergomen. libro decimo. Polydorus Vergilius libro ſexto, capite duodecimo. Quamvis ſint qui ſimpliciter dicant, cum diem & horas Campanarum pulſu officii gratiâ diſtinxiſſe. Platina. Panthaleon in Chronicis. Balæus Centuriâ primâ, capite ſexageſimo octauo, in Sabiniano.

Hic Sabinianus ille ipſe fuit, qui adeò in Gregorium Magnum irâ & invidiâ exarſerat, vt parùm abfuiſſet, quin ab eo omnes Gregorij libri comburerentur. Platina. Ac horrendo quodam noctis viſu obſtupefactus, anno Domini 606. infami morte concidit: Balæus Centuriâ primâ, capite ſexageſimonono, in Sabiniani vita.

Facilè autem approbatum fuit illud inſtitutum Eccleſiis: quoniam hæc magna erat commoditas ſigno publico convocandi populum! & in reipſa nulla adhuc erat ſuperſtitio.

Walfridus Abbas de Cāpanarū pulſu.

Vualafridus Abbas circa annum Domini 840. in libro de Offic. & ritibus Eccleſiaſt. capite 5. de Campanis diſſerens, dicit, eſſe nouum inventum, & olim non adeò neceſſarium, quòd tunc non ita crebrò ad Templa concursârint, nec (vt ipſe loquitur) tam multiplex apud eos conuentuum aſſiduitas fuerit, ſicut hodiè: ſcilicet, dum jam ad matutina, jam ad Miſſas, jam ad horas concurritur: ſed tantum ſtatutis quibuſdam temporibus, ad conciones conuenerint, quæ eis etiam ſine Campanis nota fuerint. Catal. Teſtium. fol. 130.

Inventor Campanarum.

Authorem verò huiuſmodi Campanarum ignorari, dicit quidem Polydorus lib. 4. cap. 6. Gilbertus autem Cognatus vir diligentiſſimus, libro 4. Narrationum, teſtatur, Paulinum Nolæ vrbis Campaniæ Epiſcopum primum in ſua Eccleſia Campanæ vſum inveniſſe, & ad pia munia tranſtuliſſe, vt nimirum ejus ſtrepitu exciti poſſent remotiùs habitantes, ad conciones ſacras precationeſque. Hac verò ratione Paulinus hic, qui juxta Trithemium circa annos Chriſti 420. floruit, inſtituti huius author exiſteret, & Sabinianus Pontifex tantùm approbator. Licet aliquo etiam modo Campanarum author videri poſſit, quòd nimirum earum vſum Romæ primus inſtituerit & receperit.

Cāpanæ & Nolæ vnde dictæ.

Atque hinc fortaſſe obtinuit conſuetudo, vt Nolæ & Campanæ vocabulis cenſerentur tintinnabula ab hac Campania Nola. Sunt tamen qui Onomatopœiam ſeu fictionem vocis eſſe putant.

Zacharias Papa circa annum demùm 747. à nato Chriſto Caſſinenſibus Monachis conceſſit, horas Campanæ pulſu propter officia Eccleſiaſtica diſtinguere. Chronicon Caſſinenſe.

Cāpanis quando Græci primò vti cœperint.

Græci autem circa annum 874. demùm vti Campanis primò cœperunt, beneficio Venetorū, qui Baſilio Imperatori Græco miſerunt duodenas magni ponderis artificiique non vulgaris, Campanas, teſte Sabellico Enne. 9 lib. 1.

Cāpanarum abuſus. Cāpanarū genera varia excogitata.

Creſcente autem ſuperſtitione vſus hic Campanarum tollerabilis nec improbandus, in abuſum, quemadmodum pleraque alia, tranſiit, idque variis modis. Primò enim varia compararunt tintinnabula, campanas & crepitacula, quibus pro varietate Sacrorum ſuorum, atque horarum & feriarum, variè etiam vterentur, ac tanquam percuſſo ære Dodonæo omnia vndiq; perſtreperent, nec pulſandi finis & modus vllus ſit, vt

Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulſari, ſicut Iuuenalis dicit Satyr. 6.

Tintinnabulorū genera. Squilla quid & eius vſus.

Enumerant autem ceremoniarum magiſtri, & præſertim Durand. in Rat. libro 1. ſex tintinnabulorum genera, quibus in Papatu cuncta die noctéque perſtrepunt: nempe Squillam, Cymbalum, Nolam, Nolulam ſeu duplam Campanam, Campanam, Signum, Squillam vocant, Tintinnabulum, quod pulſari ſolet in confectione corporis & ſanguinis Chriſti, dumque portatur ad ægrotos Euchariſtia: quorum illud conſtituit Gregorius 9. circa annum 1215. Nauclero teſte Generat. 42. hoc verò Innocentius 3. circa annum Chriſti 1210. vt Balæus indicat lib. 5. de geſtis Rom. Pontifice. Eſt etiam Squillæ vſus in circumgeſtatione quæ fit in corporis Chriſti feſto: quando mula capellam cum ſquilla Domini Papæ, vt Durandus loquitur libro 4. diuin. id eſt, aſinus myſteria portat, vt prouerbio dici ſolet. Quod ideò fit, vt ad ſonum huius Squillæ proſtrati homines, pani illi diuinum honorem exhibeant. Corporis autem Chriſti feſtum ab Vrbano 4. circa annum demùm 1264. cum ſuis Ceremoniis inſtitutum fuit. A Squilla Germani videntur mutuati eſſe ſuum vocabulum Schellen, quod idem cum Squilla ſignificat. Sed ad propoſitum redeamus.

Schillen vnde dicta. Cymbalū. Nola. Nolula. Cāpana. Signum.

Squillam propriè triclinio, quod refectorium vocant, deſtinant. Cymbalum verò clauſtro: Nolam choro: quamuis alij contrà, Cymbalum choro, & Nolam monaſterio aſſignent: Nolulam, quam & Duplam Campanam vocant, horologio: Campanam Campanili (ſic enim loquuntur:) Signum verò turri. Alij verò dicunt, Campanam in turribus pulſari, & Signa pro quouis pulſandi inſtrumento accipi poſſe, quo quidpiam ſignificetur. Beleth in ſuo Ration. cap. 86.

2. Cāpanarū ſono vis diuina aſcribitur.

Alter abuſus, qui circa Campanas excreuit, eſt, quòd eas non amplius ſigni loco habent, cujus rei gratiâ ab initio inſtitutæ ſunt, ſed ipſis ipſarumque ſono & tinnitui ea attribuunt, quæ ſacræ literæ docent verâ fide & ardentibus precibus impetrari poſſe à Deo, quæque ab ipſo ſolo petenda & exſpectanda ſint, ſicque magicam quandam, imò propè diuinam virtutem illis

aſcribunt, ſicuti ſub titulo De Conſecratione Campanarum dicetur fuſius.

3. *Ad cāpanarum ſonum preces alligatæ Salue Regina quis ad cāpanæ pulſū cantare inſtituerit.*

Tertiò, ad Campanas earumque ſonum ſeu tinnitum preces alligârunt, ita vt in Papatu omnes ad ſonitum Campanæ omnibus in locis, tam publicis quàm priuatis, ceu ſydere quodam tacti, in genua procidant, vel aliàs detectis capitibus orent. Qui mos poſt milleſimum ducenteſimum à Chriſto nato annum in Eccleſia inoleuit demùm.

Gregorius 9. enim circa annum 1230. Salue Regina, *&c. certis diuinæ rei horis ad campanæ pulſum cantari in Templis inſtituit contra Fridericum 2. Imperatorem Balæus lib. 5. de Actis Roman. Pontificum. Vrſpergen. Paralipomena. Cranzius in Saxonia lib. 8. c. 10. Dignum certè tali Pontifice inſtitutum. Quæ enim contra legitimum ſuum Magiſtratum Fridericum 2. Imp. patrârit ſcelera, quibus artibus, dolis, impoſturis, fraudibus & proditionibus adverſus eum proceſſerit, qui ignorat, legat hiſtorias.*

Cāpanæ pulſus veſpertini author Bätt-glock.

Mox hunc ſequutus Ioannes 22. inſtituit circa annum 1325. vt ter in ſingulos dies, tintinnabula ad veſperum pulſarentur, ac tum vnuſquiſque ter Salutationem Angelicam divæ Virgini ſacram recitaret. *Inſtitutum hoc ita manſit, vt hodie vbique gentium ſit in vſu, atque audito tintinnabuli ſono, cuncti confeſtim in veſtigio genua flectant, atque orent. Polyd. Vergil. lib. 6. c. 12. Fuit hic Ioannes Ludouico 4. Imp. Bauaro infenſiſſimus, quod ipſum adorare nollet, ideóque cùm anathematis vinculo ipſum, cum omnibus Imperij Principibus & ciuitatib. ei adhærentibus, ex quibus Tigurum quaque patria noſtra fuit, innodâſſet, contra eos quoq́ Orationem hanc, ſeu potius Salutationem Angelicam inſtituit. Quocirca apud quos ex noſtris Salutationis angelicæ vſus adhuc eſt reliquus, ipſi in ſuam ſuorumque, & præſertim dulciſſimæ ſuæ patriæ perniciem hoc obſeruant.*

Meſſreth vaniſſimo figmento probare conatur, recitationem Salutationis angelicæ ad Campanæ pulſum, antiquiſſimam eſſe conſuetudinem, & mox poſt annunciationem Conceptionis Dominicæ ab Angelo factam, inſtitutam. Nugatur enim ex quodam libro trium Regum, qui eiuſdem erit pretii: cum ſuo Hortulo de Sanctis, Helenam Imperatricem fabricâſſe in Nazareth pulcherrimi operis Templum, in quo camera fuerit, in qua beata Virgo ea ipſa hora extiterit, quâ Angelus Conceptionem Domini annunciârit ei: In illa camera columnam lapideam fuiſſe ad quam Angelus ſteterit, & ſuam Imaginem ei ſicut ceræ, in ſignum annunciationis huius impreſſerit: hoc ſignum in columna permanſiſſe, quumque Sol ante ſuum occaſum id tetigiſſet, tunc illam ipſam horam fuiſſe, quâ Angelus Mariam ſalutârit, & conceptum Domini annunciârit. Non diu poſt certos miniſtros deputatos in hac Capella, qui vbi Sol tetigiſſet hoc ſignum, Campanæ ſignum dediſſe, ad quod homines qui audierint, in genua procideriut, & agelicam Salutationem, ſeu Aue Maria *recitârint, & inde hunc morem inoleuiſſe. Serm. 1. de Annunciatione Mariæ.*

Laur. Surius autem Tom. 4. de vitis Sanctorum ex oratione ab Octauiano de Martinis Sueſſano, coram Sixto 4. Pontifice habita, refert: Bonaventuram Ordinis Minorum Generalem Miniſtrum inſtituiſſe, vt Minoritæ populum hortarentur, ad ſalutandam Virginem Mariam, ſigno Campanæ audito, poſt completorium: quod creditum ſit, Eandem eâ ipsâ horâ ab Angelo ſalutatam fuiſſe. Hoc inſtitutum à Bonaventura annis circiter 70. ante Ioannem XXII. Si verum eſt quod Surius indicat.

Quod igitur Pentheus apud Ouidium lib. 3. Metamorph. miratur eos, qui Orgia Bacchi clamore, vlulatibus, diſcurſu magnaque inſania celebrabant & ad Tympanarum tubarumque ſonitum quaſi in furorem agebantur, inquiens:

Æráne tantum,
Ære repulſa valent, & adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? vt quos non bellicus enſis,
Non tuba terruerit, non ſtrictis agmina telis,
Fœmineæ voces, & inania Tympana vincant?

Nos certè longe juſtiorem haberemus cauſam admirandi eos, qui, cùm vel primùm pulſum ſeu ſonum Campanæ veſpertinæ audierint, non dico in priuatis ædibus, ſed in ipſo foro, ceu ſydere quodam tacti fuerint, in genua procidunt, & neſcio quas preculas demurmurant.

Calixtus quoque 3. circa annos Chriſti 1457. *inſtituit,* vt in meridie ſonum Campanis darent, ad Salutationem Virginis Mariæ: vt ea oratione (*inquit Stella & Platina*) eos adjuvarent qui contra Turcos continuè dimicabant. *Balæus in vita Calixti. Valerius Anshelmus Ryd. fol. 54. quod ipſum etiam clarius patet ex Calixti ſuper hoc edita Bulla, quam manuſcriptam exſtare Louanij in collegio Pontificio Adriani 6. Ioan. Molanus in libro de Picturis & Imaginibus teſtatur. cap: 72.*

Cāpanæ pulſus meridiani author Mittag-leuten.

4. *Cāpanis miracula aſcripta.*

Quartò quòd miracula quoque edidiſſe Campanas nugantur ſuperſtitioſi homines: Vuernerus in Faſciculo temporum, & Mutius lib. 7. de Germania. Cùm enim ad Fuldenſe Monaſterium Bonifacij, Archiepiſcopi Moguntini & hujus cœnobij primi fundatoris, cadauer eſſet perlatum ex Friſia, omnes Campanæ eius Monaſterij ſuâ ſponte, abſque omni hominum pariter & jumentorum ope, ſeu agitatione & impulſu, agitata & pulſata, ſolito amœniorum & ſuauiorem ſonum ediderunt. De cuius tamen fabulæ veritate ipſe quoque Bruſchius dubitat. in Chron. de Germaniæ Monaſteriis. Et Mutius inquit: Hoc relinquo aliis judicandum an credendum ſit.

ſit. Multa hujuſmodi figmenta & ſomnia exſtant, quæ etiam faciunt, vt vera non credantur. Et in hoc confingit ingenioſus mille artifex Satan. *Sunt verba Mutij. Sic ad obitum Alberti de monte Drepano Carmelitæ campanam, quam ille fieri curarat, per ſeipſam, nullo mouente, inſonuiſſe, Ioannes Maria Politianus nugatur apud L. Surium tom. 4. de Vitis Sanctorum. Apud eundem tom. 5. in vita Lupi refertur, Chlotarium Franciæ Regem, Campanam quandam ſuauiſſimum ſonum edentem, juſſiſſe Pariſios transferri, vt eius tinnitu ſæpius oblectaretur: diſplicuiſſe autem Lupo Senonenſi Epiſcopo factum Regis: Itaque mox vt ablata fuerit à Senonibus, omnem ſoni gratiam amiſiſſe: Regem igitur juſſiſſe ſuo illam loco reſtitui, & mox reddiſſe illi priſtinum ſonum, & ob Lupi merita ſeptimo milliario auditum fuiſſe. Audoënus Rothomagen. Præſul in Vita Eligij Noniomenſis Epiſcopi teſtatur, cùm tempore* Interdicti, *vt vocant, quidam Campanam horâ conſtitutâ pulſare cœpiſſet, nullum ſonum reddidiſſe, ac licet perſtiterit reſtim Campanæ ſummis viribus trahendo, ſonum tamen exprimere non potuiſſe: ſoluto autem interdicto ſonum edidiſſe: atque ita Campanam omnis rationis expertem obſequentiorem Epiſcopo, quàm ratione præditos homines fuiſſe.*

An ad CAMPANÆ pulſum meridianum ac veſpertinum ſit Evangelico, & fideli homini neceſſariò orandum, & num ad ejuſmodi preces jure cogi poſſit.

QVia hodie inter multos, etiam illos, qui reformatam Religionem, & puram Euangelij doctrinam profitentur, quæſtio hæc vt plurimùm agitatur, poſſit ne aut debeat Euangelicus ad Campanæ ſonitum meridianum ac veſpertinum à Ioanne. 22. & Calixto 3. inſtitutum, cum Papiſtis orare, vel ad eiuſmodi preces cogi, an non? *haud alienum à noſtro inſtituto fore puto, ſi hac de re aliquid in præſentia in medium afferam, præſertim cùm hæc quæſtio à nemine, quod ſciam, ex profeſſo ſit tractata hactenus.*

Rationes quæ probare videntur ad Cāpanæ pulſum orandum eſſe.

Qui affirmatiuam partem tuentur, in aduer-
1. *ſarijs ſuis vehementem, & nimium quendam ardorem, ac præpoſterum zelum in repurganda Religione accuſant, & tantùm non damnant ac execrantur. Deinde experientiam docere aiunt, Eccleſiam ſine aliquibus externis ritibus conſtare non poſſe, præſertim vbi craſſiores & rudiores*
2. *ſint homines: ſatis ergo eſſe, ſi aliqui ſaltem à ſu-*
3. *perſtitione ſint purgati. Præterea omni loco ac*
4. *tempore, juxta Apoſtolum, orare nos debere: &*
5. *id quidem vltro: ſed quia tardiores ſimus, quàm oportebat, publico ſigno, quaſi claſſico quodam ad preces nos excitari debere. Sin obijcias, illo ſigno Papam vſum eſſe ad ſuperſtitioſas preces: quærunt, an non Campanis ad ſua ſacra conuocent Papiſtæ ſuam Eccleſiam, & an propterea nobis quoque nefas ſit Campanis noſtros cœtus conuocare, ad verbum Dei audiendum, & ſacramenta ritè obeunda? Hieremiam prophetam, cùm Epiſtolâ conſcriptâ populo Dei præciperet, quid illis faciendum eſſet, in Babylone inter homines Idololatras, jubere, cùm viderint Babylonios circumferre Deos ſuos argenteos, aureos & ligneos turbâ Babyloniorum eos adorante, mente & cogitatione dicere:* Te Domine oportet adorare: *Cur igitur nobis quoque non liceret, papanis diuam virginem, alióſue Diuos inuocantibus, in animo, in cogitatione & ſpiritu vnum Deum patrem adorare per filium ſuum vnigenitum? An abuſus nobis eripere libertatem quouis loco & tempore orandi? Sunt etiam qui cenſeant, etiam-* 6.
ſi non neceſſarium ſit, vt ſigno hoc dato aliquis oret: tamen eos qui hoc bono animo & intentione bonâ faciant, non reprehendendos, ſed multò magis laudandos eſſe. Cùm enim ſonante Campana orare vel non, liberum ſit, quomodo non laudem meretur bona illa animi intentio, cum vltrò id faciat quis bonum, quod omittere liberum erat? Intentionem quidem animi non efficere, vt opus ſuo genere malum, bonum fiat: neque ferendum eum, qui alienas opes rapit & depredatur, quo poſſit largior eſſe in pauperes: ſed cùm orare ſit opus ſuo genere bonum: hoc autem vel illo tempore orare ſit ex eorum genere, quæ ſaluâ pietate, quandoque fieri, quandoque etiam omitti poſſint, & ideò neutra ſeu indifferentia nominentur: arbitrantur Deo non diſplicere hanc animi promptitudinem. Vt enim Artaxerxi illi magno gratum fuit eius munus, qui cum aliud nihil haberet, aquam è profluente manibus hauſtam dono regi offerebat: ita ſummo illi regi regum hæc quoque dona propter animum offerentis grata acceptáque eſſe putant. Ac licet alij hoc pulſu abutantur, hoc tamen nihil ad eos, qui alio animo ſuas preces fundunt. Et ſi maximè in eorum imita-
tione eſſet aliquis error, tamen is bonæ voluntati 7.
condonandus. Sicut enim homines æquo animo ferunt leues amicorum injuriolas quas illi animo juuandi aliquando patrant: vt ſi quis ægrum, & jacentem durius attrectet: & vt infantibus, quos tenerè amamus, non iraſcimur, vbi nos alieno & ſæpè inepto nomine blandienti linguâ vocant: ita non dubitandum Deum leues hos errores, ſi qui ſint, cùm pro ſuo in nos amore condonare, tum in his non factum, ſed animum noſtrum reputare, vt benè fiat, quod fit bono animo. Probare deinde conantur, poſſe nos ritibus externis ijſdem benè vti, quibus alij malè. Negari non poteſt, in-
quiunt, ceremonias legis Moſaicæ poſt Aſcenſio- 8.
nem Chriſti in cœlos fuiſſe abolitas: itaque locum non habebant in Eccleſia. Adhæc Iudæi ſuperſtitioſè illas ceremonias obſeruabant, & ſummam pieta-

pietatis in his ponebant: Attamen ea res non abſterruit Paulum, quo minus in gratiam gentis ſuæ ſe tonderet, ac purificationem voueret ex ritu legis. Et quod grauius eſt, Naaman Syrus, poſt quam à lepra curatus fuiſſet per Eliſeum Prophetam, profeſſus eſt ſe ſequuturum poſthac Deum Iſraëlis: petiit tantùm ab Eliſeo, vt ſibi cum rege ſuo Idoli Templum ingredi liceret: & quia ſolebat Rex eius humero incumbere, veniam ſimul petiit, ſi vnà cum rege corpus ſuum flecteret ſeſeque incuruaret: atqui iſtud permiſſum eſt ei à Propheta: putant ergo nos duriores Eliſeo Prophetâ eſſe non debere, ſed concedere noſtris, vt aliis adorantibus diuam virginem, ipſi Chriſtum adorent, non quidem coram Idolo procumbentes, quod tamen Naaman ille fecit, ſed tantùm ad eum ſonum, & ad idem ſignum genu flectentes. Cumque errores illi Papiſtarum non tam tetri ſint atque gentium, etiamſi cum Papiſtis hoc ritu colluderet quis, quod tamen non fiat adeò duriter tamen non eſſet tractandus, vt accuſaretur neſcio cuius abnegationis. Gentes habuiſſe profanos ritus, impuras Ceremonias & falſos Deos: itaque mirum non eſſe, ſi ſacræ literæ hæc omnia exercentur: Papiſtarum contra ritus pleroſque ex antiquiſſima Eccleſia ad poſteros deriuatos eſſe, aut ex veteri Teſtamento petitos, ex illis ipſis legibus, quas Deus populo ſuo dederit: & vtcunque ſint multa vitiata, tamen eò tendere omnia, vt Deus adoretur, & vnâ formâ, quam Chriſtus ipſe tradidit, inuocetur. Longè ergo diuerſam eſſe rationem harum ſuperſtitionum quàm Gentilium: niſi fortè Papiſtas etiam in numero Chriſtianorum habere nolimus:

9. *Adhæc negari non poſſe aiunt, veteres ſemper habuiſſe certas & conſtitutas horas precum. Daniel domum ſuam ingreſſus apertis feneſtris in cœnaculo ſuo contra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat. Quæ autem illa tempora fuerint explicat D. Hieronymus*: Tria, *inquit*, ſunt tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua? Tertiam horam, Sextam & Nonam Eccleſiaſtica traditio intelligit. Denique tertiâ horâ deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Sextâ volens Petrus comedere, ad orationem aſcendit in cœnaculum: Nonâ Petrus & Ioannes aſcendebant in Templum. *Tertullianus præterea, quo inter Eccleſiaſticos ſcriptores vetuſtiorem Latini non habent*: Intelligamur, *inquit*, ſaluâ planè indifferentiâ, ſemper & vbique & omni tempore orandum: tamen tres iſtas horas, vt inſigniores in rebus humanis, quæ diem diſtribuunt, quæ negotia diſtinguunt, quæ publicè reſonant, ita & ſolenniores fuiſſe in precibus diuinis: quod ſuadet etiam Danielis argumentum ter die orantis, vtpote per aliarum horarum exceptionem, non aliarum autem quàm inſigniorum, exinde Apoſtolicarum, tertiæ, ſextæ, nonæ. *Omitto hic aliorum Patrum teſtimonia, & è ſcripturis ſanctis exempla, qui certis horis interdiu atque etiam noctu Deum adorârunt. Satis ſit Sanctis vtriuſque fœderis certas horas fuiſſe precum. Quòd ſi eas horas deligere licuit, cur non etiam publico ſigno liceret ad earum obſeruationem homines excitare? Et vnde probari poterit illud olim factum nec ne? Certè Tertullianus tres horas, Tertiam ſcilicet, Sextam & Nonam* RESONARE *dicit.*

Præterea aſſidua apud nos eſſe debet beneficiorum Chriſti memoria. Quis ergo impium vel ſaltem inutile eſſe affirmare auſit, illa tempora, quibus Chriſtus ſingulare opus ſalutis noſtræ peregit, propriis notis inſignire? vt nimirum homines illo tempore ad agendas Deo gratias excitentur. Itaque tres illæ horæ modò commemoratæ, à veteribus ideò obſeruatæ videntur, quòd tertiâ horâ ſententia mortis contra Chriſtum lata eſt, Sextâ cruci affixus, Nonâ ſpiritum in manus Patris tradidit. Quid ergo vetat nos eaſdem, aut alias etiam horas obſeruare? Matutinam ſcilicet, quâ vinctus, & ad Pilatum ductus, Meridiem ſeu Sextam, quâ crucifixus: Veſperam, quâ de cruce depoſitus ac ſepultus eſt: quo videlicet memoria beneficiorum Chriſti animis rudium, & imperitorum hominum inſereretur, & plebecula aſſuefieret ad hæc beneficia Seruatoris meditanda, & ad agendas illi gratias? Cùm itaque Paſſionis, Mortis & Sepulturæ Chriſti his ſignis publicis admoneamur, quis Chriſtianus ea obſeruare ſuperſtitioſum aut inutile eſſe dixerit? 10.

In pugna aduerſus patriæ hoſtes nondum profligatos, nemo bonus poteſt nimiùm vehemens videri. Poteſtne ergo in hac pugna aduerſus Antichriſtum aliqua nimia eſſe virtus & vehementia, præſertim cùm hoſtis adeò nondum ſit expugnatus, vt veteribus erroribus nouos ſubinde addat? Vtinam omnes ſimus tam ardentes in Antichriſto confutando, & regno Chriſti inſtaurando, quàm eſſe nos oporteret. Neque enim vereor, ne vlla hic ſit nimia noſtra diligentia. 1. Refutātur in rationibus.

Eccleſiam, *inquiunt*, ſine externis ritibus conſtare non poſſe, præſertim vbi craſſiores ſint & rudiores homines: ideò relinquẽdos eſſe populo aliquos Papanos errores, modò ſint à ſuperſtitione repurgati: *Reſpondeo, ſuperioribus ſeculis plus ſatis experti ſumus, quas tenebras ceremoniarum multitudo inuexerit in Eccleſiam Dei. Itaque, vel ipsâ experientiâ teſte, vtiliſſimum eſſet Eccleſiæ, vt non multas numero Ceremonias haberet, eaſque quàm ſimpliciſſimas, & quæ à verbo Dei nihil, aut quàm minimùm recederent. Quid enim? An Chriſto incognitum erat, quibus rebus craſſi & rudes homines erudiendi eſſent? Et tamen ille, abrogatis veteris Teſtamenti Ceremoniis ſuos libertate donauit, neque temporum & dierum, ciborum & ſimilium rerum obſeruatione, nos obſtringi denuo voluit.* 2.

Quod autem ſibi ſumunt pro certo, Eccleſiam ritus à Papanis debere mutuari, aut à majoribus mutuatos retinere: *quis nam quaſo paulò ſeuerior diſceptator huius cauſæ hoc illis conceſſerit? Adeòne exiſtimant Chriſti regnum nullam propriam & peculiarem Eutaxiam habere, vt ab Antichriſto ceremonias ſuas emendicare oporteat? Ego quidem hanc primam Eccleſiæ Chriſti calamitatem fuiſſe arbitror, quòd Pſeudoapoſtoli, cum quibus tam acre certamen Paulo fuit, ſenſim poſt Apoſtolorum tempora obrepſerunt in Eccleſiam, & illi dudum abolitas Ceremonias Iudaicas obtruſerunt. Hinc illa contentio longa & gravis in veteri Eccleſia de Paſchate celebrando, quæ aliquando Orientem ab Occidente ſeiunxit. Deinde quòd Epiſcopi plures, Romani præſertim, vt faciliùs fortè gentes ad Chriſtianiſmum adducerent, feſta, & ritus Gentilium quibuſdam immutatis in Eccleſiam introduxerunt: id quod omnes norunt, qui vel mediocriter in factis Pontificum exercitati ſunt.*

Sed aiunt: huiuſmodi Ritus & Ceremonias à ſuperſtitione expurgandas eſſe. *Quæro autem, an ſatis illis videatur hic ritus, quem defendunt, repurgatus, vt nulla ſit ſuperſtitionis ſuſpicio reliqua, quin ritu eodem manente, illi tantùm addant hac horâ, hoc pulſu, quibus Papiſtæ creaturam invocant, nobis creatorem invocandum eſſe? Videant quæſo quàm Apoſtoli in his rebus fuerint diligentes, Sabbatum diuinitus præceptum eſt, & dies ſeptimus ſtatim ab orbe condito à Deo eſt ſanctificatus. Iudæi poſtea religioſam obſeruationem ſabbati ſua nimiâ ſuperſtitione quaſi contaminârunt. Apoſtoli igitur in Eccleſijs Chriſto dicatis, ne vllo modo ſuperſtitionibus eorum conſentire viderentur, cùm tamen ſcirent, & certum tempus neceſſarium eſſe, quo plebs ad ſacros cœtus conveniat, & viderent hanc eſſe ſubſtantiam divinæ Legis, diem vnum ſeptimanæ Deo eſſe ſeparandum & conſecrandum, ſervatâ hac rei ſubſtantiâ, octaui diei, qui nobis Dominicus eſt, obſeruationem Eccleſiæ tradiderunt, quo die Chriſtus à mortuis reſurrexit, ne ſeptimum obſervando cum Iudæis conſentire viderentur. Apoſtoli ergo in die diuinitùs conſecrato temporis etiam mutationem faciendam putârunt, & non tantùm verbis ſuperſtitionem Iudaicam damnandam: & illi noſtri hodie eum ritum, quem Antichriſtus inſtituit, ſatis purgatum exiſtimant ſi is integer in Eccleſia relinquatur, modò quo illi malè & ſuperſtitioſè vſi ſunt, nos benè vtamur.*

3. At, *inquiunt,* cùm orare omni tempore & loco nobis liberum ſit, & nos etiam aſſiduos eſſe oporteat in precibus, vtile eſſe noſtram ignauiam nobis hoc quaſi publico ſigno & claſſico quodam excuti. *Reſpondeo, ſi quem vel manè lucis ortus, vel veſperi ingruentes tenebræ non commoverint, vt Deo gratias agat, eumque invocet, neque ita inſtitutus fuerit, vt aſſueuerit Deum quotidiè manè & veſperi, & ſæpe etiam interdiu in ipſis rerum actionibus innocare, & ſeſe illi cõmendare, apud hunc metuo ne parum virium campanarum pulſus habeat, vt ad pias preces eum commoneat. Deinde fateor, preces neque loco, neque tempori alligatas, & liberum eſſe orationis vſum, vt iſti dicunt: eòque magis miror ipſos, qui alios iudicant, quando, campanâ ſonante, ſedent vel ſtant tecto capite, nec vnà cum illis orant: hos, inquam, toruis oculis aſpiciunt, & neſcio quid ſuper hoc facto murmurant, ac ſæpè parùm abeſt, quin vi, magnoque impetu pileum de capite trahant: quâ re ipſis manifeſtè libertatem circa preces adimunt. Atqui Paulus dicit,* Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti: *Et,* Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. *Loquitur hic quidem Apoſtolus, de legalibus obſeruationibus, quas ſuo tempore quidam Chriſtianis affirmabant eſſe neceſſarias: quantò igitur iniquius eſt Chriſtianorum conſcientias, mandatis ac placitis hominum conſtringi, cùm eas ne illa quidem ligent, quæ negare non poſſumus non fuiſſe humanitùs ſed diuinitùs præcepta? Interim tamen, vt ad rem redeam, dico etiam poſſe circumſtantiam loci & temporis, quamvis per ſe libera ſit, noſtras preces vitioſas reddere. Scimus quid de Hypocritis dictum ſit à Seruatore,* qui amant in conuentibus & angiportis platearum ſtando orare, vt appareant hominibus. *An non locus liber erat illis? & tamen reprehenduntur, quòd in angiportis & conuentibus orent. Obijciunt,* Damnari eorum hypocryſin: qui cùm non ex verâ pietate orarent, tantùm Religionem quandam oſtentabant. *Reſpondeo, nec illæ preces abſunt, quibus de hic agimus. Nam cùm in conuiuiis certant poculis, cùm de rebus inaniſſimis ſermones inter ſe conferunt, aut cùm hinc inde obambulantes nugas agunt, aut etiam in campo choreas ducunt: continuò hoc pulſu nouus aliquis afflatur ſpiritus ipſis quaſi, ita toti extra ſe rapti cum Deo, quod precum eſt munus colloquuntur: demurmuratis autem præcipitanter ac feſtinanter verbis orationis Dominicæ, aut fortè etiam Salutationis Angelicæ, ſtatim ad intermiſſas nugas ac choreas reuertuntur. Obijciunt,* Licet pleriquè non orent ex animo, non tamen publicum ſignum tollendum eſſe; quo alij benè vtantur. *Sed quòdnam hoc ſignum eſt? Sacræ literæ duo tantùm genera precum faciunt, publicas nimirum & priuatas: tertij alicuius generis, quod ſciam, non meminere. Hæ igitur preces, quibus de loquimur, ſi publicæ ſunt, cur non, quod quidem in his fieri oportet in cœtum vnum conueniunt? Imò cur illi ipſi hodiè inter nos, qui tanti iſtiuſmodi theatricas preces faciunt, tam rari in Templis conſpiciuntur? Si quis Templum ingrediatur tempore publicarum precum, tanta eſt ſolitudo ibi, vt ſit pudendum. Aut*

cur iſto ſigno publicarum precum dato, non ſaltem detecto capite domi orant, & ſuas preces cum Eccleſiæ precibus conjungunt? Vel, ſi hic pulſus campanæ matutino & veſpertino tempore ſignum eſt publicarum precum, cur belli iſti homunculi inter Papiſtas alibi verſantes, ſe his eorum precibus adjungunt, & illorum ſacris ſuperſtitioſis hac ratione communicant? Quòd ſi preces priuatim ab vnoquoque ineunte & exeunte die fiunt, vt fieri debent, quis eſt vſus publici ſigni ad priuatas preces concipiendas? Reuocandum eſt Chriſti præceptum in memoriam: Tu cùm precaris, *inquit*, introito in conclaue tuum, & clauſo oſtio tuo precare patrem tuum qui eſt in occulto, & pater tuus, qui te aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo. *Quòd ſi verò hoc ſignū publicū à Pontificib. Romanor. inſtitutum adjungitur precibus priuatis, verendum ne illæ non modo hypocriticæ, verùm etiam ſuperſtitioſæ meritò à piis cenſeantur.*

4. *Aiunt*, nos Campanis populum ad ſacros cœtus conuocare, quod etiam à Papiſtis fiat: *& quærunt*, cur non eodem exemplo liceat precum ſignum campanis dare? *vel* ſi hoc malum ſit, etiam illud malum eſſe. *Reſpondeo, pro paribus ſumunt ea, quæ multùm diſtant, & quæ reipsâ ſunt diſſimilia, quamuis eandem rationem habere primo aſpectu videantur. Primùm enim Campanarum vſus in conuocandis ſacris cœtibus abſque ſuperſtitione aliquando in Eccleſia vſurpatus eſt: At verò pulſus ille matutinus & veſpertinus jam inde ab initio ſuo ſuperſtitioſus fuit. Sonitum enim Campanæ, cùm ad ſacrum cœtum conuocantur homines, etiam vulgus Papiſtarum ſigni loco plerunq; habet. At cum mane & veſperi precum cauſâ pulſatur, credunt neſcio quid ſanctimoniæ hunc ſonum precibus ſuis addere. Deinde neceſſe eſt aliquo ſigno publicos cœtus conuocari: ſed iſtiuſmodi preces non ſunt publicæ, verùm priuatæ, ideoque non egeno publico ſigno. Adde, quòd publici cœtus eorumque conuocatio, & exemplum habent & præceptum: pulſus verò Papiſticus, neq; præceptum, niſi hominum, neque exemplum habet niſi Phariſæorum à Chriſto reprobatum. Matth. 6.*

5. *Quod ad verba Ieremiæ, quæ objiciunt, attinet, poſſet ſimpliciter reſponderi, librum Baruchi, in quo hæc verba leguntur, Apocryphum eſſe. Sed ipſa verba expendamus: Quid ijs quæſo aliud agit Propheta, quàm quòd Iſraëlitas hortatur, vt in media Babylone verſantes, veram Religionem ſibi non patiantur ex animo excuti? Num verò propterea concedit, vt externâ aliquâ actione cum Babyloniorum ſacris communicent? Certè tale quid ex hoc loco non poteſt confici. Adde, quòd captiui in Babylone his quotidie ſpectatores intereſſe inuiti cogebantur: Nos verò Papiſticis ſuperſtitionibus intereſſe, nedum communicare, nemo niſi ignauum adulandi ſtudium cogit.*

Locus Ieremiæ qui in libro Baruch 6. cap. extat explicatur.

Præterea quærendum ex noſtris illis, an hunc Papiſticum pulſum accenſeant impuris Babyloniorum ſacris? ſi non: Cur ergo hoc exemplo vtuntur? Sin ita judicant, cur non ex Babylone fugiunt, cùm id ſibi liceret? Adhæc, præſentibus Papiſtis non tantum in corde ſuo Deum inuocant iſti, ſed etiam externo geſtu ſe illis accommodant, ita vt cùm cor videre non poſſint exiſtiment eos quoque Virgini matri hunc honorem & cultum exhibere.

Subyciunt, Indifferentia quæ bono animo fiunt, benè fiunt, & propter intentionem animi bonam Deo probantur: Sed hoc eſt indifferens: nam cùm orare bonum ſit, & hoc vel illo tempore orare liberum ſit, jam hoc quoque tempore orare, cùm campana pulſatur, erit ipſum quoque indifferens. 6. *Reſpondeo, Primò ea ſuo genere indifferentia ſunt quæ benè, & malè fieri poſſunt: ea autem vt probentur Deo neceſſe eſt, nec tantùm animi intentio bona ſit, ſed etiam vt nihil vitij ſit in adjunctis. Exempli causâ: Carnibus veſci quouis die, aut non veſci liberum eſt, & eſt hæc actio indifferens: non tamen ſi carnibus veſcar immolatitiis excuſabor. Notum eſt quid Apoſtolus hac de re ſcribat: Gloriabantur Corinthij, ſe noſſe quòd ſimulachrum ſit nihil, & quod non alius Deus ſit niſi vnus: Itaque ſe liberè vicinorum conuiuia accedere, & quibuſvis quæ appoſita ſint veſci, cùm ſciant idola carnes neque ſanctificare neque contaminare. Reſpondet autem Apoſtolus*, non in omnibus eſſe ſcientiam: itaque aliorum conſcientiam infirmam horum exemplo pollui *Idem Apoſtolus Rom.* 14. *diligenter monet*, in eſu carnium, & vini potu, harumque abſtinentiâ, ſpectandum eſſe ne quis offendatur. *Quare offenſio fratris efficit, vt id quod erat adiaphoron, non amplius liberum ſit. Quòd autem ſumunt*, orare cum Papiſtis, quando campana pulſatur, adiaphoron eſſe, *nequaquam concedendum: Rei enim additur ea circumſtantia, quæ tollit libertatem. Primùm enim, illi Cultum Dei in hoc conſtituunt: nos autem ſcimus Deum abominari omnem illum Cultum quem homines inſtituerunt abſque verbo Dei. Accedit huc multorum offenſio.*

Adiaphora quæ.

Sed, *inquiunt*, omnibus his offenſionibus medetur bona intentio. 7. *Scilicet norunt omnes alicuius animum. Itaque non injuriâ hoc facto offenduntur. Nónne hæc bona intentio nobis Monachatum, ſuperſtitionum omnium ſentinam peperit? Equidem fateor indifferentia, quæ malo animo & repugnante conſcientiâ fiunt, malè fieri: verùm non retrò hoc commeat, vt quicquid bonâ intentione, & non reluctante conſcientiâ fit, benè fiat. Eſt omnium adiunctorum habenda ratio, & quicquid non fit ex fide peccatum pronuntiat Apoſtolus. Quæſo quod habent fidei fundamentum in illo opere, quod hypocriſis*

criſis & ſuperſtitio coniunctæ aluerunt & educârunt? Animus bonus facilè jactatur: quis enim in alterius animum inquirat? Sed ſint quæſo iudices ſui ipſorum paulò ſeueriores, & facilè concidēt illæ iactationes. Singulis diebus ſummo mane ſignum orandi campanâ datur: vbi tum intentio eorum? vbi animus ille ardens ad preces? Num ſeſe è lecto proripiunt: & non potius veſpertinam compotatiunculam ſomno excoquunt? Proferunt ſimilitudines, quibus docere volunt, etiamſi in facto ipſo error aliquis inſit, eum tamen veniam mereri propter bonam animi intentionem. Quaſi verò de Dei judiciis ex hominum opinione, & non ex verbo ipſius ſtatuendum ſit. Huiuſmodi egregiæ ſimilitudines nobis interceſſionem diuorum pepererunt, & tot mediatores, vt vnicum mediatorem Chriſtum Ieſum pauciſſimi agnouerint. Fateor delicta nobis condonari, errores hos non imputari: ſed non propter noſtræ intentionis meritum, ſed ex Dei gratuita bonitate: Condonantur errata, ſed non his, qui ſuos errores pertinaciter tuentur, verùm his, qui illorum agunt pœnitentiam & reſipiſcunt. Amici leues offenſiunculas commiſſas ſtudio juuandi condonant: ſed viciſſim domini ſeruos ſuos puniunt contra mandata ſua facientes, etiamſi bonam intentionem prætexant. An verò putant leue eſſe offendere fratrem infirmum ſuo exemplo, ſuperſtitioſum hominem in ſuo errore confirmare? cultum Dei in humanis inuentis ponere? Omitto quòd infirmiorum errores non alendi, ſed emendandi, non confirmandi, ſed ijs medendum. Paulus lacte primùm cibauit infimos Corinthios, at vſque pueros increpat.

Quòd autem extenuant ſuperſtitiones Papiſticas præ gentium Idololatria, in eo pueriliter, ne quid dicam durius, agunt. An non Idolum adoratur, quotieſcunque Deum colere peruerſo & illicito ritu aggredimur? an non Templa eorum idolis referta ſunt? Et illa idolomania Papiſtarum, mutatis tantùm nominibus, à Gentilibus reuocata eſt. Habent armatum Martem Georgium: Neptunum Nicolaum aut Chriſtophorum: Lucinam Margaretam: Sed quid neceſſe eſt hæc commemorare, cùm nulla ſit vrbs, nullum oppidum tam vile, quod non ſuum proprium tutelarem Diuum habeat? nulla ars & conditio, quæ non habeat patronum peculiarem? Imò ſunt Veiones inter eos, qui igne ſacro, epilepſiâ & alijs morbis homines excruciant. Deum adorant, & orationem Dominicam recitant cum ſymbolo, & pſalmos canunt: quaſi verò non magi quoque & incantatores, impurum & vaniſſimum genus hominum, pſalmos recitent, & nomina Dei, Iehoua, Adonai, Elohim & alia ingemiſcant. Quo hæc ſanctiora ſunt, eò grauius peccatur, cùm nomen Dei in vanum ſumitur. Vel num illi Deum inuocari exiſtimant, cùm præmurmuratâ oratione Dominicâ genibus deinde coram Idolo flexis, canitur: Salue regina cœlorum: aut, Maria mater gratiæ, Mater miſericordiæ, tu nos protege: in hora mortis ſuſcipe: aut ſimile quid. Sumpſerunt ſanè quædam à veteri Eccleſia: quædam ex lege in Eccleſiam tranſtulerunt. Sed an ne ideò lex abolita eſt à Chriſto, vt eandem Papa reponeret? & nos ijs quæ Deus ſanciuit in lege non tenebimur, & iiſdem legibus à Papa non renouatis ſed prophanatis tenebimur: Ritus aliqui ex veteri Eccleſia repetiti ſunt, fateor: ſed quàm plerique ſuperſtitionibus conſpurcati & fœdati? Neque hos reijcimus ſi à ſuperſtitione purgantur. Illum tamen quo de nunc agimus ſupra docuimus ſupra trecentos annos in vſu Eccleſiæ non fuiſſe.

Videamus autem quàm benè cum Chriſti ritibus Papiſtici conueniant, & quàm longe à gentium ſuperſtitione abſint. Conferamus Miſſam eorum, & omnes Miſſæ formas ac ſpecies, totamque illam ſaltationem theatricam, cum Cœnâ Domini, in cuius locum illi abominandū hoc Idolum & Deum Maozim ſubſtituerunt. Si quem videre libeat quàm pura ſint eorū Sacra, ingrediatur ſepta Monialium, & clauſtra Monachorum: fatebitur eos egregie litare Veneri & Baccho.

Pauli exemplum nobis opponunt, & non vident, ſe quodammodo in Deum ipſum contumelioſos eſſe, dum Ceremoniam illam cum ſuperſtitioſo Antichriſti inſtituto conferunt. Nihilominus, inquiunt, fuit hæc ceremonia, lege dudum per Chriſtum abolitâ, Fateor: ſed nondum fuit damnata. Donec enim Euangelium clarius illuceſceret, ritus illi Moſaicæ legis medij fuerunt, quibus Chriſtiani ad ædificationem vti poterāt: Et erant hæc Dei inſtituta non abrumpenda, ſed juxta Auguſtinum, honorificè ſepelienda. His verò longè diſſimilis eſt ratio ſuperſtitioſorum rituum Antichriſti. Præterea dubium non eſt, Apoſtolum hic nihil aliud ſpectâſſe quàm vt vitaret offendiculum, vtque Iudæis in ædificationem aliquid concederet. Hunc zelum etiamſi noſtri illi prætexant quoque, tamen aliud ipſorum facta arguunt, dum ea non faciunt quæ magis erant neceſſaria ad ædificandum, & illa non omittunt, quæ ædificationi obſtant.

Pauli exemplū excutitur

Naamani exemplum minus eos iuuat: Cur enim quæſo particulare exemplum regulam vitæ ſibi proponunt? neſciunt legibus, non exemplis viuendum? Aut vnde ipſis conſtat fuiſſe hunc verâ fide præditum? annon potuit eſſe fides temporaria ex magnitudine miraculi, & beneficij diuini ita ſubitò orta, quæ illi hanc confeſſionem expreſſerit: habemus certè huius rei multa exempla in Euangelica hiſtoria. Sed eſto, fidem ipſum firmam viuamque habuiſſe. Nonne ſciunt Deum aliquando priuilegio quodam ſuis indulgere multa, quæ in exemplum rapere non liceat. Non legitur Naamanum circumciſum eſſe: num propterea exiſtimant Baptiſmi vſum omittendum eſſe? Non eſt credibile eum Paſcha vnqnom celebrâſſe, ad quod nemo præputiatus admittebatur.

Locus 4. Reg. 5. de Naamā Syro pōderatur.

tur. Num verò hinc excuſationem capient, quâ ſibi liceat à Cœna Domini abſtinere? Sed & hæc miſſa faciamus, ac Naamani hiſtoriam penitus inſpiciamus, in qua ſunt quædam, quæ laudari, quædam quæ excuſari, & quædam quæ reprehendi poſſint. Laudem illa merentur: primùm quòd miraculoſæ curationis virtutem, quâ mundatus à lepra fuerat, nec aquis, nec Eliſæo Prophetæ, ſed ſoli Deo Iſraëlis tribuit. Deinde, quòd agnovit, & confeſſus etiam eſt, non eſſe alium Deum in vniuerſa terra, niſi tantùm in Iſraël, Verè ſcio (*inquit*) quòd non ſit alius Deus in univerſa terra, niſi tantùm in Iſrael: *quâ confeſſione omnes alios Deos tanquam falſos reprobauit ac damnauit. Tertiò, quòd in poſterum nullis alijs Dijs, niſi ſoli Deo ſacrificare conſtituit.* Non faciet ultrà (*ait*) ſervus tuus Holocauſtum aut victimam, Dijs alienis, niſi Domino. *Sic videlicet agnovit cultum Sacrificiorum non deberi, niſi ſoli vero Deo: deinde, id penes ſe conſtituit, ut poſthac Dijs alijs, quos ad id uſque temporis coluerat, nullum cultum exhiberet quandoquidem certò jam ſciret, non eſſe eos veros Deos. Hæc inſunt in ea hiſtoria, quæ laudari poſſunt, unà cum eo, quòd erga Prophetam etiam animi gratitudinem admodum luculentam oſtendit. Excuſationem meretur illud, quòd onus duorum bardonum de terra Iſraelis ſecum abſtulit, quo aram conſtitueret, in qua Deo Iſraelis ſacrificaret. Non moratur quidem iſta Deus, verùm pro temporum illorum qualitate, quibus etiam in populo Dei cultus Dei externus, Sacrificijs pecudum conſtabat, non poterat vir bonus alio cultus genere fidem ac Religionem cordis ſui erga Deum declarare, quàm quem in Iſraele vigere ſciebat. Reprehenſibile verò erat, quòd cognito jam vero & unico Deo, ſeſe non ſtatim ex aula & miniſterio Regis ſui avulſit, ſed in priſtino ſtatu permanens officium ſuum Regi, in ipſo quoque falſi Dei templo, & cultu præſtitit, à cujus debebat abhorrere ingreſſu pariter & aſpectu. Quòd autem factum hoc reprehenſibile exiſteret, ipſe quoque Naaman ſentiebat & fatebatur. Nam ſic eum ad Prophetam dixiſſe legimus.* Hoc autem ſolùm eſt, de quo depreceris Dominum pro ſervo tuo. Quando ingreditur Dominus meus Templum Remmon, ut adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero in Templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoſcat mihi Dominus ſervo tuo pro hac re. *His verbis ſatis indicabat, agnoſcere ſe, non cariturum culpâ, ſi propter Regem ſuum in templo Remmon poſtea genu flecteret, cùm conſtituiſſet jam, quòd nullum Deum amplius, niſi ſolum verum illum & unicum colere vellet. Hinc orabat Prophetam, ut pro hoc ſolo Deum deprecaretur. Non quidem certò ſtatuebat quòd hoc facere vellet: ſed metuens, ne fortè ſe commodè ab eo officio avellere non poſſet, non dicit, Adorabo in templo Remmon: ſed,* Si adoravero in Templo Remmon: *hoc eſt, Si me ab eo officio eximere non potero. Voco autem iſtam incurvationem, officium, quod Regi præſtabat, non cultum quem Dijs falſis deſtinaſſet. Id ſatis ex eo liquet, quòd non ſimpliciter dicit: Si adoravero in templo Remmon: ſed,* quando ingreditur Dominus meus in Templum Remmon, ut adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero in Templo Remmon, adorante eo in eodem loco, &c. *Non habebat quidem vir pius in animo, quòd Deam Remmon adorare vellet amplius: verùm, quoniam ſciebat non eſſe ſatis, ſi corde illum non adoraret, niſi & à ſpecie adorationis abſtineret, culpam ejus rei deprecatur, orans, ut quicquid illud eſſet, à Domino ſibi ignoſceretur. Hæc adeò manifeſtè inſunt iſti hiſtoriæ ut nemo qui eam legit, illa non ſtatim intelligat. Præterea, ſi maximè adoravit, fuit id factum reprehenſibile, quod ipſemet quoque fatetur Imitanda verò non ſunt, quæ laudari nec debent nec poſſunt: ideóque prudenter diſcernendum eſt in exemplum ſanctorum, in ea quæ laudem merentur, & ea quæ quoniam vitioſa ſunt, culpam habent, & indigent, ut per gratiam Dei condonentur. Nec eſt, quòd obijciant,* Prophetam Heliſæum ipſum, non judicâſſe peccaturum Naaman, ſi in gratiam Domini ſui adoraturus eſſet in Remnon: vel certè leuiter, atque ita peccaturum, vt id peccati, ſecundùm ipſius portionem facilè condonaturus eſſet Dominus. *Petierat enim Naaman, vt pro ſe Dominum deprecaretur, quo ſibi ignoſceret, ſi adoraret poſt hac in Templo Remmō. Reſpondet Propheta:* Vade in pace: *quæ verba omnino conſenſum aliquem inclnāt verùm ad id quod petitum fuerat. Ergo non reſpōdit de condonatione peccati, quæ erat in manu Dei, ſed de oratione ſua, quâ oraturus eſſet pro ipſo ad Dominū ſicut petierat. Nō debet igitur hinc colligi, quòd huiuſmodi adorationis genus nihil habeat peccati. Alioqui Prophetam id diſertè exprimere conuenicbat, ne fruſtra vir bonus conſcientiâ peccati dinexaretur, vbi nihil eſſet peccati.*

Expendendæ quoque ſunt in perſona Syri huius circumſtantiæ, quæ Prophetam ad hoc permoverunt, vt petitioni illius tanta facilitate aſſentiretur, illumque in pace à ſe dimitteret. Erat homo Ethnicus in magno dignitatis gradu apud Regem Syriæ conſtitutus, & tam primùm ad cognitionem Dei conuerſus, inque fide veri & unici Dei recens ac tenera plantula nondum etiam Sacramento initiationis populo Dei inſertus: quare nondum illi grauia perfectionis opera imponi poterant, quæ vix illi portant, qui multis annis in fide ac populo Dei ſunt enutriti. Deinde, ſanctè promiſerat non culturum ſe amplius Deos alienos ſed ſolùm Deum Iſraëlis. In cuius rei teſtimonium tantùm terræ ſecum auferebat, quantum in ſua patria ad ædificationem altaris ſufficere

exiſti-

exiſtimabat. Hoc etiam Propheta Iſraelitæ non conceſſiſſet : erat enim illicitum Iudæis aliquo in loco ſacrificare Domino, niſi quem ille elegiſſet. Sed abundè multum eſſe putabat, quòd tam egregiè damnatis Diis alienis, vnum ac verum Iſraelis Deum agnoverat: confeſſus etiam fuerat, ac vnicè ſibi colendum eſſe ſtatuerat. Hæc converſionis principia Prophetæ non immeritò in homine Ethnico vſque adeò probabantur, vt quod reliquum defectum attinebat, juberet illum animo eſſe quieto, polliceretúrque oraturum ſe pro ipſo ad Dominum, vt clementer, ſicuti petebat, cõdonaretur. Quid verò hic inter noſtros illos & hunc ſimile? Illi à pueris in vera Religione educati ſunt, ipſis clara lux Euangelij ante oculos fulget; nec tamen ciuilem ritum ſed ſuperſtitioſam conſuetudinem Papiſtarum dudum abolitam in vſum reuocant, inq́ ea cultum Dei conſtituunt.

Veteres autem habuiſſe certas precandi horas, manè præſertim ac veſperi, *fatemur quidem: fuere autem hæ preces publicæ, in quibus ad ſacrificia peragenda conueniebant, aut ad ſacros cœtus conuocabantur. In priuatis etiam precibus eaſdem horas, & præterea etiam alias obſeruatas fuiſſe non negamus: Sed quo ad publicos cœtus Eccleſiæ ſingulæ ſuam libertatem ſemper habuere de his rebus conſtituendi: id quod teſtatur magnum diſcrimen in Eccleſiis obſeruatum circa has horas, vt in Eccleſiaſtica hiſtoria Socratis traditur lib. 5. cap. 22. Itaque non dubitandum eſt, horis privatarum precum maiorem fuiſſe libertatem: quamuis veriſimile ſit pleroſq́ eas amâſſe, & ſi poſſent, etiam delegiſſe, quas à Prophetis & Apoſtolis nouerant vſurpatas. Quod ſi putant vtile eſſe conſtitutas horas publico ſigno indicari: quæſo cur non eaſdem ſeruant, quas Apoſtoli ſeruârunt?* Sextam, *aiunt*, retinemus, quæ nobis eſt vndecima. *At veterum ſexta cum noſtra duodecima, quando media eſt dies, conuenit: ſed diſcrimen hoc non moramur.* Petrus Sextâ orauit: *Petrus, inquam, volens comedere prius ad orationem aſcendit in cœnaculum: Noſtri verò illi ſæpe orationem nullam cibo præmittunt: rarius etiam gratias agunt: Et certè non tam ſeriò preces ante cibum ſumptum, & gratiarum actionem finito conuiuio vrgent, atque hanc Campanariam orationem.*

Iam verò hæc illorum conſecutio nulla eſt: Licuit olim horas certas deligere, licet ergo publico ſigno eas denunciare. *Si putant Eccleſiam poſſe horas cœtuum ſacrorum conſtituere, & ad illos homines conuocare, procedit hæc illorum argumentatio: Sed hoc loco de priuatis precibus verba faciunt: & non vident hoc ſigno publico ex priuatis ſe facere publicas preces: quæ tamen non fiant in aliquo publico cœtu, nullâ certâ formâ, cum nullo Miniſterio ſacro conjunctæ: quod mihi quidem perabſurdum videtur. Quòd ſi ſunt priuatæ, nullo modo mihi concedendum videtur, vt publico ſigno indicentur ac denuncientur, non modò quia hoc cum natura priuatarum precum pugnat, verum etiam quia huiuſmodi inſtituta periculoſa ſunt, & plerunq́ in ſuperſtitionem & frigidam Ceremoniam degenerant: id quod in his veterum horis factum videmus, quæ tandem aliis etiam horis quatuor additis, ad perficiendum ſeptenarium numerum, ad ſolos Sacerdotes relegatæ ſunt. Videmus veteres, & ipſum Chriſtum in ſuis precibus priuatis quietem & ſeceſſum ſæpe quæſiuiſſe: ſcimus etiam ad orandum attentionem ſummam requiri, & animum ab omnibus aliis curis auocatum: at vbi campana inſonuerit, cùm hic fortè in conuiuio ſedeat, alter deambulet, tertius in negotiatione aliqua verſetur, poterit ne ſubitò, & hoc ſigno dato, animum ab his rebus & ſermonibus, quibus paulò ante erat immerſus, auocare, & totum rerum diuinarum meditationi addicere? Credo equidem vix ſexcenteſimum quemque hoc facturum: & tamen, ne ſolus videatur cæteris irreligioſior, caput nudabit, genu flectet, orationis ſpeciem præbebit, animo interea aliis & variis curis diſtracto. Quis ergo has preces probare poterit?*

Tertulliani locus explicatur.

Quòd autem ex Tertulliano conjicere volunt, veteres Chriſtianos publico quodam ſigno ejus ætate denunciaſſe hæc conſtituta precum tempora, eò quòd has horas publicè reſonare dicat: *ridicula admodum, quod pace illorum dixerim, eſt conjectura. Quis enim credat illis temporibus, quibus vix in publicum prodire licebat Chriſtianis, quando priuatis in domibus, aut etiam in ſubterraneis Cryptis metu perſecutionis orandi cauſa conueniebant, tubis aut campanis, aut voce præconis ſtatas horas denunciatas fuiſſe? Loquitur Tertullianus de ciuili obſeruatione, quæ apud Romanos in vſu erat. Tres horæ nominatæ totum diem in quadrantes diſtinguunt, & certa quaſi officia ſingularum erant. Notum eſt illud Poëtæ:* Exercet raucos tertia cauſidicos. *Item:* Sexta quies laſſis. *Et rurſus:* Imperat exſtructos frangere nona thoros. *Quare cùm cauſas in foro agere tertiâ: Sextam otio & meditationi darent: Nonâ cœnarent, hinc inquit Tertullianus, iſtis horis, vt inſignioribus diem diſtribui, negotia diſtingui, & eaſdem publicè reſonare, vel quòd celebres, vel quòd cùm aliæ horæ clepſydris & gnomonis vmbrâ lucente Sole indicarentur, hæ ſigno aliquo ſonoro publicè indicabantur. Et quid vetat meam quoque conjecturam proferre? Vt milites ſuas habent vigilias, in quas noctem diſtinguunt: ita crediderim prætorianos milites in hæc tempora diſtribuiſſe excubias aut ſtationes ſuas, quibus ſibi ſuccedebant. Cùm igitur hæc tempora inſigniora eſſent, veteres Chriſtiani pro ſua pietate illis horis, quibus alij in foro litigabant, aut domi delitiabantur, ipſi Deum inuocabant & adorabant: Horum igitur pietatem imitari nemo prohibet: imò probamus eos, qui his*

& alijs horis orant ex animo & vera fide, amouent oſtentationem & hypocriſim, canent omnem offenſionem: Sed vt ſentiamus publicum ſignum inſtituendum eſſe, id rationibus expoſitis adductis facere non poſſumus. Quod ſi tantopere exempla veterum imitanda, & in publicum vſum transferenda exiſtimant, mediâ nocte homines Campanæ pulſu ad orandum excitandi erunt, cùm in Pſalmis legamus: Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi: *Paulus quoque & Sylas mediâ nocte in carcere adorantes laudabant Deum. Quin etiam veteres Chriſtiani olim vigilias inſtituerunt, quòd Chriſti vltimum aduentum noctu futurum crederent, vt ſemper parati inuenirentur. Et tamen hi nocturni cœtus, qui in vſu veteris Eccleſiæ fuerunt, cùm periculoſi viderentur, ipſis pontificibus conſentientibus, aboliti ſunt: & nos pontificium inſtitutum ſuperſtitione plenum in vſum renocabimus?*

10. Vtile autem eſſe *inquiunt*, vt hominibus in memoriam revocetur Servatoris ſupplicium, quod inſons pro expiatione noſtrorum peccatorum luit: & quibus horis ea euenere, quæ præcipua ſunt in paſſione: ideò has potiſſimum horas obſeruandas eſſe. *O nouam & inauditam rationem docendi. Chriſtus redemptor corpore ſuo terris excedens, ſemper tamen ipſe præſens Eccleſiæ, Apoſtolos, Paſtores & Doctores dedit Eccleſiæ, hiſce mandanis, vt Evangelium prædicarent, & ita homines in Religione erudirent: dedit etiam Eccleſiæ ſuæ myſticam Cœnam, in qua panis frangitur, vinum funditur in commemorationem mortis Chriſti. At verò nos quaſi Chriſto prudentiores his non contenti, nouas docendi rationes excogitabimus? Quàm autem vtiles ſint illæ probat ipſa experientia. Etenim in hunc finem poſitæ ſunt primùm Imagines in Templis, vt homines ſimplices de Chriſti factis, & præſertim de his ſuppliciis, quæ redemptionis noſtræ cauſa pertulit, admonerent, & quaſi laicorum libri eſſent: ſed breui hoc inſtitutum in horrendam idolomaniam degenerauit. Quid aliud nobis quoque expectandum eſt, ſi nos etiam in rebus diuinis noſtro arbitratu ſapere voluerimus? & nouos Apoſtolos paſſionis Chriſti Campanas fecerimus? Vtamur illis mediis, quæ à Chriſto ſunt inſtituta. Vis quotidie campanas pulſari ad commemorationem mortis Chriſti excitandam in hominibus? an non illæ quotidie pulſantur ad homines in cœtum Eccleſiæ convocandum? Illic ſonat verbum Dei, quo nos Chriſtus vult erudiri: illic miniſtri à Chriſto ordinati eius merita nobis commendant: illic cœtus fidelium quotidie Chriſto pro acceptis beneficiis gratias agit, & ea ſecum meditatur: ad hunc cœtum ſe adiungant: quærant Chriſtum vbi quæri vult, & inuenient. Num æs mortuum viuentibus Dei miniſtris anteponemus? Num Antichriſtum Chriſto prudentiorem exiſtimabimus? Num eius inſtituta potiora nobis erunt Chriſti legibus? Malunt cum paucis orare fortè inter pocula, quàm cum vniuerſo Eccleſiæ cœtu preces ſuas coniungere.*

CAPVT XXVII.

De Crucibus, Gallis-gallinaceis, Stellis & aliis ἀκρωτηρίοις in TEMPLORVM turribus; *itemque* Leonibus TEMPLORVM Valvis adpictis, *aut* propè valvas & januas lapidibus inciſis.

AD *hoc caput referenda videtur conſuetudo jam olim exorta & multis iam ſeculis obſeruata, quâ Templorum pinnis aut turribus* gallorum *effigies imponuntur. Quâ re admonere voluerunt, in Templis Verbi Dei prædicationem perpetuò ſonare, & ejus ad miniſtros gallorum inſtar pœnitentiam ſecuris & dormientibus intonare, & quo ſuis ad eam excitare debere. De quo Durandus lib. 1. cap. 1. Rationalis ſic ſcribit:* Gallus enim profundæ noctis peruigil horas ſuo cantu diuidit: dormientes excitat: diem appropinquantem præcinit: ſed prius ſeipſum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc ſingula myſterio non carent. Nox enim eſt hoc ſeculum: dormientes ſunt filij hujus noctis in peccatis jacentes. Gallus prædicatores, qui diſtinctè prædicant & dormientes excitant, vt abjiciant opera tenebrarum: lucem venturam prænuntiant, dum diem judicij & futuram gloriam prædicant: & prudenter antè, quàm alijs virtutes prædicant, ſeipſos à ſomno peccati excitant. Hi etiam, ſicut & Gallus contra ventum ſe vertunt, quando increpando & arguendo contra rebelles fortiter reſiſtunt, ne lupo veniente fugiſſe arguantur. *Hæc Durandus. Hoc quidem proprium Epiſcoporum munus in veteri Eccleſia fuit: at poſtquam Epiſcopi auro argentoque abundare cœperunt, ſimul etiam gallicinium iſtud conticuit, & cum hominum traditionibus ſuperſtitiones inutiles irrepſerunt, in quibus plerique pœnitentiam conſiſtere putant.*

Interdum imponuntur Templorum turribus Cruces, *ad ſignificandum Eccleſiam vel Cruce redemptam vel Cruci in terris ſubiectam perpetuò fore. Poteſt etiam hæc conſuetudo ponendarum Crucium in ſummitate Templorum aliam Originem habere. Cùm enim Epiſcopus Apameenſis, partem Crucis Dominicæ circumgeſtaret, Perſico exercitu vrbi imminente, eaque oſtenſâ Apameenſes liberarentur, vt quidem refert Euagrius ex Procopio, eius miraculi memoriæ causâ Crux in ſummo Templi vertice propoſita fuit.*

Non rarò etiam imponuntur eis Stellarum *effigies, ad demonſtrandum, vel verbum Dei in*

Eccle-

Eccleſia inſtar ſtellarum fulgere, vel Eccleſiæ, hoc eſt, populi & præſertim miniſtrorum bona opera ita lucere debere, vt ea videntes homines glorificent Patrem qui in cœlis eſt.

Mos etiam fuit olim Templorum valuis Leonem appingere, quod animal omnium vigilantiſſimum eſſe ferunt, vt qui ſemper apertis oculis dormiat. Hoc ſignificare voluerunt, Epiſcopum & Paſtorem Eccleſiæ non debere eſſe ſomnolentum aut ſegnem, ſed oculatum & acrem in rebus Eccleſiæ curandis, adeoque vigilantem adverſus mundi & Satanæ inſidias.

CAPVT XXXIII.

De Origine & progreſſu PROCESSIONVM ad Templa & alia Loca Sacra: Vbi & de STATIONIBVS, LITANIIS, ROGATIONIBVS, & SVPPLICATIONIBVS.

SVB PROCESSIONVM *nomine, tanquam genere*, STATIONES LITANIAS, ROGATIONES *&* SVPPLICATIONES, *vt ſpecies comprehendo: In his enim* ſacrificalibus pompis, *vt à Polydoro Vergilio lib. 6. capite octauo, de Inuent. vocantur, publicè proceditur ad Templa Deorum, & binos præcedendo bini longo ordine ſequuntur, à loco ad locum progrediendo, ac magnâ voce orando: Polydorus ibidem.*

De STATIONIBVS.

Stationes quid in primitiua Eccleſia, & hodie.

STATIONES *in primitiua Eccleſia fuerunt feriæ, quibus populus in certis vel locis vel Templis conueniebat ad auditum verbi, ad communionem Sacramentorum & ad preces publicas. Vt verò hodiè celebrantur, ſunt Proceſſiones ſolennes conuentus, ad alicuius Sancti Templum, vt gratiæ illi Sancto perſoluantur & agantur pro acceptis beneficiis: Beleth in ſuo Rationali cap.* 6.

Stationes cur ſic dictæ.

Appellabantur autem apud veteres in primitiua Eccleſia Stationes, *quaſi ſtata, id eſt, certis diebus ac ſtatutis celebres. Nam ſic* ſtatæ Ceremoniæ, *vt Feſto Pompeio placet, dicebantur Sacrificia, quæ certis quibuſdam diebus & ſtatutis celebrabantur, nec mutabantur, ſed ſtabilia & firma ſtarent. Vnde Cato,* Sacra ſtata & ſolennia Sacra ſeruâſti. *Alij* Stationes *dictas volunt ex militari exemplo, quòd perinde hæ Sacra, ſiue hæ ædes ſacræ in quibus illa fiunt, ſtatutis diebus cuſtodiantur, frequententurque, ac ſoleant loca ad cuſtodiam aſſignata militibus quando ſtant Vigilantes: Polydorus libro* 8. *capite* 1.

Beleth in ſuo Rationali cap. 6. Stationes *inde dici putat, quòd ſtantes Deo agant gratias, non flexis genibus, ſicut in litaniis: nec in iis ſupplicationis vtantur vocibus, ſed laudes Deo & Sanctis cantent. Stationis igitur voce, vt Panuinius refert in Appendice ad Platinam, ſignificabant antiqui Chriſtiani actum quendam corporis, quo in ſacris conuentibus orantes ſtabant, quod præcipuè Dominico die fiebat. Tertullianus in libro de Corona militis, de milite Chriſtiano loquens:* Iam, *inquit,* & Stationes aut alij magis faceret quàm Chriſto, aut & Dominico die quando nec Chriſto? *Quæ vt rectius intelligantur, illud ſcitu dignum eſt, apud veteres Chriſtianos inter plura duo fuiſſe comprecationum genera:* Primum, *cùm genibus flexis:* alterum, *cùm ſtantes orarent. Hiſtoria de legione Fulminatrice Chriſtiana in expeditione Germanica M. Antonini, quæ exercitui in ardentiſſima ſiti pluuiam precibus à Deo (Tertulliano teſte in Apologetico & ad Scapulam) impetrauit, indicat, orantes genibus flexis prouoluiſſe ſe in terram, eumque orandi ritum antiquiſſimum, & certiſſimum fuiſſe, omnibus ſeculis apparet. Clemens vltimo Stromat. refert,* orantes ſolitos abjicere ſeſe in terram: *quod* de geniculis adorare *in libro de Corona militis, &* Geniculatio *ad Scapulam Tertullianus vocat:* Quando non, *inquit,* geniculationibus & jeiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ? *Idem teſtatur Origenes lib.* 4. *in Numeros. Aliud porrò precandi genus erat, cùm ſtantes orabant: quod* de geniculis non adorare, *vocat idem Tertullianus: quem orandi morem die Dominico, & per totum id tempus, quod inter Paſcha & Pentecoſten eſt, vſurpabant. Tertullianus in libro de Corona militis:* Die Dominico jeiunium nefas duximus, vel de geniculis adorare.

Duo cōprecationum genera, apud veteres.

Refert Beleth modo citato loco, Stationes has ex Iudaiſmo in Chriſti Eccleſiam tranſſumptas eſſe. Populus Iudaicus, *inquit,* atque etiam complures Ethnici Hieroſolymam conueniebant in maximis ſolennitatibus, in Paſchate nimirum & Pentecoſte, vt in Templo adorarent, & ibidem munera offerrent, ac Deo gratias pro innumeris beneficiis agerent. *Ab hac ergo eſt conſuetudine, quod etiamnum hodie Pontificij obſeruant: vt omnes pariter ab oppidis, villis, aliiſque locis ſuburbijs in ſeptimana Paſchali & Pentecoſtes ad Epiſcopalem Eccleſiam conueniunt.*

Stationes vnde in Eccleſiam tranſſumptæ.

Quando autem & à quibus in Eccleſiam Chriſti tranſlatæ ſint, quæritur? Sunt qui eas ſtatim poſt Apoſtolorum tempora à Chriſtianis vſurpatas eſſe contendant, *idque ex Tertulliani libro de Corona militis, aliiſque, probare conantur. Reſpondeo, facit quidem Tertullianus Stationum aliquoties mentionem: eæ verò à Pontificiorum Stationibus diverſæ fuerunt. Nam in iis Sancti non adorabantur, nec vllus cultus eis exhibebatur: ſed erant ſtatæ feriæ, quibus*

Stationes quando & à quibus in Eccleſiam tranſlatæ.

quibus populus conueniebat ad auditum verbi, ad communionem Sacramentorum, & adorationem Dei. Et quia ſtantes verbum Dei audiebant, orationes faciebant & Sacramenta percipiebant, Stationes vocârunt eas. Vnde rectè B. Rhenanus in ſuis ad Tertulliani librum de Corona militis Annotationibus, ſcribit, Stationes veterum nil niſi ſtatis diebus conuentus fuiſſe, in quibus ſtantes orârint. *Hodiè verò diuerſiſſima earum eſt ratio.*

Stationes maxima ex parte à Gregorio M. inſtitutæ.

Platina autem & Sabellicus Enne. 8 *cap.* 5. *de Stationibus referunt*, quòd maxima ex parte à Gregorio M. Papa inuentæ & inſtitutæ ſint: præſertim quæ habentur Romæ in Baſilica Petri die Natali Chriſti, in Epiphaniis, in Paſſione, in albis Paſchæ, in Aſcenſione, in Pentecoſte, in Natalibus Apoſtolorum, in tertia Dominica Aduentus, in Dedicatione Templi Petri & Andreæ, in Cathedra Petri. *Hanc Romanorum conſuetudinem imitatæ ſunt etiam aliæ Eccleſiæ, Durandus enim libro* 7. *capite* 1. Sicut, *inquit*, Romani pro vitandis ſuis periculis ſtatuerunt ſuas ſtationes in vrbe: *ſic ad eorum imitationem alij in ſuis vrbibus ob cauſas ſimiles Stationes inſtituerunt. Et Beleth ſupra citato capite,* Stationes, *inquit*, à Romanis habuerunt initium, qui eas maximè frequentant: qui cum interceſſionibus Sanctorum, quorum ſuffragia implorabant, pericula euaſiſſent, cum Proceſſione veniebant ad Eccleſiam illius Sancti, cujus patrocinio fuerant liberati, laudes Deo cum gratiarum actionibus perſoluentes. *Ex quibus ſimul intelligimus, Pontificiorum Stationes, vt jam ſeculis aliquot vſurpatæ ſunt, ad cultum idololatricum & venerationem Sanctorum mortuorum inſtitutas eſſe.*

Gregorio M. ad certas Stationes Romæ nõ inſtituit indulgẽtias.

Quòd autem dicunt Pontificij, Gregorium M. ſuo tempore ad certas in Templis ſeu Eccleſiis Romanis Stationes dediſſe Indulgentias, *vanum, fictum, falſum & fabuloſum eſt. Nihil enim tale, vel in Gregorij ſcriptis, vel in certis illorum temporum hiſtoriis inuenitur. Occaſio verò huius fabulæ inde arrepta eſſe videtur. Poſteriores Pontifices Roman. ad Stationes in certis Romæ vrbis Eccleſiis multas & magnas profuderunt Indulgentias. Et quia Gregorius Magnus Stationes inſtituit, ideò illi quoque Indulgentias Pontificias, de quibus hodiè dimicatur, adſcribunt, ſed ſine vllo prorsùs documento ex Gregorij ſcriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de Stationibus in Eccleſia ſui temporis ſcribit: non tamen inde ſequitur, Tertullianum vel authorem vel approbatorem fuiſſe Pontificiarum Indulgentiarum quæ hodiè in Stationibus dantur.*

Diu poſt Gregoriũ M. Stationibus

Longo igitur tempore demùm poſt Gregorium Indulgentiæ hæ Stationibus, ſeu conuentibus in Templis Romanæ vrbis celebratis, eorundemque Templorum viſitatoribus conceſſæ fuerunt. *Indulgẽtia aucta.* *Cùm enim in primitiua Eccleſia, ſicut diximus ab initio huius capitis Stationes eſſent feriæ, quibus populus in certa Templa ad audiendum verbum Dei, ad participandum Myſteria, & ad preces peragendas conueniebat: Progreſſu verò temporis exercitia hæc ferè obſoleuiſſent, addiderunt Indulgentias, vt homines eo inuitarentur. Et Bonifacius* VIII. *primus hoc priuilegium dedit, Pauli & Petri Baſilicæ: Clemens* VI. *addidit Eccleſiam Lateranenſem: Sixtus* IV. *Templum Mariæ maioris. Et in Iubilæis tantùm in his Templis Indulgentias primùm vendebant. Poſtea negociatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam Eccleſias vrbis, & Indulgentiarum numerum ſingulis diebus in infinitum auxerunt.*

Summa notationis indulgẽtiarum in Stationibus Rom.

Adſcribam autem hoc loco ſummam notationis Indulgentiarum in Stationibus Romanis, ſicut Latinè editæ ſunt Romæ, anno 1475. *& poſtea Noribergæ amplificatæ anno* 1491. *vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum & nundinationum Romaniſtarum, in breui quaſi tabella ob oculos habere poſſit.*

Dicunt igitur Romæ fuiſſe mille quingentas quinque Eccleſias, inter quas ſeptem ſunt Principales, priuilegiatæ maiori priuilegio.

Primam dicunt eſſe Eccleſiam Lateranenſem, *quæ ſit caput totius Orbis & vrbis. In illa ſunt omni die quadraginta & octo anni Indulgentiarum, & totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum.* Item: *Papa Syluester & Gregorius, qui eam conſecrârunt, dederunt tantas Indulgentias, quòd nemo poteſt enumerare, niſi ſolus Deus, teſtãte Bonifacio* VIII. *qui dixit*, Si homines ſcirent Indulgentias Eccleſiæ Lateranenſis, non opus eſſet, quòd irent per mare ad S. Sepulchrum, vel ad S. Iacobum. *Item:* Dicit *Papa Bonifacius:* Si quis ad ſedem noſtram Lateranenſem, deuotionis, orationis, aut peregrinationis causâ veniret, ille abſolueretur ab omnibus ſuis peccatis. *In Capella, quæ vocatur* Sanctum Sanctorum, *quam mulieribus non licet ingredi, eſt vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum.* *Sanctum Sanctorũ Romanis.* *In eadem Capella ſunt gradus* 28. *qui ſteterunt ante domum Pilati in Hieruſalem. Et quicunque hos gradus aſcenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos Indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remiſſionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui verò geniculando gradus illos aſcendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur* dies Salvatoris, *eſt ibi plenaria remiſſio omnium peccatorum à culpa & à pœna. Cumque Papa primùm indulgentia illam largiretur, Angeli præſente populi dixerunt:* Amen. *Item: quando capita Petri & Pauli ibi oſtenduntur, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum; Vicini ſex millium, qui è longin-*

longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Eccleſia eſt aurea Porta, quæ tantum in anno Iubilæo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Chriſtus Hieroſolymis ad mortem ſuam iuit: Cumque non certò conſtet, quæ ex iſtis tribus illa ſit, itur per omnes tres. Et qui deuotione per illas tranſit, liber fit à peccatis non aliter ac homo, cùm primùm baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas. Item: cum Gregorius Eccleſiam illam Lateranenſem denuò dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, ſi per tres dies & noctes continuè pluat. Cumque Gregorius metueret, ne theſaurus gratiæ illâ profuſione euacuaretur: Chriſtus apparuit ei, & dixit: ſe concedere vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere.

Secunda Eccleſia principalis Romæ eiuſque Indulgẽtia.

Secunda *Eccleſia principalis Romæ eſt ad* Sanctum Petrum in Vaticano, *in qua ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In feſtis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In feſto Annunciationis Mariæ ſunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui aſcendit gradus Petri cum deuotione (ſunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur ſeptem anni. Alexander poſtea ad ſingulos gradus dedit mille annos. Quando ibi oſtenditur* Veronica, *tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum Itali ſex millium, longinqui duodecim millium. In omnibus feſtis Chriſti, Mariæ & Petri ſunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad ſummum Altare omni die ſunt octodecim anni. Pro peregrinis eſt ibi plenaria remiſſio, etiamſi quis patrem & matrem verberâſſet. Sub altari ſunt corpora Petri & Pauli, ibi ſunt quatuor millia annorum. Apud Altare ante chorum ſunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Eſt autem præcipua porta aurea, quæ in Iubileo aperitur in Eccleſia S. Petri, altera in Lateranenſi, tertia in Eccleſia Mariæ maioris.*

Tertia Eccleſia principalis Romæ. eiuſque Indulgẽtia.

Tertia *Eccleſia principalis eſt ad* S. Paulum, *in qua ſunt omni die* 48. *anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuerſione Pauli ſunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Eccleſiæ ſunt ibi mille anni. In feſto Innocentium* 48. *anni.*

Quarta Eccleſia eiuſque Indulgẽtia.

Quarta *Eccleſia principalis eſt ad* Sanctam Mariam majorem, *in qua ſunt omni die* 48. *anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Nonâ die May eſt ibi remiſſio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus feſtis Mariæ ſunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim.*

Quinta *Eccleſia eſt ad* S. Laurentium, *in qua ſunt omni die* 48. *anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, ſuper quo aſſatus fuit Laurentius viſitauerit: & ſepulchrum eius habet ſeptem millia annorum. Qui omni quartâ feriâ per annum vnum Eccleſiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio.*

Sexta *Eccleſia eſt ad* Sanctum Sebaſtianum, *in qua præter generales indulgentias* 48. *annorum ſunt omni die mille anni. In menſe Maio eſt ibi vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. Similiter etiam in Cœmiterio Calixti. Varij demùm Pontifices viſitantibus dederunt* 48. *millia annorum. Ibi eſt locus, vbi Angelus apparuit Gregorio dicens:* In hoc loco poteſt vnuſquiſque contritus & confeſſus remiſſionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri.

Septima Eccleſia principalis Romæ & eius Indulgẽtia.

Septima *Eccleſia principalis eſt ad* Sanctam Crucem, *in qua ſunt omni die* 48. *anni. Omni die Dominicâ ſunt ibi trecenti anni. In Capella Ieruſalem eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum. Deinde ſex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis eſt ibi plenaria remiſſio.*

Eccleſiã Mariæ ad Arã cœli.

In Eccleſia Mariæ ad Aram Cœli *ſunt omni die mille anni. In feſto Aſſumptionis ſunt ſex millia annorum. In feſto Annunciationis plenaria remiſſio. In Eccleſia* Sancti Sylueſtri *ſunt quadraginta anni. In Eccleſia* Sanct. Praxedis *trecenti anni. In* Capella Mariæ, *quæ vocatur* (libera nos à pœnis inferni) *ſunt omni die duodecim millia annorum. In Eccleſia* Iohannis ante portam Latinam *poteſt quis liberare vnam animam de purgatorio; dicendo vel faciendo dicere vnam Miſſam. In Eccleſia* Mariæ nouæ *ſunt omni die ducenti anni indulgentiarum. Ad* Mariam Tranſtyberinam *omni die ducenti anni. Ad* Chryſogoni *omni die centum anni. Ad* Bartholomæi *omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remiſſio. Ad* Iohannis de Inſula *quotidie mille anni. Ad* Anaſtaſii *quotidie quadraginta millia annorum. Ad* Mariæ ad ſcalam Cœli *quotidie ſeptingenti anni. Singulis feſtiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum. Die dedicationis plenaria remiſſio. Ad* Sixti *quotidie ſeptem anni. Ad* Clementis *quotidie quadraginta anni. Ad* Coſmæ & Damiani *quotidie mille anni. Ad* Adriani *quotidie mille anni. Ad* Mariæ rotundæ *ſingulis Dominicis & quartis feriis* 30. *anni. In* Choro *quotidie quadraginta anni,* In feſto omnium Sanctorum *plenaria remiſſio. Ad* Barbaræ *mille anni. Ad* Iacobi *quotidie* 1500. *anni.* Ad ſancti Spiritus *quotidie vndecim millia.*

DE LITANIIS, ROGATIONIBVS & SVPPLICATIONIBVS.

QVas *Græci* λιτανείας, *Latini* Rogationes *&* Supplicationes *vocant. Ea ad vitanda quidem mala fiunt, atque omne effugiendum periculum, ſed non ſine ieiunio & veſte humili, aut habitu lugubri, vocibus in modum ſupplicantis, vt Beleth & Durandus teſtantur. Exſtat Græcum vocabulum* λιτανείας *etiam in Epiſtola 63. Baſilij, & explicatur in Can. 32. Moguntini Concilij ſub Carolo M. celebrati his verbis:* Litaniæ Græco nomine appellantur, quæ Latinè dicuntur Rogationes. Inter λιτανείας autem & ἐξομολογήσεις hoc differt: Quòd Exomologeſes, pro ſola peccatorum confeſſione agantur: Litaniæ verò indicuntur propter rogandum Deum, & impetrandum in aliquo miſericordiam ejus. Sed jam vtrumque vocabulum ſub vna dignatione habetur. *Hæc Canon ille.*

Litaniæ & Exomologeſis differẽtia

Supplicationum vſus apud Ethnicos fuit longè frequentiſſimus, inprimis Romanos; earumrumque tempore Iuſtitium *fuit, hoc eſt, publica feriatio: & tribus de cauſis eas inſtitutas ab illis reperimus.*

Supplicationũ vſus frequens apud Romanos, & cur.

1. Primò *cùm aliquod à Dijs Romani petere inſtituiſſent, præſertim cùm bellum aliquod ordirentur. De hujus generis Supplicationibus Liuius loquitur,* Ab hac, *inquit,* oratione in ſuffragium miſſi, vt rogârat bellum juſſerunt. Supplicatio inde à Conſulibus in triduum ex Senatus conſulto indicta eſt, obſecratique circa omnia puluinaria Dij: quod bellum cum Philippo populus juſſiſſet, id benè ac feliciter eueniret. *Et lib. 2. Belli Punici 2.* His, *inquit,* Senatus conſultis perfectis, L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus conſulendum de verè ſacro cenſet, iniuſſu populi non poſſe voueri. Rogatus in hæc verba populus: Velitis, jubeatis ne hoc ſic fieri? ſi res populi Rom. Quiritium ad quinquennium proximum, ſicut velim eam, ſalua ſeruata erit: hiſce duellis datum donum duit populus Rom. Quiritium, quod duellum populo Romano cum Carthaginenſi eſt. *Et mox:* Ejuſdem rei causâ Ludi magni voti, æris 133. millibus triente: præterea bubus Ioui trecentis: multis alijs diuis, bubus albis, atque cæteris hoſtiis. Votis ritè nuncupatis, Supplicatio edicta, ſupplicatumque vt cum coniugibus ac liberis non vrbana multitudo tantum, ſed agreſtium etiam, quos in aliqua ſua fortuna publica quoque contingebant.

2. Secundò, *in rebus aduerſis fiebant Supplicationes, ad Deorum iram deprecandam. De his ita ſcribit Liuius lib.* 10. Eo anno prodigia multa fuerunt, quorum auerruncandorum causâ Supplicationes in biduum Senatus decreuit, publicè vinum ac thus præbitum, ſupplicatum iere frequentes viri fœminæque. *Et lib. 2. de bello Punico 2.* Augebant metum prodigia ſimul ex multis locis nunciata. In Sycilia militibus aliquot ſpicula, in Sardinia autem in muro circumeunti vigilias equiti ſcipionem, quem manu tenuerat, arſiſſe: & littora crebris ignibus fulſiſſe, & ſcuta duo ſanguinem ſudâſſe, & milites quoſdam ictos fulminibus, & Solis orbem minui viſum, & Præneſte ardentes lapides cœlo cecidiſſe, & Arpis palmas in cœlo viſas, pugnantemque cum Luna Solem, & Capenæ duas interdiu Lunas ortas, & aquas Cærete ſanguine miſtas fluxiſſe, fontemque ipſum Herculis cruentis manâſſe ſparſum maculis, & Antij metentibus cruentas in corbem ſpicas cecidiſſe, & Falerijs cœlum findi viſum velut magno hiatu, quaque patuerit ingens lumen effulſiſſe, ſortes ſuâ ſponte attenuatas, vnamque excidiſſe ita ſcriptam: Mauors telum ſuum concutit. Et per idem tempus Romæ ſignum Martis Appiâ viâ ad ſimulachra luporum ſudâſſe, & Capuæ ſpeciem cœli ardentis fuiſſe, lunæque inter imbrem cadentis. *&c.* His, ſicut erant nunciata expoſitis, authoribuſque in curiam introductis, Conſul de religione Patres conſuluit. Decretum eſt, vt ea prodigia partim majoribus hoſtijs, partim lactentibus procurarentur, & vti ſupplicatio per triduum ad omnia puluinaria haberetur. *Rurſus lib. 4.* Hæc prodigia *ait,* hoſtiis majoribus procurata ſunt ex aruſpicum reſponſo, & Supplicatio omnibus Diis, quorum puluinaria Romæ ſunt, adhibita eſt. *Item.* Tempeſtates fœdæ fuerunt, in Albano monte biduo continenter lapidibus pluit: tacta de cœlo multa, duæ in Capitolio ædes, vallum in caſtris multis locis ſupra Sueſſulam, & duo vigiles exanimati, murus, turreſque quædam Cumis non ictę modò fulminibus, ſed etiam decuſſæ. Reatæ ſaxum ingens viſum volitare, Sol rubere ſolito magis, ſanguineoque ſimilis. Horum prodigiorum causâ diem vnum Supplicatio fuit.

Tertiò, *etiam in proſperis rebus, puta ob victoriam, &c. à Romanis habebantur Supplicationes quum Dijs gratias eſſent acturi. Meminit earum Liuius lib. 3.* Geminâ victoriâ duobus bifariam præliis partâ, malignè Senatus in vnum diem Supplicationes Conſulum nomine decrevit: populus iniuſſu & altero die frequens iuit, ſupplicatumque eſt, & hæc vaga populariſque Supplicatio ſtudiis propè celebratior fuit. *Et lib. 10.* Partem curæ exornârunt Senatum L. Volumnij Conſulis literæ, quibus cæſos fuſoſque populatores Campaniæ cognitum eſt. Itaque & Supplicationes 3.

nes

nes ob rem benè geſtam Conſulis nomine decernunt, juſtitium remittunt, quod fuit 18. dies, Supplicatioque perlæta fuit. *Rurſus eodem libro:* Literæ Conſulum ingenti Lætitiâ, & in curia, & in concione auditæ, & quatriduî Supplicatione publicum gaudium priuatis ſtudiis celebratum eſt. *Et libro 7. Belli 2. Punici,* Poſt Romam allatum nuncium de cæſo Aſdrubale, ejuſque exercitu, Senatus, *inquit*, quòd M. Liuius, & Caius Claudius Coſſ. incolumi exercitu, ducem hoſtium, legioneſque occidiſſent, Supplicationem in triduum decreuit. Eam ſupplicationem A. Hoſtilius Prætor pro concione edixit, celebrata à viris, fœminiſque eſt. Omnia Templa per totum triduum æqualem turbam habuere, quum matronæ ampliſſimâ veſte, cum liberis, perinde ac ſi debellatum foret, omni ſolutę metu Diis immortalibus grates agerent. *Sic cùm Roma, quæ Iulius Cæſar in Gallia geſſerat & literis & nuncijs audita ſunt,* ſupplicatio ejus nomine in quindecim dies decreta eſt, quod ad id tempus datum erat nulli. *D. Brutus ob profligatum Antonium bello Mutinenſi quinquaginta dierum Supplicationem meruit.*

Ritus Supplicationum Romanus

In his Supplicationibus plerumque Senatores ac Patricij cum conjugibus & liberis ad delubra & aras procedebant: nonnunquam omnes tribus & ordines etiam, Pon. Max. praeunte: ſed & alijs perſæpè modis. Tunc pueri ingenui & libertini, itemque virgines omnes coronati & lauream præferentes, cum pompa thenſis & fercula Deûm deferentes, tum & ſacro carmine ſupplicare, & Deûm pacem expoſcere ſolebant. Quoties etiam Supplicationes inducebantur, à iurgiis abſtinebant, & vinctis vincula demebantur.

Puluinaria quid apud Romanos.

Obſeruandum etiam, quòd Liuius vbi Supplicationum mentionem facit, Puluinariorum, *ſimul ferè meminit. Erant autem* Puluinaria *in Supplicationibus, lecti & puluini in angulis regionum locati, in quibus Simulachra Deorum recumbentia collocabantur. Acron Grammaticus inquit,* Pulvinaria fuiſſe, lecticas diuorum, aut tabularia, in quibus ſteterint numina, vt eminentiora viderentur. *Et ex Liuio apparet,* ſemper Deo & Deæ ſimul celebratum pulvinar, *videlicet Ioui & Iunoni vnum, alterum Neptuno & Mineruæ, tertium Marti ac Veneri, quartum Apollini & Dianæ, quintum Vulcano & Veſtæ, ſextum Mercurio & Cereri: lib. 2. Dec. 3.*

Lectiſterniû quid apud Romanos.

De Lectiſterniis, *quorum crebra eſt mentio, Liuius lib. 5. ab Vrbe condita ſic ſcribit:* Gravis peſtilensque omnibus animalibus æſtas excepit vrbem cũ inſanabili pernicie: Quando nec cauſa nec finis inveniebatur libri Sibyllini ex Senatus cõſulto aditi ſunt. Duumviri Sacris faciundis, Lectiſternia tunc primùm in vrbe Romana facta per dies 8. Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum, tribus quæ ampliſſimè tum apparari poterant, ſtratis lectis placauêre: priuatim quoque id Sacrum celebratum eſt totâ vrbe, patentibus ianuis, promiſcuoque vſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotoſque paſſim advenas in hoſpitium ductos ferunt, & cum inimicis quoque benignè & comiter ſermones habitos, jurgiis & litibus temperatum, vinctis quoque dempta in eos dies vincula: Religioni deinde fuiſſe quibus eam opem tuliſſent, vinciri. *Lectiſternium in Capitolio ſic celebrari ſolitum fuit:* Stratis tribus lectis convivium tribus Deis apponebatur, Iovi, Iunoni & Mineruæ: Iovis Simulachrum in lectulo reponebatur: Iuno verò & Minerva in ſellis, ſic appoſitis epulis, non Dei, ſed ſeptem ipſi Epulónes celebrabant. *Liuius lib. 7. ab Vrbe condita:* Eo nihil dignum memoriâ actum niſi quòd pacis Deûm expoſcendæ cauſâ tertiò tum poſt conditam Vrbem Lectiſternium fuit.

Lectiſternii celebratio.

Supplicationes vſurpatæ in veteri & nouo Teſtamento

Obſeruatum quoque fuiſſe morem Litaniarum & Rogationum, hoc eſt, publicarum & communium Supplicationum, non ſolùm in veteri, ſed etiam in nouo Teſtamento periculoſis temporibus, nemo poteſt negare. Sed in illis vnus & verus Deus, in nomine Chriſti Mediatoris, ſolus inuocabatur. Sic cùm Petrus ab Herode in carcerem coniectus eſſet, conuenerunt fideles in vnum locum & per ſupplicationes liberationem ejus à Deo expetiuerunt. Talium Supplicationum meminit etiam Irenaus. Iuſtinus capita harum Litaniarum in veteri Eccleſia vſurpata commemorat: nempe, quòd nati ſimus, quòd valetudini conſultum ſit, quòd ſpecies rerum conſerventur, quòd vires animæ benè ſuccedant, quòd immortalitatem ſperare ac impetrare liceat. *Tertullianus addit,* Oramus pro inimicis, pro perſequutoribus, precantes ſumus ſemper omnes pro Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt. *Item:* Oramus pro Imperatoribus, pro Miniſtris eorum, & poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. *Cyprianus inquit:* Publica eſt nobis & communis oratio, non pro vno, ſed pro toto populo. *Baſilius quoque Litanias vſitatas fuiſſe in Eccleſia Neocæſarienſium ſcripſit in Epiſtola 63. Achatius etiam admonitus à Deo de Nicomedia concuſſione, Clericis præcepit,* vt Deo ſeriò ſupplicarent, & preces placatorias pro ſedanda illius ira, quam minabatur, funderent, *vt narrat Sozomenus lib. 4. cap. 16.*

Pro quibus rebus Supplicationes inſtitutæ in primitiua Eccleſia.

Et in

Et in illis publicis Supplicationibus, Eccleſiam ad ardentiores preces, peculiaribus exhortationibus & geſtibus, excitatam fuiſſe conſtat. Cyprianus dicit: Quando inchoaturi eſſent preces, Sacerdotem hanc exhortationem præmiſiſſe: Surſum corda. Et populum reſpondiſſe: Habemus ad Dominum. *Apud Iuſtinum* ſurgunt ad Supplicationes. *Apud Tertullianum* cœlum ſuſpicientes, manibus expanſis, capite nudo, precantur pro omnibus, aliquando ſtantes, aliquando genibus flexis. *Milites Antonini oraturi pro pluuia*, curuatis genibus prouoluunt ſe in terram *apud Euſebium. Apud Clementem* abjiciunt ſe in terram. *Apud Sozomenum lib.7.cap.23. Cùm populus Antiochenus, Theodoſij Imp. iram ob motam ibi ſeditionem timeret, inſtituerunt Supplicationem publicam ad Deum, vt Imperatoris iram mitigarent, vſurpatis ad eam Supplicationem* melodijs lugubribus. *Author librorum de vocatione Gentium, ſiue is Ambroſius ſiue Proſper eſt explicans locum Pauli 1.Timoth.2.* Vt fiant obſecrationes, poſtulationes & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, *inquit*: Quam Legem Supplicationis, ita omnium Sacerdotum, & omnium fidelium devotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi ſit, in qua hujuſmodi orationes non celebrentur à populis Chriſtianis. Supplicat ergo vbique Eccleſia Deo, non ſolùm pro ſanctis, & in Chriſto jam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis crucis Chriſti, pro hæreticis & ſchiſmaticis, *&c. Et talia exempla multa exſtant in hiſtorijs, quòd tempore belli, peſtis, tempeſtatum, terramotuum decreta & celebrata fuerint tales publicæ ad Deum Supplicationes. Sic Imperator Theodoſius Iunior*, cum tota Eccleſia Supplicationes fecit pro ſerenitate. Et ipſe quidem medius hymnis canendis præiuit priuati habitu incedens: *vt teſtatur Niceph.lib.14.c.3. Ita etiam, cùm horrendo & diuturno terramotu maxima pars orbis terrarum, inprimis etiam vniuerſa Conſtantinopolitanorum ciuitas concuteretur, Theodoſius Imper. & Epiſcopus Proclus cum ciuibus extra vrbem periculi vitandi gratiâ egreſſi*, Supplicationibus celebratis ardentes ad Deum pro liberatione preces fuderunt.

Triſagij origo. *Hoc ipſo etiam tempore hymnum angelicum, quem* TRISAGIVM *vocant, diuinitùs eſſe reuelatum narrant, vt Litaniarum & ſupplicationum precibus inſereretur. Qua de re Nicephorus lib.14 cap.46. ſic ſcribit*: Byzantij in maximum conjecti metum, à ruinis ædificiorum ſibi timentes, muros reliquerunt, & extra vrbem in Campo, qui ſic dicitur, morati ſunt vnà cum Imperatore Theodoſio & Patriarcha Proclo continuis precibus incumbentes, Deumque, vt propitius eis eſſet, & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obteſtantes. Et cum aliquando metu eo graſſante, terra veluti fluctuans contutere-tur, & homines per metum eam ex fundamentis ipſis exſtirpatum iri vererentur, & omnes Litanijs & Supplicationibus dediti collachrymarent, & ex profundo intimoque animo miſericordiam divinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod ſenſum & mentem omnem excedat, ſubſequutum eſt: Subitò namque è medio, ſpectantibus omnibus, diuinâ quadam vi puer in aërem ſublimis ad cœleſtem vſque tractum, ita vt jam non appareret, ſublatus, divinam vocem, quâ Angelis Deum laudare mos eſt, audiuit: eaque voce percepta, rurſum priore puer per aërem via reverſus deſcendit: & Epiſcopo Proclo, ipſique Imperatori, & multitudini omni Supplicationibus operam danti, Deumque hymnis celebranti, ab Angelis canentibus ſe verba hæc audiſſe, renunciauit: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS ET IMMORTALIS, MISERERE NOSTRI. Quæ vbi Proclus intellexit, ſtatim ad eum modum populum pſallere juſſit, & terræmotus ſtatim etiam conſtitit, omninoque quieuit, Imperator verò Theodoſius, & fœminis admiratione omnium digna Pulcheria, tanto miraculo perculſi, conſtitutione Imperiali confeſtim, vt per orbem omnem hymnus diuinus iſte concineretur, decreuerunt. Puer verborum eorum Myſterium exequutus, ſtatim vitâ defunctus eſt, *&c. Refert etiam Paulus Diaconus lib.14. in Theodoſium.*

Ac ſingularem vrbis Conſtantinopoleos conſuetudinem fuiſſe, vt ad certum locum in Campum exirent, quando in publicis neceſſitatibus communiter preces faciebant. ex Theodoro Lectore videre eſt: qui ſcribit, Martianum Imper. hortatum eſſe Anatolium Epiſcopum: vt ſecundùm conſuetudinem vrbis illius Epiſcoporum, à Tauro ad Campum vſque vectus ſupplicaret: libro primo. Conſtantinopolitani Campû exeuntes ſupplicantes.

De Origine & Inſtitutione ROGATIONVM *vel* SVPPLICATIONVM triduo illo: quod *inter* Aſcenſionem Chriſti, & Dominicum diem interiectum eſt.

POſtea circa annos Chriſti 466. Claudianus Mamercus, Vienneſis in Gallia Epiſcopus conſtituit, vt quotannis in illa vrbe ſtatis ac certis diebus Rogationes *vel* Supplicationes *celebrentur, propter pericula terramotuum, incendiorum: & paſſim errantium ferarum, hominesque infeſtantium.* Alcimus Auitus, *Viennenſis Ec-* Claud. Mamercus inſtituit Rogationes Viennæ in Gallia Treuiſ... [illegible]

Alcimus Avitus triduana Litania.

ſis Eccleſiæ Epiſcopus, qui poſt Eſychium ſuccedentem Mamerco ſedit, in peculiari homilia, quam de occaſione harum Litaniarum Supplicationum, earumque primâ inſtitutione, ritibus peculiaribus & vſu habuit, ſic inter alia ſcribit: Terrorum, *inquit*, temporis illius cauſas multos noſtrûm adhuc recolere ſcio: ſiquidem incendia crebra, terræmotus aſſidui, ſonitus nocturni, cuidam totius vrbis funeri prodigioſum quiddam minitabantur. Nam populoſis hominum conuentibus domeſtica ſylueſtrarum ferarum ſpecies obuerſabatur: Deus viderit, an ludificans oculis, an adducta portentis. Quicquid tamen ex ijs duobus foret, perinde monſtroſum intelligebatur, ſeu ſic veraciter immania beſtiarum corda manſuefieri, ſeu tam horribiliter conſpectibus territorum falſæ viſionis phantaſma poſſe confingi. Inter hæc, diuerſa vulgi ſententia, diſpariumque ordinum variæ opiniones: alij quod ſentiebant diſſimulando, quæ fletui nolebant dare, caſui dabant: alij ſpiritu ſalubriore, abominabilia noua, quæque congruis malorum proprietatis ſignificationibus interpretabantur. Quis enim in crebris ignibus, ignes Sodomiticos non timeret? Quis trementibus elementis, aut decidua culminum, aut diſrupta terrarum imminere concrederet? Quis videns, aut certè viuere ſe putans, pauidos naturaliter ceruos, per anguſta portarum, vſque ad fori lata penetrantes, non imminentem ſolitudinis ſententiam formidaret? Quid multis? tracta ſunt hæc inter timores publicos, & rumores priuatos, vſque ad imminentem Vigiliarum ſolennium noctem, quâ celebrari feſtum Dominicæ Reſurrectionis annua conſuetudo poſcebat: ſiquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium ſecuritatem, communibus animis operiebantur. Affuit igitur nox illa venerabilis, quæ ad ſpem publicæ abſolutionis votiuum ſolenne patefecerat. Sed mox illic multò vehementior ſtrepitus ictu flagelli gravius ferientis intonuit, vtpote quem jam emenſis gradibus ſuperlativum nihil ſequi aliud quàm gladius intelligeretur. Ædes namque publica, quâ præcelſo ciuitatis Viennenſium vertici ſublimitas in immenſum faſtigiata prætulerat, flammis terribilibus conflagrare crepuſculo cœpit. Interpellatur itaque nuncio diſcriminis jucunditas ſolennitatis, pleno timoribus populo Eccleſia vacuatur. Omnes namque ſimilem facultatibus vel domibus proprijs caſum de quadam præminentis incendij arce metuebant. Perſtitit tamen coram feſtivis altaribus inuictus antiſtes S. Mamercus, & calorem fidei ſuæ accendens flumine lacrymarum, permiſſam ignibus poteſtatem incendio abſcedente compeſcuit. Igitur deſperatione depoſitâ reditur ac Eccleſiam, & reſtinctâ flammarum luce clareſcit luminum pulchritudo. Ex hujus liberationis occaſione, ceu gratiarum loco, inſtituit annuam deinde celebrandarum Supplicationum feſtivitatem triduo, quod inter Dominicæ Aſcenſionis, & diem Dominicum interjectum eſt. *Hæc Auitus.*

Prima quidem harum Supplicationum inſtitutio, quando periculum illud ingruit, Paſchale fuit; verùm ne jungerentur Reſurrectionis gaudijs luctus orantium, & jejunantium afflictatio, triduum illud paucis annis poſt eſt electum: quod ſacrum præcedit feſtum Aſcenſionis, vt Auitus eadem explicat homiliâ, quæ etiam citatur à Gregorio Turonenſi lib. 2. *cap.* 34.

Litaniæ triduanæ approbatio & progreſſus.

Mox verò hæc Litania non ſolùm in Gallia, ſed etiam toto orbe Chriſtiano approbata & recepta fuit.

Sidonius Auernensis Epiſcopus de triduana Litania.

Eadem planè de Occaſione, authore & origine harum Supplicationum, cum Auito commemorat Sidonius *Auernorum Epiſcopus, epiſtolâ* 7. *ad Mamercum, & lib.* 5. *epiſtolâ quarta ad Aprum, in qua poſt Exordium hæc leguntur:* Rogationum ſolennitatem primus Mamercus Pater & Pontifex reverendiſſimo exemplo, vtiliſſimo experimento invenit, inſtituit, invexit. In his autem, quas ſuprafactus ſacerdos & protulit pariter & contulit, jejunatur, oratur, pſallitur, fletur. *Gregorius quoque Turonenſis citato loco,* Ceſſantibus, *inquit*, terroribus, per cunctas provincias diſperſa facti fama, cunctos Sacerdotes imitari commouit. Quæ vſque nunc per omnes Eccleſias celebrantur. *Idem teſtatur Adon in Chronicis ætate* 6. *Anno* 396. *& rurſus eadem ætate, Anno* 452.

Gregorius Turonenſis.

Adon.

Aurelianenſe Concilium confirmat triduanam Litaniam.

Aurelianenſe etiam Concilium paulò poſt hæc tempora celebratum, his verbis Can. 29. *has Rogationes ſancivit:* Rogationes, id eſt, Litanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari: ita vt præmiſſum triduanum jejunium, in Dominicę Aſcenſionis ſolennitate ſoluatur. Per quod triduum ſerui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuerſa conveniat: Quo triduo omnes abſtineant, & Quadrageſimalibus cibis vtantur.

Mantuanus de triduana Litania.

Et Mantuanus de hoc ipſo Libro IV. Faſtorum ſic canit:

Vrbs ſedet ad Rhodanum, Galli dixere Viennam:
Quæ tulit adverſos caſus, paſtore Mamerco,
Et longum vexata fuit. Nam fulmine crebrò
Arſit, & horrificis terrarum motibus arua

Sciſſa

Sciſſa dehiſcebant, rimis penetrantibus vſque
Ad Stygios amnes, vbi ſunt Iouis antra profundi.
Adde lupos, qui tartareis agitantibus vmbris,
In furias acti, nedum jumenta per agros,
Audebant laniare homines & in vrbibus ipſis.
Caſibus his perculſi omnes, diuina coacti
Quærere ſubſidia, & Diuos excire precando.
Hinc traxit LITANIA ortum: tranſiuit in omnes
Religio ſimilis paruo poſt tempore gentes.

Naogeorgus de ritibus Litaniæ triduanæ

Quibus autem ritibus hodiè hæ triduanæ Supplicationes celebrentur, Naogeorgus lib. 4. Regni Papiſtici his verbis deſcribit:

Hebdomas inde venit, peregrè quâ cum cruce vadunt
In vicinum aliquem vicum. Porrò inter eundum
Cantibus implorant diuos, Chriſtique parentem.
Præcipuè poſtquam ventum illuc, Templa ſubintrant,
Regnantemque illic Diuum diuamque precantur,
Vt ſeruet fruges, & grandinis atque pruinæ
Avertat mala, & annonæ leuet omne gravamen.
Poſt in cauponam properant, vel gramine ſtrati
In viridi prandent, largeque replentur Iaccho.
Abſque cruce vt redeant interdum, greſſibus atque
Incertis miſerè titubent, revomantque comeſta.
Continuis omnes faciunt tribus iſta diebus.
Cum crucibus multis perſæpè venitur in vnum
Templum, cœtus vbi ſua cantica clamat in auras
Quiſque inde exoritur triſtis confuſio vocum
Dum ſuperare alios alij nituntur ineptè.
Sacrifici attendunt, placet hæc inſania taſis
Donaque victrici tribuunt Baccheia parti.

Colonienſis Synodi decretum de celebrationes à[?] ... duanæ Litaniæ.

Quia verò in his Proceſſionibus extra vrbes & pagos multa obſcæna & turpia inter arbuſta, in Conuallibus, alyſque ejuſmodi rebus convenientibus locis perpetrantur, quæ vel in vrbibus, vel domi perſicere nec audirent nec poſſent: ideò Colonienſis Synodus anno 1536. celebrata, ea inhibere volens, cap. 8. partis 9. ſic decrevit: Quòd Proceſſiones per agros & campos peraguntur rationem quidem habet, nempe, quòd populus oret, vt ſegetes & fruges terræ à Domino conſerventur. Verùm vt alia plurima, ita & hic mos hominum malitiâ depravatus eſt, quòd per occaſionem talis deambulationis, quæ Deo placando erat inſtituta, pleraque ſcelera committantur: Quamobrem nobis ſatius videtur, vt hæ aliæque Supplicationes ac Proceſſiones de cætero intra ſepta Eccleſiarum fiant, vbi oretur Deus, & ad populum habeatur admonitorius ſermo.

Litania triduana Minor dicitur

Dicitur autem hæc Litania MINOR: *quia à minori, nempè à ſimplici Epiſcopo & in minori loco, ſcilicet Viennæ in Gallia inventa & primum inſtituta eſt: Minor tamen antiquior eſt tempore, nam inſtituta fuit Zenonis Imper. tempore.*

De Origine & Inſtitutione *Maioris* LITANIÆ, quæ in Feſto S. Marci quotannis celebratur.

M*Aior Litania celebratur in feſto S. Marci. Ea inventa ac inſtituta eſt à Gregorio M. Papa anno Chriſti* 590. *ad auertendam peſtem inguinariam, ſiue inflaturam inguinum. Eius inſtitutionis cauſas* Paulus *Montiscaſſini monachus, qui Longobardorum hiſtoriam ſcripſit, his verbis prodidit:* Tempore, *ait*, Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum per Italiam, quòd aquæ aſcenderunt vſque ad ſuperiores feneſtras Templi Neronis quod erat Romæ (*Ioannes Beleth habet, B. Zenonis quod erat Veronæ*) nec aquæ intrabant Templum. Tunc per Tyberim effluxit multitudo ſerpentum, inter quos fuit maximus Draco: ex quorum flatibus aër eſt corruptus: & inde emerſit peſtis inguinaria, quâ homines paſſim & ſubitò moriebantur. (*Balæus Centuria* 1. *Script. Brit. in Appendice Capitis* 61. *de hoc ſic ſcribit*: Anno Domini 589. die 17. Octob. multitudo ſerpentum, dracoque terribilis Romæ per Tyberim ad mare delapſus aquas infecit: & vehementiſſima ſecuta eſt peſtis, quæ ſine numero homines ſtrauit. Quod Myſterio non caret: Nam Draco magnus, qui eſt Diabolus ac Sathan, virtutem ſuam atque poteſtatem magnam, de qua Apocal. 13. c. beſtiæ daturus tunc erat: quam ſequebatur exitialis in religione peſtis, nempe, idololatria, ad multorum perniciem.)

Sequutum eſt, *inquit Polydorus*, aliud peſtis genus, vt quum quis ſternuiſſet, continuò

Vnde ſternutātibus dicamus helf dir Gott.

tinuò occiderit: Vnde mos, ſicut quidam tradunt, creuit, vt audientes quempiam ſternutantem, illicò dicerent, Te Deus adjuvet: quod adhuc hodiè ſeruatur. Item & oſcitare ſimul lethale fuit; propter quod ſeſe crucis ſigno repentè communire conſueuerunt adhuc hodiè quoque Papiſtæ. *Refert etiam Durandus in Ration. lib. 6. c. 102.*

Cùm hac peſte ferè totus populus deleretur, Pelagius ad auertendam eam Ieiunium & Supplicationem indixit: ſed in ipſa expeditione ipſe expirauit, cum 70. alijs. Huic ſecutus Gregorius M. mox populum vniuerſum ad pœnitentiam & Supplicationes hortatus eſt in concione quam ad eum habuit, quæque inter epiſtolas eius exſtat: In ea his verbis inter alia adhortatus eſt populum: Nullus, *inquit*, veſtrum ad terrena opera in agros exeans, nullus quodlibet negotium agere præſumat: quatenus ad Sanctæ Dei genitricis Domini Eccleſiam conuenientes, ſimul omnes mala quæ *fecimus deploremus*: vt diſtrictus Iudex dum culpas noſtras nos punire conſiderat, ipſe à ſententia propoſitæ damnationis pateat.

Ordo ſeptenus in Gregoriana Litania obſeruatur.

Septeno autem ordine clerum & populum Romanum in hac Proceſſione ire voluit Gregorius,

1. *In primo ordine fuit omnis Clerus.*
2. *In ſecundo Abbates cum Monachis.*
3. *In tertio Abbatiſſæ cum omnibus Congregationibus ſuis.*
4. *In quarto omnes pueri & Infantes.*
5. *In quinto Laici perfectæ ætatis.*
6. *In ſexto Viduæ & Continentes.*
7. *In ſeptimo omnes Conjugati.* Durandus vt ſupra.

Concioni Gregorianæ, quæ ſcripta affixa eſt Albo Eccleſiæ S. Sabinæ in Auentino, Litaniarum harum ordo iſtiuſmodi ſubſcriptus habetur.

Litania Clericorum exeat ab Eccleſia B. Ioannis Baptiſtæ.

Litania Virorum ab Eccleſia B. Martyris Marcelli.

Litania Monachorum ab Eccleſia Martyrum Ioannis & Pauli.

Litania Ancillarum Dei ab Eccleſia B. Martyrum Coſmæ & Damiani.

Litania fœminarum conjugatarum ab Eccleſia beati primi Martyris Stephani.

Litania Viduarum ab Eccleſia Martyris Vitalis.

Litania pauperum & infantum ab Eccleſia beatæ Martyris Cæciliæ.

Hic Ordo apud Gregorium Turonenſem lib. 10. c. 1. aliter diſpoſitus inuenitur, cui ſub finem hæc Gregorij Magni verba adjecta ſunt: Vt de ſingulis Eccleſiis exeuntes cum precibus & lachrymis ad beatæ Mariæ ſemper Virginis genitricis Dei noſtri Ieſu Chriſti Baſilicam congregemur: vt ibi diutius cum fletu & gemitu Domino ſupplicantes, peccatorum noſtrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, *inquit Turonenſis Gregorius*, congregatis Clericorum cateruis pſallere juſſit per triduum, ac deprecari Domini miſericordiam. De hora quoque tertia veniebant vndique Chori pſallentium ad Eccleſiam clamantes per plateas vrbis, Kyrieleiſon.

Litaniæ Gregorianæ dicuntur etiam cruces nigræ.

Vocantur hæ Litaniæ Cruces nigræ, *quoniam in ſignum mœroris ex tanta hominum ſtrage, & in ſignum pœnitentiæ homines nigris veſtibus induebantur: cruces item & Altaria nigris velabantur.*

Proceſſio ſeptiformis.

Dicitur etiam Proceſſio Septiformis, *quòd Gregorius Septeno ordine iri in ea in majoribus Eccleſiis ordinauit ſicut dictum eſt.*

Litania Gregoriana, Romana, Maior.

Appellatur etiam Litania Romana, Gregoriana & Major: *quum authoritate loci, fuit enim inſtituta Romæ: tum authoritate inſtituentis: nam inſtituit eam Gregorius Magnus Papa, & publico decreto ſanciuit, vt vbique terrarum celebretur, & pro omnibus auertendis malis preces habeantur, cum gratiarum actione pro tanto accepto diuinitùs beneficio. Exhat hujus indictionis formula inter Gregorij epiſtolas in Regiſtro in princ. Indict. 10. & ſic habet:*

Inſtitutio ſeu confirmatio Litaniæ Gregorianæ.

Solennitas annuæ deuotionis nos, filij dilectiſſimi, admonet, vt Litaniam, quæ Major ab omnibus appellatur, ſollicitis ac deuotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare: per quam à noſtris exceſſibus, ejus miſericordiæ ſupplicantes purgari aliquatenus mereamur. Conſiderare enim nos conuenit, dilectiſſimi, quàm varijs continuiſque calamitatibus pro noſtris culpis & offenſionibus affligimur, & qualiter cœleſtis pietatis nobis ſubinde medicina ſubueniat. Sextâ igitur feriâ venientes, à Titulo B. Laurentij martyris, qui appellatur Lucinæ, egredientes ad B. Petrum Apoſtolorum principem Domino ſupplicantes cum hymnis & canticis ſpiritualibus properemus: & ibidem ſacra Myſteria celebrantes, tam de antiquioribus, quàm de præſentibus beneficijs, pietati ejus, in quantum poſſumus, referre gratias mereamur. *Hæc Gregorius.*

Fabula de angelo apparente Gregorio & gladium in vaginam recondente.

Habent veteres Rituales libri vrbis Romæ, in, in vltimis Litanijs tempore peſtis inguinariæ à Gregorio indictis, Proceſſum eſſe ad Baſilicam Apoſtoli Petri atque ab eodem Gregorio Imaginem Deiparæ magnâ veneratione delatam: fuiſſe autem illa traditur, quæ exſtat in Baſilica S. Mariæ ad Præſepe, & à populo honorifico cultu frequentatur. Tunc verò accidiſſe tradunt, vt cùm perveniſſet procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adjacentem, inſignum, reconciliati

numinis, viſus fuerit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque ſymbolo morbum ceſſaſſe ſignificare voluiſſe, quemadmodum per ſagittas viſas cœlitùs ſparſas idem fuerat divinitùs præmonſtratus. *Hæc referunt Rituales illi libri, nec plura de hoc miraculo.*

Durandus autem in Rational.lib.6.c.89.longè aliter hoc narrat: vnde intelligi poteſt quæ fides huic rei habenda ſit. Cùm in vrbe Roma (*inquit*) eſſet magna aëris peſtilentia, B. Gregorius in tempore Paſchali ordinauit, vt imago B. Virginis, quæ in Eccleſia S. Mariæ in Ara cœli ſeruatur, quam B. Lucas pinxiſſe dicitur, & eidem Virgini ſimilis perhibetur, proceſſionaliter portaretur. Et dum ante Proceſſionem reverenter portaretur, ecce tota aëris infectio & turbulentia cedebat Imagini fugiens, ac ſi eam ferro non poſſet, ſic quòd poſt Imaginem mira ſanitas remanebat. Tunc autem juxta Imaginem auditę dicuntur tres voces Angelorum canentium: Regina cœli lætare, Alleluia: Quia quem meruiſti portare Alleluia: Reſurrexit, ſicut dixit, Alleluia. Statimq; Gregorius adjunxit, Ora pro nobis Deus, Alleluia. Quæ Antiphona in ſeptem diebus poſt Paſcha frequentatur. Et tunc Gregorius vidit ſupra Caſtrum Creſcentij Angelum Domini, qui gladium cruentatum tergens in vaginam reponebat. Intellexit ergo Gregorius, quòd peſtis illa ceſſaſſet: quod & factum eſt. Vnde caſtrum illud exinde Caſtrum S. Angeli vocatum eſt. Præmiſſa imago in Eccleſia B. Mariæ in Ara cœli Romæ ſuper limen Baptiſterij ſervatur, quam Romani Reginam vocant. *Hactenus Durandus. Idem etiam nugatur Apoldia in vita Dominici apud Surium Tom. 4. de Vitis Sanctorum.*

Engelsburg in Rom.

De Origine & Progreſſu INVOCATIONIS SANCTORVM in Litaniis & Supplicationibus.

H*Ermannus Gigas his addit, quæ modò dicta ſunt, in Flore temporum*, ejuſdem Gregorij M. inſtitutum eſſe, vt, cùm in celebratione & ſolenni peractione Litaniæ Majoris ipſos Angelos canere audiviſſet, *Regina cœli lætare*, &c. ſubjici præceperit in hac ſua Litania hæc verba: *Ora pro nobis Deum, Alleluia.*

Hæc ſi vera ſunt maximè, quæ tamen non immeritò, tanquam fabellæ, rejiciuntur, intelligitur inde: Gregorium *hanc in Litanias vel Supplicationes publicas Eccleſiæ Sanctorum invocationem apud Latinos primum intruſiſſe: hactenus enim inuocationes defunctorum & aliæ ſuperſtitiones Litanijs nondum inſertæ fuerunt. Apud Græcos* Petrus Gnapheus, *qui in quinta vniuerſali Synodo, vt hæreticus damnatus fuit, primus author & inuentor exſtitit, circa annos Domini 470. vt Litanijs, alijſque publicis Eccleſiæ precibus inuocatio Sanctorum inſereretur ac miſceretur. Nicephorus enim lib.15.cap 18. inter ea quæ Petrus iſte Fullo inueniſſe dicitur, etiam hoc numerat*, vt in omni precatione Dei genitrix nominaretur, & divinum ejus nomen inuocaretur. *Pontificij verò qui in publicis Eccleſiæ ſuæ precibus, inuocationi Sanctorum primum locum tribuunt, ne videantur Fullonem illum hæreticum hujus rei authorem habere, vniuerſalis ſexti Synodi Canonem ſeptimum allegant, eoque probare conantur, publicâ vniuerſalis Eccleſiæ authoritate receptam atque adeò ſancitam eſſe Inuocationem Sanctorum. Cumque reliqua dogmatica illius Synodi de Incarnatione Chriſti recipiamus, eadem authoritate etiam Sanctorum à nobis recipiendam eſſe exiſtimant. Certum autem eſt, quod nec ipſi Pontificij negare audent, nouem illos Canones, qui in Tomis Conciliorum ſextæ Synodo tribuuntur, ex quibus etiam ſeptimus ille eſt, ſuppoſititios & adulterinos eſſe.*

Memorabile igitur eſt, & ad perpetuam rei memoriam dignum obſeruatione, quòd inuocatio Sanctorum in Litanijs, Supplicationibus, alijſque publicis Eccleſiæ precibus, non eſt prima & antiquiſſima veterum Litaniarum forma, ſed Petri Gnaphei hæretici apud Græcos, & Gregorij M. apud Latinos aſſumentum vel additio. Veteres enim, vbi Litaniarum mentionem faciunt, expreſſè dicunt, Deo ſupplicatum fuiſſe. *Tertullianus in Apologetico dicit:* Sacrificamus prece pura pro ſalute Imperatoris, ſed Deo vni & vero. *Proſper dicit:* Supplicat ergo vbique Eccleſia Deo. *Exſtant apud Chryſoſtomum deſcriptiones, quales ſuo tempore vſitatæ fuerint Supplicationes in Liturgiis, homilia 26. in Matth. homil. 18. in 2. Cor. in 1. Tim. 2. cap. quæ nihil habent de Inuocatione Sanctorum. Et Moguntini Concilij Canon dicit*, Litanias indici propter rogandum Deum. *Ipſe etiam Gregorius & Paulus Diaconus teſtantur*, in Græca & Latina Eccleſia ſemper à Clero & à populo, in Litanijs acclamatum fuiſſe, κύριε ἐλέησον Chriſti eleiſon: *A pleriſque etiam in Latinas Litanias ægrè receptum fuit* Triſagium: *cùm antea ad ſingulas petitiones ingeminarent tantùm Kyrie eleiſon,*

Inuocatio Sanctorũ in Litanijs non eſt antiqua.

Tandem ſenſim admiſceri cœpit Litaniæ, non quidem ſtatim Inuocatio, ſed tantùm commemoratio Sanctorum, ad hunc modum: Sanctiſſimæ Deiparæ & ſemper Virginis Mariæ cum omnibus Sanctis memoriam agentes, nos ipſos, & inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto, Deo noſtro commendemus.

Ex commemoratione verò hac, deinde ſecuta ſunt ſuffragia, ſic, vt primò dicerent: Precibus & ſupplicationibus Mariæ, & omnium Sanctorum,

ctorum; quorum memoriam celebramus, exaudi & reſpice nos. *Vnde in tertia parte Canonis Latini ſic orant:* Communicantes, & memoriam venerantes, inprimis glorioſæ ſemperque virginis Mariæ genetricis Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed & beatorum Apoſtolorum, ac Martyrum tuorum Petri & Pauli, Andreæ, Iacobi, *&c.* & omnium Sanctorum tuorum, quorum meritis precibuſque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio, per eundem Chriſtum D. noſtrum. *Inde hoc ſecutum eſt, quòd poſtea dixerunt:* Precibus Sanctorum tuorum, Saluator, ſalva nos. *Item:* Confirma nos, dirige, cuſtodi vitam noſtram, ſtabili greſſus noſtros, precibus & ſupplicationibus Mariæ & omnium Sanctorum.

Hinc tandem extructa eſt directa Sanctorum inuocatio, vt dicerent: Maria, Deo ſupplica, vt animas noſtras ſaluet. Apoſtoli legatione fungimini apud Deum, vt peccatorum remiſſionem animabus noſtris tribuat. Pater Nicolae legatione fungere apud Chriſtum Deum, vt animæ noſtræ ſalutem conſequantur. Martyres, Confeſſores, orate pro nobis, ſaluate animas noſtras. S. Michael, rogamus te, vt tuis intereeſſionibus munias nos, vmbrâ alarum tuarum cuſtodi nos. Ad te clamamus, à periculis erue nos. *Tales Inuocationes Litanijs addidit, & Eccleſiæ obtruſit* Honorius *I. Papa vt Balæus in vita ejus indicat.*

Atque hoc modo ex commemoratione Sanctorum, tandem ad Inuocationem eorum deuentum fuit. Inprimis autem poſtquam in publicas Eccleſiæ preces Gregoriana forma Inuocationis Sanctorum (S. Maria ora pro nobis) *Lege ab Honorio Papa ſancita & recepta eſſet, ſine fine & modo poſtea progreſſa eſt, vt omnia fermè, quæ Dei & Chriſti propria ſunt, à Sanctis nominatim & publicè peterentur. Vnde apertè ſcribit Petrus de Natalibus lib. 4. c. 94. Catalogi Sanctorum*, Litanias dici Rogationes, quòd in ijs ſuffragia & patrocinia Sanctorum implorentur omnium ſingulariter & generaliter.

Varia decreta de LITANIIS & SVPPLICATIONIBVS:

QVemadmodum autem Litania & Supplicatio à Gregorio inſtituta, ſic vt ſuprà oſtenſum eſt, à Clero, monachis & populo Romæ celebrata eſt: ita in alijs Eccleſiis, quod non potuerunt in numero perſonarum, ſuppleuerunt in numero Litaniarum. Nam ſeptiès Litaniam dicunt prius, quàm inſignia deponant: vt Durandus refert libro 6. Rational. capite 102. Petrus de Natalibus libro quarto, cap. 94. Catalogi Sanctorum.

Præter hanc verò Minorem & Majorem proceſſione factam in Litanijs vel Supplicationibus à Mamerco & Gregorio inſtitutis, aliæ quoque Proceſſiones decretæ & inſtitutæ ſunt.

Agapetus I. *Papa circa annum Domini* 535. *Proceſſiones ſingulis diebus Dominicis decreuit. De hoc inſtituto Durandus libro quarto, capite ſexto, ſic ſcribit:* Primitiua Eccleſia obſeruauit etiam quintam feriam, hoc eſt, diem Iovis (pro feſta die ſcilicet, vt Dominica eſt) (& fiebat in ea Proceſſio in memoriam Dominicæ Aſcenſionis: ſed multiplicatis Sanctorum feſtiuitatibus, ſublata eſt ſolennitas quintæ feriæ: & ejus Proceſſio per Agapetum Papam in Dominicam tranſlata eſt, vt à populo tunc ad Eccleſiam conueniente ſimul & ſolenniter valeat celebrari: Et propter hoc Iovis dies dicitur vulgariter cognata diei Dominicæ, quia ſcilicet antiquitus par ſolennitas fuit vtrique. *Sic Durandus. Refert idem Petrus de Natalibus in vita Agapeti. Balæus. Valerius Anſelmus Ryd.* *Proceſſio ſingulis diebus Dominicis.*

Liberius Papa *ſtatuit circa annos Domini* 536. vt Proceſſiones Litaniarum fiant pro guerra, fame, peſtilentia, tempeſtatibus, intemperie aëris & alijs aduerſitatibus. *Durandus in Rat. lib. 6. cap. 102.*

Gregorius M. Mariæ purificationis ſolennitatem *ſub Vigilio Pontifice Rom. contra peſtilentiam Conſtantinopoli in faſtos relatam, à Sergio autem Pontifice cereis illuſtratam;* atque Palmarum diem, feſtâ Proceſſione honorauit: *Valerius Anſelmus Ryd.*

Honorius I. *inſtituit primus*, vt omni Sabbato fieret Proceſſio ſolennis à Templo Apollinaris ad Petri vſque cum Litanijs. *Liber Pontificalis. Platina. Balæus & Funckius.*

Sergius Papa *inſtituit*, vt Litaniæ à S. Hadriano quotannis dicantur per vrbem die Annunciationis, Purificationis, Natiuitatis & Aſſumptionis Mariæ. *Sigebertus in Chronico.*

Hadrianus Papa, *ad petitionem Caroli Regis, pro conuerſione Saxonum*, Litanias Romæ fieri curauit, & in omnibus partibus ſub ditione Romanæ Eccleſiæ exiſtentibus, 23. 26. & 28. diebus, hoc eſt, in vigilia Ioannis Baptiſtæ, in Natali Ioannis & Pauli & in vigilia Petri Apoſtoli. *Monet etiam Carolum*, vt iiſdem diebus in omnibus ſuis finibus, ſed tranſmarinis partibus, vbi Chriſtiani morantur, Litaniam fieri curet: *in Epiſtola Hadriani Papæ ad Carolum.*

Leo IV. *Litanias & Proceſſiones triduanas ante Aſcenſionem Domini ſic ordinauit:* vt feriâ ſecundâ ſummus Pontifex cum Clero & populo ab Eccleſia Dei genitricis ad Præſepe egrediens pergat cũ hymnis & canticis

ad Eccleſiam S. Saluatoris, quæ dicitur Conſtantiniana. Feriâ 3. ac Eccleſia S. Sabinæ ad Eccleſiam S. Pauli. Feriâ 4. Hieruſalem ad S. Laurentium extra muros. *Chronicon Martini. Antoninus par. 2. tit. 16. cap. 1. Henricus de Erdfordia cap. 69. Balaus.*

In Synodo Toletana 5. cap. 1. ſtatuitur, vt ab Idibus Decemb. quotannis per triduum peragatur Litania, pro indulgentia delictorum. *Tomi Concil.*

Singulis menſibus Proceſſiones fieri debere pro terræ ſanctæ liberatione, *in Concilio Lateranenſi anno 1215. decretum eſt.*

Ritus varij in Proceſſionibus obſeruati. *His Proceſſionibus præfertur Aqua benedicta, luminaria, cruces & vexilla. Campanæ etiam pulſantur dum fit proceſſio. Interdum etiam panni & alia ſubſternuntur in loco vbi tranſire proceſſio debet. Durand. Ration. lib. 4. cap. 6. præcedit interdum etiam capſa Reliquiarum: ibid. Rituum horum cauſas vel rationes valdè ſuperſtitioſas & idololatricas Iacobus de Voragine Legendâ 66. indicat:* Ideò, *inquit,* Crux in Proceſſione defertur & Campanæ pulſantur, vt dæmones in ipſo aëre exiſtentes territi fugiant, & ab hominum infeſtatione deſiſtant. Dæmones enim, qui ſunt in iſto aëre caliginoſo, vehementer metuunt, quando tubas Chriſti, ſcilicet Campanas pulſari ſentiunt, & vexilla, id eſt, Cruces conſpiciunt. Et iſta dicitur eſſe ratio, quare Eccleſia Campanas conſueuit pulſare, quando tempeſtates concitari videt: vt ſcilicet dæmones, qui hoc faciunt, tubas æterni Regis audiant, & ſic territi fugiant, & à tempeſtatis concitatione conquieſcant. Hæc etiam eſt ratio, quare in quibuſdam Eccleſijs tempore tempeſtatis, Crux de Eccleſia extrahitur & tempeſtati opponitur, vt ſcilicet dæmones vexillum ſummi Regis videant, & territi fugiant. *Hæc ille.*

In Proceſſionibus triduanis ante Aſcenſionem, conſueuit quidam Draco maximè in Gallicanis Eccleſiis, vt Iacobus de Voragine Legenda 66. teſtatur, cum cauda longa erecta & inflata, duobus primis diebus ante crucem, & vexilla præcedere; vltima verò die, quaſi retrò aſpiciens caudâ vacuâ atque depreſſâ retrò ſequitur. Hoc ſignificari fingunt, draconem, hoc eſt, diabolum per tria tempora, ſcilicet ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies adumbrari dicunt, homines fefelliſſe, & nunc quoque fallere cupere: in duobus primis temporibus regnâſſe, & quaſi Dominum orbis fuiſſe caudâ longâ, id eſt, potenter, & inflatâ, id eſt, ſuperbè incedens. In tempore verò gratiæ per Chriſtum viſus eſt: vnde die tertiâ diabolus quaſi poteſtate amiſſâ poſt crucem ſequitur: Durandus ibid.

In Dominica poſt Paſcha deſcendunt in aliquibus locis proceſſionaliter ad Fontes cum cereo per totam hebdomadam, in memoriam eius, quæ Iſraelitæ, Pharaone cum ſuis in mari ſubmerſis fecerunt, qui pro gratiarum actione de ſubmerſione hoſtium per totam hebdomadam redibant ad mare cantantes. Tunc antefertur etiam quidam ſerpens imaginarius ſuper virgam: & candela nouo lumine accenſa, ſuper caput ſerpentis retortæ affigitur: ex qua cereus Paſchalis, & omnes aliæ candelæ Eccleſiæ accenduntur: in memoriam eius, quòd Moſes in deſerto erexit ſuper palum ſerpentem æneum, vt qui percuſſi erant à ſerpentibus, per illius ſanarentur aſpectum: Durandus in Ration. libro ſexto, c. 89.

Polyd. Vergil. de Supplicationum ritu. *Polydorus Vergilius lib. 6. de Inuent. rerum c. 11.* In Supplicationum noſtrarum pompa, *inquit,* ſolent ludicra quædam præcedere, hoc eſt, ordo militaris peditum equitumque vel effigies aliqua arguta, loquax, ridicula, aut magnis malis latè dehiſcens, dentibuſque ſonitum faciens, valdè formidoloſa, ac aliæ oblectationes ludicræ vagari, in quibus Prophetæ repræſentantur, alati pueri concinunt, chorus inducitur fœminarum & virorum tripudiantium, hic agit Dauidem, ille Solomonem gerit, alij Reginas fingunt, a'ij venatores ludunt ſimiam vel jumenta ſimul inducentes, vt denique in hoc ludicro apparatu multijuges recitentur hiſtoriæ antiquæ. Item cereæ tedæ, & ſymphoniæ adhibentur: loca velantur, quâ pompa vehitur. Item pueri & puellæ ex feneſtris vetantur deſpicere, hoc eſt, ex feneſtris deorſum verſum ſpectare. Præterea Sacerdotes vel alij diuorum perſonas agunt, eorum Imagines aut Reliquias ferentes, viæ & plateæ varijs odoribus conſperguntur, floribuſque ſternuntur, ac demum aliquot præficiuntur, qui jubeant viam dari vt pompa ſine impedimento procedat.

SVPPLICATIONES & PROCESSIONES à Pontificibus Romanis inſtitutæ, earumque ſuperſtitioſæ Ceremoniæ ab Ethnicis maxima ex parte deſumptæ.

ETſi verò Supplicationum *antiquiſſimus mos ſit, & non tantum in veteri, ſed etiam in nouo Teſtamento vſurpatus, nemini tamen dubium eſſe debet, quin* Proceſſiones, *progreſſu temporis à Pontificibus Romanis inſtituta, & ſuperſtitioſæ Ceremoniæ in eas ſenſim introductæ, ab Ethnicis maxima ex parte deſumpta ſint. Fatetur hoc non obſcurè Polydorus, qui ad deſcriptionem ludicræ Supplicationum pompæ in Proceſſionibus, mox hæc adijcit:* Sic etiam ſacrificalis pompa apud Ethnicos priſcos ducebatur, teſte Dione lib. 7. Verùm ex illis figuris quæ præferebantur, aliam ridiculam Cato

In M. Cęcilium vocat citeriam, dicens: Quid ego cum illo diſſerem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria? Plautus verò aliam formidoloſam effigiem appellat manducem, in Rudente ſic ſcribens: Quid ſi ad ludos me pro manduce locem, quapropter clarè crepito dentibus? Sed ejus rei teſtimonium Apuleius in primis perhibet, qui libro undecimo, ſummatim ſingula exponit: ait enim, Ecce, pompæ magnæ paulatim procedunt ante ludia, vocibus cujuſque ſtudijs exornata pulcherrimè. Hic incinctus baltheo militem gerebat, illum ſuccinctum chlamyde (ſunt enim copides cultri recurui) & venabula venatorem fecerant. Nec ille deerat, qui magiſtratum faſcibus purpuraque luderet. Vidi & vrſam manſuetam, cultu matronali ſellâ vehebatur, & ſimiam pileo textili. *Sequitur:* Iam ſoſpitatricis Deæ (Lunam intelligit) peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido ſplendentes amicimine, vario lætantes geſtamine, verno florentes coronamine; quæ de gremio per viam, quâ ſacer incedebat comitatus, ſolum ſternebant floſculis. *Pergit:* Illæ etiam quæ cæteris vnguentis & geniali balſamo guttatim excuſſo, conſpergebant plateas. Magnus præterea ſexus vtriuſque numerus lucernis, tædis, cereis, & alio genere ficti luminis ſyderum cœleſtium ſtirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc ſuaues, fiſtulæ, tibiæque modulis dulciſſimis perſonabant: eas amœnus lætiſſimæ juventutis veſte niueâ & cataliſtâ (collobium intelligit) præniténs ſequebatur chorus. *Et paulò poſt ſubdit:* Et plerique qui facilem Sacris viam dari prædicarent, *&c.* ſi Precones erant, qui proclamare ſolebant. Hoc agite: quibus verbis admonebát, reliquis rebus poſthabitis, ſola Sacrificia curanda eſſe. Velabant loca, quâ veheretur pompa ſicut etiam fit apud nos. Cauſam tradit Verrius Flaccus, qui ſcribit: Quum populus Romanus peſtilentiâ laboraret, eſſetque reſponſum, id accidere, quod Dij deſpicerentur, anxiam vrbem fuiſſe, quia non intelligeretur oraculum, eveniſſetque, vt Circenſium die puer de cœnaculo pompam ſupernè deſpexerit, & matri narrârit, quo ordine arcana pilenti, (quod vehiculi genus eſt) compoſita vidiſſet. Quare Senatui nunciatâ, tunc placuit loca velis contegi, quâ pompa ſequeretur. Ac ita ex illo peſte ſedatâ, puer, qui ambiguitatem ſortis abſoluerat, prætextæ geſtandæ munus impetrauit. Ambiguitas autem oraculi fuit in verbo, *Deſpicerentur:* nam interpretabantur, Deos & Ceremonias negligi, quum tamen Oraculum intelligi vellet, Deos deorſum verſum aſpici, quod nefas erat, & ad pollutionem ſacrorum pertinebat. Vnde & noſtri hodiè in Supplicationibus pueris & puellis ex feneſtris vetant deſpicere. *Item*, eoſdem priſcos Deorum Imagines geſtâſſe, teſtatur idem Apuleius, inquiens: Secundus veſtitu quidem ſimilis, ſed manibus ambabus geſtabat Altaria, id eſt, auxilia, quibus nomen dedit proprium Deæ Summatis auxiliaris prouidentia. Hinc quoque in pompa ſacrificali noſtri Diuorum Imagines vel reliquias geſtitant. *Item*, ex teſtimonio ejuſdem conſtat, priſcos conſueviſſe agere Deorum perſonas, ita ſcribentis: Nec mora, cùm Dei dignati pedibus humanis incedere, prodeunt. Sic arguè faceteque jocatur Apuleius: Dicimus enim Deos incedere humanis pedibus, quando homines in hujuſmodi Sacrorum pompa, ſuſtinent perſonas & Deorum nomina: de quibus Tertullianus ait, Ipſos Deos noſtros ſæpè noxij induunt. Hunc & nos ritum pariter ſeruamus, *inquit Polydorus*, ſed haud ſcio an tam rectè quàm bellè illud fiat. Vereor, vereor inquam, ne ijs in rebus Dijs potius Gentium quàm Chriſto gratum faciamus: Nam illi ſuos cultores in ſupplicijs, vt Salluſtius perhibet, magnificos eſſe volunt; hîc verò nihil magis quàm illud horret, qui *inquit*, Tu autem, quum oraveris, introito in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora. Et quid igitur fiet nobis, ſi contra præceptum venerimus? imò fiat quidvis, nos tamen venimus contrà: cujus rei vt magis pudeat, vnum ex ſexcentis, Ethnicorum exemplum vaidè mehercule memorandum ponam. Athenienſes enim, vt Plato in ſuo Alcibiade ſecundo prodit, ſolebant quotannis multò ſumptuoſiſſimas ſacrorum pompas celebrare, ac magno facere ſacrificia apparatu. Contrà Lacedœmonij ea omnia præparcè, vt qui plus hærerent in precibus. Quapropter quoties res vlla inter eos erat populos, Athenienſium ſemper longè exiſtebat inferior: qui tantæ calamitatis cauſam ſcire auentes, Iovem Ammonem per Prophetam conſuluere. Propheta ad ea reſpondit; id accidere, quòd Deus pluris Lacedæmoniorum caſtas preces, quàm Athenienſium magnifica faceret Sacra. Noſtram igitur Ethnicorum æmulationem in ſupplicationum ritu, fas tandem aliquando eſſet moderari: Id quòd maturè fieret, ſi procul à publicis ſupplicationibus omne ludicrorum genus, ac quicquid contra pietatis cultum eſt, de medio removeretur. Quandoquidem modus iſte ſupplicandi introductus eſt, vt in rebus ſecundis ordine cujuſdam *Nota.*

cœleſtis exercitus compoſito, læti triumpharemus de victoria Chriſti in cruce adepta pro nobis: ex quo crux ipſa, veluti ſignum militiæ Chriſti præfertur: aut in adverſis triſtes Deum precaremur, veneraremur, atque imploraremus, ab eoque veniam, auxilium & pacem ſummiſsè peteremus. *Hæc omnia Polydorus: quibus apertè fatemur, Chriſtianos in Supplicationum Ritibus & Ceremonijs Ethnicos æmulari: quod etiam ex ſequentibus clarius patebit.*

Quemadmodum enim Papiſtæ hodiè in periculis & aduerſitatibus conſtituti, Supplicationes indicunt, & in ijs non Deum, ſed Sanctos invocant, ab eiſque auxilium & liberationem petunt, vt ſupra indicatum eſt & exemplis probatum: Sic olim etiam Gentes fecerunt. Nam Supplicationes & Lectiſternia indixerunt, eaque ad Templa & puluinaria Deorum, vel ob lætitiam, vel ad auertendam Deorum iram, celebrârunt: in quibus plerumque Senatores ac Patricij cum conjugibus & liberis, ad delubra & aras procedebant: nonnunquam omnes tribus & ordines, etiam Pontifice Maximo præeunte: ſed & alijs perſæpè modis. In his enim & pueri ingenui, & libertini, ac item Virgines, omnes coronati & lauream præferentes, cum pompa thenſes & fercula Deûm deferentes, tum & ſacro carmine ſupplicare, & Deûm pacem expoſcere ſolebant. Lectiſternia verò & Pulvinaria juxta Deorum Aras ſtatuebantur, cum alijs ornamentis: quin & frondes virentes & odoriferæ, ac flores omnis generis, & verbena ante Deûm Ædes & in ipſis Templis ſternebantur. Has Supplicationes & hujuſmodi cætera à populo Romano frequenter celebrata, apud Liuium, & in alijs hiſtorijs legimus.

Vt etiam Chriſtiani diſcalceati, ſeu nudis pedibus ad Sanctorum Templa procedunt, eorumque Imagines circumferunt: Sic teſtatur Epiſtola Ieremiæ: Gentes in publicis Supplicationibus Statuas Deorum ſuorum circumgeſtâſſe. *Et Arnobius lib. 8. refert*, Romanos crudâ hyeme nudos diſcurrere, alios incedere pileatos, ſcuta vetera circumferre, pelles cædere mendicantes, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidiè, quędam ſolùm in anno adire. *In ludis quoque Cerealibus ſeu Myſterijs Cereris Deorum Simulachra & Imagines longo ordine produci ſolebant, vt ex Macrobio intelligitur.*

Sicut Chriſtiani in Dominica poſt Paſcha, & inde per totam hebdomadam, aliquibus in locis proceſſionaliter ad fontes deſcendunt: Ita Romani quoque in ferijs & ſacris Fontanalibus *proceſſiones celebrârunt, in quibus coronas in fontes jaciebant, & puteos coronabant, vt Varro teſtatur.*

Quemadmodum Chriſtiani ob magnas ſiccitates Supplicationes ſæpe inſtituunt; Sic etiam Aquilicia Sacra *à Romanis fieri ſolita legimus: cùm in magna ſiccitate aqua euocanda eſſet: quòd cùm alibi, tum præcipuè apud Tertullianum eſt videre, qui ait,* ea Ioui immolari, *in Apologetico. Hinc & Sacerdotes, qui à Ioue aquam eliciebant* Aquilices *dicebantur, eodem contra Martionem authore.*

Vt Chriſtiani in die S. Marci & circa, Supplicationes celebrant circum oppida & pagos, campoſque luſtrant, ne vlla tempeſtas ſegetibus aliiſque fructibus noceat: Sic Romæ eodem die Robigalia *celebrata ſunt, in quibus fiebat Proceſſio à Flamine Quirinali, & Populo albis veſtibus induto, in lucum* Robigini *conſecratum. Ibi, factis precibus, quibus* Robinem *inuocabant, vt ſegetibus parceret, immolabatur, adhibito mero & thure, canis & ouis, eorumque exta in cineres cremabantur. De quo ritu vide plura in libro noſtro de Feſtis Ethnicorum pag. 87. b. Hoc ipſo quoque die Romæ* Florarilia feſta *celebrata ſunt etiam: in quibus circumierunt & luſtrârunt campos & ſata quoque vota facientes pro felici rerum naſcentium prouentu, inprimiſque precantes, vt omnia benè defloreſcerent.*

Sicut Ethnici Supplicationibus ſuis, tanquam opere, Deos ſuos placare & veniam peccatorum ſuorum promereri conati ſunt: ita etiam inter Chriſtianos res eò tandem deuenit, vt Proceſſionibus ſuis ad Templa Sanctorum, tanquam opere operato, remiſſionem peccatorum ſuorum impetrare conarentur: quæ perſuaſio circa annos demùm Chriſti 1390 in Germaniam introducta eſt. Sic enim Auentinus ſcribit lib. 7. Annal. Bonifacius IX. vt Boiorum animos ſibi conciliaret, tribus fratribus, Stephano, Friderico, Ioanni nepotibus Imperatoris Ludovici IV. ſecularem omnium criminum, ſcelerum, ſuppliciorum veniam condonat. Quicunque Monachium voti reus proficiſcatur, ſeptem ibidem dies commoratus, quatuor Templa. Deiparæ Virginis, D. Petri, Sacrarum Fœminarum, Xenodochium ſupplicandi gratiâ intret, quotidiè dona faciat, ab vniuerſis inferis ereptus, cœlo aſſeritur. Erat ea res tum noua, atque inaudita in Germania. Quamobrem ex Bohemia, vniverſa Germania, frequens populus quotidiè coibat, ſexaginta millia hominum quotidiè confluxiſſe in acta relatum eſt. Durârunt hæ nundinæ Eccleſiaſticæ à Martio per quinque continenter menſes. *Hæc Auentinus.*

CAPVT XXIX.

De PEREGRINATIONIBVS ad Templa & alia Sancta Loca ex Voto, & Religionis ergo.

PEREGRINATIONES *vocantur in Papatu,* Profectiones *aut ad loca, quæ aliis ſan-* *Peregrinationes quid.*

ctiora

ctiora exiſtimantur: aut ad Templa, Sepulchra & Reliquias Sanctorum: aut ad Imagines, quarum fama aliis eſt clarior & celebrior: in hunc finem inſtituta, quod quadam ſanctitas, aliaq; utilitates, de quibus infra, ex hujuſmodi Peregrinationibus, ſeu Profectionibus percipiantur.

Peregrinationes in primitiva Eccleſia non fuerunt in uſu. Fabula de peregrinatione ad ſepulchrũ Clementis.

Error hic & Superſtitio Juſtini Martyris, Ignatij, Irenei, Tertulliani, Cypriani ante annos Chriſti in carne nati 300. *inter Chriſtianos nondum nata fuit: ideoq; etiam ſcripta illorum veruſtiſſima nullam prorſus mentionem ejus faciunt. Nicephorus lib.* 3. *cap.* 19. *peregrinationum hominum ad Templum & Sepulchrum Clementis Romani Epiſcopi quidem meminit, ſed neque loci, neque temporis, neque aliarum circumſtantiarum, quæ ad narrationem probabilem requiruntur, mentionem facit, ut facilè appareat, pro rebus veris falſas & confictas ab eo narratas fuiſſe: Neque etiam congruunt cum his, quæ Platina in vita Clementis ex Damaſo hac ipſa de re ſcribit. Nicephorus etiam ſic habet*: Clemens anchorâ ferreâ collo ejus appenſâ, in altum mare projicitur. Mari autem diebus ſeptem ad tria millia paſſuum diviſo, multi eò eunt, & Martyris corpus exoſculantur, Templo divinâ virtute excitato. *Cætera, quæ ibidem ſequuntur, de puero per oblivionem parentum ibi relicto, & undis obruto, poſtea verò cùm rurſum fluctus receſſiſſent, ſalvo apud loculum Sancti reperto, ſatis arguunt fabulam eſſe: ut nihil de eo dicam, quòd credibile non ſit, quenquam tam fatuum fuiſſe, ut in profundo maris Templum exſtrueret: aut ſi maximè factum fuiſſet ab aliquibus, tamen ab impetuoſo mari mox concuſſum & everſum eſſet. Has itaque abſurditates animadvertens Platina, ex Damaſo hanc rem paulo aliter commemorat.* Hanc ob rem, *inquit*, motus Trajanus, ex ſatellitibus ſuis quoſdam mittit, qui Clementem in mare projicerent, alligatâ ad collum anchorâ: cujus ſacratiſſimi corpus non ita multò poſt ad littus delatum (*en diſcrepantiam*) eſt: atque eo loci ſepultum, exſtructo Templo, unde fons divinitùs emanaverat. *Locum autem fontis his verbis oſtendit*: Dum ibi (*ait*) aquæ penuriâ laboraretur, Clemens collem haud longè poſitum conſcendens, agnum vidit, ſub cujus dextro pede fons divinitus abundantem aquam ſcaturiebat, &c.

Martinus Polonus etiam in vita Cleti Papæ refert, Cletum, circa annum Chriſti 85. omnibus populis ſcribentem approbâſſe & commendâſſe Peregrinationes ad Sanctos, & maximè ad limina Sancti Petri, & aſſeruiſſe, quòd validior ſit ad ſalutem Sancti Petri viſitatio, quam duorum annorum jejunium: & illos anathemate execratum eſſe, qui viſitationem Apoſtolorum impediunt & diſſuadent. *Quàm autem hæc minimè conveniant cum Cleti temporibus, ſupra indicavimus, quum de locis publicorum congreſſuum Romæ poſt Apoſtolorum tempora ageremus.*

Baronij error de peregrinationib. ab exordio naſcētis Eccleſiæ inſtitutis. Euſebij error.

Baronius *quoque Tomo* 2. *pag.* 276. *in fine anni* 199. *aſſerit*, Peregrinationum uſum ab ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ cœpiſſe: *Non autem hoc probat, niſi unico Exemplo Alexandri Eccleſiæ cujuſdam circa hunc annum in Cappadocia Epiſcopi, qui tamen & ipſe non ex voto, ut Baronius dicit, ſed divinis revelationibus excitatus, Hieroſolymam profectus eſt, ut ſocius Narciſſo ſeni in Epiſcopatûs adminiſtratione jungeretur. Refert ſanè Euſebius libro* 6. *cap.* 11. profectum Hieroſolymam fuiſſe Alexandrum hunc orandi causâ: *Scribit autem hoc ex more & conſuetudine ſui ſeculi, quò Peregrinationes iſtæ in terram ſanctam Orationis gratiâ uſitatæ erant. Deinde diſertè addit* hoc factum ab ipſo quoque hiſtoriæ gratiâ, ut eſſet videlicet certior de hiſtoria Evangelica, & ſic in fide ſua confirmaretur. *Bellarminus col.* 2229. *addit etiam Sancti Nicolai exemplum, qui adoleſcens ante Conſtantini* Imperium voti causâ Hieroſolymam peregrinatus ſit: *ſed hoc exemplum citat ex Simeone Metaphraſte, qui trivialis ludimagiſter Conſtantinopoli fuit, & Sanctorum vitas ſcripſit, quæ non immeritò Mendaciorum Legendæ dici poſſunt, vixitq; circa annum Domini* 1350.

De Origine & Progreſſu PEREGRINATIONUM in Terram ſanctam.

ORigo autem Peregrinationum Hieroſolymam & in Terram ſanctam referenda eſt ad Conſtantini Magni Imperatoris tempora, quibus primùm cœperunt terra ſancta loca, ab Ethnicis Idololatriis, quibus ab Adriano Imperatore profanata erant, impuriſſimis Diis Gentium deſuper impoſitis, expurgari, excoli & nonnihil in pretio haberi, propter rerum ibi geſtarum memoriam. Nam Conſtantinus Magnus in locum ſepulchri Chriſti, Idolo Veneris fœdatum, Oratorium ſeu Templum magnificum ædificari præcepit. Et Helena quidem mater Imperatoris mulier ſuperſtitioſo & fœmineo zelo commota, primùm illuc profecta, terram quam vocant, ſanctam, inviſit, non tamen ipſius terræ gratiâ, ſed Chriſti, & fidei ſuæ confirmandæ causâ, quia fidem ſuam & aliorum ipſo aſpectu rerum & monumentis paſſionis Chriſti (quæ à Judæis, Ethnicis, & quibuſdam Hæreticis negabatur) confirmare voluit, Quanquam in eo peccavit tamen, quòd plus fidei de Domino, crucis clavis & ſepulchro, quàm Spiritui ſancto, Apoſtolicis ſcriptis, & Evangelicis tribuiſſe videatur. Hæc ipſa mulier Cruce Domini repertâ, duo Templa ibi exſtrui curavit: unum propè Dominicæ nativitatis antrum, alterum in

monte, vnde Dominus in cœlos aſſumptus eſt, vt referunt Euſebius libro tertio, de vita Conſtantini, & Ruffinus libro primo, capite ſeptimo. Poſtea Conſtantinus curauit in loco Cranij Templum exſtrui: idque publicâ ſolennitate, accerſitâ Synodo Patrum apud Tyrum congregatâ, dedicari, vt teſtatur Euſebius libro quarto de vita Conſtantini. Quæ res in anniuerſariam ſolennitatem abijt, confluentibus eò ex omnibus terræ partibus Chriſtianis, vt Sozomenus indicat libro ſecundo, capite vigeſimo ſexto. Atque hac ratione ſolennis illius ad terram ſanctam Peregrinationis initium fuit: *verba ſunt Onuphrij Panuinij in Appendice ad Platinam.*

Cauſa ob quas fideles initio in terram ſanctam peregrinati ſunt

Duabus igitur de cauſis Chriſtiani ab initio Hieroſolymam & in terram ſanctam profecti ſunt. Prima *fuit, vt inuiſerent loca propter rerum ibi geſtarum memoriam, & vt contemplarentur oculis ſuis non ſolum ſingula, quarum fit in Euangelica hiſtoria mentio, ſed etiam magnifica Templa & ædificia à Conſtantino Magno, eiuſque matre Helena exſtructa; hactenus enim Chriſtiani humiles tantum domos pro Templis habuerunt.* Secunda *fuit, vt memoriam celebrarent celeberrimæ dedicationis templi in loco Cranij ædificati. Aberant ergo ab his Peregrinationibus vota & ſuperſtitio, ut etiam ex ſequentibus Patrum teſtimonijs patebit.*

Peregrinationes in terram ſanctam ab initio non improbandæ mox erroris cauſa fuerunt.

Hic tamen uſus, & conſuetudo hæc, per ſe quidem non improbanda, paulatim in errorem multitudinem deduxit, ut terram illam & loca hæc ſanctiora alijs judicarent eſſe, & proinde non in poſtrema pietatis & ſanctitatis laude ponerent, ex remotiſſimis Chriſtiani orbis partibus certatim eò confluere, & loca illa inviſere. Exempla multa in omnibus hiſtorijs ſunt obvia, ex quibus aliqua ſaltem commemorabo. Theodoſij poſterioris conjunx Eudocia *Hieroſolymam ex voto proficiſcitur, quo ſeſe aſtrinxerat: Nicephorus libro decimo quarto, capite vigeſimo tertio.* Conradus *Conſtantienſis Epiſcopus ter ſanctam inviſit terram, poſt annos 935. ut Schedelius indicat. Reverſus autem tertiâ vice ex terra ſancta, ſepulchrum Domini in Conſtantienſi æde, quod Hieroſolymitani illius formam ad amuſſim referret, adornari fecit, ad quod poſtea magnus concurſus hominum undiquaque factus eſt, ut Bruſchius & Schedelius referunt.* Sigfridus *Moguntinus,* Guntherus *Babenbergenſis,* Ottho *Ratisbonenſis,* Wilhelmus *Trajectenſis, Epiſcopi, & alij proceres Galliarum ſeptem millibus hominum ſtipati profecti ſunt orandi gratiâ Hieroſolymam, anno Chriſti 1064. Dum verò opes & magnificentiam ſuam magis quàm pietatem in itinere oſtentarent, ab Arabibus obſeſſi multis vulneribus affecti ſunt, ut Schafnaburgenſis & Marianus Scotus narrant,* Robertus *Princeps Normanniæ nudipes & lachrymans ſepulchrum Domini veneratus eſt: Polydorus libro ſecundo, capite ſexageſimo ſexto.* Robertus *Normanniæ Dux, pœnitens quòd fratrem veneno necâſſet, voti ſolvendi & peccati expiandi causâ Hieroſolymam profectus eſt: Polydorus libro octavo. Ac teſtatur Aventinus libro quinto. Annal. in Palæſtinam peregrinantes hoc tempore* Anſerem *prætuliſſe, quem Spiritum ſanctum eſſe prædicârint.* Henricum Leonem *Saxonum Ducem Hieroſolymam, Oliveti montem, Bethlehem, Nazareth, Iordanem & alia loca, quæ Chriſtus ſuis calcâſſet pedibus, ſtultâ ſuperſtitione, quæ cum impietate maxima conjuncta erat, Epiſcoporum, Abbatum, Comitum, & infinita populi multitudine ſtipatum, perluſtrâſſe, emenſis multorum bellorum civilium in Saxonia periculis, pro ſuorum expiatione peccatorum, poſt annum* 1100. *in Sclavorum Chronico ſcribitur libro ſeptimo, capite ſeptimo, ubi porrò indicatur,* quòd Hieroſolymis annuos reditus, quibus cerei ad ſepulchrum Domini arſuri compararentur, *idem Dux inſtituerit. Expugnato Vitriaco caſtro à* Ludovico *Francorum Rege anno* 1300. *in Eccleſia diverſi ſexus & ætatis homines cremati ſunt. Quo facto motus Rex, terram ſanctam pœnitentiæ & precum gratiâ adijt, ubi integrum ſubſtitit annum. Sigeberti Continuator.* Guilelmus *Aquitaniæ Dux triplici cinctus cathenâ Hieroſolymam, Romam & Sanctum Iacobum petijt, circa annos Domini* 1157. *ut in Chronico Hirſaugienſi indicatur.* Falco *Comes Andegavenſis, Godofridi Martelli Pater, duorum tantum vernaculorum comitatu Hieroſolymam peregrè profectus, illis jurejurando adactis, ſe, quod imperaretur facturos, ſumpto noxij damnatiq́ habitu eorum alteri ſe collo reſti illaqueandum trahendumq́ ad Domini monumentum tradidit: alteri virgas dedit, quibus ſe tergo caſum lacerumq́ eòdem fœdè agerent, vociferantem,* Admitte Domine miſerum Fulconem, perjurum & fugitivum tuum: *Æmilius lib.* 2.

Pugnat autem hæc ſuperſtitio cum verbo Dei. Paulus enim primâ ad Timotheum ſecundo cap. vult, Viros orare omni loco. *Quibus tamen verbis non vult confuſionem inducere vel invehere in Eccleſiam, in qua jubet ipſe,* ut omnia τάξεως & ordine fiant: *quaſi jam nolit ullum eſſe communi totius Eccleſiæ conſilio & delectu conſtitutum locum, in quem Chriſtiani ad Deum precandum certo tempore conveniant: hoc enim planè furioſum eſſet & μανιῶδες: ſed ut ſparſi, & prout quemq́ fert animi impetus, orent ſeparati, & diſiecti, adeoq́ religionem propter loca ullam animis noſtris inhærere vetat, quaſi locus ipſe ſanctiorem gratioremq́ Deo noſtram orationem efficiat. Votivas igitur ad terram ſanctam, & alia Martyrum loca Peregrinationes & precationes, quæ trecentis demum poſt natum Chriſtum annis in Eccleſiam irrepſerunt, hiſce verbis damnat Apoſtolus, quæ ea de cauſa ſuſcipiuntur*

Peregrinationes ſuperſtitioſæ pugnant cum verbo Dei.

à ſuper-

à ſuperſtitioſis hominibus, quòd neſcio quid majoris ſanctitatis in illis locis, & ipſi quam Dominus pedibus ſuis calcavit, terræ ineſſe judicant. Quod falſiſſimum eſt. Si qua enim hodiè eſt terra maledicta, Iudæa eſt: & hujuſmodi cogitatio plena eſt Idololatriæ & Blaſphemiæ.

Monuit etiam nos Chriſtus Matth. 24. ne eos audiamus, qui ipſum in terris hiſce vel hic vel illic monſtrare audeant. *Nec enim loco certo alligavit meriti ſui gratiam Chriſtus, ſed vt Euangelium ſuum in orbe vniverſo prædicari voluit, ita vbique locorum efficax eſt erga omnes, qui ipſum verâ fide amplexi fuerint. Et cùm nationum & perſonarum diſcrimen omne in Chriſto ſublatum ſit, minimè credendum eſt, aliquem in terris locum eo privilegio donatum eſſe, vt per ſe ad ſalutem noſtram aliquid conferre poſſit. Quod non obſcurè innuiſſe videtur Deus, quando eas vrbes horribili excidio devovit, quas aliquandiu ſui cultus ſedem eſſe voluerat, ſicuti de Silo, Nobe & Hieroſolymis ſacra Hiſtoria teſtatur. De Silo enim in pſalmis ſcribitur:* Deſeruit tabernaculum Silo, tentorium quod inter homines inhabitabat. *De Hieroſolymâ autem Ieremias dixerat:* Si non audieritis, reddam domum iſtam ſimilem Silo, & vrbem hanc contumeliæ exponam omnibus gentibus. *Nec inanes fuiſſe minas haſce Pſalmus teſtatur, in quo pij de hoſtium inſolentia quiritantes inter alia dicunt:* Rugierunt adverſarii in medio Synagogarum tuarum, ſigna ſua poſuerunt pro ſignis. Sanctuaria tua igne incenderunt, ad terram affligendo Tabernaculum nominis tui prophanaverunt, &c. *Quòd ſi hæc eo tempore fieri paſſus eſt Deus, quando umbris & ceremoniis locus adhuc certus erat ab ipſo conſtitutus, quis obſecro ſanæ mentis ipſius gratiam nunc loco alicui alligatam eſſe putaverit? Nec abſque numine factum putabimus, quod mulieres Marci decimo ſexto, quæ primæ omnium Chriſti ſepulchrum inviſerunt, nihil illic repererunt præter Angelum, qui illas reprehendit, quòd verborum Chriſti parum memores eſſent, & Chriſtum ibi quærere juſſit, quò ſe iturum ante promiſerat. Idem ergo nobis dictum putemus, vt nimirum illum non in terris hiſce quæramus, ſed in cælis, quo illum aſcendiſſe ſcimus, & ubi animis per fidem evectis ſeſe inveniri patietur. Docuit hoc ipſum Deus olim memorabili exemplo, quando Chriſtianis Sepulchrum Domini ſuperſtitioſè colentibus locum illum impiis fidei Chriſtianæ hoſtibus ſubjecit, qui non contenti illum undique congeſtis ruderibus obruiſſe, inſuper illic Sacellum Veneri ſacrum extruxerunt: ut vel inde conſtaret, Chriſti meritum non illic alligari debere, ubi ſpurciſſima deæ cultus nefarius exercebatur.*

Non probavit etiam Antonius Eremita ille famoſiſſimus, has in terram ſanctam & alia loca Peregrinationes. Nam, vt in eius vita legitur, Græci, *inquit*, ſtudia tranſmarina ſectentur, & in alieno orbe conſtituti, inanium literarum quærant magiſtros. Nobis verò nulla proficiſcendi, nulla transfretandi fluctus neceſſitas imminet: in omni ſede terrarum conſtituta ſunt Regna cœlorum. Vnde & Dominus in Euangelio ait: Regnum Dei intra vos eſt. Virtus quæ in nobis eſt, mentem tantùm requirit humanam. *Peregrinationes in terram ſanctam improbavit Antonius Eremita.*

Non probavit eaſdem Hieronymus in Epiſtola ad Paulinum: Non, *inquit*, Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis benè vixiſſe, laudandum eſt. Non audeo Dei omnipotentiam anguſto fine concludere, & coarctare parvo terræ loco, quem non capit cœlum. Domini eſt terra, & plenitudo ejus: *Pſalm.* 24. Veri adoratores neque Hieroſolymis, neque in monte Garizim, ſed ubique Deum adorabunt: *Ioan.* 4. Quum eſſet in Templo Chriſtus dixit diſcipulis ſuis, Abeamus hinc. Et de Hieroſolymis, & de Britannia æqualiter patet aula cœleſtis. Nec quicquam fidei tuæ deeſſe putes, quòd Hieroſolymam non vidiſti. *Hæc magis congruunt cum verbo Dei, quàm quæ ad Marcellam ſcripſit Epiſtolâ* 17. *ut eam Româ ad ſe in Palæſtinam evocaret:* Longum eſt, *inquit*, nunc ab aſcenſu Domini uſque ad præſentem diem per ſingulas ætates currere, qui Epiſcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Eccleſiaſtica virorum venerint Hieroſolymam, putantes minus ſe religionis, minus habere ſcientiæ, nec ſummam, ut dicitur, manum accepiſſe virtutum, niſi in illis Chriſtum adoráſſent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruſcaverat. *Et ad Ruſticum Epiſtolâ* 46. Redde *inquit*, quod præſente Domino ſpopondiſti: incerta eſt vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm tuam impleas ſponſionem. *Hieronymus.*

Reſpondet Bellarminus ad locum Hieronymi ad Paulinum, reprehendere eum peregrinationes non ſimpliciter, ſed tantum in Paulino, tanquam Monacho; Monachis enim, qui in clauſtris in ſilentio, precibus ac jejuniis exercentur, Peregrinationes non convenire. *Reſpondeo. Hieronymus in illa Epiſtolâ ejuſmodi argumentis & rationibus vtitur, quæ non tantum contra Monachorum, ſed in genere contra omnium hominum Peregrinationes faciunt cujuſcunque ſint ſtatûs aut ordinis. Deinde, ſi Peregrinationes Monachis tantum non conveniunt, peccavit igitur in eo Hieronymus quòd Marcellam ſanctimonialem, & Ruſticum Monachum hortatur, ut Peregrinationem Hieroſolymitanam ſuſcipiant.*

Diſſuaſit

Gregorius Nyſſenus.

Diſſuaſit tandem ſuperſtitionem quoque Gregorius Nyſſenus, *Cæſareæ Cappadociæ Eccleſiarum Epiſcopus & moderator vigilantiſſimus, in gravi Epiſtola ad amicum quendam ea de re ex profeſſo ſcripta: eam quia brevis eſt & rarius exſtat de verbo adſcribemus, ut Lector intelligat, quid Pater hic de Peregrinandi conſuetudine ad loca ſancta ſenſerit & judicârit.*

Quia me rogaſti amice, per Epiſtolam, mihi ordine de omnibus reſpondendum eſſe exiſtimavi. Equidem qui ſemel ſe altiori vivendi rationi dedicârunt, cum eis præclarè agi cenſeo, ſi perpetuò ad Evangelij voces intueantur: ac quemadmodum qui virgulâ quicquid propoſitum eſt dirigunt, ejus rectitudine tortuoſa quæ in manibus habent, ad rectitudinem adducunt: ita convenire arbitror, ut veluti quandam regulam rectam & immutabilem, Evangelicam dico politiam, his admoventes, ejus arbitrio ad Deum hæc dirigamus: Cùm itáque ſint qui ſolitariam & privatam vitam ſibi delegerunt, quibus vice pietatis habeatur Hieroſolymitana loca vidiſſe, in quibus indicia Domini adventus per carnem conſpiciuntur: præclarè ſe res habet, ſi ad regulam ipſam reſpiciamus, idque ſi velit præceptorum ductus, ut opus faciamus quaſi mandatum Domini: Sin præter Domini præcepta id appareat introductum, haud ſcio quid ſit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum. Vbi ad regni cœlorum hæreditatem conſequendam appellat Dominus benedictos, profectionem in Hieroſolyma inter rectè facta, quæ eò dirigant, non enumeravit: ubi beatitudinem annunciat, tale ſtudium, talemque operam non eſt complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnum conducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera ponatur? Qui mentem habet, conſideret. Atqui ſi id opus utilitatis quid habuiſſet, non ita, non tam præclarum à perfectis ſtudio dignum viſum fuiſſet. Quoniam autem id factum diligenter examinatum, animo detrimentum conciliat, ijs qui accuratè vitæ degendæ incumbunt, longo ſtudio indignum eſt: imò maximè cavendum ut nihil attentet eorum, quæ lædant, is qui ſecundum Deum vitam inſtituit agendam. Quid igitur eſt in his quod lædat? Sancta & gravis vitæ inſtitutio eadem omnibus viris & fœminis propoſita eſt. Peculiaris eſt vitæ philoſophicæ honeſtas & caſtitas: quæ in vita ſua cujuſque non mixta ac ſeorſim acta conſummatur, veluti impermixta eſt, & minimè confuſa natura: neque fœminis in conſortium virorum, neque viris in mulierum ad tuenda caſtitatis & honeſtatis officia contendentibus. At verò itineris conficiendi neceſſitas nunquam non diligentem in his obſervantiam ad indifferentiam obſervandi adducit. Nam tantam viam fœmina, niſi qui eam conſervet habeat percurrere nequit: tum quia propter naturæ imbecillitatem jumento vehenda eſſet, illincque reducenda: tum quia in difficultatibus tuenda ac ſervanda. Quicquid autem ſupponere poſſimus, ſive notum habet, qui ei præſtet obſequium, ſive mercenarium, qui famuletur, ex utráque parte quod fiat reprehenſionem non effugiat. Neque enim externo ſe committens, ac in eo acquieſcens, neque proprio, continentiæ legem conſervet. Cùm autem in locis illis Orientalibus diverſoria & hoſpitia urbeſque in multis licentiam & ad malum indifferentiam habeant, qui fieri poterit, ut qui per fumum ambulet, non exaſperetur, oculis? ubi inquinatur auris, inquinatur oculus, inquinatur & cor per oculos & auditum nefanda excipiens, qui fieri poterit, ut non afficiatur, qui affecta loca tranſgreditur? Quid verò etiam plus eſt habiturus, qui locos illos adit? quaſi verò etiamnùm Dominus corporaliter in locis illis degat, ac à nobis abierit: aut veluti ſanctus ſpiritus apud Hieroſolymitanos abundet, ad nos autem tranſire non poſſit. Atqui ſi ex ijs quæ conſpiciuntur Dei præſentiam conjicere licet, potius in natione Cappadocum Deum moram trahere, quis ſtatuerit, quàm in externis locis. Nam quot ſunt in ijs Altaria, per quæ Domini nomen celebratur? Nec ſanè quis totius fortaſſe orbis enumeret altaria. Deinde etiam ſi in locis Hieroſolymitanis plus gratiæ divinæ ineſſet, illic viventium peccatum non tam frequens & conſuetum eſſet. Iam verò nullum eſt immundiciæ genus quod ipſi non audeant: ac malitiæ, adulteria, furta, Idololatriæ, veneficia, invidiæ & cædes: ac tantum in primis malum illic tam frequens & aſſiduum eſt, ut nuſquam tanta ſit ad trucidandum promptitudo, quanta illis locis inhabitat, ubi belluino more in ſanguinem contribulorum mutuò incurrunt, frigidi lucri causâ. Vbi ergo hæc fiunt, quo argumento intelligas, illis in locis ampliorem gratiam eſſe?

Sed ſcio quid mihi multi adverſus ea quæ dicta ſunt, objiciunt. Aiunt enim: Quamobrem hæc contra te non decernis? Si enim nullum operæ precium facit, qui ſecundum Deum illuc peregrinatus fuerit, quamobrem fruſtra tantam viæ moleſtiam ſuſtinuiſti? Audiant igitur, quo jure me in ijs defendam. Mihi propter hanc viuendi rationem, in qua vt viuam, ab eo qui diſpenſat vitam noſtram conſtitutus ſum, neceſſe

ceſſe fuit pro ſancto Concilio habito emendandæ Arabicæ Eccleſiæ gratiâ, ad loca iſta proficiſci. Ac cùm eſſet Arabia locis Hieroſolymitanis contermina, pollicitus eram me vnà cum iis qui ſanctis Hieroſolymitanis præſunt Eccleſiis diſceptaturum, quòd rerum illis eſſet ſtatus perturbatus ac quodam qui medius intercederet egerent. Prætereà verò ipſo quoque piiſſimo rege viæ facilitatem concedente publico curru, nulla nobis neceſſitas fuit ea perpeti, quæ etiam aliàs cogitabamus. Vehiculum enim nobis pro Eccleſia & Monaſterio erat, omnibus per totam viam ſimul pſallentibus, & jejunantibus Domino. Noſtrum ergo exemplum neminem offendat, quin potius probabimus inde noſtrum conſilium fiat, quòd de rebus iiſdem quæ nos aſpeximus, conſilium noſtrum demus. Nos enim Chriſtum, qui apparuit, eſſe Deum verum confeſſi ſumus, etiam antequam eò iuiſſemus: itémque poſtea: fide neque imminutâ, neque poſtea adauctâ. Quodque homo per Virginem natus ſit, antequam Bethleem intueremur, ſciuimus. Et à mortuis reſurrectionem, etiam ante monumentum viſum credidimus: ac aſcenſionem in cœlos, non conſpecto monte Oliuarum, veram fuiſſe confeſſi ſumus. Emolumenti autem id tantulum ex itineris confectione habuimus, quod ex collatione cognouimus, noſtra externis longè ſanctiora eſſe. Vnde vos qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudate: Localis enim mutatio, vt Deus propior ſit; non efficit: ſed vbi vbi fueris, ad te Deus veniet. ſi quidem animę tuæ diuerſorium tale inueniatur, vt in te Dominus inhabitet, inambuletque. Sin hominem interiorem peruerſis cogitationibus plenum habeas, etiamſi in Golgatha fueris, etiamſi in monte Oliuarum, etiamſi ſub monumento reſurrectionis, tantundem abes, vt Chriſtum in teipſo ſuſcipias, quantum qui ne initio quidem Religionem profeſſi ſunt. Conſule ergo dilecte fratribus, vt à corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæſtinam.

Quod ſi quis objiciat, Domini vocem diſcipulis præcipientem, ne diſcederent ab Hieroſolymis: intelligat, quid dictum illic voluit. Cùm ſancti Spiritus gratiâ & diſpenſio nondum veniſſet Apoſtolis, juſſit eis Dominus in eodem ſimul loco manere, donec induti eſſent virtute ab alto. Ac ſi, quod initio fiebat, vt Spiritus ſanctus ignis ſpecie dona ſingulis impertiret, huculque fieret, omnes oporteret in eo loco eſſe, vbi dona diſtribuerentur. Sin ſpiritus vbi vult ſpirat: ij quoque qui hic ſunt, ac credunt, participes fiunt, juxta fidei analogiam, non juxta peregrinationem in Hieroſolyma ſuſceptam. *Hactenus oratio Nyſſeni.*

Vtitur in hac Epiſtola Gregorius Nyſſenus multis firmis & ſolidis argumentis contra Peregrinationes ad loca ſancta: *Argumenta Nyſſeni contra peregrinationes in terram ſanctam.*

1. *Qui Hieroſolymam Religionis ergò proficiſcitur propter mandatum Domini, rectè & bonum opus fecit. Sed de peregrinationibus ad eiuſmodi loca ſacra nullum mandatum Dei extat. Ergo.* Si enim, *inquit*, præter Domini præceptum aliquid introductum eſt; haud ſcio quid ſit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum.

2. *Vbi ad regni cælorum hæreditatem conſequendam appellat Dominus benedictos, peregrinationem Hieroſolymitanam inter rectè facta, quæ eò dirigant, non enumerauit: Vbi beatitudines annunciauit, tale ſtudium, talemque operam non eſt complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnum conducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera ponitur?*

3. *Quicquid lædit ac nocet id non eſt ſectandum. Sed peregrinationes lædunt ac nocent præſertim fœminis. Probatur: Tantam viam fœmina, niſi qui eam conſeruet habeat, percurrere nequit: tum quia propter naturalem imbecillitatem iumento vehenda eſſet, illincque reducenda: tum quia in difficultatibus tuendà ac ſeruandà. Quicquid autem ſupponere poſſimus, ſiue notum habet, qui ei præſtet obſequium, ſiue mercenarium, qui famuletur, ex vtraque parte quod fiat reprehenſionem non effugiet. Neque enim externo ſe committens, ac in eo acquieſcens, neque domeſtico, continentiæ legem ſeruare poterit. Cùm etiam in locis Orientalibus diuerſoria & hoſpitia vrbeſque in multis licentiam & ad malum indifferentiam habeant, qui fieri poterit, vt qui per fumum ambulat non exaſperetur oculis?*

4. *Stultitia eſt in longinquis Regionibus quærere quæ domi habemus. Chriſtum autem, quem in terra ſancta quærimus, domi habemus.*

5. *Error eſt putare, Dominum adhuc corporaliter in Palæſtina degere: & quòd Spiritus ſanctus ibidem abundet, ad nos autem tranſire non poſſit.*

6. *Si ex iis quæ conſpiciuntur Dei præſentiam conijcere licet, potius in Cappadocia præſens erit, quàm alijs in locis.*

7. *Si Hieroſolymis ac locis illis plus gratiæ diuinæ eſſet quàm alibi, illic viuentium peccata non tam frequentia eſſent. Atqui nullum immunditiæ genus eſt, quod non in locis illis graſſetur.*

8. *Occurrit tacitæ objectioni, & indicat cauſas ob quas ipſe Hieroſolymam profectus ſit, nempe non Religionis ergò, ſed ob alia negotia. Dicit enim,* ſe vehiculo publico & ſumptibus

Regis

Regis ſui, aliquando miſſum fuiſſe in Arabiam, ad corrigenda quædam vitia Eccleſiæ. Ex quo itinere obiter ſe diuertiſſe *ſcribit* ad fratres Hieroſolymitanos, atque inter eos cùm diſſenſio nata eſſet, mediatorem & ſequeſtrum egiſſe.

Bellarmini reſponſio ad argumenta Nyſſeni, eorumq; refutatio

Bellarminus ad hanc Epiſtolam reſpondet primò *in genere, & dicit*, fortaſſe eam non eſſe Gregorii. *Reſpondeo, hoc in more habere Ieſuitas, quum aliquid objicitur ex Patribus, quod ſoluere nequeant, reſpondere, ſcriptum aut locum ſuppoſititium eſſe. Sic etiam Sanderus ſcribit libro 2. de Honoraria Imaginum adoratione cap.* 4. Partem vltimam eius Epiſtolæ quam Epiphanius ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum contra Imagines in Templis ſcripſit, Epiphanii non eſſe, ſed à quodam Iconomacho confictam & aſſutam. *Puduit igitur ipſum Baronium quoque huius reſponſionis, qui tomo 4. Annalium concedit*, hanc Epiſtolam germanum Nyſſeni partum eſſe.

Secundò *reſpondet in ſpecie ad Gregorij Nyſſeni, non omnes quidem, ſed aliquas ſaltem rationes.* Secundâ eius ratione *dicit*, probari ſolùm, Peregrinationes non eſſe opus neceſſarium ad perfectionem; vel ad ſalutem. *Reſpondeo, contradicit ergo Nyſſenus Bellarmino, qui Colum.* 2231. *ſcribit*, peregrinationes cedere in honorem Dei: augere deuotionem: inprimis autem opus eſſe pœnitentiæ & ſatisfactionum. *Hæc autem omnia ad ſalutem noſtram faciunt, poſtremum maximè juxta Bellarminum, qui tomo* 2. *Diſputationum ſuarum col.* 1507. *ex Scriptura ſacra euincere conatur*, Pœnitentiam viam eſſe ad juſtificationem: *Et col.* 1515. *probare vult*, tribus partibus pœnitentiæ, *nimirum* Contritione, Confeſſione & Satiſfactione remiſſionem peccatorum acquiri: *Et Thomas teſtatur*, quòd omne peccatum in hac vita per pœnitentiam deleri poſſit. *Si ergo Peregrinationes juxta Nyſſenum neque ad Chriſtianorum perfectionem, neque ad ſalutem pertinent, falſa erit Bellarmini & Pontificiorum de ijſdem doctrina contrarium affirmans: Ideóque de ijs nos minimè ſolicitos eſſe vult Nyſſenus.*

Ad tertiam rationem reſpondet Bellarminus, loqui ibi Nyſſenum de periculis Monachis ſolùm & Sanctimonialibus in itinere Hieroſolymitano imminentibus: ad reliquos igitur homines nihil pertinere hoc argumentum. *Reſpondeo, Scripta quidem hæc fuit Epiſtola ad amicum quendam Nyſſenum de peregrinationibus Monachorum & Monialium conſulentem. Rationes autem quibus vtitur, non ſolum ad illos, ſed, ſi diligenter inſpiciantur, in genere ad omnes homines ad loca ſancta peregrinantes pertinent: Inſpiciantur, verba Epiſtolæ, & patebit vera eſſe quæ dicimus.*

Ad quartam dicit, nihil eſſe Hieroſolymis, quod non poſſit alibi inveniri, ſi agamus de rebus eſſentialibus, & neceſſariis ad Religionem. *Reſpondeo, contenti ergo ijs eſſe debemus, nec alibi ea quærere quæ ad ſalutem & religionem neceſſaria ſunt. Sed obijcit Ieſuita*, negari non poſſe, quin aliquid Hieroſolymis ſit, quo deuotio juuetur, quod alibi non inueniatur, nimirum ſapulchrum Domini, & loca illa quæ calcauit Dominus, &c. *Reſpondeo, demus hac deuotionem hominum in Palæſtinam venientium iuuare aliquid, peccata tamen & ſcelera quæ ibidem hodiè graſſantur, eandem rurſus exſtinguunt, delent, aut ſaltem impediunt. Habemus domi quoque ſacram Scripturam, cælum, ſydera, terram, & ingentia beneficia quæ in nos quotidiè confert Deus, ea deuotionem noſtram quàm maximè iuuare poſſunt, vt minimè ſit opus tam longinquas peregrinationes hanc vnam ob cauſam ſuſcipere: Terra illa quæ hodiè* Sancta *vocatur, plurimum præ cæteris excelluit olim: ibi viſibili formâ ſæpè ſuis apparuit Deus: in ea plurima Miracula edidit, & pluribus Iudæos benedictionibus cumulauit. Hoc confitemur, & etiam ad tempus ejus fuit hæreditas & peculium. Sed alia hodiè rerum viciſſitudo eſt. Qui peregrinari jam eò voluerit, vt ibi deuotionem, ſanctitatem & benedictionem aliquam, qualis olim fuit, inueniat, aliud nihil videbit, propter Iudæorum obſtinatum animum, quàm notas maledictionis diuinæ, ſicut ipſis ſæpè minatus fuerat Dominus. In hac terra fuit Chriſtus, calcauit eam pedibus ſuis, cernitur ibi locus natiuitatis eius, locus in quo ex cruce pependit, ſepulchrum etiam. Hoc ita eſſe concedamus: quid autem eò proficiſci iuuat? quid ad ſalutem noſtram facit, aut quam deuotionem excitare poteſt hæc oculis cernere? Nónne ſatis eſt vt credamus illud quod per Euangelium edocemur? an alia fidei ſchola hodiè eſt? Clamauit mulier Luc.* 11. Beatus venter qui portauit te, & vbera quę ſuxiſti. *Reſpondet autem ei Dominus*, Imò verò beati qui ſermonem Dei audiunt, & eum obſeruant. *In Palæſtina fuit Chriſtus, ſed cùm in ea amplius non ſit, cur illum ibi quæſiuerimus? Quod ad ſepulchrum attinet, nónne ad omnia ſubſequentia ſecula vox Angeli pertinet,* Quid inter mortuos quęritis eum qui viuit? Surrexit, non eſt hîc. *Non amplius ſecundum carnem cognoſcitur. In cælis eſt, noſtrum eſt eum fide ſequi. Malumusné illum in ſepulchro quærere, in quo cum maxima abjectione & ignominia aliquandiu iacuit, quàm ad dexteram Dei in cælis, qui ſunt eius gloriæ domicilium? Ea loca eius præſentiam nobis non exhibent. Ea credentibus exhibetur per verbum, per eius Spiritum, per eius gratiam abſque omni locorum diſtinctione. Hieroſolymam igitur proficiſci ad viſi-*

viſitandi ea loca cum maioris alicuius ſanctitatis opinione, ac deuotionis & religionis ergò, in vanum laborare eſt, & Euangelij doctrinam ignorare: eſt etiam cum maxima ſuperſtitione conjunctum, etiamſi nihil aliud ineſſet mali. Quod ſi hoc opinione Cultûs diuini, aut ſub meriti ſpe, fit, cum triplici errore conjunctum eſt, quod nulla vnquam poterit ratione excuſari.

De Origine & Progreſſu PEREGRINATIONVM ad *Templa*, *Sepulchra* & *Reliquias Sanctorum.*

DIXIMVS *hucuſque de* PRIMO *genere* Peregrinationum*: Nunc agemus etiam de* SECVNDO, *quod priore eſt pernicioſius*: Peregrinari *videlicet* ad Templa & Sepulchra Sanctorum, quærere eorum oſſa, aliaſque exuuias ſeu Reliquias, eas exoſculari, vota ad eas facere, in iiſque ſperare*: nam hoc pacto apertiſſimè à Deo ad creaturas deficitur.*

Secundi generis Peregrinationū origo.

Hoc verò Secundum genus Peregrinationum, ſeculo Sexto demùm poſt natum Chriſtum exortum & natum, vehementerque progreſſu temporis, promiſſionibus indulgentiarum largiſſimis interuenientibus, auctum & confirmatum eſt: quum euaneſcere inciperet doctrina de vero Dei cultu, & de inuocatione eius, quòd vbiuis locorum in ſpiritu & fide rectè poſſit inuocari: & falſa perſuaſio mentes hominum prorſus occupâſſet, quaſi alius locus alio ſanctior ſit ad inuocationem & quaſi in alio atque alio loco ſancti mortui magis ſint præſentes & propitij: qui non poſtremus ſtabiliendi Antichriſti neruus fuit. Vnde quò magis cultura mortuorum hominum & Sanctorum, vel opinione ſaltem talium immodicè adaucta eſt, hoc magis etiam viſitationes eorum, & Peregrinationes ad eos creuerunt. Narrat Paulus Diaconus lib. 2. capite 9. de Geſtis Longobard. Fortunatum *Pictauienſem Epiſcopum ex oculis laborantem, &* Felicem *collegam ipſius Rauennam profectos eſſe ſanitatis causâ, ad baſilicam Petri & Pauli, vbi & Altare fuit Martino dedicatum: Refert etiam Gregorius, ægrotos ad ſepulchrum Iuniani propè vrbem Lemouicinam excurriſſe: atque ſanitate receptâ, ei ſancto ſeſe tributarios feciſſe: lib. de gloria Confeſſorum. capite* 103. Carolum M. *intra annos* 47. *quater Romam profectum eſſe vt vota perſolueret, Lateranenſem & cæteras Ædes ſacras inuiſeret, ibique oraret, Eginardus in vita eius, Blondus decad.* 2. *lib.* 1. *& Cranzius in Saxonia lib.* 2. *capite* 8. *teſtantur. Ex Francis quoque multos nobiles Romam ad limina Apoſtolorum, & orationis causâ profectos eſſe, Iuo ſub Leone Iſauro refert.* Eangytha *mater Eadburgæ, ſeu Buggæ, Abbatiſſa in Britannia, ſcripſit cum filia Epiſtolam ad Boniſacium Apoſtolum, in qua quæritur de moleſtiis ſuis ob peccata ſua: ac petit conſilium eius, an debeat Romam ire, & peccatorum ſuorum indulgentiam petere. Vnde perſpicere licet, ſuperſtitioſam mulierem, extinctâ verâ doctrinâ de remiſſione peccatorum, ſomniâſſe vim abolendi peccata in Pontificis Romani indulgentiis & Peregrinationibus labore potius, quàm in Chriſti merito conſiſtere. Cœperunt etiam poſt annos Chriſti* 800. *obſeſſos ad loca ſacra & Reliquias Sanctorum ducere, & à mortuis liberationem petere, vt eſt videre apud Antonium lib.* 5. *cap.* 30. *de Francis. Vterque* Otho *ſecundus & tertius Impp. Româ, poſt acceptum Imperij diadema, in Apuliam ad Garganum montem, qui hodie S. Angeli dicitur, precum ibidem faciendarum gratiâ abierunt. Henricus Nordouicenſis Epiſcopus, ad eluenda peccata, quibus in juventute ſeſe contaminârat Romam ex voto profectus eſt: Polydorus lib.* 10. *Verbum Dei autem non hoc præcipit: ſed jubet ſcindere corda verâ cognitione peccatorum: credere in Chriſtum, ac petere remiſſionem peccatorum ex miſericordia, & deſinere à peccato & benefacere. Circa annum Domini* 1072. *magno numero concurrerunt homines ad S. Sebaldum Noribergam, vt Schafnaburgenſis teſtatur. Ab Imperatore etiam, Papâ & Rege Radulpho, Rex Angliæ & Daniæ Canutó impetrauit ſuis ſubditis, vt Romam Religionis causâ proficiſcentibus, ſine omni angaria clauſurarum & vectigalium ſolutione, ſecurè ire ac redire liceat. vt Malmesburg. lib.* 2. *cap.* 71. *indicat. Et* Boleſlaus *Polonorum Dux, expiandæ fraternæ cædis gratiâ, in Narbonenſem prouinciam prouectus D. Ægidij, apud Vngaros D. Stephani ſepulchra, & Gneſnæ Adelberti Reliquias inuiſit, Cromero teſte lib.* 5. *rerum Polonicarum, &c.* Conradus *etiam quidam Germanus ſcelerum pœnitens Romam venit. Hildebrandus Pontifex loricam loco interulæ illum ferre jubet, quinque catenis ligat, literas peccatorum Catalogum continentes obſignatas dat, loca ſancta totius orbis obire præcipit ſicubi veniam exorare, & peccatorum remiſſionem conſequi poſſit, vt Bonfinius indicat lib.* 1. *Dec.* 2.

De Origine *&* progreſſu PEREGRINATIONUM, quæ fiunt ad Limina *ſeu* Templa Apoſtolorum Romæ, in IUBILEO Anno.

POST *Purgatorij terriculamenta hominum levitas perſuaſione de Indulgentijs plenarijs vehementer dementata eſt. Finxerunt enim Pontifices Romani, & per quæſtores ſuos perſuaſerunt hominibus, animas iſtiuſmodi Indulgentijs plenarijs munitas, ab omni pœna poſt mortem liberas eſſe, ſtatimque in cœlum ad ſedes beatorum evolare. Magno igitur ſtudio, curâ & labore, quin etiam grandi aere hujuſmodi Indulgentias ſibi quiſque comparavit. Hunc guſtum*

non in ſuavem cùm percepiſſent ex Indulgentijs iſtis Pontifices Romani, ſubinde alia & nova excogitárunt aucupia, ut quaſtum Indulgentiarum longe uberrimum non ſolum retinerent, ſed augerent etiam, etiamſi conſcientiâ ipſorum præſertim in fraudibus, impoſturis & expilationibus tam manifeſtis & notorijs, non tam contradiceret, quàm reclamaret. Teſtatur enim Platina de Bonifacio 9. quòd aliquoties conſtituerit profuſiones plenariarum Indulgentiarum revocare: ſed ob agnatos ſuos locupletandos coactum fuiſſe eum ad aucupium illud maximè compendiarium reverti.

IVBILEVS à Bonifacio 8. inſtitutus.

I. *Ob hanc ipſam cauſam quoque* Bonifacius 8. *Peregrinationem novam inſtituit Romam primus omnium ad annum Chriſti* 1300. *mandavitque* ut ab hoc anno deinceps ſingulis centeſimis annis celebretur: & qui centeſimo illo anno Romæ Baſilicam Petri & Pauli viſitaret, non ſolum plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium ſuorum conceſſit veniam peccatorum.

Sic enim habet Bulla ejus: Antiquorum habet fida relatio, quòd accedentibus ad honorabilem baſilicam Principis Apoſtolorum de urbe, conceſſæ ſunt magnæ remiſſiones & Indulgentiæ. Nos igitur, qui juxta officij noſtri debitum, ſalutem appetimus & procuramus, libentius ſingulorum, hujuſcemodi remiſſiones & Indulgentias omnes & ſingulas ratas & gratas habentes, ipſas autoritate Apoſtolica confirmamus, & etiam innovamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Vt autem beatiſſimi Petrus & Paulus eò amplius decorentur, quò ipſorum baſilicæ de urbe devotius fuerint à fidelibus frequentatæ, & fideles ipſi ſpiritualium largitione munerum ex hujuſmodi frequentatione magis ſenſerint ſe refertos, nos de omnipotentis Dei miſericordia, & eorundem Apoſtolorum ejus meritis & autoritate confiſi, de fratrum noſtrorum Conſilio, & Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, omnibus in præſenti anno M. CCC. à feſto Nativitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti præterito proximè incheato, & in quolibet anno centeſimo ſequituro ad Baſilicas ipſas accedentibus reverenter, verè pœnitentibus & confeſſis, vel qui verè pœnitebunt & confitebuntur, in hoc præſenti, & in quolibet centeſimo ſequuturo annis, non ſolùm plenam, & longiorem, imò pleniſſimam omnium ſuorum concedemus, & concedimus, veniam peccatorum: ſtatuentes, ut qui voluerint hujuſmodi Indulgentiæ à nobis conceſſæ fieri participes, ſi fuerint cives Romani, ad minus triginta diebus continuis, ſeu interpolatis, & ſaltem ſemel in die: ſi verò peregrini aut forenſes, ſimili modo diebus quindecim ad Baſilicas eaſdem accedant. Vnuſquiſque tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius conſequetur, qui Baſilicas ipſas amplius & devotius frequentabit. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis, approbationis, innovationis, conceſſionis & conſtitutionis infringere, &c. Datum Romæ apud S. Petrum 8. Calend. Martij, Pontificatûs noſtri anno ſexto. *Hac eſt Bulla Beſtiæ plena blaſphemiarum: Vnde etiam in principio ejus aſcripta eſt gloſſa notanda, his verbis:* Hæc Epiſtola ſatis groſsè compoſita eſt. *Appoſitiſſime ſanè: eſt enim cùm abſurda & barbara in verbis, tum impia & blaſphema in rebus.*

Indulgentia pleniſſima quæ datur in Iubileo quid.

Iubileus cur centeſimo, non 50. anno inſtitutus?

Fatetur autem Ioannes Andrea, qui tempore Bonifacij VIII. *vixit, Papam interrogatum,* quid ſit pleniſſima Indulgentia, *reſpondiſſe Conſiſtorio;* Eſſe Indulgentiam adeò plenam, prout Clavium poteſtas ſe extendit. *Gloſſa verò primò Indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœna pro peccatis debitis. Sed paulò poſt diſputans, quare Bonifacius non Quinquageſimo, ſed Centeſimo anno conſtituerit Iubileum, hanc reddit rationem:* Quòd in Iubileo contritis & confeſſis duplex Indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. *Poſtea addit:* Per iſtam Indulgentiam fit totalis culpæ remiſſio, & totius pœnæ Indulgentia: & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim evolat, & habet ingreſſum domûs cœleſtis. *Sic Gloſſator in Extravaganti. In Clementinis verò, Abuſionibus. Gloſſa dicit,* Pleniſſima peccatorum remiſſio eſt à pœna & culpa, quam ſolus Pontifex concedit, &c. *Hac quamvis blaſphema ſint, & plurimum derogent merito Chriſto, adulatores tamen Pontificum ſummorum ea quoque modo defendere conati ſunt. Nam Andrea dicit,* olim talem concurſum Romam ad templa Apoſtolorum non fuiſſe. *Vult tamen,* quia in adventu Chriſti annus Iubileus legalis & typicus finitus, veruſque Iubileus inchoatus fuerit: ideò Bonifacium rationabiliter annum Iubileum ad plenarias Indulgentias inſtituiſſe: quia ſcriptum ſit, ut predicarem captivis Indulgentiam. *Licet etiam vetuſtiores Scholaſtici vel Sententiarij hoc Axioma conſtanter defenderint;* Indulgentias non valere ad remiſſionem culpæ: *recentiores tamen ad Pontificum opiniones, quantumvis blaſphemas & horrendas, docendo & diſputando mirificè & impudenter ſeſe accommodárunt.*

Polydorus Vergilius lib. 8. *cap.* 1. *de Rerum invent. indicat, quod etiam Bonifacius* VIII. *in ſua Bulla innuere videtur, hunc Papam* inſtituiſſe hanc Iubilei anni ceremoniam ad imitationem veterum Chriſtianorum, quorum plurimi, non ſolum viri, ſed etiam fœminæ

minæ inde ab extremis orbis partibus paulatim Romam peregrè ſua ſponte confluxerint, ſacra loca adeundi, divorumque ſepulchra viſendi causâ: hocque ſtudium populorum Gregorium M. accendiſſe inſtitutione Litaniarum, & certorum dierum, quibus in præcipuis urbis templis ſolenni ritu ſacrificaretur, oraretur que ſuppliciter. *Ac ut populus generatim ſimul* frequentior eò ſtatis illis diebus concurreret, propoſuit idem Papa (*verba recito Polydori*) delictorum veniam ad id ſolenne accedentibus, conſtitutis ad ipſa templa ſacerdotibus, qui audirent volentes confiteri, ut inde remiſſionem omnium delictorum conſequerentur. Duravit inde perpetuò illud inſtitutum. Conveniunt undique adhuc multi mortales in urbem, qui ubi eò pervenerint, nihil prius habent, quàm ipſa ſacra inviſere loca, in quibus Stationes celebrentur, ſic enim ea ſolennia Gregorius appellavit. Hanc poſtremò hominum (*præpoſteram*) pietatem adauxit plurimùm Bonifacius IIX. Iubilei anni inſtitutione: quod ideò feciſſe videtur, ut populum cumprimis Romanum ab inani Secularium ludorum celebratione avocaret, & ritum illum Ethnicum in meliorem commutaret. Fuerunt autem ludi ſeculares, ut Feſtus atteſtatur, in honorem Apollinis & Dianæ inſtituti centeſimo quoque anno, clamante præcone, Venite ad ludos quos nemo mortalium vidit, neque viſurus eſt. Capitolinus in Gordiano ait, hos Ludos à Valerio Publicola ob exactos reges centenis quibusque annis ab Vrbe condita inſtitutos. *Hactenus Polydorus. De Origine Progreſſu & forma Secularium ludorum, vide librum noſtrum de Origine & Progreſſu Feſtorum Iudæorum, Ethnicorum & Turcarum. Ex quibus hoc ſaltem hic addendum putavi, Quòd quemadmodum in Secularibus ludis ordo & numerus annorum ab initio definitus progreſſu temporis ambitione Imperatorum id ſolenne ſuis temporibus exhibere cupientium, interruptus fuit, & pro libidine ſæpè mutatus: Sic in numero Iubilei anni idem poſtea Iubilei annni idem poſtea* ambitione *&* avaritiâ *à Romanis Pontificibus factum, ut infra indicabitur.*

Ludi ſeculares qui.

Quòd autem Polydorus ſcribit, Gregorium M. ſuo tempore ad certas in Eccleſijs Romanis Stationes Indulgentias dediſſe, vanum ac fabuloſum eſſe, ac unde figmentum illud ortum ſit, præcedente capite indicavimus.

Ceremonia verò, quâ primò Bonifacius IIX. *& eum deinde ſequentes Pontifices in anni Iubilei celebratione uſi leguntur, talis ferè eſt: Convocantur omnes undique Chriſtiani anno definito ad viſitanda limina Apoſtolorum. Eò ubi inſiens multitudo ex toto orbe Chriſtiano confluxit, ſub initium Iubilei,* auream, *uti vocant,* portam *in Baſilica Petri aperit Papa in præſentia infinitæ turbæ, hoc modo: Malleolo Pontifex aureo portam ferit, quem deinde honoris causâ alicui largiri ſolet. Sunt enim qui ſe beatos hoc nomine putant. Et Iulius* III. *ſuum donavit Otthoni Truggſeſſio Auguſtano Cardinali petenti. Dum autem Papa aureo hoc malleolo portam patefaciendam ferit, adſunt intus in Templo opifices, fabri, latomi, cementarij qui ſimul atque audierant impulſum mallei Papalis, protinus vectibus ferreis atque ligneis, panniculis aut fiſtucis murum concutiunt, diruenteſque dejiciunt, ut per portam illam auream populo ingreſſus pateat in ſancta ſanctorum, ubi aſſequatur Papæ gratiâ remiſſionem omnium peccatorum. Promittit enim Papa toto Iubilei anno durante, non ſolùm plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium peccatorum remiſſionem, non tantùm quoad pœnam, ſed etiam quoad culpam ut dictum eſt, per hanc portam introeuntibus in ſancta ad confitendum & à pœnitentiarijs abſolutionem accipiendam. Quæ inſignis eſt in Dei filium blaſphemia, cùm conſtet fide ſolùm in Ieſum Chriſtum, per quem habemus Iubileum perpetuum, & qui ſolus via. oſtium & porta in cælum eſt, obtineri remiſſionem omnium peccatorum, & vitam æternam.*

Iubilei anni ceremonia.

Accedit huic idolomania & alia ſtulti populi inſania. Dum enim porta diruitur, irrumpit miſer populus certatim, ejuſque ruinæ calcem atque rudera miro ſtudio colligit, eáque ſuſpendit à collo, ac retinet inter pretioſiſſima & ſanctiſſima. Sub finem Iubilei anni porta hæc rurſus clauditur, & lateribus calce compactis obſtruitur, nec aperitur, niſi ſub initium alterius Iubilei anni, id eſt, poſt 25. demum annos. Hæc ferè Sleidanus lib. 21. hiſtoria ſua.

Eo anno quo primus Iubileus ſub Bonifacio habitus eſt, tanta venit hominum multitudo Romam, ut vix incedere per urbem, quantùmvis ampliſſimam, licuerit. Platina in vita Bonifacij IIX. *Polydorus Vergilius lib. 8 cap. 1. de Rerum invent. Trith. in Chron. Hirſaugien. Mutius in Chron. Germanico.*

Multitudo hominum Romæ tempore Iubilæi.

Bonifacius cùm tanta hominum frequentia Romæ conveniſſet, primo die pontificaliter indutus populo benedixit. Sequenti die iterum Imperatoriali habitu & coronâ ornatus prodit in publicum: & gladium vaginâ vacuum ipſi præferunt, addentes ejuſmodi acclamationem: Ecce duo gladij hîc. *Vrſpergenſis. Hic exclamat Crãzius,* Vides, *ait,* ô Petre ſucceſſorem tuum *:* & tu ſalutifer Chriſte, tuum cerne vicarium. Vide quo aſcendit ſuperbia Servi Servorum tuorum, *lib. 8. cap. 36. Saxon.*

Bonifacij ſpiritus verè Antichriſtianus.

Nota.

Exordium igitur Iubilei pontificij digniſſimum fuit tali authore. Hic ſiquidem Bonifacius ille ipſe fuit, qui præter ea quæ dicta ſunt, etiam malis uſus artibus Pontificiam ſellam aſcendit, quippe qui Cæleſtinum multis præſtigijs impul-

NOTA, Bonifacius 8. quis.

ſum potius, quam perſuaſum, inde deturbauit, eruditione opus non pietate ratus eſſe ad id munus obeundum. Sabell Enne. 9. lib. 7. Et multa, quæ Platina in vita eius narrantur, ſatis indicãt, eum fuiſſe hominem arrogantiſſimum, audaciſſimum, irreligioſi & impotentis animi, contemptorem quoq; Deorum & hominum. Vnde etiam manuſcriptum Chronicon Martini, & Nauclerus gener. 44. indicant, Regem Galliæ Philippum Bonifacium hunc in Synodo Pariſina per Arelatenſium Archiepiſcopum de his criminibus accuſâſſe: 1. quò ſit Simoniacus. 2. quod dicat ſe non poſſe committere Simoniam. 3. quòd homicida ſit. 4. quòd vſurarius, idque eſſe maniſeſtiſſimum. 5. quòd non adhibeat fidem conficientibus Euchariſtiam. 6. quòd dicat animam eſſe mortalem. 7. quòd gaudium aliud non ſit, niſi præſentis vitæ. 8. quòd ſit reuelator confeſſionum. 9. quòd habeat duas neptes concubinas, & ex vtraque filios progenuerit: 10. quòd ſtipendio allexerit Saracenos ad invadendam Siciliam. *De illo Pontificij ipſi hoc ſcribunt*, Intrauit vt vulpes, regnauit vt lupus, mortuus eſt vt canis. *Platina ſub finem vitæ eius*, Moritur, *inquit*, Bonifacius ille, qui Imperatoribus, Regibus, Principibus, nationibus & populis terrorem potius, quam Religionem inijcere conabatur; quique dare regna & auferre, pellere homines & reducere pro arbitrio animi inſtituebat, aurum undique conquiſitum plus quàm dici poteſt ſitiens, tantæ item arrogantiæ, vt omnes præ ſe contemneret, *&c.* Attamen cùm talis eſſet, auſus eſt gloriari, ſe cœli eſſe clauigerum, qui à nemine ſit judicandus, ipſe judex conſtitutus ſit omnium.

Prodigia & portenta primi Iubilæi tempore.

1. *Paulò antequam Bonifacius hic Iubileum inſtituiſſet, tantus repentè terræmotus exortus eſt, quantus nunquam antea. Reate tum Pontifex erat cum tota Curia, qui veritus ne ruinâ ædificiorum opprimeretur, caſulam quandam ex tabulatis ſubtilibus, in medio clauſtro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari juſſit, eóque in loco aliquandiu reſedit, licet horrida ſauiret hyems. 2. Apparuit tum quoque Cometa, mali alicuius indicium: Platina in vita Bonifacij: Sabellicus Enne. lib. 7. 3. Trithemius in Chronico Hirſaugienſi indicat*, Cometam hunc multa mala ſequuta eſſe, ſeditiones & bella in diverſis regionibus. 4. *Hoc ipſo quoque anno Ottomanus quidam filius Zichi, qui tenuis conditionis homo fuit, Imperium adeptus Turcarum, nomen, vires ac dignitatem habere cæpit. Atque is exſtitit, qui Turcarum Imperatoribus, nimirum ijs, qui per maſculorum rectam lineam deſcendunt, nomen familiæ dedit. Is, inquam, magnum ingenium cum viribus corporis conjunctum, ac fortunam mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita Pontico mari adiacentia, in deditionem accepit: & egregiis ſuas victorias maximopere nobilitauit, debellatâ Siuâ ciuitate pulcherrimâ, quæ antiquitùs Sebaſtia dicebatur. Hoc ipſo declarare voluit Deus, quantopere ſibi hoc Bonifacij factum diſpliceat.*

II. IVBILEVS. Clemens 6. Iubilæum ex centeſimo ad 50. annum reduxit.

Clemens VI. *Papa cùm cognouiſſet annum primum Iubileum fructuoſiſſimum Bonifacio* VIII. *fuiſſe, hanc Indulgentiarum nundinationem à Bonifacio inſtitutam, à centeſimo anno ad quinquageſimũ reduxit, & Baſilicæ Petri & Pauli ipſe viſitationem Lateranenſis Eccleſiæ addidit atque ſecundum Iubileum celebrauit anno Chriſti* 1350. *Platina, Sabellicus, Cranzius lib. 9. cap. 1. & 43. Metrop. Trithemius in Chronico Hirſaugienſi: Balaus Centur. 5. cap. 50. in Appendice ex Chriſtiano Maſſao: Paralipom. Vrſpergenſis, Mutius in Chron. pag 269. Auentinus lib. 7. Annal. pag. 783.*

Bulla Clementis 6. indicti [illegible] Iubilæi.

Bulla autem Clementis de inſtitutione hujus Iulei ſic de verbo ad verbum habet: Vnigenitus Dei filius de ſinu patris in vterum dignatus eſt deſcendere matris, in qua & ex qua mortalitatis noſtræ ſubſtantiam divinitati ſuæ, in ſuppoſiti vnitate, ineffabili vnione conjunxit, id quod fuit permanens, & quod non erat aſſumens: vt haberet vnde hominem lapſum redimeret, & pro eo ſatisfaceret Deo patri. Vbi enim venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, natum ex muliere, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem reciperent filiorum. Ipſe namque factus nobis à Deo Sapientia, Iuſtitia, Sanctificatio & Redemptio, non per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æternâ redemptione inuentâ. Non enim corruptibilibus auro & argento, ſed ſuiipſius agni incontaminati & immaculati pretioſo ſanguine nos redemit quem in Ara crucis innocens immolatus, non guttam ſanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad verbum pro redemptione totius humani generis ſuffeciſſet, ſed copioſè velut quoddam profluvium noſcitur effudiſſe: ita ut à planta pedis uſque ad verticem capitis, nulla ſanitas in ipſo inveniretur. Quantum ergo exinde ut nec ſupervacua, inanis aut ſuperflua tantæ effuſionis miſeratio redderetur, theſaurum militanti Eccleſiæ acquiſivit, volens ſuis theſauriſare filijs pius pater, ut ſic ſit infinitus theſaurus hominibus, quo qui uſi ſunt, Dei amicitiæ participes effecti ſunt. Quem quidem theſaurum non in Sudario repoſitum, non in agro abſconditum, ſed per B. Petrum cœli clavigerum, ejuſque ſucceſſores ſuos in terris vicarios commiſit fidelibus ſalubriter diſpenſandum & proprijs & rationabilibus

bilibus cauſis, nunc pro totali, nunc pro partiali remiſſione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter, quàm ſpecialiter (prout cum Deo expedire cognoſcerent) verè pœnitentibus & confeſſis miſericorditer applicandum. Ad cujus quidem theſauri cumulum, beatæ Dei Genitricis, omnium electorum à primo juſto vſq; ad vltimum merita adminiculum præſtare noſcuntur: ne cujus conſumptione ſeu minutione non eſt aliquatenus formidandum, tam propter infinita Chriſti merita, quam pro eo quòd quantò plures ex ejus applicatione trahuntur ad juſtitiam, tantò magis accreſcit ipſorum cumulus meritorum. Quod felicis recordationis Bonifacius Papa VIII. prædeceſſor noſter piè (ſicut indubiè credimus) conſiderans, & attentâ meditatione reuoluens, quantum apud homines religioſi Principes terræ Petrus & Paulus (per quos Euangeliũ Chriſti Romæ reſplenduit, & per quos Eccleſia Religionis exordium ſumpſit, qui facti Chriſtiani populi per Euangelium genitores, gregis Dominici paſtores, fidei lucernæ, Eccleſiarum columnæ præ cæteris Apoſtolis peculiari quadam prærogativâ in ipſo Salvatore fidei virtute præcellunt: Quorum vni, ſcilicet Apoſtolorum principi ſicuti bono diſpẽſatori, claues Regni cœlorum commiſit: alteri tanquam idoneo doctori magiſterium Eccleſiaſticæ eruditionis injunxit) in ſpeciali veneratione haberi debeant & debitâ honorificẽtiâ venerari, pro ipſorum memoria recolenda crebrius, & reverentia à cunctis Chriſti fidelibus eius devotiùs adhibenda, ipſorumq; patrocinio fauorabilius aſſequendo, in cõſumptibilem theſaurum huiuſmodi excitanda & remuneranda deuotione fidelium voluit aperire: decernens de fratrum ſuorũ conſilio, vt omnes qui in anno à natiuitate Domini M.CCC. & quolibet anno C. extunc ſecuturo, ad dictorum Apoſtolorum Baſilicas de vrbe accederunt reuerenter, ipſasq; ſi Romani ad minus XXX. ſi verò peregrini aut forenſes fuerint, XV. dieb. continuis vel interpolatis, ſaltem ſemel in die, dum tamen verè pœnitentes & confeſſi exiſterent, perſonaliter viſitarent: ſuorum omnium obtinerent pleniſſimam veniam peccatorũ. Nos autem attendentes, quòd annus 50. in lege Moſaica (quam non venit Dominus ſoluere, ſed ſpiritualiter adimplere) Iubileus remiſſionis & gaudii, ſacerq; dierũ numerus quo lege fit remiſſio, cenſebatur: quodque ipſe quinquagenarius numerus in teſtamentis, veteri quidem ex legis latione, nouo ex viſibili Spiritus S. in diſcipulos miſſione, per quem datur peccatorum remiſſio, ſingulariter honoratur. Quodq; huic plura & grandia diuinarum adaptantur myſteria ſcripturarum, & clamorem peculiaris populi noſtri Romani; videlicet hoc humiliter ſupplicantis, ac nos ad inſtar Moyſi & Aarõ per proprios & ſolennes nuntios ad hoc deſtinatos ſpecialiter orantis pro toto Chriſtiano populo & dicentis: Domine aperi eis theſaurum tuum, fontem aquæ viuæ, deſiderantes benignius exaudire, non quidem vt ſicut illius Iſraëlitici populi indurati ceſſet murmuratio, ſed vt iſtius præ dilecti populi & cunctorum fidelium augeatur deuotio, fides ſplendeat, ſpes vigeat, charitas vehementius incaleſcat: volentesq; quamplurimos hujuſmodi indulgentiæ fore participes, cùm pauci multorum reſpectu propter vitæ hominum brevitatem valeant ad an ũ centeſimum pervenire de fratrum noſtrorũ conſilio prædictam conceſſionem Indulgẽtię ex ſupraſcriptis & aliis juſtis cauſis, ad annũ quinquageſimũ duximus reducẽdam: Statuentes de fratrum conſilio prædictorũ & Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, vt vniverſi fideles, qui verè pœnitentes & confeſſi in anno à Nativitate ejuſdem 1350. proximè futuro, & deinceps perpetuis futuris temporib. de quinquaginta in quinquaginta annis prædictas eorundem Petri & Pauli Apoſtolorum Baſilicas & Lateranenſem Eccleſiam (quam inclytæ recordationis Conſtantinus, poſtquam per B. Sylveſtrum ſicut per eoſdem Apoſtolos Deo revelante cognovit, renatus fonte baptiſmatis fuerat, & à contagio lepræ mundatus, in honorem Salvatoris conſtruxiſſe, quamq; idem B. Syluecſter nouo ſanctificationis & chriſmationis genere dedicâſſe legitur, & in cujus Eccleſiæ parietibus præfati Salvatoris imago depicta primum toti populo Romano viſibiliter apparuit deuotius veneranda; quàm ex his & aliis certis & rationabilibus cauſis, vt ipſa Eccleſia pariter Indulgentiæ prædictæ priuilegio decoretur, & deuotius ab eodem Saluatore, qui in præfatis Apoſtolis mirabilis prædicatur, eorum meritis & precib. Indulgentiæ mereatur percipere largitatem, in hoc cenſuimus venerandam) causâ deuotionis modo prędicto viſitaverint, pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum veniam conſequantur: ita videlicet, vt quicunq; voluerint Indulgentiam huiuſmodi aſſequi, ſi Romani ad minus triginta: ſi verò peregrini aut forenſes, modo ſimili quindecim dieb. ad prędictas Baſilicas & eccleſias accedere teneantur: Adjicientes, vt ii etiam qui pro ea conſequenda ad eaſdẽ Baſilicas & eccleſias accedent, poſt iter arreptum impediti legitimè, quo minus ad vrbem illo anno valeant pervenire, aut in via vel dierum prætaxato numero non completo in

dicta vrbe deceſſerint, verè pœnitentes (vt præmittitur) & confeſſi, eandem Indulgentiam conſequantur: Omnes nihilo minus & ſingulas Indulgentias per nos vel prædeceſſores noſtros Romanos Pontifices tam prænominatis, quàm alijs baſilicis & eccleſijs de dicta vrbe conceſſas, ratas & gratas habentes: ipſas auctoritate Apoſtolica confirmamus & approbamus, ac etiam innouamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ reductionis, conſtitutionis, & cætera: Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei; & dictorum Petri & Pauli Apoſtolorum ſeſe nouerit incurſurum. Datum Auin. 6. Calend. Februarij; Pontificatûs noſtri anno primo.

Animaduerſiones in Bullã Clementis 6. Iubileum Chriſtianorum ad imitationem Iubilei Iudæorũ Clemens inſtituit, eumque Iubileum primus appellauit.

Ex hac Bulla intelligitur PRIMO, *Clementem annum Iubileum à centeſimo ad quinquageſimũ reduxiſſe ad figuram & ſimilitudinem Iudaici Iubilei. Vnde Cranzius etiam lib. 9. c. 43. Metrop. ſcribit:* Rationabilis hæc viſa eſt tum omnibus Iubilei inſtitutio, quòd ad figuram veteris Teſtamenti appareretur: & quòd brevis hominum vita ad centeſimum pertingere non poſſet. *Quemadmodum enim Romanos Pontifices in alijs quàm plurimis Ritibus non puduit Moſem cum ſuis ceremonijs in Eccleſiam Chriſti reuocare: ita quoque hanc Iudaici Iubilei obſeruationem in Eccleſiam induxit Clemens, non tamen talem, quæ, vt Iubileus Iudaicus, politico alicui vſui ſeruiret, vel delictorum omnium remiſſionem in Chriſto hominibus promitteret, ſed quæ ſuperſtitioni & inexhauſtæ auaritiæ Romanæ ſedis & Curiæ accommodata eſſet. Et, vt Bellarminus teſtatur in libro de Indulgentijs & Iubileo,* annum hunc, in quo adeuntibus Apoſtolorum Baſilicas Indulgentiæ pleniſſimæ conceduntur, Iubilei nomine appellandum primus cenſuit Clemens.

De etymologia vocis Iubilei.

De Etymologia autem Iubilei Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt. Rabbini docent, Iubileum à ſonitu cornu arietini ſic nominari, quòd ejuſmodi ſonitu annus remiſſionis indiceretur. *Sed hanc ſententiam non probant omnes: Nam etſi vno in loco, videlicet Exod. 19. videatur* IOBEL *ſonum buccinæ, vel ipſam buccinam ſignificare, tamen, vbi agitur propriè de Iubileo, nimirum Leuit. 25. ſonitus buccinæ, quo indicebatur Iubileus, non vocatur* IOBEL, *ſed* THERVHA: *quâ etiam voce vtitur David in Pſalmis vbicunque jubileum, vel jubilationem nominat. Putant igitur, ſi Iubileus Hebraicè diceretur à ſonitu buccinæ debuiſſe omnino Moſen, Leuit. 25. vbi ait:* Et clanges buccinâ menſe ſeptimo: decimâ die menſis propitiationis tempore, in vniuerſa terra veſtra, ſanctificabiſque annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem cũctis habitatoribus terræ tuæ, ipſe enim eſt Iubileus: *debuiſſe, inquam, Moſem, vti voce* IOBEL *in deſignando ſonitu buccinæ, quod tamen non fecit, ſed vſus eſt voce* THERHVA, *vt diximus. Volunt itaque alij non dici Hebraicè* Iubileum *à Iubilatione, cùm ille* IOBEL, *iſta,* THERHVA *dicatur: ſed dici à* IABVL, *quod germinare & producere ſignificat, vnde eſt nomen* IEBEL, *quo fruges & fructus omnes ſignificari ſolent: Et hæc ſententia Bellarmini eſt lib. 1. c. 1. de Indulgentiis. Ac rectè quidem hæc Etymologia Bellarminiana Iubileo Papiſtico competit: dicitur enim Iubileus juxta illam, quaſi annus germinans, vtilis & fructuoſus: quia in eo Romani Pontifices ex Indulgentiarum nundinatione ingentes opes corradunt & colligunt.*

Quod autem annum Iubileum *Iudaicum ipſum attinet, is veteri populo ſecundùm literam, & ſpiritum conſiderandus fuit. Quod literam attinet, Moſes ſicut Leuit. 25. & ab Ioſepho lib. Antiquit. 3. itemque ob Origine ſuper Numeros, refertur, ſtatuit,* vt inter dies, ſeptimus quiſque dies obſeruaretur ſabbatum: & inter menſes, ſeptimus quiſque menſis ſabbatum eſſet menſium, in quo agerentur ſolennia ſacra quæ dicerentur ſabbata ſabbatorum: item inter annos, ſeptimus quiſque annus, & in eo ſi quando Cananæam Iudæi recepiſſent, quam tandem David & Salomon Reges aſſequuti ſunt, terra vacaret, id eſt, non araretur, & quæ ſuâ ſponte ferret, quinquageſimo quoque anno tribulibus eſſent & extraneis communia.

Porrò hoc Moſis decreto, libertate donabantur ſerui, debitores à creditoribus laxabantur, prædia æſtimatis ex æquo fructibus & impenſis, reſtituebantur antiquis poſſeſſoribus, quæ omnia Ioſephus Hiſtoricus ſupra nominato libro latè perſequitur. Reddit Euſebius ex Philone, hujuſmodi agrorum vacationis rationem non contemnendam, ita in 8. Evangelic. Præpar. ſcribens: Facilè de ſeptimo quoque anno dicere poſſumus: non enim ipſi ab operibus, ſicut ſeptimis diebus, ceſſant, ſed agros ipſos ceſſare patiuntur, vt vires ad futura ſuſcipiant: multò enim fœcundiores redduntur, ſi quum ceſſauerint, innovalia rurſus proſcindantur: quod etiam corporibus hominum accidit: ſemper enim eundem ferre laborem, & valetudini obeſt, & robur animi atque corporis dejicit. *Et ſubdit:* Magnæ autem humanitatis eorum illud præcipuè ſignum eſt, in ſeptimo quoque anno, ipſi ab agriculturæ laboribus abſtinent, & ſi quid ſpontè agri protulerint, non colligunt, neque deponunt: ſed quia nullo ſuo labore productum eſt communiter cuique volenti, omittitur, *&c. Hæc Polyd. Vergilius lib. 8. c. 1 ex Euſebio.*

Alium deinde literalem vſum, & eum quoque politicum hujus Ceremoniæ indicat Philip. Melanchton lib. 5. Chronici. Non enim, *inquit*, hoc fine

ſine inſtitutus erat Iubilæus Iudaicus, vt ejus obſervatio exiſtimaretur eſſe cultus Dei, ſed proderat ad docendos homines de mundi temporibus. Singulari enim Conſilio diſtinxit Deus tempora, ordinauit dies, menſes, annos, & multa menſium & annorum diſcrimina: quia vult intelligi diſcrimen inter æternitatem, & hujus mundi tempora. Vult ſciri hunc mundum liberrimo Conſilio conditum eſſe, nec ſemper fuiſſe. Vult in Eccleſia notam eſſe ſeriem annorum, vt ſciamus, quo ordine, quibus modis ſe patefecerit; & promiſſiones ac legem ediderit, & quando venturus fuerit Meſſias, vt fieret victima, & quę ſit vltima ætas generationis humanæ, poſtquam Filius Dei in Eccleſia reſuſcitata triumphabit.

At obſervatio anni quinquageſimi quem Jubileum vocabant, valdè illuſtris fuit: quia ad colligendos annos & centenarios, commodior numeratio eſt, per quinquageſimum, & ad memoriam firmior, quam aliæ partes Centenarij.

Doctrinæ itaque causâ inſtituta erat, & addita erant beneficia politica, vtilia ad conſeruationem illius honeſtę politiæ, quibus cavebatur, ne ex nidulis ſuis prorſus ejicerētur homines honeſti, quod in qualibet politia ad familiarum conſervationem vtile eſt. Nec ſolùm pauperibus conſuluit Deus reſtitutione fundorum, ſed etiam reſtinxit mutuationes & venditiones. Non poterant fundos prorſus tranſferre homines prodigi. Erant igitur pauciores emptores. Nec multi dabant mutuò, cùm fœnus accipere à ciuibus non liceret. *Hactenus Melancht.*

Iubilei anni Iudaici conſideratio ſpiritualis.

Secundum Spiritum verò ſi conſideretur hic annus, in eo non obſcurè continebatur myſterium Chriſti *Domini, qui ipſe nobis hujus Ceremoniæ ſignificationem aperuit ex Iſaia cap. 61. apud Lucam 4. cap. vbi dicit*, ſe eſſe eum, qui reuera Iubileum aperiat, & veram denunciet libertatem, ipſum inquam annum Domini acceptum. *Annunciauit autem remiſſionem & libertatem omnibus fidelibus, non tubâ quidem arietinâ, quâ annus hic apud Iudæos indicebatur, ſed Euangelicâ. Nam per miſericordiam Dei in merito Ieſu Chriſti Filij Dei, remittuntur credentibus per vniuerſam terram agentibus omnia debita ſiue peccata: quæ veriſſima libertas eſt. Ideoq; in Chriſto habemus vacationem & requiem veram & ſempiternam. Per Chriſtum conceditur nobis reditus ad poſſeſſionem vel patriam illam cæleſtem.*

Annus Iubileus Papiſticus cum Iudaico nil ſimile habet.

Hæc omnia ſi diligenter perpendat Lector, facilè intelliget, Annum Iubileum Papiſticum, licet ad figuram Iudaici inſtitutus ſit, nihil tamen prorſus ſimile cum eo habere: & neque Leviticum ſeu Iudaicum, neque Chriſtianum, ſed Antichriſtianum eſſe. De Antichriſto enim vaticinatus eſt Gabriel Angelus apud Danielem: Sermonem contra excelſum loquetur, & putabit ſe poſſe mutare tempora & Leges: *Danielem. 7. Leuiticum autem non eſſe inde liquet, quòd in eo neque ſerui libertati reſtituuntur, neque ære alieno obnoxijs nomina remittuntur, neque agri ad familiam, à qua venire, reueniunt: neque terra eo tempore, quo ille agitur cultu & ſatione vacans, fruges in communi profert. Quod ſi autem in his per omnia Leuiticum referret maximè, tamen reijciendus & explodendus eſſet. Abrogatus enim Leuiticus cùm fuerit per Euangelij ſplendorem, à nullo deinceps repeti ac reduci debuit. Firma eſt enim hæc Apoſtoli ſententia:* Hęc ſunt vmbra rerum futurarum, corpus autem Chriſti, Col. 2. *Item:* Nam Lex vmbram obtinens futurorum bonorum, non ipſam expreſſam rerum ſpeciem, Heb. 10. *Multò minus Romanus ille Iubileus Chriſtianus eſt ſeu Evangelicus: Nam hic à tempore vulgati Evangelij per Apoſtolos cœpit denunciari, & tantiſper durat dum Evangelium Clangorem ſuum edit, ad nulla vel tempora vel loca affixum. Papiſticus autem tempore & loco definitus eſt: Tempore quidem cùm alij centeſimo quoque anno, alij quinquageſimo, &c. celebrandum illum ſtatuerint, Loco verò, quia Romæ ad limina Apoſtolorum inſtitutus eſt, contra apertiſſimam ſententiam Chriſti:* Regnum cœlorum non venit cum obſeruatione, *nempe, vel perſonarum, vel temporum, vel locorum: Luc. 17. Item, contra dictum illud Ioan. 4. ad mulierem Samaritanam:* Venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabunt Patrem: ſed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu ac veritate. *Præterea in Chriſtiano Iubileo remiſſio peccatorum gratis fit. In Antichriſtiano autem quæſtus & lucrum quæritur: in primiſque Romæ ad limina Apoſtolorum peccatorum remiſſio iuſtitia, cælum, infernus, conjugia, ſacramenta, ſacerdotia, ſacra & profana, omnia, propter inexplebilem avaritiam Romanorum Pontificum, venalia proſtant. Denique, vt verus Chriſtianorum Iubileus confirmatus eſt voce angelorum, denuntiatus tubâ Euangelij per Apoſtolos repletos ſpiritu ſancto, corroboratus prodigiis & oſtentis veris: Ita Antichriſti Iubileus dæmonum ſententiâ ac falſis ſignis comprobatus, per eos edicitur, à quibus humana merita pro Chriſti meritis, iuſtitia cæleſtis, quæ ſolâ fide in Chriſtum percipitur, pro iuſtitia terrena, quæ humanis operibus nititur, tenebræ pro luce, elementa mundi pro veris bonis, ſeruitus miſera conſcientiæ pro libertate amabili extollantur atque amplificantur.*

Clemens vmbram veteris Teſtamenti Chriſti Eccleſiæ reduxit.

SECVNDO *patet ex hac bullâ, introduxiſſe hunc Clementem Iubilei anni inſtitutione in Eccleſiam Chriſti veteris Teſtamenti ceremoniam, iampridem aduentu Chriſti & prædicatione*

Evangelij abrogatam. Non licere autem poſt adventum Chriſti & gratiæ ejus manifeſtationem reducere in Eccleſiam figuras & umbras veteres, in ipſo Iure Pontificio apertiſſimè docetur. Nam de Conſecrat. diſt.3. cap. 29. hæc verba leguntur : Antiquis figuris, & umbris, & ad veritatis præfigurationem ſanctæ Eccleſiæ traditis valedicentes, gratiam & veritatem præferimus. *Item Cauſa 12. q. 2. cap. 71. ex Hieronymo hæc verba leguntur* : Neque verò mihi aliquis opponat dives in Iudæa Templum, menſas, lucernas, thuribula, patellas, ſcyphos, mortariola, & cætera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à Domino, quando ſacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorum : quæ omnia præceſſerunt in figura : ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum devenerunt : nunc verò cum paupertatem domus ſuæ, pauper Dominus dedicavit, portemus crucem, & delicias lutum putemus. *His verbis Hieronymus apertiſſimè docet, non eſſe opponendum & objiciendum nobis, id quod Iudæi fecerunt aliquando : Nam illa longè alia erant tempora, quàm nunc ſunt. Tunc ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorum : tunc umbra & figura in uſu erant, quæ nunc ſunt omnes adimpletæ, & Chriſti ſanguine deletæ.*

Clemens vendit pleniſſimam omnium peccatorum veniam.

TERTIO, *in hac Bulla vendit Clemens omnibus viſitantibus Petri & Pauli Apoſtolorum baſilicas & Lateranenſem Eccleſiam, pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum veniam : Et hoc inſuper addit*, ut ij etiam qui pro hac venia conſequenda ad eaſdem Baſilicas & Eccleſias accedant, poſt iter arreptum impediti legitimè quo minus ad urbem illo anno valeant pervenire ; aut in via vel dierum prætaxato numero non completo in dicta urbe deceſſerint, verè pœnitentes & confeſſi, eandem indulgentiam conſequantur. *In alia Bulla ſic decernit :* Quicunque peregrinandi causâ ad ſanctam Civitatem accedere propoſuit, illâ die quâ de hoſpitio ſuo viam arripere voluerit, eligere poteſt Confeſſorem ſeu Confeſſores, & in via, & in locis alijs quibuſcunque. Quibus quidem Confeſſoribus authoritate noſtrâ concedimus plenam poteſtatem, abſolvendi omnes caſus Papales, ac ſi perſona noſtra ibi eſſet. Item concedimus, quòd ſi verè confeſſus in via moriatur, quòd ab omnibus peccatis ſuis ſit immunis penitùs & abſolutus. Et nihilominus prorſus mandamus Angelis Paradiſi, quatenus animam à Purgatorio penitùs abſolutam, in Paradiſi gloriam introducant, &c. *Et in alia Bulla :* Nolumus, *inquit*, quòd pœna inferni ſibi aliquatenus infligatur, &c. *En cornu loquens grandia ; Daniel 7. & Regem loquentem mirabilia ; Daniel 11. cap. Sed dubium an illi Angeli & infernus paruerint Antichriſto.*

De lepra & baptiſmo Conſtantini fabula.

QVARTO *dicit Clemens*, ſe hoc honore afficere velle Lateranenſem Eccleſiam, ut in ea Iubileus celebretur, *primò*, quòd hoc Templum à Conſtantino M. fabricatum & exſtructum fuerit, cùm in lepram incidiſſet, eamque ſanguine infantum curare juſſus, & à Petro & Paulo admonitus, baptizatus, & à lepra per baptiſmum mundatus liberatuſque eſſet. *Id autem fabuloſum non nobis ſolùm, ſed etiam Vallæ & Platinæ alijſque viſum eſt. Sic enim Platina in vita Marci Papæ ſcribit :* Quòd in lepram inciderit Conſtantinus, ut vulgò dicitur, baptiſmóque mundatus, confictâ prius de ſanguine infantum neſcio quâ fabulâ nullo modo credo, Socratem hac in re ſecutus, qui affirmat, Conſtantinum ipſum, ubi 65 ætatis annum attigiſſet, ægritudine captum, ex urbe Conſtantinopoli ad aquas calidas egreſſum valetudinis causâ, nullâ de lepra mentione habitâ. *Præterea verò hac de re à nullo Scriptorum fit mentio, non dico ab his, qui Ethnici ſunt habiti, ſed ne à noſtris quidem. Non reticuiſſet hoc Oroſius, non Eutropius, non illi qui Conſtantini res geſtas quàm diligentiſſimè ſcripſêre. Recentiores ſolùm Hiſtorici ex apocrypho quodam libro de rebus à Sylveſtro geſtis hoc referunt, quos ineptè Clemens Papa in ſua Bulla ſequutus eſt.*

Conſtantinus M. an Lateranenſe Templum chriſmate conſecrarit.

Secundò ſcribit, ſe hunc honorem Lateranenſi templo tribuere velle, quòd Sylveſter illud conſecraverit novo quodam conſecrandi ritu per unctionem Chriſmatis. *Hoc ſi verum eſt, Sylveſter veterem illam conſuetudinem conſecrandi & dedicandi Templa unctione ſcilicet, quæ in uſu fuiſſe apud Iudæos conſtat, propter figuras, quæ iſtiuſmodi Ritibus adumbrabantur, primus in Eccleſiam Chriſti revocavit : cùm antea id factum eſſet per Evangelicos tantùm ſermones, precationes & gratiarum actiones, ut infra referemus. Falſum autem tunc erit, quòd quidam pontificiorum tradunt, templum Loretanum, vel certè Capellam, in qua Mariæ virginis imago collocata eſt, ab ipſis Apoſtolis ad hunc modum conſecratam fuiſſe.*

Tertiò ſcribit, celebritate Iubilei ſe voluiſſe hoc templum decorare, quòd in ejus parietibus Salvatoris imago depicta primùm toti populo Romano viſibiliter apparuerit. *Hoc autem apud nullum probatum authorem legitur. Referunt alij, in conſecratione hujus Templi, angelos vultum Chriſti in id intuliſſe per auream portam, ſupra quam adhuc hodie conſpiciatur.*

Nota. Clades & prodigia, quæ tempore Iubilei 12. deciderunt.

Eo tempore, quo Clemens 6. Iubileum annum ex centeſimo in quinquageſimum decurtavit, vaſtabatur Italia trium annorum ſpatio. Eodem quoque anno ingenti motu terræ, qui ad 8. Cal.

Februar.

Februar. factus eſt, die Pauli conuerſione ſolenni, pleraque ædificia publica & priuata Venetiis corruere, aliqua terrifico aſpectu acclinârunt, & in his ſacrarum ædium turres, vno atque altero loco, inde dies quindecim plus minúſue terra mota eſt, quo contigit, vt omnes ferè grauidæ mulieres, quæ tum in vrbe erant, abortum fecerint. Vide hac de re Cranzium lib. 9. cap. 43. Metrop. Inde fœdiſſima peſtilentia inuaſit ciuitatem Inguinariam *dixere: fuit ea vis morbi adeò lethalis, vt ex omni languentium numero vix centeſimus quiſque mortem euaſerit. Serpſit inde non modò in reliquam Italiam, ſed etiam in totam Europam tanta vi, vt omnibus hiſtoriarum monumentis ſimilis non comperta fuerit: tot vrbes, tot monaſteria, tot inſulas deuaſtauit. Et in Italia quidem aliquanto tempore jus redditum non eſt ob peſtilentiam. In vnica Florentinorum vrbe 40000. homines perempti dicuntur peſte. Quin ſpecies igneâ terribili magnitudine à boreali plaga per cœlum latè euagata eſt eo tempore quoque. Qui iam authores beſtiolas multitudine immenſâ è cœlo decidiſſe eadem tēpeſtate tradūt, quibus exſtinctis & putreſcentibus, ſit vniuerſus cœli tractus grauiter infectus, diraque peſtilentiâ laboratum. Eſt & Cometes ingens in cœlo obſeruatus, ac biennio poſt trabalis ſpecies ignea aperto cœlo cucurrit: flamma ingens poſt occaſum Solis inter Zephyrum & Auſtrum magnum trahens incendium, cum terribili ſonitu ad terram deprimi viſa eſt. Sabellicus Enne. 9. lib. 8. Nauclerus Generat. 47. Trithemius. Illo ipſo quoque anno Amurathes 3. Turcorum Imperator creatur:* aſtutus ac vigilans, ſemperque ad omnem occaſionem, quâ poſſet imperium dilatare, paratus. Nec illi fortuna, quod optabat, negauit. *P. Iouius. Trithemius in Chronico Hirſaugien. hæc ſcribit de his temporibus.* Anno D. 1349. magna per vniuerſum orbem peſtilentia fuit, ab India incipiens, paſſimque prouincias omnes irrumpens, trium annorum ſpatio vſque in Alemaniam, Galliam Angliamque & in omnes gentes miſerabiliter deſæuiens, vix mediam hominum partem in humanis agere permiſit. Miſeranda calamitas, mox enim vt aliquis infectus hac peſte fuiſſet, ſuo tantùm anhelitu etiam alios inficiebat. Tribus hoc tempore plagis humanum genus in Germania maximè affligebatur: peſtilentiâ videlicet, quæ infinita hominum millia in toto penè orbe proſtrauit: cujus calamitatis cauſa Iudæis fuit aſcripta, quòd fontes & aërem veneno infeciſſet. Vnde perſequutio eorum grauiſſima Chriſtianorum fuit ſubſecuta. Secunda plaga fuit ſanguinis profluvius, qui etiam hominum ingentem multitudinem inaudito genere cruciatus abſumpſit. Tertia fuit ſacri ignis aduſtio, quæ tanta immanitate ſæviebat, vt quemcunque invaſiſſet, mox carnem vſque ad oſſa penitus contumeret, nec vivis tantùm infeſta, ſed etiam mortuorum invadens cadavera inſepulta; carnes antequam ſepeliri potuiſſent, abſumeret. Erant hæc tempora calamitatibus plena, tantiſq; periculis exundantia, vt præter generale diluvium, pejora ſcripſerint nemo. *Hactenus ille.*

Clemens autem hic, qui ſecundum Iubileum Papiſticum celebrauit, factione ſua Imperium Romanum ſupra modum turbauit. Epiſcopos enim omnes & Principes, cum Imperatore Ludouico Bauaro ſentientes (Nauclero teſte) excommunicauit. In contumeliam eius creauit Vicecomites Imperij vicarios. Hieronymus Marius in Euſebio captiuo Clementis violentiam his verbis deſcribit: Clemens ſextus, *inquit*, homo mulierum, honoris ac potentiæ cupidiſſimus, diabolico furore percitus, literas ſcriptas foribus Templorum affixit, quibus Imperatori grauiſſimarum pœnarum ſupplicium comminabatur, niſi infra triduum ſuis ſatisfaceret cupiditatibus, & ab occupatione jurium Imperij abſtineret. Imperator Francfordiam venit: & paratus omnia ſibi iniuncta facere, per oratores petiit, vt illi veniam daret, illumque in gratiam reciperet. Pontifex autem oratoribus reſpondebat, ſe nunquam Ludovico veniam daturum, niſi prius omnes errores & hæreſes confiteretur, Imperium deponeret, & ſe ſuoſque filios & bona omnia in manus ad poteſtatem ipſius deponeret: polliceretur que ſe nihil horum recepturum, niſi ex Pontificis gratia. Quamvis autem, vt Chriſtiano ſanguini parceretur, hæc iniquiſſima Pontificis poſtulata non tantùm ſigillo corroboraret, ſed & juramento ſe omnia ſervaturum eſſe polliceretur: Pontifex tamen in Cœna Domini crudeliſſimè illum execrabatur. Ioannis Pontificis proceſſus omnes duriſſimos innouabat, hæreticum ac ſchiſmaticum declarauit. Principes Electores admonebat, vt alium eligerent Imperatorem: Archiepiſcoporum Moguntinenſem dignitate, ac eligendi poteſtate priuauit, eò quod, cùm Imperatoris innocentiam cognoſceret, ſacram ejus majeſtatem violare nolebat. Epiſcopo Bambergenſi poteſtatem dedit abſoluendi eos qui Ludouico adhærerent, ſed his conditionibus: Primò, vt ſibi jurarent fidelitatem, tanquam Dei vicario: Secundò, vt crederent Imperatorem non habere jus conſtituendi aut deponendi Papam: Tertiò, vt neminem agnoſcerent Regem vel Imperatorem, non confirmatum a Papa. *Et hac beſtia Romana ſecundum indixit & celebrauit Iubileum.*

Clemens VI. quis & qualis.

Vrbanus VI. *ultimo anno Pontificatus ſui*

annum

IVBILEVS. *annum Iubileum abbreuiauit, ſcilicet ex quinquageſimo ad ſingulos* 33. *annos*, qui ſunt anni Chriſti Iubileum prædicantis, tanto enim tempore moratus eſt nobiſcum in terris. *Cranz. lib.* 10. *cap.* 21. *Metrop. & conſtituit Vrbanus*, vt tunc *anno nimirum Domini* 1388. in feſto Natalis Domini, inciperet annus Iubileus in vrbe, & duraret in annum incluſiuè, provt factum fuit. *Fecit hoc maioris lucri causâ. Eſt enim hoc nouum aucupium: & hic quæſtus eſt illis longè vberrimus. Nauclerus gener.* 47. *Erat hic Vrbanus, vt Stella commemorat*, vir callidus, & injuriarum memor ac vindex. Erat, *inquit Cranzius*, homo ſæuus, crudelis & inexorabilis. Qui Pontificatu ſuſcepto, non pacem, vt par erat, inter Chriſtianos compoſuit: ſed Cardinalium, & Iohannæ Siciliæ Reginæ injurias vltus eſt. *Carolum enim Duracia Ducem ad vrbem cum exercitu venientem coronauit Regem Siciliæ, ita tamen, vt Pontificis nepoti nobiles aliquot in regno Comitatus concederet. Et cum Carolus neruo belli, pecuniâ, deſtitueretur, Vrbanus Romæ Templa pleraque ſpoliauit, Calicibus, Crucibus, Imaginibus Diuorum argenteis & aureis conflatis, ad cudendam monetam pro Carolo, ſuſtinendis belli ſumptibus. Apud Nuceriam vrbem nouos creans Cardinales, ſeptem ex veteribus in carcerem coniecit, quòd contra ipſum pro Clemente* VII. *coniuráſſent: ex quibus quinque ſaccis impoſitos, in ipſius odium aquis ſubmerſit, vel, vt Vuicelius ſcribit, Neptuno ſacrificauit.* Annatas *quoque ſeu vectigal prædiorum ſacerdotalium inſtituit, parandi auxilii fuco contra infideles.*

Vrbanus 6. quis & qualis.

Quia autem ſpes Vrbanum fefellerat, qui antequam annus exoptatus aduenisset, ad Patres deſcenderat: ideò quod Vrbanum capere oportebat, Bonifacius IX. *eius ſucceſſor ambabus manibus, quod dicitur, intercepit.* Et innumerabiles peregrini toto illo anno poſtquam incœpit Iubileus, præſertim ex Germania, Vngaria, Polonia, Boëmia & Anglia, alijſque provincijs, quæ erant de obedientia Vrbani, ad vrbem venerunt. Vnde & maxima offertoria Eccleſijs & Baſilicis vrbis, per viſitatores data fuerunt. Sed reſiduum & major pars ad manus Bonifacij & quorundam aliorum devenit. Bonifacius autem hujuſmodi offertorijs non contentus, licet ad maximam ſummam aſcenderet (erat enim inſatiabilis vorago, & in auaritia nullus ei ſimilis) ad diuerſa regna miſit Quæſtuarios vendendo dictam Indulgentiam, offerentibus tantum quantum eſſent expenſuri in via, ſi propterea iuiſſent ad vrbem. Et hujuſmodi exactores ſeu quæſtuarij, etiam maximas ſummas pecuniarum à ſimplicibus ſeu barbaris ſubtiliter extorſerunt: ita vt aliquando in vno regno ſeu in vna provincia hujuſmodi venditionibus vltra CENTVM MILLIA florenorum reportârint. Quia omnia peccata, etiam ſine pœnitentia, confitentibus relaxârunt, ſuper quibuſlibet irregularitatibus diſpenſando, interuentu pecuniæ: Dicentes, ſe omnem poteſtatem habere ſuper hoc, quam Chriſtus Petro ſoluendi ligandique contuliſſet in terris. Et per hoc quæſtuarij impinguati, dilatati, incraſſati, & cum multis pulchris equis, & decenti familia, redeuntes ad vrbem, ipſam de recollectis per eos taliter rationem fecerunt Pontifici. Sed aliquos eorum, quos comperit infideliter egiſſe, carceribus intrudebat. Nonnulli eorum malâ morte perierunt. Aliqui verò ſibi-ipſis mortem conſciuerunt. Quidam populi furore in partes diſſecti ſunt. Iuſtum enim erat, vt qui taliter populum Chriſtianum deceperant, ſuæ auaritiæ conſulentes, malè perderentur, *&c. Hæc omnia Theodoricus à Nyem, qui vnus ex intimis Bonifacii* IX. *Conciliarius fuit, lib.* 1. *cap.* 68. *de Schiſmate. Idem author lib.* 2. *cap.* 9. *&* 10. *de hoc Bonifacio ita ſcribit.* Non credo, *inquit*, quòd vnquam adeò inuerecundus & ingenioſus quæſtor pecuniarum repertus fuerit, provt erat Pontifex Bonifacius. Solebat quandoque dicere, quòd mallet paruum piſcem in manibus habere, quàm in dubio Delphinum in mari. Et in hac opinione deceſſit: Nam cuidam in morbo interroganti ab eo, qualiter ſe haberet aut ſentiret? reſpondit: Si pecunias haberem, benè ſtarem. *Hæc Nyem. Antoninus de hoc Bonifacio ita ſcribit*, Tres habuit germanos, quos multum exaltauit in ſeculo, & ditauit: quorum tamen filij ad extremam paupertatem deuenerunt vt eorum exemplo diſcant cæteri de patrimonio crucifixi nolle ditari. *Cranzius lib.* 11. *cap.* 10. *Metrop.* Bonifacius, *inquit*, gratias & indulgentias fecit inauditas: & quàm facilè dedit, tam leviter revocauit: fabulas excitans in orbe Chriſtiano, quòd auro expleri non poſſet. Et à multis Apoſtolica ſedes in contemptum venit, *&c. Vide etiam Balæum in vita Bonifacij.*

Das heiſt den vms den lupff vnd vns böwen.

De hoc Bonifacij Iubileo anno diuerſum tradit à Theod. à Nyem, Antoninus tit. 22. *cap.* 2. §. 14. Indulgentia, *inquit*, illa quæ in Iubileo ab Vrbano mutato, hominibus promittebatur, non habita fuit in devotione fidelium, ſicut illa de centenario & de quinquagenario. Vnde & modicus in eo concurſus fuit ad vrbem propter talem indulgentiam. *Hinc Româ ſuos aucupes Bonifacius* IX. *in exteras Prouincias & Religiones ad emungendos argento homines miſit. Et quidem, ſicut Auentin. refert lib.* 7. *Annal. fol.* 802. Vt Boiorum animo ſibi conciliaret Bonifacius, tribus fratribus Stephano,

phano, Friderico & Ioanni Nepotibus Ludovici IV. Imperator ſecularem omnium criminum, ſcelerum, ſuppliciorumque veniam condonat, Quicunque Monachium voti reus proficiſcatur, ſeptem ibidem dies commoratus, quatuor Templa, Deiparæ Virginis, D. Petri, Sacratarum fœminarum & Xenodochium ſupplicandi gratiâ intret, quotidiè dona faciat, ab Vniverſis inferis ereptus, cœlo aſſeritur. Quadraginta placulari, ſeu qui à Confeſſionibus eſſent, conſtituti ſunt. Et quia hæc res tunc temporis adhuc noua atque inaudita in Germaniâ eſſet, ideò ex Bohemia vniverſáque Germania, frequens populus quotidiè coibat: & ſexaginta quidem hominum millia quotidiè confluxiſſe dicuntur. Durârunt hæ nundinæ Eccleſiaſticæ à Martio per quinque continenter menſes. *Hactenus Aventinus.*

Clemens VII. *in Bulla quadam hanc decurtationem Iubilei de quinquageſimo anno in* 33. *non Vrbano* VI. *aut Bonifacio* IX. *ſed Gregorio* XI. *tribuit.*

NOTA. Clades tempore Iubilei 4. acceptæ.

1. *Paulò antequàm hic Iubileus celebraretur, tormenta ænea, & ipſa à Monacho, pulvis item tormentarius excogitatus fertur, circa annum Chriſti* 1380. *utrumque certè, tam tormenta ejuſmodi, quàm Iubileus in perniciem totius humani generis.* 2. *Sex item annis poſt hunc Iubileum, hoc eſt, anno* 1396. *Chriſtiani ingenti prælio à Bajazeta Imperat. Turcorum ſuperantur, in quo* 20. *millia de exercitu Chriſtianorum occiſa referuntur. Ac jam tum Conſtantinopolim, quam obſederat, occupâſſet niſi Tamberlanes revocâſſet ipſum, & acie viciſſet. Nauclerus gener.* 47.

IVBILEVS. 4.

Anno Domini 1400. *celebravit alterum Iubileum, quod nulli Pontificum contigit. Bonifacius* 9. *decem tantummodo annis poſt priorem: erat enim auri cupidiſſimus, & cognoverat anteà quàm hoc eſſet aucupium quæſtuoſum.* Veniebat tum Romam ingens hominum multitudo. Dicebant enim centeſimo quoque anno, ſecundum antiquam conſuetudinem & Eccleſiæ Romanæ inſtitutionem, Iubileum celebrandum. Ac conferebant munera ampliſſima. Cæterum non procul ab vrbe multi ſunt ſuis facultatibus, ab ipſis Romanorum ſtipendiariis, ſpoliati. Sunt præterea raptæ, conſtupratæ, & abductæ generoſæ formoſæque aliquot mulieres. Vnde multi deterriti, ſapuerunt, & ad ſpeluncam latronum non acceſſerunt. *Hæc Theodoric. à Nyem lib.* 2. *capite* 28. *de Schiſmate.*

Benedictus 13. celebrat etiam Iubileũ. Prodigia & clades tempore Iubilei 4.

Eodem quoque anno Antipapa Benedictus 13. *ſuum quoque celebravit Iubileum, ſed Avenioni.*

Anno, qui ſequitur milleſimum quadringenteſimum, horribilis apparuit cometa. Anno 1407. *magna peſtis lues infeſtavit totam Germaniam, & vicinas Regiones. Anno* 1409. *Chriſtiani iterum funduntur in Salumbezenis campis à Cyriſcelebe Turcorum Imp. Iovius in vita ejus.*

IVBILEVS. 5.

Iubileus 5. *celebratur anno Domini* 1450. *ſub Nicolao* 5. *contra decretum Baſilienſis Concilij. Henricus Dux Bavariæ ex ſua provincia neminem ire Romam permiſit, dictitans,* Gratiam Dei & peccatorum Remiſſionem vbiuis locorum impetrari poſſe. *Aventinus lib.* 8. *fol.* 528. *in Germ. exemplari.*

Multitudo hominum Romæ in hoc Iubileo.

Hoc anno tanta fuit Romæ hominum multitudo, ut à condito mundo major mortalium conventus Religionis causâ unum in locum coiverit nunquam, ſi Platina verus eſt author, ideoq́; fuit etiam quæſtus uberrimus. Divino judicio factum eſt, ut cum plurimi è Vaticano, viſo Sudario *Domini, recederent, obviârint turbis innumeris euntibus ad illam ipſam Eccleſiam ut viderent* Sudarium: *in ponte autem* S. Angeli, *ſeu juxta ejuſdem caſtrum, ita ſe invicem compreſſerunt & oppreſſerunt, ut ducenti & plures obtriti ſint in ponte, multis præterea è ponte in Tyberim cadentibus & pereuntibus. Antoninus tit.* 22. *capite* 12. §. 3. *Sabellicus Enne.* 10. *lib.* 5. *Addit Sabellicus,* Statuit Nicolaus rei attrocitate affectus, ædiculas duas in aditu pontis, ex candenti lapide, quæ monumentum rei eſſent ad poſteros.

NOTA. Clades & prodigia tempore Iubilei 5.

Anno tertio poſt hunc Iubileum annum, Mahomet 2. *Conſtantinopolim caput Orientis, expugnavit, & cæſo Conſtantino Palæologo, antiquiſſimum Orientis imperium evertit. Iovius. Ipſo Iubileo durante, ingens terræmotus exortus eſt in Neapolitano regno, quo multa ædificia & ſacrarum Ædium turres concuſſæ & quaſſatæ ſunt. Sæva quoque peſtis univerſum ferè orbem pervaſit: Mediolani tantum* 60000. *homines eâ abſorpti dicuntur, Bergomen. teſte libro decimo quinto.*

IVBILEVS. 6. Sixtus 4. Iubileũ à 50. ad 25. annũ reduxit. Bulla Sixti 4. Indicationis Iubilei ſui.

Paulus 2. *& Sixtus* 4. *nundinationem Iubilei à quinquageſimo ad vigeſimum quintum annum reduxerunt, qui anno* 1475. *celebratus tunc fuit: quò & ipſi quæſtum uberrimum ex hoc aucupio perciperent.*

Bulla autem, quâ Sixtus 4. *hanc nundinationem indixit, exſtat capite* 4. *lib.* 5. *de pœnitentia & remiſſionibus in Extravag. Commun. & ſic habet.* Olim felicis, recordationis Paulus Papa II. prædeceſſor noſter, rationabilibus cauſis tunc expreſſis inductus, de venerabilium fratrum noſtrorum tunc ſuorum, (de quorum numero tunc eramus) conſilio, annum Iubileum ad brevius tempus providâ moderatione reducens illum ad annum vigeſimum quintum Apoſtolicâ authoritate reſtrinxit: ac voluit, ſtatuit, & decreuit ex cauſis prædictis, quòd ſingulis XXV. annis Iubileus annus prædictus celebrari deberet: quodque anno Domini

1474.

M.CCCC.LXXIV. proximè futuro, videlicet à vigilia Nativitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, idem annus Iubileus inciperet, & vt ſequitur, finiretur? ac vniuerſi & ſinguli vtriuſque ſexus fideles, qui beatorum Apoſtolor. Petri & Pauli baſilicas, Lateranenſem quoque, & ſanctæ Mariæ maioris almæ vrbis Eccleſias ſtatutis diebus devotè viſitarent, omnes & ſingulas indulgentias & peccatorum remiſſiones conſequerentur, quas idem Pontifex ſuique prædeceſſores anno Iubileo huiuſmodi Baſilicas & Eccleſias prædictas viſitantibus devotè conceſſerant, per quaſdam primo, & deinde nos qui (dicto prædeceſſore ſicut Domino placuit, ſublato de medio) fuimus divinâ diſponente clementiâ ad apicem ſummi Apoſtolatûs aſſumpti, & per noſtras litteras ejuſdem Pauli prædeceſſoris ordinationem, voluntatem, & ſtatutum, ac omnia & ſingula in eiſdem ſuis litteris contenta, de fratrum eorundem Conſilio approbantes. Similiter ſtatuimus, & ordinamus, quòd annus Iubileus prædictus cum eiſdem indulgentijs & remiſſionibus plenarijs peccatorum anno proximè futuro à vigilia Nativitatis ejuſdem incipere, & ut ſequitur, continuari deberet, prout in ſingulis litteris prædictis (quarum tenores præſentibus haberi volumus pro expreſſis) plenius continetur. Verùm quia poſtmodum tam nos, quàm idem Paulus prædeceſſor noſter dum in humanis ageret, animarum ſaluti fidelium intenti, multorum principum & aliorum Chriſti Fidelium ac devotarum perſonarum pulſati precibus, diverſas indulgentias & peccatorum remiſſiones plenarias nonnullis Eccleſiis, Monaſteriis, & piis locis duximus concedendas, propter quas populorum forſan concurſus ad Baſilicas & Eccleſias antedictas retardari, aut ipſius anni Iubilei celebritas minui, vel intermitti poſſet, cum animarum non modico detrimento: Nos qui vniverſorum credentium profectibus & ſaluti proſpicere ex debito miniſterii paſtoralis aſtringimur, (ne propter aliarum indulgentiarum hactenus à nobis, ſeu eodem Paulo, vel aliis prædeceſſoribus noſtris conceſſarum hujuſmodi effuſionem, hoc ſanctum opus ac remiſſionis & gratiæ annus Iubileus intermittatur, aut Fideles ipſi à tanto munere reddantur expertes) remediis opportunis prouidere volentes, omnes & ſingulas plenarias, etiam ad inſtar Iubilei, ac etiam commutandi vota, aut ſuper eis malè ablatis incertis, aut per vſurariam prauitatem vel alium illicitum modum extortis, diſpenſandi & componendi, aut illa ſub certis modo & forma remittendi & deputandi confeſſores cum poteſtate abſoluendi, & jam in caſibus ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, facultates, conceſſiones, & indulta à nobis & eadem ſede, vel illius auctoritate quibuſcunque Eccleſiis, Monaſteriis, Hoſpitalibus, & piis locis, Vniverſitatibus, Fraternitatibus quibuslibet, tam in perpetuum, quàm ad certum tempus, in vita ſeu in mortis articulo, quouis modo, aut quavis causâ quomodolibet conceſſas & conceſſa, & in poſterum forſitan concedendas vel concedenda, authoritate Apoſtolicâ tenore præſentium de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, vſque ad noſtrum & eiuſdem ſedis beneplacitum ſuſpendimus, illaſque durante beneplacito noſtro & ſedis prædictæ ſuſpenſas eſſe volumus, nec interim alicui ſuffragari: indulgentiis tamen Baſilicarum & Eccleſiarum dictæ vrbis in ſuo plenario robore durantibus: Diſtrictius inhibentes alias indulgentias (præter iſtas duntaxat) in locis publicis vel privatis prædicari aut nunciari, earumque prætextu à quæſtoribus aliquid exigi quoquo modo. Quinimò quæſtores & prædicatores quoſcunque per locorum ordinarios à prædicationibus & quæſtis hujuſmodi faciendis, volumus & mandamus præſentium auctoritate arceri, ſub cenſuris & pœnis eccleſiaſticis, de quibus viſum fuerit opportunum. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtrorum ſuſpenſionis, inhibitionis mandati & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit: indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe noverit incurſurum. Datum Tybure anno incarnationis Dominicę M.CCCC.LXXIII. IV. Cal. Septembris, Pontificatûs noſtri anno tertio.

Primò *ex hac bulla intelligitur, Paulum 2. & Sixtum 4. non ſolùm annum Iubileum abbreviaſſe, & reduxiſſe ad annos 25. neglectâ ac repudiatâ Bonifacij* 8. *Clementis 6. & Vrbani 6. ſententiâ: ſed etiam Baſilicis Petri & Pauli, item Lateranenſis à Bonifacio & Clemente ad hanc nundinationem deſtinatis, Eccleſiam Mariæ majoris addidiſſe. In his Eccleſijs tantùm ab initio Indulgentias in Iubileis vendiderunt. Poſtea verò negotiatione hac feliciter procedente, alij Pontifices alias inſuper his addiderunt Eccleſias, nempe eam, quæ eſt ad S. Paulum, ad S. Laurentium, ad S. Sebaſtianum, & ad S. Crucem: quæ ſunt Romæ Eccleſiæ Principales hodiè, & majori privilegio quàm cæteræ privilegiatæ, eaſque potiſſimùm in Iubileis Peregrinos viſitare oportet.* 1. *Animadverſiones in Bullâ Sixti 4.*

Secundò, *ex hac Bulla, & ijs quæ ſupra diximus, intelligitur, Precedentes Romanos* 2.

Ponti-

Pontifices plenitudinem poteſtatis profundendi plenarias Indulgentias ita ſibi ſolis reſeruâſſe, vt pro expilatione eorum, qui Romam non venirent, vel negotiationem iſtam per alios exercerent in prouinciis omnibus Chriſtiani orbis, vel eam facultatem certis limitationibus aliis qui hoc facerent, venderent. Teſtantur etiam non ſolùm Bulla Sixti, ſed alia quoque ſcripta & certæ hiſtoriæ, Pontifices Rom. legatos ſuos per varias miſiſſe Prouincias, aſſignatis ipſis certis legationis terminis, cum plenitudine poteſtatis concedendi plenarias Indulgentias nomine Pontificum ad inſtar Iubilei: Vendidiſſe etiam certis Eccleſiis, Cœnobiis, Capitulis, Collegiis, Conuentibus, Hoſpitalibus, Confraternitatibus & Vniuerſitatibus priuilegia, facultates, conceſſiones & indulta concedendi Indulgentias plenarias certis limitationibus. Sixtus IV. igitur nouam impoſturam ac fraudem excogitauit, Bullâ eius hoc atteſtante: Ne enim ideò, quòd vbique plenariæ Indulgentiæ proſtarent, Iubilei nundinationes Romæ frigeſcerent; Sixtus imminente hoc ſuo Iubileo venditas priùs facultates & conceſſiones ſuſpendit, dicitque ſine diſpendio animarum fieri non poſſe, vt in aliis regionibus, quandiu durat Iubileus Romæ, vel plenariæ, vel certæ vllæ diſtribuantur condonationes: Ac proinde reuocat omnes toto orbe terrarum Indulgentias, eaſque Romæ, & a Romanis tantùm & peti & diſtribui iubet: neque vult integri anni ſpatio, alio in loco eſſe remiſſionem vllam peccatorum.

Anno verò hoc elapſo, etſi in Iubileo maximam auri vim collegerit, non tamen contentus, in alias quoque prouincias, vt majorem colligeret, legatos cum Indulgentijs miſit. Et Tigurum quidem anno 1480. *Bullam miſit, conceſſitque vt eò peregrinatio, ibidemque ad* 7. *Eccleſias Proceſſio inſtitueretur, vbi tantundem gratiæ conſequeretur, quantum ſi Romæ fuiſſent, conſequuti eſſent. Ideoque hic Papa primus fuit qui Heluetijs Iubileum ſuum transmiſit, ſed non ſine* SVO *commodo. Etenim Tigurum Heluetij & confœderati ſimul omnes vndiquaque maximo numero confluebant ad* 7. *diem Sept. qui Felici & Regulæ ſacratus eſt anno* 1480. *Et prætendebant tum quidem emunctores illi Pontificij, pecunias colligi ad reſtaurandam baſilicam Petri Romæ, quum tamen aurum illud Tiguri collectum, Papa pro ſtipendio quod Heluetijs debebat, ſolui juberet.*

NOTA. Oſtenta aliaque infanda facinora tempore Iubilei 6.

1. *Hoc autem anno quo ſuum celebrauit Iubileum Sixtus, Iudæi tetrum & deteſtabile facinus commiſerunt. Ad* 8. *Cal. Aprilis Tridenti (eſt Vrbs in Italiæ & Germaniæ finibus) puerum furto ſubtractum, vt poſtea compertum eſt, ritu gentis occultè peremerunt, toto ſchemate dominicæ paſſionis in puerili corpore repræſentato.* 2. *Eadem tempeſtate infans fœmina in Veronenſi agro orta eſt binis genitalibus, duplici ventre quaternis brachijs: id monſtrum parentes diu mul-tumque per Italiæ vrbes quæſtûs causâ circumtulere, ad inſtar Iubilei anni lucri causâ excogitati. Sabellicus Enne.* 10. *lib.* 7. *c.* 3. *Mirum quoque dictu eſt, quantopere Mahomet* 2. *hoc tempore res Chriſtianorum imminuerit, eorumque vires fregerit.*

Paulus 2. Papa & qualis.

Paulus 2. *abbreuiator anni Iubilei de quinquageſimo in vigeſimum quintum, vir quidem corpore ſpecioſo fuit, ſed animo elato: diligens in colligendo auro, ſed diligentior in diſtribuendis pro lucro beneficijs.* De ejus apparatu Pontificio (*inquit Platina*) non eſt cur ambigas; majores ab hoc vno ſuperatos, regno præſertim, ſiue mitram velis appellare, in quam multas opes contulit, coëmptis vndique, ac magnis precijs adamantibus, ſapphiris, ſmaragdis, chryſolithis, jaſpidibus, vnionibus, & quicquid gemmarum in precio eſt. Quibus ornatus, tanquam Aaron redimitus, in publicum formâ humanâ auguſtiore prodibat; ac inſpici tum ab omnibus volebat ac in admiratione eſſe. Hanc ob cauſam nonnunquam Peregrinos in vrbe retinuit, intermiſſâ oſtendendi ſudarij conſuetudine, quo à pluribus eodem tempore cerneretur. Pij prædeceſſoris decreta & acta abrogauit; ac abbreuiatores omnes, quos ille in ordinem redegerat, tanquam inutiles & indoctos (vt ipſe aiebat) exauthorauit. Eos etiam bonis & dignitate, indictâ causâ ſpoliauit, quos propter eruditionem ac doctrinam, ex toto terrarum orbe conquiſitos, magnis pollicitationibus & præmijs vocare ad ſe debuerat. Literarum ille ignarus, tardus & verè barbarus erat, ideoque nec literas nec virtutes amabat. *Totus ambitioni, luxuriæ ac voluptati deditus, dies totos aut gulis, vt Volaterranus author eſt, aut nummis penſitandis, aut veterum numiſmatis, ſiue Imaginibus ſpectandis tradebat: ac ſi reſeratis vitiorum omnium januis, quoduis ſcelus committere liceret, dummodò ſe iactitaret jus faſque habere in ſcrinio pectoris ſui. Eum tandem in concubitu à dæmone ſtrangulatum, obtorti colli terribili ſpecie mortis genus oſtendiſſe fama fuit.*

Sixtus 4. quis & qualis.

Sixtus verò 4. *qui Iubileum à Paulo* 2. *inſtitutum in actum perduxit ac celebrauit, armis magis quàm religioni natus, bella per fas nefaſque geſſit plurima, contra Vitellium Tiphernatem, Florentinos, Venetos, Clumnenſes, Ferdinandum Siciliæ Regem, Calabriæ ducem, & alias gentes ac Principes. In Longobardos execratos, igne ferroque concitauit ſuos tunc confœderatos Heluetios; quos etiam diplomate & vexillo rubro donauit, vt Chriſtianorum ſanguinem audacter effunderent. Vrbem Romam ex lutea lateritiam fecit, ſicut olim Auguſtus ex lateritia marmoream vias publicas primùm ſtrauit: Vicorum curatores ordinauit, ſed nullos regni Dei prædicatores deſignauit. Templa omnia vetuſtate obſita reſtituit.*

Multa officia ſcribarum, breuiatorum, ſollicitatorum, aſtipulatorum, & Apoſtolici fiſci notariorum quaſtûs cauſâ excogitauit, quæ ſemper à Pontifice pecuniâ redimi poſſent. Conceptionis Mariæ, ac Præſentationis eiuſdem, Annæ ejus matris, Ioſephi nutritij, Franciſci Seraphici, & Alberti Drepanenſis feſtiuitates inſtituit, Bonauenturam Franciſcanum canonicauit & inter Deos Papiſticos retulit, Monachiſque mendicantibus redditus habere conceſſit: Fraternitatem inſuper ROSARII *circa annos Domini* 1470. *ab Alano de Rupe, Dominicano inſtitutam, bullis & Indulgentijs approbauit confirmauitque. Agnatos ſuos ac ſpurios, quocunque potuit modo, euexit, & diuina humanaque eis iniquiſſimè tribuit. Cornelius Agrippa de Incertitudine & vanit. ſcientiarum;* inter lenones, *inquit*, recentiorum temporum, qui lupanaria ædificabant, nobilis erat Sixtus 4 Rom. Pontifex, qui Romæ nobile admodum lupanar exſtruxit: atque, *vt in Declamatione ad Louanien. fuſius explicat,* vtrique Veneri aſſignauit. Meretricum cohortes ita aluit, amiciſque & ſeruis exhibuit: nonnihil emolumenti etiam ex meretriceo quæſtu, ærario ſuo accumulans. *Romana enim ſcorta in ſingulas heddomadas Iulium nummum ex ejus inſtitutione adhuc pendent Pontifici: qui cenſus annuus, nonnunquam viginti millia (nunc quadraginta) Ducatos excedit. Adeoque Eccleſiæ Procerum id munus eſt, vt vnà cum Eccleſiarum prouentibus, lenociniorum etiam numerent mercedem. Refert Vueſſelus Groningenſis in tractatu de Indulgentijs Papalibus, de hoc Pontifice*, quòd ad Petri, tunc S. Sixti Cardinalis ac Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Hieronymi fratris ſui poſtulationes, domeſticę familiæ toti, Cardinalis D. Luciæ, qui Paulo 2. à venationibus fuerat, in tribus anni menſibus calidioribus, Iunio, Iulio & Auguſto, maſculino coitu frui permiſerit, cum hac clauſula, Fiat vt petitur. *Atque hic eſt ille Sixtus Papa qui in ſuo Iubileo pleniſſimam remiſſionem non ſolum à culpa, ſed etiam à pœna peccatorum ſtulto mundo diſtribuit.*

IVBILEVS VII. *Iubileum Septimum celebrauit Alexander VI. anno* 1500. *Quemadmodum autem ſuperioribus temporibus, ita etiam anno hoc ingens hominum multitudo Romam venit.*

Hic quoque Papa exemplo prædeceſſorum ſuorum, finito Iubileo in diuerſas mundi partes Indulgentias miſit cum legatis, eandem gratiam abſentibus promittens, ſi modo mercarentur Indulgentias, quas præſentes Romæ in Iubileo accepiſſent. Et hæ ſunt artes emungendi argentum, & excoriandi decipiendique ſimplices. Funkius in Chron.

Similiter Leo X. Polonis anno Chriſti 1516. *Iubilei gratiam venalem dedit: idemque in Germania fecit. Sed cùm impudentius in Helvetia & Saxonia ejuſmodi indulgentia commendarentur, multis viris doctis occaſionem dederunt contra illas ſcriptis & verbis agere: idem.*

Tempore hujus Iubilei Sacerdos quidam, cui nomen Hieronymo, etiam Romam adiit, verùm plùs ſcandalizatus quàm ædificatus fuit ibi, ob neſcio quæ ſpectacula & gynaceum, quod ſe vidiſſe affirmabat. Cùm in patriam rediiſſet ſæpè dicebat, Si centum Iubileos ſuperviueret, & Roma vno ſolo miliario diſtaret, nullum tamen ſe vnquam amplius viſitaturum. *Cumque in quodam libro vidiſſet has literas ſeparatim ſcriptas S. P. Q. R. quidnám interrogauit, quidnám hæ ſibi vellent literæ? Alter reſpondit ſignificare, Senatus, Populus Que Romanus. Sacerdos autem è veſtigio ſic interpretabatur,* Stultus Populus Quærit Romam: *Narratur in facetiis Adelphianis.* Iudicium Iubilei Romani Sacerdotis cuiuſdam.

Anno 1500. *autem quo Alexander ſuum Iubileum celebrauit, Baiazetes cum centum quinquaginta armatorum millibus ab Iſthmo Peloponneſum ingreſſus, trinis caſtris circa Methonem poſitis, tandem intra vrbem irrupit, eamque cœpit, maximâ ſtrage prius editâ. Captiui, inter quos etiam Epiſcopus eius vrbis fuit, ad vnum omnes ſupra mille numero longis nexi reſtibus, productique ad prætorium, in conſpectu tyranni barbaricâ immanitate trucidati ſunt. Mox inde profectus, & Iuncum, & alia multa Peloponneſi loca obtinuit. Iouius in vita Baiazetis* 2. 2. *Cometes quoque eo tempore in Septentrione ſub ſigno Capricorni apparuit. Chron. Pol. lib.* 4. *cap.* 76. 3. *Cruces quoque in veſtibus apparuerunt. Funkius in Chron.* 4. *Inuaſit etiam Iſmaël Sophi Perſarum imperium, nouaque Mahometanæ ſuperſtitionis opinio promulgata & latè diſſeminata eſt. Iouius lib.* 13. 5. *Italia Gallorum aduentu maximas adiit clades:* 6. *Et Veneti cum claſſe Turcorum ad portum congreſſi fœdiſſimè rem geſſerunt:* idem. NOTA. Clades & prodigia tempore Iubilei 7.

Digniſſimus autem fuit Iubileus hic qui in Alexandri VI. tempora incideret: fuit enim crudelis & prodigioſa libidinis beſtia, quem multi affirmârunt nec Deum credidiſſe nec cœlum. Cardinales, qui ipſum elegerunt, primi ſenſère ingratum. Omnes enim calamitatibus variis ab eo ſunt preſſi, his quidem in exilium actis, illis verò in carcerem detruſis. Bellis grauiſſimis Vrſinos vexauit, eorumq́; poſſeſſiones & bona omnia, prædo impudentiſſimus, diripuit, per nothum filium, cui & ea attribuit. Spurios ſuos honoribus ampliſſimis extulit. Lucretiam ſuam filiam ſpuriam, ſed forma eximia & amabilis, primùm elocauit Ioanni Sfortiæ Duci Piſaurienſi. Abdicatam verò Aloiſio Arragoni, Alphonſi Regis filio notho: eoque interfecto, Alphonſo Eſtenſi Ferrariæ Duci. Creditum fuit à multis habuiſſe eum cum filia illa Lucretia furtiuam inceſtuoſamque conſuetudinem. Vnde Ioannes Pontanus huic Lucretiæ tale Epitaphium condidit. Alexander 6. quis & qualis.

Hic

Hic jacet in tumulo Lucretia nomine, ſed re

Thais, Alexandri filia, ſponſa, nurus.

Hæc & alia ſimilia Volaterranus proferre non audens, aut quia pudebat ipſum, Has, *inquit,* animi dotes magnis obruerat vitijs. *Item,* in vrbe gladiatorum nunquam licentia major, nunquam populo Romano libertas minor quàm ſub Alexandro fuit. Delatorum inſuper omnia plena, nec noctu tutum per vrbem iter, nec interdiu extrà vrbem. Roma gentium refugium, & arx populorum omnibus ſeculis, nobilis jam carnificina facta erat. Quæ quidem omnia ſuorum cauſâ, quibus omnia indulſerat, permittebat; *&c. Gemem Turcam à fratre Baiazete 2. pulſum, cum perpetuo Chriſtiani nominis opprobrio, ingenti ſummâ vnâ die viuum & mortuum vendidit. Nam cùm à Baiazete magnum auri pondus accepiſſet, vt fratrem Gemem veneno, aut alio quouis modo tolleret, & Rex Francorum Carolus Gemem ſibi tradi cuperet, tradidit quidem ipſum Regi Pontifex, ſed exhibito prius ei veneno, ſic vt mox in caſtris Caroli moreretur: Ionius libro ſecundo, hiſt. Quomodo colluſerit contra Hiſpanum vel Siculum, cum Rege Gallorum Carolo: & rurſus quàm perfidè egerit cum Carolo, Hiſtoriæ luculentiſſimè docent. Antonio Mancinello vtramque manum & linguam abſcindi juſſit, quòd in impios ejus mores, ſpurciſſimam vitam, atque inaudita ſcelera orationem ſcripſiſſet. Iuſſu quoque hujus Pontificis combuſtus eſt Florentiæ* Hieronymus Sauonarola *Ordinis Prædicatorij Monachus, concionator per Italiam, omnium qui aliquot ſeculis vixerunt, celeberrimus, vir pietate & eruditione inſignis. Liberè concionatus eſt contra Clerum atque Papam,* quem dixit Antichriſtum eſſe, *vt qui Indulgentijs ſuis, traditionibuſque plus tribuat, quàm Chriſti merito. Sannazarius pulchrè, ſed verè hujus Pontificis ſpurciſſimam & crudeliſſimam vitam hoc complexus eſt Epitaphio.*

Sæuitia, inſidiæ, rabies, furor, ira, libido,

Sanguinis & diri ſpongia, dira ſitis,

Sextus Alexander jaceo hic: jam libera gaude

Roma, tibi quoniam mors mea vita fuit.

IVBILEVS. VIII. *Octauum Iubileum annum celebrauit Clemens VII. anno Chriſti* 1525.

Prodigia & clades tempore Iubilei 8. *Paulò antè quàm celebraretur hic Iubileus, Anno* 1516. *Romæ ingens tempeſtas fulminis & tonitrui exorta eſt, qua Templum, in quo creati erant illo ipſo die à Leone X. Cardinales* 31. *percuſſit: atque Ieſum puerulum è gremio Deiparæ, & claues è manibus Petri excuſſit. Annò autem* 1525. *ſeditio Ruſticorum ingens exoritur per Germaniam Gallus ad Papiam capitur. Solymannus quoque Vngariæ bellum indicit: pugnatur* 4. *Cal. Sept. Ludouicus Rex Vngariæ interficitur, & Buda capitur.*

Clemens 7. Papa quis & qualis. *Quis hic Clemens & qualis fuerit ex hoc ejus intelligitur:*

Clementem eripuit nobis clementia Fati

Humanum toto gaudeat orbe genus.

Hic eſt qui fuerat jam dedecus vrbis & orbis,

Et fuit ætatis magna ruina ſuæ.

Hic eſt, ſi neſcis, qui jam tibi Roma parauit,

Excidium, peſtem, funera, bella, famem.

Hic eſt per quem tot proſtant & in vrbe puellæ,

Per quem pulſus honos, virgineumque decus.

Hic eſt qui molles euexit ad aſtra cynædas,

Formoſum à tergo munere iniuit Hylam.

Hic eſt qui fuerat viuens infamia mundi,

Imperij labes, ſpurcicieſque ſui.

Contemptor Divûm, ſcelerum vir, publicus hoſtis

Perfidus, ingratus, raptor, iniquus, atrox.

Exoſus vitam, & morbo renuatus amaro.

Stabat Pæoniâ non reuocandus ope.

Mortem implorabat, nec mortem Fata ſinebant

Gaudebant longâ ſe cruciare morâ.

Hic vidit mortis centum tormenta futuræ,

Pœna tamen mortis non fuit æqua ſuæ.

Ex iſta tandem migrauit luce Tyrannus

Quo nullus toto pejor in orbe fuit.

IVBILEVS. IX. *Iulius* 3. *Iubilei* 9. *ſolennitatem egit anno Domini* 1550. *Venit hoc quoque anno Romam ingens hominum multitudo ad Indulgentias peccatorum redimendas: & in his apparuere ex omnibus terris ſceleratiſſimi quique vt qui oppreſſi mole nefandiſſimorum ſcelerum, non exiſtimârunt ſe domi, vnà cum alijs fidelibus, pœnitentiam agentibus & in Chriſtum credentibus, gratiam à Deo poſſe conſequi. Cernebatur itaq. manipulus furum, latronum, parricidarum,* ... *&c.* ... *ſodom*

ſodomitarum, [illegible]gorum, omniumque colluvies malorum. Quibus ſe immiſcebant hiſtriones, ſidicines, agyrtæ, lenones, ſcorta, ſcurræ, & hujuſmodi hominum perniciosiſſima peſtes. Atque hæc tum fuit, & adhuc eſt, Papæ, Cardinalibus, Romanoque clero digna Panegyris.

Iulius 3. quis & qualis. *Hic Iulius, ſuum galerum, pro more Pontificio, quo novi Pontifices ſuum galerum, cuicunque voluerint, donare poſſunt, ſed & inſignia ſua, cuidam adoleſcenti dare conſtituit, Innocentio nomine, non modo nullis prædito virtutibus, ſed pravis moribus à pueris imbuto: quem ille in delitijs habuerat, dum eſſet Bononiæ legatus. Romæ fama erat, & libellis quoque taxatum, à Iove Ganymedem, ſed deformem aliqui ſoveri. Papa tamen ipſe illum laſcivum & importunum iuvenem vocare ſolebat. Ergo dum Papa Conſilium & inſtitutum de donando ſuo pileo Innocentio, deferret ad Senatum Cardinalium, & nemo eſſet qui non reſiſteret: imò cum quidam Cardinalium ſatis liberè diceret.* Et quid obſecro, beatiſſime Pater, vides in hoc adoleſcente, quem vis purpuræ exornare ſplendore? *reſpondit Iulius,* Et quid obſecro in me vidiſtis quod Pontificiâ dignitate ornaretis? cum ergo hic ſit fortunæ luſus, ut quos ipſa evehat, quemadmodum me immeritum evexiſtis, ita nunc quoque hunc juvenem evehamus ad Cardinalitiam dignitatem. *Ejuſque illicitis amoribus etiam in Cardinalatu uſus eſt Pontifex. Rex Galliæ Franciſcus funeſtiſſimi belli inter ſe & Carolum Imperatorem exorti in ſcripto quodam ſatis dentato edito, hunc Pontificem auctorem fecit.*

IVBILEVS 9. *Iubileum 10. celebravit Gregorius 13. anno Domini 1575.*

Nota. Clades tempore Iubilei 10. *Hoc anno Selymus 2. potitur Tunetano regno: & creatur Turcorum Imp. Amurathes 3. Duobus annis ante hunc Iubileum Selymus occupavit Cyprum. Hyems inclementiſſima exſtitit. Patratum eſt latrocinium illud Gallicum, cujus ſimile in nulla Hiſtoria exſtat, ſciente & approbante hoc Pontifice.*

Gregorius 13 quis & qualis. *Gregorius hic in Cardinalium ſenatu Henricum Navarrenum & Henricum Borbonium excommunicavit: omnes qui eorum factiones ſequebantur proſcripſit: Monitorium per Landrianum in Galliam publicandum miſit. Menſe autem Auguſto Parlamentum Turonenſe edicto publico Monitorium hoc Bullæ Gregorianæ infirmat, reſcindit, & irritum facit: impium, ſeditioſum, dolo plenum, omnibus ſanctis decretis, ſtatutis, juribus, privilegijs, immunitatibus & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ contrarium pronunciat: exemplaria ſeu diplomata Bullæ per carnificem lacerari, & igne ante Palatium comburi jubet: Prælatis etiam omnibus, Sacerdotibus, vicarijs, aliiſque viris Eccleſiaſticis eadem exemplaria publicare & divulgare interdicit, omnibuſque utriuſque ordinis ea domi habere & aſſervare. Gregorium quoque Pontificem Schiſmaticum, hæreticum & juratum pacis & concordiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ Eccleſiæ, Regis Franciæ, & totius Regni inimicum & hoſtem declarat & pronunciat: imò proditoriè Hiſpanorum ſeditionis & conjurationis complicem, ut qui perduelles tueatur, & defendat, ijſque ad inauditum mortis Henrici Regis latrocinium opem & conſilium præbeat: utque Landrianus legatus Pontificius, qui Monitorium Bullæ in Regnum primus intulit, comprehendatur, & in vincula conjiciatur. Ligam etiam Pontificiam contra orthodoxos vehementer fovit. Calendarium quoque novum, Seminarium diſcordiarum & turbarum plurimarum, vetere abrogato, Chriſtiano orbi obtruſit.*

Clemens 8. indixit & celebravit undecimum Iubileum anno Chriſti 1600. & ubique terrarum promulgavit, pro jure illo, quod prætendit ſibi eſſe in paradiſo, ſe theſaurum ſuum omnibus in infinitum patececiſſe, nullis limitibus, aut peccatorum, aut annorum, ijs inquam qui Romam profectionem ſuſceperint, templa Sanctorum viſitârint, atque Imagines & Reliquias, quæ ibidem ſunt adorârint. IVBILEVS 10

Eo anno quo Clemens ſuum celebravit Iubileum atrociſſimum prælium inter Albertum Archiducem Auſtriæ, & Mauritium, Statuum in Belgio ſummum ducem, commiſſum eſt, in quo utrinque multi deſiderati ſunt, 22. Iunij. Multa quoque regna & provinciæ orbis Chriſtiani maximo & horribili terræmotu conquaſſata ſunt anno 1601. Sept. 7. Et Alba regalis in Vngaria paulò antè à Chriſtianis capta, anno 1602. rurſus amittitur, & in Turcorum poteſtatem venit. Quemadmodum igitur Iubileus Papiſticus cum Turcorum imperio exortus eſt, ita quoque tempore Iubilei proſperâ ſemper fortunâ adverſus Chriſtianos uſi ſunt Turci. Similiter etiam compertum eſt, eodem tempore ſemper horrenda aliqua, vel mali aliquid denunciantia accidiſſe. Sed & illud certum eſt, Annos hos ſemper in Pontifices ſceleribus omnibus obrutos incidiſſe. Mala quæ tempore Iubilei 22. acciderunt.

Iubileis annis & nundinationi in ijs factæ, in ipſo quoque Papatu contradictum fuiſſe.

HÆc omnia quæ hucuſque de Origine & Progreſſu Iubilei anni, & Peregrinationum quæ in eo fiunt ad Templa Sanctorum Romæ, diximus, cùm ita ſe habeant, mirum non eſt, ſi in mediis Pontificiarum ſuperſtitionum tenebris, ſemper aliqui exſtiterunt, qui Iubileorum nundinationibus, & Indulgentiarum impoſturis, quæ in iis fiebant, non ſolùm acriter reſtiterunt, ſed etiam palàm damnârunt. Nam *Viennenſe Concilium habitum anno 1311. Paulò poſt primum Iubileum à Bonifacio celebratum,* reprehendit & damnavit omnes eos, qui plenariam, nedum Viennense Concilium.

nedum pleniſſimam peccatorum remiſſionem indulgerent, & à pœna & culpa per indulgentias abſolverent. *Cùm etiam Clemens 6. in Bullis Indulgentiarum à culpa & à pœna Indulgentias publicaret, ac ipſis Angelis in cælo præciperet, ut Peregrinantium animas ſi in itinere evolarent; ſtatim in Paradiſum transferrent: inventus eſt quidam Ioannes Angelus qui publicè docuit*, Animas in Purgatorio exiſtentes eſſe de juriſdictione Papæ, & Papam, ſi vellet, poſſe totum Purgatorium evacuare. *Pariſienſes autem Theologi* hanc Angeli iſtius propoſitionem damnàrunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt, *ſicut Franciſcus Maironis ſcribit. Ipſius etiam Clementis* temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi petiverunt, *ut Vueſſelus refert. Antoninus etiam ſcribit*, in Bullis quibuſdam Clementis 6. multa narrari levia & exorbitantia ſatis, quas Bullas veroſimile ſit eſſe fictitias. *Sed Vueſſelus affirmat*; ſe illas vidiſſe plumbatas, & reſervari Viennæ, Limonijs, Pictavis in Theſauro Privilegiorum.

O durum Papam. — *Pariſienſes Theologi.* — *Antoninus.*

Inter Vualdenſium etiam articulos 13. ſic habet: Prælatorum omnium Indulgentiæ, ad limina Sanctorum Peregrinationes, imò anni Iubilei, nullius ſunt valoris aut commoditatis.

Waldenſes.

Fuerunt & hæc Ioannis Vuiclephi verba: Conſulendum eſt fidelibus, ut non petant curiam Romanam ad Papales Indulgentias vel abſolutiones à pœna & à culpa, ſibi & alijs impetrandas; quia Dominus totius mundi non vult in tali brevi vel anguſto loco coarctari: ſed in cœlo exiſtens perpendiculariter, cuilibet pœnitentiam agentis, paratus eſt ad lumen ſuæ gratiæ influendum.

Wiclephus.

In Ruthenorum etiam articulis undecimus ſic habet: Quod Indulgentias & Iubileos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. *Hæc eadem etiam Ioannes Huß & Hieronymus Pragenſis repetierunt.*

Ruthenorum articuli.

Neque etiam Alexandri 6. temporibus placuit hæc Paparum nundinatio in Iubileo anno cunctis hominibus. Nam de ea Sannazarius ſic canit:

Sannazarius.

Pollicitus cœlum Romanis & aſtra ſacerdos
Per ſcelera & cædes ad Styga pandit iter.

Felix Malleolus quoque, vulgò Hemmerli, utriuſque Iuris Doctor, & Eccleſiæ Tigurinæ Canonicus, ſcripſit circa annos Domini 1454. contra Iubilei anni nundinas. Et in Recapitulatione de anno illo, quum vitam & ſcelera nefanda authoris ejus Bonifacij 8. commemoraſſet, hæc addit: De malo non præſumitur bonum: &c. *Item*: Prout ex geſtis ſummorum Pontificum divulgatum videtur, ipſe fuit Tyrannus crudelis, & Præſul avariſſimus, & Pontifex ambitioſiſſimus, & in ipſo ſuis dierum temporibus non apparuit alicujus ſtigma devotionis aut ſanctitatis apparatus. Sed quòd fuerat Italus, Patriæ fuerat amator elatiſſimus, & quod totius mundi munera ſibi affluerent, pro tunc novus ille modus ſubtiliter inventus fuit. Et ſicut dicitur lib. 2. c. de commer. & mer. Non ſolùm aurum barbaris minimè tribuatur, ſed etiam apud eos ſi inventum fuerit, ſubtili auferatur ingenio; ita hoc ingenium fuit apud Bonifacium, & præſentibus diebus in Curia Romana videtur continuatum. Malo autem inchoata principio vix bono exitu peraguntur: 61. diſt. Miramur. Hoc verum eſſe in Iubilei anni hiſtoria patet. *Vide plura eodem loco.*

Felix Malleol.

De Origine & Progreſſu *Compoſtellanæ* PEREGRINATIONIS.

INter ſecundi huius generis Peregrinationes jam duobus aut tribus adhinc ſeculis fuit etiam Compoſtellana ad S. Iacobum in Hiſpania, *fratrem Domini vel Ioannis Euangeliſtæ: nam in hoc non conſentiunt omnes ut videas eos ipſos incertos eſſe quis Iacobus ille Compoſtellanus fuerit. Sed quiſquis ſit, de eius translatione in Hiſpaniam & ſepulchro, mira ſparſa ſunt poſterioribus temporibus mendacia, in quaſtum à Sacrificulis & Monachis excogitata. Quidam enim à diſcipulis eius corpus integrum Compoſtellam Hiſpaniæ deportatum fuiſſe dicunt 8. Cal. Auguſti: & Lupam Reginam, ad fidem Chriſtianam converſam, ex ſuo palatio Eccleſiam ei dedicâſſe, eumque ibi ſepeliviſſe, & omnia ſua Ornamenta Eccleſiæ conſecrâſſe: Beleth in Rat. cap. 140. Petrus de Natalibus lib. 6. capite 133. Iacobus de Voragine Legendâ 94. qui duo hoc ex Beletho referunt alioquin apud nullum probatum authorem legitur.*

Alii truncum corporis Iacobi Toloſæ, & caput tantùm Compoſtellæ ſepultum dixerunt. Et Chriſtiani quidem Compoſtellæ S. Iacobi ſive corpus integrum ſive truncum, aut caput ſaltem eius, aliquot jam ſeculis, magnis eò tranſactis itineribus, & quidem etiam periculoſiſſimis, religionis ergò viſitârunt.

Erroris autem mendaciique cauſam hanc eſſe autumat Funccius libro 5. Comment. ad ſuam Chronol. Raphael inquit, Volaterranus lib. 2. Geog. tradit, Alphonſum 3. cognomento Magnum, & circa annos Chriſti 883. regnantem, Templum D. Iacobo Compoſtellæ ædificâſſe: ſed nihil amplius addit. Iacobus autem de Voragine in Lombardica Hiſtoria Legendâ 187. ex Turpini Remenſium Archiepiſcopi ad Leoprandum Diaconum Aquiſgranenſem indicat ſcripta, Carolum M. in Hiſpania ex auro quod Reges &

Erroris & mendacij cauſa de Iacobo Compoſtellano.

Principes ei dederint D. Iacobo Templum exſtruxiſſe. Addit Sabellicus Enne.8.lib.8. & Erdfordienſis cap. 68. Turpinum, unà cum aliis novem Epiſcopis, hoc Templum conſecrâſſe, eamque Eccleſiam principem in omnes alias conſtituiſſe. Ut videas, incertum etiam eſſe, quis hoc Templum extruxerit. Hinc ego conjicio, quum ſequentibus inde ſeculis, Peregrinationes ad Sanctorum Templa increbeſcerent, magnóque ea res Sacrificulis & Monachis avaris quæſtui eſſet, aliquos habendi cupidine adductos, hoc mendacium Templo illi affinxiſſe, quòd corpus Iacobi Apoſtoli illuc translatum ibique ſepultum ſit, Cui deinde ficta miracula, apud imperitum vulgus fidem fecerunt: donec tandem invaleſcente famâ, ea quæ tribus jam ſeculis fuit, Peregrinatio exorta ſit. Et quum à peritis rerum quæſitum eſſet, quo pacto, aut quando corpus Sancti eò allatum eſſet, quicquid fingere quod lucro eſſet, hypocriſis & temeritas non eſt verita.

De PEREGRINATIONIBVS ad *Sanctorum Imagines*, & offerenda illis dona.

DIXIMVS *prolixè de Secundo genere Peregrinationum quæ in orbe Chriſtiano fiunt.* TERTIVM *eſt earum, quæ fiunt ad inviſendas Sanctorum excellentium Imagines, & offerendas illis candelas aliaque dona pretioſa. Sic Ethnici quoque quum plures Deos colerent, ut majore eos honore afficerent, ipſis Templa ædificabant, in quibus Imagines eorum erigebant, nec unicuique Deo unicam tantum, ſed pluribus locis ferè infinitas uni Deo, prout urbes & regiones devotione aliquâ eò ferebantur, eoſque ſibi mediatores adſciſcebant. Et in hac varietate & multitudine, Sacerdotes, ſubdoli & vafri homines, conabantur ſuis Dijs famam ſupra alios acquirere, ut magno numero eò Peregrini confluerent: & ut hoc alijs facilius perſuaderent, miracula fingebant, ut crederent ſtulti homines, Deos illos iſtis ſuis Templis delectari, & magis præſentes ac propitios in his templis, ac iſtis ſuis Imaginibus, quàm in alijs ſeſe exhibere velle. Hanc Diabolus occaſionem arripiebat, & præſentem ſe ſiſtebat in illius Dei locum cujus ibi proferebatur Imago: & miraculis interdum populos eò magno numero pelliciebat, quò ſe adorandum exhiberet. Hac ratione factum eſt, ut quum multa alia in orbe terrarum eſſent Apollinis templa, Delphicum tamen maximi inter alia nominis eſſet. Quamvis etiam ubique eſſent templa & Imagines Dianæ: Epheſina tamen primum obtinebat locum, quòd famâ increbuiſſet Sacerdotum ipſorum technis, Simulachrum illud è cœlo delapſum fuiſſe. Sic in varijs orbis terrarum locis magni nominis Simulachra erant: alia quæ dicebantur loquuta eſſe, alia ſudâſſe, alia Miracula alia edidiſſe, quò illis major fama acquireretur. Illuc ſuſcipiebantur votivæ Peregrinationes, affluebatque maximus hominum numerus, ut ex Ethnicorum libris conſtat, atque etiam ex 19. cap. Act. Apoſtolicorum, ubi Demetrius teſtatur, totam Aſiam, & univerſum orbem majeſtatem Epheſinæ Dianæ colere. Cùm ergo Ethnicorum Simulachra contra expreſſum Dei verbum à Pontificijs recepta ſint: hæc recepta opinio ſtatim apud eos quoque introducta eſt,* Sanctos uno loco magis quàm alio delectari, & præſentiâ ſuâ ijs adeſſe qui eo in loco eos quæſierint. *Presbyteri iiſdem fallaciis & verſutiis atque Ethnicorum Sacerdotes uſi ſunt, quiſque ut ſua ſimulachra extolleret. Adeò ut Loretani dixerint, quod ab Epheſiis dicebatur, Imaginem Mariæ è cœlo delapſam. Alij affirmant, ſuum Mariæ Simulachrum ex Orientis partibus in extimas Occidentis oras delatum: alij ſuum ab Angelis vel fabricatum, vel conſecratum, vel auctum, vel ab hoſtium incurſu, aut incendijs defenſum.*

Et hæc eſt Origo & Progreſſus hujus tertij generis Peregrinationum. Qui non habebant Sanctorum corpora (ſicut non habent corpus Virginis Mariæ) in illorum locum hæc ſimulachra, quæ magni erant nominis, collocârunt, ut eò homines allicerent: Hæc varietas nominibus diſtincta eſt, aut urbibus, aut miraculis quæ ibi publicantur: quiſque eò vota ſua perſoluturus peregrinatur, in Sacerdotum commodum. Parum illi curant Deum declarâſſe hæc omnia ſe execrari, quòd erigantur Simulachra, & colantur: minatum quoque eſſe ſe in illos vindicaturum uſque ad tertiam & quartam generationem. Nec animadvertunt, Imagines quas adorant, eſſe opera manuum hominum, lignum, lapidem, aurum, argentum, aliaſque materias corruptioni obnoxias.

De Origine & Progreſſu PEREGRINATIONIS *Loretanæ* ad Idolum *ſeu* Imaginum S. Mariæ.

QVI *Loretanum templum inviſit, videt ſtatim ſcriptum pendens in tabella, de translatione fabuloſa Eccleſiæ B. Virginis Mariæ de Loreto, quod præterea non modo Latinè, ſed etiam Italicè impreſſum paſſim circumfertur: Ex quo ſimul intelligi poteſt, Peregrinationem ad Idolum illud circa annos Domini* 1290. *demùm cœpiſſe, quo fabula illa, in qua ne veriſimilia quidem continentur, approbata & confirmata fuit, ut non ſolùm horribilis Idololatria ſtabiliretur, ſed etiam maius inde lucrum ad Sacrificulos, & ipſum Romanum Pontificem rediret. Illud autem ſcriptum de verbo ad verbum ſic habet:*

Eccleſia B. Mariæ de Loreto fuit Camera domus

Fabula de templo & Idolo Loretano.

domus B. virginis Mariæ matris Domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ domus fuit in partibus Hieruſalem Iudeæ, in civitate Galileæ, cui nomen Nazareth, & in dicta Camera fuit B. virgo Maria nata, & ibi educata, & poſtea ab Angelo Gabriele ſalutata, & demum in dicta Camera nutrivit filium ſuum Ieſum Chriſtum, uſque ad ætatem duodecim annorum. Demùm poſt aſcenſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti in cœlum, remanſit Virgo Maria in terra cum Apoſtolis & alijs Diſcipulis Chriſti, qui videntes multa Myſteria diuina fuiſſe facta in dicta Camera, decreuerunt de communi conſenſu omnium de dicta Camera facere unam Eccleſiam in honorem & memoriam B. virginis Mariæ, & ita factum fuit, & deinde Apoſtoli & Diſcipuli illam Cameram conſecraverunt in Eccleſiam, & ibi celebraverunt divina officia, & B. Lucas Evangeliſta ſuis manibus fecit ibidem unam Imaginem ad ſimilitudinem B. Virginis, quæ ibi eſt uſque hodiè. Demum dicta Eccleſia fuit habitata & honorata cum magna devotione & reverentia ab illo populo Chriſtiano, qui erat in illis partibus, in quibus ſtetit dicta Eccleſia, quouſque ille populus fuit Chriſtianus: ſed poſtquam populus ille dimiſit fidem Chriſti, & recepit fidem Mahometi, tunc Dei Angeli abſtulerunt prælibatam Eccleſiam, & portaverunt illam in partes Sclaveniæ, & poſuerunt eam ad quoddam caſtrum, quod vocatur flumen, & ibi minimè honorabatur, vt deſiderabat B. Virgo Maria Iterum de eodem loco Angeli abſtulerunt illam, & portauerunt eam ſupra mare in partibus territorii Recaneti, & poſuerunt eam in quadam ſylva, quæ erat cuiuſdam nobilis dominæ ciuitatis Recannatenſis, quæ vocabatur Loreta, tunc accepit iſta Eccleſia nomen ab illa domina, quæ erat illius ſylvæ domino & patrona, *Sancta Maria de Loreto.* In illo tempore propter gentium nimium concurſum in ea ſylua, quâ ipſa Eccleſia permanſit, maxima latrocinia & innumerabilia mala committebantur, quapropter per Angelorum manus ruſus aſſumpta eſt, & portata in montem duorum fratrum, in eodem monte per eorum Angelorum manus ſita eſt, qui fratres ob maximum denariorum & aliarum rerum introitum & lucrum, ſimulátque ad invicem ad maximas diſcordias & lites venerunt, propterea, pari modo Angeli abſtulerunt eam ab eodem montis loco, & portauerunt in viam communem, & in eadem illam poſuerunt & firmauerunt eam, vbi eſt nunc cum magnis ſignis & innumerabilibus gratiis & Miraculis: collocata fuit in eadem via iſta alma Eccleſia. Tunc igitur totus populus Recanati, fuit ad videndum dictam Eccleſiam, quæ erat ſuper terram ſine aliquo fundamento, propter quod dictus populus conſiderans tam magnum miraculum; & dubitans ne dicta Eccleſia veniret ad ruinam, fecerunt dictam Eccleſiam circumdari alio muro bono groſſo & optimo fundamento, prout hodiè videtur manifeſtè, tamen nullus ſciebat vnde iſta Eccleſia originaliter veniret, nec vnde receſſit.

Nota quomodo ſupradicta ſunt ſcita in anno Domini M.CC.XC. quia B. Virgo apparuit in ſomno cuidam ſancto viro et devoto, cui ipſa ſuprà dicta reuelauit, & ipſe ſtatim omnia divulgauit quibuſdam bonis viris iſtius provinciæ, & ipſi immediatè deliberauerunt velle ſcire veritatem huius rei, & ſic communicato conſilio decreverunt, quòd eſſent ſexdecim homines notabiles, & boni, qui ſimul irent ad ſanctum ſepulchrum, & demum ad illas partes de Hieruſalem Iudeæ, & in civitate Nazareth, ad inveſtigandum ſuprà dicta inventa: & ita factum eſt, nam ipſi ſecum portaverunt menſuram dictæ Eccleſiæ, & fundamento um veſt gia dictæ Eccleſiæ invenerunt, & illam menſuram ad vnguem, ſicut eſt iſta, & in vno pariete ibi prope eſt ſcriptum in muro, quomodo iſta Eccleſia fuit ibi, & poſtea receſſit, demum quippè ibidem viri reverſi ſunt ad iſtam provinciam, notificauerunt ſuprà dicta inventa per eos eſſe vera: Et ex tunc fuit ſcitum, quòd iſta Eccleſia fuit Camera ſanctę Marię Virginis, & exinde populus Chriſtianus habuit magnam deuotionem, & habet nam omni die ibi B. virgo Maria mediante dictâ Eccleſiâ, facit infinita Miracula, veluti experientia docet.

Hic fuit vnus Heremita, qui vocabatur frater Paulus de ſylva, qui habitabat in vno tugurio in ſylva, propè iſtam Eccleſiam; qui omni manè erat in iſta Eccleſia, ad officium divinum, & fuit homo magnæ abſtinentiæ, & vitæ ſanctæ, qui jam dixit: ſunt anni decem, vel circa quod in die Natiuitatis Marię, quæ eſt octaua dies Septembris antè diem per duas horas, ſtante aëris ſerenitate, & dicto fratre Paulo exeunte de ſuo Tugurio, & veniente verſus Eccleſiam; vidi vnum numen deſcendere de cœlo ſupra dictam Eccleſiam, quod in longitudine videbatur 12. pedum, & in latitudine ſex pedum: & cum fuit illud lumen ſuprà dictam Eccleſiam, diſparuit, ob quam rem ipſe dicebat, quòd fuit B. Virgo, quæ ibi apparuit in die Nativitatis ſuę, quæ venit, vt videret ſuum feſtum, vt hoc non vidit

niſi ille ſanctus homo.

In quorum omnium fidem & teſtimonium mihi præpoſito Terremano, & gubernatori prænunciatæ eccleſiæ quidam duo boni viri hujus villæ habitatores retulerunt, ac nunciaverunt, & pluribus vicibus dixerunt: unus vocabatur Paulus Renaldatij, & alius Fran. aliàs prior: & dictus Paulus dixit mihi, quod avus avi ejus vidit, quando Angeli duxerunt prædictam Eccleſiam per mare, & poſuerunt illam in dicta ſylva, & pluribus vicibus ipſe cum cæteris perſonis ipſam Eccleſiam in prælibata ſylva viſitavit. Item dictus Franciſcus, multoties retulit ac dixit mihi, quòd avus ejus, qui erat centum viginti annorum, dixit, quòd pluribus vicibus viſitavit dictam eccleſiam in eadem ſylva, & pari modo ipſe Franciſcus retulit atque dixit mihi per plures vices. Item ad hujus rei credulitatem atque certitudinem declaramus, quomodo iſta alma Eccleſia fuit & ſtetit in dicta ſylva pluribusque probis perſonis dictus Franciſcus dixit, quòd avus avi ejus habuit domum & habitavit ibi, & ejus domus erat penes prætaxatam eccleſiam, & in ſuo tempore elevata fuit per angelos à loco ſylvæ & portata in montem duorum fratrum, & ibi ſita & collocata eſt, ut eſt ſuperius dictum. *Hucuſque fabula.*

Animadverſiones in præcedentem fabulam.

Author horum inſignium & impudentiſſimorum mendaciorum, Sacrificulus fuit, qui ante trecentos annos in Pago Loretano Parochus erat: hoc enim ipſemet teſtatur, ſic inquiens: Duo boni viri hujus Pagi dixerunt hæc mihi gubernatori dictæ Eccleſiæ. *Tunc erat Loretum Pagus, quod vix unicum Sacrificulum ſuſtentare ac alere potuit; nunc verò quum ad ſummum creverit ſuperſtitio atque Idolomania ex pago factum eſt frequens oppidum, mœnibus ac propugnaculis munitiſſimis cinctum, in quo 40. partim Canonici, partim Capellani habitant, & in deliciis atque luxu vivunt: Imò uſque adeò exiſtimatio & commoditas loci crevit, ut Cardinales de præfectura ejus ſæpè inter ſe litigent atque digladientur.*

Quanta autem fides tali Sacrificulo adhibenda ſit, qui nihil aliud ſpectabat, quàm ut plurimos invitaret & commoveret hoc aucupio, ut Loretum ad ſe adcurrerent, & opimas Eleemoſynas adferrent, facilè iudicare poterit, qui vel mediocri judicio præditus eſt: præſertim quum conſtet ex ſuo ipſius ſcripto, illum non modò indoctum & rudem, ſed etiam impudentiſſimè mendacem eſſe. Congeſſit enim turpiſſimas fraudes & impoſturas, quæ ex diametro pugnant cum hiſtoria & doctrina Evangelica, Actis Apoſtolorum & tota ſacra Scriptura quemadmodum paucis oſtendam.

1. Primò *enim, quòd dicit,* Chriſtum fuiſſe enutritum & educatum in illa ipſa Camera, in qua Virgo Maria Mater eius nata ſit. *Evangelicæ Hiſtoriæ omninò repugnat. Si enim Ioſeph paruit Angelo & Mariam ad ſe recepit, Matt. 1. cap. quis non videt, eam in Ioſephi domũ adductam & receptam fuiſſe; non autem Ioſephum in domum ſoceri receptum ut in ea cum coniuge habitaret? Hoc etiam atteſtatur Nicephorus lib. 1. cap. 8. inquiens:* In Nazareth cum Ioſepho domicilium illa habens, ab Archangelo Gabriele lætum accepit Nuncium, *&c. Et ut cap. 12. eiuſdem libri indicatur,* Chriſtus in domo Ioſephi circumciditur. *Intelligit ergo Lector, Chriſtum non fuiſſe enutritum in illo ipſo cubiculo, in quo mater eius nata fuerat; ſed partim in domo Ioſephi, partim in Ægypto.*

Secundò, *quod ſequitur in fabula,* Apoſtolos vidiſſe quod in dicta Camera multa divina myſteria facta ſint, *contrarium eſt etiam Hiſtoria à Spiritu Sancto de Apoſtolis ſcripta. Lucas certè diligentiſſimè deſcripſit res geſtas Apoſtolorum, conciones, Sacramentorum admiſtrationes fugas itinera Miracula carceres, flagella & ſimilia. ſed nunquam fecit ullam mentionem vel unico verbulo de Camera illa, aut de ullis myſterijs quæ in ea facta ſint. Cur ergo Sacrificus ille auſus eſt Evangeliſtam tantùm non mendacij accuſare? Nam qui in deſcribenda hiſtoria reticet & omittit ea, quæ vera & magna ſunt, is dignus eſt qui pro mendace habeatur & criminis falſi inſimuletur. Inter res maximas autem id numerandum eſt, quod Sacrificus ille fingit, Apoſtolos vidiſſe, quòd in dicta Camera multa Myſteria facta ſint. Aut ſi quid eiuſmodi factum non eſt, cur auſus eſt Sacrificus ille confingere, & Papa confirmare?* 2.

Tertiò *falſum eſt,* Apoſtolos concordibus votis ſtatuiſſe, Cameram illam in Eccleſiam convertere, in honorem & memoriam Mariæ. *Nam ubi legitur in novo Teſtamento, Apoſtolos Templa ædificâſſe, aut mandâſſe ut alij ædificarent ea. & quidem in honorem ac memoriam Mariæ vel aliorum Sanctorum, imo etiam in honorem Dei aut ipſius Chriſti?* 3.

Quartò *falsũ etiam hoc eſt* Apoſtolos non modò conſtituiſſe, ut illa Camera deinceps haberetur pro Eccleſia ſeu Templo, ſed ipſos etiam voluiſſe eam conſecrare & dedicare. *Quis enim unquam antehac audiuit aut legit tale aliquid de Apoſtolis?* 4.

Quintò, *vaniſſimum quoque eſt*, poſt factam conſecrationem, S. Lucam manu ſuâ pinxiſſe Imaginem B. Mariæ, & eam in Camera ſeu Eccleſia illa collocâſſe, atque illam ipſam eſſe, quæ hodiè Loreti cernitur. *Nam primò, S. Lucas non pictor, ſed Medicus à Paulo vocatur, Coloſſ. 4. Secundò, impium eſt vel cogitare quidem, nedum ſcribere aut dicere, S. Lucam Imaginem ad cultum pinxiſſe.*

contra

contra manifeſtum Dei præceptum: Non facies tibi ſculptile, aut aliquam ſimilitudinem, non adores neque coles eam. Tertiò, *hanc ipſam Imaginem oſtendunt etiam Romæ in Templo S. Mariæ maioris*. Quartò, *non credibile eſt Summos Pontifices, Scribas & Phariſæos apud Iudæos laturos fuiſſe, vt diſcipuli Chriſti Nazarethi haberent Templum, in eóque Imagines colerent ac adorarent.*

Sextò, *putidiſſimum mendacium eſt*, Apoſtolos in hac Camera & Templo divina officia celebrâſſe: *quum conſtet etiam Papiſtarum teſtimonio, Canonicas horas & Miſſam, vt quidem hodiè celebratur, diu poſt Apoſtolorum tempora inuentam & inſtitutam eſſe.*

Septimò, *huius Cameræ ſeu Templi non meminerunt Patres qui Apoſtolos proximè ſecuti ſunt. Hieronymus quoque qui Bethlehemi diu habitauit, & omnia loca terræ Sanctæ perreptauit & luſtrauit diligentiſſimè, eius nullo verbo mentionem facit, ne in epiſtola quidem illa ad Euſtochium, in qua tamen Peregrinationes Paulæ in terra Sancta accuratè deſcribit. Nicephorus etiam, qui tamen multa fabuloſa & leuicula in ſua hiſtoria recitat de parentibus B. Mariæ, Ioachimo videlicet & Anna, de Ioſepho, de educatione, forma, ſtatura & ætate Mariæ; præterea de eius miraculis, morte, funere, reſurrectione & aſcenſione corporea in cœlum; de hac Camera & Eccleſia ab Apoſtolis dedicata nihil prorſus ſcribit: Neque etiam alij hiſtorici poſt illum; præter vnicum hunc Sacrificum ruralem.*

Baronius Patronus mendaciorum.

Quamuis autem hæc ſic ſe habeant, non tamen puduit Baronium *Cardinalem Tomo* 1. *Annal. Eccleſiaſt. pag.* 71. *&* 72. *hæc tam enormia & putida mendacia ſuo quoque calculo & aſſenſu approbare & confirmare*: Domus illa, *inquit*, in qua de verbi incarnatione Sanctiſſima Virgo cœleſte accepit nuncium, adhuc magno miraculo non tantum integra perſeuerat, ſed angelorum miniſterio ab infidelium manibus vindicata, in Dalmatiam primùm, inde in Italiam tranſlata eſt in agrum Lauretanum Piceni provinciæ: quod per inſigne ac nobiliſſimum vetuſtatis monumentum totus Chriſtianus Catholicus orbis veneratur ac colit. Nec eſt quod quis de re geſta dubitet, qui memoria repetat illic dictum eſſe ab Angelo, non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbum. Fidei Chriſtianæ eſſe, prædixit Chriſtus, vt & montes Chriſtianorum imperio è loco in locum transferrentur: præſtiterunt hoc complures ſancti, & inter alios Gregorius ille Magnus, Thaumaturgus cognomento, complura enim id generis certa auctorum fide reperiuntur edita.

Ad hæc verba huius fabulæ Clariſſimus Caſaubonus in ſuis ad Baron. Annal. tom. 1. *Exercitationibus pag.* 210. *ſic reſpondet*: Nemo dubitat iſtius domûs tranſlationem fictitiam admodum recentem eſſe. Avorum quippe noſtrorum temporibus primò cœpit illius fieri mentio, Primique, vt videtur, Blondus & Baptiſta Mantuanus celebrârunt, Scriptores & nudius tertius nati. Quo igitur iſte anachroniſmus annorum amplius mille quadringentorum? Quod cùm probè ſciret Baronius, non temerè, ſed certo conſilio tranſlationis putativæ tempus diſſimulavit. Exigebat ſanè ab illo ſuſceptæ Provinciæ ratio, ut miraculi tam incredibilis, tam recentis, tanti hoc tempore momenti, veritatem diligenter inquireret, & quod inveniſſet, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Chriſtiana, vt tot populos, quibus hæc novitas ſuſpecta eſt, ſi poterat ab errore liberaret. Nam ſi hîc in luto hæret Baronius, nec poteſt ſe expedire, haud dubiè cauſa conclamata eſt.

Nunc rationes Baronianas ſincero & candido animo expendamus. PRIMO *Bedæ locum profert, ubi domûs utriuſque Nazarethanæ fit mentio. Rectè. Sed non obſervat ille Venerabilem Bedam narratione ſua fidem novi miraculi funditùs evertere. Nam de domo ubi conceptus Ieſus, ita ſcribit*: Altera Eccleſia eſt, ubi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit. *Clarè ex his verbis conſtat, jam ætate Bedæ, hoc eſt, annos octingentos & plures, ædem ſacram in eo loco fuiſſe ædificatam, quem Chriſti conceptio inſignem fecerat. Iam tum igitur domus illa, quæ tum fuit cùm Chriſtus concipiebatur, vel omninò eſſe deſierat, vel certè domus eſſe deſierat. Sanè cùm dicit Beda*, ubi domus erat, non obſcurè videtur ſignificare, jam ætate ſua amplius eam non fuiſſe, nedum eſſe nunc queat. *Nam ſi ante Octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quodquod Baronius ait, illam ſemper duráſſe integram? Si quis dicat, non deſiiſſe quidem eſſe illam domum, ſed in Templum fuiſſe verſam, quæram ego; Si domus verſa eſt in Templum ante tot ſecula, quomodo & quando Templum iterum verſum eſt in domum. Non enim Templum tranſtuliſſe Angeli dicuntur, ſed domum. Dicet fortaſſe aliquis, tunc cùm illo loco Templum eſt inædificatum, priorem domum aliò eſſe tranſlatam. Verùm hoc neque ullius Scriptoris veteris Teſtimonio poteſt probari, neque de re tanta conjecturis fallacibus temerè locus dari debet. Tum autem merito quæras aliquis, vbi latuerit illa domus tranſlatitia per tot ſecula? Nam ut initio tranſlatam nemo meminit, ita ſervatam nemo.*

SECVNDO *loco profert Baronius Conſenſum Populorum*: Hoc monumentum, *inquit*, totus Chriſtianus Catholicus orbis veneratur ac colit. *Melius dixiſſet ac verius; Univerſi nominis Chriſtiani & Catholici, partem illam*

lam Rom. Pontifici paret, fidem habere huic miraculo: quanquam ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, in ipſa quoque Italia, multi dubitant, multi aliter ſentiunt: ſed quod ſentiunt publicè profiteri, impediti non audent. Porro, qui Papam agnoſcunt Chriſtiani, quota pars ſunt univerſi nominis Chriſtiani? aliter ſentire ridiculus & plus quàm puerilis eſt error.

TERTIO *loco ſubjicit Baronius argumentum ab Omnipotentia Dei, & hanc quidem verè Chriſtianus nemo negat, nemo ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, jam olim Epicharmo Poëta Pagano verè dictum eſſe:* ἀδυνατεῖ ὐδὲν θεῷ. *Nihil Deo eſt impoſſibile. Norunt quicunque Scripturas non penitus ignorant Angeli vocem Luc. 1.* ὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ ῥῆμα. *Sed cogitare debuit Baronius, quantam fabulis anilibus & opinionibus impiis ac pernicioſis feneſtram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab ejuſdem ſeparant voluntate. Quid enim non credemus, ſi hoc argumentationis genus admittimus? Aſſirmant Rabbini, Poſtquam Moſes rupem Virgâ percuſſiſſet, puteum repente extitiſſe, qui Iudæos iter facientes per deſertum ſequutus ſit ad mortem uſque Mariæ. Iidem de verme Schamir Salomone adhibito ad lapides diſſecandos in ſtructura Templi, mira narrant. Iidem Leviathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirificâ exaggerant, à qua non longè abit Auctor libri 4. Eſdræ 6. capite. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentoſæ bovem, qui altero cornu terram fulciat, deinde per intervalla in alterum rejiciat, unde terræ motus. Sexcenta ſunt hujuſmodi in eorum libris: Plura & magis mirabilia in Alcorano: Si Dei Potentiam ſpectamus, & δυνατὰ & facilia Deo immortali, ſed quæ rejiciunt tamen, reſpuunt, irrident omnes pii: quia nullum extat teſtimonium voluiſſe Deum illa mirabilia facere. Atqui rectè Patres Græci dicere ſolent, oportere ut fiat aliquid,* συνδραμεῖν δεῖ τῇ δυνάμει τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ; *ut concurrant in idem Poteſtas Dei & Voluntas. Quid multa? Tritum eſt Piorum Patrum, Omnipotentiam Dei aſylum hæreticorum eſſe, quo ſe recipiant, ubi rationibus victi fuerint. Gregorius Nazianzenus Oration. 51. de Apollinariſtis hæreticis:* ὑπὸ τῶν ἐλέγχων ἐξειργόμενοι τῶν λογισμῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν εἶναι θεῷ. *Sic olim & Ariani, quum ſceleſtè contenderent, Dominum noſtrum Filium Dei non eſſe nativitate, ſed facturam, (ποίημα καὶ κτίσμα) erroris convicti ab Orthodoxis, eò tandem confugiebant, ut dicerent, per Omnipotentiam Dei hoc illi præſtitiſſe facturam, quod datura erat generatio; Quemadmodum legitur in quæſt. 97. Quæſt: Veteris & Novi Teſtamenti apud Auguſtinum; quo loco ſic error ille confutatur: Non voluntas verum Filium facit, ſed nativitas. Sed potentia, inquiunt, Dei hoc ſubeſt, ut falſa faciat vera. Imò potentia Dei hæc eſt, unde & omni laude dignum eſt, quia apud illum verum verum eſt, & falſum falſum eſt: Nam omnia quidem poteſt Deus, ſed non facit, niſi quod conveniat veritati ejus & juſtitiæ. Et Humbertus Sylvæ candidæ Epiſcopus adverſus Græcos; Hi, ait, non* invenientes, quónam Sanctarum Scripturarum funiculo ſcapham aſſertionis ſuæ pertrahant ad alicujus ſtabilitatis littus, fluctuantes pertrahuntur in illud divinæ omnipotentiæ pelagus. *Deinde ipſe hoc argumenti genus, quoties malè uſurpatur, frivolum vocat.* Nam *inquit,* ſi quolibet modo id eſſet factum, aliquis Evangeliſtarum tantum narraret miraculum. *Dicemus nos quoque ſimiliter, ſi hoc miraculum eſſet verum, hiſtoriæ tam admirabilis aliqua eſſet certa narratio, & fide dignum teſtimonium.*

QVARTO *ait Baronius,* domum Lauretanam & menſurâ, & omnibus rebus congruere cum veſtigiis quæ adhuc Nazareti viſuntur. *Hoc novum eſt. Legentes enim omnes Scriptores, qui loca illa à ſe inſpecta deſcripſerunt, nihil tale apud quenquam illorum inveniunt, &c.*

Harum tertii generis Peregrinationum non poſtrema eſt etiam, quæ fit ad Idolum ſeu Imaginem B. Mariæ virginis Eremitanæ in Helvetia, *ad quem maximus tertio quoque anno ex omnibus totius ferè ſuperioris Germaniæ locis concurſus fit. Confirmata eſt hæc Peregrinatio à Leone* VIII. *Papa anno Chriſti 964. & promiſſa omnibus eò peregrinantibus omnium tam à culpa quàm pœna peccatorum remiſſio.* *Peregrinatio ad Eremitanã Mariam in Helvetia.*

Huc etiam pertinet furioſa illa Peregrinatio anno Chriſti 1520. exorta. Nam in Bavaria & vicinis locis ſubitò ab operis ſuis, imò ex lectis mediâ nocte ſeminudi ſurgentes, viri & mulieres, juvenes & virgines, Ratiſponam currebant, ad Imaginem B. virginis Mariæ, quam Formoſam *vulgo appellabant, propter multa & ſtupenda Miracula quæ ibi fieri credebantur: & quidem edita fuiſſe quædam Antichriſtiana miracula, præſtigiis Satanicis credibile eſt. Ædificatum eſt eo in loco mox templum magnificum, ubi Idolum illud colebatur, in honorem B. Mariæ. In furioſa autem illa peregrinatione, multæ fœminæ pudicitiam ſuam matronalem & virginalem amiſerunt. Non tamen diu hæc inſania duravit. Et creditum eſt illum furorem hominum Satanicis artibus excitatum fuiſſe à Doctore quodam Pontificio, Mago, quem poſtea Viennæ in Auſtria decollatum eſſe vel combuſtum multi viri digni fide retulerunt.* *Peregrinatio ad Mariam formoſã Ratiſpon.*

De

De origine & progreſſu quarti *cujuſdam* PEREGRINATIONUM generis Peregrinorum Pauperum.

R*Eferri huc non incommodè poteſt* Quartum *quoque Peregrinationu genus*, à Peregrinis pauperibus *anno Chriſti* 1500. *ſuſceptum & inſtitutum. Hoc enim anno viri quidam ex Italia in Germaniam venerunt, tunicu nonnulli lineis, alij griſeis laneis induti, nudis pedibus atque capitibus diſcoopertis incedentes, atque ligneam in manibus crucem ſinguli portantes, neque ſacculum, neque peram habebant, neque baculum, neque pecuniam, juxta Salvatoris noſtri exemplum (ut ipſi arbitrabantur) & Evangelicam doctrinam: vinum & cerviſiam non bibebant, atque omnibus diebus præter Dominicam jejunabant, olera, braſſicam & mentam, herbarumque radices, cum ſale inſperſo manducantes, abſque cujuſvis pinguedinis appoſitione, carnes, piſces, ova, butyrum, caſeum aut lac nunquam in cibum admittebant. In ſacris quoque Templis brachia ad modum crucis protendentes, humo ſe jactabant prolixius orantes, non amplius viginti quatuor horis uno in loco, vel hoſpitio manentes, niſi quem corporis valetudo mala detinuiſſet. Nam per civitates, oppida & villas bini ſimul aut terni circumeuntes, cibum hoſtiatim, ubi eſuries compuliſſet, mendicabant. Denique his ex clericorum ordine plurimi Sacerdotes, Diaconi & Subdiaconi conjungebantur, nihil præter tunicam, zonam, ligneam crucem, & orationale ſecum deferentes. Coloniam Agrippinam & Aquiſgranum omnes viſitabant. Erat illis voluntaria hæc aſſumpta pœnitentia quam quiſque pro voto ſuo peragebat, alius quidem tribus, alius quinque, ſeptem alius annis juxta voti qualitatem, quo ſe ſuâ ſponte obligabat: finito autem termino quiſque in ſua reverſus, ab ea dum voluit inſtitutione ceſſare poterat. Verùm hoc per ſeptennium ferè totum duravit peregrinationis inſtitutum: quare nunc plures, nunc verò pauciores per Germaniam viri circumire videbantur, quoniam præter Monachos & mulieres nullum à peregrinationis ſuæ conſortio excludebant.* Nauclerus Gener. 51.

Clementis 8. Papæ remedium pro peregrinationibus.

Quum autem aliquot jam ſeculis, alius opus ſuum & familiam deſeruit, peram & ſcipionem ſumpſit, & nudis interdum pedibus vel Hieroſolymam, vel Romam, vel Compoſtellum ad S. Iacobum, vel aliò magno ſumptu & labore profectus eſt: Alius vicinum ſuum admiratus, qui peregrinationes illas ſuſcepit, ardere quoque deſiderio earum cœpit: ſed quum non auſus ſit his tam longis & periculoſis itineribus ſeſe committere, alios magnis ſumptibus locavit, qui vices ſuas hac in re ſubirent, hiſque devotiones explerent: Alius vovit ſeipſum eò profecturum, ſed domi detentus fuit, votique huius diſpenſationem carè admodum ſibi comparavit: Alij quum votum ſuum redimere non potuiſſent, domi præ mærore contabuerunt, & in conſcientia ſua plurimùm turbati ſunt: Ecce Clemens VIII. *Papa paucis abhinc annis, his difficultatibus omnibus pharmacum ſeu remedium attulit. Nam inſtante Iacobo Davyo, Epiſcopo Ebrodunenſi, Corollis, Granis, Cruciculis, Roſarijs, Crucibus, Crucifixis, Madallis & Imaginibus benedictis ſeu conſecratis, & Perrono cuidam Gallo divenditis, has inter alias conceſſit Indulgentias,* Ut quicunque habuerit ex Corollis & Roſariis unum, aut etiam Corollam unam in quam inſertum ſit unum ex his Granis, Crucibus, Crucifixis, aut Madallis benedictis, & recitaverit Corollam, cum triſtitia peccatorum ſuorum, ac propoſito vitam emendandi, hoc ipſo acquirat ſibi omnes Indulgentias & Stationes; quę acquiruntur in viſitandis Eccleſiis Romanis, S. Sepulchro Hieroſolymitano, Noſtrâ Dominâ Lauretanâ, Montisferrati, Angelorum, aut Portiunculæ, aut ſancti Sacelli Pariſienſis. *O tempora parum beata ante trecentos aut quadringentos annos, quum, quod nondum in uſu eſſet hoc pharmacum ſeu remedium, cùm tot tantiſque laboribus miſeris peregrinis peruagandum & oberrandum erat in terrà.*

Ex his omnibus intelligimus, ut, amiſſâ juſto Dei in homines ſuperſtitionum amantes judicio, cœleſti Dei veritate, Diabolus efficaciter ſua deliria hominum pectoribus inſtillârit, iiſque perſuaſerit, non ſolùm alium locum ad faciendas preces accommodatiorem & Dei, Sanctorum invocandorum præſentiâ alio feliciorem eſſe, ſed etiam his peregrinationibus veram pœnitentiam agi, & peccata quoque graviſſima expiari poſſe, eóq; effecerit, ut ſtulti homines modò in hunc, modò in alium locum, maximis cum moleſtiis & ſumptibus oberrârint.

PEREGRINATIONES *ad* Templa, Sepulchra, Reliquias, Idola *ſeu* Imagines Sanctorum Religionis ergò damnatæ & improbatæ.

Cabillonenſis Synodus 2.

C*Abillonenſis igitur Synodus 2. ſub Carolo M. celebrata, cap. 45. contra has ad Templa aliáque loca Sanctorum peregrinationes ſic graviter decrevit:* Nam & à quibuſdam, qui Romam, Turonúmve, & alia quædam loca, ſub prætextu orationis inconſultè peragrant, plurimùm erratur. Sunt Presbyteri & Diaconi, & cæteri in Clero conſtituti, qui negligenter viventes, in eo purgari ſe à peccatis putant, & Miniſterio ſuo fungi debere, ſi præfata loca attingant. Sunt nihilominus laici, qui putant ſe impunè aut peccare, aut peccâſſe, quia hæc loca oraturi frequentant. Sunt quidam potentum, qui

acquiſ

acquirendi cenſûs gratiâ, ſub prætextu Romonani ſiue Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt: & quod ſolâ cupiditate faciunt, orationum ſiue Sanctorum locorum viſitationis causâ ſe facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò id faciunt, vt majorem habeant mendicandi materiam. De quorum numero ſunt illi, qui circumquaque vagantes, illò ſe pergere mentiuntur: vel quia tantum ſunt væcordes, vt putent, ſe Sanctorum locorum ſolâ viſione à peccatis purgari, non attendentes quod ait B. Hieronymus: Non Hieroſolymam vidiſſe, ſed Hieroſolymis benè vixiſſe, laudandum eſt. De quibus omnibus Domini Imperatoris, qualiter ſint emendanda, ſententia expectetur. Qui verò peccata ſua Sacerdotibus, in quorum ſunt Parochijs, confeſſi ſunt, & ab his agendæ pœnitentiæ conſilium acceperunt, ſi orationibus inſiſtendo, eleemoſynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apoſtolorum limina, vel quorumlibet Sanctorum inuiſere deſiderant, horum eſt deuotio omnibus collaudanda. *Licet igitur Synodus hæc non in vniuerſum Peregrinationes has damnet vel abroget, pro errore iſtius ſeculi, reprehendit tamen grauiter eos abuſus, qui peregrinationum iſtarum perpetui ſunt comites, & ab hoc tempore magis magiſque creuerunt: cujus generis ſunt, quod ſuperſtitioſi homines ſub prætextu orationis hæc loca accedunt: & putant, ſe impunè peccare, aut peccâſſe quia hæc loca oraturi frequentant, & ſe Sanctorum locorum ſolâ viſitatione à peccatis purgari exiſtimant.*

Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus etiam homil. 1. in Epiſtolam ad Philem. contra Peregrinationes pro acquirenda peccatorum remiſſione ſic grauiter ſcribit: Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſt, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire

Auguſtinus.

Auguſtinus in eandem ſententiam ſcribit Serm. de Martyribus: Non dixit Deus, vade in Orientem, & quære juſtitiam: nauiga vſque in Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittitur tibi. *&c.*

Bonifacius.

Bonifacius etiam Germanorum Apoſtolus in Epiſtola ad Chutbertum Archiepiſcopum ſcribit, Omnibus ſeruis Dei ſecum commorantibus conſultum videri, vt per Synodum ac Principes, mulieres & velatæ fœminæ Romam peregrinari prohibeantur, propter multiplicia ſcandala: Nam ex magna parte paucas remanere integras. Perpaucas etiam ciuitates eſſe in Longobardorum prouincia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non ſit adultera vel meretrix Anglorum generis.

Reprehendit quoque eandem ſuperſtitionem circa Ludouici Pij & Caroli II. tempora Claudius, natione Hiſpanus, Taurinenſis Eccleſiæ Præſul, qui Presbyter fuit Ludouici Pij Imperatoris. Rationes Claudij videre licet in Ionæ Aurelianenſis libro, quem multis annis demùm poſt mortem Claudij contra eum ſcripſit, nam integra Claudij ſcripta non ſunt memoriæ reſeruata: Vnde non immeritò dubitari poteſt, an bonâ fide à Iona citata ſint.

Claudius Taurinenſis.

Prima ratio eſt, Quia plerique fiant deteriores, pœnitentiæ causâ Romam proficiſcentes.

2. Quia pœnitentiæ causâ homines ſeſe in Monaſteria concludunt: Ergo peccant qui hoc faciunt, ſi Romæ tantum vera pœnitentia agi poteſt.

3. Eſt ſcandalum: ſi enim ita ſe res habet, vt pœnitentiam agere ſit Romam pergere, tum ſcandalizantur alij, qui putant ſe alijs quoque in locis agere poſſe.

4. Malè intelligi, & huc applicari verba Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum.

5. *Auguſtini quoque teſtimonia citauit Claudius, quæ tamen in Ionæ libro non ſunt annotata. Nam ſic inquit:* Audite hoc inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite, qui interceſſionem Apoſtoli Romam pergendo quæritis, quid contra vos dicat ſæpè dictus B. Auguſtinus.

Ionas verò ſuam ſententiam non ex verbo Dei probat ſed authoritate humanâ: & quod Gregorius Papa ſcribat, quendam diuinitùs admonitum eſſe, ne ceſſaret quotannis viſitare limina Apoſtolorum, eò quòd mercedem meritorum ſuorum eſſet recepturus. *Malè etiam detorquet huc exempla Abrahæ, populi Iudaici, Dauidis, Solomonis & Heliæ. Nugatur quoque,* Apoſtolos propter Templum ſæpè Hieroſolymam veniſſe: *& tamen poſtea fatetur ipſe,* non eſſe ſummam perfectionis in ea ſitam: *lib. 3. Claudium etiam, quòd huiuſmodi Peregrinationes, atque etiam Imagines improbaret, Ionas* hæreticum pronuntiat. *Facit enim communis & receptus iam inter omnes error, ius & confirmationem, vt ſcribunt Iuriſconſulti in L. Barbarius D de Off. Prætor.*

S. Bernhardus.

Bernhardus etiam Serm. 1. de Aduentu: Non te oportet, *inquit*, ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt. Non grandis tibi oſtenditur via, vſque ad temetipſum occurrere Deo tuo.

Caſſinenſis Monachi.

Adelbertus Pragenſis Epiſcopus II. Romam Religionis ergò iturus, Caſſinum venit: ibi verò Abbatis & fratrum monitis caſtigatur, ne inutili vagatione vitam expenderet, ſed loco ſtaret, ita enim melius virtutum fructus congregaturum ipſum: foret etiam, vt Deum pro-

propitium, benè vivens, in omni loco inveniret, juxta illud in Pſalmo, In omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino: veriſſimam quoque eſſe Hieronymi ſententiam, Non Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis benè vixiſſe laudandum eſt. *Illorum igitur monitis obtemperans, domum reverſus eſt, vt quidem Surius indicat tom.2. de Vitis Sanctorum.*

Gummarum à Peregrinatione dehortatur Angelus *Refert ibidem Surius, Gummaro ad idem iter ſeſe accingenti, Angelum apparuiſſe in ſpecie columbæ, & dixiſſe ad eum,* ô Gummare: eſto vigil. Ego enim nuncius à Deo miſſus ſum, vt tibi aperiam mandata ejus. Diſpoſuiſti quidem Romam ire, & Orationes Petri & Pauli viſitare: Sed Deus vbique præſens eſt, & bonos & malos in omni loco contemplantur oculi ejus, novitque Dominus qui ſunt ejus. *Ex quibus etiam, ſi vera hiſtoria ſunt intelligimus, quid de Peregrinationibus ſentire debeamus.*

Cranzius *Cranzius libro decimo cap. Metrop. ſic ſcribit*, Peregrinationes eſſe quidem nonnihil in ſancta Religione, ſed tamen perfectionem non afferre: Se etiam ſentire, *inquit*, ſermoni, qui jam pridem Proverbio locum dederit; Qui multum peregrinatur, rarò ſanctificatur.

Gabriel Biel. *Gabriel Biel quoque in Canonem Lect.* 49. *reprehendit illorum* rudem levitatem (*ſic enim ille loquitur*) qui improvidè vota emittunt, & ad peregrinandum ſe obligant, nunc ad illam, nunc ad aliam Eccleſiam intuitu certarum Imaginum, credentes illas majori in illa, quàm ſimiles in alijs fulgere à virtutibus: clarere miraculis, & majori fulciri poteſtate.

Soluuntur argumenta Pontificiorum & Bellarmini *pro* PEREGRINATIONIBVS ad Templa & Imagines Sanctorum.

SEd habent Pontificij rationes, quibus has Peregrinationes defendere conantur. Dicunt, Sanctos honorandos eſſe. *Reſpondeo, honorandi certè ſunt, ſed non quomodolibet. Nam quia homines ſunt, qui nihil habent quàm quod aliunde mutuati ſunt, & quidem per gratiam, quantum illis opus fuit ad ſalutem: quia etiam ſervi ſunt tantùm in domo Dei, honor illorum reſtringendus eſt. Reſtrictio autem illa, ut præclare monet Auctor Romani Evangelij, conſiſtit in agnoſcenda gratia & miſericordia, quæ illis facta eſt, & in ejus gloria Deo aſſignanda. Habemus eos Patrum loco, ſed propterea quòd nos in fide præceſſerunt, & nobis aliqui eorum doctrinam, per quam in fide gignimur, tradiderunt. Celebramus Zeli eorum memoriam, eorum certamina, victorias, & perſeverantiam: ſed ita tamen, ut agnoſcamus hoc à Spiritu Dei, non ab ipſis proceſſiſſe. Mentionem eorum honorificam facimus, ſed ita tamen, ut Deo nullum præjudicium fiat, hocque illi ſoli ſartum tectum maneat; quòd ſit omnium bonorum ſcaturigo: & propterea ad eum in omnibus neceſſitatibus, nec unquam aliò, confugiamus. Pretioſum nobis debet eſſe, quod ab illis habemus, ſed tamen diſcernendum, quid illi nobis reliquerint ut cuſtodiremus. Non certè oſſa, veſtes & ſimilia, ut ea reſervaremus: Hæc enim terra, à qua ſumpta erant, reddiderunt, ex naturæ officio. Quæ autem nobis reliquerunt, vt in pretio habeamus, & cum honore cuſtodiamus, ea erant quæ ijs proponebant, cum quibus converſabantur, nempe, quæ fidei & ædificationi eorum profutura erant: quæ item docent nos in ſuis ſcriptis, & quæ in eorum hiſtorijs traduntur, quæque voluit Deus nobis hoc modo conſervari. Quæ verò ædificatio in Chriſto poteſt eſſe ex ipſorum cineribus vel oſſibus? Quid referent nobis eorum ſepulchra, ut nos adducant ad Deum vivum? Sed hiſtoria ſancta à Deo inſpirata verè cuſtodierunt nobis, quicquid ab illis habere debebamus. Scripta eorum thecæ & feretra ſunt verarum Reliquiarum eorum, quantum exoptârunt poſteris conſervari: ibi eos videre & audire licet, tanquam adhuc vivos & ſuperſtites: ibi eorum fides, charitas, patientia, conſtantia in promptu nobis ſunt, non ut res præteritæ, ſed ut res quæ reviviſcunt, modò eas imitemur.*

Quid autem in Sanctorum ſepulchris eſt, quod tam longis & periculoſis itineribus, tantoque deſiderio perquirere debeamus? Tabulæ ſunt deſtructi Tugurioli, Tabernacula, quæ libentiſſimè, cùm migrandum fuit, exuerunt, ut in meliori conditione conſtituerentur: carceres, in quibus languebant: corpora mortis, à quibus ſemel liberari avidiſſime poſtulârunt. Cur igitur habere volumus quæ illi detrectârunt? & in pretio habere quod exuerunt tanquam rem vilem, & quà privari optârunt, ut meliorem adipiſcerentur conditionem. Nulla igitur cauſa ſunt, cur in ſepulchris quæri debeant. Nam præter ea quæ modò diximus, non inde habituri ſumus doctrinam ſalutis, & cultus divini: quæ cauſa fuit, cur quæri debuerunt, quum in mundo verſabantur.

Præterea quum Legem & Prophetas habeamus, vetamur pro vivis ire ad mortuos.

Adhæc nulla inde exſpectanda ſunt ſanationes & miracula, propter quæ, dum viverent, quærebantur. Nam miracula exoptare ſine cauſa, & extra tempus, non placet Deo. Cùm enim abundè confirmata ſit doctrina veritatis, nihil hujuſmodi requiri debet amplius. Quod ſi ijs opus eſſet, facere conſuevit ea, non per mortuos, ad quos non confugiendum eſſe pronunciavit, ſed per vivos: excitans homines, quibus ſimul docendi munus commiſſum erat, & poteſtas faciendi

miracula ad confirmationem doctrinæ. Vnicum hic citatur miraculum de mortuo, qui excitatus eſt attactu oſſium Eliſæi, quum in ejus ſepulchrum iniectus eſſet, 2. Reg. 13. Sed hoc non immutat ordinem, quem hic obſeruare voluit Deus. Hoc enim factum vnicum eſt, nec vllo alio exemplo confirmatur. Hæc paulò poſt mortem Prophetæ acciderunt, quum ferè vix inter mortuos cenſeretur, ejuſque vox adhuc reſonaret. Neque etiam res hæc fuerat præuiſa, ſed quòd terrorem illis incuſſerant hoſtes illi, vitandi periculi cauſâ mortuum eò conjecerunt. Nec hoc etiam in exemplum tractum legitur, ſic vt vel ad illud Sepulchrum, vel ad aliud aliquod itum ſit, ad quærenda ibi remedia. Ad ordinem igitur redeundum eſt, & ad ea, quæ à Deo in exemplum data ſunt.

Sed objiciuntur miracula facta in primitiua Eccleſia ad ſepulchra Martyrum, aliorumque Sanctorum. *Reſpondetur: Nos voluntatis Dei certiores fieri per ea, quæ in Scriptura ſancta legimus. Adhæc omnia Miracula ad faciendam probationem inſeruire non poſſunt. Atq; etiam quædam bona initiò videntur, quæ temporis progreſſu ex euentibus agnoſcuntur fuiſſe zizania, & ſuperſtitionum ſemina. Nulla igitur inuenitur juſta cauſa Sepulchra adeundi, & Sanctorum oſſa perſcrutandi.*

Exemplum quoque huius rei in tota Scriptura nullum exſtat. Legimus quidem viuis hominibus magnæ curæ fuiſſe mortuos cum honore ſepelire: peregrinationes autem ex longinquis vel proximis regionibus, ad Sepulchra mortuorum, quantumvis ſanctiſſimorum hominum, factas eſſe, non inuenitur. Ioſephus teſtamento reliquit, vt oſſa ſua ex Ægypto transferrentur in terram Chanaan, & ibi in Patrum ſepulchro imponerentur: non ex ſuperſtitione, ſed ad confirmandam fidem ſuam teſtatamque faceret tam alijs quoque, & vt filios Iſraël de liberatione futura certos redderet. Sic etiam ad denotandam majorem deuotionem & Religionem, Sepulchra magnificè quidem ornabantur ab hypocritis Scribis & Phariſæis: factas autem ad ea votiuas Peregrinationes propter preces, oblationes, & auxilia ſeu liberationes, non inuenimus. Nihilominus certò dignoſcebantur Sepulchra illa. Sepulchrum Dauidis & aliorum diu manſerunt in ſpelunca Marpela: certò ſciebant fideles quieſcere ibi non corpus Sancti vnius ſolùm, ſed Abrahami & multorum Patriarcharum: tamen nullæ peregrinationes eò ſunt inſtitutæ. Moſes etiam vnus ex illis fuit, per quem Deus multò plura fecit Miracula, quàm per vllum alium. Et ſi ab ijs, qui miracula in vita fecerunt, facienda adhuc eſſent in ipſorum ſepulchris poſt mortem; à Moſe debuiſſent fieri. Sed Deus, vt exemplo comprobaret non eſſe illud ſperandum à defunctis, nec velle ſe vt eorum Sepulchra perquirerentur & ad ea peregrinationes inſtituerentur, voluit Sepulchrum illius abſcondi, & incognitum manere, quamvis Diabolus totis viribus eniteretur, aliquid aliud de ipſius corpore efficere, vt Iudas teſtatur, quo poſteri ad Idololatriam abuterentur: ſed vicit Dei conſilium.

Videamus etiam an Apoſtoli occaſionem aliquam præbuerint ad hujuſmodi Peregrinationes, & docuerint tam exquiſitè, vt poſteris ætatibus factum, recondere & perquirere aut eorum Sepulchra, aut eorum oſſa, aut eorum exuvias. Si ferre noluerunt, vt populus ob eorum Miracula attonitus, ad eos accurrat, eoſque intueatur & admiretur: ac proteſtati ſunt, nihil fuiſſe in ſuis miraculis quod ſuæ poteſtati & pietati acceptum ferendum ſit, Chriſtum eorum authorem eſſe, & propterea fidem & ſpem ſuam omnes in illum vnum collocare debere. Si non paſſi ſunt, vt cultus gratiâ ſeſe aliquis coram eis proſterneret, quòd & ipſi homines ſint, ideoque ejuſmodi venerationes vni & ſoli Deo deberi. Si poſt ſanatum ægrotum (Act. 14.) quum parati eſſent Lyſtrenſes cultus ipſis & honores diuinos exhibere, non ſolùm ipſos rejecerunt, ſed quòd ægrè ferrent eos ſic abuti ipſorum miraculis, diruperunt pallia ſua, & inſilientes in turbam, exclamârunt. ſe etiam eſſe homines, iiſdem quibus ipſi affectibus obnoxios: muneris ſui partes eſſe, vt annunciarent eis, à vanis iſtis rebus conuerterentur ad Deum viuum. *Si noluerunt inquam, Apoſtoli dum viuerent aliquem ſibi exhiberi cultum, aut venerationem: putabimus ne voluiſſe eos, vt in thecis & feretris oſſa eorum extollantur, Templa ipſis exſtruantur, & ad ſua ſepulchra peregrinationes inſtituantur, non ſolùm vt videantur cum opinione quadam ſanctitatis, ac reuerenter ſalutentur: ſed vt reipsâ adorentur, ipſis vota fiant, oſculo ſalutentur, preces ad ipſos dirigantur, omnes denique illis cultus qui excogitari poſſunt, exhibeantur?*

Bellarminus quoque, etſi hæ Peregrinationes cum aperta Idololatria conjunctæ ſint, vel ad minimum ſuperſtitione non careant, tamen Tom. 1. col. 2228. eas argumentis & rationibus tanquam pias & religioſas defendere conatur.

PRIMVM Scripturæ teſtimonio. Deus, *inquit*, inſtituit Deut. 16. vt omnes filij Iſrael ter in anno ad Tabernaculum vel Templum Domini peregrinarentur: quod præceptum ſtudiosè ſeruabat Helcana, & Anna vxor ejus 1. Reg. 1. cap. nec non Chriſtus cum matre ſua, & Ioſepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hieruſalem propriâ regione relictâ. Act. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hieruſalem. Act. 20. Paulus ipſe feſtinabat in itinere, vt Hieroſolymis faceret Pentecoſten. *His locis ex S. Scriptura petitis probare vult Ieſuita, non eſſe inanem peregrinationem.*

Reſpon-

Reſpondeo, olim quidem Deum adorari voluiſſe in Hieruſalem, quæ præſentiæ eius promiſsiones habuit. Sed quum id ad certum tempus conſtitutum fuerit: jam omnis in Chriſti regno locorum diſtinctio ſublata eſt, quod ipſe teſtatur Chriſtus Ioh. 4. Venit hora *inquit*, quando neque in monte hóc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem. *Item:* Venit hora, & nunc eſt, quum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. *Ac volens Deus habere Eccleſiam, quæ ipſum vbique abſq; locorum & populorum diſtinctione coleret, omnia loca ſancta declarauit, & ſuæ præſentiæ ampliſsimas promiſsiones dedit omnibus, qui vbique Gentium in ejus nomine congregati eſſent.* Velim (*inquit Paulus, authoritate quam à Deo acceperat*) viros precari in quouis loco: 1. *Tim.* 2. *Et cùm ſtatus Eccleſiæ à Prophetis deſcribitur, id fit ſub figuris rerum, in quibus tum Cultus diuinus poſitus erat: Sed quibus docebantur fideles,*
Iſa 19. *Deum vbique adorandum, ſublatâ & locorum & populorum differentiâ. Imò Ægypti & Aſſyriæ ibi nominatim meminerunt, vt indicarent, injuriarum præteritarum memoriam non impedituram, quo minus loca illa ad exercendum Dei cultum apta fierent. Sicuti iam ſublatâ locorum diſtinctione, & vbi ex omnibus populis cogi cœpit Eccleſia, non conſtat, nec Hieroſolymam, nec terram illam, quæ ſancta antea dicebatur, requiſitam fuiſſe.*

De facto Helcanæ & Annæ, Ioſephi & Mariæ. *Quod igitur Helcana & vxor eius Anna fecerunt, id ſecundùm Legem & præſcriptum Dei fecerunt. Similiter Ioſephus & Maria quot annis dicuntur in feſto Paſcha Hieroſolymam aſcendiſſe, & eodem quoque ſecum adduxiſſe puerum Ieſum, quàm primùm tantæ profectionis laboribus per ætatem ſufficere potuit: ſed expreſſe additur:* Secundùm ritum Feſti. *Vtrunque igitur non pro ſuo arbitrio fecerunt, aut ex ſuperſtitione aliqua, ſed vt Deo obedirent, qui ita fieri præceperat. Nam Deut.* 16. *cap. ſic ſcribitur:* Ter in anno apparebit omnis mas coram Domino Deo tuo in loco quem elegerit. *Præcepit præterea Deus Exod.* 13. vt liberi quoque epulo Paſchali adhiberentur, & vt ijdem diligens omnium redderetur ratio, vt & Dei vetera beneficia nôrint, & huic credere, eundemque colere diſcant.

Paulus cur Hieroſolymã profectus. *Paulum etiam legimus Hieroſolymam aliquoties profectum eſſe, ſed cauſæ ſemper indicantur ſimul. Aliquando etiam in Templum ingreſſus eſt, vt ſeſe Iudæis accommodaret: idque tum quum Ceremoniæ inter adiaphora numerarentur. Sed dici non poteſt hoc factum quòd loca illa ſanctiora eſſent alijs aut quod vellet Apoſtolus hoc in exemplum trahi: aut quòd ipſe, aut quiſpiam alius ex Apoſtolorum numero, dum hortantur fideles ad diuerſa pietatis officia, locorum ſanctorum viſitandorum vnquam meminerint:*

Ineſt ergo Bellarmini argumento duplex fallacia: Vna, A migratione generis ad genus, nempe, legalium Ceremoniarum ad libertatem Chriſtianam nobis per Chriſtum partam. Altera, A non conſequente. Diſertè Deus juſſerat Templum illud ſuum ter quotannis adiri: de vllo autem loco totius terræ adeundo & viſitando, ne litera quidem exſtat ſcripta in toto nouo Teſtamento.

SECVNDVM *argumentum petit Ieſuita* Ab authoritate Patrum, *non quidem eorum qui trecentis primis annis à nato Chriſto vixerunt, in quorum ſcriptis verbum nullum de peregrinationibus iſtis inuenitur: ſed eorum tantùm qui poſt Conſtantini M. demum tempora floruerunt, quando iam error iſte natus erat, & ex zelo quidem bono, ſed non ſecundùm ſcientiam probabatur. Ex Patrum horum poſterum ſcriptis multa teſtimonia adducit Ieſuita Columm.* 2229. *& ſequentibus, quæ Pontificias eiuſmodi peregrinationes probare videntur.*

Reſpondeo igitur in genere, Primò, *ſcripſiſſe quidem illa Patres nonnullos, ſed iam hac ſuperſtitione deceptos & faſcinatos: ſi igitur eorum ſententiæ adquieſceremus, cæcos via duces ſequeremur. Deinde, non Patrum authoritas, ſed verbum Dei ſequendum eſt, in rebus ſacris definiendis ac ſtatuendis. Non igitur quid Patres ſcripſerint, aut ſenſerint: ſed quid ſcribere ac ſentire ex Dei verbo debuerint, attendendum nobis eſt. Præclarè etiam Cyprianus inquit,* Non videndum eſt, quid aliqui ante nos fecerint: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrârit.

Secundò *Reſpondeo, Patres illos Pontificias peregrinationes, de quibus controuerſia eſt, nequaquam approbâſſe: quaſi loca quædam alijs ſanctiora, & ad orandum aptiora ſint, & in ijs Deus ipſis propinquior ſit: aut quòd exiſtimârint, ijs locis ſeſe ad deuotionem magis excitari poſſe, vel locorum ſalutem ſanctitati ſuæ quoque modo prodeſſe: non has ob cauſas, inquam, approbârunt illi peregrinationes, vt Papiſtæ faciunt hodie: ſed quòd confirmandæ duntaxat fidei eas inſeruire indicarent, vt eſſent nempe fideles certiores de Hiſtoria Euangelica: non ſolius, aut ipſius terræ ſanctitatis gratiâ, quam à Deo, propter ibi crucifixum Chriſtum, maledictam agnoſcebant, & res ipſa miſeria illius terræ, ipſius deſolatio, vaſtatio & captiuitas hodie quoque hoc ſatis declarat & teſtatur. Hanc fuiſſe ſententiam Patrum illorum, Euſebij locus, quem Ieſuita citat, apertiſsimè docet: narrat enim* Alexandrum ex Cappadociâ circa annum Do. 200. ad loca Hieroſolymitana profectionem inſtituiſſe, εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, Orationis & hiſtoriæ causâ viſendi loca illa. *Hieronymus etiam*

epiſtolâ 154. *confirmat noſtram ſententiam, dicit enim*, Pars fidei eſt adoraſſe Dominum, vbi pedes Domini ſteterunt. *Sic enim fides & Hiſtoria Euangelica apud incredulos, aut infirmos confirmabatur eo tempore. Sulpitius lib.* 2. *ſua Hiſtoria idem docet verbis ijs quæ Bellarminus citat. Sic etiam Paulinus epiſtolâ* 11. *ad Seuerum ſcribit* : Non aliter affectus homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus, videant, atque contingant. *Non ergo aliam ob cauſam veteres quidam Chriſtiani ea loca videre voluerunt, in quibus vixit Chriſtus, quàm vt fidem ſuam hiſtoricè confirmarent : nequaquam autem, vt Ieſuita putat, quòd ſanctitatem vllam in ea terra & ſolo ineſſe crederent. Progreſſu verò temporis mutata hæc cauſa eſt à ſuperſtitioſis hominibus, præſertim Romanis Pontificibus, & in veræ religionis ac Cultus diuini partem non minimam transformata.*

TERTIVM *argumentum pro Peregrinationibus votiuis ſumit Ieſuita ab* Vtilitate earum, *quam triplicem facit.* Prima *eſt*, quod cedant in honorem Dei & Sanctorum. *Reſpondeo, Deus in Nouo Teſtamento has Peregrinationes non præcepit, ergo per eas non honoratur.* Fruſtra, *inquit Chriſtus Matthæi* 15. me colunt, docentes doctrinas quæ ſunt mandata hominum. *Quòd ſi Deus hoc modo non honoratur, neque Sancti eo honorantur.* Secunda *vtilitas eſt*, Quòd ejuſmodi peregrinatio ſit opus pœnitentiæ, & ſatisfactionum, quia laborioſum & pœnale. *Reſpondeo, eſt fallacia A non conſequente. Non enim omnis labor eſt opus pœnitentiæ; multò minus ſatisfactio eſt pro peccatis.* Tertia *eſt*, quòd excitetur deuotio ex locorum illorum aſpectu. *Reſpondeo, eas alere potius hominum curioſitatem & ſuperſtitionem, vt ſupra ſatis probatum arbitror.*

DE ORIGINE

DE ORIGINE ET PROGRESSV RERVM QVÆ SVNT EXTRA TEMPLA, ſed ad ea pertinent.

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

De Origine COEMETERIORVM.

Cœmeteriorum author Abrahã.

QVIA *Deus Adamo dixerat*, puluis es, & in puluerem reuerteris, *Geneſ. 3. ideò S. Patres à condito ſtatim mundo corpora defunctorum terræ mandârunt, id quod indifferenter quoque loco fecerunt primò. Abraham patriarcha primus omnium legitur* emiſſe ab Ephron Ethæi filio Saor propè Hebron, quadringentis ſiclis ſpeluncam duplicem, & agrum circa eam, ſepeliſſeque in ea Saram vxorem ſuam, inibique ipſe quoque repoſitus deinde fuiſſe. *Vnde etiam Cœmeterii condendi inſtitutum Abrahamo primò omnium aſſignant, teſte Polyd. Vergilio de Inuent. rer. libro ſexto, capite ſexto. Fecit autem hoc Abraham non ſuperſtitione quadam, ac ſi locus hic ſanctior alijs eſſet, ſed neceſſitate coactus, quòd ne veſtum quidem pedis in ea terra poſſideret. Stephano teste, Act. 7.*

Cœmeterium quid.

Quemadmodum autem veteres tam antiquæ, quàm nouæ legis Patres, mortuos dormire *dicebant (quod frequenter in ſacris literis inuenitur, vt illud :* Dormiuit cum patribus ſuis in ſenectute bona : *& 1. Theſſal.* 4. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini) *ſic etiam eorum Sepulchra appellabant* κοιμητήρια, *quod ſignificat loca ad quietem & ſomnum comparata. Athenæus quidem lib. 4. ex Doſiadis item libro quarto,* τῶν κοιμηταν *ſcribit*, apud Cretenſes in ſingulis ciuitatibus fuiſſe quaſdam ædes publicas, ad excipiendos peregrinos & hoſpites, quæ appellatæ fuerint Cœmeteria : *Sed Chriſtiani veteres hoc nomine pro locis Sepulturæ ſpeciatim aſſignatis præcipue vſi ſunt: quæ loca etiam excipiunt homines mortuos, qui dum adhuc in viuis eſſent, peregrini fuerunt.*

Fuiſſe præterea apud Chriſtianos perſecutionum tempore Cœmeteria *præcipua quædam Templa, ſiue loca ſacra, in quibus ad ſua Sacra conuenire poſſent, ſuprà diximus tit. de Origine Templorum apud Chriſtianos Vide locum pag. 25.*

Cœmeteria extrà vrbes antiquitùs.

Cœmeteria autem vel loca ſepulturæ mortuorum deſtinata, non intra, ſed extra vrbes fuiſſe apud veteres multa ſunt quæ teſtantur. Durandus in Rationali divinorum lib. 1. cap. 5. inquit, morem fuiſſe antiquitus, vt homines in propriis domibus ſepelirentur : ſed poſtea propter cadauerum fœtorem ſtatutum eſſe, vt extra ciuitates ſepeliantur, & locum quendam communem ad hoc deſtinatum: Nobiles verò ſepultos ſuper montes, & in medio montium, & in radicibus eorum. *Ita Gyges Lydorum Rex ſub monte Tmolo ſepultus legitur : Perſarum reges in monte qui Perſepolis, arci ab Oriente imminebat, &* Regius *dicebatur, ſepeliri ſolebant. Hac imitatione Ægyptiorum Reges ſuas exſtruxere Pyramides, ſeu factitios montes. Vnde fluxit, vt etiam reliquis Sepulchris cippi, ſtatuæ & Pyramides adderentur, teſte Alexandro ab Alexand. lib. 3. capite 2. Apud Athenienſes Solonis leges nullum ſepulchrum in vrbe admiſerunt. Vnde Seruius Sulpitius ad Ciceronem:* Ab Athenienſibus, *inquit*, locum ſepulturæ intra vrbem vt darent impetrare non potui, quòd religione ſe impediri dicerent : nec tamen id antea cuiquam conceſſerant. *Hæc Sulpitius* Sophoclem Poëtam defunctum ſepeliri Liber pater juſſit, obſidentibus Athenas Lacedæmonijs : & Lyſander eorum rex in quiete ſæpe admonitus fuit, vt pateretur extra vrbem humari delitias ſuas.

Lyſander igitur pacem funeri dedit: *Solinus. Platinis etiam inſtitutum fuit*, in agro vel alio loco infœcundo & ſterili ſepulchra conſtituerentur, ne viuentibus efficerent. *Romani ab initio in domibus, quas ſinguli incolebant, dolijs aut vaſculis cōdebant mortuos. Qua ex cauſa Lares, domeſticos Deos colere cœperunt. Poſtea lege duodecim tabularum, ne in vrbe ſepelirentur, néue vterentur, ſancitum fuit:* IN VRBE ne ſepelito, néue vrito. *Cineres tamen eius qui triumphâſſet, aut Imperatoris qui hoſtes bello domuiſſet, vel armis Rempub auxiſſet, in vrbem ferre licebat: quibus hoc honoris causâ, vt in foro conderentur, tributum eſt: Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 2. ne tamen in familiam ius Sepulchri deſcenderet ſimul prouiſum fuit.*

Quamvis autem Romæ bene meritis Sepulchra in vrbe admiſſa fuiſſent, illud tamen poſteris temporibus ſub Conſule Duellio Senatus inhibuit. Et ſcribit Vlpian. Adrianum Imper. pœnam ſtatuiſſe aureorum quadraginta in eos, qui in vrbe ſepulchrum feciſſent, quam fiſco inferri juſſit, & cadauer inde transferri. *Ipſe tamen Adrianus, ſed ſolus omnium, poſt hanc latam legem, intra vrbem & in foro ſepultus eſt, ſicut refert Euſebius in Chronico. Huc etiam pertinet, quod Appianus ſcribit,* inter præcipua, cur legem Agrariam recusârint divites, fuiſſe, quod impium ducerent monumenta maiorum ad alienos transferre. *At hoc prætexere non potuiſſent, niſi Sepulchra illi in agris habuiſſent.*

Frequentius autem in Flaminia aut Latina vis aut ſuburbiis & anfractibus viarum, Romanorum gentilitia Sepulchra fuerunt; Ibique Calatini, Scipiones, Metelli Seruilij, aliorumq́ honeſtiſsimæ familiæ condebantur. Plebis autem Sepultura fuit in Exquiliis, *vel vltra potius, vt Varroni placet, in loco quem* puticulos *vocabant vt etiam Horatius in Sermonibus indicat, & Acron expoſuit: nam eo in loco* vſtrinas *fuiſſe publicas, Porphyrius ſcribit.*

Exiſtimârunt fortè Romani, alijque Ethnici, ſi intra Pomœrium cuiuſque Sepulchrum foret, hujuſmodi feralibus contaminari ſanctum municipiorum ius pollui que vrbis genium, aut tetro cadauerum odore peſtilenti aëre affici, vt Brodeus lib. 1. Epigram. autumat.

Apud Iudæos quoque Cœmeteria extra vrbes fuiſſe Hiſtoria filij viduæ Naimitanæ teſtatur. Similiter conſtat Lazari ſepulchrum extra Bethaniam, & Ioſephi Arimathæi extra Hieroſolymam fuiſſe. Et in monumentis, quæ extra vrbem Gerſenorum erant, domicilium ſuum habuit dæmoniacus, Marc. 5. Romæ etiam ab initio Chriſtianorum Cœmeteria extra vrbem fuiſſe, ex Panuinij Catalogo Cœmeteriorum vrbis Romæ facillimè colligitur: & diſertè Volaterranus lib. 22. indicat, Iulium Papam ſub Conſtantino Imper. exſtruxiſſe tria Cœmeteria in totidem viis Flaminia, Aurelia & Portuenſi. *Ita Alexandriæ Cœmeteria ſua extra vrbem quoque habuere, in quibus tempore perſecutionis, cùm aduerſarij pietatis prævalentes, Templa omnia obtinerent, eorumque conjunctionem Chriſtiani fugere cogerentur, ad orationem conveniebant, teſte Theodoret. lib. 2. cap. 14. Proſper Aquitanicus Epiſcopus extra vrbem elatus & ſepultus eſt; in vita eius. Ita &* Armenium, Iuſtini in Epiſcopatu Lucanico ſucceſſorem, extra vrbem jam mortuum elatum, *Gregorius Turonen. lib. 2. cap. 1. refert. Et Chryſoſtomus in Serm. de fide & lege ait,* Omnem civitatem, omne caſtellum ante ingreſſum habere Sepulchra ante portas, ante agros eſſe ſepulchra, vt contendens intrare ciuitatem, quæ imperat & floret diuitiis, & potentatu aliiſque dignitatibus, priuſquā videt quod ſecum concipit, videat primum quod fit. *Sancti Vedaſti quoque Epiſcopi Atrebatenſis, qui circa annos 510. floruit, familiares dixiſſe Albinus Flaccus Alcuinus in eius vita refert, mandâſſe eum,* vt nullus intra muros ciuitatis ſepeliri debeat, quia omnis ciuitas locus eſſe debeat viuorum, non mortuorum. *Laurentius Surius tom. 1. de Vitis Sanctorum. In Bracarenſi ſynodo 1. anno 610. conuocata præcipitur 36. cap.* ne corpora defunctorum intra baſilicas ſanctorum tumulentur, ſed fiant omnes ſepulturæ extra ciuitatem. *Morem autem hunc diu inter Chriſtianos homines ſeruatum fuiſſe, ex multis veſtigiis apparet, quæ adhuc hodiè in multis vetuſtis & celebrioribus oppidis exſtant.*

Etſi verò gentibus inſtituti huius cauſa præcipua fuit fortaſsis, vt in vrbibus mundicies ſeruaretur, & aër minus inficeretur, ex cadauerum putreſcentium fœtore: tamen in Dei populo maius myſterium obſeruatum in hac re fuit. Nam funerum deductione extra vrbes, publicè teſtabantur, defunctos jam è mundo exiuiſſe, & alterius ciuitatis cives factos eſſe: eius nimirum quam in cœlis habent, quotquot per fidem filij Dei facti ſunt. Proderat etiam mos iſte plurimum ad cauendum ſuperſtitiones, ne qua ſacra pro mortuis inſtituerentur ſed ſe omni erga illos officio jam defunctos eſſe ſcirent, qui illos honeſtè tumulari curauerant. Cœmeteria extra vrbes quarè

In primitiuæ Eccleſiæ hiſtoria legimus, corpora Sanctorum Martyrum in huiuſmodi Cœmeteriis extra vrbes, vel aliis locis ignobilioribus humata, pace reddita Eccleſiæ certatim inde effoſſa, in Templa translata, ibique ſepulta fuiſſe: idq́ ſubinde majoribus ſtudiis factū eſt, vt exemplis plurimis probari poſſet, quæ in Hiſtoria Eccleſiaſtica exſtant. Quod igitur Cyrillus olim libro 10. contra Iulianum Ethnicis objecit, illorum Templa celeberrima fuiſſe Sepulchra aut monumenta mortuorum, *hoc ipſum hodiè quoq́ Pontificiis jure optimo obijci poteſt.*

At

Cœmeteria intra urbem illata.

At poſtquam creſcente ſuperſtitione ſacra pro defunctis ſub Gregorio M. fieri cœperunt, tunc etiam omnem Sepulturæ locum Templis vicinum eſſe voluerunt Sacrificuli & Monachi, ut Sacra illa facilius obire, & quæſtum majorem facere poſſent. Et illis libenter morem geſſerunt, qui etiam ipſi ſuperſtitione decepti ceremoniis illis plus quàm gentilitiis animas iuvari credebant. Conſtat certè hanc præcipuam ſuperſtitionum cauſam fuiſſe, neque ullum unquam excogitatum fuiſſe aucupium quæſtuoſius, quàm quod ex ſepulchralibus Sacrificuli papiſtici inſtituerunt. Nam & locum Sepulturæ ex publico privatum & ſui iuris fecerunt. Eundem poſtea pretio vendiderunt, Hebrone illo barbaro iniquiores qui Abrahamo agri ſui uſum gratuitum offerebat, ut in eo uxoris corpus ſepeliret.

De initio Cœmeteriorum in urbibus juxta Templa Panuinius ſic ſcribit in lib. de ritu ſepeliendi mortuos: Cum antiquitus, *inquit*, tantum extra urbem in Cœmeterijs hominum corpora ſepelirentur, pace Eccleſiæ datâ intra urbes ad templorum limina, poſtea etiam in ipſis Templis ſepeliri mos invaluit. Conſtantinus in porticu Templi Apoſtolorum Conſtantinopoli: Honorius in porticu Templi S. Petri Romæ, ejus uxor intra idem Templum ſepulti ſunt, &c. *Vide locum. Crediderim autem Imperatorum tantum & aliorum magnorum virorum corpora intra urbes, reliquorum verò extra eas, ut ab initio, ſepulta fuiſſe. Sed res hæc, de conſtituendis in ipſis quoque Templis Cœmeterijs eo uſque ſuperſtitionis tandem progreſſa eſt, ut non minimam in ea ſalutis partem ſitam arbitrarentur.*

Mirum verò eſt, cùm Papatus totus ſit conſarcinatus partim ex abrogato jam olim Levitico cultu ceremoniiſque, partim ex ſuperſtitione Romanæ Idololatriæ, is tamen ſine utriuſque gentis, legis & religionis ullo exemplo, Cœmeteria in ipſa quoque Templa, imò in Templorum penetralia introducere audeat. Sed quid non audet auri dira cupido? Lex certè Moſaica cujuſquam defuncti cadaver contingere, ſacris operandis dicato interdixit, nedum Aris ipſis & Templis ea inferre, locumque Domino ſanctum his polluere permiſit. Nec minus de hoc Romani Lege 12. Tabularum cautum voluerunt. Quòd certè Templa plerunque febricitantibus, aut prægnantibus, aut quavis infirmitate laborantibus noxia ſunt & contagioſa: non ego ſuperſtitioſæ hominum levium perſuaſioni totum tribuerim: ſed tum confuſo indiſcretæ turbæ ac multitudinis halitui, tum etiam maximè Sepulchrorum in iis exiſtentium funeſto fœtori.

Templa cur febricitantibus noxia.

Decet autem Chriſtianos homines Cœmeteria ſeu Sepulturæ publicæ loca ſacra putare, neque permittere ut ullis profanis uſibus violentur. Etſi enim improborum petulantia defunctis nihil incommodet, eadem tamen frenanda, & Chriſtianæ diſciplinæ legibus coërcenda eſt, ne eorum fidem ridere & iis inſultare videamur, quorum corpora cùm in vivis eſſent, Spiritus Sancti Templa fuerunt, nunc autem in Chriſto ſopita quieſcunt. Et ut ad exteros tranſeamus, nulla ex gentibus non omnino barbaris tam efferata fuit, quæ non ſenſerit ſepulchrorum habendam eſſe rationem. In Romanis certè legibus hæc habetur: ubi corpus demortui hominis condas, locus ſacer eſto. *Et Vlpianus,* ſepulchri, *inquit,* violati actio infamiam irrogat. *Imò graviter mulctatos fuiſſe olim legimus, qui buſtum violaviſſent, aut ex ſepulchro columnam dejeciſſent aut fregiſſent. Vnde in Colonienſi etiam Synodo ſub Rodolpho I. Imperatore celebratâ cap. 11. ſancitur,* ut Cœmeteria clauſa & munita cuſtodiantur, ne à porcis, vel aliis animalibus oſſa mortuorum comedantur: *prohibetur item ſub pœna excommunicationis,* ne Eccleſiæ vel Cœmeteria à Laicis cujuſcunque conditionis vel ſtatus fuerint, ad læſiones aliorum muniantur, *vel, ut verba Canonis habent,* incaſtellentur.

Cœmeteria ſacra nec profanis uſibus deſtinata.

Cumque moris fuiſſet in primitiva Eccleſia in natalitiis ſanctorum Martyrum vigilias celebrare in Cœmeteriis, idcò Concilium Elibertinum ſub Sylveſtro I. celebratum cap. 35. ſtatuit, ne fœminæ in Cœmeterio pervigilent, eò quòd ſæpè ſub obtentu orationis ſcelera latenter committant. *In eadem ſynodo cap. 34. præcipitur,* ne Cerei per diem in Cœmeterijs accendantur, & tranſgreſſores ab Eccleſiæ communione arceri jubentur.

In Cœmeteriis vigiliæ prohibitæ.

Olim in vicis & magnis pagis paſſim per Germaniam erant Cœmeteria munita, in quæ ſe inquilini recipiebant in hoſtilibus Anglorum, Vngarorum & aliorum incurſionibus, cujus adhuc multis in locis veſtigia exſtant. Habebant etiam agricolæ ſua fructuum repoſitoria ſingula ſinguli in illis Cœmeteriis, ubi fruges ab hoſte tutæ erant & igne. Mutius lib. 21.

Cœmeteria olim aliquibus in locis quare munita.

Hæc in genere de Cœmeteriis dicta ſufficiant; nam de Sepulchris & Sepultura ſuo loco & tempore plura, (ſi Deus vitam nobis conceſſerit) dicturi ſumus.

CAPVT II.

De Origine & Progreſſu SACELLORUM ſeu CAPELLARUM.

IOANNES *Quintinus in explicatione Canonis 5. Gangrenſis Synodi à Sacellis Templa diſtinguit: cumque Trebatio exiſtimat,* Sacellum ex duobus compoſitum verbis, *nimirum* Sacri & Cellæ, *quaſi dicas ſacra Cella, ut* Sacellum *juxta eos ſic locus parvus Deo ſacratus cum ara. Gellius verò Noctium Attic. lib. 6. c. 12. ſimplex putat eſſe verbum, ex ſacro diminutum.*

Sacella quid.

Antequàm verò in honorem Sanctorum templa exſtructa & dedicata fuiſſent, parochiales

Sacellorum autor.

tantum Eccleſiæ & cathedralia Templa exſtiterunt, nulla Sacella & Ethnica lararia. Primus omnium HILARIUS I. *qui Pontificatum Romanum circa annos Chriſti 465. tenuit, Baſilicas Romæ novo & hactenus inuſitato genere ædificiorum exornare cœpit, additis nimirum* SACELLIS, *quæ Platina in vita ejus* Oratoria *vocat, ubi ita ſcribit:* In Baptiſterio Conſtantinianæ Baſilicæ tria Oratoria ædificavit, auro & pretioſis lapidibus diſtincta, tribus Sanctis dedicata, Ioanni Baptiſtæ, Ioanni Evangeliſtæ & S. Cruci. *Ex quibus verbis non obſcurè colligi poteſt, Oratoria illa non magnifica, ampla ſeu ſpatioſa templa. ſed parva & exigua quædam ædificia fuiſſe, quæ hodie vulgò Sacella nominant: ædificata enim fuerunt in Baptiſterio, hoc eſt, loco Templo ſeu Baſilicæ Conſtantinianæ vicino & adiuncto, ubi fons baptiſmi fuit, quem locum hodie* Cœmeterium *appellant. Meminit quidem Auguſtinus de Civitate Dei lib. 22. cap. 8. Martyrij in Templo quodam, quod Sacellum fuiſſe alicui videri poſſet, verùm non fuit ſed locus Sepulchri Stephani Martyris, Cancellis tantùm à reliqua parte diſtinctus. Haud tamen negârim, ejuſmodi Martyria poſtea Sacellis in ipſis Templis occaſionem dediſſe.*

Capellæ nomen unde habeant Sacella. *Hujuſmodi verò Oratoria ſeu potius Sacella progreſſu temporis* CAPELLAS *vocare cœperunt. De cujus rei Origine & cauſa Durandus in Rationali divinorum libro 2. cap. 10. ita ſcribit:* Antiquitùs *inquit,* reges Franciæ ad bellum procedentes, Capam B. Martini Epiſcopi Turonenſis ſecum portabant, quæ ſub quodam tentorio ſervabatur, quod ab ipſa Capa ſeu Cappa dictum fuit Capella: & Clerici, in quorum cuſtodia ea Capella fuit, inde Capellani dicebantur: unde poſtea ad cunctos Sacerdotes nomen illud in quibusdam regionibus pervenit. Sunt item, *eodem auctore*, qui dicant, quòd antiquitùs factæ ſint in expeditionibus ædiculæ ſeu domunculæ in tentorio pellibus caprarum tectæ, in quibus Miſſæ celebratæ ſint: *& inde Capella nomen, à capris videlicet, ſumptum eſſe.*

De hoc ipſo yſdem ferè verbis, ſed paulò clarioribus ſcribit Rhenanus in Præfatione ad Liturgiam Chryſoſtomi in hunc modum: D. Martinus Ludovico Regi, qui fidem Chriſtianam ex Francis primus ſuſcepit, à Remigio tinctus, adeò obſervatus fuit, ut pleráque bella ex ope ejus divi ex voto confecerit, quorum minimum non eſt illud adverſum Viſogothos geſtum. Ejus exſtat apophtegma relatum in annalibus Francorum; Bonus ſanè Martinus in auxilio, ſed carus in pretio. Frequenter igitur præſentiſſimum Martini numen experti, tandem cucullum, qui Francis & Germanis Cappa atque Cappula dicitur per diminutionem, de illius Pallio nacti quod nigrum & pendulum ac amphibalon fuiſſe, Severus Sulpitius docet, ubi fortè amphimallon legendum, ut utrinque villoſum accipias, videlicet, non amictus modò, ſed & ſtragulæ veſtis uſum ſuppeditans: nam amphiphalon hic locum non habet. Hujuſmodi inquam capitis amiculum adepti de pallio divi, ipſi Capellam ſancti Martini nominabant ſuâ linguâ, Sant Martens Capell. Hancque non ſolum domi, ceu rem ſacram colebant, verumetiam ſecum in militiam ferebant, tot nationum victores Franci. Locus in caſtris ubi ſervabatur tentoriolo obduci ſoliti, & temporariâ ſtructurâ exornari, magnæ erat venerationi univerſis, quem vocitabant das Cappel, figuratè, pro continente contentum uſurpantes. Vnde factum eſt, ut quibuſvis poſtea sacellis id nomen tribueretur: in actis concilij Tributienſis, recentius habiti, citante Gratiano legimus; Sic ubi à Nordmannis & Sclavis, ab Vngaris & malis Chriſtianis, ſeu qualicunque modo Eccleſiæ fuerint incenſæ & conbuſtæ in Capellis cum tabula conſecrata Miſſas iterum celebrari permittimus. Vbi interpres, Fortè Capellæ non erant, *inquit*, olim Eccleſiæ, cùm antiquitùs dicerentur Capellæ Tuguria Caprarum pellibus tecta. Habes perbellam etymologiam.

Hæc Sacella autem poſterioribus, non ad Baſilicas & majora Templa tantùm, ſicut ab initio, Sacellorum & Capellarum [illegible] *ſed etiam extra urbes, & præſertim in minoribus vicis ſeu pagis exſtrui cœperunt. Quâ de re D. Bullingerus hiſtoriarum peritiſſimus, & antiquitatum diligentiſſimus indagator, in manuſcripto Chronico libro 6. capite 2.* Antiquitùs, *ait*, ſeſe longè latéque extenderunt parochiæ: neque enim quilibet vicus aut pagus ſuum peculiarem Parochum aut paſtorem habuit: ſed parochiales oportuit ex longè diſſitis locis ad ſuam parochiam ire. Exempli gratiâ: ad majus Templum Tiguri cogebantur diebus Dominicis, & præſertim majoribus feſtis ex Schwamendingen/ Riesbach/ Fellanden/ Zolliken/ Wittelliken/ Trechtenhuſen/ Zimiken/ Oerliken/ Wipkingen/ Witiken/ &c. ad ſacra venire, licet hi vici omnes procul ab urbe diſtent. Quia verò in hujuſmodi vicis multi ſenio confecti, ægri & gravidæ fœminæ erant, & propterea minus commodè vel ad majora feſta ad parochialem ſuam Eccleſiam venire poterant, hyeme præſertim: conceſſum fuit illis Oratoria parva, quæ Cappellas vocabant, in ſuis pagis ædificare, quo diebus Dominicis & alijs feſtivitatibus Orationis gratiâ convenire poſſent. *Conceditur hoc quidem in Agathenſis Concilij, anno Domini 506. habiti, juxta Panvinium in Chronico Eccleſiaſtico, Canone*

Canone 21. *eâ tamen conditione ſeu lege, ut majora feſta vel ſolennitates in civitatibus aut Parochijs celebrentur. Ita enim Canon habet:* Si quis extra parochias, in quibus legitimus eſt ordinariuſque conventus, Oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtivitatibus, ut ibi Miſſas teneat (*ſic legitur tomo* 1. *Conciliorum: Gratianus autem de Conſecrat. diſtinct.* 1. *cap. Si quis habet, ut ibi Miſſam audit*) propter fatigationem familiæ juxta ordinem permittimus; Paſchate verò, Natali Domini, Epiphaniâ, Aſcenſione Domini, Pentecoſte & Natali S. Ioannis Baptiſtæ, & ſi quæ maximè dies in feſtivitatibus habentur, non niſi in civitatibus aut Parochijs teneant: Clerici verò ſi qui in feſtivitatibus, quas ſupra diximus, in Oratorijs, niſi jubente aut permittente Epiſcopo, facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Ad eandem ferè rationem Templum Iudæi unicum habuerunt, cujus locum Hieroſolymis Deus conſtituerat: & id erat inſtar Parochiæ, ad quam tota gens tribus feſtis ſolennibus in Paſchate nimirum, Pentecoſte & Tabernaculorum ſolennitate conveniebat, ut fidei & cultûs unitatem profiteretur, neque alibi quàm illic licebat Sacra peragere. At ne interea temporis Religionis exercitium prorſus negligeretur, & legis divinæ cognitio apud vulgus omninò intercideret, utque eorum etiam qui per ætatem aliàve impedimenta Hieroſolymam venire non poterant, ratio aliqua haberetur, ideò per omnes tribus in urbibus, vicis & Caſtellis, alijſque locis frequentioribus certæ domus cœtibus ſacris deſtinatæ erant, quas Synagogas vocabant, eò quòd in illis populus diebus Sabbati conveniret ad audiendum legem & ad preces publicas. Quemadmodum autem veteres, non contenti unico Templo Hieroſolymitano, idolorum templa ædificârunt, in ijſque Altaria exſtruxerunt: ita etiam ſequentibus ſeculis Chriſtiani Cappellas in ijſque Altaria ædificare, Idola & Imagines erigere, ac Miſſas celebrare cœperunt.

Capella ab initio Oratoria.

Fuiſſe autem has Cappellas ab initio nihil aliud quàm Oratoria, hoc eſt, Orationis domus, nec habuiſſe Sacerdotes qui Miſſas ibi celebrarent, vel hinc patet, quòd donationes factæ Cappellis, Parocho ſeu plebano Eccleſiæ parochialis, ad quam illæ Cappellæ pertinebant, ut plurimùm ceſſerunt: quod minimè factum fuiſſet, ſi per proprium Sacerdotem adminiſtratæ eſſent. Hoc autem apparet ex eo inſtrumento, quod Berchtoldus Dux Zaringenſis præpoſituræ Tigurinæ & Canonicis ejuſdem ſuper electione plebani ſeu paſtoris majoris Templi ibidem dedit: in quo inter alia hæc leguntur: Et quia dictum eſt, ut Altari ſerviens de Altari vivat, eidem inſtituto paſtori laborum emolumentum de communibus Eccleſiæ bonis diſtruxerunt: videlicet Dotes omnium Cappellarum, &c. *Actum anno ab incarnatione Domini* 1187. *ibidem. Ex Synodi tamen Agathenſis conceſſione, jam diu ante hæc tempora multis in locis Miſſarum celebratio in Oratorijs his ſeu Cappellis inſtituta fuit.*

Tandem etiam in privatis ædibus Sacella ſeu Cappellas ædificârunt, contra Ethnicorum conſuetudinem, quos illi perpetuò imitantur. Apud Romanos enim Cenſorum erat curare, ut Sacella non in domo cujuſquam eſſent, ſed populo paterent. Itaque Livius libro 40. *ubi loquitur de Lepido & Fulvio Cenſoribus,* Complura, *inquit,* Sacella publicáque Sacra occupata à privatis, ut paterent, eſſentque populo, curârunt. *Et M. Cælius, ut oſtenderet Appium Cenſorem officio ſuo deeſſe,* petijt ab eo, ne Sacellum in domo privata relinqueret: cujus rei cura Appij, qui Cenſor erat, eſſe debuerat: *ſicut ſcribit Ciceroni epiſtolâ* 12. *libro* 8. *Quamvis Paulus Manutius eum locum Cælij intelligendum putet de Sacello, quod ipſe Appius occupâſſet, ex quo gravior ei concitata eſſe invidia, occupatis rebus à Cenſore, quas Cenſor ab alijs occupatas populo reſtituere deberet.* In his *autem* privatis Oratorijs vel Sacellis licere quidem unicuíque fidelium orare, non autem Miſſas celebrare, conſtituit Aurelianenſis Synodus cap. 3. de Conſec. diſtinct. 1. cap. Vnicuique. *Et ſequenti capitulo citatur Canon ex ſexta Synodo qui præcipit,* ne Clerici abſque conſenſu Epiſcopi in talibus Sacellis miniſtrent, ſin minus, deponantur. *Sed hæc non ubique, neque ab omnibus æquè obſervantur. Quid enim non facit auri dira cupido?* 2

Mirum autem in modum his proximis trecentis annis Cappellarum auctus eſt numerus, quando eas in compitis & trivijs, adeoque etiam in ſolitariis locis ob ſomnia & ſimiles revelationes aniles exſtruxerunt: ad eum prorsùs modum, quo altaria olim ſine numero ubivis locorum erecta ſunt: contra quæ in Carthaginenſi 5. *Synodo anno* 438. *habita, talis Canon exſtat:* Altaria, quæ paſſim per agros aut vias, tanquam Memoriæ Martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui eiſdem locis præſunt, evertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non ſinitur, plebs tamen admoneatur ne illa loca frequentet, aut nullâ ibi ſuperſtitione devincta teneatur. Et omninò nulla Memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi aut ibi corpus, aut reliquiæ aliquæ ibi certæ ſint, aut ubi origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine traditur. Nam quæ per ſomnia, & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum ubique conſtituuntur Altaria, omnimodè reprobentur. *De Conſec. diſt.* 1. 3

placuit.

placuit. Quod decretum appoſitiſſimè quoque ad Sacella & Cappellas referri poteſt.

Sacellorū numerus inhibitus. *Quin eò vſque progreſſa eſt ſuperſtitio, vt eam inhibuerit Senonenſis Synodus anno* 1528. *habita, capite* 38. *præcipiens*, Ne prætextu noui miraculi erigatur Cappella, aut Altare nouum, niſi Epiſcopus loci de eo negocio antè definierit quid ſit ſtatuendum, *tomo quarto Com.*

Hæ Cappellæ Parochiis multum damni attulere progreſſu temporis: Vnde ſcitè verèque admodum dici ſolet, mox atque Satanas animadvertat Templum aliquod in Dei honorem erectum, huic proximè exædificare ſacellum, quo illius ruinam moliatur.

CAPVT III.

De Origine OSSARIORVM, quæ Germani vocant Beinhäuſer.

Veterum cadavera terræ mandata. IN *veteri Teſtamento de multis Sanctis, in Novo de Ioanne Baptiſta, de Stephano & alijs dicitur, quòd terra mandata ſint eorum cadauera. Geneſis vltimo capite narratur*, Ioſephum fratres jurejurando adſtrinxiſſe, vt ſua oſſa in terram promiſſam ſecum exportarent. *Poſtea Exodi* 13. Moſes *dicitur* oſſa illa in deſertum tuliſſe. *Non efferri juſſit ex ſuperſtitione quadam, quòd inde ad mortuum redituram aliquam vtilitatem ſperaret: (vt enim piis non fraudi eſt ſi in locis profanis humentur: ita impijs nihil vtilitatis affert, etiamſi in Templis & locis ſacris ſepeliantur.) Sed hac re voluit ſuam fidem erga terram promiſſam teſtari. Ingenium enim hoc eſt fidei, vt inhæreat promiſſis etiam illis, quæ poſt obitum demùm noſtrum implentur: vnde ad Heb.* 11. *cap. hoc mandatum Ioſephi*, inter fidei opera *numeratur. Deinde fratrum quoque ſuorum fidem & ſpem fulcire ac firmare voluit, quòd terram Chanaan certò, ex Dei promiſſione accepturi eſſent. Quid autem actum ſit cum cadauere & oſſibus Ioſephi, poſtquam in terram promiſſam delata eſſent, diſertè indicatur Ioſuæ* 24. *vbi dicitur*, ſepulta & humo mandata eſſe. *Durauit hic mos non ſolum in veteri Teſtamento, ſed etiam in Eccleſia Chriſti aliquot ſeculis.*

S. Antonij memorabilis ſententia de corporibus mortuorum humo condendis. *In vita S. Antonij Eremitæ deſcripta per Athanaſium, & per Euagrium Presbyterum ex Græco translata, exſtat memorabilis locus de Oſſibus mortuorum non effodiendis, & in Sacellis recondendis, ſed humo condendis.* Mos, *inquit*, Ægyptiis eſt, nobilium, & præcipuè beatorum Martyrum corpora, linteamine quidem obvoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare: terrâ verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hunc honorem quieſcentibus reddi, inveteratæ conſuetudinis VANITAS tradidit. De hoc Antonius ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſticâ conteſtatione corrigerent, & laicos viros & mulieres rigidius ipſe conuenit, dicens, nec legitimum hoc eſſe, nec Deo placitum, quippe cùm Patriarcharum & Prophetarum ſepulchra, quę ad nos vſque perdurant, hæc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum oportere intueri jubebat, quod in Sepulchro poſitum lapide vſque ad reſurrectionis diem tertium clauſum fuerit: atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiamſi ſancta eſſent corpora, coarguebat, dicens: Quid majus aut ſanctius corpore poteſt eſſe Dominico? quod juxta conſuetudinem gentium cæterarum, humo conditum eſſe ſcimus? Hæc juſta perſuaſio multorum infixum evellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus, Domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo conſuetudinem ſupradictam, ne erga ſe etiam circa ſe laberentur errore (*vt paulò poſt ibidem etiam annotatur*) dixit duobus ſuis fratribus cùm ſibi moriendum eſſe ſentiret: ſi qua mei vobis cura, ſi qua patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat Reliquias, ne vano corpus honore ſeruetur, ne vituperati ritus à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia. Hujus enim rei gratiâ, maximè huc ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, vos patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem, locum tumuli mei nouerit, *&c. In eandem ſententiam Gregorius Nazianzenus horribile & atrox imprimis eſſe dicit*, νεκρῶν λείψανα σήπειν.

I. Superſtitio circa mortuorum oſſa quando nata. *Progreſſu verò temporis etiam aliis in locis apud Chriſtianos circa Reliquias & oſſa mortuorum variæ irrepſerunt ſuperſtitiones. Primò enim effoſſa ſunt, licet humo prius condita fuerint, eleuata, auro incluſa, ex vno loco in alium tranſlata, nonnunquam etiam in Templis ad oſtentationem ſuſpenſa. Nicephorus autem libro* 3. *capite* 10. *de translatione oſſium ſolidiorum Ignatij ſcribens, non obſcurè indicat, Iuſtini tempore circa annos Chriſti* 145. *nondum notam fuiſſe aut inualuiſſe ſuperſtitionem hanc anilem. Profitetur præterea, ſe ignorare tempus quo iſtæ eleuationes & translationes cœperint. Sed hac de re plura diximus ſupra libro* 2. *capite* 7.

Secundo non tantum Sanctorum Martyrum oſſa effoſſa ſunt, & ad cultum proſtituta, ſed etiam vulgi, cœperuntque Sacella, quæ nos Oſſaria, Germanicè Beinhäuſer *vocamus, exſtrui, eáque in eis coacervari: imò hujuſmodi in Oſſariis tandem etiam preces & Miſſæ, pro animabus quarum oſſa ibi coacervata jacebant, habitæ ſunt.* Oſſaria quando inſtituta.

Quo

Quo tempore autem hæc conſuetudo impia & ſuperſtitioſa cœperit, diligenti licet authorum lectione, & aſſiduâ inquiſitione percipere non potui. In Colonienſi Synodo ſub Rodolpho I. Imper. habita, primùm quod quidem inuenire potui, cap. 11. *ſancitur*, vt in ſpeciali loco oſſa mortuorum fideliter reponantur.

Rationes quæ videntur probare Oſſaria.

Hanc conſuetudinem effodiendi oſſa & crania ex ſepulchris, eáque ordine ac ſerie in Oſſarijs diſponendi, hanc ob cauſam probandam eſſe cenſent, vt ea videntes, cogitemus nos caducos & mortales eſſe, nobiſque à ſuperbia, auaritia, libidinibus, aliiſque ſceleribus caveamus. *Quod quidem aliquam habet probabilitatis ſpeciem. Verùm eodem fuco Imagines olim defendebantur quoque. Cogitandum autem erat ſimul, quæ mala inde conſequerentur. Videmus tot ſuperſtitiones acceſſiſſe, ut illius rei nullus amplius poſſit eſſe bonus vſus. Vt renocemur à peccatis verbum Dei eſt audiendum, inuiſendi ſunt ægroti, deducenda ſunt funera, ſontium ſunt ſupplicia ſpectanda. hinc enim multò melius hæc diſcemus. Neque nobis ex bona, vt vocant, intentione quid fingamus, quod nos ad virtutes alliciat, aut à vitijs abſtrahat, ſed illis vtamur quæ Deus nobis tradidit. In hunc quoque finem inſtitutus eſt in noſtris Eccleſijs mos pius & vtilis, eorum nimirum nomina honorificâ mentione Eccleſiæ publicare hebdomadatim, qui de viuis exceſſerunt, vt & noſtræ ſortis impudentes admoneamur, & ad preces excitemur. Sed & ipſa Cœmeteria atque ſepulchra eiuſdem rei nos admonent. Qua de re præclarè admodum ſcribit D. Chryſoſtomus in Sermone de fide & lege:* Videntes, *inquit*, ſepulchra, cogitamus ſtatim & inter nos diſputamus, dicentes: Ecce quid tandem ex nobis fit? Et quo abimus? Confabulamur, egredimur de Sepulchris, & humilitatis noſtræ obliuiſcimur. Apud ſepulchra, ita vnuſquiſque proximo loquitur: ô miſeram, ô miſeram noſtram vitam. Quid tandem ex nobis fit? *Et mox:* Ea propter Deus vbique Sepulchra fieri voluit, vt illis noſtræ ipſorum infirmitatis memores fieremus. Ideò omnis ciuitas, omne caſtellum ante ingreſſum ſepulchra habet, vt contendens intrare civitatem, quæ imperat & floret diuitiis & potentatu alijſque dignitatibus, priuſquam videt quod ſecum concipit, videat primùm quod fit. Ante portas ſunt Sepulchra, ante agros ſunt Sepulchra. Vbique ante oculos noſtræ humilitatis ſchola: & docemur in quid deſinamus tandem, docemur qualia futura ſint phantaſmata.

Chryſoſtomi elegans locus de Sepulchris.

Rationes ob quas Oſſaria non ſint ferenda.

Ad rationes quas ſuperius adduximus de humo condendis cadaueribus & oſſibus mortuorum, nec effodiendis, & in Oſſarijs aſſeruandis coaceruandiſque pertinent etiam pericula quæ inde oriri poſſent. Eorum primum *eſt impietatis & ludibrij hoſtilis. Vnde* 1. *Sam.* 31. *indicatur*, ciues Iabeſenſes tuliſſe cadauer Saulis de muro Bethſan, idque ne à victoribus reperiri poſſet, & omnium ludibrio exponeretur, combuſſiſſe. *Hinc etiam Plinius libro* 7. *capite* 54. *indicat*. Cadauera cremare apud Romanos non fuiſſe veteris inſtituti; ſed terrâ condere. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognouêre, tunc demùm inſtitutum. *Et tamen multifariè priſcos ſeruauêre ritus. Sicut ante Syllam Dictatorem in domo Cornelia nemo traditur eſſe crematus, hoc verò ipſum voluiſſe, veritum talionem, eruto C. Marij cadauere.* Secundum, *ne ſententiæ & judicio Dei repugnare videamur. Deus enim Adamo dixit*, Pulvis es & in pulverem reverteris. Tertium, *ne magicis artibus fomenta præbeamus. Refert enim Euſebius libro* 3. *de vita Conſtantini*, cùm ſub Conſtantino & Theodoſio ſtatuæ gentilium everſæ fuiſſent, repertá in ijs eſſe mortuorum hominum oſſa, atque arida crania, ab incantatoribus impoſita, ad exercendas magicas artes & decipiendos ſimplices. Quartum, *ne, ſi Cham denudando patrem maledictionem commeritus eſt, & nos oſſa parteſque tegendas majorum noſtrorum detegendo, ejuſdem impietatis maledictionem incurramus. Nam ſi Tobias & ſimiles ſepeliendo fratrum cadauera ludibriis eximentes, pij operis laudem ab hominibus à Deo verò benedictionem ſunt conſequuti, videndum quid è contrario ſequatur.*

CAPVT IV.

De origine ÆDIUM Sacerdotum juxta Templa, & CARCERUM Epiſcoporum.

IN *Concilio Carthaginenſi* 4. *cap.*14. *ſancitum fuit*, ut Epiſcopus non longè ab Eccleſia hoſpitiolum habeat, *diſtinct.*41. *Et poſtea Eugenius* 1. *Papa circa annos Chriſti* 654: *conſtituiſſe dicitur*, ut juxta Templa Sacerdotum domicilia exſtruerentur. *Stella, & Balæus in vita ejus. Nicolaus* 1. *etiam circa annos Chriſti* 860. *ſtatuit*, ut nulla ædificia in atrio Eccleſiæ, *hoc eſt, Cœmeterijs*, ponantur, niſi tantum clericorum 22. *q.* 1. *C. Nulla. Confirmatur id Synodo Salegunſtadienſi anno* 1023. *celebrata, ubi decretum fuit*, ut ædificia laicorum, quæ Eccleſijs conjuncta ſunt, deſtruantur; & nulla in atrio Eccleſiæ (An oder auff dem Kirchhoff) ponantur, niſi tantum ſacerdotum, *cap.*12.

Eugenius 1. *Pontifex Rom. conſtituit*, ut Epiſcopi carceres heberent, pro puniendis, *non idololatris, adulteris, aut Sodomitis, quorum apud eos ingens erat numerus, ſed hæreticis, ut Chriſtum purè confitentes appellare ſolent. Ante*

Con-

Conſtantinum M. Epiſcopi paſsim in carceres à tyrannis conjiciebantur ob fidem in Chriſtum, nunc vice verſâ Epiſcopi fideles in carceres detrudere incipiunt. Ita ſenſim ad ſe traxerunt poteſtatem civilis gladij, tyrannidemque plusquàm Nimrodicam exercuerent. Balæus in vita Eugenij. Supplement. Chronic. diſt. 81. cap. Sacerdos. Volaterranus. Funccius. Valer. Anſelm. Ryd.

CAPVT V.

De origine & progreſſu SCHOLARUM.

Scholas juxta Templa eſſe debere.

LEO IV. *Pontifex Rom. Synodum Romæ celebravit, quæ à Luitprando in ejus vita, deſcripta eſt, licet nondum edita ſit, ut in Catalogo teſtium veritatis fol. 82. indicatur, in ea neceſſario ſervari præcipitur cap. 7.* ut juxta templa vel Eccleſias clauſtra conſtituantur, in quibus Clerici diſciplinis Eccleſiaſticis imbuantur, utque miniſtri ſeu præceptores tales præficiantur eis, quorum vitâ ac doctrinâ erudiri poſſint. *A Gratiano verò cauſa 12. q. 1. hoc decretum totidem verbis tribuitur Eugenio & Leoni* IX. *Non alienum igitur ab hac noſtra de Templis tractatione fore puto, ſi de Scholarum Origine & progreſſu quædam etiam in medium afferam: præſertim cùm videamus pleriſque in locis hodiè, Scholas non quidem ob legem hanc Pontificiam, per ſe alioquin non reprehendendam, ſed propter plures commoditates, juxta Templa inſtitutas, ipſiſque adeò adjunctas eſſe.*

Schola ante diluvium.

Vt igitur rem à prima rerum Origine repetam, dubium nemini eſſe debet, quin ſanctorum Patrum ante Diluvium ædes ſeu domus aliud nihil quam Schola pietatis & bonarum literarum fuerint. Dubio procul enim Adam *ſuos liberos & poſteros, quorum magnum vidit numerum omnes ſcilicet ad Diluvium uſque excepto Noe, vixitq; annos 930. diligenter inſtituit, & ſuo exemplo docuit, quàm grave ſcelus ſit Deum non verè colere, præceptáque ejus tranſgredi.* Seth *quoque Adami filius author fuiſſe perhibetur,* ut rerum cœleſtium naturam homines ante Diluvium perſcrutarentur, & in mirabili illo aſtrorum curſu inquirendo multum ſtudij, ac diligentiæ poneret. *Sunt quidem aliqui, qui ne literas quidem ullas in prima iſta mundi ætate fuiſſe contendant, dum alij Ægyptios, alij Phœnices, nonnulli etiam Græcos earum inventores eſſe pertinaciter defendant, acerriméque invicem inſectentur. Ioſephus autem libro 1. contra Appionem, & Euſebius lib. 1. de Præparatione Evangelica,* Hebræos literas inveniſſe tum ex earum appellatione tum etiam figura *probant. Et Euſebius quidem, quæ Plinius de Aſſyrijs, Herodotus & Lucanus Poëta, de Phœnicibus tradiderunt, col. 12. ea de Iudæis intelligi debere eleganter veriſſiméque demonſtravit: Iudæam enim veteres ſcriptores non rarò Phœniciam appellârunt, atque in Syria ſemper collocârunt. Et Patriarchas diu ante diluvium literas habuiſſe, illud quoque ſatis magno argumento eſſe poterit, quod Enoch, quem ſeptimum ab Adamo vocat D. Auguſtinus de Civit. Dei l. 18. c. 38. librum de rebus naturalibus & Angelorum natura conſcripſit, cujus authoritate Iudas Apoſtolus in Epiſtola ſua canonica utitur, quam etiam Auguſtinus eodem loco defendit, & hactenus in Æthiopum Regia bibliotheca, Guilelmo Poſtello authore, aſſervatur. Deinde quia Adam prædixerat fore, ut aliquando aqua, aliquando ignis propter hominum peccata omnia prorſus everterent, idcirco nepotes ejus duas ex diverſis materijs columnas conſtruxerunt, unam ex lateribus, quæ igni: alteram, ex lapidibus, quæ aquâ conſumi non poſſet. In utraque ea, quæ magno labore & induſtria, in rerum cœleſtium indagatione, & aſtrorum curſûs inquiſitione, inveniſſet, ad poſteros tranſmittenda conſcripſere. Vide plura de literarum inventoribus apud Polydorum libro 1. capite 6.*

Literæ à quibus inventæ.

Caini Schola.

Alter quoque filius Adami, Cain, *Scholam etiam inſtituit, ſed nequitiæ & ſcelerum. Nam ut Nauclerus volum. 1. Generat. 1. ex Ioſepho indicat,* ad plagam orientalem verſus Eden humano genere multiplicato, ſuos familiares ad latrocinia invitans Cain, opes magnas congregavit: & ſuorum doctor in his ſtudijs exſtitit, ibíque hominum ſimplicitatem ex inventione ponderum & menſurarum permutavit, eoſque in calliditatem & corruptionem perduxit: ibidem quoque terræ terminos primus poſuit, urbemque primam conſtituit, quam à filio ſuo Enoch *Enochiam* appellavit. *Nepotes quoque ejus variarum artium inventores & doctores exſtiterunt.* Iabal *enim filius Lamechi nil niſi carnalia meditans, primus condidit paſtoralia tentoria ad mutandum paſcua pro gregibus nutriendis.* Iubal *verò frater Iabalis Muſicam inveniſſe & docuiſſe fertur in cithara & organo, ut labores paſtorales fratris ſui in delicias verteret.* Thubalcain *autem & ipſe filius Lamechi, artem ferrariam primus invenit, & alijs tradidit, res bellicas exercuit, ſculpturaſq; in metallis ad libidinem oculorum fabricavit.* Noema *denique filia Lamechi artes varias diverſaſque texturæ invenit, lanam & linum in fila traxit, & pannum texuit, aliaſque texere docuit: nam ante hæc pellibus tantum ferarum utebantur. Et ex his notant aliqui, quòd omnes artes vel ſcientiæ ſeculares, liberales, ſive mechanicæ vel phyſicæ humanæ curioſitati deſervientes, in Caini ejuſque nepotum Schola inventæ alijſque traditæ ſint. Vt videas filios adulterinos ſubtiliores acutioreſque alijs fuiſſe: juxta dictum Servatoris,*

Caini nepotes variarum rerum inventores.

Iabal.

Iubal.

Thubal.

Noema.

Filij

Filij hujus ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in ſuo genere: *Luc.* 16. *Et hæc quidem fuerunt exercitia ac ſtudia hominum in prima illa mundi ætate ante Diluvium.*

Schola poſt Diluvium. Noe qualem Scholam habuerit.

Poſt Diluvium autem, cùm jam antea Noe *ſuos Theologiam & ſacros ritus docuiſſet, cœpit eoſdem etiam inſtituere in humana ſapientia, quam Græci* φιλοσοφίαν *appellant, & rerum naturalium ſecretis, inprimiſq; aſtrorum curſûs & ſyderum motus rationem fideliter illis tradidit, ob qua illum exiſtimârunt divinæ naturæ eſſe participem, ac propterea illum* Olybana *ac* Arſa, *id eſt, Cœlum & Solem cognominaverunt, & ut Beroſus nonnulliq; Iudæorum Rabbini tradunt, omnium Gigantum ſapientiſſimum & Matheſeos peritiſſimum judicârunt.*

Noe filijs ſuis diſtribuit terram.

*Cùm autem in immenſum multiplicatum eſſet genus humanum, idem Doctor adhortatus eſt filios ac nepotes ſuos, ut novas quærerent ſedes, & urbes ædificarent. Deſignavit itaque illis tres orbis partes, Aſiam, Aphricam & Europam, ut ante Diluvium viderat, ſicut Nauclerus Gener.*10. *volum.*1. *ex Beroſo Chaldæo refert. Profectus igitur, ut Philo Hebræus de multiplicato humano genere tradit, ipſe Noe cum tribus filijs in Pontum venit, & ratibus circumluſtravit totum mediterraneum mare, oſtendens primò* Sem *littus omne Aſiaticum à Tanai per Boſphorum uſque ad Nilum Ægypti.* Chamo *autem littus Aphricæ uſque in Anguſtias Oceani & Gadium,* Iapeto *verò omne littus Europæ à Gadibus uſque Tanaim. Et hi quidem tres fratres in eas orbis partes, quas pater ſingulis monſtraverat, diſceſſerunt, ibique non ſolùm urbes condiderunt, ſed & Scholas aperuerunt, ac juventutem bonis moribus literiſque imbuerunt: licet Chamus, majorem reliquis gloriam paraturus, & ut, ſicut Vincentius inquit lib.*2. *cap.*101. *divinæ naturæ particeps eſſe crederetur, optimis artibus, quibus à parente inſtructus fuerat, ad ſuperſtitiones Magicas abuti cœperit. Nec ſatis ipſi fuit per ſe hujuſmodi turpitudinem exercere, verum etiam libros, & carmina de Magia & incantationibus conſcripſit: utque non ſolùm in ſuos, ſed fratrum ſuorum liberos & poſteros quoque hoc venenum infunderet, æternamque ſui nominis memoriam poſt ſe relinqueret, non contentus terris, quas pater ei monſtraverat, alienos quoque fines, adeoq; ipſam Italiam etiam, vivente adhuc patre, ingreſſus eſt, & ad Gomeros venit: non comparente autem Gomero, cœpit colonias regere, & ſua impietate ac ſceleribus corrumpere.*

Germania à quo artibus ingenuis exculta.

Ianus autem, qui & Noah, cùm & ipſe veniſſet ſecundò in Italiam, videndi colonias, quas eò deduxerat gratiâ, & comperiſſet Chamum præter opinionem corrumpentem juventutem, tribus quidem annis æquo illum tulit animo, deinde verò aliquot illi aſſignatis colonijs, eum Italiâ excedere juſſit. Dimiſit quoque à ſe nepotem ſuum, Gomeri primogenitum Thuiſconem, *cujus nepos* Wigevvonerus, *vel, ut alij vocant,* Ingevon *aut* Inguvon, *filius Manni, Academias in Germania inſtituit, ad comprimendam hominum audaciam. ſummque Germanicum regnum, quod fuit ampliſſimum, artibus ingenuis excoluit, Beroſo auctore. Vnde vehementer admirari ſoleo quorundam ſtolidam inſolentiam, qui Germanos barbariei traducunt impudentiſſimè: quodque nihil Religionis veræ, nihil bonarum literarum & ſcientiarum, nihil denique civilitatis habeat Germania, quod non aliunde, & præſertim ex Latio hauſerit, derivârit & acceperit.*

Vetuloniæ gymnaſium.

Noachus autem in Latio permanſit, & quia, ut diximus, Chamus falſam & impiam, quam in Africa & Ægypto evomuerat, doctrinam, in Latio quoque ſpargere inceperat, publicum Vetuloniæ *Gymnaſium aperuiſſe creditur, ubi divina & humana jura, diſciplina morum artes mathematicæ, & Sacrificiorum, cultuſque divini rationes traderentur: ut verâ Religione & ſapientiâ imbuti, contra peſtilentiſſimos Chami errores, & vanas aliorum ſuperſtitiones, quas ſine dubio aliquando exorituras eſſe prævidebat, ſatis munirentur. Et ne aliquando hæc, quæ ipſe publicè ibi profeſſus fuerat, interirent, certis quibuſdam libris comprehendit.*

Noachi uxor erudit virgines in Latio. Virginis Veſtalis inſtitutio.

Noacho autem his occupato, uxor ejus non ſegnior viro, Sacrificiorum curæ, erudiendiſque virginibus, vacâſſe maximè dicitur: ut ferè mulieres viris religioſiores ſunt. Cumque ignem, à ſe repertum, ad ſacrificia neceſſarium eſſe intelligeret, ad ejus cuſtodiam, ſuadente vel ſaltem permittente Noacho, virgines legiſſe creditur, quòd ignis natura pura & incorrupta eſſet. Vnde ipſam, quòd ignem virginibus cuſtodiendum prima omnium inſtituiſſet Veſtam *appellârunt, juxtà illud Ovidij Salmonenſis Poëtæ:*

Nec tu aliud Veſtam quàm vivam intellige flammam. *Cuſtodes verò ſacri hujus ignis* Virgines Veſtales *nominârunt, de quibus multa hinc inde in Romana hiſtoria.*

Italia à Noacho erudita.

Ex Noachi verò Gymnaſio phyſicam, Aſtronomiam, cæterarumque artium doctrinam, Theologiam & religionem in totam Italiam emanâſſe, multis argumentis Ioannes Annius Viterbienſis in ſuis ad Beroſum Annotat. comprobavit.

Hetruſci.

Hetruſci inprimis has artes ita excoluerunt poſt mortem Noachi, ut univerſus orbis eorum doctrinam & ſapientiam admiraretur, & in prognoſticationibus, interpretationibuſq; fulgurum atq; portentorum præſtantiſſimi haberentur.

Pythagoras in Italiam.

Hac famâ permotus Pythagoras ille Samius, ex Perſia & Ægypto reverſus, atque omnium ferè gentium literaturâ ad miraculum uſque imbutus, ad Hetruſcos proficiſcitur in Italiam: & quia eorum doctrinam, quæ Moſis non abſimilis erat, præ cæteris omnibus probabat, idcirco hîc permanere, ibidemque diſcere ſimul & docere ſtatuit. Quo factum eſt, ut non ſolùm à ſapientibus

Hetruſcorum, quæ ignorabat, perciperet, ſed ipſe etiam, quæ alibi longo uſu, multo labore, ſtudio ac vigilijs cognoverat, iterum doceret, adeóque Græcorum philoſophiam primus in Italiam inferret.

Academia

His rebus factum eſt, ut Romani, qui longo tempore politiori literaturâ caruerunt, cùm viderent non ſolùm Hetruſcos ob bonarum literarum ſtudia florere, & in toto mundo celebres eſſe, ſed etiam potentiſſimos Reges ac principes earum præſidio regna adminiſtrare: ſæpe etiam bella dexterius conficere, curam illarum ſuſcipere tandem ſtatuerent. Et quia Pythagoræ doctrina præ cæteris illis arridebat, eam quoque in urbem aviſſimè recipiebant, ut Cicerò author eſt lib. 4. Thuſc. quæſt. ac brevi quidem hujus doctrinæ cupiditate ita exarſerunt non ſolùm nobiles Romæ, ſed & promiſcua multitudo ut populus Romanus rarò aliquem vel Reipub. vel militiæ præficeret, qui non eſſet eâ vel mediocriter eruditus.

Cùm verò propter bella diuturna & gravia quæ populus Romanus geſſit, inprimiſque ob diſſenſiones civiles Scholæ cum ſtudijs interiſſent Romæ, ideo Iulius Cæſar poſt bellum Civile ex Ægypto rediens in Italiam, mox ad ornandum imperium Rom. ſe convertit, ut quod tot periculis tantiſque laboribus parârat, in pace & tranquillitate diu conſervaret. Nullâ verò ratione hoc commodius fieri arbitrabatur, quàm ſi bonarum literarum ſtudia reſuſcitaret, & urbem, caput imperij, viris doctis & literatis exornaret. Adduxit ergò ex Ægypto inſignes Mathematicos, & author fuit ut Mathematicæ diſciplinæ in Italia colerentur: ampliſſimas quoque Græcas & Latinas bibliothecas erexit.

Auguſtus.

Auguſtus verò omnium Provinciarum, quas imperio adjecit iuventuti optimos præceptores dedit, ut non minus accuratè educati eruditique, quàm proprij filij, in Romanorum fidelitate & legibus permanerent. Inſtituta ergo ſunt inſignia Gymnaſia Romæ inter quæ longè celeberrimum fuit Atheneum, ad Alexandrini Muſæi æmulationem à Claudio Imp. fundatum ubi Hiſtoriæ ab eo editæ quotannis recitarentur, Volaterrano teſte libro 12. Geograph.

Traianus

Et Trajanus Nerva multa in emendationem publicorum negotiorum conſtituit, in Scholarum verò & puerorum ſuſtentationem plurima, ut in vita ejus Dion Caſſius Nicæus refert: ob eamque cauſam ad reſtituendum bonas artes & divini humanique juriſprudentiam, cælitùs à Deo miſſus credebatur, authore Sexto Aurelio Victore.

Schola Aſiatica Chaldæi & Hebræi.

In alia porrò orbis parte, quæ Semo *attributa fuit, non minorem operam excolendis bonis literis & aperiendis Scholis impenderunt. Qua in re ita excelluerunt Iudæi & Chaldæi maximè, ut optimarum artium vetuſtiſſimi Inventores habiti ſint. Vnde & conſultus Apollo ita reſpondit:*

Dura via illa nimis æratis clauſaque portis,
Quæ vitam vobis aperit donatque beatam.
Nec verò verbis facilè enarrarier ullis
Exponiq; queat: illo quo ſemita ducit:
Quam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras
Qui Nilicpotant lymphas: Phœnicibus inde,
Proximaque Aſſyrijs ea cura: ſed inclyta longè
Gens Hebræa illam novit, notamque recepit.

Et alio Oraculo idem Apollo adhuc clarius hoc demonſtravit inquiens:

Chaldæis quà vera eſſet ſapientia tantum,
Hebræiſque ipſis conceſſum cognoſcere pura
Æternum qui mente colunt regemque Deumq;:

ut Euſebius refert lib. 9. cap. 3. de Præparatione Evangelica.

Schola Ægypti Memphitica Schola.

Ab his in omni genere bonarum diſciplinarum, & præſertim in Mathematicis artibus inſtitutus Abraham, *eas in Ægyptum importavit, Ægyptieſque Geometriam & Aſtrologiam docuit, ante cujus adventum nihil harum rerum ſciebant: & cauſa creditur fuiſſe* Memphitici *Gymnaſij, ubi è Meſopotamia profectus habitâſſe dicitur. Illas verò artes ipſi propter admirationem tam egregiè coluerunt, mirificeq; auxerunt, ut Gellius libro 11. Ægyptios in artibus inveniendis ſolertes, & in cognitione rerum indagandâ ſagaces exſtitiſſe probet.*

Ioſephus Alexandrina Schola.

In Ægyptum autem veram Theologicam Ioſephus *Patriarcha videtur intuliſſe, quam tamen ipſe haud longo tempore poſt fœdiſſimè corruperunt. Sed cum in Philoſophia & Mathematis diu floruiſſent, tandem Ptolemæi reges Alexandriæ omnium liberalium artium Scholas aperuerunt, inter quas principales fuerunt* Muſæum, Serapium, & Iſeum, *à Muſis, Serapide & Iſide denominata. Quocirca in Ægypto omnes ferè qui olim doctrinâ excellentes ac celebres fuerunt inſtituti ſunt, alijſq; gentibus qui leges & vitæ præcepta dedere, ad Ægyptios ea primum percepturi, tranſierunt.* Thales *enim Mileſius Ægyptiorum Sacerdotibus uſus eſt Præceptoribus, quod ipſe ad Pherecidem fatetur.* Pythagoras *in Ægyptum ſtudiorum cauſâ profectus eſt: ubi ſacerdotum Commentarios ſcrutatus, innumerabilium ſeculorum obſervationes cognovit.* Plato *Philoſophorum Deus in Ægyptum ad Prophetas & Sacerdotes profectus, Geometriæ multiplices numeros cæleſtiumque rationum obſervationem percepit: ubi & Moſis Prophetæ libros legiſſe, & ideò ad Chriſtianam Religionem proximè acceſſiſſe creditur.* Ariſtoteles *quoque*

plurima

plurima in Aſia à Iudæis & Ægyptiis didicit.

Scholæ in Græcia extructæ. Academia. Athenis. Lyceum. Stoa.

His artibus inſtructi, tanquam apes dulciſſimo melle onuſtæ, in Græciam redierunt, eamque mirificè excoluerunt & exornárunt. Et Plato quidem Athenis in loco, qui Academia dicebatur, Scholam aperuit, quam Cicero ad Seruium Sulpit. omnium totius orbis nobiliſſimam fuiſſe dicit. Ariſtoteles verò in Lyceo (Templo Apollinis olim, quod à Lycio Pandionis F. nomen traxit) Gymnaſium inſtituit, & Zeno in Stoa ſiue porticu Piſianactea ſeſe exercuit. vnde Stoici eius diſcipuli. Ex his tribus Gymnaſiis, Platonis autem & Ariſtotelis præcipuè, præſtantiſſimi oratores, optimi Philoſophi, & celeberrimi Poëtæ in vniuerſum orbem terrarum prodierunt.

Græci nõ primi artium inventores.

Verum ergo non eſt, quod Græci ſibi tribus ſolis voluerunt, ſe omnium hominum parentes, & primos literarum atque artium cunctarum inuentores exſtitiſſe: vtque facilius hominibus hoc perſuaderent, per incredibilem arrogantiam omnium gentium ac populorum Hiſtorias corruperunt, & antiquiſſima quaque abolere conati ſunt. Atqui Iſocrates apertè fatetur, quòd Pythagoras Samius ex Ægypto liberales artes, & philoſophiam primus in Græciam intulerit. Et in libris de præparat. Euangelica, nihil magni Græcos, præter eloquentiam inveniſſe, Euſebius eleganter demonſtrat.

Schola Iſraelitarum.

Quemadmodum autem ab initio huius capitis diximus, Patriarcharum domos nihil aliud quàm Scholas & officinas pietatis ac bonarum artium fuiſſe, ita vbi poſteri eorum terram promiſſam occupáſſent, Leuitis vrbes 48. ex præcepto Domini Num. 35. aſſignárunt, cum ſuburbanis ſuis, per vniuerſum regnum. Eæ verò vrbes Leviticæ dicebantur, non quòd ſoli Leuitæ in ijs habitarent, ſed quòd ibi iuuentus in ſtudijs liberalium diſciplinarum & artium erudiretur, & in Synagogis Lex Dei diligenter exponeretur. Earum ſumma ſemper cura habita fuit à ſanctiſſimis & præſtantiſſimis etiam in populo Dei viris.

Samuel Propheta præfect⁹ Burſæ.

Ita in Samuelis Hiſtoria legimus quòd ipſe Samuel præfectus fuerit Naioth, id eſt, burſæ, ſiue collegio, quod inſtitutum erat in monte ſancto in ipſa Rama: ejuſdem etiam Gymnaſii mentio fit cap. 10. lib. 1. Sam. Studioſi eius appellabantur Prophetæ.

Helias & Heliſæus Scholarũ præfecti.

Scholæ Hierichuntinæ & Ramod Galaad aliquandiu Helias, demum etiam Heliſæus præfuit: eorumque diſcipuli vocabantur Filij Prophetarum, ſiue Nazaræi, hoc eſt, ad ſtudia ſegregati. Loquitur etiam Ieremias in Thren. 4. cap. de adoleſcentibus, qui ſub cura optimorum Magiſtrorum, & in bonis literis & in probitate morum optimè fuerant inſtituti. Ex his Scholis deſtinabantur Miniſterio ſacro, ad quod quiſque videbatur idoneus maximè.

Schola Hieroſolymitana.

Etſi verò populus Dei poſt captiuitatem Babylonicam, apud exteras agerét gentes, nunquam tamen neglexit ſtudia literarum etiam inter Gentes inſtitutis Synagogis. Acta enim Apoſtolorum referunt, Paulum ingreſſum Synagogas, Evangelium annunciáſſe. Hieroſolymis tamen erat eius gentis præcipuum & florentiſſimum ſtudium, quo etiam ex omnibus regnis confluebant, vt ex Actis Apoſtolorum colligi poteſt: vbi ſic legitur: Erant Hieroſolymis habitantes Iudæi, viri religioſi ex omni natione eorum qui ſub cœlo ſunt. In eodem libro meminit D. Lucas Collegii Libertinorum, Cyrenenſium, Alexandrinorum, Cilicum & Aſiaticorum, eorum nimirum, qui ex his nationibus Hieroſolymam ſtudiorum gratiâ commigrárant. Paulus cùm eſſet civis Romanus è Tharſo Ciliciæ vrbe oriundus Hieroſolymam conceſſerat, vt per Gamalielem in Lege Domini inſtitueretur. Tradunt autem hunc Gamalielem Simeonis iuſti fuiſſe diſcipulum, & hunc Hillelis. Petrus enim Galatinus de Arcanis Catholicæ veritatis l. cap. 2. Floruit Hillel, inquit, anno ante Templi ſecundi everſionem 100. & 80. habuit diſcipulos, omnes excellenti ingenio & doctrinâ præditos, qui omnes ratione diſciplinæ filij ejus ſunt nuncupati. Inter hos poſtremus omnium Simeon juſtus, qui Chriſtum in vlnas ſuſcepit, ponitur. Refert Ioſephus libro vndecimo Antiquit. & Euſebius in Chron. Alexandrum M. contra Darium Perſarum Regem pugnaturum à legiſperitis Hieroſolymitanis edoctum, quòd Græcorũ Rex in Aſia dominaturus eſſet, Synagogam eorum multis privilegiis ornâſſe. Author quoque eſt Optatus Mileuitanus, extra Hieroſolymam ſeptem Synagogas fuiſſe, vbi Leges quidem promiſcuè traditæ fuerint, diſputare autem nulli licuerit.

Scholæ ſectariorũ inter Iudæos.

Cùm verò Legis doctores nimiùm ſibi authoritatis vſurparent, & ſinguli doctiores ſanctioresq́ reliquis dici & haberi vellent, in tres potiſſimùm ſectas diuiſi ſunt; quorum nonnulli Phariſæi, quidam Sadducæi, reliqui verò Eſſæi dicebantur: hi verò cùm nec effrenatam licentiam Sadducæorum, nec Phariſæorum ſimulationem & hypocriſin ferre poſſent, peculiares Scholas ad lacum Aſphaltitem inſtituerunt, in quibus non modò leges ſacras, ſed alias quoque liberales artes docuerunt, Philone & Euſebiô auctoribus.

Conſtat itaque ex his, quæ hucuſque commemorauimus ab exordio ſtatim mundi ad Chriſti vſq́ tempora iuuentutem apud omnes non omnino barbaras gentes, diligenter inſtitutam, & potētiſſimos Monarchas, Reges, Principes ac Magiſtratus in id ſedulò incubuiſſe, vt in ſuis Regnis & Rebuſpublicis ſtudia literarum florerent. In qua narratione eò breuior fui, quòd hæc omnia diligenter, & copioſè à doctiſſimo viro Iacobo Middendorpio lib. 1. & 2. de Academiis ſint tradita, mihique animus ſit de Origine & progreſſu Scholarum apud Chriſtianos hoc capite præcipuè

agere, quod nunc aggrediar, & quàm breuiter potero abſoluam.

De Origine & progreſſu SCHOLARVM apud Chriſtianos.

Academiam primam in nouo Teſtamento Chriſtus inſtituit.

CHriſtus Seruator noſter vnicus non abrogâſſe legitur Scholas Iudaeorum ſui temporis in quibus iuuentus in literis fideliter inſtituebatur, ſed ipſe quoque in nouo Teſtamento Academiam omnium primam, ſanctiſsimam & perfectiſsimam inſtituit, in eaque viuâ voce ipſemet docuit. Vocauit enim duodecim diſcipulos quos in doctrina cœleſti diligentiſsimè erudiuit, & ad omnia miracula quæ edidit, adhibuit: inſtruxit ipſos etiam dono miraculorum, quo plures ad Chriſtum ejuſque doctrinam amplectendam permouerent. Docebat autem Dominus non in vno aliquo loco certo & fixo hos ſuos diſcipulos, ſed in itinere, in vrbibus in vicis, ad mare, in deſertis locis, & vbicumque daretur occaſio, vt non immeritò Peripateticorum nomine eos appellare poſsimus. Cumq́; poſt reſurrectionem Chriſti in ejus Schola bene confirmati, & in Pentecoſte donis Spiritus ſancti abunde inſtructi fuiſſent, in vniuerſum orbem egreſſi etiam alios ſuâ doctrinâ imbuerunt, & quæ à præceptore ſuo didicerant, cunctis mortalibus tradiderunt. Sed & Scholas aperuerunt, in quibus diſcipulos in ſacris literis inſtituerunt, & ad Miniſterium Eccleſiaſticum præparârunt. Hāc conſuetudinem Paulus Timotheo ſuo commendat etiam dicens: Quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei, vt alios quoque doceant.

Scholæ Apoſtolorum.

Scholæ Ethnicorum in Chriſtianas commutatæ.

Et multa proferri poſſent, quæ ſatis magno argumento ſunt, Gentes ac Iudæos ad fidem Chriſti conuerſos ſuas Academias & Synagogas in Scholas Chriſtianas commutâſſe, & philoſophos Ethnicorum Chriſtianos factos, Scholas ſæpe de nouo aperuiſſe, in quibus bonas literas, & liberales artes cum pietate docuerint, & Gentilium errores confutârint.

Inſtitutæ igitur ſunt iam inde à prima Chriſtianiſmi origine multæ paſsim Scholæ, inter quas poſt Apoſtolorum tempora celeberrima fuit Alexandrina, *ex Ethnica ſeu philoſophica à D. Marco, cùm ibi Eccleſiam colligeret, philoſophis & Iudæis ad veram religionem conuerſis fortè commutata. Sunt tamen qui hanc Chriſtianorum Scholam circa annos demum Chriſti 150. inſtitutam velint. Et ſanè Dei prouidentiâ & bonitate ſingulari factum opinor, vt in ipſis religionis Chriſtianæ primordiis hæc Schola veram fidem amplecteretur, quo inde in vniuerſum penè orbem Chriſti agnitio citius emanaret: iam inde enim à Ptolomæis Regibus ſemper inter celeberrimas Academias fuit numerata, ad eamque ex omnibus terræ partibus certatim diſcendi gratiâ confluxerunt. De hac Schola Euſebius libro quinto, capite 9. refert,* quòd ſub Commodo Imp. Pantænus, vir in omni eruditione nobiliſſimus, Doctoris officio in ea functus fuerit: ab antiquo enim ſacrarum literarum doctrinam & exercitiū ibi viguiſſe, eamque conſuetudinem ad ſua vſque tempora perdurâſſe. *Succeſſit in officio docendi Pantæno* Clemens, *Apoſtolorum ſucceſſor & diſcipulus, qui, quid à præceptore Pantæno didicerit, ipſe exponit in lib. Stromatum: vnde etiam colligi poteſt, quas Scholas acceſſerit, quibus vſus ſit præceptoribus, quidque ipſe & reliqui eius ætatis Doctores in hac Alexandrina aliiſq́; Scholis docuerint, philoſophiam nimirum: liberales artes & linguas, inprimiſque veram religionem & Fidem in Chriſtum.*

Alexandrina Schola.

Eodem tempore Origenes *Cæſareæ morabatur, vbi in Schola ſiue à ſe ſiue ab aliis inſtituta, bonas literas & ipſe profitebatur. Ad eum ergo non modo ex propinquis, ſed & ex remotiſſimis finibus confluebant. Vocatus autem ad Alexandrinam Scholam ibi Grammaticam primò docuit, deinde Clementi ſucceſſit, quem poſtea in eodem docendi munere* Heraclas, Dionyſius, Athenodorus, Malchion, Didymus, Athanaſius, *aliique inſecuti ſunt, viri non in ſacris tantùm, ſed & prophanis ſcientiis doctiſſimi: quos* Catechiſtas *vocabant, à præcipua & maximè neceſſaria parte inſtitutionis. Prodierunt ex hac Schola Alexandrina, tanquam ex equo Troiano plurimi eruditione, doctrinâ, pietate præſtantiſſimi viri, qui hinc inde in Orientis Eccleſiis Chriſto Domino præclaram & egregiam operam nauârunt.*

Cæſarienſis Schola.

Romæ quoque Iuſtinum *Philoſophum & Martyrem* διατριβὰς *habuiſſe Hieronymus prodidit.*

Romana Schola.

Primus autem inter Chriſtianorum Imperatores ſanctiſsimus Conſtantinus *per vniuerſum Romanum Imperium in celebrioribus vrbibus Academias ſeu Scholas quàm plurimas vel de nouo inſtituit, vel veteres reparauit. Inter illas longè celeberrima & florentiſsima* Conſtantinopolitana *fuit, quam incredibili propè & profusâ liberalitate, ſed tanto principe dignâ fouit, ideoque etiam breui temporis ſpatio in immenſum creuit: eò enim vnà cum imperiali Maieſtate artes ex vniuerſa Græcia, veluti receptaculum quoddam confluxerunt. Vidit ſiquidem prudentiſsimus & immortali gloriâ digniſsimus Princeps, nullum imperium ſeu Rempub. ſtare, nec veram religionem conſeruari & retineri ſine Scholis poſſe, vt quæ Eccleſiæ & Rerumpub. ſint velut Seminaria. Eam ob cauſam etiam ſuperato Licinio tyranno & hoſte tam Religionis quàm ſapientiæ, pulcherrimam illam conſtitutionem de Profeſſorum in Scholis immunitate adidiſſe videtur, quæ apud Iuſtinianum in L. Medicos C. de profeſsoribus reperitur: Quanquam Conſtantius, pater Conſtantini, iam ante quoque bonas literas per Galliam reſuſcitârit, & erga earum profeſ-*

Imperatores Chriſtiani Scholas aperuerunt.

Conſtantinus Cõſtātinop. Scholæ.

Conſtantius in Gallia Scholas aperit.

Auguſtodunen. & Maſſilienſis. Schola.

profeſſores liberaliſſimus extiterit, etiam tum cùm ærarium penè exhauſtum eſſet, vt ea epiſtola colligi poteſt, quam ad Eumenium Rhetorem ſcripſit de reſtauranda Auguſtoduni, quæ olim nobiliſſima Heduorum vrbs fuit Schola.

Eodem tempore quoque non inſtitutam, ſed reſtauratam Maſſilienſium Scholam arbitror. Habuerunt enim ibi etiam ante Chriſti Seruatoris natiuitatem Academiam, omni genere literarum adeò florentem, vt non ſolùm ex tota Gallia certatim huc concurrerent, ſuáque ſtudia & vitam ad eius libenter inſtituta atq; mores componerent: ſed Itali quoque huc potius, Cælio Rhodigino teſte, quàm in ipſam Græciam proficiſcerentur, quod Strabo & Alexander olim ſapientiſſimos etiam Romanorum feciſſe referunt.

Scholas Chriſt. Iulianus clauſit, ſequutes Impp. aperuerūt rurſus. Scholæ exſtructa in Gallia.

Iulianus verò Apoſtata, verſipellis & ſubdolus homo, has Chriſtianorū Scholas claudi præcepit, ut inſcitiâ & ignorantiâ impediti, Philoſophorum argutiis & lubibriis minus reſiſtere poſſent. Contrà verò Chriſtiani Imperatores ipſum mox inſecuti, religioni noſtræ ac reipublicæ Chriſtianæ conſultum volentes, Scholas Iuliani tyrannide vel collapſas reſtaurârunt, vel clauſas aperuerunt, & ſtudia bonarum literarum veræque pietatis mirãdum in modum promoverunt. Gratianus enim Imp. adhuc adoleſcens, primiſque ſtatim Imperij ſui annis, vt eius fundamenta firma & diuturna iaceret, edixit ad Antonium præfectum Prætorio Galliarum, vt in omnibus Galliæ metropolibus excitarentur alerenturq; ſtudia literarum, egregiique earum profeſſores præficerentur, quibus annonæ liberaliter præberentur; exſtat hoc reſcriptum in Theodoſiano Codice L per omnem. Vnde breui adeò liberalium artium & linguarum ſtudia ibi florere cœperunt, vt D. Hieronymus in Epiſtola quadam ad Ruſticum, Galliam ſtudiis florentiſſimam appellârit.

Nota eſt etiam ſanctio de ſtudiis liberalibus & linguis profitendis ac diſcendis, lata à Theodoſio & Valentiniano Impp. quæ recitatur in Codice lib. 11. tit. 18.

Bononienſis Schola.

Theodoſius iunior Imp. circa annos Chriſti 423. BONONIENSEM Academiam, iam inde ab initio ob ſtudia vtriuſque Iuris florentiſſimam, inſtituit: eam nonnihil collapſam Carolus & re & nomine Magnus ſic inſtaurauit, vt à multis non tam ornâſſe & promouiſſe, quàm inſtituiſſe credatur: poſt quæ tempora Pontificum Maximorum & Imperatorum munificentiâ ac liberalitate ſic excreuit, vt bonorum ſtudiorum Mater vulgò etiamnùm hodiè appelletur.

Cantabrigienſis Schola.

Eodem quoq; tempore CANTABRIGIENSIS in Anglia Academia fundata dicitur: meminit enim eius Arthurus Rex in Conſtitutione anno Dom. 531. edita, in qua etiam præcipit, vt conſeruetur hæc Academia. Sunt tamen qui à Sigeberto Anglorum Rege anno Domini 630. eam primò erectam putent: qui etiam paſſim in ſuo regno, hortante Felice Epiſcopo, natione Burgundo, Scholas exſtruxiſſe dicitur à Polydoro lib. 4. Angliæ, & quòd poſtea claros ſemper doctrinâ viros habuerit, haud dubiè Sigeberto cumprimis acceptum referre debeat, idem auctor eſt. Et LINDIFARNENSIS inſula circa Angliæ & Scotiæ limites ab Oſuualdo Northumbrorum Rege Aidano Epiſcopo Scoto, eâ conditione conceſſa fuit anno Domini 640. vt ibi Scholam & Eccleſiam Epiſcopalem erigeret.

Scholæ in Monaſteriis inſtitutæ. Schola Baſilij & Auguſtini.

Inſtitutæ autem ſunt Scholæ non tantùm ab Imperatoribus aliſque pijs Principibus ac Magiſtratibus ad hunc modum in celebrioribus maioribuſq; Ciuitatibus, ſed etiam ab aliis viris pijs, probis & doctis in deſertis locis ac ſolitudinibus: quos inter Baſilius cognomento Magnus & Auguſtinus præcipui fuerunt. qui quidem mundi, & mundanarum rerum tædio, relictis vrbibus, in Monaſteria ad tempus conceſſerunt, ibique diſcipulos ſuos in liberalibus artibus, præcipuè verò in religione ac verbo Dei diligenter inſtituerunt. Ob hæc ſtudia honeſtatis pietatiſq; maximus vndique ad ipſorum Monaſteria ſeu Contubernia & communitates docentium ſimul ac diſcentium factus eſt concurſus. Non igitur erant ipſorum monaſteria latibula ignauorum fucorum, & ventri hoc eſt, luxui omnibuſque voluptatibus deditorum hominum vt hodie pleraq; ſunt, ſed potius Scholæ in quibus artes & Philoſophia, vnà cum Theologia & vera Religione pietateque tradebantur: eam maximè ob cauſam, vt ſemper docti & idonei viri in promptu eſſent, quos Eccleſiis præficere poſſent. Teſtem habeo Poſſidonium Auguſtini diſcipulum, qui in præceptoris vita refert, D. Auguſtinum in Monaſterio cum doctis habitâſſe, vixiſſéque ſecundùm regulam Apoſtolorum, & dediſſe ex ſuo collegio Eccleſiis quibuſdam rogantibus Epiſcopos, viros vndiquaque doctiſſimos & piiſſimos: qua de re lege cap. 5. & 11. eius hiſtoriæ. Erant autem ſub ipſis militantes eam ob cauſam ſic ſeparati à mundo, & liberi ab omni rerum mundanarum cura, vt facilius bonas literas addiſcere, & veram Religionem imbibere, liberiuſque Deo, Vigiliis, hymnis & precibus inſeruire poſſent, vt Ruffinus atteſtatur libro ſecundo capite 9. Et hæc quidem in Aſia & Aphrica ſic fiebant.

Monaſteria Baſilij & Auguſtini Scholæ.

Scholæ & vera Religio iacturam patiuntur in Occidente.

Cùm verò irruerent in Europam circa annos Domini 410. Gothi & Vuandali, gentes barbaræ & parte maximâ impiæ, quæ vexârunt annos plus minus 160. totum ferè Occidentem: & erumperent è ſedibus ſuis Hunni, ac poſt hos Franci & Alemanni, & præclaras quaſque cultaſq; gentes & vrbes flammâ & ferro vaſtarent: ipſaque inprimis Italia à Longobardis aliſque feris gentibus penè euerſa, ac in ſolitudinem redacta fuiſſet, eâq; tum rerum omnium per Europam facies eſſet Gregorius M. orbi finem imminere, & diem illum maximum Chriſti inſtare opinaretur: ma-

ximam ſimul iacturam fecit vera religio, pietas & eruditio in Occidentalibus Eccleſiis. Arſerunt enim paſſim inſtructiſſimæ Bibliothecæ, diſcerpti ſunt optimi authores, perierunt ac diſſipatæ ſunt benè conſtitutæ SCHOLÆ, *conculcatæ ſunt linguæ, & inter has Latina maximè à Gothis, gente ambitioſiſſimâ, corrupta fuit: cuius quidem rei nobiliſſimi quique eorum temporum hiſtorici meminerunt. Hinc certò certius eſt, per Gallias, Italiam, Hiſpanias, Germaniam aliaque Occidentis regna miſerabilem linguarum & bonarum literarum inſcitiam, ob Scholas diſſipatas, & optimos authores diſcerptos ac laceratos, enatam eſſe.* Benedictus *itaque* Vrſinus, *in Vmbria Italiæ regione natus, tumultuum & bellorum pertæſus, in ſolitudinem abijt: in qua per diu verſatus, ſe demum Sublacum ſeu Sublaqueum contulit, quod eſt Latinorum præclarū oppidum lacui eodem & tamen priſco nomine proximum, diſtans ab vrbe circiter mille paſſuum 40. Hic cùm à multitudine ob ſanctitatis famam frequenter adiretur, & ei ſolitudine nihil gratius eſſet, poſtremò eius celebritatis vitandæ causâ, Caſſinum, in ea regione peruetuſtum oppidum, venit, vbi & Monaſterium ſeu Cœnobium condidit, ibique ſibi ſedem poſuit, ſparſoſque hinc inde per Italiam, & ſoliuagos eo tempore monachos in id cœnobium quaſi in vnum contraxit. Sed cùm locus omnibus ad eum confluentibus non ſufficeret, duodecim alia Cœnobia conſtruxiſſe dicitur: quorum alumnis certum quidem viuendi genus præſcripſit: ſimul tamen eos quoque in bonis literis, & vera pietate erudiri curauit.*

Benedictus Monachus Scholas in Occidente aperit rurſus

Ex paruo hoc initio res hæc mox cœpit incrementa maxima, ita vt paucis annis per Italiam, Gallias, Hiſpaniam aliaſque prouincias plurima huius familiæ Monaſteria exſtructa fuerint.

SCHOLA Bannocorenſis in Anglia.

A Congello *etiam Bannocorenſi, illuſtris familiæ Britanno, Monachiſmus Ægyptius in Britanniam introductus, vires & incrementa largiſſima cœpit, & ad alias etiam Europæ prouincias tranſmiſſus fuit. Habuit enim in Bannochorenſi Cœnobio Philoſophorum Chriſtianorum collegium: de quo Bernhardus Clareuallenſis in vita Malachiæ Hibernienſis Archiepiſcopi refert*, quòd primorum per Europam monaſteriorum caput fuerit, & multa monachorum genuerit millia, inter quos præcipui fuerunt Gentingerus, Eluius, Brendanus, Columbanus & Gallus. *Et Brendanus quidem Hiberniam & Scotiam, Columbanus autem & Gallus Burgundiam & ſuperiorem Germaniam Monachorum habitaculis repleuerunt, vt in libro de Monachatu eiuſque Origine & progreſſu pluribus indicauimus.*

Monaſteria Europæ ab initio Scholæ.

Hæc verò Monaſteria ſeu Cœnobia per Europam non opinione meriti alicujus, aut ſuperſtitione quadam, vel etiam vt luſtra eſſent perditorum hominum, ſed bono potius conſilio ac ſine condita & exſtructa ab initio fuerunt. Quia enim pars maxima Europæ vel nondum, vel nuper admodum ad Chriſtianam Religionem erat conuerſa, ideoque magna verorum verbi Dei Doctorum eſſet penuria, exſtructa ſunt, vt eſſent quaſi SCHOLÆ, *in quibus non pueri modò, ſed adulti quoque in pietate, Religione ac bonis literis erudirentur, & inde Eccleſiis præfici poſſent. Ac colligit ſanè Curio lib. 2. Chronol.* Monaſticas ſodalitates adhuc Caroli Magni tempore nihil aliud quàm Eccleſiæ ſeminaria fuiſſe. *Conſentit cum his quæ modò diximus Bruſchius, qui de Ioanne Vuenkio Abbate Heilbrunenſi & inſignis eius Monaſterij Scholæ fundatore diſſerens, ait,* Sciebat vir optimus, Monaſteria non otioſis ventribus, ſed literarum, ſed pietatis, ſed honeſtæ vitę ſtudioſis initio condita ac tantâ principum liberalitate erecta & donata eſſe. *Et Mutius in Chronico Germ. de Carolo Magno ait,* Non alio propoſito tot fundauit Monaſteria, niſi vt juventus benè in illis inſtituta vtilis eſſet exemplo & doctrinâ hominibus, & qui in illis conſeneſcere mundi ſtultitiâ & pompâ contemptâ contemplationi & orationi ſe tradentes ſtatuerent, docerent morum probitatem, veramque Religionem populum. *Confirmat hæc etiam Iuonis hiſtoria in Iuſtiniano, vbi memorat*, Florum quendam Regum Francicorum procerem primarium, ſingulari pietate præditum, Maurum, Equitii Senatoris Romani filium, ſed Benedicti Nurſini diſcipulum, advenientem in Galliam humaniſſimè excepiſſe, & in Dei honorem Monaſterium propè Aureliam exſtruxiſſe, in quo & ipſius, & poſtmodum multorum nobilium liberi pietatis ſtudiis à Mauro aliiſque doctoribus imbuti fuerint. *De Sturmio ex Norica regione nobilibus orto parentibus, & primo Fuldenſi Abbate Bruſchius ſcribit*, quòd videns Germaniam à literis & pietate alienam, variiſque & bellis & ſeditionibus turbatam, indolem verò Germanorum præclaram, ſi quem nacta eſſet magiſtrum ejus ducendæ formandæque callidum, Scholas aliquot morum & pietatis conſtituere meditatus ſit: ac primò Hersfeldenſe cœnobium inchoâſſe, mox Fuldenſe condidiſſe, in quo 400. habuerit diſcipulos, omnium diſciplinarum ac profeſſionum monumentis occupatos: Carolum etiam Magnum volentem & literis & pietati conſultum, ne tot & tanta ingenia non alerentur, plurima huic cœnobio bona contuliſſe. *Vincentius libro vigeſimo tertio capit. 17. 18. & 19. teſtatur quoque*, quòd Columbano in Lexovienſe cœnobium, à ſe in Burgundia exſtructum, multi paſſim diſcipuli diſcendi causâ adducti fuerint.

Heilbrunenſis. Nota.

Lexovienſis. *In eodem Cœnobio Euſtaſius Columbani diſcipulus celebrem etiam Scholam habuit, ex qua plurimi Epiſcoporum & præſulum Eccleſiarum prodierunt. Beda quoque teſtatur lib.3. cap.3. hiſtoria Eccleſiaſtica*, Oſvvaldum Anglorum regem multas poſſeſſiones & territoria ad inſtituenda Monaſteria contribuiſſe, in quibus

Theologienſis. juventus erudiretur. *Sic Theologienſe cœnobium ſub veteri Schaumburgo, Lotharingiæ Ducum caſtro, anno Chriſti 627. hoc uno fine conditum fuit, ut eſſet Schola & Eccleſia Theologorum, unde & nomen videtur habere, teſte Bruſchio de*

Malmesburienſis. *Monaſterijs. Et Maildulfus Scotus Philoſophus Malmesburienſe Cœnobium anno Chriſti 695. condidit, in quo Scholam tam Græcæ quàm Latinæ linguæ aperuit, & artes prælegit, auctore Balæo Cent.* 14. *cap.* 25. *quo loco & hæc addit :* Habebant, *ait*, in Monaſterijs ſolennioribus privatas Scholas tunc temporis prælati, futuris commodis tunc proſpicientes, cùm adhuc non eſſent in Anglorum gente Gymnaſia publica, propter ſibi contrarias Britannorum & Scotorum opiniones. *Refert etiam Hedio lib.* 6. *cap.* 9. *hiſt. Eccleſ.* Doctos viros ex Græcia in Galliam veniſſe, & à Pipino ac Carolo M. in Monaſteria miſſos eſſe, ut Græcam linguam docerent Monachos : atque ita Egidium in Gallijs, Apollonium Ratisbonæ in Cœnobio Hemerani, Vergilium apud Salzburgenſes inclaruiſſe ſcribit. *Bruſchius de Monaſterijs German. indicat*, Caroli M. conjugem Hildegardin

Campidonenſis. Campodinenſe Monaſterium condidiſſe, eique ampliſſima munera contuliſſe, pro ſuſtentatione nobilium ac illuſtrium Germaniæ virorum, qui pietatis, literarum ac Religionis ſtudio ſe dederent. *Idem refert*, in

Augia dives. Augiam divitem (Rychenow) *nobiliſſimum Benedictinæ profeſſionis monaſterium*, aſſumptos primùm circa annum 724. tantum Principes, Comites ac Barones, ut hi educarentur illic & erudirentur in prima infantia ad adoleſcentiæ uſque tempora : tum enim benè inſtitutis ac liberè educatis integrum ac liberum fuiſſe prodire iterum, & vel uxores ducere, vel aulas Principum & militiam ſequi.

Fuldenſis. *In primis autem in Fuldenſi Monaſterio circa annos Domini* 840. *eruditio & doctrina floruit ſub* Rabano Mauro *Abbate, qui diſcipulos plures tam in artibus, quàm in ſacris literis inſtituit, quique multis Eccleſijs & Monaſterijs præfecti fuerunt : eratq; Fuldenſium Monachorum celebris fama per univerſam propè Europam, & apud ipſos quoque Imperatores, reges ac Principes magni fiebant propter ſcientiam ſacrarum literarum, quâ alijs excellebant. Trithemius in Chronico Hirſaugienſ. Bruſchius etiam de Monachis Fuldenſis Cœnobij ait :* Monachi & Abbates Fuldenſes literis & vitæ integritate conſpicui erant, & tandem ad Archiepiſcopatus Moguntini etiam gubernationem, ob inſignem virtutem ac vitæ honeſtatem evocati ſunt. *Idem de Rabano Mauro hujus loci Abbate*, Vir, *inquit*, erat in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & ſcientia ſeculari doctiſſimus, Bedæ Anglici olim diſcipulus, & Gymnaſij Pariſien. Profeſſor, Philoſophus, Rhetor & Aſtronomus, ſuiq; temporis poëtarum nulli ſecundus, cui nec Italia ſimilem nec Germania æqualem peperit. *Quibus rebus argumento* ſunt tot & tanta volumina ipſius divini ingenij monumenta; Nam ut eruditionem tanti viri omnes bibliothecæ commendant, ita quantum ingenio valuerit, liber de laudibus S. Crucis Imperatori Ludovico Pio dedicatus evidentiſſimè probat : qui quamvis diverſarum immutabili varietate figurarum mirificè ſit diſtinctus, omnium tamen figurarum characteres quocunq; vertas, certam ſententiam reddunt. Bibliothecam Fuldenſem tantâ librorum multitudine locupletavit, ut dinumerari vix queant. Demùm cùm ſe totum divinis libris ſcribendis dedere vellet, poſthabito regimine in montem D. Petri ſe contulit, eoq; fratres ſtudiorum ſuorum æmulos collocavit, ubi Biblica Scripta omnia diſcipulis enarrans, Commentarijs ea in hunc uſque diem exſtantibus illuſtravit. Deinde cùm multitudo fratrum rumore piæ converſationis creviſſet, aliud Monaſterium in monte Ioanni Baptiſtæ ſacrare conſtituit, &c. *Idem ibidem*, Erant, *inquit*, Richardi Abbatis Fulden. ætate Monachi, alij in deſcribendis clariſſimorum authorum monumentis, alij ſcribendis ac dictandis proprijs, alij docendi, alij diſcendi laboribus occupati, ut caducarum frivolarumque rerum eos facilè caperet oblivio. Erat enim Fulda pulcherrima Academia honeſtiſſimarum rerum & diſciplinarum, quarum decens cum Chriſtianæ pietatis religione collatio, mores effrenes non ferebat. Porrò ubi harum rerum friguit ſtudium, opus fuit arctiori diſciplinâ, & vitæ genere ſeveriore, ne videlicet ignavo otio animi ad cœleſtia generati torpeſcerent. *Idem de Sigevvardo Abbate Fulden. & ad Epiſcopatum Hildesheymen. vocato, circa annum* 1040. Facilis inde, *ait*, conjectura eſt, quantos & quales viros Schola Fuldenſis enutrierit, ex qua veluti Sapientiæ, eruditionis, ac optimorum morum penu, tot Epiſcopi, Archiepiſcopi, & Cardinales, mundo exhauſto quodammodo doctorum virorum ingenijs, prodierunt : ex hoc Gymnaſio Pontifices, Eccleſiarum præſules, hinc ſummum Imperium Senatores & con-

 ſiliarios,

filiarios, hinc cæteri Principes rerum ſuarum tutores & curatores petebant.

Trithemius etiam in ſuo Chronico Hirſaugienſi ſatis clarè docet, Antichriſtum Romanum mille aut amplius annis, non tantâ crudelitate ac tyrannide in ipſis Monachorum delubris omnia, ut nunc occupaſſe, ac pro arbitrio ſtatuiſſe, ac continuo filio illorum nomina recenſet, qui Scholis monachorum per multa tempora præfuerunt, eoſque Scholaſticos *appellat. Exponit etiam, quæ Monachorum circa annos Christi* 840. *fuerint ſtudia: nempe aſſidua ac feruens Bibliorum ſacrorum lectio, cui etiam aliarum liberalium artium ſtudia adjunxerunt:* His temporibus, *inquit, nimirum circa annos* 840. & diu poſt, erat hæc conſuetudo Monachorum Benedictinorum celeberrima, vt Scholæ in ſingulis penè Cœnobijs haberentur, quibus non ſeculares homines, ſed monachi moribus & eruditione præficiebantur ornatiſſimi: qui non ſolùm in diuinis Scripturis docti eſſent, verùm etiam in Mathematica, Aſtronomia, Arithmetica, Geometria, Muſica, Rhetorica, Poëſi, & in cæteris omnibus ſecularis literaturæ ſcientijs eruditiſſimi haberentur. Ex his multi non ſolùm in Romana lingua docti erant, ſed etiam in Hebraïca, Græca & Arabica peritiſſimi, quòd ex eorum opuſculis facilè dignoſcitur: quanquam vitio ſcriptorum, qui à primæua inſtitutione præceptorum paulatim degenerare cœperunt, pauca exemplaria noſtris temporibus emendata reperiantur. Quoties autem idoneum ad hanc ſubeundam prouinciam in ſuo Cœnobio monachorum Abbas minimè haberet, de aliquo alio Monaſterio petere aptum, non erat verecundum. Maximum enim dedecus judicabat, dociles animos Monachorum negligere, quos vt moribus & literis benè inſtituere poſſent, nullis laboribus, nullis parcebant impenſis. Sic namq; doctiſſimus ille Monachus Gemblacenſis Sigebertus multo tempore in Cœnobio S. Vincentij Metenſi Monachorum præceptor, quanquam de alio Monaſterio, fuit. Ita Strabus Monachus Fuldenſis in Hirsfeldia, Notgerus Sancti Galli, in Stabulenſi Albinus Monachus, Anglicus in Fulda, Milo S. Amandi in Corbeia, atque alij complures in alijs Monaſterijs docendi ad tempus tenuerunt officium. *Idem auctor de Diethmaro Abbate* VI. *Monaſterij Hirſaugienſis ſcribens, inquit,* Magna multitudo Monachorum ſub ejus regimine in hoc Cœnobio claruit, quorum aliqui ſanctitate vitæ valdè fuerunt inſignes, plures autem propter ſcientiam & doctrinam ſcripturarum celeberrimi nominis habiti ſunt. De diuerſis quoque Benedictinorum Ordinis per Germaniam Monaſterijs, Monachi ad ſcientiam ſcripturarum hauriendam Hirſaugiam mittebantur: quia talis eo tempore conſuetudo in Ordine noſtro ſeruabatur, vt Monachi pro pleniori eruditione conſequenda, ſi quis viderentur idonei, ad diuerſa Monaſteria inſtruendi mitterentur. In omnibus enim noſtri Ordinis Cœnobijs in Germania & Gallia maximè Monachorum, Scholaſtici ex Monachis habebantur, qui juniores quoſque & ingenio præſtantes in primitiuis literarum ſcientijs erudirent: & poſtea qui habiles inventi fuiſſent ad altiora tranſmitterent. In ſolis autem famoſioribus Cœnobijs, quibus & abundantia rerum temporalium erat copioſior, & Monachorum numerus major, conſtituebantur ad officium docendi alios, Monachi omnium doctiſſimi, & non ſolum in diuinis, ſed etiam in ſecularibus literis eruditi: ad quos mittebantur Monachi altioribus diſciplinis inſtituendi. Quicunque verò inter eos majoris eruditionis famam in ordine acquiſiuerat, etiam plures ad ſe miſſos diſcipulos ad erudiendum Monachos habebat.

Trithemius de primis Monaſterijs. *Hirſaugienſis.* *NOTA.*

Inter Monaſteria autem hunc morem ſtudiorum habentia, hoc tempore præcipua fuerunt, Monaſterium

Fuldenſe,	*S. Galli,*	*Augienſe,*
Hirsfeldenſe,	*Hirſaugienſe,*	*Prumienſe,*
Mediolanenſe,	*S. Dionyſij Pariſienſe,*	*S. Maximi Treuerenſe,*
Remenſe,	*Altiſiodorenſe,*	*Turonenſe,*
Stabulenſe,	Wiſſenburgenſe,	

in quibus omnibus erant Monachi & multi & valdè ſtudioſi, è quorum Collegio in ſingulis Cœnobijs vnus cæteris in ſcientia ſcripturarum excellentior Scholaſticus ponebatur. Abbates autem qui Monachos habere cupiebant in omni ſcientia eruditos, ad diuerſa monaſteria ex ſuis quoſdam mittebant inſtituendos. Vtinam tale ſtudium hodie in noſtris haberetur monaſterijs, quàm multa bona fierent, & infinita mala prohiberentur. Sed non omnibus ineſt amor ſcientiæ ſcripturarum, propterea noſter ordo ſacratiſſimus quaſi ſine honore jacet ſepultus. *Hactenus Trithemius.*

Idem fol. 40, *Chronici Hirſaug. teſtatur.* Widechindum Monachum qui ſub Otthone I. circa annum Domini 950. claruit, multis annis in Monaſterio Scholæ Corbeienſi publicè præfuiſſe, & complures poſt ſe doctiſſimos diſcipulos reliquiſſe, ex quibus multi ad Epiſcopatus & Abbatias diuerſas poſtea fuerint aſſumpti: Et tamen Meginradi Scholaſtici Hirſaugienſis famâ celeberrimâ excitus, eò venit, vt ipſemet fatetur in libello quem

quem de ſtudijs veterum ſcripſit, tantumque ibi vidit ardorem diſcendi ſacras potiſſimum literas, imò etiam tot ibi reperit doctiſſimos viros, vt ſatis nequiverit admirari: ipſumque Megintadum Scholaſticum, præcipuis laudibus celebrauit, dicens, eum eſſe alterum Hieronymum, & nulli veterum eruditione inferiorem. Et vt ſummatim dicam, literas monachi diſcebant omnes propemodum: *vtque veteres Bibliothecæ declarant, ſoliti ſunt mathemata & naturæ cognitionem ſacris ſcripturarum ſtudijs conjungere. Quam diſcendi rationem animaduertimus in Benedictinis ſodalitijs duráſſe aliquantulum vltra ætatem Hermanni Contracti Monachi & Mariani Scoti, qui eodem tempore circa annos Chriſti 1060. floruerunt.*

Monaſteriorum multitudo vnde.

Cùm igitur Chriſtiani Principes viderent, Monaſteria ad commoda Eccleſiæ & Rerum pub. promouenda valdè prodeſſe, vtpote ex quibus tot caſtæ ad maritos virgines, tot iuuenes modeſtiâ, & timore Domini, humanitateque præditi, tot denique eruditione vitaque integritate præſtantiſſimi Epiſcopi & Paſtores Eccleſiarum prodirent, factum eſt, vt moti pio ardentique zelo plurima hinc inde Cœnobia maximis ſumptibus extruerent, eaque redditibus opibuſque immodicis certatim locupletarent. Fuit hæc primorum Monaſteriorum Germaniæ, Galliæ & ipſius Italiæ quoque aliarum per Europam nationum veriſſima Origo & vnica cauſa: quod ex vetuſtiſſimorum Monaſteriorum Collegiorumque fundationibus, & ijs quæ de Scholis Monaſteriorum huc neque in medium attulimus, facilè deprehenditur.

Scholæ apud cathedrales Eccleſias inſtitutæ in vna domo.

Paſſim quoque interea temporis laboratum eſt diligenter, vt apud eas Eccleſias, quas cathedra Epiſcopalis exornat, Scholæ exiſterent apud quas pia iuuentus in vna ſimul domo & ſub eodem domus præfecto, tum benignè aleretur, tum doctrinam Religionis puram hauriret. Extant enim Canones Conciliorum qui non obſcurè iſtud declarant. Nam Concilij Toletani 2. Canon 1. ſic habet: De his quos voluntas parentum à primis infantiæ annis in clericatûs officio poſuit, pariter ſtatuimus, vt mox cùm Miniſterio electorum traditi fuerint, in domo Eccleſiæ ſub Epiſcopali præſentia à præpoſito ſibi debeant erudiri vſq; ad annum ętatis 18. *Vbi ſtatim annectitur. Canon 2.* Similiter placuit cuſtodire, ne quis ex eis qui tali educatione imbuuntur, qualibet occaſione cogente propriam relinquentes Eccleſiam ad aliam tranſire præſumant. Epiſcopus verò qui eum ſuſcipere abſque conſcientia proprij Sacerdotii fortaſſe præſumpſerit, totius fraternitatis ſe reum eſſe nouerit. Quia durum eſt, vt eum quem alius rurali ſenſu ac ſcelere infantiæ exuit, alius ſuſcipere ac vendicare præſumat. *Hæc ibi. Hinc colligitur etiam ijs temporibus prudenter cautum, vt adoleſcentes illis obſtringerentur Eccleſiis, atque ad virilem peruenientes ætatem inſeruirent, à quibus in ſtudijs literarum fuerant liberaliter educati. Rurſus de vna domo atque præfecto in Concilio Toletano 4. anno Chriſti 631. iuxta Panuinium, juxta alios 659. habito, ita ſancitur;* Prona eſt omnis ætas ab adoleſcentia in malum. Nihil enim incertius quàm vita adoleſcentium. Ob hoc conſtituendum oportuit, vt ſi qui in clero pueri aut adoleſcentes exiſtunt, omnes in vno conclavi atrij commorentur, vt lubricæ ætatis annos omninò, non in luxuria, ſed in diſciplinis Eccleſiaſticis agant, deputati probatiſſimo ſeniori, quem vt magiſtrum doctrinæ & teſtem vitæ habeant. *Quæ verba habentur etiam 12. quæſt. 1. c. omnis ætas. Vbi obiter etiam qualem eum eſſe doceat, qui domui ſtudioſorum Theologiæ præeſſe olim debuit, breuiter quidem, ſed grauiter tamen præſcriptum cernimus.*

Canonicorum Collegia.

Poſt hæc tempora emerſerunt cœtus Canonicorum, qui regendarum Scholarum, in quibus bonæ artes, ſed omnium diligentiſſime Theologia traderentur prouinciam ad ſe receperunt. Neque enim alium in vſum inſtituta fuerunt initio eorum quos Canonicos *vocamus Collegia, quàm vt eſſent Scholæ Eccleſiaſticæ, in quibus tam viri quàm adoleſcentes & pueri dogmata ſancta Religionis Chriſtianæ purè addiſcerent, nec non ad Eccleſiarum adminiſtrationem præformarentur. Hoc ex Eugenij 2. Rom. Pontificis, qui vixit anno Domini 830. ſanctione, quæ extat diſtinct. 37. licet cognoſcere.* De quibuſdam locis (inquit) ad nos refertur, neque Magiſtros, neque curam inueniri pro ſtudio literarum. Idcirco ab vniuerſis Epiſcopis ſubjectis plebibus & alijs locis, in quibus neceſſitas occurrit, omninò cura & diligentia habeatur, *vt Magiſtri & Doctores conſtituantur, qui ſtudia literarum liberaliumque artium dogmata aſſiduè doceant: quia in his maximè diuina manifeſtantur atque declarantur mandata. Leo IX. quoque Pontifex Maximus, vt ab initio huius capitis indicauimus etiam, circa annos reparatæ ſalutis 1040. Scholas vt Canonici inſtituant eaſque gubernent mandare volens, præcepit,* vt juxta Eccleſiam clauſtra conſtituantur, in quibus Clerici diſciplinis Eccleſiaſticis vacent: vtque omnibus vnum ſit Refectorium ac Dormitorium, ſeu cæteræ officinæ ad vſus Clericorum neceſſariæ: & vt miniſtri etiam poſt Epiſcopum ſuper eos eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornet, quàm dehoneſtet, *vt extat 12. quæſt. 1. Congruit cum his conſtitutio quæ habetur de Conſecratione diſtinct. 5. tranſcripta ex libro quinque capitulorum:* In omnibus igitur decernimus, vt Canonici Clerici canonicè viuant, obſeruantes divinæ doctrinam ſcripturæ, & documenta ſanctorum

ſtorum Patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel magiſtri incompoſitè gerere præſumant. In vnoquoque Epiſcopatu ſimul manducent & dormiant, vbi his facultas id faciendi ſuppetit. Qui de rebus Eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in vno clauſtro maneant, & ſingulis diebus mane primâ horâ ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam verò ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundum canones ſuis miniſtris faciant. *Huc etiam pertinet Gregorij VII. Decretalis de vita & honeſtate Clericorum, vbi de Scholis Canonicorum ita præcipit,* ſtatuimus, vt facultatibus Eccleſiarum veſtrarum prouentibus & expenſis diligenter inſpectis, certum in ijs valeatis ponere numerum Clericorum, & ſtatuere, vt bona eorum veniant in commune, in vna domo veſcantur, atque ſub vno tecto dormiant & quieſcant. *Poſt aliquot etiam annorum curricula, id eſt, anno 1215. celebratum eſt Concilium Lateranenſe Magnum, in quo conuenientes Patres, atque conſiderantes, quantum malum in Eccleſia natum ſit ex neglectis & prolapſis Scholis Theologicis, juſſerunt Canonicos,* Scholas vbique reparare, Theologiæ Profeſſores alere, iiſdemque præbendas aſſignare, quarum reditibus ſe commodè ſuſtentarent.

Schola extra Monaſteria.

Non ceſſarunt quoque interea temporis ſtudia literarum etiam in Academijs, quæ vel jam antea, vel nunc demùm ab Imperatoribus alijſque Magiſtratibus de nouo inſtituta fuerant. Refert enim Sabellicus Enne.8. lib.2. Athalaricum Romanos & vniuerſam Italiam ad bonarum literarum artiumque ſtudia adhortatum fuiſſe, & præceptoribus annua ſtipendia conſtituiſſe.

Pariſina Schola.

Carolus M. quoque ſtudia publica liberalium artium ac diſciplinarum, quæ propter diuturna & grauia bella diu in Gallia oppreſſa jacuerant, reſuſcitare volens, vt erat Princeps literatus, nec non propaganda religionis Chriſtianæ pro virili ſua ſtudioſus, PARISIENSEM *Academiam inſtituiſſe anno 791. hac occaſione dicitur. Ex Scotia in Galliam venerant Claudius, Ioannes Rabanus, & Alcuinus, qui & Albinus, omnes olim Bedæ diſcipuli: qui ſe nihil aliud præter bonas literas, artes & ſapientiam è patria exportâſſe profitebantur, eamque venalem ſe habere. Re ad Carolum delatâ, juſſu ejus vocantur, eidemque profitentur liberè gratis etiam ſe docturos, ſi modo eis locus & alimenta præbeantur. Accepit Rex conditionem, & nobiliſſimum totoque in orbe celeberrimum Pariſijs Gymnaſium aperuit, ibique Alcuinum (qui poſtea Caroli M. amicus & magiſter fuit & Claudium (cui nomen Clemens) primarios Doctores conſtituit, ac primus author fuit, vt pura doctrina verbi Dei, arteſque liberales, propagandam Religionem Chriſtianam ibi traderentur. Hanc Scholam à ſe ſic inſtitutam, tantâ prouentuum & poſſeſſionum amplitudine ipſum locupletâſſe etiam, quantum vix omnes Galliæ & Germaniæ, quæ inde poſtea natæ ſunt, Academiæ poſſent æquare, Curio libro ſecundo, Chronic. teſtatur. Eandem, noſtrâ ætate omni genere diſciplinarum, doctiſſimiſque viris ſic exornauit Franciſcus Valeſius, vt tanquam opulentiſſimum totius orbis emporium, breui florentiſſimam reddiderit, longeque adhuc celebriorem facturus fuiſſet, niſi & bellis fere continuis, & morte præuentus fuiſſet.*

Papienſis Schola.

Nec diu poſt idem Carolus PAPIENSEM *Academiam, miſſo illuc Ioanne Mailroſio, Claudij & Alcuini ſocio, quoque fundauit. primumque, vt nonnullis videtur, ei Rectorem dedit: Polyd lib. 4. de Anglis. Hanc Galeatius 2. Vicecomes Caroli 4. Imp. authoritate, reſtituit, teſte P. Iouio in vita Galeatij.*

Patauina Schola.

PATAVIVM *quoque licet jam antea ſplendore artium celebre fuerit, tamen Academiam ibi inſtituiſſe idem Imperator creditur circa annos Domini 791. Etſi Leander omnium diſciplinarum Scholam Patauij eſſe ſcribat à Friderico 2. Imp. in Bononienſium contumeliam inſtitutam.*

Oſnaburgen. & Reginoburgen. Scholæ.

OSNABVRGI *&* REGINOBVRGI *etiam in Saxonia Scholas aperuit Carolus ibique Græcam & Latinam linguam doceri præcepit, Cranzio authore lib. 1. capite ſecundo, Metrop. Auentino libro 3. & Polyd. libro quarto. Et in Cabillonenſi Synodo mandauit,* vt Scholas Epiſcopi conſtituant, in quibus literariâ ſolertiâ diſciplinæ & ſacræ ſcripturæ documenta diſcantur: & tales ibi erudiantur, quibus meritò dici poſſit, Vos eſtis ſal terræ. *Immortali ergo gloriâ digniſſimus eſt hic Imperator ob tantum lumen ſapientiæ literariæ in terris accenſum.*

Nota pietatem Caroli M.

Mirificè autem Carolum M. erga Scholas affectum, & artes liberales ſtudioſiſſimè coluiſſe non tantum ex his apparet, ſed etiam Auentinus lib. 4. Annalium his verbis refert. Cùm aliquando in Galliam reuerſus fuiſſet, pueros quos Clementi Scoto in Pariſienſi Academia erudiendos commiſerat, Epiſtolis, Verſibus, Carminibus, Orationibus, Panegyricis ſcriptis, vt periculum de eorum ingenijs atque indole faceret, ſibi exhiberi juſſit. Vbi tenuioris fortunæ juuenes præter ſpem multum profeciſſe, nobiles verò gaudijs corporis deditos, cultum animi neglexiſſe deprehendiſſet, illis ad dexteram ſegregatis: Vos quidem macti virtute, *inquit,* eſtote filioli pientiſſimi, qui noſtro imperio gnauiter defuncti eſtis, veſtra erunt Sacerdotia locupletiſſima, & Pontificatus maximi. Ego vos in aulam aſciſcam: ex vobis Senatores cooptabo: vos in album præto-

prætorum & patrum curiam allegam. Deinde ad nobilium liberos, quos à læua collocârat, vultu haud iram diſſimulans, ait, At vos comatuli, & delicatuli, freti opibus, & ſplendore parentum, noſtram majeſtatem conſpreuiſtis, vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis virtutibus contempto decreto noſtro: prætuliſtis, jubeo. & Deum immortalem teſtor, nihil penitus commodi, honoris, ne obulum quidem ab Imperatore veſtro, cujus juſſa aſpernati eſtis, exſpectate: faxim vt omnibus mortalibus ludibrio viuatis: & in vos exempla edam, niſi reſipueritis, & negligentiam diligentiâ expiaueritis.

Oxonienſis Schola

In Anglia quoque Caroli Imp. pietatem & ſtudium erga bonas literas imitatus Alphredus *ſiue* Alvredus *Rex anno Domini* 873. *vel vt alijs placet* 895. OXONIENSEM *Academiam primò fundauit, quæ in Clementina I. Extra de Magiſtris. inter præcipuas orbis Chriſtiani Academias refertur: Polyd. lib.* 5. *Angliæ hiſtoriæ.*

Scholæ in Monaſterijs merſæ.

Hæc verò omnia quæcunque ſalubriter ſe inſtituta erant à priſcis Collegiorum à Monaſteriorum Præſidibus; & longo tempore perſanctè cuſtodita, ignorantia, ſuperſtitio & hypocriſis Monachorum fœdiſſimè peruertit, corrupit & adulterauit poſt milleſimum à nato in carne Chriſto annum. Nam ex ædibus ſtudioſorum publicis ac liberis fecerunt carceres, in quibus iuventus & boni viri miſerè excarnificantur rebus ſtultis & impijs. Non enim contenti Chriſti præceptis, ſuperſtitioſas quaſdam & ab hominibus excogitatas, verbo etiam Dei contrarias Regulas contexuerunt, & ad earum normam iuventutem viuere coëgerunt. Iuuentus eſt miræ prodigioſus & hypocriticus veſtium habitus, ciborum delectus & jeiunia plus quàm ſuperſtitioſa. Bonæ horæ non ampliùs ſtudio ſacrarum literarum liberaliumque artium ſunt tributæ, ſed lectionibus tantummodò, imò cantui & vlulatui cuidam: quo factum eſt, vt pauciſſimi quid legerint aut cecinerint, non intellexerint, nulluſque adeò hinc ad Eccleſiam inſani tumultus & clamoris vſus ſeu vtilitas pervenerit. Quæ quidem ſtupiditas paulatim ita inualuit in Monachorum luſtris, vt prouerbio locum dederit Monacho indoctior, *quod in homines illiteratos, indoctos ſtupidos ac veluti communi ſenſu deſtitutos vulgo dicitur.*

Studia in Academijs perierunt.

Sed & eruditio, atque liberalium artium & diſciplinarum ſtudia in Scholis quoque publicis non nihil eodem tempore frigere & collabi cœperunt.

Scholæ inſtauratæ.

Cùm ergo ſtudia bonarum artium paſſim collapſa, & verbi Dei doctrina, adeoque vera religio & pietas profligata eſſet, monachique pro literis vel Mauortia arma tractarent, vel ceremonijs humanis aliiſque rebus friuolis occuparentur, pij Principes & magiſtratus huic peſtilentiſſimo Eccleſiæ & Reipub. Chriſtianæ morbo mederi cupientes, per vniuerſum orbem certatim Academias & Scholas non tantum veteres reſtaurârunt, ſed plurimas quoque de nouo inſtituerunt, eaſque magnâ & incredibili propè liberalitate fouerunt: vt videas Principes ſeculares maiori ſtudio propagandæ Religionis flagraſſe, quàm eos quibus ea cura à Deo potiſſimum demandata erat. Hac enim occaſione hæ ſubſequentes Academiæ fundatæ ac inſtitutæ dicuntur.

MONTISPESSVLANA *olim ob Iuriſprudentiam, hodie verò ob Medicinæ ſtudia celeberrima, anno Chriſti* 1196. *exorta à quibuſdam dicitur: quæ progreſſu temporis Galliæ Regum munificentiâ mirificè promota fuit.*

VIENNENSEM *Academiam Fridericus II. Imperator anno Domini* 1237. *inſtituit: quæ poſt aliquod annos ab Auſtriæ Principibus Burſis, vt vocant, & Collegijs egregiè exornata fuit. Gaſſar. in Epit. Chron.*

NEAPOLITANA *Schola jam olim quidem ob literarum ſtudia celeberrima, ſed prorſus collapſa, ab eodem Imp. Auguſto non ſolùm inſtituta & fundata, ſed & ampliſſimis priuilegijs ornata eſt, vt Collenutius refert. Ad eam ex toto regno ſtudioſorum maximus concurſus factus eſt. Decreuerat enim Fridericus Imp. ne quis extra illud regnum ſtudiorum causâ proficiſceretur: néue in triuialibus regni Scholis majoris diſciplinæ traderentur. vt hoc pacto hanc Academiam celeberrimam redderet. Poſt centum verò annos quàm Fridericus eam inſtituerat Robertus Rex illam inſtaurauit; & poſt centum ferè alios annos Alphonſus Arragonius, nonnihil collapſam reſtituit.*

PERVSINA *Academia circa annos Chriſti* 1290. *inſtituta dicitur, iiſdemque priuilegijs ornata, quæ in L. vnica, C. de profeſſoribus Conſtantinopolitanæ Academiæ tribuuntur. Iuris prudentia in ea floret.*

AVRELIANENSIS *à Gallorum Rege Philippo cognomento Pulchro anno Chriſti* 1312. *fundata eſt: Iuris prudentiæ ſtudio olim florentiſſima: Æmil. lib.* 8.

FERRARIENSIS *ab Alberto Ferrariæ Duce inſtituta eſt anno Domini* 1316. *confirmata verò à Bonifacio VIII. Papa: eam illuſtriſſimi Principes Ferrarienſ. ita exornârunt progreſſu temporis pro ſua egregia erga bonas literas voluntate; vt vel inter præcipuas Italiæ Academias numerata ſit.*

PISANA *Academia anno Salutis reparatæ* 1339. *fundata eſt: ſed cum deſerta jacuiſſet annos propè* 150. *Laurentius Medicæus Petri F. eam reſtaurauit, egregieque promouit, doctos viros præmijs ampliſſimis excitauit, qui in hac Scholâ Iuriſprudentiam, Philoſophiam, & cæteras liberales*

berales artes docerent. Brutus lib. 8. hiſto. Florent.

HEIDELBERGENSIS à Ruperto II. Comite Palatino anno Chriſti 1346. erecta eſt, in qua multi doctiſſimi viri in omni ſcientiarum genere jam inde ab initio in hunc vſque diem docuerunt.

ANDEGAVENSEM Ludouicus II. Andegauenſium Dux inſtituit, eodem ferè tempore quo Heidelbergenſis à Ruperto Palatino erecta eſt.

PRAGENSEM in Boëmia Carolus IV. Imp. anno Domini 1360. inſtituit, vt Cromerus teſtatur lib. 12. Rerum Polonicarum, vel 1370. juxta Æneam Syluium de geſtis Boëm. Hanc penè collapſam reſtaurârunt Ferdinandus I. & Maximilianus II. Imperatores. Fuit hæc prima quæ ſeſe Antichriſti tyrannidi & erroribus opponere auſa ſit.

CRACOVIENSEM Academiam in Polonia anno ſalutis reparatæ 1361. inchoauit Caſimirus Rex: ſed demùm anno 1400. inſtaurata eſt, cum hactenus obſcura fuiſſet: à quo tempore S. S. Theologia, artes Mathematicæ, & humaniores literæ in primis in ea floruerunt. Cromerus lib. 12.

COLONIÆ Agrippinæ etſi ab antiquo ſtudia liberalium artium floruerint, tamen ibi anno Chriſti 1388. Vrbanus VI. Papa publicam omnium doctrinarum Academiam permiſit inſtitui, eademque ei, quæ Lutetia Pariſiorum habebat, libenter conceſſit priuilegia. Florent in ea quatuor primariæ facultates, Theologia nimirum, vtrunque Ius, Medicina, & Philoſophia, quæ etiam Mathematicam, Poëſin & linguas complectitur.

ERDFORDIENSIS in Thuringia anno Domini 1391. fundata creditur, quam deinde Bonifacius IX. & Pius II. Pontifices Max. multis priuilegijs honorârunt.

SALMANTINA in regno Caſtellæ celeberrima Schola anno reparatæ ſalutis 1404. inſtituta dicitur, à Benedicto XIII. tempore ſchiſmatis varijſque Pontificum Rom. & Regum priuilegijs honorata.

LIPSENSIS in Miſnia anno Domini 1408. ex Pragenſi Academia nata à Pio II. autem & Alexandro V. Pont. Rom. magnis priuilegijs decorata, & à Georgio Duce Saxoniæ nonnihil collapſa, reſtituta eſt.

INGELSTADIENSIS anno Chriſti 1410. ex Viennenſi initium ſumpſit: cui Ludouicus Bauariæ Dux à Pio II. Pontifice Max. priuilegia multa impetrauit: eamque Erneſtus itidem Bauariæ Regulus mirificè fouit, excoluit & ditauit.

TAVRINENSEM vniuerſitatem inſtituit Ludouicus Sabaudiæ Princeps, circa annos Domini 1410. impetrato priuilegij diplomate à Benedicto XI. Ioanne XXIV. & Sigiſmundo Cæſare. Philibertus Pingonius in Arbore gentilitia Principum Sabaudiæ.

ROSTOCHIANÆ Megapolitani Duces Ioannes & Albertus anno Domini 1415. à Ioanne XXIII. egregia priuilegia impetrârunt: ſed demum anno 1419. florere cœpit.

CADOMENSIS in Normandia anno ſalutis 1418. à Ioanne V. Anglorum Rege inſtituta eſt.

LOVANIENSI Scholæ Ioannes Dux Brabantiæ à Martino V. Papa ſtudij generalis impetrauit priuilegia: ibique anno Domini 1426. omnis generis artes & diſciplinæ doceri cœperunt tantâ diligentiâ, vt mox celeberrima euaſerit. Sunt in ea quatuor Collegia diſciplinarum omnium referta doctoribus, Lilium ſcilicet, Falconium, Caſtrenſe, & Portium, in quibus veteri inſtituto, honeſtis atque ingenuis, quos egeſtas preſſerit, in aliquot annos ad capiendum ingenij cultum, alimenta publicè præbentur.

FLORENTINA à Coſmo Magno ſtudiorum patrono & inſtauratore circa annos 1438. priſtino nitori reſtituta fuit.

GRISVVALDENSIS in Pomerania ab Vratiſlao IX. Duce inchoata anno ſalutis 1456. & nonnihil collapſa à Philippo Pomerano reſtaurata eſt anno 1547. Munſter. in Chron.

FRIBVRGENSIS in Briſgoia ab Alberto Auſtriæ Duce circa annos Chriſti 1460. vel vt alij volunt anno 1450. fundata eſt.

BASILIENSIS Academia anno Domini 1460. à Pio II. Pontifice inſtituta, & iiſdem priuilegijs, quibus reliquæ per Germaniam gaudent Vniuerſitates, exornata fuit, cui tantum ſplendoris acceſſit anno 1489. & 1490. vt multis tum demùm inſtituta videatur.

TVBINGENSIS Academia anno Chriſti 1477. incepta quidem, verùm anno 1522. ab Eberhardo primo Wirtenbergenſi Duce ſic exculta eſt, vt ab eo etiam quaſi de nouo inſtituta videri poſſit.

MOGVNTINAM Dietherus Iſenburgius ejus loci Archiepiſcopus circa annos Domini 1482. inſtituit: cumque in hunc finem exſtructa fuerit, vt omnes genus literarum in ea floreret, Theologia tamen præcipuè in ea ſemper tradita fuit.

Sunt denique plures aliæ paſſim in orbe Chriſtiano inſtitutæ iiſdem temporibus Academiæ ſeu Scholæ celeberrimæ, quo anno autem, & à quibus id factum ſit, certò inuenire non potui. Harum in numero ſunt Mediolanenſis: Salernitana: Senenſis: Veneta: Bergomenſis: Mantuana: Placentina: Anconitana: Maceratenſis: Parmenſis: Syracuſana: Meſſana: Panormitana: Carinenſis in Italia. Auinionenſis: Biturigenſis: Burdigalenſis: Lugdunenſis: Pictauienſis: Toloſana: Caturcenſis in Gallia: Cæſar Auguſtana in Arragonia: Compoſtellana in Gallia: Granatenſis in regno Bætico: Hiſpalenſis:

lenſis: Toletana: Valentina. *Et plurimæ Scholæ triuiales hinc inde inſtitutæ ſimul reperiuntur, vbi vel prima artium atque linguarum rudimenta cum pietate & bonis moribus addiſceret iuventus, & majorum diſciplinarum, quæ in Academijs traduntur, idonei auditores præpararentur.*

De Origine & Progreſſu *Scholaſticæ* THEOLOGIÆ.

FLoruerunt in Scholis mediocriter humaniores literæ ac diſciplinæ: vtcunque etiam Iuriſprudentia cum Medicina in ijs tradebatur. Veræ autem Theologiæ, eius nimirum, quæ ex limpidiſsimis fontibus verbi Dei & orthodoxis Patribus primitiuæ Eccleſiæ peteretur, ſtudium ſenſim in ijs frigere, aboleri & demum prorſus euaneſcere cœpit: abiectâ enim verbi Dei & veterum Patrum purâ doctrinâ de Christi officijs, de peccato originis, de Evangelio, de lege, de Gratia, de iuſtificatione gratuita per fidem in Chriſtum, de vero vſu Sacramentorum deque alijs fidei articulis, noua ex cogitâ unt dogmata de Meritis operum, de invocatione Sanctorum, de vi operis operati, de primatu Papæ, de purgatorio, deque ſimilibus, vtque irretirent facilius animos ſimplicium, placita tantum Romanorum Pontificum & Ariſtotelis ſcripta, præſertim verò Metaphyſicorum libros in Scholis Theologiæ Candidatis propoſuerunt, & explicârunt, auguſtiſsimisque ſacrarum literarum arcanis non dico comparârunt, ſed longè prætulerunt: ipſoſque adeò Pontifices Romanos cum ſuo Ariſtotele veluti Prophetas aut Apoſtolos coluerunt: nec eximij, angelici aut etiam ſeraphici Theologi gloriam merebatur, niſi qui Pontificum Max. decreto, Ariſtotelem, aut etiam aliorum hominum placita & ſcripta plenis, quod dicitur, buccis, in Theologorum Scholis ſonare & crepare poſſet.

Prima Theologia Scholaſtica.

Primas cœpit hoc malum radices agere in Scholis Theologorum circa annos Salutis 1020. hac occaſione, vt diligenter annotat Lambertus Danæus in ſuis ad librum 1. Sententiarum Lombardi Commentarij Prolegomenis. Verbi Dei & D. Auguſtini ſententia ac doctrinâ cum in alijs articulis, tùm verò de Sacramento Cœnæ Domini inter Chriſtianos quoſque doctiſſimos hucuſque obtinuerat. Circa hæc verò tempora myſterium illud iniquitatis operari, & horrendum illum de Tranſſubſtantiatione errorem, fontem aliorum infinitorum, parturire cœpit. Ei verò ſe conſtantiſſimè oppoſuit Berengarius Andegauenſium Archidiaconus; vir eo tempore eruditiſſimus, & verbi Dei ſaniorumque Patrum ea de re ſententiam ſummâ ope defendit. Hunc autem acerrimè impugnauit Lanfrancus Italus, & Papienſis Scholæ Doctor, ac facilè, quoniam fatale illud tempus aderat, quo cuncta in Eccleſia in peius ruere debebant, ſuâ ſuorumque aſſeclarum authoritate effecit, vt non ſolum purior illa ſententia prætermitteretur negligereturque, ſed & Berengarius ſuam reuocare & Pſalmodiam immani Nicolai Papæ tyrannide canere in Concilio Vercellenſi cogeretur. Quod ita hominum animos percutit, vt inde omnes, verbo Dei ſpreto & orthodoxorum Patrum ſcriptis neglectis, aut eatenus probatis, quatenus opinionibus jam vulgò receptis ſuffragarentur, in eam doctrinam jurarēt, quæ Pontificum Rom. Decreta & Ritus in Eccleſia receptos, defendebat. Ex hoc fonte innumerabiles diſputationes mox ortæ, intricatæ quæſtiones motæ, & tandem de his ipſis rebus extra & contra verbum Dei regulam, veluti Dei ipſius oracula tradita, libri conſcripti & contentione ſuſcepta ſunt. Ne verò hæc nupera ſeu noua viderentur, verbum Dei veterumque Patrum ſcripta quoque ad ea quacunque ratione accommodata fuerunt. Hoc modo nata, conflata & Scholaſtica Theologica, & ſola pro vera habita fuit.

Contigerunt hæc ab anno Domini 1020. ad annos vſque 1126. quo tempore Irnerius *ſummæ authoritatis vir author fuerat Lothario Imp. vt præciperet ius Romanum, quod vulgò* Ius Ciuile *vocant, & quo ante aduentum Longobardorum Italia ſemper vſa fuerit, proferri rurſus, & ex eo cauſas dijudicari, curaret item Romæ & Bononiæ ſicut Conſtantinopoli idem publicè prælegi. Feruere igitur cœpit recens excitatum ſtudium Iuris Ciuilis, certatim in id incumbentibus Italicis & Germanicis ingenijs. Hoc pacto factum eſt, vt Theologiæ ſtudium, vt tum erat, à pleriſque negligeretur, nec ferè alij quàm pauci Monachi ei inhærerent: deinde quia leges Romanæ Imperatoriam majeſtatem muniebant atque armabant, videbatur ea res ingentem cladem, ac tantùm non ruinam non ſolum Theologiæ iſti, ſed etiam recenti nec dum ſatis confirmatæ Romanorum Pontificum tyrannidi minitari.*

Gratiani Decretū.

Gratianus *igitur Monachus his afflictis ſuæ partis rebus opem laturus, ex aduerſo legum Pontificiarum volumen congeſſit, circa annos Chriſti 1150. quod* Decretorum opus *nominatur, & hodiè pro prima parte Iuris Canonici habetur. In eo Hierarchiam & Tyrannidem Roman. Pontificis propugnandam ſuſceperat ex Canonum Decretis, non minori contentione quàm cæteri Imperatoriam poteſtatem ex ſacris literis & iure Roman. tuebantur. In hunc finem excerpti ſunt Canones in hoc volumine ex quatuor potiſſimùm ſcriptorum generibus: atque alii quidem ex Conciliis & Synodis: alii verò ex reſponſis ſiue Epiſtolis decretalibus Pontificum: alii deinde ex Commentariis & opuſculis Patrum, vt Auguſtini, Hieronymi, Ambroſii & ſimilium: alii denique ex hiſtoriis Eccleſiaſticis: aſpergit alicubi nonnulla, ſed parcius, ex legi-*

Iudicium de Gratiani Decreto.

bus Imperatorijs, ſed eâ fide, vt magno cum judicio hæc omnia legenda ſint, multa ſiquidem falſa, commentitia & notha recitat, tùm vera impudenter, malitiosè, fallaciter & impiè corrumpit: ſæpenumerò turpiter errat in authorum & librorum inſcriptionibus, Hieronymo aſcribit quod tribuendum erat Auguſtino aut ſimili: ex vno aliquo Concilio profert Canonem, qui tamen alterius eſt: titulum facit de Epiſtola decretali alicujus Pontificis, in cujus tamen reſcriptis aut mandatis nihil tale legitur: qua de re, totoque adeò hoc Gratiani Decretorum volumine vide Hyperium de Studio Theologico lib. 4. cap. 5. Et tamen tanto applauſu acceptum approbatumque fuit à Romanis Pontificibus, vt mox Eugenius III. ſecundum Gratiani Decretorum Canones in Conſiſtorijs judicare præceperit: vnde etiam liber hic nouis Iuris conſultorum Italicorum Summis tanquam locupletiſſimus theſaurus illuſtratus, & omnibus alijs ſcriptoribus prælatus eſt.

Petri Lõbardi ſẽtentiarũ libri Comeſtor

Sequutus mox eſt Gratianum Petrus Lombardus Epiſcopus Pariſienſis, itemque Comeſtor: quorum hic quidem vtriuſque Teſtamenti Hiſtoriam conſarcinauit Eccleſiaſticam, eamque gloſſis ejus ætatis, tùm falſiſſimis, tùm inſulſiſſimis refercinit, quæ tamen ita tum vbique obtinuit, vt ipſi Scripturæ ſacræ penè præferretur: ille verò Gratiani exemplum imitari voluit, licet in diſsimili planè argumento. Nam in Theologia verſari ipſe maluit, quàm in forenſibus litigioſiſque quæſtionibus. Itaque Scholaſticæ Theologiæ, qualis tunc erat, fundamenta in quatuor libros, qui Sententiarum dicuntur congeſſit. Hi quatuor libri, non ex viua verbi Dei ſcaturigine, ſed Patrum duntaxat lacunis, fuerunt poſtea totius Scholaſticæ doctrinæ baſis & fundamentum: Vnde ipſe etiam Magiſter Sententiarum vulgò in Scholis appellari cœpit.

Magiſter Sententiarum

Cyrilli Euangelium nouum.

Circa annos etiam 1190. Cyrillus quidam Monachus Carmelita, rejecto Euangelio Chriſti æterni Filij Dei, quaſi ad tempus dato inſtar Moſaicæ legis, nouum fabricauit ex veteribus Origenis erroribus, quod æternum Evangelium vocârunt, idque comparatum ad Evangelium Chriſti, tanto plus perfectionis ac dignitatis habere, quantum Sol ad Lunam comparatus & ad nucleum teſta, blaſphemè dixerunt. Hoc Evangelium verò tantopere ipſis probabatur, quòd dogmata Scholaſticorum confirmaret, ceremonias & ritus ſuperſtitioſos Romanæ Eccleſiæ, nec non & Monachorum Ordines, regulas, ſtudia inſtituta, & quicquid ejus fuit generis approbaret. Cuius tamen commenti tandem ipſummet etiam Satanam ita puduit, vt Alexander IV. Pontifex Roman. iſtud Vulcano tradendum præceperit, Platinâ & Balæo authoribus.

Hugo de S. Victore eiuſque Summæ ſententiarum.

Hac ætate Hugo ſancto Victore habitus tum doctiſſimus circa annos Domini 1120. primùm librum edidit, quem Summam ſuarum ſententiarum inſcripſit. Hinc Summæ, & Summarum Theologicarum libri, & Summiſtæ Theologi originem habent.

Guilelmus Abbas S. Theodorici.

Poſt paulò Guilielmus Abbas S. Theodorici primus ſcripſit Sententiarum fidei librum vnum circa annos Domini 1140. Hinc Sententiæ & Sententiarum libri, & Sententiarij Theologi exorti ſunt, inter quos Petrus Lombardus facilè principatum tenet. Et hæc quidem fuerunt initia prima Scholaſticæ Theologiæ, ab anno Domini 1020. vſque ad annum 1220. quo temporis ſpatio, Philoſophia ſecularis ſacram Theologiam ſuâ curioſitate fœdare cœpit, vt Trithemius ait.

Quæ hucuſque de Scholaſtica Theologiæ initio & prima Origine diximus, confirmat quidem recens Pontificiorum ſcriptor Syxtus Senenſis qui haud obſcurè profitetur quoque, tam ex Theologia ſacra & Philoſophia Peripatetica conflatam, iſtoque conſilio inventam, vt quia præ ſtudijs legum ſub Lothario II. Imp. floreſcentibus, ſacræ ſcripturæ cognitio frigeſcere, & contemni cœpiſſet, Monachi quidam & clerici ad commendandum ſtudium Theologicum hanc rationem Philoſophicam tractandarum ſcripturarum invenerint, quâ commendabilem Theologiam Scholis redderent. At verò illa ad ſplendorem ſacrarum literarum adeò nihil attulit, vt potius omnem earum dignitatem obſcurauerit, & pro mentibus hominum pietate informandis, importunâ loquacitate & impotenti quadam rixandi cupiditate omnes inſtruxerit.

Scholaſtica Theologia media. Albertus M.

Sequitur iam Media Scholaſtica priore illâ longè deterior, quæ durauit ab anni Chriſti 1220. ad annum vſque 1330. & habuit Albertum M. veluti parentem & authorem. Is philoſophiam humanam, in primiſque Ariſtotelicam in ipſa adyta Scholarum Theologicarum & penetralia Eccleſiarum intromiſit, & in ſupremo ibi controverſarum quæſtionum dijudicandarum ac decidendarum gradu & throno, ceu Reginam quandam collocauit. Quæ tamen non ita à me accipi velim, quaſi Philoſophiam humanam contemnem, quam ſingulare Dei donum eſſe agnoſco, ſed ſaltem miniſtram, non Dominam veræ Theologiæ eam eſſe debere iudicio, illudque reprehendo, quòd ei cùm magna Religionis pernitie, Principatum in Schola Chriſti conceſſerunt, & de poſſeſſione hæreditaria Chriſtum depellentes, regnum Ariſtoteli tradiderunt. Superior enim Scholaſtica Patrum quidem, ſed Eccleſiaſticorum duntaxat ſcripta ac dicta verbo Dei exæquauit: hæc verò vlterius progreſſa, Ariſtotelis etiam ſcripta verbo diuino in omnibus comparauit: vt quæ veſtigia exiguæ illius erga verbum Dei reuerentiæ in Theologorum Scholis reſtarent adhuc, ab hac penitus deleta & conculcata fuerint. Cùm enim errores & abuſus vel re-

cepti

cepti conſuetudine, vel à Pontificibus approbati tueri defendique non poſſunt, ſi ad verbi Dei lydium lapidem examinarentur: alia fuerunt quærenda præſidia, & humanis ſomnijs ſtraminea ſubſtrata ſunt fundamenta. In hac igitur non Prophetarum, non Chriſti, non Apoſtolorum, non denique Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij & ſimilium, ſed Ariſtotelis tantum mentio fit, ejus nomen primo ſemper loco ponitur, ejuſque ſcripta pro apodicticis, verbum autem Dei pro opinione probabili habetur, vt ex Occami Centilogio apparet. Hinc euenit, vt qui illis temporibus pro inſigni Theologo ſeu Doctore haberi cuperet, non in ſacras literas, ſed Ariſtotelis libros Commentaria ſcriberet. Fecit hoc primus Albertus Magnus, & eum deinde ſequutus Thomas Aquinas, alijque non pauci: quo tempore ſimul farragines de vnitate formæ & intellectûs, de vniuerſalibus, de Entitate deque Idæis ſunt conſutæ. Quæſtiones quoque partim abſurdæ, partim verò impiæ ac blaſphemæ ſunt motæ ac propoſitæ. Et hæc quidem iſtorum Temporum fuit Theologia, in qua excolenda mirè ſudârunt ingenia hominum. Vtque totius Galliæ Academia celeberrima & florentiſſima hoc malum maturè intra ſua viſcera reciperet etiam, hac ætate, hoc eſt, anno Domini 1253. Robertus Comes Druydum frater Ludouici regis, Lutetiæ SORBONAM inſtituit atque fundauit: Titius in Chron. Francorum.

Thomas Aquinas. *Sorbona Pariſienſis.*

Interea verò temporis non ceſſârunt Canoniſtæ etiam, ſed in euehenda Pontificum Roman. authoritate ſtrenuè laborârunt, ad imitationem Gratiani. Reimundus enim Barchinonenſis quidam Monachus Hiſpanus circa annos 1230. juſſu Gregorij IX. DECRETALES edidit: in quibus ne verbulum quidem exſtat de inſtitutis veteris Eccleſiæ, nihil in iis habetur ex Sacra Scriptura, nihil ex antiquis Hiſtoriis, nihil ex ſanctorum Patrum libris, ſed noua ſunt planè omnia, nec Theologis & Eccleſiarum miniſtris, ſed leguleis & cauſidicis ad propugnandam Pontificum Rom. immanem Tyrannidem accommodata. Hos etiam Decretales in Scholis publicè prælegi & explicari præcepit idem Gregorius. Vidit enim homo vaferrimus, Imperatoribus Rom. tam infenſis animis renitentibus, Pontificatum ſuum ægrè confirmatum iri, niſi legibus latis, ac his quoque cum authoritate promulgatis, ac in Scholas ac judicia introductis. Vnde in Præfatione, Volentes, inquit, vt hac tantum compilatione vniuerſi vtantur, in judicijs & Scholis, diſtrictiuſque prohibemus, ne quis præſumat aliam facere abſque authoritate ſedis Apoſtolicæ. Legat qui vult, quid de his decretalibus iudicet Marſilius Patauinus in Defenſore pacis, Dictione 2. capite 24. & 25. & Hyperius de ſtudio Theologico libro quarto, capite ſexto. Illuſtrauit hos libros Decretalium Accurſius gloſſulis.

Canoniſtæ. *Reimundus Barchinonēſis. Decretales Gregorii.* *Accurſius.*

Hinc Bonifacius VIII. anno 1295. in Concilio Lugdunenſi SEXTVM DECRETALIVM confirmauit, ſuo iuſſu à tribus doctis viris, vt Platina habet, compilatum, eundemque mandauit quoque paſſim in Scholis prælegi & explicari: eſt autem ejuſdem cum ſuperiore monetæ.

Sextus Decretalium.

Clemens V. ſuperaddidit anno 1308. in Concilio Viennenſi librum Clementinarum à ſe compoſitum, qui quartam partem Iuris pontificij efficit, ac in Scholis ſimiliter prælegendum exhibuit, vt Trithemius in Chron. Hirſaugien. refert. Auentinus tamen libro ſeptimo, Annal. & Nauclerus indicant, Clementem hunc librum, quòd multa, quæ ſimplicitati Chriſtianæ, & libertati religionis imponerent, in eo continerentur, publicare ſuperſediſſe, atque animam agentem comburi mandâſſe. Sequutus enim Gregorium IX. & Bonifacium VIII. multas in eo tulit oligarchicas leges contra Imperatorem Rom. aliosque magiſtratus. Ioannes 22. autem eum approbauit & publicauit.

Clementinæ.

His omnibus poſtremo loco quaſi appendix annexa eſt cùm à diverſis Pontificibus, tùm verò maximè à Ioanne XXII. anno 1320. ſeries quædam conſtitutionum quas EXTRAVAGANTES vocant. Hac ratione ex canonum exigua ſcaturigine à Gratiano collectorum, in vaſtum quendam Oceanum videtur Ius Canonicum acceſſione temporis inundâſſe. In eo quo progredimur longius, eò offendimus canones à pietate & ſyncera Religione longius degenerantes.

Extrauagantes.

Sed tempus poſtulare videtur, vt ad vltimum Scholaſticæ Theologiæ genus accedamus. Durauit id ab anno Chriſti Servatoris 1330. ad annum 1515. fuitque longè deterrimum impudentiſſimumque: modeſtia enim quæ in prioribus duobus generibus remanſerat, iſta ætate penitùs ſublata eſt. Quæ enim etiam in Media Scholaſtica adhuc in quadam deliberatione & quæſtione poſita fuerant, vtrum ſcilicet Papa Roman. ſit ſimplex homo, an quaſi Deus? An particeps vtramque naturam (proh ſcelus) cum Chriſto? de ejus poteſtate ſupra Concilium: de Virginis Mariæ immunitate à peccato & ſimilibus, de his certa quædam definire ſeu determinare cœperunt, ſuaſque definitiones pro articulis fidei haberi voluerunt: denique nihil tam fuit ſuperioribus viſum ſeculis impium, blaſphemum, ineptum & erroneum, quod hæc ætas ſuis ſubtilitatibus, argutiis, diſtinctionibus, ſophiſmatis, exceptionibus & oppoſitionibus non auſa ſit palàm propugnare at defendere.

Scholaſtica Theologia vltima.

Omitto alias quæſtiones non tam inutiles, quum palam impias & pernitioſas, quas etiam in hac ipſa Scholaſtica mouerunt, & de quibus tantis viribus tamque pertinaciter decertârunt ſæpè, vt res non ad clamorem tantum, ad vera diſſidia & conuicia ſed nonnunquam etiam ad pugnos

Quæſtiones blaſphemæ in tertia Scholaſtica motæ.

proceſſerit. Huius generis ſunt: An Deus poſſit quodvis malum, etiam odium ſui præcipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum ſui? An poſſit actu infinitum ſecundum omnem dimenſionem producere? An potuerit hunc mundum etiam ab æterno meliorem facere, quàm fecit? An poſſit producere hominem qui peccare nullo modo queat? An reuelare poſſit alicui ſuum futurum peccatum, aut damnationem? Num poſſit aliqua diſtinctè intelligere, ſi ad illa non habeat diſtinctas relationes rationis? An poſſit reſpectum producere ſine fundamento & termino? An poſſit naturam vniuerſalem producere & conſeruare ſine ſingularibus? An poteſtatem creandi poſſit communicare creaturæ? An poſſit ex facto facere infectum, ac per hoc ex meretrice facere virginem? An quælibet perſona diuina poſſit quamlibet naturam aſſumere, quomodo Verbum humanam aſſumpſit? An tres perſonæ poſſint ſimul eandem naturam aſſumere? An hæc propoſitio, Deus eſt ſcarabeus, aut cucurbita, tam poſſibilis poſſit, quàm hæc, Deus eſt homo? An Deus aſſumpſerit individuum humanum, an ſpeciem? An in mente diuina ſint omnium rerum ideæ, & illæ practicæ ne ſint an ſpeculatiuæ? An perſonæ diuinæ verò numero dicantur tres? an per relationes & diſtinguantur & conſtituantur? an Pater producat Filium & Spiritum ſanctum, ratione intellectûs, an voluntatis? Item, an ratione eſſentiæ, an attributi, naturaliter an liberè? An hæc propoſitio ſit impoſſibilis, Pater Deus odit Filium Deum? An anima Chriſti potuerit fallere, an falli, an mentiri? An Papa clementior ſit quàm Chriſtus fuerit, quum is non legatur quenquam à purgatoriis pœnis liberâſſe? An poſſit vniuerſum Purgatorium tollere? An poſſit arbitratu ſuo cœlo excludere etiam immerentes? *Et ſexcenta alia diſputata ſunt huius generis magnis editis voluminibus idque à magnis Theologis, præſertim profeſſione religionis inſignibus: his ſeriò occupatæ ſunt Theologorũ Scholæ: quum tamen pleraque ſint eius generis, vt doctius neſciantur quàm ſciantur, vt ridiculè quærantur, temerè definiantur.*

Quæ quum ita ſint, vt inficiari non poſſunt, meritò huic Scholaſticæ Theologiæ omnium hæreſium, ſuperſtitionum & errorum ſeminaria in Romana Eccleſia accepta referre debent: Tertullianus enim adverſus Hermogenẽ. Philoſophos hæreticorum patriarchas eſſe dicit: *nec ſine graui cauſa D. Paulus nos monet,* ne quis nos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

Edidit etiam in Scholaſtica Gualterus Pictauienſis Epiſcopus *primus* QVODLIBETORVM *librum, magnâ omnium admiratione, circa annos Chriſti* 1240. *Hinc* Quodlibeta *&* Quodlibetariæ quæſtiones *natæ ſunt: Sunt autem* Quodlibeta *libri, in quibus eorum auctores in vtramq; partem, Academicorum more, de quolibet etiam apice Theologico pro & contra diſputant: vt nihil ſit apud eos tam certum & definitum, quod non in dubium reuocari poſſit contrariaſq; rationes habeat. Et qui hoc poſſunt, optimi & excellentiſſimi demùm Doctores habentur.* Quodlibetorum origo. Gualterus Pictauienſis. Quodlibeta quid.

Eodem tempore Alexander de Ales *quoque primus in quatuor libros Sententiarum cõmentari cœpit, quem imitati ſunt mox quamplurimi.* Alexander Alienſis.

Ex eadem hac Schola prodierunt etiam qui Determinationes, Quæſtiones ſuper quæſtiones, Partes, Specula, Legendas, Marialia, Devotionalia, Miraculorum & exemplorum promptuaria, Fidei fortalitia, Fodinas cœli, Bigas ſalutis *& ſexcenta huius generis alia ab Innocentij* IV. *temporibus ſcripſerunt. Ecce igitur vt obſcurata fuerit aurea primitiuæ Eccleſiæ facies, & quàm horribiles ac pernicioſæ tenebræ, ceu nubes quædam atræ totum cœlum occupantes, profligato verbo Dei, eiuſq; lumine exſtincto & tantum non ſepulto, in Scholis & Eccleſia exortæ ſint, totumque mundum annis ferè quingentis in nocentiſſimis erroribus detinuerint.*

Durârunt enim hæ plus quàm Cimmeriæ tenebræ ab annô Chriſti 1020. *vſq; ad annum* 1515. *quo tempore* MARTINVS LVTHERVS *&* HVLDRICVS ZVVINGLIVS, *denſiſſimas has nebulas & obſcuriſſimas tenebras verbo Dei diſcuſſerunt. Sub hoc igitur relucentis Euangelij initium Chriſtiani Principes veræ religionis & Reſpub. Chriſtianæ conſultum volentes bonarum literarum ſtudia, inprimiſque puram & ſinceram Theologiam ex his tenebris vindicârunt, & vel Scholas veteres reformârunt, vel alias de nouo aperuerunt.* [illegible] Scholaſtica Theologia tenebricoſa [illegible] & ſcholæ reformatæ.

Inter illas longè celeberrima eſt WITTENBERGENSIS *in Saxonia Academia: quam Elector Fridericus I. anno Dom.* 1502. *ex Lipſenſi & Tubingenſi erexit, & alter Fridericus omnigenarum artium, præcipuè verò trium linguarum profeſſoribus, ſic adornauit, vt optimè conſtituti Gymnaſii exemplar hinc petere poſſis; Petro Moſellano teſte.*

FRANCOFORDIENSIS *ad Viadrum ab illuſtriſſimo Principe Ioachimo Brandenburgen. Electore ex Lipſenſi anno Domini* 1506. *fundata, & à Maximiliano I. Imperatore varijs priuilegiis ornata fuit:*

MARPVRGENSIS *à Philippo illuſtriſſimo Cattorum Principe, & propagandæ Euangelicæ veritatis ſtudioſiſſimo, anno Domini* 1526. *erecta, & viris doctiſſimis exornata eſt: in qua & ego ante aliquot annos humaniter tractatus, & liberaliter inſtitutus ſum.*

HAF-

HAFNIENSIS *in Dania quæ vulgo* Coppenhagenſis *dicitur, primò quidem per Fridericum* III. *circa annos Chriſti* 1539. *plantata, deinde verò à Chriſtiano electo Rege inſtaurata fuit.*

REGIOMONTANAM *Albertus Marchio Brandenburgenſis, Magnus Teutonicorum militum Magiſter, anno Domini* 1544. *inſtituit.*

ARGENTORATI *quoque anno* 1538. *Collegium eſt inſtitutum, ſeu Schola iuventutis, Iacobo Sturmio potiſſimùm authore, Senatore in ea vrbe primario. Hæc breui tempore ſic effloruit doctorum virorum induſtriâ ac diligentiâ vt non ſolùm ex vniuerſa Germania, ſed & ex remotiſſimis nationibus eò conflueret. Inſtituendæ verò iuuentutis, & tanquam in Claſſes diſtribuendæ rationem, ac vniuerſam docendi viam Ioannes Sturmius vir eruditiſſimus & Senatus primus oſtendit, & poſt edito libro copioſius explicauit. Anno demùm Salutis* 1568. *Academiæ ius Maximilianus* II. *Imp. Argentinenſibus conceſſit, & Rector perpetuus Academiæ creatus* Ioannes Sturmius.

IENENSIS *Academia ſolenni ritu inchoata, & priuilegia Imperatoria publicè recitata ſunt die* 25. *Ianuarij anno* 1558.

ALTORFII *etiam Senatus ampliſſimus Norinbergenſis circa annos Chriſti* 1580. *celebrem Academiam erexit.*

Idem fecit quoque LEYDENSIS *in Hollandia Senatus paulò ante hæc tempora, & vndiquaque doctiſſimos viros ad exornandam ſuam Academiam accerſiuit.*

Nec minore ſtudio & feruore propagandi veram Religionem Chriſtianiſſimi Principes accenſi multas Particulares, *vt vocant,* Scholas *paſſim inſtituerunt, quarum aliquot & doctorum virorum copiâ & omnium diſciplinarum ſtudiis non multum Academiis cedunt. Huius generis Scholas plurimas Illuſtriſſimus & verè Chriſtianus Princeps* Fridericus III. *Elector Palatinus, purioris Religionis propugnator acerrimus, per totum Palatinatum plantauit: quas poſtea Illuſtriſſimus Fortiſſimuſque Princeps Ioannes Caſimirus Friderici F. non tantum liberaliſſimè tutorio nomine fouit, ſed & ex Parnaſſo Heidelbergico Muſas doctiſſimas* Neoſtadium *ſuæ ditionis oppidum traduxit, ibique pro ſua liberalitate ludum literarium aperuit.*

Mauritius *etiam Saxoniæ Dux anno* 1544. *tres literarum ludos inſtituit,* MISSENÆ, MERSPVRGI *&* PORTÆ, *ſingulisq; locis certum attribuit numerum adoleſcentum. His omnibus victus præbetur atque veſtitus, Magiſtris etiam annua ſtipendia ſoluuntur ex eorum Collegiorum prouentibus, in quibus aliquando monachi, inutile terræ pondus, & tantum fruges conſumere nati, vixerant: ſtudioſis conceduntur ſex anni, vt ibi erudiantur.*

Geneven- ſis & Ti- *His Scholis Particularibus cumprimis annumerandæ ſunt* GENEVENSIS, *quæ omnium facultatum liberaliumq; artium ſtudio multas Academias pene ſuperare videtur: Deinde* TIGVRINA, *jam inde ab anno Dom.* 1520. *cùm ob artium, tum verò maximè ob Theologiæ ſtudia celeberrima: in ea enim docuerunt* Zuinglius, Pellicanus, Bibliander, Bullingerus, Petrus Martyr Vermilius Florentinus, Conradus Geſnerus, Ioannes Wolphius, Ioſias Simlerus, Ludovicus Lavaterus, & Rodolphus Gualtherus, *quorum incomparabilem doctrinam, & ſingularem in ſacris literis interpretandis dexteritatem felicitatemq; ex præclaris ipſorum in ſacras literas Commentarijs toti orbi notiſſimam eſſe puto. Alit in hac ſua ſchola magnificus Senatus Tigurinus magnum numerum ingenuorum adoleſcentum, ex ijs bonis ac prouentibus, qui olim Monachis in Cœnobijs ceſſerunt, & ubi prima fundamenta in ea mediocriter jecerint, ad exteras Academias tanquam ad mercaturam bonarum artium mittuntur ibi ſi curſum ſtudiorum feliciter confecerint, domum revocantur, & Eccleſijs vel Scholis urbis ac agri Tigurini, qui ampliſſimus eſt, præficiuntur.* gurina Schola.

Ex altera verò parte non minore ſtudio Pontificij quoque ad propagandam ſuam religionem, hoc eſt, ad plantandas omnis generis ſuperſtitiones & cultum alienorum Deorum, Academias inſtituerunt eodem tempore. Schola Pōtificiæ.

Sic TREVIRENSIS, *quæ quidem antiquiſſima omnium Academiarum Germaniæ eſſe creditur, ſed propter varias ejus mutationes, temporiſque injuriam ferè collapſa, nuper ab Archiepiſcopis Ioanne & Iacobo inſtaurata dicitur.*

COMPLUTENSIS *in regno Caſtellæ, à Franciſco Ximene Archipræſule Toletano fundata eſt, anno* 1517. *quæ non aliunde nominis celebritatem, authore Eraſmo, quàm à complectendo linguas & bonas artes, ſortita eſt.*

ANDEGAVENSEM *etiam à Ludovico* 2. *Andegavenſium Duce jam olim inſtitutam, ante paucos annos Henricus* 3. *Gallorum Rex, tum verò Andegavenſium Dux quoque reſtituit.*

ONNEDENSIS, *ſive, ut ab alijs vocatur,* Onnatenſis *in Cantabria, erecta eſt non ante multos annos ab Abulenſi Epiſcopo.*

OSSUNENSIS *fundata noſtrâ ætate à Comite de Vrenna.*

CIMMECENSIS *in Gallia Narbonenſi ſive Delphinatu noſtrâ etiam tempeſtate inſtituta eſt.*

RHEMENSIS *in Campania à Carolo Guiſio Cardinale Lotharingo, & Archiepiſcopo Rhemenſi exſtructa eſt, noſtro ſeculo.*

WIRZBURGENSIS, *in Francia Orientali anno* 1403. *à Ioanne ejus loci Epiſcopo fundata quidem fuit, ſed ob civiles controverſias cùm ſeptem annos floruiſſet, interijt. Eam verò ſuperioribus annis inſtauravit Iulius Vvirzburgenſis Epiſcopus, & Gregorius* 13. *ac Maximilianus Imp. magnis privilegijs honorârunt.*

DILLINGANAM *Ottho Truchſeſius, Car-*

dinalis Auguſtanus erexit anno Domini 1549.

DUACENSIS in Belgio ſuperioribus annis à Philippo 2. Hiſpaniarum Rege inſtituta eſt, circa annum 1556. hanc ſolam ob cauſam, ne juventus in Germaniam & Galliam amplius proficiſceretur, ibiq́; veram religionem ac pietatem imbiberet.

EBURENSIS in Luſitania. nuper ab Henrico Cardinale Luſitaniæ, ejuſdemque loci Epiſcopo conſtructa, & Ieſuitis commendata fuit.

GANDIANAM in regno Valentino ante paucos annos Gandiæ Dux erexit, ut ibi præcipuè Ieſuitæ philoſopharentur. Habent etiam triviales Scholas non paucas, & procul dubio brevi plures habituri ſunt Ieſuitæ: authores enim ſunt paſſim Principibus aliisq́; Magiſtratibus, ut in ſuis ditionibus ludos literarios aperiant, in quibus juventutem erudire poſſint. Quæ in re certè non vulgarem laudem mererentur, ſi non tenellos animos ſuperſtitionibus palàm impiis ſimul imbuerent.

CAPVT VI.
De origine & progreſſu BIBLIOTHECARUM.

Bibliothecarū utilitas.

CUM neque religio abſq́; literis tradi commodè queat, neque literæ & Scholæ, de quibus ſuperiore capite quædam diximus, florere abſque libris, neutra autem conſervari & ad poſteros transmitti poſſint, ſi nulla Bibliothecarum cura habeatur, profectò qui has adornant, eruditionem & pietatem res valdè neceſſarias plantare & conſervare ſtudent. Quemadmodum igitur nonnulli inſano ſtudio exſtruendi ingentes moles coloſſorum & pyramidum laborârunt, alii circa curam varii generis armorum ſua exornandi armamentaria occupati fuerunt: ſic etiam ab antiquis temporibus multorum potentiſſimorum Regum, principum ac populorum opus fuit Bibliothecas, tanquam Caſtella quædam & armamentaria ſapientiæ condere, eaſque vel in templis, vel propè templa exſtruere ac adornare: Habebat Roma in ſuo Capitolio Bibliothecam Majorem, ſic enim appellabatur: Auguſtus quoque propè Templum Apollinis extruxit Bibliothecam Græcam & Latinam: Templum quoque Trajani ſuam habebat Vlpiam optimis libris refertam. Strabo etiam ſcribit lib. 14. Smyrnenſes ſui Homeri templo Bibliothecam adjunxiſſe. Quæ etiam cauſa eſt, ob quam earum Originem huic libro adjicere placuit.

Bibliotheca apud Iudæos.

At Iudæos quidem aliquam ſaltem habuiſſe Bibliothecam inde apparet, quod propter Regum Iudæorum idololatriam, & populi graviſſima ſcelera, libri ſacri amiſſi, vix tandem ſub Ioſia Rege reperti fuerunt. Sub Sedechia iterum Templum cum libris exuſtum legitur. Verùm Eſdras ſacerdos poſt captivitatem Babylonicam Moſis & Prophetarum libros reſtituit, eoſq́; in ordinem redegit. His alios ipſe addidit etiam: Teſtatur enim, ut 4. Eſdræ 14. capite legitur; quòd cùm Dominum Deum rogâſſet pro ſpiritu ſancto, ut poſſet Iudæis reſtituere ſacras Leges, juſſus fuerit aſſumere quinque ſcribas velociſſimos, & præparare multos buxos, & ſecedere dies quadraginta, ſe ipſi in corde accenturum lucernam intellectus. Cumq́; de poculo ſibi divinitùs oblato bibiſſet, apertum eſſe os ipſius, & per 40. dies dictâſſe libros 204. Mandatumq́; ſibi ait à Deo, ut quoſdam omnibus promiſcuè dignis & indignis, palàm legendos daret: ſeptuaginta verò conſervaret, traderetq́; ſapientibus ſolis in populo ſuo, quòd in iis eſſet ſapientiæ fons, vena intellectus, & ſcientiæ flumen. Addit præterea ſe ex præcepto angeli ſecretiora myſteria, & revelationes in peculiari libro ſcripſiſſe, qui abſconderetur, ſoliq́; ſapientiores Iudæorum perciperent, quos ipſe ſciret poſſe percipere, & myſteria iſta ſervare.

Cabala Iudæorū.

Dicitur Moſes quoque, præter Leges ſcriptas, ſecretiora myſteria, uti à Deo acceperat, vivâ voce tradidiſſe ſapientioribus tantùm, quos Origenes Conſiliarios mirabiles vocavit. Quæ propterea Cabala ſive traditiones appellabantur, quòd non per literas, ſed ſucceſſione quadam, hæreditario jure, alter ab altero reciperet. Hanc traditionem, Legis divinæ certiſſimam traditionem continentem, Eſdras quoque, de Septuaginta doctiſſimorum virorum conſilio, in libros redegiſſe dicitur, ne ſi quando propter bella & captivitates inſtitutus à majoribus tradendi mos obſervari non poſſet, cœleſtis doctrinæ arcana interirent. Et hos quidem ab Eſdra conſcriptos libros diligentiſſimè in Hieroſolymitana Bibliotheca ſacra à Iudæis conſervatos Picus tradidit. Continebantur quoque in ea, præter Annales, in quibus ſingularum tribuum genealogiæ & geſta deſcribebantur, Rabbinorum libri, qui poſt Eſdram varia in ſacram ſcripturam Commentaria ediderant: unde poſtea Talmud confectum eſt. Quæ

Thalmudis origo.

cùm optimis libris, Eſdra authore, referta eſſet, à Tito Rom. Imperatore everſa quidem eſt, ut teſtatur Rabbi Samuel, ſed ab Alexandro Hieroſolymorum Epiſcopo reſtituta. Ex hac Pamphilus Martyr præcipuam Cæſarienſis Bibliothecæ partem deprompſit: Euſebius verò plurima in ſuam Eccleſiaſticam hiſtoriam tranſtulit, ut Middendorpius lib. 2. Academ. refert.

Literarū Hebraicarum, quibus hodie utimur, author Pa-Ela Hebræorum quando inventæ.

Fuit hic Eſdras ille ipſe, qui literas, quibus Biblia Hebraica conſcripta ſunt, & quibus Iudæi hodie utuntur, reperit poſt captivitatem Babylonicam: hactenus enim iiſdem characteribus Hebræi & Samaritani utebantur, ut teſtatur D. Hieronymus in Prologo Regum. Græcas Cadmus, Latinas Carmentis invenit. Sunt qui Eſdram hunc etiam authorem faciunt punctorum & accentuum, quibus afficiuntur hodie literæ Hebræorum. Sed errant illi: conſtat enim ex B. Hieronymi libris, ipſius tempore nulla vel puncta vel accentus exſtitiſſe. Sunt autem adinventa paulò poſt tem-

pora

pora Honorij Imp. anno, ab everſo Templo 436. qui eſt à Chriſto 476. in Tiberiade urbe Galileæ. Hujus muneris Principes fuere Aaron Aſeris, & Iacobus Nephtalis filij, qui dum de nonnullarum vocum punctis inter ſe diſſentiunt, Iudæos in duas partes dividunt: Orientales enim quiq; Babyloniam incolunt ad fluvium Nearda, poſterioris: Occidentales prioru lectionem conſectantur, ut Genebrardus in Chron indicat.

Bibliotheca apud Ethnicos Suſiana.

Apud Perſas, quorum maximum imperium fuit, SUSIANA *Bibliotheca celeberrima fuit: quam Metaſthenes Perſa conſuluit cùm de judicio temporum & annalium Perſarum ſcribere voluiſſet, in ea enim Annales Perſarum fuerunt. ſicut ipſe Metaſthenes in hiſtorijs ſuis teſtatur. At veriſimile eſt, hanc ſapientiſſimi Prophetæ Danielis conſilio, cujus ſumma auctoritas apud Perſicos Reges fuit, inſtitutam & exornatam fuiſſe.*

Athenienſes.

In Græcia primus omnium Piſiſtratus Tyrannus Bibliothecam Athenis aperuit, quam deinde ipſi Athenienſes ſtudioſiùs accuratiuſque auxerunt & locupletârunt. Verùm omnem illam librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsâ præter arcem incensâ, abſtulit aſportavitque in Perſas: Et multis poſt annis Seleucus rex, qui Nicanor appellatus eſt, hos libros omnes Athenas referri curavit: Gellio teſte lib. 6. cap. 17. Ac refert Egnatius in vita Claudij quòd cùm Gothi bibliothecam hanc exurere conarentur, nonnullos eis perſuaſiſſe, libris parcendum eſſe, quibus dum Græci diligentius incumberent, minus ad bella idonei redderentur.

Pergamenſis. Pergamenum.

Eumenes Attali filius, non ſolùm mirandis operibus Pergamum muniuit, ſed nobiliſſimam quoq; ibidem Bibliothecam inſtituit, conquiſitis undiq; ſupra ducenta millia libris, in hædinis pellibus (quæ ab hoc loco poſtea Pergamenæ *dictæ fuerunt) deſcriptis, ut Volat. indicat lib. 13. cap. 4. Anthrop. & Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 30.*

Ariſtotelea.

De Ariſtotele ejuſque bibliotheca libro 13. Geographiæ ita ſcribit: Neleus, *inquit,* Coriſci filius, Ariſtotelem & Theophraſtum audivit, & ſucceſſor fuit bibliothecæ Theophraſti, in qua Ariſtotelica inerat. Nam Ariſtoteles & Bibliothecam & ſcholam reliquit Theophraſto, & primus omnium quos ſcimus libros congregavit. Theophraſtus verò eam tradidit Neleo, Neleus eam Scepſim detulit, ac poſteris dedit, hominibus ſanè imperitis, qui libros incluſos ac negligenter poſitos tenebant. Cumq; Attalicorum regum, ſub quibus erant, ſtudium ſentirent conquirendorum librorum, ad inſtruendam eam Bibliothecam quæ Pergami erat, eos in foſſa quadam ſub terra occulerunt, quos & tineis & humiditate labefactos, tandem qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos argento, Ariſtotelicos ſcilicet & Theophraſticos. Apellicon, ut qui magis eſſet librorum ſtudioſus quàm ſapientiæ, volens corroſiones emendare, eos tranſcribendos dedit, ſcripturâ non rectè ſuppletâ, quapropter libros edidit erroribus plenos. Continuò autem poſt Apelliconis obitum Sylla, qui Athenas cepit, Bibliothecam Romam tranſtulit. *Hucuſque Strabo.*

Alexandrina.

Ariſtoteles etiam Ægyptiorum Reges Bibliothecæ ordinem docuiſſe perhibetur, qui ingentem librorum numerum mox conquiſiverunt. Et Ptolomæus Philadelphus cùm in animum induxiſſet omnium locupletiſſimam & celeberrimam Bibliothecam inſtituere, Demetrio Phalareo maximam pecuniæ vim dedit, ut optimis libris anteceſſorum ſuorum Bibliothecam augeret ornaretque. Miſſi ſunt igitur ad eum ab omnib. Regibus atque Principibus Philoſophorum, Rhetorum, Hiſtoricorum & Poëtarum libri, Epiphanio authore, præſertim ab Athenienſibus & Rhodiis, brevique tempore inſtructiſſimam reddidit: Galenus in 3. Epidemiorum, & 1. de Natura humanâ refert. Ptolemæum Athenienſibus annonæ penuriâ preſſis, non prius alimenta conceſſiſſe, quàm ſibi tragœdiarum Sophoclis, Euripidis & Æſchili autographorum poteſtatem feciſſent. Pro quibus tamen, præter vectigalium immunitatem quindecim talenta ijsdem oppignoravit: & eadem poſtea cum exſcriptis exemplaribus illis dono dedit: *Ariſtæ qui hac de re rex profeſſo ſcripſit indicat,* ſe præſente rogatum Demetrium à Rege, *ut Athenæus lib. 1. cap. 1. prodidit,* quotnám in hac Bibliotheca libri eſſent, *reſpondiſſe,* plures quàm 2000. ſed vehementer auctam iri, ſi non à Græcis ſolùm, verùm etiam ab alijs Gentibus, à Iudæis præſertim, utiliſſimi libri peterentur: eos enim aut emere hactenus, aut tranſcribere non potuiſſe, quòd peculiari linguâ & alijs quàm Ægyptij literis uterentur: idcirco neceſſarium videri ſibi, ut Rex ad Pontificem eorum literas daret, peteretque tam ipſos libros quàm interpretes, qui eos ex Hebræo in Græcam linguam transferrent. *Facilè igitur Optimus Rex in tam laudabili & principe digniſſimo inſtituto, ab Eleazaro ſummo Iudæorum pontifice, interpretes* LXXII. *Hebraicæ legis, ſex è qualibet tribu delectos, impetravit: quos magnâ voluptate & incredili gaudio ad ſe venientes Rex excepit, & Demetrio omnia quæ ipſis neceſſaria eſſent, uberrimè ſuppeditare, & diligentem ipſorum rationem habere præcepit. Nec tamē Alexandriæ, regiâ urbe, verùm ſeptem ab ea ſtadijs, in inſula Pharos ſingulis peculiarem* cellulam *ſeu* ædiculam, *in qua ſeparatim ſacram legem interpretarentur, exſtrui curavit, quarum ruinas & veſtigia quædam ſe vidiſſe ſcribit Iuſtinus Philoſophus & Martyr in Apologetico contra gentes. Ubi obiter admonendum duco. Iuſtini hanc ſententiam de iſtis* Cellulis, *ſequutos eſſe multos ex poſterioribus, ut Irenæum lib. 3. ca-*

De Septuaginta interpretibus.

pite 25. Cyrillum Catecheſi quartâ: Clementem Alexandrinum lib 1. Stromat. & Auguſtinum lib. 18. de Civitate Dei cap. 42. quamvis idem lib. 2. doct. Chriſt. c. 15. non audeat rem affirmare. His addunt ex recentioribus quidam Philonem lib. 2. de Vita Moſis: Tertullianum in Apologetico cap 19. & Chryſoſtomum homil. 5. in Matthæum. Sed hi tres Cellularum nullam mentionem faciunt, tantùm dicunt, mirabiliter hos interpretes in eandem & in eadem verba convenisse. D. Hieronymus autem præfatione in Pentateuchum manifeſtè ridet hanc hiſtoriam. Neſcio, inquit, quis primus auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo exſtruxerit, &c. Itaque ille exiſtimat, ſeptuaginta duos interpretes in eadem Baſilica ſedentes, & inter ſe conferentes, ſcripturam tranſtuliſſe. Id quod probat primò teſtimonio Ariſtæi, qui negotio interfuit, & apertè dicit, eos ſimul conferendo ſingulis diebus uſq; ad horam nonam hanc verſionem tandẽ ſeptuaginta duobus diebus abſoluiſſe. Idem probat teſtimonio Ioſephi, qui cùm eſſet cupidiſſimus gloriæ ſuæ gentis, tamen lib 12. Antiquit. cap. 2. narrans hanc hiſtoriam Cellularum ne meminit quidem. Euſebius etiam de Præpar. Evangelica cap. 1. rem totam narrat ſine ulla mentione cellularum, referens ad verbum, quæ habentur in libro Ariſtæi.

Sed quicquid ſit, ſinguli iſti ſeptuaginta duobus diebus, Ioſepho auctore, tranſlationem, tantâ ſpiritus ſancti virtute, perfecerunt, ut in omnibus planè convenirent & ne in minimo quidem verbo diſcreparent: ut omnes inſtinctu Dei perfectam, veramq́ interpretationem eſſe faterentur. Rex igitur hos libros maxima cum admiratione & gaudio ingenti recepit, & Alexandriæ in Bibliothecam repoſuit, ac cedrinis forulis, ſicut & alios, incluſit: atque his aliiſq́ pretioſiſſimis libris, qui 70000. numerũ exceſſerũt ornatiſſimè reddidit.

Alexandrina bibliothecæ præfecti.

Primus bibliothecæ hujus nobiliſſimæ profectus fuit conſtitutus Demetrius Phalareus, vir doctiſſimus. Poſt ejus mortem Callimachus Hiſtoricus filius Batti, à Ptolemæo Philadelpho uſque ad Euergetam præfuit. Hunc proximè ſequutus eſt Eratoſthenes Cyrenæus, Callimachi diſcipulus, qui primus univerſum totius orbis ambitum 252. ſtadiorum eſſe prodidit: unde & orbis terrarum menſor appellatus eſt. Huic ſucceſſit Apollonius Rhodius, qui Ariſtonium poëtam comicum ſucceſſorem reliquit. Sed cùm Achillas regiæ militiæ præfectus, Iulium Cæſarem, occiſo Pompeio invaderet, Cæſar proximas circa regiam ædes incendi mandavit, ut hac ratione igne hoſtem depelleret. Qui ignis præter pulcherrimas domos inſtructiſſimam quoque hanc bibliothecam abſumpſit, & ſeptingenta lectiſſimorum librorum millia perdidit, ut Sabellicus teſtatur Enne. 6. libro ſeptimo. Aulus verò Gellius libro 6. cap. ultimo, & Volaterranus referunt, quòd ille librorum numerus priore bello Alexandrino, cùm diriperetur ea vrbs, non ſpontè, ſed à militibus incenſus fuerit. Reſtituta tamen paulò poſt hæc Bibliotheca videtur. Nam Domitianus Imperator Romani imperij Bibliothecas reſtauraturus, Alexandriam viros aliquot doctos miſit, qui libros deſcriberent, & alibi repertos, deſcriptoſve cum Alexandrinis conferrent emendarentque, vt Tranquillus & Aurelius Victor tradiderunt. Refert hæc Iacobus Middendorpius de Academijs, ex Euſebij lib. quinto hiſt. Eccleſiaſt. Nicephoro lib. quarto cap. 14. Ioſepho lib. 12. capite ſecundo Antiquit. Clemente lib. 1. Stromatum & Zonara.

ASINIVS Pollio, primus Romæ bibliothecam de manubijs dicauit, eamque doctiſſimorum virorum Imaginibus veris & fictis exornauit. L. Lucullus, inter alias ſplendoris & magnificentiæ laudes hanc quoque obtinuit, quòd numeroſam & ornatam bibliothecam comparauit, quam omnibus, etiam peregrinis patere voluit: vt Plutarchus in eius vita indicat.

OCTAVIA Auguſti ſoror & Marcelli vxor, præcipui nominis Bibliothecam maximis ſumptibus & impenſis, Romæ inſtituit: de qua Alexander ab Alexandria lib. 4. cap. 25.

Sub Neronis autem imperio Bibliothecæ omnes Romæ, in quibus præſtantiſſimi libri, & clariſſimorum virorum monumenta, grauiſſimo pernitioſiſſimóque incendio ſimul omnes perierunt: vt mirandum non ſit, quòd veteri Hiſtoriâ careamus. Et ſanè niſi ſequentes Imperatores Veſpaſianus, Domitianus, Traianus, Adrianus & ſimiles, eas maximis curis ſumptibuſque immenſis reſtituiſſet, nulla ferè optimarum rerum memoria ſupereſſet hodie.

C. PLINIVS Secundus, vir doctiſſimus, non ſolùm Romæ, ſed & Nouocomi in municipio ſuo Bibliothecas dedicauit, vt Ioan. Catanæus in ejus vita teſtatur.

SAMMONICVS Serenus bibliothecam comparâſſe dicitur, in qua 62. millia voluminum fuerint.

Bibliotheca apud Chriſtian.

Non minorem autem operam, ſtudium & curam Chriſtianorum Principes, pace poſt diuturnas & cruentas perſequutiones Eccleſiæ redditâ, in bibliothecis dedicandis, comparandis & exornandis adhibuerunt, quod vix aliâ commodiore viâ Euangelium vel propagari vel propugnari poſſe pro ſua prudentia facilè intelligerent. Itaq́

Hieroſolymitana. Cæſarienſis.

ALEXANDER Hieroſolymitanus Epiſcopus nobilem Hieroſolymis Bibliothecam inſtituit, in quam primorum, poſt Apoſtolorum tempora, Eccleſiæ doctorum ſcripta repoſuit, quibus haud mediocriter ſe adiutum in ſcribenda Hiſtoria Eccleſiaſtica teſtatur Euſebius libro ſexto, capite vigeſimo primo. Cæſareæ bibliothecam aperuit IVLIVS Africanus. Eam poſtea ad triginta millia voluminum auxit EVSEBIVS Cæſarienſis Epiſcopus & PAMPHILIVS Laodicenus Presbyter. Hanc bibliothecam D. Hieronymus in rebus difficilioribus conſuluit, & ad caſtigatiſſimorum

exem-

exemplorum veritatem veteris Teſtamenti libros emendavit, ut teſtatur in Pſalmum 1. & capite 3. epiſtolæ ad Titum. Cumque nonnihil collapſa eſſet. Euzoius Cæſarienſis Epiſcopus eam reſtaurare conatus eſt. ut referunt Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſt. Euſebius lib. 3. & Iacobus Middendorpius de Academijs.

Inprimis autem memorabile in hac cauſa fuit ſtudium, induſtria & ſolicitudo CONSTANTINI, ut nomine ſic pietate Magni, qui paſſim ingruentibus Hæreticis Catholicorum doctorum ſcripta & interpretationes Sacræ ſcripturæ quas ſuperiores Tyranni ferro & flammis funditùs delere conati fuerant, in bibliothecis reponere & aſſervare juſſit, ut ijs armis ex his armamentarijs depromptis, Hæretici facilius oppugnari poſſent: exſtat ea de re epiſtola ad Euſebium Nicomedienſem apud Euſebium libro 4. de vita Conſtantini. Et credibile eſt hunc Imperatorem prima jeciſſe fundamenta Conſtantinopolitanæ ad Sophiæ Templum bibliotheca, quæ progreſſu temporis adeò exornata fuit per Theodoſium juniorem Imperatorem, ut decem myriades librorum contineret. Nam ſacrorum librorum congerendorum tam ſtudioſus fuiſſe legitur, ut eâ laude Ptolemæo Ægyptio haud inferior eſſet. Multos ſanctorum Patrum libros ſuâ manu deſcripſit, & in hanc Bibliothecam repoſuit teſte Nicephoro lib. 14. cap. 3. Delati ſunt ex hac Bibliotheca in ſextam Synodum Conſtantinopolitanam generalem Conſtantini V. Imp. juſſu ſanctorum Patrum libri, ex quibus Monothelitæ erroris convicti ſunt, ut Platina in Agathonis 1. vita indicat.

IULIANUS Apoſtata quoque, utilitatem Bibliothecarum animadvertens, Antiochiæ, in ſuburbio Daphne dicto, nobilem Bibliothecam inſtituit. CAROLUS item M. Aquis grani in palatio ſuo Bibliothecam dedicavit, & magnâ copiâ librorum exornavit. Quod ſtudium ſanctiſſimi principis æmulatus eſt Ludovicus Pius ejus filius. Quia verò mox poſt Caroli M. tempora magis magiſq; à pietate degeneratum eſt, & ejus loco in Eccleſia Ceremoniæ, ſtatuta humana, variaq; ἐθελοθρησκείαι, hoc eſt, cultus peculiari hominum arbitrio ſuſcepti invaluerunt, factum eſt ſimul, ut ferè nulla quoque librorum ratio ſeu cura amplius haberetur, ſed potius ceremoniæ operoſæ in Templis & Monachorum luſtris, nec non bella & Mavortia arma tractarentur. Quæ barbaries uſque ad renaſcentis Evangelij lucem duravit, quo tempore ſimul Deus Opt. Max. multos pietate ſpectatos principes excitavit, qui libros hinc inde cum tineis & blattis pugnantes vindicârunt, undiquaque etiam ex remotiſſimis locis conquiſiverunt, & in hoc ſtudio nullis, quãtumvis immenſis ſumptibus, pepercerunt. Quos inter præcipuè nominandi hic mihi honoris cauſâ, tanquam ſummi ſtudiorum Mecœnates & patroni, videntur Galeatius 2. vicecomes, Nicolaus 5. Pontifex Max. Alfonſus Arragonum & Siciliæ rex, Coſmus & Laurentius Medicei, Matthias Corvinus Vngariæ Rex. Ioannes Picus Mirandulæ Comes, Frãciſcus 1. Galliarum Rex, nec minus literis quàm armis clarus, Fridericus Feltrius Vrbini Dux, Fuggeri, alijque plures tam politici, quàm Eccleſiaſtici viri, ſicut videre licet volumine 1. lib. 4. Theatri vitæ humanæ. Horum exemplum imitari debent hodie, omnes Principes & Magiſtratus Chriſtiani. Nec eſt quòd ſumptus immenſos cauſentur. Nero perſæpe uno puncto plus quadringentis ſeſtertijs perdidit, Suetonio teſte. Aſinius Celer mullum unum ſeptem millibus nummûm emit, ut Macrobius indicat libro 3. Ælius Verus Imp. duodecim convivis cœnam dedit, ſexagies centenis millibus ſeſtertijs inſtructam, ut refert Sabellicus lib. 5. Enne. 7. Cleopatra reginarum Ægypti noviſſima, unâ cœnâ centies H S. abſumpſit: nam aceto liquefactum unionem, precio 250000. coronatorum æſtimatum abſorbuit. Cæſar Borgia Alexandri 6 filius, quotidianis convivijs ducentos aureos duavit, Raviſio auctore. Et ſcimus hodie quantos ſumptus multi faciant in convivia, feras, vivaria, canes, equos, gemmas, veſtimenta, ſuppellectilem & ſimiles res inanes ac frivolas: hujus ſumptus ſi vel tertiam partem convertant in Bibliothecas, & emant authores ſacros, doctos, probatos & bonos, non ſolùm veram Religionem & ſtudia bonarum literarum eo pacto vehementer propagabunt. ſed etiam ſibi ipſis ſempiternam memoriam, & immortalem gloriam apud omnes bonos comparabunt.

CAPVT VII.
De origine & progreſſu TYPOGRAPHIARUM.

QVONIAM non ſolùm bonarum Literarum ſtudia, ſed & Bibliotheca artis Excuſoriæ vel Typographicæ beneficio plurimùm augeri & exornari poſſunt, non à propoſito noſtro fortaſſe alienum fuerit, ſi de nobiliſſimæ hujus artis Origine & Progreſſu paucula in medium afferamus. Invenerat & excogitaverat Berchtoldus Niger (Schwartz) malè feriatus Monachus Germanus, circa annos Chriſti 1380. quando ſchiſma ingens in Romana Eccleſia erat inter Vrbanum VI. & Clementem VII. quod bella cruentiſſima, Pontificibus authoribus, inter Gallos & Vngaros ſequuta ſunt, æreum tormentum, quod bombardã ſeu ſclopetum vocant: quo nihil unquam humano generi pernicioſius inventum fuit: dignuſq; adeò fuiſſet author, in quo, ſicut in Perillo, hujuſmodi tormentum primò expertum eſſet: Bombardarum author.

—Neque enim lex æquior vlla eſt,
Quàm necis artifices arte perire ſuâ.

Vt Ovidius in 1. de Arte amandi egregiè cecinit:

Sed haud diu poſt divina ſapientia, juſtitia & bonitas, fraudem hanc Satanæ egregiè ulta eſt. Nam eodem anno quo Fridericus III. ſapientiſſimus Princeps imperij Germanici habenis potitus fuit, Ioanni Guttenberg civi Argentinenſi

Typogra-

Typographicam artem commonſtravit. Qua de re Polydorus Vergilius lib. 2. cap. 7. de Rerum Invent. qui primi libros ediderint, aut Bibliothecas publicaverint, aut invenerint artem literas imprimendi memorans, ita ſcribit: Aſinius Pollio Romæ primus Bibliothecam dicando, ingenia hominum Rempubl. fecit. Fuit illud omnino magnum mortalibus munus, ſed nequaquam conferendum cum hoc, quod noſtro tempore adepti ſumus, reperto nouo ſcribendi genere. Tantum enim vno die ab vno homine literarum inprimitur, quantum vix toto anno à pluribus ſcribi poſſet. Ex quo adeò diſciplinarum omnium magna librorum copia ad nos manavit, vt nullum amplius ſuperfuturum ſit opus, quod ab homine quamvis egeno deſiderari poſſit. Illud inſuper adde, quòd authores quoque plurimos tam Græcos quàm Latinos ab omni prorſum interitus periculo vindicauit. *Sed huius artis inuentionem nemo fide maiori expoſuit, quàm Iacobus Vuimpfelingus in Epitome rerum Germanicarum capite* 65. Anno, *inquit*, 1440. Friderico III. Romano Imperatore magnum quoddam ac penè divinum beneficium collatum eſt vniuerſo terrarum orbi à Ioanne Gutenberg Argentinenſi, nouo ſcribendi genere reperto. Is enim primus artem Impreſſoriam, quam Latiniores excuſoriam vocant, in vrbe Argentinenſi invenit. Inde Moguntiam veniens, eandem feliciter compleuit: hinc Funccius in Chron. certiſſimum eſſe dicit, Moguntiæ primum prælum fuiſſe. Interea Ioannes Mentel, id opificij genus inceptans, multa volumina caſtigatè & politè Argentinæ imprimendo, factus eſt breui opulentiſſimus. Huic ſucceſſit Adolphus Ruſchius: mox Adolpho Martinus Flachus: qui & ipſi Argentinenſes, in natali ſolo cum laude & gloria hác artem exercuerunt. Nec ſolùm noſtri hac in arte floruerunt Argentinæ; ſed eandem etiam alibi tranctantes, & decus & emolumentum ſunt conſequuti. Ita Sixtus Ruſſinger Argentinus, Neapoli anno 1471. libros quomodo imprimi poſſint, primus monſtrauit: ob quod factum regi Ferdinando & Neapolitanæ nobilitati chariſſimus exſtitit. Huic ſæpè ab ipſo rege Epiſcopatus & ampliſſimæ dignitates oblatæ ſunt. Præterea Vdalricus cognomento Han, ſubidem ferme tempus formas librarias, rem inauditam, nec vnquam Romanis viſam, Romam attulit.

Celebrat hanc artem Philippus Beroaldus his verſiculis:

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quæ doces premendo.

Vide etiam Nauclerum volum. 2. Generat. 49. *Ego verò propterea hanc artem è cœlo miſſam, adeòque amplectendam, exoſculandam & extollendam putârim, quòd in nulla alia plus præſidij habeat Eccleſia Chriſti adverſus Gog & Antichriſtum pſeudoprophetam & ſophiſtam maximum, quippe quæ hac arte fortius quàm nullo bellorum apparatu expugnari ac devinci poſſit. Prædixit hoc diu ante* Sibylla Erythræa, *quæ, vt Auguſtinus teſtatur lib.* 18. *de Ciuit. Dei, Romuli temporibus claruit. Ea enim de nouiſſimo ſeculo, & Antichriſti furoribus vaticinans, cum* LINO *tandem perdendum eſſe dixit. Sic enim habet carmen Græcum:*

Ἄιλινος ἔκτοτε καιρὸς, ὅτι λίνος αὐτὸν ὀλεῖται
Miſerum inde tempus, quia linum perdet eum.

Paratur enim & conficitur illa materia, in qua ſcribimus & libros excudimus, ex lineo panno minutatim contuſo in aquis, & glutino iterum denſato: quam chartam lineam appellant, abuſione veteris nominis, Papyrum. *His armis lineis pugnatur contra Gog: his tormentis, ſclopetis, telis, haſtis & gladiis vulnera lethalia ei infliguntur. Vt veriſſimum ſit quod D. Paulus ſcribit:* Eligere Dominum infirmas res, & quas mundus vilipendat: quibus alta, firma, præpotentia, inexpugnabiliaque mortalium judicio, & molitiones immanes Satanæ ac mundi, quæ inſurgunt adverſus ſcientiam & voluntatem Dei, ſubvertat. 1. *Corinth.* 1.

Sunt quidam qui dubitant, ſatiúsne fuerit, hanc artem, vti nunc eſt, habere, an propter graviſſimos abuſus nunquam repertam fuiſſe: non expendentes, propter abuſum rei bonæ & vtiliſſimæ non tollendum eſſe vſum legitimum. Deinde etiam facilè abuſus omnis nobiliſſimæ huius artis tolli poterit, ſi viri doctiſſimi, ſapientiſſimi, prudentiſſimique conſtituantur, nihilque ſine graui & juſta pœna permittatur typis excudi, quod non ab iſtis approbatum ſit: quæ conſuetudo in vrbe Tigurina diligenter obſeruatur.

DE

DE ORIGINE ET PROGRESSV

CONSECRATIONVM
ET
DEDICATIONVM TEMPLORVM
ac Rerum ad TEMPLA pertinentium

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De Origine & vero vſu CONSECRATIONVM & DEDICATIONVM in genere.

Dedicationes licita quę. LICET, *imò jure pietatis requiritur, vt in prima cujuſque rei vſurpatione, gratias Deo agamus, ejuſque bonitatem celebremus, idque congruâ & decenti laude, & collati boni religioſum ac ſanctum vſum expoſcamus: habet enim hæc conſuetudo juſta fundamenta ex diuinis literis. Moſes ſiquidem cùm exſtruxiſſet Tabernaculum*, ſacrauit illud cum Menſa, Altari, æreis Vaſis & omnibus vtenſilibus, non ſolùm divinis precibus, verùm etiam Olei vnctione Domino jubente liniuit. *Exod.*20. *De Conſec. diſt.* §. 1. *Solomon quoque, cùm perfeciſſet Templum*, illud cum Altari & reliquis ad diuinum cultum pertinentibus conſecrauit. 3. *Reg.* 6. *Similiter Iudas Machabaus Templum Hieroſolymitanum repurgatum, ſacris legitimè factis rurſum conſecrauit. Nec tantum dedicârunt Templa, verùm alia permulta, vt Domus: & iccircò Pſal.*30. *inſcriptio eſt*, Dedicatio domûs Davidis. *Tùm etiam homines initiare dicuntur Domus, cùm primùm in eis edere, bibere & habitare incipiunt. Quod pij citra preces & gratiarum actiones minimè faciunt. David itaque cùm domum ſuam conſecraret, Odam ſeu Pſalmum compoſuit, quo & ipſe Deo gratias egit, & pium, religioſum, ſanctumque vſum illarum adium poſtulauit. Hujuſmodi quoque dedicationis in Deut.* 20. *fit mentio, vbi præcepta de re bellica traduntur. Voluit ſanè Deus, à militia permultos eximi, & illos inter cæteros, qui cùm domum exſtruxiſſent, non adhuc dedicando eam conſecrauerant & vſurpauerant. Et in libro Nehemia dedicatio mœnium ciuitatis commemoratur, qua nihil aliud fuit, niſi quòd muris vrbis inſtauratis, populus vnà cum Leuitis & Sacerdotibus, nec non Principatus, eò ſe contulit: ibique gratias Deo egerunt, de mœnibus readificatis, & juſtam ciuitatis vſuram poſtulârunt. Hac etiam ratione priuſquam ſumamus cibum, illum conſecramus: non quòd opinemur Diabolum in illo hærere, vel ipſum naturâ ſuâ malum eſſe*; Quia vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valdè bona: *& Paulus* 1. *Tim. rectè dicit*, Bona eſſe quæ Deus fecit, & ideò nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione ſumatur: ſanficatur enim per verbum Dei & preces. *Verùm noſtrâ conſecratione primùm Deo gratias agimus, quòd hæc hæc ſubſidia vitæ nobis providerit: deinde petimus, ne corpora noſtra eis lædantur, quòd intemperantiâ laboramus, quâ poſtea in morbos facilè incidimus, & dum crapulâ ſeu ebrietate grauamur, apta inſtrumenta vel rationis, vel Spiritus ſancti eſſe non poſſumus.*

Neque illud tacendum eſt; Iudaos conſueuiſſe Templum, non ſolùm recens exſtructum dedicare, ſed etiam reparatum, & à contaminationibus repurgatum. Hoc fecerunt cùm poſt reditum è Perſide, Templum & Altare denuò reparâſſent. Iudas etiam Machabaus, quando Templum ab Ethnicis pollutum Antiochi ſpurciſſimâ Idololatriâ, reformauit. Hujuſmodi repetita Dedicationes Gracâ voce ἐγκαίνεια *dicuntur, quas Latinè dicere poſſemus* Renoualia, *ſeu* Renouales dies: *quia non tantùm*

tùm

tùm ſemel hodiè celebrantur, ſed anniverſaria ſunt eorum ſolennitates.

Dedicationum ritus apud Iudæos.

Cæterùm quæ Iudæi fecerint in ſuis dedicationibus ſacra Hiſtoria luculenter tradit. Dedicârunt ac initiârunt ſua, non ſimplicibus & nudis verbis, ſed adjectis externis ritibus, ſignis inquam & ſymbolis, quæ cernerentur: Non utique quòd crediderint rebus ipſis inhærere aliquam ſanctitatem ſeu qualitatem divinam: cùm enim ſint inanima, ſanctitatis minimè ſunt capacia: verùm ſic putârunt, quòd ritibus à Deo inſtitutis, quæ conſecrabantur inſtrumenta fierent divini ſpiritus, quibus hominum fidem excitarent. Nec falſi ſunt: quoniam illa pro eo tempore verbum Dei habebant.

De Templorum dedicatione & inauguratione apud Ethnicos.

Apud Ethnicos quoque dedicationes & conſecrationes variæ atque multiplices fuerunt. Has præſertim apud Romanos magno in pretio fuiſſe, non tantùm ex eo colligitur, quòd Templum primum Iovi Feretrio Romæ, ab urbis regnique conditore Romulo, dedicatum teſtis eſt Livius Decad. 1. lib. 1. ſed etiam ex illa M. Horatij Pulvilli atque Valerij Publicolæ Coſſ. hiſtoria id conſtat: de qua ſic Livius lib. 2. Dec. 1. Nondum dedicata erat in Capitolio Iovis ædis. Valerius Horatiuſque Coſſ. ſortiti, uter dedicaret, Horatio ſorte evenit. Publicola ad Veientinum bellum profectus. Ægrius quàm dignum erat, tulere Valerij neceſſarij, dedicationem tam inclyti Templi Horatio dari: id omnibus modis impedire conati, poſtquam alia fruſtra tentata erant, poſtem jam tenenti Conſuli fœdum inter precationem Deum nuncium incutiunt: mortuum ejus filium eſſe, funeſtaque familia dedicare eum Templum non poſſe. Non crediderit factum, an tantum roboris fuerit, nec traditur certum nec interpretatio facilis eſt: nihil aliud ad eum nuncium à propoſito averſus, quàm ut cadaver efferri juberet teneret poſtem, precationem peragerét, & Templum dedicaret.

Conſecrabantur autem apud Ethnicos quoque non tantùm Ædes ſacræ, ſed & homines: ejuſque rei cauſam Cic. 2. de Legibus reddit: nempe, quòd myſteria quæ illis tradebantur, initia quædam vitæ humanæ eſſent: quibus homines à dura & agreſti vita tranſferrentur ad humaniorem & cultiorem. Quin & pueri dicebantur initiari, cùm ablactarentur, quòd tunc ad aliud vitæ genus traducerentur: nimirum à lacte ad ſolidorum cibum atque potum. Unde conſecrari dicebantur Deabus Edidiæ ac Potinæ. Quarum rerum etiam in ſacra Hiſtoria veſtigia quædam exſtant.

Chriſtianorum in ſuis dedicationibus κακοζηλία.

Hæc omnia tam Iudaica quàm Ethnica, κακοζηλία quadam ad ſe pertraxerunt Papiſtæ. Habent enim ſuas repetitas & anniverſarias dedicationes ac conſecrationes: neque etiam aquam, panem & vinum ſolùm conſecrant, ſed homines, Sacerdotes, Altaria, Veſtes, Vaſa cæteraque utenſilia Templorum: ut ſunt Mantilia & Mappæ, Calices, Patinæ, Cerei, Thura, Agnus paſchalis, Cœmeteria, item Ova, Aqua luſtralis, Rami palmarum, Virgulta, Herbæ, Olera, Legumina, Fabæ, omnes denique fructus: & eò venitur, ut etiam Campanas ipſas conſecrent: quæ omnia ex ſequentibus patebunt.

Argumentum inane idem pro confirmatione dedicationum Chriſtianorum.

Gratianus de conſecr. diſt. 1. c. Tabernaculum: & Durandus in Rationale divinorum lib. 1. cap. 6. dum ea, quæ in dedicationibus huiuſmodi Templorum aliarumque rerum ineptè ab ipſis fiunt, excuſare volunt tali argumento utuntur: Si illi, qui umbræ Legis deſerviebant, hoc faciebant: quanto magis nos, quibus veritas patefacta eſt, hoc facere convenit, & quæ ibi ſequuntur reliqua. Digna profectò hujuſmodi Theologis ratio: cui apprimè convenit præterea interpretatio, quæ in ejuſdem gloſſa legitur: ſi enim, inquit, id Gentiles faciebant, multò magis facere debemus nos: & ſic eſt argumentum, quòd poſſumus argumentari ab exemplis infidelium. Hæc Gloſſ. Gloſſator itaque hæc inſtituta à Gentilium: author verò, cujus interpres eſt à Iudæorum authoritate & exemplo probat atque confirmat: quibus haud dubiè eodem iure adjungi poterit & alia ratio Durandi, ejuſdem ponderis, quam in eodem argumento his verbis recenſet: Nabuchodonoſor etiam Rex, vocavit omnes ſatrapas, optimates & Tyrannos ad dedicationem ſtatuæ aureæ, quam fecerat. Hæc ille. Sed hoc à Dedicationibus veteris Teſtamenti, de Ethnicorum enim nil attinet dicere, deſumptum argumenti genus infirmiſſimum eſt: quia de Ceremonijs & Ritibus veterum non ita licet concludere. In præceptis moralibus firma eſſet ratio, ſed in ceremonijs, quæ typi & umbræ fuerunt, non ita fas eſt ratiocinari, cùm omnia ejus generis mandata ſint Chriſti adventum abolita, niſi Iudaiſmum in Eccleſiam Chriſti reducere velimus. Quo ſimul Durandi totum Rationale divinorum officiorum confutatur: in eo ſiquidem omnes ceremonias Papiſtarum ex Iudaiſmo probare conatur. Ita quoque patres Concilij Colonien. anno 1536. habiti, parte 9. cap. 12. excuſare nituntur ſuas dedicationes, ſimulque ſe judaizare negant: cùm tamen nihil in excuſatione ſua ex verbo Dei afferant, niſi quantum ad ſua inſtituta ex veteri Teſtamento detorquent. Deinde Iudæorum dedicationes verbum & mandatum Dei expreſſum habuerunt: in novo autem Teſtamento nihil tale præcipitur, ſed potius docetur, tempus iam eſſe, quo ſublatæ ſint umbræ & Ceremoniæ, & quo pater in ſpiritu ac veritate potius adorandus, non Ceremonijs, traditionibus aut conſtitutiunculis humanis colendus ſit. Firmius igitur hoc argumentum in contrariam partem retorqueri poſſet. Nam ſi adventûs ſui ſplendore Chriſtus umbras & figuras omnes Iudaicarum Ceremoniarum diſcuſſit & diſpulit, patefacta

earum

earum veritate, quæ diu ſub his inuolucris tanquam obtecta deliruerat, ideò eam ipſam ob cauſam maximè ab ejuſmodi ſuperſtitioſis ceremoniÿs, non Ethnicis ſolùm, verùm etiam Iudaicis Chriſtianos abſtinere decet. Aut ſi ceremonias Leuiticas, non modò tanquam inanes & ſuperuacaneas, ſed etiam vt damnoſas & exitioſas abrogari oportuit, ne ÿs Chriſti beneficium vel abrogaretur, vel vis ejus eneruaretur, quid malùm, opus eſt aut nouas ceremonias ingenio humano excogitatas accerſere, aut jam olim exoletas in vſum reuocare, quibus velut poſtliminio non ſolum Iudaiſmus, ſed & Ethniciſmus, tanquam abrogato Chriſtianiſmo reſtituatur? Deinde cogitent quantum interſit inter Legem & Euangelium & vtriuſque Miniſterium: item inter vmbras ſeu figuras, & earum patefactam veritatem, ac denique inter Moſem & Chriſtum, inter Leuiticum & Euangelicum Sacerdotium. Denique ſi Deus illas rejicit imò execratur ceremonias, quas tamen ipſemet inſtituit, cum in alium finem ſuperſtitioſè iis vterentur, quanti has eum facere exiſtimabimus, quæ non modò ab illo traditæ & præſcriptæ non ſunt ſed totæ ab hominibus ſuperſtitioſis adinuentæ ac inſtitutæ?

CAPVT II.

De Origine *Dedicationum* & *Conſecrationum* TEMPLORVM apud Chriſtianos.

A quibus dedicationes Templorum inſtitutæ. DEdicationes ſeu Conſecrationes Templorum à primis Epiſcopis Romanis inſtitutæ ſunt, ſi Decretalibus eorum Epiſtolis fidem aliquam habere volumus. Nam in altera Clementis epiſtola ad D. Iacobum ita ſcribitur:* Eccleſias facite per congrua loca, quæ diuinis precibus ſacrare oportet, & in ſingulis ſacerdotes diuinis orationibus dicatos poni: *Tom. 1. Concil. De Pio Pontifice Platina in vita ejus indicat,* quòd, rogatu primò Praxedis thermas Nouati in vico Patricij in honorem ſororis ſuæ D. Prudentianæ dedicârit. *Quæ Euariſtus, Higinus & alij nonnulli primorum Pontificum Romanorum de Baſilicarum & Templorum Dedicationibus ſtatuerint poſtea indicabimus. Sed hæc probari non poſſunt: Neque enim aut facultates alere, aut baſilicis, Templis & ædificÿs publicis conſtruendis operam dare tum ſinebant continuæ & atroces in omnibus locis perſequutiones, id quod ſuprà oſtendimus. Præterea etiam de Dedicationibus hujuſmodi Templorum in hiſtorijs aliarum Eccleſiarum, præter Romanam, primis illis poſt Aſcenſionem Chriſti ſeculis nihil omnino legitur. Sed quia Romaniſtis hoc ſemper curæ fuit inprimis, vt ſuas leges, inſtituta, ritus & conſuetudines, adeoque cultum ſuum externum totum, quoad ejus fieri poſſet, antiquitatis authoritate ſeu potius fuco commendarent, redderentque auguſtiorem, effectum eſt, vt à priſca vetuſtate ſæpe authores accerſant, quibus nihil vnquam ſimile ne in mentem quidem venit. Sed quoſcunque jactent authores, dum alios, quàm Chriſtum, aut Prophetas & Apoſtolos producunt, ſatis declarant, quo loco habendæ ſint humanæ iſtæ traditiones, quibus Deus irridetur non colitur.*

Vt vt verò hæc ſe habeant, rectius illi ſentire videntur, qui Felici I. tribuunt, quòd ritum dedicandi Templa de nouo inſtituerit. *Vixit enim ille, & Roman. Pontificatum tenuit ſub M. Aurelio Quintilio & Valerio Aureliano Impp. quo tempore in eminentia, felicitate & commoditate ſumma Chriſtianorum res fuerunt, Euſebio teſte libro 8. capite primo. Credibile ergo, licuiſſe illis tum vel Templa de nouò condere, vel Ethnicorum repurgare: vnde mirum non eſt, ſi ea quoque cum maximo gaudio ſuo cultui dedicârunt & conſecrârunt. Panthal. in Chron. ex Volaterano. Petrus tamen de Natalibus lib. 10. c. 38. teſtatur apertè,* Silueſtrum I. conſecrationes Altarium & Templorum inſtituiſſe primùm. *Petrus Martyr etiam S. Theologiæ in Schola Tigurina Profeſſor acutiſſimus, alijque docti, in hiſtorijs verſati & antiquitatis ſtudioſi viri, in ea prorſus ſunt ſententia, Conſtantinum M. occaſionem & initium hujuſmodi apud Chriſtianos Templorum Dedicationibus dediſſe. Ille enim cùm Byzantium inſtaurâſſet, eaque vrbe decreuiſſet vti pro ſede Romani Imperij, voluit eam Deo conſecrare: atque ad ejus dedicationem 318. Patres, qui Nicænam Synodum eo tempore celebrauerant, vocauit. Idem quoque Imperator Hieroſolymam profectus, Templum admodum magnificum Chriſto extruxit, ornauitque anathematis innumeris: & euocauit eò Epiſcopos illos, qui Tyri Concilium habebant, vt ad ipſum dedicandum venirent.*

A quibus TEMPLA *Dedicari* ſeu *Conſecrari* debeant.

AVthor libelli de Paſſione Domini apud Athanaſium indicat, poſt annum demùm Domini 300. inſtitutum fuiſſe, vt Epiſcopi ſolum Templa conſecrent, non minores Sacerdotes. Martinus autem Polonus, Platina, Sabellicus Enne. 8. Volateranus, Nauclerus Geneſ. 16. Polyd. libro ſexto, capite octauo. Panthal. in Chron. Balæus in vita Felicis. Valer. Anſ. Ryd. hoc tribuunt Felici III. qui Epiſcopatum Romanum tenuit circa annum Domini 527. Confirmatur in Conſilio Spalenſi act. 8. pagina 188. Et præcipitur etiam 26. quæſt. 5. miniſtrare. de conſec. diſt. 1. c. nemo extra de conſec. Eccleſ. quòd in dubijs. Vnde Concilium quoque Carthaginen. q. 6. c. 3. prohibet hoc facere Sacerdotem, néue hoc alicui inferioris ordinis demandet ſtatuitur: extra eo. aqua. Refert Durandus in Ration. diuinorum lib. 1. c. 6.

Socratis locus de non conſecrandis Templis ſine Rom. Pontificis authoritate.

Socrates lib. 2. c. 8. aſſerit, Canonem Eccleſiaſticum jubere, ne qua canonicè dedicetur Eccleſia, ſine conſenſu Romani Epiſcopi. *Quem verò intelligat Canonem, non facilè eſt intelligere: nam inter Nicænos nullus talis exſtat. Sed videtur Socrates ex epiſtola Iulij Papæ hanc phraſim accepiſſe libro ſecundo, capite 17. de quo non eſt mirum ſi myſterij iniquitatis more, canones ſibiipſi de ſuo jure mentitus eſt. Sozomenus libro tertio, eandem Hiſtoriam referens, non meminit canonis de conſecrandis Templis cum conſenſu Romani Epiſcopi. De Gelaſio item 1. qui Epiſcopatum Romanum circa annum Domini 495. tenuit, refertur de conſec. diſt. 1. c. præcepta ſynodalia. & Baſilicas nouiter. quòd ſtatuerit*, Ne Baſilicæ nouæ, ſeu nouiter inſtitutæ, ſine præceptione Papæ dedicentur. *Idem etiam ad Ioannem Soranum Epiſcopum ſcripſit*, Ne publicæ proceſſiones fiant, in Oratoriis, quæ præter auctoritatem ſedis Apoſtolicæ fuerint conſecrata *diſt. ead. c. certum eſt. Ex his concludunt Doctores Canonum*, Eccleſiam, datâ poteſtate à Roman. Pontifice, à ſolo proprio Epiſcopo, aut ſaltem eo, cui conſecrandi partes is demandârit, conſecrari poſſe. *Ratio quâ Durandus probat hoc munus ſoli Pontifici conuenire, hæc eſt*: Quoniam, *inquit*, gerit Imaginem Chriſti, & figuram ſummi Pontificis Chriſti, ſpiritualiter dedicantis, ſine quo nihil poſſumus in Eccleſia ſtabilire: vnde ipſe ait, ſine me nihil poteſtis facere: & in Pſal. Niſi Dominus ædificauerit domum. Vnde Concilium Carthaginenſe prohibet hoc facere Sacerdotem, nec poteſt hoc alicui inferioris ordinis demandari.

Hæc autem authoritas antiquitùs ſemper fuit politici Magiſtratus. Nam Solomon Rex, non Pontifex, juſſit dedicari ſuum Templum, & ipſe illius Dedicationis præcipuas obiuit partes, vt eſt videre 3. Reg. 8. Idem poſtea Templum, cùm ab Achaſo rege pollutum eſſet, Ezechias aperuit, & Sacerdotibus, vt denuò perpurgarent & conſecrarent, imperauit. Eſdræ 6. cap. non ſummus Pontifex, licet inſignis ac celebris Meſſiæ typus eſſet, verùm filij Iſraël, Sacerdotes, Leuitæ & reliqui filij tranſmigrationis vnà Templum ſub Zorobabele ædificatum dedicâſſe memorantur. Ac licet ſic credendum, ipſum in hac actione non poſtremas partes tenuiſſe: tamen hæc poteſtas non illi ſoli aſſignatur, ſed ejus perſona perinde ac reliquorum Sacerdotum ipſius ordinis nomine tantùm notatur.

Inauguratio & conſecratio non cuiuis apud Ethnicos conceſſa.

Non licebat etiam cuiuis apud Ethnicos Templa dedicare, ſed Conſulibus tantum & Imperatoribus: item Decemuiris & Cenſoribus, & alijs hujuſmodi: vt ex illa hiſtoria intelligitur Cn. Flauij, quam etiam Liuius Dec. 1. libro nono, narrat. Is enim, *inquit*, ſcriba, Patre libertino, humili fortunâ ortus, & ædilis curulis ædem Concordiæ in area Vulcani ſummâ inuidiâ Nobilium dedicauit, coactuſque conſenſu Populi Cornelius Pontifex mox verba præire, cùm more Maiorum negaret, niſi Coſſ. aut Imperatorem poſſe Templum dedicare. Itaque ex authoritate Senatus latum ad Populum eſt, Ne quis Templum aramue injuſſu Senatûs, aut Trib. plebis partes majores dedicaret. *Illa lex lata fuit à Q. Papirio Trib. pleb. quæ idcirco Papyria appellata eſt. Ejus etiam fit mentio apud Ciceronem in Oration. pro Domo ſua.*

Dedicaturus Templũ cogebatur id prius ad Sacerdotum collegium referre.

Ille autem, qui dedicare volebat, prius ad Sacerdotem publicorum atque Pontificum Collegium referre id cogebatur. Sic enim Cicero pro Domo ſua inquit: C. Caſſium Cenſorem de ſigno Concordiæ dedicando ad Pontificum Collegium retuliſſe, eique M. Æmilium Pontificem Maximum pro Collegio reſpondiſſe: niſi eum populus Romanus nominatim præfeciſſet, atque ejus juſſu faceret, non videri ea rectè poſſe dedicari. Quid? Cùm Licinia Virgo Veſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſſimo Sacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coſſ. aram, & ædiculam, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicâſſet, non eam rem ex auctoritate Senatûs ad Collegium Sex. Iulius Prætor retulit? *Idem*: Atque ille tamen Quintius Martius Cenſor ad Collegium retulit: tu ad quem retuliſti? Si quid deliberares, ſi quid tibi aut piandam, aut inſtituendum fuiſſet Religione domeſticâ, tamen inſtituto cæterorum vetere ad Pontificem detuliſſe: Nouum delubrum cùm in vrbis clariſſimo loco, nefando quodam atque inaudito inchoares, referendum ad Sacerdotes publicos non putaſti? At ſi Collegium Pontificum adhibendum non videbatur: nemóne horum tibi idoneus viſus eſt, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, vt cum eo dedicationem communicares? *Ex quibus colligimus, non licuiſſe in juſſu Populi & inſcio Sacerdotum Collegio, cuiquam Templum, aut Aram, aut quiduis aliud dedicare.*

Vnde, quemadmodum etiam ex multis alijs, perſpicuum fit, Romanos Pontifices ea tantùm ex legibus, inſtitutis ac Ritibus Moſis atque veteris Sacerdotij decerpere, & ad imitationem ſibi ſumere, quæ allubeſcunt, quæq; torqueri quoquo modo poſſunt ad tyrannidem eorum ſtabiliendam. Quemadmodum igitur Iulius Cæſar olim, quicquid Pontificibus, tribunis, dictatori, conſulibus poteſtatis ac dignitatis in Romana republ. fuit, id omne ſibi vendicauit, vt ne quid ei ad ſummam potentiam deeſſet: ſic etiam Pontifices Rom. quicquid in ſacris literis, in Eccleſia veteri, in extrarum gentium ritibus ac legibus

gibus vſquam fuit, quod quidem ipſis ad augendam ſtabiliendamque potentiam vſui futurum videretur; id omne per fas & nefas ad ſe ſolos pertraxerunt. Hæc verò tyrannis non ſolùm Iudæis, ſed & primitiuæ Eccleſiæ Chriſtianis planè incognita fuit. Nam ſub Chriſtianis Principibus, Euſebius Epiſcopus Hieroſolymitanum, & Athanaſius Alexandrinum, non dedicari poſſe exiſtimârunt, niſi iubente Conſtantino Imperatore.

Quæ TEMPLA *Conſecranda.*

IN *Bracarenſi Synodo c.6. præcipitur*, vt ſi quis baſilicam quæſtûs cauſa ædificet, nullus Epiſcoporum eam conſecret. *De conſec. diſt. 1. c. ſi quis baſilicam.*

In eadem Synodo 2. capite 5. circa annum 610. *ſancitur*, Ne prius Eccleſiam aliquam conſecrent Epiſcopi, quàm de dote chartulam ſeu ſcriptum acceperint, 1. *quæſtion. 2. placuit. Item de conſec. diſt. 1. extra de conſec. Eccleſ. vel altar. cum ſimil. Quod quidem vtcunque ferri poterat, niſi ſuperſtitio fuiſſet adiecta, quâ voluerunt in ea Synodo caueri, ne Templum eſſet abſque oleo & luminaribus. Vnde & Synodus Vuormatienſis capite 3. anno* 868. *celebrata, manifeſtè decreuit*, Non priùs fieri debere Dedicationem quàm Eccleſiæ ſatis ſit proſpectum de ſumptibus, quibus alendi eſſent Miniſtri, luminaria & alia. *In pauperes & ægrotos iſti ſumptus longè melius fuiſſent collocati. Athanaſius, Gregorius Nazianzenus & Euſebius harum rerum in ſuis dedicationibus nullam prorſus faciunt mentionem.*

Tertiò ea tantum conſecranda Templa ſtatuerunt, quæ conceſſerit Romanus Pontifex, *vt modò indicauimus.*

Ritus *Conſecrandi* TEMPLA.

S*I ipſis maximè Decretalibus primorum Pontificum Romanum fidem habere voluerimus, nullis tamen alijs Ceremonijs ſeu Ritibus conſecrata ab initio Templa fuiſſe conſtabit, quàm oratione. Ita namque Clemens in altera ad Iacobum Epiſtola ſcribit*, Eccleſias facite per congrua loca, quæ DIVINIS PRECIBVS ſacrare oportet. *Et quibus Ceremonijs Conſtantinus Templum Saluatoris Hieroſolymis in loco Cranij exſtructum conſecrari curauerit, commemorat Euſebius libro quarto, de vita Conſtantini, & Athanaſius Apologia 2. Ex qua commemoratione liquet, quali ratione veteres iſti Templa ſua conſecrârint: Nihil ibi dicitur de magicis aut ſuperſtitioſis cultibus, de aſperſione aquæ luſtralis, aut ſimilibus rebus, quæ poſterioribus temporibus in huiuſmodi dedicationibus vſurpari cœperunt, ſed ſimpliciter indicatur,* quòd Conſtantinus Imper. ad Templi illius dedicationem conuocârit Oecumenicam Synodum apud Tyrum congregatam, eamque conſecrationem concionibus & precibus, nec non gaudio & exultatione magnâ peractam fuiſſe. *Similiter* Patres è Niceno Concilio rogatu Conſtantini Byzantium veniſſe, & eam vrbem precibus & votis dedicâſſe, & Conſtantinopolim ac nouam Romam appellâſſe, *Nicephorus lib. 8 cap. 26. indicat: item Zonaras tom. 3. de Conſtantino. Conuocauit & Baſilius Epiſcopus Ancyræ ad conſecrationem Templi recens à ſe conſtructi, vicinorum locorum Epiſcopos, vt Sozom. narrat lib 4. c.* 13. *Agit & de eodem ritu Baſilius in enarratione Pſalm.* 114. *Hic ritus etiam in Africanis Eccleſijs receptus fuit: quemadmodum ex Athanaſio videre eſt, qui Chriſtianos in Templis nondum conſecratis non conueniſſe clarè indicat in Apologiâ ad Conſtantinum*: *vbi & Templa, quàm primum exædificata fuerint, gratiarum actionibus conſecrata eſſe teſtatur. Ac ſi maximè verũ eſſet, quod Laurentius Surius tom. 1. de vitis Sanctorum ex Metraphraſte de quodam Auxibio Euangeliſtæ Marci diſcipulo, & Solenſi Archiepiſcopo (quaſi verò tempore illo Archiepiſcopatus apud Chriſtianos fuerint, quò illis vix prodire in publicum licuit, ob tyrannorum ſæuitiam) refert*, ipſum Eccleſiam dedicâſſe, *non tamen euincere poterit alijs ritibus quàm oratione id feciſſe. Ita enim apud ipſum Surium Metaphraſtes inquit:* Ingreſſus (*Auxibius*) Eccleſiam dedicaturus eam, humi ſe proſtrauit, cœpitque clamare & dicere cum lachrymis: Domine omnipotens Deus, qui feciſti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, *&c.* corrobora me tuum famulum & da mihi audaciam, vt liberè & ſine metu prædicem verbum tuum, & eos illumina tua gratia, vt conuerſi ab errore diaboli, agnoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Certè benigne & clemens Deus, fac vt inhabitet ſanctiſſimus tuus Spiritus in hac ſancta domo, quę eſt ędificata in ſancto tuo nomine, eamque ſtabili & confirma, immobilem eam conſervans in tua fide, vſque ad conſummationem ſeculi, *&c. Ceremoniarum aliarum nulla ibi fit mentio.*

Cæterum vt Templorum conſecratio ex ἐγκαινίᾳ Iudaiſmi originem ſumpſit, ita quoque ſuperſtitioſis Ritibus & Ceremoniis anſam mox præbuit: Nam in Decretalibus Epiſtolis Euariſtus ſtatuiſſe dicitur, vt baſilicæ non niſi per Miſſam conſecrentur. *Sed ſi verum eſt quod refert Gratianus de Conſecr. diſtin. 1. cap. omnes baſilicæ, & Iuo libro ſecundo, decret. Platina & Sabellicus Enne. 7. libro quarto. Higinus hoc ſtatuit: & ſunt, vt gloſſator ibidem annotat, qui dicant*, Miſſâ eſſe de conſecrationis ſubſtantia.

Superſtitioſi ritus dedicandi Templa quando orti. Dedicandi Templa per Miſſam.

Falſò autem hoc decretum vel Euariſto vel Higino attribui, inde conycio, quòd Miſſæ nomen, cuius illi in ſuo decreto meminerunt, eo Tempore in rerum natura non fuit. Deinde etiam nullas habuerunt ea ætate vel Baſilicas, vel Templa, ſed vel ſimplices domos, vel ſpeluncas & abdita loca in quibus conuentus ſuos celebrârunt. Et quod magis auget ſuſpicionem, hoc Decretum ne in Higini quidem Decretalibus legitur, ſed ſolum à Gratiano citatur: permulta autem Monachus iſte hinc inde recitat, veluti de Pontificum reſponſis ſumpta, quæ tamen in ſcriptis quæ illorum Pontificum nomine adhuc ſuperſunt, non leguntur, vt longâ ſerie probari poſſet. Factum hoc ex falſa Bibliothecarij Romanæ Eccleſiæ relatione, à quo Gratianus multa in ſuo Decreto habet: is verò ſcripta ſua conſarcinauit ex quibuſuis apocryphis vel fictis ſcriptis in ſcrinijs vel Bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis.

Iudicium de Gratiani Decreto.

Dedicanda Templa vnctione Chriſmatis.

Deinde, ſi bulla Clementis VI. in qua Iubileum, quem Bonifacius VIII. centeſimo quoque anno celebrandum indixerat, abbreuiat, & quinquageſimo celebrari præcepit, fides aliqua adhibenda eſt, Syluester I. inſtituit Dedicationes Templorum per vnctionem Chriſmatis: *& eo pacto veterem illam Iudæorum conſuetudinem conſecrandi & dedicandi Templa vnctione ſcilicet alijſque puerilibus Ceremonijs primus reuocauit, cùm hactenus id factum fuerit per Evangelicos tantum ſermones, precationes & gratiarum actiones, vt ſupra retulimus. Sic enim ſcribit inter alia in ea bulla,* ſe velle vt in Templa Lateranenſi Iubileus celebretur, idque eam ob cauſam, quòd Syluester Papa hoc Templum conſecrârit nouo quodam conſecrandi ritu atque vnctione. *Si igitur verum eſt quod hic Papa ſcribit, falſum erit quod quidam affirmare audent, Templa & Sacella quædam ab ipſis Apoſtolis ad hunc modum conſecrata fuiſſe.*

Tertiò, poſt annum Chriſti 300. in Dedicationibus Templorum addere cœperunt donaria magnifica, quemadmodum de Conſtantino M. Euſebius indicat lib.4. vitæ eius, quod in dedicatione Templi Hieroſolymitani in loco Cranij exſtructi id dotârit, & regalibus anathematis exornârit. *Idem etiam de Bonifacio I. Cæleſtino I & Sixto III. referunt Platina & Sabellicus Enne.8.lib.1.*

Præterea circa Gregorij I. tempora in dedicationibus Templorum fumigationes *cœptæ ſunt vſurpari.*

Ritus dedicationis à Gregorio M. ditati.

Et ſanè Gregorius ipſe mirabiles dedicationes dictat varijs Epiſcopis: libro 10. epiſt.12. libro ſeptimo, Epiſt.71. libro octauo, epiſt.63. libro octauo, indict.3. epiſt.3. Eccleſiam, prope domum Merulanam poſitam, Seuerinoque dicatam, conſecraturus, ſibi eius reliquias tranſmitti poſtulat: *libro ſecundo, indict.2.c.58. Ipſeque primus ſemper vult,* vt Reliquiæ aliquæ in conſecratione Templorum præſtò ſint: & diligens fiat exploratio, ne alterius cujuſdam ſancti corpus ibi ſit ſepultum. *Gilbertus Cognatus Narrat. Syl. lib.3. Et in Nicæna II. idololatrica ſynodo anno Domini 788. celebrata, ſimiliter ſtatuitur, cap.7.* Ne Templa ſine Reliquijs Sanctorum conſecrentur.

Eſt & hic inſignis error in Gregorio, quòd vult, vt quotannis diebus octo Encænia celebrentur, ad imitationem Iudæorum, qui domum Iehouæ, ſub Achaz prophanatum, octo diebus ſanctificârunt. *2. Paralip. 29. de conſec. diſtin. 1. cap. Solennitates, Iudas quoque Machabæus cum fratribus & toto populo conſtituiſſe dicuntur,* vt dies renouati Templi ſingulis annis octo diebus celebraretur. *Nam hac de re nullum vel Chriſti, vel Apoſtolorum, vel primitiuæ Eccleſiæ præceptum exſtat.*

De expiationibus quoque Templorum Ethnicorum, hic Gregorius Auguſtino Anglorum Epiſ. opo præcipit, vt fana Idolorum ... in eadem gente minimè debeant: ſed ipſa quæ in eis ſunt idola, deſtruantur: aqua benedicta fiat, in ijſdem Templis aſpergatur, Altaria conſtruantur, Reliquiæ ponantur: quia ſi fana eadem benè conſtructa ſunt, neceſſe eſt, vt à cultu dæmonum in obſequium Dei veri debeant commodari: vt dum gens ipſa eadem fana non videt deſtrui, de corde errorem ponat, & Deum verum cognoſcens ac adorans, ad loca quæ conſueuit familiarius concurrat.

Paulus I. dedicationibus Templorum nouas etiam Ceremonias addidit vt Balæus in vita ejus refert: ſed quæ aut quales eæ fuerint non indicat.

Dedicatio Eccleſiæ Mariæ Aquisgrani.

Quibus etiam Ritibus celeberrima illa dedicatio Eccleſiæ B. Mariæ Aquisgrani à Carolo M. inſtituta ſit ac celebrata, non quidem indicatur in Fragmento hiſtorico incerti authoris ab Vrſtiſio nuper parte ſecunda, Hiſtoriarum Germaniæ edito: ſed tamen refertur, interfuiſſe ei ſolennitati Leonem III. Pontificem Romanum, metropolitas & Epiſcopos 365. exceptâ innumerabili multitudine Ducum, Marchionum, Comitum & Baronum Italiæ, Saxoniæ, Bauariæ, Alemaniæ ac vtriuſque Franciæ. *Et quia Carolus inſignem, in hac Dedicatione, ab ſe inſtituta, præ ſe tulit deuotionem, obtinuit etiam à Pontifice & Epiſcopis, à Ducibuſque quoque & Primoribus regni,* vt in Templo hoc ſedes vnctionis regiæ locaretur, & regalis locus caputq; Galliæ trans Alpes haberetur, & in ipſa ſede reges ſucceſſores & hæredes regni initiarentur, & ſic initiati jure de hinc imperialem benedictionem Romæ à Papa ſine vlla contradictione plenius aſſequerentur.

Aquisgranum ſedes regiæ vnctionis vnde, & quando factum.

Con-

Confirmatum eſt hoc decretum à Leone & Carolo M.

Ritus cõſecrandi templa ex veteri Agenda.

In veteri quadam Agenda Ceremonia & Ritus conſecrandi Templa his verbis deſcribitur. Convenerunt ad limina Templi conſecrandi Epiſcopus ſacris indutus veſtimentis, omnis Clerus cunctuſque populus: ibique duodecim poſitæ fuerunt candelæ ardentes intus in Eccleſia ante 12. cruces in Eccleſię parietibus depictas. Ad Templi fores occluſas recitabantur primùm ab Epiſcopo aliquot preculæ: poſtea clero & populo Templum circumeuntibus, & cantantibus reſponſorium aliquod. Epiſcopus parietes aqua benedicta, quæ ſale mixta erat, aſpergebat cum faſciculo hyſſopi. Quibus ad Templi oſtium, unde modò digreſſi fuerant, redeuntibus Epiſcopus, repetitis prius aliquot preciunculis, ad oſtium accedens, baculo paſtorali illud pulſabat: Tollite, *inquiens*, portas, Principes, veſtras & elevamini portę æternales, & introibit Rex gloriæ. Cui diaconus in Templo concluſus reſpondebat: Quis eſt iſte Rex gloriæ? Epiſcopus viciſſim: Dominus fortis & potens in prælio. His tertiâ vice peractis, januam reſerari jubebat Pontifex: quâ apertâ ipſe cum duobus tribuſque Miniſtris, cum Manſionario & Acolutho tantum ingrediebatur reliquis foris manentibus, ter hac iteratâ ſalutatione: pax huic domui: moxque oſtium denuò claudebatur, & Epiſcopus ſe ad Altare proſternens, preces faciebat. At Clerus foris Litanias cantabat, quibus Sacerdotes humeris geſtantes feretrum, quo Reliquiæ novum illuſtraturæ Templum continebantur, aſtabant, uſque dum Epiſcopus Altare & omnia ejus inſtrumenta ſanctificâſſet. Ludebat autem interim in Templo quibuſdam ineptiis Epiſcopus appingendo literas in pavimento & parietibus, exortizando ſal, aquam, cinerem, vinum: hiſque ſimul commixtis intingebat pollicem, ac ſæpius crucis ſignum Altare notabat: deinde & parietes interiores Templi, totamque Aream perfundebat. Poſt hæc rediens ad Altare, incenſum offerebat. Tandem in omnes Angulos pollice infinitam pingebat multitudinem crucium, hæc adjiciens verba: Sanctificetur hoc Templum in nomine Patris, Filii & Spiritus ſancti, Amen. His peractis Concionem habebat Epiſcopus ad populum ante oſtium Templi, de honore Eccleſiaſtico, de decimis, de oblationibus Eccleſiarum, ac de anniverſaria illius Eccleſiæ dedicatione, aliiſque de rebus magis ventrem, quàm ſacros Cultus ſpectantibus. Tandem ſimul omnibus ingreſſis Templum horrendo boatu replebant. *Eundem ferè ritum deſcribit Ioan. Sleidanus lib.21. Comment. Et Durandus in Rationali divinorum lib.1. cap.6. Quæ profectò ſi ex magorum & incantatorum ſchola profecta non ſunt, neſcio unde ſint deſumpta.*

Ritus tamen hujus ſuperſtitioſiſſimi reddunt has cauſas. 1. Quòd baſilicam conſecrandam Pontifex ter circuit, eo effingit triplicem circuitum Chriſti: nempe de cœlo in mundum, de mundo ad limbum, de limbo ad cœlum: vel triplicem Eccleſiæ ſtatum, ut conjugatorum, viduarum, virginum. 2. Quòd ter Pontifex oſtium pulſat, dicens: Attollite portas: ſignificat triplex jus eſſe Deo in corda noſtra, *ſecundum Anſhelmum*: primum quia fecit, dein quia redemit, denique quia ſeipſum nobis promiſit & dedit. 3. Aquam aſpergens, ſignificat baptiſmum & pœnitentiam. 4. In pavimento literarum characteres ſcribens in cineres illuc ſparſos ad crucis formam ductis lineis à dextra ſiniſtrorſum & contra, effingit duorum populorum conjunctionem, & humilitatem 5. In parietibus intus cruces pingit ad repreſſionem ſenſuum, *de qua Paulus Galat.*5.6. Luminaria ante cruces ponuntur, ad ſignificandum lumen, in quo nobis ſit ambulandum.7. Inungit cruces Chriſmate ad odorem bonæ fragrantiæ ſignificandum. *& ſimilia multa nugantur.*

Dedicationum ſuperſtitioſarum abuſus.

His Ritibus ſeu potius incantationibus divinam quandam vim attribuunt. Putant enim niſi dedicetur Templum, non poſſe ibi preces haberi, non exaudiri orantes, non rectè prædicari verbum Dei, nec Sacramenta adminiſtrari. Nam Clementi & Felici Romanis Pontificibus affinxerunt, quod decreverint, non niſi in conſecratis locis ſacrificare & Miſſas celebrare licere: *de Conſecratione diſtinct. primâ can. Sicut non alij: item, Hic ergo. Vbi ſimul indicatur, quòd idem in Triburienſi Synodo anno* 811. *habita, ſancitum fuerit. Hæc autem ſententia manifeſtè Iudaiſmum olet: alligat enim Religionem ad certa loca. Scriptum quidem exſtat Deut.*12. Vide ne Holocauſta tua offeras in omni loco, ſed in eo duntaxat quem Dominus elegerit: *Vnde colligunt, in ijs ſolum locis facienda eſſe ſacra, quæ ipſi ſuis incantationibus conſecrârunt & dedicârint: cùm Deus hoc non de locis ijs quos ipſi crucib. & unctionibus ſuis conſecrârint, ſed de urbe adeóq. Hieroſolymitana illuſtri Eccleſiæ typo locutus ſit. Deinde ſupra oſtendimus, in veteri Teſtamento, religionem & cultum Dei externum, in primiſque Sacrificia Templo Hieroſolymitano ita fuiſſe alligata, ut extra illud immolare & ſacrificare nefas fuerit: in novo autem Teſtamento relaxata eſt hæc Ceremonia Chriſti adventu, qui locum Cultûs & Religionis liberum ſuis fidelibus fecit.*

Addiderunt & hunc abuſum, quòd hoc ritu exiſtimârunt depelli Satanam. Ac ut ea res plus admi-

admirationis & authoritatis haberet, ſigna mendacia confinxerunt plurima, quibus magno ſtudio applanſum eſt. Adrianopoli enim, cùm Alipius Templum Euſemiæ conſecraret, conſpecti ſunt Diaboli magnis turmis avolare: refert Metaphraſtes in vita Alipij. Hoc ſi maximè verum eſt, factum tamen ad cultum idololatricum & ſuperſtitioſum confirmandum, ac ſeducendum impios. Ita de Pantheo, quod antea fuerat idololatricum Templum, à Bonifacio 4. autem S. Mariæ & omnibus Martyribus dicatum, Petrus Præmonſtratenſis refert, quòd ante dedicationem ejus, Chriſtiani ſæpè à Dæmonibus percuſſi ſint in illo templo: id verò deinceps poſt conſecrationem ejus non amplius factum. Addit verò Balæus Centuria 1. de Scriptoribus Britanniæ in Bonifacio 4. ideò ceſsâſſe illos ſpiritus, ſi maximè vera ſint quæ Præmonſtratenſ. referat, quòd tunc Romani illa mutatione amici Diabolorum eſſent facti, dum neglectâ & corruptâ doctrinâ omnia replerent ſuperſtitioſis Ceremonijs & traditionibus humanis. *Quaſi verò ſuperſtitioſis ſuis Ceremonijs poſſint diabolum cogere, ut diſcedat cum voluerint, cum tale Spiritus Sancti χάϱισμα non acceperint. Deinde neſciunt illi, an Diabolus eo in loco ſit, quem illi conſecrant: quod cùm ignorent, nec verbo Dei muniantur, quicquid agunt, citra fidem operantur, & iccirco peccant, cùm Apoſtolus dicat,* Quicquid ex fide non eſt, peccatum eſt. *Fuere quidem interdum domus ubi ſpiritus maligni horrenda quædam exercuerunt, ita ut ab hominibus non potuerint habitari, cujus illuſtre exemplum exſtat lib. 7. epiſtolarum Plinij 2. Sed ibi facto ipſo cognoſcebatur ſpiritus malus præſens adeſſe. At in cæteris ædificijs, nec ex effectis, non ex Dei verbo intelligi poteſt cacodæmonas ineſſe: Cur ergo iſti tam imperiosè illos adjurant? Cur non potius totum terrarum orbem exorciſcant, cùm Paulus Epheſ. 6. diabolos κοσμοκϱάτοϱας appellet? aut ſaltem univerſum aërem, quo ad reſpirandum utimur: cum ſpiritus mali poteſtates aëris appellentur?*

3. *Cumque ab initio Chriſtianiſmi templa Oratoria, Dominica, & Domus Dei vocarentur, ſicut ſupra indicavimus, ut quæ ſoli Domino Ieſu Chriſto ſacra eſſent, & publicis precibus, alijſque divini cultus exercitijs eidem dedicarentur, tandem Sanctis mortuis dedicari cœperunt, & Divorum Divarumque nominibus appellari, utpote Petri, Pauli, Mariæ & aliorum. Quæ res quidem circa annum demum Chriſti 500. cœpit, & paulatim in fœdiſſimum abuſum abijt, ut ſupra indicavimus. Sic Ethnici quoque, cùm certis Ceremonijs ſua Templa conſecrâſſent, uni alicui dedicârunt, quos pro Dijs colebant, indeque Templum denominârunt. Hinc, ut Arnobius libro 6. contra Gentes teſtatur, dicere ſolebant,* hoc Templum Martis eſt, hoc Veneris, illud Iunonis: Apollo hic habitat, in hoc manet Hercules, in illo Summanus, &c.

Eſt & hic inſignis Dedicationum Templorum abuſus, quòd viſitationibus earum peccatorum remiſſionem aſcripſerunt: id quod primò feciſſe à Pontificijs dicitur Gregorius M. circa annos 600. quem inde in eodem errore ſequutus eſt Alexander II. circa annum Domini 1066. qui inquit in Privilegio Caſſinenſi. Statuimus, vt quicunque devotus ad Caſſinenſis Eccleſiæ dedicationem annualiter venerit, de peccatis ſuis 40. dierum remiſſionem accipiat. 4.

Item, quòd has Ceremonias ab hominibus inventas pluris faciunt, quàm Sacramenta divinitùs inſtituta. Maiori enim pompâ & apparatu in eis adminiſtrandis vtuntur, quàm cùm Cœnam Domini vel Baptiſmum celebrant. 5:

Præterea etiam Convivia & Comeſſationes vſitatæ fuerunt in ejuſmodi Dedicationibus: quæ unde originem traxerint, in libro noſtro de Feſtis Chriſtianorum ſub Encæniorum feſtivitate, pluribus indicatur: Ea in primitiva Eccleſia toleratæ quidem certis de cauſis aliquandiu fuerunt, poſtea verò in Nicæno Concilio damnatæ: ſed rurſus confirmatæ à Gregorio M. qui ait: Ethnicis, qui boves ſolent in Sacrificio Dæmonum multos occidere, debet etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari, vt die dedicationis vel natalitio Sanctorum Martyrum, quorum in Templis Reliquiæ ponantur, Tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias faciant de ramis arborũ, & religioſis conviviis ſolennitatem celebrent: *libro nono, indict. quarta, Epiſt. 71. ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum.* 6.

Apud Ethnicos quoque Dedicationum hujuſmodi forma hiſce ferè ritibus atque Ceremonijs conſtabat: Omne ſpatium, quod erat Templo dicatum, coronis atque vittis viciebatur: idem cum à populo felicibus ramis, tum à virginibus Veſtalibus aquâ perluebatur. Is, qui dedicabat, poſtem Templi, qui, *vt inquit Cicero,* ibi eſt, vbi aditus Templi, & valuæ ambulationis ſunt, manu ſua tenebat, certa quædam atque ſolennia verba, ſive precationem, præeunte aliquo Pontifice, effabatur. Area item certis Sacrificiis luſtrabatur, exta ſuper ceſpitem reddebantur, vittæ, quibus ligatus lapis, innexique funes erant, à dedicante contingebantur: populus etiam vniverſus ſaxum primum tangebat, fundamentis certas res, vt auri & argenti ſtipes injiciebant, Simulachrum Dii aut Deæ illius, cui Templum dedicabatur, ſæpè quoque aliunde translatum, *vt de Iunonis ſimulachro, Veijs Romam advecto, Livius ſcribit Decade 1. lib. 5.* in Templo ipſum quoque prius vnctione dedicatum, vnà cum ara & pulvinari collocabatur. *Hæc ex Livio, Cornelio Tacito, Cicerone,*

Dedicationum ritus apud Ethnicos.

cerone, & alijs colligere licet, quos quidem Ritus omnes atque Ceremonias videre licet in Capitolij reſtauratione apud Tacitum, eo loco, quem ſupra citaui. De his Ethnicorum dedicationibus ſeu conſecrationibus Templorum alia multa videre licet apud Ciceronem, præſertim in oratione pro domo ſuo ad Pontifices.

Is porrò, qui dedicare volebat, vel totum Collegium advocabat, vel vnum & alterum Pontificum adeſſe jubebat, qui verbis ei praires: cuius quidem advocationis Cicero pro Domo ſua hujuſmodi formam præſcribit: Ades, Ades, Luculle, Servili, dum dedico domum Ciceronis, vt mihi præeatis, poſtemque voucatis.

TEMPLA quando, & quibus Ritibus reconſecranda.

PRæter illa decreta Roman. Pontificum quæ ſupra retulimus, etiam alia quædam exſtant de Dedicationibus Eccleſiarum. Nam ſi qua fides Canonibus Synodorum, qui in tomis Conciliorum, vt hodiè exſtant, continentur, tribuenda eſt, habetur inter Canones Concilij Nicæni conſcriptos à Gratiano, Canon, qui præcipit, Eccleſias ſemel conſecratas non iterum conſecrari debere: & hanc rationem affert: Sicut infans à qualicunque ſacerdote in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti baptizatus non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus iterum conſecrandus eſt. Diſtinct. 68. c. Eccleſias ſemel. Sed non valet hæc conſequentia, nam diſſimilibus idem non eſt judicium. Bergomenſis in Arcadio hoc decretum Innocentio I. Papæ circa annum 410. tribuit: idem & facit in Innocentio I. vita Balæus. Excipiunt tamen Execrationem (ſic enim loquuntur) Eccleſiarum: eamque fieri tripliciter volunt.

* Execratio templorum quando fiat.

Primò, ſi fuerit combuſta, ita vt parietes omnes, vel eorum maior pars, fuerint decruſtati: Vt d. 1. c. Eccleſiis ff. de contrahenda emtione. l. demum Leuit. c. 14. propè finem. Si enim ſolummodo tectum, vel aliqua eius pars parietibus manentibus, vel ſaltem in modica parte deſtructis combuſta fuerit, reconſecranda non eſt: extra de Conſec. Eccleſ. vel alta. ligneis. Durandi rationale diuinorum lib 1. c 6.

Secundò, ſi tota Eccleſia aut maior eius pars ſimul funditùs corruerit, & ex toto fuerit reparata ex decreto Iulij 1. ead. diſt. de Fabrica verò. Conſecratio enim Eccleſiæ maximè in exteriori vnctione, & lapidum conjunctione & diſpoſitione conſiſtit: vt in dicto capite Eccleſiis. Durandus ibidem. Si verò non ſimul, ſed ſucceſſivè parietes omnes ruerint & reparati fuerint: eadem cenſetur Eccleſia, ideóque non reconſecranda, ſed duntaxat aquâ exorcizanda, & Miſſæ ſolennitate eſt reconcilianda. De Conſec. diſt. 1. de Fabrica. & c. ſi motum ff. de leg. 1. quod in rerum. Durand. ibidem. Alij tamen dicunt reconſecrandam eſſe. Durandus ibid. Notandum autem hunc Canonem à Gratiano tribui quidem Iulio Papæ, eius tamen non eſſe, non enim in Decretalibus ejus reperitur.

Tertiò reconſecranda eſt Eccleſia, ſi dubium ſit, utrum aliquando fuerit conſecrata. Durandus ibidem. Hoc autem ſtatuit Felix 1. circa annum Domini 278. Platina in vitis. In Concilio quoq; Carthaginen. 5. circiter annum 420. habito, ſancitur capite 6. ut ſi de conſecratione alicujus Eccleſiæ hæſitetur, conſecretur ſine ulla trepidatione. Hoc etiam ſtatuit Felix 3. vel juxta alios 4. in epiſt. decret. 1. cap. 2. nimirum, Si dubitetur de Eccleſiarum conſecratione, & nec certa ſcriptura, nec certi teſtes exiſtant, à quibus conſecratio ſciatur, ſine ulla dubitatione conſecrentur. Vide diſt. 1. de Conſec. c. Solennitates. Idem ſtatuitur in Meldenſi Synodo c 8. ut refertur ead diſt. c. Eccleſiæ.

His caſibus adjicit Gratianus alios etiam de Conſ. d. 1. ſi motum: nimirum, ſi motum ſit altare, aut eccleſia homicidio vel adulterio polluta fuerit, ut tum reconſecretur diligentiſſimè: ex Higini inſtitutione: quæ tamen nè in Decretalibus quidem Higini leguntur, undecunque Gratianus ea habeat. Et in Nicæno Concilio ſtatutum fuit, ſi verum eſt quod Gratianus refert de Conſec. diſtinct. 1. cap. Eccleſijs ſemel. reconſecrandas eſſe Eccleſias, ſi illi à quibus conſecratæ ſint, fidem ſanctæ Trinitatis non tenuerint. Synodus quoque Aurelianen. capite 3. ſancivit, Eccleſiam, in qua Paganus ſepultus ſit, non licere conſecrare, neque Miſſas in ea celebrare. De Conſec. diſtinct. 1. cap. Eccleſiam. Eadem diſtinct. cap. Eccleſiam, indicatur ex Agripinenſis Synodi decreto, Eccleſiam, in qua mortuorum cadavera fidelium ſive infidelium ſepeliantur, conſecrare non licere: ſed ſi idonea videatur ad conſecrandum, erutis & electis inde corporibus, & raſis parietibus ac ſignis ejus loci, reædificandum, id eſt, raſuram dealbandam. Quod ſi antea conſecrata fuerit, Miſſas in ea celebrare licere, ſi tamen fideles fuerint, qui in ea ſepulti ſint.

Alexander quoque 3. præcepit Templum, per adulterium in ipſo commiſſum, per ſacerdotem pollutum, Aquæ benedictæ aſperſione expiari ſeu reconciliari debere: libro 5. Decretal. titul. 16. canon. 5 ſignificari.

Primitivæ autem Eccleſiæ ſancta ſimplicitas hujus generis aniles Ceremonias & ſuperſtitiones prorſus ignoravit. Polluerat ſtupro fœminæ nobili illato Conſtantinopolitanum templum Nectarij Diaconus: pollutum templum Epiſcopus nec aquâ benedictâ, nec aliâ Ceremoniâ reconſecraviſſe vel reconciliâſſe legitur, ſed Diaconum officio ſuo removit. Quæ ratio reconciliandi templa hodie adhuc optima foret, nimirum ſi quod in his te-

bis tetrum facinus eſſet admiſſum, meritis pœnis ſontes afficerentur, & culpa publicis pariter ac privatis precibus depelleretur. Quo pacto ſpes foret & Deo ſatis factum iri, & ſuam Templo ſanctitatem priſtinam recuperari. Nam quemadmodum Princeps affectus aliquâ contumeliâ majeſtatem eatenus amiſit, quatenus qui injuriam fecit, impunè ſcelus ſuum tulit, ac rurſus eam recuperat, cùm de ſonte ſupplicium ſumptũ erit: ſic quicquid ſceleris in Templo ſit patratum, tunc ſua Templo ſanctitas reſtituetur demùm, cùm ſumpta de ſontibus pœna, Templum ſit à contaminatione & contemptu vindicatum.

Reſpondetur objectioni. *Ne tamen in his reconciliationibus ſacrarum literarum authoritate deſtitui videantur, Chriſti factum adducunt*, qui flagello ex funiculis confecto, ementes ac vendentes è Templo ejecit. *Sed hoc argumento ipſi manifeſtiſſimè redarguuntur. Epiſcopi enim & Suffraganei qui Templa ipſorum dedicant & reconciliant, ſuam operam mercantur ſimul & vendunt: & niſi aliquâ mercede adhæc conducantur, ſuam operam denegant. Et quod ipſa Templa Papiſtica attinet, quid obſecrò aliud ſunt quàm forum rerum venalium, mercatus & nundinæ Miſſarum? Digniores igitur eſſent qui flagellis, imò fuſtibus è Templis Chriſtianorum ejicerentur, quàm qui apud Iudæos ſuo mercatu Templum ſpeluncam latronum fecerant.*

Pro *Dedicationibus* TEMPLORVM, ALTARIVM, CŒMETERIORVM, &c. nihil petendum.

IN *Bracarenſi Synodo, quæ juxta aliquos eſt prima, & celebrata anno 610. capite 5. ſancitur*, ne pro Dedicatione Eccleſiarum Epiſcopi aliquid petant, ſed tamen accipiant. *Idem ſtatuitur in Cabillonen. Synodo c. 16. Item in Vuormatienſi, anno Domini 868. habita. Sed Cenulphus Rex Merciorum, cùm apud Vuynchecumbam curâſſet dedicari Eccleſiam, tredecim Epiſcopis, & 10. ducibus marſupia xeniis compleuit: & Presbyteris marcham auri, Monachis ſolidum vnum, & toti populo ſua quædam munuſcula diſtribuit:* Wilhelmus *libro 1. cap. 77. de Anglis. Henricus etiam II. Imperat. Bambergenſis Eccleſiæ dedicationem, per ipſum Pontificem Romanum Benedictum VIII. factam, eâ obtinuit conditione, vt quotannis ex illa Eccleſia Romano fiſco cederent 100. argenti marcæ, cum equo albo & phalerato, circa annum 1010. Leo tamen Papa poſtea Beneventum ab Imperatore dono accipiens hoc tributum remiſit. Quàm probè etiam hoc decretum ſervetur hodie, ex Grauaminibus Germaniæ in Comitiis Noribergen. anno 1522. Pontificio legato oblatis, apparet: grauamine enim 48. ita quæruntur.* Cum Eccleſias & Templa prætenuina quidem, Deo dicant ſacrantque nonnulli Suffraganeorum, ſubditos vtcunque per ſe egeſtate laborantes, ſuperfluis miniméque neceſſarijs ſumptibus onerant: neque hoc contenti, quin munera quoque, & illa quidem immodica, à miſera plebecula exigunt, *Grauamine item 49. quæruntur*, quòd pro Conſecratione Altarium eorumque Ornamentorum, munera ac dona petant innumera. *Catal. teſtium verit. fol. 346. Cumque in agro Tigurino quidam Epiſcopus acceptâ pecuniâ, duo Templa conſecrâſſet, Sacerdos verò quidam eum Simoniacum eſſe diceret, quòd dona Spiritus ſancti venderet: Ille reſpondit*, ſe non paciſci cum ruſticis, ut Simon fecerit cum Petro, ſed ne hoc ſcelus incurrat, ſe ipſis disertè præcepiſſe, ut tantum ſibi pecunias pro illa luſtratione numerent. *Similiter in Gravaminibus Germaniæ gravamine 50. conqueruntur*, ut ſi fortè ſive armis, pugnis tantum & capillis in Cœmeterio, duo pluresue manus conſerant, aut rixam habeant, ad ſanguinis uſque, quantumvis modici, effuſionem, mox ad interdictorum ſeveritatem recurrere Eccleſiaſticos: nec prius publica Chriſtianorum redintegrare officia, quam civium univerſitas Cœmeterium denuò magnâ pompâ, gravibuſque nec minoribus impenſis conſecrari curaverit, quàm primum ex prophano redditus ſit Sepulturæ is locus ſacer. *Factumq́; eſt in agro quoque noſtro, ut ſuffraganeus quidam totum Cœmeterium luſtrârit pro certa ſumma pecuniæ: poſtea cùm pauperculi agricolæ interrogarent, ubi ſepeliendi eſſent infantes, qui abſq́; baptiſmo decederent, mox angulum quendam cœmeterij juſſit non eſſe ſacrum, vel prophanavit, ſed neque hoc gratis, denuò enim pecunias ei numerari oportuit. Fecit perinde ut Epiſcopus quidam olim, qui, cùm jejuniorum die carnes ad edendum apponerentur, cruce ſuper carnibus factâ, dicebat*, Sis piſcis, ſis piſcis: *& pro piſcibus carnes comedit. Ita illudunt iſti homines miſeris mortalibus.*

Dedicationes TEMPLORUM quando feſtivæ & anniverſariæ factæ.

CVm *primùm Templa conſecrari cœpiſſent, Dedicationes eæ feſtivæ, nondum tamen anniverſariæ fuerunt. Cùm enim finitis perſequutionibus, Chriſtianis Templa vel nova exſtruere, vel idololatrica & Ethnica in ſuum uſum convertere liceret, ad dedicationes eorum undique magna cum lætitia concurrerunt, Deo pro hoc beneficio gratias agentes & totum diem illum ingenti cum gaudio conſumentes. Vnde Nazianzenus in oratione in novum Dominicum:* Vt Encænia, *inquit*, honorentur, vetuſta lex eſt. *Et de Alexandro Alexandrino Epiſcopo Athanaſius refert, in Apologia ad Conſtantium*, eum abſolutis Templorum operibus encænia & dedica-

dedicationes per conventus, laudes & gratias Deo canentes celebrâſſe. *Sub Conſtantino magno autem magis quàm unquam antea feſtiva eſſe cœperunt. Is enim Imperator diem feſtum admodum ſolennem ad celebrandam dedicationem Templi Salvatoris, quod Hieroſolymis in loco Cranij exſtruxit, indixit. Patres enim Tyri in Concilio congregatos Hieroſolymam vocavit, eoſque per ſuum legatum amicâ dextra porrectione, convivijſque ſplendidis & epulis exquiſitiſſimis honorificè excepit, & in pauperes & nudos pecuniam & veſtes diſtribuit. Epiſcopi verò precibus ſimul & concionibus id feſtum decorârunt: alij divinas lectiones interpretati, arcanas contemplationes revelârunt: alij myſticis operationibus ſacrorum Deum placârunt & pro communi pace, pro Eccleſia Dei pro Imperatore & filijs ejus preces Deo obtulerunt, ut teſtatur Euſebius libro quarto, vitæ Conſtantini. Ex quo tempore feſtivitates frequentiſſimè gerebantur à Chriſtianis cum omni lætitia & exultatione, per urbes & loca ſingula Eccleſiarum dedicationibus celebratis: ad eum omnino modum quo Iudas Machabæus quoque cum civibus ſuis pro renovatione Templi Sacrificia per dies octo celebravit, nullum genus deliciarum relinquens, ſed pretioſiſſimis & lautiſſimis dapibus eos paſcens.*

Hæ autem feſtivitates quando ſolennes & anniverſariæ factæ ſint, non ſimiliter ab authoribus traditur. Gratianus diſt. 1. *de Conſec. cap. Solennitates. indicat,* Felicem. I. ſtatuiſſe, ut ſolennitates Dedicationum per ſingulos annos celebrentur: *refert etiam Cranzius lib.* 2. *cap.* 1. *Metrop. Hoc alij Silveſtro* 1. *tribuunt, qui inſtituiſſe dicitur,* conſecrationes Eccleſiarum ſolennes. *Antoninus tit.* 9 *cap* 2. *Balæus in vitis Pontificum hoc Felici* 3. *tribuit. Hermannus Gigas Felici* 4. *quem ſtatuiſſe dicit,* ut anniverſaria dies Dedicationis Templorum ſingulis annis ſolenniter celebraretur, *in Epiſt. ad Epiſcopos per diverſas provincias conſtitutos capite* 1. *Refert idem N. Doard. in annot. ad Durandi lib. divinorum offic.* 1. *cap.* 6. *Ego principium harum ſolennitatum ad Conſtantini M. tempora refero: ex quo tempore enim Templum Salvatoris Hieroſolymis dedicatum eſt, dies ille dedicationis quotannis celebrata fuit. Sic enim Nicephorus lib.* 8. *cap.* 50. Erat, *inquit,* is decimus quartus menſis Septemb. dies, qui ab eo tempore in Eccleſia Hieroſolymitana quotannis publicè ab omnibus feſtus & celebris agitatus eſt, octo ex ordine diebus conventibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarum orbe homines conveniunt, & ad feſtos conventus concurrunt. *Ante hoc tempus non legitur in hiſtoria Eccleſiaſtica, Templorum dedicationes repetitas fuiſſe.*

Confirmavit hunc morem Gregorius magnus, dicens: Solennitates Eccleſiarum dedicationum per ſingulos annos ſunt celebrandæ: *diſtinct.* 1. *capite Solennitates de Conſec. Eumque probare nititur exemplo Chriſti,* qui ad Encænia Hieroſolymam profectus eſt, *Ioan.* 10. *Quaſi verò Chriſtus Encaniorum cauſâ Hieroſolymam abierit: ac non id partim obſervationi legis, quam impletam, non ſublatam venerat: partim occaſioni, quâ ad inſtituendam multitudinem hominum ad illud feſtum confluentium maximam nulli commodior fuit, dandum judicârit. Eadem enim de cauſa alia quoque feſta ad docendum arripuit ac uſurpavit. Et diſertè Ioan.* 7. *indicatur,* ipſum ad feſtum Tabernaculorum Hieroſolymam aſcendiſſe, *non quòd cùm craſſo & ſuperſtitioſo Iudæorum vulgo feſtum celebrare, aut Chriſtianos ſuo hoc exemplo docere voluerit ut id celebrent, ſed potius* ut doctrinâ ſuâ priorum mentes illumineret, ac de ijs admoneat, quæ ſeri illis Ceremonijs adumbrabantur. *Adhæc nec Solomon, nec Moſes nec Zorobabel anniverſaria hæc voluerunt eſſe feſta ſed ſolus Iudas Machabæus, qui profligatis Antiochi copiis omnibus, urbéque recuperatâ, Templum, ab Antiocho Epiphane pollutum, repurgavit. Idolum Iouis Olympij, ab eodem impoſitum, excuſſit & Aram unà cum Templo, ſacris legitimè factis, rurſum dedicavit, circa finem anni tertij die* 25. *menſis Caſleu, qui partim Nouembri noſtro, partim Decembri reſpondet. Et quia hoc beneficio Deus ſuarum promiſſionum fidem mirificè declarauerat, conſtituit primus omnium Iudas & fratres eius, totáque Iſraëlis concio,* ut dies renovationis Altaris ſuis temporibus agitarentur ſingulis annis, ſcilicet octo dies, à 25. die menſis Caſleu magno cum gaudio & lætitia: *de quo vide libro* I. *Machab.* 4. *&* 2 *Machab* 1. *&* 8. *capitibus. Vbi etiam indicatur, ſolennitatem hanc* Luminum, *ſeu* Luminarium feſtum *appellatam fuiſſe, non quòd ubique in parietibus Templi lumina affixerint, ut in Papatu hodie fieri ſolet, ſed quod Iudæis præter ſpem hoc tam ſplendidum lumen exercendæ Religionis apparuerit, ſicut ibidem diſertis verbis refertur. Hæc conſuetudo inde uſque ad tempora Chriſti durauit, ut ex* 10. *cap. Ioannis intelligitur: hæc enim ſunt illa anniverſaria Encænia ad quæ Chriſtum Hieroſolymam aſcendiſſe ibi dicitur.*

Qualis autem fuerit conſuetudo, & quibus Ritibus celebrata ſint illa Encænia Iudaica, facilè ex Hiſtoria colligi poteſt. Celebrabatur enim, ut dictum eſt, memoria reſtituti cultûs veri Dei in Templo, deiecto inde Antiochi præſidio: ita potiſſima pars erat gratiarum actio pro beneficio divinitùs accepto. Hodie verò huiuſmodi ſolennitatibus accedit mercatus, ut circa Templa, nec non in Templis & Cœmeterijs forum rerum venalium videas: totâ die bibitur, totâ die luditur, ſaltatur laſcivi cantus audiuntur, ut Bacchi & Veneris quoddam feſtum; Encænia Iudaica quibus ritibus celebrata.

non Chriſti celebrari putes. Et hæc iſta Encænia aut Dedicationum feſta ſunt, quæ inter Chriſtianos hodie paſſim retinentur, & à quibus ne ij quidem omnes abſtinent, qui Euangelij & purioris doctrinæ ſectatores videri volunt. Eſt autem ingens corruptionis argumentum, quòd plerique in Religione carnis licentiam quærunt, & ſub illius publico prætextu priuatæ libidini indulgent. Sed quia pauci per Dei verbum ſe corrigi patiuntur, eaſdem proculdubio aliquando ſcopas expediet Deus, quibus olim Iudæorum ſuperſtitiones cum totius gentis excidio expurgauit.

Signa falſa pro *Dedicationibus* TEMPLORVM.

QVo verò res tota de Dedicationibus Templorum plus admirationis & autoritatis haberet, ad confirmandas ſuperſtitiones de cultu Sanctorum mortuorum, & ad explendam auaritiam Sacrificorum, multa ſigna mendacia confinxerunt, in quibus populus ſtupidus animum occupauit, iiſque magno ſtudio applauſit. Eorum ſupra quædam commemorauimus, cùm de abuſu ſuperſtitioſarum Dedicationum loqueremur: iis jam alia adjiciemus quæ quidem inter legendum Hiſtorias nobis occurrerunt.

1. *Cùm quidam Epiſcopus prædæ inhians, Pariſiis Templum Dioniſii à Dagoberto ædificatum, dedicare cuperet, alij Sacerdotes, qui inuidebant illi dedicationis aucupium, ſubornârunt quendam, qui diceret, ſe noctu in eo Templo vidiſſe Chriſtum & Apoſtolos, Petrum, Paulum, item Dionyſium, Ruſticum & Eleutherum id conſecrantes: at ſe leproſum in eius rei teſtimonium à Chriſto ſanatum eſſe, impreſſo veſtigio manus in parietem: atque ita altera conſecratio fuit impedita. Vincentius lib. 23. cap. 26. Robertus Gaguinus lib. 3. de geſtis Francorum. Cranzius in Saxonia lib. 1. c. 22. Fulgoſus libro 1. cap. 6.*

2. *Ad eundem propè modum anno Domini 648. Sep. 13. in vigilia Exaltationis Crucis Fanum Virginis Mariæ à Michaële Archangelo in Eremo Helvetiorum dedicatum volunt: quæ Dedicatio, quoties Crucis exaltatio in dominicum incidit diem, eo anno magno hominum in eum locum concurſu etiam è remotiſſimis locis, ſumma cum deuotione celebratur, vocaturque ab ipſis* Die Engelwyhe.

3. *In dedicatione Oratorij Turonenſis ignitum globum apparuiſſe, & totum Oratorium repletum eſſe fulgore terribili, Gregorius Turon. de Gloria Confeſſorum cap. 20. tradit.*

4. *Cum Coloniæ Templum eſſet à tribus Metropolitis Lotharingiæ conſecrandum, nocte præcedente voces malignantium Spirituum auditæ ſunt, querulantium, quod de ſedibus ſuis ſint propulſandi: anno Chriſti 871. Sigebertus in Chron.*

5. *Dunſtanus Cantuarienſis Epiſcopus dedicaturus aliquando Templum, aqua ibi defecit, baculo ergo terram feriit, moxque largiſſimè effluxit aqua.*

6. *Aliam Eccleſiam idem dedicaturus, cùm ad Orientem eam non ſpectare animaduerteret, humeros parieti admouit: ſicque ad Orientem conuerſa eſt, ſi quis Vincentij nugis fidem habere voluerit. Similem ferè fabulam ſæpè audiui de ſimplicibus quibuſdam apud nos monticolis referre, qui cùm habuiſſent fanum admodum anguſtum id admotis ſimul parietibus humeris, maius & capacius facere conati fuerint.*

7. *Laurentius Surius tom. 1. de vitis Sanctorum refert ex Ealredo Anglo, Monacho & Abbate in Rhievalle, qui floruit circa annos* 1164. quòd Sebertus nepos Ethelberti regis Cantiorum in honorem B. Petri Monaſterium inſigne fundârit, multiſque poſſeſſionibus ditârit. Nocte autem, dedicationem ejuſdem Eccleſiæ præcedente, piſcatori cuidam Thamenſis fluvii, qui Monaſterium præterfluat, vlteriori ripâ in habitu peregrino B. Petrum apparentem, promiſſâ mercede, tranſportari ſe ab eodem & petiiſſe & promeruiſſe. Egreſſum autem de navicula, Eccleſiam, piſcatore cernente, intrâſſe: & ecce lucem cœleſtem ſubitò emicuiſſe, miróque ſplendore illuſtrantem omnia, noctem in diem convertiſſe. Adfuiſſe autem cum Apoſtolo multitudinem civium ſuperorum ingredientium, melodiamque cœleſtem inſonuiſſe. Peractis verò omnibus quę ad Eccleſiæ dedicationem ſpectârint, ſolenniis, rediiſſe ad piſcatorem, eique dixiſſe, Numquid pulmentarium non habes? & illum reſpondiſſe. Nihil cœpi, ſed promiſſam à te mercedem ſecurus expectaui. Cui Apoſtolus, Laxa nunc retia in capturam: quo facto, impleviſſe rete piſcium maximâ multitudine. Omnes fuiſſe eiuſdem generis piſces, præter vnum miræ magnitudinis. Quibus ad ripam extractis dixiſſe Apoſtolum: Hunc qui præ cæteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piſcem Epiſcopo: pro nautica verò mercede, cætera tibi tolle. Huius generis copia abundabis in vita tua, & longo tempore poſt te progenies tua: tantùm ne vltrà piſcari audeatis in celebritate Dominica. Ego ſum Petrus, qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus conſtructam in meo nomine Baſilicam dedicaui, epiſcopalemque benedictionem meæ ſanctificationis authoritate præveni. Dic ergo Pontifici quæ audiſti & vidiſti: tuoque ſermoni ſigna parietibus impreſſa

impreſſa teſtimonium perhibebunt. Superſedeat igitur dedicatione: ſuppleat, quod omiſimus, Dominici corporis & ſanguinis ſacroſancta Myſteria: populumque ſermone erudiens, notificet omnibus hunc locum me crebro viſitaturum, hic me Fidelium votis & precibus affuturum: ſobriè verò, piè & juſtè in hoc ſeculo viventibus cœli januam reſeraturum. His dictis confeſtim ab oculis eius diſparuiſſe. Mane autem facto Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti, cum piſce piſcatorem occurriſſe, & omnia quæ ſibi mandata fuerint, pandiſſe. Stupuiſſe Epiſcopum, reſeratiſque Eccleſiæ valuis, vidiſſe pauimentum vtriuſque Alphabeti inſcriptione ſignatum, parietem bis ſenis in locis ſanctificatis oleo linitum, totidem cereorum Reliquias duodenis crucibus inhærere, & quaſi recenti reſperſione adhuc cuncta madeſcere.

8. *Sic Pontificibus ad dedicationem illius Templi, quod propè Pariſiorum urbem S. Dionyſio ſacratum eſt, Dagoberto I. regnante, aduentantibus, lepròſum quendam, qui nocte eadem in eo excubias egerit, occurriſſe fabulantur, & retuliſſe,* viſum ſibi Chriſtum, vnà cum frequenti ſanctorum cœlitum cœtu, qui jam illam ædem conſecrârit, & vt id ipſis indicaret mandaverit. Quo nuntio audito, Pontifices dedicatione ſuperſedendum arbitrati ad ſua redierint, ne actum agere viderentur.

Solvuntur argumenta Bellarmini pro *Dedicationibus, ſeu Conſecrationibus* TEMPLORUM.

Argumentũ I. BEllarminus Col. 2202. *de dedicatione & conſecratione Templorum agens, inquit,* Magdeburgenſes tria in Dedicationibus reprehendere Cent. 4. cap. 6. col. 407. & ſequentibus. *Primò*, quòd Templa à Pontificiis cum ingenti lætitia & celebritate dedicentur: idque ortum eſſe ex κακοζηλία Iudaiſmi, & eſſe rurſum introducere Iudaiſmum in Eccleſiam. *Reſpondeo: Magdeburgenſes citato à Ieſuita loco, lætitiam in dedicationibus vno quidem verbo reprehendere: imò ne mentionem quidem eius facere: quanquam carnalis illa lætitia Pontificiorum, quâ luxu, crapulâ, ebrietate, libidine, ſcortatione, laſcivià, ſaltatione, aleâ, & infinitis aliis ſceleribus in his dedicationibus ſeu conſecrationibus ſic peccatur, vt magis Bacchi quoddam feſtum à Mænadibus celebrandum, quàm Chriſtianorum feſtiuitas videri poſſint, nequaquam probetur etiamſi Conſecrationes ipſæ præceptum ſeu mandatum aliquod in verbo Dei haberent: & proinde quæcunque Ieſuita adducit de veteris Teſtamenti dedicationibus magno cum gaudio & lætitia ſed honeſta & ſpirituali, peractis, pro ſuo more profert, vt aliquid ſaltem reſpondere videatur & ſic ſimpliciorum oculos perſtringat.*

Rectè autem & verè Magdeburgenſes ſcribunt, quia ad Iudæorum imitationem Christianorum Templa dedicentur, Chriſtianos ad Iudaiſmum & Iudaicos ritus, à Chriſto ſublatos, revocari. *Diſtinguit quidem Ieſuita inter Ceremonias Iudaicas*, & vult alias ſignificâſſe aliquid futurum in Chriſto, vel in Eccleſia: & has ſervari non poſſe ſine peccato: alias autem non propriè eſſe Iudaicas, ſed naturales, nec ad Legem ceremonialem, ſed moralem pertinere. *Reſpondeo, diſtinctionem hanc locum non habere hic. Nam quia Ceremoniæ ſunt partim Iudaicæ, partim Ethnicæ Conſecrationes iſtæ, ipſo quoque Bellarmino teſte, ideò per Chriſti adventum ſublatæ ſunt: eòque magis, quòd non à Deo mandatæ, ſed ab hominibus ad gentiliſmi imitationem inſtitutæ ſunt. Et quid ineptius eſt quàm dedicationes has ad moralem Legem referre? Falſum etiam eſt, quod putat Ieſuita. Dedicationes in veteri Teſtamento factas, non fuiſſe typicas: habuerunt enim Vnctiones & ſimilia in iis ſuas ſignificationes.*

Argumentũ 2. *Poſt hæc longum Catalogum texit Bellarminus* Patrum veteris Eccleſiæ, qui harum Conſecrationum mentionem faciunt, eaq́; probare videntur. *Reſpondeo, Patres illos vixiſſe & ſcripſiſſe, quum jam dedicationes iſtæ vulgò receptæ & approbatæ eſſent. Eſt autem, Auguſtino teſte*, Conſuetudo, etiam in rebus Eccleſiaſticis, tyrannus. *Et Cyprianus inquit:* Non eſſe ſequendam conſuetudinem quorundam. *Item:* Non attendendum eſſe, quid aliqui ante nos fecerint: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrârit: Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportere, ſed Dei veritatem.

Argumentũ 3. *Tertiò Ieſuita dicit*, Magdeburgenſes reprehendere, quòd tot Ceremoniis utantur Pontificii in Conſecratione Templorum: ipſe autem hoc meritò fieri probare contendit, *Primò*, quòd Dedicationes iſtæ jam inde à Lege naturæ cœperint. Nam Iacobus Lapidem & Altare conſecravit Deo, *Gen.* 28. & 35. *cap.* ergo ſub Evangelio quoque hoc fieri debet. *Negatur conſequentia: Multa enim Patres ſub Lege naturæ feciſſe leguntur, quæ ſub Evangelio non licet facere. Deinde in hoc argumento confundit diverſos fines Ieſuita. Nec enim Iacobus inunxit Lapidem vel Altare, ut illud ſanctius cæteris efficeret, ad quod Papiſtæ in ſuis Conſecrationibus unicè reſpiciunt: ſed ut eſſet ſibi ac aliis memoria à Deo dati beneficii ac viſionis ſibi à Deo oblatæ, ac promiſſionis à Deo factæ; ne fortè propter longum tempus aut longin-*

longinquam peregrinationem ejus oblivisceretur Iacobus : Ieſuita autem hæc refert ad conſecrationes Templorum : Idcóque committit fallaciam ab Ignoratione Elenchi.

Argumentũ 4. *Quartò dicit Bellarminus*, etiam ſub Lege locum habuiſſe Conſecrationes iſtas : Moſem enim conſecrâſſe oleo ſacro, alijſque Ceremonijs Tabernaculum, Altare, & omnia ejus Vaſa. Ergo nihil obſtat, quò minus idem à Chriſtianis etiam fiat. *Negatur conſequentia. Moſis factum expreſſum habuit Dei mandatum : De conſecrandis autem Templis Chriſtianorum nullum uſpiam in verbo Dei præceptum exſtat, ipſo quoque Bellarmino teſte : Ceremonia igitur hæc non eſt uſurpanda, exemplo Moſis, qui in ædificando & dedicando Tabernaculo, nihil quicquam, præter expreſſum Dei mandatum ſequutus eſt.*

Argumentũ 5. *Quinto dicit Ieſuita*, etiam ſub Evangelio, jam tum Apoſtolorum tempore, Templorum dedicationes in uſu fuiſſe. *Rectè tamen addit* : In ſtatu Evangelij de ijs non extare expreſſa teſtimonia Scripturæ. *Sententiam autem ſuam duobus teſtimonijs probare conatur*, Paulus, *inquit*, 1. *Cor.* 11. *cap.* arguit Corinthios tanquam Eccleſiæ contemptores, quia in Eccleſia comedebant : ex eo ſatis innuitur, Eccleſiam tunc etiam aliquo modo ſacratam fuiſſe. Cur enim Eccleſiam contemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, niſi propter aliquam ejus loci conſecrationem? *Reſpondeo, Ieſuitam* Explicatur locus 1.Cor.11. *Homonymiæ fallaciam committere, & ſcientem volentem verba Pauli in alienum prorſus ſenſum detorquere. Non enim Apoſtolus per Eccleſiam hoc loco intelligit materiale aliquod ædificium, quod Templum vulgò vocamus, ut vult Ieſuita : eo enim adhuc tempore nulla habebant Chriſtiani Templa, ſed cœtum & congregationem fidelium. Seipſum enim explicans Paulus,* Dionyſius Areopagita quis *inquit :* An Eccleſiam Dei contemnitis, & pudefacitis eos qui non habent? *Quaſi diceret : An publicum Chriſtianorum cœtum contemnitis, ut hoc inſpiciente & teſte inſerviatis gulæ : velut hoc interim datâ operâ agentes, ut vobis publicè luxum & apparatum oſtentantibus, pudefiant tenues, qui non habent quod edant? Deinde non ſequitur : Ille contemnit hunc locum : Ergo locus iſte conſecratus eſt, ut colligit Ieſuita.*

Alterum teſtimonium, quo ſuam ſententiam probare vult Ieſuita, eſt Dionyſij. & quidem, ut inquit, Areopagitæ, qui tempore Apoſtolorum vixerit. Is in Eccleſiaſt. hier. cap. 5. *docet*, altaria ſacro oleo inungi, & conſecrari ab Epiſcopo debere, *Reſpondeo : probè novit Ieſuita hunc Dionyſium, qui Eccleſiaſticam hierarchiam ſcripſit, Areopagitam non fuiſſe : iſte enim citat in hoc libro Clementem Alexandrinum, Strom. lib.* 8. *qui vixit anno Domini* 215. *hoc eſt*, 150. *annis poſt Dionyſium Areopagitam. Recentior igitur author eſt.*

Sextò probare nititur Ieſuita, meritò ab Eccleſia varijs Precibus & Ceremonijs Templa conſecrari, ab Authoritate nonnullorum Conciliorum ducitur. Argumentũ 6. *Reſpondeo* primò, *Concilia illa, quæ à Ieſuita citantur, congregata demum eſſe poſt errorem iſtum de Conſecrationibus Templorum approbatum, eóq́ factum ut ſic decreverint abſque Dei verbo. In cauſis autem religionem ſpectantibus, non hominum authoritas ſed Dei verbum audiri debet.* Secundò, *non probant, ut Ieſuita vult, Concilia ab ipſo citata, multitudinem Precum & Ceremoniarum in Conſecrationibus, ſed Conſecrationem ſimpliciter, quæ ab initio prædicatione verbi Dei & precibus fiebat, ut ſupra indicatum eſt.*

Septimum argumentum Bellarmini à Fine Argumentum 7. *ejuſmodi Conſecrationum deſumptum, falſum eſt. Non enim hodie conſecrantur Deo, ſed Idolis & creaturis. Talis autem cultus reprehenditur in verbo Dei. Eſt etiam ineptum : nam ſacrum confert cum prophano, & religioſum cum irreligioſo, & de ijs idem concludit. Nuptiæ enim, Contractus, Coronatio Regis ſunt res politicæ : Conſecrationes autem illæ religioſæ res ſunt. Etſi igitur in rebus politicis & humanis Ceremoniæ honeſtæ uſitari poſſint, tamen in rebus divinis & ad Religionem pertinentibus, quæ conſcientias obligant, non poſſunt. Eſt igitur fallacia ab Ignoratione Elenchi : tranſit enim de genere ad genus.*

Ceremoniæ autem, quas ordine recenſet Ieſuita, & quæ in Conſecrationibus iſtis uſurpantur, partim ſunt Ethnicæ, partim Iudaicæ, & in Pontificiam Religionem tranſſumptæ.

Significationes verò earum, quas etiam commemoras, & myſteria magna, quæ latere ſub iſtis Conſecrationibus gloriatur, nil niſi fraus diaboli ſunt, qui ſe etiam in angelum lucis transfigurare poteſt, ut quæ blaſphema ſunt, pietatis prætextu tegat, fallatq́ ſimplices. Magi etiam ſuas incantationes myſteriorum nomine commendant : & Sacerdotes Eleuſinæ Cereris turpiſſima & horrenda ſua ſacra magna Myſteria continere prædicârunt.

Octavò, Templum ob conſecrationem, Argumentum 8. meritò ſanctum ac venerabile, ac divinâ quadam virtute præditum exiſtimari debere, Bellarminus contendit. *Reſpondeo : Eſt petitio principij, præſupponit enim Conſecrationes Papiſticas eſſe ſacras & pias Ceremonias : Id verò nos negamus, & dicimus eas eſſe magicas, impias, irreligioſas & blaſphemas : ideóque non ſanctificari illis locum aliquem, ſed pollui & profanari potius.*

Probat autem ſuam ſententiam Ieſuita, Primò, *ex relatione ad Deum, cui conſecrantur loca iſta. Reſpondeo, rationem hanc falſam eſſe: Templa enim apud Pontificios non Deo, ſed ſan-*

ctis

ctis mortuis, ſed creaturis, ſed Idolis ad idololatricum cultum conſecrantur: & propterea loca iſta ſunt idolorum, non Dei. Quod ad loca iſta Leuit. 27. Animal, ſi quis vouerit Deo, ſanctum erit. *Item*, Quicquid ſemel Domino conſecratum fuerit, ſanctum ſanctorum erit. *Et Matthæi* 23. Templum ſanctificat aurum: *Nihil ad rem pertinent. Loquuntur enim non de Templis creaturis dicatis, ſed de Templo Hieroſolymitano vero Deo, Dei ipſius mandata & juſſu conſecrato. Non autem de diſsimilibus idem concludendum.*

In ſecunda & tertia probatione ſimiliter petit principium Ieſuita: incertum enim per incertius probat: nempe, preces Epiſcoporum, quibus in conſecrationibus ſuis vtantur, pias eſſe: res item ſanctas in Templis contentas, vt ſunt Cruces, Imagines Chriſti & ſanctorum, eorundem Reliquiæ, præſentia corporis Chriſti in Euchariſtia, & præſentia Angelorum, Templa quoque ſancta efficere. *Imò polluunt potius & profana faciunt loca iſta, quod Deum gloriâ ſuâ priuant, & beneficium Chriſti ad alia transferunt.*

In quarta probatione ad Chriſtianorum Templa rurſus transfert, quæ olim in Hieroſolymitano facta ſunt. Sed ineptè hoc facit, vt ſæpe iam diximus: Diſpar enim comparaturum rerum ratio, diſparem earum conditionem efficit.

Quinta etiam ratio falſa eſt, videlicet, ex Templis pelli conſecrationibus iſtis Dæmones: *Non enim hoc fit vllis ſuperſtitioſis & idololatricis Ceremonijs, quales Pontificia conſecrationes & dedicationes ſunt.* Hoc genus Dæmoniorum, *inquit Chriſtus*, non exit niſi per precationem & jejunium.

Neque etiam probat Ieſuita ſuam ſententiam, niſi vnico Gregorij Magni loco, qui libro tertio Dialogorum. capite trigeſimo ſcribit, poſt conſecrationem Templi, quod antea Arianorum fuerit, Diabolum inde egreſſum ſenſibiliter in ſpecie Suis, maximo ſtrepitu excitato. *Nam ſimilia multa ſcripſit Gregorius Satanicis illuſionibus deceptus: & huius generis miracula multa quoque in dedicationibus & conſecrationibus Ethnicorum Templorum accidiſſe, hiſtoriæ teſtantur.*

CAPVT III.

De origine *Conſecrationis* ſeu Dedicationis ALTARIVM.

Dedicationes Altarium à quibus inſtitutæ.

IN hiſtoria Romana Eccleſia Dedicationes Altarium primis tribuuntur Pontificibus Euariſto, Higino & aliis. Sed hæc non conueniunt cum iis quæ ſupra de Altarium origine ex veris hiſtoriis retulimus. Idcircò alij hoc Felici I. qui vixit circa annos Chriſti 280. *tribuunt.*

Quæ ALTARIA Conſecranda.

ALtaria quæ non eſſent conſtructa ex lapidibus, ad vſum celebrandi officia diuina, conſecrari noluit Euariſtus, qui vixit circa annos Chriſti 105. *Sequutus Higinus decretum idem tulit circa annum Domini* 142. *Sin autem verum eſt quod D. Gerſon libro* 4. *contra Floretum indicat*, Silueſtrum I. circa annos 310. demum lapidea altaria inſtituiſſe, *falſum erit quod de iſtis in decretalibus epiſtolis affingitur. In Epaunenſi etiam Synodo quæ celebrata eſſe dicitur circa annum Domini* 490. *Ca.* 26. *ſancitur*, vt Altaria, niſi lapidea, infuſione chriſmatis, non ſacrentur. *Notandum verò quòd author Conciliorum ſibinam conſtare negat, vbi terrarum* Epaunenſis *ciuitas ſit. Gratianus autem de Conſecratione diſtinctione primâ, capite Altaria. non* Epaunenſi, *ſed Hipponenſi Synodo aſcribit quæ Ca.* 6. *hoc ſancituerit. Hormiſdam quoque inſtituiſſe aiunt*, Aras abſque Epiſcopi permiſſu erectas extructaſque, quamvis ſacratis in delubris, non conſecrandas: qui ſecus fecerit, ſi clericus fuerit, exauthorari, ſi Laicus anathematizari jubetur, *de Conſecratione, diſtinctione primâ, capite Nullus. Hoc propterea decretum videtur, vt inhiberetur ſuperſtitio, quâ non ſolùm in Templis, ſed extra ea in vijs, compitis ſimilibusque locis Altaria erexerunt.*

ALTARIA à quibus *Conſecranda.*

IN Synodo Aurelianenſi tertia anno Chriſti 539 *iuxta Panuinium habita ſancitur cap.* 15. Epiſcopum in Eccleſia aliena altare conſecrare non debere. *In Agathenſi Synodo cap.* 39. *ſtatuitur*, ne Presbyter Altare conſecret, *ſicut etiam præcipitur de Conſecratione, diſtinctione* 26. *quæſtione* 6. *miniſtrare diac. Vnde in Bracarenſi Synodo* I. *anno Domini* 610. *conuocata, ſancitur, Ca.* 37. vt ſi quis presbyter auſus fuerit Eccleſiam aut Altare conſecrare, ab officio ſuo deponatur.

ALTARIA quibus Ritibus *Conſecranda.*

EVariſtus ſtatuiſſe dicitur, conſecrare Altaria vnctione Chriſmatis, & ſacerdotali benedictione. *De Conſec. autem, diſtinct.* I. *capit. Altaria. hoc decretum Agathenſi Synodo tribuitur. Et in Colonienſi Synodo anno* 1536. *habita cap.* 12. *partis* 9. *Sylueſtro* I. *aſcribitur.*

Quo ritu autem Altaria conſecrari ſolita fuerint circa annum 800. *oſtendit Canon.* 24. *Concilij Aquenſis, tomo* 2. *Conciliorum*, qui jubet

bet Altaria erigere, eiſque oleum ſuperinfundere, ac ſancto, Chriſmate perungere, de factis dictiſque Iacobi melodiam Chriſto canere: & à fidelibus oblationes, vota, & pretioſarum diverſarumque rerum ad decorem & honorem divini Cultus, Sacerdotum, cæterorumque miniſtrorum Chriſti vſus, pauperumque receptionem ac recreationem ſuſcipere donaria.

Altaria portatilia circa annum milleſimum à nato Chriſto non aliter conſecrabantur, niſi vel in tabulis ligneis, vel aliquo competenti ſubſtratorio compacta, & firmiter eſſent affixa: unde licet de loco ad locum moveantur, non tamen de loco in quo conſecrata ſunt, moveri debent: à quo ſi avulſa fuerint, ſicut cætera altaria iterum conſecrabantur. Iuo in Epiſtolis. Vocant autem altaria portatilia *&* viatoria, *lapides conſecratos, quos ſecum portare ſolent, ſi alibi Sacra facturi ſunt, quàm in delubris & lapideis Altaribus: tum enim quævis menſa vicem præſtat aræ, ſi modo impoſito habeat hujuſmodi lapides ſacros. Quare ubicunque libet, horum ſubſidio, neceſſitatis prætextu ſacra facere licet.*

Altare portatile ſeu viatorium.

Durandus lib.1. cap.7. Rationalis divinorum offic. Conſecrationem Altaris ſic deſcribit: In primis, *ait*, Pontifex incipit: Deus in adjutorium meum intende: (& Alleluja inter conſecrationem omittitur: Conſecratione verò factâ, adhibetur.) Poſtmodum benedicit aquam, cum vino, ſale & cinere mixtam: deinde in quatuor cornibus Altaris configurat quatuor Cruces, cum aqua benedicta: & crucem vnam in medio facit. Conſequenter circuit Altare ſepties: & ſepties menſam Altaris, cum aſperſorio de hyſſopo aquâ benedictâ aſpergit. Dum verò Altare aquâ aſpergitur, Epiſcopus cantat: Domus mea, domus orationis eſt. *Et iterum*, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Tandem orat, vt exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Conſequenter quando Eccleſia ſimul & Altare conſecrantur, tota Eccleſia aquâ illâ aſpergitur: quo facto Pontifex ad Altare cum pſal. accedit, & reſiduum aquæ infunditur ad baſim Altaris, ſicut in veteri Teſtam. reſiduum ſanguinis fundebatur in crepidinem, quod idem cum baſi eſt. Deinde in 4. angulis Sepulchri, in quo Reliquiæ reconduntur, quatuor cum Chriſmate fiunt Cruces. Fit autem ſepulchrum, ſeu foramen hoc quandoque ex ſuperiori parte Altaris, quandoque ex latere anteriore. Et ponuntur Reliquiæ in capſella cum tribus granis thuris: & ſic reconduntur in ſepulchro. Nam ſine Sanctorum Reliquiis, aut vbi illæ haberi non poſſunt, ſine corpore Chriſti non fit conſecratio Altaris fixi: *vt ſtatuitur de Conſecrat. diſt.1. de fabri. & cap. placuit.* Sed viaticum ſeu portatile etiam ſine ijs conſecratur, *vt ſancitur, ea. diſt. Concedimus.* Deinde ſupponitur & aptatur ipſi Sepulchro quædam tabula ſigno crucis ex chriſmate roborata. *Hæc tabula dicitur* Sigillum ſepulchri, *ex conſtitutione Alexandri III. Papæ extra de Conſecrat. Eccleſ. vel altar. cap.1.* Poſtmodum lapis, qui menſa dicitur, ſuper Altare adaptatur: & adaptatus vngitur cum oleo in quinque locis, & eodem modo inungitur poſtea Chriſmate. Nec vnguntur Altaria niſi lapidea. *In vnctione autem cantat Epiſcopus:* Erexit Iacob lapidem, *&c. Item* Vnxit te Deus, Deus tuus. Confirmatur etiam Altare in fronte cruce Chriſmatis, & adoletur incenſum in quinque locis. Poſt hoc Altare tegitur, & mundis pannis induitur, & demum ſuper altare ſacrificium celebratur. Poſtremò ornatur Eccleſia, & accenduntur luminaria. *Hactenus Durand. Eandem conſecrationem dictat Innocentius III. Papa in Serm. de conſecrat. Altaris, vbi inquit:* Reconduntur Reliquiæ cum tribus granis thuris in capſula, tabula ſuperimponitur, menſa inungitur, & quidem in ſex locis, in medio, in 4. angulis, & in fronte. Poſt vnctionem adoletur incenſum.

In veteri quadam Agenda circa annum 900. ſcripta, de Conſecratione Altarium hæc leguntur: Aſpergitur altare conſecrandum aquâ benedictâ, ac circumquaque crucis ſigno notatur, canente Clero, Antiphonam: Aſperges me Domine. *& Pſal. 51.* His ſubjiciebat Epiſcopus preces, vt Deus altare ſpiritualibus Sacrificiis deputandum præſenti benedictione ſanctificare, & oblationibus à ſuis famulis, devotionis ſtudio impoſitis, benedicere, & ſpirituali hoc placatus incenſo, ſemper promptè preces eorum exaudire dignetur. Denique tabulam Altaris Oleo ſancto idem perfundit, ac, ut ſuper illam corporis ſui miniſtrandam Hoſtiam benedicat, & conſecratam ſuſcipiat Deus, precatur.

De eodem Ritu conſecrandi Aras ita ſcribit Sleidanus lib.21. Hiſtoriarum. Adhibetur, *inquit*, Oleum, Chriſma, Thuris libra una, Sartago cum igne, Sal, Aqua, Vinum, Cinis, Hyſſopus, Linteum unum cannabinum, ad extergendum: alterum verò mollius, ad tegendum, quinque Cruces è cera factæ, Calix, Cementum, Binæ Faces: poſtremò quicquid ad ornatum Altaris pertinet. Interim Epiſcopus unà cum Sacrificis, aliquot Pſalmos & precationes expedit, & quinque diverſis locis Aram reſpergit: ſic diſtribuens aquam, ut crucis formam repræſentet: inde ſepties Aram obit, & aquam vino temperatam & hyſſopo ac cinere, in

illam

illam conjicit : ab hoc Cementum aquâ miſcet, & quod reliquum eſt circa Aram diffundit : mox, non ſine pompa, deferuntur Reliquiæ divorum, & adhibito Thymiamate, ſuo loco reponuntur. Aram poſtea ter circumluſtrat thuribulo, quod Sacrifico deinde tradit, qui ſuffitum continenter faciat, donec peracta ſit conſecratio. Vbi verò crucibus ex oleo, diverſis locis, Aram ſignauit, Oleum effundit, & invergit, & Thuris particulas quinque, totidemque cruces è cera formatas, huc illuc diſponit, eáſque poſt incendit : Cineres inde collecti in ſacris rebus habentur. Poſtremò quatuor margines Altaris & frontem inungit, & miſſam decantat. *Hæc ille.*

Hæc ſunt ſcilicet, quæ Paulus & Sacræ Literæ Epiſcopis tam ſeriò commendant, tanquam principes hujus functionis partes : ex quibus quiſque poteſt conjicere, quid ſic de cæteris ſentiendum, & ab hujuſmodi circulatoribus expectandum. Nam interea, dum vas & conſimiles nugas conſectantur, de prophetiæ munere deq; Evangelico miniſterio ne verbum quidem auditur.

ALTARE quando *Reconſecrandum.*

D*E Conſecrat. diſt.* 1. *Si motum & extra eodem capite quod in dubiis ſancitur,* Altare ſemel conſecratum reconſecrandum non eſſe, niſi illud execrari contingat.
1. *Quod fit primò, ſi menſa. id eſt, ſuperior tabula in qua fit principaliter Conſecratio, mota, vel in ſui forma mutata, vel enormiter pura vltra medietatem fracta ſit. Idem quoque fit, ſi tota Altaris ſtructura mota & reperata fuerit. Sed ſi Eccleſia totaliter deſtructa fuerit, Altare autem non lædatur, Eccleſia quidem reparatur, altare autem non reconſecratur: quamvis tunc aquâ exorcizatâ lauetur. de Conſecr. diſtinct.* 1. *Si motum. Conſecratio tamen maiore Altari nihilominus alia minora Altaria Eccleſiæ conſecranda ſunt: extra eodem cap. cùm ſis. Alij dicunt, ſufficere in illius conſecratione alia digito demonſtrari. arg. ff. de acqui. poſſeſſ. quòd in eo.* § *ſi venditionem. C. de natur. lib. authent. item ſi quis. Secun-*
2. *dò reconſecratur Altare ſi altaris* ſigillum, *hoc eſt, parvus lapis, cum quo Sepulchrum ſive foramen in quo Reliquiæ reconduntur, clauditur ſeu ſigillatur, motum aut fractum ſit. extra eod. lignis: decretum hoc eſt Alexandri III. lib. 3. decret. tit. 40. cap. 1. Et fit foramen ipſum quandoque in ſummitate ſtipitis : & quandoque aliud ſigillum non apponitur, ſed principalis menſa ſuperpoſita loco ſigillo habetur. Quandoque vero fit in poſteriori, & quandoque in anteriori: in quo etiam foramine in teſtimonium conſecrationis includi ſolent literæ conſecrationis Epiſcopi, continentes nomen eius, & aliorum Epiſcoporum in conſecratione præſentium : & in cuius Sancti honorem conſecratur Altare: & etiam ipſa Eccleſia, quando ſimul conſecratur vtrunq; annum quoque & diem Conſecrationis. Tertiò, reconſecratur altare, ſi* 3.
junctura, quâ ſigillum foramini, vel etiam quâ menſa ſtipiti, vbi aliud ſigillum, quod menſa ipſa non eſt mota adhæret, vel aliquis ex lapidibus ipſius juncturæ ſeu ſtipitis, menſam vel ſigillum tangens, motus vel fractus ſit. In coniunctione etenim ſigilli & foraminis atque menſæ & ſtipitis ſeu ſtructuræ inferioris, præcipuè Conſecratio intelligitur. Quartò reconſecratur Altare, ſi ei vel 4.
conjunctioni menſæ, & ſtructuræ inferioris tantum fiat augmentum, quod priſtinam formam amittat : vt ſtatuitur arg. 10. *q.* 2. *hoc jus.* 32. *q.* 2. *quod vnde eſt ff. de oper. no. nunt. lib* 1. §. *ſi quis ædificium. Propter modicum tamen additamentum, non execratur : ſed tunc Sacrum trahit ad ſe non Sacrum extra eodem quod in du-*
biis. Quintò, altare ſicut & Eccleſia propter dubi- 5.
um reconſecratur, vt ſtatuitur, e. de Eccleſia.
Sextò altare viaticum vel portatile ſi lapis de 6.
ligno, in quo inſertus eſt qui quodammodo ſigillum repræſentat, remoueatur, & in eodem vel in alio ligno iterum reponatur, nonnulli reconſecrandum. alij verò ſolummodo reconciliandum autumant. Hæc omnia Durandus in Rationali divinorum lib. 1. cap. 6. ex Innocentij III. Papæ conſtitutionibus. Vide etiam Gabrielem Biel in Canon. lect. 13. Etſi verò Leviticum quoque Sacerdotium Altaria habuerit nuſquam tamen in veteri Teſtamento iſtiuſmodi ineptiarum de reconſecratione eorum fit mentio.

ALTARIUM *Dedicationes* quis ſolennes fecerit.

S*Ilveſter I. inſtituit,* vt Conſecrationes altarium ſolennes eſſent: *Antoninus tit.* 9. *c.* 2. *Hermannus autem Gigas indicat, Felicem* IV. *ſtatuiſſe*, vt anniverſaria dies dedicationis Altarium, ſicut etiam Templorum, ſingulis annis ſolenniter celebraretur.

ALTARIVM Ornamenta quando *Conſecrari* cœperint.

N*Eque verò Altaria ſolùm, ſed etiam Altarium Ornamenta conſecrare cœperunt circà annum* 900. *vt* patinas; *ad conficiendum in ijs corpus Chriſti:* Corporale, *ad tegendum involvendúmque Corpus & Sanguinem Chriſti:* Calicem, *in vſum divini Miniſterij:* Linteamina; *vt divinis cultibus apta exiſtant :* Stolam, *vt Miniſtri altaris qui eâ induuntur ſeptiformi Spiritus ſancti gratiâ repleantur :* Euchariſtialem, *ſeu* vaſculum *quo Chriſti Corpus includitur, vt virtute Spiritus ſancti nouum fiat Chriſti Sepulchrum:* Crucē, *vt ſit inimicis Chriſti obſtaculum, & credentibus in ipſum perpetuū victoriæ*

 vexillum:

vexillum: eaque ſanctâ aſpergitur aquâ, addito ſimul incenſo, & precatiunculâ, vt orantes inclinanteſue ad ea corporis & animæ ſanitatem inueniant: Thuribulum, *vt quod offertur in eo, ſit fuga dæmonum, phantaſmatum repulſio, cogitationum immundarum excuſſio, ſicque nos efficiamur Chriſto boni odoris Templum:* Thymiama, *vt ſit contra diaboli incurſiones munimen firmum:* Capſas, *in quibus Sanctorum oſſa reponuntur. Sed cum huiuſmodi ineptiis neque Chriſtus, neque Apoſtoli, neq; primitiua Eccleſia quicquam habuerunt commercii.*

ALTARIVM *Dedicationes* apud Ethnicos.

Ethnici quoque ſua Altaria dedicârunt & conſecrârunt. Apud ELEOS *ſtato die quotannis Februarii menſis anno ſupra decimum Aruſpices cinerem ex Prytaneo deportârunt, eoque aquâ ex Alpheo amne diluto, Aram Iouis Olympii oblinierunt. Et quidem Religione ſancitum fuit apud illos, cinerem ſolâ Alphei aquâ dilui, atque ex eo luto tantum Aræ tectorium ſuper indui. Eam ob rem etiam Alpheus fluuiorum omnium Ioui maximè amicus creditum fuit, vt Pauſanias indicat lib. 5.*

Dedicaturi autem Aras, legumina elixa pro primitiis offerebant dedicatis, ob memoriam grati animi de primo victu. Vnde Ariſtophanes: Teſtor Iouis Hercei ollas, cum quibus Ara dedicata eſt olim. *Interdum etiam ſumptuoſiore hoſtiâ dedicabantur.*

Miracula pro *Conſecratione* ALTARIVM.

INnocentius III. Pontifex Romanus diſcedens aliquando ab vrbe, ſacerdos quidam longæuus acceſſit ad eum, indicans, quòd in viſione nocturna per ſomnium ei apparuerit B. Petrus Apoſtolus, ac dixerit: Accede ad Pontificem Innocentium, & ex mea ei parte ſignifica, quòd à natiuitate ſua, quaſi filium illum dilexerim, & per diuerſos gradus promotum in mea tandem ſeſe conſtituerim. Quapropter, & ipſe decorem, & honorem domus meæ debet diligere, ſtudioque vigili promouere. Sciat ergo, quòd in Eccleſia mea pauca ſunt Altaria conſecrata: Vnde contingit, quòd in Altaribus diſſecratis diuina Myſteria celebrantur: faciat igitur ea ſaltem cum debita reuerentia conſecrari ſuper quæ nouit frequentius officium celebrari diuinum. Verùm cùm ſemel, & iterum eadem fuiſſet viſio huic Sacerdoti reuelata, nec ipſe, quod mandabatur, impleret, tertiò tandem idem Apoſtolus velut offenſus intulit, dicens: Quia meum contempſiſti mandatum, ego tuum tibi tollam auditum. Et continuò ſurdus factus eſt omninò. Gemens ergo vehementer & plorans ad confeſſionem Petri acceſſit deuotus, cum lachrymis poſtulans, vt miſertus ſibi reſtitueret auditum, ſe enim mandatum ipſius è veſtigio adimplere velle. Eo verò exaudito, rem omnem Innocentio Pontifici narrauit. Pontifex Hoſtienſi mox Epiſcopo ſcribit, eique mandat, quum Altaria Philippi & Iacobi, Simonis & Iudæ, Beati Gregorij & Sancti Andreæ diſſecta dicantur, vel ipſe conſecret, vel per alios conſecrari faciat: *vt eſt videre lib. 1. Decretalium Innocentij.*

CAPVT IV.

De origine *Conſecrationis* CRVCIS & IMAGINVM.

FRancofordiana Synodus, ſub Carolo Magno habita, affirmat, nullum verbum ante illa tempora traditum eſſe de dedicandis & conſecrandis Imaginibus. *Hæc igitur ſuperſtitio poſt ea tempora demùm nata eſt. Vnde appareret, quantum tribuendum ſit decreto, quod exſtat 22. quæſt. 5. Qui peierat. in quo pœna conſtituitur in illos, qui peierant in cruce conſecrata, vel non conſecrata. Et à Gratiano quidem adſcribitur Pio I. qui circa annos Chriſti* 150. *Romæ Epiſcopus fuit, quo tempore nullas vel conſecratas, vel non conſecratas cruces Chriſtianos habuiſſe certum ex ſuperioribus eſt: Vnde etiam in decretalibus epiſtolis Pij non reperitur. Et in Pontificali peculiares formulas conſecrationis Imaginum confinxerunt: vnde ſimul quid, & quantum Imaginibus tribuant intelligi poteſt. Lignum enim Crucis inter cætera his verbis benedicitur:* Rogamus te ſempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt omnibus hîc genu flectentibus, ac tuæ majeſtati ſupplicantibus, cordis compunctio, & admiſſorum concedatur remiſſio. *Item,* Sanctificetur illud lignum Crucis, vt orantes inclinanteſque ſe, propter Deum ante iſtam Crucem inueniant corporis & animæ ſanitatem. *Et,* Digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt ſit remedium ſalutare generi humano, ſit ſoliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, tutela contra ſæua jacula inimicorum.

Beata Virginis Mariæ Imago his verbis conſecratur: Sanctifica Deus hanc formulam Beatę Virginis, vt tuis fidelibus ſalutaris auxilij opem ferat, tonitrua aut fulmina, ſi inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluviarum quoque inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, ſeu paganorum deuaſtatio, ad præſentiam ejus comprimantur. *Item,* Hanc Imaginem in honorem piiſſimæ Gene-

Genetricis filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti venerabiliter adaptatam ita benedicere & ſanctificare digneris, vt quicunque eandem miſericordiæ reginam & gratioſiſſimam Dominam noſtram coram hac effigie ſuppliciter honorare ſtuduerit,& de inſtantibus periculis eruatur,& in conſpectu diuinæ Majeſtatis tuæ de commiſſis & omiſſis veniam impetret, atque mereatur gratiam in præſenti quam deſiderat adipiſci, & in futuro perpetuam ſaluationem cum electis tuis valeat gratulari.

Ioannis Euangeliſtæ Imaginem ita benedicunt: Præſta,vt omnes illam cum reuerentia intuentes, precéſque coram illa fundentes, pro quacunque neceſſitate orauerint, exaudiantur. Sic hæc Imago dæmonum ſancta expulſio, angelorum aduocatio, fidelium protectio, ejúſque in hoc loco potenter vigeat interceſſio,*&c. Aliorum denique Sanctorum Imagines ſic benedicuntur*: Hanc quæſumus Imaginem ſeu ſculpturam in honorem ac memoriam Beati N. Apoſtoli tui, vel Martyris,vel Confeſſoris,aut Pontificis, aut Virginis adaptatam benedicere ac ſanctificare digneris:& præſta,vt quicunque coram illa ipſum glorioſiſſimum Apoſtolum tuum, vel Martyrem, vel Confeſſorem, vel Virginem ſuppliciter honorare ſtuduerit, illius precibus ac obtentu à te gratiam in præſenti, & æternam gloriam obtineat in futuro. His omnibus ita peractis aſperguntur Imagines iſtę aquâ benedictâ.

Solebant etiam interdum Imagines baptizare. Cumque anno Domini 1279. *Monialis quædam ea de re accuſata fuiſſet, ruſtici prophanationem hanc baptiſmi execrantes, ipſam in campum duxerunt,& igne concremâſſent,ni fratres Dominicani eam liberâſſent.vt referunt Annales Dominicanorum Colmarienſium.*

Thus ita conſecratur: Dignare reſpicere, benedicere & ſanctificare hanc creaturam incenſi, vt omnes languores, omneſque infirmitates, cunctæque inſidiæ inimici, odorem ejus ſentientes effugiant,& ſeparentur à plaſmate tuo,vt nunquam lædatur à morſu antiqui ſerpentis,*&c.Simili ferè ſuperſtitione conſecratur* tabernaculum *ſeu* vaſculum *pro conſeruanda Euchariſtia*, Capſæ *pro Reliquijs & aliis includendis*, Thuribulum, Baptiſterium *& alia.quæ exſtant in Alberti Caſtellani Pontificali,cui non immeritò Henricus Bullingerus titulum fecit.* Deß Bapſts vnnd der Biſchoffen Gauckelſack, *quò in eo Ritus, Ceremoniæ & geſtus Conſecrationum & Dedicationum præſcribuntur Epiſcopis, vel ipſis non dico, Magis ſeu Incantatoribus, ſed Circulatoribus, vel Præſtigiatoribus & Geſticulatoribus vſitatiſſimi.*

Gentes etiam ſolebant conſecrare ſuas ſtatuas, ſed eas tamen ſimpliciter vnxerunt oleo: nam Arnobius libro primo contra Gentes ait: Si quando conſpexeram lubricatum lapidem,& ex oliui vnguine ordinatum tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar & beneficia poſcebam. *Et lib.6. indicat,* Gentiles per dedicationes ſuas voluiſſe efficere, vt Dij in ſtatuis habitarent. *Dedicationes Imaginũ apud Ethnicos.*

CAPVT V.

De *Conſecratione* CALICIS.

EPiſcopus ſtans cum mitra primò benedicit Calicem, *deinde facit ſignum Crucis cum pollice dextræ manus in Chriſmate intincto intrà Calicem à labio eius in labium, & mox totum inungit interius, ſubjiciens nonnullas preculas. Demùm aſpergit Calicem cum Aqua benedicta, & cum mica panis Calix per Sacerdotem abſtergitur,& extерſiones in ignem vel Sacrarium projiciuntur.*

*De Conſe.diſt.1.Si motum.ſancitur,*Calicem conſecratum, licet deauretur, tamen non eſſe reconſecrandum: quia enim propter hoc Calicis forma non mutatur,idem Calix manet.Si verò forma prior immutaretur, ſecus eſſet: quoniam forma dat eſſe rei.Honeſtum tamen eſſe, *ſimul ibidem additur*, vt tam propter pollutarum manuum contactum, quàm etiam propter prophanæ materiæ appoſitionem Calix aquâ exorcizatâ, lauetur prius, quàm ibi immoletur. *O Calices ſubinde lauandos, propter ſacrificulorum impuriſſimarum manuum quotidianum contactum. Refert etiam Durandus in Ration. diuin. lib. 1. cap. 6.*

In Synodo Senonenſi anno Domini 1528. *habita ſancitur Ca.* 38. Ne Abbates Calices conſecrent.*tom.4.Conciliorum.*

CAPVT VI.

De *Conſecratione* CEREI Paſchalis.

COnſecrationem *ſeu benedictionem* Cerei Paſchalis *Zoſimus Papa inſtituit circa annum Chriſti* 418. *Platina. Liber Pontif. Sabellicus Enne.7.lib.9.Polyd.Verg.lib.6.c.7. Martinus autem Polonus, Henricus de Erdfordia, Cranzius lib.6.c.1. Funkius in Chron.hoc inuentum Theodoro, & Honorio* 1. *attribuunt,quorum hic Pontificatum tenuit anno Domini* 622. *ille verò* 615. *Hic mos etiam in Galliciam inuectus eſt per Toletanum Concilium 4. Cap. 8. habitum circà annum Domini* 627. *De ritu autem Conſecrandi hunc Cereum in libro de Origine Feſtorum Chriſtianorum, capite de Paſchate, & Sabbatho ſancto diximus.*

CAPUT VII.

De Conſecratione FRUGUM & PRIMITIARUM.

EVtychianus, qui claruit circa annum Chriſti 282. conſtituit, vt fabæ uvæ & omnis generis fruges conſecrentur ſeu benedicantur ſuper Altari, *ſi verum eſt quod in decretali eius epiſt. refertur, quæ extat tom. 1. Con. fol.* 271. *Damaſus: Platina. Factum hoc ad imitationem Iudæorum, apud quos fruges oleo & thure adolebantur. Polyd. lib. 6. c.* 14. Servatur hodie, *inquit, Polyd. ibid.* Euthychiani decretum nonnullis in locis. Verùm adeò ſanctitas Sacerdotum conſenuit, & populi pietas refrixit, vt primitiarum nomen vnâ cum prouentu penè exſtinctum ſit: cùm hodie loco primitiarum dominicis tantum diebus panes aliquot ſua ſponte alibi offerant, alibi verò ſolum duos tresúe dent, quos Sacerdos prius conſecret, ac eos inde fruſtatim diuiſos populo diſtribuat, vt qui quondam illis diebus Euchariſtiam ſumere conſueuerat, ob ejus rei memoriam, panem iſtum ante omnia cibaria prægustet. *Quæ res in eam tandem excreuit ſuperſtitionem, vt in die Paſchæ nihil omnino, quod non à Sacerdote prius ſit benedictum, comedatur. Vnde etiam in quibuſdam locis quæcunque comedi debent ad Eccleſiam portantur, & in Atrio vel Veſtibulo Eccleſiæ Cruce & Aquâ benedictâ, & in veſtibus ſacris à Sacerdote benedicuntur. Durandus Ration. divinorum lib. 6. capite* 86. *In quibuſdam locis in die Transfigurationis Chriſti tantùm noua uva benedicuntur, vt Durandus indicat in Ration. diuinorum lib.* 7. *cap.* 22.

CAPUT VIII.

De Conſecratione AQUÆ Luſtralis.

AQua luſtrica in memoriam Baptiſmi omni die Dominicâ benedicitur, præterquàm in Paſchate & Pentecoſte, vt indicat Durandus lib. 4. cap. 4. Rationalis. Et quia Alexander I. in Decretali ſua ſtatuit*, vt à ſacerdotibus aqua hæc ſanctificetur ſeu benedicatur, *Canoniſtæ inde colligunt*, neque Diaconis, neque Subdiaconis id licere: *quum tamen Baptiſmi adminiſtrationem laicis hominibus & mulierculis etiam concedant. Sed eſt hoc vetus inſtitutum diaboli, vt curet, quo humana inuenta pluris, quàm Dei leges fiant. Quod etiam videre licet in confectione rancidi chriſmatis: vbi tantus apparatus adhibetur, vt Epiſcopum adeſſe oporteat cum vniverſo Clero, cùm interea Baptiſmus & Euchariſtia, quæ ſunt ipſiſſima Chriſti Sacramenta, plebeio & vulgari more adminiſtrentur. Et quia Sal huic aquæ admiſcetur, quod ab Heliſæo originem ſumpſiſſe volunt, ideo Sal primò adjuratur his verbis*: Exorcizo te creatura ſalis, per Deum viuum, per Deum verum, per Deum ſanctum, per Deum qui te per Heliſæum Prophetam in aquam mitti juſſit, vt ſanaretur ſterilitas aquæ, vt efficiaris ſal exorcizatum in ſalutem credentium, vt ſis omnibus te ſumentibus te ſumentibus ſanitas animæ & corporis, & effugiat atque diſcedat ab eo loco, quo aſperſum fueris, omnis phantaſia vel nequitia & verſutia diabolicæ fraudis, omniſque ſpiritus immundus adjuratus, per eum qui venturus eſt judicare viuos & mortuos, & ſeculum per ignem. *Item*, Immenſam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam ſalis, quam in vſum humani generis tribuiſti, benedicere ac ſanctificare tuâ pietate digneris, vt ſit omnibus ſumentibus ſalus mentis & corporis, & quicquid ex eo tantùm vel aſperſum fuerit, careat omni immunditiâ, omnique impugnatione ſpiritalis nequitiæ.

Deinde ad aquam conuerſus dicit: Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei patris omnipotentis: & in nomine Ieſu Chriſti filij ejuſdem Domini noſtri, & in virtute Spiritus ſancti: vt fias aqua exorcizata, ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare & explantare valeas cum angelis ſuis apoſtaticis, per virtutem, *&c. Item*, Deus qui ad ſalutem humani generis maxima quæque Sacramenta in aquarum ſubſtantia condidiſti adeſto propitius invocationibus noſtris, & elemento huic, multimodis purificationibus præparato, virtutem tuam benedictionis infunde, vt creatura Myſterij tui tibi ſerviens ad abijciendos Dæmones, morboſque pellendos diuinæ gratiæ ſumat effectum: vt quicquid in domibus, vel in locis Fidelium hæc vnda reſperſerit, careat omni immunditiâ: liberetur à noxa: non illic reſideat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens: diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici: & ſi quid eſt quod aut Incolumitati habitantium invidet, aut quieti, aſperſione hujus aquæ effugiat: vt ſalubritas per invocationem ſancti tui nominis expetita, ab omnibus ſit impugnationibus defenſa: per Dominum *&c. In commixtione autem ſalis cum aqua dicitur*: Te Domine trementes & ſupplices deprecamur ac petimus, vt hanc creaturam ſalis & aquæ dignanter aſpicias, benignus illuſtres, & pietatis tuæ more ſanctifices: vt vbicunque fuerit aſperſa, per invocationem ſancti tui nominis, omnis infeſtatio immundi ſpiritus abjiciatur, terrorque venenoſi ſerpentis procul pellatur, & præſentia ſancti Spiritus, nobis

bis miſericordiam tuam poſcentibus vbique adeſſe dignetur, *&c. Hoc ipſo manifeſtè ea aſcribunt luſtricæ ſuæ & incantatæ aquæ, quæ ſacræ literæ veræ in Chriſtum fidei & ardentibus ad Deum precibus tribuere docent.*

Ritus cõſecrandi luſtricã aquam apud Ethnicos.

Apud nonnullos Ethnicorum Aquam eorum luſtricam ſic benedictam legimus : Torrem ex ara, in qua Sacrificia peragebant, ſumpſerunt, & in aqua tinxerunt, quâ deinde circumſtantes aſperſerunt atque purgârunt, *vt Athenæus lib. 9. teſtatur.*

CAPVT IX.

De *Conſecratione* CAMPANARVM.

Campanarum baptizatio quando cœperit.

Campanis qui primo in baptiſmo nomina dederint.

C*Irca Caroli M. tempora mos invaluiſſe videtur* Baptizandi Campanarum *id enim lege in ſuis conſtitutionibus vetuit. Et Ioannes XIV. Papa circa annum* 966. *primus fuit* qui Campanis baptizatis, *hoc eſt, conſecratis* nomina imponere cœperit *: ipſeque maiori Lateranenſis Eccleſiæ Campanæ ſuum communicauit nomen. Balæus Centuriâ ſecundâ Scriptorum Britaniæ folio* 133. Ab hoc, *inquit*, tempore cœperunt Campanis baptizatis peculiaria dari nomina. *Zegedinus in Speculo Romanorum Pontificum hoc Benedicto quinto tribuit. Hic mos in vniuerſam mox irrepſit Eccleſiam, vt ex veteri Agenda quadam liquet. Fatetur hoc etiam Baronius Tom.* 10. *pag.* 810. *his verbis : Ioannes in vrbem rediens, contigit primariam Lateranenſis Eccleſiæ campanam miræ magnitudinis recens ære fuſam ſuper campanile eleuari: quam prius idem Pontifex ſacris ritibus Deo conſecrauit, atque Ioannis nomine, puto Baptiſtæ, cùm Eccleſiæ eſſet vſui, nuncupauit. Qui ſacer ritus in Eccleſia perſeuerauit, vt eo modò, quo ipſe vſus, campanæ in Eccleſiis collocandæ, Deo primum, impoſito eis nomine, dicarentur, quod teſtantur veteres Codices Rituales. Et Bruſchius teſtatur de Monaſterijs Germaniæ,* quòd Campana maxima in Monaſterio ſancti Matthiæ propè Trevirim in honorem Benedicti Monachorum patris fuſa fuerit circa annos 1325. vnde etiam vulgò Benedictam incolæ eam vocârint. *Baronius duplicem ob cauſam Campanis in baptiſmo earum nomina imponi dicit : vel vt diſtinguerentur à cæteris : vel quòd magis conduceret ad pietatem. Si voce Sancti alicuius diceretur populus ad Eccleſiam conuocari. Ad nihil verò hæc Campanarum diſtinctio vtilis eſt & neceſſaria. Deinde magis ad pietatem conducere arbitror, ſi dicatur juſſu Dei & voce verbi eius nos ad Templa vocari.*

Ac inſignis inſuper acceſſit ſuperſtitio, quòd nimirum tincti æris ſonitu fugetur Diabolus, præueniantur fulminum ictus, ac omnis generis calamitates, quæ ventorum turbine infligi poſſint, auertantur, teſte Duran. in Rational. diuin. libro primo. Vbi jurè miretur aliquis, cur non ſemper pulſentur Campanæ, diu noctuque ſine intermiſſione, aut cur non loco Orationis, auditûs verbi Dei ac piæ vitæ Campanarum pulſum inſtituerit Deus, cùm is arcendis omnis generis malis ſufficiat. Equidem concedo iam in ſe à prima Campanarum origine, eas imminentibus tempeſtatibus, pulſatas eſſe : ſed ex ſuperſtitione aliqua id factum, hoc verò pernego habuerunt enim cauſas non improbandas, vnam naturalem alteram theologicam. Ferunt namque vehementi commotione aëris, quem ſonus ille Campanarum concitat, nubes condenſatas diſijci. Vt enim lapillus in aquam conjectus giros facit multiplices, ita ſonus vehemens aërem, qui aquâ multo tenuioris eſt ſubſtantiæ, impellit, & latiſſimè diffundit. Deinde hoc ſigno homines ad preces excitare voluerunt, vt nimirum eo audito omnes & ſinguli Deum ardenter rogent, vt imminentem tempeſtatem pro ſua gratia & miſericordia auertere dignetur. Quanquam ne hanc quidem ob cauſam pulſum ejuſmodi neceſſarium eſſe arbitror. Quemadmodum enim apud hunc, quem vel lucis ortus manè, vel veſperi ingruentes tenebræ non commouerint, vt Deo gratias agat eumque innocet, & ita conſtitutus fuerit, vt aſſueuerit Deum quotidie manè & veſperi, & ſæpe etiam interdiu in ipſis rerum actionibus innocare, & ſeſe illi commendare, parum virium habiturus eſt Campanarum pulſus, vt ad pias preces eum commoueat: ita quem horrida aëris facies nigricantibus nubibus & intermicantibus ignibus, tonitrua item ſæua & fulmina horrenda ad precandum non commoueant, eum ne Campanæ quidem ſigno ad piè orandum commoueri poſſe reor.

Cãpanæ cur olim imminẽtibus tẽpeſtatibus pulſatæ.

Campanarum baptiſmi ritus.

Ritus autem baptizandi ſeu conſecrandi Campanas ſic deſcribitur à Ioanne Sleidano lib 21. *hiſtoriarum.* Primùm quidem, *inquit*, ſic eas pẽdere oportet, vt circumire poſſit Epiſcopus. Qui cùm pſalmos aliquot demurmurauit, aquam & ſalem conſecrat, ſimulque miſcet, eaque foris & intus Campanam diligenter lauat, poſt extergit, & oleo ſacro formam Crucis in ea deſcribit, Deumque precatur, vt cùm impellitur, & inſonat Campana, fides & charitas in animis hominum augeatur, faceſſant omnes inſidiæ Diaboli, grando, fulmina, venti, tempeſtates, & omnis intemperies mitigetur. Vbi crucem illam oleatam linteo deterſit, ſeptem alias cruces in ea format, intus verò ſolùm vnam: poſtea pſalmos aliquot recitans, Campanæ Thuribulum ſubdit, & ſuffitum facit, eique benè precatur. *Pleriſque in locis epulum dari conſueuit & peragi conuiuium, non ſecus atque in nuptijs.*

Eundem Ritum his verbis deſcribit Thomas Nageorgus *Libro* I. *Regni Papiſtici.*

Quando baptizant Campanas, ferreus eſt quis,
Qui riſum cohibere queat: quin non manu vtraque.
Auriculas aſini fingat: qui pectore toto
Non indignetur, lucroſis artibus illuc
Rem rediſſe, vt Baptiſmi venerabile ſignum,
Quod nos in Chriſti demonſtrat caſtra receptos,
Res anima ſenſuque carens ante ora prophanet
Noſtra, atque actore id magno, miroque paratu.
Vndique vicinus populus concurrit eodem,
Omnibus vna cupido eſt hæc ſpectacla videndi.
A Templi illius præfectis jam antè rogati
Adſunt compatres culti, terſique ſupremè.
Complures ad tantum olim vt legerentur honorem,
Prævenere rogando ipſi: nec paruulus horum
Eſt numerus: centum fermè: perſæpè ducenti,
Tercentum quoque, ſi Campana eſt magna, locuſque
Inſignis. Tandem procedit Epiſcopus armis
Spectandus ſolitis, preculis & conſecrat vndam
Cum ſale: quippe ſine his tantus nil efficit author.
Multa, licet clarâ luce, ardent lumina circum.
Cætera poſtquam egit precibus, procumbere mandat
In genua aſtantes, orareque vti Campanæ
Baptiſmus proſit contraque pericula fortem
Cinnitum mittat. Poſt hæc Campana linitur,
Partibus in quibus eſt viſum, quotieſque chorago.
Non enim idem obſeruant omnes. Tum poſtulat edi
Illius nomen (nomen quippe inditur illi,
Vt puero) quod cum didicit, perfundit abundè
Baptiſmi ter aquâ, ſacro dein Chriſmate ſignat
Depictis crucibus: mox illi linea veſtis
Candida ceu puero injicitur. Tum maxima verò
Compatrum cura, & certamen ſurgit ineptum,
Vt tangant, ſacrique leuent de fonte lauacri.
Sed nequeunt omnes circum contingere dextrâ:
Ergo funiculis retinent, tanguntque leuantque
Quamlibet extremi: ſatis iſtud nempe videtur,
Seque ſuo cenſent perfunctos munere bellè.
Demùm filiolæ tinctæ munuſcula donant,
Aurum, & argentum. Vult diues quiſque videri,
Atque alios ſuperare ſtipe. Hæc res commoda porrò
Præfectis Templi eſt, turrim vt tollatur in altam.
Hinc conuiuantur, quòd ſit Campana renata.
Lucem illam celebrant, vino, luſu, atque choreis,
Et vomitu, & pugnis, omnique libidine geſtus
Quidnam aliud quæſo vidiſti ſtultius vſquam
A magnis paruiſque geri, ſub ſchemate ſancto?

Hic ritus baptizandi Campanas in Pontificali, ab Alberto Caſtellano *anno* 1520. *edito, ita ferè, deſcribitur.* Signum vel Campana benedicenda, debet benedici antequam ponatur in Campanili hoc ordine. In primis debet Campana ipſa ſuſpendi vt commodè poſſit intus & extra tangi, tractari & circuiri. Deinde propè ipſam Campanam benedicendam paratur Pontifici faldiſtorium (*ſella*) vas aquæ benedicendæ: Aſperſorium: vas cum ſale. Lintea munda ad extergendum Campanam quando opus erit. Vas olei ſancti infirmorum ſanctum Chriſma: Thimiama, thus, mitra & thuribulum cum igne. Diaconus etiam accipit amictum, albam, cingulum, manipulum, ſtolam & dalmaticam albi coloris. Quibus paratis, Pontifex cum miniſtris, paratus mitra & baculo paſtorali, venit propè Campanam, & ſedet ibi ſuper faldiſtorio, & dicit cum Miniſtris pſalmos, quorum principium eſt: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam. *Item*, Deus in nomine tuo ſalvum me fac. *Item*, Miſerere mei Deus, miſerere mei. *Item*, Deus miſereatur noſtri, &be-

& benedicat nobis. *Item*, Deus in adjutorium meum intende. *Item*, Inclina Domine aurem tuam & exaudi me: *Cum*, Gloria Patri, *&c.* Tunc ſurgit Suffraganeus, & ſtans cum mitra benedicit ſal: ac depoſitâ mitrâ dicit Orationem. Deinde acceptâ mitrâ, extenſâ dextrâ ſuper aquam, eam benedicit, ac depoſitâ Mitrâ iterum dicit Orationem. Poſt hæc idem Pontifex mittit ſal in Aquam in modum crucis, dicens: Hæc commixtio ſalis & aquæ efficiatur ſalutare Sacramentum, in nomine Patris, *&c.* Quo facto ſuper vtrumque dicit Orationem. Quibus peractis Epiſcopus acceptâ mitrâ incipit lauare Campanam cum hac aqua, dein Miniſtri proſequuntur lotionem totam intus & extra, quam poſtea linteo extergunt, & Epiſcopus iterum ſedet, & dicit Pſalmos, quorum initium eſt: Lauda anima mea Dominum. *Item*, Laudate Dominum quoniam bonus eſt. *Item*, Lauda Hieruſalem Dominum. *Item*, Laudate Dominum de cœlis. Finitis his Pſalmis, Epiſcopus ſtans cum Mitra facit ſignum crucis cum pollice intincto in oleo infirmorum exterius ſupra Campanam, & ſtans ſine mitra dicit Orationem. Hinc Pontifex reſumptâ mitrâ extergit cum linteo mundo crucem à ſe factam, & incipit cantum, Vox Domini ſuper aquas multas, *&c.* Interea ſtans idem cum Mitra ſeptem cruces de oleo infirmorum ſuper Campanam exterius, & quatuor de ſacro Chriſmate in pari diſtantia interius, ac quálibet crucem dicens, conſecretur & ſanctificetur Domine ſignum iſtud, in nomine Patris, *&c.* In honorem Sancti talis & talis pax tibi. His omnibus peractis, tangit prædictas cruces Epiſcopus cum oratione hujuſmodi: Omnipotens ſempiterne Deus, qui ante arcam fœderis per clangorem tubarum, muros lapideos, quibus cingebatur aduerſantium exercitus, cadere feciſti: tu hoc Tintinnabulum cœleſti benedictione perfundere, purificare, ſanctificare & conſecrare digneris, vt ante ſonitum ejus effugiant ignita jacula inimici, percuſſio fulminum, impetus lapidum, læſio tempeſtatum, vt ad interrogationem propheticam, Quid eſt tibi mare quòd fugiſti, ſuis motibus cum Iordanico retroactis fluento, reſpondeant, A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob. Qui convertit petram ſolidam in ſtagnum aquæ, & rupem in fontes aquarum. Non ergo nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam ſecundum miſericordiam tuam, vt cùm præſens hoc vaſculum, ſicut reliqua Altaris vaſa, ſacro Chriſmate tangitur, & oleo ſacroſancto vngitur, tuâ benedictione ſanctificetur, & quod arte aut metalli ſpecie non poteſt fieri dignum, fiat tuâ benedictione perfuſum, vt quicunque ad ſonitum ejus conuenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberentur in corpore, & à pravis cogitationibus mundentur in mente, ſemperque fidei Catholicæ documenta ſectentur; atque tuæ conſolationis gratiam percipere mereantur. Saluator mundi, cui flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium & infernorum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuis & regnas Deus in ſecula ſeculorum, Amen. Tunc ſedet Epiſcopus cum mitra, & imponit thuribulo thimiana, thus & mirrham ſi haberi poſſunt, alioquin quæ ex ipſis habentur, quibus impoſitis thuribulum ipſum ſupponitur Campanæ, vt totum fumum recipiat, interimque cantatur, quo finito Epiſcopus depoſitâ Mitrâ ſurgit, & orat. Demum Diaconus albis veſtibus indutus cantat Evangelium Luc. decimo In illo tempore intravit Ieſus in quoddam Caſtellum, *&c.* Finito Evangelio Epiſcopus oſculatur librum Evangeliorum productoque ſuper Campanam ſigno Crucis, vadit in pace.

P. Paulus Vergerius in lib. de aqua benedictâ & baptizata Campana Origine hunc ritum ita deſcribit: Primùm, *inquit*, lavant ipſam nolam aquâ mixtâ vino, cinere & ſale. Neque omnibus hæc ablutio conceditur, ſed Epiſcopum ſolum ſuum quęſtum inde facienti, & magnum ſalarium inde exigenti. Sacrificulis conceditur quidem homines baptizare, pro quibus Chriſtus paſſus eſt: at Nolas, materiam ſenſu omni carentem & ex metallo confectam, vix tangere, nedum abluere illis licet. Ablutâ nolâ jam dictâ aquâ, abſtergitur telâ nouâ & nunquam vsâ. Poſt intrinſecus 4. cruces imprimuntur, eæque Oleo ſancto oblinuntur: extrinſecus ſeptem: ac ſuffumigatur mirrhâ & thimiamate. Quibus peractis ſubjunguntur multæ orationes, exorciſi, incantationes, & plures quàm viginti benedictiones. Donatur etiam nomine alicujus inferiorum Sanctorum ſeu minorum nec adeò celebrium. Tandem adlegitur Evangelium aliquod. Poſt de ejus vi & potentia concionatur.

De Conſecratione Campanarum hujuſmodi Canon exſtat in Synodo Colonien. anno 1536. habita. Benedicuntur Campanæ, vt ſint tubæ Eccleſiæ militantis, quibus vocetur populus ad Templa ad audiendum verbum Dei: Clerus verò ad annunciandum manè miſericordiam Dei & veritatem ejus per noctem, vt per illarum ſonitum fideles invitentur ad preces, & vt creſcat in his devotio fidei: quamvis etiam patres aliò reſpexerint, ſcilicet, vt Dæmones tinnitu Campanarum Chriſtianos ad preces concitantium terrean- Campanæ cum baptizentur.

terreantur, quin potius precibus ipſis territi, abſcedant, illiſque ſubmotis, fruges, mentes & corpora fidelium ſerventur, ut procul pellantur hoſtiles exercitus & omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum, procellæ turbinum, impetus tempeſtatum & fulgurum temperentur, infeſta tonitrua & ventorum flumina ſuſpendantur, ſpiritus procellarum, & aëreæ poteſtates proſternantur. Breviter ut audientes confugiant ad ſanctę Matris Eccleſiæ gremium, ac ſanctæ Crucis vexillum, quemadmodum hæc in benedictione ſolenni Campanarum reperiuntur. *cap.* 14 *partis* 9.

Hinc perſpicere licet, multo plus Campanis inanimatis, earumque tinnitui tribui, quàm piorum hominum precibus. Quod etiam ex inſcriptione Campanæ cujuſdam Stakbort oppiduli ad lacum Venetum colligere poſſumus, quæ ſic habet:

Colo verum Deum, Plebem voco, & congrego Clerum:
Divos adoro: Feſta decoro: Defunctos ploro: Peſtem, Dæmoneſque fugo.

Non immeritò ergo diſplicuit hæc pluſquàm Ethnica ſuperſtitio multis pietate & doctrinâ præſtantiſſimis viris. Thomas enim Rorarius edidit Concionem de pulſu Campanarum arcendæ gradinis causâ: in qua rationem reddit, unde gradines & alta tempeſtates oriantur, & quomodo pellendæ ſint: excuſa eſt Tubingæ 1570. *German.*

Campanarum conſecratio & quæ ei tribuuntur. Lubnica ſuperſtitio. *Et Petrus Viretus lib.* 3. *de Adulterata Cœna Domini, c.* 2. *graviter hujuſmodi conſecrationes Campanarum, & quæ illis tribuuntur reprehendit, nec ineptè ad Ethnicorum conſuetudinem & ritus refert.* Si his viribus, *ait*, ſunt prædiæ Campanæ & Tintinnabula, quid jam Chriſto opus eſt? hæ enim ſolæ abundè præſtabunt omnia quæ ſacræ literæ Chriſto ſoli tribuunt. Ad has igitur confugiendum erit, tanquam ad Deos quoſdam Averruncos, qui vaſtitudinem, calamitates intemperiaſque prohibeſcant, defendant, averruncent: quod precari docet Plato in Solitaurilibus. Quantum autem hæc abſunt ab ijs quæ de ſagis ac veneficis in Poëtarum libris ſæpè decantata leguntur? cujuſmodi hoc eſt Tibulli, lib. 1. Elegia. 2.

Hanc ego ducentē de cœlo ſydera vidi.
Fulminis hæc rapidi carmine vertit iter.
Quùm libet, hæc triſti depellit nubila cœlo:
Quùm libet, æſtivo convocat orbe nives. Item:
Cantus & è curru Lunam deducere tentat,
Et faceret, ſi non æra repulſa ſonent.

In quo poſtremo verſu, vis quoque à Poëta tribui videtur æris tinnitibus adverſus magica maleficia: quemadmodum apud Ovidium eorundem præſidia, in ſacris magicis Lemuralium ad lemures ædibus expiatis abigendos, & mortuorum umbras adhibentur. Sunt autem hæc ejus verba Faſt. 5.

Rurſus aquam tangit, Temeſæaque concrepat æra,
Et rogat ut tectis exeat umbra ſuis.

Annon eadem ferè omnia conſecrationis formula pollicetur, quæ tanquam Tintinnabulorum quædam luſtratio eſt? Quo circa ea aptè appellari poterit Tintinnabuloluſtrium, *ſeu* Campaniluſtrium: *eadem nimirum ratione quâ Ethnici ſacrarum Tubarum luſtrationes*, Tubiluſtria *appellavere: de quibus Ovid. Faſt. lib.* 3. *ita*,

Summa dies è quinque, Tubam luſtrare canoram
Admonet, & forti ſacrificare Deæ.

DeCāpanarum conſecratione iniqua querela. *Exſtat quoque graviſſima querela contra inanem & immodicam Campanarum conſecrationem & baptizationem inter gravamina Germaniæ, quæ imperante Carolo* 5. *anno* 1522 *in Comitijs Noribergen. Legato Pontificio ſunt exhibita. Gravamen enim* 51. *ita habet*: Suffraganei excogitaverunt, ut ſolum ipſi, & nullus alius Sacerdos, laicis Campanas baptizent. Credunt deinde ſimpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales Campanas baptizatas, Dæmones & tempeſtates pellere. Quapropter innumeri adhibentur Compatres, præcipuè verò qui fortunâ pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem quâ Campana religata eſt, tangunt, & Suffraganeo præcinente (quemadmodum in parvulorum baptizatione fieri ſolet) omnes pariter reſpondent, ac Campanæ nomen ingeminant, veſtéque novâ (quemadmodum & Chriſtianis fieri ſolet) Campana induitur. Inde ad ſumptuoſa properatur Convivia, quibus præcipuè compatres, ut eò largius munera offerant, adhibentur: nec non Suffraganei, & eorum Capellani, cum multis alijs Miniſtris regaliter paſcuntur. Nec hoc ſatis eſt, ſed & Suffraganeo mercedem perſolvere neceſſe eſt, quam illi munuſculum vocare ſolent: inde evenit, ut aliquando etiam in parvis villis centum floreni in tali abſumantur & expendantur baptizatione: quæ res non ſolum SUPERSTITIOSA, ſed etiam Chriſtianę Religioni CONTRARIA, ac ſimpliciorum SEDUCTIO, & mera eſt EXACTIO. Veruntamen Epiſcopi, ut Suffraganeos vel viliſſimâ obærare poſſint mercede, talia, & adhuc abſurdiora tolerant. Res igitur tam NEPHANDA & ILLICITA meritò aboleri debet. Cæterum ſi conducere videtur, ut Campanæ conſecrentur (ita enim Suffraganej

nei baptizationem appellant, quoties à prudentioribus hac de re interpellantur) conveniens erit, ut talis conſecratio per unumquemque fiat Sacerdotum, quemadmodum cum Aqua benedicta, ſale, herbis & ſimilibus fieri ſolet: idque abſque precio & expenſis Laicorum, ne populus ſimplex ita ſeducatur, & damno afficiatur, nec non avaritiæ deteſtandæ præſumptio evitetur. *Catalogus Teſtium Verit. fol.*346.

Præclarè quidem Germani, & luculenter: Sed ut ſues cœno, ita Pontifices Romani iſtis corruptelis ac ſordibus adhuc hodiè ita delectantur ob profundam avaritiam, ac inſatiabilem habendi cupiditatem, ut nulla prorſus impijßimarum ſuperſtitionum ac horribilium abuſuum emendatio ab illis ſperari poßit: evenit ergo illis juſto Dei judicio, quod jam olim eveniſſe ipſis Durandus in libro de Conſilio celebrando ex Beda indicat, dicens: Secuti ſunt viam Balaam ex Bozor, qui mercedem iniquitatis amavit, correctionem verò habuit ſuæ veſaniæ. Nam ſubjugale mutum, hominis voce loquens, Prophetæ inſipientiam probavit. *Quod etiam hodiè accidit, cùm tam ſtulta ac diſſoluta perpetrentur in Eccleſia Dei à perſonis Eccleſiaſticis, quæ deberent eſſe lumen aliorum, & lucernæ ſuper candelabrum poſitæ, juxta id quod Dominus ait,* Senſus hebetant Iudæorum ac etiam Paganorum. *Et etiam illi, qui ratione divinæ agnitionis omni modo carent, iſtorum deteſtantur inſaniam, & eorum diſtorta ac Deo contraria itinera ſanius ſapiendo redarguunt. Quia ergo in tantum mercedem amant iniquitatis Eccleſiarum præſules, & ex qualibet re lucrum ſperant, ut etiam docti ab indoctis, Clerici à Laicis meritò corripiantur, jurè comparantur Prophetæ, qui verbis aſinæ contra naturam loquentis corripitur.*

Thomas quoque Naogeorgus *lib. 4. Regni Papiſtici hanc ſuperſtitionem ut impiam his verbis inſectatur:*

Si cœlum tonat, & tempeſtas ſæva timetur,
Mirum quàm trepident miſeri, quàm nulla ſuperſit
Vera fides: quàm cuncta infida habeantque putenque.
Actutum ædituus Campanas concutit omnes,
Immenſo ſonitu, & ſolito violentius, uſque
Dum triſti ceſſent reſonare tonitrua cœlo.
Nam baptizatis credunt hujuſmodi vires
Eſſe in Campanis, ut cuncta tonitrua frangant.
Vidi ego Numburgi quondam in regione Toringa
Campanam de ſe titulo quæ talia magno
Iactabat: Dicor Maria (in Baptiſmate nomen
Scilicet inditum erat) confringo tonitrua pulſu,
Pello nociva, fugóque eadem cacodæmonas omnes.
Talia cùm poſſint, non mirum me hercle Papiſtas
Ad pulſum illarum fugere, impendente ruina
Grandinis, aut nymbi, penetrantiſúe omnia teli. *Et mox:*
Hìc ubi divini fiducia certa favoris
Cernitur? inque malis ſperatur caſibus uno
Auxilium à Chriſto? divinæ ubi ſe & ſua credunt
Cuncta voluntati, verbis ut inanibus orant?
An non Catholici ſunt, & gens bella, Papiſtæ
Præſidio quibus eſt Campanæ pulſus ahenæ?

Hanc verò ſolennem luſtrationem, non ſolùm Campanarum benedictionem, *verùm etiam* Baptiſmum *vulgò vocare ſolent, ut multis teſtimonijs probari poſſet, non ſine magna Baptiſmi à Chriſto inſtituti ſubſannatione & contumelia. Sed ut ſacra Cœnæ verba non ſuis auditoribus annunciant, quorum tamen gratiâ recitari tantum debent: ſed quaſi ſuffocatâ voce murmurant, perinde ac ſi panem & vinum alloquerentur: ita mirum non eſt, ſi æra baptizant eundem in modum, quo ante oſtendimus. Licet Hoſius, & Bellarminus tomo* 1. *lib.* 4. *de Rom. Pontifice cap.*12. *col.* 1025. *hoc indignißimè ferant, & Campanas à ſuis ſymmiſtis conſecrari, non baptizari affirment. Baronius etiam ſupra notale loco dicit,* errore vulgi pro arbitrio utentis vocibus, baptizari campanas dici, cùm ita benedicuntur ab Epiſcopo, non aliunde Baptiſmi in re longè diſpari mutuati nomen, niſi quòd ſicut in baptiſmo nomen imponitur baptizato, ita in ea conſecratione nomen campanæ detur. *Quoniam verò ſi maximè teſtibus deſtitueremur, Campanis in hac conſecratione ſeu benedictione non tantum nomina imponuntur, ut Baronius dicit, ſed etiam cum ijs omnia ferè fiunt, quæ ad Baptiſmum pertinent, non injuriâ ea dicuntur baptizari: abluuntur ſiquidem, unguntur, exorcizantur, patrimi eis adhibentur, nomina illis imponuntur, veſte novâ induuntur, imò longè majori pompâ & ambitione tractantur, quàm homines, dum ſacro Baptiſmo tinguntur. Quod an ubique facere ſoleant pro certo affirmare non poſſum: ea ſaltem narro, quæ fide digni homines aliquando facere viderunt. Fallit igitur Baronius inſufficienti enumeratione partium.*

Campanarũ benedictionẽ baptiſmũ vocãt impiè.

CAPVT

CAPVT X.

De Conſecratione COEMETERII.

Calixtus I. Cœmeterium primus dedicaſſe perhibetur, circa annos Chriſti 220. Valer. Anſel. Ryd. Albertus Caſtellanus in Pontificali à ſe edito teſtatur, plerosque aſſerere, Cœmeterij benedictionem ſeu conſecrationem, neceſſariam non eſſe, quod circuitus extra Eccleſiam & Cœmeterij aſperſiones, quæ fiant quando Eccleſia ſeu Templum dedicetur, ſufficere dicant: *Ipſe tamen dicit*, ſupervacaneam non eſſe eorum benedictionem, *quam hoc modo & ordine fieri indicat*: In die præcedenti dedicationem, ponuntur in Cœmeterio benedicendo quinque ligneæ cruces, videlicet vna altior in medio, & quatuor aliæ, quælibet ad ſtaturam hominis, quarum vna in extremitate Cœmeterii ante crucem mediam ponitur: tertia in tertia extremitate à dextris, & quarta in quarta extremitate Cœmeterii à ſiniſtris crucis mediæ. Ante quamlibet harum 5. crucium figitur in terram aliquod lignum, in cujus ſummitate affiguntur tres candelæ trium vnciarum quælibet. Scala item paratur ſuper quam aſcendens Epiſcopus poſſit attingere ſummitates crucium: vas quoque magnum aquâ plenum benedicendâ, & vas cum ſale. Sequenti die ſummo mane indutus ſacris veſtibus Epiſcopus accedit cum Miniſtris ad Cœmeterium benedicendum, vbi faldiſtorium (*ſella*) ante crucem in medio poſitam ei paratur, ſuper quo reſidens, brevem ad populum ſermonem habet de ſanctitate & libertate cœmeterii. Eo finito, affiguntur & accenduntur 15. candelæ, tres ante quamlibet crucem ſuper ligna ſupra ordinata Quibus ardentibus Epiſcopus ante mediam crucem & candelas ſtans depoſitâ mitrâ orat. Poſtea ante ipſam crucem ſuper faldiſtorio Epiſcopus acceptâ Mitrâ accumbit, & cantor incipit Litaniam: in cujus medio Epiſcopus ſurgit, & baculum paſtoralem in ſiniſtra tenens, facit ſignum Crucis ſuper Cœmeterium, dicens, Vt hoc Cœmeterium purgare & benedicere digneris, te rogamus, audi nos: quod ter ijſdem propè verbis repetit. Quo facto reſidet, & cantor perficit Litaniam. Finitâ Litaniâ Epiſcopus ſurgit & benedicit ſal & aquam, quâ dein accedit ad crucem ante mediam poſitam, & ſtans ſine Mitra incipit canere, Aſperges me Domine hiſſopo, *&c.* cum pſalmo, Miſereri mei Deus, *&c.* Interea Epiſcopus acceptâ Mitrâ circuit totum locum Cœmeterii, incipiens ab ejus dextra, & vbique aſpergens Aquam benedictam. Expleto circuitu hoc, redit ad crucem quæ eſt ante mediam, & ad ipſam reſpiciens, ſtans ſine Mitra dicit Orationem. Deinde thurificat ipſam crucem, & figit in ſummitate ipſius vnam ex tribus candelis ardentibus & alias duas ſimiliter ardentes in duobus brachiis ejuſdem crucis. Quo facto, Epiſcopus acceptâ mitrâ vadit ad aliâ crucem retrò mediam poſitam dicendo aliquot pſalmos, & aſpergendo ſemper Aquâ benedictam per Cœmeterium. Poſtea pſalmis finitis Epiſcopus ante ipſam crucem ſine Mitra ſtans orat: tum thurificat illam crucem: & figit in ſummitate ejus vnam ex tribus candelis ardentibus & alias duas in brachiis duobus dictæ crucis. Deinde cum mitra aſpergendo Aquam benedictam vadit ad aliam crucem poſitam ad dextram mediæ crucis, aliquot Pſalmos recitans: quo facto ſtans ante ipſam crucem ſine mitra orat: deinde thurificat crucem & affigit ei candelas vt ſuprà. Idem facit cum cruce quæ eſt ad ſiniſtram mediæ crucis poſita. Tandem revertitur, aſpergendo Aquam benedictam vbique, ad crucem mediam, ante quam orat, & poſtea mediocri voce extenſis manibus ante pectus dicit præfationem. Tandem crucem hanc thurificat, eique, vt prioribus, affigit candelas. His peractis benedicit populum, ac intrans Eccleſiam vel ipſe Miſſam celebrat, vel per alium celebrari curat.

Bonifacius VIII. in Sexto Decretalium tit. 21. conſtituit, Si Eccleſia effuſione ſanguinis aut ſeminis polluatur, ipſium Cœmeteriorum ſi contiguum ſit ei vt cenſeatur etiam pollutum: non autem è contra, ne minus dignum majus, aut acceſſorium principale ad ſe trahere videatur: Ideoq́, priusquam ſepeliatur aliquis in eo, reconſecrandum.

Ignoravit autem vetuſtas ineptas huiusmodi Ceremonias & ſuperſtitiones: nam in Aurelianenſi Synodo ſancitum fuit, ſi Eccleſia aliqua ædificata & conſecrata ſit, tum Atrium ejuſdem Eccleſiæ ſanctâ Aquâ ſimpliciter conſpergatur, *vt eſt de Conſ. diſt. 1. cap. Nemo Eccleſiam. Exſtant ſimiles aliæ Dedicationum, Conſecrationum & Benedictionum Papiſtarum formulæ, ſed his nugis ac deliramentis, ne quid gravius dicam, bonas horas perdere, & chartas commaculare piguit.*

DE
ORIGINE, PROGRESSV ET INCREMENTIS
DONATIONVM ET
Bonorum Eccleſiaſticorum.

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Quæ fuerit conditio BONORVM *Eccleſiaſticorum* Chriſti in terris & Apoſtolorum ætate, ac inde, vſque ad Conſtantini M. tempora.

QVIA *Templa vel ædificari, vel reparari, & externus Dei cultus ſine bonis Eccleſiaſticis conſeruari nequit, ideò tractationem eorum à noſtro inſtituto non fore alienam puto. Quod igitur ad Originem & progreſſum eorum pertinet,* DEVS *Eccleſiæ ſuæ de propriis & peculiaribus bonis, quæ ad illius adminiſtrationem impenderentur, liberaliſſimè inde vſque ab initio ſemper proſpexit. Conſtitutâ enim politiâ Iudaicâ, & Eccleſiâ ſuâ in certum quandam formam redactâ, tribui quidem Leuiticæ, cui Sacrorum forma & Eccleſiæ adminiſtratio commiſſa erat, nullos agros, vineas aut poſſeſſiones proprias vt reliquis deſtinauit, quò videlicet omni rei familiaris curâ liberi ac ſoluti, tantò commodius & dexterius rei divinæ vacarent. Omnium autem frugum & pecudum primitias & decimas: ex omnibus Sacrificiis, Holocauſtis exceptis, certas & optimas partes: cenſum vel dimidium ſanctuarij ſiclum annuatim, à ſingulis, qui viginti annorum & ſupra erant, tam pauperibus, quàm divitibus, in opus tabernaculi Eccleſiæ numerandum aſſignauit. Gazophylacium etiam in Templo poni curauit, per Ioiadam & Ioam, in quo omnis pecunia, quæ in Templum inferebatur, reponeretur, ſicuti 2. Reg. 12. Nehem: 13. Luc. 21. videre licet. Vnde tanta vis pecuniæ in Templo conflata & collecta fuit, vt hoc ipſo nomine exteri Reges, Ægyptij, Aſſyrij & Romani quoque, non aliter illi Temploque Hieroſolymitano inhiarint, atque vultures cadaueri: Et Romani, occupatâ Hieroſolymâ, ex ingenti illâ Templi pecunia & divitiis, contra Iudæos præſidia comparauerint, quemadmodum libri Regum, Paralipomenon & Antiquitatum Iudaicarum Ioſephi teſtantur.*

Habuiſſe etiam Chriſtum Dominum ac Servatorem noſtrum, cùm in terris ageret, marſupium & pecunias quaſi publicas ex Evangelica hiſtoria patet. Eæ autem conferebantur à piis & opulentioribus hominibus, qui ipſum ſequi ſolebant: ex quorum numero aliquot illuſtres & diuites fœminæ fuerant, quarum nomina Luc. 8 cap. commemorat: Maria ſcilicet Magdalena, & Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis Regis, & Suſanna, cuius conditio non annotatur. Pecuniarum iſtarum adminiſtrationem Iudæ commiſit Dominus, licet eum furem & proditorem, imò diabolum eſſe noviſſet. Quod cur fecerit, certò ſciri non poteſt, & fere imperſcrutabilia ſunt judicia Dei, in quibus nos potius eius ſapientiam, bonitatem, juſtitiam & potentiam admirari, quàm cauſas factorum eius omnium, quas ille non indicat, curioſius inquirere decet.

Vſus verò pecuniæ eius fuit, quod inde ſeipſum & diſcipulos aluit, & pauperibus quoque benefecit. Cùm enim Ioan. 13. Iudæ dixiſſet, Quod facis fac citò: *plerique Diſcipulorum illum juſſiſſe putârunt, vt aut ea coëmeret, quibus ad feſtum opus erat, aut vt pauperibus aliquid daret. Nihil verò huius ſuſpicari poterant, niſi vtrunque ſolitus fuiſſet facere. Hoc ipſo verò Dominus Eccleſiæ ſuæ exemplum præbere voluit,*

ut ipſa quoque ærarium publicum habeat, unde petantur quæ ad uſus publicos neceſſaria ſunt, & ſuis Miniſtris pauperibuſque ſimul proſpiciatur. Arguuntur igitur exemplo hoc Domini Mendicantes monachi, inſignes hypocritæ, quibus nefas putatur pecuniam contrectare, cùm interim ſub voluntariæ paupertatis prætextu orphanorum & viduarum domus devorent, nihilque habere videri cùm velint, omnia longè latéque poſſideant, & in ſumma rerum copia ſeu abundantia ſaginentur hodiè. Confutantur etiam Franciſcani monachi, qui Chriſtum nullas pecunias habuiſſe, nihilque proprium poſſediſſe docuerunt: qua de re contentio magna inter ipſos & Dominicanos ſub Ioanne 22. Papa exorta fuit, ut ſupra indicavimus.

Boni cõmunia in Hieroſolymitana Eccleſia.

Obſervavit morem hunc Domini ſui diligenter primitiva Eccleſia, ut in Actis Apoſtolicis & Pauli ad Corinthios epiſtolis videre licet. Eccleſia enim quæ mox poſt Aſcenſionem Chriſti in cælos, Hieroſolymis fuit, ſive ob ardentem & mutuam inter ſe dilectionem & conjunctionem, ſive ob perſecutorum injurias, communia omnia, nihilq́; proprium ſeu privatum habuit: ſed ſua omnia in commune ærarium, ad communem omnium uſum, contulit: ſicuti Lucas teſtatur Actor. & 4. cap. Nam quùm Hieroſolymis Chriſtiani penè omnibus odioſi eſſent, habitando ſimul, ac unà vivendo, noctu diúque ſeſe mutuo cùm doctrina, tùm precibus communibus, & exemplis adhortationibuſque confirmabant. Deinde tum temporis plurimi pauperes ex Iudæis ad Chriſtum ſe contulerunt, quibus cæteri cives maximè infeſti erant, ita ut illos è Synagogis ſuis ejicerent, ac vulgò deteſtarentur. Vnde ſuas operas elocare non poterant, quibus juſtis manuum operibus victitarent. Oportuit igitur ad talem multitudinem alendam, eos, qui ditiores erant, ſuas facultates, charitate jubente, impendere. Præterea non dubitârim, Deum ipſum incitâſſe ſanctos illos viros ad id faciendum, quùm Iudæorum agri & domus paulò poſt eſſent evertendæ & perituræ obſidione ac miſero excidio, quod à Romanorum exercitu impendebat. Non igitur eſt paſſa divina providentia, temerè perire ſanctorum bona: quæ etiam à Iudæis, dum Chriſtianos vexabant, ante bellum quoque diripiebantur, & confiſcabantur. Proinde curavit ſpiritus ſanctus, eadem opera hujuſmodi facultates uſibus piorum inſervire, dum ſimul habitarent: & exemplum admiratione dignum inde præberi, quo docerentur fideles, opes & fortunas hujuſmodi contemnendas, cùm pro Chriſti nomine, tum ut pauperum neceſſitati ſubveniatur, è quo Charitas, quæ fructus eſt fidei, & vinculum humanæ ſocietatis, ampliſſimè declaretur.

Bonis Hieroſolymit. Eccleſiæ quis fuerit.

Huic ærario præfuerunt primò Apoſtoli, quibus pretia ſive pecuniam in commune depoſitam, diſtribuendi jus permiſſum fuit, prout cuique opus erat. Actor. 4. Opes enim iſtæ, quas fideles contribuebant, melius diſtribuebantur per Apoſtolos, quàm ſi per ſeipſum quiſque ſingillatim eas erogâſſet. Quemadmodum videmus in civitatibus benè inſtitutis, pauperibus ac mendicis multò melius proſpici, ſi per certos homines eleemoſynæ collectæ diſtribuantur, quam ubi quiſque judicio ac arbitrio ſuo largitur cuique prout voluerit. Sed cùm, creſcente multitudine fidelium, non ſimul poſſent menſis miniſtrare, hoc eſt, eorum curam ſuſcipere ſeu gerere, quæ pauperum ſubventioni & alimoniæ ſervirent & vacare Concionibus precationibuſque cum publico Eccleſiæ totius conſenſu ſeptem viros ſpectatæ probitatis, plenos Spiritu ſancto & ſapientiâ, creârunt Diaconos, quos ei rei præfecerunt. Actor. 6.

Atque hæc eſt Origo bonorum Eccleſiaſticorum apud Chriſtianos. Quemadmodum enim Fideles hi ſanctâ liberalitate ſuas opes Eccleſiæ contulerunt, ita ſequentibus poſtea ſeculis factum eſt, ut creſcente Chriſtianorum numero, Reges & Principes alijque, quorum lautior fortuna fuit, horum exemplum imitati, Eccleſias annuis additibus & decimis ditarent, ut mox indicabitur.

Quandiu autem hæc rerum communio durârit certo aliquo teſtimonio Sacræ Scripturæ indicari non poteſt. Ioannes de Turre Cremata Cardinalis in Commentarijs ad cap. 33. Regulæ Benedicti, colligi poſſe exiſtimat ex verbis Meltiadis Papæ, quæ exſtant 12. q. 1. Futuram. ad Conſtantini M. uſque tempora durâſſe. Sed primò verus Meltiades iſta non ſcripſit, verùm impoſtor quidam. Deinde non agitur ibi de Bonorum communione vel unico verbo, ſed cur prædia fidelium in Iudææ Eccleſijs non tradita, verùm vendita, & pretia Eccleſijs collata fuerint. Quibus ſubjicitur, Conſtantinum demùm Magnum Eccleſijs prædia & bona conſtituiſſe tribuenda. *Tertiò certum eſt, hanc rerum communionem in Eccleſia Hieroſolymitana tantum uſurpatam fuiſſe, idque non ad Conſtantinum M. uſque. Neque etiam Apoſtoli talem communionem lege aliquâ præceperunt uſquam: ſed fideles ſponte ſuâ contribuebant bona, partim ſicut diximus, ut hac ratione ardens dilectionis ſtudium teſtarentur, partim verò ut ſic aſſuefacerent ſe, ne opum jacturam quam exoriente perſecutione mox facturi erant, impatientiùs ferrent, cùm illas jampridem alijs erogare, & ipſi pauco contenti vivere didiciſſent.*

Proprietas rerũ in aliis Eccleſiis fuit.

In alijs verò Eccleſijs eandem rerum communionem fuiſſe, neque Hiſtoriæ meminerunt, neque aliunde probari poteſt, neque etiam ab alijs recipi ac retineri debuiſſe: cùm neque omni tempore, neque omni loco ea contingant, quæ tum temporis primis illis Chriſtianis Hieroſolymis evenerunt. Conſtat enim Romæ Chriſtianos res proprias habuiſſe, ex ijs quæ Paulus ſcribit Rom. 12. 1. Corinth. 6. Gal. 8. Epheſ. 4. Philip. 4.

Coloſſ.

Coloſſ.4. 1. Theſſ. 2. & 4. 2. Theſſal. 3. Id quod etiam aliæ Eccleſiæ fecerunt, ut patet ex 1. Tim. 6. ubi divitibus præſcribit, quomodo ſuis bonis uti debeant. Ioannes quoque proprietatem probat 1. epiſt. 3. & Paulus Heb. 13. ac Iacobus 2. cap. ſuæ epiſtolæ.

Ærariũ Eccleſiæ prima habue-runt.

Nihilominus tamen illæ Eccleſiæ omnes ſua æraria habuerunt, in quæ viritim in publicis cœtibus ſinguli pro ſua facultate contulerunt, ut eſt videre Actor. 11. Rom. 15. Galat. 3. 1. Corinth. 16. & 2. Corinth. 8. & 9. Item ex Iuſtini Apologia 2. ubi indicatur, Chriſtianos olim in ſacris Concionibus pecunias colligere, eaſque Epiſcopo cujuſque loci, in uſus pauperum committere conſueviſſe. De contributionibus quoque in publicis congreſſibus, hac Tertullianus in ſuo Apologetico refert : Si quod arcæ genus eſt, non de Oneraria ſumma, quaſi redemptæ Religionis, congregatur : modicam unuſquiſque STIPEM menſtruâ die, vel cùm velit, & ſi modò poſſit, apponit : nam nemo compellitur, ſed ſuâ ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. *Ex hoc loco Tertulliani de Arca ſive Gazophylacio quidam conjiciunt, fideles olim in occulto ſuas oblationes dediſſe, ita ut alius neſcierit, quid alius in Arcam miſerit. Poſtmodum verò, vel offerentium vanitate, vel Sacerdotum avaritiâ, eò res devenit, ut publicè Diaconus offerentium nomina recitaret, ac enunciaret, quantum quiſque detuliſſet, ex ambone clamans,* Ille tantum pollicitus eſt : Ille tantum obtulit. *Hoc verò Hieronymus graviſſimè reprehendit in Eccleſiarum Principibus tale quid apud ſe ferentibus, exponens illud Hierem. 11.* Quid eſt quod dilectus meus in domo mea facit tam multa ſcelera? *Item illud Ezech. cap. 18.* Si panem ſuum dederit eſurienti. *Quod Innocentius I. vetuit etiam fieri, jam d. can. ultim. de conſ. d. 1. Sed & iſtarum Oblationum colore committebantur alia quædam valdè reprehenſibilia : de quibus vide Ioann. Quintinum in explicat. can. 7. Concilij Gangren.*

Oblatio-nes con-tribuẽdi tempus.

Tempus verò hujuſmodi Oblationes contribuendi non ſemper fuit idem. Fabianus Papa, Cypriani coëtaneus annis poſt Tertullianum circiter centum, creſcente indies multitudine Chriſtianorum, conſtituit, in Epiſtola ad Hilarium Epiſcopum, ut non jam menſtruâ die, hoc eſt, ſingulis menſibus, ſed ſingulis Dominicis diebus, ab omnibus viris & mulieribus fieret Oblatio tam panis, quàm vini. tom. 1. Concil.

Rom. Ec-cleſia ſemper dives.

Aliorum verò redditnum & bonorum Eccleſiaſticorum, præter hanc pecuniam à Fidelibus in publicis conventibus collatam, certi & probati authores non meminerunt. Origenes quidem hom. 31. in Matth. mentionem facit Eccleſiæ redditnum : verùm illi cujuſmodi fuerint, & non explicat & de illis ſolis loqui videtur qui ex mutuis collationibus & donationibus comportabantur. Sola dives ſemper fuit Romana Eccleſia, ſi ſuſpectis authoribus credere voluerimus. Ex decretali namq; Epiſtola 2. Pij 1. qui Epiſcopatum Rom. tenuit circa annum Domini 150. ſub Antonino Pio, apparet, Eccleſiam Rom. ſua prædia habuiſſe, quæ ei & Deo donata dicuntur : Sanxit enim, ut ſacrilegus eſſet, quicunque fundos, aliáve bona Religioni dicata, in profanos uſus conferret. *Funkius in Chron. Hæc autem quâ fide Pio tribuantur, ex relatione Petri de Natalibus, Polydor. Vergilij de Invent. rerum libro ſexto, capite 14. Marſilij Patavini in Defenſ. pacis, Funkij & aliorum conſtabit, qui affirmant,* Eccleſiam primò omnium cœpiſſe poſſidere prædia Vrbani 1. tempore, *qui Pontificatum poſt Pium adeptus eſt 130. annis. Is decrevit,* ut Eccleſia prædia ac fundos à fidelibus oblatos reciperet, hac tamen lege, ut divideretur proventus Clericis omnibus viritim, nihilque cujuſpiam privatum eſſet, ſed in commune bonum : quod hodiè obſolevit, tanta eſt hominum rapacitas & libido : *verba ſunt Platinæ in vita Vrbani : Idem refert Cranzius in Metrop. lib. 2. cap. 1. & Funkius in Chron. Et in decretali 1. ſic ait :* Poſt Apoſtolorum tempora, cùm viderent Sacerdotes & Levitæ, & reliqui fideles per univerſum orbem diſperſi, utilius fore, ſi hæreditates & agros, quos vendebant, Eccleſijs, quibus præſidebant Epiſcopi, traderent, eò quòd ex ſumptibus eorum tam præſentibus quàm futuris temporibus, plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus, communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipſorum : cœperunt prædia & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſijs tradere, & ex ſumptibus eorum vivere, &c. *plura qui cupit legat Carranza Epitome Conciliorum fol. 12. b. & 22. item 12. quæſt. 1. videntes autem : & 12. quæſt. 1. Res Eccleſiæ : 17. quæſt. 4. Attendendum eſt. Sub eodem quoque Vrbano aureis & argenteis vaſis, quæ prius vel lignea vel vitrea fuerunt, Eccleſia primùm uti cæpit in Cœna Dominica diſtributione. Damaſus in vita ejus. Otto tamen Friſingenſis Epiſcopus libro quarto, capite tertio dicit,* ſub Conſtantini Magni imperio Catholicis hominibus primò permiſſum ut Eccleſiæ ipſorum prædijs ditarentur.

Quæ non ideò dicuntur, quòd negare velim habuiſſe Eccleſias ante Conſtantini M. ætatem fundos ſeu prædia & redditus : habuerunt enim, id quod ex decreto Conſtantini & Licinij Impp. patet, quod exſtat apud Euſebium lib. 10. cap. 5. ubi conſtituunt, vt non ſolum ea loca, in quibus conuenire conſueverint Chriſtiani, ſed & alia quædam peculiaria non ſingulis priuatim, ſed juri ſocietatis ipſorum competentia, ſi ablata fuerint, ipſis reſtituantur. *In eandem etiam ſententiam Anylo præfecto præcipit,* vt quæcunque bona ad Eccleſiam Ca-

tholicam Chriſtianorum vel vrbibus vel in locis alienis pertinentia, ſive à civibus, ſeu à quopiam alio occupata detineantur, confeſtim ipſis Eccleſijs reſtituantur: prorſus enim, *inquit*, conſtitutum nobis eſt, vt quas Eccleſiæ antea habuerunt poſſeſſiones, in ius earum redeant. *Euſebius ibidem & Nicephorus lib. 7. cap. 42. Credibile igitur eſt cœpiſſe Eccleſias, non ſolum Romanam, ſed etiam alias, redditus & prædia aliaque hujuſmodi bona poſſidere, Vrbani I. tempore primùm, circa annum Domini 225. quæ poſtea in perſecutionibus vi illis ablata, & in privatos vſus converſa, ſed à Conſtantino reſtituta fuerunt.*

Ærarÿs primitiuæ Eccleſiæ quis præfuerit — *Præfuiſſe autem ejuſmodi ærarijs, qualia in primitiua Eccleſia fuiſſe ſupra diximus, certos homines ab Eccleſia conſtitutos, dubium eſſe non debet, ſiue ij Diaconi, ſiue alij fuerint. Apoſtolos autem, vt Paulum: & presbyteros ſeu Epiſcopos, vt Timotheum & ſimiles, in diſtributione & collocatione pecuniæ communis ærarij, ſuam quoque authoritatem interpoſuiſſe, patet ex 2. Corinth. 8. & 1. Timoth. 5. vbi Paulus jubet* Timotheum curare, ne Eccleſia oneretur in alendis viduis, quibus aliàs ſuppetat, aut quæ habeant ſuos familiares à quibus ſuſtentari poſſint. *Et in Canonibus, quos Apoſtolis adſcribunt ita legitur:* Præcipimus, vt in ſua poteſtate habeat res Eccleſiæ Epiſcopus. Si enim animæ

12. q. 1. c. præcipimus. — hominum pretioſiores illi creditæ ſunt: multò magis decet eum curam de pecunijs gerere: ita vt ejus poteſtate pecuniæ pauperibus diſpenſentur per Presbyteros & Diaconos, vt cum timore & omni ſolicitudine miniſtrentur. *Et in Concilio Antiocheno decretum eſt cap. 35.* vt coërceantur Epiſcopi, qui ſine Presbyterorum & Diaconorum con-

12. q. 2. Epiſcopus. — ſcientia res Eccleſiæ pertractant. *Et Sotherum Epiſcopum Romanum pecunia à fidelibus ſic contributa curam geſſiſſe ex Epiſtola ad Romanos Dionyſij Corinthy Euſebius refert lib. 4. cap. 23. Id quod etiam lege primò firmauit Vrbanus I. Papa, quòd ex decretali ejus prima patet, nimirum*, vt oblationes fidelium Epiſcopis credantur, diſpenſandæ juxta neceſſitatem fidelium. *Sed verba ipſa Vrbani adſcribemus:* Res, *inquit*, in ditione ſingularum Parochiarum Epiſcoporum, qui locum tenent Apoſtolorum, erant, & ſunt vſque adhuc, & futuris ſemper eſſe debent temporibus. E quibus Epiſcopi & fideles diſpenſatores omnibus communem vitam degere volentibus, miniſtrare cuncta neceſſaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inveniatur. *Tom. 1. Conciliorum: refert etiam Carranza in Epit. Concil. fol. 21. b. & 22. Quæ tamen non ita accipi debent, quaſi Epiſcopi per ſe bonorum Eccleſiaſticorum curam geſſerint, ſed quia ipſorum erat præſcribere Diaconis, qui eſſent alendi, quibus etiam & quantum erogandum eſſet de bonis illis. Ex Origene enim, qui circa Vrbani primi tempora claruit, apparet pluribus in locis, rerum & pecuniarum, quæ ſic conferebantur, Præſides & diſpenſatores fuiſſe Diaconos, nam tractat. in Matth. 16. ait:* Menſis Eccleſiaſticarum pecuniarum Diaconi præſunt. *Item:* Diaconi, qui non bene tractant Eccleſiaſticarum pecuniarum menſas, & ſemper de eis fraudant, & ipſas quas diſpenſant, non ſecundum juſtitiam diſpenſant, & divites fiunt de rebus pauperum, ipſi ſunt nummularij pecuniarum, menſas habentes quas evertet Dominus.

Ex hiſce porrò bonis Eccleſiaſticis ſtipendia ſuppeditârunt primò, Apoſtolis: Nam Philippenſes Paulo ſumptus ſuggeſſiſſe, & Theſſalonicam etiam ei, & poſtea Romam per Epaphroditum miſiſſe dicuntur Philippenſ. 4. Ac licet à Corinthys & Achais, ne quod daret ſcandalum, aut videretur quæſtus gratiâ Euangelium docere, nihil acceperit, vt teſtatur. 1. Corinth. 9. nihilominus ab alijs Eccleſijs ſtipendium accepiſſe ſcribit. 2. Corinth. 11. Alios etiam Miniſtros inde aluiſſe videntur ex Galat. 6. & 1. Timoth. 5. cap. Dominus enim ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Sed qualia aut quanta ſtipendia ipſis ſint data, non definitur. Quod ſi verò ſecundum legem Domini 1. Corinth. 9. & mandata Pauli 1 Timoth. 5. & Galat. 6. Eccleſia egerunt, tantum illis dederunt vt ſe & familiam ſuam ſuſtentârent, 1. Corinth 9. & victum, amictum, & omnis generis bona haberent. 1. Timoth. 6. Galat. 6. Soli Apoſtolorum Canones (de quibus hic ſuum cuique relinquam judicium) videntur ſubindicare, oblationes primitiarum Epiſcopo & Presbyteris & reliquis Clericis collatas eſſe, ſicut 5. can. habet. Sed & Origenes homil. 11. in Num. vult offerri ſacerdotibus ad Altare primitias: Ita enim, *ait*, & Dominus diſpoſuit, *&c. Item*, Sicut hoc dignum & decens eſt ſic è contrario indecens, & indignum exiſtimo, & impium, vt is qui Deum colit, & ingreditur Eccleſiam Dei, qui ſcit Sacerdotes & Miniſtros aſſiſtere Altari, & aut verbo Dei, aut Miniſterio Eccleſiæ deſervire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat ſolem ſolum producendo, & pluvias ſuas miniſtrando, non offerat primitias Sacerdotibus. *In miniſtrorum etiam vſum factas oblationes Cyprianus indicat lib. 4. Epiſtolâ 5.* Presbyterij (*inquit*) honorem dignâſſe nos illis (*lectoribus*) jam ſciatis, vt & ſportulis ijdem cum presbyteris honorentur, & diviſiones menſuræ æquatis quantitatibus partiantur. *Ex libro item 1. epiſt. 7. Cypriani apparet, Miniſtris Eccleſiæ ſtipes, oblationes & cœnas datas eſſe.*

Bona Eccleſiaſtica quibus diſtributa.

Secundò, ex bonis illis Eccleſiaſticis aluerunt viduas egenas & ſenio confectas. 1. Tim. 6. Subuenerunt item eâ pecuniâ pupillis, ijſque quos morbus

bus aliàue cauſa inopes feciſſet, & qui in vinculis eſſent, item hoſpitibus ſeu peregrinis omninoque omnibus qui aliquâ indigentiâ prementur: vt patet ex ejus Epiſtolæ fragmento quod exſtat apud Euſeb. lib. 4. cap. 23. & eſt Dionyſii Corinthij. Et Tertullianus in Apologetico cum mentionem feciſſet contributionum quæ fiebant in publicis cœtibus, de vſu earum hæc addit, Inde non epulis, *ait*, nec potaculis, nec ingratis vorationibus diſpenſatur: ſed egenis alendis humandiſque, & pueris re ac parentibus deſtitutis, ætateque domitis ſenibus, item naufragis, & ſi qui in metallis, inſulis, vel in cuſtodijs, *&c. Et de rebus atque alimentis in commune collatis nutriri ſolitos Martyres in vinculis, idem indicat initio libri ad Martyres. De bonis his in pauperes collatis ſcribit quoque Origenes homil. 11. in Leuit. Et Cyprianus epiſt. 10. libro primo, & epiſt. 24. libro 3.*

CAPVT II.

De DONATIONIBVS & BONIS *Eccleſiaſticis* Conſtantini M. tempore, & inde, vſque ad noſtram ætatem.

D*Onationes autem factæ Eccleſiis, Conſtantini M. tempore maximè cœperunt, qui non ſolum ablata tempore perſecutionum reſtituit, ſed multa inſuper de nouo addidit, bonaque Eccleſiæ mirum in modum auxit. Nam ex ſtatuis Ethnicis pretioſioris materiæ pecunias conflauit, & Eccleſiis contulit. Sozom. lib. 2. cap. 5. Deinde ex publicis tributis per ſingulas ciuitates, vectigal certum deduxit, ac cujuſque loci Eccleſiis & Clericis deputauit: hancque munificentiam firmam & perpetuam haberi lege ſtatuit. Sozom lib. 1. cap. 8. item lib. 5. c. 6. Ac ſi qui Martyrij perfuncti bonorum aliquid poſt ſe, ſine liberis aut cognatis hæredibus reliquiſſent, in ærarium Eccleſiæ bona ea inferri lege ſanxit, vt indicat Euſebius lib. 2. de vita Conſtantini. Eccleſiis quoque frumentum de publico dare juſſit: quod cùm Iulianus prohibuiſſet fieri, ſucceſſor ejus Iouinianus, & poſtea Valentinianus ac Gratianus rurſus confirmauerunt, conſtitut. ſuâ l. priuilegia. C. de Sacroſanctæ Eccleſiis. Ac de rebus contributis Eccleſiæ, Baſilius epiſtolâ 140. teſtatur,* multos totas domus viui Eccleſiarum deſtinâſſe: alios verò vltrò omnem ſuam iiſdem contuliſſe ſubſtantiam: *Quod cùm ſub alijs Imperatoribus facere non licuiſſet, Conſtantinus lege id permiſit: l. 1. C. de Sacroſanctæ Eccleſiæ. Cùm autem lege hac abuterentur quidam miniſtri Eccleſiæ, & monachi prò more hæreditates captarent, & in teſtamenta irreperent, lata alia lex eſt, à Valentiniano, Valente & Gratiano, cauens ne quid ex aliorum teſtamentis Clerici & Monachi priuatim caperent: Exſtat hæc lex lib. 16. Codicis Theodoſij. Meminit hujus legis Hieronymus in ſua ad Nepotianum Epiſtola:* Hæc tam de ea conqueri ſe ſe *ait*, quàm dolere, meritos illam eſſe Eccleſiarum Miniſtros. Certè reprimēdæ Clericorum avaritiæ neceſſariam fuiſſe fatetur. *Sæpe etiam poſtea neceſſe fuit, Clericorum impoſturas hac in re coërcere. Extat Caroli M. Lex:* Ne accipiantur res religionis nomine, ab ijs oblatæ, quorum liberi & hæredes hac ratione fraudati, talem meritò dicere poſſent donationem inofficioſam. *Ex eodem tempore Synodus Cabillon. grauiter reprehendit Sacerdotes, qui multis callidè perſuadebant, vt ſuas Eccleſiæ conſecrarent facultates. Narrat etiam Theodoretus libro 3. capite 12. Eccleſiam Antiochenam plurima habuiſſe vaſa pretio, anathemata & pecunias, quas ei dono contulerant Conſtantinus & Conſtantius. Refert quoque Sozom. libro quinto, capite 5. & 8. & 16. Hinc Mantuanus libro 12. Faſtorum de Conſtantino M. ita canit:*

Cæſar hic in noſtram geſtans pia pectora gentem,
Immenſas donavit opes, vaſa aurea, fundos,
Vnde ſacerdotes magnis proventibus aucti.

In quibus magnum ſtudium Conſtantini M. ad cultum Chriſti promouendum apparet, quùm non ſolùm maximis ſumptibus Templa exſtrui fecerit, ſed etiam Eccleſiarum Miniſtris ſtipendia è publico tam magnificè dari conſtituerit: Cùm antea non ſolum ædes ſacræ, verùm etiam ipſi Epiſcopi cum cæteris Eccleſiæ Miniſtris & pauperibus, ex eleemoſina ac ſtipe collata ſuſtentarentur. Funkius Comment. libro 6. in Chron.

De falſa & ſuppoſititia *Conſtantini Magni* DONATIONE.

V*Erùm non contenti his quamtumvis immodicis & magnificentiſſimis optimi Imperatoris Conſtantini donis, fingunt inſuper Pontificij eundem peculiarem quandam Romanæ Eccleſiæ ejuſque Epiſcopo Silueſtro & ſucceſſoribus feciſſe* DONATIONEM. *Exſtat illa apud Gratianum diſtinct. 96. cap. Conſtantinus. Vbi indicatur,* Conſtantinum M. lepræ morbo affectum, ſed à B. Sylveſtro purgatum ſanatumque, gratitudinis ergò donâſſe Pontifici ejuſque ſucceſſoribus, primò, dominium ſpirituale ſupra omnes orbis terrarum Eccleſias: deinde inſignia regia, hoc eſt, Palatium Lateranenſe, Diadema aureum, Mitram, Collocare Imperatorium, purpuream Chlamydem, Coccineam tunicam: Indumenta imperatoria, Pompam præcedentium & ſequentium equitum, Imperiale ſceptrum, Signa & vexilla cuncta: poſtremò & temporale Dominium totius Occiden-

tis, in primiſque vrbis Romæ, itemque Italiæ, Siciliæ, Sardinæ, Hiſpaniæ, Germaniæ & Britanniæ. *Qua de re Otto quoque Friſingenſis lib.3. ita ſcribit:* Imperator Conſtantinus, *inquit*, caput omnium in tantum Romanam exaltauit Eccleſiam vt B. Syluestro vrbis ejuſdem Epiſcopo, inſignibus Regni traditis, ipſe ſe Byzantium transferret, ibique ſedem Regni conſtitueret. Ex hinc Romana Eccleſia occidentalia regna tanquam ſui juris à Conſtantino ſibi tradita affirmat, in argumentum tributum (exceptis duorum Francorum regnis) vſque hodiè exigere non dubitat.

Suppoſititiam autem hanc eſſe Donationem & ad dominatum Romanorum Pontificum improbè effictam inde patet, quod apud nullum probatum veterem authorem exſtat, eiuſque non ſolum Euſebius, qui vitam Conſtantini M. libris quinque quàm diligentiſſimè deſcripſit, ſed nec mediæ ætatis hiſtorici Nicephorus, Paulus Diaconus, & Zonaras, Pontificibus Romanis plus nimium addicti, ne verbulo quidem vllo meminerunt. Quin etiam in antiquis Gratiani Codicibus diſtinctio hæc de Donatione illa non exſtat: id quod clarè teſtatur Antonius Hiſtoricus titul. 8. captie 1. §. 8. *inquiens:* Capud illud non habetur in antiquis Decretis. Quid ergo & quantum Conſtantinus donauit, non eſt benè certum. *Et Volateranus lib.* 23. De Dono, *inquit*, aut Conceſſione Conſtantini apud nullos exſtat authores, prærerquàm in libro Decretorum: idque in antiquis voluminibus minimè contineri, author eſt Antoninus præſul Florentinus in Chronicis. Quòd valdè miramur, *inquiunt Volateranus, & Nauclerus*, cùm Iſidorus, qui fuit abhinc annos propè 800. gravis author ac planè ſanctus, in Hiſtoria ſua apertè dicat, eum vrbe Româ Pontifici ceſſiſſe, ornamentiſque omnibus imperialibus, diademate videlicet, habituque & albo equo quo vectetur. *Sed non obſeruârunt boni illi hæc etiam in vetuſtis Iſidori exemplaribus non exſtare, & proinde ſuppoſititia videri. Hodierna quoque adhuc die inueniuntur Gratiani exemplaria, quæ iſtam Donationem non habent: vnde etiam Nicolaus Cuſanus lib.3. de Concordia Cathol.* Abſque dubio, *inquit*, ſi non fuiſſet illud dictamen apocryphum, Gratianus in veteribus codicibus, & Canonum collectionibus inveniſſet, & quia non invenit, non poſuit. *Ipſi quoque Romani Pontifices hoc priuilegium pro ſuo in ſpiritualibus & temporalibus dominatu ſtabiliendo nunquam citâſſe leguntur. Qua de re & Carolus Molinæus Iuriſconſultus doctiſſimus in ſuis Commentarÿs ita ſcribit:* Nullus vnquam Papa inventus eſt, qui ſe fundârit in prætenſa Donatione Conſtantini, nec qui eam vnquam allegaverit. Gregorius VII. qui tanto molimine Imperium Germanorum aggreſſus eſt, & attrivit, nullo modo Donationis cujuſvis ab hominibus ſive à Conſtantino M. ſive ab alijs factæ meminit (quæ tamen maximè in rem ſuam feciſſent, ſi quid veri aut veriſimilis habuiſſent) & omninò non omiſiſſet: ſed tantum nititur verbis Chriſti, ad Regnum & Imperium totius orbis malè detortis. Sic & Benedictus XII. contra Ludovicum Bavarum Imperatorem, non alio titulo Mediolani & alijs vrbibus Imperij vicarios nomine ſuo inſtituit, quibuſdam etiam vectigal impoſuit, quàm vel vnicus Vicarius Chriſti in terris, hoc eſt, etiam in terreno totius orbis imperio. Et ante eum Benedictus XI. eodem modo novos magiſtratus Florentiæ inſtituit, vt Platina in ejus vita indicat. *Hac Molinæus. Nicolaus quidem* 3. *qui Pontificiam ſellam tenuit circa annos Dom.* 1277. *lib.* 6. *de Electione. c. Fundamenta. meminit huius Donationis, ſed parcè & timidè admodum, nam tantum vrbem Romam, non totam Italiam & Occidentem donatum indicat. Vnde & Molinæus*, Nicolaus, *inquit*, fabulam illam quidem allegavit, non autem facit fundamentum in ea, ſed in verbis Sacræ Scripturæ, Phariſaico & Iudaico more ad terrenum Regnum detortis.

Acta etiam Conſtantini aliorumque Imperatorum, tum Epiſcoporum quoque & Conciliorum argumento ſatis magno ſunt ſuppoſititiam hanc eſſe Donationem. Regna enim illa quæ Conſtantinus in iſta Donatione Romano Pontifici aſſignâſſe dicitur, paulò ante mortem filijs diſtribuiſſe, auctor eſt Euſebius. Ita enim Sext. Aurelius Victor, Ad tres, *ait*, Orbis Romani dominatio redacta eſt, Conſtantinum, Conſtantium & Conſtantem filios Conſtantini. *Et Zoſimus Hiſtoricus diſertè indicat,* natu maximum filiorum ejus Conſtantinum cum minimo natu Conſtante, omnia trans alpes ſita, ipſam etiam Italiam, & Illyricum ſortitum fuiſſe. *Obtinuerunt horum ſucceſſores Italiæ & urbis Romæ imperium uſque ad Odoacrum Rugianum, vel, ut alij volunt, Saxonem, hoc eſt, ad annum Chriſti* 476. *Etſi enim bis antea Roma capta fuerit, ſemel ab Alarico Gottico Rege, anno Domini* 414. *& iterum à Genſerico Wandalico Rege, anno* 459. *ſedem tamen ibi non fixerunt, ſed prædâ onuſti inde diſceſſerunt. Odoacer verò, qui tum temporis totam penè Germaniam obtinebat, magno cum exercitu Italiam intrans, captâ Româ primus ex peregrinis Dominis eam poſſedit. Funccio quoque teſte lib.7. Comment. in Chronologiam, ſeq. Regem urbis totiuſque Italiæ nominavit. Eo verò per Theodoricum victo ſublatóque, imperium Italiæ penes Gottos longo tempore permanſit: nimirum*

mirum uſque ad annum Iuſtiniani Imp. 26. Chriſti verò 553. quo Gotti à Narſete victi totáque Italiâ expulſi ſunt. Roma igitur iterum in poteſtatem Imperatorum redyt, quam Narſes annis ſedecim, cum reliqua Italia ſumma in pace continuit, nec Pontificibus Romanis quicquid iuris in eam fuit: quod adeò certum eſt, vt Honorius Papa, ſine permiſſu Heraclij Imp. ne tegulas quidem aneas, quibus S. Petri baſilicam cooperuit, à Romuli Templo amouere auſus fuerit, Blondo auctore Dec. 1. lib. 9. Et Bonif. IV. Pantheon Romæ à Phoca impetrauit.

Gothis ex Italia ejectis, aliquanto poſt Longobardi ſiue à Narſete inuitati, vt aliqui narrant, ſiue, quod magis credibile eſt, conſpectis antea pulcherrimus Italiæ vrbibus & ſplendore, vltrò Italiam magno numero ingreſſi ſunt, anno Chriſti 568. ſub Imperat. Iuſtino, eamque Italiæ partem occupârunt, quæ inter Alpes & Apenninum eſt, quaque adhuc hodie nomen Longobardiæ *inde habet: tenueruntque annos 204. Longinus verò qui Narſeti ſucceſſerat, nomen Magiſtratus genus in Italiam traduxit: (Exarchus enim cum ſucceſſoribus dicebatur, vnde* Exarchatus *dignitati fuit) & in Rauenna ſedem imperij locauit, reliquaque Italiæ præfuit. Etſi verò Longobardorum vires ex eo tempore valdè in Italia excreuerint, hunc tamen Exarchatum cum vrbe Roma, ipſi, nedum Pontifices Romani, nunquam ſuæ poteſtati ſubycere valuerunt: Ita vt Roma tantiſper ſub Imperio Græcorum Imperatorum permanſerit, donec dolis & perfidiâ Romanorum Pontificum in Francorum poteſtatem, & inde in ſuas manus peruenerit. Factum hoc ſub Stephano II. Papa circa annum Domin. 752. Cùm enim Aiſtulphus Longobardorum Rex, regni ſui fines egreſſus, Rauennam iam armis occupâſſet, ad totius Italiæ Imperium, vt olim Gotti eam poſſederant, animum adiecit, ideoque collecto magno ſuorum exercitu, Romanorum fines ingreſſus, agros & quæcunque fuerunt obuia vaſtat. Stephanus itaq; Pontifex, à quo tributum poſcebat, Conſtantinopolim primùm legatos miſit, qui rogarent Imperatorem, vt Romæ totiuſque Italiæ rebus afflictiſſimis maturè ſuccurreret. Quo ipſo haud obſcurè ſignificauit Papa, ſe Conſtantinop. Imp. pro ſuo legitimo, Italiaque totius domino agnoſcere. Sed cùm is auxilia aut dare nollet, aut non poſſet, cùm eodem tempore peſtis grauiſſima vrbem regiam inuaſiſſet, quam & penè exauſit, illicò Papa ad Francos confugit, & à Rege Pipino, qui Regnum Romano Pontifici acceptum ferebat, contra Aiſtulphum auxilium petijt. Pipinus, accepti beneficii memor, ineunte vere alpes tranſcendens, maximis copiis ad Papiam, quæ Longobardorum Regum ſedes erat, contendit, Regemque incluſum obſidione cingit. Pace autem factâ, Longobardus promiſſis non ſtetit, ſed maiori propè damno Romam affecit, quàm 340. annis ab inclinatione Imperij ſenſiſſet. Rogatus igitur denuo Pipinus, vt vrbi laboranti ſuccurreret, exercitum quantâ potuit celeritate comparat, Italiam intrat, Regem Longobardorum ad deditionem compellit, Imperatorem quoque Conſtantinopolitanum Exarchatu exuit, raptaq; Papæ tradidit, quicquid nimirum intra Iſaurum flumen, Apenninum & Adriaticum continetur: quibus inſuper adiecit, Ariminum ad mare, Concham, Piſaurum, Phanum Fortunæ, Vrbinum, Eugubium, & alia loca in Flamminia, & Piceno agro, & pleraſque alias vrbes, quas Pius II. enumerat.*

Vera donatio Papis facta.

Et hæc eſt illa donatio, quæ falsò Conſtantino Magno aſcribitur. Pipinus enim primus has terras Romanæ ſedi, cùm eas à Longobardorum armis liberâſſet, dono dedit, quo gratum ſe Romano pontifici exhiberet: à quo nuper ad regnum Francicum pari ferè jure promotus fuerat. *Verba ſunt Funccii lib. 8. Comment. ad Chronolog. Sunt tamen qui ne hanc quidem Donationem Pontificibus Rom. à Pipino factam concedant, eumque in Regem Italiæ vnctum à Stephano probent: Nec Caroli adhuc Magni tempore in vrbem Romam iuris quicquam Pontifices ſibi vendicâſſe aut vſurpâſſe, ſed ea tantùm, quæ ad res ſacras pertinerent, procurâſſe, multi perdiderunt, vt Philippus libro quarto Chron. indicat. Hanc tamen Donationem avi ſui Ludovicus Pius Caroli filius confirmâſſe dicitur apud Gratianum diſtinct. 63. cap. Ego Ludouicus. his verbis:* Ego Ludovicus Imperatorem Romanus Auguſtus ſtatuo & concedo per hoc pactum confirmationis noſtræ B. Petro Principi Apoſtolorum, & per te Vicario tuo Domino Paſchali, ſummo Pontifici, & ſucceſſoribus ejus in perpetuum ſicut à prædeceſſoribus noſtris vſque nunc in veſtra poteſtate & ditione tenuiſtis & diſpoſuiſtis, Romanam civitatem cum Ducatu ſuo, & ſuburbanis atque villiculis omnibus, & territorijs ejus montanis, & maritimis littoribus, & portubus, ceu cunctis civitatibus, caſtellis, oppidis ac villis in Toſcaniæ partibus. Item quando divinâ vocatione hujus ſacratiſſimæ ſedis Pontifex de hoc ſeculo migraverit, nullus ex regno aut Francus, aut Longobardus de qualibet parte homo ſub noſtra poteſtate conſtitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut privatim conveniendi, aut electionem faciendi, nulluſque in civitatibus aut territorijs ad Eccleſiæ Beati Petri Apoſtoli poteſtatem pertinentibus aliquod malum præterea facere præſumat: ſed liceat Romanis cum omni veneratione & ſine qualibet perturbatione honorificam ſuo Pontifici exhibere Sepulturam: & cum quem divinâ inſpiratione, & B. Petri interceſſione omnes Romani vno Conſilio atque vnâ concordiâ, ſine aliqua promiſſione, ad Pontificatûs ordinem elegerint, ſine aliqua

ambiguitate atque contradictione more canonico conſecrare: & dum conſecratus fuerit, legati ad nos, vel ad noſtros ſucceſſores Reges Francorũ dirigantur, qui inter nos & illum amicitiam, charitatem & pacem concilient. *Sed quantum huic ſcripto, quod apud Gratianum exſtat, tribuendum ſit, ex lib.3. Geor. Volaterani patet, vbi eandem Confirmationem Ludouici Pii, ſed longè aliter recitat ex Autigrapho vetuſti libri, quod in bibliotheca Vaticana ſuo adhuc tempore aſſeruatum teſtatur, & ita de verbo ad verbum habet:* Ego Ludovicus Imp. concedo tibi B. Petro Principi Apoſtolorum, & per te vicario tuo Domino Paſchali ſummo Pontifici, ſucceſſoribusq; ejus in perpetuum, civitatem Romanam, cum ſua juriſdictione, omnibuſq; circa terris, civitatibus, portubus, ac maritimis locis Hetruriæ: in ea denique mediterraneum vrbem veterem Balneoregium, Viterbium, Saonam, Populoniam, Roſellas, Peruſium: Mathuranum, Sutrium, Nepe verſus Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferentinum, Alanum, Patricum, Fruſinonum, cum omnibus circa oppidis & vicis: nec non Exarchatum Ravennæ integrum, ſicut piæ recordationis Carolus pater, & itẽ Pipinus avus noſter B. Petro dudum conceſſere: Videlicet Ravennam, Bonicum, Æmiliam, Forum populi, Forum Iulij Vaventiam, Imolam, Romaniam, Ferrariam, Commadum, Adriam, Serviam. In Marchia Piſaurũ, Fanum, Senogalliam, Anconam, Oximum, Numanam, Eſium, Forum Sempronij, Feretrum, Vrbinum, Territorium Valuenſe, Callium, Luceolos, Eugubium: In Campania Sorum, Aquinum, Arpinum, Thranum, Capuã, Patrimonia quoq; ad noſtram pertinẽtia ditionem, Beneventanũ, Salernitanum, Calabriç inferioris, ac ſuperioris, ac Neapolitanũ Ducatum: inſuper Spoletinum, Tuderotriculum, Harviam reliquaq; ejus ditionis: Inſulas quoq; inferi maris, Corſicam, Sardiniã, Siciliam, quæ omnia piæ memoriæ Pipinus avus, deinde Carolus Imper. genitor noſter, per Athinum & Mainardum abbates, ad hoc ſponte miſſos, B. Petro ejuſque ſucceſſoribus ſcripto conceſſerunt, nos item probamus atque concedimus. Præterea ſummi Pontificis eligendi Romano Conſilio poteſtatem eſſe volumus, modò ſine diſcordia fiat, *&c.*

Diſcrepantia inſtrumentorũ Lud. Pii & Pipini ac Caroli de Donatione Papis facta.

In his ſcriptis illud inprimis obſeruandum, quòd inſtrumenta Ludouici Imp. de confirmatione Donationis à Pipino & Carolo ſedi Romani facta, quæ apud Gratianum & Volateranum exſtant, ſunt diuerſa: atqui vt verus Conſtantinus apud Iuſtinianum loquitur, Scripturæ diverſæ, & fidem ſibi invicem derogantes, nihil habere firmitatis poſſunt. *l. ſcriptura, 14. cap. de fid. inſtrum. nam duæ orationes pugnantia continentes, vera eſſe non poſſunt: In Gratiani autem inſtrumento ſola Roma ſuburbana quædam nominantur: in Volaterani autem, præter maximam Italiæ partem, Sardinia quoque, Corſyra & Sicilia.*

Carolus Molinæus de confirmatione Lud. Pii.

Operepratium autem erit audire Caroli Molinæi I.C. doctiſſimi de hac Confirmatione Ludouici Imp. Iudicium. Is igitur in ſuis Comment. Vt non eſt, *inquit*, in favorem Paparum credendum Bibliothecario, potentatûs eorum fautori famuloq; domeſtico: ita non eſt credendum Gratiano Monacho, qui & ipſe affectibus & ambitioni novorum ſui temporis Paparum, quantũ potuit, fauit: nec aliũde quàm à Bibliothecario dictum cap. Ego Ludovicus, tranſſumpſit: & ſic nec alijs, qui tantum dicta ejuſdem Bibliothecarij recitant, nec aliunde ſciunt, nec examinant. Sed examinando veritas eluceſſit in contrarium: quia Paſchalis à populo vi coactus Pontificium munus obire ante habitam authoritatem Imperatoris, legatos excuſatum & ad culpam non inficiandam, ſed in populum trãſferendam, miſit ad Ludovicum Pium, qui vt manſuetus erat, ſatisfactionem quidem accepit, ſed cũ increpatione cleri & populi, & adjecto præcepto Majorum inſtituta pactaque ſervandi, vtq; caverent, ne deinceps ſimili exemplo majeſtatem læderent, vt expreſſè Platina & Sabellicus teſtantur. Quid autem magis contrarium aut repugnans eſt præfatæ & ſuſpectæ Bibliothecarij ſcripturæ? Certè vel ex hoc falſitatis convincitur: nec tamen etiam per ſe ſufficienti exemplo tantùm, ſed etiam ex eo, quòd tempore Eugenij II. immediati dicti Paſchalis ſucceſſoris, Ludovico Pio adhuc viuo, Lotharius I. filius ejus in Imperij conſortium aſſumptus, Romæ politiam ordinauit, & magiſtratus inſtituit. Hoc autem fieri non potuiſſet, ſi Ludouicus Pius Romam ipſam, caput imperij Papæ dediſſet. Quid quòd Volateranus Geogr. lib.3. prætenſam illam Ludouici Donationem longè aliter & difformiter, quàm Gratianus refert? ſed ex ſcriptura quadam apocrypha, quàm in bibliotheca Papæ ſeſe inveniſſe dicit. Et ſic illius bibliothecæ ſcripturæ, vnde tam Bibliothecarius, quàm Gratianus & Volateranus ſumpſerunt, ſibi ipſis non conſtant: & non ſolùm quòd domeſticæ, & è loco ſuſpecto, ſed vt variæ rejiciendæ, ſunt: & multò magis ex eo, quòd fides Hiſtoriç repugnat per prędicta: tũ ex eo, quòd Volateranus ibi Calabriã inferiorẽ & ſuperiorem, & Ducatum Neapolitanum includit, & alia quæ cõſtãt ex fœdere diuiſionis inter Carolũ M. & Imp. Conſtantinopol. factę Græcorum imperio ceſſiſſe, & diu pluribuſque ſeculis etiã poſt Francorũ Imperiũ in Germanos translatum vſq; ad Gubelmũ Ferrebach Normannũ, Tancred. Galli Normanni

manni

manni filium (qui è Neuſtria in Italiam trajicientes, Regnum Apuliæ anno Domini milleſimo ſeptimo, deinde Siciliæ, Sacerdotibus tamen Græcis relictis, occupaverunt) remanſiſſe: quemadmodum ſi neceſſitas poſtularet probari ex Hiſtorijs eorum qui tempore Caroli Magni, & deinceps vixerunt & ſcripſerunt, poſſet. Porrò nec verum nec veriſimile eſt, quòd Ludovicus Pius ea donâſſet, quæ non poterat, & nullo modo poſſidebat, & quæ pater ejus ex dicto fœdere Imperio Græcorum reliquerat. Quin ſicut Regnum Francorum alienare non poterat, ita nec imperium, nec regiones imperij Occidentalis, quæ ex diviſione Carolo Magno & ſucceſſoribus ejus ceſſerant, & multo minus Romam caput Imperij. Alber. in cap. 1. de ſu. tri. & l. benè à Zenone. C. de quadr. præſcript. Et ſic Donatio Ludovici, ſi qua fuit, ijſdem de cauſis nulla eſſet, ex quibus Donatio Conſtantini Magni, quá gloſſ. & Doctores communiter, qui eam factam fuiſſe putant, tamen non valuiſſe concludunt, ut gloſſ. Accurſ. in authen. quomodo oporteat Epiſ. verb. conferens generi. coll. 1. Petr. perti. in proœm Inſt. nu. 11. cum ſeq. Signorol. de homedeis conſi. 26. ſentit Bart. in proœm. & Bal. de novo cod. in prin. tenet, quòd valere non potuit ſine conſenſu populi. Atqui prætenſæ Donationi Ludovici populus Rom. nunquam, ſicut nec prætenſæ donationi Conſtantini Magni conſenſit: nec ſolùm non apparet de conſenſu, ſed de diſſenſu conſtat, etiam per continuam populi Roman. reſiſtentiam tempore Eugenij 3. Adriani 4. Alex. 3. Lucij 3. Vrbani 4. *Hæc omnia Carolus Molinæus.*

Crediderim ego partim Pontificibus Romanis à Pipino & Carolo quædam data & conceſſa fuiſſe, partim verò ipſos Pontifices in motibus illis inteſtinis Italiæ & civilibus bellis cruentiſſimis inter poſteros Caroli multa vi, fraude & dolis ad ſe pertraxiſſe, & ut viderentur jure ea poſſidere, Donationem neſcio quam aut cujus prætendiſſe. Teſtantur enim Hiſtoriæ, Pontifices Romanos illis temporibus cruenta bella in Italia præſertim excitâſſe, ſuâque perfidiâ aluiſſe inter fratres quoque & conſanguineos magna diſſidia, ut vel cupiditates explerent ſuas, vel tollerent, quos officere ijs rebus experiebantur, quas moliebantur. Ea verò Otto 1. ad Imperij faſtigium evectus omnia repetijt, & Leo 7. Papa non gravatè reddidit, probè nimirum intelligens, quibus artibus anteceſſores ſui ea acquiſiviſſent. Exſtat enim apud Theodoricum à Niem, qui multorum Paparum intimus ſcriba & Secretarius fuit, hac de re privilegium à Leone Ottoni datum, quod ita habet: Ego Leo ſervus ſervorum Dei Epiſcopus, Otthoni ſpirituali filio noſtro in Chriſto, Imperatori Auguſto, & omnibus ſucceſſoribus ſuis Imperatoribus & regibus regni Italiæ, quatenus Dominus Carolus Rex Francorum & Longobardorum, & Patritius Romanus, nec non Pipinus pater ejus, de Regalibus regni Italiæ tribuerunt in ſancta Romana Eccleſia B. Petro Apoſtolo, ſive inſtrumenta ſcripta fuerunt per Eutherium notarium ſuum, ſive per ſacram, ſive donationes, ſeu per alios modos ſibi obvenerunt donationes à Iuſtiniano Rege, & Roberto rege, hæc omnia largimur & diffinimus vobis Ottoni Imp. & Adelheidæ conjugi ſuæ, regnique conſorti, veſtriſque ſucceſſoribus regni Italiæ in perpetuum præſentibus ſacroſanctis Evangelijs, & Patrocinijs plurimorum Sanctorum, videlicet, &c.

Theodoricus à Niem.

Permanſit imperium Italiæ & urbis Romæ quoque penes Imperatores adhuc Friderici 2. temporibus: Ita enim Continuator Friſingenſis, Anno, *inquit*, 1160. Fridericus Imperator convocatis omnibus Italicis baronibus generalem Curiam apud Roncaliam, cum maximo Principum conventu celebravit: ibique renovatis antiquis legibus, novas de ſuo promulgavit, ac diverſis imperij negotijs expeditis, jura deſueta in conſuetudinem reduxit, & quo juris genere civitates Italiæ ſubjacerent imperio, judicialiter exquiſivit. Quod à Principibus & legum dominis diligenter examinatum, generali omnium ſententiâ judicatur: Omnia regalia civitatum, utpote monetas, telonea, navigia, nec non & dignitates poteſtatum, conſulum, judicum ad jus ſpectare imperij, electaſque à civibus ad has dignitates, de manu Imperatoris jure beneficij eaſdem ſuſcipere, nec ſine ejus conſultu eaſdem deponere. In hac etiam Curia jam per multa tempora oblivioni & neglectui datos, ad 20. millia talentorum annuos redditus, Imperio acquiſivit. Præterea vectigalia antiquitùs conſtituta, nec non exactiones pro Imperij neceſſitate exigendas in rationem Cæſaris, ubi, quando & à quibus, & quomodo tractentur decretum eſt, & edicto confirmatum. Et ad hæc promulganda ac inſtituenda nuncij Imperiales per Italiam deſtinabantur.

Friſingenſis Continuator.

Aventinus lib. 7. Annalium refert, Pontificem Romanum demùm ſub Carolo 4. Imp. Italiæ totius compotem factum fuiſſe: Cùm eâ lege conſecratus fuerit, ut continuò Italiâ excederet, nec eam abſque mandato Rom. Pontificis deinceps adiret: quod & primus Imperatorum eis indulſit. Ea verò ratione libertatem Germaniæ (*verba ſunt Aventini*) Majeſtatem imperij Romani, populi victoris gentium fortunam, & Chriſtianam ſimplicitatem illis ſimul primus prodidit. Ob quam rem adhuc malè audit, quòd

Aventinus.

quòd hoc pacto pontificum Rom. furorem alioquin intollerabilem, illis inſerviendo magis inſtigârit, & illorum licentiæ immodicæ, non ſolum aperuit viam, ſed & ſtraverit.

In his omnibus, ut eò unde digreſſa eſt revertatur oratio, illud obſervandum videtur, quòd nec Ludovicus in fictitia Confirmatione, nec Leo 7. in reſtitutione, Conſtantini M. aliquam ſaltem vel verbulo unico, ſed tantùm Iuſtiniani, Pipini, Caroli M. & Ruperti regis, atque eorum quæ illi ſedi Romanæ donârunt mentionem faciunt.

Quibus etiam illud adjungo, quòd ſi maximè Conſtantinus M. B. Sylveſtro Imperium Occidentis dediſſet, aut dare voluiſſet, ipſum id accipere nullo modo debuiſſe, Certiſſimum enim eſt, regnum Chriſti, cuius Pontifices Roman. vicarij volunt haberi, non eſſe politicum, ſed ſpirituale: Chriſtus enim disertè inquit, Regnum meum non eſt ex hoc mundo. *Nec colligitur & gubernatur Eccleſia aliter, niſi voce & Miniſterio verbi ac Sacramentorum, filio Dei per verbum & Sacramenta Spiritum ſanctum in corda credentium effundente. Nec caput eſt Eccleſiæ aliud niſi Filius Dei: Epheſ. 1. 4. 5. Coloſſ. 1. 2. Deinde non modò non conceſſum eſt permiſſu divino miniſtris Eccleſiæ invadere quocunque prætextu regna mundi, ſed ſeveriſſimè interdictum. Ioannis enim 20. inquit Dominum,* Sicut miſit me pater, ita ego mitto vos. Cumque hæc dixiſſet, inſufflavit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta ſunt. *Quibus verbis disertè docetur, ad quid inſtitutum ſit Miniſterium. Lucæ 22. ait:* Reges gentium dominantur eis: & qui poteſtatem habent in eas, benefici vocantur. VOS AVTEM NON ITA. *Prohibet his verbis clariſſimè Dominus, ne ſub Eccleſiaſtici muneris prætextu in reſpublicas dominium affectent Apoſtoli; néve etiam in ijs quæ vulgò ſpiritualia dicuntur, more Regum imperare velint. Quæ de re D. Petrus quoque, cuius ſucceſſores Papæ Rom. eſſe volunt, huiuſmodi admonitionem contexuit:* Presbyteros qui inter vos ſunt obſecro, qui ſum & ipſe Presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem conſors gloriæ quæ revelabitur, Paſcite quantum in vobis eſt gregem Chriſti, curam illius agentes non coactè, ſed volentes, non turpiter affectantes lucrum, ſed animo propenſo, neque ceu DOMINIVM exercentes in Cleros, ſed ſic vt ſitis exemplaria gregis. *Item,* Humilitatem animi vobis infixam habete, &c. *Porrò Chriſtus Dominus memorato loco, quod ſit Apoſtolorum munus clarè definit, dicens:* Qui maximus eſt inter vos, ſit ſicut qui minimus eſt: & qui princeps eſt, ſicut qui miniſtrat. *Et apud Matth. ait,* Quicunque voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter Miniſter: & quicunque voluerit inter vos primus eſſe, ſit veſter ſervus. *Quibus utique illos non dominio ſed miniſterio deſtinat, & ex ſervorum officio argumentum petit, quo illis modeſtiam & quibuſvis ſerviendi ſtudium commendat. Conſtat enim inter ſervos eum excellere, qui plurimùm laboret, & ad res domeſtica curam plus aliis confert. Quia ergo Chriſtus ſuos Apoſtolos, & qui ipſos in Miniſterio ſequuntur, ſuos & Eccleſiæ ſuæ ſervos fecit, hunc ille omnium præſtantiſſimum judicabit, qui ſe minimum putaverit, quique adeò reliquis omnibus ſervitium voluntarium præſtiterit. Peccant ergo contra Chriſti leges, quicunque in Miniſterio Eccleſiaſtico conſtituti alijs dominari volunt, quos pro conſervis ſuis agnoſcere debebant. Solomon Proverb. 30.* terram contremiſcere, *dicit,* ſub ſervo, qui imperat. *Dubio procul igitur tota mundi machina contremiſcet, quando eos ſibi in Regno Chriſti imperium vendicare videbis, qui ne ſervi quidem dici merentur, quùm nihil horum præſtent, quæ ille à ſervis ſuis requirit. Idem præterea probat argumento ab Eccleſiæ dignitate deſumpto.* Nam uter *(inquit)* major eſt? qui accumbit, an qui miniſtrat? *Quibus haud obſcurè ſignificat, Cùm major ſit, eorum qui accumbunt, quàm qui ad menſam miniſtrant, dignitas: Eccleſia autem accumbat, ut cibo æterno ſaturetur, quem ei verbi Præcones adminiſtrent: Eccleſiam utique majorem & excellentiorem ſuis adminiſtris eſſe, & proinde æquè turpe eſſe, ſi hi eccleſiæ dominari velint, ac ſi quis famulus in herum ſuum jus ſumat atque Imperium. Hos denique ſuo exemplo quoque arguit & confutat:* At ego ſum *(ait)* in medio veſtrûm, ut qui miniſtrat.

Cum hæc Servatoris doctrina conſentiunt etiam Apoſtoli: Paulus enim 2. Cor. 10. Arma, *inquit,* militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Dei, redigentes in captivitatem omnem intellectum in obſequium Chriſti. *Item,* Non dominamur fidei veſtræ. *2. Cor. 1. Et rurſus,* Evangelium eſt Miniſterium ſpiritus. *2. Cor. 3. Sed quid multis? Ipſemet Nicolaus* 1. *Pontifex Rom. circa annos Chriſti* 860. *decrevit,* Ne Pontifex Rom. jura regia, ſicut nec Imperator Pontificia ſibi uſurpet: *ut legitur diſt. 96. c. Cùm ad verum ventum eſt.*

Vt igitur fictum eſt Conſtantinum M. dediſſe Sylveſtro ejuſque ſucceſſoribus Imperium urbis Romæ & totius Occidentis: ita quoque falſum & ſuppoſititium eſt, quòd in eadem Donatione idem Imperator dicitur ſanciviſſe, ut Roman. Pontifex principatum teneat tam ſuper quatuor ſedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hieroſolymitanam, Conſtantinopolitanam, quàm etiam ſuper omnes in univerſo orbe terrarum Eccleſias Dei. Et ut Pontifex qui per tempora Rom. Eccleſiæ exſtiterit

erit celſior, & Princeps cunctis Sacerdotibus, & totius mundi exiſtat: utque ejus judicio, quæ ad cultum Dei vel fidem Chriſtianorum, vel ſtabilitatem procuranda fuerint, diſponantur. *Verba ſunt ficta Conſtantinianæ Donationis. Si enim hæc vera ſunt, qui paſſus fuit Conſtantinus in Nicæno Concilio, cui ipſemet quoque interfuit, decerni,* ut Epiſcopus Romanus, *ſicut Ruffinus lib.*10. *Eccleſiaſt. hiſt. refert,* tantum ſuburbicanis Eccleſijs præeſſet? *Nihil enim id aliud fuiſſet, quàm hanc ſuam Donationem irritam facere, quæ paulò antè tam ſolenniter tamque pompoſis & grandibus verbis fuit facta, ac tam ſanctè confirmata. Quo ipſo certè ſe æternis illis ſupplitijs mancipaſſet totum, quæ in fine Donationis contemptoribus ac violatoribus ejus minatur. Eadem ſupplicia non ſubterfugiſſent* 150. *illi Patres qui Conſtantinopolitano* 1. *Concilio interfuerunt, quique cap.*2. *ita decreuerunt:* Epiſcopi, quibus ſua diœceſis attributa eſt, ne in Eccleſias quæ extra fines ſuos ſunt, ſe inferant, néue Eccleſias confundant. *Item,* Epiſcopi, niſi advocati, ne in alienam diœceſim & præfecturam ſe inferant, ſive ad ſuffragia, ſive ad alias ullas adminiſtrationes Eccleſiaſticas. *Et in Chalcedonenſi generali Synodo à* 630. *patribus celebrata, ſancitur diſertè,* ut Conſtantinopolis ſedes pari fruatur honoris primatu, atque ſedes antiquioris Romæ; utque etiam in Eccleſiaſticis negotijs æquè atque illa magnificetur. *Quod decretum poſtea iterum in Conſtantinopolitano* 6. *Concilio renovatum confirmatumque fuit, ſed à Gratiano diſt.*22.*c. Renovantes, turpiſſimè corruptum, ut in Antigratiano noſtro ſuo, Deo dante, tempore indicabitur. Putidiſſima igitur eſt fabula, & Doctoribus eccleſiarum poſt Conſtantinum multis ſeculis incognita, Romano Pontifici principatum in omnes univerſi orbis Eccleſias, & nominatim in ſedem Antiochenam, Hieroſolymitanam, Alexandrinam & Conſtantinopolitanam à Conſtantino M. tributam fuiſſe.*

*Probatur hoc etiam cap.*105. *Carthaginenſis* 6. *Synodi cui B. quoque Auguſtinus interfuit, vbi adverſus Papam decretum fuit,* ne ad ipſius ſedem ex tranſmarinis Eccleſiis provocaretur: ſi quis provocare auderet, anathema eſſet. *Quæ ſanè clariſſimè demonſtrant, Patres huius ſynodi Romanum Epiſcopum pro ſuo Principe & vniuerſali Epiſcopo nequaquam agnouiſſe, alioquin prouocationes ſeu appellationes ad illius ſedem minimè inhibuiſſent. Prætendebant quidem Zoſimus, Bonifacius & Cæleſtinus Papæ, in Nicæno Concilio provocationem ex tranſmarinis ad ſuam ſedem decretam fuiſſe: Verùm Patres Carthaginenſis Synodi diligenter inſpectis eius Concilii Græcis & Latinis exemplaribus, negant ſe quicquam ea de re invenire potuiſſe: ideòque non ſolum decretum, quod modò commemorauimus, promulgant, ſed etiam literas Synodales ſcribunt ad Cæleſtinum in hanc ſententiam & verba:* vt neque excommunicatos ab Aphricanis Epiſcopis, neque condemnatos ad ſe appellantes recipiat, *additis cauſis grauiſſimis:* Quia in nullo Concilio hoc decretum ſit: *imò* quod decreta Nicæna Clericos, & etiam ipſos Epiſcopos ſuis Metropolitanis apertiſſimè committant: prudentiſſimè enim juſtiſſiméque providiſſe, vt quæcunque negotia in ſuis locis, vbi orta ſunt, finiantur: nec vnicuique provinciæ gratiam Spiritus Sancti defuturam, qua æquitas à Chriſti Sacerdotibus & prudenter videatur, & conſtanter teneatur. *Item,* appellationes ad ſua propria Concilia cuique conceſſa: niſi fortè quiſquam ſit, qui credat, unicuique poſſe Deum examinis inſpirare juſtitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium Sacerdotibus denegare. Impoſſibile prætereà eſſe, ut Romæ omnes cauſæ dijudicentur: cùm perſonæ non omnes poſſint propter multa impedimenta eo perduci. Vt verò Romanus Epiſcopus in Africam legatos ſuos mittat, nulla invenimus, *inquiunt,* Synodo conſtitutum. *Vbi eſt igitur ſummus ille ſuper univerſi mundi Eccleſias tributus Papæ Romano ab Imp. Conſtantino principatus? Deinde qui potuit Conſtantinus ſubjicere Romanæ ſedi Conſtantinopolitanam Eccleſiam, cùm urbs illa tum nec condita adhuc, nec nomen illud auditum, nec Epiſcopatus in ea inſtitutus eſſet? Non ſatis commodè ſunt hæc diviſa temporibus.*

His adde, quòd vera antiquitas, neminem principem Sacerdotum *aut* vniverſalem Epiſcopum *appellari voluerit, vt verò in ficta illa Donatione Romanum Epiſcopum Conſtantinus decernit appellandum. Nam c.*26. *Carthaginenſis* 3. *Concilij ita pronunciatur:* Decernimus, vt primæ ſedis Epiſcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut ſummus Sacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus. *Idem quoque ſenſit Gregorius M. qui etſi Romanæ Eccleſiæ circa annos Chriſti* 600. *Epiſcopus eſſet, ſcribere tamen non dubitauit in Regiſtro lib.* 4. *capite* 82. eum eſſe Antichriſti præcurſorem, qui pateretur ſe appellari vniverſalem & ſummum Pontificem. *Et in epiſt.*35. *ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui hunc ſibi titulum vſurpauerat,* Omnia, *ait,* quæcunque prædicta ſunt, fiunt: Rex ſuperbiæ (*Antichriſtus*) propè eſt. *Ad Mauritium quoque Imperat.* Ego, *inquit,* fidenter dico, quia quiſquis ſe vniverſalem Sacerdotem vocat, vel vocem deſiderat in elatione ſua, Antichriſtum præcurrit, &c. *Hæc vero quis putat ſcripturum fuiſſe Gregorium, ſi Romani Epiſcopi hoc priuilegium à Conſtantino Imperatore habuiſſent;*

huiſſent, vt principes Sacerdotum totiuſque mundi & eſſent, & appellarentur? Sed quid multa in re manifeſtiſſima? Nam probatorum ferè omnium hiſtoricorum conſenſu vnanimi traditur, Bonifacium III. à Phoca Imperatore parricida, primum inter omnes Pontifices Romanos impetraſſe, vt Romanus Epiſcopus omnium Eccleſiarum per vniverſum Chriſtianum orbem & eſſet & haberetur Princeps & caput: reclamantibus quidem, tum quoque adhuc, ſed fruſtra, plurimis celeberrimis Eccleſiis ac Epiſcopis.

De Conſtantini Donatione in ſpecie.

Hæc contra iſtam Conſtantini M. ſuppoſititiam Donationem in genere dicta ſufficiant. Quod ſi ipſam paulò penitius inſpicias, tot deprehendes ἀνακόλουθα*, vana, falſa & analogiæ fidei contraria, quot ferè ei inſunt verba. Primùm Inſcriptio huius Donationis ita habet:* In nomine ſanctæ & individuæ trinitatis Patris ſcilicet, & Filij & Spiritus ſancti. Imperator Cæſar Flau. Conſtantinus in Chriſto Ieſu, vno ex eadem ſancta Trinitate, Salvatore Domino Deo noſtro: fidelis, manſuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Gothicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Hunnicus: Pius, Felix, Victor, ac Triumphator, ſemper Auguſtus. *Hæc inſcriptio non convenit cum veris Conſtantini literarum Inſcriptionibus, quæ quidem apud Euſebium exſtant, in quibus ſolùm Victor Conſtantinus, Maximus, Auguſtus appellatur, ac nihil præterea.*

Inſcriptioni ſimilis eſt Data: *vt vocant, ſeu Subſcriptio, vnde ex illa quoque argumentum irrefragabile colligi poteſt, hanc paginam mentitam & effictam eſſe. Nam ſi legatur, Data Romæ à Conſtantino Auguſto quarto Conſule, & Gallicano quarto Conſule, evidentiſſimum erit mendacium. Gallicanus enim fuit Conſul cum Symmacho, & non cum Conſtantino Auguſto: & quidem ſemel fuit Conſul, non bis, ter aut quater. Sed fuit Conſtantinus quartùm Conſul cum Licinio, ante aliquot annos, quàm cogitaret Conſtantinus ſedem Imperatoriam Conſtantinopolim transferre. Bartholom. Pincernus hoc mendaciũ corrigere volens, ſuam inſcitiam prodidit, vt qui notas* VV. CC. CC. *exprimat,* Viris Conſulibus & clariſſimis. *Cuſpinianus excutiens hunc Conſulatum:* Vereor, *inquit*, conficta planè eſſe, quæ de Sylveſtro leguntur, & de lepra Conſtantini: nec modo paleas videri, ſed planè quiſquilias & peripſemata. *Non fugit quoque Laurentium Vallam hæc vitioſa ſubſcriptio, quam egregiè exagitauit, Inter alia inquit:* Mirandum Auguſtum leproſum elephantiâ, velle etiam accipere conſulatũ. *Quo vno argumento totum privilegium confutatur, profligatur, evertitur.*

Inſcriptioni & Datæ reſpondent reliqua: dicit enim Conſtantinus, Per hanc Imperialem conſtitutionem omnes Epiſcopos Romanæ Eccleſiæ ſubjectos eſſe debere. *Sequitur ergo ante hanc Conſtitutionem eis ſubjectos non fuiſſe: & per conſequens etiam falſum erit, quod contendunt, ſe plenariam poteſtatem in omnes totius orbis Eccleſias habere jure divino: Chriſtum enim dicendo S. Petro*, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & tibi dabo claves Regni cœlorum: cuicunque remiſeritis, &c. *Item*, Paſce oues meas: *Petrum deſignâſſe omnium Apoſtolorum Principem, eiuſque Succeſſores in ſede Romana omnium Sacerdotum, Presbyterorum, Epiſcoporumque caput, adeòque totius orbis Monarchas. Nota enim eſt in jure Pontificio Extra. com. c. de Majoritate & Obed. horum verborum Chriſti explicatio Bonifacij VIII. vbi inter alia ſic loquitur Beſtia:* Dixit Dominus ipſi Petro, Paſce oves meas: Meas, *inquit*, & generaliter, non ſingulariter has vel illas: per quod commiſiſſe ſibi intelligitur univerſas. Sive ergo Græci ſive alij dicant, ſe Petro ejuſq; ſucceſſoribus non eſſe commiſſos, fateantur neceſſe eſt, ſe de ovibus Chriſti non eſſe, dicente Domino in Ioanne, unum ovile & unicum eſſe paſtorem. *Nec mihi objiciant, Chriſtum quidem dediſſe hanc poteſtatem Petro, Petrum ſuis ſucceſſoribus, Conſtantinum autem eam confirmâſſe: nam Donationis & Conſtitutionis, Confirmationis ne unico quidem verbo fit in hac pagina mentio.*

In Symboli recitatione Idea ſeu forma vocabulo utitur Conſtantinus pro hypoſtaſi & perſona. Hoc vero Theologis Conſtantini tempore in uſu non fuit.

Recitat Verſiculos, quos Aurelius Prudentius Poeta nonaginta annis poſt compoſuit.

Dicit, ſe receſſiſſe à cultura Idolorum, à Simulachris mutis, ſurdis & manufactis. *At ſi verum eſt quod Pontificij de eo referunt, ipſe ſimulachra muta, ſurda & manufacta coluit. Aliquoties fatetur*, ſe credere in Deum Patrem omnipotentem, &c. prout didicerit à ſummo Patre & doctore Sylveſtro. Admonitum ſe *indicat* in ſomnis à B. Petro & Paulo, ut vocaret Sylveſtrum Epiſcopum, qui perſecutiones ejus fugiens ad montem Soracte in cavernis petrarum cum ſuis Clericis latebras foveat. *Nunquam autem Conſtantinus perſequutus eſt Eccleſiam Chriſti, articulos quoque fidei chriſtianæ non primò didicit à Sylveſtro: ſed, ſi Nicephoro Conſtantinopolitano hiſtorico credimus*, ut ex Chriſtianis parentibus natus, ita etiam ab incunabulis in fide Chriſtiana inſtitutus fuit. *Qui antequam Sylveſter eſſet Papa, cum Miltiade Pontifice Romano per literas egit de rebus Chriſtianis, & in cauſa Cæciliani Carthaginenſis Epiſcopi, quem Donatiſtæ perſequebantur, ſapienter ac piè judica-*

judicavit. Et hujus generis multa alia in ea Donatione exſtant, ſed iis commemorandis tempus perdere, ac bonas chartas commaculare nolo. Et quid de hac ipſa Donatione judicârit ipſemet Gratianus, vel illi qui poſtea Decreto eius eam infarſerunt, Paleæ, *titulus, quo illam ornârunt, ſatis indicat. Notantur enim hoc nomine ea, quæ à Gratiano in veteribus codicibus & canonum collationibus non ſunt inventa, quæq; in Scholis non leguntur, quòd non habeant intus bonam frugem.*

Palea quid.

Quæ cùm ita ſint, mirum non eſt, ſi etiam in denſiſſimis Papatûs & omnium errorum tenebris multi pietate & doctrinâ præſtantiſſimi viri hanc Donationem & voce & calamo confutârint. Scripſit enim contra illam Petrus de Vineis, *qui circa annos Domini* 1230. *Friderici Imp. fuit Cancellarius.* Dantes *quoque* Florentinus, *qui claruit anno Chriſti* 1320. *ſcripſit librum, quem appellavit* Monarchiam, *in quo refutat hanc Donationem, vt quæ nec facta ſit, nec fieri jurè potuerit: ob eamque rem hæreſeos fuit damnatus.* Marſilius Patavinus *in Defenſore pacis, qui vixit circa annum Domini* 1324. Laurentius Valla *ex profeſſo, circa annum Chriſti* 1440. *Is in proœmio & propoſitione inter alia inquit*: Scio jam dudum expectare aures hominum, quodnám Pontificibus Rom. crimen impingam. Profectò ingens, ſive ſupinæ ignorantiæ, ſive immanis avaritiæ, quæ eſt Idolorum ſervitus: ſive imperandi vanitatis, cujus crudelitas ſemper comes eſt. Nam aliquot jam ſeculis aut non intellexerunt, Donationem Conſtantini commẽtitiam fictamq; eſſe: aut ipſi finxerunt, ſive poſteriores in majorum ſuorum dolis veſtigia imprimentes, pro veras quam falſam cognoſcerent, defenderunt: dedecorantes pontificatûs majeſtatem, dedecorantes veterum Pontificum memoriã, dedecorantes Religionem Chriſtianam: & omnia cædibus, minis flagitiiſq; miſcentes. *Hæc Valla. Eandem etiam oppugnavit* Cuſanus Cardinalis, *ſuamq; ſententiam ad Baſilienſe Concilium mittere non eſt veritus, circa annos Chriſti* 1460. Æneas *quoque* Sylvius *qui ad ſummum Pontificatum promotus Pius* 2. *fuit nominatus, Dialogum contra eam ſcripſit. Reprehendit vanitatem hujus Donationis &* Hieronymus Paulus Cathalanus *Canonicus Barcinonenſis, Iuris utriuſque Doctor, & Cubicularius Alexandri 6. Pontificis Max. in ſua Practica Cancellariæ Apoſtolicæ circa annos* 1496. Ottho Friſingenſis, *&* Raphael Volateranus *in vita Conſtantini. Omnium tamen horum firmiſſima eſt* Cuſani *refutatio Commentariis Æneæ Sylvii de Concilio Baſilienſi, Coloniæ anno* 35. *impreſſis, adjunctæ ſunt iſtæ Refutationes Conſtantini Donationis: & præterea adjectæ multorum Hiſtoricorum, qui de rebus Conſtantini ſcripſerunt, teſtimonia. Ex quibus liquidò cuivis apparet, totam illam Donationem fuiſſe eis ignotiſſimam, atque adeo poſtea à Papis impudenter confictam.*

Qui contra Conſtantini Donationem ſcripſerint. Petrus de Vineis. Dantes Florentinus. Marſilius Patavinus. Laurentius Valla.

Cuſanus Cardinalis. Æneas Sylvius Hieronymus Paulus. Ottho Friſingenſis. Raphael Volateranus.

Naucletum *quoque hanc paginam ſuſpectam habuiſſe ea produnt, quæ Generat.* 11. *libro* 2. *ſcribit*: Qualia, *inquit*, & quæ Conſtantinus Eccleſiæ donauerit Romanæ variant in hoc authores: text. in c. Conſtantinus. refert eum conceſſiſſe B. Sylveſtro vrbem Romam, Italiam & omnium Occidentalium regionum provincias; vt habetur d. 96. c. Conſtantinus. Alii dicunt ex textu paleam eſſe & nihil probare: quod credibile redditur, nam Conſtantinus poſteà præmiſſa regna filiis ſuis teſtamentò reliquit, quæ etiam abinde ſucceſſionis jure in manibus remanſerunt Imperatorum & Regum Catholicorum: ad quod non facit modicum cap. fundamenta de elect. lib. 6. loquens enim de Donatione Conſtantini, tantum dicit de vrbis Romæ donatione, Italiæ & aliarum provinciarum nullam faciens mentionem. *Item*, Canon futuram 12. q. 1. aſſerit, quòd Conſtantinus fidem veritatis adeptus dederit licentiam per vniuerſum orbem ſuo degentes Imperio non ſolùm fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi Eccleſias. *Et mox*: Quæ hodiè dicuntur de Patrimonio Petri & Eccleſiæ ferè omnia inveniuntur à ſequentibus Principibus donata. *Hucuſque Nauclerus. Confutârunt eandem ſolidiſſimè Authores Hiſtoriæ Eccleſiaſt. Magdeburgenſes Cen.* 4. *cap.* 6. *per aliquot folia. Item* Theodorus Bibliãder: *& nuper firmiſſimè Author* Bruti fulminis, *vt putem nihil habere amplius Pontificios quod contra dicere poſſint: & ob eandem cauſam nos quoque in ea confutanda breuiores fuimus.* Auguſtinus *quidem* Steuchus, *doctus alioquin vir & multæ lectionis, qui ſub Paulo III. claruit, pro hac Donatione contra Laurent. Vallam ſcripſit: nulla autem, quod pace eius dixerim firma & ſolida profert argumenta, licet vndiquaq; omnia, quæ hanc cauſam juvari poſſunt, magno ſtudio congerat.*

Nauclerus.

Centuriatores Magdeburgen. Theodorus Bibliander. Brutum Fulmen.

MIRVM *in modum autem aucta ſunt bona Eccleſiarum hinc inde per orbem etiam poſt Conſtantini Magni ætatem, largitione partim Imperatorum, Regum, Reginarum aliorumque Principum: quales fuerunt inprimis* Theodoſius *eiuſque coniunx* Eudocia, *Nicephorus lib.* 14. *c.* 9. *&* 5. Iuſtinianus, *Evagrius lib.* 4. *Cap.* 17. *ex Procopio.* Childebertus, *Paulus Diaconus lib.*4. *de Longobard. Cap.* 2. Cledoueus. *Turonenſis libro* 2. *hiſt. Cap.* 37. Chilpericus, *idem lib.*5. *Cap.*34. Dagobertus, *Regino libro* 1. Odda *vxor Boggis regis Aquitanorum, Sigebertus.* Offa *rex, Polydorus lib.* 4. *hiſt. Anglicæ.* Arnulphus *Aventinus libro* 4. *Annalium* Carolus Magnus, *Eginhardus, Regino lib.* 2.

Bona Eccleſiarum aucta poſt Conſtantinum M. I.

Adon Vienneuſis, Sigebertus, & Annonius lib. 5.
capite 10. *de Francis. Mutius in Chron. fol.* 62.
Ottho *Thuringorum Marchio, qui primus Mo-
guntino Archiepiſcopo Decimas ſuæ terræ pro-
miſit, Phrygio.* Conradus II. Imp. *Cranzius.*
Henrici Imperatores. Fridericus II. *Chron.
Vrſpergen.* Ludovicus IV. Imp. *quem etiam
monachi & ſacratæ Virgines Bojariæ ob benefi-
centiam Deum fecere, cœloq́; locârunt: cùm è
contra ad inferos eum deturbârint Rom. pontifi-
ces, quòd eorum ſuperbiæ & immodicæ dominan-
di libidini obviam ierit: Avent. lib.*4. *fol.*489.
alijq́; ſine numero cùm Imperatores, tum
2. principes. *Partim locupletatæ ſunt Eccleſiæ Ro-
manorum Epiſcoporum aliorumque liberalitate:
quales fuerunt* Sixtus 3. *qui ob magnificas opes
Eccleſiis collatas, ditator & collator Eccleſiarum
nominatur, ut indicat Sabellicus Enne.* 8. *lib.*1.
& Panthal. in Chron. Simplicius, *liber Pontif.*
alijque plures.

3. *Partim ex contributione, benevolentia & do-
natione piorum & Fidelium: quorum nulli bono
quidem zelo hoc fecerunt nimirum ad promovē-
dum Dei honorem verbumq́; alij verò ex ſuperſti-
tione, pro redemptione ſcilicet animarum ſuarū.*
4. *Partim etiam multatione aliorum. Vel em-*
5. *ptione. Vel fraude: qua in re Sacrificuli mona-*
6. *chiq́; mirè induſtrij fuerunt: præſertim verò
Pontif. Rom. qui fictitio titulo* Patrimonij Apo-
ſtolorum *effecerunt, ut Sicilia tria talenta cum
dimidio auri contulerit Eccleſiæ Rom. P. Diaco-
nus lib.* 21. *Romanorum rerum. Sub eodem præ-
textu dementantes Francorum Reges, Italiæ to-
tius Domini facti ſunt. In Matiſconenſi autem
Synodo, anno Domini* 813. *juſſu Caroli Magni
habita cap.*7. *ſancitur,* ut Epiſcopi ſive Abba-
tes, qui non ſaluti animarum, ſed avaritiæ
& turpi lucro inhiantes, bona Fidelium ad
ſe pertraxerint, pœnitentiæ regulari, tan-
quam turpis lucri ſectatores, ſubjaceant:
bona autem illa, non ſolùm accepta, ſed
potius rapta, hæredibus reddantur. *Hæc lex
ſi hodie obſervaretur, Deus bone quàm multa
reddenda forent fidelibus. Ita ferè in Cabillo-
nenſi* 2. *Synodo cap.* 6. *præcipitur,* ne ſacerdo-
tes perſuadeant hominibus, ut abrenuncian-
tes ſeculo, res ſuas Eccleſiæ conferant. *Et
cap.* 7. ut qui homines illectos circumve-
niendo totonderint, & res illorum tali per-
ſuaſione ad ſe rapuerint, pœnitentiæ regu-
lari ſubjaceant.

7. *Partim donatione & legatione morientium:
Sozom. lib.* 7. *cap.* 26. *teſtis eſt*; Epiphanij
Epiſcopi in Cypro tempore, undique mul-
tos, quibus propoſitum erat in pios uſus
opes ſuas diſpenſare, non modò inter vivos
Eccleſijs eas donâſſe, ſed multo etiam ma-
gis morientes teſtamento reliquiſſe. *Sed &
Proſper ſcribit lib.*2. *cap.*9. *de vita contempt. ſuo
tempore* Hilarium Epiſcopum Arelaten. ac-
ceptis numeroſis fidelium hæreditatibus
Eccleſiæ ſuæ poſſeſſiones valdè ampliâſſe:
*ita tamen ne cum damno & fraude hæredum fie-
ret. Vnde Auguſtinus in Sermone de Vita Cle-
ricorum ſcitè:* Quicunque, *ait*, vult exhære-
dato filio Eccleſiam hæredem facere, quæ-
rat alium, qui ſuſcipiat, quàm Auguſtinum.
17. *q. ult. c. ult. Vbi etiam laudatur ejus Epiſcopi
factum, qui teſtatori cuidam à quo liberos non
habente bona ſua Eccleſiæ relicta fuerant, poſt-
quam liberos præter ſpem & opinionem ſuſcepe-
rat, omnia reſtituerat: quod idem traditur* 13.
*q.*2. *cap. ſi quis iraſcitur. Aurelianenſis quoque
Synodus* 2. *anno Domini* 525. *habita, ſtatuit,*
oblationes defunctorum, qui od aliqua cri-
mina fuerint interempti, accipiendas, mo-
dò ſeiſpos proprijs manibus non interfece-
rint. *Id quod in Antiſiodorenſi Synodo cap.*17.
omninò prohibetur his verbis: Quicunque ſe
propriâ voluntate in aquam jactaverit, aut
collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore
præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qua-
libet occaſione voluntariè ſe morti tradide-
rit, iſtorum oblata non recipiantur.

Partim ex Iudicijs: quod nimirum Magiſtra- 8.
*tus politicus maleficorum & improborum homi-
num bona Eccleſijs adjudicavit. Partim ex præ-* 9.
da & rapinis. Partim denique ex hæreditate 10.
*Epiſcoporum, Presbyterorum & Sacerdotum mul-
ta quoque ceſſerunt Eccleſijs. Nam in Agathen-
ſis Synodi cap.*5. *ſtatuitur,* Si Epiſcopo ab ali-
quibus fuerit derelictum aliquid, ut non pro
proprio, ſed pro facultatibus Eccleſiæ ha-
beatur, 12. *q.*3. *Pontifices quibus. Et in Synodo
Hiſpalenſi* 1. *cap.*1. *ſtatuitur,* ut Epiſcopus, qui
res proprias, exceptis filijs & nepotibus, al-
teri, & non Eccleſiæ ſuæ, dimiſerit: quic-
quid de Eccleſiæ rebus aut donaverit aut
vendiderit, aut quocunque modo ab Ec-
cleſia tranſtulerit, irritum habeatur. *Vnde
Gregorius lib.* 9. *indict.* 4. *epiſt.*14. *inquit:* Sa-
cris Canonum legibus eſt definitum, ut in
his quæ antiſtes epiſcopatus tempore ac-
quiſivit, non alius niſi ſola Eccleſia ſucce-
dat. *Repetit idem lib.*10. *indict.*5. *epiſt.*42. *Ex-
ſtat eadem lex inter Francorum leges quas An-
ſegiſus collegit juſſu Caroli Magni, ſcilicet,* ut
unuſquiſque Preſbyter res quas poſt diem
conſecrationis acquiſierit, proprias Eccleſiæ
relinquat *lib.*1. *cap.*150. *Hoc etiam docet Canon*
35. *Aquiſgranenſis Synodi ſub Ludovico Pio ha-
bita, quo præcipitur,* ſacerdotes nihil proprium
habere, ſed Eccleſiæ facultates tanquam
communes ſuſcipere debere. *Et in Synodo
quadam Rom. ſancitur cap.*2. ut moriente Ro-
mano Epiſcopo, vel cujuſcunque civitatis,
nullus præſumat facultates ejus invadere,
ſed ſucceſſoribus eorum reſerventur inte-
græ. *Sed tamen conſenſu Clericorum licebat
interdum Epiſcopis de theſauro Eccleſiæ ſuccur-
rere*

rere ſuæ familiæ, juxta Canonem 4. Avernenſis Synodi.

CAPVT III.
De Origine DECIMARUM.

EX ijs quæ habentur Gen. 14. & 18. apparet, conſuetudinem dandi DECIMAS etiam ante legem fuiſſe uſitatam, ſed ſine expreſſo mandato Dei. Moſes enim teſtatur ibi, Abrahamum à cæde Orientalium Regum redeuntem Melchiſedecho regi Salem & Sacerdoti altiſſimi Decimas ex præda hoſtibus ereptâ dediſſe: & hoc ita narratur, ut ſatis appareat, id pijs hominibus in more tum fuiſſe, ut ſi quid ipſis ex animi ſententia ſucceſſiſſet, aut ſingularem Dei benevolentiam ſenſiſſent, Decimarum oblatione gratitudinem ſuam teſtarentur. Et Iacob in Meſopotamiam fugiens, Decimas vovebat Domino omnium quæ illic acquireret, ſi incolumis reverteretur, & Deus itineris comes eſſe, atque ab Eſaui Tyrannide liberare dignaretur.

Poſtea verò conſtitutâ politiâ Moſaicâ, cùm populus univerſus in 12. tribus fuiſſet diſtributus, & tribus Levitica cultui divino deſtinata, ac mancipata, nullos agros, vineas poſſeſſioneſve proprias haberet, quòd nimirum Levitæ atque Sacerdotes omni rei familiaris curâ atque ſolicitudine liberi & ſoluti, tantò commodius faciliusque rei divinæ vacare poſſent, Moſes prudentiſſimus Princeps Legem tulit, quâ, vt in Exodo, Numeris, Deuteronomioque exſtat, & à Ioſepho ſimul exponitur Antiquitat. Iud. lib. 4. cap. 3. & 6. Primitias & Decimas omnium frugū omniumque pecudum Sacerdotibus & Levitis offerri mandavit, ſic, vt omnis, qui poſſideret agrum, vel vineam, vel olivetum, vel etiam hortum, & ſi quid eſſet, quod exerceretur in terris, ſed & ſi quis pecuaria haberet, is offerret ex illis Deo omne, quod primum eſſet, & decimas quoque ad Sacerdotes deferret. Et hoc eſt, quod docemur ex Lege, vt nullus homo licitè & legitimè vtatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quæ pecudum protulit partus, niſi ex ſingulis Deo Primitiæ & Decimæ dentur. Atque ſic Moſes, imò Deus ipſe, cuius juſſu ille cuncta geſſerat, author fuit, vt Primitiæ & Decimæ Levitis ac Sacerdotibus offerentur. Hæc ferè Polyd. Vergilius de Invent. rerum lib. 6. cap. 14.

Decimarum genera in veteri Teſtamento tria.

Harum autem decimarum veteris Teſtamenti tria potiſſimùm fuerunt genera. Primum quotannis decimæ Levitis dabantur ex univerſis frugibus. Alterum genus erat decimarum, quas ex ſuis Decimis Levitæ, id eſt, inferior Miniſtrorum ordo ſummo Sacerdoti ſolvebant. Tertium earum fuit, quæ tertio quoque anno ad pauperum, viduarum, pupillorum & peregrinorum inopiam ſublevandam reponebantur. His quartum annumerat Hieronymus in Ezechielem genus Decimarum, quas Iſraelitæ in ſuis horreis ſeparabant, ut comederent eas, cùm irent Hieroſolymam in Templum & in veſtibulo Templi Sacerdotes & Levitas ad convivium invitarent. Itaque Decimarum uſus multiplex & reverà ſanctus fuit. Per has enim admonebantur privatim ſinguli, à Deo dari fruges terræ, cui illi hanc gratiam referre debeant, ut illis piè & religiosè frui poſſint. Deinde ad conſervationem divini cultus faciebant: quæ etiam cauſa eſt, quòd Deus illas ſibi vendicat, num. 18. Præterea ex illis pauperes alebantur, qui non minima Eccleſiæ pars ſunt. Idcirco etiam Deus poſteris temporibus ſeveriſſimè decimas requiſivit, ſi quando in illis reddendis negligentiores aut parum Fideles eſſent. Apud Malachiam certè Sacrilegij illos accuſat, & ſe ab illis ſpoliari, & ideò maledictos, & execrationi obnoxios eſſe dixit, & viciſſim uberem benedictionem pollicetur, ſi quod illi debetur, fideliter reddant. Malach. 3.

Quo tempore autem, & à quibus conſuetudo invaluerit, & ritus dandi Decimas & Primitias fuerit apud Chriſtianos primò inſtitutus, non ſatis certò liquet. Polydorus Vergil lib. 6. cap. 14. de Invent. rerum affirmat, Patres, hoc eſt pontifices Rom. Lege ſanxiſſe, decimas eſſe ſolvendas; ſicuti latè pateat ex compluribus ipſorum decretalibus Epiſtolis. Herm. Gigas author eſt, Conſtantinum M. primò præcepiſſe, ut Decimæ omnibus Eccleſijs ſolverentur, de omnibus rebus. Rodolphus Gualth. hom. 183. in Luc. cùm initia, progreſſum, uſum ac rationem decimarum, Gazophylacij & opum Eccleſiaſticarum veteris Teſtamenti paucis, ſed diligenter expoſuiſſet, de Origine Decimarum aliarumq; opum Eccleſiaſticarum novi Teſtamenti, hæc ſubjungit: Ante Conſtantini Magni imperium nunquam eâ pace & tranquillitate uſi ſunt Eccleſiæ, ut certos redditus conſtituere poſſent, ex quibus ſacrorum & miniſtrorum impenſæ fierent. Ab eo tempore autem res in melius conſtitutæ ſunt, & principum Chriſtianorum nobiliumq; hominum liberalitate Eccleſiæ ditari cœperunt, Decimarum denique collatio reſtituta eſt, ſicuti vetuſtiſſimarum Eccleſiarum & Collegiorum fundationes, & quæ de his paſſim exſtant inſtrumenta ſeu tabulæ publicæ teſtantur. Et iſta quidem ſcire opus eſt propter eos, qui ſub religionis Eccleſiaſticæ aut Chriſtianæ prætextu immunitatem quærunt, & ne Decimas, aut alios cenſus agrorum domuumq; reddere cogantur, horum omnium initia atque originem ad Papatum referunt, quaſi Pontificum aut Monachorum rapacitas atque avaritia in hac etiam parte Iudaiſmum nobis reduxerit. Fatemur quidem illorum artibus atque dolis Collegiorum opes in immenſum auctas eſſe: id verò de omnibus Decimis, & antiquioribus Eccleſiarum redditibus nequaquam dici debet. Iuſtæ enim illæ opes ſunt, utpote ab illis donatæ, qui eas donandi jus habebant, & quos Dei amor,

atque Religionis ſtudium ad id commovit. Qua de re Auguſt. præclarè admadum, Decimæ, *inquit*, ex debito requiruntur. Quid ſi diceret Deus, Meus es ô homo, Mea eſt terra quam colis, Mea ſemina quæ ſpargis, Mea animalia quæ fatigas, Meus eſt Solis ardor: Et æquum omnia mea ſint, tu qui manus accommodas, ſolam Decimam merebaris, ſed ſerva tibi novem, da mihi Decimam. Si non dederis Decimam, auferam novem. Si dederis mihi Decimam, multiplicabo novem. Si ergo quærit aliquis, cur decimæ dentur? ſciat, quòd ideò dandæ ſunt, ut hac devotione Deus placatus, largius præſtet quæ neceſſaria ſunt, &c. *ut citatur capite 4. Tribarien. Synodi anno 899. habita, ex epiſtola Gelaſij Papæ cap. 27. Idem Auguſtinus Serm. 219. de Tempore*, Decimas egentium animarum tributa vocat, & juſtiſſimam Dei conſuetudinem eſſe, *inquit*, ut ſi illi Decimam non dederimus, nos ad Decimam revocemur: quique eas dare non vult, res alienas inuadere, & homicidiorum reum ante tribunal æterni judicis apparere: quia rem à Deo pauperibus delegatam ſuis uſibus reſervet. *Vnde colligitur, tum temporis, quandò Papatus nullus adhuc erat non ſolùm Decimas datas, ſed etiam ex jure & æquo, ſanctiſſimorum Patrum judicio, requiſitas fuiſſe. Sanè ex cap. 5. Matiſconenſis Synodi 2. anno 587. juxta Pannin. habita, apparet etiam ante illud tempus conſuetudinem hanc in uſu fuiſſe: ita namq; ibi ſancitur:* Leges divinæ conſulentes Sacerdotibus ac miniſtris Eccleſiarum, pro hæreditaria portione, omni populo præceperunt Decimas fructuum ſuorum locis ſacris præſtare, ut nullo labore impediti per res illegitimas ſpiritualibus poſſint vacare Miniſterijs, quas Leges Chriſtianorum congeries longis temporibus cuſtodivit intemeratas. Vnde ſtatuimus, ut decimas eccleſiaſticas omnis populus inferat, &c. Si quis autem contumax noſtris ſtatutis fuerit, à membris eccleſiæ omni tempore ſeparetur. *Carolum Magnum ſcribit Cranzius in ſua Metropoli lib. 1. cap. 8.* tributa Chriſtianis remiſiſſe, & eorum loco Decimas Eccleſijs & Epiſcopis aſſignâſſe.

Decimas fideliter ſolvendas. *In Durienſi quoque Synodo anno 779. habita à Carolo Magno ſancitur capite* 10. ut Decimæ ſolvantur: dare autem nolentes amoveantur à Preſbyteris Eccleſiarum uſque ad tertiam vicem: quòd ſi hoc contempſerint, ab introitu Eccleſiæ prohibeantur: & ſi hoc non emendaverint, à Miniſtris Reipublicæ diſtricti ſinguli per caput ſex ſolidos Eccleſiæ componant: & inſuper decimam dare cogantur. Quod ſi iterum contemptores exſtiterint, tunc per publicam authoritatem domus vel caſæ eorum hiufentur *(publicentur ſeu proſcribantur)* quouſque pro iſpa Decima ſatisfaciant. Quod ſi denuo rebelles vel contradictores eſſe voluerint, & ſuper ipſam hiufam ſuâ authoritate intrare præſumpſerint, tunc à Miniſtris Reipublicæ in cuſtodiam mittantur, uſque dum ad judicium publicum mittantur, & ibi ſecundùm Legem contra comitem vel partem publicam componant. *In Anglicana quadam Synodo anno 786. celebrata cap. 17. præcipitur*, ut omnes ſtudeant, de omnibus quæ poſſident, Decimas dare. *Idem etiam ſancitur in Moguntina Synodo anno 713: juſſu Caroli M. habita, cap. 38. In Synodo Cabilonenſi 2. c. 18. ſancitur, ſicut & à Nicolao 2. præcipitur*, ut qui Decimas poſt crebras admonitiones Sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. *In ejuſdem Synodi cap. 19. decernitur*, ut Epiſcopi & Abbates, de agris & vineis, quæ ad ſuum vel fratrum ſtipendia habent, Decimas Eccleſijs dent. *conſtituit quoque ibidem*, ut familiæ ibi dent Decimas ſuas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Miſſas audiunt. *Habita eſt hac Synodus anno Domini* 813. *juxta Sigib. in Chron. Alexander* 3. *tamen* conſuetudinem ſequendam docet in eo, utrum colonus ſolvere teneatur decimam Eccleſiæ, in cujus Parochia ſita ſunt prædia: an Eccleſiæ, ubi audit divina, & percipit Sacramenta: *tit.* 30. *cap.* 18. *Decret. Gregorij. In Arelatenſi Synodo 4. anno Domini* 813. *habita, ſtatuitur cap.* 9. ut unuſquiſque decimas & primitias de ſuis laboribus afferat. *Vrbanus* 2. *in Synodo Claromontana anno* 1095. *habita, ſanxit*, ut unaquæque Eccleſia Decimas ſuas habeat, nec ad alteram tranſeant.

In Lateranenſi Synodo generali ſub Alexandro 3. habita cap. 23. ſancitur, ut de hortis & nutrimentis animalium ſuorum Leproſi Decimas dare non cogantur. *In eadem Synodo, vel alia aliqua, hanc mox ſecuta præcipitur, ut videre licet tom. 3. Concil. fol. 612. 1.* ut de proventibus molendinorum & piſcariarum, de fœno quoque & lana Decimæ perſoluantur. 2. ut de fœno equitio, pomis, piris, apibus & omnibus fructibus decimæ dentur. 3. Religioſos etiam ex prædijs conductis decimas ſolvere debere: non de ſuis prædijs, niſi prius quoque de ijs datæ fuerint. 4. Religioſos de laboribus, quos proprijs manibus vel ſumptibus colunt, & de animalium nutrimentis, à decimarum præſtatione eſſe immunes. 5. Clericos à Clericis non debere decimas exigere. *Clemens 3. Papa* de omnibus prædiorum fructibus ab agricolis Decimas Eccleſiaſticâ cenſurâ exigendas cenſet *libro tertio, tit. 30. cap. 21. Ex parte. Idem & Cæleſtinus 3. fieri præcepit. ibidem. cap. 22. Non eſt.*

In Con-

In Concilio Lateranenſi ab Innocentio III. celebrato anno 1215. præcipitur, vt Decimæ antè cenſum & tributa ſolvantur. *cap. 54. extra de primi. & oblat. Cum non.*

Hæc & alia de fideliter ſolvendis & reddendis Decimis piè ſunt conſtituta. Etſi enim Leviticum Sacerdotium abolitum ſit, & ſacra legalia ceſſârint, manet tamen Miniſterium Euangelij, quod abſque Miniſtris ordinariis non poterit conſiſtere: neque deerunt vnquam pauperes, quos ſuo loco ſubſtituit Dei filius, vt in hos conferamus, quæ in ipſum collaturi eſſemus officia, ſi ille in terris viueret. Atqui idem Evangelij adminiſtros mercenarÿs confert, quibus ſua merces debeatur: & Paulus ad Corint. ſcribens, prolixè docet, tam juſtum & æquum eſſe, vt ex Evangelio viuant, qui Euangelium prædicant. quàm juſtum fuerit olim, vt ex ſacrario ederent, qui ſacris operabantur & Altari aſſidebant. At quæ juſtior ratio alendi Miniſtros excogitari poteſt. quàm vt ex Decimis viuant, qui publicæ ſalutis adminiſtri ſunt? Etenim, vt Origenes olim rectè monuit, niſi neceſſaria vitæ ſubſidia dêtur Sacerdotibus, ipſi in talibus occupati, minus vacabunt legi Dei: his autem non vacantibus verbo Dei, tu periclitaris: obſcurabitur enim lux ſcientiæ, quæ in illis eſt, te non ſubminiſtrante oleum lucernæ.

Nec eſt quòd aliquis Decimarum legem cum Ceremoniis abolitam eſſe dicat. Nam etiamſi illæ abrogatæ ſint durat tamen adhuc Miniſterium Eccleſiæ, & propter verbi prædicationem & Sacramentorum adminiſtrationem adhuc Miniſtris opus eſt, quibus, vt Deo militare poſſint, de victu proſpici oportet, ne vita negotÿs ad familiarem pertinentibus implicentur. Quibus autem argumentis probari poterit, Decimarum legem vnquam ab eo abrogatam eſſe? Illas quidem à Iudæorum Sacerdotibus impiè interceptas, & in vſus alios translatas fuiſſe legimus, ſed cùm Decimæ Principibus quoque debeantur, 1.Sam.8. *vt ex jure Regis apud Samuelem apparet, & Chriſtiani Reges atque Principes Eccleſiam frugum Decimis & aliis redditibus annuis auxerint, ſacrilegÿ culpâ non vacabit, qui aliquid horum auſus fuerit negare aut ſubtrahere. Idque eò conſtantius affirmamus, quòd prædia ferè eâ conditione vel venduntur, vel ad hæredes legitimos perveniunt, vt Decimæ annuorum prouentuum ex illis reddantur. Qui ergo has negant, vel in eis fraudem admittunt, multifariam peccant.* Primò *parui faciunt gratiam Dei, quando piget illos ſumptum facere in iis, per quæ ille ſeipſum & omnes regni ſui theſauros nobis offert.* Deinde *illi negant quod debetur, cuius liberalitate toto anno aluntur: cui denique ſe totos debent & quicquid habent. Injuſti enim operariis mercedem ſuam, impÿ verò egenis Chriſti membris à Deo deſtinatam alimoniam negant.*

Hercules, vt refert Marlianus libro quarto, capite ſexto Roman. antiquit. prædixerit, vitam ducturos felicem, qui bonorum omnium ſibi Decimam perſoluerent. Vnde per vulgatum apud Romanos verbum erat : Dives fieri qui vult, Herculi decimam ſolvito. *Pompon. Læto authore capite tertio de Sacerdot. Rom. Hinc Plautus in Sticho :* Decimam Herculi polliceam. *Et quod Lucullus Herculi Decimam perſoluiſſet felix & dives euaſiſſe vulgò creditum fuit. authore Alexand. libro tertio genial. dier. capite 22. Cicero quoque libro tertio, de Natura Deorum, graviter reprehendit;* quod multi Decimam Herculi vouerent pro divitiis & bona valetudine : pro ſapientia verò, quæ omnium rerum præſtantiſſima haberetur paucilſſimi. *Et arduum aliquid ſubituri Romani, aliis quoque Diis decimam vouiſſe leguntur, ſicut de bello* [illegible] *ſcribit Liuius : quos oppugnaturus Dictator decimam prædæ partem Apollini ſe daturum voto obſtrinxit. Quemadmodum & Græcorum ſapientiſſimi Athenienſes, rerum ſuarum Decimam in Sacrificiorum & belli vſus perſoluebant, quod ex Epiſtola quadam Pyſiſtrati tyranni ad Salonem, apud Laertium, apertè colligitur. Dolendum itaque eſt vehementer Chriſtianos, hac in parte, vt in aliis multis, ab Ethnicis ſuperari, quùm tamen illi, non ab Hercule, vt Ethnici, ſed à vero Deo, cœli & terræ creatore promiſſionem habeant, quâ per Malachiam Prophetam,* omnium rerum abundantiam *pollicetur his,* qui Decimas in domum ſuam liberaliter inferrent, *Vt verò Camillus, apud T. Liuium,* haud mirum eſſe, *ait,* quòd civitas Romana ſeditionibus arderet, quæ damnata votis omnium rerum potiorem curam, quàm Religione ſe exolvendi haberet : *ſic timendum eſt, calamitatum maximarum, quibus orbis Chriſtianus affligitur hodiè, non minimam cauſam eſſe, quod non fideliter ſoluantur Decimæ: Propheta enim meritò Iudæos à Deo puniri affirmat, quod Decimas non perſoluerent.*

Obyciunt autèm, pleroſque Decimis turpiter abuti, multos etiam illas transferre ad illicita & prophana ſtudia, vt ex Eccleſiæ bonis comeſſentur, ſcortentur, vſuras faciant, & opes iniquas ac injuſtas congerant. Sed calva hæc eſt excuſatio: Abuſus enim non tollit verum rei vſum. Aut ſi res eæ ſint è medio tollendæ, quibus homines pro ingenita vitioſitate abutuntur : non video quid in orbe reliquum ſit nobis futurum, & an nos ipſi ſupereſſe poſſimus. Abutuntur nonnulli ſacroſancto Dei verbo ad ſeminandos prauos & horribiles errores : abutitur magiſtratus iure & legibus : abutuntur homines cibo & potu cum corporis & animi bonis. Quamobrem, vt eſt inepta concluſio, negandum cibum & potum humano generi, quia hoc ipſis abutatur : ſic ineptè quoque ſtatuunt, Decimas Reſpondetur obiectioni de abuſu Decimarum.

non eſſe ſolvendas, quod plurimi nefariè ijs abutantur. Reddent iſti Deo rationem qui hæc faciunt, non qui Decimas ſolvunt. Nec aliqua excuſabit eum ratio, qui egenti neceſſarium victū ſurripit, ne fortè eo abutatur ad ebrietatem & crapulam. Chriſtiani hominis eſt, reddere vnicuique quod debetur, non autem ſuam iniquitatem alterius culpâ excuſare velle.

CAPVT IV.

De Origine OBLATIONVM & PRIMITIARVM.

Oblationis origo.

PRimitiva *Eccleſia ante Conſtantini Magni tempora cùm neque Decimas, neque vllos omninò redditus ſeu proventus poſſideret, fideles non ſolum pecunias, ſed primitias frugum variáque munera ad ſuſtentationem pauperum & verbi Dei Miniſtrorum liberaliter, pro ſua quiſque facultate, obtulerunt, vt ſupra quoque indicavimus. Hæc verò laudibilis conſuetudo progreſſu temporis in fœdiſſimum tranſiit abuſum. Etſi enim ſequentibus mox ſeculis ſub Chriſtianis Imperatoribus ac Magiſtratibus, Eccleſia opibus ſuprà quàm credi poſſit ditata & collocupletata fuiſſent, Sacerdotum tamen profunda avaritia oblationes nihilominus retinuit. In Matiſconenſi enim Synodo 2. capite 4. præcipitur*, vt omnibus Dominicis diebus oblationes tam panis quàm vini fiant, *vt Carranza refert fol. 245. b. Et in Synodo Moguntina anno 813. ſtatuitur*, vt ſine intermiſſiono populus admoneatur, quo oblationes ſubinde in Eccleſia faciat: Oblationes enim magnum eſſe remedium animarum. *Earum vſus ab hoc demum tempore mirandum in modum crevit in Eccleſia: & Sacerdotes eas longè maiori ſtudio, quàm pietatem, veram fidem, juſtitiam, ſanctitatem, charitatem, aliaque opera bona requiſiverunt & exegerunt ab auditoribus ſuis, ſubindè illud intonantes*, oblationes ad redemptionem animarum facere.

Oblationū abuſus.

Primitiarum origo.

Quod originem verò Primitiarum in Chriſti Eccleſia attinet, jubet eas eandem ob cauſam, quam modo diximus, offerre ad Altare Origenes, homil. 11. in Numeros: Decet, *inquit*, & vtile eſt, etiam Sacerdotibus Evangelii offerri primitias. Ita enim & Dominus diſpoſuit, &c. Et ſicut hoc dignum & decens eſt, ſic è contrario indecens & indignum exiſtimo, & impium, vt is qui Deum colit, & ingreditur Eccleſiam Dei, qui ſcit Sacerdotes & miniſtros aſſiſtere Altari, & aut verbo Dei, aut miniſterio Eccleſiæ deſeruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat ſolem ſuum producendo, & pluvias ſuas miniſtrando, non offerat primitias Sacerdotibus. *Meminit etiam primitiarum Sacerdotibus ad alimentum datarum Epiphanius lib. 3. tom. 2. hæreſi 80. Et Hieronymus lib. 3. Comment. in Ezech.*

Primitiæ & oblationes num hodie exigēdæ.

In primitiva autem eccleſia juſtum ſanctumque vſum Primitiarum & Oblationum fuiſſe nullus opinor negabit: cùm verò eccleſiis paſſim hodie Decimis alijſque proventibus abunde ſatis proſpectum ſit, eum non amplius retinendum arbitror, ne Fideles gemino degraventur onere, & Eccleſiarum miniſtris peccandi occaſio amplior offeratur. Deinde etiam ob hanc cauſam Primitiæ & Oblationes porrò non ſunt exigendæ, quod Sacrificio Chriſti, Sacrificia reliqua, præter Sacrificium laudis omnia ſunt abrogata: Ceſſante autem cauſa, ceſſat effectus. Vnde ne quis obijciat mihi, Primitias eodem jure quo Decimas exigi poſſe hodiè quoque cùm ſint eiuſdem generis: obiter notandum, quòd etſi eodem genere cenſeantur, eſſe tamen ita gravi ratione diſtinctas & inter ſe diverſas, vt eodem jure ſpecies ambæ minimè requirantur. Primitiæ enim quaſi quadam victima Deo magis quàm hominibus offerebantur inter veteri Teſtamento, vt reliqui fructus harum Oblatione conſecrarentur: Oblationes autem in hoc à Decimis differunt, quòd ipſæ nullâ re mediâ interveniente, Deo offerentur: Decimæ verò Sacerdotibus divini cultûs adminiſtris ſuſtentandis magis quàm honorandis ſolverentur. Quorum alterum agnoſcimus antiquatum, nec vllum aliud, vt diximus, præter ſacrificium laudis hodiè à nobis requiritur: alterum verò nec abrogatum, nec abrogandum dicimus. Sacrificijs enim ad colendum Deum, cui Sacrificio Chriſti ſatisfactum eſt, non opus habemus amplius: ſalarijs autem, quæ ex Decimis perſolvuntur ad alendos miniſtros opus eſt inprimis, ne Evangelij lumen exſtinctum velimus. Fine tamen primitiarum, quoad gratitudinem Deo exhibendam, & conſecrationem frugum, Chriſtianos teneri non inficior. In primis autem animi primitias Deo offerre debemus, ſic vt omnes noſtras cogitationes & conſilia, rationem & voluntatem noſque adeo totos Deo conſecremus, dantes operam, vt Spiritûs primitias conſequamur.

Primitiarum oblationū & Decimarum differentia.

Primitiarum oblationum & Decimarum differentia.

Ritus offerendi donaria Eccleſiis.

Quo ritu autem huiusmodi donaria omnia, de quibus hactenus, eccleſiis oblata fuerint, apparet ex ſupplicatione populi Wormatiæ Carolo M. oblata, quæ ita habet: Quiſquis noſtrum ſuas res Eccleſiæ tradit, DOMINO DEO illas offert atque dedicat, & non alteri: dicendo talia, & agendo, ita facit ſcripturam, de ipſis rebus quas donare deſiderat, & ipſam ſcripturam coram Altari aut ſupra tenet in manu, dicens ejuſdem loci Sacerdotibus atq; cuſtodibus: Offero Deo atq; dedico omnes res quæ in hac carthula tenentur inſertæ, pro remiſſione peccatorum meorū, ac parentum & filiorum, aut pro quibuſcunque illas libare voluerit, ad ſerviendum

ex his Deo in Sacrificijs, Miſſarumque ſolennijs, orationibus, luminarijs, pauperum ac Clericorum Alimonijs, & cæteris divinis cultibus, atque hujus Eccleſiæ vtilitatibus. Si quis autem eas inde (quod fore nullatenus, credo) abſtulerit, ſub pœna Sacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, diſtrictiſſimas reddat rationes. *Vbi illud quidem magnopere laudandum, quòd Caroli Magni adhuc ætate, donaria ſua Deo, non creaturis & ſanctis mortuis obtulerunt, quod ſequentibus mox ſeculis fieri cœpit: hoc vero vehementer improbandum, quòd donis ſuis imputârunt, quod ſoli Chriſto eſt tribuendum, qui ſolus pro remiſſione peccatorum noſtrorum ſeſe in cruce obtulit.*

Patet ex his quæ huc vſque diximus, eccleſias à Conſtantini Magni tempore demum poſsidere cœpiſſe. 1. Theſauros. 2. Vaſa omnis generis aurea & argentea. 3. Veſtes precioſas. 4. Villas & prædia. 5. Decimas. 6. Reditus. 7. Tributa & Vectigalia. 8. Frumentum. 9. Arces. 10. Territoria. 11. Libertos & Servos. *Sed quid inde ſecutum eſt?* RELIGIO peperit divitias, & filia devoravit matrem, *hoc eſt, divitiæ & opes pepulere pietatem, & induxerunt luxum. Neglecta autem pietas errori locum aperuit, error verò omnia ſuperſtitione oppleuit. ſuperſtitio denique, bonas literas oppreſsit, proq; his barbariem planteuit. Luxus pauperibus valedicere, egenos negligere, equiſones & canum magiſtros conducere, palatia exſtruere, aulas regias ædificare. Alcinoique hortos adornare cœpit & docuit. Vnde non immeritò D. Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum queritur*, acreſcentibus Eccleſiæ opibus, veras illas opes, pietatem ſcilicet, fidem, charitatemque eſſe diminutas. *Quocirca gliſcenti morbo ſuccurrendum ipſe putauit, & in hanc partem conatus eſt in illa Epiſtola pertrahere Epiſcopos ac Sacerdotes*, vt nihil poſſiderent, quo ſaltem in medio conſiſterent, & moderato divitiarum vſu eſſent contenti. *Iniquum petijt, vt æquum auferret, ſicut Eraſmus monet in Antidoto eius Epiſtolæ.*

Conqueritur etiam Henricus 5. Imp. in Apologia quadam contra Paſchalem Pontificem. Rom. Pontifices, Epiſcopos, Myſtas & Monachos ab Imperatoribus atque Regibus collocupletatos, vbi his pares opibus facti ſint, more perditorum, quo plura donata fuerint, plura concupiſcere. illiſque ſordere prima quæque vbi majora ſperârint. Auentinus lib. 6. fol. 611.

*Imò eo vſque progreſſa eſt eorum audacia, vt ex hac ipſa Imperatorum ac Principum liberalitate ipſos contemnendi ac deſpiciendi occaſionem arripuerint. Quam ingratitudinem ſeu potius impietatem, cum pœnæ iuſtæ denunciatione, Pontifici Max. Cardinalibus & Prælatis alijs Auenione congregatis, feſtiuo apologo Ioannes de Rupe*ſciſſa *Monachus pro concione anno Domini 1350.* *obiecit.* Hiſtoriam, *dicebat inter alia*, vobis inſignem cujuſdam rei, vt quondam in cœtu avium geſta eſt, narrare volo, ijs planè conſimilem quæ ſanctiſſimo patri evenerunt, & deinceps eventura ſunt. Fortè quędam avis olim inter cæteras enata eſt, omnium conſenſu pulcherrima, ſed implumis. Eam mox cęteræ certatim inviſunt: atque eas cum admiratione pulchritudinis miſeratio ſimul inceſſit, quòd illa inopiâ pennarum cum alijs volare non poſſet. Quid fit? Cœtus aviũ cogitur, deliberatur quâ ratione conſuleretur illi, ne inopiâ & nuditate interiret. Itaq; decretum fit, vt ſingulæ illi de ſuis plumis aliquid largirentur: largiuntur haud malignè. Quo magis autem plumis illa ſeſe veſtiebat, hoc formoſior erat: itaquę cæteræ certatim conferebant. Sed poſt quam illa ſe ſatis decoram & à cæteris avibus coli ſenſit, ſuperbire, inſoleſcere, reliquas aſpernari: neq; deſpicere tantùm, ſed roſtro ferire & inſectari cœpit. Indignatæ aves Concilium convocant: conſilium ineunt quid de ave tam ingrata & ſuperba ſtatuendum ſibi eſſet. In eo Concilio ſententia vicit quæ cenſebat, optimum fore, ſi ſingulæ plumas ſuas repeterent; quæ tantos illi ſpiritus feciſſent. Extemplò igitur ad avem illam convolant cæteræ: ſuperbiam & ingratitudinem exprobrant, plumas quæque ſuas evellunt, & nudam relinquunt. Ita vobis (*inquiebat, Papam & Cardinales alloquens*) haud dubiè eveniet. Nam vbi Cęſar cęterique Chriſtiani Principes eripuerint vobis illas opes divitiaſque, quas ipſorum liberalitate congeſtas, per luxum ac turpitudinem conſumitis, nudi reſtabitis. Ecquis veſtrum dicere audeat, Petrum aut Sylueſtrum 200. aut 300. equitum turmâ ſtipatum inceſſiſſe? quippe illi ſimplici cultu victuq; Romæ clauſi & obſcuri manebant. *Ita quidem ille: Verùm hæc eius παῤῥησία cauſa illi vinculorum fuit: nam Innocentius VI. eâ offenſus hominem in cuſtodiam conycere iuſſit, in cuſtodiam conycere iuſſit, in qua & periit, fato in an morte illatâ incertum: vt refert Froſſardus in ſua Hiſtoria lib. 1. c. 211. & lib. 3. c. 24.*

Non mirum igitur videri debet quòd, vt Hermannus Gigas refert, cùm præcepiſſet Conſtantinus, vt Decimæ omnibus Eccleſiis ſoluerentur de omnibus rebus, in aëre audita vox fuit: Hodiè venenum infuſum eſt Eccleſiæ. *Malleolus autem* De Nobilitate *affirmat*, manum in Laterano viſam eſſe ad parietem, cunctis videntibus ſimul ac legentibus, ſcribere: Hodiè venenum Eccleſiæ infuſurus: idque eo die factum eſſe cùm Conſtantinus I. Sylueſtro Papæ & Eccleſiæ Roman. dediſſet palatium Lateranum, vrbem Romam ac Italiæ provincias. *Idem Nauclerus lib. 2. Generat. 11. aſſerit: ac colligit, non tam ad res donatas, quàm ad iurisdictionem ſecularem, & ſuperbiam, quam*

Ioannes de Rupeſciſſa.

diuitiæ pariunt, eam vocem, ſi tamen vnquam audita ſit referendam eſſe.

CAPVT V.

BONA *Eccleſiaſtica* in quorum fuerint poteſtate à Conſtantini Magni temporibus.

BOna autem illa & reditus vndecunque, maximè tamen ex largitionibus, oblationibus, & contributionibus in vſum Eccleſiæ collectos, fuiſſe in cuſtodia & cura Epiſcoporum, ea teſtantur, quæ Patres Synodi Alexandrinæ de Athanaſio in Epiſtola ad omnes vbique Eccleſias referunt in Apologia 2. Athanaſij. Idem etiam colligitur ex Socrate lib. 7. c. 25. Ex Canon. 7. Concilij Gangren. in quo anathematizantur illi, qui oblationes extra Eccleſiam dare voluerint, præter Epiſcopi licentiam. *Idem ſancitur in Aurelian. Synodo 1. anno 512. habita, c. 17. cauſa 10. q. 1. De his quæ Paroch. & rurſum Aurelianenſi Synodo 3. anno 539. celebrata c. 23. In Agathenſi c. 36. & Aurelianenſi 4. can 11: Perſpicitur hoc etiam ex Anſegiſo libro 1. de legibus Francorum c. 143. vbi indicat*, Carolum Magnum conſtituiſſe, vt Decimæ ſint in Epiſcopi poteſtate. *Et Canon. 8. Meguntinæ Synodi*, Epiſcopis poteſtatem dat, res Eccleſiaſticas regendi & diſpenſandi: *Et Synodus Turonen. Epiſcopos hortatur*, vt magnam curam & ſolicitudinem circa pauperes habeant, & res Eccleſiaſticas Eccleſijs collatas cautâ circumſpectione diſpenſent. Dotem quoque & omnes redditus Eccleſiæ ad Epiſcopi ordinationem & curam pertinere, *ſanxit Concil. Vuormatien. anno 868. habitum c. 6. & 55.*

Sed hanc conſuetudinem graviter reprehendit Chryſoſtomus homil. 86. in Matth. ac queritur, Epiſcopos hoc modo in diſpenſare res, caupones, procuratores, publicanos & quæſtores redactos eſſe. *Vnde in Chalcedonenſi Synodo can. 26. cavetur*, nè Epiſcopis facultates Eccleſiaſticas tractent, ſed Oeconomis id onus imponant. *Et Ibas Edeſſenus Epiſcopus in eadem Synodo promittit*, ſe in poſterum, ſecundum conſuetudinem Antiochenæ eccleſiæ res curaturum per Oeconomos ex Clero ordinatos. *Hinc factum, vt Epiſcopi hoc onus impoſuerint Presbyteris, & Diaconis: quos propterea vocârunt* Diſpenſatores & Oeconomos, *vt eſt videre apud Sozom. lib. 8. c. 12. Theodorum lib. 1. Euagrium lib. 3. c. 32. item lib. 4. c. 35. Concil. Bracarenſe primum c. 25. Hincmarum in epiſt. ad Tornacen. Eccleſiam.*

Hypodiaconos *veriſimile eſt fuiſſe initio Diaconis attributos, vt eorum opera circa pauperes vterentur, illud tamen diſcrimen paulatim confuſum fuit. Cumq; amplitudo facultatum novam & exactiorem rationem adminiſtrandi poſtularet*, Archidiaconi *creari cæperunt: quanquam Hieronymus in epiſt. ad Nepotianum jam ſuâ ætate fuiſſe commemoret. Erat autem penes eos ſumma redituum poſſeſſionum, ſupellectilis & quotidianarum oblationum procuratio. Vnde Gregorius epiſt.* 10. *lib.* 1. *Salonitano Archidiacono denuntiat*, reatu conſtrictum teneri ipſum, ſi quid ex bonis Eccleſiæ, vel negligentiâ, vel vllius fraude deperierit.

Quemadmodum verò Diaconi & Archidiaconi primitiuæ eccleſiæ omnia faciebant de conſilio & voluntate Apoſtolorum & aliorum miniſtrorum: Ita poſt Conſtantini M. tempora Oeconomi iſti ſeu Diſpenſatores præteritis ſeu inconſultis Epiſcopis, & ſi neceſſitas poſtularet Imperatoribus, Principibus alijſque Magiſtratibus nihil temerè agendum ſtatuerunt.

Quòd igitur nonnulli Canones his ipſis temporibus editi, Epiſcopos nihilominus bonorum Eccleſiaſticorum diſpenſatores faciunt, non ita intelligendum eſt, quaſi ipſi per ſe eam ſolicitudinem geſſerint: ſed quia ipſorum erat præſcribere Diaconis, qui in publicam Eccleſiæ alimoniam recipiendi eſſent: de eo quod reſiduum erat, quibus & quantum cuique erogandum eſſet: quia inſpectionem habebant, an hi fideliter exequerentur, quod officij ſui eſſet. Sed de eo non eſt diſputandum longius, cùm ex plurimis Gregorij Epiſtolis conſtet, illo quoque tempore, quo aliàs Eccleſiaſticæ ordinationes multum vitiatæ erant, hanc tamen obſeruationem duráſſe, vt Diaconi alijque ſub Epiſcopo, pauperum eſſent Oeconomi, quibus ſine Epiſcopi voluntate & licentia nihil vel parùm agere licuerit.

CAPVT VI.

De Origine ADVOCATORVM ſeu IVRIS PATRONATVS, *Germanicè* Kaſtvogteyen.

CReſcente autem malitiâ cum numero Chriſtianorum & multitudine bonorum Eccleſiaſticorum, vt vel debita Eccleſiis difficulter perſoluerentur, vel potentiores multis in locis Eccleſiaſticis bonis, tanquam corui & vultures rapaces inhiarent, eaque ad ſe raperent & in ſuos vſus converterent, miniſtri verò Eccleſiarum aut ipſorum potentiæ reſiſtere non poſſent, aut alioquin, Chriſtum & Apoſtolos imitari volentes, cum nullo judicio contendere vellent: idcircò ad refrænandam illorum vim atque audaciam, decretum fuit in Milevitano Concilio ſub Arcadio & Honorio quinto Coſſ. anno 402. *habito, præſide D. Auguſtino*, vt petatur à glorioſiſſimis Imperatoribus, vt jubeant judices dare peritos ſibi Defenſores Scholaſticos, qui in actu ſint vel in officio defenſionum cauſarum Eccleſiaſticarum, more ſacerdotum, vt provinciæ iiſdem ipſi qui defenſionem Eccleſiarum ſuſceperint,

rint, habeant facultatem pro negotijs Eccleſiarum (quoties neceſſitas flagitauerit) vel ad obſiſtendum callidè decipientibus, vel obrepentibus, vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi judicium ſecretaria. *Et in Carthaginenſi Synodo 5. anno 420. celebrata, c. 9. in eandem ſententiam ſtatuitur*, vt ab Imperatoribus vniuerſis auxilium petatur, propter afflictionem pauperum, quorum moleſtijs ſubinde vexetur Eccleſia, quo defenſores ejus adverſus potentias diuitum cum Epiſcoporum proviſione deligantur. *Hinc Originem habere puto* Ius patronatus Die Kaſtvogteyn *Eccleſiarum & Cœnobiorum. Durauit hæc conſuetudo in bonis vel rebus temporibus ſine horum* Patronorum *Aſſenſu aut Conſilio quicquam decernere, & agere. Tandem verò cum Religio in dies declinâſſet in ſuperſtitionem, & Epiſcopi alijque Eccleſiarum Præſules jam arma Mauortia tractare didiciſſent, & ita ditionibus opibusque eſſent collocupletati, vt vel potentiſſimis Principibus reſiſtere poſſent, non rarò etiam vltrò iiſdem bella inferre auderent, manſit quidem vetus* Patronorum *nomen, omnis autem adminiſtratio opum ſeu bonorum Eccleſiaſticorum rurſus ad Epiſcopos devoluta & contorta fuit.*

Qua de re Auentinus in præfatione ad librum 6. Annal. ita ſcribit: Ante Paſchalem 2. Myſtæ, Monachi, Sacerdotes, Virgines, Sacratæ fœminæ, Epiſcopi, rebus divinis, ſtudio literarum, ſcribendis libris duntaxat operam dabant, rerum fluxarum caducarumque adminiſtratione contaminari & pollui ſe credebant. Pecuniæ igitur, prædiorum reiq; familiaris curam in procerum quempiam, qui vicinus aut author contubernij erat rejiciebant, à ſe verò relegabant. Illum Cæſar dabat, qui Sacerdotibus victum & veſtitum, pauperibus inde alimenta tribueret, huncque Βοηθὸν, Boëthum (*vnde vogt*) hoc eſt, patronum curatoremque vocabant. Primùm ſub Paſchale 2. immunitatem libertatemq;, amoto hujuſmodi adminiſtratore, ſacerdotes receperunt: polliciti quotannis Romano Pontifici aureum (quem Byzantinum vocant diplomata, Germanicè ein Ducaten) penſitare, facilè tùm Paſchali de alieno largiente tributumque accipiente. *Idem auctor lib. 6.* Paſchalis, *inquit*, Collegia & contubernia immunitate donat, & tributum annum (ſicut diplomata ejus oſtendunt) imponit. *Et fol. 617. dicit* ſe reperire Paſchalem primò Collegia, licet ab aliis extructa, immunitate donâſſe.

Cæterum cùm mox ſub ipſorum manibus opes iſtæ in extremè peruerſum vſum veniſſent, nec ſpes vlla fuiſſet, vt Epiſcopi communicato cum Principibus conſilio, ſecundum Scripturas omnia in priſtinam & bonam formam vnquam reſtituerent, iuſtiſſimè prudentiſſimeque in hac poſtremâ mundi ætate multi ſanctiſſimi Magiſtratus & Principes viri egerunt, quòd abuſum multiplicem ſuſtulerunt, & priſcum illum genuinumque vſum quaſi poſtliminio reuocârunt, inſtitutis ad hanc rem grauiter gerendam Oeconomis ſeu Diſpenſatoribus, qui non ſint auari, præfracti, inclementes, elati ac ſuperbi, ſed pij, frugales, fideles, liberales, tractabiles & prudentes, quibus Miniſtrorum & pauperum curam fideliter & diligenter commiſerunt, à quibus quot annis, aut quandocunque placuerit, rationem exigunt in quem vſum & quibus expoſita ac impenſa ſint opes.

Cæterùm de hoc toto negotio audiamus obſecro Marſilii Patauini iudicium. Is igitur in Defenſore pacis pro Ludouico IV. Imp. parte 2. c. 29. ante annos plus minus 250. ita ſcripſit. Moderni, *inquit*, Epiſcopi & præcipuè Romanorum, pro agris & ſecularibus dominiis fortiſſimè pugnant, & pugnas vndique inter Chriſti fideles concitant, dicentes ſe in hoc iura ſponſæ Chriſti defendere, cùm tamen ipſius iura non ſint, ſed iniuriæ, veram ſponſam, fidem videlicet, doctrinam & mores defendere, ne per prauos vſus aut actus, aut infidelium impetum corrumpatur, quaſi totaliter negligentes. His ergo de cauſis, antiquis temporibus, huiuſmodi officia & beneficia ſuſceperunt Sanctorum aliqui, quibus ſiquidem convenienter renunciare poſſent moderni, ad minus in communitatibus fidelium. Sufficienter enim per principantes ab oppreſſionibus defenditur Clerus, quin imò vix ipſe ab offenſionibus in aliquos reprimi poteſt. Verùm talibus renunciare ſecularibus officiis, poſſeſſioni atque dominio temporalium, non eſt propoſitum modernorum paſtorum, ſed pro huiuſmodi etiam armatâ pugnare potentiâ, non ſolùm habitis conſeruandis, verùm etiam pro reliquis vſurpandis, ſicut quilibet quâtumcumque rudis ſenſu, ſi non alio, doceri poteſt: vniuerſitatem fidelium etiam quam plurimùm ſcandalizantes, ex hoc ambitionis exemplo, non attendentes Chriſti comminationem Matth. 18. Qui ſi tamen ſponte huiuſmodi officia iudicialia, & authoritatem diſtribuendi temporalia relinque nolint, ipſiſque abutantur, ſecundum divinam & humanam legem, licitè poſſunt & debent Principes aut fideles legiſlatores eâdem ab ipſis reuocare.

Apud Romanos quoque IVS PATRONATVS *quoddam fuit à Romulo inſtitutum.* Ius patronatus apud Romanos *An verò Chriſtianorum Ius Patronatus de quo hic agimus, ab eo Originem habeat necnè, Lectori iudicandum relinquo. De illo Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. Antiq. ſic ſcribit:* Romulus, *inquit*, poſtquam diſcreuit potiores ab inferioribus mox legibus latis præſcripſit vtriuſque quid faciendum: vt patritii Sacra curarent, Magiſtratus

ſtratus

ſtratus gererent, ius redderent ſecum Rempub. adminiſtrarent, res vrbanas obirent: plebeii verò ab his negotiis immunes, quippe qui talium imperiti eſſent, nec vacaret eis propter inopiam, agros colerent, pecora alerent, exercerent quæſtuoſa opificia, &c. Commendavit autem Patritiis Plebeios, optione cuique è vulgo data, vt quem vellet Patronum ſibi legeret: mos ſanè Græcus & antiquus, quo diu Theſſali vſi ſunt, & Athenienſes priſci, ſed tum receptus in melius. Illi enim ſuperbè vtebantur clientibus opera eis iniungentes parum decora liberis, & ſi quando iuſſa non feciſſent intentantes verbera & abutentes tanquam emptitiis. Hos Athenienſes Thetas vocabant ob Miniſteria, Theſſali verò Peneſtas, exprobrantes eis fortunam ipſo vocabulo. Romulus contrà & appellatione decorâ cohoneſtauit hoc negotium, PATRONATVM nominans tutelam pauperum & humilium, & commoda vtriſque addit officia, excogitatâ ciuili ac perhumanâ copulâ. Conſtabat autem Ius Patronatus officiis huiuſmodi, iam inde apud Romanos durantibus. Patronos oportebat clientibus reſpondere de iure, cuius illi rudes eſſent, & abſentium æquè ac præſentium curam gerere, facientes quicquid pro filiis parentes ſolentes ſolent facere, quod ad pecunias & contractus attinet, & lites pro affectis iniuria clientibus ſuſciperé, ſi quis præter pacta detrimentum acciperet, & ſuſtinere accuſatoris impetum: & vt paucis dicam, quietem eis, quâ maximè opus haberent, parare à privatis publiciſúe negotiis. Viciſſim Clientum erat Patronos iuuare elocantes filias ſi his parùm eſſet pecuniæ, & ab hoſte captiuos redimere, vel ipſos, vel eorum filios: Privatarum quoque litium perditarum æſtimationes & mulctas publicas pecuniarias pro eis ſoluere, idque ſumptu proprio, non quaſi fœnoris loco, ſed ob referendam gratiam: publicorum quoque impendiorum quæ Magiſtratuum honorumúe cauſâ fiunt eſſe participes non ſecus quàm coniunctos genere.

CAPVT VII.

De vero & legitimo vſu BONORVM Eccleſiaſticorum.

QVis autem vſus iſtorum fuèrit, aut eſſe debuerit, & qualis diſpenſatio, paſſim tum in Synodorum decretis, tum apud vetuſtos authores reperias: nimirum, quicquid poſſidet Eccleſia, vel in fundis, vel in pecunia, pauperum eſſe Patrimonium. Vnde Ambroſius epiſt. 31. lib. 5. claris verbis teſtatur, quicquid tunc poſſideret Eccleſia, ſumptum fuiſſe egenorum. *Itaque ſubinde illic hæc cantilena Epiſcopis & Diaconis canitur, vt meminerint ſe non proprias opes, ſed pauperum neceſſitati deſtinatas attrectare: quas ſi malâ fide ſupprimant aut dilapident, rei ſanguinis futuri ſint. Vnde admonentur, cum ſummo tremore & reuerentia, velut in conſpectu Dei ſine perſonarum acceptione, eas diſtribuere, quibus debentur. Hinc & illæ apud Ambroſium, Auguſtinum, Chryſoſtomum, & alios ſimiles Epiſcopos graues obteſtationes, quibus ſuam integritatem apud populum aſſeuerant. Cùm autem æquum ſit, & Domini etiam lege ſancitum, vt qui ſuam Eccleſiæ operam impendunt, publicis Eccleſiæ ſumptibus alantur, nonnulli etiam eo ſeculo Presbyteri, Patrimoniis ſuis Deo conſecratis, voluntarii pauperes facti eſſent, talis erat diſtributio, vt nec miniſtris deeſſent alimenta, nec pauperes negligerentur. Cauebatur tamen interim, ne Miniſtri ipſi, qui frugalitatis exemplum dare aliis debent tantum haberent, vnde ad luxum aut delitias abuterentur: ſed duntaxat, quo ſuam inopiam ſuſtinerent.* Qui enim bonis parentum ſuſtentari poſſunt Clerici, *inquit Hieronymus*, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium committunt: & per abuſionem eiuſmodi iudicium ſibi manducant & bibunt.

Principio autem libera & voluntaria fuit adminiſtratio: cùm ſponte fideles eſſent Epiſcopi & Diaconi, & conſcientiæ integritas, vitaque innocentia pro legibus foret. Deinde verò quùm ex quorundam cupiditate, vel prauis ſtudiis naſcerentur mala exempla, ad hæc mala corrigenda in Romana ſynodo 3. à Sylueſtro I. Papa celebrata, ſi authori Conciliorum credimus, ſtatuitur & definitur Seſſ. prima c. 4. nimirum, Redditus Eccleſiæ in quatuor partes diſtribuendos eſſe, quarum vna detur Eccleſiæ ad reparationẽ Templorum: altera Pontifici ſeu Epiſcopo ad ſui ſuorumque ſuſtentationem: tertia Presbyteris, Diaconis & toti Clero: quarta pauperibus, infirmis ac peregrinis. *Caranza Epit. Concil. fol. 50. & Sagittar. fol. 21. Sed neque huius neque aliarum ſynodorum à Sylueſtro celebratarum probati Scriptores meminerunt, quales ſunt Socrates, Theodoretus & Sozomenus, qui tamen Romanæ quoque Eccleſiæ Hiſtoriam ſcripſerant. Simplicius tamen qui Pontificatum Romanum tenuit circa annum 474. idem decreuit in Epiſtola ad Florentium. Et Gelaſius 1. in Epiſtola decretali 1. ad Epiſcopos per Lucaniam, Brutios, Siciliam, c. 12. qu. 2. quatuor autem: idem repetit. Confirmatur à Gregorio Magno in Epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, cuius fragmentum exſtat c. 12. q. 2. Mos. Item lib. 12. indict. 7. Epiſtola 32. & lib. 11. indict. 6. Epiſtola 49. Confirmatur etiam in Bracarenſi Synodo 1. c. 25. A Gregorio 2. in Epiſtola ad Clerum Thuringiæ. In Salzburgen. Synod. anno 802. habita. Et Vuormatienſi anno 808. celebrata, c. 7. A Gregorio 3. in epiſt.*

*in epiſt. ad Germanos pro Bonifacio Germ. Apoſtolo, referente Auentino libro tertio, Annal. fol.*289.

Vbi obſeruandum quod partem eam quæ Epiſcopo aſſignatur, alij Canones peregrinis pauperibus adſcribunt. Sed nihil impedit, neque enim partem illam propriam Epiſcopi eſſe volunt, vt vel ſolus ipſe ingurgitet, vel quo libuerit profundat: ſed vt hoſpitalitati, quam ab ordine illo Paulus exigit, ſufficiat. Vnde Ambroſius epiſt.33.lib.5. dicit: Nihil Epiſcopum habere, quod pauperum non eſſet. *Atque ita interpretatur Gelaſius* 16. *quæſt.* 3. *vbi inquit:* Præſulum noſtrorum auctoritas emanauit, vt facultates Eccleſiæ Epiſcopi ad regendum habeant poteſtatem: ita tamen vt viduarum, & pupillorum atque pauperum, nec non & Clericorum ſtipendia diſtribuere debeant. Hoc etiam eis ſtatuimus dari, quod hactenus decretum eſt: reliquum ſibi Epiſcopi vendicent, vt (ſicut ante diximus) peregrinorum atque captiuorum largitores eſſe poſſint. *Et clarius etiamnum loquitur Gregorius* 12. *quæſt.*2. Mos eſt, *inquit*, Apoſtolicæ ſedis, ordinato Epiſcopo præcepta dare, vt de omni ſtipendio quod provenit, quatuor fiant portiones: Vna videlicet Epiſcopo & familiæ ejus, propter hoſpitalitatem & ſuſceptionem: altera Clero: tertia pauperibus: quarta reparandis Eccleſiis. *Nihil ergo Epiſcopo in ſuum vſum capere licuit, niſi quod ad moderatum frugalemque victum ac veſtitum ſatis eſſet. Quod ſi quis inſoleſcere cœpiſſet, vel luxu, vel oſtentatione ac pompa, ſtatim à collegis reprimebatur: niſi paruiſſet, honore abdicabatur.*

*Donationes quoq; illæ magnificentiſſimæ ampliſſimaque à Clodoueo factæ Eccleſiis, in quos vſus conuertendæ ſint, indicat can.*7. *Concilij Aurelianen. in hunc modum:* De obligationibus vel agris, quos Dominus noſter Rex, Eccleſiæ ſuo munere conferre dignatus eſt, vel adhuc non habentibus Deo ſibi inſpirante, contulerit, ipſorum agrorum vel Clericorum immunitate conceſſa, id eſſe juſtiſſimum definimus, vt in reparationibus Eccleſiarum, Alimoniis Sacerdotum, & pauperum refectione vel redemptionibus captiuorum, quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.

Sancitum quoque tum fuit, vt Epiſcopi non ſingulis annis tertiam, & in tertio totam, quod aliquibus in locis fiebat, ſed quotannis Quartam ſaltem, aut in quartoanno totam Decimarum partem recipiant: *vt etiam videre licet in Decret. Iuonis libro ſecundo. Atque hinc originem habere videntur* die Quarten der Biſchoffen vnd hohen Geſtiff-ten.

Die Quarten der Geſtiffel vnde.

In eadem Synodo Gallici Patres oblationes Fidelium ita diſtinxerunt: vt ſi quid à fidelibus offeratur Altari majoris Eccleſiæ, Medietatem ſibi vendicet Epiſcopus: & ſibi Clerus ſecundi gradus (*eiuſdem videlicet, Eccleſiæ Clerus*) alteram. Sin verò quid aliis Parochiis oblatum fuerit, oblationum pars tertia tradenda ſit Epiſcopo: duæ penes Eccleſiæ Clericos remaneant. *In Can.* 17. *&* 18. *Brixienſis, & alij aliter hoc tractant apud Gratianum, ſed à vero canonum ſenſu aberrantes, qui ſic ſunt invicem conciliandi per Can.*5. *Aurelianen. tertiæ Synodi, poſt annos* 50. *à prima celebrata. Non multo plures præterierant anni quàm centum, cùm & hæc pars oblationum tertia fuit Epiſcopis ablata per Concilium Bracaren.* 2. *Et integræ ſeruantur Oblationes Presbytero, qui curam gerit illius Altaris & loci, quo deferuntur. Et rectè quidem. Quid enim iam nimium ditibus Epiſcopis cum pauperibus ſuis Chorepiſcopis, id eſt, viculorum regionumque curatoribus & Parochis? Hæc Ioannes Quintinus in explicat. can.*7. *Gangrenſis Concilij. Sed vbi pauperum interim ratio habetur? Similiter Martianus, quem Gennadius Conſtantinopolitanus ſuæ eccleſiæ Oeconomū ſeu diſpenſatorem conſtituerat, inſtituit*, vt quæ in quaque eccleſia muneris loco offerrentur, ea loci cuiuſque Clerici ferrent: cùm ad id tempus Eccleſiæ parochiales ſeu cathedrales dona eiuſcemodi omnia tuliſſent, *vt Nicephorus indicat libro decimo quinto, capite vigeſimo ſecundo. Abbas Anſegiſus, qui ſub Ludouico Caroli Magni filio vixit in libro de Caroli & Ludouici legibus, tradit*, ſuo ſeculo bona, collata Eccleſiis, ita partita fuiſſe, vt ſi ditiores eſſent eccleſiæ, pauperum vſui partes duæ: ſi tenuiores, æquis partibus inter Clerum & pauperes dividerentur. *Vadianus in Aphoriſ. fol.*198. vide locum. *Auentinus libro* 4. *Annal. fol.*368.

can. de his. & 10. q. 1.

In hunc vſum Decimas quoque ſoluendas eſſe Concilium Tiburienſe anno Domini 895. *habitum, decernit c.*13. *quod ſic habet.* Decimæ offerendæ ſunt à populo, vt hac ratione Deus placatus largius præſtet quæ neceſſaria ſunt, & vt miniſtri Eccleſiæ exinde releuati liberiores fiant ad ſpiritualis officii expletionem & vt munus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non ſecundum ſtatuta canonica in ſuſtentationem pauperum & reſtaurationem Eccleſiarum proficiant. Quatuor enim fieri partes, iuxta canones, iudicamus de Decimis & oblationibus fidelium, vt vna ſit Epiſcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta reſtaurationi Eccleſiam ſeruetur, *ſicut in Epiſtola Gelaſij Papæ* 27. *legitur.*

BONA

ſi Epiſcopus tertiam partem, quæ ſibi de oblationibus debetur, aut ipſi Eccleſiæ vnde habet, aut alteri quam elegerit, velit conferre ratum ac firmum habeatur. *Carranza in Epitome Concilior. hic ad marginem addit* : Nota (*inquit*) quòd hic nulla fit mentio conſanguineorum, ſed tantum eccleſiarum ipſius. *In Synodo Nicana* 2. *anno* 788. *celebrata ſtatuitur capite* 12. Si quis Epiſcopus vel Monaſterii præfectus, ex Epiſcopatûs vel Monaſterii agris, in Principis alicujus aut Magiſtratûs manus alienet aliquid, vel alteri perſonæ tradat, vt ea traditio ſit nullius momenti. *Item* : Ne liceat ex hujuſmodi bonis quicquam ſibi vendicare, vel propriis cognatis elargiri. Sed ſi ſint pauperes, vt pauperibus ſuppeditet, non autem eorum prætextu res Eccleſiæ venundet. Sin autem detrimentum afferre cauſetur, nec quicquid ex agro emolumenti percipi, ne ſic quidem Magiſtratibus aut Principibus, qui ſunt in eo loco, venundet prædium, ſed clericis vel agricolis. Si autem aliquâ improbâ calliditate vtentur, & ab agricola vel Clerico agrum præſes vel Magiſtratus emerit, ſic quoque nullius ſit momenti venditio, & Epiſcopatui vel Monaſterio reſtituatur. Qui ſecus fecerit, ſi ſit Epiſcopus vel Monaſterii præfectus exturbetur ab officio. *Aquiſgrani Synodus habita fuit ſub Pipino Ludouici filio anno* 829. *in qua multa decernuntur contra eos*, qui negabant peccatum eſſe res ſacras Deo & Eccleſiæ donatas ad alios vſus conferre *tomo* 3. *Concil. fol.* 428: *& ſequentibus. In Concilio generali* 8. *Conſtantinopoli anno* 870. *habito, capite* 15. *decernitur*, vt Epiſcopo vendere vel vtcunque alienare vaſa, aut veſtes ſanctas, nec vllas ruſticas poſſeſſiones venundare liceat, ne propter hoc Eccleſiaſtici redditus lædantur. *Eodem Concilio can.* 18. *præcipitur*, vt res quas Eccleſiæ ex longa conſuetudine habeant donatas, & ab eis 30. annos poſſeſſæ ſint, nequaquam à ſeculari poteſtate eis ſubtrahantur : qui contra fecerit, ſit ſacrilegus. *Et Carolus Calvus in epiſtola ad clerum Rauennatam ſcribit*, Epiſcopos & rectores monaſteriorum, ac rerum ſeu facultatum Eccleſiaſticarum diſpenſatores, eas non vt proprias, ſed vt vota fidelium, precia peccatorum, ſtipendia ſervorum Dei & pauperum, debere fideli deuotione tractare.

Obſervatu ſint Clerici affecti erga Magiſtratû.

In Moguntina Synodo 888. *habita capite vndecimo* invaſores prædiorum Eccleſiæ infamiâ, anathemate & exilio jubentur puniri. *In provinciali quadam Synodo Galliæ à Carolo ſimplici habita, decernitur circa annum Domini* 905. bona eccleſiaſtica ſancta eſſe debere, quæ nefas ſit politicis viris abalienare, atque in profanum vſum convertere. *P. Æmilius in vita Caroli ſimplicis. Vrbanus II. in Synodo Claromontana annno* 1095. *ſtatuit*, vt Laicus nec Decimas vendat, nec retineat. *Vincent. libro vigeſimo ſexto, capite* 91.

In Lateranenſi Concilio ſub Alexandro III. habito anno 1180. *ſtatuitur quoque*, ne Laici decimas Eccleſiarum in alios Laicos poſſint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit & Eccleſiæ non tradiderit, Chriſtianâ ſepulturâ privetur. *cap.*24. *Et capite* 19. *ſancitur*, Ne rectores & conſules ciuitatum Eccleſiis onera imponant, & grauibus crebriſque exactionibus eas premant: ita vt ſiue foſſata, ſiue expeditiones, ſive quælibet alia ſibi arbitrentur agenda, de bonis Eccleſiarum, Clericorum & pauperum Chriſti vſibus deputatis, circa hæc Eccleſiis non ſint oneri & moleſti. *In Turonenſi Synodo anno* 1163. *ab Alexandro III. habita, præcipitur*, vt quiſquis alicui Laico eccleſiam Decimamúe conceſſerit, excommunicetur. *Auentinus libro* 6. *Annal.*. *In Synodo quadam Alemaniæ celebrata anno* 1224. *ſancitur*, ſi fundatores Eccleſiarum, vel hæredes ipſorum, partem Decimarum, vel aliorum proventuum Eccleſiaſticorum, in quibus jus habent patronatûs, ſibi retineant ex pacto, & nihil ominus repræſentent Clericos ad eaſdem anathemate feriantur; cum Clericis qui ita ecc eſiis repræſentantur, & terra ipſorum interdicto Eccleſiaſtico ſubjaceat. *tom.*3 *Concil. Edita quoque ſunt aliquot decreta hac de re in Colonien. Synodo anno* 1266. *habita.*

De abuſu BONORUM Eccleſiaſticorum.

CÆterùm contra hæc decreta pia alioquin, graviſſimè peccârunt, primò ipſimet Epiſcopi, Sacerdotes & totus denique Clerus, qui hujuſcemodi bonis ad neceſſarium, vel etiam liberalem vitæ uſum, victum cultumq; corporis collatis, impiè nefarieq; ad faſtum, ad pompam, ad ſuperſtitionem, ad templorum ædificationem & exornationem immodicam, ad libidinem, ad gulam & ebrietatem, ad corporis voluptates abuſi ſunt, neglectis interim pauperibus. Ac ne quid privato affectui indulgere hic videar, teſtes horum ſiſtam qui apud ipſos etiam Pontificios in magna authoritate ſemper fuerunt. Nam de impio bonorum ſacrorum abuſu, Hieronymus ſuis temporibus graviſſimè conqueſtus eſt epiſt. 2. *ad Nepotianum, ubi contra luxum clericorum agit qui jam tum invaluerat:* Nonnulli, *inquit*, ſunt ditiores

Hieronymus.

Nn Mo-

Monachi, quàm fuerant ſeculares Clerici, qui poſſideant opes ſub Chriſto paupere, quas, ſub locuplete & fallaci Diabolo non habuerant, ut ſuſpiciat eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit antè mendicos. *Et paulò poſt:* Turpe eſt, *ait*, ante fores Sacerdotis Chriſti crucifixi & pauperis, & qui cibo quoque veſcebatur alieno, lictores Conſulum & milites excubare, judicemq; provinciæ melius apud te prandere, quàm in palatio. *Quid ſanctiſsimum virum dicturum putas ſi hodie viveret & intolerabilem abuſum bonorum Eccleſiaſticorum, faſtumq; immanem Clericorum cerneret?*

Bernhardus. *Audiamus eadem de re conquerentem Divum Bernhardum in Oratione ad Clerum in Concilio Remenſi congregatum habita anno Chriſti* 1144. *in ea*, Quomodo verò, *inquit*, ſeculares non expenderent ſubſtantiam ſuam ad vitam luxurioſam etiam præſentibus Sacerdotibus? quomodo non intenderent vanitatibus & lenocinijs hujus ſeculi? quomodo non eſſent inſolentes & elati, cùm tantum faſtum, tantam inſolentiam videant Sacerdotum? Nónne in præſentia eorum irreverenter abutimini eleemoſynis pauperum? De patrimonio crucis Chriſti non paratis codices in Eccleſijs, ſed pareitis pellices in thalamis veſtris, impinguatis carnes, adornatis equos phalerantes pectora & capita deaurando. En tempora iſta planè fœda à negotio perambulante in tenebris. Quapropter væ generationi huic à fermento Phariſæorum quod eſt hypocriſis, ſi tamen hypocriſis dici debet, quæ jam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quærit. *Et mox:* Miniſtri Chriſti ſunt & ſerviunt Antichriſto, honorate incedunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Inde eſt eis quem quotidie videmus meretricius nitor, hiſtrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frenis, aurum in ſellis & calcaribus. Plus nitent calcaria quàm Altaria. Inde menſæ ſplendidæ & cibis & poculis. Inde commeſſationes & ebrietates. Inde cithara & lira & tibia, redundantia torcularia, promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria. Inde referta marſupia. Hujuſmodi ſunt & volunt eſſe Eccleſiarum Præpoſiti, Decani & Archiepiſcopi. Omnes quærunt quæ ſua ſunt, diligunt munera, nec poſſunt pariter diligere Chriſtum, quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietate, tanquam ſponſa procedens de thalamo ſuo. Nónne ſi quempiam talium repentè eminus prodeuntem, aſpiceres, ſponſum potius putares, quam ſponſæ cuſtodem? Vnde verò hanc illis exuberare æſtimes rerum affluentiam, veſtium ſplendorem, menſarum luxuriam, congeriem vaſorum aureorum & argenteorum, NISI DE BONIS SPONSI? Interim hæc pauper, inops & nuda relinquitur, facie miſerandâ, incultâ, hiſpidâ & exanguis. Propter hoc non eſt hoc tempore ornare ſponſam, ſed ſpoliare, non eſt cuſtodire, ſed perdere, non eſt defendere ſed exponere, non iſt inſtruere ſed proſtituere, non eſt paſcere gregem Domini ſed mactare & devorare, &c.

Nota abuſum bonorū Eccleſiæ immanem.

In Monaſterijs quoque opes luxu immoderato, inhoneſto ac turpi, exhauriri, diſsipari, conſumi ac diſperdi idem Pater graviter in Epiſtola ad Guithelmum Abbatem conqueritur: Fercula, *ait*, ferculis apponuntur, & pro ſolis carnibus, à quibus abſtinetur, grandia piſcium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris ſatiatus, ſi ſecundos attigeris, videberis tibi necdum guſtâſſe piſces. Tantâ quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis devoratis, prima non impediant noviſſima, nec ſatietas impediat appetitum. Palatum quippe, dum novellis ſeducitur condimentis paulatim diſſueſcere cognita, & ad ſuccos extraneos, veluti adhuc jejunum, avidè renovatur in deſideria. Venter quidem dum neſcit oneratur, ſed varietas tollit faſtidium. Quia enim puras (quas natura paravit) faſtidimus epulas, dum aliæ alijs multifariè permiſcentur, & ſpretis naturalibus, quos Deus indidit rebus, quibuſdam adulterinis gula provocatur ſaporibus: tranſitur nimirum meta neceſſitatis, ſed necdum delectatio ſuperatur. Quis enim dicere ſufficit quot modis (ut cætera taceam) ſola ova verſantur & vexantur, quanto ſtudio evertuntur, ſubvertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur, & nunc quidem frixa, nunc aſſa, nunc farſa, nunc mixtim, nunc ſigillatim apponuntur? Ipſa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur; ut non minus aſpectus quam guſtus delectetur, &c.

Et in Sermone 23. *in Cantica*, Timeant clerici, *ait*, timeant miniſtri Eccleſiæ qui in terris Sanctorum quas poſſident tam iniqua gerunt, ut ſtipendijs quæ ſufficere debeant minimè contenti, ſuperflua quibus egeni ſuſtentandi erant impiè & ſacrilegè ſibi retineant, & in uſus ſuæ ſuperbiæ atque luxuriæ victum pauperum conſumere non vereantur: dupliciter profecto iniquitate peccantes, quòd

& alie-

& aliena diripiunt, & ſacris in ſuis vanitatibus ac turpitudinibus abutuntur.

Marſilius Patavinus.

Marſilius quoque Patavinus in Defenſore pacis Dictione 2. capite 24. indicat, quàm turpiter ſuo tempore Eccleſiarum Præſules bonis Eccleſiaſticis abuſi fuerint : Quid, *inquit*, de temporalium diſpenſatione dicemus, cùm debeant Eccleſiaſticorum Miniſtrorum ſufficientiæ, reſidua pauperibus, impotentibus, aliiſque perſonis miſerabilibus diſpenſari? quod neminem latet. Sed illi invenerunt novum eleemoſynæ modum. Nam in mercenarios milites, equites & pedites, & ad pugnas inter Chriſti Fideles concitandas & continuè fovendas, ut eos tandem ſuæ ſubjiciant tyrannicæ poteſtati, inſumunt. Breviter ex illa plenitudine poteſtatis univerſum corpus Eccleſiæ infectum eſt. Omnis Eccleſiaſticæ œconomiæ prævaricatus eſt ordo, & omne civile regimen impeditum ſimpliciter aut in parte turbatum, cùm tamen hujus Epiſcopi & ipſius Eccleſiæ ſive Collegij ſermones & opera conſtituta ſunt velut exemplum omnium aliorum. In quos ſiquidem velut quæſo fideles convertant lumina quodam dudum honeſtatis ſophiſticæ plurimorum ex ipſis obumbrata velamine cernent ſe ipſis limpide qui Romanæ curiæ imò verius cum veritate dicam domus negociationis & ea quæ latronum horribilioris ſpeluncæ limina viſitârunt, aut qui ab hac abſtinuerunt numeroſæ fide dignorum multitudinis relatione diſcent, eam penè ſceleratorum omnium & negotiatorum tam ſpiritualium quàm temporalium receptaculum eſſe factam. Quid enim aliud ibi quàm Simoniacorum undecunque concurſus? Quid aliud quàm Cauſidicorum ſtrepitus, & calumniatorum inſultus & juſtorum impulſus? Ibi periclitatur innocentum juſtitia, vel in tantum differtur ſi eam pretio redimere nequeant, ut tandem exhauſti innumeriſque fatigati laboribus juſtas & miſerabiles ipſorum cauſas cogantur deſerere. Ibi namque alte intonant leges humanæ, ſilent aut rariùs reſonant divinæ. Ibi tractatus & ſcrutinia inuadendi provincias Chriſtianorum & per armatam & violentam potentiam obtinendi & eripiendi ab his quorum cuſtodiæ licite ſunt commiſſæ. Acquirendarum animarum nulla ſolicitudo neque conſilia, & adde quod ibi nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat. *Et quæ ſequuntur. Nam his ſubjungit multo acerbiora. At intra* C C. *interim Annos omnia reddita ſunt longe deteriora imò deterrima.*

Conſiſtorium & forum Romanum.

Incorporationis origo.

Et quidem ut nunquam deeſſent pecuniæ in tam nefarios uſus, INCORPORATIONUM *voraginem ſancti illi, ſi Dijs placet, viri excogitârunt, quæ torrentis inſtar cuncta raperet, ageret, rueret ac proſterneret, quæ adhuc ſana ac ſalva in Eccleſia eſſent. Pingues enim tauri Baſan, hoc eſt, Cardinales, Epiſcopi, Abbates, Præpoſiti & Canonici, boves triturantes à præſepi ejecerunt & miſeros tantùm non macie ac fame confecerunt. Nam decimas aliosq́; proventus ſeu redditus & fructus Monaſteriorum & Eccleſiarum, quas in* Commendam *(ut vocant) acceperunt, ad ſe rapuerunt, iiſq́; ad faſtum, ad pompam, ad libidines, ad luxum, ad omnia denique ſcelera abuſi ſunt. Hinc factum eſt ut non ſolum Monaſteria direpta, ſpoliata, atque ita attenuata & exhauſta fuerint, ut cùm ante hac in uno illorum quadraginta, quinquaginta aut plures ſatis commodè foveri, nunc ægerrimè quinque neceſſarijs vitæ ſubſidijs provideri potuerit: ſed Eccleſijs quoque maximum inde damnum ac detrimentum illatum ſit: ſacerdotibus enim, quos Parochijs præfecerunt tutores iſti egregij, vel nihil dederunt, vel tam parum, ut vix ſuem inde enutrire potuiſſes, cùm ipſi interim in otio & rerum omnium abundantia ſaginati, incraſſati, impinguati & dilatati fuerint.*

Ex hoc fonte multi & horribiles errores in Eccleſiam irrepſerunt: Famelici enim iſti Sacerdotes Codro pauperiores, ut aliquâ ratione famem ſedare potuerint, anniverſarios dies, parentalia & animarum commemorationes celebrandas docuerunt: Templa, Sacella, Aras & Vigilias ut inſtituant mortales inculcârunt: dedicationes, Miſſas, collectas publicas ſeu Oblationes, confeſſiones & neſcio quæ alia facienda ſubinde pro ſuggeſtu clamârunt. hæc eorum fuit cantilena, huc omnem ſuum ſermonem direxerunt, huc omnia inſtituerunt, in his fuerunt toti nequid uſquam decederet: adeoq́; ex his paluſtribus & limoſis pabulum quæſiuerunt, quùm fructus omnes à validis ac robuſtis tauris, ſeu onagris verius, eſſent prærepti.

De tempore verò quo malum hoc in Eccleſiâ exortum eſt, Auentinus lib. 7. Annalium hæc tradit: Ioannes 22. myſtis invitis Epiſcopos impoſuit. Illi vt ſymmyſtas placarent, parochias ipſis tributarias fecere: hoſpitalitas tum abolita eſt: quod in alimenta pauperum ante diſtributum, in ornamentum cultumque parietum atque pompam verſum eſt. Tum privata Sacrificia, Sacrificuiarios Pontifices, Sacrilegia, Compilationes, peculatus (vt tum autumabant) Têplorum, & ſicuti nunc vocant, Incorporationes & Abſentias invaluiſſe reperio. *Hæc Auentinus. Nemo verò neſcit hoc, efferatiorem & intollerabiliorem Eccleſiis eſſe Incorporationis rapinam quàm Simoniam, quod hæc velut*

ex pacto agens vſum fructum emit & vendit, illa autem nullâ juris formulâ intercedente, ſolo præſulum conſenſu non emit, ſed adimit, nec ſolvit, ſed vendicat, præterea teſtamenta & legationes piorum hominum, diſponsâ conſcientiâ, tollit & violat.

Pontifices Romani ſacrilegi.

Neque verò turba Epiſcoporum aliorumque præſulum Eccleſiarum hæc fecit ſolùm, ſed ipſi Pontifices Maximi, Patres ſanctiſſimi, & Chriſti vicarij. Ioannes enim, qui ab omnibus 12. præter vnum Platinam, vocatur, monſtrum hominis, de Pontificatu, malis artibus acquiſito, electus, meretrices, cum quibus commercium habuerat, inſtigauerat vt nobiles Romanos, promiſſis Eccleſiæ theſauris, concitarent, vt ipſum rurſus in vrbem ſuſciperent: quod & ipſi ſtatim fecerunt. Bonifacius VII. etiam circa annos Domini 976. relinquere vrbem coactus, ob Pontificatum malis artibus adeptum, theſauros & pretioſiſſima quæque è Baſilica D. Petri ſubtrahens Conſtantinopolim confugit: vbi tam diu ſubſtitit, quoad diuenditis, quæ Sacrilegio abſtulerat, magnam vim pecuniarum comparâſſet, quibus tanquam adminiculis occupandæ Tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obſtabant conatibus eius viri boni, maximè verò Ioannes Diaconus Cardinalis, quem captum, adiuvantibus quibuſdam pernicioſis hominibus, oculis ſtatim priuauit. Ecce Pontifex Romanus Sacrorum Pater & Rex: Sacra ipſa furto abſtulit: & qui vindicare Sacrilegia debuerat, tanti Sacrilegii factus eſt auctor. Verba ſunt Platinæ. Gregorius VII. Papa ad pacandos Romanos, cùm poſt deuictum Rodolphum, quem Imperatorem contra Henricum IV. ſalutârat, eorum metueret offenſionem, circiter centies mille auri libras, paſſim ex Templis ſurreptas, diſtribuit, vt Hedio indicat parte 3. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro nono, capite decimo quarto. Bonifacius IX. fundos Eccleſiæ Rigenſis, quæ Ordinis Auguſtini regulam ſequebatur, per quindecim aureorum millibus vendidit. Theodoric. à Nyem lib. 2. de Schiſm. cap. 16. Gregorius XII. Venditis Monaſteriorum poſſeſſionibus magnam pecuniæ vim collegit. Ibid. Pius IV. fundis Monaſterij, S. Sabbæ diſtractis, pecunias inde conflauit, & fœnori expoſuit. Onuph. in Pio IV. Clemens VI. Pontifex Auenione reſidens, licentiam dedit his, qui Neapolim duci Andegauenſium defendebant, vt venderent vaſa aurea & argentea Eccleſiarum conflata, quo ſtipendia poſſent militibus conductis dare: vnde notabilia detrimentum illatum eſt Eccleſiis: Antoninus tit. 22. capite 2. §. 14. Cumque Carolus Vngarus, quem Vrbanus VI in regem Siciliæ coronauerat, pecuniâ, neruo belli deſtitueretur, Pontifex Vrbanus Templa pleraque Romæ ſpoliauit, Calicibus, Crucibus, Imaginibus Diuorum argenteis & aureis conflatis, ad cudendam monetam pro Carolo, & ſuſtinendos belli ſumptus, referente Mutio libro 26. Hiſtor. fol. 291. Pars quoque eius pecuniæ quam Richardus Rex Angliæ, hortante Vrbano, ab Eccleſiis extorſerat Epiſcopo Londinenſi data fuit, vt in Hiſpania bellum aduerſus Clementinos gereret: altera Nordwicenſi Epiſcopo attributa fuit, cum exercitus parte, quâ bellum Galliæ inferret, quæ Clementis partium erat. In valida etiam illa expeditione Caroli V. in Pannoniam, anno 1532. facta, cùm ærarium Pontificij Imperij penitus exhauſtum eſſet, in ſenatu Romæ decretum ſit, vt quinque decumæ Sacerdotiis imponerentur: quæ res minores Sacerdotes, ſacratasque Virgines, & Sacras hoſpitales domus vehementer afflixit: nam exactores incredibili acerbitate humana & diuina omnia perturbabant, adeò vt plerique Sacerdotes Templa deſererent: & paſſim ſacrata Vaſa & antiqua donaria conflarentur: erant & qui prædio dicata Altaribus venditarent, ut decumæ ſolverentur. Interim tamen Cardinales, qui opima ſacerdotia poſſidebant, immunes evaſerant, quaſi illis ad tuendam Rom. aulæ amplitudinem de ſolito vitæ ſplendore nihil remittere moderariꝗ liceret, quùm ex adverſo pleriſque egentibus ultima vitæ alimenta raperentur. Iovius libro trigeſimo Hiſtoriarum.

Et ut ſummatim dicam ingentes illi theſaurorum cumuli ex Annatis ſive Vacantiis: ex præventionibus, reſignationibus in favorem, commendationibus, diſpenſationibus, ætatis, ordinis, irregularitatis, vitij corporalis: Item ex gratijs expectativis, ex devolutionibus, ex beneficijs vacaturis ex privilegijs, exemptionibus non viſitandi, vel per procuratorem viſitandi homologationibus concordatorum, tranſactionibus ſeu beneplacito Papæ factis, permutationibus beneficiorum cum diſpenſatione, mandatis Epiſcopalibus, expeditionibus in forma ratione congrui, creandis protonotarijs & notarijs Apoſtolicis: cum coadiutoribus, literis majoris aut minoris juſtitiæ, dignitatibus ſecularibus, eccleſiaſticis, novis fundationibus, vel immutatione antiquarum, vel reductione regularium Monaſteriorum in ſecularem ſtatum, vel reſtitutione in integrum: pro fructibus percipiendis in abſentia, pro legitimationibus, altaribus portatilibus, pro non obſtantiis, pro indultis clericorum ſecularium, pro revocationibus & reductionibus, pro Toleramus, ſive Tolerantiis Concubinarum, pro reſcriptis ad lites, theſaurorum, inquam, cumuli his aliiſque infinitis modis in Cameram Apoſtolicam collecti, non ad Dei honorem convertuntur, ſed Pontifices Romani vel in uſus bellicos ad ſtabiliendam immanem ſuam Tyrannidem, & opprimendos verè fideles, vel ad locupletandos ſuos nepotes, ſic enim honeſto nomine ab adulatoribus Paparum vocantur: quos tu

rectius

rectius & verius ipſorum liberos ſeu ſpurios dixeris, nefariè abutuntur.

Seculares Sacrilegi.

Sed & abuſi ſunt bonis Eccleſiaſticis ſeculares quoque ſeu politici viri, qui ea vel ad ſe rapuerunt, vel in alios uſus tranſtulerunt. Carolus Martellus Eccleſias bonis ſuis ſpoliavit, & in ſumptus bellicos contulit. Hinc nugatur Chronicon de Ducibus Bavariæ, Papam, Chronicon verò Martini Eucherium Amelianen. Epiſcopum, vidiſſe in ſomnis animam Caroli in inferno: apertoque monumento ejus, ſerpentem miræ magnitudinis repertum eſſe. *Et Balæus Centur. 2. in capitis 5. Appendice refert,* Monachos hoc per literas Pipino ſignificâſſe. *Quod in eum finem factum eſſe facilè colligi poteſt: ut edictum ejus de bonis Eccleſiaſticis ad ſumptus belli enervarent. Verùm Aventinus libro 3. Anal. ſomnium hoc refutat, eo quòd Egidius Martellum ab omnibus peccatis ſuis abſolviſſet: & Eucherium ob invidiam Caroli, à quo remotus ab Epiſcopatu fuerat, hoc totum confinxiſſe affirmat. Cùm Carolus Magnus viciſſet Saxones, Eccleſiam ædificavit primam in ea provincia Epiſcopalem, cui præfecit* Wi*bonem, Friſium origine, eiq; de provinciæ proventibus aſſignavit, unde cum clero ſuo viveret. Ferunt autem indictas populo Decimas de more Chriſtianorum, non proveniſſe Pontifici illi primùm, ſed regijs præfectis, ut ſtipendia inde militibus, & ſumptus facerent crebrarum in eam gentem expeditionum.* Tributorum enim nomen horrebat libertati aſſuetus populus, ſed Decimarum exactionem recuſare non poterat. *Cranc. libro 1. capite 2. Metropolis.* Vnde Decimæ pervenerint in manus laicorũ. *Addit ibi ibidem author,* annales teſtari hinc ortum, ut in Saxonia & alibi multarum Decimarum exactiones ſint in manibus Laicorum. *Ipſe verò aliam huic rei cauſam acceſſiſſe conjicit:* Cùm enim non ſatis fiderent Pontifices ſua jura ab Laicis Principibus tueri, dediſſe *arbitratur* partem Decimarum Principibus in manum per ſpeciem feudi & beneficij, malentes amittere dimidium quàm totum: inde factum, ut à Principibus tranſirent in Miniſteriales, qui nunc militares appellantur. *Cranzius ibidem.*

Vera autem eſſe quæ Aventinus hic refert, ex ea oratione apparet quam Fridericus 1. Imperator in celeberrimo Imperij cætu, Geilenhuſæ congregato, habuit, in qua inter alia inquit: Quod ad vos pertinet Pontifices, arbitratur *(Papa)* indignum, Decimas, quæ Altaribus & perſonis Eccleſiæ dedicatæ noſcuntur à laicis obtineri: nec vult intelligere, olim Eccleſias varijs afflictionibus laborantes, à laicis perſonis defenſas, tum in beneficium remunerationis, quas abundè tenuerant Decimas, in parte dimiſſas. Et quomodo indignum judicabitur, ſi quis Eccleſiæ militans Eccleſiæ ſtipendijs foveatur? *Crantzius libro ſexto, capite quinquageſimo ſecundo. Saxon. Pontifices Bavariæ ſacras Sericas & laneas Veſtes, opes Templorum, Vaſa Eccleſiaſtica, ſigna divorum aurea & argentea, Vngaris contribuerunt, ac pacem ab eis redemerunt, Aventinus libro quarto Annalium. Philippus Rex Francorum annuam decimam Eccleſiaſticorum bonorum in bellum ſacrum convertit, quæ poſtea* Soldani decima *nuncupata eſt, Gaguinus libro ſexto, de Francis.* Soldani Decima. *Cùm in direptione urbis Cajetanæ in Neapolitano regno ſitæ, omnia Templorum & Altarium ornamenta, quæ religioſi quidam homines voto pro ſalute ſuſcepto, Dijs ſuis exolverant, ablata etiam eſſent, Belcarij juſſu, qui Magiſter quæſtorum in Gallicanis caſtris fuerat, in Scyphos & pateras omnia ea ſunt conflata. In obſidione urbis Florentinæ à Carducio Dictatore decretum indictum fuit, quo è fanis cuncta donaria tolli atque divendi jubebantur, inter quæ præter auream crucem prægrandibus gemmis ornatam, quæ erat in delubro D. Ioannis, etiam fuit Mitra illa inſignis pretioſiſſimis redimita gemmis, quæ à Leone Pontifice Templi maximi Altaribus dicata conſecrataque erat, Iovius libro vigeſimo octavo hiſtor. Cumque à Ferruccio duce Florentino Volaterræ eſſent receptæ, donaria dicata ibi antiquitus Templis, & religioſè uſque in eam diem cuſtodita abſtulit, & res pretioſas carioreſque civium in ipſo belli metu in Virginum Cœnobijs abſconditas, ſuam eſſe prædam dixit, denunciatâ capitis pœnâ his, qui abdita biduò non revelaſſent. Imò cælatâ argento Altarium frontalia, atque abacos cum Candelabris & Calicibus conflari juſſit. Poſtremò divorum eorum, quos tutelares exiſtimabant ejus urbis, Octaviani ſcilicet atque Victoris argentea Simulachra, quibus vera capita ipſorum Martyrum includebantur, ad haſtam venalia in foro propoſuit, &c. Vide Iovium libro 30. hiſtor.*

Veneti quoque in expeditione quadam Turcica quinas decumas ex ſacris redditibus Sacerdotum ordini impoſuerunt, ut ex ea pecunia remigibus ſtipendia præberentur. Iovius libro 33. hiſtoriarum. Rentius Venetorum Dux anno Chriſti 1513. Bergomi campanas Templorum turribus detraxit, & conflavit: earumque metallo ad fundendas colubrinas bellicas uſus eſt, Iovio auctore lib. 12. hiſtor.

Hæc propterea pluribus commemoro ut intelligant Pontificij, quàm iniquè Chriſtiani Principes & Magiſtratus, qui bonorum & redditnum Eccleſiaſticorum abuſus, ad normam verbi Dei, & canonum Conciliorum primitivæ Eccleſiæ, in ordinem redegerunt, furti Sacrilegijq; hactenus accuſati fuerint: quùm ipſi interim ter Sacrilegi ijs per fas & nefas ad omne ſcelus pro libidine ſua abutantur. Licet Evangelicorum non-

nullos etiam non omni culpâ liberare velim, qui imprimùm bona Eccleſiaſtica ſibi vendicârunt ceu ſua, iiſque partim latam ſibi faciunt ditionem, partim arces atque ædificia ſtruunt, partim theſauros augent, partim gulâ & crapulâ abſumunt, neglectis interim aut perparcè habitis miniſtris Eccleſiarum & pauperibus. Deinde Oeconomos iis præficiunt duros ſimul ac rigidos, qui malint derogare quam erogare. Sed reddent hi infideles diſpenſatores Domino bonorum iſtorum graviſſimam in die judicij ultimi rationem.

Quod ſi quæratur, ſitnè ille contractus, ceu Simoniacus, irritus habendus juxta decreta Conciliorum quæ commemoravimus, quæque deſcripta exſtant 13. *quæſt.* 1 *& extr. de præſcriptio. cum cauſam, &* 1. *quæſt.* 3. *Altare. quo decimæ aliaque Eccleſiarum bona vel venditione, vel alio modo in manus Laicorum perveniunt? Reſpondetur. Quoniam ab his Canonibus diſceſſum ſit, & aliæ decimæ ſint emptæ, aliæ hæreditario jure, aliæ alio modo acquiſitæ: nonnullæ etiam ab ipſis Parochiarum Præſidibus certâ quadam conditione traditæ Magiſtratibus, aut etiam hominibus privatis: nullo jure poſſe ab iis, qui jure poſſident, ad Parochias iterum transferri, niſi precibus & pecuniis redimantur.*

CAPVT VIII.

BONA à Laïcis *abſque* Principis, *aut* Politici Magiſtratûs permiſſu, authoritate & licentia, ad Perſonas Eccleſiaſticas nulla alienatione transferri poſſe & debere.

UNiverſa hujus mundi regna in variis Orbis partibus, à ſolo Deo Opt. Max. In determinata & diſcreta ſunt. Falſo enim Diabolus, mendaciorum Pater, aſſeruit, ſuum eſſe, ſummam fortunam & regna dono dare: nec enim jus ullum ei eſt in mundi Imperium, ut nec in Dei Templum, ne in primogenituram Ruben à Iacobo prognati, nec in primogenituram Levi filij Iſraël, nec in duplex os Sacerdotum: ut nec etiam jus habuit in veterem Iudaicam, nec in novam Chriſti Eccleſiam. Itaque certum eſt, neque Reges, neque Magiſtratus, qui Dei Miniſtri ab Apoſtolo Paulo vocati ſunt, ab alio pendere quàm à Deo, in cujus rei fidem pulchrè Irenæus Lugdunenſis Eccleſiæ Epiſcopus, mundi Principes indumento juſtitiæ amictos dicit, leges habentes, de quibus, cùm juſtè & legitimè fecerunt, non interrogabuntur, neque pœnas dabunt: ſi quæ verò ad everſionem juſti iniquè, & contra legem, & more Tyrannico exercuerint, in his judicio Dei reſervantur. Deo nempe ſoli peccantes, de his, quæ Regibus à Deo commiſſa ſunt, Deo rationem reddunt. Sic Rex Deo dilectus in Pſalm. 50. *dicit:* Tibi ſoli peccavi Deus. *Ita & Rex Francorum in regno ſuo Imperator eſt: & quia à Deo immediatè ſuum Diadema, ſuum Sceptrum, ſuum denique Regnum obtinuit: Idcirco Dei gratiâ Rex dicitur: nec ullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcit, præter Supremum illum* MONARCHAM DEVM. *Patronus etiam ac Fundator præcipuus eſt omnium Franciæ Eccleſiarum. Multæ præterea eius prærogativæ; multa illi privilegia; plurima indulta à ſummis Pontificibus conceſſa, vel potius agnita: denique ad eum pertinet bonorum, immunitatum, libertatum, pacifici ſtatus, honeſtatis, recti ordinis, diſciplinæ atque integritatis Eccleſiaſticæ protectio atque cuſtodia. Verùm inter plurima huiusce Poteſtatis jura, illud præclarum eſt, quòd Eccleſiaſticæ perſonæ & Religioſi, quos Homines manus mortuæ noſtri vulgò appellant, qui prædia ſine Regis licentiâ poſſidere non poſſunt, quæ quidem eis ſacro diplomate conceditur, & id eſt quod vocamus* Amortiſſement. *Quod jus non modò apud Gallos, ſed & in Hiſpania locum habet: cuius rei teſtis eſt Petrus Belluga Valentinus civis in ſpeculo ſuo, titulo de Amortiſationibus. Tale autem hoc jus eſt, quod non modò Regibus Francorum & Hiſpanorum à Deo datum fuit, ſed jure Communi Omnibus Principibus competit.*

Probant hoc Sacræ leges, tam Imperatorum quàm aliorum, & maximè Gallo Francorum Principum conſtitutiones. Quod quidem Philippi Valeſii Regis Chriſtianiſſimi ſeculo Viri pij & docti plurimi; dein inter cæteros Iacobus Capellus Advocatus Regius Catholicus, vir & eloquentiſſimus & conſummatiſſimus Marillacus, Seguierius, Menillius, Thuanus, Iacobus Faius, & Ludovicus Servinus tam publicis actionibus quàm ſcriptis ſuis aſſeruerunt, & ex iis potiſſimùm Capellus in libello, quem Franciſco I. Regi Chriſtianiſſimo obtulit; & Servinus libro Vindiciarum ſecundùm libertatem Eccleſiæ Gallicanæ & Regij Status Gallo-Francorum, Auguſtæ Turonum edito, ex quo deſcripſi quæ ſequuntur: Olim, inquit, Levitæ in terra ſancta prædia non poſſidebant ſaltem hæreditario jure, ut ex Deut. 10. *&* 18. *& Levit.* 25. *cap.* 30. *diſcimus. Sic neque teſte Plinio Druidæ in Galliis. Clericis verò & Monachis Chriſtianis ſub veteribus Principibus prohibitum fuit, ne quid ex donatione ſive ex teſtamento caperent. Quod D. Hieronymus ad Nepotianum ſcribens, diſertis verbis teſtatur, ubi non de Conſtitutionibus Principum conqueritur, verùm* ſe dolere *ait*, quòd Chriſtiani Clerici meruerint hanc legem. *Ea lex eſt Valentiniani, Valentis & Gratiani ad Damaſum Epiſcopum Urbis Romæ, Eccleſiaſtici,* &c. *Cod. Theodoſ. de Epiſcopis & Cleric. & Eccleſiaſt. In qua tamen legi Moſaicæ contrarium eſt, quòd iis capere liceat, ut à propinquis ad quorum ſucceſſionem vel bona jure civili, vel edictis bene-*

cti beneficio admitterentur. Sed durior lex in Gallijs ſcripta eſt, aut jure non ſcripto, & conſuetudine lex Moſaica repetita, per quam Clericis prædia poſſidere non licuit, de qua Sidonius Apollinaris. Obtinuit, *inquit*, vt portio noſtra ſit Dominus, atque vt adſcripti turmis contribulium Levitarum non remaneamus terreni, quibus terra non remanet, inchoëmuſque vt à ſeculi lucris, ſic quoque à culpis peregrinari. *Scio Salvianum Maſſilienſem in lib. 3. ad Eccleſiam Catholicam ſic dixiſſe.* Qui antiſtat in Evangelio ſacro, antiſtare debet in humano teſtamento; ſed præponuntur tenebræ luci, terra cœlo, mundus Deo. *Quibus verbis adverſus eos exclamat, qui liberis religionem ingredientibus non eſſe opus dicebant æquam accipere cum fratribus patrimonij portionem. Sed ea lex erat illius ſeculi, ut dandos quidem vitæ uſus Chriſtiani cenſerent et cui vita concederetur, verùm uſufructu dato tolleretur proprietas. Nimirum Parentes liberos abdicabant quos religioni dicabant, & eos jubebant, quaſi Latinos eſſe libertos, ut viverent ſcilicet quaſi ingenui, & morerentur ut ſervi. Certè ſub Leonis Papæ I. tempora ferunt Hilarius Arelatenſem Epiſcopum, cum bona ſua propinquis reliquiſſet, ea non ſolùm quæ Arelatenſis habebat Eccleſia jure optimo poſſediſſe, verùm acceptis numeroſis hæreditatibus ampliaviſſe. Ita dixit Proſper in lib. 2. de vita contempl. cap. 9. ubi idem refert de Sancto Paulino. Sed credibile eſt, imò aliter haud credendum, illos à Principibus gratiam impetraſſe, qualem vulgò noſtri literas amortiſationis vocant. Sanè Conſtantinus Eccleſias tam Orientales quàm Occidentales ampliſſimis prædiis dotâſſe dicitur, ut victus Clericis præberetur. Sed ſi donatis vel ab eo vel ab aliis poſſeſſionibus Eccleſiaſtici rectè uſi fuiſſent, quarum prima pars veteribus Canonibus Epiſcopo adſignata erat, ut peregrinos inopes hoſpitio exciperet, ſecunda alendis Clericis impendebatur; tertia pauperibus; quarta ſartis tectis ſacrarum ædium: forſitan, ut vir pius dixit, non tot hoſtes hodie pateretur Eccleſia; nec eſſent hujuſmodi legibus divitiæ Clericorum poſſeſſionéſque circumſcriptæ. At juris Canonici Profeſſores etiam dicunt, Apoſtolos futuram Eccleſiam in Gentibus prævidentes, idcirco prædia in Iudæa non adeptos; ſed pretia tantùm ad fovendos egentes. Et ab ijs profertur Canon* Futuram *qui à Gratiano Melchiadi Papæ tribuitur, inſertus cauſæ 22. q. 1. vbi hæc ſcripta ſunt: Conſtantinum M. fabricandi Eccleſias in ſuo degentibus Imperio licentiam dediſſe, & prædia conſtituiſſe tribuenda. Tum hæc adjecta: Denique idem Princeps donaria immenſa contulit, & fabricam Templi primæ ſedis B. Petri inſtituit, adeò ut ſedem Imperatoriam relinqueret, & B. Petro ſucceſſoribuſque ſuis futuram concederet. At quidam proferunt Vrbani Papæ decretum, quo ſtatutum fuiſſe dicunt, ut Eccleſiæ Romanæ liceret prædia poſſidere, quorum proventibus ipſius miniſtri alerentur. Et hoc decretum à Gratiano refertur in illa cauſa 12. q. 1. in Canone.* VIDENTES. *Addunt horum bonorum alienationem ſub excommunicationis pœnâ interdictum. Sed quis præſumat, ſanctum illum Martyrem Vrbanum, qui ſub Heliogabalo cum aliis Chriſtianis in latibulis ſe occultabat, & cujus omnis cogitatio, motuſque animi in capiendis de propaganda religione conſilijs, & pertinentibus ad beatè vivendum & bene moriendum, aut in ſtudijs ſcientiæ cognitioniſque divinæ verſabatur, in terras ferri voluiſſe? Tum Chriſtiani omnes, nec vitiis animum applicabant, nec divitiis; ſed Martyrij gloriam quærebant: & poſſeſſionum fruſtra ab ipſis acquiſitum fuiſſet dominium, cùm ijs frui non liceret. Quamobrem cœlum petebant, & ſolo animi ardore concaleſcebant. Ab aliis igitur quàm à Pontificibus Martyrium paſſis, hujuſmodi de licentia poſſeſſionum acquirendarum probationes quærendæ ſunt, ſive in Italia, ſive in aliis locis. Quæ verò ſub principibus Chriſtianis, vel in Galliis vel alibi eis data ſunt, ea nonniſi permittentibus principibus habuère; ut ex Gregorij I. Papæ lib. 5. Epiſt. 5. colligi poteſt; ut prædiorum, quæ in regno Galliarum ad eum pertinebant, rectorem candidum Reginæ Brunichildæ commendat. Et quod in C. i. de Cenſibus, & in aliis juris Canonici locis ſcriptum eſt, prædia conceſſa fuiſſe presbyteris; depromptum eſt ex Capitularibus Caroli M. & Ludovici: ubi de Manſo, quod Eccleſiæ unicuique tribuitur, mentio fit. Verùm quæ cauſa eſt, cur in Galliis & in aliis multis regionibus, Clericis prædia ſine licentia Principis habere non liceat? Hujus rei ratio eſt: quod, cùm prædia ferè omnia, vel feudorum dominis, vel ijs qui Cenſuales appellantur, penſiones & tributa debeant, quæ ex mutatione poſſeſſorum illis pendi ſolent, extinguerentur, nec cenſus cenſendo fundi amplius ulli eſſent, id eſt, nec emerentur, nec venderentur, ſi Eccleſiaſtici eos acquirerent. Etenim Eccleſiæ, Collegia & Civitates, quibus olim res Templorum id eſt, ædificiorum Idolis ſacratorum, ab Ethnicis ablatas Imperatores tribuerunt. Denique corpora omnia & Vniverſitates manus mortuæ vocantur: quia legionibus ſimiles ſunt, ex quibus licet multi decedant: tamen cum in eorum locum alij ſubijciantur, eadem exiſtimantur, ut idem populus, idem Magiſtratus qui abhinc centum annis fuerunt, quamvis ex illis nemo ſuperſit. Et hanc ob cauſam cùm etiam jure communi rerum Eccleſiaſticarum alienatio prohibita ſit, Regijs quoque conſtitutionibus anni 1402. & multis ſenatus conſultis, tam Regi quàm Nobilibus, & aliis feudorum & cenſualium prædiorum Dominis conſultum eſt;*

ut Eccleſiaſtici gratiam à Principe obtineant, & poſtea hominem, quem leges aliquæ municipales viventem morientem & confiſcantem appellant, dominis offerant, & pro eo jure quod quidam Morticinium, alij Idemnitatem vocant. partem tertiam rei æſtimatæ, vel aliam ex arbitrio judicis ſolvere teneantur. Rex verò ſolus hujuſmodi conceſſiones dare poteſt, quibus renunciat juri cogendi Eccleſiaſticos ad transferendas res alienas in idoneam laicorum manum. Et hæc ratio eſt: quoniam intereſt Principum, ne Eccleſiaſtici tot prædia comparent, ut Laicos ſpolient; & ita brevi habeant rerum omnium copiam. Qua ratione frequentibus ſancti Senatus Parienſis placitis cautum fuit, ne abſque permiſſu Principis ulla immobilia Clerici vel religioſi teneant: & ita contra Cathalannenſem Epiſcopum judicatum fuit anno Domini 1277. *In ſumma: Hoc jus ad Principem pertinet, ut ſine ejus licentia Eccleſiaſticæ perſonæ nihil poſſidere queant. Vnde Ivo Carnotenſis in Epiſtola, ex authoritate D. Auguſtini, contra Clericum dicentem,* quid mihi & Regi? *ita ſcribit:* Quid tibi ergo & poſſeſſioni? per jura regum poſſidentur poſſeſſiones. *Dixiſti;* Quid mihi & Regi? *Noli dicere poſſeſſiones tuas, quia ad ipſa jura renunciâſti humana, quibus poſſeſſiones tenentur. Quòd ſi hæc & æterna lege ſancita eſſent, non eſſet in manu Principum, ut ea in quibuſdam diſtrictè judicarent, in quibus miſericorditer relaxarent.*

FINIS.

RODOL.

RODOLPHI HOSPINIANI ORATIO

DE ORIGINE ET PROGRESSV RITVVM ET CEREMONIARVM Eccleſiaſticarum.

CHRYSOSTOMVS ORAT. I. contrà Iudæos.

Quod fit juxta Dei voluntatem, quamvis videatur improbum eſſe, tamen omninò Deo gratum eſt, & acceptum: Contrà, quod fit præter Dei voluntatem, ac ſecus quàm ille vult fieri, quanquam exiſtimatur acceptum Deo, tamen eſt omnium peſſimum & iniquiſſimum.

ANNO VLTIMI SECVLI M. D. LXXXV.

Nobilitate, Virtutibúſque Ornatiſſimis Viris Dn.

DOMINIS ÆSCHERIS.

GEROLDO, Archicancellario, & D. IOANNI, Prætori ac Senatori Vrbis Tigurinæ, Fratribus germanis, Dominis ſuis colendiſſimis S.

Q*VEMADMODVM Ethnici olim, ad patrocinium ſuæ Idolomaniæ variarúmque Superſtitionum, Antiquitatis argumento potiſſimùm utebantur, ac prædicabant ſuam religionem eſſe antiquiſſimam, ideóque non temerè ab ea recedendum ut ex Symmachi, Senatoris Romani & Gentiliſmi propugnatoris acerrimi. Epiſtola pro ſacris patrum colligere licet: ſic hodie quoque Catholici, ut vocant, nullo ferè alio, quàm Antiquitatis argumento, ſimplicioribus fucum facere conantur; & plenis, quod dicitur, buccis vetuſtatem ſubinde crepant, imò ad ravim uſque clamant, non eſſe aliam hodie ſua religione antiquiorem; ut quæ tot ſeculis confirmata, & à majoribus etiam noſtris approbata ſit. Inde verò mox inferunt, veram eſſe hanc ſuam religionem, & ſequendam eſſe vetuſtatem, veterumque conſuetudines; ac inſiſtendum parentum noſtrorum veſtigijs, qui feliciter etiam ſuos ſecuti ſint. Atqui ſi de proximis mille elapſis annis loquantur hic, damus quidem libenter illis, toto ferè illo temporis ſpatio ſuam illam religionem, & cultum iſtum externum, quo etiamnum hodie gaudent, duraſſe, ita tamen, ut ab initio, circa Gregorij Magni tempora, tolerabilis adhuc fuerit, ſed progreſſu temporis ſubinde factus ſit deterior, ut creſcentibus ſuperſtitionibus, erroribus & abuſibus, indies minus ac minus priſtinæ in eo ſynceritatis integritatiſque remanſerit. Hoc verò nihil, vel parùm admodum ad cauſæ ſuæ defenſionem facit, neque inde, quod volunt, ſequitur.* Non videndum eſt; *inquit Cyprianus*, quid aliqui ante nos fecerint: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrarit. *Et Auguſtinus libro Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti, quæſt.114. & 115. multis docet,* Antiquitatem præjudicare veritati nec poſſe

nec

nec debere: *poſſe enim homicidas, molles & adulteros hoc modo ſua etiam ſcelera defendere, quòd nimirum antiqua ſint, & ab ipſo mundi initio cœpta. Eutyches hæreticus dixit etiam, vt in Actione* 1. *Chalcedonen. Concilij videre licet.* Sic à progenitoribus meis accipiens credidi, in hac fide genitus ſum, & conſecratus Deo, ac in ea opto mori. *Ea tamen fides hæreſis fuit, non vera fides. Sic Auxentius Arianus.* Quemadmodum ait, ab infantia edoctus ſum, ita credidi, & credo. *Ad eundem quoque modum Iudæi idololatræ ad Ieremiam Prophetam dixerunt:* Sic fecimus nos, & patres noſtri, reges noſtri, & priccipes noſtri, & ſaturati ſumus panibus, & benè nobis erat. *Deus autem ad illos inquit:* In ſtatutis patrum veſtrorum nolite ambulare, *&c.* Ego Dominus veſter. *Quod ſi verò vltrà mille annos retroſpiciamus, atque adeò ad Apoſtolorum & Chriſti æterni filij Dei tempora vſque, quibus in terris juxta aſſumptam humanam naturam fuit, tanquam veram antiquitatem, progrediamur, & cuncta diligenter perluſtremus videbimus eam doctrinam, quæ in noſtris hodiè ſonat Eccleſiis, eaſque ceremonias, quibus nos vtimur, tunc quoque in vſu, & ab ipſomet Chriſto ſanctiſque Apoſtolis traditas ac obſervatas fuiſſe: Pontificiorum autem dogmata, decreta, placita, inſtituta, conſuetudines, ritus, ceremonias & ſuperſtitiones toto illo tempore ne in rerum quidem natura extitiſſe. Et in hunc vſum collegi jam aliquot annos ex veris & vulgò receptis approbatiſque hiſtoriis, nec non & ex ipſorum Catholicorum libris, Opus, cum de cœleſti Doctrina & Ceremonijs veræ primitiuæ Eccleſiæ, tùm de inclinatione & depravatione ejuſdem Doctrinæ, deq; Ceremoniarum mutatione, auctione & progreſſu, ijs ſeculis, quæ Chriſtum & Apoſtolos primum, deinde verò Conſtantinum Imperatorem, in primis autem Gregorium Magnum ſecuta ſunt: Cuius quidem laboris vix vmbram exhibeo in hac Oratione mea, quam nuper in frequenti paſtorum & miniſtrorum Eccleſiæ Tigurinæ Cœtu habui. Eam verò qualemcunque vobis D. Gerolde & Ioannes, Viri Ampliſſimi, duabus potiſſimum de cauſis, pro veteri ac laudabili more, dedico. Prima eſt, quòd hanc, eius obſeruantiæ, qua vos à iuventute mea colui, teſtimonium & quaſi pignus certiſſimum eſſe velim. Altera, quòd non dubitem, quin hanc meam Orationem multorum injuriis, obtrectationibus & calumniis exponam. Ea ſiquidem eſt nonnullorum perverſitas, vt inſtar rabidi ſeu furioſi canis, obvium quodq; inuadere & dentibus ſuis arrodere auſint, nilq; niſi quod ipſi faciunt, rectum putent. Virorum igitur præſtantium patrocinio opus habebit: & veſtro quidem eò libentius vtor, quòd non ſolum ob generis ſplendorem, ſed & ob eximiam pietatem ac prudentiam apud noſtros in maxima authoritate & exiſtimatione ſitis. Ex ea enim familia oriundi eſtis, ex qua, aliquot jam ſeculis, multi excellentiſſimi Viri, & domi militiaq;, ob præclara fortiaq; facta, celeberrimi, continuata ſerie, tanquam ex equo Troiano prodierunt. Et ex his non pauci equeſtris ordinis dignitatem aſſequuti ſunt. Tam verò abeſt vos, Gerolde & Ioannes, à maiorum veſtrorum virtutibus degeneraſſe, vt etiam ob ſingularem pietatem in Deum & patriam ad ſummos honorum gradus in Vrbe veſtra promoti fueritis, multaque nobiles familiæ veſtram affinitatem expetierint: quæ non minima in terris felicitatis ſummæ pars eſt: & tamen in hac eminentia conſtituti, ita vos geritis, vt optimo cuiq; grati & accepti ſitis. Accipite ergo, Viri Præſtantiſſimi, hanc meam Orationem in tutelam & patrocinium veſtrum, eamque à furioſorum hominum morſibus defendite, & me, quod ſemper feciſtis, amare pergite. Illud quoque à vobis, Colophonis loco, obnixè peto, vt in defendenda vera Religione & patria libertate impauidi & ſtrenui ſitis, veſtráque prudentia, hoc periculoſiſſimo rerum omnium ſtatu, ſic cum alijs veſtri Ordinis viris fortiſſimis, vrbem & Rempublicam Tigurinam moderemini, vt doctrina pura verbi Dei in ea fulgeat, noſque ſimul omnes in florentiſſima pace quàm diutiſſimè in terris viuamus, in cœlis autem æterna beatitudine fruamur, Amen. Data Tiguri Nonis Octobris anno nati in carne Chriſti Domini. 1585.

V. AMPLITVDINI
Addictiſſimus

Rodolphus HOSPINIANVS
Tigurinus.

ORATIO

ORATIO

DE ORIGINE ET PROGRESSV

RITVVM ET CEREMONIARVM Eccleſiaſticarum.

NE cui veſtrum mirum videatur, Patres & Fratres obſeruandi, cur ego potiſſimùm hoc ſuggeſtum verba facturus, aſcenderim, ex quo nil niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria & refertum maximarum rerum notitia, hodierno præſertim die, in celeberrimo hoc eximiorum Theologorum & doctiſſimorum virorum conventu, dici oporteat: primùm inſtituti ſeu facti mei rationem reddam, deinde quæ ſim dicturus paucis oſtendam. Aliquot jam annos, præter meos Eccleſiæ & Scholæ labores, Opus cùm de cœleſti doctrina & veris veræ primitiuæ Eccleſiæ Ceremoniis, tùm de inclinatione ejuſdem doctrinæ, peculiares quaſdam & incommodas opiniones, ſtipulas & errores Doctorum complectente, déque Ceremoniarum mutatione, auctione & progreſſu, iis ſeculis quæ Chriſti & Apoſtolorum ætatem ſunt ſequuta, in privatum meum vſum collegi. Quem meum laborem vt judicio grauiſſimis & doctrina ornatiſſimis hujus Eccleſiæ & Scholæ Viris probari animadverti, ita nuper iidem illi, quod imperare mihi, pro ſua in me authoritate, poterant, à me petierunt, vt in hoc ſolenni cœtu, ſpecimen aliquod ejus darem. Etſi verò antehac per ætatem nondum hujus loci authoritatem contingere auſus fuerim, ſemperque ita ſtatuerim, ſi maximè evocatus fuiſſem, in ſilentio permanere: tamen neſcio quomodo tantorum Virorum authoritate & judicio moueor, ſpe item & fiducia veſtræ erga me benevolentiæ jam erigor ad dicendum.

Enumerabo igitur in præſentia paucis quidem ſimplices & veras Ceremonias, quę in Novo Teſtamento ab ipſo æterno filio Dei Domino & Servatore noſtro unico inſtitutæ fuerunt: Deinde verò oſtendam pluribus ex veris & approbatis Eccleſiæ hiſtorijs, quomodo Ceremoniæ illæ vel manſerint, vel paulatim cœperint mutari & augeri in Eccleſia, ac quibus in locis id magis vel minus ſit factum: adeoq; originem incrementa & progreſſum Ceremoniarum Eccleſiaſticarum, quin & totius Papatus, qui ex ceremonijs potiſſimùm conſtat, hic quaſi uno faſce complectar. Hoc autem ſcire & obſervare, omnium noſtrum, qui in Eccleſia Chriſti laboramus, maximoperè refert: ad id enim prodeſt, ut inter veram & hypocriticam Eccleſiam judicium certum facere poſſimus. Vera enim Eccleſia, ut doctrinam puram Verbi Dei retinet, ita etiam ſimplicitatem Ceremoniarum ſervat: novit enim humanis traditionibus fruſtrà Deum coli; iiſq; ſynceram religionem corrumpi. Falſa verò & hypocritica, ut à doctrina pura recedit, ita etiam Ceremonias divinitus inſtitutas, pro ſuo arbitrio plerunque mutat, auget, & traditiones ſuas coacervat, ſingularem ejus cultum attribuens, & conſcientias hominum miſerè illaqueans.

Quemadmodum igitur Ceremoniæ Veteris Teſtamenti in Chriſto Servatore omnes impletæ fuerunt, ita etiam per eundem abolitæ & abrogatæ ſunt, ut non niſi magno cum Eccleſiæ detrimento amplius revocari ab hominibus queant: fuerunt enim Sacramenta ſeu myſteria Chriſti Domini, quibus Deus multifariam veteri ſuo populo negotium redemptionis propoſuit & adumbravit, idq; per Prophetas explicuit in Chriſto verò exhibuit, ac per Apoſtolos demùm pleniſſimè & valdè perſpicuè in lucem protulit.

In earum verò locum Chriſtus ſuæ Eccleſiæ has potiſſimùm Ceremonias ſervandas inſtituit. Primò Baptiſmum, quem Deo jubente, auſpicatus eſt Ioannes Baptiſta. Ac licet forma Baptiſmi non ſit expreſſa, tamen ex concionibus Ioannis manifeſtum eſt, eum in præſentem Meſſiam, ejuſque nomine baptiſaſſe. Admiſit etiam omnium Ordinum atque ætatum homines, modò pœnitentiam agerent, & doctrinam de præſente Chriſto amplecterentur. Marci verò 16. cap. certa forma ab ipſomet Chriſto exprimitur, nimirum ut Baptiſmus ſimpliciter

pliciter fiat aqua in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti. Alias Ceremonias nullas præſcribit, ſicut etiam de Baptiſmi ſubſtantia non ſunt. Secundò Sanctam cœnam ſuæ Eccleſię uſurpandam Servator inſtituit. In verbis autem Cœnæ, quæ apud Evangeliſtas extant, ſimul actiones quædam exprimuntur: cujus generis ſunt, gratias agere, frangere ac diſtribuere elementa, edere & bibere, Chriſtum ejuſq; mortem commemorare. Aliæ Ceremoniæ nullæ præſeribuntur à Chriſto in ſacroſancta Cœnæ actione: ideoq; etiam conſcientiæ hominum ad eas obligari nec poſſunt nec debent, præſertim ſuperſtitioſas & palàm impias, quales poſterioribus temporibus adjecerunt. Præter has duas ſacras actiones ſeu ceremonias publicas, nullas diſertè ordinavit Dominus. Quocirca rectè Diuus Auguſtinus Epiſtola 118. ad Ianuarium inquit, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Sacramentis numero pauciſſimis, ſignificatione præſtantiſſimis, & obſervatione facillimis,novi populi ſocietatem colligavit.

Apoſtoli verò has à Chriſto inſtitutas Ceremonias diligenter obſervarunt, nihil mutarunt, nullas ademerunt, neque etiam addiderunt, ſed à Chriſto inſtitutis ſimpliciter contenti fuerunt,niſi quòd Ordinationem per manuum impoſitionem miniſtrorum ſeu paſtorum Eccleſiæ prioribus addiderunt. Vnde jam liquet,quàm prodigioſè poſteræ ætates ceremonias in Eccleſia accumularint, & quàm longè ab hac primitivæ Eccleſiæ ſimplici quidem illa,ſed tamen abſolutiſſima perfectiſſimaq; forma receſſerint. Meminerimus autem,ſemper ad hanc primam à nato in carne Filio Dei ætatem, veluti omnium præſtantiſſimam, ſanctiſſimam, incorruptiſſimam & cæterarum omnium normam ſeu regulam certiſſimam, recurrendum eſſe. Siquid enim non ſolum in principalibus fidei articulis,ſed etiam ceremonijs & ritibus externis, diſcrepaverit deinceps, id meritò ſuſpectum vel ſaltem longè inferiori loco haberi debet.

Quemadmodum enim natura comparatum eſt, vt non homines ſolùm, ſed cuncta in hac rerum univerſitate ſubinde degenerent, juxta illud Poetæ,

——Sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retrò ſublapſa referri:

Sic idem quoque in Eccleſia Chriſti poſt Apoſtolorum tempora accidit: id quod Euſebii quàm meis verbis referre malo. Is igitur Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro tertio capite 32. ex Egeſippo. Adhæc, inquit, vſque tempora, virgo pura & incorrupta manſit Eccleſia, iis qui ſanum ſalutaris prædicationis canonem corrumpere conati ſunt, ſi tum aliqui fuerunt, ad uſque temporis in obſcura quadam caligine delitescentibus. Poſtquam autem ſacer Apoſtolorum chorus differentem ſortitus eſt finem, & generatio illa præteriit,quæ divinam ſapientiam ſuis auribus audire meruerat, tunc impii erroris conſpiratio, per ſeductionem eorum, qui alienam doctrinam tradebant, initium cœpit, qui etiam, quoniam nemo amplius ſuperſtes erat ex Apoſtolis, jam nudo vertice contra veritatis prædicationem falſi nominis ſcientiam ex adverſo prædicare conati ſunt. Loquuntur hîc quidem illi ex profeſſo de hæreticis,qui mox poſt Apoſtolorum ex hoc mundo diſceſſum caput ſuum extulerunt: ſed quid vetat, quò minus hæc ipſa de ipſis etiam Eccleſiæ Doctoribus ex parte quoque intelligamus? Origene videlicet, Tertulliano, Cypriano, Lactantio, & Romanis nonnullis Epiſcopis, ſi vera ſunt quæ eorum circumferuntur nomine. Fuerunt hi quidem omnes clariſſima Eccleſiæ lumina,& fideliſſimi Chriſti Domini ſervi, ideóque etiam doctrinam à Chriſto ſanctíſque Apoſtolis traditam: nec non & ritus pleróſque à Chriſto inſtitutos & ab Apoſtolis obſervatos in Eccleſiis, ipſi magna ex parte retinuerunt: nihilominus tamen ſenſim ſub ipſis magnæ obſcurationes maximorum articulorum fidei inciderunt: id quod hac ratione potiſſimùm accidit, quòd ſummi iſti in Eccleſia doctores, ſuas quaſdá opiniones parùm commodas, & ſuos quaſi nævos habuerunt, quibus etiam ſequentibus ſeculis Eccleſia magis quaſſata & turbata fuit. Manifeſta hæc ſunt, quæ dico, de omnibus quos modò nominaui. Hinc Origenis ſcripta & dogmata Hieronymus in aliquibus venenata appellat,& aliena à ſcripturis, imò ſacræ Scripturæ vim facientia, quod & Theophilus Alexandrinus de iis retulit. Nam in ſacrarum literarum explicatione allegoriis immodicis & intempeſtivis perpetuò vſus eſt: non rarò etiam cœleſti doctrinæ philoſophorum decreta, placita & argutias admiſcuit, vt qui à Clemente Alexandrino præceptore ſuo imbibiſſet iſta. Tertullianus opiniones plurimas non ſolùm incommodas, verumetiam palàm abſurdas interdum ſcriptis ſuis infarſit, & Ceremonias de Vnctione externa poſt Baptiſmum, de ſigno Crucis ſeſe muniendo ad omnem progreſſum, aditum, exitum, motum, veſtitum, calceatum, ad lavacra, menſas, lumina, cubilia & ſedilia, de oblationibus pro defunctis & natalitiis, de neceſſitate Iejuniorum & ſimilibus, mutuatas à Montaniſtis,quibus ſe, acerbitate ingenii & impatientia victus, aliquandiu addixerat, in Eccleſiam induxit & auxit, eaſque non autho-

authoritate ſacræ Scripturæ, ſed ſola traditione & conſuetudine defendit. Lactantius de libero arbitrio confuſè loquitur. Et, ne ſingulos perſequar, omnibus ferè hoc vitium fuit, quòd viribus humanis nimiùm tribuerent. Etſi enim interdum aſſeuerent, ſola nos fide in Chriſtum juſtificari, tamen ſubinde operum fermentum ſimul aſpergunt, & eis juſtificationem ſive partialiter, ſive formaliter, ſive denique totaliter, vt in Scholis loquuntur, attribuunt. Et quamvis Auguſtinus, aliique pauci huic errori poſtea acriter ſint reluctati, parùm tamen obtinuerunt, tam altas, ſemel hæc concepta opinio, in hominum animis radices egerat. Hoc pacto autem ſummus fidei articulus de gratuita peccatorum remiſſione per fidem in Chriſtum obſcurari & vitiari cœpit. Qua occaſione, factum eſt, vt mox in admiratione cœperint eſſe variæ ἐθελοθρησκεῖαι, & Ceremonijs ritibuſq; accumulandis homines mirum in modum occupati fuerint, ac non minimam pietatis partem in ijs collocarint. Adeò enim frequens apud horum temporum doctores, Jejuniorum fit mentio, ut & in opinionem meriti jejunia abijſſe jam tum videantur. Cœperunt etiam feſtivitates in Memorijs Sanctorum, cum oblationibus & ſacrificijs, celebrari. Quæ res poſterioribus mox temporibus Feſtis Sanctorum diebus, & anniverſariis Oblationibus pro defunctis occaſionem præbuit: aliaque hujus generis multa tum quidem obſervari cœperunt.

Præterieram hîc ferè de induſtria ritus & Ceremonias, quas iiſdem primi illi Roman. temporibus Eccleſiæ Epiſcopi tanquam ex tripode dictaſſe feruntur: Anacletus videlicet. Ne præſul, neve Clerici barbam vel comam nutrirent. neve Epiſcopus à paucioribus quàm à tribus Epiſcopis ordinaretur: utq; Clerici publicè, non privatim, ad ſacros Ordines aſciſcerentur. Alexander, Aquam luſtralem pro fugandis dæmonibus, & aſpergendis hominibus finitis ſacris, Sixtus, ut Corporale, ſive linteolum ſuper quo inter ſacra corpus Chriſti ponitur, ex lineo panno, & quidem puriſſimo fieret: neve ſacra vaſa profanæ manus, maximè verò mulierum, attrectarent, Teleſphorus, Jejunium Quadrageſimale antè Paſcha, Hyginus, Dedicationes ſolennes templorum, neve eæ augerentur aut diminuerentur ſive Metropolitani vel Epiſcopi conſenſu: Item, ut Compatres, ceu teſtes, Baptiſmo adhiberentur. Pius, ut Paſcha Dominico tantùm die celebraretur. Anicetus, ut Vertex capitis Sacerdotum Sphærulæ inſtar raderetur. Victor, ut Baptiſmus extra neceſſitatem in Paſchate tantùm daretur. Calixtus, ut Ordines ſacri in quatuor Jejunij temporibus, quorum ille quoque author fuiſſe perhibetur, conferrentur, quod hactenus in Decembri tantùm fiebat. Vrbanus, ut Eccleſia prædia, ac fundos, à fidelibus oblatos, reciperet. Fabianus, ut ſingulis annis in die Cœnæ Domini Chriſma, veteri combuſto, renovaretur, quod contra Orientales Epiſcopos decreviſſe dicitur, qui non quotannis Chriſma conficiebant, ſed duos vel tres annos ſemel confectum retinebant ob balſami penuriam. Stephanus, tegumenta altarium & veſtes ſacerdotales, nevè Sacerdotes & Levitæ alibi quàm in Eccleſia, & peragendis ſacris ijs uterentur. Felix, annua ſacra pro Martyribus. Eutychianus, ut frugum primitiæ in altari à ſacerdote benedicerentur, utque per gradus ad Epiſcopatum aſcenderetur, quod tamen etiam Cajo tribuitur. Omittam verò prorſus, quæ hi ſimul omnes, de primatu Romani Pontificis, de forma judiciorum & qualitate teſtium, de non accuſandis Clericis & maximè Epiſcopis à Laicis, de appellatione ad ſedem Romanam, deq; alijs hujus generis multis ſtatuiſſe & decreviſſe dicuntur: Hæc enim conditio primorum Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum, & ratio illorum temporum nequaquam fert, quibus tanta indignitate promiſcua Chriſtianorum multitudo; nedum ipſi Epiſcopi & Eccleſiarum doctores, tractata fuit, ut ne in publicum quidem prodire eis liceret, & benignè ſecum agi tum crederent, quum intermiſſis perſecutionibus, in urbibus Romæ præſertim, tum quidem tyrannorum alumnæ, tolerarentur: ideoq; etiam ea quæ Romani illi Epiſcopi conſtituiſſe & decreviſſe dicuntur, apud nullum horum temporum probatum authorem leguntur, ſed tantùm in eorum vitis, à ſuſpectis hominibus conſcriptis, & epiſtolis Decretalibus, quæ primis illis Romanis Pontificibus attribuuntur quidem, ſed falsò: nam ſeipſas produnt varijs argumentis, quòd à nullo eorum quidem temporum ſcribi potuerint, ſed omnes ab uno eodemque indocto atque inſulſo homine confictæ de novo, aut turpiſſimè corruptæ & depravatæ ſint. Nec aberrare illi mihi videntur, qui affirmant circa Caroli Magni ætatem, quando Eccleſiæ Occidentales paſſim ex Romana bibliotheca libros peterent, fraude Romanorum Epiſcoporum, imperium non modò ſuper omnes Eccleſias; ſed etiam ſuper reges & principes terræ affectantium, has epiſtolas conſutas, ſuppoſitas & longè latéque ſparſas fuiſſe: Si enim Zoſimus, Bonifacius & Cœleſtinus in Synodo Carthaginenſi ſexta, cui Divus Auguſtinus interfuit, Nicæni Concilij Canones

ob primatum Romanæ ſedis confirmandum, corruptos & adulteratos protulerunt, quid mirum ſi poſterioribus ſeculis, quibus omnia in pejus profecerunt, in ſummo potentiæ gradu conſtituti, ipſorum ſucceſſores idem auſi fuerint? idcóque etiam non facilè reperias ab ullo Patrum, aut ullo fide digno authore ante Caroli tempora earum aliquam ſaltem mentionem fieri. Aut ſi maximè ab illis, quibus tribuuntur, ſcriptæ ſunt, apparet, myſterium illud iniquitatis, de quo D. Paulus in 2. ad Theſſal. 2. cap. jam tum in Romanis Epiſcopis agere & operari cœpiſſe. Quocirca de Monachatu potius aliquid dicamus. Cœpit is in Ægypto primùm, circa annos Chriſti 250. ex neceſſitate, non opinione cultus divini aut meriti alicujus. Cum enim Cecij & Valeriani Imperatorum tempore Chriſtum confitentibus, dira & horrenda pararentur tormenta ac ſupplicia, multi Chriſtianorum imbecillitati carnis parùm fidentes, atque adeò abnegationem fidei metuentes, fuga ſibi conſuluerunt, atque relictis urbibus & facultatibus ſuis, in vaſtas ſeſe abdidere ſolitudines. Aſt ubi furor perſequentium remiſiſſet, & tyrannorum ceſſaſſent lanienæ, non ad ſua redierunt illi, ſed in deſertis ſua ſponte manſerunt, ibique divinis contemplationibus dediti, ad mortem uſque perſeverarunt: inter quos facilè primus & præcipuus fuit Paulus quidam Thebæus. Hos mox non ſolum Antonius ille Ægyptius, ſed alij etiam quàm plurimi imitati ſunt: alij quidem ex bono zelo ac pio animi propoſito, mundi nimirum & mundanarum rerum tædio, ne ſcilicet immundo mundi conſortio pollucrentur, utque cœleſtium rerum contemplationibus magis incumbere poſſent. Alij verò ex κακοζηλία, hoc eſt, prava piorum, præſtantium & clarorum virorum imitatione, quos videlicet noverant ſe quoque in hoc vitæ genere exercuiſſe. Nonnulli ex cupiditate vanæ & nihil profuturæ gloriæ. Multi denique ex deſperatione: unde & Proverbium illud natum eſt, Deſperatio facit monachum. Quo factum eſt, ut res hæc ex tam parvo initio mox ſumpſerit incrementa maxima, ac inſtituta ſint plurima cœnobia per Ægyptum, Palæſtinam, Lybiam, Syriam, Arabiam, aliaſque Orientis provincias. Tandem Occidenti quoque circa annos Chriſti 530. hoc novum vitæ genus innotuit per Benedictum Nurſinum, à quo Benedictini monachi originem & nomen habent: ac mox univerſam penè Europam pervaſit, ſummo ſtudio cunctis mortalibus inſtitutum hoc adjuvantibus: quòd Cœnobia primorum monachorum pleráque, eſſent quaſi Scholæ, in quibus juventus in pietate & bonis literis erudiretur, quas tamen progreſſu temporis ſuperſtitio, ignorantia, hypocriſis & luxus fœdiſſimè evertit, ut inde horribilis ruina & vaſtitas Eccleſiarum enata ſit.

Sed tempus poſtulare videtur, ut videamus quis circa & poſt Conſtantini Magni, principis nunquam ſatis laudati, tempora, ſtatus Eccleſiæ fuerit: Cui quidem Deus Optimus Maximus per hunc ipſum Imperatorem lætiſſimam pacem reddidit. Ea verò occaſione cœperunt primò magnificæ templorum extructiones: quibus ab Hilario primo, qui Pontificatum Romanum circa annos Chriſti 465. tenuit, Sacella ſeu Capellæ, & ab alijs, poſt multa ſecula demùm Oſſaria, ut vocant, adjuncta fuerunt. Cum magnificis templis, magnifica etiam & ſplendida Altaria originem ſumpſerunt: quorum tamen authorem Sixtum Primum quidam faciunt: eorumque uſus ab initio tolerabilis quidem fuit, quando nec modum exceſſit, nec ſuperſtitioni ſervivit: quod primò cæpit fieri circa annos nati in carne Chriſti 400. cùm etiam extra templa in agris, compitis & ubivis locorum, in honorem & memoriam martyrum extruere altaria cœperunt, ut ex Concilij Carthaginenſis Quinti canone decimoquarto perſpicitur. Hodie quoque in multis templis ultra 50. altaria ſæpè videre licet. Conſtantinus porrò Imperator dedicationibus & conſecrationibus templorum occaſionem & initium dedit: quamvis eas quidam ad Felicem Primum referant, qui etiam author fuiſſe perhibetur, ut cuncti eo die vicatim feriarentur, quo aliquod templum dedicaretur: & poſt aliquot annos Felix Tertius inſtituit, ut à ſolis Epiſcopis dedicarentur Templa, eſſetque dies ille feſtus anniverſarius. Hæ verò Dedicationes tum quidem citra omnem ſuperſtitionem & luxum, auditu verbi Dei & gratiarum actione celebrabantur, progreſſu autem temporis in abuſus fœdiſſimos abierunt. Ab hac conſuetudine dedicandi & conſecrandi Templa, noſtra quoque Encœnia, quorum ſolennitatem hodierno die celebramus, exorta ſunt, anno Chriſti 880. quando videlicet Gebhardus Conſtantienſium Epiſcopus duo majora Templa in urbe noſtra in honorem Felicis & Regulæ dedicauerat, & eorum memoriam ſeu Natalem non ſolùm Tiguri, vbi ob fidem in Chriſtum ſecuri percuſſi fuerant, ſed etiam in toto Conſtantienſi Epiſcopatu quotannis vndecimo Septembris celebrandam inſtituerat. Maior quoque ſub Conſtantino, quàm hactenus feſtorum dierum variarumque feſtiuitatum excreuit numerus. Nam feſtum de Inven-

tione

rione Sanctæ Crucis Euſebius Papa, juxta aliquos, inſtituit. Ipſeque Imperator lege edixit, vt non ſolùm Dominicus dies, ſed is quoque qui Sabbatum antecedit, ab omnibus coleretur, ob memoriam earum rerum, quæ eo die à Servatore geſtæ fuiſſent. Et Syluester Papa ne inferior Conſtantino videretur, diem quintum hebdomadæ, quem diem Iouis vocant, inſtar Dominici celebrandum edixit: quæ tamen conſtitutiones poſtea per Agapetum primum multiplicatis Sanctorum feſtivitatibus, abrogatæ fuerunt. Petri ad vincula Feſtum alii Alexandro primo tribuunt, nonnulli Sylveſtro, multi Sergio tertio. A quo tempore deinceps nec modus nec finis vllus inſtituendi feſtos dies in Eccleſia fuit: id quod haud ſcio an expedierit, cum præſertim videamus, eò rediiſſe Chriſtianorum mores, vt maxima pars hominum otium iſtud feſtorum dierum non ad orandum, non ad verbum Dei audiendum, cujus rei cauſa ab initio datum fuit, ſed ad omnifariam bonorum morum corruptelam augendam, impudentiſſimè in dies magis magiſque conſumat. Cumq; ſub eodem Imperatore multi cùm Iudæi tùm Gentes ad Chriſtianam religionem adducerentur, nemini dubium eſſe debet, quin ex eorum conſuetudinibus, ceremonijs ac ritibus multa retenta, & ipſo uſu pedetentim vel confirmata, vel paululum immutata, & minus rectè ad alios fines deinde tranſlata ſint, quæ ſuperſtitionibus multis & varijs, quibus antea obnoxij fuerunt, poſtea occaſionem præbuerunt. Ex hoc enim fonte ritus & ceremoniæ funebres cumulatæ ſunt. In ſeculis ſuperioribus, de Tranſlatione Reliquiarum Sanctorum mortuorum, & earundem veneratione, nihil apud probatos authores legimus: Conſtantini demum tempore ea res, tum ex nimia Sanctorum veneratione & prædicatione, eorumque interceſſione, tum ex Ethnica ſuperſtitione primùm cœpit, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmata magis magiſque deinceps crevit. Eadem tempeſtate etiam cœperunt primo ſub Conſtantino loca terræ ſanctæ ab ethnicis ſuperſtitionibus expurgari, excoli & in pretio haberi, propter rerum ibi geſtarum memoriam, confluentibus eò ex omnibus terræ partibus Chriſtianis: & paulatim hæc res adeò in errorem deduxit multitudinem ut non in poſtrema pietatis laude ponerent, terram ſanctam, & loca ſacra inuiſiſſe.

Quod verò Romanam horum temporũ Eccleſiam attinet, Deum immortalem, quàm ſedula, imò quàm ſuperſtitioſa hac in parte illa fuit. Nam præter ea, quæ paulò ante commemoravi, Sylveſter Romanus Pontifex Chriſma tantùm ab Epiſcopo conſecrandum eſſe ſtatuit: Confirmationem in fronte per Chriſma & ſignum Crucis poſt Baptiſmum inſtituit: veterem illam Iudæorum conſuetudinem conſecrandi & dedicandi templa unctione Chriſmatis, alijſq; puerilibus ceremonijs revocavit: utque Sacerdos ſacrificaturus, nec ſerico nec tincto panno, ſed lineo albo veſtiatur, ſancivit, Gradus quoque in Ordinibus eccleſiaſticis, & ut unuſquiſque uno tantum ordine contentus ſit, conſtituit. Marcus voluit diebus ſolennibus ſtatim poſt Evangelium Symbolum à Clero & populo magna voce decantari. Liberius decrevit, ut in Quadrageſima conjugati à conjugibus abſtineant, eò quòd nihil proſit jejunium conjugali opere pollutum. Damaſus Chorum, ut vocant, inſtituit, cum pſalmodijs diurnis atque nocturnis, utque in fine pſalmorum ſemper hæc verba dicerentur, Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto. Siricius, miniſtris Occidentalium Eccleſiarum conjugio primus interdixit, id quod Antichriſto peculiare eſſe futurum, Paulus prædixit: Monachos etiam ad Eccleſiaſticos Ordines primus admiſit, uſque ad Epiſcopatus faſtigium, qui prius nec inter Clericos habebantur. Anaſtaſius conſtituit, ne ſacerdotes ſederent, ſed curui ſtarent, dum ſacrum Evangelium aut caneretur aut legeretur in Eccleſia, neve debiles, manci & aliquo membro carentes, in numerum clericorum reciperentur. Innocentius primus, Sabbathi jejunium indixit, & ex unctione infirmorum ſacramentum fecit. Zoſimus author fuit, ut Cerei in parochijs Sabbatho ſancto benedicerentur. Bibere autem in publico Clericis vetuit: in Cellis fidelium id fieri poſſe non negavit. Vetuit etiam, ne ſervi in Clerum reciperentur. Aſciſcuntur hodie, inquit Platina, non modò ſervi, & vulgò concepti ac nati, verum etiam flagitioſi omnes ex flagitioſo quoque geniti quorum ſceleribus Eccleſia Dei magnum incommodum capit. Bonifacius primus vigilias Sanctorum inſtituit. Pelagius, Horas canonicas ordinavit. Felix Quartus Clerum à populo in Eccleſijs diſcrevit. Claudianus Mamertus Viennenſis Epiſcopus, triduanas ante Aſcenſionem Domini Litanias, ſive Supplicationes & Rogationes non ad conſecrationes, ſed ad pericula & calamitates avertendas, primus inſtituit: Has poſtea Agapetus Papa dicitur primus conſtituiſſe in ſingulos Dominicos dies, in templis, vel circa templa habendas, unde Circuitiones in Eccleſijs originem habent: & alia hujus farinæ plura inſtituerunt,

runt, quæ non eſt otium nunc ſingula referre.

Hinc ergo, Patres & Fratres obſervandi, jam videre licet, quantum à veræ primitivæ Eccleſiæ ſimpliciori ſtatu degeneratum ſit illis ipſis temporibus, quibus Deus Optimus Maximus altiſſimam ſuæ Eccleſiæ pacem ex immenſa benignitate conceſſit: ut Eccleſia in verbis Cantici non injuria lamentando graviter conqueratur, dicens: Ecce in pace amaritudo mea amariſſima. Apparet etiam Auguſtinum in epiſtola ad Ianuarium non ſine gravi cauſa conqueſtum eſſe, Chriſtianam religionem ita traditionibus humanis, Ceremonijs ac ritibus onerari jam ſuo tempore, ut Iudæorum conditio tolerabilior fuerit ſub lege, quàm Chriſtianorum ſub Gratia & Evangelio, ut qui legalibus tantùm ſarcinis, non etiam humanis traditionibus ſubjecti fuerint. Ita quidem ille de ſtatu Eccleſiæ ſui temporis: Quid igitur, bone Deus, dixiſſet ſanctiſſimus vir, ſi eam faciem Eccleſiæ, quam habere cœpit ſequentibus mox ſeculis, & quam adhuc hodie habet, contemplatus fuiſſet?

Facies igitur Eccleſiæ triſtis eſſe cœpit, ſed tamen quæ ferri aliquomodo potuiſſet, niſi triſtiorem, imò triſtiſſimam & fœdiſſimam ſequentibus temporibus nacta fuiſſet. Cauſa hujus mali fuit, quòd irruperunt in Europam iis temporibus Gothi & Wandali, gentes barbaræ ac parte maxima impiæ, quæ vexarunt annos plus minus 160. totum ferè Occidentem. Eruperunt è ſedibus ſuis & Hunni, ac poſt hos Franci & Alemanni, & præclaras quaſque cultaſque gentes & urbes flamma & ferro vaſtarunt. Poſt Attilam enim in interiorem Galliam digreſſum, quicquid ſupererat quod ille non perdidiſſet in proximis Rheno provinciis, id Alemanni & Franci Hunnum ſtatim ſubſecuti, prorſus everterunt. Ipſa in primis Italia à Longobardis penitus ferè everſa, ac in ſolitudinem redacta fuit. Hic dici non poteſt quantam jacturam fecerit vera religio, pietas & eruditio in Occidentalibus Eccleſiis. Arſerunt paſſim inſtructiſſimæ bibliothecæ, diſcerpti ſunt optimi authores, perierunt ac diſſipatæ ſunt benè conſtitutæ ſcholæ, conculcatæ ſunt linguæ, & inter has Latina maximè à Gothis, gente ambitioſiſſima, corrupta fuit: cujus quidem rei nobiliſſimi quique eorum temporum hiſtorici meminerunt. Hinc certò certius eſt per Gallias, Italiam, Hiſpanias, Germaniam aliaque Occidentis regna miſerabilem linguarum & bonarum literarum inſcitiam, optimorumque authorum inopiam enatam eſſe. In his igitur occaſiones intentus hoſtis humani generis, horribiles & pernicioſas tenebras, ceu nubes quaſdam atras totum cœlum occupantes, in Eccleſiam Chriſti ſimul induxit per ipſos Doctores & Eccleſiarum antiſtites maximè: quos inter Gregorius ille cognomento Magnus & Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus facilè primas tenet. Is enim duarum præcipuè rerum, quæ horribiliter nocuerunt Eccleſiæ, author fuiſſe perhibetur, Invocationis nimirum hominum mortuorum, & Sacrificiorum pro mortuis. Ceremonijs etiam pluſquam Iudaicis & Ethnicis, Eccleſiam & religionem Chriſtianam, præ cæteris omnibus, mirum in modum oneravit. Ritus enim dedicandi & conſecrandi templa varios & mirabiles dictavit: & quod mirandum eſt, non aliter, quàm ſi novum aliquod Solomonicum aut Hieroſolymitanum templum conderetur, vaccas, boves, oves, & neſcio quæ alia, prava æmulatione Iudaiſmi, ad hujuſmodi dedicationes requiſivit. Cantum Eccleſiaſticum ordinavit. Officiarium Eccleſiæ fecit. Miſſarum ritus complanavit. Super Apoſtolorum cadavera Miſſas celebrari mandavit. Imaginum non quidem cultum & adorationem, ſed tamen uſum in templis, primus omnium approbavit. Septiformem Litaniam ipſe in peſte Inguinaria excogitavit, & Litanijs invocationem mortuorum primus addidit. Stationes Romæ ſeu Peregrinationes ad templa & ſtatuas Sanctorum inſtituit, ac Indulgentias, templa & loca ſacra viſitantibus, primus conceſſit, non autem vendidit. Iejunio Quadrageſimali quatuor dies adjecit, & ejus initium Cinerum aſpergine ſacravit: Vnde Cinerum dies ſuam originem habet. Vſum carnis, lactis, caſei, butyri atque ovorum jejunantibus interdixit, & alia hujus generis multa ſuperſtitioſa, Monachus ſuperſtitioſus ordinavit. Vt rectè Volateranus lib. 22. Anthrop. de hoc Gregorio referat, quòd Ceremonias pleraſque, quibus hodie Papiſtæ utantur in templis, primus inſtituerit quodque eandem ob cauſam præcipuas Romæ ſtatuas, & quicquid fuerit mirandi operis in Tiberim præcipitari juſſerit, ne homines à religione ejus nuper admodum inſtituta ſua ſpecie avocarent. Sabinianus Gregorij ſucceſſor Campanas in turribus templorum primus ſuſpendi fecit, quarum pulſu deinceps ad ſacros cœtus publicè convocaretur populus. Lampadum quoq; & lucernarum in templis uſum primus approbavit. Hæc verò Ceremoniarum multitudo, & rituum accumulatio plurimum Eccleſiæ Chriſti nocuit. Dum enim Doctores earum adminiſtratione, & populus ſpectatione occupantur, animi ipſorum à ſtudio docendi & diſcendi Verbum Dei ſimul

mul

mul abſtrahuntur : nam mentes hominum mirificè capiuntur & faſcinantur Ceremoniarum ſplendore & pompa : & hypocritæ ſtultæque mulierculæ nihil ſpecioſius, nilq; ſanctius excogitari poſſe exiſtimant,& mox iſta perſuaſione imbuuntur, quòd ejuſmodi operibus gratiam & favorem Dei ſibi promereantur.

Quæ quidem omnia gravia videntur, & piis animis hanc fœdam ac miſerabilem Eccleſiæ faciem diligenter contemplantibus, ſuſpiria & tantùm non lachrymas movent. Verùm, ô Fratres, longè infeliciora & tenebricoſiora tempora ſecuta ſunt, rebus ſubinde in pejus, juſto Dei judicio & vindicta, adverſus mundi ingratitudinem & ſcelera, ruentibus, ANTICHRISTVS enim, qui mox poſt Conſtantini Magni tempora quaſi in alvum Eccleſiæ receptus fuit, quique Gregorio Magno ſedem Romanam tenente,vitam & incrementa accepit, & quaſi ad maturitatem ſuam,atque ad ipſum tempus partus deductus eſt, poſt mortem Gregorii, Phocæ Imperatoris, quaſi obſtetricis, ope & auxilio,in lucem editur. Nam Bonifacius tertius à Phoca, parricida nequiſſimo, fruſtrà reclamantibus plurimis Epiſcopis & Eccleſiis, obtinuit, vt Romanus Epiſcopus & Romana ſedes, omnium Eccleſiarum per Chriſtianum orbem haberetur princeps & caput. Idemque decreuit, vt altaria candidis linteis pannis operirentur. A quo tempore deinceps, magis quàm vnquam anteà, cœleſtis doctrinæ puritas in Eccleſia evanuit, & creſcentibus ſuperſtitionibus obſcurata fuit. Mox enim Bonifacius Quartus, Pantheon, fœdiſſimum falſorum Deorum templum, ab eodem Phoca impetravit, ut in eo Cybelis, ſpurciſſimæ Deorum matris, loco, Maria Chriſti Servatoris mater ſanctiſſima, cum omnibus ſanctis Martyribus coleretur. Eaque occaſione inſtituit etiam, ut ſingulis annis Quarto Idus Maij celebraretur feſtum de Martyribus omnibus : nondum enim eo adhuc tempore celebrabantur feſta de Confeſſoribus : Gregorius autem IV. circa annos Chriſti 834. hoc feſtum ad Calendas Novembris tranſtulit, ut tunc collectis terræ frugibus in otio & rerum omnium abundantia, magno ſuo Deo, ſcilicet Ventri, & novis ſuis Dijs,hoc eſt,ſanctis mortuis opimiora ſacrificia poſſent offerre : ac per univerſum mundum hunc diem in honorem generaliter Omnium Sanctorum ſolenniter celebrari decrevit. Theodatus, ne nihil in Papiſtico regno feciſſe videretur, Spiritualem cognationem primus adinvenit : conſtituit enim, ne patrimus patrimam, aut filius patrimi puellam è ſacro fonte à patre levatam, in uxorem ducere poſſet. Quod equidem non minimum indicium fuit, Antichriſtum natum eſſe, cùm legitimæ,& à Deo permiſſæ Chriſtianis nuptiæ, prohiberentur. Quam impiam doctrinam miſericors Deus abſque dubio hominibus quaſi digito monſtrare voluit pernitioſiſſimo illo morbo, lepræ aut elephantiæ ſimillimo, qui ea ætate adeò ferbuit & deformavit in facie homines, ut cognoſci vix poſſent. Bonifacius Quintus Aſylorum apud Chriſtianos author fuit,conſtituitque, ut fugiens aliquis, quovis crimine patrato, ad templa,aras & cœmiteria,violenter inde non abſtrahatur. Martinus Primus feriam Sextam in memoriam Paſſionis Domini,jejunari præcepit. Vitelianus omnia in templis Latina lingua fieri voluit : & Organa muſica excogitavit, eaque in templis cantui Eccleſiaſtico addidit. Conſtantinus Papa, Iuſtiniano Imperatori, adeoque ſuo Domino, pedes, proh ſcelus & nefas, oſculandos primos exhibuit. Et hunc mox ſecutus Stephanus Secundus humeris hominum primus circumferri voluit. Zacharias Primus à fidelitatis juramento ſubditos primus abſolvit : idemque veſtes auro & gemmis diſtinctas primus in uſum ſacrum dedit. Leo III. Thuris uſum,Iudæorum & Gentilium more altaribus primus aſſignavit. Sergius I. illuſione quadam deceptus, Nativitatis Mariæ feſtum inſtituit, cum prius feſtum Exaltationis crucis ab Heraclio Imper. inſtitutum fuiſſet, ob memoriam Crucis Coſroe Perſico regi ereptæ. Et Ludovicus Pius in Synodo Aquiſgrani anno 818. dies Annunciationis & Aſſumptionis Mariæ feſtis addidit : ac Leo Quartus Papa ſtatuit, ut Octavæ Aſſumptionis celebrarentur in Romana Eccleſia, quod hactenus factum non fuerat. Sergio Tertio pleriq; tribuunt, quòd Romanorum februa mutarit in Purificationis Mariæ feſtum, quod alio nomine Luminum ſeu Candelarum feſtum vocant, & ſtatuerit, ut in eo Proceſſiones fiant, in quibus cuncti Cereos ardentes in manibus geſtantes, per Eccleſias procederent. Nec longo intervallo, Odilo Quartus Cluniacenſium Abbas, omnium animarum feſtum per cuncta ſua monaſteria inſtituit : & Ioannes Papa, quem alij Sedecimum, alij Decimumſeptimum nonnulli Decimumoctavum, Platina autem, Stella & Balæus Decimumnonum vocant, id approbavit, & ab univerſo deinceps orbe poſtridiè Omnium Sanctorum obſervandum ſtatuit.

Sed hæc levicula vobis videri poſſent, graviora igitur de Antichriſto, ſub Phoca parricida & adultero ſpurciſſimo, nato referam, & talia quidem,quæ ejuſmodi monſtrum

ſtrum vobis exhibeant, quale cœlum & terra nullum unquam viderunt immanius, truculentius, perniтioſius, peſtilentius, magiſq́; horrendum & ingens. Mox enim in primis infantiæ annis in immenſum excrevit, ita ut caput ſuum uſque ad cœlos extulerit, manus & brachia in omnes totius mundi regiones extenderit, pedem alterum in Eccleſia, alterum verò in hujus mundi regnis fixerit, caudaq́; ſua (ſic enim Divus Iohannes eum depingit) ipſas cœli ſtellas tetigerit, eaſque deturbare molitus ſit. Neque enim ſolum ſeſe extulit ſupra omnes alios toto orbe Chriſtiano paſtores, & veluti ſummus Monarcha ſeu Dictator quidam, ſibi ſoli arrogavit poteſtatem regendi omnes Eccleſias, præſidendi Concilijs & Synodis, decernendi controverſias, præſcribendiq́; religionis formulas: verum etiam ſumma audacia in politicum imperium irrupit, ſibiq́ue regna mundi arrogavit: Voluit ipſos Imperatores, Reges & principes à ſeſe, Dominum ſcilicet à ſervo, regnorum poſſeſſionem petere & accipere: Sumpſit ſibi poteſtatem diſtribuendi regna quibus viſum fuit: Leges præſcripſit Imperatoribus ac Regibus, eaſque citra ullam tergiverſationem ad amuſſim ſervare præcepit: Cauſarum etiam politicarum cognitionem & determinationem, ſibi ſoli vendicavit. Et principes quidem regeſque calice meretricis inebriati, ſeſe ſubjecerunt beſtiæ eamque adorarunt.

In hac igitur eminentia conſtitutus, cultum Deorum alienorum inſtituit, & Chriſto, æterno noſtro Pontifice remoto, ac veluti abrogato, Sanctos mortuos pro genere humano interceſſores decrevit, eoſque invocatione, ſtatuarum & imaginum erectione, templorum & altarium extructione, reliquiarum tranſlatione, auro, argento, gemmis, Miſſis, candelis, ſuffitu & geniculationibus coli ac honorari præcepit: quin ipſas ſtatuas & imagines manibus hominum effictas, non ſimplici duntaxat honore, ſed etiam adoratione colendas eſſe primò aſſerere cœpit Conſtantinus Papa circa annos demum nati in carne Chriſti 710. Id autem fecit non perſpicuis ſacræ Scripturæ teſtimonijs, ſed prætendens uſum paſſim tum receptum, & quaſdam apparitiones ſeu viſiones, quibus Sancti juſſiſſent ſe in ſtatuis coli. Cùm verò animadverteret, ejuſmodi fœtentibus, imò putidiſſimis rationibus, parùm ſeſe obtenturum eſſe, illicò ad vim confugit: ac primùm damnat ſine ratione Synodos Iconolatriam ex Verbo Dei oppugnantes, diriſq́; exsecrationibus eas anathematizat: pios & ſynceros Doctores è ſedibus ſuis exturbat, politicos magiſtratus, ipſoſq́; adeò Imperatores fulmine excommunicationis non ſolùm terrirat, ſed veluti thronum Dei poſſidens, præcipit ſubditis, ne ejuſmodi magiſtratibus, Venerationem & invocationem imaginum abolentibus, ullum politicum honorem, obedientiam & tributa præſtent, quod Gregorius Tertius primus fecit. Summa imis miſcet Antichriſtus tantùm ut imaginum venerationem & adorationem, nuper admodum inſtitutam, obtinere poſſit, quo inde quæſtum uberiorem faciat. Ac memorabilis me hercle cauſa eſt, quod Antichriſtus ob cultum Deorum alienorum in Eccleſijs ſtatuendum & conſervandum, Imperium Occidentis à legitimo Magiſtratu avulſit, & in Francos contulit, mox etiam his eripuit, & Germanis tradidit: poſt quæ tempora demùm Imagines in cunctis Occidentis Eccleſijs recipi, & ſumma veneratione coli cœperunt.

Cæterùm ut nihil intemeratum & integrum relinqueret Antichriſtus, ipſam quoque Cœnæ Dominicæ actionem fœdiſſimè pervertit, corrupit & adulteravit: Nuda fuit ab initio ſacro ſanctæ illius actionis omnis Ceremoniarum ratio, plus pietatis habens quàm apparatus. Apoſtolus enim Petrus in conſecratione Cœnæ tantummodo Oratione Dominica uſus eſt, & pauciſſimis quibuſdam preculis: Cætera diverſis temporibus & à diverſis perſonis huic actioni adjecta leguntur, ipſo quoque Innocentio Tertio hoc atteſtante. Hunc ſequutus Platina, quid quiſque Romanorum Pontificum adjecerit, explicare contendit: & in vita Sixti Primi: In Celebratione, inquit, mandavit Sixtus, ut Sanctus Dominus Deus Sabaoth cantaretur. Cœleſtinus Miſſæ Introitum dedit: Gregorius Kyrieeleyſon: Gloria in excelſis Deo Teleſphorus: Collationes Gelaſius Primus. Epiſtolam & Evangelium Hieronymus. Alleluja verò ſumptum ex Eccleſia Hieroſolymitana. Symbolum in Concilio Nicæno: Mortuorum commemorationem Pelagius invenit. Thus Leo Tertius. Oſculum pacis Innocentius Primus. Vt caneretur Agnus Dei Sergius Pontifex inſtituit. Hactenus Platina. Prolixam quoque illam Orationem, quam Canonem (verius Centonem) vocant, quæque in Conſecratione ſubmiſſa voce & cum murmure quodam à ſacerdote recitatur, ſine ullius Scripturæ teſtimonio in ea actione uſurpari, in volumine Decretorum, quod Burkardus Wormatienſis Epiſcopus congeſſit, clarè teſtatur Caput 223. libri quinti de univerſali Eccleſia. Sed partes ejus diverſo quoque tempore & à diverſis, ſcilicet Alexandro, Gelaſio, Siricio, Leone, Pelagio,

Grego-

Gregorio Magno & Gregorio Tertio huic actioni adjectæ, & deinde in Ordinem redactæ fuerunt, vel à Pelagio, vel à Scholaſtico quodam, vel à Gregorio Magno, vel etiam à Gratiano, nam in hoc ne ipſi quidem conſentiunt.

Alexander Primus etiam, in Euchariſtia voluit offerri vinum aqua permixtum: & ſublato, quo ante uſi fuerant, pane fermentato, azymum inſtituit. Pius Primus pœnam conſtituit his, qui negligentes eſſent in attrectando Chriſti corpore & ſanguine: juſſit etiam vinum Cœnæ effuſum lambere, ſi fieri poſſet: ſin minus, aut radere, aut eluere, & raſum lotumúe vel comburere, vel repoſitum in ſacrario aſſervare. Imò ſanciverunt, ſiquis evomuerit panem myſticum, ut partes diligenter & cautè quæ reperiri poſſint, colligantur, & contritæ cum vino, ab aliquo fideli ſumantur, reſiduum verò vomitus comburatur, & reponatur in terram juxta altare. Qui honor nimius certè fuit & ſuperſtitioſus, Symboloque externo minimè conveniens, viam ſternens multis erroribus. Zepherinus Papa mandavit, ut in vitreo vaſe, non in ligneo, ut anteà, ſacrificaretur. Antiquatum eſt tamen hoc decretum paulatim, cautumq; ne in ligneo vaſe ſacerdos rem divinam faceret, propter materiæ raritatem, qua liquor imbibitur: neque vitreo, quia fragile: neque ex metallo, ob tetrum ſaporem, quem inde concipit: ſed vel in aureo, vel argenteo in Eccleſijs opulentioribus, in pauperioribus verò, ſi utrumq; deſit, ſtanneo: quod decretum Vrbano Primo tribuunt. Anacletus etiam conſtituit, ut omnes Chriſtiani nominis, conſecratione peracta, quotidie Euchariſtiam ſumerent. Zepherinus autem, ut omnes, qui pubertatis annos attigiſſent, ſemel duntaxat quotannis communicarent. Fabianus contrà, ut ſi non frequentius, ſaltem ter in anno, non impediti gravioribus criminibus ad menſam Domini accederent: in Paſchate nimirum, Pentecoſte & Natali Domini. Soter quoque ſanxit, ut nullus poſt cibum potumúe, ſive quodvis minimum ſumptum, Miſſas celebraret. Qui certè omnes de rebus minimè neceſſarijs ſoliciti fuiſſe mihi videntur.

Hic verò diligenter obſervandum eſt, quòd hæc Romæ præcipuè, & in Romana Eccleſia maximè, non autem in alijs obſervata fuerint. Quin etiam non ſine gravi cauſa dubitatur, an hæc ipſa, quæ commemoravi hactenus, à primis illis jam nominatis Epiſcopis Romanis ſic fuerint inſtituta, quòd eorum Epiſtolæ Decretales ſaltem horum rituum mentionem faciant, omnibus autem alijs Eccleſijs & authoribus illorum temporum tam incogniti, ut ne verbulo quidem ullo eorum meminerint. Iuſtinus certè antiquiſſimus author ſic deſcribit ritum circa Euchariſtiam in Romana eccleſia obſervatum ſuo tempore, ut priora illa conficta, & primis Romanorum Epiſcopis falsò attributa ſanctè aliquis affirmare auſit. Sic enim inquit: In cœtu affertur præcipuo fratri panis, & calix aqua dilutus, quibus acceptis, laudem & gratiarum actionem patri omnium refert, per nomen filij, ſanctique Spiritus, atque ita Euchariſtiam aliquandiu celebrat. Poſt preces & Euchariſtiam totus cœtus accinit, Amen. Abſoluta gratiarum actione præſulis, & ominatione totius plebis, Diaconi quos vocamus, dant ſingulis præſentibus partem panis & calicis diluti, ſuper quæ facta eſt gratiarum actio, atque etiam deferre ſinunt abſentibus. Et paulò poſt: Die Solis Vrbanorum & ruſticorum cœtus fiunt, ubi Apoſtolorum Prophetarumq; literæ, quoad fieri poteſt, præleguntur: deinde ceſſante lectore, Præpoſitus verba facit adhortatoria ad imitationem tam honeſtarum rerum invitans. Poſt hæc conſurgimus omnes, & precamur. Poſtea profertur panis, vinum & aqua: tum Præpoſitus, quantum poteſt, precatur, & gratias agit: plebs verò Amen accinit. Inde conſecrata diſtribuuntur ſingulis. Hactenus Iuſtinus. Vbi nullo omninò ritus quos modo enumeravimus, quique in Decretalibus epiſtolis primis Romanis Epiſcopis tribuuntur, commemorat. Sed demus ea omnia vera eſſe maximè, ac ſit de veteri diſciplina, & prima illa Cœnæ inſtitutione nonnihil receſſum, utpote tranquillioribus factis Chriſtianorum rebus: & in otio, ac veluti vacatione militiæ, ſit ſanè à puritate & ſimplicitate illa vetuſta ad externum quendam cultum, ſed etiam dum per mediocrem, ideoque ferendum, deflexum ritibus: nihilominus tamen verus & genuinus Euchariſtiæ vſus & inviolatus manſit, vſque ad Gregorij Magni ætatem. Nihil enim Iuſtinus, & alij eum ſecuti, de impia illa Euchariſtiæ mutilatione, nihil etiam de applicatione Miſſæ pro vivis & mortuis dicunt. In primitiua Eccleſia Oblationes quidem pro defunctis annua die fiebant, vt ex Tertulliano conſtat: illæ verò Oblationes nihil aliud fuere quàm preces, quibus gratulabantur defuncto ob felicitatem illam qua nunc in cœlis frueretur, & ſimul Deo ob beneficentiam agebant gratias. Inde verò didicerunt fortaſſis ſequentibus ſeculis, non jam laudes, ſed ſupplicationes & preces in Cœna Domini offerre, pro defunctorum ſalute: id quod negare non poterit, qui Ambroſium, Hieronymum, Auguſti-

num alioſque ejus temporis Doctores legerit. Tandem ipſam quoque Cœnam Dominicam Oblationem expiatricem pro mortuis fecerunt, ita ut crederent, Eucharistia mortuorum peccata expiari & deleri poſſe. Instituit hoc primus omnium Pelagius Primus, & Spectris ſeu illuſionibus ſatanicis adductus approbavit Gregorius Magnus decreto publico, quo ſic omnis dubitandi hac de re occaſio ſimplicioribus adimeretur. Eundem errorem non parùm etiam confirmavit & promovit Ignis ille purgatorius, quo de veſtigia quidem in ſcriptis patrum extant, & Auguſtinus quædam de illo proponere cæperat, verùm non abſolverat, reſque adeò in dubio manſit uſque ad tempora Florentini Concilij anno Chriſti 1439. celebrati, in quo demùm Purgatorium confirmatum approbatumque fuit: Cui deinceps non ſolum Miſſarum nundinatio, ſed & cultus Papiſticus totus, tanquam ſuo fundamento, ita incubuit, ut hoc destructo, totus Papatus corruat neceſſe ſit: ideoque non mirum, ſi cœlum potius, quàm Purgatorium ſibi eripi paterentur.

Ex hoc verò, hoc, hoc inquam fonte, quoddam quaſi ſuperſtitionum diluvium in orbem Chriſtianum inundavit. Vnde enim tot Cœnobia, tot exempla, tot ſacella, tot altaria, tot Miſſę, tot ſacrifici, tot denique his legata bona? Non ſanè aliunde, quàm ex vaniſſima illa mortalium perſuaſione, quòd ſcilicet crederent, Euchariſtiæ actionem pro peccatis viventium & mortuorum ſatisfactoriam eſſe.

Porrò hi ritus, hæque ceremoniæ & ſuperſtitiones, quæ hactenus in Romana potiſſimùm Eccleſia obſervatæ fuerunt, Carolo Magno imperante, iiſque ſeculis quæ ipſum proximè ſecuta ſunt, in Hiſpaniç, Galliæ, Italiæ, Germaniæ, adeóque in omnibus per Europam Eccleſiis, magno cum applauſu, magnáque cum admiratione primò receptæ fuerunt, vt ſcilicet beſtiam illam, de qua Ioannes in Apocalypſi, omnes adorarent, illique ſubijcerentur. Imò Antichriſtus ille ſuper omne quod dicitur Deus exaltatus, omnes qui hunc characterem ejus ſuſcipere noluerunt, ad ima uſque tartara deturbare molitus fuit.

Iis ipſis temporibus quoque, Ludovico nimirum Pio regnante, ex actione publica Cœnæ Dominicæ privata fuit facta, & Miſſæ, quas vocant angulares, tum primùm in Eccleſiam introductæ ſunt. Eademque ætate ſimul ita invaluit jam ante nata opinio de Cœna expiante peccata mortuorum & viventium, vt in ſummum vitæ periculum adducti ſint contrà vel ſentientes, vel diſputantes publicè. Ioannes enim Scotus hoc dogma in enarratione libelli de Hierarchia Dionyſii taxans, à ſuis diſcipulis graphiis propterea confoſſus dicitur.

Et quemadmodum, juxta Dialecticorum regulam, vno inconvenienti dato, alia multa ſequuntur: ita etiam, poſtquam errores illi circa cœnam, quos hactenus enumeravi, ſemel fuiſſent recepti in Eccleſiis, ſecuti ſunt mox alii his longè nocentiores, imò nocentiſſimi. Nam circa annum Domini 840. ipſe Symbola demùm peti cœperunt, vt ex Bertrami libro, quem ad Carolum Galliarum regem, Caroli illius Magni nepotem, ſcripſit, manifeſtum eſt, quibuſdam contendentibus, nec panem nec vinum ſupereſſe in Cœna ſacra, ſed illa mutari in reale Domini corpus, & naturalem eius ſanguinem: aliis verò ex Verbo Dei, & veterum patrum ſcriptis contrarium docentibus. Vexauit hæc concertatio annos plus minus 200. Eccleſiam, antequam certi quicquam, contra orthodoxum conſenſum totius Eccleſiæ, totiuſque vetuſtatis ab Apoſtolorum ætate, ex parte Corporalis præſentiæ Chriſti in Cœna, definiretur. Primùm omnium (quod ſciam) de ea re, ceu pia & catholica, cautum fuit plus quàm mille poſt natum Chriſtum annos in Vercellenſi Concilio anno 1051. habito præſidente Leone Nono Pontifice. Quo tempore etiam Petrus Damianus ille Eremita novum orandi modum per calculos, quos vulgò Paternuſter vocamus, primus docuiſſe dicitur. Ac mox paulò à Nicolao Secundo ita decretum contra Berengarium alioſque rectè ſentientes, vt credendum ediceretur, poſt panem conſecratum ita eſſe in Sacramento Corpus Chriſti, vt ſenſualiter etiam & in veritate manibus Sacerdotum tractaretur, frangeretur, & credentium attereretur dentibus. Nondum tamen etiam tum TRANSSVBSTANTIATIONIS nomen inventum atque vſitatum erat: nullam enim hic Nicolaus in ſuis Canonibus ejus facit mentionem: Nec ipſe Lanfrancus, adverſarius Berengarii, qui floruit anno quinquageſimo quinto ſupra milleſimum, eo vſus eſt, etiamſi rem ipſam palàm afferat. Mox tamen eum ſecuti Doctores id vſurpare cœperunt. Et multis annis poſtea Innocentius Tertius doctrinam de mutatione ſeu converſione ſigni in ſignatum, panis in Corpus, & vini in ſanguinem Chriſti naturalem, ita vt de ſignis nil reliqui amplius ſuperſit præter ſpeciem & apparentiam accidentium, denuò in Lateranenſi Concilio, anno Chriſti 1215. celebrato, approbavit, imò inter articulos fidei retulit, & Tranſſubſtantiationis nomen, prioribus ſeculis prorſus incognitum, Decretalibus

infarſit. A quo demùm tempore hæc doctrina tanto ſtudio, tantaque ſeveritate fuit defenſa, vt anathematis fulmine ſint percuſſi, ac tanquam hæretici proclamati & damnati, qui diverſum ſentire, aut hanc carpere & oppugnare tentaſſent. Atqui à Vercellenſi Concilio, in quo hæc doctrina primò fuit recepta & approbata, vſque ad hunc præſentem 1585. Chriſti annum, colliguntur anni 534. quibus hoc dogma Tranſſubſtantiationis in Eccleſia fuit & duravit. Cum hac portentoſa doctrina Confeſſio auricularis, carnificina illa mortalium, in eodem Lateranen. Concilio quoque recepta & approbata primo fuit, cùm prius per annos propè 80. aut plures acriter diſputatum eſſet, Deóne confiteri ſatis ſit, an etiam ſacerdoti, ad repurganda peccata, confiteri oporteat.

Hæc autem doctrina de Tranſſubſtantiatione poſtquam credita & recepta fuit, illicò feneſtra patuit nimis Symbolorum honoribus. Nam ſub Friderico Barbaroſſa Alexander Tertius partem alteram Cœnæ Dominicæ, vinum ſcilicet, laicis ademit, ne quid fortè de eo à rudi atque impolito populo effunderetur: facinus me hercle audax atque horrendum: non tamen eo contentus fuit, quin inſuper ſtatuit primus omnium Canonizationes ſanctorum, eorúmque deificationes, vt loquuntur, à ſolo Papa fieri poſſe, ideóque nulli mortalium divinum honorem in terris habendum publicè, niſi illi, qui prius ex edicto Papali in Divorum eſſet catalogum aſcriptus. Eodemque ſimul tempore Indulgentiarum nundinæ quoque cœpiſſe putantur. Et anno demùm 1300. Iubilæus annus de centeſimo in centeſimum annum inſtitutus fuit, quo pleniſſimam peccatorum omnium remiſſionem pollicebantur cunctis mortalibus, quantacunque etiam mole nefandiſſimorum ſcelerum oppreſſis & obrutis, modò ipſi pecuniis onuſti Apoſtolorum limina viſitarent. Quæſtuoſiſſimi hujus aucupij author fuiſſe perhibetur Bonifacius ille Octavus, qui docuiſſe fertur, animam hominis eſſe mortalem, & gaudium aliud non eſſe, niſi præſentis vitæ: quique librum ſextum Decretalium edidit, in quo Antichriſti regnum validiſſimè fulcitur & confirmatur: ideóque etiam juſto Dei judicio eadem ſimul tempeſtate Othomannus Turcorum Imperium auſpicatus eſt. Centeſimus verò Iubilæi annus contrahitur non ſolum in quinquageſimum à Clemente Sexto, quo major remiſſionum uſura fieret, ſed etiam in triceſimum tertium ab Vrbano Sexto, & tandem in viceſimum quintum à Paulo Secundo & Sixto Quarto anno Chriſti 1475. quo ſimul tempore, juſto Dei judicio Machomet Secundus valde res Chriſtianorum imminuit, eorumque vires fregit.

Verùm ne extra metas progrediamur, poſt confirmatum Tranſſubſtantiationis dogma, cœperunt etiam in honorem hujus Sacramenti parari tabernacula, thecæ & ædiculæ, ταμεῖα ſeu Ciboria ex inſtitutione Innocentii Tertii & approbatione Honorii Tertii, qui etiam decreviſſe dicuntur, panem Euchariſticum in decenti habitu cum tintinabulo & lumine ad ægrotum deferri debere. Acceſſit his quoque Elevatio & Adoratio Corporis & ſanguinis Chriſti: itemque pulſus Squillæ ſeu Campanulæ; qui fit ad elevationem & conſecrationem; ut eo audito populus procumbens adoret Sacramentum, ex decreto Gregorij Noni, qui etiam Decretales in vulgus dedit, rerum innovatione à Gratiani Canonibus longiſſimè diſtantes: inſtituit quoque contra Fridericum Imperatorem Salve Regina; certis divinæ rei horis ad Campanæ pulſum in templis cantari: ad quem modum poſtea Ioannes Vigeſimus ſecundus vel juxta alios Vigeſimus tertius Papa (omnium Pontificum qui ante ſe fuerunt ditiſſimus, ut qui aurearum drachmarum 205000. in theſauris reliquerit) contra Ludovicum Quartum Imperatorem decrevit, ut ter in ſingulos dies tintinnabula ad veſperam pulſarentur, ac tum unuſquiſque ter Salutationem angelicam divæ Virgini ſacram recitaret: quod inſtitutum ab eo tempore ita manſit, ut hodie quoque ubique gentium ſit in uſu, atque audito tintinnabuli hujus ſono, cuncti, ceu ſydere quodam tacti, è veſtigio genua flectant, atque orent. Et Calixtus Tertius circa annos Domini 1457. inſtituit, ut in meridie ſignum Campanis darent ad eandem ſalutationem Virginis Mariæ: qua (inquit Stella) eos adjuvarent; qui contra Turcas continuè pugnarent. Idem quoque Ioannes Vigeſimus ſecundus Clementinas in Concilio Viennenſi editas per Bullam Apoſtolicam approbavit, eaſq; in Scholis legere præcepit, & Extravagantes edidit, in quibus jam Indulgentiarum quæſtus redundat. Sed ad rem. Subſecuta eſt Conſecrati panis Circumgeſtatio, & Circumgeſtationi ſolenne inſtitutum Feſtum ab Vrbano Quarto anno Domini 1264. quo ipſo aperta fuit latiſſima porta horrendæ idololatriæ. Nec multò poſt certus numerus Feſtorum, quòd ferè in infinitum excreſcerent, conſtitutus fuit per annum in Concilio Lugdunenſi: ijs tamen non contentus Innocentius Sextus feſtum Lanceæ Chriſti, Clavorum & coronæ ejuſdem feria ſexta poſt octavas Paſchæ ſingulis annis

per univerſum orbem Chriſtianum celebrandum inſtituit cum maximis Indulgentijs. Vrbanus Sextus Viſitationis Mariæ feſtum in ſchiſmate indixit etiam, ſub annum Chriſti 1378. quo tempore machinas bellicas quoque, quas à ſono tonitruum fragorem imitante, bombardas dicunt, Monachus quidam adinvenit, cum incredibili totius humani generis pernicie. Quod autem in Conceptionis Mariæ memoriam celebratur, in Concilio demùm Baſilienſi initium habuit, anno Domini 1439. Et Sixtus Quartus anno Chriſti 1484. Præſentationis Mariæ feſtum approbavit & confirmavit: Sanctæ item Annæ & Ioſephi feſta veterum ſolennitatibus addidit.

Hæc verò & alia plura, quæ ſingula referre temporis anguſtia non patitur SCHOLASTICA THEOLOGIA, ut vocant, promovit plurimùm, cujus prima fundamenta jecerunt Gratianus, Petrus Lombardus & Comeſtor. Et Gratianus quidem Decreta Pontificum Romanorum in unum volumen primus congeſſit circa annos Domini 1140. quod Decretorum Opus etiamnum hodiè nominatur, ad uſum forenſem, ac quæſtiones & lites illo ſeculo agitatas, præſertim accommodatum. Ante Gratianum quidam Iuo Carnotenſis Epiſcopus ſimile quid condiderat: & antè Ivonem Burkardus Wormatienſis Epiſcopus, verum uterque ille tenuiore ſtylo & argumento ſcripſerat. Itaque Gratiani liber uberior habitus eſt, & propter Iuris civilis authoritatem invaleſcentem, quam obſcurabat, Pontificibus Romanis acceptiſſimus longéque gratiſſimus fuit. Vnde etiam Eugenius Tertius conſtituit, ut ſecundum Gratiani Decretorum Canones jus in Conſiſtorijs diceretur: ob eamque cauſam novis Iuriſconſultorum Italicorum Summis, tanquam locupletior quidam theſaurus illa ætate illuſtratus, & omnibus alijs ſcriptoribus prælatus fuit. Denique cauſam quoque & argumentum præbuit, ut Pontifices Romani deinceps infinita quædam alia decreta, ad corroborandum ſuum regnum, conderent, quæ & ipſa poſtea à Gregorio Nono circa annos Domini 1230. in corpus ac volumen, pluribus libris diſtinctum, collecta, & Decretalia nominata ſunt. Gratiani porrò exemplum ad imitandum ſibi propoſuit Petrus Lombardus, Epiſcopus Pariſienſis. Verum in diſſimili planè argumento. Nam in Theologia verſari ipſe maluit, quàm in forenſibus & litigioſis quæſtionibus. Itaque Scholaſticæ theologiæ fundamenta in libros quatuor, qui Sententiarum dicuntur, congeſſit. Hi quatuor libri, non ex limpidiſſimis Verbi Dei fontibus, ſed Patrum duntaxat lacunis, de ſummis fidei articulis, mala etiam fide, collecti, fuerunt poſtea totius Scholaſticæ doctrinæ baſis & fundamentum: unde ipſe Magiſter Sententiarum vulgò in Scholis eſt appellatus. Scripſit autem Lombardus circa annum Domini 1150. tanti habitus, ut adverſus eum ne hiſcere quidem ullis licuerit. Eodem ferè tempore Petrus Comeſtor hiſtoriam utriuſque Teſtamenti Eccleſiaſticam conſarcinavit, eamq; gloſſis illius ætatis tùm falſiſſimis, tùm inſulſiſſimis refercivit: quæ tamen ita tum ubique obtinuit, ut ipſi Scripturæ ſacræ penè præferretur. Vnde factum jam apertè, ut ipſum quoque Verbum Dei ſacroſanctum vileſceret: hujuſmodi autem hominum commenta, omnis generis errores, ac ritus ſuperſtitioſos confirmantia, prædicarentur, veluti commodiora docendis hominibus, quàm ipſummet Dei Verbum, & magis ad rudium hominum captum accommodata.

Confirmarunt & propagarunt eoſdem errores ac ritus ſuperſtitioſos mirum in modum etiam MENDICANTES MONACHI, qui circa annos Chriſti 1200. exorti ſunt, & propterea Mendicantes dicti, quòd perpetuam mendicitatem in ingreſſu religionis voveant, cùm tamen nihil habentes omnia longè lateq; poſſideant, & in ſumma rerum omnium abundantia saginentur hodie. Hi rejecto Evangelio Chriſti æterni Filij Dei, novum fabricarunt, ex veteribus Origenis erroribus, quod æternum Evangelium appellarunt, idq; comparatum ad Evangelium Chriſti, tanto plus perfectionis ac dignitatis habere, quantum Sol ad Lunam comparatus, & ad nucleam teſta, blaſphemè dixerunt. Sed nimirùm, cur novum iſtud Evangelium tantopere ab ipſis probaretur, hæc cauſa fuit, quòd dogmata Scholaſticorum confirmaret, Ceremonias & ritus ſuperſtitioſos Romanæ Eccleſiæ, nec non & Monachorum Ordines, regulas, ſtudia, inſtituta & quicquid fuit ejus generis, approbaret. Cujus tamen commenti ipſummet etiam Satanam ita tandem puduit, ut Pontifex Rom. iſtud Vulcano tradendum præceperit.

Cum ergo hac non ſucceſſiſſet, alia via rem aggreſſi ſunt. Arripuerunt enim Scholaſticam Theologiam, ſed longè deteriorem quidem illam, quàm quæ antea vel à Lombardo, vel à Comeſtore tradita fuerit. Hi enim Patrum quidem, ſed Eccleſiaſticorum duntaxat, dicta, Verbo Dei exæquarunt: illi verò Ariſtotelis ſcripta, & præſertim Metaphyſicorum libros, auguſtiſſimis ſacrarum literarum arcanis ubiq; ferè compararunt: ipſumq; adeò Ariſtotelem veluti Prophetam aut Apoſtolum aliquem coluerunt:

nec eximij, Angelici aut etiam Seraphici Theologi gloriam merebatur, niſi qui Ariſtotelem, aut etiam aliorum hominum placita & ſcripta plenis, quod dicitur, buccis ſonare & crepare poſſet: abjectoque Verbo Dei tantùm in Ariſtotelem & Magiſtrum ſententiarum ingentia commentaria, Summas, Determinationes, Quæſtiones ſuper quæſtiones, Quodlibeta, Partes, Specula, Legendas, Marialia, Devotionalia, Miraculorum & exemplorum promptuaria, Fidei fortalitia, Fodinas cœli, Bigas ſalutis, & ſexcenta hujus generis alia ſcripſerunt. Quo factum eſt, ut quæ veſtigia exiguæ illius erga Verbum Dei reverentiæ reſtarent adhuc, ab his prorſus extincta & ex hominum animis deleta perierint: è contra autem philoſophia humana, in primiſque Ariſtotelica, in ipſa adyta Eccleſiæ intromiſſa, & in ſupremo ſuæ Scholæ controverſarum quæſtionum dijudicandarum ac decidendarum gradu & throno, ceu Regina quædam, collocata fuerit.

Sepulto igitur in terris hac ratione Verbo Dei, facilimùm ipſis fuit Abadonis ſui, hoc eſt, Antichriſti ambitionem, avaritiam, faſtum, dolos impoſturas, fraudes & immanem tyrannidem defendere: idololatriam, ſuperſtitioſos ritus & Ceremonias confirmare: quicquid etiam in Eccleſia fuit impium, blaſphemum, erroneum & ineptum ſuis ſubtilitatibus, argutijs, diſtinctionibus, ſophiſmatis, exceptionibus & oppoſitionibus palliare: denique, quia Monachi erant Pontifices maximi, Cardinales, Epiſcopi, Regum ac principum Conſiliarij, Academiarum Rectores, ac ſimul omnia ubique in omnibus, facilè quoque ipſis fuit quidvis pro quovis, non tantùm promiſcuæ plebi, ſed ipſis quoque Imperatoribus, regibus & principibus obtrudere, ac ſua ſomnia pro Oraculis divinis vendere. Ecce igitur ut obſcurata fuerit his proximis quingentis annis aurea primitivæ Eccleſiæ facies, ac mutatus Evangelicæ doctrinæ color optimus. Verſa eſt mihi (inquit Dominus apud Ezechielem) domus Iſrael in ſcoriam, & degenerarunt Eccleſiarum miniſtri in feces ac excrementa ſordida. Non injuria etiam de horum ſeculorum ſtatu, idem dicere poſſumus, quod Ethnicus homo Marcus Tullius Cicero de ſuæ urbis ſtatu olim dixit, votis videlicet & Ceremonijs nobis religiones factas eſſe perturbatiſſimas.

Durarunt autem hæ plus quàm Cimmeriæ tenebræ ab Innocentio Tertio ſeu ab Origine Mendicantium Monachorum maximè, uſque ad annum Chriſti 1515. quò Deus Optimus Maximus ex immenſa gratia humani generis miſertus, duo illa clariſſima lumina fortiſſimoſq; heroas, MARTINUM LUTHERUM ET HULDRYCHUM ZVVINGLIUM excitavit: quorum hic quidem primus omnium in Helvetia denſiſſimas has nebulas, & obſcuriſſimas tenebras diſcuſſit Verbo Dei, quod ille prorſus extinctum atque ſepultum in lucem revocavit, & ſuper candelabrum, quo toti mundo luceret, poſuit, ejuſq; communc hanc Eccleſiam, hancq; noſtram patriam du ciſſimam ab iis erroribus, idolomaniis, ſuperſtitionibus aliiſque fœditatibus, quas hactenus enumeravimus, expurgavit, & verum Dei cultum, ad veræ illius primitivæ Eccleſiæ ſimplicitatem, in qua Chriſtus Servator ſanctiq; Apoſtoli fuerunt, ei reſtituit. Hanc ſimplicitatem Doctrinæ, externorum quoque rituum & Ceremoniarum, quam à ſanctiſſimis noſtris majoribus accepimus, & in qua feliciſſimè Deo in hunc uſque diem ſervivimus, vos patres & fratres, deinceps quoque conſtanter retineatis, nihil mutetis, nihil adimatis neque etiam addatis: teſtes enim ſunt, quod omnes ſcitis, hiſtoriæ; teſtis eſt etiam hæc præſens narratio, vel leves mutationes horribiliter ſemper Eccleſiæ Chriſti nocuiſſe & uno inconvenienti recepto approbatoque, mox alia, & quidem plura, ſubſecuta fuiſſe horrendiſſima. Hoc ne fiat in noſtris Eccleſiis quoque, faxit omnipotens Deus, qui in Spiritu & Veritate, non traditionibus aut conſtitutiunculis humanis, ab hominibus coli vult, per filium ſuum unigenitum, Dominum ac Servatorem noſtrum unicum Ieſum Chriſtum, cui ſoli debetur omnis poteſtas, gloria & benedictio in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

6
90
31

EX LIBRIS B. M.
C. JOS. M.ª LAIS EP. HIPPON.

Digitized by Google